Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VORE GAMLE TROPEKOLONIER

VORE GAMLE TROPEKOLONIER

VED

GUNNAR OLSEN · KAMMA STRUWE

AAGE RASCH · GEORG NØRREGAARD · JENS BRO-JØRGENSEN

JENS VIBÆK · FRIDLEV SKRUBBELTRANG

UNDER REDAKTION AF

JOHANNES BRØNDSTED

ILLUSTRERET AF IB ANDERSEN OG MADS STAGE

II

DANSK VESTINDIEN

WESTERMANN

MCMLIII

Copyright 1953 by

WESTERMANNS FORLAG

COPENHAGEN

INDHOLD

DANSK VESTINDIEN indtil 1755

Af J. O. Bro-Jørgensen

Det første vestindiske kompagni – Erik Smits kolonisationsforsøg 3
Vestindien før den danske kolonisation 14
Vestindisk-Guineisk Kompagnis oprettelse – Forberedelserne til kolonisationen 23
Jørgen Iversen og kolonisationen af St. Thomas 29
Jørgen Iversen og kolonisamfundets opbygning 45
Kritiske aar – Livet i kolonien 61
Brandenburgerne og Johan Lorentz 80
Befolkningen paa St. Thomas – Sammensætning og levevilkaar 94
Administrationen paa St. Thomas 1702–1733 . 111
Kolonisationen af St. Jan og negeroprøret 1733 121
Købet af St. Croix – Kolonisationens gennemførelse 135
Udviklingen indtil kronens overtagelse af kolonierne 148

DANSK VESTINDIEN 1755–1848

Af Jens Vibæk

Statens overtagelse af øerne – Den første generalguvernør 1755–1766 163
Øernes almindelige forhold 1766–1801 – Skat, penge, gæld 180
Handelsforhold i storhedstiden 196
Plantagerne 211
Slavekaar 232
Ophævelsen af negerhandelen 248
Dagligt liv 263
Krig og besættelse 1801–1815 281
Fra øernes genovertagelse til 1827 (almindelige forhold) 293
Generalguvernør Peter v. Scholten og slaveemancipationen 1827–1848 306
Den økonomiske udvikling 1815–1848 – St. Thomas' blomstring – St. Croix' tilbagegang . . 332

DANSK VESTINDIEN 1848–1880

Af Fridlev Skrubbeltrang

Efter frigørelsen 353
Embedsstyre og folkerepræsentation – Kolonialovene af 1852 og 1863 366
St. Thomas i det storpolitiske spil 388
Natur og folk – Økonomisk og kulturel udvikling 401
Landarbejderforhold 431
Oktobernegrenes oprør 451

DANSK VESTINDIEN 1880–1917

Af Georg Nørregaard

Reformer efter oprøret 469
Affæren Walter Christmas 481
Salgstraktaten 1902 496
Det sidste forsøg 506
Salget 521
Under amerikansk styre 533
Slutning 537

NOTER OG HENVISNINGER

Dansk Vestindien indtil 1755 543
Dansk Vestindien 1755–1848 549
Dansk Vestindien 1848–1880 555
Dansk Vestindien 1880–1917 559

FORTEGNELSE OVER BILLEDSTOF

Fortegnelse over billedstof hentet fra illustrerede værker og billedsamlinger 565
Fortegnelse over Ib Andersens illustrationer . 567
Fortegnelse over Mads Stages illustrationer . . 567
Kort over øen St. Thomas med kort over havnen dér og St. Jans havn ved Coralbay . før side 115
P. L. Oxholms kort over øen St. Croix før side 213
Hovedbygning paa plantage, St. Jan . før side 347

PERSON- OG STEDNAVNE

Alfabetisk person- og stednavne-register . . . 571

Fortegnelse over anvendte forkortelser i tekst og noter i bind I og II . . . 568

DANSK VESTINDIEN

indtil 1755

KOLONISATION OG KOMPAGNISTYRE

AF

J. O. BRO-JØRGENSEN

DET FØRSTE VESTINDISKE KOMPAGNI
ERIK SMITS KOLONISATIONSFORSØG

Forestillingen om, at Danmark skulle tage aktiv del i handelen paa Vestindien, maatte før eller senere fænge hos den driftige handelsstand i de danske sundbyer Helsingør og København. I hvert fald fra 1597 var man vidne til, at hollandske vestindiefarere havde passeret Sundet og var standset op udfor Kronborg for at fortolde deres ladninger af den ny verdens produkter. Senere fulgte engelske vestindiefarere. Ja selv vore naboer, svenskerne, var, som det fremgaar af sundtoldregnskaberne 1642–43, lejlighedsvis med i det store kapløb.

Det i det 16. aarhundrede indledede samarbejde mellem danske handlende og deres hollandske læremestre har sikkert bidraget sit til herhjemme at aabne øjnene for de rige muligheder, farten paa Vestindien bød sine udøvere. Hollandske handlende, der under Christian IV slog sig ned i København, havde ikke svært ved hos den virkelystne konge at finde øre for planer om at oprette et kompagni med den opgave at drive handel paa de vestindiske øer og det amerikanske fastland. Tanken herom fremsattes i 1622, og hovedmanden i foretagendet, der fik kongens velsignelse ved aabent brev af 25. januar 1625, var den indvandrede hollænder Johan de Willem, der i forvejen var interesseret i aabningen af handelen paa Ostindien. Alligevel blev planerne ikke ført ud i livet. Højst sandsynligt har der været vanskeligheder ved herhjemme at skaffe den nødvendige kapital til veje. Sporene fra det ostindiske kompagnis fejlslagne ekspeditioner maatte virke skræmmende. Og netop nu i 1625, da det vestindiske kompagni skulle være traadt i virksomhed, drev kongens ærgerrighed ham til som protestantismens forsvarer at kaste sig ind i krigen mod den tyske kejser. Under disse forhold kunne der selvsagt ikke være tale om fra statens side at yde støtte til ny handelseksperimenter. Alligevel døde tanken ikke bort. Svage spor viser, at der i slutningen af Christian IV's regeringstid blev gjort forsøg paa at etablere en forbindelse med Vestindien over byen Glückstadt ved Elben, hvor den initiativrige konge bl. a. ved indkaldelse af portugisiske jøder søgte at skabe en konkurrent til Hamburg. Under ledelse af prins Frederiks, den senere Frederik III's generalfaktor Gabriel Gomez udrustedes i 1647 en ekspedition under to brødre de Casséres, som udstyret med en kgl. anbefalingsskrivelse til guvernøren paa Barbados besøgte denne ø og traadte i handelsforbindelse med indbyggerne. Urolige forhold i Vestindien synes ganske vist at have lagt handelen hindringer i vejen, men dog ikke anderledes, end at det i 1651 besluttedes at gøre et nyt forsøg, denne gang med to skibe, der skulle indtage en ladning „særlige varer" og iøvrigt forsøge at inddrive nogle udestaaende fordringer fra den første rejse. Forløbet af denne rejse kendes imidlertid ikke.

Det har næppe blot været storhandelens mænd, der følte sig draget af de nyopdukkende muligheder. For eventyrlystne danske var det ikke noget usædvanligt at søge til Holland, hvor de let fandt anvendelse som søfolk eller handelsknægte. Der er al grund til at formode, at flere af de danske kaptajner, som i 1650erne kunne paatage sig at føre skibe herfra til Vestindien, tidligere har gjort turen ombord paa hollandske eller maaske engelske fartøjer. I denne forbindelse kan allerede her peges paa, at de danske, der i 1666 forsøgte sig som kolonisatorer af St. Thomas, traf landsmænd bosatte paa den engelsk-franske ø St. Christopher. Og som en af forløberne for dansk ekspansion i Vestindien kan vi

vel ogsaa vedkende os en dansk kaperkaptajn, der som fører for et blandet engelsk-fransk mandskab i 1659 opbragte et hollandsk slaveskib udfor øen Bonaire. Det er i al fald ikke første gang, en pionér for den mere fredelige handelsudvidelse er optraadt i en fribytters skikkelse.

For imidlertid at komme tilbage til kendsgerningernes faste grund skal vi atter vende os til sundtoldregnskabernes knappe, men solide vidnesbyrd. Her finder vi, at det første danske fartøj med Vestindien som bestemmelsessted passerede Kronborg den 20. marts 1652. Som skibets hjemsted angives København, og som dets fører møder vi *Erik Nielsen Smit*, senere ogsaa kendt under navnet Erik Vestindiefarer samt som grundlægger af den første danske koloni paa St.Thomas. Skønt vi véd, at skibet vendte hjem i god behold samme aar, er dets hjemkomst dog ikke annonceret i sundtoldbøgerne. Hermed hænger det saadan sammen, at kongen, Frederik III, belønnede det udviste initiativ ved at tilstaa fuld toldfrihed for skib og ladning, „fordi det var den første rejse, som fra disse lande til de steder var sket". Saaledes hedder det i et andragende, som de lykkelige fædre til eksperimentet – thi som et saadant betragtede de det – den 1. marts 1653 indgav til kongen. Paa baggrund af det gunstige udfald ønskede de straks igen at udsende et fartøj til Vestindien. Men samtidig oprullede de planer med et videre perspektiv. Ville Gud nemlig forlene lykken og unde landet fred og rolighed, haabede de, at efterhaanden andre ville melde sig som deltagere i handelen, saa at de kunne blive istand til at besejle øerne med flere skibe aarlig. Ja, om muligt, at de skulle kunne gøre sig til herrer over de endnu ubesatte øer i det caraibiske hav. Med andre ord, tanken om at anlægge en koloni stod dem allerede paa dette tidspunkt klart for øje. Som en opmuntring udbad de sig af kongen visse toldbegunstigelser. De ønskede at slippe med at betale told af de varer, der udførtes til forhandling, mens derimod den nødvendige skibsprovision – paa en saadan langfærd en ikke ganske betydningsløs kvantitet! – skulle være afgiftsfri; og navnlig androg de om, at der af de hjemførte ladninger, returladningerne, kun skulle ydes en kendelse svarende til, hvad der var betalt ved udrejsen, hvorved de altsaa undgik visitering af ladningen. Fremdeles ønskede de sikkerhed for, at de, uanset om der herskede krig eller fred, skulle kunne beholde fri raadighed over det nødvendige mandskab og ikke udsættes for at faa deres erfarne folk udskrevet eller presset til tjeneste i flaaden.

Kongens svar lod ikke vente længe paa sig – et vidnesbyrd om den interesse, man paa højeste sted nærede for sagen. Allerede den 5. marts udstedtes et kgl. aabent brev, der – dog kun for et begrænset tidsrum – tilstod de „vestindiske participanter" de ønskede begunstigelser. Dermed var det første „*vestindiske kompagni*", som det kaldes i en paategning paa ansøgningen, en kendsgerning. Blandt de ti parthavere, hvis umiskendelige stolthed lyser gennem ansøgningen, er der grund til at fremhæve Københavns senere berømte borgmester Hans Nansen, som i sine yngre aar paa færder til Nordrusland og Island saavelsom siden ved deltagelse i handelsforetagender af forskellig art havde udvist stort vovemod og initiativ. Endvidere storkøbmanden Gødert Braem, renteskriveren og rederen Peder Pedersen samt endelig og ikke mindst Erik Nielsen Smit.

Af en fortegnelse, der er vedlagt ansøgningen, oplyses vi om, hvilke varer man paaregnede at udføre til forhandling i Vestindien. Det drejer sig for det første om islandsk lammekød, tørfisk og tran. Altsaa varer, der hjemførtes gennem Islands- og Nordlandsfarten, som netop for en del var i hænderne paa de samme mænd. Derudover hjemlandets egne frembringelser af oksekød, flæsk, brød, laks og aal foruden brændevin og lærred, det sidste dog nok for størstedelen af tysk eller hollandsk oprindelse. Formodentlig var det da med et udvalg af saadanne varer, at Erik Nielsen Smit i slutningen af marts 1653 paany stak i søen for allerede den 6. november at vende hjem med en ladning bestaaende af 4000 ruller tobak, 40.000 pd ingefær, 7 tdr sukker „masceuad" (moskovade = raasukker), 2 oksehoveder (gl. betegnelse for fade eller fustager) sukker samt 7 tdr indigo, varer tilbyttet for den udgaaende ladning.

Kronborg slot og den af Herluf Trolle i 1562 opførte toldbod. Udsnit af farvelagt stik efter tegning af Hans Knieper ca 1582. G. Braun: Civitates orbis terrarum

I mellemtiden havde nyheden om den første ekspeditions heldige forløb bredt sig og sat de handlendes sind i bevægelse. I september 1653 opnaaede en kres af bergensere og i oktober to københavnske konsortier under de to store statsleverandører Herman Müllers og Jens Lassens ledelse lignende privilegier for fart paa Vestindien som kompagniet. Samtidig besluttede 11 borgere i Helsingør forsøgsvis at udsende et mindre fartøj for at faa deres part af den lovende forretning, „som de af København begyndt haver". I foraaret 1654 satte det store run ind. Ikke mindre end 5 danske skibe, 1 fra Helsingør og 4 københavnske, stod i marts og april ud gennem Sundet paa vej mod Vestindien, heraf i hvert fald ét for det vestindiske kompagnis regning. Af de fem fartøjer synes ét aldrig at være kommet hjem, mens de andre fire naaede København i foraaret 1655. For kompagniskibets vedkommende véd vi kun, at det hjemførte tobak, sukker og ingefær, ikke hvor store kvantiteter. De tre andres ladninger bestod ifølge sundtoldregnskaberne af tilsammen 225.437 pd og 1490 ruller tobak, 241.170 pd ingefær, 40.901 pd og 29 tdr sukker samt 628 pd og 1 td indigo. Utvivlsomt har ogsaa resultatet af disse operationer tilfredsstillet deltagerne. I hvert fald følte de 11 helsingørborgere sig opmuntret til at fortsætte, og i august 1655 skaffede de sig privilegium paa toldfri indførsel af varer fra Vestindien.

Men nu skulle det vise sig, at farten paa øerne ikke var uden risiko. I slutningen af 1654 var Erik Smit startet paa sin tredie færd til Vestindien. Samme aar havde Englands protektor Oliver Crom-

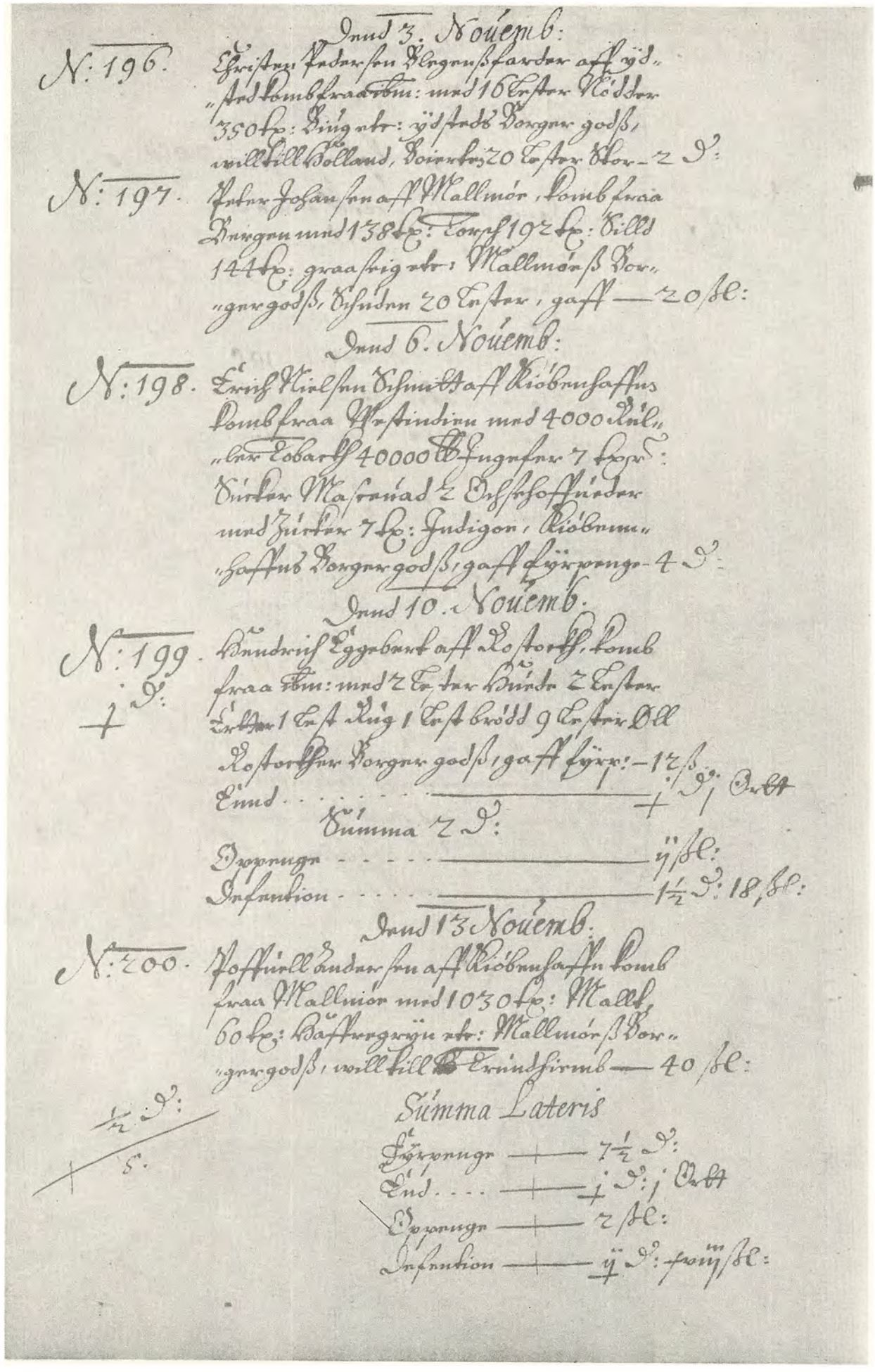

Innd 3. Novemb:

N: 196. Christen Pedersen Bergenfarer aff Bjd.
„fra Lamberaaborn: med 16 Læster Rödder
350 stc: Jung ntr: Bjdstads Borgers gods,
vil till Holland, Bairer 20 Læster Ebor - 2 D:

N: 197. Peder Johansen aff Mallnör, Lambs fraa
Bergen med 138 stc: Corf 192 stc: Tilld
144 stc: graa sig ntr: Mallnörs Bor-
„gers gods, Tjenere 20 Læster, gaff — 20 ßl:

Innd 6. Novemb:

N: 198. Erich Nielsen Schmidt aff Kiöbenhafns
Lambs fraa Vestindien med 4000 Rdl,
„der Tobak 40000 stc Sugers 7 stor:
Tiörer Masmad 2 Ebenholtstörer
med Törer 7 stc: Indigo, Kiöbenn,
„hafns Borgers gods, gaff fyrpenge - 4 D:

Innd 10. Novemb.

N: 199. Andreis Eggebert aff Ostorff, Lambs
fraa Rom: med 2 Læster Bönder 2 Læster
Tiörer 1 Læst Jug 1 Læst bröd 9 Læster Ell
Ostorffer Borgers gods, gaff fyrp: - 1 ß 3 D: 1 Ort
Emd - - -

well sendt en flaadeekspedition til det caraibiske hav for at gøre en ende paa spaniernes ganske vist provokerede angreb paa den engelske handel. Det er rimeligt at antage, at Erik Smit har drevet handel med de spanske kolonier, der almindeligvis forsømtes fra moderlandets side. Under alle omstændigheder opbragte englænderne 1655 saavel skib som ladning, og Smit maatte prise sig lykkelig, at de var saa humane at overlade ham nogle smaapartier tobak, sukker og ingefær, der satte ham og hans folk istand til at skaffe sig fri hjemrejse. Foruden det af Erik Smit førte skib opbragtes ogsaa et andet af Vestindisk Kompagnis fartøjer, saa at det samlede tab løb op til 32.000 rd. En københavnsk handelsbetjent, der af sin principal var sendt ud for dels at drive handel, dels at orientere sig om handelsforholdene, kunne berette, at skibene var blevet opbragt, just som han i oktober 1655 var klar til at indskibe sine varer; han havde da maattet sende disse med hollandske og hamburgske fartøjer.

Til dette tab føjedes et nyt ved „Guds vejr og vind, kaldet orcanen, som" – saaledes beretter kompagniet i 1662 – „os og anno 1657 den 11. dag august et af vores skibe med sin fulde ladning og 22 personer derfra landet bortførte, og aldrig til skib eller folk blev spurgt, saa at vi i de tvende aar en meget stor skade i saa maader lidt haver". Dette tab og den snart efter indtrædende krigstilstand med Sverige – Karl Gustavkrigene 1657–60 – satte foreløbig bom for yderligere udfoldelse. Alligevel, hvor haardt end krigen ramte landet, og hvor stærkt end fredsslutningen med afstaaelsen af provinserne øst for Sundet maatte føles, var fremdriftsaanden i den københavnske handelsstand ingenlunde stækket. Tværtimod synes den rolle, borgerskabet havde spillet ved hovedstadens forsvar, og dets medvirken til monarkiets sejr over adelsvældet at have styrket viljen til selvhævdelse.

Bl. a. heri maa man sikkert søge forklaringen paa, at det vestindiske kompagni allerede i februar 1662 kunne beslutte sig til at genoplive sejladsen paa Vestindien ved atter at udsende et skib under Erik Smits erfarne førerskab. Paa denne rejse, hvorfra han vendte hjem aaret efter, har Smit sikkert benyttet lejligheden til at sætte sig godt ind i forholdene paa øerne. Hans tanke om at skaffe kompagniet fast fodfæste derude har øjensynlig i den følgende tid taget bestemt form, saa at han i april 1665 kunne forelægge kongen sin plan. Fra sin beskedne plads som sidste mand blandt underskriverne af andragendet 1653 er han nu rykket frem til at tale ene mand paa interessentskabets vegne. Planen gaar ud paa at besætte og kolonisere en øde og ubeboet ø, St.Thomas kaldet, dels med danske, dels med fremmede, med hvem Smit allerede synes at have truffet aftale derude. Han er klar over, at det vil kræve store bekostninger og megen møje at bringe et saadant værk i god gænge, men føler sig samtidig forvisset om, at dette vil blive til betydelig fordel for kongen og fædrelandet. Øen er velegnet til formaalet. Den har en god havn, hvor baade store og smaa skibe kan finde ly for storm og orkan. Det eneste, der mangler, er indbyggere, som kan dyrke den og bringe den i trivsel. Naar øen ikke allerede er besat, skyldes det, mener Smit, at der findes saa mange, ja næsten utallige øde og ubeboede øer. Han ser derfor ikke, at der kan være noget i vejen for, at den danske konge, i lighed med engelskmanden, hollænderen eller fyrsten af Kurland, tager et saadant øde sted i besiddelse. Ganske vist tilhører alle de caraibiske øer formelt kongen af Spanien; men han regner dem ikke for noget, „eftersom han har mere land, end han nogensinde vil besætte".

Smit og hans fæller var besluttet paa at anvende de nødvendige omkostninger paa planens udførelse. De var imidlertid klar over, at de intet kunne udrette, medmindre besættelsen kunne ske under kongens protektion. Derfor udbeder de sig en kongelig befaling til at tage øen i besiddelse i kongens navn. Klogt spiller Smit paa, hvorledes foretagendet vil skabe glans og respekt om kongens, Frederik III's, person og om hele det kgl. arvehus, ligesom han heller ikke forsømmer at henvise til betydningen for handelens udvikling og til værdien af, at „det kære fædreland" paa den maade bliver istand til at holde paa sine erfarne søfolk, som saa ikke behøvede at gaa i fremmed tjeneste.

Bukkanérer paa øen Haïti (Hispaniola), oprindelig kvægjægere, der ved hjælp af hunde og udrustede med geværer med særlig lange løb jagede øens vilde kvæg, indtil spaniernes forfølgelse efterhaanden tvang dem til at opgive denne tilværelse og slaa sig paa sørøveri. Stik fra det 18. aarh.

Den 6. maj 1665, kun godt tre uger efter forslagets indsendelse, forelaa den kgl. bestalling for Erik Smit som guvernør over St.Thomas med den opgave at besætte og beplante øen samt derefter styre den. Det er muligt, at kongens interesse for Vestindien allerede forinden var blevet vakt fra anden side. Netop i 1665, véd vi, var *Jørgen Iversen* med tilnavnet *Dyppel*, den mand, der siden skulle føre Erik Smits gerning paa St.Thomas videre, vendt hjem til Danmark efter et fleraarigt ophold paa den engelsk-franske ø St.Christopher. Gennem rigsadmiral Henrik Bielke havde denne mand faaet adgang til kongen, hvis bistand han ønskede i et mellemværende med England. Og ikke mindre end tre gange havde han maattet underholde majestæten om tilstanden paa de fjerne øer.

Om forberedelserne herhjemme til planens udførelse véd vi kun lidt. At man dog greb sagen an med alvor, fremgaar af, at Erik Smit i juni afsluttede en kontrakt med teologisk kandidat *Kjeld Jensen* med tilnavnet *Slagelse* om, at han efter kongens vilje skulle betjene embedet som præst for den menighed, Smit agtede at samle paa St.Thomas. Foruden at bekoste hans ordination og udstyre ham med en præstekjole m.v. lovede Smit paa egne og sine medrederes vegne at lønne præsten med 80 rd aarlig, indtil menigheden selv blev istand til at underholde ham. Fremdeles tilsikredes der ham indretning af en forsvarlig præstebolig med tilhørende plantage, som skulle følge præsteembedet; herudover en privat plantage, der skulle gaa i arv til hans mulige efterkommere. Og endelig fik han løfte om,

at han af hver person over 12 aar udenfor kompagniets folk skulle oppebære 10 pd uforfalsket sukker aarlig i „tiende", hvortil skulle komme et passende gebyr for særlige kirkelige handlinger.

Den 1. juli 1665 passerede Erik Smit ombord paa „Eendragt" for sidste gang Kronborg paa vej til Vestindien – ud for at realisere sin drøm. Ingen skibsjournal fortæller os om rejsen. Vi ved dog, at skibet i oktober 1665 paa et hængende haar undgik en stranding ved øen St. Barthélemy, idet det under en storm rev sig løs fra sit anker, mens skipperen med størstedelen af mandskabet var i land. Endvidere, at en ildløs ombord kort efter truede med at naa krudtkammeret. Endelig var det nær gaaet galt, da man omsider var naaet ind i havnen ved St. Thomas, den kaptajnen havde anset for saa sikker. Thi en pludselig opkommet storm rev ankrene løs, og først i sidste øjeblik lykkedes det at hindre fartøjet i at løbe ind mod klipperne.

Men alt det var kun som forsmag paa de genvordigheder, der ventede kolonisatorerne paa den ny arbejdsmark. Forholdene i Vestindien var siden Smits sidste besøg undergaaet en skæbnesvanger udvikling. Næsten bogstaveligt mødtes han af en øverden i flammer. Allerede i 1664 var det kommet til fjendtligheder mellem englændere og hollændere, og fjendtlighederne var i februar 1665 gaaet over til erklæret krig, en krig, hvori franskmændene 1666 stillede sig paa hollændernes side.

Straks efter krigsudbrudet i 1665 havde den engelske guvernør paa Jamaica sluppet en skare *bukkanérer* løs paa de hollandske kolonier. Disse bukkanérer, oprindelig kvægjægere paa Hispaniola (nu Haïti) – ordet afledet af det indianske udtryk „boucan" om det sted, hvor kødet underkastedes en særlig konserveringsmetode – havde udviklet sig til et slags internationalt broderskab af sørøvere, rekruteret af forhenværende straffefanger, kapergaster og plantere. Længe havde de udgjort en fare for al fredelig virksomhed, og de betød nu et problem, som i høj grad optog de engelske koloniale myndigheders interesse, ikke mindst paa Jamaica. Men i en situation som denne betænkte de samme myndigheder, der savnede tilstrækkelig militær bistand, sig ikke paa at benytte sig af deres tjeneste. Forinden imidlertid skaren satte sig i bevægelse, tiltvang den sig gennem mytteri tilsagn om, at det bytte, som maatte blive taget, efter deres hævdvundne sædvaner skulle deles ligeligt imellem deltagerne. Med andre ord, en legalisering af plyndringen. Først overfaldtes de blomstrende hollandske kolonier paa St. Eustatius og Saba, hvis plantere ribbedes for deres ejendele, herunder neger- og indianerslaver. Dernæst spredtes bukkanérerne for at hjemsøge forskellige mindre øer som Tortola og Tobago. Sidstnævnte sted ødelagdes husene, indbefattet øens 18 sukkerværker, mens alt, hvad der havde nogen værdi og kunne føres bort, medtoges.

Det gik dog ikke blot ud over de hollandske kolonier. Da i april 1666 meddelelsen om krigens udbrud mellem England og Frankrig naaede øen St. Christopher, der var delt mellem de to nationer, lykkedes det franskmændene ved en krigslist og ved at benytte sig af deres negerslavers bistand at overrumple den langt talrigere britiske befolkning, der bl. a. var blevet forstærket ved en skare bukkanérer. Mens disse sidste kæmpede tappert og for størstedelens vedkommende blev paa valen, skabte negrenes huseren med baal og brand panik blandt kvinder og børn og lammede derved planternes modstand. Nogle undslap i baade, mens resten maatte overgive sig og siden blev overført til Nevis og andre engelske kolonier.

For Erik Smits planer kom denne krigsuro i første omgang til at betyde, at plantere fra Tobago, Tortola og St. Christopher, altsaa baade hollændere og englændere, som blot søgte et sted, hvor de kunne optage deres fredelige sysler, meldte sig hos ham som deltagere i koloniseringen, blandt disse den tidligere guvernør paa Tobago Jan Brouer og „forrige kaptajn over de engelske paa St. Christopher" Ralph Palmer. Men den lille koloni skulle snart spore andre virkninger af krigsbegivenhederne. En engelsk kaper ankrede op ved øen og plyndrede beboerne for en del af deres nødvendige forsynin-

ger. Denne ulykke formaaede dog ikke at nedslaa modet hos dem. Smit, der allerede havde sendt det ene af sine to skibe hjem med en ladning tobak og sukker, som han formentlig havde tilforhandlet sig paa andre øer, kunne være stukket hjem med det andet. Imidlertid følte han sig forpligtet overfor den opgave, han havde paataget sig, og ville ikke, at de anvendte bekostninger skulle være forgæves. Han tog derfor fat paa rydningen af den tætte skov, øen var bevokset med, skønt arbejdet hæmmedes af sygdom og død. Tilsidst ramtes han dog selv af sygdommen, og i forsommeren 1666 afgik han ved døden. I navnet Smitsberg, en høj i Charlotte Amalia, bevaredes mindet om St.Thomas' første guvernør. Som et vidnesbyrd om hans personligheds styrke maa det sikkert ses, at hans fæller paa ekspeditionen under de vanskeligste forhold søgte at føre arbejdet videre. Saa stærkt havde han formaaet at besjæle dem.

Som de tilbageblevne kolonisters aandelige fører synes nu præsten *Kjeld Jensen Slagelse* at være traadt til. I hvert fald blev han deres talerør overfor de københavnske kompagniherrer. I en beretning til disse har han redegjort for begivenhederne paa øen umiddelbart efter Erik Smits død, ligesom han senere i „Goed-Haffn", en opbyggelsesbog for søfolk (Kbh. 1669), har berørt sine oplevelser derude. At Kjeld Jensen blev præst paa St.Thomas, skyldes sandsynligvis, at han havde lagt sig ud med det hjemlige kleresi. Ved ubesindighed havde han forspildt udsigten til at opnaa præstekald herhjemme, omend han ikke havde gjort sig skyldig i vanærende handlinger. Han havde i 1652, da der i anledning af et præstevalg skulle holdes prøveprædiken i Nørre-Alslev kirke paa Falster, besteget prædikestolen netop, som den udpegede kandidat skulle gaa op paa denne. Skønt hans prædiken af en tilstedeværende præst betegnedes som baade smuk og lang, var dog denne optræden tilstrækkelig kompromitterende til at ødelægge hans karrièremuligheder herhjemme. Ekspeditionen til Vestindien blev den store chance, som han benyttede sig af, og som gav ham lejlighed til at udfolde visse evner som pionér.

Efter guvernørens død indkaldte han den 16. juni til et møde paa Smitsberg, for at han sammen med fire af skibsfunktionærerne fra „Eendragt" paa kongens og kompagniets vegne kunne tage de fremmede i ed, og for at man iøvrigt kunne raadslaa om koloniens fremtidige styrelse. Mødet begyndte med, at præsten oplæste den kgl. bestalling for Erik Smit, først paa latin og siden paa tysk, hvorpaa de fremmede tilbød at sværge kongen af Danmark troskab paa betingelse af, at de maatte beholde deres reformerte gudsdyrkelse og, naar forholdene tillod det, bygge deres egen kirke og selv ansætte en præst. Herpaa turde Kjeld Jensen ikke give noget bindende svar, da det maatte afhænge af, om kongen ville dispensere fra forordningernes bestemmelser om, at ingen maatte nedsætte sig paa dansk territorium, medmindre han tilhørte den augsburgske konfession. Dog skinner det igennem, at han betragter en saadan dispensation som opnaaelig, saafremt de fremmede ville bidrage paa lige fod til den danske præsts løn, hvilket han ansaa for nødvendigt, „eftersom de fremmede allerede er langt flere end de danske". Iøvrigt skulle det være den eventuelle reformerte præst forment at begynde nogen religionsfejde eller at prøve paa at omvende lutheranerne. Disse vilkaar fandt de fremmede antagelige, og de erklærede sig villige til at aflægge troskabseden, englænderne dog med det forbehold, at det ikke skulle svække deres ed til kongen af England. I betragtning af den bestaaende alliance og blodsslægtskabet mellem de to konger mente danskerne at kunne slaa sig til taals hermed, naar blot englænderne ville rette sig efter de danske love. For det tilfælde, at der i fremtiden skulle opstaa strid mellem de to kroner, enedes man om her paa øen at holde fred indbyrdes og sammen afværge overfald fra den ene eller anden side, ligesom det selvsagt maatte være en pligt for alle at staa sammen imod ethvert angreb fra kapere og sørøvere. Efter at denne aftale var bifaldet af forsamlingen, aflagdes eden af tre hollændere og ni englændere, tal, som giver et indtryk af koloniens overordentlig beskedne omfang.

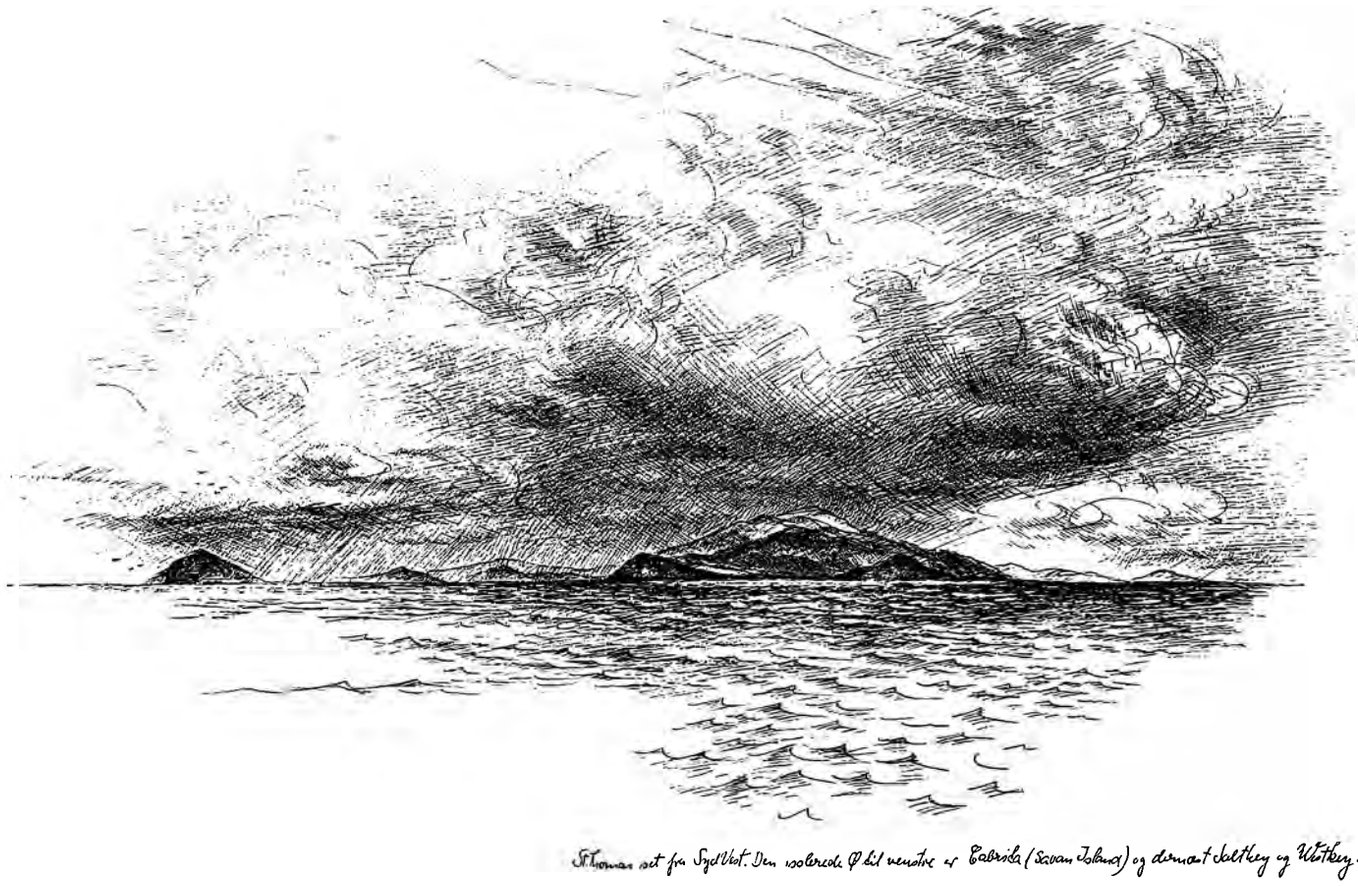

St. Thomas set fra Sydvest. Den isolerede Ø til venstre er Gabriola (Savan Island) og dernæst Skelthey og Ulsthey.

Herpaa skred man til valget af koloniens ny styrelse, som kom til at bestaa af to danske, bogholderen Jesper Beyr og konstabel Christen Hansen, samt af hollænderen Jan Brouer og den engelske kaptajn Ralph Palmer. Af disse skulle Christen Hansen tage sig af fortets indretning, „eftersom ingen her paa landet befandtes dygtig dertil".

Kort efter afsejlede „Eendragt" under kommando af højbaadsmanden Holger Frederiksen. Det naaede Danmark i slutningen af august 1666 med en ret anselig ladning tobak, sukker og træ.

Imidlertid fortsattes krigsuroen og overfaldene. Kort efter afholdelsen af det omtalte møde hjemsøgtes øen af fire engelske kaperfartøjer, som gjorde et nyt indhug i beholdningen af proviant og krudt og satte sig i besiddelse af den jagt, hvormed beboerne opretholdt forbindelsen med omverdenen. Kapernes planer gik ud paa at erobre St.Croix fra franskmændene, og de ville bruge jagten til at overføre folk med. Tilsyneladende opgav de dog foretagendet; thi snart efter vendte de tilbage til St.Thomas og spillede igen herrer paa øen, ja det gik saa vidt, at de overfaldt præsten med hug og slag. Selv efter at de omsider var draget bort, levede kolonisterne i stadig utryghed; hvert sejl, som dukkede op i horisonten, følte som en trusel. Faktisk var de ikke mandsstærke nok til at modsætte sig et angreb. Til menneskenes rasen kom elementernes. En af de voldsomme orkaner, som er saa karakteristiske for Vestindien, knuste det hus, hvori Kjeld Jensen og hans fem fæller boede. Som ved et mirakel slap de selv med livet efter at have tilbragt et døgn liggende i vand og dynd. Efterhaanden svandt provianten stærkt ind, og af drikkevarer fandtes kun vand, som de tilskrev en stor del af skylden for den sygdom, som plagede dem. Stærkest følte savnet af brød og brændevin. Hjælp fra omverdenen kunne de ikke faa, da de dels manglede varer, der egnede sig som byttegenstande, dels naturligvis ikke kunne faa nogen kredit.

Trods alt ville den lille skare ikke opgive ævred. I haab om at vinde berømmelse for fædrelandet og skaffe kompagniet oprejsning for, hvad det havde sat ind paa ekspeditionen, var de stadig beredt til at trodse alle farer. Derfor ville de, skrev Kjeld Jensen til kompagniet 3. juli 1666, forsøge at holde ud endnu ni maaneder, dvs saa længe, de endnu mente at have proviant, og indtil kompagniet kunne faa sendt dem ny forsyninger. Rigtignok forudsaa han, at der hjemme ville rejse sig røster for, at der

allerede var ofret penge nok paa foretagendet, og at det ville være bedre at holde op nu, inden man led større skade. Heroverfor pegede han paa et andet for handelen naturligt synspunkt, nemlig at en ringe risiko i store ting sjældent gav nogen synderlig profit. Han gjorde sig til talsmand for, at rederne blev ved deres oprindelige forsæt og understøttede kolonien med proviant, ammunition, folk og andet nødvendigt, idet han forsikrede, at de ikke skulle komme til at fortryde det. Han fremholdt, at landet var godt og frugtbart, og stillede i udsigt, at naar der kom et skib ud, ville de have et godt parti tobak parat. Dette havde ikke kunnet ske før, da de maatte afvente den rette aarstid til at plante; desuden var landet helt fuldt af skov, som det krævede lang tid og meget arbejde at rydde. Nu, da imidlertid regntiden stundede til, og der var ryddet et temmelig stort stykke jord, skulle de tage fat af alle kræfter, om Gud ellers forlenede dem livet og helbredet. Samtidig udtrykte præsten haabet om, at man ville sende dem en from, oprigtig dansk mand som guvernør samt saa mange gode og stærke folk som muligt, baade af hensyn til arbejdet og for at skaffe øen et ordentligt forsvar. Uden et saadant ville det ikke være muligt at fastholde de fremmede plantere. De englændere, der i Erik Smits tid var kommet til øen, havde igen forladt den for at tage med kaperne til St.Croix, hvor de ventede at finde ryddede plantager. Med hollænderne havde der været visse vanskeligheder, hvoraf den værste i de præstelige øjne synes at have været den, at de ikke kunne finde sig til rette med de mange helligdage, den danske almanak foreskrev. I denne forbindelse kan nævnes, at Kjeld Jensen senere havde genvordigheder med en dominikanermunk, der i august 1667 besøgte St.Thomas og i vidtløftige natlige diskussioner forsøgte at omvende ham, øens præst, saa han med opbud af al sin myndighed havde maattet forvise ham derfra.

I nitten lange maaneder holdt de danske ud paa øen. Men da der stadig ikke kom hjælp hjemmefra og da den hollandske guvernør paa Tortola, Huntum, chikanerede dem og truede med at besætte

landet, besluttede præsten og hans følgesvende omsider at vende hjem. Efter et ophold paa St.Christopher, hvor der boede flere danske, maa det være lykkedes dem at opnaa skibslejlighed til Europa. I hvert fald i 1669 opholdt Kjeld Jensen sig i København, hvor han udsendte sit oven omtalte opbyggelsesskrift. Med den indstilling til kolonisationstanken, han havde lagt for dagen paa St.Thomas, er det rimeligt at antage, at tanken om det ufuldbragte værk stadig har beskæftiget ham. I København har han formodentlig truffet den omtalte vestindiefarer Jørgen Iversen. Da denne nemlig i 1670 udsendte et religiøst skrift, „Fire Sparetimers Frugter", indledede Kjeld Jensen det med et „æredigt". Foruden i drøftelse af religiøse spørgsmaal er de to vel mødtes i udveksling af tanker og meninger om Vestindien og om muligheden af at genoptage kolonisationsplanerne. Afgørende herfor maatte det dog være, hvorledes man saa paa sagen indenfor de handlendes kres.

At planerne heller ikke her var skrinlagt, viser en betænkning, som en københavnsk handlende, Anders Værn, i august 1669 indsendte til regeringen. Forslaget gik ud paa, at man skulle udsende to ekspeditioner til Vestindien, hver omfattende 100 personer og forsynede med proviant, klæder og andre fornødenheder til overfarten samt til henholdsvis $1^1/_2$ og $^1/_2$ aars ophold derude. Endvidere skulle de medbringe plantageredskaber, ammunition og bygningsmaterialer til opførelse af beboelseshuse og en kirke samt endelig varer, for hvilke man kunne tilbytte sig husdyr og vækster til koloniens beplantning. For hjemgaaende skulle skibene laste salt, hvoraf Værn mente der kunne udvindes nok til at forsyne Danmark og Norge. Senere ville hertil komme kostelige ladninger af sukker, bomuld, ingefær, indigo og tobak. Spørgsmaalet om tilvejebringelse af den fornødne arbejdskraft skulle løses ved antagelse af *servinger*, ubemidlede personer, som forpligtede sig til tjeneste paa plantagerne for en periode af tre aar mod, at de fik fri overfart og efter tjenestens udløb en løn af 500 pd tobak eller sukker, ligesom de da skulle have ret til at faa udlagt jord til en plantage af en vis størrelse. Dog var Værn ogsaa inde paa tanken om, at man, hvis den nødvendige kapital kunne fremskaffes, skulle importere negre fra Guineakysten. I det hele røber forslaget et godt kendskab til forholdene i Vestindien. Det kan ogsaa siges, at det i mangt og meget blev de her angivne retningslinier, man fulgte, da to aar senere et nyt vestindisk kompagni optog kolonisationstanken.

Ude i Vestindien benyttede guvernør Huntum og hans fæller paa Tortola lejligheden til at ribbe St.Thomas for, hvad danskerne havde efterladt af værdi, bl.a. kanoner og vaaben. Senere synes englænderne at have haft planer om at tage øen i besiddelse. En mindre styrke landsattes, men forlod dog atter landet i foraaret 1672 efter først at have afbrændt taget paa det hus, de havde boet i, maaske et af dem, Smit og hans fæller havde opført.

VESTINDIEN FØR DEN DANSKE KOLONISATION

Det er et bemærkelsesværdigt træk, at man endnu i 1665 med Erik Smit kunne opfatte alle øerne i det caraibiske hav som hørende under den spanske krone. Ganske vist fremgaar det klart af hans udtalelse, at der ingenlunde var tale om nogen effektiv besiddelsestagen fra spansk side. Forholdet var jo i virkeligheden paa dette tidspunkt det, at udover ganske enkelte af de mindre øer kun Trinidad udfor Orinocoflodens delta og de tre store Antiller Cuba, Haïti (Hispaniola) og Porto Rico var besat af spanierne, mens de øvrige øer var enten ubesatte eller paa engelske, hollandske eller franske hænder. Men det er rigtigt, at Spanien stadig opretholdt et krav paa alle øerne.

Ejendommeligt nok, at det just blev det spanske monarki, vel nytidens mest udviklingsfjendtlige magt, der gav genueseren Christopher Columbus midlerne i hænde til at fuldføre sin verdensomvæltende rejse. Tidsaldres higen imod „landet mod vest", Atlantis eller Antillia – hvad man nu kaldte det – havde midtpunktsamlet sig i denne mands stædige vilje. Selv forestillede han sig, at han ved at sejle mod vest ville naa Asien eller en forgaard til denne rige verdensdel. Endelig i 1492 var han med tre smaa skibe sejlet ud fra havnen Palos og havde efter fem ugers sejlads kunnet plante det spanske flag paa en af øerne i Bahamagruppen. Siden havde han og andre efter ham fortsat opdagelsesrejserne og taget nye øer og landomraader i besiddelse. Stadig for den spanske krone, som med stor alvor greb sagen an som en opgave af national og religiøs karakter. Ved en pavelig bulle havde tidens højeste aandelige autoritet sanktioneret Spaniens krav paa den del af opdagelserne, der laa vest for en noget ubestemt linie, draget fra nord til syd gennem Atlanterhavet. Senere var det blevet klart, at det drejede sig ikke om Asiens rige lande, men om en helt ny verdensdel, skønt Columbus gik i graven 1506 salig i sin tro. Det blev da heller ikke ham, men florentineren Amerigo Vespucci, som kom til at give navn til den ny verdensdel.

Synderlig rigt bytte lovede opdagelserne foreløbig ikke. Og ingen anden europæisk magt tænkte endnu paa at anfægte spaniernes ret paa disse kanter. Saa fulgte imidlertid opdagelsen af Meksikos sølvskatte og guldminerne i Peru, og dette i forbindelse med myten om den gyldne fyrste, el dorado, i hjertet af Sydamerika satte sindene i bevægelse og vakte begæret efter let vundne rigdomme. Franske fribyttere under Frants I og Henrik II fik smag paa de spanske sølvskibes returladninger. Tidligt fik ogsaa engelske og nederlandske søfolk lejlighed til at besøge de fjerne vestlige egne ombord paa spanske, engelske eller hollandske skibe. Senere i dronning Elisabeths regeringstid (1558–1603) kølnedes forholdet mellem England og Spanien gradvis for at ende i bittert fjendskab. Aarsagerne maa søges i Filip II's bestræbelser for at dominere Europa og skrue udviklingen tilbage, i religionshad og gensidig handelsrivaliseren. Spaniernes strenge, næsten grusomme haandhævelse af handelsmonopolet blev mødt med smugleri og sørøveri fra engelsk side. John Hawkins' dristige togter i 1560erne er kun eksempler blandt mange paa, hvorledes monopolet blev brudt. Hawkins, der oprindelig havde drevet en ganske legitim handel paa de kanariske øer, kom efterhaanden ind paa med støtte fra engelske kapitalbesiddere at foretage togter til Guinea, hvor han købte eller røvede negre fra de portugisiske slavehandlere for siden at indsmugle dem i de spanske kolonier i Amerika. Ekspeditionerne, der først

tjente rent privatkapitalistiske formaal, omgaves efterhaanden under indtryk af det spændte forhold med en national nimbus. Den bevæbnede smugler og kidnapper blev nationalhelt og fulgtes af andre ikke mindre dristige mænd som f. eks. Francis Drake. En særlig betydning fik disse foretagender ved at afsløre den spanske flaades og det spanske kolonistyres svaghed. Set med dem som baggrund tegner den uovervindelige armadas nederlag i 1588 sig mindre mirakuløst.

Anderledes end regeringen i Madrid saa spanierne i kolonierne og de spanske købmænd paa de fremmede. Da Spanien paa grund af regeringens hele forfejlede økonomiske politik kun meget mangelfuldt formaaede at forsyne kolonierne, modtog disse ofte smuglerne med aabne arme. Kun gennem dem kunne deres behov for europæiske fabriks- og haandværksprodukter, levnedsmidler og fremfor alt efterspørgselen efter afrikanske negerslaver tilfredsstilles. Alt arbejde i de spanske besiddelser udførtes ved slaver. Oprindelig gjorde man brug af indianerne. Men da disse ikke viste sig synderlig effektive som arbejdere og var vanskelige at holde styr paa, blev importen af negre, hvis fysik og karakteregenskaber gjorde dem bedre egnede til slavearbejdet, snart en indbringende forretning. Og de spanske købmænd, der led under vanskeligheden ved at skaffe søfolk og skibe i moderlandet, tog gerne deres tilflugt til de fremmedes hjælp, omend de søgte at maskere deres foretagender som rent spanske.

Under disse forhold fandt da baade englændere og hollændere i stadig stigende udstrækning vej til og blev fortrolige med Vestindien og Sydamerikas fastland. Her i kyststrøget mellem Amazonfloden og Orinoco mødte de op, ikke blot for at afsætte deres købmandsvarer, men ogsaa for at kunne tilbytte sig skovlandets frembringelser, bl. a. farvetræ, tobak og kuriositeter. Lidt efter lidt, efterhaanden som handelen antog større omfang, begyndte man at lade agenter eller faktorer blive tilbage med et forraad af byttevarer, hvormed de indsamlede ladninger, der da laa parat til skibenes returrejser. Ja, man begyndte saa smaat ogsaa at efterlade folk med den opgave at dyrke tobak. Thi tobakken blev hovedhandelsartiklen i disse tidlige aar. Paa den vis opstod i aarene omkring 1600 paa den „vilde kyst" smaabosættelser med plantninger, vaaningshuse, magasiner og fremfor alt et fort til forsvar af pladsen. Stillingen paa kysten var nemlig ingenlunde farefri. Indianerstammerne i baglandet udgjorde en stadig trusel mod disse smaasamfund. Og mod syd, ved Amazonfloden, havde man i portugiserne et ikke altfor fredeligt naboskab. Da det saa tilmed skortede paa tilstrækkelig støtte hjemmefra, begyndte efter 1600 den opfattelse at vinde frem, først blandt englænderne, at de smaa Antiller i det caraibiske hav bød bedre chancer for en bosættelse med paafølgende kolonisation end Guyana og landet ved Amazonfloden. Disse mindre øer havde ikke øvet samme tiltrækning paa de spanske udvandrere som de større vestlige eller som fastlandet. Hovedsagelig vistnok, fordi de ikke lokkede med ædle metaller, men ogsaa paa grund af de vilde, menneskeædende caraiber, som holdt til her, og som virkede mere afskrækkende paa europæerne end de fredeligere, mindre lavtstaaende arawaker paa de store Antiller. Tilmed var spanierne fra første færd indstillet paa at trænge længere frem for at finde den eftertragtede vej til Asiens rigdomme. I deres forhold til de mindre øer naaede de derfor ikke videre end til at give dem navne – de talrige Santos og Santas, der viser, at man saa at sige rejste med helgenalmanaken i haanden – og til hist og her at slippe kvæg i land for at give skibenes besætninger mulighed for at skaffe sig frisk kød. For de engelske nybyggere derimod frembød disse øer med deres større frugtbarhed og bedre klima, deres isolerede beliggenhed og deraf følgende bedre forsvarsmuligheder en større tillokkelse end Guyanakysten.

Af betydning for kolonisationstankens udvikling blev de erfaringer, englænderne høstede i Nordamerika. I 1607 var det lykkedes en gruppe engelske udvandrere at faa fodfæste i Virginia. Ogsaa disse udvandrere lededes af ønsket om at opdage guld og af tanken om, at der maatte findes en gennemfart til Stillehavet, ad hvilken Indiens eftertragtede skatte kunne naas. Men ved siden heraf spil-

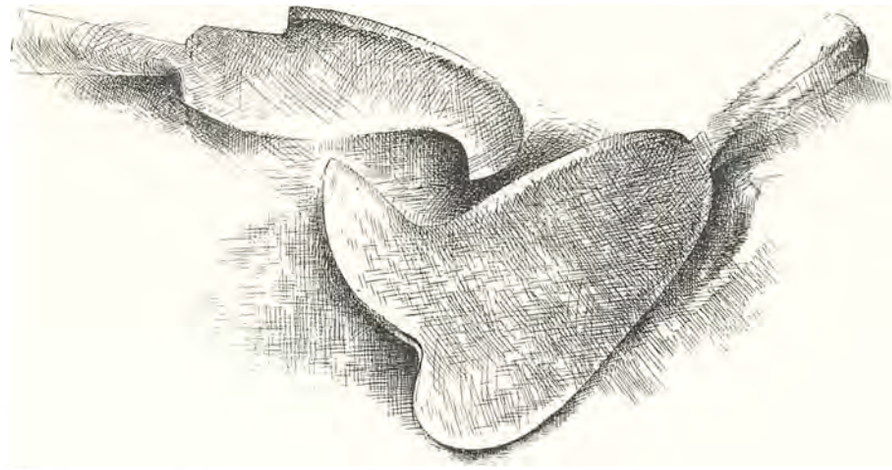

lede forestillingen om et fremtidigt marked for engelske varer og om kommende aftageromraader for moderlandets befolkningsoverskud en rolle i de første kolonisationsplaner. Med andre ord, tanken om leterhvervede rigdomme og det merkantilistiske ønske om en forøgelse af den nationale magt var det, der ledede de første britiske kolonisatorer. Men i alle disse nævnte henseender blev kolonisationen en skuffelse. Udvandrerne fandt ingen guldminer, ingen passage til Stillehavet. Indianerne viste kun ringe tilbøjelighed til at forsyne sig med engelske tekstiler, saa lidt som Englands arbejdsløse nærede noget stærkere ønske om at ombytte deres hjemlige fattigdom med usikkerheden i det fremmede. I 1613 var kolonien i Virginia faktisk sin undergang nær. Samme aar hjemsendte en derboende planter imidlertid det første parti tobak, og fra dette tidspunkt kan man datere vendingen til det bedre. I aarene fra 1617 til 1627 steg udførselen af tobak fra 20.000 til en halv million engelske pd. Og da der næste gang blev tale om en krise i koloniens økonomiske liv, var aarsagen at søge i overproduktion. Lad være, at nationaløkonomerne og moralisterne i lige grad misbilligede denne løsning, engelske pengemænd begyndte nu at fatte interesse for den ny kolonitype, plantagekolonien. Og som de før havde sat deres penge i udredning af kapere og sørøverskibe, tog de sig nu for at finansiere oversendelse af arbejdskraft i form af hvide kontraktarbejdere, „servinger".

Fra Virginia bredte tobakskulturen sig til Bermudaøerne. Og ganske naturligt blev den optaget af de engelske kolonister, som i begyndelsen af 1620erne fra Sydamerika flyttede over til St.Christopher eller St. Kitts, som dens populære navn blev. Modstand fra caraibernes side her blev overvundet med bistand fra en fransk kaper, og de to nationer delte broderligt øen imellem sig. Barbados, som englænderne havde gjort krav paa saa tidligt som 1605, besattes varigt 1624, og næsten samtidigt fik St. Croix en blandet britisk, hollandsk og fransk befolkning. I 30erne fulgte hollændernes besættelse af Curaçao og naboøerne ud for kysten af Venezuela samt af St.Eustatius blandt Leewardøerne, mens franskmændene slog sig ned paa Martinique og Guadeloupe.

Tobaksdyrkningen fandt sted paa smaa jordstykker og fordrede kun ringe kapitalindsats i form af redskaber. Arbejdet kunne i reglen besørges af planteren selv med hjælp af én eller to arbejdere, være sig hvide servinger eller farvede slaver. Anderledes med rørsukkerkulturen. Udnyttelsen af sukkerrøret krævede et kompliceret industrielt apparat, en mølle til knusning af sukkerrørene og et helt sæt kedler og kølebakker til saftens kogning, til klarningen og dækningen af sukkeret. En effektiv udnyttelse af dette omfattende apparat og forrentningen af den deri anbragte betydelige kapital krævede store landejendomme. Til disses dyrkning og til betjening af maskineriet var det nødvendigt at have talrige trækdyr samt fremfor alt et stort personel. Overalt hvor sukkerdyrkningen havde vundet indpas – i Sydeuropa og Nordafrika, hvortil araberne havde bragt den, paa de kanariske øer og Madeira-

gruppen samt i Brasilien, hvorhen den havde bredt sig i opdagernes spor – fulgte derfor brugen af negerslaver med. Fra Brasilien bragte hollændere omkring 1640 sukkerrøret til Barbados, hvor englænderne først ikke rigtigt vidste, hvad de skulle stille op med det, og kun fandt det anvendeligt til fremstillingen af en læskedrik. Længe varede det dog ikke, før sukkerproduktionen for alvor slog an.

Vidnesbyrd om sukkerets voksende betydning i samfundshusholdningen er det, at medens værdien i handel og vandel – ogsaa naar det gjaldt lønninger, offentlige afgifter og bøder – før 1640 paa Barbados udtryktes i pund tobak, regnedes den efter 1650 som regel i pund sukker. Netop fra dette tidspunkt, i de aar da den første direkte forbindelse mellem Danmark og Vestindien optages, sætter da den proces ind, som lidt efter lidt skulle omforme det økonomiske og sociale liv paa øerne. Paa ø efter ø fortrængtes efterhaanden de smaa plantager, der fortrinsvis dyrkede tobak og „kost" (hovedsagelig kassave, majs og bønner til føde for beboerne og deres dyr) af store sukkerproducerende landejendomme. Den omstændighed, at udbyttet pr acre af sukkerplantagerne kunne løbe op til det firdobbelte af, hvad en tobaksplantage kunne yde, er forklaring nok. De smaa plantere, som savnede midler til at paatage sig de med sukkerdyrkningen forbundne store anlægsudgifter, blev slaaet ud i konkurrencen. Den kapitalsvage planter blev yderst usikkert stillet. Den vestindiske plantagedrift var behæftet med betydelige risikomomenter. Ikke mindst gjaldt dette sukkerdyrkningen. Orkaner, tørke, ildebrand i sukkerrørene eller angreb af larver kunne hurtigt ødelægge et aars høst. Og vé da den planter, der intet havde at falde tilbage paa, hvis jord og negere var pantsat, og hvis mægtigere nabo var opsat paa at udvide sin ejendom! Lidt efter lidt ophørte paa den vis de tidligst besatte øer at være samfund af smaa selvejere og blev et faatal rige mænds ejendom. De fortrængte plantere havde den udvej at optage plantagedrift paa de endnu ubesatte øer. Men paa mange, som følte sig helt slaaet ud, øvede tilværelsen som smugler, kaper eller endog sørøver en større dragning.

Samtidig foregik der en gennemgribende ændring af forholdene paa arbejdsmarkedet. Sukkerkulturen stillede som allerede berørt store krav om øget arbejdskraft. Længe forsøgte man paa de engelske øer at imødekomme disse krav gennem øget eksport af hvide arbejdere. Da det viste sig vanskeligt at skaffe „frivillige" servinger, bl. a. fordi disse mistede det incitament, som laa i, at servingen efter udstaaet tjenestetid fik overladt jord til en plantage, greb regeringen til aabenlys tvang. Først under Cromwell og senere i stigende grad under Karl II og Jacob II greb man til deportation af uønskede elementer som straffefanger og politiske modstandere. Navnlig straffefangerne modtoges med blandede følelser af plantageejerne. Og iøvrigt holdt eksporten langtfra maal med efterspørgselen efter arbejdskraft. Mere og mere kom man derfor ind paa hovedsagelig at anvende negerslaver. Det haarde, ensformige arbejde paa sukkerplantagerne i den tropiske hede laa bedre for negrenes fysik. Selve markarbejdet var af en saadan karakter, at det tillod koncentration af arbejderne i store hold, paa 20 eller flere, under ledelse af en hvid opsynsmand eller en negerformand, „bomba". At lave huller i jorden med en hakke, at gøde jordbunden og plante stiklinger, at luge med haanden eller hakken og endelig at afskære rørene med en kapmesser (huggekniv) var saa simple sysler, at de let kunne læres af negrene.

Faktisk maa den stærke udvikling af sukkerproduktionen ses i sammenhæng med slavehandelens enormt voksende omfang. Førende i denne var fra først af hollænderne, som ogsaa var de første, hvor det gjaldt at skaffe redskaber og maskiner til udvinding af sukkeret, at organisere afsætningen af de færdige produkter eller viderebehandle halvfabrikatet i Europa. Overalt var de paa færde, parat til at sætte penge i produktionen. Slaver og inventar leveredes paa kredit, indtil laangiverne kunne gøre sig betalt i afgrøderne. Overalt skummede de fløden af de andres arbejdsindsats. Saalænge det da gik! Thi hverken England eller Frankrig ville i længden se roligt paa denne udvikling. Nu, da det ikke mere blot drejede sig om et større eller mindre antal fattige engelske, irske eller franske planteres virk-

Kort over øbuen i Vestindien. Udsnit af Henry Popples kort over de britiske besiddelser i Amerika. Fra begyndelsen af det 18. aarhundrede

somhed, men om virkelig indbringende foretagender af betydning for hjemlandenes handel og industri, rykkede spørgsmaalet om kolonierne ind paa storpolitikens arena. Det er bl. a. paa baggrund af denne udvikling, man maa se Cromwells navigationsakter og Colberts økonomiske politik overfor Holland. Og det er til en vis grad ogsaa paa denne baggrund, Englands og Frankrigs krige mod Holland i sidste halvdel af det 17. aarhundrede faar deres rette perspektiv.

Økonomiske omvæltninger, en stærk social gæring og en næsten uafbrudt krigstilstand sætter sit præg paa tilstanden i Vestindien i de første aartier af den danske kolonis tilværelse. Mangt og meget i dens tidligste udvikling faar sin forklaring i disse forhold, der medførte vanskeligheder, men ogsaa affødte muligheder for udfoldelse af det tagne initiativ.

Som allerede antydet var det et nationalt stærkt blandet selskab, der efterhaanden slog sig ned paa øerne i Vestindien, og det møder derfor visse vanskeligheder i den første tid at bestemme de enkelte øers statslige tilhørsforhold. Guvernørernes nationalitet byder i saa henseende ikke noget sikkert holdepunkt, da det paa en og samme ø kunne forekomme, at snart én, snart en anden nation besatte guvernørposten. Dog ligger forholdet fra omkring midten af det 17. aarhundrede nogenlunde klart for de vigtigste øers vedkommende.

Bevarede skibsjournaler og instruktioner med forskrifter for skipperne sætter os i stand til at følge en dansk vestindiefarer fra slutningen af det 17. aarhundrede paa dens rejse. Vel ude af Kattegat og Skagerak, hvor farerne for sejladsen faktisk var størst, lægges vejen nord om Skotland, eller der styres, om vindforholdene her skulle være ugunstige, ned gennem Kanalen. Siden gaar turen

syd-sydvest til højden af Madeira, idet man passer paa at holde et halvt hundrede mil vest for denne øgruppe og derved undgaa at komme det farvand for nær, hvor Barbareskstaternes sørøverskibe truer den fredelige skibsfart. Videre sker sejladsen i vest-sydvestlig retning, til skibet naar udfor midten af øbuen fra Trinidad i syd til Anguilla i nord. „Øerne i vinden", som de kaldes, fordi de ligger udsat for Vestindiens fremherskende vind, nordostpassaten. Ankommet hertil fortsættes færden ind gennem sundet mellem Martinique og Dominica, endnu i 1689 med ordre til at holde mindst tre sømil fra sidstnævnte ø „for ej at blive overvældet af de der paa landet boende vilde mennesker". Ved dette sund deles „øerne i vinden" i to grupper: Windwardøerne til luvart – engelsk windward – med Barbados som sæde for den engelske generalguvernør, med den franske ø Martinique og længst mod syd den hollandske Tobago. Og Leewardgruppen i læ – engelsk leeward – hvortil Dominica, snart paa engelske, snart paa franske hænder, hører. Paa videre rejse mod nordvest passeres den franske ø Guadeloupe og de engelske Montserrat og Nevis samt bag disse Antigua. Fremdeles den engelsk-franske St.Christopher og de hollandske St.Eustatius – et af hovedcentrerne for den hollandske handel – og Saba. Saa endelig kan kursen sættes direkte mod de paa dette tidspunkt endnu for størstedelen ubesatte og herreløse Jomfruøer. Navnet har de faaet efter den hellige Ursulas 11.000 jomfruer. Alene den sydligste, St.Croix, der kun uegentlig kan henregnes til gruppen, var ved tiden for den danske kolonisations begyndelse besat, nemlig ca 1650–95 af franskmændene. Vest for Jomfruøerne strækker sig de store Antiller, af hvilke de tre største, Porto Rico, Haïti (eller Hispaniola) og Cuba, som før sagt, da henhørte under Spanien, mens Jamaica 1655 var blevet erobret af englænderne. Endelig mod syd, udfor Sydamerikas kyst, fra bugten ved Paria i øst til halvøen Paraguana i vest, ligger „øerne oven vinden" med de betydeligste, Aruba, Curaçao og Bonaire, paa hollandske hænder. Regeringssæde og handelscentrum var her Curaçao.

Karakteristisk for de tre dansk-vestindiske øer, i modsætning til kolonierne i Ostindien og paa Guineakysten, er det, at der her ikke forelaa noget problem med hensyn til den indfødte befolkning. En saadan fandtes nemlig ikke paa det tidspunkt, da de danske slog sig ned paa øerne. Det er rig-

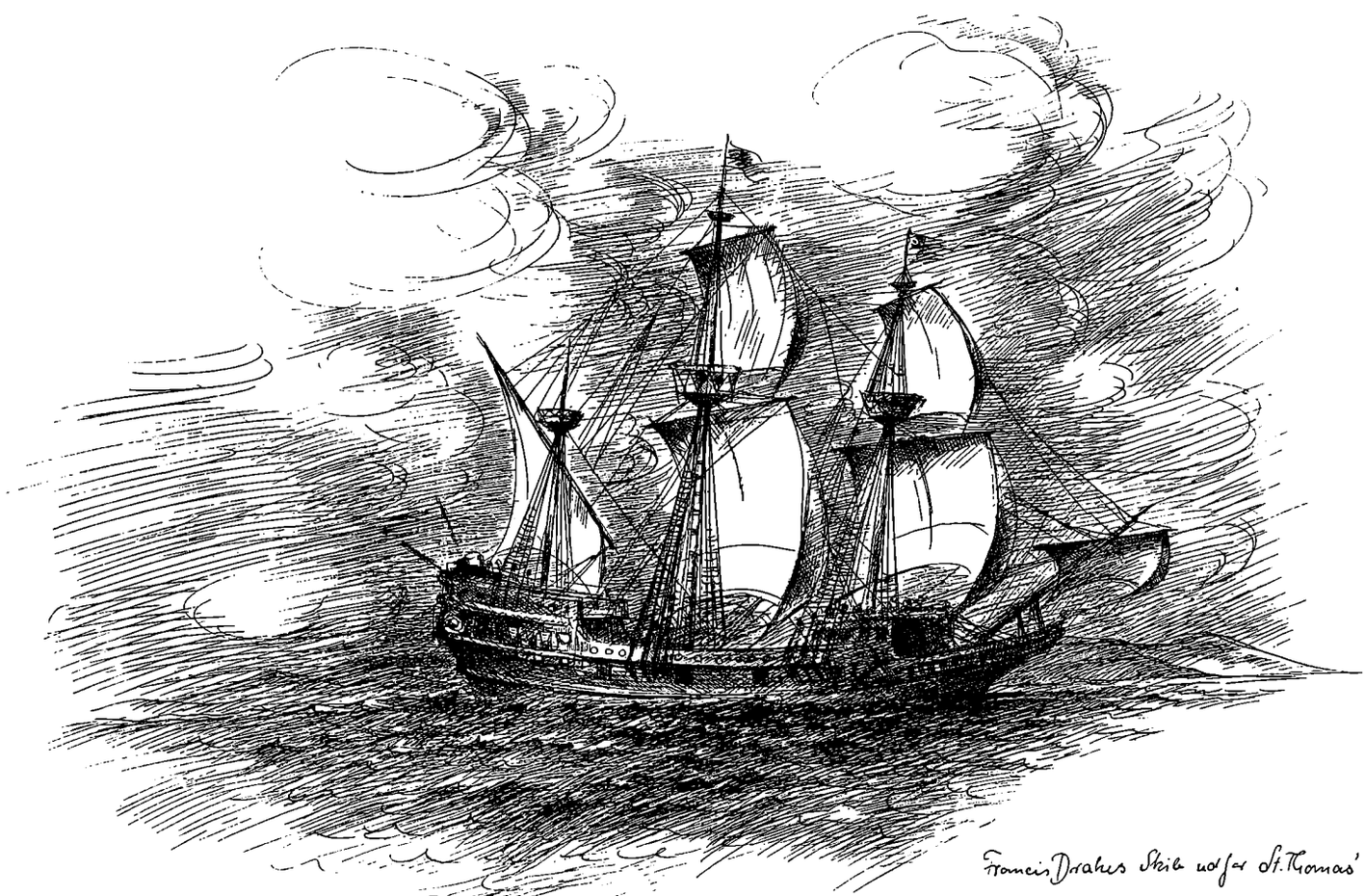

Francis Drakes Skib udfor St. Thomas' Nordkyst.

tigt, at man i St.Thomaskoloniens første tid møder en del indianerslaver; men det drejer sig her udelukkende om slaver tilført andetstedsfra. I virkeligheden er det først i vore dage, nærmere betegnet i aarene omkring øernes salg til U.S.A., at spørgsmaalet om urindvaanerne for alvor er søgt klarlagt af amerikanske og danske arkæologer. Skønt opdyrkningen paa nævnte tidspunkt omtrent havde udvisket de spor, den oprindelige befolkning havde efterladt sig, er det gennem udgravninger og ved sammenligning med materiale fra de andre vestindiske øer lykkedes at tegne vage omrids af de kulturer, der er gaaet forud for de hvides kolonisation.

De foretagne undersøgelser har blotlagt tomterne af et anseligt antal indianske bopladser, først og fremmest paa St.Croix, men ogsaa paa St.Thomas og St.Jan. En del, tildels tidligere kendte, helleristninger paa St.Jan og de omliggende klippeøer er ligeledes inddraget i undersøgelserne. Det har paa dette grundlag kunnet fastslaas, at øernes tidligere beboere har været bosat ved kysterne eller i disses umiddelbare nærhed, i reglen ved velbeskyttede bugter eller i det mindste paa steder skærmede af rev eller smaaøer. Ganske øjensynligt har det først og fremmest været hensynet til fiskeriet, som har været bestemmende for valget af bopladser. En analyse af bevarede køkkenmøddinger giver da ogsaa som resultat, at fisk og skaldyr, ikke mindst den vestindiske mangroveøsters, der har sit voksested paa mangrovekrattets rødder i de mange laguner, har udgjort en hovedbestanddel af urbefolkningens føde. En ganske naturlig ting, naar vi tager det omgivende farvands fiskerigdom i betragtning. Foruden fisk og skaldyr indgik ogsaa krybdyr, især skildpadder, og fugle samt mindre pattedyr som et vigtigt element i kosten. Endelig maa forekomsten af et stort antal kassavepander tages som bevis for, at urbeboerne, rimeligvis kvinderne, har givet sig af med dyrkningen af kassaveplanten, der dengang som senere leverede Vestindiens daglige brød. Derfor har ogsaa hensynet til egnede dyrkningssteder øvet indflydelse paa, hvor indianerne slog sig ned. Det kan tilføjes, at nogle mindre skaldynger ved Crombay paa sydkysten af St.Thomas tyder paa, at man her staar over for levn af et mere primitivt kulturtrin, hvor bl.a. agerdyrkning ikke kendtes.

At der var tale om en søfarende nation, viser fund af baadrester. Men først og fremmest er det dog bevarede keramiklevninger, der sætter os istand til at spore de oprindelige indbyggeres forbindelse med omverdenen. Studium af disse keramikforekomster viser indflydelse fra to sider. I nogle fund, bedst repræsenteret i tomterne ved Coralbay paa St.Jan og Longford paa St.Croix, spores i keramikken en mærkbar paavirkning fra øerne i Leewardgruppen, St.Christopher, Nevis og St.Eustatius. Karakteristiske træk er her brugen af malet dekoration, løkkeformede eller flade haandtag, visse typer af lerkar med lige sider og ringformede baser. Det drejer sig her om en bevægelse, der har naaet Jomfruøerne langs kæden af de smaa Antiller. Man har talt om et caraibisk indslag. En anden gruppe, først og fremmest fundene ved Magensbay paa St.Thomas og Salt River paa St.Croix, har i sine nedre lag træk tilfælles med Coralbay-Longfordgruppen, saaledes bl.a. af malet dekoration, rødmalede kanter og sort-rød ornamentik. I sine øvre lag derimod viser denne gruppe udpræget slægtskab med Tainankulturen paa de store Antiller, navnlig Porto Rico. Et særkende er her karrenes runde eller flade baser, sider, der skraaner indad foroven, baadformede kar, udskaarne ornamenter og særligt udarbejdede haandtag, formet som fantastiske menneske- og dyrehoveder.

Foruden levningerne af pottemagerarbejde har arkæologerne fundet arbejder udført i ben, sten, skal og koral: redskaber som økser og mejsler og talrige fint forarbejdede smykker og amuletter. Med tanken paa frøen som regndyr er de mange frøfigurer sikkert med rette blevet opfattet som frugtbarhedsamuletter. Enkelte forekommende tensten eller tenvægte, som maa være anvendt ved spinding af traad, røber kendskabet til fremstillingen af tekstiler. Og endelig afgiver fundet ved Salt River haandgribeligt vidnesbyrd om stedfunden kannibalisme.

Lerkrukke fra førcolumbiansk tid, fundet paa St.Croix

De omtalte kendsgerninger fra den arkæologiske arbejdsmark har i betydelig grad udvidet og omformet synet paa øernes urindvaanere, som det var skabt af den historiske overlevering. Denne tog først og fremmest sit udgangspunkt i beretningen om Columbus' møde med indianerne paa St.Croix den 14. november 1493, under hans anden rejse. Ankret op udfor en ø, som af de indfødte kaldtes Ayay, men nu fik navnet St.Croix, sendte Columbus baad i land for at hente vand i en landsby. Denne kan meget vel have været bopladsen ved Salt River. Ved baadens ankomst flygtede beboerne, og tilbage blev kun nogle indianerslaver, tidligere krigsfanger, som spanierne tog med sig. Paa vejen ud stødte de imidlertid paa en kano, bemandet med nogle faa indianere, baade kvinder og mænd. Disse, hvis opmærksomhed havde været fanget af skibet, saa sig pludselig afskaaret fra land. Uanset spaniernes store talmæssige overlegenhed satte baade mænd og kvinder sig kraftigt til modværge med deres buer, og man maatte løbe kanoen i sænk, før det lykkedes at overvinde dem og tage nogle til fange, heriblandt en kvindelig høvding.

Ud fra denne skildring, og nogle efterretninger fra slutningen af det 16. aarhundrede om indianertogter fra St.Croix til Porto Rico, har ældre historikere opereret med forestillingen om, at Jomfruøerne paa tidspunktet for de hvides komme var beboet af caraiber, som var trængt ind østfra og havde overvundet den oprindelige arawakbefolkning. Man har dog herved overset væsentlige træk i fortællingen, nemlig den omstændighed, at kvinderne deltog i kampen, og at en af dem synes at have indtaget en høvdings stilling. Thi disse træk harmonerer kun daarligt med, hvad vi ved om kvindernes sociale stilling hos caraiberne paa de mindre Antiller, hvor de udgjorde en foragtet klasse.

Stenøkse, menneskehoved udskaaret af muslingeskal og frøfigur (amulet) af sten. Fundet paa St.Croix

Som udviklingen afspejler sig i fundenes keramik, maa vi ganske vist regne med et møde mellem to kulturindslag paa Jomfruøerne, et østligt, fra de smaa Antiller og et andet, vestligt, fra Tainankulturen paa Porto Rico og de andre store Antiller. Men dette sidste, som fremtræder stærkest mod slutningen af den forhistoriske periode, er utvivlsomt det yngste. Tilbage staar den krigerske indstilling og kannibalismen, som fik spanierne til at sammenstille indbyggerne med caraiberne. Hertil er at sige, at dette vel kan dreje sig om vaner, udviklet hos de østligst boende arawaker under berøringen med de mere krigerske stammer, der var under fremtrængen fra øst.

Hvornaar den indianske befolkning har forladt Jomfruøerne, og under hvilke omstændigheder, staar hen i det uvisse. En vis sandsynlighed taler for, at spaniernes komme og deres menneskejagt tidligt har faaet de indfødte til at fortrække fra de mere udsatte smaaøer. Sikkert er, at der ikke i de bevarede køkkenmøddinger er fundet genstande af europæisk oprindelse.

VESTINDISK-GUINEISK KOMPAGNIS OPRETTELSE FORBEREDELSERNE TIL KOLONISATIONEN

Det første vestindiske kompagni havde været et privat handelsforetagende, baaret oppe af en snæver kres af københavnske forretningsmænd, især folk fra Islandshandelen. De lyse forhaabninger, de fra starten i 1653 havde næret om tilslutning fra videre krese af kapitalbesiddere, var bleven skuffet. Med de beskedne hjælpekilder, stifterne raadede over, maatte udfaldet af Erik Smits kolonisationsforsøg virke lammende, ja blev i virkeligheden dødsstødet for det private kompagni. Set under en større synsvinkel var indsatsen dog ikke forgæves. Isen var brudt. Det røre, der var skabt om handelen paa Vestindien, havde ikke undladt at paavirke sindene, ogsaa udenfor kresen af egentlig handlende. Indenfor godsejer- og embedsadelen, ja helt op i kongehuset – de mest betydende økonomiske faktorer i det kapitalsvage land – var interessen vakt. Af utvivlsom betydning for udviklingens videre forløb blev, at Frederik III 1670 afløstes paa tronen af den unge ærelystne Christian V. Ved dette tronskifte banedes vejen for yngre kræfter. Nye mænd med friske impulser besatte styrelsens ledende poster, blandt dem først og fremmest den unge Peder Schumacher, 1671 adlet under navnet Griffenfeld. Følgen af forandringen blev paa det økonomiske omraade, at der nu blæstes liv i det allerede 1668 oprettede kommercekollegium med det formaal at udvikle handelen og industrien. Præsident i det ny kollegium blev kongens halvbroder, den virkelystne Ulrik Frederik Gyldenløve, vicepræsident den kloge, erfarne statsmand Jens Juel, broder til søhelten Niels Juel, og som medlemmer optoges bl. a. de to driftige handlende Peder Pedersen Lerche og Hans Nansen den Yngre, en søn af den føromtalte borgmester af samme navn.

Blandt de første udslag af kommercekollegiets virksomhed var stiftelsen af det andet ostindiske kompagni 1670. Allerede den 11. marts 1671 fulgte ved kgl. oktroj oprettelsen af det ny vestindiske kompagni eller *Vestindisk-guineisk Kompagni*, som dets titel blev, efter at det 1674 havde overtaget handelen paa Guineakysten. Ved oktrojen, der er udarbejdet af Griffenfeld, forlenedes kompagniet med noget af den glans og autoritet, der omgav den enevældige monark. Det blev herved akceptabelt i de mænds øjne, som solede sig i denne glans, og som samtidig følte sig draget af de mere haandgribelige fordele, hvormed planen lokkede. Kongen selv traadte til som første aktionær for et beløb af 6.000 sletdaler, fulgt af prins Jørgen med 3.000 sldr. Animeret heraf sluttede fremtrædende adelige og embedsmænd samt et antal københavnske borgere op i rækkerne med indskud varierende fra 3.000 til 100 sldr, alt eftersom evne og mod rakte til. Mindre end 100 sldr kunne ifølge et samtidig med oktrojen udstedt reglement ikke indskydes. Senere, i 1681, bestemtes det, at kun indskud paa 500 sldr gav stemmeret, mens der fordredes en aktiepost paa mindst 2.000 sldr, for at man kunne vælges til direktør. Iøvrigt skulle der ejendommeligt nok stemmes efter hoveder og ikke efter indskudenes størrelse. Saavidt det kan ses, indtegnede der sig i løbet af 1671 43 interessenter for en samlet sum af 57.100 sldr. Hertil kom i 1674, da direktionen benyttede en gunstig konjunktur for kompagniet til en ny indtegning, 22.600 sldr., tegnet baade af gamle og ny aktionærer. Men af disse indskud var endnu ved udgangen af 1674 kun indbetalt 64.300 sldr.

I forhold til opgavens karakter var det ingenlunde nogen stor kapital, kompagniet saaledes kom til at raade over. Dog dette var sikkert forudset. I hvert fald regnede oktrojen ikke med, at kompagniet selv skulle stille skibe til de første ekspeditioner. Ogsaa paa dette punkt traadte kronen til med sin bistand, idet kongen lovede for et tidsrum af tre aar at stille saavel et af flaadens større skibe, „Færø", som ogsaa en lille jagt til selskabets disposition, den sidste beregnet til at besørge trafiken imellem øerne i Vestindien. Ogsaa skibsfolk og officerer leveredes af flaaden. Aflønningen af disse og fartøjernes udredning blev dog kompagniets sag, ligesom det ogsaa var meningen, at der skulle svares kronen en forholdsmæssig fragt af de hjemførte varer. Hertil kom endelig tilbud fra kongen om at levere nogle af sine hvervede soldater, hovedsagelig folk, som var uddannet i et haandværk, saa at de foruden at varetage garnisonstjenesten kunne forestaa byggearbejdet; og ved siden heraf et passende antal straffefanger, mandlige saavelsom kvindelige, til at forrette det grovere arbejde.

Oktrojen fastslog kompagniets eneret til handelen paa Vestindien og dets ret til gennem kolonisering at udnytte saavel St.Thomas som eventuelle andre omraader paa øerne eller paa det amerikanske fastland. Det udstyredes med vidtgaaende beføjelser til paa egen haand at forhandle og indgaa alliancer med stedlige regeringer, ligesom det kunne træffe foranstaltninger af baade defensiv og offensiv karakter, hvor det ansaas for ønskeligt af hensyn til handelen og søfarten. For at guvernøren kunne forlenes med fornøden autoritet, skulle han udnævnes af kongen, efter indstilling af kompagniet. Alle andre funktionærer tilkom det kompagniets direktion at ansætte og afskedige. Karakteristisk for tiden er, at selskabet fik egen domsmyndighed i sager angaaende dets undergivne saavel som i spørgsmaal vedrørende handelen, dog med appel til højesteret.

Foretagendets officielle karakter understregedes derved, at kongen i oktrojen udpegede den første direktion, de førnævnte tre medlemmer af kommercekollegiet Jens Juel, Peder Pedersen Lerche og Hans Nansen. Ganske vist var det meningen, at denne direktion skulle suppleres med tre andre medlemmer, valgt af aktionærerne; men dette skete ikke. Til at føre indseende med direktionens administration skulle ifølge det omtalte reglement nedsættes et udvalg bestaaende af fire hovedaktionærer, saadanne, der havde indskudt mindst 1000 sldr. Disse skulle iøvrigt sammen med seks andre hovedaktionærer foretage den aarlige revision. Foreløbig førtes dog heller ikke disse bestemmelser ud i livet.

Efter at det forfatningsmæssige grundlag for kompagniets virksomhed saaledes var bragt i orden, tog den udpegede direktion fat paa at forberede udsendelsen af den ekspedition, som skulle anlægge den ny koloni. Som guvernør og leder af foretagendet besluttede man efter Peder Pedersen Lerches forslag at antage den omtalte *Jørgen Iversen* med tilnavnet *Dyppel* efter Dybbøl i Sønderjylland, hvorfra hans far stammede. Jørgen Iversen selv var født den 25. februar 1638 i Helsingør, hvor faderen havde nedsat sig som bager. Her gik han i skole til sit 12. aar. At dømme efter de rapporter, han siden som guvernør sendte hjem fra Vestindien, har han haft godt udbytte af sin skolegang. De er, skønt de undertiden virker vidtløftige, affattet paa et klart, kærnefuldt dansk. Hans meget omfattende regnskabsførelse viser ham samtidig som en grundig og meget samvittighedsfuld person, der endog forsøger sig med at holde bog „paa italiensk", altsaa dobbelt bogholderi. Faa aar efter, at han var taget ud af skolen, rejste han til Vestindien ombord paa et helsingørsk skib, sandsynligvis det foran omtalte i 1654 udsendte fartøj. Efter fem aars tjeneste som „serving" opnaaede han ansættelse som handelsbetjent hos en engelsk købmand paa St.Christopher og fik i denne egenskab anledning til at sætte sig ind i handelsforholdene derude. Omkr. 1660 besøgte han Europa og indgik ved denne lejlighed kompagniskab med tre hollandske forretningsmænd. Jørgen Iversen, der maa have erhvervet sig en del midler, indskød en sjettedel af driftskapitalen og paatog sig opgaven som forretningsfører paa St.Christopher, hvor han forestod forhandlingen af de udsendte ladninger og indskibningen af de vestindiske pro-

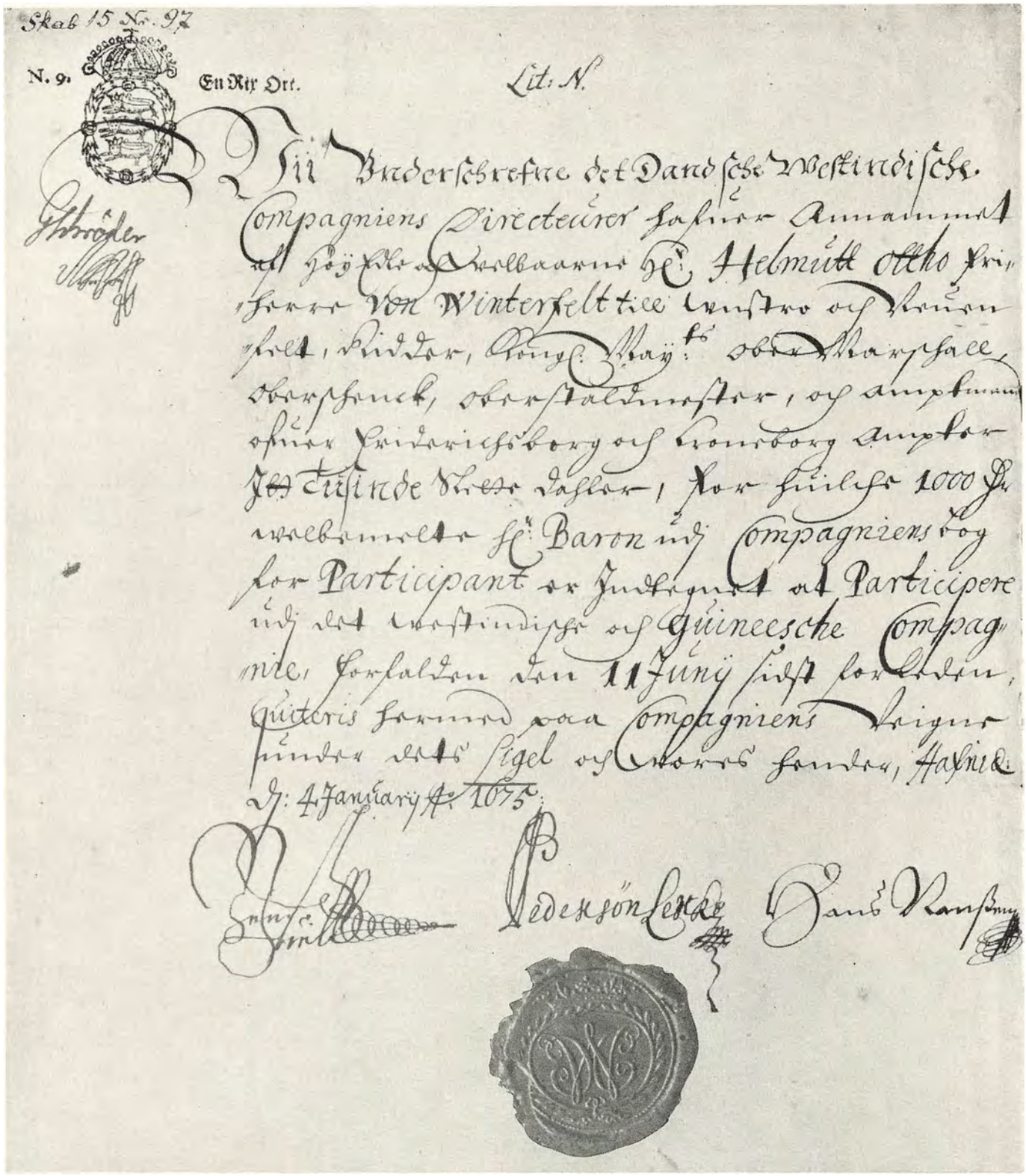

Aktiebrev udstedt den 4. januar 1675 af Vestindisk-guineisk Kompagnis første direktører, Jens Juel, Peder Pedersen Lerche og Hans Nansen. Seglet er kompagniets oprindelige, med de sammenslyngede bogstaver DWC for Dansk Westindisk Compagni

dukter, som det synes, til sine medrederes udelte tilfredshed. Vidnesbyrd herom foreligger i nogle afskrifter af breve fra foretagendets leder Jan Basselaer til Jørgen Iversens mor og stedfar i Helsingør. Sønnen skildres i disse breve som en flittig og paalidelig ung mand, der har opført sig fortræffeligt og skilt sig upaaklageligt fra sine hverv. Halvdelen af fortjenesten ved forretningerne tilfaldt ifølge kontrakten Jørgen Iversen, som derfor sikkert var en holden mand, da han 1665 besluttede sig til at vende tilbage til sit fædreland. Imidlertid ramtes han nu af det uheld, at saavel skibet, han befandt sig paa, som et andet med varer for firmaet blev opbragt af englænderne, der var i krig med Holland. Det

var som foran berørt denne omstændighed, der samme aar førte ham i forbindelse med Frederik III. Ved kongens mellemkomst haabede han at opnaa tilbagegivelsen af sit gods, som vurderedes til 3000 rd. En episode i Bergens havn, hvorunder den danske kommandant, meget mod regeringens ønske, greb ind overfor et engelsk forsøg paa at bemægtige sig nogle hollandske ostindiefarere, medførte imidlertid et saa spændt forhold til England, at der ikke kunne være tale om at tage sig af den indklagede sag.

Jørgen Iversen synes nu at være blevet herhjemme. Men han fortsatte som parthaver i det omtalte hollandske kompagni. Trods det lidte tab var hans økonomiske forhold sikkert stadig gode. Herpaa tyder bl.a. den omstændighed, at han 1670 selv kunne bekoste udgivelsen af opbyggelsesskriftet „Fire Sparetimers Frugter", som bærer præg af at være nedskrevet i hans „trældoms og elendigheds tid" paa St.Christopher. Som aktionær i det ny kompagni kunne han da ogsaa indskyde 1000 sldr.

Med Jørgen Iversen som sagkyndig hjælper kunne direktionen nu gaa i gang med at udstyre ekspeditionen med de nødvendige rekvisiter og forraad til kolonisationsplanens udførelse. Der var jo her ikke tale om en Robinson, der maatte begynde paa bar bund, henvist til at klare sig alene med opfindsomhed og sine to hænders hjælp. Et gennemsyn af skibet „Færøs" fakturabog viser, med hvilken omhu man gik til værks. Ikke blot medførte man mur- og tagsten, men ogsaa tømmer til opførelsen af et fort og huse for kompagniets folk, saaledes at man ikke behøvede at afvente fældningen og udsavningen af de træer, som i rigt maal var forhaanden paa øen. Fremdeles kanoner til bestykning af fæstningsværkerne, ammunition og haandvaaben af forskellig slags. Herudover et rigt sortiment af isenkramvarer, fra køkkenudstyr, lamper, hængsler og søm til save, økser og huggeknive (kapmessere) samt hakker, til brug ved skovens rydning og plantagernes drift. Endvidere rekvisiter til kirkens udstyr, balbérkisten med dens tilbehør af kirurgiske instrumenter og nødvendige redskaber og materialer til indretningen af smede-, bødker-, skomager- og skrædderværksteder samt til brug for murmestre og tømmermænd. Yderligere store kvantiteter forarbejdet eller uforarbejdet lærred og vadmel, jyske og

Servingkontrakt, afsluttet 20. september 1682 mellem servingen Mads Jensen og Vestindisk-Guineisk Kompagni, repræsenteret af bogholderen Oliger Paulli, samt endelig bekræftet af Guvernør Jørgen Iversen

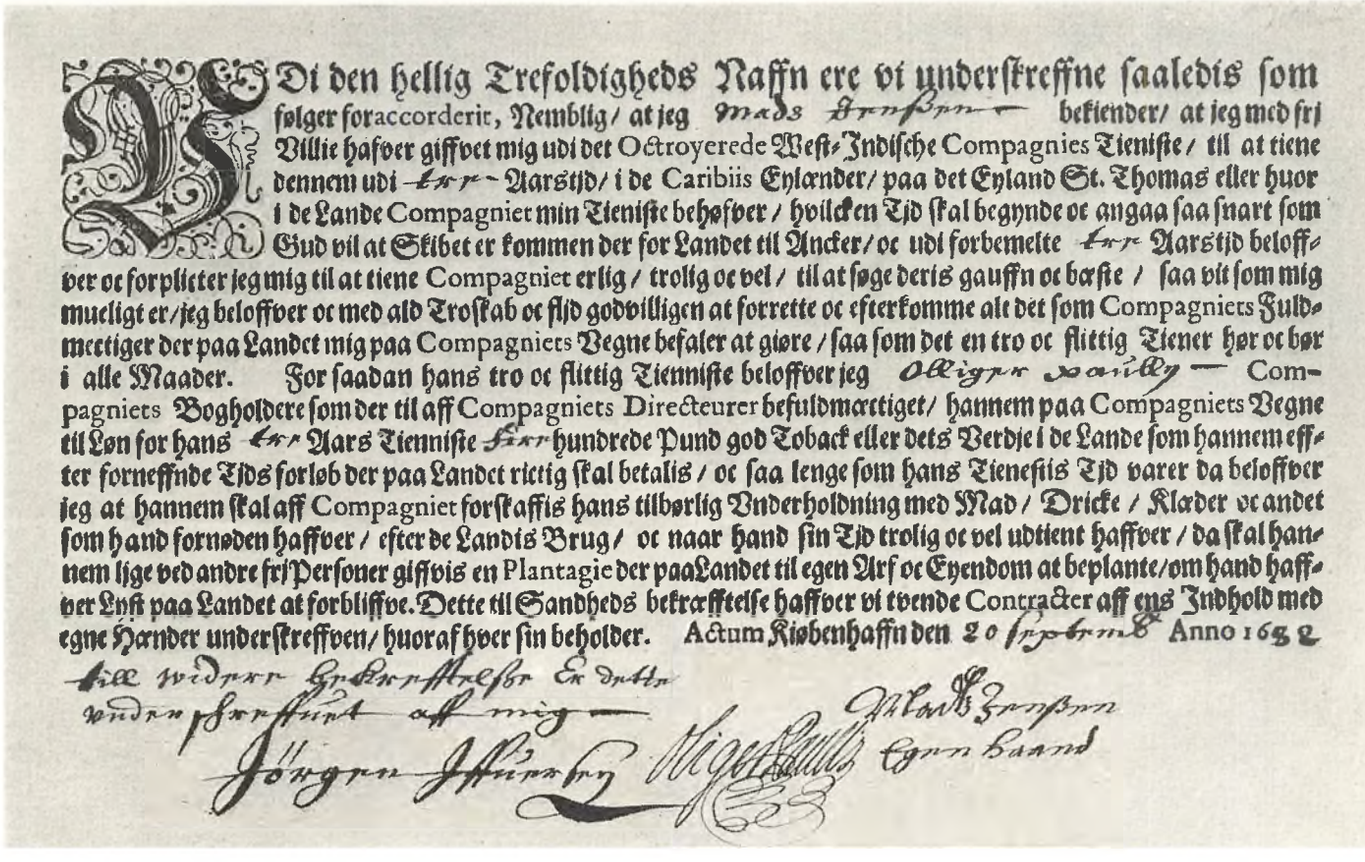

I den hellig Trefoldigheds Naffn ere vi underſkreffne ſaaledis ſom følger foraccorderit, Nemblig/ at jeg Mads Jensen bekiender/ at jeg med frj Villie hafver giffvet mig udi det Octroyerede Weſt-Indiſche Compagnies Tieniſte/ til at tiene dennem udi to Aarstjd/ i de Caribiis Eylænder/ paa det Eyland St. Thomas eller huor i de Lande Compagniet min Tieniſte behøfver/ hvilcken Tjd ſkal begynde oc angaa ſaa ſnart ſom Gud vil at Skibet er kommen der for Landet til Ancker/ oc udi forbemelte to Aarstjd beloffver oc forplicter jeg mig til at tiene Compagniet erlig/ trolig oc vel/ til at ſøge deris gauffn oc bæſte/ ſaa vit ſom mig mueligt er/ jeg beloffver oc med ald Troſkab oc flid godvilligen at forrette oc efterkomme alt det ſom Compagniets Fuldmectiger der paa Landet mig paa Compagniets Vegne befaler at giøre/ ſaa ſom det en tro oc flittig Tiener hør oc bør i alle Maader. For ſaadan hans tro oc flittig Tienniſte beloffver jeg Oliger Paulli — Compagniets Bogholdere ſom der til aff Compagniets Directeurer befuldmectiget/ hannem paa Compagniets Vegne til Løn for hans to Aars Tienniſte fire hundrede Pund god Toback eller dets Verdje i de Lande ſom hannem efter forneffnde Tjds forløb der paa Landet rictig ſkal betalis/ oc ſaa lenge ſom hans Tieneſtis Tjd varer da beloffver jeg at hannem ſkal aff Compagniet forſkaffis hans tilbørlig Underholdning med Mad/ Dricke/ Klæder oc andet ſom hand fornøden hafver/ efter de Landis Brug/ oc naar hand ſin Tjd trolig oc vel udtient hafver/ da ſkal hannem lige ved andre frj Perſoner giffvis en Plantagie der paa Landet til egen Arf oc Eyendom at beplante/ om hand hafver Lyſt paa Landet at forbliffve. Dette til Sandheds bekræfftelſe hafver vi tvende Contracter aff ens Indhold med egne Hænder underſkreffven/ huoraf hver ſin beholder. Actum Kiøbenhaffn den 20 Septembr Anno 1682

to widner Underſkreffter Er dette
vidner Underſkrifft aff mig
Jørgen Iversen
Mads Jensen
Oliger Paulli egen haand

islandske hoser, hatte og ikke mindst sko. Desuden var der tænkt paa fiskegarn, fiskesnører og kroge, til udnyttelse af det caraibiske havs rigdomme, og paa tovværk, sejlgarn, tjære og beg. Naturligvis var der stort forraad af alskens levnedsmidler som brød, mel, ærter, gryn, smør, ost, saltet og røget flæsk og kød, ikke mindst islandsk lammekød, islandsk tørfisk, saltede sild og torsk, ja endog laks, aal og andre delikatesser samt selvfølgelig krydderier. Endelig kom hertil en passende mængde drikkevarer: vine af forskellig slags, kognac, brændevin og øl. Og de allerfleste af disse varer i saa store kvantiteter, at de ikke blot dækkede forbruget paa den lange sørejse, men ogsaa strakte til som koloniens forsyning langt ind i aaret 1673, ja for visse varers vedkommende ind i 1674. Dette til trods for, at en del foræredes bort eller solgtes til kolonisterne paa omliggende øer. Det maa jo vel bemærkes, at disse varer var overordentlig gangbare handelsobjekter overalt i Vestindien.

En ikke mindre vigtig opgave maa det have været at tilvejebringe det personel, som skulle opbygge den ny koloni. Nærmere besked om fremgangsmaaden giver kilderne os ikke. Saa meget véd vi dog, at der med skibet „Færø" udover besætningen fulgte 190 personer, hvoraf ganske vist en del kom til i Bergen som erstatning for folk, der var døde eller havde absenteret sig under fartøjets ufrivillige ophold der. Disse 190 fordelte sig i følgende kategorier: 12 aarstjenere, 116 servinger og 62 straffefanger, de to sidste grupper ogsaa omfattende nogle (uvist hvor mange) kvinder.

Hvad *aarstjenerne* angik, drejede det sig dels om de af kompagniet antagne funktionærer eller betjente – foruden guvernøren Jørgen Iversen og præsten Kjeld Jensen: en løjtnant, en underkøbmand og en skriver; de skulle gaa Jørgen Iversen til haande ved løsningen af henholdsvis de militære, forretningsmæssige og kontormæssige opgaver – dels om forskellige haandværkere o.l. Disse betjente havde forpligtet sig til at tjene kompagniet for en vis aarrække, i reglen vistnok tre aar som i Jørgen Iversens tilfælde. Herfor oppebar de en vis aarsløn.

Servingerne var mandlige eller kvindelige emigranter, der var for fattige til selv at bekoste deres overfart, og som derfor underskrev en kontrakt, der forbandt dem til at tjene kompagniet for en nærmere aftalt tid, almindeligvis tre eller fire, undertiden fem aar. Paa sin side paatog kompagniet sig i den aftalte tjenesteperiode at yde servingen tilbørligt underhold med mad, drikke, klæder og andet fornødent samt ved terminens udløb at udrede saa og saa mange – i reglen 4–500 – pund tobak eller dets værdi i andre varer eller i penge. Thi tobak og senere sukker, men yderst sjældent penge var den fremherskende værdimaaler i Vestindien. For øvrigt kunne der for datidens dansker intet som helst overraskende være i en aflønning med naturalier; dertil var denne altfor almindeligt anvendt herhjemme. Efter tjenestetidens udløb skulle endelig servingen have udlagt en plantagegrund til fri arv og ejendom, om han ellers ville forblive i kolonien. For de kvindelige servingers vedkommende manglede denne passus dog i kontrakten. Man har formodentlig anset den for overflødig, da der i Vestindien var et stort overtal af mænd, og kvinderne – ogsaa de kvindelige straffefanger – som en følge heraf kunne være nogenlunde sikre paa at havne i et ægteskab. Med servinginstitutionen forfulgte kompagniet to maal. Først at skaffe sig arbejdskraft til skovens rydning, til opførelsen af de nødvendige fæstningsværker og til driften af plantagerne. Men dernæst at forøge bestanden af kolonister derigennem, at servingerne opmuntredes til siden at nedsætte sig som plantere. Det var jo nemlig karakteristisk for stillingen paa dette tidspunkt, at saa godt som ingen, der besad midler til at skabe sig en sikret tilværelse herhjemme, meldte sig til dette kolonisationsforetagende. Det var her, som ogsaa i England, ganske overvejende blandt de besiddelsesløse, man maatte rekrutere kolonibefolkningen. For Englands vedkommende véd vi, at man herved betjente sig af kidnapping og metoder af samme karakter som ved presning af søfolk; man beskænkede ofrene eller slog dem bevidstløse og bragte dem saa ombord paa vestindiefarerne. Selv om forholdene maaske har været knap saa slemme herhjemme, var man,

som vi siden skal se, ikke altid kræsen i valget af midlerne til at faa unge mennesker til at tage tjeneste derude. Under alle omstændigheder skal man næppe lægge stor vægt paa den trykte kontrakts erklæring om, at servingen „med fri vilje" havde givet sig i kompagniets tjeneste. Hvor fattigdom og nød gjorde udslaget, var det saa som saa med frivilligheden.

Hvad endelig *fangerne* angaar, hentedes de for kvindernes vedkommende blandt dem, der for „uskikkeligt levned" var dømt til anbringelse i det saakaldte spindehus, mens mændene udtoges mellem dem, der var hensat til arbejde i jern paa Bremerholm eller i rigets fæstninger. Kompagniets direktion havde frit valg med hensyn til, hvem og hvor mange den ville udpege. Og man tør gaa ud fra, at den mindre har set paa de paagældendes forseelse end paa deres egnethed til formaalet. Med hensyn til fangerne paa Bremerholm drejede det sig nok for en stor dels vedkommende om personer, dømt for grovere forbrydelser, som mord, røveri eller tyveri, ofte oprindeligt dødsdømte, benaadet med livsvarigt fængsel. Men der var ogsaa andre med forseelser af mindre graverende art, altsaa ikke kvalificerede som „uærlige". Nu er vi ganske vist i almindelighed ikke underrettet om arten af de deporteredes forseelser; men der foreligger dog ét tilfælde, hvor forholdet belyses. Det drejer sig om en klejnsmed Thomas Nielsen, om hvem direktionen 1674 skriver, at han, skønt anført blandt fangerne, „er saavidt en ærlig mand, som ikke haver stjaalet eller gjort slige onde gerninger, mens aleneste, at han haver levet ilde med sin hustru". Derfor henstiller direktionen da ogsaa til Jørgen Iversen, at han ikke behandles som fange, men anvendes i sin profession og eventuelt oppebærer løn. Og vi ser senere, at han optræder som „friladt" paa listen over kompagniets folk; men deporteret var og blev han dog. Iøvrigt skal det siges, at direktionen principielt gik ind for en saadan behandling af fangerne, at de kunne føle sig mere tilfreds med deres lod ude end hjemme. For resten overlod man til Jørgen Iversen under hensyntagen til fangernes forhold paa øen at træffe bestemmelse om, naar de kunne frigives. Rent umiddelbart kan det synes, som deportationen, i hvert fald for livsfangerne, betød en forandring til det bedre gennem udsigten til at erhverve friheden igen. I virkeligheden var chancen herfor minimal; de fleste synes hurtigt at være bukket under for det haarde arbejde, for sulten og de elendige logiforhold.

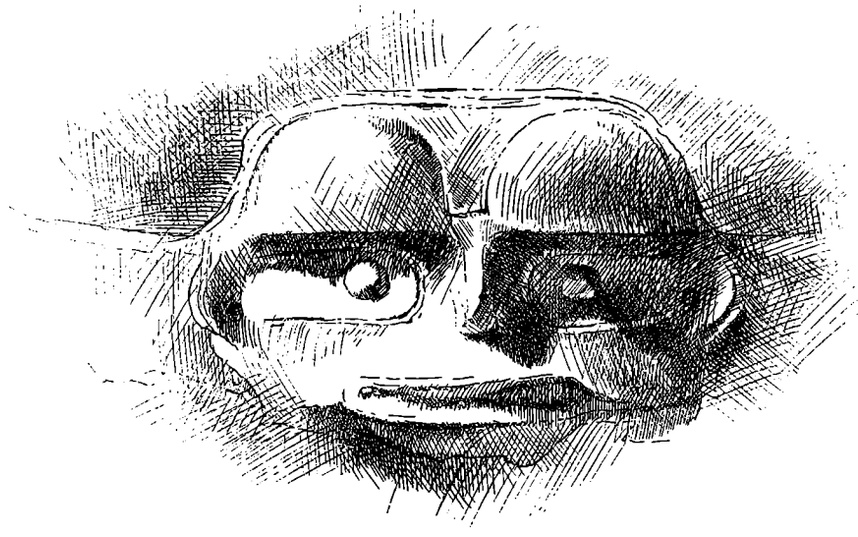

Mandshoved paa randen af stort lerkar; fremstillet af Arawak-indianere i tiden før europæisk kolonisation

JØRGEN IVERSEN OG KOLONISATIONEN AF ST. THOMAS

I august 1671 var forberedelserne til Jørgen Iversens ekspedition saa vidt fremskredne, at jagten „Den forgyldte Krone" kunne afsendes fra København med den særlige opgave at undersøge forholdene paa St.Thomas. Derefter skulle den gaa til St. Eustatius og der afvente guvernørens ankomst med „Færø". Som vi straks skal se, blev dette fartøj opholdt undervejs, og da det omsider naaede frem i maj 1672, havde skipperen paa „Den forgyldte Krone" opgivet ævred og var sejlet hjem. Han naaede København i august samme aar.

Hvad skibet „Færø" angaar, var det afsejlet herfra den 20. oktober 1671. Da det imidlertid sprang læk i Nordsøen, blev det besluttet at lade det løbe ind til Bergen for at faa skaden udbedret. Og først den 29. februar 1672 kunne rejsen paany tiltrædes, efter at bestanden af servinger og straffefanger, der var svundet ind ved rømninger i den norske havn, var suppleret op.

Det siger sig selv, at det ikke var nogen let opgave at holde styr paa det broget sammensatte rejseselskab, som kun med besvær kunne indordne sig under den disciplin, opholdet ombord krævede. I Jørgen Iversen havde ekspeditionen imidlertid faaet en leder, der ikke var til sinds at taale uorden af nogen slags. Allerede den 6. marts, altsaa kun en uge efter afrejsen fra Bergen, fandt han det nødvendigt at opstille en række regler for, hvorledes de ombordværende havde at forholde sig. Det er betegnende for ham, at han først og fremmest lagde vægt paa hos sine ledsagere at fremkalde den gudsfrygt, han selv var saa stærkt besjælet af. Som det fremgaar af hans skrift „Fire Sparetimers Frugter", havde han i sine trældoms- og trængselsaar paa St.Christopher fundet trøst i Guds ord. Vi møder i dette skrift som det centrale i hans religiøse indstilling en dyb syndserkendelse forenet med en stærk tro paa Jesu naade. Dog ser det ikke ud til, at denne indstilling har formaaet at mildne visse haarde drag i hans karakter. Trods sin gentagne betoning af al jordisk æres og anseelses forgængelighed beherskedes Iversen øjensynligt af en stærk trang til selvhævdelse. Strengheden i hans livssyn og et vist rethaverisk træk i hans sind faar ham mere end én gang til at anvende tvang, hvor det ikke var paa sin plads. Saaledes ogsaa her, naar det forlanges, at ingen maa forsømme at møde til morgen- og aftensang eller til prædiken, medmindre vedkommende er forhindret ved sygdom, og naar straffen for overtrædelse sættes til fortabelse af frokost eller i gentagelsestilfælde af en dags madration. Tilmed i samme aandedrag, som Iversen advarer mod, at man lader sig drive til gudsfrygt, som oksen drives til ploven. Med pryglestraf straffes al banden og sværgen, hvormed de daglig fortørner Gud, saa „han forholder os hans naade og ej velsigner vor rejses forfremmelse".

I særlig grad er man paa vagt mod mytteriforsøg. Som personalet var sammensat, var frygten ikke ugrundet, hvad ogsaa Iversens senere skæbne viser. Straffen herfor og for anstiftelse af uenighed mellem folkene og guvernøren sættes til tre gange kølhaling og i tilgift dertil – hvis delinkventen skulle overleve denne behandling – 300 slag foran masten. At der har været en vis uro ombord, spores i en bestemmelse om, at klager skal fremføres af enkeltmand og ikke ved, at en hel baks mandskab stikker hovederne sammen og tropper op i flok med deres besværinger. Vistnok har Iversen, hvad senere vidnesbyrd peger paa, været mere nøjeregnende med den materielle end med den aandelige forplejning.

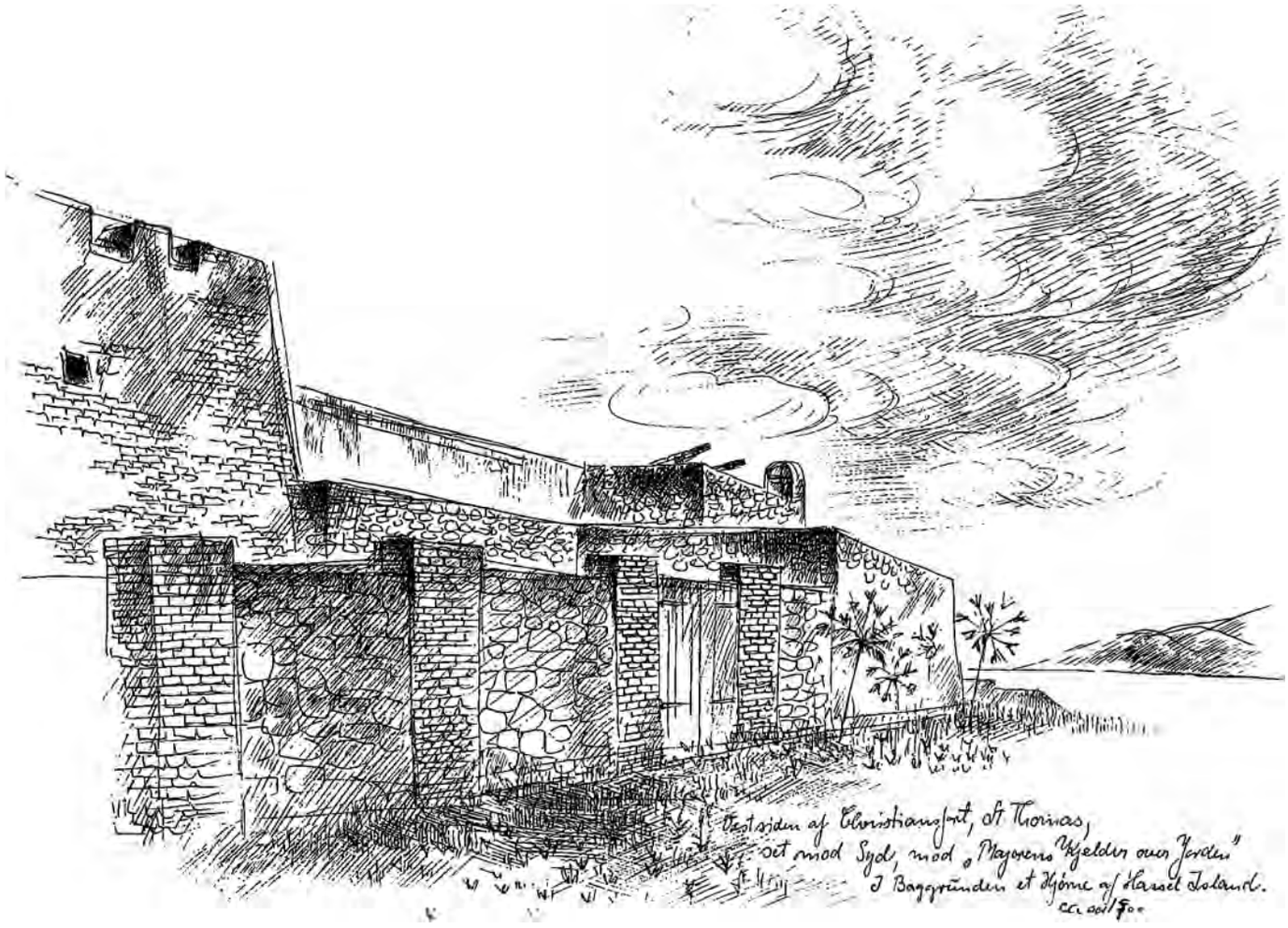

Paa denne baggrund maa vi sikkert se bestemmelserne om, at uddelingerne af rationerne skal foregaa i nummerorden, samt om, at ingen maa forsøge at tiltage sig andres og da navnlig ikke de syges mad. Iøvrigt indskærpes i denne sammenhæng, at bakskammeraterne skal sørge for deres syge fæller, saa at disse faar, hvad der tilkommer dem.

Med omtalen af de syge rører vi ved et af kolonisationens første og alvorligste problemer. Det staar som en forfærdende kendsgerning, at ikke mindre end 77 af „Færøs" 190 passagerer døde undervejs, en dødelighed, som ikke giver den paa slavetransporterne fra Afrika meget efter. Om aarsagerne til dette mandefald kan man kun gisne. Det ligger dog nær at antage, at sammenstuvningen af de mange mennesker ombord paa et forholdsvis lille fartøj i forbindelse med en mangelfuld hygiejne og en paa samme tid utilstrækkelig og uhensigtsmæssig forplejning har skabt betingelser for en epidemis opstaaen og spredning. Rejsens lange varighed, syv maaneder i stedet for som beregnet tre, har sandsynligvis bidraget sit til ulykken.

Naar vi til disse anførte 77 dødsfald paa rejsen lægger ni rømninger, bliver resultatet, at af de udsendte 190 kolonister kun 104 naaede bestemmelsesstedet. Heraf døde yderligere 75 i løbet af de syv første maaneder paa øen, saa at der kun blev 29 tilbage! Af de tolv kompagnifunktionærer døde de ti, deriblandt præsten Kjeld Jensen, løjtnanten, underkøbmanden og skriveren, saa at Jørgen Iversen blev selvanden tilbage. Det er rimeligt at antage, at flertallet af de 104 naaede St. Thomas i stærkt svækket tilstand og derfor kun har haft ringe modstandskraft overfor tropesygdommene, navnlig feberen, som dengang var en ganske anderledes grum fjende end senere. Hertil bidrog vel især den tætte urskovsagtige bevoksning med dens farlige uddunstninger. Der tales i den første tid meget om øens „usunde luft". Jørgen Iversen selv paastod siden, at „den damp, som opstiger af jorden, naar den dyrkes, er aarsag, at de i førstningen næsten alle døde, indtil landet blev noget ryddeligt". Formodentlig

har ogsaa kostforandringen og mangelen paa godt drikkevand, saalænge der ikke var indrettet reservoirer til opsamling af regnvandet, spillet ind. Og endelig har vel ogsaa det strenge arbejde med skovens rydning og fortets opbygning, udført i det uvant hede klima, øvet sin indflydelse.

Næsten ligesaa grelt virker billedet af de nærmest følgende transporter hjemmefra. Med „Pelikanen", der naaede St.Thomas den 29. marts 1673, udsendtes 67 personer. Heraf døde 7 paa rejsen og 53 i løbet af knap fire maaneder efter ankomsten. Skibet „Havmanden", der naaede ud i 1675, medførte 58 passagerer. To af dem rømte, og 11 døde under rejsen, mens 21 satte livet til under det første halve aars ophold derude. For galioten „St.Thomas" er forholdet et særligt, idet af dens 9 passagerer to druknede undervejs, og to andre rømte, mens kun én døde efter ankomsten til øen i juni 1674.

Gør vi resultatet op, viser det sig, at af 324 danske – og nordmænd – som i aarene 1671–75 sendtes ud for at deltage i opbygningen af det ny samfund, overlevede kun 64 eller knap 20 % rejsen og det kritiske første halve aar paa øen.

Selvfølgelig maatte efterretningerne herom fremkalde uro hjemme og gøre det vanskeligt for kompagniet at hverve ny folk til tjeneste i kolonien. „Alle mennesker her gruer nu for at udfare", skriver direktionen 15. dec. 1673 til Jørgen Iversen. De hjemvendte skibsfolk gav denne skylden for ulykkerne og paastod, at han lod folkene sulte og tørste, og at det var grunden til den store dødelighed. Direktionen, som næppe har været uden indflydelse paa, at Iversen holdt sine undergivne noget knapt, tog naturligvis afstand fra en saadan tanke, men raadede ham alligevel til i begyndelsen at bespise folkene „paa dansk manér" og give dem alt, hvad de kunne spise; „thi vores danske folk er vant her at have fuldt op". Skulle det komme til at koste mere end beregnet, kunne man jo altid, naar dødeligheden atter aftog, skære rationerne ned igen. Foreløbig gjaldt det om at give folk herhjemme mere lyst til at rejse ud. For at finde midler til at bekæmpe den uhyggelige dødelighed ønskede direktionen ivrigt at raadføre sig med lægerne i København og udbad sig derfor nærmere underretning om aarsagen. Skulle den muligvis skyldes den stærke bevoksning, foreslog man at stikke skovene i brand, saa at vinden kunne faa fri passage og rense luften, et middel, der dog ikke blev taget i anvendelse.

Det staar som en næsten ufattelig bedrift, at Jørgen Iversen trods denne ulykkelige start holdt modet oppe og gennemførte kolonisationen af St.Thomas. Den omstændighed, at han foruden fuldmagten til at tage denne ø i besiddelse medførte en anden med navnet in blanco, tyder paa, at det oprindelig har været meningen at lade besættelsen omfatte ogsaa andre af Jomfruøerne, i første række vel St.Jan og Crabøen. Enhver tanke herom maatte dog nu opgives som følge af det store tab af menneskeliv, og alle kræfter foreløbig samles om bebyggelsen af St.Thomas. Det viste sig, at den engelske styrke, der som nævnt havde besat øen efter det første danske kolonisationsforsøgs sammenbrud, atter havde forladt den 6–7 uger før danskernes genkomst.

Det var den 25. maj 1672 om aftenen, at „Færø" naaede frem til *St.Thomas*. I mørket tog man fejl og sejlede forbi indløbet til den nuværende havn, af Jørgen Iversen kaldt Christianshavn, og kom ind i en anden bugt, Frederikshavn. Næste dag toges landet i besiddelse. Det første indtryk var i det hele gunstigt. Om øen, hvis maal i vor tid opgives til 70,25 kvadratkilometer, en ubetydelighed større end Taasinge, skriver Iversen til direktionen, at den „er ikke saa liden, som det ellers blev tænkt den tid, jeg var hjemme". „Vi har her", siger han videre, „en skøn havn, som er kaldt Christianshavn. Hvad landet i sig selv angaar, da kan jeg ikke se eller bemærke andet end, at det jo er et skønt, frugtbart land, som skal med tiden igen rigeligt betale sine redere, dersom Gud giver os lykke til at bebygge det i fred. Saa det fortryder mig ikke, at jeg mine penge dertil udlagt haver." Om bjergene fortæller han, at de ikke var saa høje som dem, han kendte fra St.Christopher og de franske øer. Ogsaa de kunne, om nødvendigt, opdyrkes. Men foreløbig var der dog land nok uden dem. Ja han gik

Gedebuk – som vi talbøse paa St. Croix.

saa vidt, at han regnede med, at der skulle være leverum for 10.000 mand. Som vi nu kender forholdene paa St.Thomas, maa dette siges at være en overdrevent optimistisk betragtning. Øen udmærker sig absolut ikke ved særlig frugtbarhed. Baade den og naboøen St.Jan, med sine 49,7 kvadratkilometer noget mindre end Fanø, er bjergøer, der skyder sig op fra en undersøisk bjergkæde, udgaaende fra Porto Rico. Lavlandet er begrænset til visse omraader ved kysterne og enkelte dalstrøg inde i landet. Utvivlsomt frembød dog jordbundsforholdene ved tidspunktet for besættelsen et helt andet billede end nu. Ikke blot hindredes jordens bortskylning fra de højereliggende partier ved den tætte bevoksning; men denne bidrog samtidig til at holde paa fugtigheden. Endelig kom hertil den naturlige givtighed, som var en følge af jordbundens jomfruelige karakter. Iøvrigt fremhæver Iversen rigdommen paa fisk og fuglevildt, et moment af stor betydning for nybyggernes forsyning med levnedsmidler.

Just levnedsmiddelforsyningen var en af de opgaver, der først maatte løses. Man kunne selvsagt ikke blive staaende ved, hvad der kunne tilføres fra moderlandet, eller nøjes med, hvad naturen gav af sig selv. Husdyr havde man ikke kunnet medføre hjemmefra. De maatte skaffes til veje fra naboøerne. Allerede før sit komme til St.Thomas havde Iversen benyttet opholdet paa St.Eustatius til at indkøbe ti geder. Fem af disse slagtedes, mens resten udsattes paa en holm, Bokkenejland, udenfor havnen. Desuden skaffede de sig kvæg, grise, heste, høns og kalkuner fra forskellige steder. Ogsaa en del af disse dyr slagtedes, for at de haardt medtagne kolonister kunne faa et tilskud af fersk kød. Andre blev grundstammen i den besætning, Jørgen Iversen søgte at opelske. Hans bondeherkomst, som var hans stolthed, fornægter sig ikke. Omhyggeligt fører han bog over kompagniets dyrebestand med oplysninger om kælvningstidspunkter etc saavelsom om dyrenes senere skæbne. Ogsaa her var der mange tab at notere, hvoraf en del – navnlig blandt grisene – kom paa den giftige kassaverods konto. Af 16 heste, som var indkøbt paa St.Eustatius 1673, døde ikke mindre end 12 i løbet af fire aar.

Mange dyr er bogført som „foræringer". Som modydelser bortgav den ny guvernør skinker og andet røget kød foruden stokfisk, krydderier, mandler, rosiner, lybsk øl og kognac, altsammen varer, som var i høj kurs i Vestindien, og som han kunne hente fra „Færøs" rige ladning. Alt blev omhyggeligt opnoteret med angivelse af værdien i sukker, for at kompagniet ikke skulle føle sig bedraget. Blandt de personer, Iversen saaledes udvekslede gaver med, kan nævnes den spanske guvernør paa Porto Rico,

den franske guvernør du Bois paa St.Croix og dennes frue, guvernøren over de engelske Leewardøer William Stapleton og den engelske kaptajn William Burt.

En særlig betydning for koloniens start fik forbindelsen med denne sidste person. Kaptajn Burts optræden paa scenen stod i forbindelse med udbrudet af en ny krig i 1672, i hvilken England sluttede op paa Frankrigs side mod Holland. Modsat af, hvad tilfældet var i hjemlandet, var krigen til en vis grad populær blandt englænderne i Vestindien, som saa med misundelse paa den hollandske handels blomstring og derfor straks var parate til at gaa angrebsvis til værks. Hollænderne paa deres side følte sig stærkt foruroligede, og da ikke mindst det lille nybyggersamfund paa St. Jans naboø Tortola. Allerede den 6. juni 1672, kun to uger efter de danskes ankomst, indfandt sig to plantere fra denne ø paa St.Thomas med deres og nogle af deres fællers slaver, ialt 30 personer. De ønskede tilladelse til at slaa sig ned her i ly af den danske neutralitet og stillede i udsigt, at flere ville følge efter, hvilket ogsaa skete, da Tortola den 13. juni blev indtaget af englænderne. Disses anfører William Burt mødte straks efter op hos Jørgen Iversen med krav om, at flygtningene og deres slaver omgaaende skulle sendes tilbage. Naturligvis kunne man ikke tænke paa at modsætte sig dette forlangende med magt. Men det lykkedes snart Iversen at komme paa en venskabelig fod med Burt, med hvem han udvekslede gaver. Og det endte med, at englænderen opgav sit forlangende og gav danskerne en skriftlig tilladelse til at hente, hvad de havde brug for af plantevækster, fra Tortola. Dette løste et spørgsmaal af den største betydning for plantagedriften. For resten benyttede Iversen lejligheden til paa kompagniets vegne at lægge beslag paa nogle negerslaver tilhørende guvernør Huntum paa Tortola, den samme, som i sin tid havde fortrædiget Kjeld Jensen og hans folk under det første kolonisationsforsøg, og som senere havde bortført deres efterladenskaber. Altsaa i og for sig berettiget gengældelse.

Det vigtigste resultat af denne episode var naturligvis, at den danske koloni herigennem fik et befolkningstilskud af plantere, som baade var akklimatiserede og besad erfaring paa plantagedriftens omraade. Ialt aflagde 23 plantere i løbet af 1672 troskabseden til den danske konge, kompagniet og guvernøren. Som altid i de vestindiske kolonisamfund drejede det sig om et nationalt blandet selskab, foruden hollændere ogsaa englændere og franskmænd, ja endog nogle danske. Det er et interessant faktum, at saaledes den bofaste befolkning, selv under krigsforhold, satte sig ud over nationale skillelinier.

Disse og senere tilkomne plantere fik udlagt plantagegrunde, efterhaanden som de indfandt sig, idet dog den lovformelige overdragelse gennem udstedelse af skøder eller landbreve, som de egentlig kaldtes, først fandt sted 1678. Rent formelt maa man vel karakterisere besiddelsesforholdet som en form for fæste. Det paahvilede nemlig planteren at svare kompagniet en aarlig landgilde. Men da denne kun bestod i levering af 1 à 2 høns eller kapuner eller, hvis det kom særlig højt, en kalkun, som planterne ovenikøbet var med til at fortære, maa den siges at have været af symbolsk karakter. Iøvrigt fik planteren og hans arvinger fuld dispositionsret over jorden, og forholdet maa altsaa reelt betragtes som en overdragelse til fri ejendom.

Hvad arealstørrelsen angaar, sattes den i forhold til den arbejdskraft, planteren raadede over. Man synes at have udlagt grundene med en ensartet længde af 3000 fod, og det blev saaledes bredden, der varieredes. Her fulgtes den regel, at et enligt ægtepar fik 300 fod i bredden, samt at der tillagdes yderligere 100 fod for hvert voksent arbejdsdygtigt individ i husstanden, være sig serving eller slave. Ifølge Iversens opgivelse fra 1680, da der ialt var 47 plantager under drift, drejede det sig for flertallets vedkommende om temmelig smaa ejendomme, gennemgaaende omkring 16–21 tdr land, sjældnere op mod 32 tdr land. Væsentlig større var kun Jørgen Iversens to plantager paa henholdsvis 70 og 80 tdr land, hans forretningsven paa Curaçao Jan Donckers, 80 tdr land, og kompagniets to plantager, nemlig den saakaldte sukkerplantage paa 236 og Crombays plantage paa 64 tdr land.

Disse arealopgivelser giver i sig selv anledning til at tro, at sukkerkulturen kun i stærkt begrænset omfang har vundet indpas paa St.Thomas i det første tiaar efter besættelsen. Til sukkerets udvinding krævedes der, som tidligere anført, et ret bekosteligt apparat med sukkermølle, kedler o. a. Det er umiddelbart indlysende, at saadanne anlæg ikke ville svare regning paa øens smaa plantager. Hertil fordredes landejendomme af anderledes anselig størrelse, og til disses drift som til betjeningen af sukkerværket behøvedes mange arbejdere, helst saadanne, som kunne udholde det haarde arbejde, der var forbundet med sukkerdyrkningen, med andre ord negerslaver. Af dem var der 1680 ialt 175 paa øen, medregnet børn. Da kompagniet alene raadede over 49, blev der til de 45 private plantager kun 126 slaver, altsaa knap 3 pr plantage. I virkeligheden stillede det sig saaledes, at flertallet af planterne slet ikke holdt slaver, men selv passede jorden, eventuelt bistaaet af kone og børn. Forholdet har jo ganske sikkert været det, at de plantere, der i 1670erne fra Tortola og andre steder søgte til St.Thomas, ligesom de, der mod aarhundredets slutning slog sig ned paa andre af Jomfruøerne, for størstedelens vedkommende var folk, som var slaaet ud af deres hidtidige tilværelse som smaabrugere eller haandværkere i de ældre kolonier, hvor sukkerkulturens fremtrængen havde gjort storbesiddelsen og slavedriften omtrent eneraadende. Bortset fra enkelte mere velstillede, der maaske som rømningsmanden fra Vlissingen i Holland Carel Baggaert kunne have særlige grunde til at søge et saa afsides opholdssted, drejede det sig uden tvivl mest om besiddelsesløse eksistenser, der ikke havde raad til at anskaffe sig slaver. Tværtimod maatte de begynde paa bar bund og tage alt, hvad de havde brug for, klæder, levnedsmidler, husgeraad og redskaber, paa kredit hos kompagniet.

For disse folk gjaldt det først og fremmest om at skaffe sig det nødvendigste til deres livsunderhold. Vi tager derfor næppe fejl, naar vi gaar ud fra, at de i første række koncentrerede sig om dyrkningen af saakaldte *kost- eller provisionsplanter* som kassave, hirse („smaa milie"), majs („stor milie"), jams, batater (kartofler) og bønner, der kunne tjene til føde for mennesker og dyr. En særlig omtale fortjener kassave- eller maniokplanten, der dyrkes for rodens skyld, og som allerede indianerne forstod at nyttiggøre sig. Dens saft er meget giftig, hvorfor roden maatte underkastes en bestemt behandling, før den kunne anvendes. Efter at være vasket og skrubbet, eventuelt skrællet, blev den revet eller raspet – kassaveraspe og -pander er ofte forekommende salgsartikler i kompagniets regnskaber – og derefter

Behandlingen af tobak og kassave paa en vestindisk plantage. Til højre tobakshuset (1) med tobaksblade hængt til tørring under loftet, og med negre, som stripper bladene (2) og spinder og spoler skraatobaksrullerne (3 og 4). Til venstre neger, som skraber kassaverod (5), mølle til raspning af kassaven (6) og gammeldags raspning (7), presse til at presse saften ud af den raspede kassavemasse (8), sigtning af melet (9) og bagning af kassavebrød (10) samt brødene lagt til tørre paa tagene (13). I baggrunden planterboligen (11) og foran til højre køkkenet. Stik fra sidste halvdel af det 17. aarh.

kommet i smaa lærredsposer, for at saften kunne presses ud. Den tilbageblevne masse bredtes ud til tørring i solen, sigtedes og bagtes til et fint hvidt brød, som spillede en stor rolle i den vestindiske husholdning og af Jørgen Iversen sattes i klasse med de store hvide hollandske tvebakker.

Ved siden af de nævnte planter optoges dyrkningen af handelsplanter som tobak, indigo og i nogen grad bomuld. Sammen med sukker og ingefær var det disse varer, kompagniet interesserede sig for. Med henblik paa dem havde man sat farten paa Vestindien igang. Og naar man i København beskæftigede sig med tanken om at gøre St.Thomas til en plantagekoloni, var det dyrkningen af disse handelsplanter, man havde for øje. For øens plantere var de midlet til at afbetale deres gæld og et handelsobjekt, som kunne skaffe dem, hvad de behøvede udefra. I kompagniets endnu bevarede regnskaber for vareudvekslingen med planterne indgaar de som hovedartiklerne paa indtægtssiden. Da kompagniet gjorde krav paa eneret til al handel, kan vi gaa ud fra, at dets regnskaber i hvert fald for de første aar giver et temmelig fuldstændigt billede af produktionens udvikling.

Hovedkilden er den saakaldte kontantbog med dens mange konti for indbetalinger til kompagniet, dels fra planterne paa St.Thomas, dels fra forretningsforbindelser paa de andre øer. Vi maa se bort fra, at selve regnskabsopgørelsen foretages i pund sukker. Det betyder kun, at dette var den almindeligt anerkendte værdimaaler i Vestindien. Holder vi os til de enkelte posteringer, falder det straks i øjnene, at betalingen kun undtagelsesvis sker i penge, og da som regel i stück von achten og realer, sølvmønter, som udmøntedes i de spanske kolonier, stærkt efterspurgte, men sjældne. Ellers saa godt som udelukkende i sukker, tobak, ingefær, indigo og bomuld.

Indbetalingerne fra øens plantere tager deres begyndelse i februar 1673. Paa dette tidspunkt leverer Carel Baggaert, en af de to først ankomne fremmede, 12 ruller tobak, tilsammen 681 pd, og derefter følger leverancerne af denne vare slag i slag fra den ene planter efter den anden paa en saadan maade,

at man ikke kan være i tvivl om, at det er udbyttet af den første høst, der indgaar. Ialt leverer Baggaert i aarets løb 3704 pd, og af de tilsammen 43.879 pd tobak, guvernøren dette aar modtager for kompagniets regning, kommer ikke mindre end 19.604 pd fra øens plantere. Af indigoen hidrører et mindre parti, 23¾ pd, fra planteren Simon van Ockeren, en anden af indvandrerne fra Tortola. Derimod er alt det modtagne sukker (326.650 pd), al ingefæren (19.404 pd) og resten af tobakken og indigoen tilsyneladende kommet udefra, det allermeste, saavidt det kan ses, fra St.Croix. Det følgende aar, 1674, er af 22.014 pd tobak de 15.796 leveret af planterne og af indigoen 1741 pd mod 395 pd udefra. Nu optræder foruden van Ockeren flere andre plantere som leverandører af denne vare. Nogle faa synes desuden at have optaget dyrkningen af bomuld, idet der fra St.Thomas indkommer 1518 pd ren bomuld (af ialt 2055 pd) foruden 556 pd saakaldt stenkattun, bomuld, som ikke er renset for frøene. For 1675 er billedet omtrent det samme. Dog indleverer en af øens plantere dette aar 1971 pd sukker (af en samlet modtagen mængde paa 310.378 pd), antagelig hvad han selv har kogt af egen høst. I det mindste fremgaar det af kompagniets plantageregnskab, at Jørgen Iversen i 1676 benytter hans bistand ved sukkerkogningen.

Gennem det omtalte plantageregnskab faar vi et indblik i driften af kompagniets plantager. Alt i alt er det billedet af en saare beskeden virksomhed, højst sandsynlig fordi Iversen og hans stab i disse første aar var optaget af andre gøremaal som fortets indrettelse og handelen. I 1673 indbringer dyrkningen af handelsplanter kun 117 pd tobak og 270 pd stenkattun, dette sidste, som det skulle vise sig, en i København aldeles uafsættelig vare. At det imidlertid heller ikke var meningen at blive staaende herved, fremgaar af, at Iversen 1674 anskaffer en kattunmølle. Samme aar er udbyttet af plantagen 34 pd indigo og 660 pd tobak, stadig meget smaa mængder, naar man sammenligner med leverancerne fra planterne. Men ved siden heraf optræder i 1674 en indtægtspost for salget af 79 potter kildywel, „gjort af plantagen". Denne kildywel (engelsk killdevil), den stedlige betegnelse for den unge, ulagrede rom, fremstilledes af sukkerrør, og da disse først kunne høstes ca ét aar efter udplantningen, maa denne være sket i 1673. Meningen var naturligvis, at man ville optage en fremstilling af sukker. Med dette for øje anskaffedes 1676 4 sukkerkedler og aaret efter en sukkermølle foruden andet inventar til et sukkerværk. I løbet af aaret 1676 kogtes der paa plantagen 1480 pd sukker, hvoraf 50 pd straks hjemsendtes „til en prøve" til direktionen og resten senere. Resultatet synes ikke at have været tilfredsstillende. Der klages over, at sukkeret var for mørkt, og man gav sukkerkogerens manglende dygtighed skylden. Jørgen Iversen mente dog, at det laa i, at jorden paa St.Thomas endnu var for salpeterholdig til, at kvaliteten kunne blive saa god som paa de øer, hvor jorden havde været dyrket gennem længere tid. Hvorledes dette nu end hang sammen, udfaldet blev, at man foreløbig opgav at producere sukker og i stedet fremstillede stadig stigende mængder af kildywel, dels til salg til planterne, dels til forbrug i fortet. Naar derfor Jørgen Iversen i de følgende aar gang paa gang beklager sig over den tiltagende drukkenskab, kan han næppe frikendes for et vist medansvar for denne udvikling, og hans kritik af de plantere, der optog hans eksempel, smager stærkt af konkurrencenid.

Helhedsindtrykket bliver, at det først og fremmest var dyrkningen af tobak og indigo, der optog planterne paa St.Thomas. Tobakskulturens betydning understreges af den kendsgerning, at straffebøderne i de første aars ordensreglementer altid ansættes i tobak. Da denne artikel var stærkere efterspurgt i Danmark end sukker, udstedte Iversen i september 1675 en plakat, hvori han tilskyndede indbyggerne til at lægge hovedvægten herpaa, idet han lovede fremtidig at afregne 1 pd tobak mod 1¼ pd sukker i stedet for hidtil pund mod pund.

Fra omkring 1676 synes den opadgaaende linie, der kendetegner de første aars udvikling, at være gaaet i staa. Ja man maa vel endda sige, at produktionen i aarene 1677–80 som helhed viser en ned-

Markneger paa St. Thomas

adgaaende tendens, at dømme fra regnskaberne, skønt man paa baggrund af det foretagne rydningsarbejde skulle have ventet fortsat fremgang. En del af forklaringen herpaa finder man i, at St.Thomas ligesom de øvrige vestindiske øer netop i disse fire aar hjemsøgtes af vedholdende tørkeperioder. Dette havde til følge, at sukkerrørene visnede og blev hule, saa de maatte hugges om og bruges til fremstilling af kildywel. Ogsaa tobakken trivedes daarligt; men bomulden klarede sig nogenlunde, hvorfor man for denne afgrødes vedkommende faktisk kan tale om en vis fremgang. Større betydning havde det maaske dog, at Danmark fra efteraaret 1676 indblandedes i krigen mod Frankrig. Truslen om et fransk angreb lagde i de følgende aar et haardt tryk over øens beboere. Det blev nødvendigt at paalægge planterne en krævende vagttjeneste. Ja, det kom endog saa vidt, at de i to lange aar maatte tage ophold paa fortet med deres familier og slaver, i det mindste om natten, hvad der naturligvis resulterede i, at plantagearbejdet blev forsømt, navnlig paa de grunde, der laa længst borte. I endnu højere grad gik det ud over kompagniets og Jørgen Iversens plantager, fordi guvernøren maatte samle al sin opmærksomhed om udbedringen af forsvarsanlæggene.

Mens vi er ved øens planteproduktion, er det værd at notere, at der gennem rydningerne fremskaffedes gavntræ, som kom til nytte ved opførelsen af bygninger paa plantagerne og i fortet, hvilket dog ikke forhindrede, at man fremdeles af og til indførte norsk tømmer. Af vestindiske træsorter, anvendt i fortet, nævnes bolletræ, jerntræ, mastiksplanker og bjælker af grigritræet, Vestindiens eg. Ved udstyrelsen af guvernørboligens indre benyttede man desuden træ af den hvide ceder. Andre træsorter hjemsendtes som underlast i kompagniskibene, bl. a. det saakaldte pokkenholt, et træ med særlig haardt ved, der gjorde det anvendeligt ved skibsbygningen og som hjultømmer. Fremdeles fustik- eller kuba-

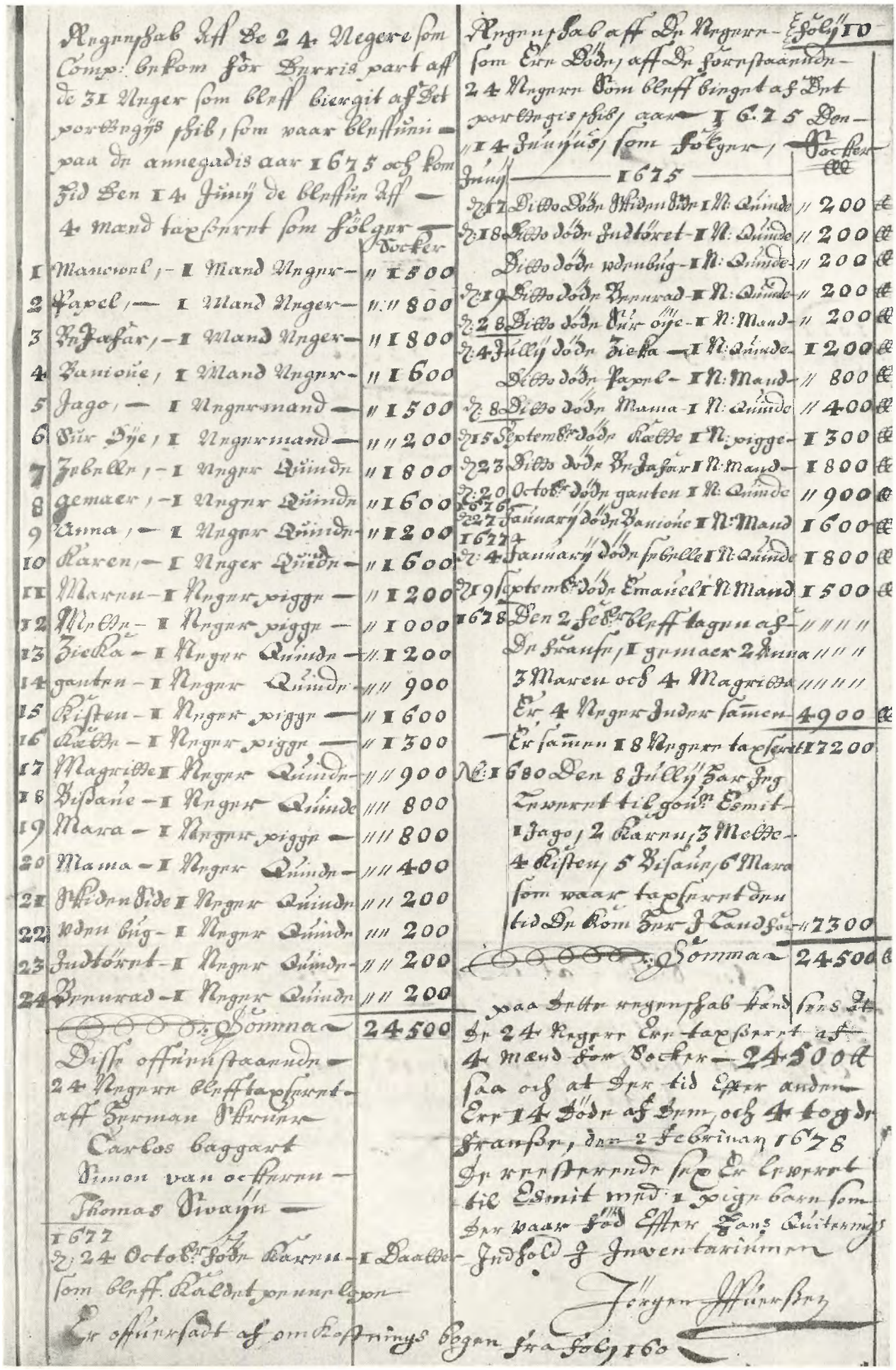

Side af Vestindisk-guineisk Kompagnis plantageregnskab. I spalten til venstre fører Jørgen Iversen 24 fra et strandet portugisisk skib bjergede negerslaver til indtægt med værdien ansat i pund sukker, mens de i hurtig rækkefølge afdøde og de af franskmændene i 1678 røvede slaver afskrives i spalten til højre. Navne som „Skiden Side", „Indtørret", „Udenbug", „Beenrad" og „Sur Øye" karakteriserer bestandens beskaffenhed

træet, ogsaa kaldet „gultræ", der ligesom kampechetræet, som dog maatte hentes udefra, spillede en vigtig rolle i tekstilfarvningen.

Som det fremgaar af det foran nævnte, betød spørgsmaalet om arbejdskraften ikke meget for flertallet af plantageejerne. Kun et par af de større plantere og saa kompagniet, der havde andre opgaver at varetage, følte behovet for en større arbejdsstyrke. For kompagniets vedkommende viser regnskaberne, hvorledes problemet søgtes løst. Vi ser Jørgen Iversen i løbet af sommeren 1672 indkøbe ni slaver, en mulat, to indianere og seks negre. Det følgende aar kommer hertil 48 slaver, hvoriblandt tre indianere. En af disse, Jan Indian, fik efter et rømningsforsøg samme aar venstre fod hugget af. Han levede endnu i 1691, da det i inventariet siges om ham, at han „har et træben, taler spansk og bruddet tysk". Han var da 43 aar og takseredes til 90 sletdaler, hvilket var ganske pænt. Af de andre fire indianere løb én bort 1672, iøvrigt sammen med mulatten, og to andre i 1673, mens den fjerde snart døde. Man maatte tidligt erkende, at det var vanskeligt at holde fast paa disse naturbørn. De var, som en senere guvernør, Johan Lorentz, skrev i 1695, „et folk, som ej her paa landet bør at være, efterdi de ikke kan holde noget blivende sted, men vel tit og ofte opmuntrer ved deres undvigelse 10 à 12, ja, vel og flere slaver tillige med dem at échapere". Lorentz, der ud fra denne betragtning slap en paagreben indianerslave fra St.Croix løs igen, giver med disse ord udtryk for det almindelige syn paa indianerne i Vestindien. Udover de nævnte fem er der da heller ikke truffet andre eksempler paa forekomsten af mandlige indianerslaver paa St.Thomas, hvorimod det ikke er usædvanligt endnu efter aar 1700 at træffe kvindelige indianske slaver, som var mere medgørlige. Ialt indkøbte Iversen i perioden 1672–79 98 slaver til kompagniets tjeneste. Af disse døde i samme tidsrum 36, mens 15 rømte og 7 videresolgtes. Med hensyn til priserne kan oplyses, at en mandsneger i aarene 1672–74 gennemgaaende kostede 1500–2000 og en negerinde eller en indianer ca 1250 pd sukker, hvilket i danske penge med en sukkerpris af 4 rd pr 100 pd bliver henholdsvis 60–80 og 50 rd. Antagelig som en følge af Danmarks inddragelse i krigen og de dermed forværrede tilførselsforhold steg priserne fra 1675 til omkr. 2300 pd sukker for en neger og 2000 pd for en negerinde. For resten lykkedes det i juni 1675 Iversen at skaffe kompagniet en gratis forsyning af 24 negerslaver fra et strandet portugisisk slaveskib. Af taksationssummerne, for nogles vedkommende 200 pd sukker stykket, og af de navne – „Sur Øye", „Skiden Side", „Udenbug", „Indtørret" og „Beenrad" – hvormed det robuste plantervid døbte dem, fremgaar imidlertid, at de var i en yderst miserabel forfatning. Det ses da ogsaa, at ikke mindre end 11 af dem døde i løbet af sommeren og efteraaret.

Forholdene var smaa paa St.Thomas, og naboerne har næppe været synderligt imponerede af den danske koloni. Den engelske guvernør over Leewardøerne William Stapleton beretter 1676, at den har 300 indbyggere og kun besøges af to handelsskibe aarlig. Hvad den første del af denne angivelse angaar, rammer den sikkert det rigtige. Jørgen Iversen opgiver 1680 indbyggertallet til 331, nemlig 175 negerslaver og 156 kristne, indbefattet tre frinegre og en fri indianer kaldet Jan Hendrichsen, alle fire i kompagniets tjeneste. Derimod er det en overdrivelse, at øen besejledes af to handelsskibe aarlig; thi fra 1672 til 1676, da farten paa den indstilledes, besøgtes den kun af fem kompagniskibe ialt, altsaa gennemsnitlig ét om aaret. Og alligevel var det forbundet med store vanskeligheder at skaffe varer nok til disse fartøjers returladninger, hvorfor de som regel maatte tilbringe en meget længere ventetid herude end beregnet. Da St.Thomas kun præsterede en beskeden varemængde, maatte hovedmassen fremskaffes gennem *handelen paa naboøerne*. Som allerede berørt var det lykkedes Iversen at komme i kontakt med de respektive myndigheder. Ganske vist mødtes besættelsen straks med protester fra den spanske guvernør paa Porto Rico, ligesom den daværende engelske guvernør over Leewardøerne Charles Wheeler fremsatte krav om, at Iversen skulle anerkende den engelske konges overhøjhed. De span-

ske protester var nu sikkert nærmest af formel karakter; i det mindste synes regeringen i Madrid at have slaaet sig til taals med den danske gesandts forklaringer. Højst sandsynligt kneb det for spanierne at sætte magt bag ordene. Paa den anden side fremsatte de ingen godkendelse af Danmarks ret. Derimod medførte en dansk diplomatisk henvendelse i London i anledning af Wheelers krav ikke blot, at han modtog en misbilligelse og fjernedes fra sin stilling, men havde ogsaa til følge, at kong Karl II i et brev til hans efterfølger Stapleton anerkendte Danmarks retmæssige besiddelse af øen.

Krigsudbrudet 1672 kom bag paa Vestindisk Kompagnis direktion. Det havde oprindelig været tanken, at Jørgen Iversen fra St.Thomas skulle drive handel paa de hollandske kolonier, muligvis med udnyttelse af sine gamle forbindelser i disse. Nu kuldkastede krigen planerne herom. Der spores en vis ængstelse hos direktionen i København, som i en skrivelse af 10. oktober 1672 giver Iversen nærmere direktiver med henblik paa den derved opstaaede situation. Han maa for enhver pris vise forsigtighed og undgaa udæskninger, som kan nedkalde et angreb over St.Thomas. Det gælder om saa vidt muligt at bevare venskabet til alle sider, da kongen endnu ikke har taget sit parti. Men han skal være paa vagt og ikke tro nogen for godt, navnlig ikke englænderne og franskmændene. Noget stort udbytte af handelen venter man sig ikke under disse forhold. Kan han bringe landets opdyrkning i god gænge og drage saa mange folk som muligt til øen, er man tilfreds. Dog øjner direktionen en mulighed for en vareafsætning til de franske og engelske øer, der hidtil i nogen grad havde modtaget deres forsyninger gennem hollænderne. En saadan chance skal han naturligvis benytte, men dog samtidig ikke angribe sine forsyninger mere, end at han i givet fald kan klare sig uden tilførsler et aar. Skulle lejligheden byde sig, maa han gerne tilkøbe sig prisegods af kapere, blot de oprindelige mærker udslettes og erstattes med kompagniets, inden godset afskibes. Derimod skal han ikke indlade sig paa at købe priseskibe. I virkeligheden har vi her de grundregler, kompagniet i resten af sin tilværelse fulgte under de hyppigt opdukkende kolonikrige, kun at man senere satte sig ud over det sidste forsigtighedshensyn.

I overensstemmelse med de her angivne retningslinier knyttede Jørgen Iversen forbindelse med *den franske koloni paa St.Croix*. Denne øs samkvem med de andre franske kolonier, først og fremmest hovedcentret Martinique, var stærkt truet af hollænderne, og saavel guvernøren, du Bois, som planterne var ivrige efter at skaffe forsyninger, fortrinsvis af lærred og viktualier, men ogsaa fodtøj, fiskesnører o.a. Som betaling modtog Iversen tobak, ingefær og navnlig sukker. Dels for at trække kunder til St.Thomas og gøre øen kendt, dels for at komme af med sine beholdninger af kød og flæsk, inden de fordærvedes, strakte han sig i de første aar temmelig vidt med hensyn til at give kredit, hvad der siden kom til at svie til kompagniet. Tilmed blev han bedraget af en af mellemmændene ved transaktionerne. 1675 udgjorde kompagniets tilgodehavende paa St.Croix over 150.000 pd sukker, og Iversen insisterede nu kraftigt paa gældens betaling, men blev blot holdt hen med løfter. Aaret efter lagde franskmændene uden videre beslag paa den danske jagt, der hidtil havde besørget sejladsen mellem de to øer, for at benytte den til i ly af det neutrale danske flag at kunne opretholde forbindelsen med Martinique. Iversen, der allerede i 1674 over for direktionen i København havde fremholdt nødvendigheden af at faa flere smaafartøjer til at besørge den lokale trafik, havde nu kun en saakaldt bark, et endnu mindre fartøj, til sin raadighed. Alligevel fortsatte han handelen for om muligt dog at redde nogle af kompagniets penge hjem igen. Kort efter afløstes du Bois af en ny guvernør, Latour, som til at begynde med optraadte yderst indladende over for sin danske kollega. Af den bevarede brevveksling ses, at sprogforskellen undertiden gjorde det vanskeligt for de to parter at forstaa hinanden. Som regel klarer Iversen dog vanskelighederne ved hjælp af en gammel fransk planter Andreas Zygeret. Imidlertid er der andet end sprogforskelligheder, der lægger sig i vejen for en nærmere forstaaelse. Gennem Latours slebne form og mange omsvøb træder det efterhaanden frem, at han er

Salt River paa nordsiden af St.Croix

ude om sin egen fordel. Han forlanger, at der med vareforsendelserne fra St.Thomas skal følge to fakturaer, én med den virkelige pris og en anden med prisen beregnet en trediedel højere, saa at han ved at præsentere denne sidste for køberne paa St.Croix kan skaffe sig en klækkelig avance, uden at hans landsmænd aner den sande sammenhæng. Og for at denne ikke skal røbes, ønsker han, at transaktionerne omgives med størst mulig hemmelighedsfuldhed, samt at al forbindelse mellem den danske guvernør og indbyggerne paa St.Croix skal gaa gennem ham. Overfor Latour staar Jørgen Iversen, der vel i begyndelsen føler sig smigret af franskmandens elskværdigheder og viser sin gode vilje ved at holde ham underrettet om de hollandske krigsfartøjers bevægelser, men hvis mistænksomhed vaagner, da han mærker, hvor den anden vil hen. Som den tro tjener, han er, vil han ikke udsætte sig for at faa skinnet af at gaa sine direktører under øjnene, saa lidt som han vil risikere, at planterne paa St.Croix skal føle sig ført bag lyset af ham. Disse kender hans priser, som er de samme paa begge øer. End ikke for fragten til St.Croix har han hidtil beregnet sig noget. Vil Latour have sin ulejlighed betalt, maa han selv slaa det paa priserne. I oktober 1676, formentlig samtidig med at efterretningen om Frankrigs krigserklæring mod Danmark naaede ud til øerne, ophørte endelig korrespondancen. Tilbage blev som et minde om forbindelsen en gældspost i kompagniets disfavør paa 154.225 pd sukker.

Foruden med franskmændene paa St.Croix havde Iversen knyttet handelsforbindelser med en række *engelske og hollandske kolonier*. I en overleveringsforretning, optaget ved hans afgang som guvernør i 1680, opføres tilgodehavender hos skyldnere paa St.Christopher, Tortola, Montserrat, Antigua, Nevis, Curaçao og St.Eustatius for ialt 74.521 pd sukker. Det kan have en særlig interesse at se, at der imellem debitorerne paa flere af disse øer optræder personer med udpræget danske navne. En enkelt af dem, Hans Arentsen paa St.Christopher, kan identificeres som en søn af raadmand Arent Berntsen, forfatteren af „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed", til hvem han i 1673 afskiber sukker og tobak med et af kompagniets skibe. Det er et vidnesbyrd om, at der uafhængigt af det vestindiske

kompagni var knyttet traade mellem Danmark og Vestindien. Det maa iøvrigt bemærkes, at forholdet til hollænderne under indtryk af den intime forbindelse med St.Croix undergik en afkøling. I sine breve til Latour klager den danske guvernør over, at der ikke mere kommer hollandske fartøjer til St.Thomas, hvorfor han er ude af stand til at imødekomme franskmændenes ønske om en levering af negerslaver. At der paa dette felt, hvor hollænderne hidtil havde spillet en dominerende rolle, nu, da de var indviklede i krig, frembød sig en chance for dansk handelsforetagsomhed, var ikke undgaaet Iversens opmærksomhed. Det er sandsynligvis bl.a. paa hans tilskyndelse, at kompagniet i 1674 bestemmer sig til at overtage det afrikanske kompagnis besiddelser paa Guineakysten for herfra at overføre negre til St.Thomas, hvorfra de med fordel kunne afsættes til naboøerne. Et brev fra slutningen af 1674 viser, med hvilken spænding han afventer resultatet. Har direktionen ikke allerede afsendt et skib til Guinea, haaber han, at den gør det med det første, „thi det er negre, som enhver mest raaber efter". Direktionen havde da heller ikke ligget paa den lade side, men havde indkøbt og udrustet et skib, „Charlotta Amalia", med denne fart for øje. Det forulykkede imidlertid paa udfærden i nærheden af Göteborg. Og samme skæbne ramte kort forinden en jagt, der var afsendt for at gøre tjeneste som forbindelsesfartøj i Vestindien.

Det var fortrinsvis gennem den omtalte handel paa St.Thomas' naboøer, at man tilvejebragte de danske skibes returladninger i de første aar. Allerede i sommeren 1673 kunne Iversen med „Færø" og „Den forgyldte Pelikan" for kompagniets regning afskibe 204.025 pd sukker, 37.438 pd tobak, 733 pd indigo, 12.611 pd ingefær, 882½ pd bomuld, 64 pd kakao, 6 stkr huder og 6000 pd træ af forskellige sorter (pokkenholt, jerntræ etc). Herudover medførte „Pelikanen" som fragtgods til borgmester Hans Nansen, en søn af parthaveren i det første vestindiske kompagni, 38.883 pd sukker, 9089 pd tobak og 36.012 pd ingefær. Afskiberne var tre indbyggere paa St.Croix, hvoriblandt guvernør du Bois. Endvidere for raadmand Arent Berntsen 38.447 pd sukker og 836 pd tobak, hvoraf en del fra sønnen Hans Arentsen paa St.Christopher. Det kan oplyses, at fragtindtægten for sukkeret udgjorde henved en trediedel af prisen i København.

Gør vi op, hvad der i aarene fra 1673 til 1676, da farten foreløbig ophørte, hjemsendtes for kompagniets regning med de fem skibe, som gennemførte deres rejser, bliver resultatet for de vigtigste varers vedkommende følgende:

Sukker:	739.241	pd	netto	fra	St.Thomas	eller	580.429	pd	netto	i København
Tobak:	132.906	„	„	„	„	„	101.739	„	„	„
Indigo:	5.562	„	„	„	„	„	5.034	„	„	„
Ingefær:	99.005	„	„	„	„	„	77.794	„	„	„

Det fremgaar af disse tal, at lækagen eller svindet paa rejsen var ret betydeligt. For sukkeret 21 %, mens man ordinært regnede med 16%. Dette hænger dels sammen med, at skibene maatte ligge temmelig længe i Vestindien, før de blev fuldlastede, dels at hjemrejsen sædvanligvis strakte sig ud over de beregnede tre maaneder. Foruden de nævnte varer hjemførtes af og til mindre partier kakao og skildpadde samt som anført jævnligt en underlast af træ.

At dømme efter direktionens udtalelser var man ikke altfor tilfreds med de varer, der hjemkom med „Færø" og „Pelikanen". Kakaoen var „gammelagtig" og havde kun indbragt det halve af det, den kunne have givet, om den havde været frisk. Ingefæren var modtaget i daarlig tilstand, maaske fordi den var taget for tidligt op. Rent galt var det med bomulden fra „Færø", idet den var baade „skidden og besudlet". Men her laa skylden dog hos skibets rotter, som havde gnavet emballagen itu og spredt indholdet over hele lasten. For tobakkens vedkommende – saakaldt rulletobak, spunden tobak, vundet

Kort over St.Croix fra 1671, da øen tilhørte den franske krone (se vaabenet med de tre lilier foroven til højre!) og var koloniseret af franskmænd (de franske plantagenavne!). Guvernør du Bois, hvis bolig ses i hjørnetegningen forneden til højre, stod ligesom de franske plantere i handelsforbindelse med den danske guvernør Jørgen Iversen paa St.Thomas. Kortet er vendt, saaledes at man har nord forneden og øens frugtbareste del, vestenden, til højre

op i ruller – kritiserede man, at en del af den var spunden for tykt og derfor ikke salgbar paa det sædvanlige marked, Norge, Sverige og Livland. Man foreslog, at planterne lagde sig efter at spinde den i lange smalle ruller som martiniquetobak. Senere, i 1674, var direktionen dog kommet paa andre tanker og ville gerne have nogle korte tykke ruller af gule blade, som dem, der var kommet med „Færø", samt forsøgsvis ogsaa noget bladetobak, helst af samme gule art som virginiatobak.

Rimeligvis maa man regne med en vis professionel forsigtighed bag direktionens ytringer. Det gjaldt om, at man ikke i Vestindien skulle slappe af paa anstrengelserne for at tilvejebringe saa gode og billige varer som muligt. I direktionens hjemlige korrespondance, bl.a. de to direktørers breve til den tredie, Jens Juel, er tonen en lysere. Her siges det allerede i november 1673, at der er solgt 200.000 pd sukker til en pris af 7 skilling pundet, mens det i et brev til Jørgen Iversen i december hedder, at der kun er solgt „en ringe del af sukkeret" til en pris af 6–6½ sk pundet. Det omtalte parti sukker var solgt til Ostindisk Kompagni, som sad inde med landets eneste sukkerraffinaderi. Eftersom priserne paa vestindisk sukker var lave allevegne paa det europæiske marked, fandt de to direktører, at man kunne være tilfreds med resultatet, selv om det var at foretrække, at Vestindisk Kompagni fik sit eget raffinaderi og derved blev uafhængigt af andres naade.

Alt i alt er der grund til at tro, at direktionen i de første aar saa ret fortrøstningsfuldt paa situationen. I det mindste fulgte den i sin hjemlige korrespondance Jørgen Iversen i hans bedømmelse af udsigterne for kolonien som lovende. Med synlig tilfredshed noterede den sig meddelelsen om, at de folk, som havde overstaaet „den første prøve af landets luft", aabenbart klarede sig godt, og at

skovens rydning indvirkede gavnligt paa sundhedstilstanden. Man glædede sig med ham over landets frugtbarhed, der fik alt, hvad der plantedes, til at gro, saa det var en lyst at se. Ogsaa udsigterne for handelen syntes gunstige. Man nærede haab om, at det skulle lykkes at faa foden indenfor i de spanske kolonier, og fandt ikke, at forbindelsen med St.Croix nødvendigvis behøvede at opgives, selv om det kom til krig med Frankrig i Europa. Men direktionen mærkede sig ogsaa Iversens udtalelser om, at der, hvis St.Thomas skulle blomstre op som plantagekoloni og handelsstation, maatte bringes liv i slavehandelen og etableres en regelmæssig besejling, saa man dér kunne disponere sine køb. Og her er vi ved det springende punkt. Kompagniet savnede den nødvendige driftskapital. Ganske vist havde man i 1674 aabnet en ny aktietegning. Men beløbene forslog ikke, og det kneb med at faa indskudene, især adelens, ind. Med „Charlotta Amalias" og den udsendte jagts forlis i slutningen af 1674, et direkte tab paa 40.000 rd, og med udbrudet af krigen med Sverige 1675 lagde der sig skygger over optimismen, indtil endelig Frankrigs krigserklæring i august 1676 og indløbne efterretninger om et planlagt fransk togt mod den danske udpost fremkaldte beslutningen om foreløbig at standse farten paa denne.

Allerede i september 1675 havde direktionen i forstaaelse af, hvor det bar hen, fremkaldt udstedelsen af en kgl. plakat, der paa visse nærmere betingelser gav farten paa St.Thomas fri for alle kongens undersaatter. Hensigten hermed var at holde besejlingen af kolonien igang, saa at indbyggerne kunne faa de nødvendige forsyninger. Nogen praktisk betydning fik foranstaltningen vist næppe. Det er ikke sandsynligt, at enkeltmænd i Danmark turde paatage sig den risiko, kompagniet veg tilbage for, saa meget mindre som mulighederne for at skaffe varer til returrejserne tilsyneladende var smaa. Den trusel om et fransk angreb, der hang over St.Thomas, synes sædvanligvis at have afholdt fremmede handelsskibe fra besøg, og det var yderst beskedent, hvad der tilførtes øen af kolonialprodukter fra de andre vestindiske øer: lidt tobak fra Tortola og nogle smaa partier sukker. Noget heraf og af øens egne frembringelser blev tid efter anden afskibet til den hollandske ø Curaçao, hvorfra Iversen til gengæld skaffede sig lærred og forskellige andre varer.

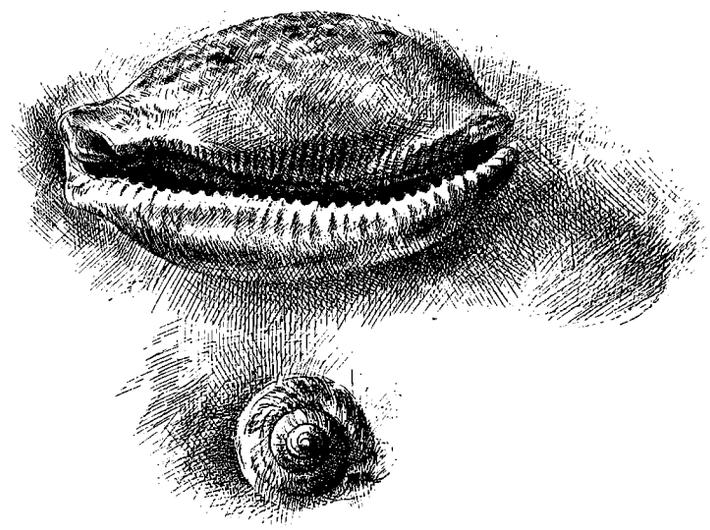

JØRGEN IVERSEN OG KOLONISAMFUNDETS OPBYGNING

Igangsættelsen af plantagedriften og udbygningen af handelsforbindelserne var det centrale i kolonisationsarbejdet, det, som fra kompagniets synspunkt skabte mening i de udfoldede anstrengelser. Men skulle disse krones med held, skulle man opnaa en virkelig og varig fordel, maatte der skabes gode og ordnede levevilkaar for øens befolkning. Man maatte da indrette forholdene paa at drage ny indvandrere til sig og give handelen og kapitalen betryggende virkemuligheder. Det vil sige, at man maatte opbygge et lovordnet samfund med alle derhen hørende organer. Og hermed stilledes Jørgen Iversen overfor en opgave af ulige sværere art end den, disciplinens opretholdelse ombord paa „Færø" havde budt ham. Ikke blot drejede det sig om et endnu mere uensartet menneskemateriale og om forhold, der frembød langt flere kollisionsmuligheder. Men han blev ogsaa i en ganske anden grad ene om opgavens løsning. Bittert maatte han savne de hjælpere, præsten, løjtnanten, underkøbmanden og skriveren, som kompagniet havde givet ham med, men døden atter frataget ham. Det er rigtigt, at der senere periodevis kom andre i deres sted, som skulle bistaa ham ved udøvelsen af de forskellige funktioner. Men hovedindtrykket bliver, at det er ham, der har trukket læsset i disse aar.

Nu skal det indrømmes, at hans rige omfattede saa faa sjæle, at det daarligt kan sammenlignes med en nutidig dansk sognekonges. Men ser man paa de krav, der stilledes til ham, svigter dette sammenligningsgrundlag. For det første skulle han som kompagniets forretningsfører tage vare paa handelen og plantagedriften, opgaver, der med hans fortid paa St.Christopher in mente ikke kunne være ham fremmede. Han maatte herved i stor udstrækning tage sig af regnskabsførelsen – ogsaa dens detailler – og den temmelig omfattende korrespondance, dels med kompagniet, dels med myndigheder og enkeltpersoner paa de omliggende øer. Et meget stort antal af de 46 protokoller og regnskabsbøger, han siden bragte med hjem, er helt eller delvis ført af ham. Mange skrivelser har han selv taget kopier af for at sende disse hjem til direktionen, der ønskede at være underrettet om alt. Selv maatte han med bistand af Ad. Freytags værk om befæstningskunst planlægge og overvaage indretningen af fortet og opførelsen af de mange forskellige bygninger og anlæg, det efterhaanden kom til at rumme. Samtidig maatte han give sig i lag med en række problemer, der opstod med hensyn til indbyggernes samleven og samvirke eller angik retsudøvelsen. Og endelig følte han sig kaldet til at paatage sig i hvert fald en del af præstens eller sjælesørgerens gerning. Denne sidste stod uden tvivl hans hjerte nærmest, mens retshaandhævelsen, og hvad dertil hørte, laa ham fjernere. „Det, som jeg mindst har brugt, før jeg kom hid", har han selv sagt, „er at komme paa tinge der, hvor stor disput eller trætte har været, saa at jeg har mere øvet mig i biblens lærdom end i lovbogen". Paa det ene som paa det andet omraade fremtræder han som en enspændernatur, der har haft svært ved at komme i virkelig kontakt med omgivelserne. Han fortæller et sted om en leg, han havde som 4–5 aars barn, hvorledes han krøb ind under sin mors bord og kaldte det at „rejse i kloster". Denne leg blev i de svære aar paa St.Thomas til drømmen om engang at trække sig tilbage til et roligt liv paa en af sine plantager, den saakaldte Døppels plantage. Her ville han bygge sig et hus, „Døppelmands kloster", hvor han kunne samle sig om fuldførelsen af et 1667 paabegyndt skrift over 4. og 5. vers af 37. salme, hvor David siger: „Og forlyst dig i Herren, saa skal han give dig dit hjertes begæring. Vælt din vej paa Herren og forlad dig paa ham, og han skal gøre det".

Dog, det blev ikke et fredeligt beskuende klosterliv, men et travlt udadvendt og kampfyldt virke, der kom til at optage Jørgen Iversens tilværelse paa St.Thomas. Til en vis grad var vel dette en følge af forholdene. Men sikkert skyldtes det ogsaa, at hans væsen ved siden af dragningen mod det stille fredelige liv rummede en trang til aktiv udfoldelse. Da han i sin tid var vendt hjem og havde giftet sig, var det, som han siger i et af sine breve, med tanken paa at slaa sig til ro herhjemme. Men livet derude slap ikke sit tag i ham. Et vink om den opgave, der ventede ham paa St.Thomas, var tilstrækkeligt til at faa forestillingen om den rolige tilværelse hjemme til at blegne. Trangen til handling drev ham ud igen, og med følelsen af at bestride et kald gik han ind til den opgave at forme det ny samfund i overensstemmelse med sine idealer.

Karakteristisk for Iversens guvernørtid i modsætning til senere tiders embedsmandsvælde er, at saa godt som alle vigtigere bestemmelser, bl.a. om forsvarsberedskabet og indbyggernes indbyrdes forhold, i de første fire aar fremtræder som en art folkeforsamlingsbeslutninger, selv om initiativet til dem tydeligvis er taget af ham selv. Der kan ikke herske tvivl om, at han lagde vægt paa at vinde planternes tilslutning til de tagne forholdsregler. Samtidig inddroges ogsaa paa retsomraadet det folkelige element derved, at guvernøren i hvert enkelt tilfælde udpegede et antal indbyggere til at undersøge og paadømme sagen. Formodentlig var det indflydelsen fra visse hollandske og engelske kolonier, der førte til denne fra retsordenen i Danmark helt forskellige udvikling. Og mulig skal forholdet ses i sammenhæng med det danske befolkningselements og specielt guvernørens svage stilling overfor de fremmede plantere, af hvis holdning koloniens fortsatte bestaaen og trivsel afhang.

Det er vel sandsynligt, at *planternes forsamling* i det lange løb maatte føles som et noget tungtvirkende apparat, og at dette er baggrunden for, at Iversen i november 1675 udpegede et raad bestaaende af tolv indbyggere, som sammen med ham skulle behandle alle sager angaaende landets og dets beboeres vel. Alle saadanne sager skulle forelægges raadet og afgøres eller paadømmes af det. Ved sager af mindre vigtighed skulle det dog være tilstrækkeligt at sammenkalde halvdelen af medlemmerne, og disses raad og dom skulle have fuld gyldighed. Under en normal fredelig udvikling og ved en forstaaende optræden fra de forskellige parters side kunne dette første *borgerraad* sikkert være blevet et betydningsfuldt organ, en ventil, hvorigennem planternes misfornøjelse og kritik kunne skaffe sig luft, og et talerør for kompagniet og guvernøren, naar de ville gøre deres synspunkter gældende overfor planterne. Desværre synes det, som flertallet af medlemmerne hverken moralsk eller intellektuelt kom paa højde med de fordringer, der stilledes til et saadant medarbejderskab. Og saa kom hertil, at krigen og den anspændelse, den betød for gemytterne, bidrog sit til at forskertse mulighederne for en gunstig udvikling.

Ligesom paa „Færø" skulle samlivet i kolonien bygges paa en grundvold af gudsfrygt. Derfor fastsatte et reglement, vedtaget paa den første planterforsamling den 8.august 1672, at alle indbyggere skulle forsamles til gudstjeneste i fortet hver søndag; de, som forstod det danske tungemaal, om formiddagen, og folk af andre nationer om eftermiddagen. Udeblivelse uden gyldig grund straffedes med en bøde paa 25 pd tobak. Dette blev oprindelsen til henholdsvis den lutherske og den reformerte menighed. Af disse vedtog den sidste, der omfattede flertallet af planterne, allerede i 1674 at opføre sin egen kirke udenfor fortet, mens den lutherske vedblev at have til huse i dette, først i et af guvernørboligens to rum, senere i en af bastionerne, indtil der 1706 opførtes en særlig kirkebygning. Den nidkære guvernør overvaagede nøje, at mødepligten overholdtes; han mødte op med sin optegnelsesbog og kontrollerede kirkegangen, hvilket forstaaeligt nok skabte irritation, især blandt de selvfølende plantere. Men fromhedslivet skulle ogsaa plejes om hverdagen. Selv samlede Iversen kompagniets folk til „kor" eller andagt morgen og aften, og reglementet paalagde planterne at gøre ligesaa med deres folk. Hermed var dog ikke tænkt paa negerslaverne. For dem var der ingen plads i Jørgen Iversens og hans samtids himmel.

Holacanthus bicolor (Bloch). Col. Navn: Rock Beauty,
St. Thomas, Peter Fr.: Angel-fish
Spansk: Palumeta.

En præst fik øen først i 1675. Kjeld Jensen var, som tidligere meddelt, død paa overrejsen med „Færø". I hans sted udsendte kompagniet en anden; men han faldt død om straks efter ankomsten. I disse aar har Iversen da sikkert ligesom flere gange senere ledet gudstjenesten i den lutherske menighed og forelæst den stykker af Jesper Brochmands huspostil. Endelig i begyndelsen af 1675 ankom præsten Theodor Christiansen eller Didrik Christensen Risbrich, som han kaldes herhjemme. Han medbragte ikke noget godt ry. Paa skibet, der førte ham ud, havde hans drukkenskab været en kilde til forargelse. Flere gange var det kommet til slagsmaal mellem ham og skibsfolkene, og højbaadsmanden kunne takke hans spark for tabet af førligheden. Saa vidt var det kommet, at skipperen havde pryglet ham og truet med at kaste ham overbord. Intet under derfor, at han straks fra første færd forekom Iversen inderlig usympatisk. Nu skal det paa den anden side siges, at skæbnen ikke havde behandlet præsten blidt. Skibet var blevet overfaldet af kapere, som plyndrede ham for alle hans ejendele og førte fartøjet ind til England, hvor det maatte tilbringe en rum tid, inden det igen slap fri. Straks ved ankomsten til St. Thomas blev hans hustru, der ledsagede ham, syg og døde af feberen. I stedet for den præstegaard, man havde stillet ham i udsigt, fik han overladt en hytte uden vinduer, gulv og loft, nærmere et faareskur end en bolig. Da han for at efterkomme planternes anmodning om at undervise deres børn ønskede opført en stue til dette brug, henvistes han af guvernøren til at bruge sit hønsehus, skønt der fandtes tømmer nok. Hans tilbøjelighed for stærke drikke havde ikke forladt ham. Mere end én gang gav den anledning til skandaleoptrin. Han mødte drukken ved gudstjenesten og optraadte uhøvisk overfor kvinderne ved selskabelige sammenkomster. Et par gange blev han funden døddrukken ved vejkanten. Selv indrømmede han siden, at det af og til var gaaet for vidt, men gav den forræderiske kildywel skylden. Mere pinligt var det, at han to gange forgreb sig paa andres ejendele. Den ene gang var i kompagniets pakhus, hvor han havde set sit snit til at skjule noget sukker under sin præstekjole, men lod det falde, da han saa sig iagttaget. Anden gang drejede det sig om en kalkun, han havde stjaalet fra en planter. Ogsaa den havde faaet plads under præstekjolen. En mand, der gik ham til haande, havde set benene hænge nedenfor kjolen og vedgik dette efter først paa præstens tilskyndelse at have aflagt falsk ed i retten. Theodor Christiansen, der først havde været grov i munden og beskyldt planteren for injurier, kom derefter atter ned paa jorden, og Jørgen Iversen undlod at gøre noget ved sagen.

I forrettelsen af sin tjeneste viste præsten sig yderst forsømmelig. Paa den anden side synes guvernøren at være gaaet for vidt i sin hovmestererende optræden overfor ham, idet han snart fandt hans prædikener for korte, snart for lange. Da Christiansen, som i mangel af en reformert præsts tilstedeværelse forrettede daab og andre kirkelige handlinger for medlemmer af den reformerte menighed, ogsaa ville holde prædiken paa tysk for disse søndag eftermiddag, forbød Iversen det under paaskud af, at det kunne tage sig ud som ringeagt for det danske sprog. Det hjalp ikke, at præsten henviste til, at der var langt flere, der forstod tysk end dansk. Jørgen Iversen havde her sit ømme punkt. Mere end én gang var han blevet stillet overfor hollændernes foragt for de „domme deenen". Bedre blev det ikke, da præsten tog parti for guvernørens modstandere blandt planterne og fremførte deres klager i et skrift til direktionen, eller naar han prædikede om tyranner med tydelig adresse til sin foresatte. Det siger sig selv, at en fører for oppositionen kunne den forsumpede præst ikke blive. Dertil faldt hans vandel indbyggerne for stærkt for brystet. Den tilhørerskare, han formaaede at samle, svandt stærkt ind, og det er formodentlig blevet følt som en lettelse, da han i 1677 sattes fra bestillingen og snart efter rejste hjem. Skønt en kommissionsundersøgelse her gik ham imod, lykkedes det ham alligevel at opnaa et præstekald i Lysabild paa Als.

En række af bestemmelserne i reglementet af 1672 tog sigte paa øens forsvar. Ikke blot under den da herskende krigstilstand mellem de vesteuropæiske kolonimagter, men ogsaa i mere fredelige perioder bestod der fare for overfald fra kaperes, sørøveres eller vilde indianerstammers side. Vestindiens historie

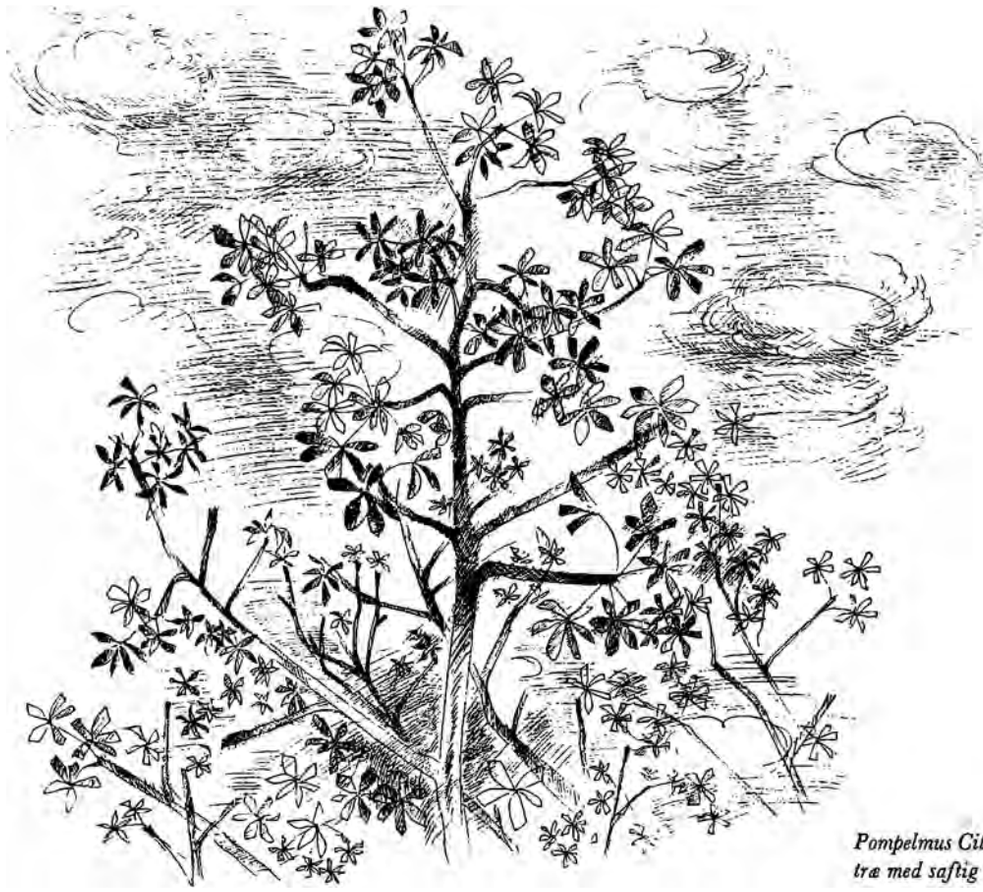

Pompelmus Citrus Maxima,
træ med saftig citronlignende frugt

er rig paa eksempler herpaa. Med denne fare for øje besluttedes det, at planterne skulle have en kaarde og et gevær med fornøden ammunition i beredskab for hver vaabenduelig mand i deres tjeneste, ligesom der ogsaa fastsattes regler for alarmeringen i forskellige tilfælde. Senere, i 1674–75, da Danmarks stilling begyndte at blive kritisk, blev der truffet aftale med planterne om, at disse skulle forrette vagttjeneste mod til gengæld at slippe for at betale skat, saalænge krigen varede. De lovede Jørgen Iversen, at de skulle staa ham bi med liv og blod. Iøvrigt paalagdes det dem at samle proviant (kassavebrød), som de i givet fald kunne føre med til fortet, hvor alle skulle samles, naar der blev skudt alarm.

Fortet, der fik navnet *Christiansfort*, var helt igennem Jørgen Iversens værk og omtales af ham med synlig stolthed. Det var anlagt paa en fremspringende klippe nede ved havnen og laa for saavidt godt nok, naar det drejede sig om at afslaa et anfald fra søsiden. Mindre heldig var beliggenheden i tilfælde af angreb fra landsiden, idet fortet da kunne beherskes fra de bagved liggende højder, Baggaertsbjerg og Smitsbjerg. Det første af disse havde navn efter planteren Carel Baggaert, der som en af de først ankomne havde faaet udlagt sin plantagegrund her. Fra sit hus kunne han se ned i fortet og følge med i alt, hvad der foregik i dette, et forhold han forstod at drage sig til nytte. Særlig betænkeligt var det, at de mange fremmede, han modtog og beværtede i sit hjem, herigennem fik lejlighed til at gøre sig bekendt med fortets indretning. Blandt andet skulle han overfor en fremmed kaper have pralet med, at han ville være istand til at erobre det med ti mand. Naturligvis maatte dette fremkalde betænkeligheder, og Iversen gav ham da ogsaa ordre til at flytte huset til et lavereliggende sted. Men den selvraadige hollænder tog ingen notits heraf. Paa det højere Smitsbjerg kunne man endnu i 1686 paavise fundamenterne til et befæstningsanlæg, muligvis et levn fra Erik Smits tid. Ogsaa Jørgen Iversen havde oprindelig overvejet at lægge fortet der. Vanskelighederne ved at føre de nødvendige bygningsmaterialer derop havde imidlertid faaet ham til at opgive tanken; dels manglede han folk, dels gik det ikke an at belaste kompagniet med for store udgifter. Nu maa det retfærdigvis bemærkes, at der næppe i den første snes aar bestod fare for angreb fra landsiden. Saalænge nemlig rydningerne begrænsede sig til egnen nærmest fortet og

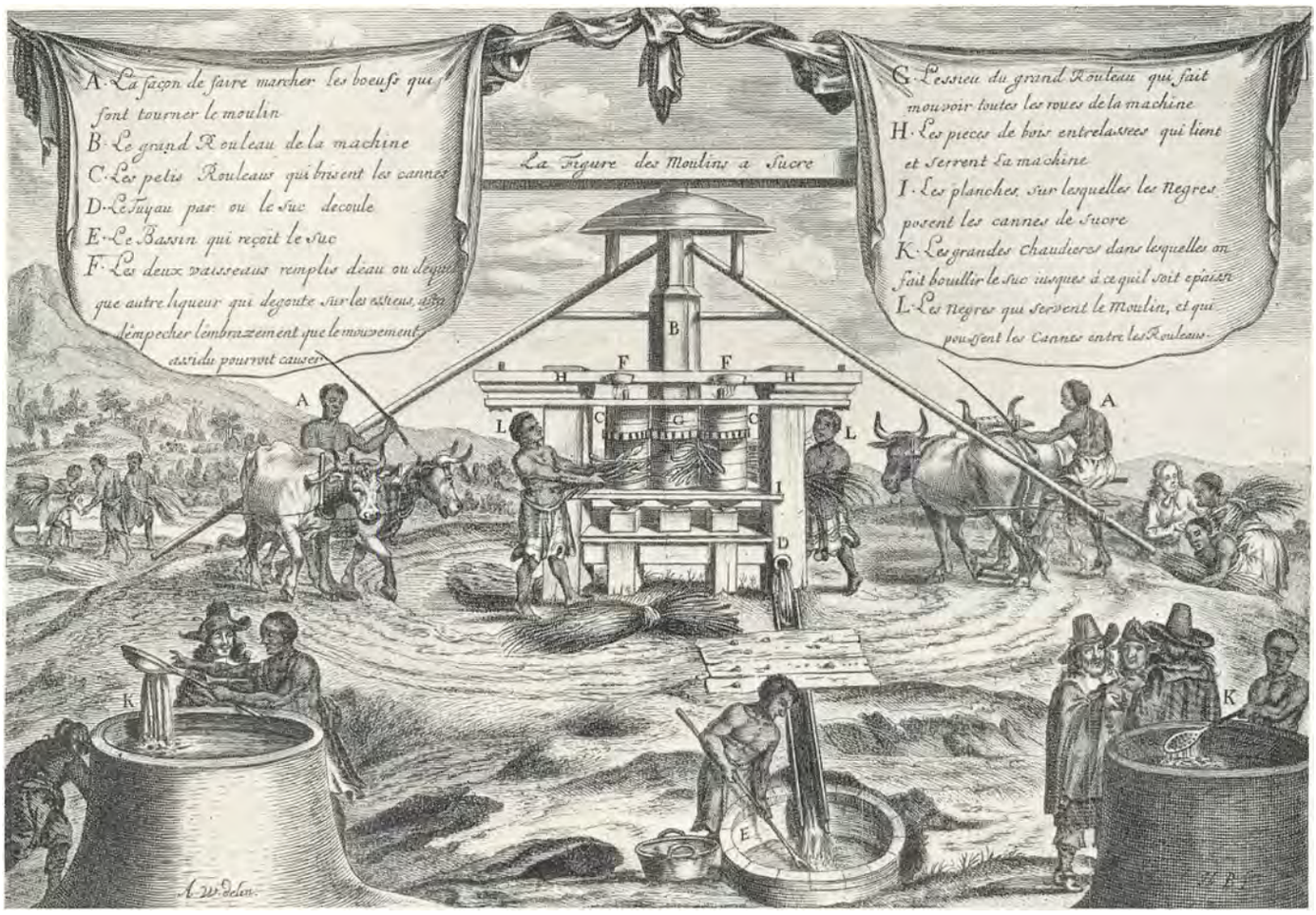

Sukkermølle trukket af okser. Negerslaver bringer de afhøstede sukkerrør hen til møllen, hvor to slaver fører rørene ind mellem valserne. Rørene knuses, og saften flyder gennem en rende ned i en muret beholder, hvorfra den hældes over i sukkerkedlerne. Stik fra sidste halvdel af 17. aarh.

havnen, frembød den tætte, buskagtige underskov i forbindelse med landets bjergagtige karakter næsten uovervindelige hindringer for et landværts fremstød.

Fortet, som det fremtræder i Iversens afleveringsforretning 1680, da det paa det nærmeste var fuldendt, bestod af en 800 fod lang, uregelmæssigt anlagt mur, varierende i højden fra 12½ til 22 fod og i tykkelse fra 3½ til 5 fod. Denne mur var forsynet med skydehuller til saavel kanoner som geværer. De fire hjørnepunkter var udbygget til stærke bastioner med overdækkede rum og skydeporte til kanonerne. Et stykke udenfor muren var der rejst et hegn af fastmurede palisader. Og til yderligere beskyttelse havde Iversen i mellemrummet mellem muren og palisaderne saavelsom udenfor disse ladet plante tætte bælter af tornede kaktus. Endelig var der i 1676 som en ekstra sikkerhedsforanstaltning opført et solidt taarn, *Trygborg*, hvortil forsvarerne i paakommende tilfælde kunne trække sig tilbage. Dette taarn, hvis udvendige omkres forneden maalte 90 fod, og som var 26½ fod højt, var ved tykke bjælkelag afdelt i tre etager. Heraf tjente den nederste med sine to rum til opbevaringssted for krudt og proviant, mens de to øverste og taget var forsynede med stillinger og skydeskaar til kanoner og geværer. Senere – efter det franske overfald i 1678 – satte guvernøren igennem, at der rejstes et mindre vagttaarn, *Skytsborg*, paa Baggaertsbjerg, saa at der alligevel skabtes en vis dækning mod anfald fra landsiden. En folkelig overlevering har gjort dette taarn til bolig for en sagnfigur, sørøveren Blackbeard, hvis navn det nu bærer.

I 1678 bestod fortet sin første prøve, da det længe frygtede franske angreb endelig satte ind omkring begyndelsen af februar. En styrke paa omtr. 60 krigsfolk fra St.Croix overfaldt pludselig den danske koloni. Planen synes at have gaaet ud paa at fange Iversen, hvorved man mente at blive herre over øen. Dette mislykkedes imidlertid, og den danske guvernør kunne fra sin stilling i fortet afvise fjenden og

nægte at overgive sig. Derimod havde angriberne held til at afskære og fange en del plantere og negerslaver. Paa henstilling af Iversen løslod de dog de hvide, hvorimod de foruden negerslaverne beholdt en fri negerplanter, hans hustru og en anden fri negerinde, hvis mand undløb. Disse tre blev sammen med slaverne ført med til St.Croix og solgt der. Karakteristisk for Jørgen Iversen oprørtes han mindre ved tabet af 14 kompagnislaver, takseret til en værdi af 21.800 pd sukker, end ved behandlingen af frinegrene. Endnu i 1681 insisterede han kraftigt paa, at kompagniet skulle skride ind med en protest.

Foruden taarnet Trygborg rummede fortet et stort antal andre bygninger og anlæg. Først og fremmest guvernørboligen, der ved en væg af cedertræ var afdelt i to rum, ét, der tjente Iversen som opholdsrum og soveværelse, og et andet større, der brugtes som forsamlingslokale for den lutherske menighed. Ved siden af guvernørboligen var der bygget et lille duehus, og foran dette stod retterpælen, hvor afstraffelsen af delinkventer fandt sted. Desuden fandtes der særskilte bygninger, indrettet til køkken, spisekammer, madkælder og soverum for folkene. Endvidere et geværhus, hvis murværk var et levn fra tiden før „Færøs" komme, en krambod, et skriverrum, et pakhus, et hus til opbevaring af tobak samt et hus, der betegnende for Iversens indstilling bar navnet „klosteret". Desuden endnu flere bygninger, hvoraf nogle ved overdækkede gange var forbundet med bastionerne. Husene, alle énetages, var for størstedelens vedkommende smaa og bestod, med et par undtagelser, kun af ét rum. Nogle var helt, andre kun delvis opført af mur. Murerarbejdet forestodes af en mulat, Simon Lamare, der var „købt" eller lejet for 7 aar. Træværket bestod dels af eg og fyr, medbragt fra Danmark, dels af tømmer fra øen. Som tagbeklædning benyttedes sædvanligvis træspaan, hvorover for enkelte bygningers vedkommende var lagt en blanding af jord, sten og kalk. Til opbevaring af regnvandet var der bygget to omhyggeligt overdækkede cisterner med tilhørende anlæg til opsamlingen.

Udenfor fortmuren, men dog i dens umiddelbare nærhed, var opført tre negerhuse. Man ønskede ikke at løbe nogen risiko for overfald fra slavernes side ved at have dem indenfor fortet, mens man paa den anden side heller ikke ville udsætte sig for at faa dem stjaalet. Disse huse, med nødtørftige sovepladser af planker, var blot tækket med sukkerrørstoppe.

Ligeledes udenfor fortet paa kompagniets sukkerplantage laa sukkerkogeriet, en temmelig stor bygning, der bl.a. rummede fire sukkerkedler og en beholder til opsamling af siruppen, som derfra løb ud i en cisterne. Ved siden heraf fandtes et hus med en destillérpande til fremstilling af kildywel. Her var ogsaa opstillet en sukkermølle, med særlig cisterne til opsamling af sukkersaften. Fremdeles: indigoværket, et vandreservoir til udblødning af indigoplanterne, en brønd og flere vandcisterner, bl.a. til vanding af kvæget. Endelig var her anlagt en have, hvori der fandtes tre gange med vinranker.

For Jørgen Iversen var kolonisationens gennemførelse et kald, han gik ind for med liv og sjæl, og denne indstilling bestemte hans forhold til de forskellige befolkningsgrupper paa St.Thomas. Paa den anden side er det klart, at hovedparten af befolkningen – slaverne, straffefangerne og vel tildels servingerne – med kolonisationsarbejdet først og fremmest forbandt forestillingen om utaalelig tvang og umenneskeligt slid, mens det for den resterende del, planterne, drejede sig mere om forfølgelsen af snævre personlige interesser end om løsningen af en fællesopgave. Vi maa tillige forstaa, at menneskelige hensyn i datiden og specielt i det vestindiske milieu ikke havde samme vægt som normalt i vore dage.

En uomgængelig betingelse for et gunstigt udfald af det paabegyndte foretagende maatte være, at man formaaede at bevare holdet paa den arbejdskraft, der med stort besvær og betydelige omkostninger var skaffet til veje. Det vil i første række sige, at de idelige rømninger maatte forhindres. For slavernes vedkommende var der i saa henseende ikke tale om fastsættelse af særlige regler. Man fulgte den praksis, som havde udviklet sig paa de andre vestindiske øer. Det er foran omtalt, at en indiansk slave, Jan Indian, i 1673 fik venstre fod hugget af efter et rømningsforsøg. Han var flygtet med to af kompagniets negre,

som han havde lovet at forsyne med fisk paa rejsen til Porto Rico. Af negrene dømtes den ene til at modtage 150 piskeslag, tildelt med en firelinet svøbe af 50 af øens negre. Derimod slap den anden uden straf, fordi han mentes forført af de andre og ikke tidligere havde forset sig. Formaalet med straffen var i første række at skræmme landets øvrige slaver fra at følge eksemplet; de skulle derfor overvære og tage del i eksekutionen. Det var iøvrigt ikke altid, at slaverne søgte bort fra øen, hvilket ogsaa vanskeliggjordes ved et forbud mod at have baade og kanoer liggende ved strandbredden. Undertiden søgte de blot tilflugt i kratbevoksningen, hvorfra de kunne vende tilbage efter kortere eller længere tids fravær. De løb „maron", som det kaldtes med et ord, der er afledet af det spanske cimmaron (vild, forvildet). Det var noget, man vist i almindelighed ikke tillagde større vægt. Situationen kunne dog blive betænkelig, naar undvigelserne antog større omfang. Dette blev tilfældet under de vanskelige forhold i krigsaarene 1676–79. Muligt bevirkede da det tyngende vagthold for planterne, at kontrollen med slaverne mindskedes, mens samtidig disse, samlede omkring fortet, fik større lejlighed til indbyrdes samkvem. Endelig kom hertil, at man havde været saa uheldig at faa en del negerslaver fra Elmina paa Afrikas vestkyst, en type, der havde særlig svært ved at finde sig i tvang, og som foretrak døden for slaveriet, blandt andet fordi de troede, at de som døde ville vende tilbage til deres land. „Mij dodte, mij loppe in myn lande", som de sagde. Rømningerne tog nu overhaand. Negrene flygtede flokkevis og begyndte at indrette sig en plantage oppe i bjergene, hvor de havde fundet vand, samt foranstaltede natlige plyndringstogter ned til plantagerne. Samtidig bredte sig trodsigheden blandt de tilbageværende. Kompagniets slaver truede opsynsmanden med, at de alle ville løbe bort, hvis han lod dem arbejde mere, end de selv ønskede. Efterretninger fra St.Eustatius og Barbados om sammenrotninger af negerslaverne dér med det formaal at myrde alle kristne understregede situationens alvor. Jørgen Iversen besluttede at anstille formelig klapjagt paa rømningsmændene og lod de paagrebne piske ved retterpælen. Gang paa gang hændte det nu, at Elminanegrene, der udsattes for denne behandling, kvalte sig selv ved at holde vejret tilbage. For at forhindre det, sørgede guvernøren for at have ild ved haanden til at brænde dem med, saa de blev tvunget til at slippe vejret ud. Men saa kvalte de sig bagefter i negerhuset. Til skræk og advarsel lod Iversen iøvrigt de saaledes døde negre partere og stykkerne ophænge rundt om paa øen.

Brutal var altsaa fremgangsmaaden. Men set med datidens øjne, der betragtede slaveriet som en nødvendig og naturlig foreteelse, handlede Iversen ud fra en tvangssituation. Nogen formaalsløs brutalitet i hans forhold til negrene kan ikke paavises. Tværtimod synes hans optræden overfor dem iøvrigt at vidne om en vis menneskelig følelse. Karakteristisk er, hvad han beretter om en handel i 1678. Han fortæller, at han hos en hollandsk slaveskipper havde købt en negermand, „og som denne skulle gaa over i baaden, da fik han hans kammerat fat ved haanden og ville ej gerne skilles fra ham. Den tid, jeg saa, hvor kær de to havde hverandre, da købte jeg og ham". Af regnskaberne ses, at guvernøren regelmæssigt to gange aarligt uddeler klæder, bukser, skjorter, kjoler o.l. til saavel kompagniets som sine egne slaver, voksne som børn. Vil man mene, at han handlede udfra anstændighedshensyn eller af praktiske grunde, for at opretholde bestandens sundhedstilstand, gælder det første vel ikke, naar han ogsaa forsyner dem med hatte, mens det sidste næppe har noget at gøre med, at han f.eks. nytaarsdag 1675 uddeler floretbaand og ved anden lejlighed en tønde firedalers øl til kompagniets negre.

Paa sin vis har forholdet til kompagniets hvide undergivne, servingerne og straffefangerne, et mere brutalt præg. Det er forstaaeligt, at den tilværelse, der aabenbarede sig for disse paa St.Thomas, med haardt slid i bagende sol, med hærgende sygdomme og død, drev mange til forsøg paa flugt. Flere saadanne forsøg fandt sted allerede i 1672; der blev i den anledning fastsat bødestraf for den, som gav en bortløber husly, ligesom det bestemtes, at rømningsmanden, om han atter paagrebes, skulle have sin tjenestetid forlænget i forhold til den tid, han havde været borte: med 1 uge for hver dag, 1 aar for hver

Klippe ved Botany Bay, St. Thomas

maaned og 7 aar for hvert aar. Flere domme fældedes i overensstemmelse hermed. Men Jørgen Iversen lod det ikke altid blive herved. I ét tilfælde, hvor den paagældende ganske vist ogsaa havde begaaet tyveri, sluttede guvernøren ham egenhændigt i jern, da han ikke kunne faa andre til at gøre det. Til trods for at fangen var eller blev syg, fik han lov at ligge lænket uden pleje og pasning, indtil han døde i største elendighed. Iversen paastod siden, at han selv havde ligget alvorligt syg, og at ansvaret for den manglende pleje maatte falde paa mandens kammerater. Det er meget muligt, at han har ret heri; men tilbage bliver, at han havde lænket fangen, skønt dommen intet havde fastsat herom. Uhyggeligt virker det, at han i flere tilfælde, som han selv indrømmer, havde slaaet, mulig til tider ogsaa sparket, syge folk. Ja, faktisk dødssyge folk, hvis man skal følge hans egen forklaring og ikke modstandernes, som hævdede, at han simpelthen havde pryglet dem ihjel. Engang drejede det sig om en straffefange, Gabriel Sax, der led af vatersot, men som i Iversens øjne var „saadan en lad skælm og dagtyv", at han ikke kunne faa ham til at arbejde. Han var derfor sat til at vogte køerne, men blev fundet sovende under en busk, mens køerne var igang med at rydde en mark for nyplantede sukkerrør. Harmfuld herover havde guvernøren banket hans ryg og maaske sparket ham; trampet paa hans mave, som det paastodes, mente han dog ikke, han havde. Gabriel Sax skulle være død kort efter. En anden vatersottig mand havde han slaaet for at faa ham til at staa op; han var død samme dag. Ogsaa en „lille dreng" blandt servingerne, Simon Jacobsen, havde han pryglet, mens han laa tilsengs af en sygdom, som han sandsynligvis havde paadraget sig som flygtning i skoven. Han døde ligeledes kort efter. Sin brug af stokken i disse og andre tilfælde forsvarede Iversen med, at han ikke havde anden udvej overfor disse dovne og genstridige mennesker. Negre ville han ikke benytte til at straffe kristne. Og kompagnitjenerne hævdede, at de ikke var „antaget som bysvende eller bøddelknægte". Ville Iversen have nogen straffet, var han nødt til selv at tage affære. At han tynget af ansvarets byrde og i følelsen af ikke at kunne komme nogen vegne med det gode lod hidsigheden løbe af med sig er forstaaeligt, om end ikke tilgiveligt.

Ogsaa for planternes bevægelsesfrihed trak reglementet af 1672 visse grænser. De skulle indhente guvernørens tilladelse, før de kunne forlade St.Thomas. Det gjaldt om at sikre sig, at de ikke efterlod sig et uafgjort mellemværende med kompagniet. Overtrædelse skulle straffes med en bøde paa 500 pd tobak, mens den, som hjalp med til at arrangere flugten, skulle svare det dobbelte og desuden staa inde for den undvegnes gæld. I henhold til denne bestemmelse blev en engelsk kaptajn, der i 1672 havde søgt at udsmugle to plantere, dømt til at udrede 1000 pd tobak, hvorimod planterne slap med bøder paa henholdsvis 100 og 50 pd. Øens vanry som følge af de talrige dødsfald – et særlig usundt sted! – bevirkede, at tilgangen af ny plantere aftog. Saa meget mere gjaldt det at holde fast paa dem, der var kommet. Øget aktualitet fik spørgsmaalet i aarene 1674–75. Hidtil havde planterne været fri for at betale skat. Nu foreslog imidlertid Iversen, at man i overensstemmelse med herskende sædvane i de andre kolonier skulle kræve skat af de plantere, der havde boet paa øen i tre aar. Stillet heroverfor truede flere med at forlade St.Thomas. Til afværgelse af denne fare gik guvernøren ind for, at man skulle indføre en praksis, gældende i de engelske og franske kolonier, hvorefter en indbygger, der ville rejse bort, ikke maatte føre sine slaver med sig, men skulle sælge dem paa stedet. Til en afgørelse i beskatningsspørgsmaalet kom det dog ikke paa dette tidspunkt, sandsynligvis fordi man under indtryk af den truende udsigt til krig maatte paalægge planterne at forrette vagttjeneste og derfor ikke i andre henseender turde spænde buen for stramt.

Et andet forhold, der skabte uro blandt planterne, var Jørgen Iversens haandhævelse af kompagniets handelsmonopol. Hans standpunkt var, at kompagniet ikke kunne bestaa, hvis indbyggerne fik lov at handle frit, med hvem de ville. For deres vedkommende, som havde modtaget forbrugsvarer paa kredit af guvernøren, var sagen klar nok. De maatte betale tilbage med deres plantagers produkter. Kun for saavidt kompagniet ikke var istand til at skaffe de varer, de behøvede, kunne der blive tale om at lade dem beholde indtil halvdelen af deres avl for at hjælpe dem til at forsyne sig andetstedsfra. Af en planter derimod, der intet skyldte, kunne det ikke med rimelighed forlanges, at han skulle sælge sine produkter til kompagniet; men man kunne forbyde ham at udskibe dem med fremmede fartøjer og derved tvinge ham til at befragte kompagniets skibe, saa at varerne gik til Danmark. Paa samme maade skulle en saadan planter selv kunne indforskrive de varer, han havde brug for, men kun fra Danmark. Ellers maatte ogsaa han begrænse sine indkøb til kompagniets varebeholdning paa øen, saa langt den strakte. Iversen indrømmede, at de fremmede fartøjer, som mere en passant anløb øen, var istand til at sælge deres varer billigere end kompagniet, fordi de ikke havde de samme udgifter som dette, der i sine priser maatte indkalkulere omkostningerne ved øens bebyggelse og kolonianlæggenes vedligeholdelse.

Hensigten med denne handelspolitiske linie var klar nok: St.Thomas skulle gøres til et lukket marked, hvor kompagniet kunne tage sin profit baade af de varer, der eksporteredes, og af dem, der tilførtes øen. Heri var intet usædvanligt. Den samme monopolpolitik fulgtes i den danske handel paa Island og Nordlandene, iøvrigt ogsaa i de engelske og franske kolonier. Men planterne fra de hollandske kolonier, der var vant til friere handelsforhold, havde svært ved at finde sig til rette med disse vilkaar. Allerede tidligt kom det da ogsaa til gnidninger mellem Jørgen Iversen og nogle af de hollandske plantere. Disses leder blev den føromtalte Carel Baggaert, flygtning fra Vlissingen i Holland, hvor han havde begaaet underslæb. Han viste sig som en dreven forretningsmand, der forstod at komme i forbindelse med de fremmede skippere, som anløb øen for at drive handel. Endnu inden disse havde henvendt sig til guvernøren, gik Baggaert og hans hjælpere ombord i fartøjerne for at købslaa. Kunne det ikke ske om dagen, tog han natten til hjælp. Hvor han kunne komme af sted med det, opkøbte han planternes produkter og videresolgte dem til de fremmede for forbrugsartikler, som han igen afsatte til indbyggerne. Han var med andre ord ved at udvikle sig til en farlig konkurrent til kompagniet. Til skade for dette gav han de

fremmede underretning om, hvilke varer guvernøren laa inde med, og hvad der var mangel paa, saa at de fik mulighed for at udnytte eventuelle tvangssituationer. Dette i forbindelse med Baggaerts fremhævelse af fortets svagheder foranledigede, at Iversen i januar 1674 lod indbyggerne underskrive en ny vedtægt, der med tydelig adresse til Baggaert og hans følgesvende fastsatte bødestraf (1000 pd tobak) for den, som til skade for kompagniet og landet gav fremmede oplysninger om øens forsvarsmagt og tilstand i det hele taget. Ligesaa skulle det være alle forbudt uden guvernørens tilladelse at gaa ombord i de fartøjer, som anløb havnen for at købslaa.

Mest ubehageligt var det, at oppositionen sjældent traadte aabenlyst for dagen, men virkede som en hemmelig knurren. Det gav Iversen en følelse af at bevæge sig i hængedynd. I november 1675, da han gennem to engelske skippere havde faaet nys om, at der herskede udbredt misfornøjelse med hans regimente, sammenkaldte han planterne og afæskede dem en forklaring. Svaret gik imidlertid ud paa, at de ikke havde andet at klage over, end at han nægtede dem lov til at gaa ombord i de fremmede fartøjer. Og paa dette punkt ville han ikke bøje sig. Ved denne lejlighed var det, Iversen oprettede det tidligere omtalte raad. Formodentlig har han ment, at han derigennem kunne komme paa talefod med befolkningen. Samtidig stillede han krav om, at alle klager fremtidig skulle fremsættes for ham, saa at han kunne lade dem undersøge og skaffe de forfordelte deres ret.

For en stund syntes krigsudbrudet at nærme de to parter til hinanden. Planterne lovede at staa guvernøren bi og paatog sig vagttjenesten, saaledes at de skiftedes til at vaage hver tredie nat. Da situationen senere blev kritisk, lod Iversen dem, deres hustruer og børn samles i fortet, hvorhen de ogsaa bragte deres mest værdifulde ejendele, mens slaverne fik plads i kompagniets negerhuse. I længden maatte dog denne tilstand, som varede ved i to aar, medføre nye gnidninger. Ophobningen af de mange mennesker under stærkt begrænsede pladsforhold skabte irritation og virkede nedbrydende paa moralen. De mere frygtsomme begyndte at lufte deres tvivl om muligheden af i længden at kunne modstaa de franske. De gjorde gældende, at de jo ikke var kommet ud som soldater, og at de intet kunne tabe ved at skifte herrer, blot de fik fred til at passe deres plantager. Samtidig vandt drukkenskaben og dermed indbyrdes kiv overhaand. Forgæves søgte Iversen at hindre Baggaert i at holde taphus med udskænkning af kildywel. Denne lod haant om alle forbud og fortsatte uanfægtet sin nedbrydende virksomhed, sekunderet af en anden hollænder, Pieter Jansen, som var kommet til øen 1677 medbringende en destillérpande, og som iøvrigt aaret efter nægtede at aflægge den sædvanlige troskabsed.

1679 kom det til et heftigt opgør mellem denne mand og guvernøren. Da Jørgen Iversen en søndag mødte frem med sin optegnelsesbog for at kontrollere, om nogen forsømte at møde til den kalvinske gudstjeneste, blandede Jansen sig i sagen, og det kom til en voldsom disput, hvorunder Iversen slog sin modstander. Denne svarede igen med samme mønt, og guvernøren maatte lade sin kaarde hente for at jage ham udenfor fortet. Her blev imidlertid hollænderen siddende og bød sin fjende trods. Tilsidst blev det Iversen for meget. Han lod den stridige mand indsætte i slutteriet, hvor han uden at faa sin sag paadømt forblev til juli 1680, da den ny guvernør slap ham ud. Forinden havde Iversen yderligere forværret sagen ved under en ordstrid med Jansens frugtsommelige kone at slaa denne med sin ridepisk.

Det ligger nær at antage, at Jørgen Iversen paa dette tidspunkt befandt sig paa randen af et nervøst sammenbrud. Det anspændende arbejde, et aarelangt ophold i det usunde fort og klimaforholdenes indvirkning havde undergravet hans konstitution. Ikke blot var han plaget af kolik og nyregrus; men han led ogsaa af en fremadskridende lammelse af hænder og fødder, kunne til tider ikke skrive og knap nok gaa. For at dæmpe smerterne og modvirke en overhaandtagende melankoli havde han taget sin tilflugt til stærke drikke og var endt med at blive en slave af disse. Endeløse stridigheder med planterne og vanskeligheder med sine sløsagtige undergivne havde forbitret hans sind og fyldt ham med mistillid

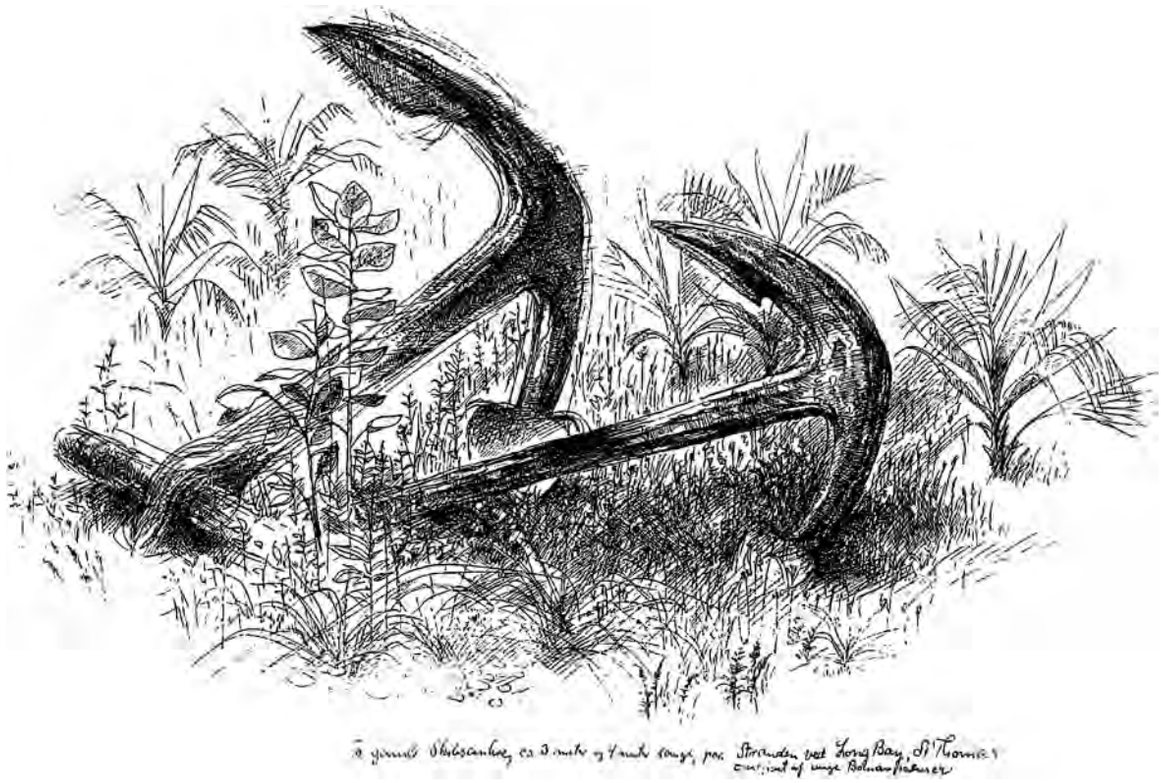

til alle. Hans breve til direktionen fra disse sidste aar er fulde af jeremiader over indbyggernes trods og træskhed og over manglende støtte hjemmefra. Ikke uden grund mener han sig bagtalt af sine fjender derhjemme, „der er lig de blaffendes hunde, der gøer efter en mands ryg; men naar han vender sig imod dem, da tager deres blaffen snart en ende". Han frygter, at de skal faa bugt med hans gode navn og rygte, og at man skal berøve ham og hans familie lønnen for hans arbejde. Ogsaa mod sin hustru vender han sig med bitre bebrejdelser. I 1674 var det aftalt, at hun skulle komme ud til ham; men paa grund af krigen blev det ikke til noget. I sin pirrelige sindsstemning tror han, at det skyldes manglende kærlighed og bebrejder hende dette. Saa faar han, først paa aaret 1680, at vide, at hun er død, og at hendes hu den hele tid har staaet til at komme ud til ham. Han angrer nu bittert sine haarde ord og beklager, at direktionen trods hans mange bønner ikke har ladet ham komme hjem saa betids, at de kunne taget „en venlig afsked fra hverandre". Ogsaa religiøse anfægtelser plager ham. Vistnok under indflydelse af kalvinismen tumler han med tanken om, at han ikke kan høre til de fra evighed udvalgte. Eller han tror at have vendt sig fra Gud til djævelen og nages af bekymring, fordi han i ni aar ikke har søgt Guds bord.

Endelig slaar da befrielsens time, da den ny guvernør, *Nicolaj Esmit*, den 4. juli 1680 ankommer til øen og den følgende dag modtager fortet og kommandoen af Iversens haand. Til at begynde med synes alt idyl, selv om det irriterer Iversen, at en af Esmits første handlinger er at slippe Pieter Jansen løs, saa at han igen kan begynde at yppe kiv. Esmit er fuld af lovord over sin forgængers værk. Iversen liver kendeligt op og gaar med liv og sjæl op i afleveringsforretningen, som for ham er præsentationen af hans livsværk. Snart ændres dog forholdet. Iversens omstændelighed irriterer Esmit, som næppe er interesseret i at skulle svare altfor nøje til de modtagne værdier. Hver har sin kæphest. Esmit praler af sine indsigter i geometrien og begynder at paapege manglerne ved fortet. Han har store planer om forandringer og henviser til sine fortjenester ved koloniseringen af Jamaica og Tortuga. Jørgen Iversen paa sin side foretrækker at diskutere religiøse materier og forarges kendeligt, da modparten betegner beretningen om syndfloden og andre bibelske fortællinger som fabelværk. Han spotter over Esmits herremandsnykker, at han sover længe om morgenen og tror at kunne klare sine guvernørpligter ved at spadsere rundt med handsker og stok, ligesom han latterliggør hans store planer, der forandrer sig fra dag til dag. Han er

utilfreds med, at Esmit lader folkene raade over nøglen, saa de kan drikke sig fulde om natten. Den ny guvernør tager ikke hensyn til hans advarsler. Han gaar sine egne veje og lader sig ikke belære. Carel Baggaert bliver gjort til kaptajn over borgervæbningen, og Esmit lægger i det hele villigt øre til klagerne mod sin forgænger. Han samler klagepunkterne, „pynter" efter bedste evne paa dem, lader dem beedige i den udstrækning, han kan faa folk dertil, og er saaledes istand til at opsætte og hjemsende et omfattende klageskrift – ganske vist med de beedigede forklaringer i kopi! – efter at Jørgen Iversen den 20. september har forladt øen.

Afrejsen sker under behørigt højtidelige former med salutskydning fra fortet. Turen lægges om ad St.Croix, som Iversen saaledes faar lejlighed til at betræde. Herfra gaar den videre over Frankrig og hjem til Helsingør, som han naar den 26.februar 1681. Endelig kan han, her i sin fødeby, husvale sin forpinte sjæl ved Herrens bord. Derefter kalder pligten ham til København, hvor han dels maa tage stilling til Esmits beskyldninger, dels staa til ansvar for sin regnskabsførelse. Hvad det første angaar, synes han ikke at have haft svært ved at imødegaa flertallet af de meget grove anklagepunkter, som for en stor dels vedkommende bærer præg af at være konstruerede. I adskillige tilfælde er han istand til at gendrive dem ved vidnesbyrd af folk, som har opholdt sig derude. Kun med hensyn til visse klager over behandlingen af servingerne og slaverne gør han indrømmelser. Mod regnskabsaflæggelsen rejses der vel visse indvendinger fra revisionens side for hans lidet overskuelige opstillingsmaade, ligesom man tager forbehold over for enkeltheder, som man ikke har kunnet gennemgaa. Men det ender med, at generalforsamlingen i oktober erklærer sig vel fornøjet med hans administration, hvilket er saa meget mere bemærkelsesværdigt, som der kort forinden var ført en skarp kampagne imod den første direktions økonomiske dispositioner, en kampagne der havde medført denne direktions afgang og indsættelsen af en ny.

Nu skal det indrømmes, at kompagniet kunne have god grund til at behandle Iversen lemfældigt. Man havde brug for ham som raadgiver, ja han blev faktisk uundværlig, da det viste sig, at Nicolaj Esmit, om han fik lov at fortsætte, ville ødelægge alle chancer paa St.Thomas. Det blev derfor paa en generalforsamling i juli 1682 besluttet at sende Iversen derud som guvernør. Det kan forekomme mærkeligt, at han saa hurtigt efter sin hjemkomst var villig til igen at gaa ind til den gerning, der havde voldt ham saa mange kvaler. Forklaringen er formodentlig den, at han med genvundne kræfter atter havde faaet mod paa tilværelsen. Han indgik ægteskab med Margrethe Christensdatter, en søsterdatter af borgmester Bartholomæus Jensen, som i hans fravær havde varetaget hans interesser herhjemme, og i hvis hus sønnen af første ægteskab, Iver Jørgensen, havde fundet optagelse. Sandsynligvis har han heller ikke kunnet slippe tanken om sit livsværk paa St.Thomas og frygten for, at det skulle gaa til grunde under Esmits styre. Ogsaa pekuniært havde han knyttet sin skæbne til kompagniets og koloniens, som aktionær og som plantagebesidder, hvortil kom, at kompagniet havde henvist ham til at skaffe sig en del af sin tilgodehavende løn betalt af de udestaaende fordringer paa St.Croix.

I løbet af sommeren 1682 gik man da i gang med forberedelserne til en ny ekspedition til St.Thomas. Ligesom i 1671 fik man overladt et af flaadens skibe, denne gang fregatten „Havmanden". For at skaffe kolonister udsendtes en opfordring til folk, som kunne ønske at bosætte sig paa øen, om at melde sig, og under Jørgen Iversens medvirken afsluttedes ialt 15 kontrakter med saadanne. Dog blev det ogsaa denne gang nødvendigt at medtage et betydeligt antal straffefanger, vist over 100, hvoriblandt 20 kvinder, der for deres letfærdige levned var dømt til anbringelse paa Børnehuset. Endelig medfulgte – foruden Jørgen Iversen, dennes hustru og søn samt deres pige – et mindre rejseselskab, hvorimellem Iversens søster, hendes mand og børn. Hensigten var, at skibet først skulle bringe denne menneskelast til St.Thomas og derfra gaa til Guinea for at returnere til kolonien med en ladning negerslaver. I dette øjemed medfulgte en ung superkargo Simon Braad, der skulle varetage de forretningsmæssige opgaver. Formodentlig paa

tilskyndelse af Iversen paatog han sig at holde andagt for de ombordværende, hvad der, som vi senere skal se, blev hans redning.

Den 6. november afsejlede Iversen med „Havmanden" fra København, og efter et besøg i Helsingør sammen med hustruen styrede han ud mod slutningsfasen, den mest bevægede i hans begivenhedsrige liv. Det var virkelig, som havde alt sammensvoret sig mod denne rejse. Imod strøm og vind kæmpede fartøjet sig kun langsomt ned gennem Nordsøen. Kaptajnen, Jan Bloem, en stædig og selvbevidst hollænder, opsat paa at mele sin egen kage, lod uddele de knappest mulige rationer. Af drikkevarer tildeltes der hver person, ogsaa blandt skibsofficererne og Iversens selskab, 1 pægl snavset vand daglig – om øl var der ikke tale – og af mad fik syv mand ikke mere, end hvad fire burde have. Kun yderst sjældent serveredes der varm mad, som da var kogt i saltvand. Blandt de sultende, tørstende og frysende mennesker voksede misfornøjelsen dag for dag. Skibets overklasse delte sig i to partier, hvoraf det ene spiste i kahytten, det andet i hytten. Saa vidt kom det, at overkøbmanden, der stod paa kaptajnens parti, uantastet kunne slaa Jørgen Iversens ansigt til blods i kaptajnens paasyn. Da man endnu sidst paa aaret ikke var naaet længere end ind i strædet mellem Calais og Dover, forlangte fire af skibsfunktionærerne med højbaadsmanden i spidsen, at kaptajnen skulle gaa ind til en havn, hvor de kunne faa friske forsyninger. Ellers ville de ikke have kræfter til at gennemføre rejsen. I et paafølgende skibsraad besluttede man at vende om og søge havn i Norge. Men næppe var kursen sat mod nord, før vinden slog om. Atter fulgte en haabløs kamp mod vejr og sø. Efter flere forgæves forsøg paa at naa ind til en hollandsk havn, styrede man igen sydpaa, denne gang begunstiget af vinden. I midten af januar naaede skibet paany ind i strædet ved Calais. Skønt det havde faaet en stor læk, var kaptajnen nu aabenbart indstillet paa at fortsætte direkte til Vestindien. Men nu besluttede nogle af besætningen og fangerne, som havde fundet sammen i natligt svireri med stjaalen spiritus, at tage sagen i deres egne hænder. Natten til den 19. januar tog de magten ombord og satte sejl for at søge nærmeste havn. Tilkaldt af kaptajnen lykkedes det dog guvernøren at dæmpe de oprørte gemytter ved at love, at Bloem skulle gøre sit bedste for at naa ind til Plymouth. For at besegle freden lod Iversen hente en flaske kognac og udskænkede selv en dram til de tilstedeværende. Han talte beroligende til dem og trøstede fangerne med, at de skulle faa det godt paa St. Thomas. I virkeligheden var det dog kun en galgenfrist, man havde vundet. Vist med rette tvivlede mytteristerne paa, at kaptajnen ville opfylde sit løfte. Efter om natten at have styrket modet ved et nyt drikkelag mødte de den 20. om morgenen op paa skansen under førerskab af baadsmandsmaten Hans Biermann. Endnu engang forsøgte kaptajnen sig med gode løfter. Nu havde han drikkevarer nok og lovede dem, at de skulle faa én pot vand eller øl daglig, ja endog en flaske vin nu og da. Men løfternes tid var forbi. Til trods for, at Jørgen Iversen bad bønligt for sit liv, og fremholdt, at han aldrig havde gjort dem noget ondt, blev han grebet og kastet overbord.

Kaptajn Bloem havde held til at slippe ned i sin kahyt, hvor han søgte at forskanse sig. Oprørerne trængte imidlertid ind, og under forsøget paa at slippe ud gennem vinduet blev han skudt ned og kastet overbord. Samme vej gik fem af skibets og kompagniets funktionærer samt en kiste med guvernørens spæde datter, der var død kort efter fødselen ombord. Braad, som ogsaa skulle være dræbt, søgte tilflugt hos de kvindelige fanger, der med deres liv gik i forbøn for ham, fordi han havde været god mod dem, trøstet dem med Guds ord og sørget for dem med klæder. Ogsaa guvernørfruen og hele det øvrige rejseselskab skaanedes. Anførerne for mytteriet fordelte derefter de ledende poster imellem sig. Som kaptajn indsattes en af fangerne, Jochum Gulliksen, der tidligere havde gjort tjeneste som skipper paa „Havmanden" paa en rejse til Guinea, men siden degraderedes for pligtforsømmelse og for sit forargelige levned dømtes til at sendes til Vestindien. For at blive saa faa som muligt om byttet traf de derefter aftale om at sejle til Azorerne og sætte flertallet af fangerne og servingerne i land paa en af øerne der.

Dette er en grundelig Beretning om det Vest-Indiske Skib/ Hafmanden kaldet/ hvilcket Anno 1682. den 6. Novembris fra Kiøbenhafn ad St. Thomas skulle henseyle/ oc hvorledis 9. offt dennem paa Skibet hafver rebelleret, oc Gubernøren/ saa vel Capitain Jan Blom/ sampt andre flere haffver thilslaget oc kast ofver Borde/ oc Skib oc Gods sat ofver Styr.

Anno 1682. den 6. Novembris ere vi med det Skib Hafmanden kaldet/ fra Kiøbenhafns Reed udseylede/ hvilcket skulle tage sin Curs ad Westindien til St. Thomas.

Den 10 passerede vi igiennem Sundet/ vare den ved 198. eller 199. Personer stercke store oc smaa/ hvor iblant 36. Mand Skibet skulle regiere/ oc de øvrige saa som fangne med sig førte/ Skibet var med 14. Stycker munderet oc udrusted.

Den 16. Dito Vinden Ost-Sud-Ost/ Efftermiddag/ saae vi Holmene oc Irlands-Rud Synden til Østen 5. eller 6. Mile fra os: Ved samme Tid gick den Fregat/ hvilcken var beordret som en Advis-Jacht/ fra os nidenfra igien ad Kiøbenhafn/ der samme Stæd komme vi med Storm oc con. Vestlig/ komme endelig ud Houden/ lide stor Mangel paa Vandt/ bekom om Dagen en half Pot Vand til Mundz.

Anno 1683. den 25. Januarii om Aften ancorerede vi med en Nord-Ost-Vind for Houden/ oc komme i Canalen/ men efterat Jan Blom vor Capitain icke kunde stemme overeens med Gubernøren/ i der Capitain mente den da havende gode Vind sin Cours ville forrette/ og de falde Eylande/ i Act/ Foicket der at forfølge/ oc Gubernøren sin Forrehavende ad Engeland udrustet/ da er endeligen beslutted ad Stemning/ om muchligt vare/ at indsiede/ ere saa i Canalen indseylede.

Den 20. Dito om Morgenen med Solens Opgang/ vare vi ret under Engeland/ imellem Port Mory oc Goldfiert/ den Tid kunde de icke vorde eens sig ad Stemmin at begifve/ men begyndte at rebellere, oc ville Skibet forlede: Saa kom Hans Biermand en Hamborger/ som den Tid var Hoybaadsmands Mat bag paa det hafve Fordecke med en af Matrosserne/ oc vigede fra de Fangne. De forummeldte som holde saae deris Dom hos i Kiøbenh. nemlig Jochum Gylichsøn/ som siden gjorde sig til Capitain/ Johan Zanders en Engelsk Mand/ som siden for Leutenante commanderede/ Hans Biermand gjorde sig siden til Stipper/ Michel Thomassen en Irlænder/ siden som Ofver-Kiøbmand/ Thomas Pettersøn en Irlænder/ saasom Under-Kiøbmand/ Peder Frantzen af Kiøbenhafn/ saasom Høy Baadsmands oc Rolof Løbecker saasom Baadsmand commanderede. (Den Skibet var udseylet/ er Rolof Løbecker gaaen i Land/ paa det Eyland Floris med den afskudte Gubernøurs Syster-Daatter/ hvilcken 100. Rixdaler til sin Part af Skibet/ Gods Chaluppe fuld med Gods hafvde med sig taget.) I Stemningelen blef Gubernøuren ved Styr-Bordet under Batans Vandet kast ofver Borde: Hans Biermand lagde Haand paa Capitainen Jan Blom/ saa at hand blef temmeligen saaret/ hvor ved Capitainen kom los/ oc slup ned i Koye-Hytten, Da blefve Mars-Stodene ofhuckne/ oc Peder Frantzen/ som stod ved Roret/ lagde Roret i Læe: Styrmand Jan af Gent sagde til Hans Biermand/ at hand dog skulle see til hvad hand gjorde/ hvor paa hand Styrmanden svarede/ hand skulle oc uden videre Tale/ med ofver Borde: I det samme grebe de Stipperen/ saa oc Fredrich Tillesøn/ begge de to kaste de ofver Borde/ esser at de dennem tilde hafde saaret/ Stipperen ved Styr-Bordet/ oc Fredrich Tillesøn ved Back-Bordet/ blefve begge med Snaphaner i Soen/ nedskudte/ Capitain Blom/ oc Monstrue de Moor kaste sig af Koye-Hytten ofver Borde/ Capitain Blom sprang aff Koye-Hytten baad paa Roret/ oc blef af Michel Thomassen af Nord til Sønnen ved Kuren/ Buxen/ som var meget lide saaret/ blef ved Back-Bordet kast ofver Borde/ i lige Maade oc Johan Simonsøn/ saasom Capitains Koye-Hytte-Bagtere/ blef ved Styr-Bordet udkast.

Der dette var forefaret/ resolverede sig den nyanlagde Capitain med sine ny Officerer Courten af Canalen at anlætte/ oc derfra ad Irland at henseyle/ hvilcket oc gick for sig; I midler Tid komme de ofrige/ som hafde forstucket sig ud i Skibet/ for en Dag/ oc finge Pardon udaf Capitain Jochum Gylichsøn/ efterat de vare komne af Canalen.

Den 24. Januarii/ da Vinden var Nord-Ost med en sterck Bleest/ blefve end 4. offt de fangne theilsudder/ oc losse ofver Borde. Da vare de forsmidt/ de hindrede end en Gang Skibet at forliebe/ nemblig Joseph N. N. Simon Jens Georgos N. N. oc den fierde en Skomager; Men efterat vi formedelst Mangel paa Irland icke kunde behøye/ blef for got befunden ad de Flandriske Eylande at hasle/ hvilcket saasom vi oc ønskede.

Den 29. Januarii om Efftermiddagen/ blef vor Kiøbmand/ som borde til Skibet/ ved Navn Brunckhorst/ igien bleff tagen/ saa udaf Koye-Hytten, laae ofver Borde.

Den sidste Januarii blef end en af Fangerne af Jochum Gylichsøn ihielstudsi/ oc kast ofver Borde/ der vi holde det Flandriske Eyland i Sicht/ Pict von Fayel/ ved Navn Christopher Dickmand.

Den 1. Februarii vare vi omtrent ved for benævnte Eyland/ stillede vor Cours ad det Eyland Floris; Ef er at vi der vare ankomne/ blefve Hunderede oc mange Smaa oc Store beregnede sætte paa Landen/ med saadan Vilkaar: at de skulle an Borde igien/ saa snart de sig noget hafde forsyrsted/ oc Skibet repareret.

Den 3. Februarii om Morgenen brast vort Ancker-Tou/ som i Grunden var forraadnet/ hvorudover vi blefve forsaarsagede at gaa til Senss/ oc blef for got befunden/ ad det Eyland Terre Seca at henseyle; men formedelst Modbat kunde vi det icke besetye/ stillede dets for vor Cours ad det Eyland St. Michael: Efter at vi vare komne til samme Eyland/ fick vi nogen Forfriskning/ oc syldede vore udkommende Jade med Vand: I midler Tid blef Capitain Jochum Gylichsøn var/ at Leutenant Jan Zandersen/ oc Kiøbmanden Michel Thomassen/ oc Stycmanden Frans Varx/ alle 3. som udrullte Officerere/ oc andre flere Rebellerende/ i det forbemeldte Jochum Gylichsøn med Peder Frantzen/ nu bemeldte Rebellerende ville kappe Touet/ oc med Skibet borfløye. Bemeldte Jochum Gylichsøn lod Leutenanten Jan Zanders/ oc Styrmanden Frans Varx/ Koye-Hytten for sig indsøge/ oc efterdi de dennem/ at de skal Bøyen skulle indflutte/ under Fordecket lod hand Under- oc Ofver-Kiøbmanden i Bøyen indslutte; Spurde derpaa om vi vare sindede Skibet igien ad Kiøbenhafn at føre? Hvor paa Styr-Manden svarede/ ellige med det gandske Folckis Bevilling; Ja. Vi stillede vor Cours igien ad Canalen/ oc vare alle meget glade/ oc ønskede at det maatte gaa for sig/ som sagt vor/ at vi skulle sende Hiem ad igien/ sætte Eylandene af Syne/ da blef Hans Biermand oc Claus af Kielo etc. i Bøyen indslutte/ i midler Tid passerede vi igiennem Canalen forby/ ionte Nord-Soen/ oc komme den 27. Martii omtrent ved Skauen med Nord-Vest/ oc Vest-Nord-Vest-Vind; Om Aftenen hafde vi Skauen paa Siden/ stillede saa vor Cours Syd-Ost til Synden/ i det første af vor første Vagt/ stil de vi vor Cours Syd-Syd-Ost/ oc formumme om Natten det Eyland Bynge, Om Morgenen der efter blefve vi ad Lods-Mandene indbragte/ der Vinden bleste Vestlig oc Vest-Syd-Vest omtrent en Mil Norden for Cacis-Sund komme vi for Ancker.

Den 30. Martii derefter vi an ved en haard Storm af Syd-Vest med Stibet for 2. Ancker/ hen imod det Eyland Rese/ imellem 2. Klipper/ hvor Stibet blef staaende/ men de Fangne skiøde/ som vare 5. blefve forde i Land/ oc sangne til Masterland/ Commandanten i Forvaring af oversleverede: Navnlige Hans Biermand Barnfød i Hamburg/ Jan Zanders/ Michel Thomassen/ Tonnis Pedersen oc Frantz Varx/ hvilcke der blefve forvarede/ indtil de formedelst en Kongelig Mai. stæs Fregatte ad Kiøbenhafn blefve afhentte. De andre 4. som icke paa Stibet vare saa nøsligen anholdne/ ere siden de hiidkomne formedelst de andres Vidne udlagde/ paagrebne/ oc ellige med hentettede.

Denne Beretning hafver Jan von Gent/ Styrmand paa det ofvenbemelte Vest-Indiske Skib/ Hafmanden/ selff med Pen dicteret.

Anno 1683. den 3. Julii er denne Execution egentlig uden for Kiøbenhafn for sig gangen/ saasom paa denne ofvenstreckte Figur es at lee.

For det første er Hans Biermand en Hamburger/ saasom den Principaleste Rebeller paa Stibet/ paa Skiøtten bli sven opsat/ oc først truben 10 gange med glødede Tænger paa Brystet/ for det andet den høyre Haand med en Øxe afhugen/ oc for det tredie Arme oc Been i Stycker knuste/ oc lagt paa det med tilhørende Steyle-Hiul/ oc Haanden under Hullet paa Steylen stinagtet. Derneest efterfølgende: Navnlige

Thomas Willemsen.
Peder Frantzen.
Claus von Kil.
Niels Jørgensen.

Disse 4. ere taden for Skafotter Halshugne/ oc Kroppene hver lagt paa sin Steyle/ oc Hoffederne ofven paa med et Sværd annaglede.

For det tredie
Jochum Gylichsøn.
Jan Zandersøn.
Michel Thomesøn oc
Frans Varx.

Disse 4. ere levende ders Arme oc Been med et Hul i Stycker knuste/ oc Kropperne hver lagt paa et Steyle-Hul.

Efftersom mand sligt Exempel tilforne icke hafver hørt/ da er dette/ andre ugudelige Menneskter til Affsty oc Advarsel forregifvet/ at de sig her udi kunde spegle.

Prentet Aar 1683.

Flyveblad, trykt 1683, med øjenvidneskildring af „Havmandens" rejse og billedreportage. I baggrunden „Havmanden" i to forskellige situationer og i forgrunden henrettelsen af de ni rebeller

Planen lykkedes, og de arme mennesker overlodes til en ukendt skæbne paa øen Flores. Snart efter indtraf det næsten uforklarlige, at rebelkaptajnen allierede sig med Simon Braad og et par andre og sammen med dem overrumplede og indespærrede de andre „overrebeller", hvorefter han lovede at føre skibet tilbage til København. Sandsynligvis har Gulliksen ment at kunne redde skinnet ved at give det udseende af, at han kun paa skrømt var gaaet med til mytteriet. I hvert fald lod han forfatte to skrifter, ét med de fængsledes bekendelser, aftvungne under tortur, og et andet med en redegørelse for hans egen opførsel, og lod besætningen underskrive dem. Kun Braad nægtede at sætte sit navn under, fordi der, som han sagde, var „en hel hob usandfærdigt deri". Iøvrigt skal det siges, at Gulliksen viste sig som en god sømand. Han holdt streng mandstugt og lagde ogsaa i andre henseender fordelagtige sider af sit væsen for dagen. Henimod slutningen af marts naaede skibet ind i Karlsund ved Marstrand, hvorfra der afsendtes breve til kompagniet. Kort efter grundstødte fartøjet under en storm og sank. De ombordværende blev dog alle reddet og snart efter ført til København, hvor der blev gjort op med rebellerne. Ni af de ledende, deriblandt Gulliksen, henrettedes under mere eller mindre barbariske former.

Om Jørgen Iversens nærmeste paarørende er at fortælle, at enken senere indgik ægteskab med en mand ved navn Engelbrecht Christiansen. Ejendommeligt nok havde hun mod til at følge ham ud paa en ny rejse til Vestindien, hvor han nogle aar bestyrede Jørgen Iversens efterladte plantager. Senere var hun gift med en københavnsk købmand. Hendes stedsøn Iver Jørgensen bosatte sig som voksen paa St.Thomas, men døde allerede 1694. I ægteskab med Anna van Ockeren, en datter af faderens gamle modstander, efterlod han sig en datter, der døde barnløs.

Jørgen Iversen kom saaledes ikke til at krone sit livsværk med en lykkelig videreførelse af kolonisationsarbejdet. Hans drøm om en fredelig livsaften i stille selvransagelse gik ikke i opfyldelse. I sin bog „Fire Sparetimers Frugter" havde han lignet jordelivet med al dets elendighed ved en kort pilgrimsrejse. Nu var det slut med pilgrimsfærden. Raat og barsk var livet i Vestindien kommet ham i møde, og raa og barsk blev udgangen. I Atlantens bølger fandt hans underligt splittede sind den hvile, han forgæves havde søgt i den ny som i den gamle verden.

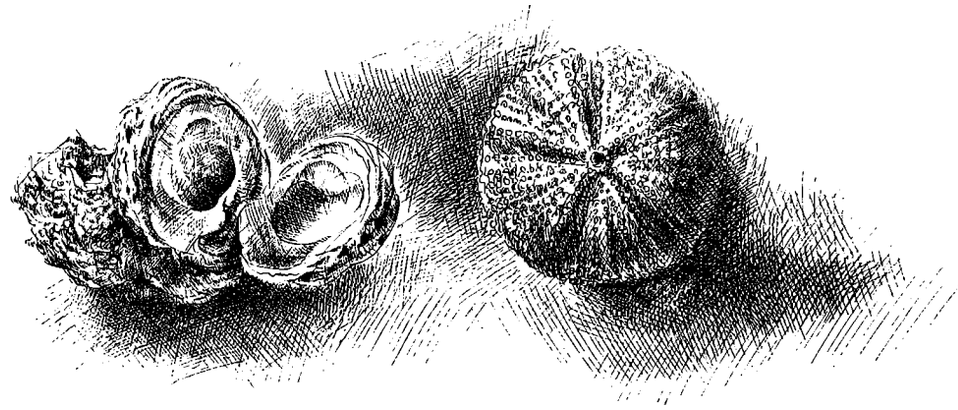

Musling (med snyltende koraldyr) og søpindsvin

KRITISKE AAR – LIVET I KOLONIEN

Efter fredsslutningerne med Sverige og Frankrig i 1679 kunne den danske regering atter samle sin opmærksomhed om udviklingen af landets erhvervsliv. Det betød, at ogsaa handelen paa Vestindien igen blev trukket ind i synsfeltet. Noget egentligt opmuntrende billede frembød udsigterne for denne handel dog ikke, set med københavnske øjne. Vestindisk Kompagnis revisionsudvalg var nu omsider traadt i funktion og afgav i marts 1680 en meget kritisk bedømmelse af direktionens virksomhed. Maaske er det mindre denne kritik, der paa flere punkter skød over maalet, end direktionens svar, som afslører situationens vanskelighed. Dette viser os nemlig klart, at selskabet led af en næsten haabløs mangel paa likvid kapital. Naar saaledes revisorerne havde bebrejdet ledelsen, at den havde forsømt at benytte en given tilladelse til at sende et saltskib til Spanien, kunne det besvares med en henvisning til, at kompagniet efter udrustningen af „Færø" kun raadede over 200 daler, samt at overskudet paa balancen efter forløbet af de første to aar blot androg 133 daler. Skulle der rettes bebrejdelser mod nogen, maatte de adresseres til aktionærerne, som paa dette tidspunkt resterede med 14.753 daler af den tegnede kapital. I sammenhæng hermed maa man se svaret paa beskyldningen for, at direktionen havde bundet sig for stærkt til en bestemt faktor, Theodor van Meyden, i Holland. Netop kapitalmangelen havde gjort det nødvendigt at lade denne staa i betydeligt forskud til kompagniet, og før gælden var afdraget, kunne man ikke knytte andre forbindelser. Iøvrigt havde direktørerne i høj grad maattet trække paa deres egen kredit for at klare de nødvendige udbetalinger. En anke over, at man i 1674 havde undladt at tegne forsikring paa „Charlotta Amalias" kasko og ladning, kunne afvises med, at præmien, da det gjaldt den forbudte sejlads paa Afrikas kyst, næppe ville være bleven under 60 % eller 50.000 gylden. En saadan sum kunne man kun have rejst ved et laan, hvis forrentning ville betyde en yderligere belastning. Handelens standsning i krigsaarene havde selvsagt ikke bidraget til at forbedre situationen, og den sidst hjemsendte ladning, der havde maattet føres til Holland, var paa grund af den lange overfart bleven fordærvet og derfor solgt med tab. Det er forstaaeligt, at det første hold direktører overfor disse vanskeligheder og under indtryk af kritikken besluttede sig til at gaa. Men det skal fremholdes, at de ikke betragtede udsigterne for kompagniet som helt haabløse, idet de mente, at aktiverne paa St.Thomas kunne veje dets passiver op. Det var efter deres anskuelse en likviditetskrise, man var kommet ud for.

Dette synspunkt deltes aabenbart af regeringen, som besluttede at træde hjælpende til med den begrundelse, at det drejede sig om et foretagende, som kunne bringe landet som helhed nytte. Resultatet var forordningen af 3. marts 1680. Ved denne gav kongen tilsagn om at udrede et skib til at overføre negerslaver fra Guinea til St.Thomas. Fremdeles stadfæstede han en flertalsbeslutning om, at aktionærer, som var tilbage med deres indskud, skulle indbetale disse med paaløbende renter i løbet af én maaned eller have kapitalen forbrudt, samt om et yderligere tilskud af 10 % af hver aktie. Endvidere blev det paalagt embedsmænd og pensionister, som oppebar 300 rd eller mere i aarlig gage eller pension, at indskyde mindst 10 % heraf i kompagniet. Og endelig blev alle, der var saa velhavende, at de holdt karosse, og som ikke i forvejen havde indtegnet sig for mindst 500 sldr, tvunget til at indbetale 60 rd mod ret til en forholdsmæssig andel i udbyttet.

Allerede tidligere, i 1679, havde kompagniet valgt en afløser for Jørgen Iversen som guvernør. Valget foregik under et vist pres, idet man frygtede, at Iversen i sin deprimerede sindsstemning skulle forlade sin post, hvis det trak for længe ud med afløsningen. Der blev derfor ikke lejlighed til at undersøge den mands forhold, som havde meldt sig til stillingen, nemlig den tidligere omtalte holstener *Nicolaj Esmit*, der havde opholdt sig i Vestindien i 30 aar, og som efter eget opgivende havde haft andel i kolonisationen af Jamaica og Tortuga under de engelske. Han henviste til, at han ville kunne fremskaffe anbefalinger fra to forhenværende guvernører paa den førstnævnte ø, som nu begge befandt sig i England, deriblandt sir Thomas Lynch, kendt som en energisk bekæmper af sørøveruvæsenet. Desværre mente Esmit, at det ikke kunne nytte at søge disse anbefalinger indhentet gennem gesandten i London, da de to herrer nu antagelig opholdt sig paa deres landsteder. Men han lovede at lægge vejen ud til St.Thomas om ad England og saa sende papirerne. Sikkert af gode grunde kom de aldrig tilveje. Stortalende, som han var, har Esmit tilsyneladende formaaet at gøre et vist indtryk paa de københavnske forretningsmænd og rive dem med. Da der endnu paa dette tidspunkt, i september 1679, ikke var udsigt til at faa sendt et slaveskib til kolonien, gik aktionærerne med til at tilstaa indbyggerne ret til fri handel, saaledes at alle europæiske varer skulle kunne indføres og genudføres toldfrit, mens der skulle svares kompagniet en told af 6 % af udgaaende vestindiske varer. Herved og ved en bestemmelse om, at nybyggere fremtidig skulle nyde otte aars skattefrihed, samt ved indførelsen af fuldstændig religionsfrihed haabede man atter at bringe liv i handelen og øge tilgangen af kolonister.

Paa St.Thomas begyndte Esmit snart at gaa sine egne veje. Han, der efter Jørgen Iversens sigende var ankommet med 42 mark paa lommen, og som skyldte penge paa Curaçao, formaaede inden længe at anskaffe sig 42 slaver. Før sin afrejse havde han sluttet kontrakt med to københavnske handlende om, at han for fælles regning skulle anlægge en plantage og iøvrigt afsætte de varer, hans kompagnoner udsendte til øen, imod at faa en trediedel af udbyttet. Ikke tilfreds hermed indgik han efter sin ankomst kompagniskab med en hollænder, Beck, paa Curaçao om, at de i fællesskab skulle optage en plantage og desuden drive handel i stor stil. Intet under, at der kun blev lidt tid til at varetage kompagniets interesser! I marts ankom skibet „Griffen" med en ladning varer, mest ting, som Esmit havde bedt om at faa ud. Med skibet fulgte en instruks, som under hensyn til, at det var lykkedes at faa udrustet et slaveskib til Guinea, tilbagekaldte den givne tilladelse til fri handel paa øen. Fremmede ankommende skibe skulle som før først tilbyde kompagniet deres varer, og planterne maatte kun udskibe deres produkter med dettes samtykke. Esmit satte sig imidlertid ud over denne bestemmelse og egentlig med en vis ret. I tillid til hans kundgørelse af frihandelen havde bl.a. en del hollændere fra St.Eustatius netop besluttet at slaa sig ned i den danske koloni. Desuden ankom skibe fra Europa, som henholdt sig til den givne tilladelse. Det var tilfældet med to hollandske fartøjer, som indkom i havnen kort efter „Griffens" ankomst. De havde gennemført overrejsen paa 5–6 uger, mens det danske skib havde været undervejs i tre maaneder. De kunne derfor sælge deres friskere varer langt billigere end kompagniets købmand Hans Jonsen. Men Esmit foretog sig heller ikke noget for at støtte dennes bestræbelser for at skaffe afsætning, skønt det var paalagt ham i instruktionen. I virkeligheden modarbejdede han ham. Naar saaledes Jonsen krævede planterne for betaling af de faa varer, det var lykkedes ham at afhænde, svarede disse med henvisning til, at Esmit skyldte dem betaling for sukker, som han havde købt for egen regning. I en hemmelig rapport fra sommeren 1681 kunne Jonsen berette, at Esmit paa en tid, da købmanden havde det største besvær med at skaffe varer til „Griffens" returladning, havde kunnet aflade en jagt med egne varer til Curaçao og nu stod i begreb med at afsende en ny ladning, samt at han benyttede fortet i sin private handels tjeneste. Samtidig skred ogsaa dyrkningen af Esmits egen plantage godt frem, mens han ikke kerede sig om kompagniets plantager. Iøvrigt tog han af „Griffens" ladning, hvad han havde brug for,

Palmebladhus, Water Bay. St.Thomas

især øl, brændevin og vin, varer han var storforbruger af. Da Jonsen bebrejdede ham, at han anvendte fortet til sine private forretninger, blev han fornærmet og lod kort efter købmanden fængsle.

Ikke mindst paa baggrund af Esmits egen blomstrende forretningsvirksomhed maatte det falde direktionen for brystet, at „Griffen" vendte hjem med en baade kvantitativt og kvalitativt højst utilfredsstillende ladning, nemlig foruden 18.400 pd sukker af daarlig beskaffenhed kun træ, hugget paa St.Thomas og St.Jan. Af tobak, som han havde lovet at sende, medførtes intet. Og heller ikke noget af den bomuld, man vidste, han havde modtaget af sin forgænger. Temmelig foruroligende maatte det ogsaa forekomme, naar guvernøren frabad sig yderligere vareforsendelser fra København de første atten maaneder.

I det hele taget følte Nicolaj Esmit sig øjensynlig paa den høje hest i forholdet til direktionen. Instruksens bestemmelse om, at han i alle vigtigere sager betræffende handelen og andre forhold skulle raadføre sig med købmanden og den samtidig udsendte løjtnant Christoffer Heins, senere guvernør, negligerede han fuldkomment ud fra den betragtning, at de var uden erfaring i vestindiske forhold. Efter Esmits sigende bestod Hans Jonsens adkomst alene i, at han havde sejlet som trompeter hos spanierne; desuden kunne han ikke regne og savnede kendskab til bogholderi. Heins var for ung. Esmit fortsatte derfor med at regere alene og afslog at lade sig belære af direktionen. Rent principielt kunne det være rigtigt, som han hævdede, at guvernøren maatte være frit stillet i sine dispositioner. Det er jo indlysende, at direktionen paa sin fjerne plads i København og med sit mangelfulde kendskab til forholdene i Vestindien i mange tilfælde savnede betingelser for at træffe den rette afgørelse. Paa den anden side er det forstaaeligt, at man i kompagniet følte sig utryg ved Esmits administration. Med de beskedne midler, selskabet raadede over, maatte det være interesseret i gennemførelsen af en streng økonomi og forsigtige dispositioner. Men Esmit var en grandseigneur, der ikke kunne finde sig til rette med sin forgængers beskedne levevis. Han ville ikke staa tilbage for guvernørerne i de større og rigere engelske og hollandske kolonier. Det passede ham ikke, at han som Jørgen Iversen skulle bespise kompagnifunktionærerne ved sit bord. Heller

ikke ville han nøjes med at spise landgildehøns og vilde ænder fra St.Thomas, men importerede fra de spanske kolonier ænder, gæs og paafugle til sit taffel. Hans udgifter til drikkevarer oversteg langt Iversens, og det er karakteristisk, at den eneste vare, han forlangte hjemmefra, var lybsk øl. Naturligvis fandt han ogsaa boligforholdene utilfredsstillende. Han omgikkes med planer om at rive flere af Iversens smaahuse ned og i stedet opføre en anselig guvernørbolig. Ogsaa taarnet Trygborg skulle brydes ned og opbygges i ny skikkelse. Paa Smitsbjerg ville han anlægge en stærk befæstning. Endelig ønskede han at opføre et ligkapel paa et af øens højeste bjerge, hvor det skulle staa som æresminde over hans gerning. Mens disse planer næppe naaede synderligt ud over undfangelsens stadium, kunne han i 1681 med stolthed meddele direktionen, at han havde anlagt en landsby „Charlotta" i et kanonskuds afstand fra fortet. Foreløbig bestod denne kim til byen Charlotte Amalia dog kun af fire værtshuse, saakaldte „taphuse", til betjening af ankommende rejsende.

Som helhed vakte Esmits byggeplaner ikke begejstring hos aktionærerne i København. Nu, da freden raadede, ansaa disse det for rimeligt at indskrænke sig til de mest nødvendige reparationer paa forhaandenværende bygninger og undgaa alle ekstraordinære udgifter. Hvad det gjaldt om, var at faa St.Thomas under kultur, saa at kompagniet omsider kunne høste nogen fordel af den. Af samme grund var der heller ingen stemning for Esmits planer om straks at skride til besættelse af Crabøen og andre af Jomfruøerne. Ganske vist havde man indenfor kompagniet ikke opgivet tanken om at tage de endnu ubesatte øer af denne gruppe i besiddelse, hvilket ogsaa kom til udtryk i Esmits bestalling. Men man var af den opfattelse, at en virkelig besiddelsestagen med paafølgende kolonisation først burde finde sted, naar St.Thomas med rette kunne siges at være sikret som dansk koloni. Det skal her nævnes, at Jørgen Iversen den 27.juli 1675 i al stilhed havde taget *St.Jan* i besiddelse, idet han samtidig lod to af kompagniets folk tage ophold derovre. Regnskaberne viser, at disse har faaet udleveret proviant, fiskeredskaber samt ammunition til jagtvaaben, og det ses ogsaa, at der 1680 leveredes et mindre parti tobak (79 pd) derfra. Men iøvrigt holdtes denne ø i reserve som et sted, hvorfra man kunne skaffe tømmer, efterhaanden som skoven paa St.Thomas svandt ind. Øjensynligt har man i kompagnikrese nærmest tænkt sig, at man paa lignende stilfærdig vis kunne lægge grunden til et krav paa andre øer, idet man undgik alt, hvad der kunne virke udæskende overfor de andre kolonimagter, i hvert fald saalænge der ikke kunne sættes magt bag ordene. Men Esmit var ikke en mand, der gik stille med dørene. Han lagde ikke skjul paa, at St. Thomas var en altfor beskeden tumleplads for en mand af hans format, og at der fra dansk side var forbundet videregaaende planer med hans udnævnelse til guvernør.

Virkningen udeblev ikke. Den engelske guvernør over Leewardøerne William Stapleton, der hidtil havde betragtet det danske kolonisationsforetagende som en temmelig ufarlig foreteelse, advarede i november 1682 sin regering mod at tillade den danske konge at kolonisere Jomfruøerne under paaberaabelse af disses betydning for Leewardøernes forsyning med tømmer.

Det var imidlertid ikke blot paa dette punkt, Esmits optræden gav anledning til uro. Allerede i april 1681 havde direktionen i København i en skrivelse til ham givet udtryk for bekymring i anledning af, at han udstedte søpas til fremmede fartøjer og lod dem sejle under dansk flag, skønt man tidligere havde ladet ham vide, at han ikke maatte løbe nogen risiko, men skulle søge de fremmede guvernørers samtykke, før han viste det danske flag paa andre pladser.

For at forstaa, hvad der laa bag denne paamindelse, maa vi kaste et blik paa den almindelige udvikling i Vestindien i disse aar. Situationen var den, at flere fremtrædende engelske guvernører, hvoriblandt ogsaa den omtalte guvernør Lynch paa Jamaica, havde indledet en energisk kampagne mod bukkanéruvæsenet i de vestindiske farvande. Under krigen var denne politik traadt i baggrunden, fordi man havde brug for bukkanérerne som kapere. Men da der med fredsslutningen opstod fare for, at de demobiliserede

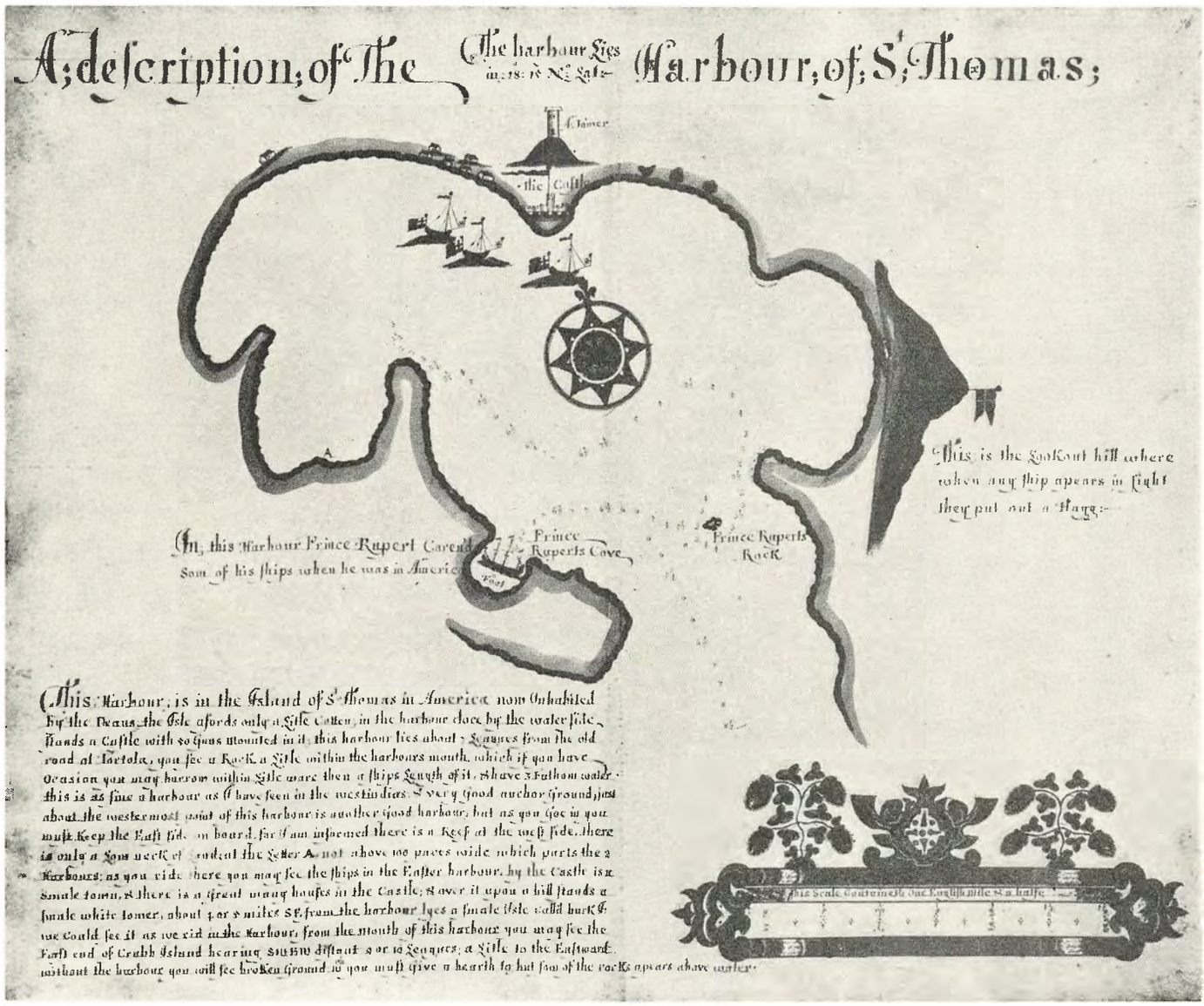

St. Thomas havn, tegning med beskrivelse udført ca 1687 af englænderen John Jenifer. Foroven midt i billedet Christiansfort og over dette taarnet Skytsborg paa Baggaertsbjerg. Til venstre herfor de første huse i landsbyen „Charlotta", det senere Charlotte Amalia. Til højre Flagbjerget, hvor en udkigsmand hejste flaget, naar et skib nærmede sig øen

skarer skulle slaa sig paa regulært sørøveri, genoptog de engelske myndigheder udrensningsbestræbelserne. 1681 vendte Lynch tilbage til sin gamle post, og han fandt støtte for sin politik hos Stapleton. Under disse forhold søgte talrige forhenværende kapergaster, hvorimellem mange englændere, bort fra de engelske kolonier til de hollandske og til St.Thomas. Det forekommer nærliggende at se Esmits opdukken i Danmark i sammenhæng med denne udvikling, saa meget mere som baade Jørgen Iversen og Stapleton antyder, at han har haft en fortid som kaper. Under alle omstændigheder foreligger der fra hans guvernørtid, ovenikøbet fra hans egen haand, klare beviser for, at han i 1682 har givet sørøvere adgang til øen, afkøbt dem deres bytte og ladet indbyggerne bistaa dem ved reparationen af deres fartøj i stedet for, som rimeligt ville være, at sætte dem fast og beslaglægge skibet.

Ikke mindst paa denne baggrund forekommer hans optræden overfor en engelsk jagt, der anløb øen, overordentlig rigoristisk. Fartøjets kaptajn havde faaet lov til at løbe ind i havnen for at proviantere. Imidlertid blev han liggende udover den fastsatte frist og solgte varer til indbyggerne. Heraf benyttede Esmit sig til at konfiskere skib og gods. Men han gik videre endnu og lod en undersøgelseskommission med Baggaert som formand dømme kaptajnen og en af hans folk til døden ved hængning og lod dommen eksekvere. Dette oplagte overgreb kunne selvsagt ikke gaa upaatalt hen. Men endnu inden Stapleton

havde naaet at tage affære, var Nicolaj Esmit blevet sat fra bestillingen ved et kup af hans yngre broder *Adolph Esmit*. Ligesom Nicolaj havde ogsaa Adolph forstaaet at skaffe sig velyndere i København, hvor en af Vestindisk Kompagnis direktører, krigsraad Herman Meier, havde lovet ham posten som viceguvernør paa St.Thomas. Han var derefter afrejst for at forsøge at overføre en ladning negerslaver. Efter sin ankomst til kolonien blev han anfører for en flok urolige hoveder, ved hvis hjælp han gennemførte det omtalte kup.

Det blev saaledes Adolph Esmit, Stapletons udsending fik at gøre med, da han i oktober 1682 mødte op paa St.Thomas med krav om udlevering af den konfiskerede jagt og syv hvide servinger, der var løbet bort fra Montserrat. Den selvbestaltede guvernørs svar var undvigende og uklart. Hans paastand med hensyn til rømningsmændene, at havnen var en frihavn, hvor enhver havde krav paa beskyttelse, naar han søgte en saadan, fremkaldte det naturlige modspørgsmaal, med hvad ret man da havde kunnet bemægtige sig jagten. Under en paafølgende noteudveksling mellem de to guvernører blev tonen mere og mere skarp. Og Stapleton truede tilsidst med at bringe andre og mere virksomme midler i anvendelse. Men Esmit, der iøvrigt pukkede paa, at han tidligere havde tjent den engelske konge som kaptajn, lod sig ikke bluffe. Stillingen var den, at Stapleton dels i øjeblikket savnede magtmidler, dels frygtede ikke at have sin regering bag sig. Han undlod imidlertid ikke at gøre denne opmærksom paa Esmits optræden samtidig med, at han fremhævede den gène, den danske koloni sammen med de hollandske frembød ved at yde engelske servinger, skyldnere og sømænd beskyttelse. Desuden advarede han energisk sin regering mod at tolerere, at danskerne udvidede deres koloniomraade til andre af Jomfruøerne.

Henvendelsen fremkaldte en engelsk regeringsbeslutning, der ikke blot krævede udlevering af det omtalte fartøj med tilhørende gods og de syv servinger, men som ogsaa understregede Englands ret til Jomfruøerne. Ville danskerne ikke underkaste sig disse krav, hed det truende, skulle man lade dem forstaa, at deres ret til St.Thomas ikke var altfor godt begrundet. Samtidig, i begyndelsen af marts 1683, optoges der forhandlinger med den danske regering. Disses resultat blev, at den danske konge i stærke udtryk dadlede Ad. Esmit for hans holdning og beordrede ham til omgaaende at efterkomme Stapletons krav samt afholde sig fra yderligere udæskninger, saafremt han ville undgaa straf.

Ved denne tid ankom Nicolaj Esmit til København, hvor han fremsatte stærke klager over broderens forræderske adfærd. Foreløbig opnaaede han dog kun at blive fængslet, mens der indledes en retslig undersøgelse af hans administration. Denne besværliggjordes imidlertid ved, at det viste sig umuligt at fremskaffe de nødvendige papirer, og ved, at han snart efter blev sindssyg. I den ulykkelige situation, der opstod ved efterretningen om, at Jørgen Iversen paa vejen ud for at overtage styret af kolonien var bleven taget af dage, maatte direktionen bide i det sure æble og udvirke en kgl. bestalling af 17. juli 1683 for Ad. Esmit som midlertidig guvernør, fordi man frygtede, at kolonien ellers kunne gaa tabt. Medvirkende til denne beslutning var det muligvis ogsaa, at usurpatorens hustru, Charity Esmit, var dukket op i København. Hun, der efter eget sigende tidligere havde været gift med en engelsk baron, var en intrigant dame, der forstod af skaffe sig indpas i toneangivende krese.

Imens havde situationen taget en kritisk vending paa St.Thomas. Efter indtrængende henstillinger fra de britiske myndigheder i Vestindien indledes der i begyndelsen af 1683 en aktion mod det overhaandtagende sørøveri. Bl. a. var man ivrig efter at faa ram paa en fransk sørøver, Jean Hamlin, som man vidste havde søgt ly i farvandene ved Vestindien med sit skib „La Trompeuse", efter at han havde opbragt sytten skibe udfor Guineakysten. Hamlin var kendt for sin grusomhed; han anvendte tortur for at faa fangerne til at røbe, hvad fartøjerne førte med sig. I juli 1683 løb „La Trompeuse" ind i havnen paa St.Thomas. Sørøveren fik en venlig modtagelse og blev indlogeret paa fortet, hvortil ogsaa en del af hans bytte fandt vej. Han fortsatte nu sin virksomhed herfra og gik endog saa vidt, at han uden videre

Blackbeard Castle eller Kiærs taarn, en ombygning af Jørgen Iversens taarn Skytsborg paa Baggaertsbjerg

bemægtigede sig et mindre fartøj, der anløb havnen, ligesom han, dog uden held, angreb nogle franske skibe, da de sejlede ud. Nu hændte det den 30. juli, at en engelsk fregat, ført af kaptajn Carlile, løb ind i havnen og her modtoges med nogle skud fra „La Trompeuse" eller fortet. Carlile protesterede overfor guvernøren og besluttede sig til at sprænge sørøverskibet i luften, hvilket ogsaa skete den 31. om aftenen. Situationen var meget pinlig for Esmit, der indviklede sig i et væv af modsigelser. Hans forklaring, at han allerede havde lagt beslag paa „La Trompeuse" og taget besætningen i forvaring før fregattens ankomst, rimede kun daarligt med hans paastaaede uvidenhed om, at det var en sørøver, han havde haft liggende i havnen. Samtidig paatog han sig dermed ansvaret for beskydningen af det engelske flag. Da Carlile krævede Hamlin og hans mænd udleveret, maatte han frem med en forklaring om, at de var flygtet. Af vidnesbyrd, afgivet i december 1683, fremgaar imidlertid, at flere af sørøverne stadig opholdt sig paa St.Thomas. Hamlin selv skal have købt en jagt af Esmit og med den genoptaget sin gamle næringsvej.

I det hele taget var det artige ting, der kom for dagen, da Stapleton begyndte at rode op i forholdene omkring den danske ø. Af en række vidneforklaringer, han lod optage, fremgik, at en engelsk kaptajn, George Bond, af den danske guvernør var bleven overtalt til at drive sørøveri. Esmit solgte et skib til ham og bistod ham med udrustningen. Senere indbragte Bond et hollandsk skib til St.Thomas, hvorefter guvernøren købte fartøjet for 1 unse guld til hver af sørøverne og oplagde ladningen i sit varehus. Ogsaa en anden engelsk sørøver, Cooke, benyttede øen som operationsbasis. Ikke underligt, at man begyndte at sammenstille den danske koloni med sørøverrederne i de nordafrikanske Barbareskstater!

Forgæves insisterede Stapleton paa udlevering af Jean Hamlin, og forgæves truede han med at komme over og sprænge Esmit i luften. Denne, hvis hustru ankom fra København i november 1683, gjorde et stort nummer ud af den kgl. bestalling, hun medbragte, og lod den engelske guvernør forstaa, at han snart ville faa en dansk fregat ud til støtte. I januar 1684 skrev da Stapleton paany til sin regering, forelagde beviserne for Esmits maskepi med sørøverne og bad samtidig om et fartøj for at kunne opsøge ham. Han støttedes af en henvendelse fra raadet paa St.Christopher, der rent ud stemplede den danske konge som delagtig i sørøverierne. Ogsaa Lynch paa Jamaica sluttede op i anklagernes rækker.

Paa St.Thomas huserede Esmit, som det passede ham. Da han paa grundlag af nogle udtalelser af en vis Otto Eding, en af hans haandlangere ved kuppet mod broderen, frygtede et attentat mod sit liv, lod han Eding dømme til døden og henrette og to af hans fæller landsforvise. Paa retterstedet skal den dødsdømte have fremsat anmodning om appel; men Esmit lod trommerne overdøve hans røst. For sin optræden i denne sag blev guvernøren angrebet voldsomt af præsten Bastian Pedersen, der endog efter hvad der paastodes skal have truet med at jage sin kniv i ham. Ganske vist benægtede præsten dette; men Esmit lod ogsaa ham dømme til døden. Dog frelstes han ved borgerskabets forbøn og slap med at blive bortjaget. Forholdene paa øen nærmede sig i det hele taget en tilstand af opløsning. Lønningerne til kompagniets funktionærer gik i guvernørens lomme, hvorfor de levede under usle forhold og maatte fægte sig frem ved laan hos indbyggerne. Ogsaa forsvaret forsømtes. En spansk sørøverkaptajn kunne uhindret gaa i land og bortføre 56 negerslaver, de fleste fra Esmitternes egen plantage. I den anledning sendtes løjtnant Christoffer Heins til Haïti for at kræve slaverne tilbageleveret. Hans protest toges for saavidt til følge, som der indlededes en retslig undersøgelse; men denne viste sig at være en ren pro forma forestilling, beregnet paa at trække tiden ud.

Under alt dette havde den engelske regering atter optaget forhandlinger med den danske og forelagt denne sine klagepunkter mod Esmit. Sagens alvorlige karakter og ikke mindst truselen om, at englænderne i givet fald selv ville tage sig til rette, fremkaldte en kgl. ordre til at arrestere Esmit. Paany stilledes Vestindisk-guineisk Kompagnis generalforsamling da i foraaret 1684 overfor den opgave at skulle vælge en guvernør. Af de to kandidater, der meldte sig, blev det den 53-aarige *Gabriel Milan*, der førte sejren hjem, efter hvad der udtaltes, paa grund af sin gode fornuft og sine sproglige kvalifikationer. Det forekommer unægtelig besynderligt, at en forsamling af handelskyndige kunne vælge netop denne mand til den vanskelige post. Højst sandsynlig er forklaringen den, at krese indenfor hoffet har gjort deres indflydelse gældende for at faa ham valgt.

Milan, der tilhørte en fornem portugisisk-jødisk slægt, var i de foregaaende aar af hoffet blevet benyttet ved udførelsen af forskellige pengetransaktioner i Holland og til en slags spiontjeneste mod en række misliebige personer. Som belønning for sit arbejde var han blevet udnævnt først til faktor og siden til generalfaktor i Amsterdam. Som saadan havde han maattet staa i forskud for regeringen og havde derved i tidens løb faaet et anseligt pengekrav paa denne. Med sin store familie – kone samt 13 børn og stedbørn – og sine fordringer til livet havde han vanskeligt ved at klare sig og rejste derfor i 1678 til Danmark. Regeringen, som efter krigen kæmpede med store pengevanskeligheder, formaaede ikke at udrede hans tilgodehavende, men afspiste ham med tilsagn om et embede. Det trak dog ud med opfyldelsen, skønt Milan sandsynligvis for at forbedre sine chancer afsvor sin katolske tro og gik over til protestantismen. Men nu var der altsaa en lejlighed.

I juli 1684 var Milan klar til at tiltræde rejsen med skibet „Fortuna". Guvernøren, der nærede store tanker om den stilling, han gik ind til, medførte et helt lille hof, nemlig foruden sin hustru Juliane Regina, født von Breitenbach, og fem af børnene: en guvernante, tre tjenestepiger, tre lakajer, en arbejdskarl og en tatar. Desuden medbragte han en betydelig mængde gods, deriblandt en rigelig beholdning vin –

samt syv hunde, hvoraf „somme af størrelse som en kalv". En torn i øjet var det ham, at han paa rejsen maatte underordne sig kaptajnen Jørgen Meyers myndighed, hvilket ikke gik af uden rivninger. Men han tog revanche ved overfor sin medpassager, købmanden Niels Lassen, at udmale sig sit kommende eneherredømmes glæder. Han opnaaede herved at irritere denne, der sammen med løjtnant Christoffer Heins af direktionen var udpeget til som raader at deltage i alle vigtigere afgørelser vedrørende kolonien. For Meyer, der aldrig i sit liv havde prøvet en tur som denne med børnevrøvl og hundesorger, var rejsen heller ikke nogen nydelse.

Turen blev lagt om ad Nevis, hvor Milan besøgte Stapleton, en gammel kending af ham, for at orientere sig om stillingen paa St.Thomas og overbringe ham Karl II af Englands ordre til om nødvendigt at yde bistand mod Ad. Esmit. Hertil var Stapleton mere end villig; han ledsagede personlig Milan til St.Thomas, hvortil man ankom den 13. oktober 1684 uden at møde modstand. I begyndelsen bestræbte man sig for at overholde formerne, endda i den grad, at Esmit deltog i et drikkelag ombord paa „Fortuna", hvorved ankomsten fejredes. Nogle dage efter rejste englænderne hjem, begavede med en æresskænk. Midlerne til denne maatte laanes hos en planter, idet kolonikassen viste sig at være tom.

Denne kassens tilstand har næppe overrasket Milan. Større forbavselse har det sikkert vakt, at han heller ikke hos Esmit fandt værdier af betydning. Sammenhængen er formodentlig, at denne i tide var bleven underrettet om, hvad der forestod. I København opholdt sig hans to svogre, stadens vicekommandant Sten Andersen Bille og købmanden Jørgen Jørgensen, ligesom ogsaa hans hustru Charity atter havde indfundet sig her. Hvorom alting er, Ad. Esmit havde fundet lejlighed til at bringe størsteparten af det gods, han havde samlet sig, heriblandt baade guld, sølv og bomuld, ombord i et hollandsk fartøj, hvis skipper skulle føre det til Holland. Efterretningen herom fik Milan til at gaa udenfor rammerne af kompagniets instruks, idet han besluttede at beholde Esmit hos sig i stedet for at sende ham hjem. Købmanden Niels Lassen blev sendt til St.Eustatius med den opgave at faa hollænderen, som var løbet ind der, til at udlevere godset. De hollandske myndigheder forlangte imidlertid, at sagen skulle afgøres ad rettens vej. Dette passede ikke Milan, der var altfor opsat paa at faa tag i byttet straks. Han greb derfor til den folkeretsstridige udvej at beordre en af sine kaptajner til at gøre fartøjet, der nu havde forladt St. Eustatius, til prise. Men det mislykkedes. Skuffet over udfaldet vendte Milan sin harme mod Esmit, der hidtil nærmest var bleven behandlet som en gæst. Mens han før havde kunnet bevæge sig frit indenfor fortets mure og havde spist ved guvernørens bord med dets fyrstelige opdækning af tolv retter mad samt spillet brætspil med sin afløser, anbragtes han nu i fortets fangehul, hvor traktementet bestod i vand og kassave. Ja han maatte endog døje den tort at blive klædt af til skindet og visiteret i overværelse af raadet og en forsamling af plantere, mens Milan personlig maltrakterede ham. En lignende ublufærdig behandling overgik siden Charity Esmit, da hun kom ud for at dele sin mands fangenskab. Vistnok var denne handlemaade dikteret af ønsket om at tvinge Esmit til at udlevere sine skatte, samtidig med at den maa ses som et udslag af frygten for konspirationer.

Gabriel Milan, der i sit tidligere liv ofte havde maattet tømme ydmygelsens bæger, søgte paa en næsten barnlig maade at tilfredsstille sin forfængelighed. For ikke at staa tilbage for overhovederne for de engelske kolonier betegnede han sig som generalguvernør og lod sig titulere excellence. Nogen dans paa roser blev tilværelsen herude dog ikke for ham. Hans yngste barn døde. Selv plagedes han i flere maaneder af en ondartet feber. Hans ensomhedsfølelse fyldte ham med nervøs uro og en næsten sygelig mistænksomhed mod omgivelserne. Han følte sig som enevældig hersker og taalte ingen indblanding fra andres side i sin myndighed. Paa trods af instruksens klare ord ville han ikke vide af at give købmanden Niels Lassen og løjtnant Heins stemme i raadet. Heins var fraværende, da Milan ankom, hvilket denne benyttede sig af til at indsætte sin søn Felix, en grøn dreng med et irriterende væsen, som løjtnant. Ogsaa

Niels Lassen blev tilsidesat; og da han ikke lagde skjul paa sin misfornøjelse, endte det med, at han blev kastet i fængsel. I deres sted betjente guvernøren sig af et raad af plantere. Men da han bestandig skiftede om paa medlemmerne, blev dets stilling meget svag. Faktisk var det et viljeløst redskab i Milans hænder. Imod instruksens ordlyd blev dets forhandlinger ikke ført til protokols; men man nøjedes med at gøre notater paa løse sedler. Senere blev der ganske vist tale om at lade disse protokollere; men da Milan selv ville træffe bestemmelse om, hvad der skulle tages med, for at kunne udelade de mest graverende ting, blev der ikke noget ud af det.

Milans retspleje prægedes af den største vilkaarlighed. Virkelige eller indbildte forseelser fra en og anden planters side, sager som man i de fleste tilfælde ville have staaet sig ved at lukke øjnene for, konstrueredes op til fornærmelser mod guvernørens værdighed, ja betragtedes som tilløb til oprør og nedkaldte haarde straffe eller nedværdigende behandling over de paagældende. En planter, Ferni, der i retten overfaldt sin modpart, hans egen neger, og greb ham i brystet, dømtes af Milan til piskning ved pælen og til seks aars landsforvisning, ikke af hensyn til negeren, men for den krænkelse, han havde tilføjet guvernørens autoritet. Kun den omstændighed, at koloniens kvinder knælende anraabte om skaansel, frelste Ferni for den vanærende straf. En anden sag foranledigedes af, at sekretæren, Johan Lorentz, under et animeret selskab havde væltet sig ind paa planteren van Ockerens hustru og revet hendes kappe af, hvad der indbragte ham en fortjent dragt prygl fra mandens side. Lorentz, der havde været saa drukken, at han siden intet huskede, var klog nok til ikke at gøre ophævelser. Men da episoden kom Milan for øre, idømte han van Ockeren en bøde paa 200 rd + 50 rd i omkostninger. Tilmed fik sagen et efterspil, idet en anden planter, Lucas Volkersen, der havde gjort løjer med van Ockeren i anledning af dommen, straffedes med en bøde paa 40 rd, fordi hans ord kunne udlægges som „rebellion" og „give lejlighed til forræderi". Endnu værre gik det en dansk planter, Mads Hansen, der tillod sig at pukke paa „kongens lov og ret", da Felix Milan under en diskussion havde slaaet ham i hovedet med sin pisk. Han kastedes i fængsel og slap kun ud mod at betale en bod og gøre offentlig afbigt.

Rent ud sadistisk virker behandlingen af en bortrømt negerslave, Antonio, der efter at være paagrebet dømtes til døden. Dommen fuldbyrdedes ved, at staklen blev spiddet levende paa et spyd, stukket gennem ham nedefra. Iøvrigt karakteriseres Milans holdning overfor negrene ved hans indskriden mod deres larmende fester med dans og trommeslagen samt ved forbud mod, at de færdedes ude efter mørkets frembud. Overtraadte negrene disse bestemmelser, skulle de straffes med piskning og i gentagelsestilfælde have ørene skaaret af eller hænges.

Et produkt af Milans selvskabte isolation var hans frygt for attentater. Sit uhyggeligste udslag fik denne i en sag, der kom for retten i efteraaret 1685. Tre mulatter og en indianer, alle spansktalende, var bleven grebet under forsøg paa rømning. Dagen, før sagen skulle behandles, havde Milan, der blandt mange andre sprog ogsaa beherskede det spanske, en samtale med en af mulatterne og fik da efter sin egen fremstilling denne til at røbe, at aarsagen til flugten var, at alle fire havde været indviklet i anslag mod guvernørens liv. Som deltagere i sammensværgelsen nævntes foruden Ad. Esmit ogsaa „Fortunas" kaptajn Jørgen Meyer, der da forlængst havde forladt øen, Niels Lassen o. fl. a., heriblandt ogsaa en indbygger ved navn Chr. de Rothe. Under sagens behandling blev denne fundet hængt, hvilket af Milan blev udlagt som selvmord og taget som bevis paa hans skyld. Sagens uigennemsigtige karakter gør det vanskeligt at udtale nogen sikker formening om anklagens berettigelse; men saa meget kan siges, at rettens bisiddere senere bestred rigtigheden af guvernørens fremstilling. Meget taler for, at det i hovedsagen har drejet sig om en konstruktion, udsprunget af Milans løbske fantasi og hans ønske om at ramme sine fjender. For de fire rømningsmænds vedkommende endte sagen med, at to af dem dømtes til døden og henrettedes, mens de andre to blev solgt ud af landet som slaver. Ét blev iøvrigt klart under sagen, nem-

Jersey Bay, St. Thomas

lig at to af fortets soldater, mellem dem en af Milans tidligere lakajer, Klein, havde smuglet breve fra Esmit ud til Meyer og Rothe. Disse breve indeholdt dog intet om sammensværgelsen, men kun klager over behandlingen i fængslet. For sin andel dømtes Klein til døden, og dommen fuldbyrdedes paa trods af indbyggernes forbøn for ham. Men saa ophidset var stemningen ved denne lejlighed, at det skønnedes nødvendigt at rette fortets kanoner mod retterstedet.

Oplysningen om, at Meyer havde modtaget brevskaber fra Esmit, har formodentlig bidraget til at øge Milans nervøsitet. I forvejen havde han al mulig grund til at frygte følgerne af kaptajnens rapporter til direktionen. Trods gentagne henstillinger fra Meyer havde guvernøren nemlig intet foretaget sig for at hjælpe denne med at skaffe varer frem til „Fortunas" returladning. Ved siden af at pleje sit helbred og herse med Esmit havde han kun haft tanke for at dyrke sine egne interesser. Uden at spørge om forlov havde han sat sig i besiddelse af den henrettede Otto Edings plantage, som Esmit havde inddraget. Bl. a. ved at lægge beslag paa denne sidstes slaver havde han skaffet sig en bestand af ialt 38 voksne negre og 6 negerbørn. Meyer havde altsaa selv maattet lægge sig i selen for at tilvejebringe en ladning. Resultatet var, at denne ligesom den forrige hovedsagelig kom til at bestaa af pokkenholt og andre træsorter. Med halvladet skib og paa trods af Milans modstand var kaptajnen omsider afsejlet den 30. april 1685. Med fartøjet fulgte en redegørelse for stillingen paa øen, stammende fra den fængslede Niels Lassen, som havde fundet lejlighed til at faa den smuglet ombord. Men fra guvernørens haand forelaa der ikke saa meget som en stavelse til kompagniets underretning.

I København, hvortil skibet ankom i juni, vakte efterretningerne om Milans misregime stor bestyrtelse. Det stod straks kompagniet klart, at situationen krævede hurtig handling. Man søgte og opnaaede kongens tilladelse til at udsende „Fortuna" igen og udvalgte søfiskal Mikkel Mikkelsen til at gaa med som kommissær for at undersøge klagerne. Gik undersøgelsen Milan imod, skulle Mikkelsen bringe ham med sig tilbage og indsætte Christoffer Heins som viceguvernør. Det indskærpedes, at saavel Milan som ogsaa Ad. Esmit, der ligeledes skulle føres hjem, skulle behandles med høflighed. Vistnok med rette har

man sporet dronning Charlotte Amalias mildnende indflydelse i den udfærdigede instruktion, idet hun vides at have omfattet fru Milan med interesse.

Efterretningen om det optrækkende uvejr naaede Gabriel Milan gennem en søn, der opholdt sig i København. Men den magtlystne mand var ikke til sinds at bøje af for stormen. I aabenbar desperation prøvede han at skare planterne om sig i et forsøg paa at byde kompagniet og regeringen trods. I dette øjemed sammenkaldte han dem til et møde i den reformerte kirke og opfordrede dem til at være ham behjælpelig med at skyde „Fortuna" i sænk, naar det naaede frem. Da de imidlertid vægrede sig herved under paaberaabelse af deres ed, formaaede han ved trusel om fængsel og galge de tilstedeværende til at underskrive et dokument, hvori de forpligtede sig til at forlade landet hellere end at skilles ved deres guvernør. Paa lignende vis tiltvang han sig kompagnifunktionærernes tilslutning. Formodentlig har han ikke næret altfor stor tillid til disse aftvungne loyalitetserklæringers værdi, idet han – dog uden held – desuden søgte at hverve soldater i de franske kolonier. For at skaffe sig midler til sin private krig udsendte han kompagniets fartøj „Charlotta Amalia" med 30 mand af øens befolkning med ordre til at fejde mod spanierne. Foretagendet blev dog en fuldkommen fiasko, idet det første spanske skib, de mødte, satte sig kraftigt til modværge og drev „Charlotta Amalia" paa flugt, efter at én mand af besætningen var bleven dræbt og en anden saaret.

Endnu inden meddelelsen om dette tragikomiske udfald af togtet naaede St.Thomas, var Milans skæbne beseglet. Den 24. februar 1686 ankrede „Fortuna" op i havnen. Efter mange omstændigheder lykkedes det kommissæren Mikkel Mikkelsen at faa adgang til guvernøren, der optraadte i fuld krigsmaling med pistoler i bæltet og med sengen fuld af vaaben. Indtrykket af besøget var, at Milan var beredt til at gaa til det yderste; men det havde samtidig vist sig, at han kun havde ringe støtte hos sine omgivelser. I løbet af et par dage smuldrede tanken om modstand fuldstændigt bort, og selv Milan gav op overfor truselen om at blive behandlet som oprører. Man tog derefter fat paa at undersøge de mange klagepunkter mod den faldne storhed. Kommissionens afhøringer fortsattes til udgangen af juni, da de endelig sluttede til stor lettelse for sekretæren Andreas Brock, der havde haft det største besvær med sit protokollat under den almindelige „hujen, raaben og skrigen". Til bunds i sagen var man dog ikke naaet.

Efter at løjtnant Heins den 29. juni var indsat som viceguvernør, idet Milan jo ikke var afsat, afsejlede „Fortuna" den 5. juli, medførende foruden de to guvernører med deres husstande købmanden Niels Lassen, assistenten Johan Lorentz o. fl. a., der skulle hjem for at afgive vidnesbyrd. Den 12. oktober ankom selskabet til København, hvor Milan og Esmit med deres familier hensattes i arrest, mens deres forhold toges op til undersøgelse af to nedsatte kommissioner. For Milans vedkommende sluttede sagen med en højesteretsdom den 21. marts 1689, hvorved han fradømtes ære, liv og gods. Dommen fuldbyrdedes ved halshugning paa Nytorv den 26. marts.

For de to brødre Esmit fik undersøgelsen en heldigere udgang. Rigtignok fik Nicolaj intet ud af sine søgsmaal mod broderen, da det skib og gods, denne havde afsendt til Holland, blev konfiskeret ved ankomsten dertil. Men han frelste dog livet og friheden og fik tilstaaet naadsens brød hos landsdommer Jens Lassen. Hvad Ad.Esmit angaar, frikendtes han i november 1687 for de svære beskyldninger, der rettedes mod ham. Ja han opnaaede endog paany at blive udnævnt til guvernør paa St.Thomas. Hermed og med hans lemfældige behandling har det sin særlige sammenhæng. Det var lykkedes ham endnu en gang at putte blaar i øjnene paa nogle af kompagniets aktionærer og regeringen, idet han havde givet anvisning paa et rigt ladet sølvskib, som 40 aar tidligere skulle være sunket i nærheden af St.Thomas. Det besluttedes at afsende tre skibe under ledelse af viceadmiral Iver Hoppe til Vestindien med den opgave at søge skatten hævet, og kongen sammen med en række privatpersoner indskød penge i foretagendet. Den 24. marts 1688 naaede ekspeditionen frem til St.Thomas, hvor Esmit indsattes som

guvernør, dog foreløbig under Hoppes tilsyn. Med hensyn til skatten opklaredes det, at den laa ved nordkysten af Haïti, og at englænderne var kommet danskerne i forkøbet. Da tilmed Esmit atter viste sig umulig som guvernør, og indbyggerne ikke ville vide af ham, men ligefrem truede med at søge bort, hvis han fik lov at blive, besluttede Hoppe at føre ham med tilbage. Efter forgæves at have tilbudt den svenske regering sin tjeneste til et forsøg paa at bemægtige sig St.Thomas, synes Adolph Esmit at være rejst til Kurland, hvor hans spor taber sig.

Inden sin afrejse havde Hoppe indsat *Christoffer Heins* som overhoved i kolonien, dog stadig med titelen viceguvernør. Under hans styre gled livet paa øen atter ind i et mere fredeligt leje. Heins, der stammede fra Hamburg, og som før sin indtræden i kompagniets tjeneste havde staaet i dansk militærtjeneste, var en temmelig passiv natur. Uden indsigelse havde han fundet sig i den tilsidesættelse, brødrene Esmit og Milan havde ladet ham blive til del. Med god grund havde direktionen følt sig brøstholden over, at han ikke havde holdt den underrettet om det stedfindende misregimente. Alligevel betragtede den ham som en ærlig og brav mand. I sin egenskab af plantagebesidder og gift som han var med en kvinde fra øen havde han de bedste betingelser for at komme i kontakt med planterbefolkningen. Bogholderen Johan Lorentz forsikrede direktionen, at viceguvernøren var „æret og elsket" af indbyggerne. Dette var meget vigtigt i den foreliggende situation. De foregaaende aars slette styre havde skabt utryghed blandt planterne. Skønt flere af disse var ret velstillede, manglede de lyst til at gaa i gang med større foretagender. Det hed sig, at nogle af dem i stilhed havde bragt deres midler ud af landet og saa smaat havde indstillet sig paa selv at følge efter. Endnu i 1686 fandtes der ikke andre sukkerværker paa øen end kompagniets. Ganske vist dyrkedes der sukkerrør paa en del private grunde; men udbyttet anvendtes saa godt som udelukkende til fremstilling af kildywel. Hovedafgrøden var nu bomuld, hvoraf der efter sigende udskibedes omkr. 100.000 pd aarlig, fortrinsvis til de hollandske øer St.Eustatius og Curaçao; men prisen, 12 skilling pundet, var ikke tilfredsstillende. Tobaksdyrkningen derimod var stærkt paa retur, maaske foranlediget af en klage fra kompagniet over, at St.Thomas-tobakken var for salpeterholdig og følgelig vanskelig at holde ild i.

Direktionen var klar over, at der maatte gøres noget for at genskabe tilliden hos befolkningen. I sin instruks for Heins af 3. juli 1686 paalagde den ham derfor at undgaa tvist og strid med indbyggerne og saavidt muligt føje sig efter deres gemytter. Paa linie hermed udpegede den som medlemmer af raadet, *det sekrete raad*, som det kaldtes, fire fremstaaende plantere, idet man brød med det ved Jørgen Iversens afgang fastlagte princip, at raadsmedlemmerne fortrinsvis skulle tages blandt kompagnifunktionærerne. Selv om man senere tillempede ordningen saaledes, at ogsaa guvernementets købmand og bogholder fik sæde deri, bevarede raadet indtil 1702 i nogen grad karakter af en repræsentation for planterne. Foruden at fungere som eneste lokale domstol, med appel til kompagniets ret i København, paahvilede det sekreteraadet at behandle og tage stilling til alle vigtigere sager, først og fremmest alt, hvad der vedrørte handelen. Medlemmernes stemmeafgivning skulle indføres i en dertil indrettet protokol, og kopiudskrifter af denne ved forefaldende lejlighed tilstilles direktionen til orientering. Guvernøren var dog ikke bundet til at følge flertallet. Tværtimod skulle han handle, som han fandt det bedst stemmende med kompagniets tarv. Men han maatte motivere sin afgørelse og i givet tilfælde staa til ansvar for denne.

I bogholderen Johan Lorentz havde Heins en god støtte; men ellers var han næppe altfor godt hjulpet med sine medarbejdere. Den lette adgang til spiritus var mere, end de fleste kunne staa for. For at dæmme op for den overhaandtagende drukkenskab fastsatte en plakat af 21. oktober 1686 fortabelse af en halv maaneds gage som straf for den betjent, der drak sig fuld. Samtidig blev det forbudt funktionærerne at forlade fortet eller udeblive om natten uden tilladelse. Bestemmelserne blev dog næppe efterlevet. Om assistent Rasmus Christensen Harboe, der forestod salget fra kompagniets pakhus, skriver Heins i 1688,

at han var drukken næsten hele dagen og derfor sjældent at træffe. Han forsømte bogføringen og kontrollen med udleveringen, hvorfor alt var i den syndigste forvirring. En anden assistent, *Andreas Petersen Brock*, der fungerede som guvernementssekretær, og som, i parentes bemærket, roser viceguvernøren for ærlighed og oprigtighed, fik i august 1686 følgende skudsmaal: „Han ligger hele dagen i sengen eller hængemaatten, og man ser ham ikke, før han skal spise". Værre blev det, da Brock ved sit ægteskab med en ung plantagebesidderske, enke efter en forhenværende guvernør paa Tortola, Hans Brudersen, var kommet til midler. Han udeblev nu dagevis fra fortet og kunne knap nok overkomme at føre journalen, en protokol, hvori optegnedes alt, hvad der skete, af interesse i kolonien. Brock var, som hans notitser viser, et kvikt hoved. At han tillige havde en løs tunge og let kom i klammeri med folk, naar han, som ofte skete, fik en taar over tørsten, fremgaar til overflod af retsprotokollerne. Den fredselskende Heins fandt sig til at begynde med i hans unoder for at undgaa spektakler. Men da Brock sidst paa aaret 1686 uden videre forlod sin tjeneste, medtagende kompagniets store segl og andre af dets ejendele, som han vægrede sig ved at tilbagelevere, og da han snart efter indlod sig paa forræderske aktioner mod sin foresatte og nægtede at efterkomme dennes ordrer, blev han dog indklaget for raadet. Her dømtes han i maj 1687 til landsforvisning for „falsk, ménedersk og oprørsk" fremfærd. Ledsaget af sin hustru førtes han til København, hvor hans sag underkastedes en ny prøvelse for kompagniets ret. Skønt det ikke lykkedes Brock at afsvække et eneste af klagepunkterne, fik han alligevel lov til at vende tilbage og tage sin plantage i besiddelse paa betingelse af, at han fremtidig ville leve i fred og rolighed. I sommeren 1688 var han da atter tilbage paa øen og, som retsprotokollerne viser, paany paa krigsstien. Bl. a. beskyldte han ganske grundløst planteren Engelbrecht Christian, gift med Jørgen Iversens enke, for at have forvoldt Iversens død. Det kom til kamp paa blanke vaaben mellem de to, og Brock blev ret alvorligt saaret. Retten frifandt Engelbrecht, fordi Brock selv havde givet anledning til striden. Trods denne lære var Brock snart efter indviklet i en ny proces, denne gang med kirurgen Bartholomæus Christmann, for ærerørige udtalelser om hans hustru, hvis ingenlunde pletfri fortid oprulledes for retten. I det hele taget efterlader en gennemlæsning af retsprotokollerne et stærkt indtryk af det hektiske liv blandt koloniens hvide befolkning. Drukkenskab, slagsmaal og mere eller mindre grundløs sladder synes at have hørt til dagens orden. Mænd og kvinder havde ofte en blakket fortid bag sig, og de smaa forhold, hvor alle kendte alle, medførte idelige gnidninger.

Nu maa det ikke glemmes, at retsprotokollerne fortrinsvis beskæftiger sig med livets skyggesider og dvæler ved uregelmæssighederne. Et mere mangfoldigt billede af tilværelsen i kolonien giver guvernementets journaler, bag hvis – ofte knappe – notitser man føler livets pulsslag. Her følger man det daglige rutinearbejde, udført af kompagniets servinger, straffefanger og negerslaver: kratskovens rydning, sukkerrørenes plantning, kapning og indsamling, sukkerkogningen og romdestilleringen. Fremdeles skibenes losning og ladning, hugsten af brænde til kalkovnen, kalkbrændingen, opførelsen af ny bygninger og reparationer paa de gamle, befæstningsarbejder, fiskefangst og meget andet. Jævnligt forekommer notitser om fangst af skildpadder. F. eks. optegnes den 28. juli 1686, at Daniel Mooy, en af øens kaptajner, er vendt hjem fra Crabøen med 40 levende og 30 døde skildpadder. Heraf faar kompagniet 26 som sin part, mens resten tilfalder kaptajn og mandskab i stedet for løn. Næste dag slagtes dyrene, og kødet nedsaltes. Det siger sig selv, at salt er en vigtig forbrugsartikel. Men ogsaa det véd man at forskaffe sig. Den 3. august samme aar vender skipper Evert Petersen hjem fra en af sine hyppige ture til saltøen med kanoen lastet med 6 tdr salt, og assistent Brock, som opfatter alt med nyhedens interesse, noterer: „Dette saltejland er vildt og ubeboet – –, derpaa findes en pande eller stor dam, som saltet ligger ovenpaa vandet ligesom is i faderlandet om vinteren. Og bliver dette salt saaledes af vandet ved Guds forsyn af solens temperatur forvirket; det koster kun umagen at lade det hente; men det er skønt hvidt salt".

Selvfølgelig omtales ogsaa forandringer i vejrliget. Man mærker et lettelsens suk i Brocks notits fra 1. september: „Der faldt i nat en herlig stor regn, som var hel gavnlig og nødtørftig, eftersom ingen regn i langsommelig tid til den tørstige og tørre jords vederkvægelse var falden".

Ligesaa naturligt fører man bog over dødsfald blandt kompagniets folk, fangerne og dets slaver samt over afgangen i husdyrbestanden. Men man glemmer heller ikke nyhedsstof vedrørende den øvrige befolkning. Vi faar at vide, at Christen Larsen, „snart en af de bedste og formuendes plantere", døde 3. august 1686. Som altid fandt begravelsen sted dagen efter, af hensyn til den stærke varme. Christen Larsen var fændrik i indbyggernes korps og blev derfor fulgt til graven af et kompagni af dette, der gav salut med tre geværsalver, mens fortet hilste med tre kanonskud. I dette tilfælde blev hustruen hensiddende som enke; men ellers efterfølges et saadant dødsfald i reglen hurtigt af trolovelse og nyt ægteskab. Dagbogen forbigaar naturligvis heller ikke bryllupper. Den 16. december 1686 meddeles, at guvernøren, hans frue og præsten hr. Jens med flere honoratiores har været gæster hos „kapergast eller sørøver Lafleur, som holdt bryllup med Gill Basils datter". Af andre adspredelser omtaler Brock en kombineret jagt- og fisketur, han foretager til Water Ejland sammen med guvernør Heins. Der trækkes vod og fanges en del fisk. Derimod er jagten uheldig, skønt der efter sigende skal findes „mangfoldige vilde bukke og caboriter (d. e. geder) saavelsom ogsaa nogle stykker vilde køer og tyre med kalve. Omkring landet udi bayerne (bugterne) er fuldt med pelikaner, flamingoer, ænder og andre fugle, saa det er et pladserligt lidet ejland". Ved tidligere lejligheder havde fortet og skibene faaet forsyninger af vildt herfra. En anden gang deltager Brock med guvernørfruen og nogle af indbyggerne i en ejendommelig fiskefangst „udi nogle bayer eller potter, som ligger i skoven, og hvor man ikke kan bruge vod eller deslige til at fiske med". Selskabet medbragte derfor fintskaaret bark af det saakaldte stinktræ, blandet med kalk og indpakket i klædestykker. Pakkerne blev baaret af nogle negre, som sprang i vandet med dem og „forgav vandet, saa fiskene blev, ligesom de var drukne", og kunne tages med hænderne eller med smaa harpuner. At det i virkeligheden var rovdrift, spillede ingen rolle, naar det gjaldt at divertere guvernørfruen.

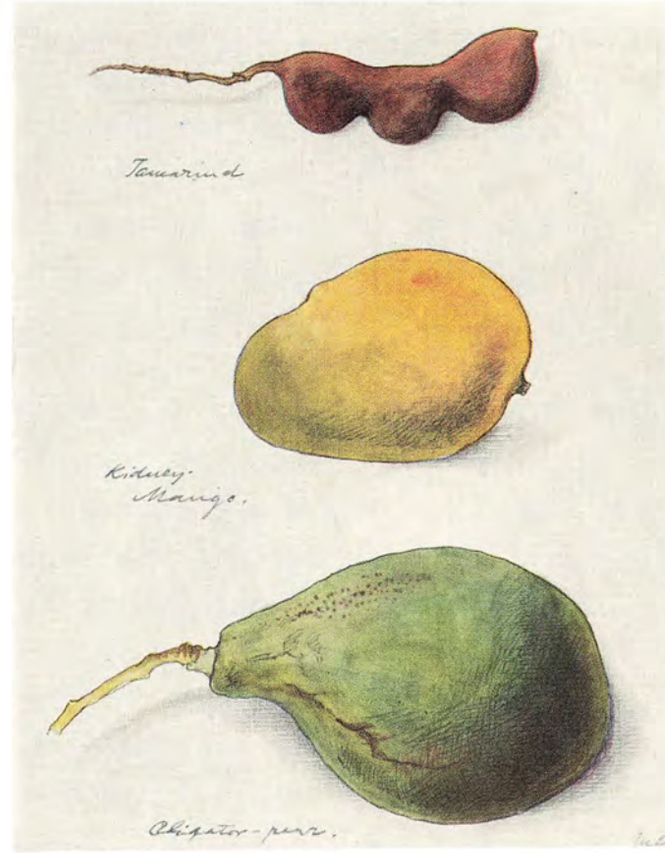

Noget ganske andet var det, hvis negrene praktiserede kunsten for egen regning. I deres hænder var stinktræet „en fordærvelig ting for fiskene; thi de bliver galne deraf og døer". Derfor straffes nogle negerslaver, som havde benyttet en søndag til at fiske med stinktræ, med piskning paa fortet.

Saadanne piskninger af slaver, kompagniets saavelsom planternes, forekom jævnligt. Anledningen kunne være maronløb, opsætsighed eller frugttyverier fra plantagerne. Stadig var man ogsaa paa vagt overfor negrenes natlige færden og deltagelse i hemmelige sammenkomster. Ifølge dagbogen udstedtes den 4. august 1686 en plakat, hvorefter negre, der indlod sig herpaa, skulle bringes til fortet og piskes „unaadeligt". Negerslaverne var retsløse. Det har jo nok ærgret Heins at erfare, at kaptajn Jochum Delicaets søn uden grund havde slaaet kæbebenet itu paa en kompagnislave, saa denne „er opsvulmet, blodig og ildedannet i sit ansigt" og ude af stand til at forrette noget arbejde; men nogen indgriben overfor voldsmanden er der ikke tale om.

Et kapitel for sig er, hvad dagbøgerne i forbindelse med andre kilder oplyser om servingernes og fangernes forhold. Af 30 servinger, der kom ud med „Den røde Hane", udtoges den 5. april 1688 uden videre 14 til soldater, de to med tjeneste paa Smitsbjerg, hvorfra de skulle holde udkig efter fremmede fartøjer. Det var en ganske normal foreteelse, at man uden hensyn til kontraktens løfter rekruterede garnisonen blandt servingerne. Af de tilbageværende overlodes 14, deriblandt 2 kvinder, til 12 forskellige plantere mod, at disse betalte kompagniet udgifterne ved transporten, beregnet til 14 rd pr stk, dvs 1 rd pr uge, overfarten havde varet. Desuden forpligtede de sig til at yde servingerne den kontraktlige løn i tobak. Endelig blev én serving sat i lære hos bartskæreren eller kirurgen Bartholomæus Christmann paa betingelse af, at han efter udstaaet læretid skulle tjene kompagniet i to aar uden løn. Mens disse servingers skæbne straks taber sig i mørket, kan et par af de folk, der kom ud med Mikkel Mikkelsen, følges lidt længere. Ifølge Mikkelsens kopibog afsluttede han den 1. juni 1686 kontrakter med tre plantere, som hver fik overladt en kvindelig serving. Planterne gik ind paa at betale kompagniet 30 rd i bomuld for hver. Servingerne skulle tjene i tre aar og i den tid forsynes med nødvendige klæder og underhold. Siden skulle de leveres tilbage til guvernøren. Om løn var der ikke tale. Nogle maaneder senere blev to af disse kvinder frikøbt af to mesterknægte eller plantageopsynsmænd, der ønskede at gifte sig med dem, og som til gengæld forpligtede sig til at tjene pigernes principaler for et vist tidsrum. Denne særlige form for menneskehandel belyses maaske bedst gennem en af journaltilførslerne. Det hedder under 9. oktober 1686: „Enken Catrina Elisabeth lod skrive kontrakt mellem sig og Simon Lucks mesterknægt Jan Engelsmand (Jan Dalby) angaaende hendes købte pige af kompagniet Else Johansdatter, som hun hannem til ægte overlod, hvorimod han skal tjene for mesterknægt 12 maaneder, dog nyde fri kost hos hende for sig selv og pigen. Desligeste skal enken gøre dem et lidet bryllup, hvormed tøsens servingaar skal være ude".

Om servingernes arbejdsforhold i den danske koloni savnes oplysninger. Derimod foreligger der en skildring fra den engelske ø Barbados. Her vækkedes arbejderne kl 6 om morgenen ved klokkens lyd, som kaldte dem ud til arbejdet i plantagen, sukkermøllen eller kogerummene. Kl 11, naar solheden blev uudholdelig, gik de hjem til et maaltid, bestaaende af knust majs, æltet sammen til en dejg eller vælling, serveret kold paa en bakke. Kl 13 begyndte arbejdet igen og fortsattes saa til kl 18. Derefter et nyt maaltid vælling eller maaske kartofler, knust i vand, uden brød og uden anden drik end vand. Som natteleje anvistes et bræt uden sengetøj af nogen art. Klager besvaredes med prygl, og opsætsighed straffedes med fordobling af tjenestetiden. I virkeligheden synes servingens kaar tit at have været værre end negerslavens. Altfor ofte fristedes planteren til at udnytte den førstes begrænsede tjenesteperiode til yderste grænse, mens han var interesseret i at bevare slaven i arbejdsdygtig stand længst muligt.

Sandsynligvis var vilkaarene i en og anden henseende, bl. a. med hensyn til forplejningen, taaleligere paa St. Thomas, særlig i de første aar, da husholdningerne var smaa. Tillokkende har de dog næppe

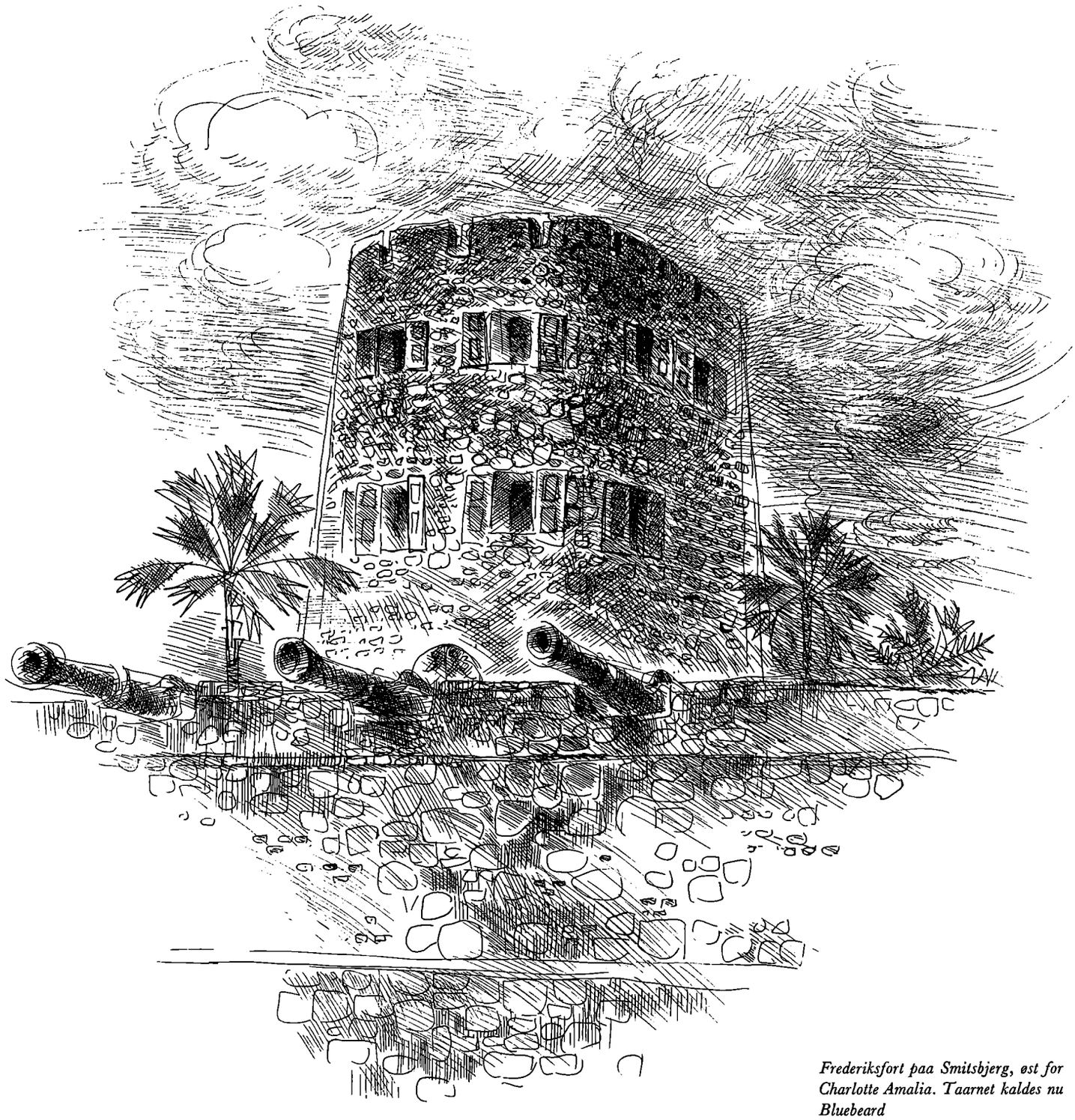

Frederiksfort paa Smitsbjerg, øst for Charlotte Amalia. Taarnet kaldes nu Bluebeard

været. I det mindste havde kompagniet det største besvær med at faa folk til at rejse ud, „eftersom det gemene folk udi dette rige dertil ikke er at bevæge, menende, at de bliver brugt for træl eller slave, og at de have værre at gaa til Vestindien end at være fange i Tyrkiet".

Et eksempel vil belyse arten af de midler, man benyttede sig af for at dække behovet for arbejdskraft og soldater, og samtidig vise, hvilke ulykker de kunne føre med sig. Under et forhør i september 1686 oplyste en syttenaarig knøs, Niels Krog, „at hans herre oberst Ples havde uskyldig ladet ham sætte paa Bremerholm, og formedelst han ej længer ville tjene ham, havde han (Plessen) givet ti rd for hans kost hid med skibet „Fortuna". Hr. Gyldensparre (kompagniets direktør) skulle samtidig have været hos ham, og lovet ham, at han skulle komme hjem igen med skibet". Ikke desto mindre havde Mikkel Mikkelsen ved ankomsten gjort ham til soldat paa fortet. Hans 25-aarige staldbroder Søren Islænder fortalte samtidig, at han var lokket ud med løfte om, at han skulle blive mesterknægt paa afdøde Jørgen Iversens plantage eller faa en anden god stilling, men at han ligeledes var blevet tvungen til at springe soldat. For at unddrage sig den tunge lod, der næppe var bedre end servingens, planlagde de i begyndelsen af

august 1686 et rømningsforsøg sammen med en halv snes straffefanger. Planen blev imidlertid opdaget, og hovedmændene, to af fangerne, Jens Pedersen og Peder Vognmand, blev dømt til piskning under galgen, hvorefter de, lænkede til hinanden, skulle arbejde paa kompagniets plantage sammen med negerslaverne. For de andre fangers vedkommende blev det besluttet, at man skulle „gøre sig flid for at faa dem solgt til kompagniets meste og bedste profit" til en eller anden naboø. Imens var det lykkedes de to soldater at flygte, skønt de var lænkede med jern om benene. De søgte tilflugt i skoven, hvor de ville bygge en tømmerflaade, som kunne bringe dem over til Porto Rico eller en anden ø. Men de manglede en økse til at kappe træ med. I deres fortvivlede tilstand tumlede de med tanken om at forskrive sig til den onde eller „Fusse Friderichsen paa Island" og slippe bort ved hans hjælp. De gøs dog tilbage for eksperimentet, og kort efter blev de begge paagrebet. Under hensyntagen til deres ungdom dømtes de til i tre aar „at arbejde i jern tilsammenslagne som servinger eller slaver", en udtryksmaade, der viser, hvor nært beslægtet de to begreber var. I realiteten var det en dødsdom. Sammen med Jens Pedersen og Peder Vognmand døjede de haardt under fangetilværelsen, det haarde slid og den knappe kost, et ringe kvantum kassave daglig. Imidlertid lykkedes det dem ved hjælp af Jens Pedersens kone, som havde fulgt sin mand til øen, at befri sig for deres bøjer og slippe bort den 6. november 1686. Det var deres plan via St. Jan at sejle til St. Croix for derfra at komme hjem til Danmark, deres længslers maal. De naaede dog kun til en af smaaøerne mellem St. Thomas og St. Jan, hvor de efterhaanden blev taget. De to straffefanger dømtes nu til at miste livet i galgen, men dommen fuldbyrdedes kun for Jens Pedersens vedkommende. Peder Vognmand slap for videre straf mod at gaa ind paa at henrette kammeraten og siden tjene som bøddel. Denne bestilling havde hidtil været forrettet af en neger; men han var flygtet for ikke at komme til at eksekvere dommen over fangerne. Niels Krog og Søren Islænder dømtes til piskning under galgen og landsforvisning. „Formedelst forbøn" – man har formodentlig haft en fornemmelse af, at der fra første færd var handlet uret imod dem – slap de dog for denne vanærende straf, „saa deres ære blev frelst". I stedet for at forvises blev de om dagen sat til arbejde sammen med de øvrige jernfanger; men natten maatte de tilbringe i „tyvfangehullet". „De er", skriver Brock, „snart de allerelendigste mennesker og forsultne og bedærvede af fængsel, har ikke en traad klæder paa deres legemer, er syge og skrøbelige". Brock, som tydeligvis omfattede Niels Krog med sympati, beretter videre, hvorledes denne „med sorrigfuld mund og saa godt som grædende stønnen" havde betroet ham, at sergenten havde opfordret ham til at angive en eller anden i fortet for at have forledt ham til flugten, men at han havde afslaaet det; thi „gjorde han det, gjorde han ilde mod sig selv, eftersom han ingen mennesker derfor kunne beskylde, uden at han af sig selv og af høj aarsage som fængsel, hunger, arbejde og deslige havde fattet tanker at se til, paa hvad maade han kunne slippe bort". Forøvrigt varede det ikke længe, før døden udfriede de to ulykkelige af deres lidelser.

Man kan i skildringen af denne episode sætte fingeren paa træk af tidstypisk karakter og fremdrage eksempler fra samtidens Danmark paa lignende vilkaarlig og umenneskelig behandling af samfundets smaa – for resten ogsaa store, om man f. eks. vil tænke paa kongedatteren Leonora Christine! Alligevel bliver der en forskel! Thi det, som herhjemme trods alt var undtagelsen, synes derude, naar man ser paa den rent ud forfærdende dødelighed blandt den hvide underklasse, at have været reglen. Forklaringen er formodentlig, at tænkesæt og handlemaade i Vestindien prægedes af den særlige slaveejermentalitet og af et kapitalistisk bestemt syn paa menneskeliv og menneskeværd.

Heins' guvernørtid bragte ikke fremgang og trivsel for kolonien. St. Thomas hjemsøgtes i disse aar periodevis af vedholdende regn og storm. Tre gange i træk blev høsten ødelagt, saa at mange af plantageejerne hensattes i største elendighed og maatte stifte gæld hos kompagniet for at skaffe sig det nødvendige til livets ophold. Værst var det i december 1688, da tre dages storm ribbede bomuldsplantagerne, just

som de var tjenlige til høst, saa at markerne laa hvide af fnug. Heller ikke kompagniets sukkerplantage gik ram forbi, idet en gammel negerindes skødesløshed foraarsagede en ildebrand, der bl. a. lagde alle negerhusene og et magasin, fyldt med varer, i aske. En anden gang gik sukkermøllen i stykker midt under høsten, og de afhuggede sukkerrør laa og fortørrede, inden den blev repareret, hvilket medførte et tab paa 10.000 pd sukker. For resten manglede der trækdyr til møllen og pakhuse til sukkerets opbevaring. Man betjente sig af to tomme huse i Charlotte Amalia; men de var tækket med sukkerrør og kunne ikke holde regnen ude.

Udbrudet i 1688 af en ny europæisk storkrig, i hvilken England og Holland forenede sig med en række andre stater om at sætte bom for Ludvig XIV's aggressionspolitik, skabte betydelig ængstelse paa St.Thomas, saa meget mere som spanierne benyttede sig af lejligheden til at overfalde Crabøen og Anguilla. Heins gik straks i gang med at udbedre de stærkt forfaldne fæstningsværker. Et saakaldt waterbatteri, som Ad.Esmit havde anlagt paa strandbredden foran fortet til beskydning af havnens indløb, sattes i stand. Taarnet Skytsborg paa Baggaertsbjerg fik indrettet to skydehuller til skibskanoner. Og endelig paabegyndtes efter anmodning af indbyggerne og med bistand af disses slaver opførelsen af et solidt, tre etager højt, ovalt taarn paa Smitsbjerg. Taarnet, der kaldtes *Frederiksfort*, var forsynet med svært skyts og indrettet til at udholde en lang belejring. Det beherskede fuldstændigt fortet og kunne forhindre en fjende i at sætte sig fast i dette. Ligesom i Iversens tid forrettede planterne vagttjeneste.

En af krigens virkninger var, at St.Thomas i disse aar fik tilgang af ny kolonister fra truede omraader, først og fremmest fra St.Eustatius. I januar 1689 kunne Heins meddele direktionen, at alt land paa øens sydside nu var optaget. Paa nordsiden var der derimod stadig jord nok og af udmærket bonitet. Men der var ingen, der ønskede at slaa sig ned der, fordi bjergene og deres bevoksning vanskeliggjorde samkvemmet med sydsiden og forhindrede eventuelle beboere i at faa hjælp i tilfælde af angreb.

For mange af de ny kolonister blev St.Thomas en skuffelse. Jordbunden var langtfra saa givtig som paa andre af de vestindiske øer. Tilmed hjemsøgtes øen i 1689 af en voldsom epidemi, som bortrev mange af dem. Af de overlevende rejste flere bort igen. Sygdommen ramte ogsaa Heins, som udaandede den 2. oktober 1689.

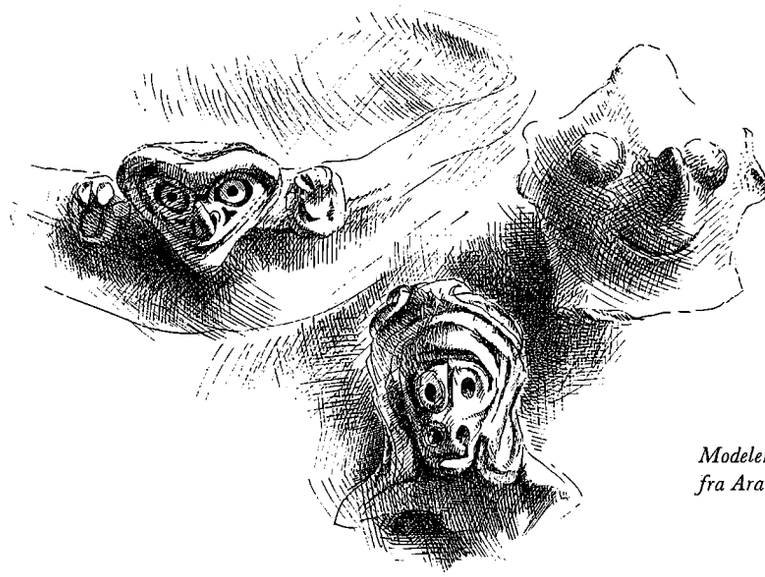

Modelerede haandtagsknopper fra Arawak-keramik

BRANDENBURGERNE OG JOHAN LORENTZ

Ved sin hjemkomst i efteraaret 1686 afgav den i Milans sag udsendte kommissær Mikkel Mikkelsen en rapport om tilstanden paa St.Thomas. Trods øens stenede og bjergagtige karakter fandt han, at den overgik de øvrige caraibiske øer i frugtbarhed. Blandt de ting, der gjorde indtryk paa ham, var rigdommen paa „indiske frugter". Ved siden af sursop- og ananastræer, hvis tilstedeværelse paa øen omtales 1680, dyrkedes nu ogsaa bananer, meloner, figen og mange andre frugter. Det ser ud, som om klimaforholdene har været særlig gunstige under hans besøg. Ejendommeligt virker det saaledes, naar han fortæller, at der næppe hengik 24 timer, uden at luften tempereredes af regn og solskin, mens andre øer knap havde faaet en draabe regn i 3 à 4 maaneder. Ellers varierer regnfaldet stærkt maaned for maaned og aar for aar. For handelens vedkommende indrømmede Mikkelsen, at den for øjeblikket var „noget slet"; men med „fornuftige og gode tjenere" kunne kompagniet dog snart bringe den paa fode igen. I kraft af sin gode beliggenhed og sine fortrinlige naturlige havne havde øen de bedste betingelser for udviklingen af handels- og skibsfartsforbindelsen med de omliggende øer, af hvilke navnlig Porto Rico frembød gode markedsmuligheder. Handelen maatte først og fremmest baseres paa tilførsel af negerslaver fra Afrika, ikke blot for at fremskaffe arbejdskraft til øens egne plantager, men nok saa meget for at anvende dem som bytteobjekter paa de engelske og spanske øer, hvor behovet for slaver var stort, og hvor man kunne gøre sig betalt i sukker, tobak og indigo, ja endog i guld og sølv.

Det ser ikke ud til, at dette lovende prospekt gjorde indtryk paa kompagniet. Det er i hvert fald paafaldende at se, hvorledes direktionens tanker efter Heins' genindsættelse fortrinsvis beskæftiger sig med nogle smaa smukke og artige negerbørn, som Milan var bleven forhindret i at føre med sig hjem til forevisning for dronningen. Direktørerne er dybt fortørnede over at erfare, at „en liden skøn neger, kaldet Ballahue, – – – meget artig, udi alting vel skikket, forstandig, flittig og levende samt tro og veltalende", af Heins er blevet solgt til en engelsk kaperkaptajn. At sælge et saadant pragteksemplar til fremmede, var intet mindre end stridende mod guvernørens instruks om at „søge landets opkomst". Han maatte gøre sit yderste for at skaffe ham tilveje igen. Kunne han desuden finde et par „smukke smaa negerbørn, som dog nogenledes kunne hjælpe sig selv", skulle de sendes med. Men han maatte give nøje agt paa, „at de er vel skabte og ret sorte, friske og vel proportionerede af liv og lemmer; thi vanskabte og lemlæstede sorte kan være gode nok til at blive der og dyrke landet". Det triste og hæslige kunne St.Thomas selv beholde. Det brød man sig ikke om at blive mindet om. Men galanterier, som kunne divertere hoffet og de fornemme københavnske krese, ville man gerne have. Derfor skulle Heins ogsaa sørge for at faa indsamlet og hjemsendt nogle smukke og sjældne muslingeskaller, konkylier og sjældne fugle som fasanhøns, papegøjer, turtelduer, flamingoer, pelikaner og vilde ænder. Helst ogsaa „et par smaa angolamarekatte med røde hoveder og hvidt skæg", som dog vist maatte hentes i Afrika! Samtidig gaves der besked om, at kirurgen eller bartskæreren skulle indsamle et herbarium og udarbejde en urtebog med beskrivelse af alle forekommende planter. Heins lovede at gøre sit til at tilfredsstille disse ønsker, men mistvivlede om bartskærerens beredvillighed til at opfylde sin del. Men med hensyn til Ballahue maatte han skuffe direktionens forventninger. Denne havde aldeles ikke været den opvakte og artige dreng,

han berømmedes for i København. Ad. Esmit og hans frue ville kunne bevidne, at man forgæves havde anvendt et helt aar paa at lære ham fadervor. For resten havde fru Milan slaaet ham døv paa det ene øre. Da han paa grund af sine skælmsstykker hverken kunne bruges i fortet eller ved markarbejdet, havde viceguvernøren solgt ham, ikke til en kaper, men til en engelsk købmand, i hvis tjeneste han var blevet bidt ihjel af en haj i havnen ved Jamaica.

Denne korrespondance er i virkeligheden karakteristisk for kompagniets stilling. Man var øjensynligt ved at miste interessen for kolonisationsforetagendet. I perioden 1680–88 besøgte kun fire kompagnifartøjer St.Thomas, og i intet af disse tilfælde naaede værdien af de hjemførte ladninger niveauet fra 1670erne. Hertil kom tabet af „Havmanden" 1683. Det er forstaaeligt, at aktionærerne, som endnu ikke havde modtaget noget udbytte af deres indskudte kapital, var ved at tabe lysten til at vove mere, og at direktionen i 1684 havde det største besvær med at faa dem med til et nyt indskud paa 4 % af de oprindeligt tegnede beløb. Naar det overhovedet lod sig gøre at faa udrustet de nævnte ekspeditioner, skyldtes det kun, at kongen fortsat stillede skibe og søfolk til disposition. Alligevel var der store vanskeligheder ved at faa fartøjerne af sted. Da saaledes „Fortuna" var sejlklar i 1685, maatte direktørerne personligt optage et veksellaan for at skaffe de nødvendige penge til assurancepræmien for skibets ladning. Og endda fik man bagefter kvaler med søfolkene, som nægtede at sejle, før der var gjort udvej for de sædvanlige forskud paa hyren til deres familier.

Saa kritisk var situationen, at regeringen i 1687 nedsatte en kommission med den opgave at udfinde midler til at redde den vestindiske handel fra undergang. Resultatet af overvejelserne blev forordningen af 19. april samme aar, hvorved man paa forskellig vis søgte at komme det betrængte selskab til hjælp og iøvrigt aabnede adgang for andre danske og norske handlende til at befare kolonien mod en bestemt afgift til kompagniet. I realiteten betød det kun, at dette afslørede sin manglende evne til at vedligeholde besejlingen. Denne ophørte med udsendelsen af „Den røde Hane" 1687 og genoptoges først 1696. Kompagniet indstillede sig paa en rent vegeterende tilværelse. Det overlod foretagsomheden til andre og nøjedes med at drage fordel af sin monopolstilling gennem afgifter paa disses handel. Nogen ny politik var det ikke, for saavidt som man tidligere havde givet plads for det fri initiativ i perioder, hvor selskabet af en eller anden grund havde maattet opgive farten. Det havde heller ikke manglet paa tilbud fra danske handlende, som vistnok med udenlandsk kapital i ryggen ønskede at gøre brug af St.Thomas som stapelplads for handel med negerslaver. Bl.a. forhandledes der 1684–85 med et interessentskab under ledelse af kompagniets daværende bogholder Holger Pauli om et saadant tilbud. Pauli fik ogsaa udstedt et søpas for et fartøj til Afrika og Vestindien, og i 1687 leverede han guvernementet paa St.Thomas 80 slaver samtidig med, at han solgte 13–14 stykker til øens plantere og 60 til naboøerne.

Større betydning fik det, at der 1684 optoges forhandlinger med *Brandenburg*. Under ledelse af den store kurfyrste, Frederik Vilhelm, var denne stat efterhaanden blevet en magtfaktor, man maatte regne med i europæisk politik, og som den danske regering maatte ønske at staa sig godt med. Under indflydelse af en nederlænder, Benjamin Raule, der var traadt i kurfyrstens tjeneste, var der 1683 oprettet et brandenburgsk-afrikansk kompagni, som skulle drive handel paa Guineakysten. Dette selskab havde sikret sig ret til at levere negerslaver til de spanske kolonier i Amerika, dog saaledes at leveringen skulle ske paa en plads udenfor disse. Efter forgæves forsøg paa at erhverve bl.a. en af de franske øer i Vestindien, henvendte den brandenburgske regering sig i 1684 til Danmark for at opnaa adgang til at benytte St.Thomas som mellemhandelsplads. Under indtryk af Vestindisk Kompagnis kritiske situation og for at tækkes kurfyrsten stillede man sig fra dansk side imødekommende. Forhandlingerne resulterede i traktaten af 24. november 1685 med det danske kompagni og kurfyrsten som kontraherende parter. Til aftalen, der fik gyldighed for 30 aar, sluttede sig aaret efter to deklarationer fra kompagniets side.

Traktaten, der fastslog den danske konges suverænitet over St.Thomas, gav brandenburgerne ret til at udse sig en plantagegrund, stor nok til at beskæftige 200 slaver. Valgte de en grund, der ikke var bevokset, skulle de have lov til andensteds at fælde, hvad de behøvede af pokkenholt og andet tømmer til ballast for deres skibe. Dog skulle det ske efter anvisning fra guvernøren og raadet, som maatte sørge for, at de største og tykkeste træer forbeholdtes kompagniet. I lighed med andre kolonister skulle brandenburgerne være skatfri i tre aar. Siden skulle de betale dels en landskyld eller grundskat af 5 pd tobak for hvert hundred kvadratfod land, dels en kop- eller hovedskat paa henholdsvis 100 og 50 pd sukker af hvert voksent mandligt og kvindeligt individ i deres tjeneste. Desuden skulle de svare 5 % i told af de varer, de udskibede, og afgive 1 % af de slaver, de indførte, samt 2 % af dem, de genudførte. Importen af slaver forbeholdtes det danske kompagni og brandenburgerne. Kom et fremmed slaveskib til øen, skulle de to parter være lige gode om handelen. Til forebyggelse af indbyrdes konkurrence fastsattes maksimumsprisen for en voksen, sund og frisk slave til 60 rd, en takst, man dog ikke kunne opretholde, da priserne paa slaverne efterhaanden steg.

Fra dansk side lagdes hovedvægten paa bestemmelsen om brandenburgernes plantage, idet man besynderligt nok synes at have fortolket den som indeholdende en forpligtelse til at optage en plantage af det antydede omfang. Kompagniet gjorde øjensynligt regning paa, at det gennem en brandenburgsk kolonisation ville fremme øens opdyrkning og derved øge sine indtægter.

Brandenburgerne paa deres side havde næppe paa noget tidspunkt tænkt sig at gøre alvor af tanken om plantagedrift i større stil. De optog en yderst beskeden plantagegrund, og deres faste slavehold indskrænkede sig til et faatal, som hovedsagelig anvendtes i handelens tjeneste. Traktaten var for dem tydeligvis kun et middel til at skaffe sig det ønskede støttepunkt for handelen paa naboøerne. Den gav dem ret til at træde i forbindelse med de nationer, danskerne stod i frit handelssamkvem med. Men det tilfredsstillede dem ikke, fordi handelen paa de spanske besiddelser officielt var forbudt fremmede og derfor nødvendigvis maatte drives paa illegal vis. For at afhjælpe denne mangel udstrakte deklarationen af 5. marts 1686 handelstilladelsen til at gælde spanierne og for resten ogsaa bukkanérerne. Men det til-

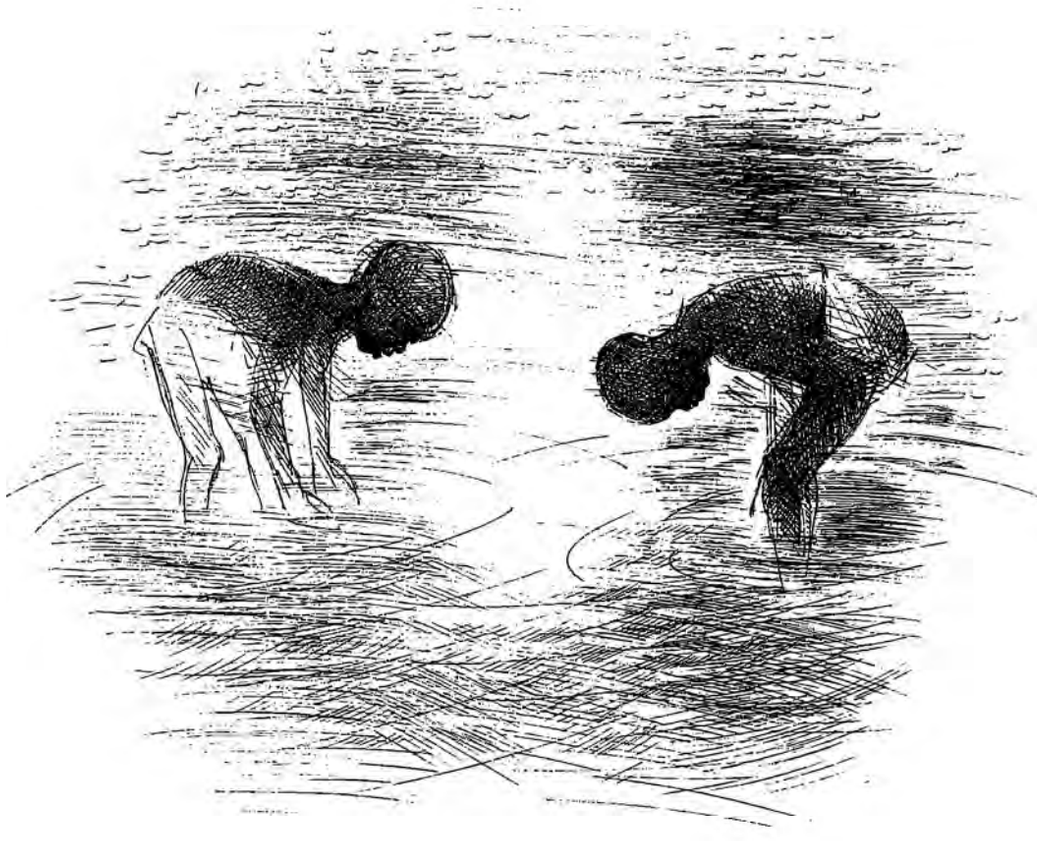

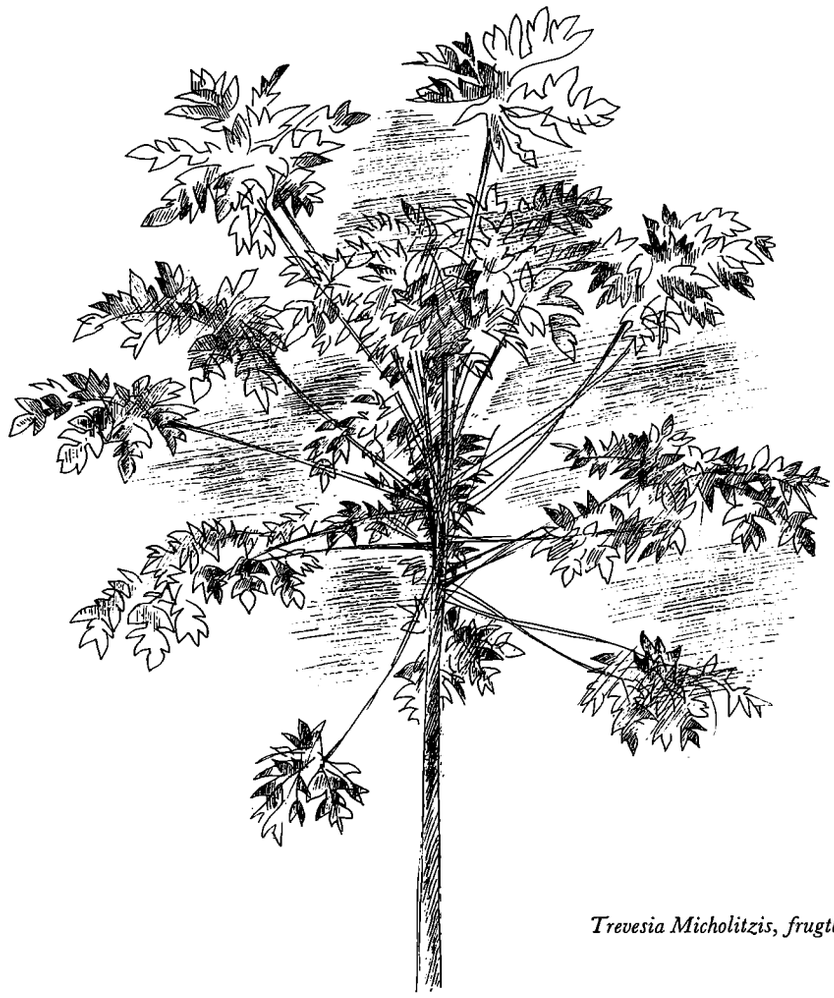

Trevesia Micholitzis, frugtbærende træ

føjedes rigtignok, at denne handel maatte ske paa egen risiko, og at brandenburgerne i hvert enkelt tilfælde paa forhaand skulle forpligte sig til at staa kompagniet til ansvar for mulig skadevoldelse. Iøvrigt forbød traktaten dem at befatte sig med kaperi og opbringelse af prisefartøjer eller i det hele taget indlade sig paa handlinger, der kunne sætte kompagniet i fare.

I slutningen af 1686 ankom de første brandenburgere under ledelse af generaldirektør Laporte til St.Thomas og tog fat paa at indrette sig. Paa en plads vest for byen Charlotte Amalia opførtes et beboelseshus for Laporte, en køkkenbygning, en kirke og et pakhus, hvortil senere sluttede sig et stort negeri til den ventede slavelast og nogle funktionærboliger. Samtidig erhvervedes et pakhus paa St.Eustatius, hvor de agtede at gøre forretninger. Med en blanding af misundelse og uro fulgte danskerne deres virksomhed. Snart fandt de, at brandenburgerne fór for haardt frem mod skoven for at kunne opføre „den ene bygning skønnere end den anden". Snart klagede de over vanskeligheden ved at faa kompagniets varebeholdning afsat, fordi Laporte forsynede landet „saa overflødigt med alle varer" til altfor lave priser. Resultatet var, at de bemidlede indbyggere foretog deres indkøb hos dem, mens kompagniet alene beholdt de fattige og usolide kunder, som købte paa kredit. Om slavehandelen kunne Heins i 1687 berette, at faktoriet havde solgt 230 slaver til de omliggende øer, men kun 20 paa St.Thomas, hvor det tog 10 rd mere pr.stk.

Efter Heins' død udpegede indbyggerne bogholderen *Johan Lorentz* til at forestaa guvernementet, til der forelaa nærmere ordre fra direktionen. Lorentz, der var født i Flensborg, havde i sin ungdom berejst Frankrig, Spanien og Italien og beherskede flere sprog. I 1684 havde han fulgt Milan til St.Thomas, hvor han 1687 avancerede til bogholder. Han var kommet godt ud af det med Heins, hvis enke han iøvrigt ægtede i 1691. Modsat flertallet af koloniembedsmændene, der beherskedes af snævre personlige interesser, følte han sig nært knyttet til det samfund, hvis tarv han skulle varetage. Det traadte bl.a. frem,

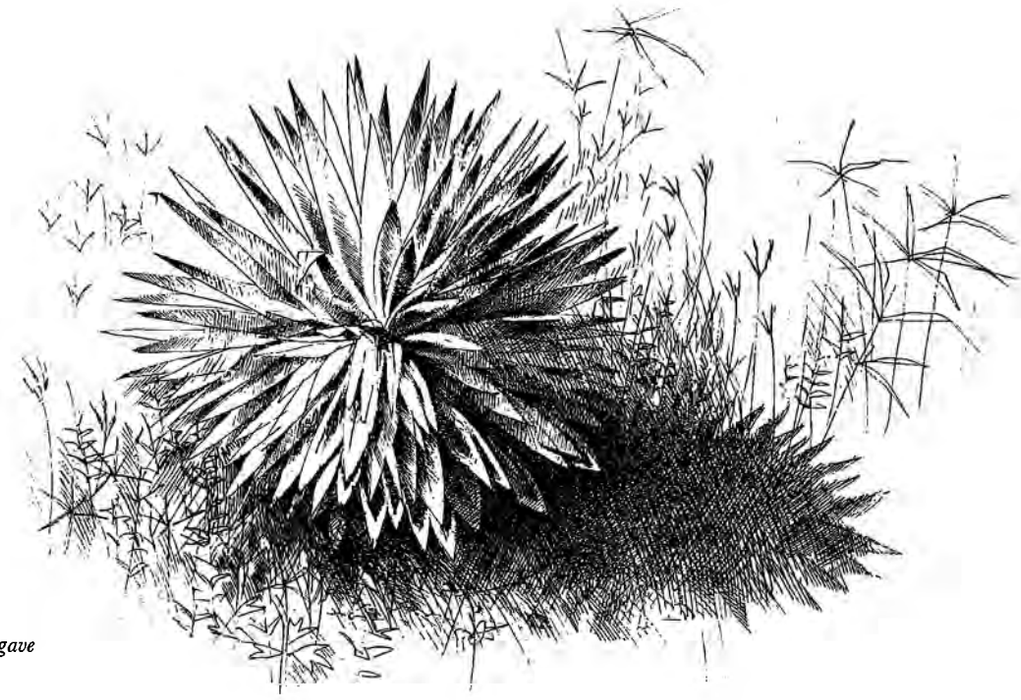

Stjerneformet agave

da han straks efter sin tiltræden uden hensyn til de mulige følger for direktionens stilling til hans valg energisk imødegik kravet om en skatteudskrivning hos planterne. Lorentz henviste til de daarlige høstaar og pegede paa, at planterne havde forrettet vagttjeneste og stillet slaver til befæstningsarbejdet paa Smitsbjerg til skade for plantagearbejdets pasning. Mange levede i største elendighed, og planens udførelse ville blot medføre, at kompagniets bøger fyldtes med en række illusoriske regningsbeløb, mens plantageejerne maaske tabte modet og lod fem være lige. Det var klogere at vente, til de kom til kræfter. Desuden gjaldt det om at gaa forsigtigt til værks og huske paa, at indbyggerne med deres nationale forskelligheder var et vanskeligt folkefærd.

Selv fik Lorentz at mærke, at kolonisterne havde deres egen mening om tingene. Det kom frem i forholdet til brandenburgerne. Den ny viceguvernør var fast besluttet paa at sætte disse stolen for døren. For at dæmme op for deres konkurrence paabød han straks, at beboerne skulle foretage deres indkøb i kompagniets pakhus, saalænge de kunne faa varerne der, og at de ikke maatte levere deres produkter til det brandenburgske faktori, før de havde betalt deres gæld til kompagniet. Samtidig søgte han at faa klarhed over dettes tilgodehavende hos faktoriet for ubetalte told- og vejerpenge. Det var ingenlunde ligetil, fordi Heins havde holdt dette mellemværende for sig selv og øjensynlig var blevet ført bag lyset af den drevne Laporte. Tilmed vanskeliggjordes sagen ved, at to af raadets medlemmer, Jochum Delicaet og Laurens Westerbahn, spillede under dække med generaldirektøren og informerede ham om viceguvernørens planer. Disse to repræsenterede den raadende opfattelse hos mange af de velstillede plantere, som saa deres fordel i at hindre en svækkelse af brandenburgernes position. Den gensidige rivaliseren mellem kompagni og faktori gav dem mulighed for at opnaa bedre købs- og salgsvilkaar og forhindrede kompagniet i at stemme sine fordringer i andre henseender for højt op.

Brandenburgerne paa deres side følte sig generede af den danske kontrol med deres forretningsvirksomhed og søgte paa enhver mulig maade at undgaa den. Allerede i Heins' tid foretog de en kortvarig besættelse af den golde klippeø St. Pieter i St. Jans nærhed. Tanken var at bruge den som stapelplads for slavehandelen og derved slippe udenom afgifterne til danskerne; men planen maatte opgives, da øen viste sig ganske uegnet til formaalet. En anden plan om at erhverve Tobago ved Trinidad fra fyrsten af Kurland strandede paa engelsk modstand. Især var dog Crabøen umiddelbart øst for Porto Rico genstand for brandenburgernes opmærksomhed. Her forelaa dog et ældre dansk krav, og Lorentz overvaagede nøje alle bevægelser i den retning. I løbet af 1690 tilspidsedes situationen mere og mere. Sidst i oktober afslog guvernøren en indbydelse til en fest hos Laporte, fordi han var klar over, at det kun ville blive

et møde af dennes „kreaturer" blandt planterne. Snart efter, den 25. november, præsenteredes Laporte for en regning paa 20.000 stück von achten for landskyld til kompagniet, og da han afviste den, lod Lorentz den 2. december i raadets nærværelse de brandenburgske magasiner opbryde og foretog udlæg i deres beholdninger af sukker og bomuld. Det fremkaldte et voldsomt røre blandt Laportes tilhængere, som afholdt hemmelige møder og udslyngede mere eller mindre forborgne trusler mod danskerne. Kort efter indtraf tre velbemandede brandenburgske fartøjer, og det saa ret faretruende ud. Trods talmæssig overlegenhed gik brandenburgerne dog ikke til aktion, men nøjedes med at indrapportere sagen til Berlin, hvorfra der skete henvendelse til regeringen i København med krav om erstatning, hjemkaldelse af viceguvernøren og afstraffelse af de skyldige.

For den danske regering, der netop var optaget af at sikre sig en gunstig placering i den europæiske konfliktsituation gennem velvillig neutralitet til begge sider, var dette en ubehagelig streg i regningen. Imidlertid skaffede den sig et pusterum ved at paaberaabe sig, at den maatte have sagens akter og Lorentz' rapport, før den kunne tage stilling. Det betød – med den langsomme postgang – en udsættelse indtil slutningen af aaret 1691. Men det forværrede kun sagen; thi i september indtraf der meddelelse om, at Lorentz i fortsættelse af sin politik havde lagt beslag paa et brandenburgsk slaveskib.

Der er ingen tvivl om, at Vestindisk Kompagnis direktion stort set billigede viceguvernørens faste holdning, der faktisk var fremkaldt af dens egne instrukser. Den forsøgte ogsaa at faa brandenburgerne til at forlade St.Thomas, men havde ikke held med sig. De overordentlig indviklede underhandlinger, der berørte andre, for den danske regering væsentligere, punkter, endte med, at man for at opnaa indrømmelser paa disse, bøjede af i spørgsmaalet om St.Thomas. Udgangen blev, at kongen i juni 1692 paalagde Lorentz at tilbagegive brandenburgerne de tagne varer, anslaaet til en værdi af 16.000 rd, og udlevere det beslaglagte slaveskib. Desuden aftaltes, at brandenburgerne foreløbig i tre aar skulle slippe med at betale en fast aarlig sum af 3000 rd for handelen paa øen og til gengæld være fri for told og vejerpenge, mens spørgsmaalet om deres pligt til at optage en plantage holdtes aabent.

Maaske var det ikke saa svært for kompagniet at affinde sig med det trufne arrangement, fordi det paa dette tidspunkt havde opgivet foreløbig at genoptage farten paa Guinea og Vestindien. I 1689 var handelen paa Guinea blevet bortforpagtet til en københavnsk handlende, og i februar 1690 fortsattes denne linie ved forpagtningen af St.Thomas til bergenseren *Jørgen Thormøhlen*, en driftig forretningsmand, der havde udfoldet stor dristighed og fantasi ved grundlæggelsen af en række industrielle og kommercielle foretagender i Norge.

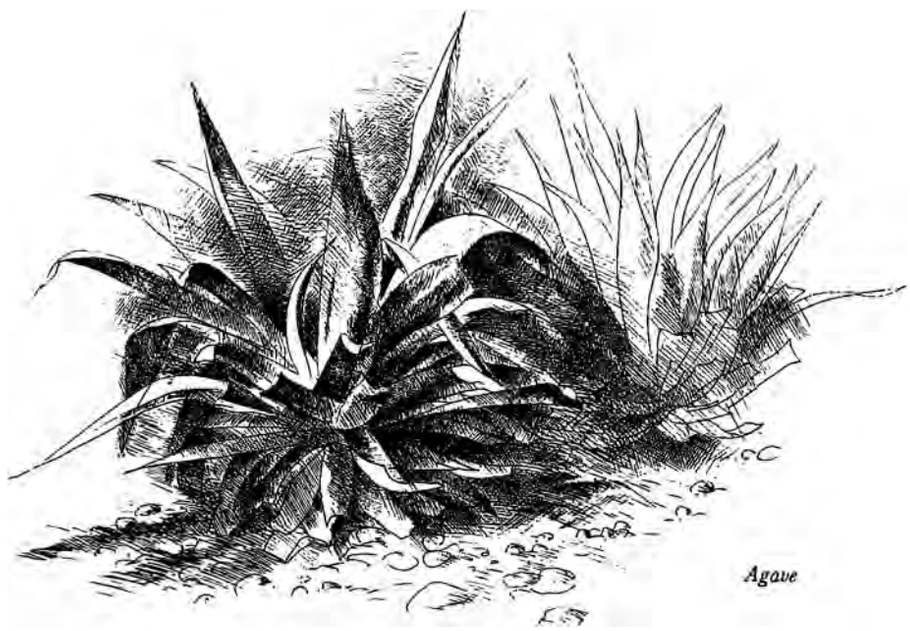

Efterretningen om denne ændring i koloniens status naaede ud i januar 1691, ledsaget af en anmodning fra Thormøhlen til Lorentz om at fortsætte som guvernør, indtil en efterfølger kunne træde i hans sted. Denne efterfølger blev *François de Lavigne*, stedsøn af dronningens sprogmester Visconti. Som i tilfældet med Milan lagdes koloniens ledelse i en vanskelig situation i hænderne paa en mand, der stod fuldkomment fremmed for det milieu, han skulle virke i. En af hans første handlinger som guvernør blev paa kongens befaling at foretage den ydmygende tilbagelevering til brandenburgerne af det gods, Lorentz havde beslaglagt, en slem streg i regningen for Thormøhlen, der var gaaet ud fra, at han skulle overtage det sammen med kompagniets øvrige effekter. Lavignes stilling vanskeliggjordes fra første færd ved, at han paa Thormøhlens forlangende søgte at forhøje eksporttolden og gennemføre et skattepaalæg til bestridelse af udgifterne ved øens forsvar, idet hensigten var at sende en militærstyrke paa 100 mand derud og derigennem frigøre planterne for deres militære byrder. Tidspunktet var imidlertid uheldigt valgt, fordi en ny sygdomsperiode lige havde hjemsøgt øen samtidig med, at store vandfloder, fremkaldt af en orkan, havde ødelagt mange afgrøder og bortskyllet adskillige huse. I stedet for at gaa forsigtig til værks og give folk tid til at sunde sig, fór den ny guvernør voldsomt frem mod de genstridige og indledede en række processer, som han dog ikke førte til ende. Herved fremkaldtes et stærkt had, som ogsaa rettedes mod kompagniets købmand Joachim von Holten, den senere guvernør, som almindeligt betragtedes som Lavignes onde aand. Ogsaa udadtil skabte denne sig vanskeligheder, bl. a. ved en uforsigtig optræden overfor en sørøver, der efter at have opbragt et rigt ladet spansk fartøj fik lov at reparere sine sejl i fortet.

Hvad brandenburgerne angik, modsatte Lavigne sig energisk disses forsøg paa at sætte sig i besiddelse af Crabøen. Da han i december 1692 fik nys om, at de planlagde en ekspedition til denne ø, sendte han i største hast en mindre styrke derover og lod det danske flag hejse, saa at ekspeditionen maatte vende om med uforrettet sag. Ellers lyttede han gerne til Laportes raad, hvad denne snu mand benyttede sig af til at skærpe modsætningen mellem den danske administration og indbyggerne. Lorentz derimod, som med sin rige erfaring og sin indflydelse kunne være blevet guvernøren en god støtte, maatte nøjes med at følge spillet med kritiske øjne fra sin plantage og hjemrapportere sine iagttagelser til direktørerne. I 1693 rejste han forøvrigt hjem for at afgive en mundtlig redegørelse.

Her var forholdet det, at Thormøhlen efter at have bundet næsten hele sin formue i det vestindiske foretagende, nu var ved at køre fast. Kompagniet bestred hans ret til at forhøje afgifterne paa St.Thomas og viste ingen interesse for hans reformforsøg. Tabet af de beslaglagte varer og den omstændighed, at han ikke kunne faa brandenburgerne til at rykke ud med de 3000 rd, de skulle betale i henhold til forliget 1692, medførte, at han ikke kunne udrede forpagtningsafgiften. Kompagniet benyttede sig heraf til atter at overtage kolonien og genindsatte i marts 1694 Johan Lorentz som guvernør med titel af „vicekommandant over vort land St.Thomas", en udnævnelse, der i april sanktioneredes af kongen.

Lorentz ankom til øen den 22. november 1694 og modtoges „med stor glædes omringelse" af indbyggerne, som var lede og kede af Lavignes tvangsregimente og fast besluttede paa at forlade øen, hvis det skulle fortsætte. Lavigne selv, hvem vanskelighederne var ved at vokse over hovedet, følte sig øjensynligt ogsaa lettet. En af Lorentz' første handlinger var at befri fire fanger, som maaneder igennem havde vansmægtet i Christiansforts skumle fangeceller, hvor hverken „luft, sol eller maaneskin" naaede ind. Iblandt dem var von Holten, der anklagedes for underslæb og kassemangel, uden at han havde kunnet opnaa en revision af sine regnskaber.

Som et betegnende træk for den almindelige opløsningstilstand, hvori kolonien befandt sig, kan anføres, at en fransk kaperfører, kaldet le Blond, kort før Lorentz' komme var landet i en bugt nær fortet og havde frarøvet det brandenburgske faktori 24.000 rd i rede penge. Generaldirektøren og hans mænd blev efter at være udplyndrede til skjorten efterladt bagbundne paa strandbredden.

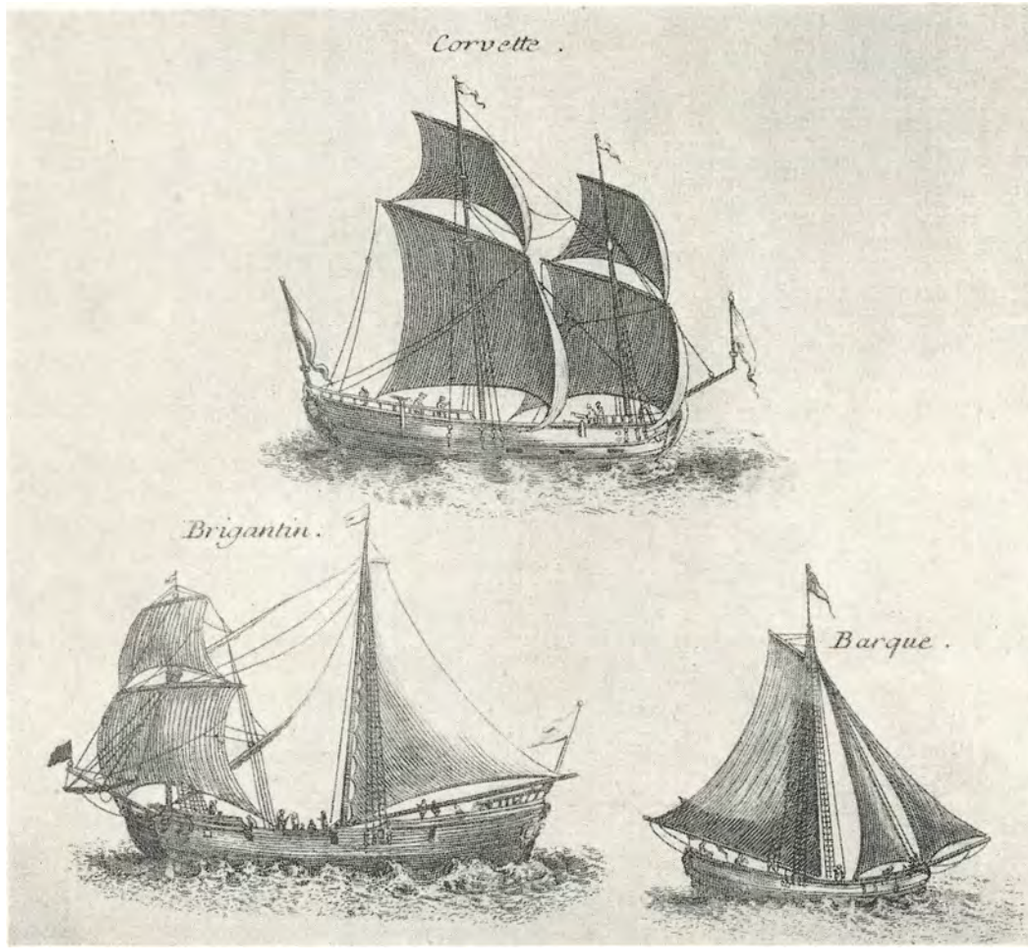

Skibstyper, som de brugtes i lokaltrafikken i Vestindien omkr 1700. Korvetten og brigantinen med to opretstaaende master, den første med lutter firkantede sejl, og den énmastede bark, den hyppigst anvendte type, med en sejlføring specielt indrettet paa vindforholdene i Vestindien

Den opgave, Lorentz gik ind til, var ingenlunde let. Kaperuvæsenet var taget stærkt til, og handelen truede med at gaa i staa. I sommeren 1696 forlød det, at spanierne forberedte en flaadeekspedition i den hensigt at ødelægge den danske koloni. De skulle endog have indledet forbindelse med nogle negerslaver og sikret sig deres støtte. Under disse forhold blev det besluttet at evakuere kvinder og børn samt de upaalidelige slaver til Curaçao. Faren for spanierne drev dog over, da der kort efter ankom en fransk flaade til Vestindien. Til gengæld foruroligedes kolonien af franske kapere, som holdt til omkring øen. Ikke blot tømte de dens forraadskammer, Water Ejland, for bestanden af geder, der i tidens løb var vokset til 300 stkr; men det gik saa vidt, at de – undertiden i selve havneindløbet – opsnappede indbyggernes smaafartøjer, skønt disse var forsynede med danske pas. Bl. a. gik det ud over en bark, der hjemførte nogle af de evakuerede. I et par tilfælde maatte Lorentz dog indrømme, at der var noget muggent ved de opbragte skibe, idet de medbragte varer for hollandsk, dvs fjendtlig regning. Men han gjorde gældende, at skylden laa hos brandenburgerne, der som medinteressenter i de paagældende operationer havde skjult sammenhængen for guvernøren.

I det hele bevarede Lorentz et godt øje til sine gamle konkurrenter og fyldte sine indberetninger med klager over deres nævenyttighed. Den ny generaldirektør, van Belle, havde indrettet sig med en udkigspost, som averterede ham, naar et fartøj nærmede sig øen, saa at han kunne sejle det i møde og gøre forretninger med skipperen, inden denne naaede i land. Ogsaa i konkurrencen om øens egne produkter tog brandenburgerne luven fra danskerne. Det gjaldt landets hovedfrembringelse, bomulden, og fra 1698 ogsaa sukkeret, som Lorentz hidtil havde kunnet opkøbe til 3 rd pr 100 pd. Faktoriet bød ganske vist ikke mere; men modsat danskerne kunne det selv levere fustagerne og

med sit større slavehold paatage sig sukkerets afhentning, hvilket for de fjernereliggende plantagers vedkommende skete pr baad.

Værre var det, at brandenburgernes lyssky transaktioner med kapere og sørøvere bragte koloniens renommé i fare og forskaffede den navn af „den argeste røverrede" under solen. Det forekom jævnligt i krigsaarene, at en kaper foretrak at afsætte sit bytte i den nærmeste neutrale havn fremfor at løbe risikoen ved at føre det hjem. Det betød, at der kunne gøres gode forretninger ved opkøb af skib og ladning, navnlig hvis køberen ikke tog det altfor nøje med at oppebie en lovformelig prisedom. Det var Lorentz ikke blind for; men som koloniens ansvarlige leder maatte han gaa forsigtigt til værks. Følgen var, at brandenburgerne, som trods deres traktatlige forpligtelser ikke trykkedes af den slags hensyn, i reglen kom ham i forkøbet og gjorde de bedste forretninger.

Nu fik det være, saalænge krigen varede og faktisk udslettede skillelinien mellem kaperi og sørøveri. Men da englænderne efter freden 1697 genoptog bestræbelserne for at komme fribytteriet til livs, blev forholdet mere betænkeligt, navnlig da mange tvivlsomme eksistenser, som havde levet højt paa kaperiet, nu søgte et tilholdssted paa afsidesliggende pladser som St.Thomas og de mindre hollandske kolonier for at kunne fortsætte som sørøvere eller hjælpere for saadanne.

Af tidens kendte sørøvere har flere haft tilknytning til St.Thomas. Det gælder bl. a. den gamle bukkanérhøvding *Bartholomæus Sharp*, om hvem Lorentz i 1698 skriver, at han var „en meget ugudelig krop, som for omtrent 15 eller 16 aar har været en af de fornemste og principalste opperhoveder over de sørøvere, som her den tid udi Amerika havde holdt det haandværk". „Formedelst sin ugudelighed og store brutalitet" havde han ikke kunnet finde blivende sted i de britiske kolonier. Vist i 1696 kom han til St. Thomas, hvor han 1697 havde en plantage med syv negre og negerinder. For at unddrage sig en gældsbyrde besluttede han sig allerede aaret efter til at forlade øen. Han traf aftale med kaptajnen paa et engelsk fartøj, som en nat i maj sendte en baad i land for at hente ham og hans ejendele, deriblandt ogsaa slaverne. Disse, som anede uraad, havde imidlertid forstukket sig i skoven, og inden de blev fundet, naaede fortets folk frem og paagreb Sharp og baadens mandskab. Under forhøret oplystes det, at Sharp forud havde udladt sig med, at han ville tilføje St.Thomas al den fortræd, han kunne. Hans ejendele konfiskeredes, og selv idømtes han livsvarigt fængsel. Lorentz søgte at faa ham overført til Bremerholm, fordi han frygtede, at han skulle slippe ud og udføre sine hævnplaner; thi skønt fangen var lam paa hænder og fødder og ikke var istand til at klæde sig paa, var „hans tunge des friskere og alene kapabel et helt land udi oprør at sætte, som han paa et engelsk ejland mesterligt haver udført". Paa Bremerholm ville man imidlertid ikke have et saadant arbejdsudygtigt individ, hvorfor han blev i fortets fængsel med en af sine negerinder til opvartning. Under sagens behandling kom det iøvrigt frem, at den brandenburgske generaldirektør van Belles broder var parthaver i det engelske skib, og Lorentz var fuldt og fast overbevist om, at van Belle selv havde en finger med i spillet.

Mere periferisk var sørøveren *William Kidd's* berøring med øen, for saavidt som han ikke selv satte foden paa dens grund. Efter at have kæmpet med bravour i kaperkrigen mod franskmændene blev han af den engelske regering betroet den opgave at bekæmpe piratuvæsenet i Østen. Men ankommen til Madagascar slog han sig selv paa sørøveri og plyndrede en række fartøjer for deres last af ostindiske varer. I april 1699 ankom han med et rigt bytte til Vestindien, hvor han efter at være afvist paa Anguilla ankrede op udfor St.Thomas og bad om tilladelse til at løbe ind i havnen. Da han imidlertid ville have sikkerhed for, at man ikke udleverede ham til englænderne, fattede Lorentz mistanke og afviste med raadets samtykke hans forlangende. Enden blev, at Kidd sejlede skibet til en ø ved Haïti, hvor han kunne mødes med sine hjælpere, deriblandt en William Burke, der optræder i landlisten 1698 over indbyggerne paa St.Thomas. Snart efter indfandt Burke sig hos Lorentz og tilbød ham part i byttet, om han ville

hjælpe dem af med varerne, hvad han dog afslog. Burke allierede sig derefter med van Belle, som ingen skrupler nærede ved at aftage de stjaalne varer. Nu fulgte nogle bevægede nætter, hvor brandenburgernes bark havde travlt med at bringe varer ind fra sørøverskibet til oplægning i faktoriets pakhus. Det natlige røre vakte guvernørens opmærksomhed, og han besluttede at gribe ind, skønt brandenburgerne søgte at faa ham til at holde sig i ro. En del af varerne blev opsporet i huset hos en indbygger og bragt til fortet, og en undersøgelse indledtes mod Burke. Det fremgik, at denne optraadte som mellemmand for van Belle og nogle forretningsmænd paa Curaçao. Han blev idømt en bøde paa 300 rd og maatte, vistnok ved van Belles hjælp, deponere 5000 rd som garanti for forretningens lovmæssighed. Derimod fik varerne i faktoriets pakhus lov at ligge, til de senere kunne afskibes med et brandenburgsk fartøj.

Imidlertid kom begivenhederne englænderne for øre, og i oktober 1699 ankom en engelsk eskadre under kommando af kontreadmiral Benbow til øen med krav om udlevering af Burke og det stillede depositum. Lorentz, som ikke lod sig bluffe af Benbows trusler, sagde dog nej, og Burke forsvandt i stilhed til den franske del af St.Christopher. Derimod lykkedes det englænderne andensteds at faa fat paa Kidd, som 1701 dømtes til døden ved hængning for sørøveri og mord.

Faa maaneder efter Kidd's tilsynekomst ved St.Thomas ankom endnu en engelsk sørøver, *Tempest Rogers*, til øen. Ligesom Kidd var han sejlet ud fra London, forsynet med admiralitetspas og andre behørige papirer, og havde derefter drevet sørøveri ved Madagascar. Foruden negerslaver fra Angola i Afrika medførte han nogle ostindiske varer, som han foregav, at Kidd havde paatvunget ham i bytte for andet gods. Han ønskede lejlighed til at reparere sit fartøj i havnen, hvad han fik lov til. Men da han begyndte at bortsælge ladningen, som han havde angivet som sine rederes, greb Lorentz ind, og Rogers forlod havnen. Senere, efter at han havde solgt skib og gods, vendte han tilbage og tog i 1701 borgerskab paa øen. Han fik udstedt søpas for sin bark til handel paa de omliggende øer og opnaaede endog at blive anvendt af Lorentz ved besigtigelsen af et af kompagniets fartøjer.

Det er forstaaeligt, at disse og andre lignende forhold bidrog til paa engelsk hold at øge uviljen mod den danske koloni og fremkaldte opfattelsen af den som „et tilflugtssted for tyve", hvor sørøverne og deres hjælpere altid var sikre paa at finde ly. Men i virkeligheden bundede uviljen dybere. Danmarks neutrale stilling i krigsopgøret med Ludvig XIV gav St.Thomas en betydning i Vestindiens kommercielle liv, som øen ikke havde haft før. Følgen var, at den skinsyge, briterne hidtil havde lagt for dagen overfor hollænderne, nu ogsaa vendtes mod danskerne. Allerede i 1688 havde den engelske guvernør paa Nevis givet udtryk for sin bekymring over, at de to nationer styrkede deres position gennem rundhaandet udstedelse af borgerbreve, bl.a. til landflygtige franske protestanter. Og samtidig havde han klaget over deres smughandel med salg af negre og opkøb af sukker i de engelske kolonier, et forhold han ønskede bragt til ophør ved, at man ødelagde deres kolonier.

For saavidt var det med urette, at skytset rettedes mod danskerne, som det var brandenburgerne, der i disse og de nærmest følgende aar var den drivende faktor i udviklingen paa St.Thomas, om end i ly af det danske herredømme. Desværre savnes der præcise udtryk for omfanget af deres handelsvirksomhed; men det kan dog anføres, at danske kancelli i aarene 1690–98 udstedte søpas for 32 brandenburgske skibe til Vestindien. Skønt det ikke er noget imponerende tal, overstiger det langt antallet af udsendte danske kompagniskibe i tiden fra koloniens grundlæggelse til 1700. Iøvrigt belyses udviklingen gennem en rapport fra den britiske guvernør Codrington paa Antigua 1697. Det paavistes heri, hvorledes brandenburgerne stort set beherskede markedet paa de mindre, nordlige Jomfruøer, der i disse aar koloniseredes af fattige udvandrere fra de engelske Windwardøer. Brandenburgerne var istand til at levere negerslaver af fin kvalitet 30 % billigere end det engelske kompagni, som ikke engang kunne dække behovet i de ældre kolonier. Betalingen ydedes i bomuld, som afregnedes til priser, der laa 33 % over de

Sukkerværk. Stik fra sidste halvdel af det 17. aarh. Fra sukkermarken til venstre i billedet (5) bringes de afkappede rør til den oksetrukne mølle (1), mellem hvis valser saften presses ud for derefter gennem en rende at føres hen til sukkerhuset, hvor indkogningen sker i et sæt af kedler (2), og sukkermassen derefter kommes i forme til fremstilling af topsukker (3). Til venstre for sukkerhuset et lille eddikebryggeri (4) til udnyttelse af den saft, der er blevet sur. Foruden forskellige trætyper – kokospalmer (6), viftepalmer (7) og figentræet (11) – ses negerhytter (10), der kontrasterer stærkt mod planterboligen i baggrunden til højre

engelske. Nybyggerne førte selv deres varer til St.Thomas, en trafik, der muliggjordes af de smaa afstande og farvandets rolige karakter, og som ikke kunne hindres af de britiske krigsskibe.

Ogsaa St.Thomas havde ifølge Codrington takket være brandenburgerne gennemgaaet en stærk udvikling, idet antallet af sukkerværker i løbet af otte aar var steget fra ét til syv og tallet paa slaver fra 300 til 1500. For sukkerværkernes vedkommende holder denne angivelse stik, hvorimod landlisten 1697–98 kun opregner 717 slaver. Det er dog tænkeligt, at hensynet til kopskatten kan have forledt plantageejerne til at opgive for lave tal.

Der er næppe tvivl om, at brandenburgernes sukces maa ses som et krigstidsfænomen, baaret oppe af vesttyske og hollandske handels- og kapitalinteresser. Saalænge krigen varede, fandt disse et gunstigt virkefelt i ly af det neutrale Danmark, som dækkede deres fartøjer med danske søpas og lagde en skærmende kaabe over deres operationer i Vestindien. Med krigens ophør ændrede billedet karakter. Endnu i 1698–99 følte Johan Lorentz dog trykket af deres konkurrence som en alvorlig hindring for kompagniets handel, og gang paa gang anmodede han direktionen om at hjælpe ham af med de besværlige gæster. Men skønt direktørerne delte hans opfattelse, ønskede de at gaa forsigtigt til værks. Vanskeligheden var jo, at kurfyrsten gennem sin underskrift paa traktaten var part i sagen. De ville, at man skulle se tiden an, og det viste sig at være klog politik. Hvad enten det nu skyldtes de nævnte kapitalinteressers svigten eller maaske den omstændighed, at kurfyrst Frederiks interesser samlede sig om at opnaa værdigheden som konge af Preussen, et ønske, der realiseredes i 1701, vist er det, at brandenburgerne fra 1699 indstillede farten paa Vestindien og slavetilførselen fra Afrika. Stort set betød det, at faktoriet nu overlodes til sin skæbne. Endnu kunne det rent lejlighedsvis som aftalt i traktaten sammen med guvernementet opkøbe en og anden hollandsk fribytters slavelast. Men under Lorentz' efterfølgere ophørte dette makker-

skab trods brandenburgernes protest. 1702–03 var det almindelige indtryk paa øen, at faktoriet kørte paa pumperne. Det havde da solgt de fartøjer, det hidtil havde anvendt i den lokale fart, og opretholdt kun en beskeden handel med sukker, bomuld og majs, som eksporteredes paa fartøjer under dansk flag til Curaçao. Funktionærstaben skrumpede ind til nogle faa personer, og bygningerne, hvoraf kirken længe havde været benyttet som pakhus, forfaldt mere og mere. Med udløbet af den 30-aarige overenskomst i 1715 sattes faktisk slutstenen for den brandenburgske episode, selv om forhandlingerne om de to parters gensidige pengekrav fortsattes endnu en aarrække.

Den fremgang, der havde fulgt den brandenburgske foretagsomhed i 1690erne, blev en spore for Johan Lorentz til at søge kompagniets virksomhed lagt an efter lignende baner, baseret paa regelmæssig tilførsel af negerslaver. Derigennem ville man øge profitmulighederne baade paa St.Thomas, hvor det ville betyde udvidet produktion, og i handelen med nabokolonierne, hvor behovet for arbejdskraft havde bragt priserne paa slaver i vejret.

I København smittedes de ledende direktører, den gamle Jens Juel og oversekretæren i danske kancelli Matthias Moth, af guvernørens optimisme. Kompagniet livede op til fornyet aktivitet, symboliseret i udstedelsen af en ny kgl. oktroj i september 1697 og et nyt reglement to aar senere, i det store og hele en à jour-føring af bestemmelserne fra 1671. Allerede før, i 1696, var skibet „Gyldenløve" afgaaet til Vestindien, og aaret efter lykkedes det kompagniet i forening med storkøbmanden Jacob Lerche at faa udrustet en slavehaler, „Københavns Børs", til Guinea, hvorfra den 1698 indbragte 280 slaver til St.Thomas. Hermed var trafiken indledet. I 1699 ankom „ChristianV" med 353 slaver og i 1700 „Frederik IV", det tidligere „Københavns Børs", som kompagniet helt havde overtaget, med 238. Resultatet var dog ikke straalende. Tabene under overfarten havde været store, henholdsvis 226, 196 og 300 slaver; og de, der naaede frem, var saa medtagne, at Lorentz 1698 paastod, at han aldrig havde set saa ringe slaver. En slags trøst fandt han i, at hollandske slaveskibe havde haft tab paa indtil tre fjerdedele af deres last. For at bøde paa de værste mangler blev slaverne fodret godt med majs og fik om fornødent et tilskudsfoder af kød. Alligevel døde temmelig mange af dem efter landsætningen paa grund af deres svækkede konstitution, eksempelvis af de sidstankomne 238 ikke mindre end 42. Af de tiloversblevne 196 købte en engelskfødt købmand, Manuel Manasses Gilligan, der 1695 havde skaffet sig indfødsret paa St.Thomas, 80 fuldvoksne à 100 rd og 18 mindre à 55 rd, vistnok til eksport. En fransk kaper, der befandt sig i havnen, aftog 33, hvoriblandt 22 fuldvoksne, ligeledes til 100 rd stykket. Resten afsattes vistnok paa øen, de bedste til priser varierende fra 70 til 95 rd, mens de 23 ringeste, der maatte sættes til auktion, gennemsnitligt indbragte 43 rd. Da samtlige 238 slaver ved ankomsten var bogført for en værdi af 10.960 rd eller ca 46 rd stykket, kunne der for saavidt tales om en overskudsforretning, naar de 300, som var døde under rejsen, blev holdt uden for beregningen.

Dette forklarer, at kompagniet, skønt det naturligvis maatte betragte de tre rejser som „helt slet udfaldne", ingenlunde tabte modet. Tværtimod gav de opnaaede priser det blod paa tanden, og det besluttedes i 1701 at fortsætte handelen „med fuld force" og fremtidig udsende to guineafarere aarlig i tillid til, „at Gud herefter forlener bedre lykke". Maaske bør det i denne forbindelse erindres, at den udbyttemæssige side af slavehandelen ikke maaltes alene ved de opnaaede priser paa slaverne, men at disse som oftest var en nødvendig betingelse for overhovedet at faa fat paa de attraaede kolonialprodukter, som skibene skulle have med hjem.

Tilvejebringelsen af disse returladninger var en vigtig side af Lorentz' virksomhed. Foruden til slaveskibene skulle der ogsaa sørges for ladninger til de fartøjer, der ankom direkte fra København, i disse første aar ca ét skib hvert andet aar. Det var en krævende opgave. Ikke blot, fordi man ved selve ilad-

Baron Jens Juel (1631–1700), broder til søhelten Niels Juel og ligesom denne stærkt engageret i tidens store handelsforetagender. 1671–80, 1682–84 og fra 1689 til sin død direktør for Vestindisk-guineisk Kompagni. Stik af G. Valck 1685 efter maleri af B. Vaillant

ningen savnede tilstrækkeligt mandskab og de nødvendige tekniske hjælpemidler. Men nok saa meget, fordi skibene ankom højst uregelmæssigt og – paa grund af den langsomme postgang – undertiden helt uventet. Da det kneb med tilstrækkeligt pakhusrum, og da det var begrænset, hvor længe varer som sukker, tobak etc kunne henligge uden at tage skade, fik skibene hyppigt lov til at tilbringe en lang liggetid, før det lykkedes at skrabe en nogenlunde antagelig ladning sammen, hvad der i mange tilfælde blot betød halv last. Særlig vanskeligt laa det i 1698, da „Gyldenløve" indtraf i august og „Københavns Børs" i september. Sidstnævnte blev afskibet i februar 1699, mens „Gyldenløve" maatte afvente kogningen af den ny sukkerhøst og derfor først kunne afsejle i juni.

Sammenlagt hjemførtes der i perioden 1697–1702, under Lorentz' guvernørtid, med fem skibe:

1.229.720	pd	brunt sukker	3.964	pd	kakao
1.970	„	topsukker	1.436	„	hvidt kanel
28.567	„	hvidt puddersukker	502½	„	skildpadde
91.414	„	bomuld	134.064	„	campechetræ
4.159	„	indigo	132.662	„	pokkenholt
2.555	„	tobak	252		potter kildywel

Desuden mindre partier af forskellige træsorter og en del huder.

Hovedmassen af det uraffinerede brune sukker og bomulden var af øens egen avl, fremstillet paa kompagniets to plantager eller købt hos planterne. Pokkenholtet var hugget og tilsavet af kompagniets slaver, der ogsaa havde indsamlet kanelbarken. Derimod var det raffinerede hvide sukker og vist ogsaa de andre varer indkøbt udefra, tobakken og huderne saaledes paa Porto Rico.

Med undtagelse af den hvide kanel, som direktionen ikke ville have mere af, og pokkenholtet, som det knap nok var umagen værd at fragte hjem, fandt varerne god afsætning i København. Direktionen beklagede levende, at der ikke var sendt mere sukker, bomuld og tobak. Lorentz fik besked om, at han endelig ikke maatte føle sig bundet til nogen bestemt pris for sukkeret, men gerne maatte betale de gængse priser. For at fremme ekspeditionen fik guvernøren paalæg om „paa en god manér" at foreholde indbyg-

gerne deres pligt til kun at handle med kompagniet. Ved sin tilbagekomst 1694 havde Lorentz med direktionens billigelse proklameret fri handel paa øen. Resultatet var, at indbyggerne købte deres forbrugsvarer paa Curaçao og til gengæld lod hollænderne faa deres produkter. Direktionen ønskede dette forhold ændret og henstillede til guvernøren at overveje indførelsen af en import- og eksporttold paa 20 %. Men en saadan foranstaltning ville efter Lorentz' mening lamme øens handel og blive til ensidig fordel for brandenburgerne. I kraft af deres privilegier kunne disse ikke rammes af tolden. De ville blive i stand til at købe europæiske varer paa de andre øer og sælge dem til indbyggerne, hvis produkter de kunne tage i bytte og eksportere. De ville atter skumme fløden og sandsynligvis genvinde den popularitet, de havde sat over styr. En anden ting var, at tanken om en toldforhøjelse kunne bruges som trusel overfor planterne og derved gøre dem mere villige til at handle med kompagniet. Faktisk paastod baade Lorentz og generaldirektør van Belle i 1702, at rygtet om den paatænkte forholdsregel allerede havde gjort sin virkning, idet den første havde kunnet købe sukker hos planterne til $4^1/_2$ rd for 100 pd, mens brandenburgerne forgæves havde budt $5^1/_2$ rd. Her spillede dog nok ind, at disse ved deres haardhændede forretningsmetoder og gennem hele deres færd paa det sidste havde skabt uvilje hos flertallet af befolkningen.

Lorentz kendte farerne ved en for stram handelspolitik, som han saa den praktiseret i de engelske og franske kolonier i modsætning til de hollandske. Han forudsaa, at monopolhandelens strikte gennemførelse ville medføre tabet af øens nyerhvervede betydning som handelscentrum. Jo flere skibe der besøgte den, des større fordel. Hollandske interlopere – fartøjer, der drev handel udenom de autoriserede og monopoliserede handelskompagnier – ankom i stigende tal til øen, og Lorentz gjorde paa kompagniets vegne gode forretninger ved at afkøbe dem deres slavelast. Var kompagnikassen tom, tillod han indbyggerne at handle med dem. Et forslag fra direktionen om at sende dansk mel til kolonien fraraadede han, fordi Nyenglandsstaterne var begyndt at levere mel af finere kvalitet til billigere priser. Han forstod, at der herved skabtes ny handelsmuligheder. Iøvrigt forsøgte han selv et handelsfremstød ved at sende det ene af guvernementets to smaafartøjer ud paa en ekspedition til Sydamerikas kyst, et forsøg der dog glippede, fordi fartøjet var uegnet. Ellers brugtes disse skibe til smughandel paa Porto Rico, hvor de tilbyttede sig huder, tobak, skildpadde og talg for tøjer, isenkram m.v. Ind imellem foretog de rejser til St. Eustatius og Curaçao med sukker og bomuld for til gengæld at faa lærred, stoffer og krydderier.

En grund mere for guvernøren til ikke at irritere indbyggerne var, at det i 1700–01 trak op til en ny krig mellem de europæiske magter. Det var en eventualitet, han imødesaa med store forventninger, „thi da skal det være tid, at ploven drives".

Selv oplevede Johan Lorentz kun begyndelsen til denne gyldne tid, idet han efter længere tids skranten døde den 10. juni 1702. Klarhjernet og beslutsomt havde han da ledet kolonien gennem 11 aar og set den udvikle sig til et sundt, levedygtigt foretagende. Han havde formaaet at vende stemningen i den broget sammensatte befolkning og skabe respekt om guvernørens person. Med utvivlsom ret kunne han i 1699 sige, at „aldrig nogen planter i ringeste maade noget paa mig har haft at klage". Samtidig havde han været kompagniet en god mand og ved sin ærlige og redelige færd vundet direktionens tillid. Som et bevis paa dennes erkendtlighed modtog han kort før sin død to oksehoveder vin samt et tilsagn om gageforhøjelse med 100 rd aarlig, en beskeden, men øjensynlig meget kærkommen paaskønnelse.

BEFOLKNINGEN PAA ST. THOMAS
SAMMENSÆTNING OG LEVEVILKAAR

For at belyse udviklingsforløbet i den lille dansk-vestindiske koloni er det nødvendigt at vende blikket mod kolonisamfundets struktur og se paa forandringerne i denne.

Som omtalt fandtes der ved Jørgen Iversens afgang 1680 47 plantager i drift paa St.Thomas. Paa samme tid udgjorde indbyggertallet 331, nemlig 175 negerslaver og 156 „kristne" eller fri, heri medregnet fire i kompagniets tjeneste staaende saakaldte „frinegre", hvoraf én ikke destomindre var indianer.

I løbet af de nærmeste aar indtil 1686 steg antallet af plantager til 83 og befolkningstallet til 633, dvs henved det dobbelte. Disse 633 fordelte sig som følger:

Plantere med hustruer og enker	135
Børn af plantere	127
Kompagnitjenere, soldater og søfolk, som ikke er medtagne som plantere	38
Ialt hvide	300
Voksne mandsslaver	140
Voksne kvindeslaver	81
Slavebørn	57
Ikke specificerede slaver	55
Ialt slaver	333

Tællingen 1686 er særlig interessant derved, at den opgiver fødested for øens 135 voksne hvide. Af disse var 54 født i Vestindien, var, hvad man kalder kreoler, mens 37 var født i Holland, 13 i det danske monarki (heraf to i Norge og tre i Holsten), 12 i England, 10 i Frankrig, 5 i Tyskland, 2 i Sverige, 1 i Belgien og 1 i Portugal. Værd at notere er desuden, at af ialt 64 kvinder var ikke mindre end 42 kreoler. Iøvrigt var 108 reformerte, 20 lutheranere og 7 katoliker.

I 1691, da Thormøhlen overtog kolonien, androg tallet paa fri indbyggere, ikke medregnet kompagniets folk, ialt 385, børn og voksne. Heraf var 110 udvandrere fra Europa (36 fra Holland, 24 fra det danske monarki, 19 fra Storbritannien, 14 fra Frankrig, 7 fra Tyskland, 7 fra Belgien, 2 fra Sverige og 1 fra Portugal). 268 var født i Vestindien (94 paa St.Thomas, 109 paa de hollandske øer – deraf 85 alene paa St.Eustatius – 60 i de engelske og 5 i de franske kolonier). Fremdeles var to født i Nordamerika, én i Brasilien og endelig to – to frinegre – i Afrika. Antallet af slaver, indbefattet 196 kompagnislaver, beløb sig samtidig til 751, saaledes at det samlede indbyggertal var 1136, stadig fraregnet kompagniets fri folk.

I dette nationalt yderst brogede selskab gjorde det hollandske element sig stærkest gældende. Hollandsk var og blev omgangssproget og anvendtes i udstrakt grad som koloniens officielle sprog, bl.a. i kundgørelser og ved udfærdigelse af søpas. Ikke mindst de mange hollandsk-kreolske kvinder prægede udviklingen. Selv i hjem, hvor faderen var dansk og tilhørte den lutherske konfession, antog børnene hollandsk sprog og oplærtes i den reformerte tro. Nogen dansk skole fandtes ikke, hvorfor ogsaa børn fra

rent danske hjem var henvist til at søge den reformerte. Baade i 1703 og 1722 henstilledes det til direktionen, at der udsendtes en luthersk skoleholder; men meget betegnende forlangtes det 1722, at vedkommende „kunne tale, læse og skrive niederteutsch", hvormed vistnok menes hollandsk. Dansk var ikke i kurs og taltes kun mellem fortets beboere indbyrdes. Det hænger sammen med, at det danske befolkningselement var saa svagt repræsenteret blandt plantageejerne, 1716 anslaaet til mellem en tiende- og en tolvtedel. Planterne udgjorde det socialt førende lag. De mere fremtrædende blandt kompagniets funktionærer undgik ikke at paavirkes heraf. Mange af dem, bl. a. guvernørerne Heins, Lorentz, Claus Hansen og Joachim v. Holten samt bogholderen Didrik Mogensen, almindeligt kaldet Magens, giftede sig ind i hollandsk-vestindiske planterfamilier.

Som helhed maa man vist sige, at forskellen i nationalitet normalt betød overmaade lidt. Lejlighedsvis forekommende ringeagtsytringer overfor danskerne synes i reglen at kunne føres tilbage til modsætningen mellem styrende og styrede eller finder sin forklaring i de danske kompagnitjeneres gennemgaaende mangelfulde kvalifikationer.

Paa tilsvarende maade har det tilsyneladende forholdt sig med de religiøse skillelinier. Fra koloniens start havde man fra dansk side klogeligt undladt at haandhæve det i moderlandet gældende strenge statskirkeprincip og tilladt fri religionsøvelse. Ved siden af den dansk-lutherske fandtes tidligt en reformert menighed, hvortil navnlig hollænderne sluttede sig. Den havde sin egen kirke og fik 1716 ret til selv at udpege sin præst. I 1701 omtales tilstedeværelsen af en fransk-reformert menighed, hvis præst var død nogle aar i forvejen. Ogsaa den havde sin egen kirke, beliggende nordvest for byen. Den fik 1717 kongeligt kaldsbrev for en fransk præst. Endelig nævnes 1699 lejlighedsvis en engelsk præst paa øen, hvorimod katolikerne vist maatte nøjes med periodiske besøg af gejstlige fra naboøerne.

Noget dybere trosliv var der næppe tale om. I 1703 beklages det, at mange af de reformerte i 20, 30, ja 40 aar ikke havde besøgt Guds bord. Og samtidig hedder det om gudstjenesten i den lutherske menighed, at „foruden Jens Rasmussen (en gammel dansk planter) kan man tælle undertiden én à to og en anden gang én à to andre af dem her i dorpet. Konerne, naar de er sanket, skal i tallet være fem, som ikkun er ringe og fattige, undtagen Jens Rasmussens". Saa havde taphusene bedre søgning! I 1706 fik den lutherske menighed, der først havde til huse i et af guvernørens to værelser og senere i en af Christiansforts bastioner, sin egen kirke, en lille fyrretræskirke, bygget paa fortets grund af materialer hjemmefra. Den benyttedes indtil 1752, da den var saa faldefærdig, at den maatte nedrives.

Fra de dansk-lutherske præster udgik der ingen kulturel løftelse. Dertil var deres aandelige og moralske habitus for ringe. En sjælden undtagelse synes præsten Ephraim Monrath at have dannet. Hans tidlige død i november 1696 beklagedes i lige grad af den lutherske og reformerte menighed, „hvilke med stor kærlighed og velyndelse imod hans kristelige liv og levnedsforhold var betagen". Langt oftere gav deres livsførelse anledning til forargelse. Men de kaar, man bød dem, var heller ikke gode. Om præsten Jens Hofmans boligforhold hører vi 1686, at han maatte have udleveret et stykke sejldug til dække over sengen, „eftersom han sig beklager ej at kunne ligge tørt om natten for regn, tilmed blev hans sengeklæder bedærvet for ham". Hans kost bestod 1688 af „raadent oksekød, ormædt og ormfyldt flæsk, muldnet og skimlet kassave". Ikke underligt derfor, at der ofte høres om messefald paa grund af sygdom!

Om de underordnede kompagnifunktionærer, om soldaterne, søfolkene, servingerne og straffefangerne, der sendtes ud fra Danmark, gælder, at de kun i ringe grad prægede udviklingen. Flertallet synes at være sivet bort næsten ligesaa hurtigt, som de kom. Dødeligheden iblandt dem var stadig forfærdende stor. Til trivialitet gentager dødslisterne den samme historie om følgerne af manglende tilpasningsevne til klimaet, uhensigtsmæssig ernæring og beklædning samt en umaadeholden livsførelse. Hyppigt var det bundfaldet hjemmefra, der sendtes ud, folk, man af en eller anden grund ville af med. Forgæves bad

guvernementet om at faa friske unge mennesker, „jo grovere bønderdrenge, jo bedre, saa og af grove haandværksfolk". De daarlige boligforhold i fortet, efter guvernør Holtens mening det mest usunde sted paa øen, blev manges død. Soldater som officerer var indlogerede i fortets bastioner, hvis aabne kanonporte gav regn og vind fri adgang, i regntiden et ulideligt forhold, især for de syge. Faa, som de var – i 1716 kun 15–16 mand til bevogtning af fortet med dets 36 kanoner og taarnet paa Smitsbjerg – var de overbebyrdede med vagttjeneste. Trods de lave lønninger, 1 à 2 rd maanedlig, forstod de altid at skaffe sig spiritus og mødte ofte drukne paa vagten. Efter hvad guvernør Erik Bredal fortæller, kunne det da ske, at en post faldt ned fra volden og slog sig ihjel. Tiere skete det, at de deserterede og skjulte sig paa landet, indtil de fandt lejlighed til at slippe derfra.

Ogsaa søfolkene benyttede gerne den første den bedste lejlighed til at absentere sig. Om den danske besætning paa et af guvernementets fartøjer rapporteres 1702, at to mand var „overgaaen paa en sørøver" og to andre paa en kaper, mens én var deserteret, og fire havde taget tjeneste paa øens private fartøjer. Kun skipperen, en baadsmand og en dreng var endnu tilbage.

Angaaende servingerne besluttede raadet i 1706 ikke at udsætte flere hos plantageejerne paa grund af de mange klager over behandlingen. Formodentlig har planterne, der samme aar i anden forbindelse gjorde gældende, at en hvid mand højst kunne arbejde 3 à 4 timer daglig, ikke praktiseret denne regel overfor deres europæiske tyende.

Hvad endelig straffefangerne angaar, gik stemningen fra 1701 imod anvendelsen af disse, skønt kompagniet lejlighedsvis fandt sig i at modtage en og anden misdæder. Dets standpunkt var, at hvide fanger ikke egnede sig til arbejde i det vestindiske klima. De kunne næppe nok præstere en fjerdedel af en afrikaners arbejde og var ikke som negerslaverne istand til selv at sørge for kost og klæder. Som opsynsmænd kunne de ikke bruges, da ingen turde betro dem noget. Paa den anden side gik det ikke an at behandle dem paa lige fod med negerslaverne og lade dem arbejde sammen med disse, fordi det ville nedbryde respekten for den hvide mand. Og endelig ønskede direktionen at modvirke den gængse forestilling om, at det var en straf at komme til Vestindien. Som man vil se en rent forretningsmæssig vurdering af problemet uden blot antydning af følelsesbetonede synsmaader.

For nu at vende tilbage til befolkningsstatistikken foreligger der for 1691 et materiale til belysning af aldersfordelingen i et udsnit af planterbefolkningen, omfattende kongens kvarter og byen Charlotte Amalia. Af 226 fri beboere var 100 (44,3 %) under 15 og 12 (5,3 %) over 60 aar, mens de mellemliggende produktive aldersklasser talte 114 (50,4 %). Da det drejede sig om en udvandrerbefolkning, kunne man vel have ventet en større overvægt for disse sidste; men sandsynligvis har afgangen her været uforholdsmæssig stor som følge af arbejdets haarde karakter og de veksler, en uforsigtig levevis trak paa helbredet. At det alligevel var muligt at opnaa en høj alder ses af, at de to ældste beboere var henholdsvis 86 og 80 aar. Børnedødeligheden har tilsyneladende ikke været særlig stor, idet der 1691, nitten aar efter koloniens grundlæggelse, af en samlet befolkning paa 385 hvide fandtes 94, som var født paa øen.

Efter 1691 er vi for befolkningsstatistikkens vedkommende henvist til at benytte de saakaldte landlister, der udgjorde grundlaget for skatteudskrivningen. Af skatter udskreves, vistnok fra 1692, en grundskat og en kop- eller hovedskat. Opgivelserne til *grundskatten*, der paa St.Thomas ansattes efter plantagens bredde med ti – efter 1710 tyve – skilling pr 100 fod, siger os i reglen intet om plantagernes størrelse, da længden sjældent angives. Det kan dog anføres, at man i 1760erne regnede normalstørrelsen af en plantagegrund paa St.Thomas for det samme som paa St.Croix, dvs 2000×3000 fod eller godt og vel 100 tdr land. Det oplyses almindeligvis, hvad plantagen bruges til, om det er en sukker- eller bomuldsplantage etc, og om den er udstyret med sukkerværk eller kattunværk, det sidste en mølle til udskillelse af bomuldsfrøene. *Kopskatten* udgjorde fra 1710 for en voksen mandlig indbygger og for en „kapabel",

Dør i sydvestmuren paa Christiansfort, St.Thomas

dvs fuldt arbejdsdygtig mands- eller kvindeslave over 16 aar, $2^1/_2$ rd aarlig, mens der af voksne fri kvinder og halvvoksne slaver (fra 12 til 16 aar) svaredes $1^1/_4$ rd. Skønt negerbørn under 12 aar og de saakaldte „manqueroner" – voksne, helt eller delvis arbejdsudygtige slaver – var skattefri, er de dog opført i landlisterne. Det samme gælder „bosalerne", de nyankomne slaver, som der ikke svaredes skat af det første aar. Derimod medtager listerne ikke kompagniets og det brandenburgske faktoris folk og slaver samt i lange perioder heller ikke antallet af mindreaarige hvide. Tallet paa kompagnislaver kan dog i reglen oplyses ved hjælp af kompagniets inventarielister. Iøvrigt maa opgivelserne tages med et vist forbehold under hensyn til datidens skatteborgermentalitet, som næppe var bedre end vor tids. I hvert fald paastod guvernør Erik Bredal 1718, at plantageejerne tit lod deres slaver skjule sig i skoven, naar optællingen fandt sted. Et almindeligt forekommende træk er det, at landlisten, hvor ingen ny angivelse foreligger, lægger det foregaaende aars tal til grund. Der er derfor al grund til at regne med, at opgivelserne, navnlig for slavernes vedkommende, er minimumstal.

Med de nævnte mangler for øje kan materialet dog sikkert bruges til at illustrere udviklingens forløb. Saaledes kan den fremadskridende opdyrkning følges gennem væksten i plantagernes tal fra 83 i 1686 til

122 i 1700. Mere siger det os maaske, at tallet paa negerslaver samtidig steg fra 633 til 1317, mens antallet af sukkerværker gik op fra 1 til 8. Det viser en bevægelse mod en mere intensiv drift med vægten lagt paa produktion af sukker og en deraf følgende større indsats af arbejdskraft. Dog laa hovedvægten stadig saa afgjort paa dyrkningen af bomuld. Produktionen af indigo var saa godt som ophørt, og tobak blev ikke mere plantet med salg for øje; „men hver planter saa meget, som han har nødig til sit eget forbrug", som det hedder i en rapport fra 1699. Almindeligvis dyrkedes der desuden kassave og milie til husbehov.

Paa kompagniets egne plantager gik man foran i denne udvikling. I 1700 fandtes der sukkerværker baade paa den saakaldte Sukkerplantage og paa plantagen i Nykvarter, og den samlede produktion udgjorde 124.297 pd sukker. Umiddelbart derpaa fulgte nogle uheldige aar med vedholdende tørke og larveangreb paa sukkerrørene, hvilket dog ikke forhindrede, at det i 1702 besluttedes at indrette et tredie sukkerværk paa plantagen ved Moskitobayen.

Udbrudet af den spanske arvefølgekrig (1701–13) satte fart i udviklingen med øget tilgang af kolonister, især handlende, og med bedre indtjeningsmuligheder, bl. a. paa grund af stigende sukkerpriser. Under disse forhold blev der tjent store penge, som for en dels vedkommende anbragtes i plantager og anlæg af sukkerværker. Resultatet ses i landlisten 1720–21. Antallet af plantager var nu steget til 170, indbefattet kompagniets tre. Af 167 private plantager var 77 beplantet med sukker, og af disse var 28 udstyret med sukkerværker og 11 med værker til destillation af rom. 74 grunde var beplantet med bomuld og 9 med „kost", altsaa kassave, majs eller lign., mens der mangler angivelse for de resterende 7.

Paa samme tid var indbyggertallet vokset til 5028 sjæle, fraset kompagniets funktionærer. Heraf talte den fri befolkning 524 mod 385 i 1691 og slaverne, medregnet 360 kompagnislaver, 4504 mod 751 i 1691. Altsaa en stigning paa henholdsvis 36 og lige ved 500 %.

Det interessante ved disse tal er, at fremgangen i saa overvejende grad falder paa slaverne, som nu gennemsnitligt udgjorde 26 pr plantage mod 7,6 i 1686 og 10,8 i 1700. Sammenlignet hermed var antallet af fri eller, om man vil, hvide, set i forhold til tallet paa plantager, i tilbagegang, ikke mindst naar hensyn tages til, at en væsentlig større del af disse fri i 1720 falder udenfor planterbefolkningen, et forhold, vi skal komme tilbage til. Iøvrigt hænger tilbagegangen sammen med udviklingen i ejendomsbesiddelsen, som gik i retning af sammenlægning af flere plantagegrunde. Det er saaledes karakteristisk, at i 1720 besad 25 plantageejere hver to eller flere plantagegrunde, en enkelt, Jacob Magens, endog hele syv. Omend under beskedne forhold fulgte udviklingen det forløb, vi kender fra andre vestindiske øer, hvor overgangen til sukkerproduktion med øget slavehold medførte fortrængning af de smaa plantageejere, som selv havde taget del i arbejdet.

For disse fortrængte plantageejere og for de fattige hvide i det hele taget var livsmulighederne paa øen ikke tillokkende. De kunne friste en ikke altfor blid lod som forvaltere eller bestyrere, mesterknægte, som det kaldtes, paa deres mere velstillede medbrødres plantager. Eller de kunne forsøge sig som haandværkere. Men navnlig i sidste tilfælde mødtes de af en haard konkurrence fra de sortes side, fordi slaveejerne som regel saa deres fordel i at oplære nogle af deres mest opvakte slaver som tømrere, murere o. l. Ja der fandtes ligefrem folk, som levede af at udleje saadanne haandværksslaver til andre. De hvide med deres højere levestandard kunne selvsagt ikke klare sig i konkurrencen. Resultatet blev derfor i reglen, at de emigrerede. Forøvrigt virkede anvendelsen af den sorte arbejdskraft i haandværk – og for resten ogsaa i søfarten – stærkt deklasserende paa disse erhverv og bidrog derigennem til at hæmme indvandringen af respektable hvide.

Forsorgen for de fattige varetoges ligesom i moderlandet af menighederne og baseredes udelukkende paa almisser. Den administreredes for den reformerte menigheds vedkommende af dennes forstandere, for den lutherske af præsten, som maatte aflægge regnskab for guvernøren. I 1703 androg den lutherske

Udsnit af kort over St.Thomas fra omkring 1730. Midt i billedet havnen med et kompagniskib og Christiansfort med taarnet Trygborg og den lutherske kirke. Til venstre for fortet byen Charlotte Amalia og bag denne taarnet Skytsborg („gammelt taarn"). Til højre Smitsbjerg („Taarnbjerget") med Frederiksfort. Spredt i landskabet planterboliger

fattigkasses midler 400 rd, hvoraf en del var laant ud. Rentens størrelse, 10 % mod 5 % i Danmark, giver en forestilling om det vestindiske laanemarkeds stramme karakter.

Hvad de mere velstillede plantere angaar, medførte udviklingen, at de i stigende tal bosatte sig i byen – eller byerne, hvis man vil regne Charlotte Amalia og Christiansstad for selvstændige bebyggelser. Mens der saaledes efter landlisten 1691 kun fandtes to fast bosiddende plantere her, hvortil kom, at fire plantere havde huse staaende til lejlighedsvis benyttelse, var forholdet i 1710 det, at af 73 plantageejere ikke mindre end 26 havde fast bopæl i byen og et noget mindre tal boliger, hvor de tog ind af og til. Til en vis grad hænger det sammen med, at en del af disse plantageejere tillige eller fortrinsvis var beskæftigede med handel og derfor nødvendigvis maatte bo i havnens nærhed. Men det var ogsaa et udslag af en almindelig dragning mod byen og livet i fortets og havnens umiddelbare nærhed. Her i byens mange taphuse eller beværtninger kunne planterne mødes med guvernementets funktionærer eller tilrejsende fremmede og spørge nyt om handelens og krigens gang eller drikke sig en rus og for en stund glemme arbejdet, bekymringerne og den daglige utryghedsfølelse. Især paa fjerntliggende plantager lurede frygten paa dem. Dels for negeroprøret, som erfaringer fra omliggende kolonier gjorde til en realitet. Dels, nu i krigsaarene, angsten for overfald af kapere og sørøvere. Aaret 1702 bragte to saadanne overfald fra spanske sørøveres side. Først paa den velstaaende planter Thomas Berendsens plantage, hvorfra der bortførtes 29 slaver. Og siden paa guvernør Claus Hansens og købmanden Peter Smiths plantager, hvor røverne bemægtigede sig ialt 33 slaver, efter at de havde dræbt én vagtpost og bundet to andre. Hvad var rimeligere, end at planterne med deres familier under saadanne forhold søgte ly i fortets nærhed, hvor de tilmed kunne dyrke den selskabelighed, de savnede paa plantagerne?

I bedste fald overlodes da ledelsen af den daglige drift og opsynet med slaverne til en hvid mesterknægt eller forvalter, ikke sjældent en irsk udvandrer. Men i en række tilfælde nøjedes man med at betro opsynet til en sort „bomba", en slags negerformand, som regel en slave, men undertiden en frigiven. Det uheldige i, at slaverne saaledes ofte overlodes til sig selv, fremkaldte 1703 et forslag om, at det skulle paalægges planterne at holde et vist antal kristne i forhold til tallet af slaver. Man henviste til, at tilsvarende regler gjaldt i de engelske og franske kolonier, men glemte at tilføje, at de kun sjældent overholdtes. Forslaget blev da heller ikke ført ud i livet.

Byen eller „landsbyen" *Charlotte Amalia*, hvis oprindelse gaar tilbage til 1681, da Nicolaj Esmit indrettede sine fire taphuse eller værtshuse, bestod i 1688 kun af én række huse, som laa paa kyststrimmelen vest for fortet mellem Baggaertsbjerg og strandbredden. Sidstnævnte aar ankom en del flygtninge, mest handlende og haandværkere, som ikke ønskede at give sig af med plantagedrift, men ville bosætte sig paa deres profession. Da byen efter Heins' opfattelse ikke kunne udvides af hensyn til de omliggende plantager, anlagdes med kompagniets samtykke en ny landsby, *Christiansstad*, paa sletten nordøst for fortet. Efter ansøgning af forskellige plantere fandt Johan Lorentz 1692 udvej for opførelsen af en ny række huse i Charlotte Amalia syd for Kongensgade umiddelbart paa strandbredden. I 1698 havde denne by 33 huse, mens Christiansstad talte 14. Blandt beboerne var flere af øens største plantageejere, saaledes købmanden Peter Smith, som raadede over to beboelseshuse og tre pakhuse, og Lucas von Beverhoudt med ét beboelseshus og ét pakhus.

En fransk jesuitpater, Labat, som 1701 besøgte Charlotte Amalia, skildrer den saaledes: „Byens huse var tidligere blot spidse lerklinede hytter, tækkede med rør og siv", mens nu det store flertal af hensyn til brandfaren var opført af mursten. „De er lave, kun faa med to etager, meget pyntelige, med gulve lagt af glasserede sten eller fajancefliser og væggene hvidtede paa hollandsk manér". Byen bestod af én lang gade, Kongensgade, som begyndte 50–60 fod vest for fortet og endte ved det brandenburgske faktori, en

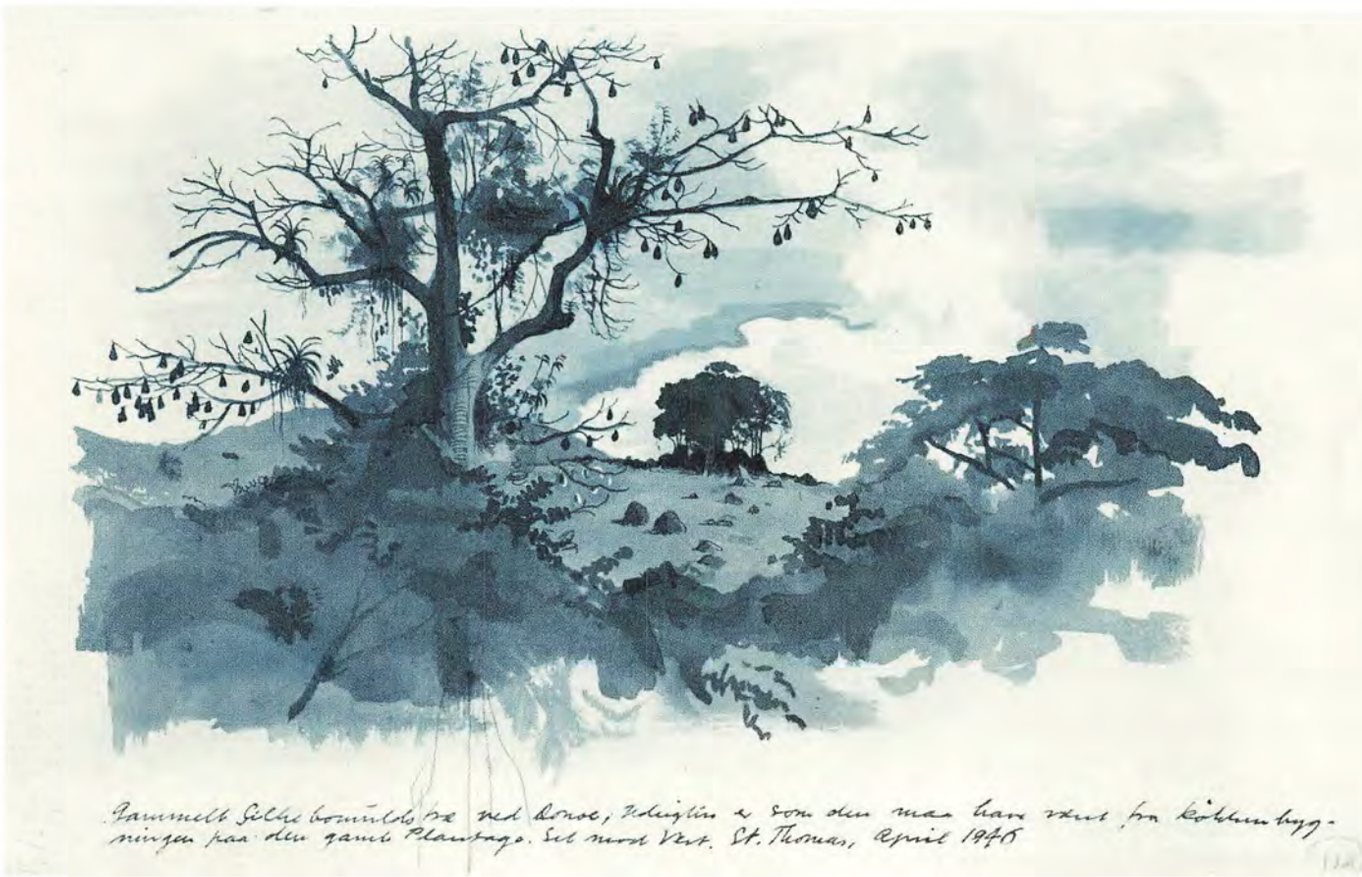

Silkebomuldstræ ved „Donoe", St.Thomas

stor og statelig bygning. I 1704 begyndte man at udstyre husene med overdækkede gallerier ud til gaden. Den franske pater fik en gæstfri modtagelse. Bl.a. blev han indbudt til middag hos guvernør Lorentz, generaldirektør van Belle og købmanden Peter Smith. Hos denne og andre købmænd fandt han pakhusene fyldte med varer, hvoriblandt ostindiske tøjer, musseliner samt krydderier, altsammen til langt billigere priser end paa Martinique.

Labat fik et levende indtryk af handelens betydning og tilskrev den Danmarks traditionelle neutralitetspolitik, der lod havnen aaben for alle nationer. I fredstid tjente øen som stapelplads for den handel, franskmændene, englænderne, spanierne og hollænderne ikke kunne drive aabenlyst. Og i krigstid var den et tilflugtssted for handelsfartøjer, der blev forfulgt af kapere. Disse besøgte ogsaa havnen for at afsætte deres priser, saa at øens købmænd profiterede af deres standsfællers ulykke og delte sejrens frugter med erobrerne. Indbyggernes egne fartøjer, mest smaa barkskibe, gik i fart paa Sydamerikas faste kyst, hvorfra de hjemførte guld og sjældne varer.

Med visse modifikationer passer dette billede paa forholdene i første halvdel af det 18. aarhundrede, hvor St.Thomas havde en, ganske vist beskeden, rolle i forspillet til det opgør, hvis bevægede slutfase blev den nordamerikanske uafhængighedskrig. Baggrunden var de kraftige restriktioner, hvorved England søgte at binde sine kolonier i Nordamerika til en ensidig handel med moderlandet og dettes øvrige besiddelser. Da moderlandet, bl.a. af hensyn til sine egne agrarinteresser, lagde hindringer i vejen for importen af Nordamerikas hovedudførselsartikler, landbrugsprodukter og skibsbygningsmateriel, maatte kolonierne søge sig et marked andensteds. De fandt dette i Vestindien, hvor især de franske og spanske kolonier paa grund af en tilsvarende haardhændet monopolpolitik dels var underforsynede med den slags varer, dels foretrak at sælge deres produkter til nordamerikanerne. Handelens illegale karakter bevirkede, at de to parter i reglen benyttede de hollandske kolonier eller St.Thomas som mellemhandelsplads. Klager fra de britiske kolonimyndigheder viser, at et stigende antal nordamerikanske fartøjer efter 1700

fragtede mel, kød, flæsk, øl, tjære, tømmer og mursten til St.Thomas og til gengæld hjemførte sukker, sirup og rom samt bomuld og kakao.

Krigsaarene efter 1701 stimulerede denne udvikling, som bl.a. spores i væksten af Charlotte Amalia og Christiansstad, der i 1706 tilsammen talte 75 huse. Alene i tidsrummet oktober 1702–september 1703 tog 18 personer af fransk, engelsk, hollandsk og portugisisk oprindelse borgerskab paa øen. Tolv af disse skaffede sig i den nærmest følgende tid søpas til sejlads paa den faste kyst eller naboøerne. Aabenbart var det altsaa bemidlede folk, som ønskede at fortsætte deres handelsvirksomhed, kamouflerede som danske borgere. For nogle drejede det sig om en kortvarig gæsterolle; men andre blev paa øen, købte plantager og bidrog med deres midler til at give plantagedriften et mere kapitalistisk tilsnit.

I englændernes øjne blev St.Thomas „fjendens kaperes havn", hvorfra franskmændene ikke blot forsynedes med proviant og skibsbygningsmateriel til opretholdelse af en højst generende kaperkrig, men ogsaa med oplysninger om englændernes bevægelser. Naturligvis greb engelske krigsskibe og kapere ind mod smughandelen, hvor de kunne komme af sted med det. 1704 forelaa der fra dansk side klage over, at syv fartøjer fra øen var bleven opbragt eller plyndret af engelske kapere. Tre af disse skibe tilhørte den omtalte Peter Smith. Briterne maatte dog indrømme, at der ogsaa fra Irland tilførtes de fjendtlige kolonier levnedsmidler via neutrale havne, samt at de selv benyttede St.Thomas som efterretningscentral.

Som hollænderne prægede koloniens sprog og Charlotte Amalias pyntelige huse, mærkedes deres indflydelse i befolkningens holdning overfor kompagniet og dets repræsentanter paa stedet. De robuste nederlændere var hjemmefra vant til større frihed til at pleje deres økonomiske interesser end f.eks. danskerne. De havde formaaet at hævde og videreudvikle deres selvstændighedsaand i Vestindien, bl.a. overfor det hollandsk-vestindiske kompagni. Saaledes havde indbyggerne paa St.Eustatius i 1696 gennemtrumfet valget af deres egen guvernør. Paa denne som paa flere andre hollandsk-vestindiske øer havde indbyggerne repræsentanter i raadet og derigennem indflydelse paa styrelsen.

I det hele taget gælder det om europæerne i Vestindien, at de følte sig som fribaarne folk, stærke i bevidstheden om selv at have smedet deres lykke. Som slaveejere var flertallet af dem vant til at byde over andre. De var herrer, ikke livegne. Og de vidste, at den ny verden havde plads til dem andensteds, hvis forholdene gik dem imod. Deres livssyn var stærkt realistisk betonet. De var paa vagt mod overgreb og udbytning fra den gamle verdens side. Individualister om en hals og forskellige i national og religiøs indstilling forenedes de i fællesskabet om deres økonomiske interesser.

For kompagniherrerne i København var denne mentalitet fremmed. De var uvant med, at jævne borgere og bønder gjorde en altfor selvstændig opfattelse gældende og utilbøjelige til at tage hensyn til eventuelle klager. De ville helst se kolonisterne under samme synsvinkel som fæstebønderne hjemme, som umyndige væsner, der tavse gik under aaget. For dem var og blev kolonien et udbytningsobjekt uden selvstændig eksistensberettigelse. Ovenikøbet levede de i den forestilling, at indbyggerne stod i taknemmelighedsgæld til kompagniet for dets ofre paa øens forsvar.

Under paaberaabelse af disse ofre søgte kompagniet at fastholde den linie, at markedet paa St.Thomas i første række skulle tjene dets interesser. Derfor forlangte det, at plantageejerne stillede deres produktion eller i det mindste en væsentlig del af den til raadighed for kompagniskibene, og det vel at mærke til priser under det almindelige markeds. De skulle være jorddyrkere, ikke handelsmænd. Og det hænger sammen med, at kompagniet ønskede, at de fortrinsvis skulle dække deres behov for forbrugsgoder gennem det, hvad enten det saa selv tilførte dem disse eller formidlede handelen med fremmede.

Et af sine klareste udtryk fandt denne politik i en instruks for guvernøren, udstedt den 5. november 1702. Det krævedes her, at plantageejerne skulle levere kompagniet tre fjerdedele af deres produktion til

Charlotte Amalia, St.Thomas

priser, der for sukkerets vedkommende laa 20, for bomuld $33^1/_3$ og for andre varer 25 % under markedets pris i Vestindien. Den resterende fjerdedel skulle de normalt selv kunne disponere over. Men hvis kompagniet behøvede den for at skaffe sine returskibe fuld last, skulle det ogsaa have forkøbsret til den, dog mod fuld markedspris. Med en mærkelig naivitet forudsatte direktionen, at indbyggerne stillede deres eventuelle kredit paa de omliggende øer til kompagniets raadighed, dersom kolonikassen var tom.

Meget imod direktionens ønske blev denne plan straks bekendtgjort for planterne, som bestemt nægtede at gaa med til en saadan ordning. De fandt støtte hos guvernøren og raadet, der fremholdt, at forsøg paa at gennemtvinge den ved magt ville føre til koloniens ruin. Resultatet blev, at direktionen opgav tanken i den anførte form og i stedet syslede med forskellige andre planer om at sikre sig forkøbsretten til øens plantageprodukter – forøvrigt ogsaa til de indbragte prisefartøjer – gennem øgede eksport- og importafgifter. Bl.a. var man inde paa, at afgiftssystemet skulle administreres saaledes, at genstridige plantere, som direktionen skrev, blev tvunget til „at krybe til korset" derved, at tolden for disse opkrævedes med 20 % af varens værdi. Karakteristisk nok paalagdes det dog guvernementet at lade bestemmelsen herom fremtræde som en beslutning af sekreteraadet, saa at det ikke fik udseende af, at det skete efter direktionens ordre. En farlig dobbeltbundethed, som maatte afgive mulighed for vilkaarlighed og virke nedbrydende paa respekten hos kompagniets underordnede.

Det maatte forudses, at den skarpere kurs i kompagniets handelspolitik kunne medføre fraflytning og kapitalflugt. Man havde allerede gjort erfaringer med indvandrere fra St.Eustatius, som var rejst bort igen ved udløbet af den otteaarige skattefrihedsperiode, blot for at undgaa at komme til at betale skat. Af hensyn hertil fastsatte instruktionen, at indbyggere, der ville forlade øen for at rejse til fremmede lande, skulle svare kompagniet sjette- og tiendepenge, ialt 25 % af de ejendele, de tog med sig. Ogsaa denne bestemmelse vakte store betænkeligheder hos guvernør og raad, der gjorde gældende, at en saadan skat ikke kendtes i Vestindien. Dens indførelse ville afstedkomme den største ophidselse og virke

afsvalende paa lysten til at bosætte sig paa øen. Desuden ville den være vanskelig at gennemføre, da folk let kunne bringe deres midler bort ad skjulte veje.

I aarene efter 1702 foregik der en stadig tovtrækning om disse og andre spørgsmaal. For at vinde gehør for deres ønsker bekostede indbyggerne i 1706 afsendelsen af en deputation bestaaende af to plantere, Andreas Zinck og Anthony Zytsema, til København. Ingen af disse hørte til øens mere fremtrædende mænd. De var, som købmanden Peter Smith skrev, folk „af jævn kapacitet, dog meget enfoldige". Resultatet af henvendelsen, der berørte andre end de her omtalte problemer, blev da ogsaa yderst magert. Udover et tilsagn om, at direktionen ville gøre sin indflydelse gældende hos regeringen for at opnaa frigivelse af nogle prisetagne fartøjer og udlevering af de negerslaver, der tid til anden var flygtet til Porto Rico, maatte de deputerede i hovedsagen nøjes med tomme talemaader. Ved hjemkomsten til St.Thomas fik de to mænd en saa ublid modtagelse af deres skuffede medborgere, at de maatte anmode om kompagniets beskyttelse.

Imidlertid fortsattes drøftelserne angaaende handelen mellem direktionen og guvernementet. Som betingelse for den noget illusoriske ret til fri handel fastholdt den første, at indbyggerne ikke maatte udføre deres plantageprodukter, saalænge kompagniskibene laa i havnen og kunne faa brug for dem. Plantere, der ejede sukkerværker, skulle være forpligtet til at levere kompagniet et vist kvantum sukker „for en billig pris". Resten maatte de udføre, men ikke til kongens riger og lande eller til Hamburg, hvis købmænd flittigt besøgte kompagniets auktioner i København. Med hensyn til importen bestemtes, at en lang række varer, som fremstilledes i Danmark og Norge, ikke maatte indføres andenstedsfra. Heroverfor henviste guvernementet til de uheldige følger, dette kunne faa for indbyggernes handel paa de spanske besiddelser. Kompagniet burde efter dets mening koncentrere sig om handelen med slaver og kun hvert andet aar sende et lille fartøj direkte til Vestindien med det nødvendige materiel og mandskab til fortet. Dette afvistes imidlertid af direktionen, som ikke undte øens købmænd hele fordelen af handelen med europæiske varer. Kun hvis der opstod ligefrem mangel paa disse, skulle guvernementet se igennem fingre med eventuelle overtrædelser.

For toldsatsernes vedkommende endte drøftelserne med, at direktionen i 1708 bifaldt de lokale myndigheders forslag, hvorefter tolden for indgaaende europæiske varer udover de nævnte undtagelser fastsattes til 5 %, mens udgaaende vestindiske og genudførte europæiske varer skulle svare 6 %. Levnedsmidler fra Nordamerika indgik toldfrit, men ved genudførsel svaredes 4 %. Et medlem af sekreteraadet, kassereren, skulle føre kontrol med afgifternes erlæggelse. Omtrent samtidig synes spørgsmaalet om sjette- og tiendepenge at være afgjort derhen, at man foreløbig opgav at kræve sjettepenge.

Indrømmelsen af indbyggernes ret til at bringe deres produkter til Europa maa øjensynlig ses i sammenhæng med en henvendelse, guvernementet 1706 modtog fra købmanden Peter Smith og viderebefordrede til direktionen. Smith anmodede heri om et søpas for sin barkantine „St.Jan", et fartøj paa 20 læster eller 40 registertons, som han ønskede at afsende til Amsterdam med vestindiske varer. I andragendet gaves der udtryk for en almindelig beklagelse af, at det ikke tillodes kolonisterne at befragte kompagniskibene for egen regning. Dette forhold bar efter Smiths mening skylden for, at øens handlende maatte sende deres varer til Curaçao og indlade dem i hollandske fartøjer, hvorved hovedfortjenesten gik til købmændene der. Han hævdede, at det ville være en smal sag med de varer, indbyggerne tilforhandlede sig paa nabokolonierne, hvert aar at aflade seks skibe fra St.Thomas til Europa med sukker, bomuld, kakao, indigo, ingefær, huder og skind i stedet for som nu højst to. Videre pegede han paa nødvendigheden af nu, da øen var opfyldt med plantager, at skabe udvidede muligheder gennem udviklingen af handelen. Det stod ham klart, at man befandt sig i en højkonjunktur, som ikke kunne vare ved. „Tag ogsaa i betragtning", skrev han 1707, „at der en dag vil blive almindelig fred, og hvis vi ikke i

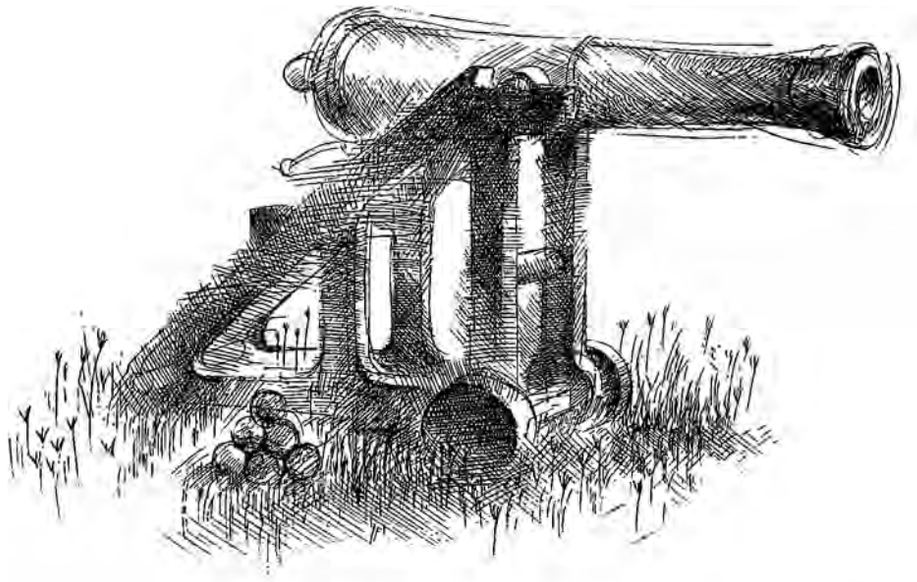

Gammel dansk Kanon udenfor Administrationsbygningen, St. Thomas
Decbr 52.

fredstid kan levere vore varer fra Europa paa samme fod som vore naboer, vil der ikke komme ét fartøj til denne ø, som ellers kunne vokse og blomstre. Men skal den ingen handel have og nøjes med den fordel, som kan flyde af at dyrke et utaknemmeligt land, fuldt af klipper, som denne ø er, hvad skal der da blive af St.Thomas' stakkels beboere og af vore kompagniherrers interesser?"

Peter Smith talte ud fra mange aars erfaring. Han havde bosat sig paa St.Thomas i 1688 og havde saaledes fulgt koloniens udvikling gennem 18 aar. Han havde først virket som agent for brandenburgerne, men havde siden gjort sig uafhængig og oparbejdet en blomstrende forretningsvirksomhed med køb og salg af slaver, vestindiske frembringelser og europæiske forbrugsvarer. I 1698 var han, som nævnt, ejer af to beboelseshuse og tre pakhuse i Charlotte Amalia. Han drev desuden en sukkerplantage og havde skibe i søen, som han undertiden selv førte. Han var i en aarrække koloniens førende skikkelse og øvede en betydelig indflydelse. „Claus Hansen er guvernør; men Peter Smith regerer", blev et mundheld paa øen.

Sin magtstilling udnyttede Smith til gentagne gange at skaffe sig forkøb paa slaver og priseskibe. Men paa den anden side gjorde han guvernementet flere tjenester. F.eks. foretog han paa egen bekostning rejser til Porto Rico og Martinique i landets interesse og forstrakte kolonikassen med midler til handelens fortsættelse. Derfor vakte det ogsaa beklagelse, da han 1705 havde planer om at forlade øen. Tanken blev dog opgivet, maaske fordi direktionen afkrævede ham 20.000 rd i sjette- og tiendepenge. Et tilbud om at give ham sæde i sekreteraadet „som en brav, fornuftig mand" afviste han, bl.a. fordi han frygtede for at komme i modsætning til sine medborgere.

Med de givne indrømmelser synes der at være indtraadt en vis afspænding i forholdet mellem kompagniet og indbyggerne, som hver for sig søgte at udnytte de gode konjunkturer, der var en følge af krigen. For kompagniet frembød slavehandelen gunstige betingelser. Ganske vist ramtes dets egen slavefart af følelige uheld ved tabet af „Kronprinsen" i Guineabugten 1706 og „Christian V's" og „Frederik IV's" forlis i Hondurasbugten 1710 med paafølgende konfiskation ved spanierne af de to skibes rige last af guld og negerslaver. Men disse tab synes mere end opvejet gennem de forretninger, der gjordes med hollandske interlopers, som tvunget af forholdene jævnligt nødtes til at afsætte deres ladninger paa St.Thomas. Der er ikke tvivl om, at kompagniet drog enhver tænkelig fordel af sit monopol ved saadanne lejligheder. Fremgangsmaaden kan belyses ved et eksempel, valgt blandt flere: en interloper indbragte i 1708 241 slaver. Heraf købte guvernøren paa kompagniets vegne 218 til en pris af 80 rd pr fuldvoksent individ. Resten solgtes direkte til indbyggerne, som betalte den sædvanlige rekognition. Kaptajnen forlangte nu

at faa lov til at indkøbe sin returladning, først og fremmest sukker, direkte hos indbyggerne. Men da det blev nægtet ham, gik han ind paa at tage det hos guvernementet, som i forvejen havde indkøbt brunt sukker til 2½ à 3¾ rd 100 pd og hvidt sukker til 5¾ à 6 rd. Da det ikke forslog, opkøbtes yderligere et parti brunt sukker hos øens plantere til 3½ rd 100 pd. Alt dette sukker maatte kaptajnen betale med 4 rd pr 100 pd af det brune og 8 rd af det hvide, hvortil kom indførselstolden af slaverne og udførselstolden af varerne. Som foreløbigt resultat – der var paa dette tidspunkt kun solgt 200 slaver – kunne guvernøren meddele, at avancen paa slaverne androg 3200 rd og paa varerne ca 2000 rd, mens tolden eller rekognitionen havde indbragt 14–1500 rd.

Ved siden heraf udnyttede guvernementet krigssituationen til paa gunstige vilkaar at opkøbe nabokoloniernes produkter og til i kraft af sin forkøbsret at sikre sig en række indbragte prisefartøjer og disses ladninger paa fordelagtige betingelser.

At indbyggerne paa deres side heller ikke laa paa den lade side, fremgaar af toldbøgerne for St. Thomas. Det ses saaledes, at den private udførsel af raasukker, det brune sukker, i 1711 ialt udgjorde 935.995 pd. Heraf gik 560.585 pd direkte til Holland, 139.694 pd til de hollandske kolonier, først og fremmest Curaçao, 222.312 pd til Nordamerika, fortrinsvis til New York, mens resten afskibedes til forskellige engelske og spanske kolonier i Vestindien. En del af dette sukker var utvivlsomt indført fra naboøerne.

Af hvidt, raffineret sukker udførtes samme aar for privat regning 141.611 pd, hvoraf 110.735 pd til Holland og 27.419 pd til hollandsk-vestindiske kolonier. Alt dette sukker var af fremmed oprindelse.

Fremdeles androg eksporten af bomuld uden om kompagniet ialt 155.593 pd, heraf hovedparten, 96.914 pd, til Nordamerika, 17.418 pd til andre britiske kolonier og 38.358 pd til Holland.

Aaret rundt, men navnlig i forsommeren var der et livligt røre i havnen ved Charlotte Amalia. Kanoer og smaafartøjer gik i fart mellem havnen og øens mange vige for at sanke de afsides liggende plantagers produkter sammen. Nordamerikanske skibe, hjemmehørende i New York, Boston, Rhode Island og Carolina, bragte brædder, planker, tagspaan, tøndestaver og mursten til dækning af øens behov. Desuden mel, brød, smør, ost, kød, flæsk og lys samt af og til et antal heste. I bytte hjemførte disse skibe sukker, bomuld, rom, kakao og andre kolonialvarer. I handelen med Holland spillede indbyggernes egne fartøjer hovedrollen, saaledes i 1711 skibet „Gerechtigkeit", tilhørende guvernør Mikkel Crone, kompagnikøbmanden Didrik Mogensen og fire indbyggere, hvoraf skal fremhæves Lucas van Beverhoudt. Desuden det 90 tons store „Kronborg", som ejedes af Mogensen, Beverhoudt og Jørgen Carstensen. De medførte sukker, bomuld, indigo, kakao og tobak og returnerede siden med en mangfoldighed af europæiske varer, saasom mursten, forskellige slags tøjer, lærred, møbler, spejle, husgeraad, kaffe og sukkerkandis. En væsentlig del af de fra Nordamerika og Holland indbragte varer genudførtes med indbyggernes egne fartøjer, i reglen barkskibe paa 10–40 tons, til nabokolonierne. Det gjaldt ikke mindst levnedsmidler, saaledes i 1711 ialt 2583 tdr nordamerikansk mel. Samme aar udførtes for privat regning 338 negerslaver, dels til andre vestindiske kolonier, dels til Carolina.

New York, tidligere Nieuw Amsterdam. Kortvignet fra det 17. aarh.

Størsteparten af denne handel koncentreredes i hænderne paa et faatal af velstaaende plantageejere og købmænd. Efter Peter Smiths død i 1710 førtes hans forretninger videre af en af hans arvinger, James Smith, dog under langt mere beskedne former. En betydeligt større rolle, især i handelen paa Holland, spillede overhovederne for to nederlandske familier, Lucas van Beverhoudt og Jan Jansen de Wint, samt Johan Lorentz' nevø, flensborgeren Jørgen Carstensen, stamfader til slægten Castenschiold. Af andre storeksportører kan nævnes Thomas Bourdeaux og guvernør Holtens enke, født Beverhoudt, som senere ægtede en mand fra Helsingør, Jacob Magens. Denne, som er stamfader til den kendte dansk-vestindiske slægt Magens, blev snart en af øens førende plantere og handelsmænd.

Forgrundsfiguren i den private forretningsvirksomhed efter Peter Smiths død blev dog en aarrække kompagniets bogholder, senere overkøbmand *Didrik Mogensen* (Magens). I 1703 havde han ægtet en datter af den store plantageejer Thomas Berentsen og var, som en af hans misundere skrev, „ligesom i søvne" blevet en velstillet mand. Han var dog vaagen nok, naar det gjaldt at udnytte den chance, lykken havde spillet ham i hænde. Driften af hans plantager med tilhørende sukkerværker var den mindste del af hans forretningsvirksomhed. Han optraadte i stor stil som opkøber af de andre plantageejeres produkter og havde baade i fart for at indsamle varerne, som eksporteredes til Nordamerika og Holland. Samtidig drev han en omfattende handel paa naboøerne, især de franske, som han forsynede med mel, kød, smør, salt og negerslaver. Foruden at være parthaver i flere fartøjer, bl.a. de to omtalte hollandsfarere, ejede han tre à fire mindre barkskibe. Desuden befragtede han jævnligt andre fartøjer. Et samlet udtryk for omfanget af hans handel har man i de af ham indbetalte toldafgifter, i 1711 1.724 rd af ialt 10.957 rd.

Onde tunger ville vide, at Didrik Mogensens sukces ikke udelukkende skyldtes dygtighed, men at han benyttede sin stilling i kompagniets tjeneste til egen fordel. Helt bogstaveligt skulle han have brugt kompagniets forkøbsret til at mele sin egen kage, da han under en herskende dyrtid i Vestindien opkøbte et betydeligt parti mel og med stor fortjeneste afsatte det til de omliggende øer. Desuden blev det sagt, at han gjorde udstedelsen af søpas afhængig af indbyggernes villighed til at medtage et større eller mindre antal fade af dette mel for hans regning. Saa meget er der i det mindste om snakken, at næppe ét fartøj i 1711 og 12 forlod havnen uden at medføre fragt for ham. Endelig hed det sig, at han forfordelte kompagniet ved at udsøge sig de bedste af de indbragte slaver, som han derefter videresolgte.

En anden opfattelse kommer til udtryk i det skudsmaal, guvernøren *Mikkel Crone* gav Mogensen, da denne i oktober 1713 druknede under en pludselig opkommen storm paa vej hjem fra et besøg i Irbayen. Det siges her om ham, at han „var det højlovlige kompagni en stor interesse i henseende den told, som hans handel aarlig lagde, saa og de returer, som her ikke falder, af ham blev forskaffet", saa at det var „at ønske, vi saadan én i hans sted eller flere havde". Nu var Crone næppe nogen uvildig dommer. Dertil var han, skønt udsendt for at bringe orden i koloniens forhold, altfor opsat paa at følge Mogensens eksempel, ligesom han vist ogsaa var impliceret i dennes forretninger. Paafaldende er det, at han havde givet Mogensen tilladelse til at losse og lade sine skibe paa nordsiden af St.Thomas, hvor de ikke kunne underkastes det sædvanlige toldopsyn.

Af toldbøgerne ses, at Crone tidligt fulgte i Mogensens fodspor, bl.a. som eksportør af mel, og at han i løbet af faa aar udviklede sig til forretningsmand i stor stil, saa at han i 1716 havde „flere skibe end det hele lands indbyggere". Han formaaede dog at putte direktionen blaar i øjnene, øjensynlig fordi han med stor kraft haandhævede kompagniets forkøbsret. Han lod saaledes et kompagniskib ligge næsten et helt aar i havnen og hindrede i den tid indbyggerne i at udskibe deres varer under paaskud af, at de skulle bruges til skibets ladning, mens han i virkeligheden afskibede dem med andre fartøjer, dels for kompagniets, dels for egen regning. Direktionen oversaa dette sidste faktum og tog ikke fjerneste hensyn til de klager, der indløb fra kolonisterne.

Sagen var, at man med krigens ophør i 1713 var naaet til et kritisk punkt for handelen paa St.Thomas, der hermed tabte en væsentlig del af sin betydning som mellemhandelsplads. Følgen blev en skarpere kurs fra kompagniets side for at sikre sig øens egen produktion. Og dette i forbindelse med Crones haardhændede fremfærd ogsaa paa andre omraader – han sammenlignedes med Nero! – vakte oppositionen blandt indbyggerne til nyt liv. Efter en forgæves henvendelse til guvernøren og raadet besluttedes det i 1715 at afsende en ny deputation til København, denne gang bestaaende af tre af de mest indflydelsesrige plantere, Jørgen Carstensen, Jacob Magens og Jan Jansen de Wint. Disse mænd lod sig ikke spise af med tomme løfter. Da de ikke kunne komme til rette med direktionen, opnaaede de ved direkte henvendelse til kongen, at der nedsattes en kommission til løsning af mellemværendet.

Kommissionen forsøgte først at mægle mellem parterne, men maatte snart give op overfor kompagniets stejle holdning. Dette stod fast paa, at ordningen af 1708 var rent midlertidig, og ville kun gaa med til handelsfrihedens opretholdelse paa betingelse af, at det fik forkøbsret til indbyggernes frembringelser til en pris, der laa 1/6 under markedsprisen, og med bibeholdelse af de gældende toldsatser. Samtidig gjorde det atter krav paa sjette- og tiendepenge af fraflyttere.

Efter henstilling fra kommissionen forelagdes sagen for politi- og kommercekollegiet, som afgav sin betænkning i juni 1716. Det blev en klar standpunkttagen mod kompagniet. Med stor styrke gjordes det gældende, at forudsætningen for dettes handelsmonopol maatte være, at det var i stand til at dække koloniens forsyningsbehov til priser, der ikke oversteg, hvad varerne kunne købes for andensteds. Dette havde hidtil vist sig umuligt. Lige fra sin start havde kompagniet ikke bragt det videre end til at udrede ét eller højst to skibe om aaret til Vestindien, ja der var aar, hvor der intet skib var kommet ud hjemmefra. Hvor uholdbar situationen var, fremgik af, at selv forsyningerne til fortet og kompagniets plantager maatte skaffes fra New York og andre fremmede pladser. Men saa ville det være ukristeligt at forbyde indbyggerne at søge deres næring, hvor de kunne, og behandle dem „som kompagniets livegne og slaver". Kollegiet opholdt sig ogsaa ved den kendsgerning, at kompagniet de sidste aar havde ladet sine egne plantager, de største og bedste paa øen, ligge udyrkede og kun brugt dem til græsning. Havde det ikke netop kunnet lade sig gøre, fordi den fri handel skaffede de varer, bl.a. hvidt og brunt sukker, tilveje, som hjemførtes med kompagniets skibe?

Om end mindre skarp i sin formulering fulgte kommissionen i sin indstilling vedrørende handelen kollegiets betænkning, idet den foreslog, at indbyggerne skulle bevare retten til fri handel imod de sædvanlige afgifter. Dog skulle kompagniets forkøbsret stadig have gyldighed i aarets fem første maaneder, men saaledes at indbyggernes varer skulle betales til fuld markedspris.

Angaaende sjette- og tiendepenge havde kollegiet foreslaaet, at de skulle afskaffes, fordi denne afgift var et kongeligt regale, som kompagniet manglede autorisation til at opkræve. Kommissionen gik imidlertid en mellemvej, idet den indstillede, at selskabet fik ret til at opkræve tiendepenge. Paa begge punkter fulgte kongen kommissionens indstilling.

I det hele taget maa man sige, at sympatien var paa udsendingenes side. Selv om de ikke fik alle deres ønsker opfyldt, kunne de dog stort set betragte udfaldet af deres rejse som gunstigt. Mindre flatterende var det lys, sagens behandling havde kastet over kompagniets holdning. Lykkeligvis for det samledes opmærksomheden dog især om øens administration og ganske særligt om guvernør Crones egennyttige fremfærd. Faktisk maatte direktionen bekvemme sig til at udpege to af sendemændene, Carstensen og Magens, til at undersøge hans forhold, og kun Crones umiddelbart paafølgende død frelste ham fra den tort at se sin sag paadømt af mænd, han havde betegnet som rebeller.

Indladning af vestindiske varer. Vignet fra kort udarbejdet af Henry Popple i begyndelsen af det 18. aarh. Paa strandbredden gøres sukkerfustager og bomuldsballer klar til at føres ombord i det ventende skib, mens købmænd og plantere drøfter forretninger eller spørger nyt hos hverandre

Krigsaarenes højkonjunktur satte sit præg i en stærkt stigende levefod hos overklassen paa St.Thomas, en levefod man søgte at opretholde, da tiderne blev daarlige. Et karakteristisk udtryk herfor møder os i en ordreseddel, som guvernementet i 1724 tilstillede direktionen. Foruden mursten og tøndestaver forlangte man det bedste ævredsmør, ikke omsaltet, men pakket i fjerdinger og strøet med fint salt „paa begge ender og rundt om i fjerdingen". Rugmel, malet af god, helt tør rug, helst halvdelen danzigsk og frasigtet den grove klid. Velbagte rugtvebakker af fint sigtet danzigerrug, som de „bekommes hos den berømmelige bager paa Christianshavn", indpakket „i brændevinsfade, som nylig er aftappet" og skyllet „med to–tre potter dansk brændevin eller fransk". Røget, ikke altfor stærkt saltet kornflæsk, kød, skinker og pølser, „pakket udi gode egehøvlspaaner". Fremdeles saltet aal og islandsk lammekød, flensborgerbrændevin, jysk eller holstensk ost, „holstenske" kniplinger, fine jyske traadstrømper, silke i forskellige kulører samt ostindiske tørklæder o.m.a.

Vi faar herigennem et billede af et samfund eller rettere en samfundsgruppe, der ikke lod sig nøje med det næstbedste, men stillede sine ganske bestemte krav om kvalitetsvarer. Vi ser det ogsaa af told-

bøgernes oplysninger om importen fra Holland. Det drejer sig især om luksusvarer: fint hollandsk og fransk lærred, silketøjer, kniplinger, sadler, møbler, spejle, porcelæn, sukkerkandis og kaffe samt fremfor alt vin og øl, hvoraf der øjensynligt er konsumeret betydelige mængder.

De gamle, haardt arbejdende nybyggere afløstes af et nyt kuld af plantageejere, som tog lettere paa livet. „Det er", skriver en plantagebestyrer i 1738, „en almindelig mode her, at de blanke fruentimmere ej maa gøre noget andet end drikke te og kaffe, spise, gøre visiter, spille kort, saa og undertiden at sy lidet". Ingen hvid kvinde med agtelse for sig selv kunne tage sig af husførelsen. Det blev det sorte tyendes sag. Hvad mændene angaar, tilbragte de en stor del af deres tid i byens billardhuse. Som undskyldning tjente, at „heden er fede og magelige folk meget besværlig, hvilket gør dem uduelig til al nyttig gerning".

Den stigende luksus medførte klager fra guvernørerne og de ledende kompagnitjenere over vanskeligheden ved at opretholde en levestandard ikke altfor langt under de større planteres. Flere af dem bragtes paa afveje og misbrugte deres stilling under bestræbelserne for ikke at staa tilbage. Vi er hermed ved medaillens bagside, der foruden korruptionen i funktionærstaben viser os en overhaandtagende gældsstiftelse, en følge af, at indtjeningsevnen efter krigsaarene ikke holdt trit med trangen til at faa del i livets goder. Der var gæld til kompagniet for indkøbte slaver og livsfornødenheder, for ubetalte toldafgifter og skatter, en gældsbyrde, der stadig fik lov at rulle videre. Og der var gæld til de fremmede, først og sidst hollænderne, for „galanterier og kræsenheder til klæder, mad og drikke".

Lerkrukke og lerkande fra St. Croix ca 1780

ADMINISTRATIONEN PAA ST. THOMAS 1702–1733

Indtil 1702 havde spørgsmaalet om kolonisternes andel i styrelsen paa St.Thomas kun i ringe grad beskæftiget kompagniherrerne i København. Baade under Heins og Lorentz havde fremstaaende plantere haft sæde i det sekrete raad og deltaget i dettes domsafgørelser saavelsom i behandlingen af anliggender af betydning for koloniens administration. Ingen synes at have taget anstød heraf, og ordningen havde, ikke mindst i Lorentz' guvernørtid, virket ganske tilfredsstillende, fordi han i lige grad besad indbyggernes som direktionens tillid.

Med Lorentz' død i juni 1702 ændrede forholdet imidlertid karakter, tydeligvis som følge af indbyggernes egenmægtige optræden ved valget af hans efterfølger. Dette valg tilkom efter oktrojen kompagniet; men da der nødvendigvis maatte hengaa flere maaneder, før der kunne indhentes besked fra København, havde man tidligere accepteret den ordning, at den funktionær, der var nærmest i rang efter guvernøren, nomineredes som foreløbigt overhoved. Nu var forholdet imidlertid det, at Lorentz, skønt forberedt paa dødens komme, ikke havde kunnet bekvemme sig til at udpege en afløser. Den, der var nærmest til stillingen og sikkert ogsaa den bedst kvalificerede, var kompagnikøbmanden Joachim von Holten. Men han var meget ilde lidt paa grund af sit despotiske væsen, og naar man havde gjort brug af hans tjeneste, var det, som Lorentz skrev, kun af nød og trang og „meget mod min og hele landets vilje". Af andre kunne der kun være tale om løjtnanten Claus Hansen, der vistnok nød en ikke ringe popularitet, men som til gengæld manglede færdighed „udi pennen" og savnede indsigt i handelen.

I første omgang lykkedes det – som det synes, ved trusler – von Holten at trumfe sin kandidatur igennem paa sekreteraadets møde. Men da beslutningen næste dag skulle proklameres for planternes forsamling, mødte denne bevæbnet i fortet og forlangte enstemmigt, at løjtnanten skulle være guvernør. Overfor denne samlede optræden, der viste, at indbyggerne „saa godt som oprørske vare, tillige at de lod sig forlyde, at, om dito von Holten skulle regere, skulle de hveranden fra landet fortrække", bøjede raadet af, og *Claus Hansen* modtog valget under forudsætning af direktionens godkendelse.

Skønt direktørerne ingenlunde billigede det skete, turde flertallet ikke modsætte sig indbyggernes ønske, da man paa grund af krigssituationen ikke kunne undvære deres bistand ved øens forsvar. Resultatet blev derfor, at Claus Hansens valg godkendtes, mens von Holten, der dybt fortørnet straks havde nedlagt sit hverv, formaaedes til med titel af overkøbmand at paatage sig den forretningsmæssige ledelse.

Under direktionens forhandlinger havde et medlem fremsat ønske om et regulativ, som kunne forhindre, at planterne „saa spiller mester over kompagniets fort" i stedet for at nøjes med at passe deres egne sager. Denne betragtning knæsattes i instruksen for den ny guvernør den 5. november 1702, som indledede en ny kurs i forholdet til kolonisterne. Det bestemtes, at *sekreteraadet*, øens øverste myndighed, fremtidig skulle bestaa af guvernøren (eller viceguvernøren), købmanden, bogholderen og kassereren. Raadet skulle mødes daglig eller saa tit, det behøvedes, for at behandle og træffe beslutning i alle vigtigere anliggender, og ingen afgørelse af betydning maatte fremtidig træffes af guvernøren eller raadsmedlemmerne paa egen haand.

Sekreteraadet blev et snævert embedsmandskollegium uden plads for befolkningens repræsentanter. Samtidig søgtes det aflastet for en væsentlig del af sit arbejdsomraade ved oprettelsen af to lavere rets-

instanser, en *bytingsret* med en lovkyndig assistent som byfoged og et saakaldt *ordinært raad* under forsæde af et sekreteraadsmedlem og med fire lovkyndige assistenter og fire af de forstandigste og bedste indbyggere som assessorer. Fra bytingsretten som første instans skulle der være appel til det ordinære raad og herfra til sekreteraadet, hvis kendelser, naar det gjaldt mere betydningsfulde sager, endelig kunne indankes for kompagniets ret i København.

I tilfælde af guvernørens død skulle de to raad træde sammen og med almindeligt stemmeflertal udpege et foreløbigt overhoved. Indbyggerne i almindelighed maatte derimod ikke befatte sig med valget.

Som meget andet skrivebordsarbejde var ogsaa dette uden forbindelse med virkeligheden. Det gælder i første række bestemmelserne om de tre retsinstanser. Rent bortset fra misforholdet mellem apparatets størrelse og koloniens beskedne format raadede funktionærstaben ikke over en eneste lovkyndig assistent. For i nogen maade at bøde herpaa udsendte kompagniet i 1704 et byfogedemne. Men den paagældende formaaede slet ikke at hævde sig i det uvante milieu, og hverken han eller hans efterfølger blev gamle i embedet. For det ordinære raads vedkommende søgte guvernementet at løse spørgsmaalet ved at udpege seks indbyggere som medlemmer. Men de udvalgte nægtede alle som én at møde, idet de skød sig ind under deres manglende kendskab til det danske sprog. Dog skyldtes vægringen i virkeligheden den almindelige misfornøjelse med tabet af befolkningens indflydelse i det langt vigtigere sekrete raad. Først 1708 synes raadet at være traadt i funktion.

I mellemtiden havde indbyggerne i 1706 gennem deres udsendinge til København stillet krav om, at afgørelsen i alle vigtigere sager fremtidig skulle træffes efter samraad mellem sekreteraadet og seks ansete plantere. Desuden havde de forlangt indflydelse paa skattebevillingen. Men disse krav afvistes blankt af direktionen. Senere rejstes spørgsmaalet paany af de tre udsendinge, som 1715–16 besøgte Danmark, uden dog at vinde gehør hos den nedsatte kommission. Derimod udvirkede de, at der indførtes appel direkte fra det ordinære raad til kompagniet.

At det ikke lykkedes kolonisterne at faa deres krav paa andel i styrelsen anerkendt, betød ikke, at de var udelukket fra at øve indflydelse. Den omstændighed, at flertallet af de overordnede funktionærer selv besad plantager, og at en del desuden drev handel for egen regning, bidrog sammen med de omtalte ægteskabelige forbindelser mellem danske embedsmænd og fremstaaende planterfamilier til skabelsen af et interessefællesskab mellem styrende og styrede.

Virkningen heraf spores bl. a. i de intriger, som udspilledes, naar der var tale om guvernørpostens besættelse. Allerede længe før Claus Hansens død den 8. februar 1706 havde et flertal af indbyggerne uden hensyn til den formaning, de havde modtaget i 1702, taget stilling til valget af hans efterfølger og under førerskab af planteren Jørgen Carstensen besluttet at virke for dennes svoger, bogholderen Didrik Mogensen. Ligesom forrige gang ønskede man for enhver pris at undgaa den frygtede von Holten, mens en tredie kandidat, kassereren Rasmus Henningsen, forkastedes som „ikke god plantersk", fordi han var for tilbøjelig til at se paa kompagniets fordel. Det samme kunne ikke siges om Mogensen, der mest var optaget af at varetage sine egne interesser og derfor havde spillet en temmelig passiv rolle i sekreteraadet. Faa dage efter Claus Hansens død udpegede dog en valgforsamling, bestaaende af sekreteraadet og fire underordnede kompagnifunktionærer, der traadte i stedet for det manglende ordinære raad, *Joachim von Holten* til guvernørposten. Da man imidlertid med rette forudsaa, at denne afgørelse ikke ville blive respekteret af planterne, traadte von Holten i forbindelse med købmanden Peter Smith og opnaaede dennes støtte, efter sigende mod en art haandfæstning, som forbandt ham til ikke at tage hævn for tidligere forurettelser. Takket være Smiths indflydelse sluttede en del af indbyggerne, hovedsagelig franskmænd, sig nu til von Holten. Alligevel stod sagen i høj grad paa vippen, da planterforsamlingens flertal var besluttet paa ikke at vige tilbage for anvendelse af magt for at sikre sin kandidat.

I det afgørende øjeblik svigtede modet dog Mogensen, som forsigtigvis svarede nej til spørgsmaalet, om han ville fastholde sin kandidatur.

Udfaldet blev altsaa, at von Holten valgtes til guvernør, og valget godkendtes af direktionen, som ogsaa stillede sig paa hans side i en kort efter opstaaet strid om guvernørens kompetence. Direktionen maatte ved den lejlighed tale dunder til sekreteraadets øvrige medlemmer og betyde dem, at selve den udøvende magt, bl. a. udstedelsen af søpas og plakater, alene tilkom overhovedet. Snart efter vendte kritiken sig imidlertid ogsaa mod von Holten, som var altfor efterladende med sine rapporter om handelen. Udbyttet af denne tilfredsstillede ikke kompagniet, som fandt, at der hjemsendtes altfor faa kontanter. Især var man ude efter spanske sølvmønter, stück von achten og realer. Men de var sjældne paa St. Thomas. Værre var det, at guvernementets optræden ved flere lejligheder fremkaldte mistanke om, at det gik indbyggernes ærinde til skade for kompagniet. Saaledes naar det uden protest fandt sig i, at Peter Smith gennem forkøb sikrede sig et prisefartøj, som i forvejen var udset til kompagniskib, og man tilmed undlod at afkræve ham den lovbefalede rekognition. Eller da det i 1707 bortsolgte en ladning slaver paa kredit til indbyggerne og ovenikøbet ikke fik betalingen inddrevet til forfaldstid. Rent galt blev det dog først, da direktionen modtog listen over debitorerne. Thi ikke blot indeholdt den navnene paa samtlige medlemmer af sekrete-

Leguan (Iguana iguana L.). Længde 98 cm fra halespids til snude.
Dræbt ved stenkast af negerdrenge, derfor hovedet misdannet. St. Thomas april 1946

raadet: von Holten (857 rd), bogholderen Didrik Mogensen (2107 rd), kassereren Rasmus Henningsen (1561 rd) og sekretæren Chr. Søeberg (1084 rd). Ogsaa guvernørens og Søebergs svogre, Lucas og Claudi van Beverhoudt, figurerede i den, hvilket foranledigede en udtalelse fra direktionen om, at raadsmedlemmerne var kommet „i vane med at favorisere deres svogerskab og gode venner".

Nu skal det straks indrømmes, at der forelaa vægtige grunde for den udviste lemfældighed. St. Thomas var den 11. september 1707 blevet ramt af en frygtelig orkan, der havde hærget saa godt som hele øen. I Charlotte Amalia blev tagene, hvor de bestod af tegl, revet af husene, mens de bygninger, der var beklædt med spaan, bedre modstod stormens rasen, hvad der forklarer, at man siden foretrak at anvende tagbeklædning af spaan. En voldsom flodbølge slyngede fartøjerne i havnen op paa land og huserede slemt paa kirkegaarden, hvor kister og lig blev revet ud af gravene. Paa landet blev „vaanhuse, kogehuse og møllerne for en stor del ruinerede" og sukkerrørene „ved roden af jorden udrykket og saa som omvrænget, at det mindste deraf næppe var godt for kildywel, samt al kost saasom majs, batater, jams, bønner, kassave og deslige, enten det var i eller uden hus, den meste del bedærvet". Til denne direkte skade kom sult og sygdom, som i vinterens løb bortrev ikke mindre end 80 personer, fordi man ikke kunne skaffe boliger og fødemidler til de skadelidte. Det siger sig selv, at guvernementet under disse forhold ikke kunne staa altfor stejlt paa at faa sine fordringer inddrevne.

Efter længere tids svaghed, som han tilskrev opholdet i det usunde fort, døde von Holten efter en blodstyrtning den 21. december 1708. Det lykkedes nu *Didrik Mogensen* med bistand af sine venner i det ordinære raad, der omsider var traadt i funktion, og med sin egen stemme i sekreteraadet at blive udpeget til overhoved. Dog opnaaede han ikke officiel anerkendelse. Direktionen ansaa ham nemlig for hovedmanden ved den omtalte favorisering af Peter Smith. Desuden var den højlig fortørnet over, at han mod oktrojens paabud havde afskibet sukker til København for egen regning, kamoufleret som skipperens føringsgods. Alligevel fik han dog lov til at beholde ledelsen indtil marts 1710, da man endelig havde fundet en afløser. Mogensen var da tilsyneladende blevet grundigt ked af bestillingen. Han havde, siger han, maattet „arbejde som en træl dag og nat" og knap nok haft tid til at nyde sin føde. Sammen med sin hustru havde han maattet tage sig af de nyankomne slaver og doktorere paa dem for blodsot. Han ønskede derfor helt at trække sig ud af kompagniets tjeneste for fremtidig blot at hellige sig sine egne interesser. Dette ønske fik han dog ikke opfyldt. Trods utilfredsheden med hans tjeneste ville direktionen betegnende nok ikke give slip paa ham, men tvang ham til at paatage sig hvervet som overkøbmand. Samtidig fik kassereren Rasmus Henningsen ordre til at overtage bogholderiet, skønt han ganske savnede forudsætninger for at bestride denne post.

Til guvernør valgtes *Mikkel Crone*, der tidligere havde gjort sig umulig som kommandant i Tranquebar (I, s. 112). Direktionen mente øjensynligt, at en mand udefra og uafhængig af forbindelser med indbyggerne bedst kunne bringe orden i forholdene. Valget viste sig at være det uheldigst mulige. Under skin af at gaa kompagniets ærinde søgte Crone at hindre indbyggernes handel, mens han samtidig selv drog enhver tænkelig fordel af situationen. Bl. a. udtog han slaver af de ladninger, der indbragtes til øen, og solgte dem for egen regning. For at skjule sine transaktioner opgav han for lave tal paa de modtagne slaver. Han undsaa sig heller ikke for at udnytte kompagniets plantager til egen fordel, solgte korn derfra til Curaçao og brugte dem til græsning for sine muldyr. Foruden med Curaçao, hvor han ejede et hus, takseret til 9.000 rd, stod han i handelsforbindelse med Nordamerika, Amsterdam, St. Domingo og Porto Rico. Sidstnævnte sted havde han knyttet forbindelse med den spanske guvernør, der siden blev arresteret for smughandel.

I sit forhold til indbyggerne, som han straks ved sin ankomst havde karakteriseret som en flok „urolige hoveder", og overfor sine underordnede optraadte Crone med iøjnefaldende brutalitet. Byfogden

KORT OVER ØEN ST. THOMAS
MED SPECIALKORT OVER HAVNEN DÉR
OG ST. JANS HAVN VED CORALBAY

Kortene, der bl. a. viser bjergenes, forternes, byen Charlotte Amalias og tildels plantagernes beliggenhed, er udgivet af Gerard van Keulen i Amsterdam 1719 og tilegnet den danske guvernør Erik Bredal. Det anføres, at kortet over St. Thomas er tegnet den 11. maj 1718 af Simon de Bon Maison efter anmodning af Isaak Groenewold, præst for øens reformerte menighed. Forneden landkendinger af St. Thomas (t. venstre) og St. Jan (t. højre) samt tre mindre øer, som de fortoner sig, set fra havet.

Vieuwe
en andere seer Accurate kaart van
t'EYLAND Sr. THOMAS.
met alle desselfs Haven, anker plaatse en gelegentheden, gelegen ontrent I. Porto Rico in Westindie behoorende aan sijn Koninklijke Majestet van Denemarken
dat Eyland geeft Catoen, Zuyker, Tarek of Schipade
daar word ook gecultiveert in Indigo, Cacao en andere
West indise waaren.
Haer omtrent Haven meest Gefrequenteert worden

NB. van dit Eyland heeft voor desse nooyt eenige Caart int licht geweest
met Privilegie 1743

het Eyland St. Thomas word verdeelt in
de West kant met 3 groote Heuvelen
als sijn van Porto Rico komt

HET EYLAND St. THOMAS.

Hier omtrent de hoge Bergen

Prins Georges of Nieuw quartier

Gemene Bergen en dalen

Het hoog Gebergte

Cornelis Tallards bay

Hendriks bay

Carrett bay

Carrett bay punt

Kendals punt

Noord West punt

Grabbo Tan bay

Jasper Jaspersen punt

Natsan bay

Pedt Davidsen punt

Blinde Hoppen

Vogel Eyland

Plat Eyland

Savaan Eyland

Weste Eyland Berg

Noord punt

Oost punt

Oost ent bay

Nieuw Eyland

Groote Noord zijde punt

Het een NW kant het kan gy voor

de Cleine Noord zijde door

u om een de bay voor

groote Schagen

Tafelen Eylands Canaal

Het Bokken Eyland

of Rocke Cliff Eyland

Groen Eyland

Blinde Hop

Blinde Hoppen

Klein St. Jooris

Ian de Wints Plantage

Diepe bay u water in

diep

De Verfe bay

Rood Eyland

Tot hier toe kunnen

Heere Vaertuygen om

Anker komen.

Oost Eyland

Blinde Hoppen

Sand punt

Droogte

Het Water Eyland

Albert de Bootes bay

de Druyf bay

Klein Eyland

Jan de Moor

ERIK BREDAL

Gouverneur van de Hoogh Moghende Kon. en Vorst Deensche octroyeerde West indise en Guineese Compagnie, Opperhoofd over St. Thomas St. Jan en onleggende Eylanden.

Voert dese eerste Caart vervaerdigt door Ordre van Deselver

Gerard van Keulen.

een Duytsche Myl van 15 in een Graad.

Leucues de France 20 par degrez - Englesch Leagues 20 for degree of Dutch geans.

De Kraal of Caribische Zee

West-Indische Zee

Dese Klip vertoont sig heel Wit door al de Vogel mest

Transmans Klip of Vogel klip

Riff

N.B. Dese afteekening van St. Thomas is gedaan den 11 May 1728 door Simon de Bon. Mausion
opt verseoh van D.r Isaak Groenevelt. Predikant op St. Thomas: en is verder int Noot en
int Light gebraut door Gerard van Keulen tog Amsterdam, alwaar dese te bekomen sijn

Atlas vertoont het Eyland St. Thomas Swaden een Myl van uw.
en is heel bruyn Land

Dit het oosten t voorste en
is wat Mooker van
Couleur

Atlas vertoont de Karavelle Z O ½ Z van uw, en is een witte Klip, leggende van
de West punt van St. Thomas NO
den Oosten komende vertoont als

N ten N en Z W ten Z omtrent 1½ Myl, uyt
een Oorlog schip met veele Zeylen.

dit zeyn 2 Klippen.

Atlas vertoont t Savaan Eyland leggende NO en ZW van de West punt van St. Thomas als t Zuyden wel
soo Oostelyk. omtrent een. Myl van uw is

Atlas vertoont Spaans Stoen. boven t Eyland St. Thomas of boven St. Jan. als t Zuyden van
uw is 5 Mylen

Atlas vertoont t Eyland St. Jan. als men aan de Noord kant boven Porto Rico is

de Haven van St. Thomas

Een steene Trenchees is
nieuwt gemaakt

t Dorp Scharlotte
Amalia

t Fort van St. Thomas
of Christians Fort

Dutsche Mol

De nieuwe groote Loden met Canon
hun front een Deense vlag af

Kruydhuys

Pulfpaden

Mooren

t Water fort

Noord Hoog Land

Teunes Wyndmol Plantagie

Compagnies Plantagie

Hoogte Bergh

Snelfelts bay

Nieuw Huys van de Weduwe Jacobsdl.

de Kreek

de Brak

de Rede

Lange bay

Key bay

De Groen bay

Laag Land

Laag en Plat Land

Water Eyland Haven

Droogte

Het Water Eyland

Albert de Bootes Klip

Prins Robberts Klip, licht 48 voet boven water

Pasquereau bay

Pasquereau Punt

Frans mans bay

Diepe Engte van de Schagen als de Canon gaat

Diepe Engte van de Schagen als de Canon gaat

Diepe bay

Diepe Punt

Diepe Zuyd Punt

Noord Punt

Zuyd Punt

Zuyd Punt

Zuyd

Peder Johansen Torsong, som vovede at kritisere hans egennyttige fremfærd, blev uden lov og dom sat i bolt og jern. Det lykkedes ham først at slippe ud efter to aars forløb mod afgivelse af en erklæring om, at han ikke ville appellere sagen.

Efter Crones død i august 1716 accepterede direktionen uden videre de to lokale raads indstilling om at gøre kassereren *Erik Bredal* til guvernør. Bredal havde gjort tjeneste paa øen siden 1713 og var gennem sit ægteskab med en datter af Lucas van Beverhoudt knyttet til planteraristokratiet. Han betegnes som „en studeret og velfornuftig mand" og udmærkede sig øjensynligt ved en videre horisont end sine nærmeste forgængere. Ung og dristig mødte han med god vilje til at tage fat. Alligevel er der ikke tvivl om, at opgavens vanskeligheder, efterhaanden som de gik op for ham, overvældede ham.

I virkeligheden var stillingen næsten haabløs. Alt var forvirring. Retsudøvelsen var helt gaaet i staa, fordi der savnedes magtmidler til at faa dommene eksekveret. Regnskabsvæsenet var ét bundløst virvar af uinddrevne fordringer og ikke bogførte indbetalinger. Foruden hos Crone laa skylden herfor hos overkøbmanden Chr. Søeberg, Bredals svoger. Betegnende for den raadende slendrian i kolonistyret er det, at denne mand tid efter anden var blevet forfremmet, indtil han nu beklædte den næstøverste post, skønt han allerede i 1709 havde gjort sig bemærket som en „Bacchi gæst", der maatte hentes ved en negerdreng i et eller andet taphus, naar raadet skulle holde møde. En af Bredals første handlinger blev at suspendere ham, da han haardnakket vægrede sig ved at aflægge regnskab. Senere viste det sig, at han skyldte kompagniet 8000 rd, penge, som han havde spist og drukket op. Samtidig blev Crones skyld efter bøgerne opgjort til 9000 rd. Behandlingen af dennes bo trak iøvrigt ud lige til 1731 paa grund af den fortvivlede uorden, hvori det befandt sig.

Hvad der navnlig vanskeliggjorde Bredals opgave, var administrationens lave standard. Hans egen skildring giver et stærkt indtryk af, hvor sløjt det stod til. Han havde oplevet den gamle Rasmus Henningsen, „der aldrig havde sat pen paa papir i en journal eller hovedbog, saalænge han har været bogholder", og hvis auktionsregnskaber var „det konfuseste kaos, som nogen kunne imaginere sig". Han havde arbejdet sammen med sekretæren H. V. Krick, der „ej var god for at skrive én linie, som nogen mening var udi, endog naar det ham blev dikteret". Om sine assistenter siger Bredal, „at de mestendel var et udskud af den menneskelige slægt og snarere mennesker, som man ville skille sig af med i Europa, end kapable til at gøre tjeneste i Amerika. En af dem, Edvard Povlsen, blev gal af drik, indbildte sig, at nogen ville tage livet af ham, og sprang i søen, hvor man ham til lykke reddede. Da vi, førend dette passerede, ingen anden havde til at kopiere, og et dokument skulle hjemsendes, og han havde faaet et nyt høvlet bord, fandt vi, da vi hans kopi ikke kunne forstaa, at hvad der fattedes var skrevet paa det hvide bord, som han for papir ansaa, og maatte jeg selv sidde oppe om natten, eftersom lejligheden var pressante". En anden, Christen Olius, der havde mistet forstanden som følge af sine udskejelser, brækkede halsen i fuldskab. Endelig var Ole Severin, der som øverste assistent en tid maatte forestaa bogholderiet, „saa fordrukken, at han ikke kunne regne en simpel reguladetri ud".

For Bredal bestod der ingen tvivl om, hvor ansvaret skulle placeres. Naar „betjentene her har grebet til de ulovlige midler, som de har brugt", skyldtes det de utilstrækkelige lønninger. Det er sikkert rigtigt. Direktionen tog ikke hensyn til, at prisniveauet i Vestindien laa langt højere end hjemme. Udfra smaatskaarne sparsommelighedshensyn havde den i 1702 nedskaaret lønningerne med en tolvtedel ved simpelthen at indføre en beregning af aaret til 11 maaneder. Bredal oplyser, at hans aarlige gage fra 1713 til udgangen af 1716 kun havde udgjort 100 rd, ikke stort mere, end hvad hans første, 13 maaneder lange sygdomsperiode havde kostet ham. Han forestillede sine principaler, at han umuligt kunne komme ud af det med en saadan løn uden at udsætte baade sig selv og kompagniet for at blive „til spot for alle fremmede, som her ankommer". Til advarsel for direktionen lod han den vide, at selv om han nu blev

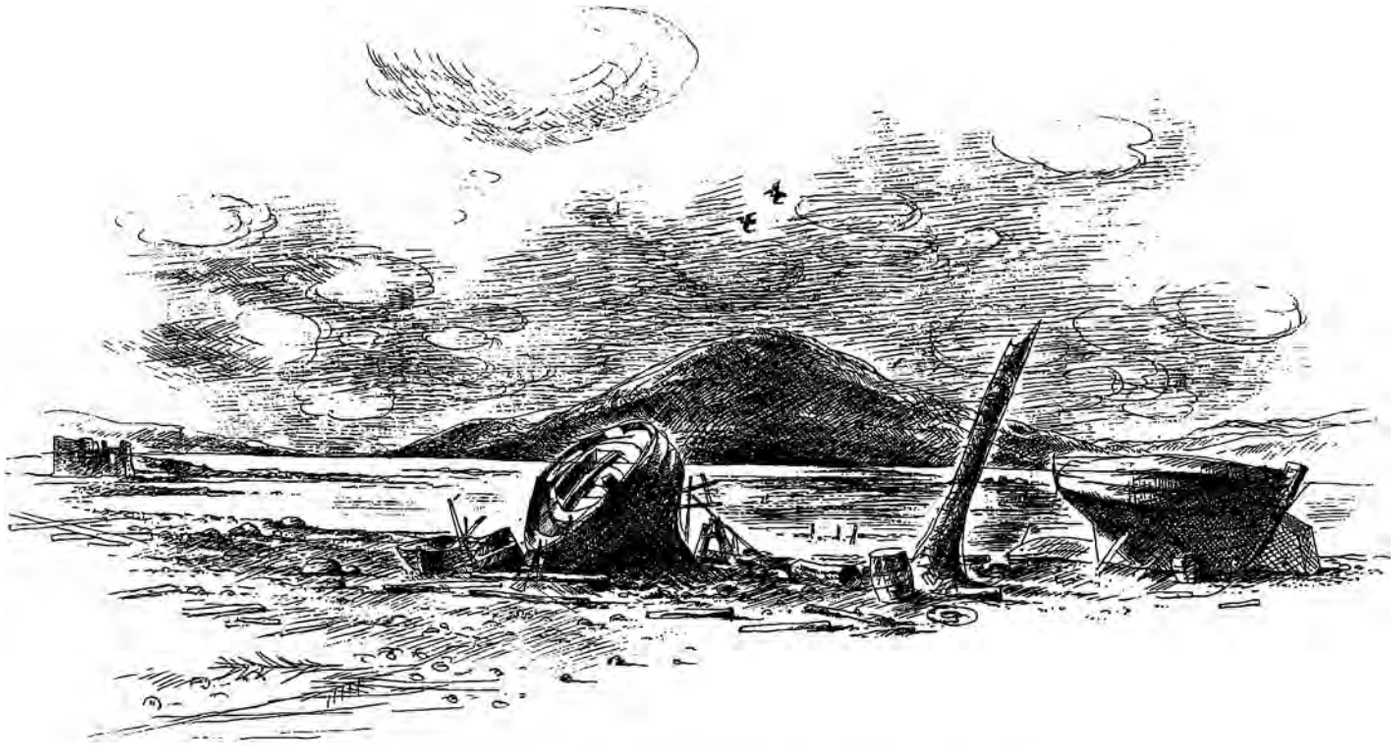

Skibe paa Stranden ved „Charlotte Amalie" samt Udsigt over Byen set fra Sandpoint paa Water Island.
St. Thomas. ca 1800.

antaget til guvernør og opnaaede den normerede gage, 400 rd, kunne han, saa nødig han ville, ligesom sine forgængere blive tvunget til utroskab mod kompagniet.

Udfra en anden betragtning end Bredals havde kompagniet allerede paa dette tidspunkt taget spørgsmaalet om sine funktionærers økonomiske stilling op til revision. Ligesom i andre kolonier havde det paa St. Thomas været skik, at flertallet af funktionærerne – det gjaldt eksempelvis ogsaa præsterne – var blevet bespist ved guvernørens bord. Denne praksis havde givet anledning til mange klager, især under Crone, som betegnende nok ikke selv spiste med ved det fælles bord, men indtog sine maaltider i sit kammer. Som følge af disse klager og vistnok ogsaa, fordi udgifterne til dette „fri traktement" viste en stærkt opadgaaende tendens, til ensidig fordel for guvernøren, ophævedes nu denne ordning. Til gengæld forhøjedes lønningerne med fra 100 til 200 %, fordi betjentene fremtidig selv skulle sørge for deres underhold.

Alligevel kneb det, navnlig for de lavere betjente, med at faa lønnen til at slaa til. I 1724 skrev guvernementet, at „de syv rd, en underassistent maanedlig nyder, kan han ikke have maden for, langt mindre klæderne, saa at de arme mennesker er foraarsaget til ved skrivning for en og anden af planterne her paa stedet at søge det, som de nogenledes kan subsistere af, og den, som ikke det hollandske sprog er mægtig, maa snart krepere, hvorudover kompagniets tjeneste mærkelig bliver forsømt".

Noget bedre stillede forholdet sig i hvert fald tilsyneladende for de overordnede funktionærer, hvis lønninger laa betydeligt højere. Eksempelvis steg Bredals aarsgage fra 400 til 800 rd. Men denne stigning opvejede ikke saa nær tabet af det fri traktement. Værre var, at direktionen udfra ønsket om at sanere forholdene og sikre sig en mere uegennyttig administration forbød funktionærerne at drive handel for egen regning og paalagde dem at sælge de varer, de avlede paa deres plantager, til kompagniet. Saa berettigede disse foranstaltninger end maatte være, betød de et alvorligt minus for de ledende embedsmænd, som mistede muligheden for at opretholde en levefod blot nogenlunde paa højde med den, der gjaldt for øens velstaaende plantere og handlende, for slet ikke at tale om dignitarerne i nabokolonierne.

Til trods for at guvernørstillingen hermed vistnok mistede en del af sin tillokkelse i Bredals øjne, forblev han dog paa sin post til april 1724. Hans væsentligste indsats blev besættelsen og kolonisationen af

St. Jan. Derimod maatte han paa grund af manglende støtte hjemmefra opgive at faa bragt orden i regnskabsvæsenet. Han afskedigedes efter eget ønske og trak sig tilbage til sin plantage for at hellige sig driften af denne. Ved sin afgang efterlod han sig en gæld til kompagniet paa over 6000 rd og et uafgjort mellemværende med hensyn til nogle penge, han havde brugt til sit „frie bord". Skønt han saaledes paa en vis maade havde gjort alvor af sin trusel om at revanchere sig for gagens utilstrækkelighed, blev det i 1732 foreslaaet, at man skulle gøre brug af hans evner og erfaring ved kolonisationen af St. Croix. Bredals bortrejse i 1733 forhindrede, at forslaget blev bragt til udførelse, men dets fremsættelse indeholder en anerkendelse af hans dygtighed.

Efter henstilling fra kongen, Frederik IV, valgte kompagniet en pensioneret søofficer, schoutbynacht *Otto Jacob Thambsen*, til guvernør. Han ankom til St.Thomas i april 1724, besjælet af en ærlig vilje til at løse den opgave, som var blevet ham betroet. Han maatte imidlertid snart erkende, at det ikke med det forhaandenværende personel ville være muligt at bringe orden i det haabløst forkludrede regnskabsvæsen. Hovedproblemet var gælden til kompagniet. For at skaffe klarhed over den maatte man gennemgaa bøgerne helt tilbage til Crones tid. Men hertil behøvedes en særlig bogholder og to assistenter, der alene kunne ofre sig for dette arbejde.

Hvad stillingen iøvrigt angik tilsluttede Thambsen sig et forslag fra overkøbmanden, *Frederik Moth*, hvori denne gjorde sig til talsmand for, at kompagniet skulle koncentrere sig om slavehandelen, men iøvrigt give handelen fri, i hvert fald indtil det selv blev i stand til at dække behovet for forsyningsvarer. En fri handel ville øge tilgangen af kolonister, som nu var ophørt, og skaffe stigende indtægter af told og kopskat. Den fortjeneste, kompagniet kunne have paa afsætning af europæiske og specielt danske varer, var for ringe til, at man burde befatte sig hermed. De eneste varer, det kunne betale sig at indføre fra København, var brændevin og jern, som var billigere herhjemme end i Holland. Under alle omstændigheder burde kompagniet ikke befatte sig med detailhandel, da det baade var uøkonomisk og lidet stemmende med dets værdighed.

Skønt Thambsen ikke var den mand, der gav sine følelser frit løb, mærkes bag hans beherskede form ikke blot skuffelsen over forholdene paa St.Thomas, men ogsaa en vis bekymring for det ansvar, han havde paataget sig, ikke mindst overfor sin familie. Direktionen maa ikke tro, „at fordi jeg ikke klager, det jeg finder det saa fornøjeligt her", skriver han i maj 1724. Han sammenligner træffende St.Thomas og tjenesten der med „løvens hule, der alle fodspor var vendt indad, mens vel at være udkommen ingen". Han slap i hvert fald ikke ud i tide. I løbet af sommeren fik tropefeberen tag i ham, og allerede den 17. september samme aar udaandede han.

Efter hans død traadte de to raad sammen og besluttede med alle stemmer at udpege *Frederik Moth* til chef. Moth havde oprindelig tjent som løjtnant i den danske flaade, men var under den store nordiske krig traadt i kompagniets tjeneste som skibsfører og havde først sejlet i fart mellem Amsterdam og Vestindien. Senere havde han i 1721 ført en af selskabets guineafarere og herunder vist saa gode evner, at direktionen i 1722 betroede ham posten som overkøbmand paa St.Thomas. Her indgik han ægteskab med Lucas van Beverhoudts yngste datter og blev saaledes svoger til Søeberg og Bredal. Sine erfaringer som slavekøbmand nedlagde han i det omtalte forslag, som han sammen med Thambsen indsendte til kompagniet. Overensstemmende med forslagets grundtanke udstedte han straks i 1724 en kundgørelse om, at handelen paa St.Thomas skulle være fri for alle nationer, idet han alene forbeholdt kompagniet retten til at importere negerslaver. Ved siden heraf gennemførte han forskellige foranstaltninger sigtende paa at holde øens slaver i ave og forhindre dem i at tage arbejdet fra den hvide underklasse. Han ansaa dennes opretholdelse for nødvendig af hensyn til sikkerheden. Paa den anden side gav en ødelæggende tørke ham anledning til at indskærpe plantageejerne deres pligt til at sørge for slavernes underhold.

Imidlertid havde direktionen opsat godkendelsen af Moths valg. Paa grund af hans svogerskab med familien Beverhoudt ansaa man ham ikke for den rette til at lede det gældsopgør, der maatte blive styrelsens hovedopgave. Hertil kom utilfredsheden med hans ekspedition af skibet „Salvator mundi", som, skønt det havde ligget i havnen ved St.Thomas i fem maaneder, kun hjemførte 50.000 pd sukker og ikke et eneste pund bomuld. Det antydedes temmelig kraftigt, at Moth havde fundet bomulden for god til kompagniet paa grund af den høje pris, den stod i paa Amsterdams børs, og at han havde ladet de private tage fordelen. I virkeligheden laa forklaringen i den misvækst, der som følge af tørken havde ramt bomuldsplantagerne. Endelig paaskønnede direktionen ikke hans reformiver. Flere af hans forslag betegnedes som uigennemførlige og altfor kostbare. Bl.a. kritiserede man, at han havde stillet krav om udsendelse af 100 à 150 danske mesterknægte uden at sikre sig, at planterne ville godtgøre kompagniet dets udlæg ved transporten. Kravet stod forøvrigt i forbindelse med Moths bestræbelser for at tvinge plantageejerne til at besætte alle plantager med hvide opsynsmænd.

Direktionens overvejelser endte med, at det i 1726 blev besluttet at forflytte guvernøren paa Guineakysten, kommandørkaptajn *Henrik Suhm*, til posten paa St.Thomas. For ikke at støde Moth tilbød man ham posten som vicekommandant samtidig med, at han skulle beholde stillingen som overkøbmand og have en købmand ved sin side. Moth betakkede sig imidlertid for hvervene. Ingen skulle lære ham „at guvernere kastellet og landet bedre", end han havde gjort. Ingen „smigrende øjenskalke" skulle overbevise ham om, at han havde favoriseret sine venner til skade for kompagniet eller gjort laan af selskabets midler. Tilbudet om vicekommandantstillingen fandt han rent ud latterligt. „Intet har mere af mig vaaren hadet end ørkesløshed, hvorom alle, som mig har kendt, kan bære vidne. Hvad skulle jeg nu forrette? Jeg maatte jo bære navn af det højlovlige kompagnis dagdriver. Her skulle være en kommandant, en vicekommandant, en overkøbmand, en bogholder, en kasserer, en sekretær etc. Og kan det højlovlige kompagnis etat taale at lønne saa mange i disse tider? Da jeg var guvernør, havde jeg resolveret at afskaffe aldeles overkøbmandstjenesten. Jeg maatte jo skamme mig, om jeg nu selvanden skulle samme varetage. Thi hvad købmandsskab drives nu? Slet intet! En købmand er nu intet andet end en overpakhusskriver, og for samme charge skulle nu betales to gange 800 rd".

Trods sin øjeblikkelige bitterhed var Moth en altfor aktiv natur til at forfalde til surmuleri. Skønt han forlod tjenesten og trak sig tilbage for at pleje sine interesser som forretningsmand og plantageejer, nærede han intet nag til Suhm, der overtog kommandoen den 14. maj 1727. Tværtimod tilbød han selv at assistere denne med raad og daad, saa længe det ønskedes. Som det senere viste sig, skulle ogsaa kompagniet igen faa brug for hans evner.

Administrationens hovedopgave i Suhms guvernørtid blev det store gældsopgør. Sjælen heri var dog ikke Suhm selv, men overbogholderen *Philip Gardelin*. Denne havde allerede tidligere, i aarene 1711–16, tjent i kolonien, først som bogholderassistent og siden som sekretær. Senere var han vendt tilbage til København, hvor han havde nedsat sig som brygger. Da kompagniet paa foranledning af Thambsen i 1724 søgte en bogholder til at bringe orden i koloniens regnskabsførelse og gennemgaa de vestindiske skyldneres forhold, meldte han sig imidlertid paany til tjeneste. Som en af de sjældne undtagelser, der kun havde høstet lovord for sin embedsgerning, blev han straks antaget. Han fik titel af overbogholder paa St.Thomas og vicekommandant paa St.Jan. Efter sin ankomst til kolonien tog han straks fat paa regnskaberne, hvor han havde sluppet dem i 1714. Det blev et drøjt stykke arbejde, især fordi det kneb at finde gode hjælpere blandt assistenterne. Disse maatte drives til arbejdet, ja undertiden ligefrem hentes af vagten. Bedst bistand fik han af en af fortets soldater, som han benyttede som sin kopist. Ligesom Moth hævdede Gardelin for resten, at tallet paa guvernementets funktionærer var altfor stort i forhold til de krav, den indskrænkede handel stillede.

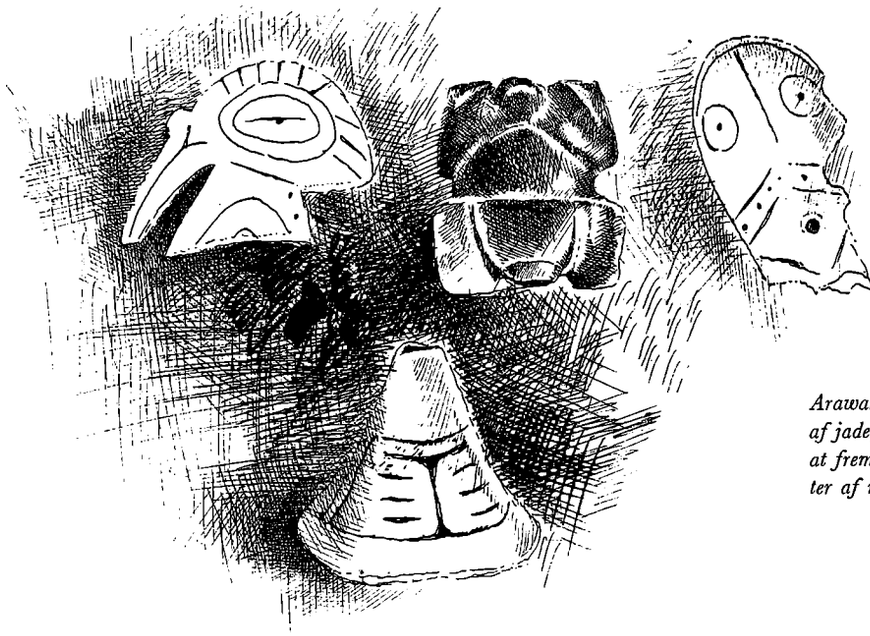

Arawak-amuletter. I midten en frøfigur af jade, som udlagt paa markerne mentes at frembringe regn; desuden tre amuletter af muslingeskal

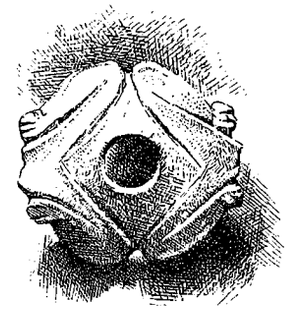

Udskæringer i muslingeskal; øverst en regnbringende frø, derunder to smykkegenstande. Arawak

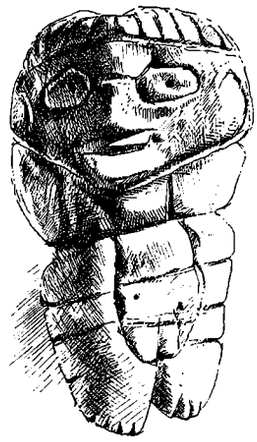

Mandsfigur af feldspat; amulet til at bære om halsen. Arawak

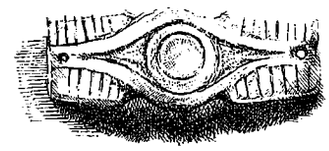

Selv arbejdede Gardelin med yderste flid. Allerede ved udgangen af 1725 kunne han fremlægge en foreløbig gældsoversigt. Ifølge denne androg den samlede skyld 181.897 rd, hvoraf 71.309 faldt paa funktionærernes og disses arvingers konto. Af enkelte poster skal nævnes Lucas van Beverhoudts enke med en gæld paa 15.692 rd, Chr. Søebergs bo: 8.322 rd og Bredal: 6.260 rd. Nogle gældsposter rakte helt tilbage til det omtalte slavekøb i 1707, da guvernementet havde ydet køberne kredit. Dog blev ikke alle fordringer anerkendt, idet kravene i flere tilfælde mødtes med paastand paa, at gælden var betalt.

Den største vanskelighed laa forøvrigt i at faa gælden inddrevet. Tidspunktet var i saa henseende, som Gardelin rigtigt antydede, forpasset. Efter freden i Utrecht 1713 var som følge af en stærkt øget pengeanbringelse i sukkerplantager og sukkerværker den samlede produktion af sukker steget saa stærkt, at efterspørgslen ikke holdt maal med udbudet. Resultatet blev et prisfald – fra 5 rd pr 100 pd i 1716 til 3 à $3^1/_2$ rd i 1739. Det paavirkede i høj grad rentabiliteten paa St.Thomas, hvor plantagerne som følge af terrænforholdene var relativt smaa og jorden udpint. Hertil kom, at øen i 1720erne hjemsøgtes af en række ulykker, først en langvarig tørke med paafølgende misvækst i 1725–26 og derefter to voldsomme orkaner i 1728. Den første af disse, der indtraf i slutningen af august, ødelagde sukkerafgrøden, just som

den var tjenlig til at males. Den anden og voldsomste fandt sted den 22. september og gik især ud over bomuldshøsten. Den bragte 11 skibe og to baade, der laa i havnen, til at strande. Desuden beskadigede den en række bygninger, hvoriblandt guvernørboligen og Gardelins hus.

Var høsten endelig god, som det var tilfældet i 1727, kom det ikke gældsinddrivelsen til gode, idet kompagniets skyldnere blandt planterne fandt udveje til at skjule afgrøden og udføre den under deres gældfri medborgeres navne. Debitorernes slaver holdt man ikke af at lægge beslag paa, da det ville volde besvær at faa dem udlejet. Kun for de smaa debitorers vedkommende skred guvernementet til eksekution.

Hvad der yderligere vanskeliggjorde sagen, var, at det ikke blot var kompagniet, indbyggerne skyldte penge. Det er jo nok overdrevent, naar det blev paastaaet, at skyldnerne bevidst hindrede kompagniet i at faa sin betaling „ved at fordybe sig i gæld til andre og ved at forpante eller afstaa deres ejendomme og effekter til fremmede og private". Men rigtigt er det sikkert, at beboerne af St.Thomas, som den vestindiske befolkning i det hele taget, i udstrakt grad levede paa kredit, og at de, som guvernementet skriver, ikke hørte til „det slags folk, som oplægger noget i de gode aaringer at kunne tage til i de slette". Noget er der vist ogsaa om det, naar det blev paastaaet, at mens gælden til kompagniet stort set hidrørte fra køb af slaver og andre nødvendighedsartikler, bestod gælden til de fremmede – navnlig hollændere – „mesten af ufornødne ting, som kunne have været sparet og herefter kunne spares, naar overdaadighed udi spise og prægtighed udi klæder maatte blive aflagt". Under alle omstændigheder var det et godt argument for guvernementets krav om præference for kompagniets tilgodehavender. Det siger da ogsaa sig selv, at dette krav blev accepteret af direktionen.

Trods alt lykkedes det lidt efter lidt at faa gælden bragt ned, saa at den i 1735 kun udgjorde 84.694 rd. Æren herfor tilkom i første række Gardelin. Derfor var det ogsaa ganske naturligt, at direktionen udpegede ham til guvernør, da Suhm i februar 1733 nedlagde kommandoen for „at søge sit brød i sundere lande, førend alderdom og svagelighed hannem derudi skulle være hinderlig". Skønt Gardelin var svækket af sygdom og lige saa lidt som Suhm ønskede „at forkorte sit liv i et usundt land, hvis klima han fornemmer ikke vil komme overens med hans complexion", bøjede han sig loyalt for sine foresattes ønske. Havde han anet, hvilke alvorlige opgaver den nærmeste fremtid skulle stille ham overfor, ville han dog maaske have betakket sig.

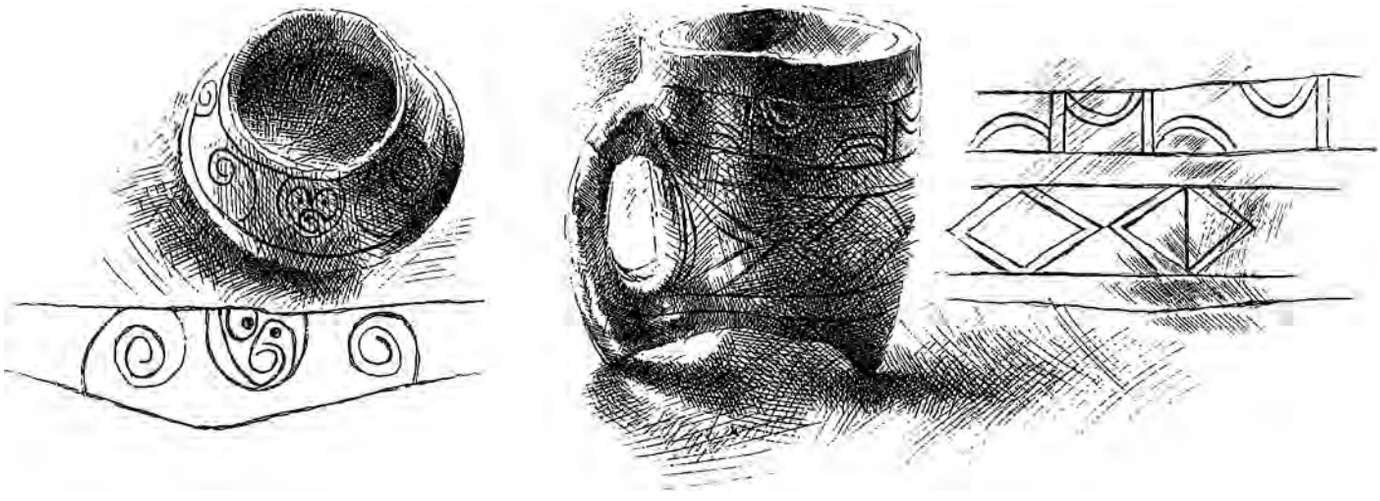

Lerskaal og lerkande med indridset, geometrisk ornamentik, St.Croix. Arawak

KOLONISATIONEN AF ST. JAN OG NEGEROPRØRET 1733

De fordele, Danmarks neutralitet gennem to langvarige krige omkring aarhundredskiftet havde tilført handelen paa St.Thomas, tilslørede i nogen grad det faktum, at øen i sig selv ikke afgav tilstrækkelig basis for Vestindisk-guineisk Kompagnis virksomhed. At det forholdt sig saaledes, stod vistnok klart ved kompagniets start. Dengang havde det været meningen at udstrække kolonisationen til andre af de ubesatte øer. I overensstemmelse hermed havde, som nævnt, Jørgen Iversen allerede i 1675 taget *St. Jan* i besiddelse og placeret to mand af sin lille styrke paa denne ø. Siden var hans bestræbelser blevet fortsat af brødrene Esmit, og endnu saa sent som i 1686 var der, som guvernementets regnskaber viser, blevet tilført øen proviant fra St.Thomas. Disse forsøg var imidlertid blevet mødt med energiske protester baade fra spansk og engelsk hold. Ja englænderne nøjedes ikke med at protestere, men fordrev, som det oplystes 1684, ikke mindre end tre gange danskerne fra øen.

I 1686 foreslog den i Milans sag udsendte kommissær Mikkel Mikkelsen, at man foreløbig undveg strid om dette spørgsmaal og begrænsede aktiviteten til at fuldføre kolonisationen af St.Thomas. Naar herredømmet her var tilstrækkeligt udbygget, skulle kompagniet tage lejligheden i agt og gennemføre besættelsen med kraft. Forøvrigt ansaa Mikkelsen det for fordelagtigere at kolonisere den flade Crabø, der med sine gode terræn- og vandingsforhold afgav bedre dyrkningsmuligheder end St.Jan, der „i sig selv er høj og bjergagtig, med begroet skov". Til gengæld var dog denne ø bedre forsynet med smukke bugter.

Det er rimeligt at antage, at kompagniet, som paa dette tidspunkt havde mere end nok at gøre med at skabe orden paa St.Thomas, og hvis økonomiske kræfter ikke engang forslog til at opretholde handelen her, har tilsluttet sig denne opfattelse. I hvert fald gled tanken om at kolonisere St.Jan foreløbig i baggrunden, og øen nævnes i den nærmest følgende tid kun i forbindelse med tømmerhugst. Bl.a. skaffede brandenburgerne sig her det nødvendige træ til underlast for deres skibe.

Først da al dyrkelig jord paa St.Thomas ved slutningen af den spanske arvefølgekrig var bragt under kultur, og da den ledige handelskapital søgte ny indtjeningsmuligheder, henledtes opmærksomheden atter paa naboøen. I sommeren 1715 underrettede seksten plantere paa St.Thomas guvernøren om, at de var interesserede i at begynde plantagedrift paa St.Jan. Tanken blev optaget af Erik Bredal, som i 1716 forelagde sagen for direktionen og anmodede om dennes støtte. Det var, skrev han, alene frygten for de engelske, der afholdt planterne fra at føre planen ud i livet, eftersom denne nation ikke ville taale, at andre kappede træ paa øen.

Indenfor direktionen mødte tanken modstand hos den gamle Matthias Moth, der frygtede, at øens besættelse ville bringe forholdet til England og Spanien i fare. Han nægtede i de følgende aar konsekvent at underskrive alle ekspeditioner denne sag vedrørende. De andre direktører bifaldt imidlertid planen og gav Bredal ordre til at udføre okkupationen. Denne fandt sted den 25. marts 1718, da guvernøren gik i land paa øen med en styrke bestaaende af 20 plantere, 5 soldater og 16 negre. Foruden levnedsmidler medbragtes kanoner, geværer og forskellige andre nødvendige rekvisiter. Om besættelsen fortæller Bredal i en rapport til direktionen den 8. maj: „Jeg har plantet vor allernaadigste konges flag og skudt dansk løsen, og har vi der spist og drukket vor allernaadigste konges og dernæst det højlovlige kompagnis velgaaende. Siden har jeg udset et sted at bygge et fort paa, som ligger helt bekvemt og kommanderer ind-

løbet af havnen saavelsom havnen selv". Desuden havde han ladet planterne „skønne over jorden, hvilken de berømmede, og har jeg et kanonskud fra fortet, som der skal oprettes, udvalgt en slette til det højlovlige kompagnis plantage".

Efter disse indledende skridt begav Bredal sig tilbage til St.Thomas, hvorhen han fik følgeskab af planterne, der var opfyldt af frygt for, hvad englænderne ville foretage sig. Soldaterne og negrene blev derimod paa øen, travlt beskæftiget med at hugge vej gennem vildnisset og ryddeliggøre toppen af den høj, hvor fortet skulle have sin plads. Arbejdet hermed og med at føre kanonerne op paa højen var yderst anstrengende, og nogle af negrene stak derfor af.

Fra den engelske guvernør paa Leewardøerne, William Hamilton, indløb der en kraftig protest mod besættelsen. Bredal lod sig imidlertid ikke gaa paa, men hævdede, at han handlede efter ordre fra sin konge og ikke var sig bevidst at have overskredet sine rettigheder. Hans faste holdning og den omstændighed, at englænderne foreløbig ikke foretog sig videre, beroligede stemningen blandt de folk, der ønskede at bosætte sig i den ny koloni, saa at de snart efter vendte tilbage til denne.

Endnu havde englænderne ikke helt afskrevet St.Jan. I maj 1722 sendte en ny guvernør paa Leewardøerne, Hart, to orlogsskibe til St.Thomas med krav om, at danskerne skulle trække deres folk tilbage fra øen. I modsat fald truede Hart med at fratage dem St.Thomas. Trods sin beskedne forsvarsstyrke lod Bredal sig ikke bringe ud af fatning. Han ansaa ikke faren for overhængende, da han med rette gik ud fra, at de engelske kolonimyndigheder maatte oppebie nærmere ordre fra deres regering, før de skred til angreb. Skulle der blive tale om et saadant, udbad han sig af direktionen tilladelse til selv at overtage forsvaret. Han ønskede, skrev han, intet hellere end at slutte sin tjeneste med en aktion, der kunne give ham lejlighed til at vise sin troskab mod kongen, fædrelandet og kompagniet. „Med negre og indvaanere, der findes paa landet, skal vi gøre, at de ej skal angribe os for intet; thi situationen er helt fordelagtig".

Kort over øen St.Jan, tegnet af P. L. Oxholm 1780, udgivet 1800

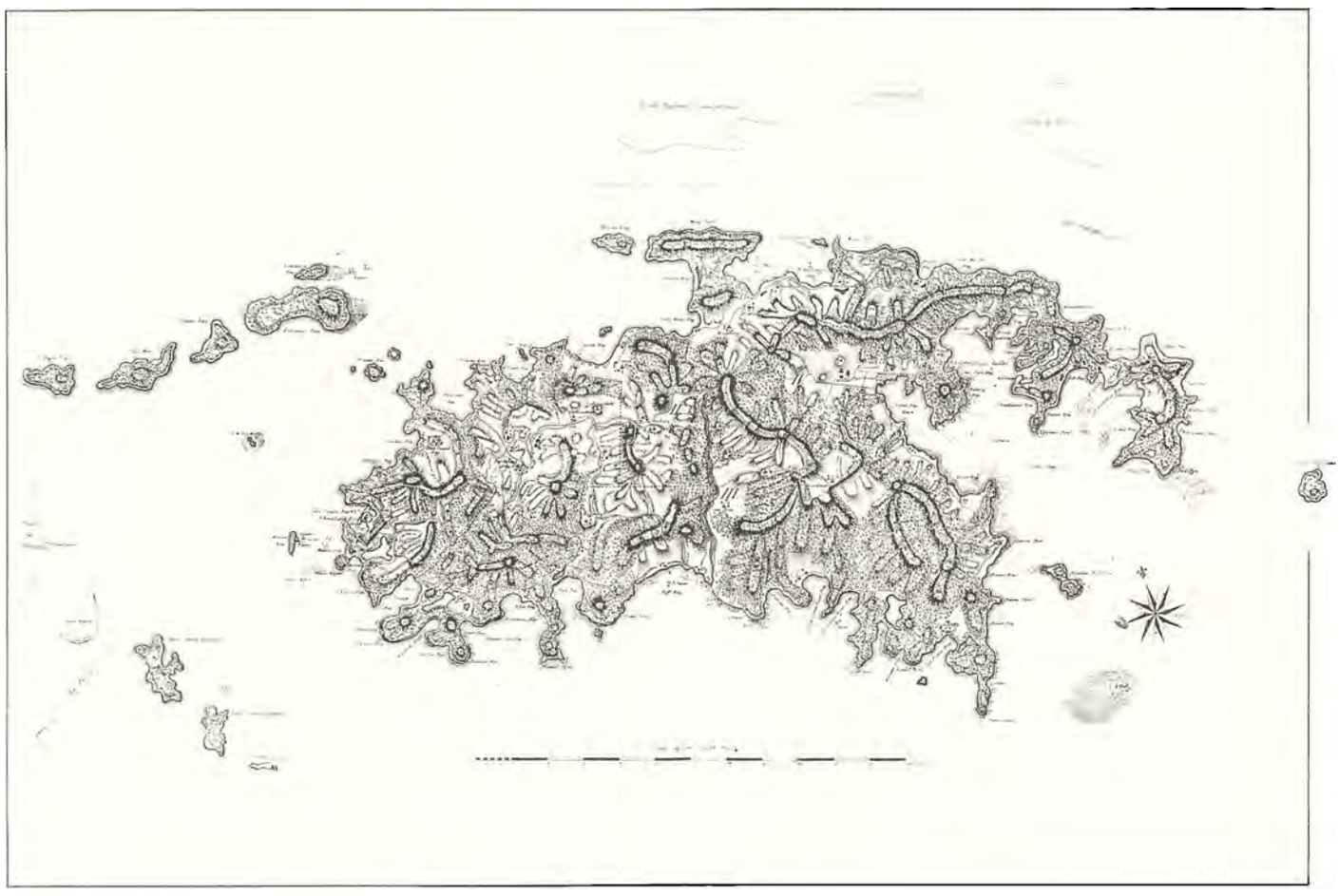

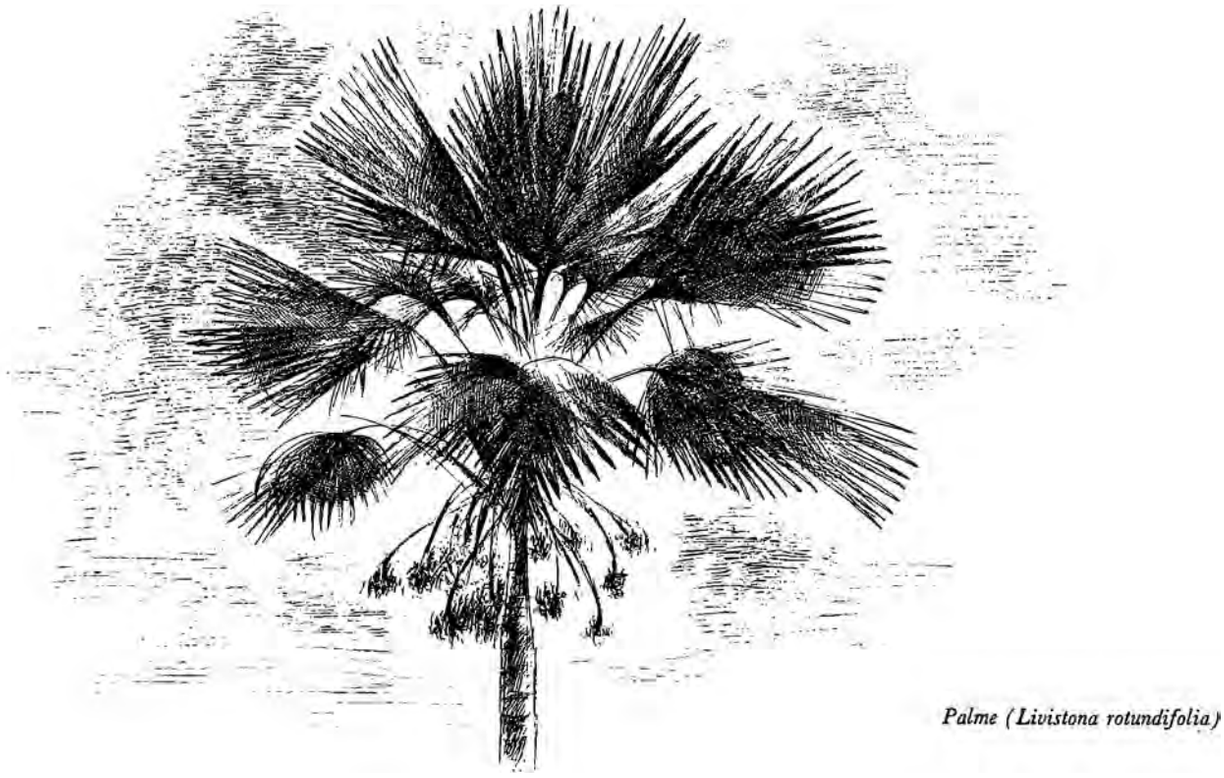

Palme (Livistona rotundifolia)

Bredal havde ret i sin formodning om, at englænderne paa Leewardøerne intet kunne foretage sig uden ordrer hjemmefra. Deres instrukser forbød dem at begynde krig paa egen haand, og Hart maatte trække sine skibe tilbage. Det betød dog ikke, at han faldt til ro. Tværtimod bombarderede han hjemmemyndighederne med henstillinger om at give ham frie hænder til at iværksætte en aktion. Han tilbød at foretage en saadan uden støtte hjemmefra, alene med den styrke, han disponerede over paa St.Christopher. Indbyggerne her var mere end villige til at finansiere operationen, fordi de til fulde indsaa St. Jans betydning for den engelske vestindiefart. Hart drog en sammenligning med Gibraltars rolle som støttepunkt for levanthandelen. Han hævdede, at St.Jans havn – formodentlig Coralbay paa øens østside – var den bedste i Vestindien og faktisk den eneste ved siden af St.Thomas paa ruten fra Antigua til Porto Rico. Fik danskerne lov at beholde begge, ville det være en alvorlig gêne for forbindelsen mellem Leewardøerne og Jamaica. Det gjaldt saavel i fredstid, naar uvejr tvang skibene til at søge havn, som i krigstid, naar fjendtlige kapere kunne udnytte de neutrale danske kolonier som operationsbaser. For yderligere at ophidse stemningen fremdrog Hart ogsaa det tidligere berørte forhold, at de engelske kolonister paa de smaa Jomfruøer afsatte deres produkter af sukker, sirup og bomuld paa St.Thomas, hvorfra de til gengæld fik hovedparten af deres forsyninger. Endelig undlod han ikke at gøre opmærksom paa den betydning, det kunne faa for danskernes eventuelle planer mod St.Croix og Crabøen, hvis de fik lov at blive i uforstyrret besiddelse af St.Jan.

Selv om Harts veltalende forestillinger ikke undlod at gøre indtryk paa krese i moderlandet, bl.a. paa den forhenværende engelske gesandt i København, Pulteney, lod de ansvarlige britiske myndigheder sig ikke bringe ud af ligevægt, men accepterede stiltiende det skete. Det samme var tilfældet med spanierne, som indskrænkede sig til et kaperoverfald paa øen i 1729, hvorunder de bl.a. bortførte 30 negerslaver.

Imens fortsattes kolonisationen, opmuntret af en plakat, der tilsikrede nybyggerne otte aars skattefrihed. Nogen vanskelighed voldte det, at man i begyndelsen maatte hente vand paa St.Thomas; men efter længere tids søgen lykkedes det at finde fersk vand paa øen. Tømmer og kalk til bygninger var der nok af, og efter at der var plantet batater og saaet majs, kunne øen snart selv producere den nødvendige slavekost. Omkring 1720–21 havde 39 plantere faaet udstedt landbreve paa deres plantager.

Parti fra St. Jan med udsigt mod St. Thomas (i baggrunden). Litografi af F. Melby. St. Jan har i højere grad end de to andre øer bevaret sin oprindelige natur med urskovsagtig bevoksning

Disse første indbyggere kom alle fra St. Thomas. Ni af dem var danske, fem af fransk og næsten alle de andre af hollandsk oprindelse. Nogle af dem var folk, som ikke havde kunnet klare deres gældsforpligtelser paa St. Thomas. Andre søgte herover, fordi deres gamle plantager var udpinte eller daarligt beliggende. Ikke helt faa besiddere blev selv boende paa hovedøen og overlod pasningen af plantagerne paa St. Jan til lønnede opsynsmænd. Grundene var gennemgaaende 50 % større end paa St. Thomas.

I foraaret 1726 kunne Fr. Moth meddele direktionen, at St. Jan nu var „ganske beboet, at ingen grund er mere at bortgive uden aleneste ved fortet og kompagniets plantage". Der fandtes da ikke mindre end 20 sukkerværker, nogle helt færdige, andre under opsætning. Af kompagniets egen plantage ved Coral-bay var der 1728 ryddet 6.000.000 kvadratfod. Der var opført et kogehus med fire kedler, en sukkermølle og andet nødvendigt tilbehør, og slaveholdet udgjorde 54 negermænd, 32 kvinder og 12 børn. I de første aar forsøgte man sig her med fremstilling af hvidt sukker, hvortil der blev indforskrevet en raffinadør fra en af naboøerne. Det hvide sukker fremstilledes direkte af rørene, ikke som ellers ved først at koge brunt sukker, som man derefter raffinerede. Det medførte imidlertid, at meget gik til spilde, idet raffinadøren nøjedes med at kappe „hist og her i sukkerstykkerne, hvor han finder de bedste rør". Forsøget blev opgivet, efter at en del af kompagniets aktionærer i 1729 havde besluttet sig til at indrette et raffinaderi i København. For resten synes plantagens jordbundsforhold at have skuffet forventningerne. Der klages over, at jorden var for salpeterholdig, og at den manglede „den nødvendige fedhed og bonitet".

I 1733 androg tallet af plantager paa St. Jan 109. Samtidig bestod befolkningen af 208 hvide og 1087 negerslaver. Det var det samme misforhold mellem hvide og sorte, som kendetegner stillingen paa St. Thomas. Men hertil kom for St. Jans vedkommende mangelen af en samlet bebyggelse. Den hvide

befolkning boede spredtvis rundt om paa plantagerne, som til dels adskiltes fra hverandre ved stejle skovbevoksede, næsten utilgængelige bjerge. Øens øvrighed bestod blot af landfogden, i 1733 Gardelins svigersøn, Johan Reimert Soedtmann, som opholdt sig paa sin plantage. Garnisonen indskrænkede sig til en løjtnant, en korporal og seks menige soldater. Den var installeret i „fortet", en temmelig misvisende betegnelse for den yderst nødtørftige befæstning, Bredal havde anlagt paa højen ved Coralbay, idet den blot bestod af en samling beskedne bygninger, skærmet af et rundt brystværn af løse sten. Bestykningen udgjordes af elleve for størstedelen ubrugelige kanoner. Hertil sluttede sig et muret batteri med seks kanoner nedenfor højen paa selve strandbredden. Det var beregnet paa at dække indløbet til havnen mod angreb udefra. Med henblik paa øens forsvar var der ligesom paa St.Thomas oprettet en borgervæbning af de vaabenføre hvide med en borgerkaptajn som chef.

Af disse foranstaltninger var borgerkorpset den mest effektive; men de besværlige samfærdselsforhold lagde alvorlige hindringer i vejen for styrkens samling. Hvor saarbar øen var overfor angreb udefra, havde vist sig ved det spanske overfald i 1729. Og dog truede en langt større fare kolonien indefra.

Saalænge antallet af hvide og sorte saa nogenlunde opvejede hinanden, frembød slaveproblemet ingen nævneværdig vanskelighed. Anderledes blev det med sukkerkulturens udbredelse og den deraf følgende stærke udvidelse af slavebestanden, som ikke modsvaredes af nogen blot tilnærmelsesvis stigning i tallet af hvide. Snarere tværtimod! Thi den lille planter, der selv havde overvaaget og maaske endog deltaget i arbejdets udførelse, afløstes nu i bedste fald af en hvid mesterknægt, i andre tilfælde af en negerbomba, hvorimod plantageejeren og hans familie kun undtagelsesvis opholdt sig paa plantagen.

Følgen var, at slaverne i højere grad overlodes til sig selv, og at muligheden for konspirationer mellem dem øgedes. Resultatet kan iagttages i flere slaveoprør paa forskellige vestindiske øer i slutningen af det 17. aarhundrede, bl.a. paa Jamaica 1691. For at dæmme op for saadanne ulykker bestræbte kolonimyndighederne sig overalt for at gennemføre foranstaltninger, der skulle holde negrene i tømme og forhindre sammenrotninger. Et udslag heraf var Gabriel Milans forbud mod negrenes natlige fester og i det hele deres udendørs færden efter mørkets frembrud.

En konstant kilde til uro var de mange bortløbne negerslaver, maronerne. Trods den fremadskridende opdyrkning af St.Thomas gav øens kratskove i begyndelsen af det 18. aarhundrede disse bortløbere gode muligheder for at skjule sig, til de eventuelt kunne slippe bort til Porto Rico. Chancen for at naa denne ø ved hjælp af en stjaalen kano eller en flaade, bygget af let træ, var ikke ringe. De behøvede blot at lade sig føre af vind og strøm. Lykkedes en saadan flugt, var slaverne for stedse tabt for deres herrer, idet de efter et aars arbejde i en af den spanske konges fæstninger fik tildelt et stykke jord, hvor de kunne arbejde for sig selv. Krav om tilbagelevering mødtes gentagne gange med afvisning. De spanske gejstlige paastod, at slaverne kom for at blive døbt, og modsatte sig energisk deres udlevering. Antallet af saadanne bortflygtede slaver fra St.Thomas og St. Croix opgjordes 1745 til tre hundrede. Flugt i modsat retning hørte til sjældenhederne, hvilket muligvis kan opfattes som et udtryk for, at slavernes behandling var haardere paa de danske øer end blandt spanierne.

Mere end én gang fremkaldte de mange maronnegre og deres færden paa St.Thomas alvorlige bekymringer. I en rapport fra januar 1698 beklager Johan Lorentz, at der var saa mange maroner, faktisk et helt selskab, paa øens vestside, at det var nødvendigt at gaa strengt til værks. Skete det ikke, „skulle snart ingen sine slaver turde straffe, om han ej ville, at de alle busken søgte, hvilket landet til stor skade kunne fortrække, efterdi de ikke alene om nattetide plantagerne berøver, mens paa det sidste saa stærk udi busken skulle forsamles, at ingen kristen mere af dem skulle æstimeres eller agtes". Lorentz havde derfor fundet det nødvendigt at udstede en plakat, der tilbød straffrihed for maroner, der indfandt

Negerslavers afstraffelse i Vestindien i slutningen af det 17. aarh. Naadeløs piskning for opsætsighed, frugttyverier eller rømningsforsøg var en jævnligt forekommende begivenhed. I sidste tilfælde maatte hovedmanden dog som regel bøde med afhugning af det ene ben, en straf, der nedsatte hans arbejdsduelighed og derfor var mindre populær blandt slaveejerne. Den afbildede franske opfindelse med opbinding af slavens ene ben for at hindre rømning har næppe vundet indpas i de danske kolonier

sig hos deres herrer inden den 25. januar. Efter denne dato skulle det være tilladt alle, kristne som negre, at fange eller skyde bortløberne. For hver maronneger, som død eller fangen indbragtes i fortet, udsattes en ducør paa 10 rd.

At resultatet næppe har svaret til forventningerne, ses af, at der allerede 1702 udstedtes ordre til syv af øens indbyggere om at anstille en maronjagt. Fire aar senere udkom en ny plakat, der fastsatte dødsstraf for lederne af rømningsforsøg, mens de øvrige deltagere skulle miste det ene ben. I tilfælde, hvor hovedmændene ikke kunne opdages, skulle alle spille om livet. Samtidig lagde en anden plakat skylden for slavernes tiltagende uforskammethed over paa de hvide. Det siges heri, at en del af indbyggerne „tillader deres slaver at holde store fester paa deres plantager, og at andre her i landsbyen ikke undser sig for at sælge slaverne drikkevarer og ligesom overfor de kristne giver deres huse til bedste til at konsumere drikkevarerne i, hvoraf der kunne opstaa strid mellem slaverne, ja mord og drab". For at hindre dette fastsattes der strenge bødestraffe for dem, der indlod sig herpaa. Negre, der blev grebet i udskejelser, skulle være hjemfaldne til piskning.

Mens det vist oprindeligt overlodes til slaveejeren selv at eksekvere straffen paa sine slaver, fastslog guvernementet 1702, at strafudøvelsen overfor slaverne var et offentligt anliggende. Dette var saa meget mere nødvendigt, som slaveejeren udfra økonomiske hensyn tit kviede sig ved at lade sin slave lemlæste eller henrette. Forøvrigt søgtes betænkeligheder af denne art imødegaaet ved indførelsen af den praksis, at der ydedes ejeren af en henrettet slave erstatning gennem udskrivning af bidrag fra samtlige slaveejere. Alligevel kunne det, saa sent som i 1730, forekomme, at en plantageejer vægrede sig ved at „give sin slave i justitiens hænder".

Ikke mindst i 1720erne spores en voksende uro over den uforholdsmæssigt stærke stigning i slavernes tal. Det mærkes i den stadige indskærpen af pligten til at holde hvide mesterknægte paa alle plantager og i en række henstillinger til direktionen om udsendelse af unge kraftige folk, der kunne anvendes som opsynsmænd. Mere end nogen anden havde Fr. Moth øje for faren ved afgangen i de hvides tal og det deraf følgende misforhold. Aarsagen til afgangen finder han bl. a. deri, at „mange af de formuende indvaanere tilkøber sig to, tre, fire, ja fem sammenliggende plantager". Paa en saadan ejendom, hvor slaveholdet kunne beløbe sig til op mod 100, fandtes nu kun én hvid mand til at føre opsyn, eller muligvis slet ingen, idet plantageejeren som nævnt undertiden nøjedes med en sort mesterknægt. „Det er og aarsagen til, at negrene er saa halsstarrige og opsætsige og bliver dag for dag slemmere og slemmere; thi deres tal tiltager, og vores aftager, saa man har billig aarsag at frygte for et oprør, dersom i tide ej bedre anstalt gøres; thi negrene bliver ej straffet og efterset, som de burde". Moth selv gjorde sit for at modvirke udviklingen. Han paabød 1726, at plantageejerne paa St. Jan skulle have deres plantager forbrudt, saafremt de undlod at holde hvide mesterknægte og forsyne dem med tilstrækkelige vaaben. Han fastsatte, at saavel skipperen som halvdelen af besætningen paa de i kolonien hjemmehørende fartøjer skulle være hvide. For at forhindre negrene i at stjæle fra plantagerne og maaske ogsaa for at beskytte de smaa hvide næringsdrivende forbød han de sorte at handle med kassave og majs, medmindre de medførte pas fra deres herrer. Heller ikke tillodes det dem at eje kassaveraspe og kassavepander. Paa den anden side paatalte han, at mange plantageejere i 1725, da tørken havde ødelagt majs- og kartoffelhøsten, ikke sørgede for forsyninger udefra, men lod deres slaver dø af sult. Forholdet gav anledning til uroligheder blandt slaverne paa St. Thomas, og det blev fundet nødvendigt at henrette sytten af dem.

At ængstelsen ogsaa omfattede St. Jan, ses af en ordre fra guvernør Suhm til øens borgerkaptajn den 15. december 1727. Suhm meddeler, at han har hørt, at negrene derovre ikke er til at stole paa. Han paalægger derfor de hvide at holde god vagt, især i juledagene, og sørge for, at slaverne ikke faar lov til at holde forsamlinger og lystighed. Ogsaa de hvide maatte give afkald paa den traditionelle juleselskabelighed og blive hjemme for at holde øje med slaverne. Hvad der bidrog til at vanskeliggøre forholdene paa St. Jan, var, at antallet af frisk tilbragte slaver fra Afrika, de saakaldte bosaler, her var forholdsvis stort, mens de paa St. Thomas forsvandt i mængden af gamle, tilvænnede slaver og kreolslaverne, de slaver der var født i Vestindien.

Et forhold, som heller ikke maa overses, var den tilstand af lovløshed, der prægede planterbefolkningen i det ny samfund. Et karakteristisk eksempel var planteren Willem Vessuup fra St. Jan, der, skønt han havde stukket en nabo ned, uhindret kunne aflægge øen besøg. Han benyttede dette til at bortføre ikke blot sine egne slaver, som der var gjort udlæg i, men ogsaa fire, tilhørende en anden mand. Betegnende er det ogsaa, at guvernør Gardelin i maj 1733 fandt anledning til at forbyde planterne paa St. Jan at afskyde geværer og kanoner efter solnedgang. Han ansaa det for en kaadhed, som kunne faa alvorlige følger ved at hensætte hele landet i uro, og kunne i det hele taget vanskeligt forestille sig, „at nogen fornuftig mand, der betænker sin egen og sines velfærd, skulle føre et saadant uordentligt levned". Ved samme lejlighed udstedte Gardelin en række detaillerede bestemmelser om afholdelse af maronjagt paa øen og om foranstaltninger mod komplotter blandt negrene. Men disse bestemmelser blev ikke ført ud i livet. I virkeligheden synes der at have bestaaet et vist maskepi mellem flere af planterne og maronnegrene, idet disse modtog vaaben for at arbejde i de paagældendes plantager.

Hvor spændt forholdet til slaverne var, fremgaar af, at Gardelin i sommeren 1733 paatog sig at udarbejde et udførligt strafferegleMent for negrene. Resultatet blev den berygtede plakat af 5. september samme aar. Det er næppe rigtigt at tage denne for et fuldgyldigt udtryk for det almindelige syn paa negrene. Den repræsenterer utvivlsomt et krast plantersynspunkt. Indledningsvis hedder det, at guver-

nøren ugerne hører, „at vore negre, som af Gud selv er gjort til slaver, ikke alene ligesom tilsidesætter deres slavepligter overfor de hvide, men ogsaa i særdeleshed viser virkelig ulydighed mod deres mestre og mesterinder, hvis penge de dog er". For at raade bod paa denne uorden bestemmes bl.a., at hovedmændene ved forsøg paa at løbe bort skulle knibes tre gange med gloende tænger og derpaa hænges. Almindelige bortløbere skulle have et ben sat af eller, om deres herre tilgav dem, modtage 150 piskeslag og miste det ene øre. Slaver, der var vidende om et komplot og ikke angav det, skulle brændemærkes i panden og ligeledes have 150 piskeslag, mens eventuelle angivere skulle modtage en pengebelønning. Ved knibning med gloende tænger og hængning skulle den neger straffes, der begik groft tyveri, løftede sin haand mod en hvid i vrede eller antastede en hvid med trusler og groft fornærmelige ord. I sidste tilfælde kunne straffen dog efter ejerens henstilling mildnes til afhugning af højre haand. Almindeligvis skulle en hvid mands vidneudsagn være fældende for en neger. Ville denne ikke lade sig overbevise heraf, kunne han underkastes tortur. Naar negrene mødte en hvid, til hest eller fods, skulle de træde til side og staa stille „med al underdanighed", hvis de ikke ville udsætte sig for at faa en dragt prygl. Ingen neger maatte færdes med stok eller kniv i byen under straf af 50 piskeslag.

Karakteristisk er forbudet mod „det saakaldte hekseri blandt negrene med at udskære billeder af fetischer og flere andre taabeligheder med fjer, søm etc., indbundne i klæde", hvormed de tænkte sig at kunne stifte fortræd. Disse „fanatiske griller", hvormed djævelen søgte „at styrke disse dumme hedninger i deres blindhed og dumhed", var levn fra negerslavernes afrikanske fortid. De skulle for enhver pris udryddes ligesom deres rituelle fester, hvis ophidsende virkninger man utvivlsomt med nogen ret frygtede. At det ikke lykkedes, er godtgjort gennem nyere folkloristiske undersøgelser i Vestindien.

For at negrene kunne indprente sig plakatens bestemmelser, der iøvrigt ogsaa angik frinegrene, skulle den oplæses tre gange om aaret.

Plakatens strenghed er ikke udtryk for ond vilje hos Gardelin overfor negrene. Han tog sig i 1733 varmt af to nys ankomne herrnhutiske brødre, ansatte den ene, Leonhard Dober, som sin hushovmester og tillod ham at benytte sin fritid til missionsarbejde blandt negrene. Men Gardelin nærede den opfattelse, at strenghed var nødvendig overfor slaverne. Ikke mindst i den foreliggende situation, hvor en ny langvarig tørke i forbindelse med insektangreb og to orkaner i løbet af sommeren 1733 havde ødelagt høsten og atter fremmanet hungersnødens spøgelse. Ud fra den betragtning afviste han ogsaa klager fra kompagniets slaver paa St.Jan over den derværende mesterknægts haardhed. Resultatet var, at samtlige kompagnislaver løb maron, og at deres bitterhed nu vendte sig mod guvernørens person. Saa langt fra at lamslaa slaverne med skræk synes Gardelins optræden at have modnet disses beslutning om at gribe til fortvivlelsens selvhjælp. Da guvernøren i november besøgte øen, forelaa der, efter hvad der senere oplystes, planer om en rejsning i julen. Gardelins ærgrelse over at erfare, at der trods hans ordre endnu ikke var afholdt jagt paa maronerne, hvis tal opgaves til ca 100, fremkaldte imidlertid frygt hos negrene for, at det endelig skulle blive til alvor med jagten, og at denne skulle føre til opdagelsen af deres vaabenforraad. For at afværge dette og i haab om at faa ram paa Gardelin selv, inden han kunne forlade øen, besluttede de sammensvorne, at oprøret skulle finde sted allerede den 23.november. Guvernørens afrejse fandt dog sted inden denne dato.

I løbet af eftermiddagen den 23. november 1733 naaede en flok dødeligt skræmte flygtninge fra St.Jan, hvoriblandt en af fortets soldater, frem til St.Thomas med efterretninger, som fuldstændigt lamslog Gardelin og hans omgivelser. Det længe frygtede negeroprør var omsider blevet en realitet. Tidligt om morgenen var tolv–fjorten af kompagniets negerslaver kommet opad bjergstien til fortet, belæsset med brænde. Paa skildvagtens „Hvem der?" svarede de: „Negre med brænde". Vagten, som vidste, at der mod sædvane ikke var bragt brænde til fortet lørdag aften, slap dem ind, hvorefter de

Udsigt fra St. Thomas mod St. Jan og omliggende øer

straks kastede sig over ham og dræbte ham med deres sukkerknive. „Imidlertid var nogle andre af kompagniets og Suhms negre til rede og brød huset, hvor soldaterne logerede, ind og formyrdede først korporalen Johan Høgh" og dernæst fire af soldaterne. Den femte, Johan Gabriel, reddede livet ved at skjule sig under sin køje og havde siden held til at slippe bort med en kano. Løjtnanten Peter Frøling havde forladt fortet efter Gardelins afrejse og frelstes, takket være denne sin pligtforsømmelse.

Efter saaledes at have sat sig i besiddelse af fortet hejste rebellerne flaget og afskød tre kanonskud, signalet til almindelig rejsning. Som det siden fremgik, bl. a. af forhørene over tilfangetagne negre, drejede det sig nemlig om et omhyggeligt planlagt – og for resten ganske dygtigt udført – oprør, hvis hovedmænd var kompagniets underbomba Kanta og den tidligere guvernør Suhms bomba Claes. Oprørernes kærne udgjordes af bosalnegre, tilhørende den krigerske aqvambustamme, der med rette ansaas for uegnet til slavearbejde. Ialt deltog 146 negre og negerinder i komplottet, deraf 35 af kompagniets og 28 af Suhms slaver.

Paa det aftalte signal brød myrderierne løs rundt om paa plantagerne, hvor mænd, kvinder og børn huggedes ned for fode. Blandt de første ofre var landfogden J. R. Soedtmann og hans steddatter. Soedtmanns hustru, Gardelins datter, var paa besøg paa St. Thomas og frelste derved livet. Oprørernes hovedstyrke delte sig i to partier, hvoraf ét fulgte sydsiden, det andet nordsiden. Paa deres vej dræbte denne sidste flok alle hvide, den kom over. Kun fire skaanedes: Bartskæreren Cornelius Bødger, „fordi han skulle være dem til tjeneste i deres eftertragtende regimente; thi det var deres fulde mening at udrydde aldeles alle blanke og oprette sig en egen regering". Bødgers to umyndige stedsønner „for at have blanke tjenere". Og kompagniets forhenværende mesterknægt, fordi nogle oprørere gik i forbøn for ham og lod ham slippe bort til Tortola.

Ved Caneel Bay mødte denne styrke modstand af Daniel Jansens søn og negre, der dog tilsidst maatte fortrække i en kano. Denne modstand i forbindelse med slavernes plyndringer foraarsagede et ophold i

styrkens fremtrængen, hvorved de tiloversblevne hvide fik lejlighed til at samle sig ved Pieter Duurloos plantage paa øens vestlige pynt overfor St.Thomas. Her paa vestsiden og paa øens sydside var planterne blevet advaret af deres negre, af hvilke flere forblev tro. Takket være dette var det lykkedes en del at slippe bort til de smaa klippeøer i farvandet mellem St.Thomas og St.Jan. De tilbageværende forskansede sig efter at have faaet kvinder og børn sendt til St.Thomas, under førerskab af borgerkaptajnen, Jannes van Beverhoudt, ved den nævnte plantage, hvor der var opstillet to kanoner. De talte ialt 40 hvide, plantageejere og mesterknægte, samt 25 negre. Flertallet var forsynet med geværer.

Kl 3 om eftermiddagen naaede oprørerne frem, ialt en 80 mand, hvoraf kun halvdelen havde gevær eller pistoler. Der opstod nu en ejendommelig fægtning, der varede ved til langt ud paa natten og genoptoges næste morgen. I stedet for at forsøge et samlet anfald paa de panikslagne hvide, skjulte rebellerne sig bag et bjerg og i buskadset for pludselig at fare frem og „skyde geværet af ligesom i blinde, saa ingen af vore folk fik skade". Planterne nøjedes i reglen med at affyre kanonerne, vistnok uden anden virkning end den rent psykologiske.

Først op paa dagen ankom der undsætning fra St.Thomas. Her havde de første meddelelser om rejsningen fremkaldt stor nervøsitet, idet Gardelin og hans raadgivere frygtede, at slaverne paa St.Jan handlede i forstaaelse med deres fæller paa hovedøen, og at disse ville følge eksemplet. Kun paa Moths indstændige henstilling om ikke at prisgive St.Jans beboere, mandede myndighederne sig omsider op til at afsende 18 soldater under en sergent samt nogle kreolnegre. Ankomsten af denne styrke bragte rebellerne til at retirere, og næste dag lykkedes det at trænge frem til Coralbay, hvor kreolnegrene med tab af to mand indtog fortet. Da de imidlertid ikke mente sig stærke nok til at holde dette, trak de sig efter at have fornaglet kanonerne atter tilbage til pynten ved Duurloos plantage.

Under kampene var det lykkedes at dræbe en del af oprørerne. Andre toges til fange under strejftogter de følgende dage. Men stadigvæk spillede rebellerne herrer i skovene og paa bjergene, hvor de hvide vanskeligt kunne følge dem. Alt imens plyndrede og brændte de den ene plantage efter den anden. Skønt de hvide efterhaanden raadede over en styrke paa 250–300 mand, kunne de ikke udrette noget effektivt. Mange blev syge, og blandt planterne var der stemning for at opgive landet. Mod løfte om eftergivelse af sin straf forsøgte manddraberen Willem Vessuup at lokke de oprørske negre ombord i sit fartøj, idet han tilbød at skaffe dem krudt, hvad de højlig trængte til. Men hans list mislykkedes. Siden synes rebellerne at have modtaget krudt og geværer gennem en engelsk planter.

Under disse lidet opmuntrende forhold naaede man ind i aaret 1734, da det lykkedes at faa hjælp fra kaptajnen paa et engelsk krigsskib. Men efter at fire af hans folk var blevet saaret under et bagholdsangreb, forlod han atter landet uden at have gjort det af med blot én oprører. Værre endnu gik det en engelsk skipper, John Maddox, som paatog sig at jage oprørerne mod at faa overladt eventuelle fanger undtagen hovedmændene, der skulle straffes. Efter at være landet paa St.Jan den 7. marts med 50 frivillige foretog han et resultatløst togt gennem øen. Han var netop naaet til den slutning, at rebellerne havde forladt denne, da han pludseligt overrumpledes af negrene, som dræbte tre af hans folk og saarede fire. Efter dette slaaende modbevis forlod han omgaaende øen.

Gardelin, der forgæves havde søgt bistand hos den engelske guvernør paa St.Christopher, forsøgte nu en appel til franskmændene paa Martinique. Her modtoges hans sendebud, bogholderen Johan Horn, med overraskende venlighed. Øens myndigheder var underrettede om, at der var indledet forhandlinger om salget af St.Croix til det danske kompagni, og at der hertil fra fransk side knyttede sig forventninger om en velvillig holdning fra Danmarks side i den polske tronfølgerstrid. Den franske guvernør gik straks ind paa at afsende to barkskibe med 228 kreolsoldater under kommando af en erfaren officer, Longueville. Det var folk, der var i stand til at taale strabadserne i det vestindiske klima og vant til at færdes i

Ruin af plantagen „Carolina", St. Jan

bjerge og buske. De ankom til St. Jan den 24. april 1734. Forinden havde rebellerne den 19. forsøgt et sidste fortvivlet angreb paa planternes lejr ved Duurloos plantage. Efter at være trængt ind i denne lykkedes det dem at sætte ild paa et magasin; men efter halvanden times træfning maatte de rømme marken med tab af tre døde og seks saarede.

Franskmændene gik straks i gang med en systematisk rydningsaktion, som fortsattes uanfægtet indtil den 27. maj trods uafbrudt regn. Den 29. april traf de en flok oprørere paa et skær og dræbte nogle, mens resten flygtede uden modstand. Situationens haabløshed var nu gaaet op for dem. Den 9. maj fandt man elleve negre, der havde ombragt sig selv. Otte andre overgav sig uden kamp. Og endelig den 24. maj blev der fundet fireogtyve paa en pynt, hvor de havde taget livet af sig efter først at have ødelagt deres vaaben. Dermed mente man at være færdig med rebellerne. Efter at være blevet fejret paa St. Thomas, hvor Longueville galant afviste en tilbudt gave paa 5000 franske gylden, vendte franskmændene tilbage til Martinique, ombølget af danskernes sympati.

To maaneder efter deres afrejse opdagedes det, at der endnu befandt sig en flok paa 14 negre og negerinder paa St. Jan. Under løfte om pardon lykkedes det en dansk officer, Didrik Oettingen, at lokke disse i et baghold og gribe dem. De blev ført til St. Thomas og straffet, de fleste med døden. Med denne lidet glorværdige episode, der ikke destomindre forskaffede Oettingen et løjtnantspatent, var roen omsider genoprettet. Planterne kunne nu vende tilbage og tage skaden i øjesyn. Paa ikke mindre end 44 plantager var bygningerne helt eller delvis afbrændte. Afgrøden var naturligvis ødelagt og kvæget sluppet løs og tildels fortæret af oprørerne. Hertil kom tabet af negrene, dels de mange, der var dræbt under kampene, dels de, der efter at have faaet deres sag behandlet, henrettedes paa St. Thomas. Af 41 paagrebne slaver blev 18 dømt til døden, nogle til at brændes levende.

Spørgsmaalet om skadens erstatning fremkaldte en bitter strid mellem Gardelin og St. Jans plantere. Otte af disse, deriblandt Fr. Moth, hævdede, at oprøret kunne være undgaaet, hvis fortet havde været i

tilbørlig stand, og at de, naar de betalte skat, havde krav paa at blive forsvaret af kompagniet. Gardelin paa sin side gjorde gældende, at opstanden var Guds straffedom over indbyggernes synder, og at de alene havde deres egen efterladenhed at takke for den skade, de havde lidt, idet de burde have lukket deres slaver inde om natten, som det var skik i de franske kolonier. At kompagniets egne slaver havde spillet en væsentlig rolle ved oprørets planlæggelse og udførelse, undlod han klogeligt at berøre.

Forbavsende hurtigt kom plantagedriften paa St. Jan atter i gang. Allerede 1739 udgjorde tallet af slaver – det bedste udtryk for dyrkningsintensiteten – 1414 mod 1087 i 1733. Det samlede antal hvide var uforandret, 208, men af voksne hvide mænd var der 1739 kun 73 mod 97 i 1733. Paa ikke mindre end 19 af 101 plantager fandtes i 1739 overhovedet ingen hvid, endda det i ét tilfælde drejede sig om en ejendom med 45 slaver.

Skønt dette ikke tyder paa nogen lang hukommelse, er der næppe tvivl om, at begivenhederne paa St. Jan havde rystet sindene grundigt. Det gjaldt ikke mindst guvernør Gardelin, der gennem nedslagtningen af hans egne slægtninge ogsaa rent personligt berørtes af ulykken. Men i modsætning til flertallet af hvide, der som følge af oprøret forhærdede hjærterne mod deres sorte medskabninger, synes Gardelin at være bleven vakt til forstaaelse af uholdbarheden i den hidtil førte politik. Efter sin hjemkomst til Danmark indgav han den 10. august 1736 til kompagniet et forslag til „nogle particulaire love for indbyggerne paa de danske kolonier udi America saavelsom for deres slaver". Skønt dette forslag tilsyneladende ikke gjorde indtryk paa direktionen, har det krav paa opmærksomhed. Det er nemlig et vidnesbyrd om, at Gardelin siden udstedelsen af plakaten af 5. september 1733 havde revideret sine anskuelser.

Udsigt over herrnhuternes missionsstation „Bethania" paa St. Jan (midt i billedet). Stik efter maleri af C. G. A. Oldendorp ca 1768. Til højre en lille plantage og den reformerte kirke. I baggrunden nogle af de smaa øer, kay'er, hvor flygtninge fra negeroprøret 1733 søgte tilflugt. Længst til venstre St. Thomas

Mount Eagle og Blue Mountain, St.Croix

Han indsaa nu, at det var nødvendigt at mildne de drakoniske straffebestemmelser for negrene og f. eks. nedsætte straffen for groft tyveri fra knibning med gloende tænger med paafølgende hængning til ørernes afskæring. Erfaringen havde lært ham, „at det har ikkun skaffet liden frugt, siden mange gør det for at blive af med livet". Saa fortvivlende var slavens lod! Modsat plakaten, som ensidigt vendte sig mod negrene, beskæftigede forslaget sig ogsaa med plantageejernes forhold til slaverne. Det foresloges, at de sidste skulle have ret til at fremføre deres klager for den stedlige øvrighed, som derefter skulle hjælpe dem til rette uden ophold, „paa det ald raab og skrig af barbarisk og umenneskelig medhandling kan forebygges". Udtryksmaaden antyder, at slaveejernes brutalitet er blevet kritiseret! En anden post gik ud paa at fastslaa ejernes forpligtelse til at udlægge passende jordstykker, hvor slaverne kunne dyrke deres kost. Egentlig saa Gardelin helst, at det blev paalagt slaveejeren at levere sine slaver en bestemt ugentlig kostration, f. eks. 5 potter majs og $2^1/_2$ pd kød eller 3 pd fisk – svarende til et beløb af 25 skilling – til en slave over 10 aar og halv ration til en yngre. Til sin paaklædning skulle slaven desuden aarlig have 6 alen groft lærred. Som et middel til at forebygge undvigelser ønskede Gardelin, at det blev forbudt ved afhændelse af slaverne at skille familiemedlemmer, mand og hustru eller forældre og børn, fra hinanden. Til eftertanke for en og anden lovpriser af det patriarkalske forhold kan anføres følgende passus, som forslagsstilleren fandt paakrævet: „Dersom nogen mester skulle forlade sin slave og ikke ville give ham underholdning enten formedelst alderdom eller sygdom – – – da skal samme slave være hjemfalden til hospitalet, hvor den skal underholdes, forplejes og kureres, om muligt, og siden hospitalet tilhøre".

Som andre varetagere af bestaaende interesser betragtede Gardelin den kristne religion som det bedste værn mod ny opstande. Derfor var ogsaa „det fornemste øjemærke, der burde haves i negotien og af disse arme og dumme hedningers slaveri – – – at frembringe saa mange af dem som muligt til Guds

kundskab". Af hensyn til omkostningerne maatte man, indtil kongen kunne paatage sig sagen, nøjes med at ansætte nogle skoleholdere, ved hvis hjælp de indbyggere, der var gennemtrængt af deres kristendomspligt, kunne lade deres unge kreolslaver mellem 4 og 10 aar undervise i kristendommen.

Gardelins forslag nød ikke fremgang; men det var synspunkter paa linie med hans, der i de følgende aar banede vej for herrnhutermissionens arbejde for at indpode negrene i Dansk-Vestindien den kristne religions mildnende lære.

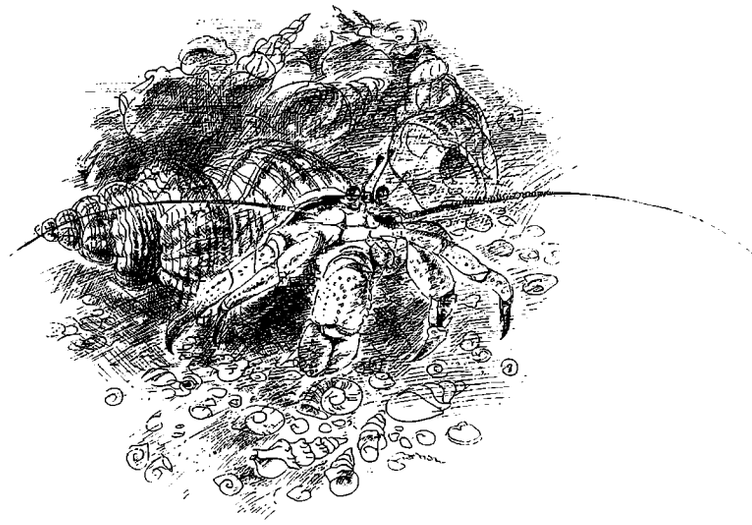

Eremitkrebs i sneglehuset af en trompetsnegl paa stranden ved Butlers Bay, St.Croix

KØBET AF ST. CROIX
KOLONISATIONENS GENNEMFØRELSE

Øen St.Croix, der med sine 213 km² omtrent er paa størrelse med Møen, adskilles fra de øvrige Jomfruøer ved en 70 km bred havdybde. Den nordvestlige del minder overflademæssigt om St.Thomas og St.Jan med gennemgaaende ret stejle bjerge og dybe dale. Midterpartiet udgøres af en ca 100 km² stor, dels bølgeformet, dels flad slette med gode jordbundsforhold, mens østenden med sine, ganske vist ikke særligt høje og temmelig flade bjerge paa grund af den lavere regnmængde og nordøstpassatens udtørrende virkning egner sig mindre godt til dyrkning.

Øens første kolonisation fandt sted omkr. 1625, da nederlandske og engelske nybyggere bosatte sig paa den. Senere fulgte franskmændene efter. Indbyrdes stridigheder mellem de forskellige nationaliteter medførte omkr. 1645, at hollænderne og franskmændene forlod landet. Senere, vistnok i 1649, angreb spanierne øen og bortførte englænderne. Derefter vendte franskmændene tilbage, og St.Croix kom en tid under malteserordenen, der siden solgte den til den franske krone.

En engelsk beretning fra omkring 1690 skildrer forholdene saaledes: „Santa Crux, hos indianerne kaldet Ay-Ay", bestaar „altsammen af smaa bjerge eller banker, let tilgængelige for vogne og bekvemme til at producere alle slags amerikanske gevækster. Grunden paa en del steder er salpeteragtig, hvorfor vandet ikke allesteds er godt at drikke, saasom det smager af det mineral, hvilken mangel igen er suppleret med brønde for menneskens brug. Kvæget drikker af kildevældene, hvoraf man betjener sig til den ordinære brug. – – – Luften er reputeret for mange aar siden at være ond; men man har mærket, at den er blevet mere sund, siden skovene er afhugne, og indvaanerne lever der temmelig vel og haver god provision. – – – Der er allerede adskillige sukkermøller. Grunden producerer rigelig tobak, sukker og indigo, og der er god grund til græsning for heste, køer og faar". Indbyggernes tal var i 1680 blevet anslaaet til 800, formentlig indbefattet slaverne. Skovene var „fulde af skov- og ringelduer, meget gode at æde, foruden overflødighed af landkrabber". Disse sidste fyldte luften med en slem stank og fordærvede vandet i bækkene og bugterne, naar de kom ned fra bjergene for at yngle. En stor plage var de mange „incommoderende insekter, som myg etc., hvilke meget besværer indbyggerne paa landet paa visse tider om aaret. – – – Myggene foraarsager en overmaade pine og opsvællende knuder, og det er besværligt at sove roligt for dem og umuligt at undgaa dem i skovene".

Trods de i mange henseender gunstige forhold havde indbyggerne ofte svært ved at klare sig. Det gjaldt især under de hyppige krige, der afskar forbindelsen med det franske forsyningscentrum paa Martinique. Det var i en saadan situation, at de i 1673 traadte i forbindelse med Jørgen Iversen paa St. Thomas og tilbød ham tobak, ingefær og sukker for levnedsmidler og andre nødvendighedsartikler. Under den pfalziske arvefølgekrig befalede Ludvig XIV, at kolonisterne skulle forlade St.Croix og bosætte sig paa Hispaniola (Haïti) for at styrke forsvaret af denne ø. Det skete omkr. 1695. Fortet blev delvis ødelagt, husene brændt og marker og husdyr overladt til deres skæbne.

I en aarrække fik øen lov til at passe sig selv, og et frodigt vildnis dækkede snart sporene efter civilisationen. Helt udslette dem formaaede det ikke. Skjult under et tæt buskads fandt guvernør Hamilton fra Leewardøerne, da han i 1718 besøgte øen, talrige ruiner af franskmændenes bygninger. Rundt om

voksede appelsin-, lemon- og citrontræer, og i skoven færdedes en mængde vildt kvæg. Hamilton var aabenbart stærkt interesseret i øen. Han fremhæver dens frugtbarhed og omtaler de gode ankerpladser paa nordsiden ved det senere Christiansted og i bugten ved øens vestende.

I 1729 henledte en anden engelsk guvernør, lord Londonnery, atter opmærksomheden paa St.Croix, som han foreslog sin regering at kolonisere. Da franskmændene havde forladt øen, troede han ikke, de ville tage anstød heraf. Forøvrigt kunne man jo henvise til den oprindelige engelske kolonisation. Han nævner, at øen jævnligt besøgtes af britiske undersaatter, som huggede tømmer til skibe og vindmøller, og peger paa den fordel, det ville være, om man her kunne samle indbyggerne fra de smaa Leewardøer og gøre dem til nyttige borgere i stedet for, at de nu ernærede sig ved røveri.

Faktisk maa der omkring ved denne tid have fundet en engelsk bosættelse sted. En beskrivelse fra 1734 fortæller os, at St.Croix ved den danske besiddelsestagen var beboet af ca 50 engelske familier fra Spanishtown og Tortola. Disse folk, der skildres som „løse og skarnagtige mennesker" uden synderlig kapital, havde optaget smaa jordstykker, men ernærede sig dog hovedsageligt ved hugst af tømmer, som de solgte paa de omkringliggende øer. At franskmændene ikke var til sinds at tolerere en engelsk besættelse, fremgaar af, at et fransk krigsskib i 1729 overfaldt de engelske tømmerskibe ved øens vestende. Ved samme lejlighed fjernedes kanonerne fra det gamle franske fort der. Skønt Frankrig ikke nærede noget ønske om at genoptage koloniseringen, modsatte det sig bestemt en styrkelse af englændernes magtposition. Derimod saa det ingen fare i en udvidelse af det danske koloniomraade. Allerede ved midten af tyverne var der planer fremme om at afhænde St.Croix til et dansk konsortium. Frederik Holmsted, en af de ledende mænd i Vestindisk-guineisk Kompagni, omtaler i 1732, at han nogle aar i forvejen gennem en franskmand paa St.Thomas havde modtaget et tilbud om at købe øen for 200.000 livres. Sikkert er det dette tilbud, der hentydes til i en rapport fra Fr.Moth i 1726. Han udtaler heri sin bekymring i anledning af et forlydende om, at „nogle store herrer i Danmark" skulle have budt 100.000 rd for St. Croix, og paapeger, hvor ødelæggende det ville være for St.Thomas og St.Jan, om et privat dansk foretagende fik ret til fri handel paa Vestindien. Derimod ville det være en stor fordel, hvis kompagniet kunne forene alle tre øer under sit herredømme.

Indenfor kompagniet var der dog paa dette tidspunkt næppe større stemning for at indlade sig paa ny eventyr. Som nævnt samlede opmærksomheden sig om inddrivningen af dets udestaaende fordringer paa St.Thomas. Set fra et aktionærstandpunkt forekom udsigterne for den vestindiske handel lidet tillokkende. Siden sin stiftelse havde kompagniet kun tre gange udbetalt udbytte paa sine aktier, nemlig 1691–92, 1714 (12 %) og 1721 (8 %). Ganske vist maa det ikke overses, at en del forretningsmænd blandt aktionærerne havde høstet fordel af handelen som leverandører af forsyningsvarer og gennem videreforhandlingen af de hjemførte produkter. Men i den henseende var forholdene undergaaet en forandring, efter at eksporten til Danzig og Königsberg i 1709 var blevet indstillet „formedelst den sig der indfundne skadelige pestilentz", den store pest, som i 1711 ogsaa ramte København. Næsten samtidig tvang krigen med Sverige og med den faren for opbringelse af de kostbare returladninger kompagniet til i stigende grad at dirigere skibene til Amsterdam. Det medførte, at de hollandske kommissionærer nu tog broderparten af fortjenesten. Denne trafik fortsattes til en vis grad efter krigen og ophørte først helt, efter at en del af kompagniets aktionærer i 1729 havde oprettet et eget sukkerraffinaderi i København.

Efter krigsaarene ramtes dansk næringsliv af en alvorlig depression, hvis virkninger prægede udviklingen 1720erne igennem. Det gælder ikke mindst landbruget, landets hovederhverv, der maatte kæmpe med faldende kornpriser og med følgerne af Hollands afspærringspolitik overfor importen af stude og fedevareprodukter. Men ogsaa handelen og skibsfarten mødte store vanskeligheder. Baade Ostindisk og Vestindisk-guineisk Kompagni led under alvorlig mangel paa driftskapital. Forsøg fra regeringens side

Slavevogterhus - Sukkerrør-mølle ved Plantagen „Jerusalem" St. Croix

paa at overvinde vanskeligheden ved en sammenslutning af de to selskaber strandede 1728. For Vestindisk-guineisk Kompagnis vedkommende var stillingen den, at det var bagud med betalingen af sine agenter i Hamburg og Amsterdam. Tilmed havde det i 1723 maattet optage et laan til 6% rente hos sine aktionærer. Forrentningen af denne gæld opslugte størsteparten af indtægterne. Disse var ovenikøbet nedadgaaende, fordi det voksende udbud af vestindisk sukker tvang priserne ned paa det europæiske marked samtidig med, at daarlige høstaar og øgede gældsbyrder modvirkede et prisfald paa St.Thomas.

Først med tronskiftet i 1730 begyndte det tryk, der havde hvilet over det økonomiske liv, at vige. Yngre, energiske kræfter kaldtes til deltagelse i landets styre, og en spirende optimisme bredte sig blandt de handlende. *Frederik Holmsted*, tidligere bogholder, nu en af hovedaktionærerne i Vestindisk-guineisk Kompagni og samtidig en af forgrundsfigurerne ved genrejsningen af den ostindiske handel 1732, vendte nu tilbage til tanken om gennem erhvervelsen af St.Croix at bringe nyt liv i den vestindiske handel. Han traadte i forbindelse med overkammerherre *Carl Adolph von Plessen*, en af landets største godsejere og medlem af det ny geheimekonseil.

I en betænkning, fremsendt til von Plessen den 28.januar 1732, peger Holmsted paa den betydning, kolonisationen af St.Croix kunne faa for beskæftigelsen af de mange fattige, der herhjemme laa det offentlige til byrde. Baade direkte, ved at man overførte en del af disse fattige til øen, og indirekte ved at tilvejebringe et afsætningsmarked for danske landbrugsvarer og industriprodukter. Foruden levnedsmidler

som kød, flæsk, smør, mel og øl nævner han stoffer og lærreder, specielt sejldug fra Flensborg, jysk og sjællandsk hjemmegjort lærred samt hvid- og blaastribede linnedtøjer fra et nyanlagt manufaktur i Køge. Holmsted, der personlig var interesseret i dette manufaktur, og som samtidig var ejer af et kattuntrykkeri, optraadte ogsaa i anden forbindelse som en ivrig talsmand for udviklingen af en dansk linnedindustri, der kunne skabe sysselsættelse for de fattige. Netop i Vestindien var der et stort behov for linnedvarer, ikke mindst til negrenes beklædning; men dette behov var hidtil blevet dækket af hollænderne. Her var altsaa et felt, hvor man kunne revanchere sig for den skade, disse havde tilføjet eksporten af danske landbrugsvarer. Dette i forbindelse med udsigten til at skaffe afsætningsmuligheder for danske landbrugsprodukter, herunder ogsaa hjemmegjort lærred, maatte naturligvis tiltale en mand som von Plessen, der ejede godser baade paa Sjælland og i Jylland. Ved hjælp af hans indflydelse hos den ny konge, Christian VI, lykkedes det at udvirke en bemyndigelse for Holmsted til at indlede forhandlinger med den franske gesandt, grev Plélo. Resultatet af disse forhandlinger, der begunstigedes af Frankrigs ønske om at opnaa Danmarks neutralitet i spørgsmaalet om det polske tronfølgervalg, blev Vestindisk-guineisk Kompagnis køb af St.Croix for 750.000 livres (164.000 rd) ved traktaten af 15. juni 1733. Ved denne paatog den franske konge sig en garanti for kompagniets ejendomsret til øen samt en forpligtelse til at yde bistand overfor krav fra anden side. Til gengæld gik kompagniet ind paa ikke at afhænde den til nogen fremmed nation uden Frankrigs samtykke.

I forvejen var traktatudkastet blevet forelagt kompagniets generalforsamling. Von Plessen, der havde paataget sig hvervet som direktør, gik varmt i brechen for købet, der da ogsaa vandt almindelig tilslutning. Det fastsattes, at halvdelen af købesummen skulle udredes straks, og midlerne tilvejebragtes ved laan af den kongelige kasse (30.000 rd) og ved tilskud fra en del af aktionærerne, som for hvert indskud af 2000 rd til købet skulle have overladt fire plantagegrunde, hver paa 150 acres (110 td ld.). Samtidig nedskreves kompagniets gamle aktier fra 1000 rd stykket til 500 rd, svarende til værdien i handel og vandel. Iøvrigt overtog selskabet sukkerraffinaderiet, hvis aktier afregnedes til 1000 rd mod et oprindeligt paalydende af 600 rd. Nyordningen knæsattes ved kgl. oktroj af 5. februar 1734. Ved denne tilstodes der kompagniet en række begunstigelser, hvoraf den vigtigste var, at det fik eneret paa indførsel af raasukker til København. Hertil sluttede sig forskellige toldpolitiske foranstaltninger, bl.a. en klækkelig forhøjelse af indførselstolden for raffineret sukker og sirup, hvorved kompagniet opnaaede et faktisk monopol paa sukkerhandelen i Danmark og Norge.

I sin omtalte betænkning havde Holmsted foreslaaet, at hvervet som leder af kolonisationsarbejdet skulle overdrages Erik Bredal. Han var imidlertid fraværende paa dette tidspunkt, og direktionen valgte derfor *Frederik Moth*. Dennes bestalling som guvernør eller „opperhoved paa St.Croix" udfærdigedes den 30. oktober 1733, men naaede først St.Thomas den 11. juni 1734. Valget, der hilstes med tilfredshed af Gardelin, betød for Moth en oprejsning for den skuffelse, han havde lidt ved at blive vraget som guvernør paa St.Thomas. Med vanlig virkelyst kastede han sig straks ud i opgaven. For at danne sig et indtryk af landet begav han sig allerede den 20. juni sammen med en ingeniør, Stahlmann, der skulle forestaa opmaalingsarbejdet, over til øen.

Moths første besøg gjaldt bugten ved vestenden, ved det nuværende Frederiksted, idet han ønskede at undersøge mulighederne for at benytte den som havn. Bedømmelsen faldt ikke gunstigt ud. Bugten var en halv dansk mil bred. I virkeligheden var den nærmest en aaben red, udsat for vinden fra nord, vest og syd. Selv om man anlagde tre fæstningsværker, ville det være umuligt at forhindre sørøvere og kapere i at bortsnappe skibene om natten. Den 21. juni lod Moth sig sætte i land med en kano. Han besaa ruinerne af et muret brystværn og begav sig ad en ganske smal sti, udkappet „igennem den tykke busk

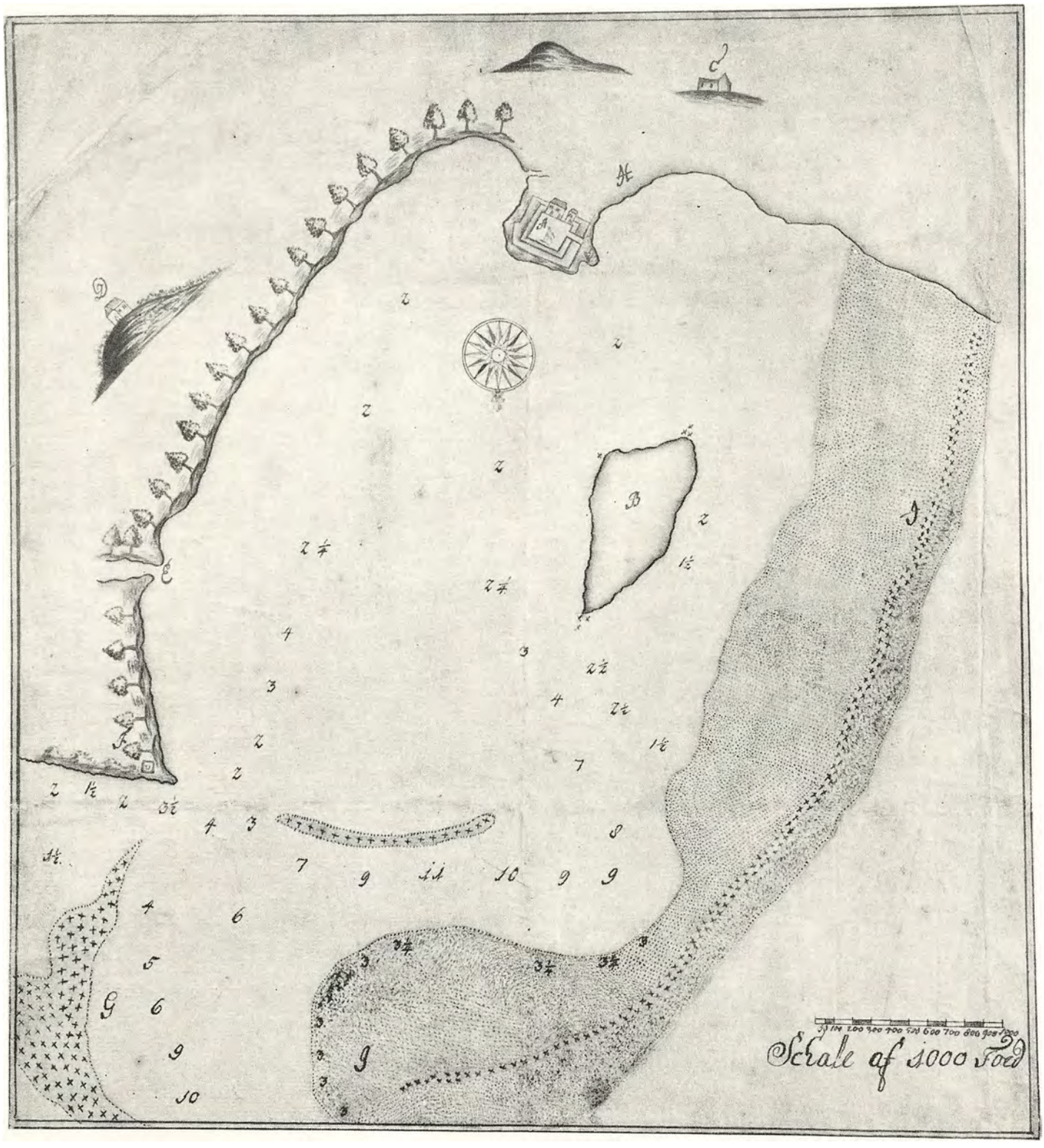

Skitse af St.Croix' havn, ved det senere Christiansted, udført af trediestyrmand Peter Lorentzen Stibolt ved tidspunktet for Vestindisk-guineisk Kompagnis overtagelse af øen. Man ser resterne af det franske kastel (A), Protestantkayen (B) og murene af den franske kirke (C) samt pladsen, hvor den projekterede by agtedes opført (H)

og skov", ind i landet. Han fandt dette „helt skønt og marcherede omtrent en liden mil for at tage den berømte plantage af *Le Grand* i øjesyn, som er efter beretning den bedste paa landet. Murene er endnu tilsyne af alle bygninger og tildels gode, et skønt revier [flod] løber derved hele aaret, og mangfoldige frugttræer af lemoner, oranger og en del kakaotræer etc". Denne plantage havde han besluttet at reservere kompagniet „til kultivering, naar landet saa vidt er optaget, at en by skulle maatte opbygges paa vestenden, som med tiden absolut maa ske".

Efter saaledes i aanden at have set byen Frederiksted for sig, sejlede Moth den 22. til „Bassin", havnen paa nordsiden. Et koralrev vanskeliggjorde indsejlingen, men frembød paa den anden side et udmærket

værn mod ydre fjender. Her, hvor franskmændene havde haft deres by, fandt Moth ruinerne af et gammelt fort og „murene af den franske kirke, som med ringe bekostning kan repareres og lægges tag paa. Murene er lidet beskadiget, men maa forhøjes et par fod. Den synes lang 70 à 80 fod. Landet er der saa tilgroet af ameret eller tjørne og andet, at en hund besværlig kan passere der"; det var derfor umuligt at komme ind i kirken. Pladsen omkring havnen var helt jævn og saa stor, at den kunne rumme en by paa størrelse med København. Her ville Moth anlægge den første bebyggelse. Han foreslog at kalde den Christianshavn, og lovede, at den skulle blive „saa regulær, som nogen by kan være", saa at den kom til at ligne Christiania. De bedste huse ville han placere i midten lige for kastellet, de ringere i byens udkant.

For at fastslaa rigtigheden af et forlydende om, at englænderne paa øen ville modsætte sig det danske herredømme, besluttede Moth „at marchere ind i landet for at besøge dem, og faldt vejen da gennem en plantage, som i gamle dage havde tilhørt paterne. Samme er den belejligste og bedste saa nær byen og fortifikationen, et godt sukkerland, dejligt løbende vand derhos, hvor jeg selv har drukken af. Murene af bygningerne skal staa endnu til tjeneste; men jeg kunne ej komme til at se dem". Ogsaa denne plantage, den saakaldte „*Grande Princesse*", forbeholdtes kompagniet. Siden fortsatte Moth „ind i landet, omtrent 6 à 7 engelske mil, da trætheden forbød mig at gaa videre. Indvaanerne dér tog alle vel imod mig, besynderlig de, som tilforn har staaet under min kommando her paa St.Thomas, og var alle, saa mange, jeg talte med, villige at sværge vor konge huldskab og troskab, vare og glade, at de kom under en bekendt mands kommando og ønskede, jeg straks havde kunnet tage possession af landet. De gav mig deres tal op at være 150 bevæbnede foruden 200 negre, bekvemme for gevær". Indbefattet kvinder skal slavernes tal have beløbet sig til 400 à 450. Indbyggernes huse lignede mest negerhytterne paa St.Thomas og var uden værdi, en følge af den usikkerhed, der omgav nybyggernes besiddelsesforhold, saalænge franskmændene opretholdt deres krav paa øen.

Ud fra sit indtryk af landet og paa grundlag af de informationer, han modtog af indbyggerne, anslog Moth, at St.Croix havde jord nok til 1000 sukkerplantager à 150 acres og ligesaa mange bomuldsplantager. De bedste grunde begyndte omtrent en halv mil fra det senere Christiansted og strakte sig til plantagen „Le Grand", den senere „La Grange", ved vestenden. I dette strøg traf man „de største træer og de bedste løbende vande". Nærmere den paatænkte by fandtes udover paternes plantage, den føromtalte „Grande Princesse", „mest kattunland eller maadelig sukkerland med skrækkelig kratbusk og nogle store træer her og der til bygningstømmer".

Efter endt undersøgelse vendte Moth tilbage til St.Thomas for at oppebie de franske udsendinge, der skulle foretage den formelle overlevering af øen. Paa grund af orkantidens indtræden maatte denne udsættes. Den fandt sted den 10.januar 1735 under udfoldelse af et højtideligt ceremoniel. Først derefter kunne man tage fat paa kolonisationsarbejdet.

I modsætning til, hvad tilfældet havde været ved optagelsen af St.Thomas og St.Jan, gik man paa St.Croix frem efter en bestemt, forud tilrettelagt plan. Under ledelse af danske landmaalere udkappedes først et antal hovedlinier gennem skoven, hvorved landet inddeltes i ni kvarterer, og som gjorde det muligt at komme fra den ene ende af øen til den anden. Derefter paabegyndtes opmaalingen og udstykningen af de enkelte grunde, hvis normalstørrelse fastsattes til 150 acres à 40.000 kvadratfod, rundt regnet 60 ha. Desuden udlagdes et antal smaagrunde, beregnet paa fattige kolonister. Opmaalingsarbejdet foregik under yderst besværlige forhold, idet landmaalerne understøttet af særlige landmaalingsnegre møjsommeligt maatte arbejde sig frem gennem urskoven og ofte bogstaveligt krybe paa hænder og fødder op og ned ad bjergene. Ikke underligt, at flere blev syge, og at arbejdet trak ud til ind i 1750erne!

De udstykkede grunde klassificeredes efter jordens bonitet i „sukkerplantager", „bomuldsplantager" og „smaagrunde", og prisen fastsattes uden smaaligt hensyn til grundenes mere eller mindre fordelagtige

Bambus paa vejen mellem „Jolly Hill" og „Annaly"

beliggenhed til 1000 rd for en sukkerplantage og 500 rd for en bomuldsplantage. Da det imidlertid gik trægt med salget, nedsattes prisen 1736 til henholdsvis 5–600 og 120–240 rd.

Som før nævnt havde kompagniets aktionærer faaet udlagt et antal plantagegrunde i forhold til antallet af deres aktier. Men kun et faatal – udover kompagniet kun kongen, v. Plessen, Fr. Holmsted og endnu et par aktionærer – ønskede selv at opdyrke deres grunde. De øvrige aktionærer valgte at lade deres plantager indgaa i en fælles pulje, som kompagniet paatog sig at afhænde.

Direktionen ønskede, at disse grunde – det drejede sig udelukkende om sukkerplantager – skulle sælges først, naturligvis for at skaffe penge. Moth derimod mente, at man skulle begynde med at udlægge nogle smaa bomuldsplantager nærmest den paatænkte by til de fattige engelske kolonister, der allerede befandt sig paa øen, og at disse skulle have grundene gratis eller for en billig leje. Ellers løb man fare for, at de fattige hvide forlod landet, hvilket kunne faa katastrofale følger for forsvaret mod ydre saavel som indre fjender. Det sidste saa meget mere, som optagelsen af sukkerplantagerne nødvendigvis forudsatte en stærk tilførsel af friske bosalnegre. Var øen da ikke tilstrækkeligt bemandet med hvide, skulle man ikke vente, at bemidlede folk fra naboøerne ville sætte deres formuer og personer paa spil ved at bosætte sig paa denne. „Thi det er", skrev Moth, „de mange fattige, som kan eje én, to, tre eller flere slaver, som skal gøre et land stærkt".

Ogsaa guvernør Gardelin mente, at de engelske familier paa St.Croix kunne være „en hjælp til begyndelsen". Derudover gjorde han regning paa, at „mange fattige folk paa Oppereylandene, som sidder med to, tre eller fire slaver uden at kunne faa grund til købs, som de kunne ernære sig af", ville melde sig som kolonister, hvis ikke den engelske guvernør lagde dem hindringer i vejen. Større vægt lagde han dog paa en forventet indvandring fra bl.a. Barbados, St.Christopher og Antigua, hvor jorden var udpint og kun leverede „noget fra sig mod stor møje og bekostning, saa at de fornemme plantere med 100 à 300 slaver ikke kunne eksistere. Af saadanne skulle der være nogle, som ville søge at undvige med en del af

PLACAT.

Ved Hans Kongelige Majestæts Vores allernaadigste Arve-Konges og Herres allernaadigste Behag og Bevilling, bliver af PRÆSES og DIRECTEURERNE for det Kongl. Octroyerede Danske Westindiske og Guineiske Compagnie hermed bekiendtgiort:

At som det ikke er at paatvifle, at jo saavel her i Landene, som paa andre Stæder findes baade u-gifte og gifte Personer og Familier, hvilke fattes Employ, Brød og Fortieniste, og derfor kunde holde raadeligt at adsporge Brødet paa andre Stæder, under Deres Kongelig Majestæts Herre-Domme. Da dertil er udfunden Leylighed, ved allerhøyst-bemelte Hans Kongl. Majests. Høypriiselige Omhue, i det at endeel af saadanne kunde befordres ved de Danske Colonier i America, og der, udi et varmt og frugtbar Land, finde tilstrækkelig Ophold og Leve-Middel, ved deres Flid og Arbejde. Thi kunde, saavel de, som vilde at omgaaes med Plantning og Ager-Dyrkning, og have Lyst til ved Cultivering af Sukker, Bomuld, Indigo, Cacao, Caffee-Bønner, Tobak og andre Americanske Frugter sig at ernære, hvorved saa u-tallige Familier af andre Nationer lider vel og lever udi god Velstand, som og u-gifte og gifte Personer, som vilde tiene der i Landet for Mester eller Under-Mester-Svenne ved Sukker-Verker og Plantagierne, eller og ernære sig af deres Handverker, saasom Tønnermænd, Muur-Mestere, Smede, Bødkere, Hiulmænd, Skrædere og deslige, anmælde sig udi Compagniets Contoir paa Christianshavn hos Compagniets Bogholder Monsr. Peter Mariager de fraværende skriftlig, eller ved deres Corresponden-ter, men de nærværende Personlig, og tilkiende-give, deres Profession, Alder, Familiers Tal, med videre Omstændigheder, da de skal blive anteignede og bekiendt-giort, naar de ved Skibs-Leylighed, enten først in Martio næsttilstundende, eller og siden med næste afgaaende Skibe der hen kand blive befordret. Og skulde de nyde saavel fri Transport did, som og fri Underholding af Mad og Drikke underveyes, indtil de komme til Landet, hvor dem, som vilde være Plantere skal blive anviist tilstrækkelige Grunde til ovennævnte Cultivering, efter enhvers Leylighed, og saadanne Grunde dem forundes til ævindelig Ejendom, imod den stipulerede billige Betaling til Compagniet i visse Aar af Plantagiernes Frugter, og ellers nyde ald mueligt Assistence, samt alle de Privilegier og Friheder, som Colonien er forundt, men de øvrige tillades at tage Tieneste og ernære sig af deres Handverker, som de best vide og kunde. Hvorhos erindres, at de alle bør være forseet med lovlig Pas og Skudsmaal, og forsynet med nødtørftige Klæder af Uld en og Linnet, samt Koy-klæder, og Mands-Personerne hver med en Flint og en Kaarde; Og kunde de ikke medføre nogen Boehave uden Kister og Skrine samt hvis lidet Rum borttager. Kiøbenhavn den 11te Januarii Aar 1735.

L.S.

Plakat udstedt 11. januar 1735 med opfordring til alle, som maatte fattes beskæftigelse, brød og fortieneste og kunne ønske at rejse til de danske kolonier i Amerika, om at melde sig paa Vestindisk-guineisk Kompagnis kontor paa Christianshavn

deres slaver for at profitere af de ny grunde". Yderst betegnende forlangte Gardelin samtidig, at det blev forbudt plantageejerne paa St. Thomas og St. Jan at købe grunde paa St. Croix, medmindre de kunne godtgøre, at de havde slaver nok til at dyrke deres ejendomme begge steder. I modsat fald frygtede han nemlig, at det skulle gaa som ved koloniseringen af St. Jan, hvor opdyrkningen til dels var sket ved slaver fra St. Thomas, med det resultat, at grundene her havde faaet lov at ligge udyrkede, og at kompagniet – paa grund af de skattelettelser, der var tilstaaet nybyggerne – var gaaet glip af kopskatten af de overflyttede slaver uden at opnaa erstatning paa anden vis.

Ved siden af Moth og Gardelin gav ogsaa bogholderen Joh. Horn og byfogden Andr. Willumsen deres besyv med i laget. Fælles for dem var, at de nærede den største mistillid til de engelske kolonister paa St. Croix. Disse var, skrev Willumsen, „folk uden synderlig kapital, tilmed løse og, om jeg saa turde skrive, skarnagtige mennesker", som man intet kunne bygge paa ved koloniens oprettelse. Eller, som Horn udtrykker det: „De fleste af de derværende engelske er enten bortløbere fra andre engelske pladser i Amerika eller og folk, som formedelst mord eller anden slet sag er rømt derhen". Hvad deres troskab angik, skulle „de fleste af dem, som der nu boer, tror jeg, paa én dag være i stand til at aflægge for retten tre helt imod hinanden stridige eder, naar de kuns derved vidste at vinde en punch. Desuden er de engelske her

i Amerika generaliter meget tilbøjelige til klammeri og dueller". Overfor Moths og Gardelins realpolitiske betragtningsmaade stod saaledes en mere moralsk betonet vurdering.

Ogsaa i København optog spørgsmaalet om en hvid kolonisation sindene. Ikke mindst gjaldt det Holmsted, som ud fra sit ønske om at skaffe beskæftigelse til landets ledige hænder i sin nævnte betænkning 1732 havde foreslaaet, at plantageejerne i stedet for negre skulle betjene sig af „de fattige og ørkesløse mands- og kvindepersoner, som herfra kunne udføres". Han synes at have tænkt sig noget i retning af servinginstitutionen, som den stadig praktiseredes i de engelske og franske kolonier. Naar servingerne havde udstaaet deres tjenestetid, skulle de frit kunne afgøre, om de ville rejse hjem, selv optage en grund eller søge anden beskæftigelse. Som en noget problematisk forholdsregel til sikring mod en for haardhændet udnyttelse krævede han en bestemmelse om, at de ikke maatte „trakteres paa slettere fod, end hos andre nationer er i brug".

Holmsteds plan knæsattes forsaavidt af kompagniet, som dette ved en plakat, udstedt den 11. januar 1735, lovede fri befordring til alle, gifte som ugifte, der ønskede at erhverve deres brød ved agerdyrkning eller som haandværkere paa St.Croix. Skønt plakaten blev bekendtgjort i alle dele af monarkiet, blev resultatet temmelig kummerligt. Af egentlige „kolonister", dvs folk, som ønskede straks at optage jord til dyrkning, udsendtes 1735–36 ialt kun elleve ægtepar og én enkemand med tilsammen 39 børn samt elleve ugifte, ialt 73 personer. Flertallet var haandværkere, mest tyske. Dog var der ogsaa en del danske, bl.a. fra Kerteminde en snedkermester med sin talrige familie og en „studiosus". Foruden disse „kolonister" hvervede direktionen i tidsrummet 1736–38 99 mandlige servinger, i alderen fra 13 til 40 aar, 18 søfolk „til at fare med kompagniets barker" og 56 soldater, hvoraf enkelte medførte hustruer og børn.

Foruden disse folk, hvis overrejse bekostedes af kompagniet, udsendtes nogle personer ved privat foranstaltning, bl.a. som bestyrere af kompagniherrernes plantager. En særlig omtale fortjener v. Plessens

Herrnhuternes missionsstation „Friedensthal" paa St.Croix maj 1768. Stik e. maleri af C.G.A. Oldendorp. Til venstre i billedet kirken, foran hvilken hvidklædte negre venter paa at blive døbt. I baggrunden missionærernes beboelseshus og til højre en negerhytte

virksomhed paa dette omraade. Foruden at han i 1738 udsendte et antal bønderdrenge, støttede han varmt udsendelsen af tyske *herrnhuter*, som ønskede at optage et missionsarbejde blandt negrene i Vestindien. Et saadant arbejde var allerede i 1732 blevet paabegyndt af to herrnhuter paa St.Thomas, efter at brødremenighedens leder, grev Zinzendorf, var blevet tilskyndet hertil gennem et møde med en negertjener i København 1731. Plessen, hvis religiøse indstilling havde bragt ham i forbindelse med Zinzendorf, paatog sig i 1733 at bekoste overrejsen for yderligere 18 herrnhuter, 14 mænd og 4 kvinder. Mændene ansattes som mesterknægte paa hans plantager paa St.Croix, hvor de fik lov til at holde skole for slaverne. Desuden hjalp han dem med penge og ved at sende dem A-B-C-bøger og opbyggelige skrifter. Flertallet af disse første missionærer bukkede i løbet af kort tid under for klimafeberen; men de efterfulgtes af andre, hvoriblandt 1736 Friedrich Martin, som erhvervede sig navn af „St.Croix' apostel". Missionsarbejdet bredte sig efterhaanden til alle tre øer og koncentreredes lidt efter lidt omkring særlige missionsstationer. Disse var som regel indrettet paa menighedens egne plantager, som blev drevet ved hjælp af negerslaver. Skønt arbejdet snart mødte skarp modstand fra plantageejere, som frygtede virkningerne af den fortrolige omgang mellem hvide og sorte, fandt brødrene dog ogsaa virkningsfuld støtte, bl.a. hos den velstaaende planter Johan Lorentz Carstensen.

Som helhed blev planen om at kolonisere St.Croix gennem udvandring hjemmefra en stor skuffelse. Forgæves afventede direktionen i København gunstige tidender om de første kolonister, i haabet om, at dette ville animere tilgangen af ny udvandrere. Saadanne tidender indløb ikke. Tværtimod spores en stærk utilfredshed. Altfor mange af de udsendte folk var aldrende mennesker eller børn. Haandværkere havde man foreløbig ikke megen brug for, men derimod „arbejdsomme folk, som er vant til ploven og agerdyrkning, ikke over 24 aar gamle". Desuden var transporterne altfor smaa. Skulle det forslaa, maatte der mindst sendes et hundrede med hvert skib, „i henseende, at den halve del uden tvivl bortdøer". Heller ikke gik det an, at de, der skulle have udlagt grunde til dyrkning, var for fattige, da de maatte være i stand til at skaffe sig underhold og klæder, indtil de kunne ernære sig af deres plantager, dvs ét à to aar. Havde de ikke selv midler, maatte kompagniet støtte dem og bl.a. overlade dem de nødvendige redskaber og helst ogsaa en slave. Kolonisterne selv kunne ikke „arbejde fra morgen til aften, som slaverne maa gøre, hvilket ej heller noget kristent menneske kan udstaa; men naar de arbejder et par timer efter solens opgang og et par timer før dens nedgang", skulle det være nok til, at de kunne klare sig. Efter Moths mening skulle man forøvrigt lette vilkaarene for deres eksistens ved at forbyde anvendelsen af sorte, være sig fri eller slaver, som haandværkere, skibsførere eller matroser.

Vistnok som en følge af guvernementets kritik standsede kompagniet transporterne af saakaldte kolonister i 1736. En flok fattige norske husfolk, ialt 52, der anmeldte sig i København 1737, returneredes samme aar, efter at man forgæves havde søgt at skaffe dem sysselsættelse i Danmark. Derimod udsendtes der stadig lejlighedsvis servinger.

Udvandringsplanens stranding skyldtes i første række forhold herhjemme. Det er jo nok rigtigt, at den store dødelighed blandt de nyankomne paa St.Croix for en del skyldtes manglende foranstaltninger til deres beskyttelse mod klimaets virkninger, bl.a. daarlige boligforhold med indkvartering i telte og usle hytter, mangelfuld pleje af de syge og utilstrækkelig vejledning om den mest hensigtsmæssige levemaade. Men rent bortset fra, at flere af disse forhold var blevet paatalt overfor direktionen, er det dog aabenbart, at hovedaarsagen laa i kvaliteten af det udsendte personel. Fra gammel tid stod Vestindien for den almindelige opfattelse herhjemme som dødens forgaard. Ingen af aktionærerne, ingen folk med midler og næppe mange med mulighed for at opbygge en eksistens i hjemlandet nærede ønske om at slaa sig ned i kolonien. De, som meldte sig, var gamle og fattige, mennesker, som var kommet til agters og nu fristede lykken i det fremmede. Eller folk, som maatte bortsendes „for deres liderligheds og

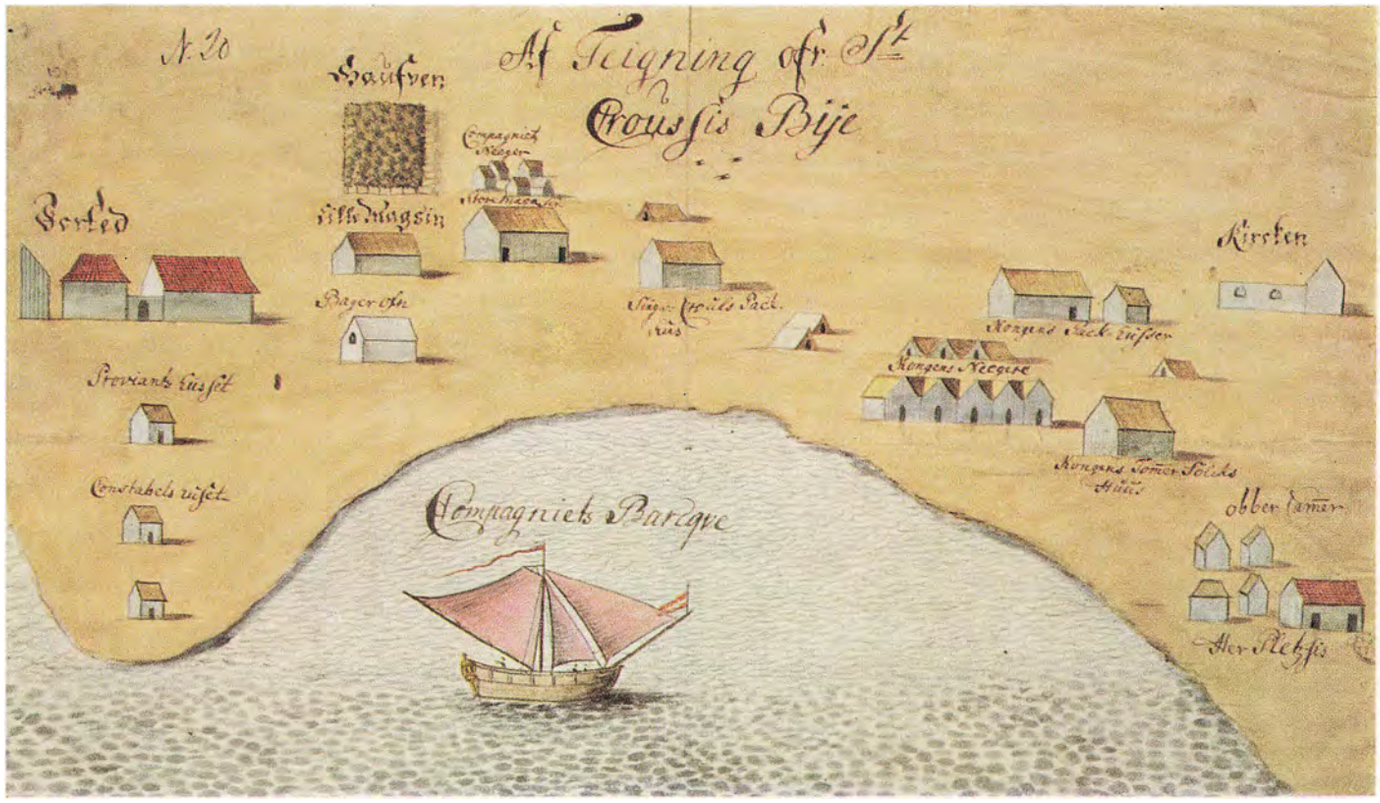

„St.Croussis by", det senere Christiansted. Tegning fra 1736 eller 37, før man tog fat paa genopførelsen af den gamle franske kirke (til højre i billedet)

andre onde kvaliteters skyld – – –, paa det deres venner her ikke skal se skam paa dem". Og endelig „fattige børn, som er saa nøgne, at de haver næppe noget at skjule dem udi", men „maatte gaa som slaverne og lade deres hud af solens varme igennemstege eller fordærve", om de da ikke var saa „heldige" at blive trukket i soldatens røde kjole, en højst uhensigtsmæssig beklædning i tropeklimaet.

Det var samfundets overkomplette, gamle, asociale og vistnok for en stor del ganske unge mennesker fra Københavns fattigstiftelser, som skulle repræsentere moderlandet i den ny samfundsdannelse. Selvfølgelig maatte resultatet blive derefter. Naar der alligevel kom et levedygtigt dansk islæt i øens befolkning, ligger forklaringen i, at et stadigt voksende antal af kompagniets funktionærer og disses børn nedsatte sig som plantere herude.

Med øens opdyrkning gik det i begyndelsen saa som saa. De udsendte plantagebestyrere manglede erfaring i sukkerdyrkningen og forstod sig ikke paa at omgaas slaverne. Før dyrkningen kunne paabegyndes, forestod der et haardt slid med at afkappe buskadset og de store træer. En del af disse sidste anvendtes ved opførelsen af vaaningshuse, magasiner og sukkermøller. Dog opbrændtes store mængder værdifuldt tømmer, fordi man ikke ville risikere at overanstrenge slaver og trækdyr ved at føre det bort. Senere lærte man at omgaas mere varsomt med værdierne. Baade paa St.Eustatius og i de engelske kolonier, hvor skoven for længst var blevet ryddet, var efterspørgselen efter træ enorm. Købere herfra indfandt sig i stigende tal for at skaffe sig bygningstømmer. Stærkest efterspurgt var de mange mahognitræer, som anvendtes til fremstilling af møbler, det lysegule fustiktræ, hvoraf man udvandt farvestof, og pokkenholtet, anvendeligt til hjul og skibsblokke.

Det blev en god forretning at opkøbe plantager og sælge løs af træet. Der var folk, som ad den vej indtjente købesummen ti, tyve, ja tredive gange. For at forekomme rene spekulationskøb blev det nødvendigt at udstede paabud om, at køberen inden tre maaneder skulle „sætte slaver paa grunden til dens dyrkning". Alligevel handledes der stærkt, og ejendomspriserne steg betydeligt over den pris, kompagniet havde fastsat. Efter at grundene var ryddede, solgtes de til folk, som ville dyrke sukker eller bomuld.

Af køberne kom nogle fra St.Thomas. En del var hollandske udvandrere fra St.Eustatius, som de forlod under førerskab af guvernøren Pieter Heiliger i 1742 under krigen mellem England og Frankrig-Spanien. Men det store gros og de, der stærkest prægede udviklingen, var dog englændere. Havde det hollandske element været dominerende paa St.Thomas, saa blev det engelsk sprog og engelsk-vestindisk kultur, der satte sit stempel paa St.Croix. Det var ogsaa englændere, der satte fart i sukkerproduktionen. Hovedmanden herfor var *Nicholas Tuite*. Han var født paa Montserrat, hvor han havde skabt sig en betydelig formue ved handel, men hvor han som katolik var betaget retten til fri religionsudøvelse. I 1749 besøgte han St.Croix og fik en god modtagelse af guvernøren, Jens Hansen. Mod løfte om, at han maatte tage en kapucinermunk med sig til øen, besluttede Tuite at løse dansk borgerskab og opkøbte derefter en række plantager. Takket være sit indgaaende kendskab til sukkeravlen bragte han ikke blot hurtigt disse i god kultur, men blev samtidig en foregangsmand for de ældre kolonister. Desuden overtalte han mange af sine landsmænd og trosfæller til at følge sig og finansierede deres køb af plantager. Ialt skal han have ført et tusinde hvide og sorte med sig til øen. 1754 gæstede han København og opnaaede kongens tilsagn om ret til fri religionsudøvelse for katolikerne paa St.Croix, hvor de i fremtiden maatte have deres egen kirke, mens de før havde maattet nøjes med at holde gudstjeneste paa deres plantager.

Ved øens udstykning var der kun i ringe grad taget hensyn til forskellen i plantagernes beliggenhed og til deres større eller mindre egnethed til opdyrkning, skønt meget beroede paa, om de laa nær ved stranden, og om grunden var bjergfuld eller ikke. Det samme gjaldt vandingsforholdene, som var højst uensartede. Tilstedeværelsen af rindende vand i plantagens nærhed forhøjede værdien betydeligt. Fersk vand var en sjælden vare, som ofte maatte hentes langvejsfra og – i tørkeperioder – betales i dyre domme. For at muliggøre regnvandets opsamling var de fleste bygninger forsynede med vandrender, hvorigennem vandet førtes til jernbundne fade, der gemtes omhyggeligt under laas og lukke. Slaverne og fattigfolk maatte i reglen ligesom kvæget nøjes med brakvandet fra øens vandhuller.

I 1751 kunne guvernør Jens Hansen meddele direktionen, at saa godt som alt dyrkeligt land nu var under kultur. Kun lidt af nordsidebjergene stod endnu tilbage. Det var, skriver han, „en stor fornøjelse at se dag for dag den vilde skovs udrydning, agerdyrkningens tiltagelse og bygningers opsættelse". Kun hvor en planter ejede 10 à 20 plantager, gik det langsommere. Ialt regnede han, at der fandtes 250 bosiddende familier, repræsenterende med mesterknægte og unge mænd en forsvarsstyrke paa ca 500 mand foruden kompagniets folk og 30 frinegre. Af sukkerværker var der 64 i drift. Med sine sukker- og bomuldsmarker, sine spredtliggende plantagebygninger med de karakteristiske vind- og hestemøller frembød øen nu et ganske andet udseende end i 1733, da skoven dækkede landet vidt og bredt. Ejendommeligt for St.Croix i modsætning til St.Thomas var det, at plantageejerne i reglen opholdt sig paa deres plantager. Disse var derfor forsynede med smukke vaaningshuse, som yderligere fremhævedes paa baggrund af de mere afsides liggende negerhytter.

Byen ved Bassin, *Christiansted*, som den kom til at hedde, var saa smaat ved at tage form efter Moths og Stahlmanns plan fra 1733. Endnu i 1739, da kompagniembedsmanden Reimert Haagensen ankom til landet, talte den udover „nogle smaa bønderhuse med straatag" kun fire mere anselige gaarde, opført for kongens, von Plessens, Holmsteds og tre andre kompagniherrers regning som boliger for deres inspektører. Nu i begyndelsen af 50erne var tallet øget med en snes andre smukke gaarde, toetagers beboelseshuse med fritliggende køkkener, magasiner og spisekamre. Desuden var der opført „en mængde" smaa huse, „hvor tildels fattige folk og tildels fri slaver boer". Frinegrene var ved en plakat, udstedt af Jens Hansen i 1747, henvist til et særligt kvarter. Samtidig var anvendelsen af straa- og rørtage blevet forbudt. Naturligvis taaler flertallet af byens gaarde i 1750erne ikke sammenligning med en senere tids. Klarest fremgaar det af den opsigt, kompagnikøbmanden Johan Vilhelm Schopen vakte ved i 1749 „at

anlægge en regulair architectourisk bygning paa to etager og otte værelser, som i disse lande er noget usædvanligt". Onde tunger undlod ikke at sætte den i forbindelse med den yderst omfattende handel, Schopen drev for egen regning. Selv direktionen, som gjorde brug af hans „videnskab i architecturen", bl. a. ved opførelsen af en vindmølle paa plantagen ved Christiansted og befæstningsværkerne ved Frederiksted, fik betænkeligheder og tog bl. a. heraf anledning til at beskikke ham en underkøbmand, den senere guvernør Peder Clausen.

Umiddelbart ved havnen laa det 1740 færdigbyggede kastel *Christiansværn*, omgivet af en høj mur med fire hjørnebastioner og skærmet mod søen af et waterbatteri. Kastellet afgav bolig for guvernøren, bogholderen og garnisonen. Pladsforholdene var dog yderst daarlige. Af kompagniets andre bygninger nævner Haagensen et „meget smukt pakhus", opført af Schopen, og den lutherske kirke. Denne bestod af en grundmuret bygning, 75 fod lang og 26 fod bred, vistnok den oprindelige franske kirke. Den indviedes i 1753 og udstyredes samme aar med en skildret altertavle og et forgyldt, udskaaret orgelværk, begge forfærdigede i København, det sidste for indbyggernes regning. Før den tid holdtes gudstjenesten først i guvernørboligen, siden i et gammelt pakhus.

Et stykke nordvest for byen laa kompagniets plantage „*La Grande Princesse*", hvis opdyrkning paabegyndtes under guvernør Moth (1734–44), og som i Jens Hansens guvernørtid (1747–51) udstyredes med en vindmølle og et nyt kogehus. Vistnok i 1748 overflyttedes en af dens to hestemøller til plantagen „*La Grange*" (tidligere „*Le Grand*") paa landets vestende. Efter indstilling fra guvernementet bifaldt direktionen i 1752, at en strimmel af denne plantage skulle udlægges til byggegrunde for en ny by, *Frederiksted*. I indstillingen siges, at dette sted „altid har været et farligt tilhold for landets maronnegre, som her bekvemmeligt har kunnet forfærdige flaader til desertation". Det blev der nu sat en stopper for. Samme aar tog man under ledelse af Schopen fat paa at udbedre den derværende gamle franske skanse, ligesom der opførtes et pakhus. For at bringe gang i det private byggeri blev der givet toldfrihed for indførsel af bygningsmaterialer for en periode af tre aar.

UDVIKLINGEN INDTIL KRONENS OVERTAGELSE AF KOLONIERNE

Det lyssyn, der omgav beslutningen om købet af St.Croix og den paafølgende omdannelse af Vestindisk-guineisk Kompagni, satte ogsaa sit præg paa selskabets handelspolitik. Revet med af Holmsteds og von Plessens veltalende forestillinger imødesaa aktionærerne en stærk stigning i udbyttet af kompagniets plantagedrift og øgede afsætningsmuligheder for danske landbrugs- og industriprodukter. For at fremme denne udvikling og for at sætte fart i indvandringen til St.Croix vedtoges det allerede i november 1733 at give handelen friere tøjler. Kompagniet opgav sit monopol paa tilførslen af slaver og aabnede adgang for alle dansk-norske skibe til at befare øerne, blot rederne forsynede sig med kompagniets pas og svarede en kendelse af to rd pr læst af fartøjernes drægtighed. Denne frihed bekræftedes siden ved oktrojen samt ved en kgl. plakat af 25. april 1735. Forinden var det ved en saakaldt „ordre og anstalt" for koloniseringen af St.Croix – 16. november 1733 – blevet tilladt kolonisterne selv at indføre deres varer overalt i moderlandet undtagen København, ligesom de fik lov til at handle paa alle pladser i Amerika og Europa, hvor de kunne afsætte deres produkter. For at betage dem al anledning til klage maatte de desuden „i begyndelsen" gøre brug af fremmede nationers fartøjer, hvis der ingen indenlandske var ved haanden. Og endelig fik nybyggerne – ligesom ved optagelsen af St.Thomas og St.Jan – tilstaaet visse tidsbegrænsede skatte- og toldlettelser.

For saavidt kompagniherrerne havde ventet sig øjeblikkelige virkninger af disse indrømmelser, blev de sørgeligt skuffet. Baade paa St.Thomas og St.Croix blev udbyttet af kompagniets egne plantager mindre end beregnet. Det gik trægt med kolonisationen af St.Croix, og handelsmulighederne viste sig stærkt begrænsede. Først efter at England fra 1739–40 var blevet indviklet i en ny krig med sine traditionelle modstandere, Frankrig og Spanien, ændredes situationen lidt efter lidt i en for de danske kolonier gunstig retning. Folk fra de truede omraader søgte ly paa St.Croix, og øens opdyrkning tog efterhaanden fart. Saavel denne ø som St.Thomas blev stærkt trafikerede mellemhandelspladser for udveksling af vestindiske kolonialprodukter mod nordamerikanske og europæiske varer. Dog var det ikke det danske kompagni, men i første række hollænderne, der sammen med øernes egne beboere høstede fordelene heraf. Under udfoldelse af en storstilet kreditgivning forsynede hollandske handlende kolonierne med baade livsfornødenheder, redskaber til plantagekulturen og artikler, der fandt anvendelse i handelen paa de spanske besiddelser. Til gengæld aftog hollænderne hovedparten af øernes produktion af sukker og bomuld og af de varer, handelen med spanierne tilførte dem. Ved siden heraf spillede handelen med Nyenglandsstaterne, der ogsaa under normale forhold forsynede kolonierne med levnedsmidler, trækdyr og bygningsmaterialer, en stadig større rolle.

Derimod forholdt det danske kompagni sig længe mærkeligt passivt, idet det normalt nøjedes med at udsende ét eller to skibe aarligt. Tilsyneladende var det mest optaget af at udbygge sit monopol paa rigernes forsyning med sukker. Forbruget af denne artikel steg stærkt. Det siges i 1746, at det var tredoblet i løbet af faa aar, og at kompagniet lejlighedsvis havde maattet indforskrive sukker andenstedsfra i Europa for at tilfredsstille behovet. Under disse forhold mødte det ingen indvending fra selskabets side, da et konsortium af københavnske storhandlende, mænd som Andreas Bjørn, Just Fabritius, J.F.Wever

og Joost van Hemert, i 1743 besluttede at benytte sig af den givne tilladelse til at drive sejlads paa Vestindien. Foretagendet, der raadede over anselige pengemidler, bestemte sig allerede samme aar til at udsende fem fartøjer. Udfaldet har sikkert været gunstigt; thi farten fortsattes i de følgende aar. Et indtryk af den voksende aktivitet i Vestindien giver en rapport fra guvernementet af 22. februar 1746. Den fortæller, at der for øjeblikket befandt sig ét kompagnifartøj og tre hollandske skibe ved øerne, og at der yderligere ventedes syv danske og fem hollandske fartøjer. Da man ikke havde nogen tilførsel udefra, maatte alle disse skibe søges lastet med varer fra de danske øer. Meddelelsen vakte bekymring i København. I juni s. a. udstedte direktionen ordre til, at handelen med øernes produkter fortrinsvis skulle forbeholdes kompagniet og „de *nationale* med kompagniets tilladelse farende skibe". Fartøjer, der ikke havde søpas fra kompagniet, og som ikke medførte dettes bevis for, at de havde betalt de lovbestemte lastepenge, maatte hverken forhandle europæiske varer eller opkøbe vestindiske paa stedet. Denne ordre, der kundgjordes for koloniens indbyggere ved guvernementsplakat af 5. november 1746, skabte betydelig uro paa St. Thomas.

Som talerør for handels- og plantageinteresserne optraadte øens *borgerraad*, en nyskabning i koloniens forfatningsliv. Allerede den omtalte „ordre og anstalt" for koloniseringen af St. Croix af 16. november 1733 havde indvarslet oprettelsen af et saadant raad og udtalt sig om dets sammensætning og virksomhed, og aaret efter var bestemmelsen blevet sanktioneret i kompagniets oktroj. Ført ud i livet blev den for St. Thomas' vedkommende, da guvernør Moth den 8. juni 1736 blandt atten af det samlede borgerskab indstillede egnede personer udpegede de seks raadsmedlemmer. Af disse skulle to beklæde posterne som overformyndere, mens de resterende fire – med guvernøren som præses – skulle fungere som overret, i hvilken egenskab de afløste det ordinære raad og sekreteraadet. Vigtigst var dog, at borgerraadet fik ret til overfor guvernør og sekreteraad at fremsætte klager og forslag tjenende det almene bedste. Modtog raadet ikke svar paa sine henstillinger, kunne disse bringes frem for direktionen.

Ham's Bluff, nordvestlige del af St.Croix

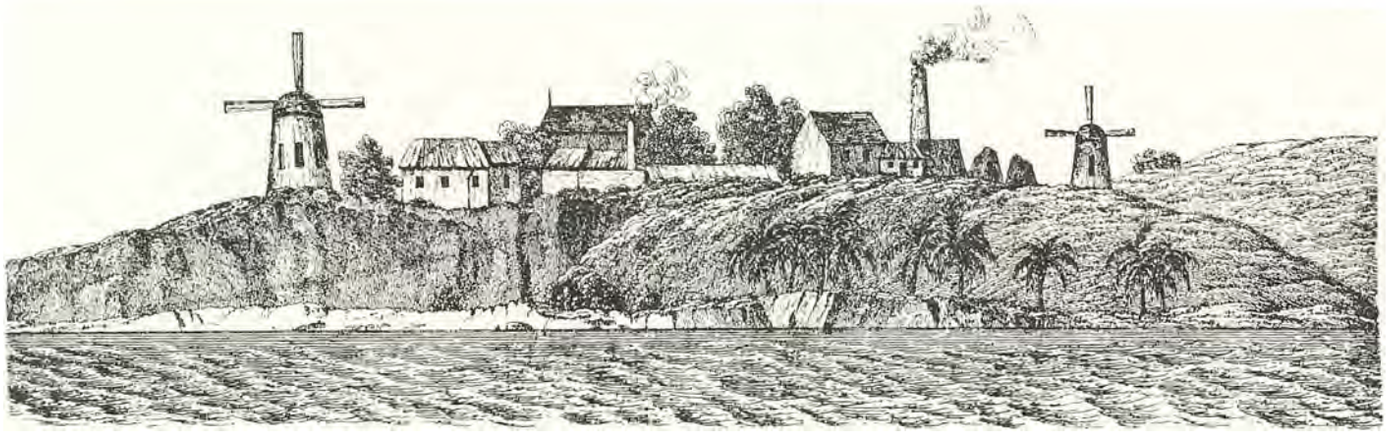

Landkending af kysten øst for Christiansted med Shoys plantage (sukkermøllen til venstre og kogehuset til højre)

Det var saaledes helt naturligt, at borgerraadet den 11. november 1746 hos guvernementet udbad sig nærmere besked om rækkevidden af plakaten af 5. november. Var det meningen at lægge hindringer i vejen for „den nye-jørkse handel" og dermed standse den for øerne livsvigtige import af fødevarer og bygningsmaterialer fra Nordamerika? Og ville man ødelægge kolonisternes handel paa de spanske besiddelser, hvis byttevarer, kakao, tobak og huder, havde været uafsættelige i København og derfor var blevet solgt til Holland? Udtrykket „nationale" maatte vel ogsaa omfatte indbyggerne i kolonierne, og kunne det ikke indrettes saaledes, at guvernementet kunne udstede søpas for disses skibe til Europa?

Affattet, som den var, i beherskede vendinger, var denne henvendelse en lidt mat afglans af stemningen i kolonien. Krassere kom denne til udtryk ved en kort efter afholdt auktion over en af kompagniets slaveladninger, hvor indbyggerne helt afholdt sig fra at byde. Guvernementet var ikke i tvivl om, at det var en direkte følge af plakaten. Da det frygtede, at den samme køberstrejke ville ramme de fra København udsendte varer, der bedre kunne undværes end slaverne, meddelte det direktionen, at man foreløbig ville se tiden an og ikke afgive flere bestillinger.

Inden meddelelsen om kolonisternes holdning kunne naa frem til København, medførte en ændring i kompagniets status en skærpelse af den indledede kurs. Sammenhængen er den, at det omtalte konsortium ligesom kompagniet var blevet foruroliget af den fremmede konkurrence. Det resulterede i, at Andreas Bjørn 1746 som talsmand for „de private" anmodede regeringen om at udstede forbud mod fremmedes handel paa Vestindien. Desuden ønskede han tilladelse for sig og sine fæller til at oprette et raffinaderi til behandling af det raasukker, deres skibe hjemførte, mod at de forpligtede sig til at afsætte det raffinerede sukker udenlands. Vestindisk-guineisk Kompagni, der fik ansøgningen til erklæring, bifaldt forslaget om forbudet mod de fremmedes handel. Principielt stillede det sig ogsaa forstaaende overfor tanken om at tillade de private at oprette deres eget raffinaderi, fordi det som tidligere sagt havde mere end nok med at dække det hjemlige forbrug. Imidlertid frygtede direktionen, at en saadan formel anerkendelse af et konkurrerende foretagende skulle gøre et uheldigt indtryk paa selskabets kreditorer, der maaske under hensyn til den formindskede sikkerhed for deres kapitaler ville opsige disse. Karakteristisk for stillingen er det, at direktionen foreslog, at kongen skulle overtage kolonierne og give handelen fri for alle sine undersaatter. Kunne det ikke lade sig gøre, ønskede den en sammenslutning mellem kompagniet og de private, saaledes at det ny selskab fik eneret paa handelen mellem Europa og kolonierne.

Den følgende tids overvejelser endte med, at man valgte denne sidste udvej. Den 6. februar 1747 kundgjordes planen for sammenslutningen. De private optoges som aktionærer i kompagniet. Dettes aktiekapital udvidedes med 316.000 rd, mens sukkerraffinaderiets øgedes med 66.500 rd. Saaledes styrket mentes selskabet i stand til at fortsætte handelen ved egne midler. En kgl. plakat af 27. marts s. a. forbød derfor ikke blot al fremmed, men ogsaa al privat handel paa de dansk-vestindiske øer.

Paa denne baggrund er det klart, at direktionen maatte afvise indbyggernes krav paa selv at føre deres varer til Europa. Det skete ved skrivelse af 31. maj 1747 til guvernementet paa St.Thomas. Det paalagdes dette at sørge for, at al udførsel og indførsel til og fra Europa fremtidig kun tillodes kompagniets egne fartøjer. Samtidig betonedes det, at forbudet ikke gjaldt handelen med afrikanske negerslaver og heller ikke handelen med Nyenglandsstaterne og farten paa de omliggende kolonier. For denne sidstes vedkommende fremholdt kompagniet sin beredvillighed til at forsyne øernes handlende med europæiske varer, der egnede sig som bytteobjekter, ligesom det lovede at gøre udvej for salget af de indbragte varer. I denne forbindelse hævdede det, at dets auktioner besøgtes af købere fra flere europæiske lande. Var kolonisterne ikke tilfredse med de opnaaede priser, kunne de forhandle varerne paa det amerikanske marked.

Trods disse indrømmelser lykkedes det ikke at berolige gemytterne. Ophidselsen var saa stor, at kolonimyndighederne ikke vovede at offentliggøre de modtagne direktiver, men udsatte bekendtgørelsen i haab om, at deres modforestillinger skulle gøre indtryk paa kompagniet. Alene forlydendet om det tagne skridt var nok til at bringe stemningen blandt planterne til kogepunktet. Under ledelse af to fremstaaende plantageejere, Jean Malleville og Pieter deWint, den sidste medlem af borgerraadet paa St.Thomas, fortsatte de blokaden af guvernementets slaveauktioner, idet de hævdede, „at det var alle narre, der købte slaver – – – saalænge de ej maatte disponere over deres eget". Flere plantere udtalte aabenlyst, at de ville høre op med at dyrke deres grunde og oplægge sukkerhøsten i deres magasiner, indtil direktionen kom paa bedre tanker. Det hjalp ikke, at denne atter og atter forsikrede, at indbyggerne misforstod rækkevidden af de trufne beslutninger. Naar kompagniet, som det gjorde, opretholdt kravet paa øernes egenproduktion af sukker og bomuld, og naar det forhindrede kolonisterne i at skaffe sig tilstrækkeligt gode og billige varer til handelen paa de spanske besiddelser, underbandt det i virkeligheden handelen paa disse og Nyenglandsstaterne. Importen fra Nordamerika maatte nødvendigvis betales enten med spanske sølvmønter, der blev sjældnere og sjældnere, eller med sukker og bomuld.

Buck Island set fra Green Kay (plantagen) St.Croix

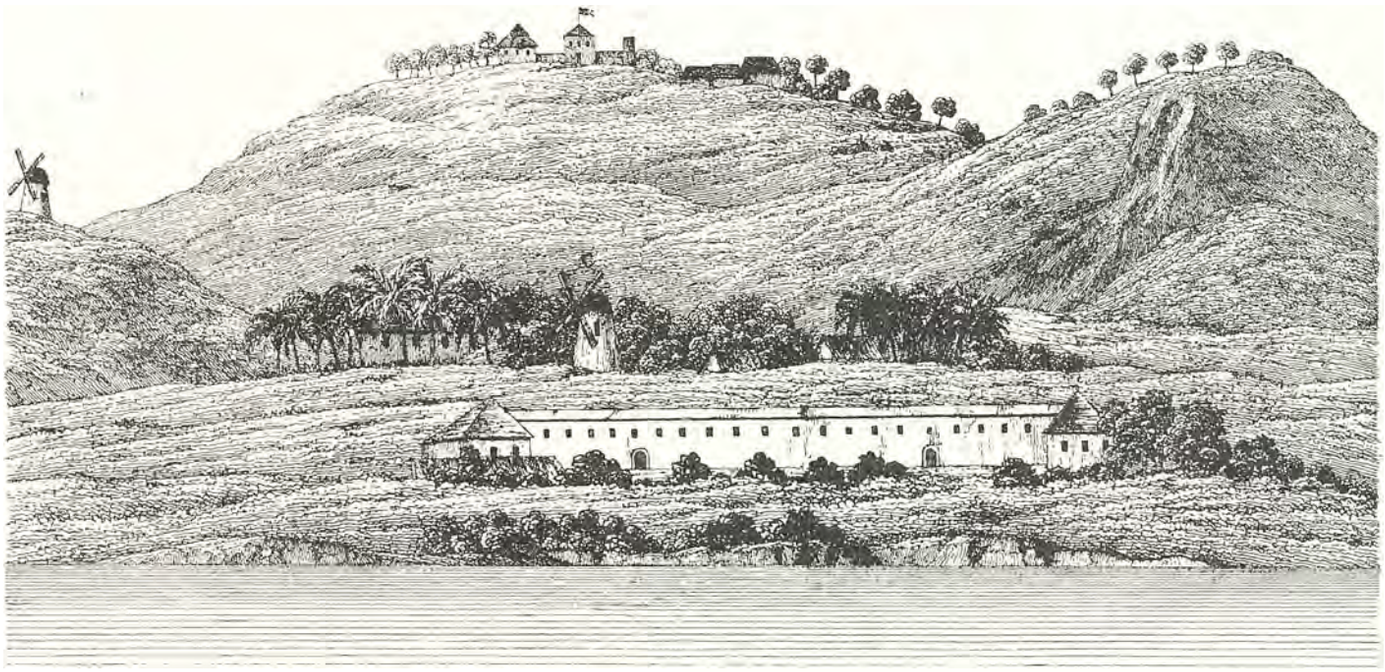

Landkending af kysten vest for Christiansted med den lange lave arrestbygning i forgrunden og bag den plantagen Orange Grove med sukkermølle. Foroven midt i billedet plantagen Bülowsminde og yderst til venstre møllen ved Beestonhill

I deres modstand mod kompagniets monopolistiske bestræbelser støttedes kolonisterne varmt af øernes myndigheder. Med hensyn til disse skete der i foraaret 1747 den ændring, at St.Croix udskiltes som et selvstændigt guvernement. Selv om Frederik Moth som leder af øens kolonisering nok havde ført titel af guvernør og sikkert i kraft af sin personlighed ogsaa indtaget en ret selvstændig stilling, havde han dog været underordnet guvernør Gardelin og sekreteraadet paa St.Thomas. Dette præciseredes tydeligt i en skrivelse fra direktionen af 5. april 1735, der fastsatte, at den besluttende myndighed i alle vigtigere sager skulle ligge hos sekreteraadet paa St.Thomas, hvor Moth var 2. stemme efter Gardelin. Paa tilsvarende vis var St.Croix' regnskabsvæsen blevet henlagt under bogholderkontoret paa St.Thomas.

Dette forhold fortsattes, da Gardelin i februar 1736 nedlagde sin stilling. Moth, der var selvskreven til posten som hans afløser, flyttede sin residens til Charlotte Amalia, og der ansattes en interimschef paa St.Croix. Senere, i 1738, omgikkes Moth med planer om at tage ophold i Christiansted, hvor han fandt klimaet sundere, og hvor han mente, der var mere for ham at gøre. Naar han trods direktionens billigelse ikke bragte tanken til udførelse, hænger det sammen med, at krigsudbrudet i 1739 foreløbig satte en stopper for tilførslen af slaver og dermed for kolonisationsarbejdets fortsættelse. Mere betød det maaske, at Moth var bange for at blive snigløbet af sine fjender, vicekommandant Schiønnemann paa St.Thomas og landfogden paa St.Jan. Den sidste havde været byfoged paa St.Croix; men Moth havde ladet ham forflytte, fordi han misbrugte sin stilling som skifteforvalter, og paa grund af den uvilje, hans brutale fremfærd havde vakt mod ham blandt de engelske nybyggere.

Guvernør Moth, der ikke delte den almindelige opfattelse af nybyggernes umedgørlighed, følte sig kaldet til at værne disse mod sine griske medtjeneres overgreb. Den forhenværende sømands paa éngang djærve og varmhjertede væsen gav ham særlige betingelser for at omgaas de ofte primitive kolonister. Netop af den grund insisterede præsten i Christiansted H.J.O. Stoud i 1741 paa, at direktionen skulle opfordre ham til „med allerførste at komme herover og blive". Stoud, der modsat flertallet af de dansk-lutherske præster omfattede sin gerning med stor interesse – han holdt skole for negerslaverne og virkede ivrigt for indretningen af et hospital –, klagede over, at interimschefen, Gregers Høg Nissen, ikke kunne komme til rette med indbyggerne, men formelig gik „hver dag med frygt paa livet blandt dem". Forøvrigt var præsten ikke selv for glad ved „de ugudelige engelske". Han besværede sig over, at de ikke ville

yde ham noget vederlag, skønt de benyttede hans tjeneste baade ved daab og vielser og lod ham foretage lange rejser ind i landet. Moth mente dog, at Stoud overdrev vanskelighederne. Han misbilligede et forlangende af præsten om, at englænderne og de reformerte skulle lade deres af ham døbte børn opdrage i den lutherske tro. Ellers ansaa han Stoud for „en brav mand, naar han vil ikkun blive præst alene".

Moths vægring ved – trods gentagne opfordringer fra direktionen – at begive sig til St.Croix og hans medarbejderes bagholdsangreb, bl.a. beskyldninger for, at han favoriserede sine svogerskabsforbindelser, undergravede lidt efter lidt kompagniets tillid til ham. Skønt der næppe var synderligt hold i beskyldningerne, og til trods for den almindelige popularitet, Moth nød hos den brede befolkning, afskedigedes han i 1744 paa grund af pligtforsømmelse. Sine sidste dage tilbragte han paa sin plantage paa St.Thomas, hvor han døde i 1746, nedbrudt af sygdom og skuffelse.

Hans efterfølger i guvernørstolen blev artillerikaptajn *Christian Schweder*, efter alt at dømme en retlinet personlighed, der følte sig ilde berørt af den behandling, forgængeren havde været genstand for. I en af sine første skrivelser beder han om, at direktionen vil tilstille ham alle klager, som maatte indløbe, over hans administration, „siden jeg i mit farlige embedes forretning ligesaa lidet som mine formænd kan gøre alle til maade, at jeg ligeledes maa finde mig i onde menneskers kritiker og relationers hjemsendelse". For resten følte Schweder sig slet ikke paa højde med situationen. Han klagede over nedsat arbejdskraft og hukommelsessvækkelse og anmodede gentagne gange om at blive fritaget for et ansvar, han ikke mægtede at bære. Direktionen opfyldte hans ønske i foraaret 1747.

Ved Schweders afgang besluttede direktionen at oprette et selvstændigt guvernement for St.Croix. I forvejen havde øen – i 1744 – faaet sit eget sekreteraad og et borgerraad som det paa St.Thomas. Beslutningen var et udtryk for den øgede betydning, man i kompagniet tillagde det ny koloniomraade, som faktisk var godt paa vej til at stille de ældre kolonier i skyggen. I særlig grad gjaldt det *St.Thomas*, hvor plantagekulturen havde passeret sit højdepunkt i 1725. Fra da af til 1754 sank paa denne ø antallet af plantager i drift fra 177 til 154. Nærmere betegnet androg tallet paa sukkerplantager i de to aar henholdsvis 63 og 38, tallet paa bomuldsplantager 87 og 70 og endelig tallet paa plantager med blandet drift eller uden angiven driftsform 27 og 46. Den samme udvikling afspejler sig i befolkningstatistikken, hvilket fremgaar af følgende tabel:

Befolkningen paa St.Thomas 1725 og 1754:

	Hvide				Negerslaver				
Aar	Mænd	Kvinder	Børn	Ialt	Kapable mænd	Kapable kvinder	Manqueroner	Børn	Ialt
1725	155	169	uangivet	324	1633	979	684	1194	4490
1754	139	89	„	228	909	849	979	744	3481

Det ses heraf, at tilbagegangen i plantagernes tal ikke skyldtes en intensivering af driften, hvilket ogsaa fremgaar af nedgangen i sukkerplantagernes tal. Med hensyn til slavebefolkningen noterer man sig nedgangen i arbejdskraftens effektivitet med den langt mere udprægede tilbagegang for mandsslavernes end for kvindeslavernes vedkommende, mens tallet paa manqueroner, vel for størstedelen gamle uproduktive slaver, derimod viser en stigning. I denne forbindelse skal nævnes, at antallet af byslaver var steget. For den hvide befolknings vedkommende maa tilbagegangen ses i sammenhæng med den fortsatte tendens til sammenlægning af ejendommene. Ikke mindre end 19 plantere ejede i 1754 tre eller flere plantager, en enkelt endog hele ni.

Aarsagen til nedgangen maa først og fremmest søges i øens daarlige jordbundsforhold. Den oprindeligt jomfruelige jords naturlige ressourcer var forlængst udtømt ved mange aars ensidig drift. Skovens

totale rydning havde lagt grunden blot for efteraarets heftige regnskyl, der fjernede det øverste jordlag og højst efterlod et nødtørftigt dække af grus og rullesten over klippefladen paa de højereliggende plateauer. Kun hist og her i dalene frembød aflejringerne af ler stadig gunstige betingelser for dyrkning. Men saare sjældent var disse arealer af den udstrækning, at de afgav tilstrækkelig mulighed for rentabel sukkerproduktion. Virkningerne af denne udvikling sporer vi fra 1720erne i et aftagende udbytte af kompagniets plantager, i forslag fra guvernementet om, at man skulle skille sig af med dem eller gaa over til dyrkning af bomuld i stedet for sukker, og navnlig i de private plantageejeres iver for at sikre sig plantager paa St.Jan og St.Croix.

Bedre stillede situationen sig endnu i det omhandlede tidsrum paa *St.Jan*, skønt jordens beskaffenhed her næppe adskiller sig væsentligt fra forholdene paa St.Thomas. Ganske vist viser en sammenligning mellem 1739, da oprørets følger syntes overvundne, og 1755, at antallet af sukker- og bomuldsplantager var blevet formindsket fra henholdsvis 24 og 65 til 21 og 51½; men til gengæld tyder fremgangen i antallet af slaver paa en mere intensiv drift.

Befolkningen paa St.Jan 1739 og 1755:

	Hvide				Negerslaver			
Aar	Mænd	Kvinder	Børn	Ialt	Kapable mænd og kvinder	Manqueroner	Børn	Ialt
1739	73	60	75	208	743	280	391	1414
1755	75	65	72	212	1002	347	682	2031

Skønt der altsaa her stadig var tale om en opadgaaende udvikling, er det dog intet imod fremgangen, som den tegner sig for *St.Croix*' vedkommende ved en sammenligning mellem aarene 1742 og 1755. Mindre klart kommer det maaske til udtryk i antallet af plantager, i 1742 264 (120 sukkerplantager, 122 bomuldsplantager og 42 plantager med blandet drift) mod 375½ (134½ sukkerplantager, 34 bomuldsplantager og 207 plantager med blandet drift) i 1755. Det gælder om flertallet af de 264 plantager i 1742, at de i høj grad kun var paa et indledende stadium, hvad opdyrkningen angik. Et tydeligere billede giver befolkningstallene med den stærke stigning i antallet af slaver.

Befolkningen paa St.Croix 1742 og 1755:

	Hvide					Negerslaver			
Aar	Mænd	Kvinder	Børn	Tyende	Ialt	Kapable mænd og kvinder	Manqueroner	Børn	Ialt
1742	146	23	5		174	1559	31	316	1906
1755	332	250	510	231	1323	5361	920	2616	8897

Om de anførte tal paa hvide i 1742 maa bemærkes, at de kun omfatter ejere af plantager, ikke den samlede hvide befolkning. Og for resten gælder det om alle disse tal, at de er minimumsangivelser, hentede fra kompagniets landlister, der først og fremmest tjente skatteformaal. Derfor medtager de ikke kompagniets funktionærer, medmindre de ejede plantager, og heller ikke deres familier saa lidt som soldater, søfolk og kompagnislaver, hvoraf der ikke svaredes skat. Til trods herfor og uanset mulige svigagtige opgivelser fra planternes side, besidder tallene en ikke ringe værdi som illustrationsmateriale, da fejlkilderne maa formodes at være nogenlunde ensartede til de forskellige tider og for de forskellige øer.

Chr. Schweder afløstes som guvernør paa St.Thomas af den derværende kompagnikøbmand *Christian Suhm*, søn af den tidligere guvernør Henrik Suhm, mens det ny guvernement paa St.Croix lagdes i hæn-

Silkebomuldstræer i Crezuiet. St.Croix

derne paa en dansk plantageejer fra St.Thomas, *Jens Hansen*, der tidligere havde staaet i kompagniets tjeneste. Under sit ophold paa St.Thomas havde Jens Hansen været medlem af borgerraadet og med dette underskrevet protesten mod plakaten af 5. november 1746. Saavel han som Suhm, der ogsaa ejede plantager paa St.Thomas, og som desuden var gift ind i planteraristokratiet, stillede sig yderst forstaaende overfor indbyggernes opposition mod den ny handelspolitiske kurs. I deres indbyrdes brevveksling i 1748, som i genpart indsendtes til direktionen, mødtes de i kritik af kompagniets „udvalgte system". „Vi er nu", skrev Suhm, „ej længere fri, men livegne og staar stærkere under tvang end vores slaver, der kan disponere over deres eget, som de lyster". Skønt Jens Hansen ellers ansaa det for „en plaisir at tjene kompagniet, thi udi det øvrige finder jeg dem meget raisonable", fandt han det „ganske stridende mod kolonienes opkomst og velfærd", og mente, at det ville ødelægge øerne og bringe „nationen her udi Amerika udi foragt". Heller ikke i deres rapporter til direktionen lagde de skjul paa deres syn. Suhm gik saa vidt, at han forlangte sin afsked, fordi han ikke med frelst samvittighed kunne sætte de paabudte foranstaltninger i værk; „thi de er for haarde og raaber paa hævn fra himmelen, og skal de bestaa et aar endnu, vil den rigeste komme til at savne brød, og den, som haver lidet, skal maatte gaa at betle". Han paastod, at virkningerne allerede sporedes deri, at flere af indbyggerne var begyndt at beplante deres grunde med „kost" i stedet for sukker og bomuld. Truslen om, at han ville trække sig tilbage, indbragte ham et gagepaalæg, og han fortsatte som guvernør til 1755, men fastholdt dog sin kritiske indstilling.

Stærkest fremtraadte i det lange løb oppositionen paa St.Croix, hvis beboere med god grund hævdede, at handelsrestriktionerne stred aabenlyst mod deres „privilegier", dvs de tilsagn, de havde modtaget ved deres bosættelse paa øen. Desuden beklagede de sig over, at kompagniet gjorde for lidt for at skabe ordnede og trygge forhold. For at afhjælpe manglerne i saa henseende foreslog direktionen i 1748, at guvernementet skulle formaa indbyggerne til at betale en vis aarlig afgift til forsvaret og politivæsenet, idet den henviste til, at de svarede mindre i kop- og grundskat end beboerne af St.Thomas og St.Jan.

I sit svar af 4. september 1748 lovede guvernementet at gøre et forsøg. Dog var dets tro paa, at det ville lykkes, ikke stor; „thi indvaanerne er saa knurvorne og urolige over seneste foranstaltning om negotien, – – – saa de synes at have tabt al lyst og iver for deres landeriers fortsættelse". Kunne de blot finde købere til deres grunde, „skulle visselig de vederhæftigste familier begive sig andenstedshen, fornemmelig nu her spargeres, at freden mellem de allierede og de franske er sluttet".

Hvad der mest foruroligede indbyggerne, var „slavernes continuerende ryggesløshed, som ytrer sig udi desertion, maronløben og alle slags farlige skælmsstykker". Kompagniet selv mistede i 1748 atten slaver, hvoraf nogle undslap til Porto Rico med en engelsk fiskerbaad, som de havde bemægtiget sig efter at have gennempryglet og bundet besætningen. Slavernes stærkt voksende tal gjorde, at de blev vanskelige at have med at gøre. For at undgaa en katastrofe som den paa St. Jan forsøgte plantageejerne alle midler, baade mildhed og strenghed. De etablerede vagthold og afholdt maronjagter, alt dog uden held. Tilsidst formaaede de Jens Hansen til at rekvirere 48 frinegre fra St. Thomas og gik ind paa at betale dem 500 rd foruden ducører for at indfange bortløberne. Udfaldet blev dog magert; thi „de af negrene, som er hjemme, holde god forstaaelse med dem, som er maron i busken, og begge have korrespondance med deres staldbrødre paa Porto Rico".

Med fuld føje paaklagede indbyggerne kompagniets forsømmelse af forsvaret. Trods krigen var der i en aarrække intet gjort for at udbedre forsvarsværkerne. Øens garnison udgjorde i 1749 kun 14 mand. Om mandskabets kvalitet faar man en forestilling gennem Jens Hansens breve til Suhm. Med barsk humor kvitterer han i oktober 1748 for modtagelsen af „tvende levende soldater, af hvilke den ene er over 60 aar gammel og den anden saa fordrukken, at han ej kan gaa, mindre staa og gøre vagt. Jeg har derfor alt sat tømmermændene udi arbejde med at forfærdige ligbaarer, siden vejen til kirkegaarden er temmelig lang". Af fire senere modtagne var to „udlevede folk og den ene desuden forrykt udi hovedet", mens en tredie var „en liden gravso, med hvilken jeg er meget forlegen; thi geværet kan han ej bære, og patrontasken slæber efter ham".

Selv gjorde Jens Hansen utvivlsomt, hvad han kunne for at afhjælpe manglerne. Det skyldes vistnok hans initiativ, at man omsider paabegyndte anlægget af befæstningsværkerne ved øens vestende, ligesom han sørgede for opførelsen af det ny pakhus i Christiansted til modtagelse af det sukker, der afleveredes af planterne, og som hidtil havde faaet lov til at ligge under aaben himmel, udsat for regnens ødelæggende virkning. Hans holdning til befolkningen var præget af liberalitet og forstaaelse paa det handelspolitiske som paa det religiøse omraade. I begge henseender misbilligedes hans optræden af en af hans nærmeste medarbejdere, *Peder Clausen*, der i løbet af kort tid havde tjent sig op fra skriver til underkøbmand, indtil han i 1749 afløste Schopen som kompagnikøbmand. Clausen var kompagniets haandgangne mand, der efter bedste evne bestræbte sig for at gennemføre dets handelspolitiske linie. Gennem skærpede kontrolforanstaltninger lykkedes det ham at fordoble toldindtægterne, og han arbejdede energisk paa at inddrive kompagniets gældsfordringer. Det var ham en tort, at kolonisterne ved deres sammenkomster omtalte kompagniet med aabenlys foragt og beskyldte det for at udsuge dem. Overfor direktionen beklagede han sig over, at han var nødt til at stikke beskyldningerne i lommen, „af aarsag her sad en borger ved roret, der var mere borgersindet end at se paa kompagniets reelle nytte" og støtte betjentene i deres lovlige embede. Med stor flid indberettede han sine iagttagelser og skjulte ikke sin misbilligelse af Hansens deltagelse i planternes drikkelag. I anledning af indrømmelserne til Nicholas Tuite paastod han, at guvernøren favoriserede de katolske. Det var tilladt disse at afholde gudstjeneste under private former paa deres plantager. Men Clausen hævdede, at forsamlingerne paa Tuites ejendom ved Christiansted besøgtes af folk fra byen, især slaver, hvoriblandt flere af guvernørens. Denne bestred ikke dette, men gjorde gældende, at det drejede sig om slaver, der var købt paa Curaçao, og som i forvejen var katoliker.

Selv om direktionen ikke billigede Clausens nidkærhed paa religionens omraade, paaskønnede den i høj grad den iver, han udviste i sin embedsførelse. Derfor var han ogsaa selvskreven til guvernørposten, da Jens Hansen i 1751 trak sig tilbage fra ledelsen. Som guvernør udfoldede Peder Clausen store bestræbelser for at hindre indbyggerne i at udskibe deres produkter til naboøerne. For at komme smugleriet til livs søgte han ved selvsyn at danne sig et skøn over afgrødernes størrelse paa de forskellige plantager. Navnlig havde han et godt øje til de „graadige hollændere", der benyttede sig af forskellige paaskud til at bringe deres sukker til St.Eustatius, hvorfra det udførtes til Holland. I stedet for at glæde sig over deres driftighed, ærgrede det ham, at de hollandske plantere, der efter hans angivelse besad 40 af landets plantager, og det „kærnen af landet", ikke eller kun i ringe grad havde gæld til kompagniet. Det gjorde det nemlig vanskeligt for ham at faa krammet paa dem.

Ikke mindst i forholdet til de engelske kolonister skortede det Clausen paa den menneskelige forstaaelse og taalsomhed, der havde karakteriseret Moth og Jens Hansen. Da nogle engelske presbyterianere i 1752 ansøgte direktionen om tilladelse til at ansætte deres egen præst, insisterede han ivrigt paa, at man skulle afslaa dette. Ud fra sin paastaaede mangeaarige erfaring fremholdt han, at englænderne ikke taalte lemfældighed og velvilje, men maatte bringes til lydighed ved streng justits. Han havde, skrev han, ladet dem vide, „at dersom de ikke blev inden deres grænser, skulde han vise dem, de sorterede under en dansk jurisdiktion". Ikke underligt, at den sagtmodige bogholder Mads Kragh, skønt han ikke vovede at bestride sin foresattes opfattelse, fandt det paakrævet at tilraade maadehold! Det endte da ogsaa med, at direktionen støttede det paagældende andragende overfor kongen, som opfyldte ønsket.

Med al respekt for Clausens samvittighedsfuldhed i opfyldelsen af sine pligter som varetager af kompagniets interesser, maa det siges, at hans valg til guvernør paa det givne tidspunkt ikke var videre heldigt. Med sit snæversyn og sin manglende smidighed gjorde han en daarlig figur blandt en befolkning, der som den vestindiske havde vænnet sig til en fri og ubunden tilværelse. I stedet for at formidle kontakten bidrog han til at skærpe modsætningerne.

Som nævnt var baade Suhm og Jens Hansen gaaet varmt i brechen for kolonisternes interesser. Alligevel lykkedes det ikke at formaa kompagniet til paa afgørende punkter at fravige den ny kurs i handelspolitikken. Ihukommende det gunstige udfald af sendelsen i 1715–16 besluttede indbyggerne sig derfor i 1749 til at sende en deputation til København. Dens medlemmer blev de to oppositionsførere Jean Malleville og Pieter de Wint. Ved deres ankomst til hovedstaden satte disse mænd sig først i forbindelse med kompagniets direktion og forlangte, at den skulle respektere de privilegier, der var givet indbyggerne paa St.Croix, samt at beboerne af de to andre øer skulle være lodtagne i alle de deri indeholdte fordele. Det nægtede direktionen at gaa med til. Den fastholdt sit krav paa førsteretten til koloniernes egenproduktion, først og fremmest sukkeret. Derimod ville den tillade kolonisterne med deres egne fartøjer at føre de varer, de tilforhandlede sig i de spanske besiddelser, til København. Herfra kunne de udskibe dem til fremmede steder og forsyne sig med europæiske varer. Denne indrømmelse tilfredsstillede ikke sendemændene. De paastod, at omkostningerne ved at føre varerne til København i stedet for til den nærmeste europæiske havn og udgifterne til pakhusleje og genudskibning ville fordyre varerne saa meget, at de ikke kunne klare sig i konkurrencen. Da Malleville og de Wint ikke kunne naa videre hos kompagniet, vendte de sig til regeringen, idet de til deres øvrige ønsker føjede et forslag om, at kongen skulle overtage kolonierne. Henvendelsen blev behandlet af kommercekollegiet og resulterede i en afvisning af tanken om at tillade kolonisterne fri fart paa Europa. Kollegiet fandt, at det ville være for risikabelt ikke blot for kompagniet, men for handelen som helhed. Derimod lovede man at foreholde kompagniet dets pligt til at bringe koloniernes forsvar i orden. Spørgsmaalet om kronens overtagelse af øerne skulle blive taget under

overvejelse; men udfaldet ville dog bero paa, om indbyggerne viste „prøver paa deres nidkærhed og gode intention til at befordre kommercien og den indenlandske handel".

Kompagniet, hvis erklæring i sagen var blevet indhentet, havde intet imod at afstaa kolonierne. Det havde jo selv i 1746 stillet forslag herom. Ganske vist var dets forretningsvirksomhed siden da som følge af sammenslutningen med de private vokset stærkt i omfang. Mens det saaledes før 1747 højst udsendte ét à to skibe aarligt til Vestindien og ét til Guinea, afgik der i 1749 syv vestindiefarere og to guineafarere. Men det betød ikke, at selskabet spandt guld. Skibenes indkøb og deres udrustning til farten slugte mange penge. Tørkeaar i kolonierne nedsatte udbyttet af plantagedriften, hvad der medførte en stigning i indkøbsprisen paa raasukker (til 5¼ rd i 1753) og tilmed forlængede skibenes ophold i Vestindien. Naar hertil kom tabet af tre kompagniskibe, som forliste under hjemfærden i 1751–52, og skaden ved et mytteri paa et slaveskib i 1753, er det forstaaeligt, at stemningen blandt aktionærerne for at skille sig af med kolonierne ikke blev mindre med aarene. Hvis kronen overtog øerne og gav farten fri, kunne de aktionærer, der ønskede det, jo iøvrigt fortsætte deres handel paa samme basis som de private før 1747. Saa slap de for det byrdefulde ansvar for administrationen, udgifterne til denne og til forsvaret og – ikke at forglemme – det evindelige overløb af utilfredse kolonister.

Tanker af denne art har sandsynligvis vundet indpas i aktionærernes sind samtidig med, at en friere luftning først i 1750erne begyndte at øve indflydelse paa betragtningen af erhvervslivet. Det gjaldt ikke mindst indenfor regeringen, der i disse aar gjorde front mod monopolpolitikken, ogsaa paa andre felter. Det betød, at der var skabt en gunstig atmosfære, da kolonisterne i 1753 paany rejste spørgsmaalet om en ændring i koloniernes stilling. Dette skete i form af en petition fra borgerraadet paa St.Croix, dateret 31. marts nævnte aar. Ansøgningen gik i korthed ud paa, at kongen skulle tilkøbe sig St.Croix, ophæve kompagniets monopol paa at raffinere sukker og give farten fri. For at undgaa en standsning af handelen skulle friheden ogsaa omfatte fremmede, men kun for en periode af 7–10 aar. Derefter skulle farten forbeholdes kongens undersaatter. Dog var det nødvendigt, at handelen paa Nordamerika vedblev at være fri for at sikre øen den livsvigtige import af fødemidler og tømmer samt staver og baand til sukkerfustagerne. For at skabe interesse om sagen understregede borgerraadet kraftigt de fordele, et saadant skridt ville tilføre staten i form af stigende toldindtægter og gennem en forventet oplivelse af den almindelige foretagsomhed i kongens lande som helhed.

Petitionen blev i sommeren 1753 overbragt regeringen af kompagniets forhenværende købmand Johan Vilhelm Schopen. Efter at være overgivet til kommercekollegiet underkastedes den i løbet af efteraaret og vinteren en nærmere drøftelse mellem kollegiets ledende mænd og kompagniets direktører. Som formidler mellem de to parter optraadte Frederik V's mægtige yndling, overhofmarskallen *Adam Gottlob Moltke*, i hvis gemakker paa Christiansborg møderne afholdtes. Moltke har senere fortalt, at han oprindeligt havde taget del i det private konsortiums handel paa Vestindien. Den fremgang, der havde fulgt denne, havde indgivet ham den opfattelse, at det ville være lykkeligst, om kongen tilkøbte sig øerne og tillod alle sine undersaatter at befare dem. Denne anskuelse fastholdt han, da han efter i 1747 sammen med sine medinteressenter at være indtraadt som aktionær i kompagniet ved Carl Adolph v. Plessens afgang i 1750 valgtes til dets præsident.

Ved forhandlingernes optagelse havde direktionen præciseret, at en eventuel afstaaelse foruden St. Croix ogsaa maatte omfatte St.Thomas og St.Jan samt etablissementerne i Guinea. Ganske naturligt opstod heraf tanken om, at staten skulle overtage samtlige kompagniets aktiver og passiver, indbefattet blandt de første sukkerraffinaderiet, blandt de sidste en samlet gæld paa 1.220.931 rd. Paa grundlag af en opgørelse af kompagniets status ved udgangen af 1752 besluttedes efter indstilling fra kommercekollegiet, at kongen skulde indløse samtlige aktier til disses fulde paalydende, ialt 1.250.000 rd, og samtidig

indtræde i alle kompagniets rettigheder og forpligtelser. Tilbudet herom blev forelagt en generalforsamling den 24. juli 1754 og straks accepteret. I betragtning af, at aktierne, der hver lød paa 500 rd, i tiden nærmest forud var blevet handlet til ca 300 rd, maa det siges at have været en ualmindelig god forretning for aktionærerne, hvad direktionen heller ikke skjulte for dem.

Med denne vedtagelse og den paafølgende overleveringsforretning, der for koloniernes vedkommende først fandt sted i 1755, sattes der punktum for Vestindisk-guineisk Kompagnis historie. Nogen egentlig glorværdig rolle havde det ikke spillet. En stædig fastholden ved snævre egoistiske interesser havde i for høj grad begrænset udsynet og derved hæmmet en udvikling, som kunne være kommet baade det selv og kolonierne til gode. Hensynet til disse var kommet i anden række, og de faa mere vidtskuende mænd, der havde indset nødvendigheden af først og fremmest at ophjælpe koloniernes eget økonomiske liv, var ikke blevet støttet i deres bestræbelser. Dog skal det ikke glemmes, at kompagniet med sine yderst beskedne ressourcer gennem en periode af over 80 aar fastholdt og udvidede sit herredømme i en fjern og fremmed verden, hvor dønningerne fra Europas magtkrige mere end én gang satte hele grundlaget for dets tilværelse paa spil. Trods alt havde det skabt et grundlag, hvorpaa dansk handel og foretagsomhed kunne bygge videre i den følgende tid.

Dansk-vestindisk tolvskilling (af sølv) og toskilling (af kobber)
Udmøntet 1740 for Vestindisk-guineisk Kompagni paa Mønten i København og beregnet til brug som skillemønt i den lokale omsætning og ved udbetaling af lønninger til funktionærer og soldater

DANSK VESTINDIEN

1755–1848

VESTINDIENS STORHEDSTID

AF

JENS VIBÆK

STATENS OVERTAGELSE AF ØERNE
DEN FØRSTE GENERALGUVERNØR
1755–1766

I Vestindiens historie hviler der en særlig glans over aaret 1755. I dette aar gaar tæppet op for øernes storhedstid, der kom til at strække sig gennem et halvt hundrede aar. Hovedbegivenheden er naturligvis kongens overtagelse af øerne og stadfæstelsen af den frihed i handelen, som interimsplakaten fra aaret før havde lovet kongens danske undersaatter. Men selvsamme aar genlyder helt over i den gamle verden ekkoet af skud fra Ohiodalens fjerne, dybe skove – indledningen til en ny verdenskrig. Gennem aar havde det trukket op til den afgørende kamp mellem England og Frankrig om herredømmet i Nordamerika. Fra deres besiddelser i Canada mod nord og Louisiana mod syd søgte franskmændene at skabe en forbindelse bag om de tretten engelske kolonier øst for Alleghanybjergene. Kolonisterne, der frygtede denne omklamring, som ville berøve dem muligheden for en naturlig ekspansion mod vest, søgte moderlandets hjælp i kampen og fik den. Hermed var krigen mellem England og Frankrig en kendsgerning; og aaret efter antog kampen en verdenskrigs karakter med udbruddet af den preussiske syvaarskrig. Europa, Amerika og Indien stod under krigens tegn. Men i Vestindien havde man før forstaaet at profitere af en krig; man haabede sit, og haabet blev ikke gjort til skamme. De gyldne krigsaar gav det nye styre en yderligere glans og hindrede, at glæden over overtagelsen kom til at give bagslag trods de højt spændte forventninger. I det hele taget kom de tre verdenskrige i aarhundredets sidste halvdel til at udgøre et integrerende træk i øernes storhedstid – paa godt og ondt.

I Danmarks finansielle historie udgør øernes køb ogsaa en mærkepæl, om end af mindre behagelig art. Omkostningerne tredoblede statsgælden, der ganske vist havde naaet et absolut minimum umiddelbart før; men det blev indledningen til en vækst i statspassiverne, der varede aarhundredet ud og endda længere. Herved rejser sig da det spørgsmaal, om man havde givet for meget for de nye herligheder. Bernstorff mente det ikke. Han skriver 1766, at 1 mill. af statsgælden hidrører fra erhvervelsen af St. Croix, „dont je ne pouvois qu' approuver l'emploi". Et saadant spørgsmaal lader sig imidlertid næppe besvare, naar det drejer sig om et statsaktiv af denne art, hvor det vil være unaturligt at anlægge et almindeligt driftsøkonomisk rentabilitetssynspunkt. Den økonomiske betydning, som øerne fik for Danmark og særlig for København, i hvert fald i de næste halvtreds aar, er i sig selv nok til at retfærdiggøre købet. Men derfor kan man jo nok spørge, om aktiernes indløsning til parikurs var berettiget, naar man tager kompagniets nettoudbytte i de senere aar i betragtning. Gør man det, maa man erkende, at aktierne indløstes betydeligt over deres indre værd, selv om man betænker muligheden af et stigende udbytte, efterhaanden som opdyrkningen af St.Croix ville have skredet frem. Endelig er der grund til at gøre opmærksom paa, at man overtog gælden til banken og til aktionærerne til paalydende værdi, ligesom man blandt aktiverne regnede planternes driftsgæld til kompagniet som et fuldgyldigt aktiv, hvad der i begge tilfælde maa anses for særdeles kulant. Den mulighed, der senere frembød sig for at gøre en forretning, som kunne nedbringe købsomkostningerne, nemlig salget af kompagniets raffinaderi, værft og skibe samt plantagerne i Vestindien, udnyttedes næppe tilstrækkeligt, da disse aktiver overdroges til H. C. Schimmelmann i 1763. Han overtog raffinaderiet paa Christianshavn og 4 plantager i Vestindien, hvoriblandt de 2 største paa St.Croix, „La Grange" og „La Princesse", for 400.000 rd at

Grev Heinrich Carl Schimmelmann, stik efter miniature af C. Høyer

betale rentefrit i 8 aarlige terminer. Disse besiddelser blev en af grundpillerne i denne vindskibelige families enorme rigdom.

Hvilke økonomiske bekymringer nu end regeringen maatte have, saa deltes de i hvert fald ikke af planterne. Der var jubel paa øerne. Man var blevet kompagniet – arvefjenden og udnytteren – kvit. Aaget var endelig brudt. Planterne skulle ikke længere lide den tort af naboøernes indbyggere at omtales med medynk som „kompagniets negre".

„Et monopoliseret købmandskompagni er maaske den værste af alle regeringsformer, noget land kan opleve". Disse haarde ord er hentet fra Adam Smiths kommentar til begivenhederne i Dansk Vestindien i aarene 1754 og 1755, som han fandt værdige til at antegnes i „Wealth of Nations" 1776, det værk, der skulle blive den økonomiske liberalismes bibel.

Det er intet under, at Adam Smith henleder sine læseres opmærksomhed paa overtagelsen, thi den er et skoleeksempel paa hans teorier, saaledes som han summarisk ridser den op: et købmandskompagni, der i ly af et ubegrænset monopol udnytter de stakkels plantere, saa at deres naturlige muligheder for lykkelige produktionsvilkaar stækkes, selv om det ikke lykkes kompagniet helt at ødelægge dem. Saa opløser kongen kompagniet, „og siden den tid har disse koloniers velstand været meget stor". Der har man det hele i en nøddeskal.

Adam Smith konstaterer blot fakta. Han ytrer ingen formening om den daværende danske regerings eventuelle ideologiske motiver til at lade staten overtage øerne og frigive handelen for alle danske undersaatter. En saadan motivering lader sig nu ikke paavise gennem akterne. Kommercekollegiets indstilling om købet rummer blot betragtninger om „den forhaabende nytte for kolonierne samt kommercien og søfarten ved denne forandring, at insulerne kunne komme immediate under Deres Kgl Majestæts høje dominio, hvorved den fordærvelige animositet [fra planternes side; det var jo borgerraadet, der havde rejst sagen] og stridighed [mellem kompagniet og planterne] kunne tilsidesættes, som hindrer baade den nationale handel og søfart samt koloniv æsenets tiltagelse i retning af peuplering og kultur (opdyrkning)". Selv om det saaledes kunne se ud, som om de høje herrer i kommercekollegiet udelukkende lod sig lede af praktiske tarv, saa at frigivelsen maatte ses som en kapitulation over for den bestandige strid mellem kompagni og plantere, der truede med at faa fatale konsekvenser, saa stemmer denne fremgangsmaade

dog ganske godt overens med lignende afgørelser just i 1750erne, hvorved den merkantilistiske regering anvendte handelsfrihed som et remedium mod en bestaaende misère. Det betød da heller ikke paa nogen maade, at regeringen fremtidigt i almindelighed fraveg sine merkantilistiske grundsætninger, men begivenheden blev dog ikke uden sidestykke i de kommende aartier, saaledes oprettelsen af de vestindiske frihavne, frigivelsen af handelen paa Ostindien og overtagelsen af kolonierne derovre. Men man maa ikke være blind for, at det vel kunne harmonere med merkantilismens lærdomme at omgaas storhandelen med varsomhed og med forstaaelse af dens frihedstrang. En saadan typisk merkantilistisk formel benyttes netop i 1757 i en næse til den vestindiske regering, der havde fastsat en tvangspris for sukker i gældsforhold mellem plantere og købmænd. Her hedder det ligefrem: „saasom handelen dér, paa forordnet maade, skal have sit frie og ubehindrede løb".

Overtagelsen af øerne krævede selvsagt et stort forberedende arbejde, ikke mindst hvad de administrative forhold angik, idet der faktisk skulle skabes et delvis nyt administrationsapparat. Man begyndte med *centraladministrationen* i København. Her oprettedes allerede 28. november 1754 et særligt kontor under rentekammeret, som fik navnet „vestindisk-guineisk renteskriverkontor". Herunder skulle øernes forhold i almindelighed sortere, selvom ogsaa andre ministerier havde visse af øernes forhold som ressort, som f. eks. danske kancelli, de militære kollegier og missionskollegiet. Chefen for det nye kontor (renteskriver) blev Peder Mariager, en af det opløste kompagnis dygtigste embedsmænd i København,

„Tilforladelig kort over Eylandet St.Croix udi America", stukket i København 1754. Korttegneren Jens Michelsen Beck havde været embedsmand i kompagniets juridiske forvaltning paa øen (fiskal). Han blev senere ejer gennem mange aar af plantagen „Becks Grove", Westende kvarteret, nr. 28. Kortet er dediceret til grev Adam Gotlob Moltke og har sikkert skullet tjene agitationen for statens overtagelse af øen. Som kortværk er det yderst grovt sammenlignet med Oxholms, men gengiver øens omrids og dimensioner ganske godt. Planen af Frederikssted er en byplan for den endnu ikke anlagte by, som aldrig formedes efter denne model. Kortet viser, hvor beskedne opdyrkningsresultater man havde naaet i de første 20 aar. Særligt lægger man mærke til, at det er de primitive hestemøller, der dominerer (signaturen ligner en rundkirke), i alt 94 mod kun 20 vindmøller

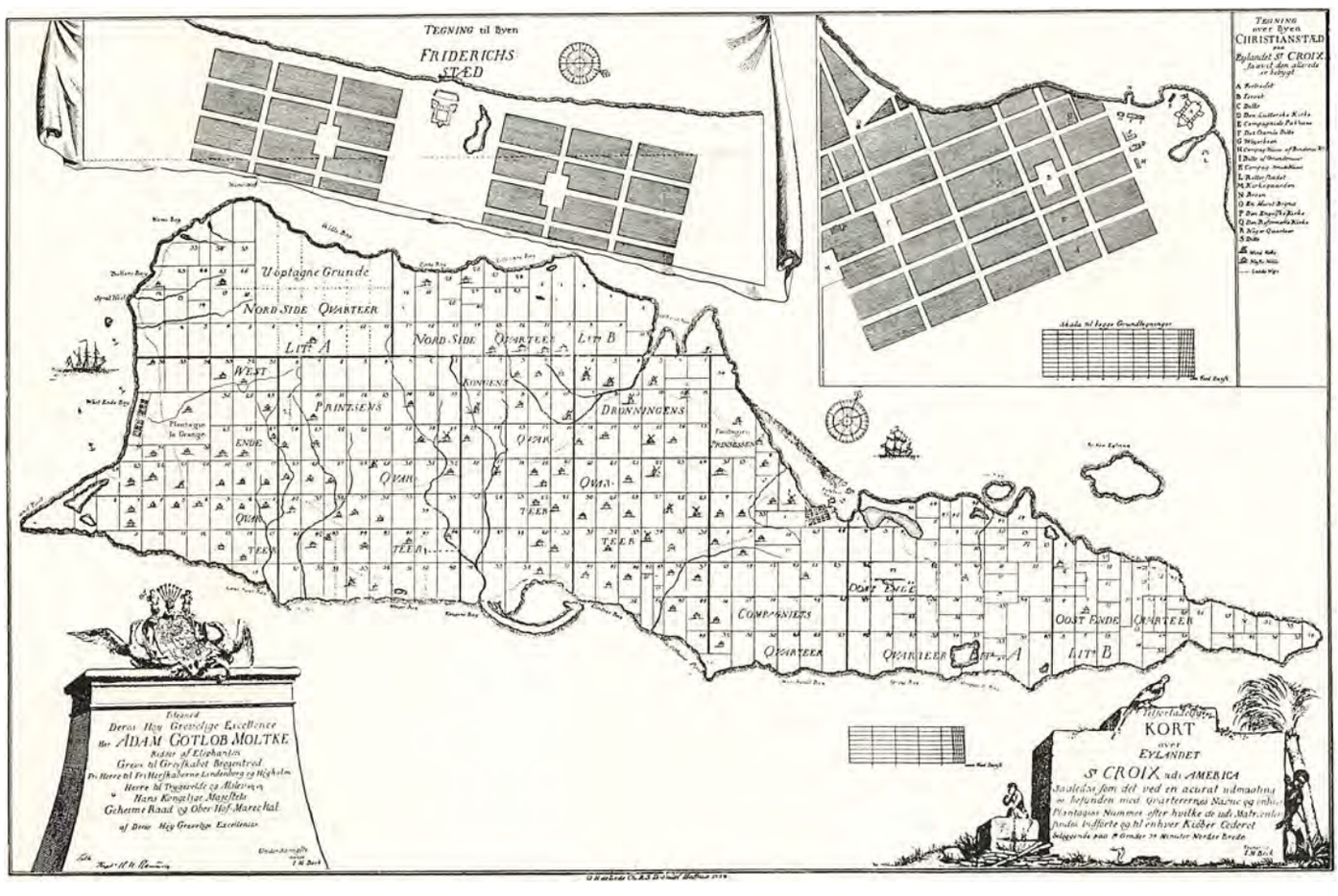

kendt for sin andetsteds omtalte beretning om kompagniets forhold siden dets stiftelse til brug for statens embedsmænd under overtagelsesforhandlingerne.

Rentekammeret havde kun bestyrelsen af de vestindiske sager indtil 15. februar 1760, da de afgaves til det nyoprettede *vestindisk-guineisk rente- samt generaltoldkammer*, under hvis styrelse de forblev perioden ud, bortset fra Struenseetiden, hvis administrative reformer ogsaa omkalfatrede koloniernes styrelse, idet denne henlagdes under det danske kammers 3. bureau (6. januar 1771). 1773 (21. januar) genoprettedes imidlertid det vestindisk-guineiske rente- samt generaltoldkammer. Instrukserne gav centraladministrationen i København en vidtgaaende indflydelse med hensyn til alle afgørelser, hvad der med den sendrægtige postgang ofte satte øernes regering i vanskelige situationer.

Størst interesse knytter sig naturligvis til *den administrative nyordning paa øerne* og – ikke mindst – til de nye embedsbesættelser. Ved overtagelsen havde kompagniet ikke foretaget sig noget for at gardere sine gamle embedsmænds fremtid, og stemningen blandt disse var da ogsaa bitter. Den første kommentar fremkommer i et brev af 14. maj 1755 fra sekreteraadet til kompagniet. Det er lidt sent, men det havde sin naturlige forklaring deri, at man „af de engelske gazetter" havde erfaret, at det tidligere afsendte brev var gaaet tabt ved skibet „Enighedens" forlis i Kanalen. Om selve overtagelsen hedder det noget spidst: „kan vi ikke andet end af hjertet ønske alle kompagniets participantere til lykke, da vi er forsikrede om, at enhver især, om ikke med gevinst, dog ventelig uden forlis er slupne". Med hensyn til fremtiden er man utryg: „vi havde ikke ventet saa aldeles at blive forglemt for den lange og tro tjeneste og utrættede flid, enhver af os har udvist . . . da ikke ringeste kundskab haves enten for de, der fremdeles have lyst og højlig mankere tjeneste, eller for de, der haabe allerydmygst at blive dimitteret, da vi nu ligesom lever imellem frygt og haabet, og ingen af os ved, hvorledes vi vore sager skal indrette". Som vi skal se, tænkte staten for øvrigt meget pænt paa embedsmændene. Det var man ganske simpelt nødt til. Det var umuligt at tænke paa en fuldstændig udskiftning. Under de fremmede og fjerne forhold maatte kontinuiteten bevares.

Det nye embedsværks opbygning fremgaar af nedenstaaende oversigt, hvoraf det ses, at hovedpunktet er oprettelsen af en virkelig centralregering over øerne.

Generalguvernementet eller regeringen over ejlandene.

1. Generalguvernøren (som præses).
2. Kommandanten paa St.Thomas (naar han er til stede).
3. Amtmanden.

En sekretær („guvernementssekretær").

Det sekrete eller særdeles raad paa St.Croix.

1. Generalguvernøren (præses).
2. Amtmanden.
3. Landsdommeren.
4. Kammereren.

En sekretær (den samme som i regeringsraadet).

Det sekrete eller særdeles raad for St.Thomas og St.Jan.

1. Generalguvernøren (præses, naar han er til stede).
2. Kommandanten.
3. Amtmanden (naar han er til stede).
4. Kammereren.

En sekretær.

Det fremgaar af oversigten, at tyngdepunktet for administrationen nu forlægges fra St.Thomas til St.Croix, hvor generalguvernøren fremtidigt skulle have sin residens, ligesom ogsaa de to nye embedsmænd, landsdommeren og amtmanden, fik domicil her. Det var til dennes øs udviklingsmuligheder som sukkerproducent, at regeringen knyttede sine forhaabninger for fremtiden; og her saa man rigtigt.

Ruiner af plantagen „William", St.Croix

Da St.Croix' hidtidige guvernør, „opperhovedet" Peter Clausen, havde begæret sin afsked, stod man foran udnævnelsen af en ny generalguvernør. I den indstilling om de nye embedsbesættelser, som kommercekollegiet afgav til kongen den 26. november 1754, havde man indstillet søofficeren kommandørkaptajn Rømeling til posten som generalguvernør. Men medens kongen i sin resolution approberer samtlige andre indstillinger, tales der om den endnu uudnævnte generalguvernør. Og den 4. marts 1755 udnævntes den 37aarige tysker *Christian Lebrecht Baron v. Prøck* (1718–1780) til denne vigtige post. Han havde ikke tidligere beklædt nogen dansk embedspost, men udnævntes 1754 til konferensraad. Umiddelbart efter Frederik V's tronbestigelse var han blevet dansk kammerjunker, og det er rimeligt, især naar man følger hans senere karrière, at placere ham som en af A. G. Moltkes klienter, men der findes for øvrigt direkte antydninger af hans afhængighed af denne regeringens mest indflydelsesrige mand. Hans instruks er ikke særligt oplysende. Den er bygget dels over de almindelige stiftamtmandsinstruktioner, dels paa de tidligere guvernørinstrukser. Han er øverste civile og militære myndighed og maa ikke forlade øerne uden kgl. tilladelse. Nogen skarp afgrænsning af hans kompetence findes ikke, men hans afhængighed af hjemmeregeringen betones stærkt, hvad der egentlig kan forbavse, saasom han jo var den enevældige konges repræsentant paa de fjerne øer. Den vage instruks tvang ham da ofte til at træffe afgørelser paa egen haand, hvad der førte til adskillig uenighed med rentekammeret.

Til kommandant paa St.Thomas udnævntes oberstløjtnant Christian Suhm, der 1746–47 havde været kompagniets guvernør over alle tre øer. Hans instruks ligner generalguvernørens, hvem han remplacerer i tilfælde af hans forfald. Det blev i almindelighed ham, der kom til at præsidere i sekreteraadet paa St.Thomas.

Helt ny var amtmandsstillingen. Instruksen er efter almindelig amtmandsmodel, blot med det lokalpræg, at tilsynet med de kongelige plantager sorterer under amtmanden. Ellers svævede stillingen ret frit i luften, og den blev da heller ikke af lang varighed, idet den ophævedes i 1764, aaret efter H. C. Schim-

Grev Adam Gotlob Moltke, stik efter maleri af C.G.Pilo

melmanns køb af plantagerne. Den første amtmand blev etatsraad Adrian Kloppenburg, der tidligere havde været generalkonsul i Spanien.

Til centraladministrationen i øvrigt kan henregnes de to kammerer, som henholdsvis paa St.Croix og paa St.Thomas og St.Jan varetog forretningerne som pakhusforvaltere, bogholdere og auktionsdirektører, medens oppebørselsforretningerne paa samme maade varetoges af to kasserere og toldforvaltere. Af disse var kammererne de fineste, hvad der ogsaa ses af deres medlemsskab af de sekrete raad. Deres hovedopgave var pakhusforvaltningen, hvilket vil sige modtagelsen af de indbetalinger, som regeringen modtog in natura, og salget af de fra Danmark indgaaede provisioner. Til deres embede overgik senere administrationen af de militære forraad, hvorimod bogholderembedet udskiltes. Efterhaanden adskiltes ogsaa kasserer- og toldforvalterembederne. Disse embeder besattes i første omgang kun med mænd, der havde beklædt lignende stillinger i kompagniets tjeneste.

Hertil kom saa en stab af underordnede tjenestemænd, hvoraf en del overtoges fra kompagniet, og det er bemærkelsesværdigt, at adskillige af de nyantagne var folk, som havde tjent enten i Ostindien eller Guinea. Der var faktisk ved at opstaa en særlig stand af danske kolonitjenestemænd.

Blandt disse underordnede funktionærer kan nævnes de to vejermestre, der varetog den tvungne offentlige vejning af øernes raaprodukter ved udskibningen, desuden landmaalere, som spillede en

stor rolle i disse aar, hvor udstykningen endnu ikke var afsluttet. En af disse landmaalere, v. Rohr, avancerede senere til bygningsinspektør for de kgl. bygninger. Videre fandtes mesterknægte og andre funktionærer paa de kgl. plantager, pakhusassistenter, toldvisitører, kirurger, politibetjente samt endelig lodsen og skibsfolkene paa statens skibe.

Ved forordning af 31. februar 1755 fik lilliputriget sin juridiske forfatning, der ikke kom til at afvige væsentligt fra kompagnitidens.

Den egentlige lokaladministration varetoges af byfogederne i Charlotte Amalia og Christianssted (senere ogsaa i Frederikssted), der foruden deres juridiske funktioner havde nærings- og politivæsenet under sig. St. Jan udgjorde en egen retskreds under en landfoged.

Underretsdommere var byfogederne, der præsiderede i bytinget. Retsgrundlaget var vagt formuleret som Christian den Femtes Danske Lov og vestindiske plakater, „som", siger Høst, „vel bliver bekendtgjort een gang ved trommeslag, men glemmes af de gamle og er aldeles ukendte for de siden etablerede borgere og indvaanere". Et trykkeri oprettedes nemlig først i 1769 i Christianssted. Appel foregik til de to overretter eller landsting. Paa St. Croix udgjordes landstinget af landsdommeren som præses samt borgerraadets 6 medlemmer. Paa St. Thomas skulle kommandanten fungere som præses, ligeledes med borgerraadets medlemmer som bisiddere. Fra landstinget var der endelig appel til højesteret i København i sager, der angik ære og liv, eller som for civile sagers vedkommende drejede sig om mere end 200 rd. I modsætning til, hvad der var tilfældet i moderlandet, udskiltes den offentlige anklagemyndighed fuldstændigt under en statsadvokat, advocatus regius, der fungerede i begge retskredse, hvor han sorterede under de sekrete raad, der beordrede sag anlagt.

Endelig fandtes en række domskommissioner inden for den ordinære retsplejes rammer. Saaledes skulle enhver civil sag først henvises til en forligskommission, der bestod af tvende ejendomsbesiddere hvert sted, beskikkede af det sekrete raad. Paa dette omraade var man ogsaa paa øerne forud for den hjemlige lovgivning, der endnu ikke kendte denne institution. Derimod var gældskommissionen, der inappellabelt afgjorde gældssager under 25 rd, indrettet med Københavns lille gældskommission som forbillede. Kommissionen udgjordes af 3 indbyggere, der udvalgtes af borgerraadet, men hvis valg skulle stadfæstes af sekreteraadet. Skifteretten bestod af byfogeden og byskriveren samt to vederhæftige mænd, som beskikkedes af sekreteraadet.

Hvad der saaledes kendetegner den vestindiske retspleje, er den udbredte anvendelse af lægmænd som selvstændige dommere eller som bisiddere. Dette kunne kun bidrage til at skabe tillid til domstolene, hvilket havde sin betydning blandt de vanskelige og overvejende ikke-danske plantere og købmænd.

Særlige domstole oprettedes efter hjemligt forbillede for ægteskabssager, for gejstlige sager og for militære. Ægteskabssager paadømtes, som i Danmark, af en tamperret, i hvilken generalguvernøren præsiderede med nogle bisiddere „af de derværende præster, missionærer eller andre lærde folk". Paa samme maade præsiderede han i provsteretten ligeledes med gejstlige bisiddere. De militære sager behandledes efter de almindelige militære rettergangsbestemmelser samt efter krigsartiklerne. Professionel medvirken ved retsplejen kunne kun udøves af prokuratorer, der enten havde dansk beskikkelse eller var blevet behørigt eksamineret af landsdommeren og byfogeden. Som det i det hele vil ses, gik man i København grundigt til værks. Man ønskede ikke at overlade noget til tilfældigheder.

Der kan næppe være nogen tvivl om, at retsplejen paa øerne, for saa vidt som den afveg fra den datidige danske, saaledes som tilfældet var med den udskilte anklagemyndighed, forligskommissionerne og de læge meddommere, særligt i landstingene, var paavirket af angelsaksisk retspleje, hvad enten paavirkningen nu kom direkte fra England eller – hvad der er mere sandsynligt – fra de engelske kolonier i Vestindien eller i Nordamerika.

Regeringen maatte ogsaa tænke paa *forsvarsspørgsmaalet*. De til øernes bevarelse knyttede militære problemer var mangeartede og til dels uløselige med de kræfter, der stod til den danske regerings disposition. Opgaverne var øernes almindelige forsvar mod fjendtligt angreb, sikring af skibsfarten paa moderlandet og mellem øerne indbyrdes mod fjendtlige krigsskibe, kapere, sørøvere og smuglere, dertil beskyttelse af den hvide befolkning mod negeropløb eller ligefremme negeroprør. Den del af de sømilitære opgaver, der angaar sikringen af handelen med moderlandet, er uløseligt knyttet til problemet om vor neutralitetspolitik i det hele taget og skal derfor forbigaas her, selv om disse forhold til tider greb dybt ind i øernes forsynings- og handelsforhold. Vi holder os til de lokale sømilitære problemer, der var besværlige nok.

I kompagniets tid havde man klaret sig med eet eller to mindre, bevæbnede skibe, „barquer". Nu opstod det spørgsmaal, om man burde stationere et større orlogsskib ved øerne for bedre at kunne tage det op med væbnede fjendtlige styrker. Overvejelserne førte til, at man i 1757 sendte en mindre fregat, „Blaahejren", derover. Den kunne imidlertid ikke taale klimaet og gik til bunds i Charlotte Amalias havn allerede i 1760, efter at chefen forgæves havde rendt regeringsraadet paa dørene for at opnaa en bevilling til reparationer. Derefter var man en tid uden større skib. Mod anvendelsen af et stort skib talte, at det alligevel aldrig ville have chancer i en krig over for de nationer, først og fremmest England, der havde fast flaadestation med en stærk eskadre i de vestindiske farvande. Desuden var „barquerne" bedre egnet til hurtig udrykning mod kapere og sørøvere og andre overkommelige maal, f. eks. krydstoldopgaver. Efter krigen nedsatte man styrken til een „barque", men senere kom der atter to kgl. stationsskibe, bygget og udredet til formaalet i Danmark. Disse smaaskibe viste sig yderst anvendelige og var jævnlig i heldige aktioner. Foruden skibscheferne fandtes en søofficer med station i Charlotte Amalia; han var styrkens chef og havde fra 1760 sæde og votum i sekreteraadet der i søsager.

Hovedhjørnestenene i landforsvaret var forterne, der dels dækkede havnene, dels tjente som operationsbasis i tilfælde af negeroprør. Ved overtagelsen fandtes i Charlotte Amalia fortet „Christiansfort" og i Christianssted „Christiansværn", mens fortet paa vestenden, „Frederiksværn", var under opførelse. Resterne af det gamle fort paa St. Jan interesserede man sig ikke for. Af et inventar fra overtagelsen fremgaar det, at „Christiansværn" havde 4 bastioner, 3 kurtiner, en raveline og et „waterbatteri" paa strandkanten. Ovenpaa den sydlige kurtine fandtes en etage, der tjente som residens for generalguvernøren, medens mandskabet var indlogeret i barakker. Garnisonerne havde paa grund af sygdom og dødsfald kun deres normerede styrke, naar nyt mandskab lige var udsendt, og ofte var de meget langt under. Generalguvernøren havde den højeste militære myndighed; og allerede i 1764 overtog vestindisk-guineisk rente- samt generaltoldkammer landmilitærforvaltningen fra krigskollegiet.

Den lille „soldatesque" satte sit præg paa bylivet. Soldaterne bar kongens pyntelige røde kjole med blaa rabatter, kraver og opslag, men hvide lærredsbukser. Fortets kanoner lod sig ofte høre med venlige salutskud, men lød de to gange to dumpe minutskud, var det varsel om truende orkan.

De regulære tropper suppleredes med militserne; der var baade en hvid og en farvet. Deres militære opgaver indskrænkedes til deltagelse i ordenens opretholdelse, særligt over for slaverne, og saa naturligvis parader i rigt maal ved højtidelige lejligheder. Den hvide milits bestod af alle vaabenduelige plantere og borgere under anførsel af kvarterernes borgerkaptajner og byernes stadshauptmænd, der havde overkommandoen. Værnepligten stammede fra kompagniets tid, men den blev paa given foranledning – det truende negeroprør – indskærpet ved vestindisk plakat af 3. oktober 1760. I borgerkaptajnernes instruks 1758 hedder det, at de har „at beobagte, at enhver blank værbar mand, som bor og opholder sig i hans kvarter, har den nødvendige øvelse i exercitie, og til saadan ende har enhver borgerkaptajn at lade enhver i kvarteret samle paa et vist sted for at exercere, i det mindste hver 6 ugers dag". Mandskabet

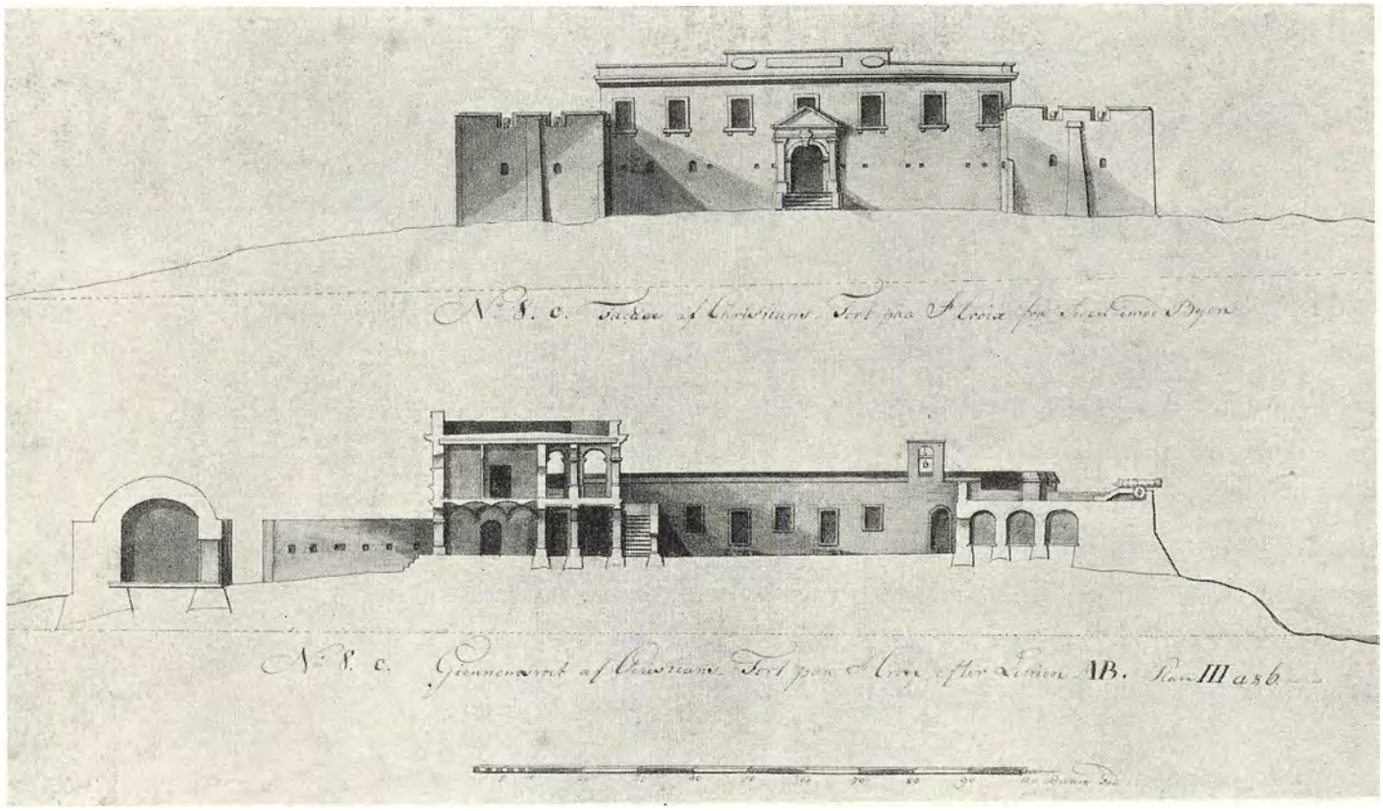

Christiansværn, fortet paa havnepladsen i Christianssted. Opmaaling formentlig lidt før 1800.
Øverst facaden ind mod byen; nederst et snit fra nord til syd

formanes til at „vise lige saa fuldkommen lydighed, som de vare virkelige militære og ikke med skældsord, trusler, modvillighed, spotske ord og gebærder at opføre sig mod officererne og dennem søge at irritere". Disse ord viser med en rørende ligefremhed, hvilke besværligheder militsen havde at kæmpe med. Det var sin sag at gøre plantermagnaterne til menige!

Militspligt paahvilede ogsaa frinegrene, der benyttedes til patruljering i byerne og sammen med den hvide milits til deltagelse i maronjagter paa deres – ikke mindst af dem selv foragtede – bortløbne sorte brødre. Frinegerkompagnierne stod under befaling af en frinegerkaptajn, som i det hele var regeringens tillidsmand over for de frifarvede, og som oppebar løn herfor.

Til det daglige forslog alle disse foranstaltninger godt nok, og de var maaske ogsaa tilstrækkelige til nedkæmpning af et eventuelt negeroprør; men de ansvarlige paa øerne maa nødvendigvis have følt sig trykket ved tanken om en regulær krigssituation. Her ville man intet kunne stille op.

Forberedelserne i København havde taget deres gode tid. Det meste af tre fjerdingaar hengik efter købet, inden man var i stand til at foretage den store samlede afskibning af de designerede embedsmænd med familier og domestikker samt de 100 soldater, som skulle udgøre øernes lille væbnede styrke. Det blev til en hel eskadre paa 4 skibe, 2 fregatter og 2 armerede koffardiskibe, som den 5. maj 1755 lettede anker fra Helsingørs red og stod ud paa den lange rejse, fra hvilken mange aldrig skulle vende tilbage. Nord for Skotland besluttede man at dele eskadren, da man ikke mente, at handelsskibene kunne følge orlogsskibene i fart, men i virkeligheden naaedes øerne omtrent samtidigt, idet orlogsskibene ankrede op paa Charlotte Amalias red den 28. juli, medens handelsskibene naaede St. Croix den 3. august.

Paa St. Thomas blev generalguvernøren kun faa dage, men her afholdtes den 4. og 5. august de to første regeringsraadsmøder, der jo ellers skulle finde sted paa St. Croix, inden man tog afsked med kommandant Suhm. Den 6. ankom man saa til St. Croix, hvor man havde den glæde at finde handelsskibene velbeholdne, og den 9. meldte v. Prøck sin ankomst i et brev til rentekammeret. Han antyder klogt, at det

er store opgaver, der venter paa ham; ganske vist har han ikke kunnet sætte sig videre ind i forholdene i løbet af de tre dage, han har været der, „men af den almindelige notice af landet, indbyggerne og den forefundne konfusion kan alt dog sluttes, hvad vanskelighed det vil finde at faa alting bragt i tilbørlig orden, og hvad tid og arbejde dertil behøves". Af brevet fremgaar endvidere, at selve overdragelsen er fastsat til „tilkommende mandag [den 11. august], da formeldte herr Clausen aftakker, og sessionerne tager deres begyndelse".

Det var paa et usædvanligt uheldigt tidspunkt af aaret, eskadren naaede øerne. Eftersommerens maaneder er de usundeste, det er orkantiden og højsæson for klimatfebrene; og aaret 1755 var klimaet paa grund af stærk tørke ganske særligt ulideligt. Allerede den 25. oktober hedder det i et brev til regeringen i København fra sekretær Søbøtker i regeringsraadet: „Af de udsendte kgl. betjente er døde herr etatsraad Kloppenburg [amtmanden], landsdommer Sommer dagen efter han kom til St. Thomas, byfoged Ursin og hustru, sekretær Brodersen, præsten herr Bützou, Sr. Fuursmanns [advocatus regius] kæreste med 2 børn og en pige". Af de militære nævnes 1 kaptajn, 4 premierløjtnanter, 1 regimentsfeltskær „og en 30 andre officerer, konstabler og gemene", hertil kommer „alle de folk, Sr. Schopen bragte med sig, og 5 rigmandssønner, herr Tuit bragte med sig fra London for at sætte sig ned som plantere og købmænd, saa det har været et haardt aar for europæere", slutter Søbøtker, og heri kan man nok give ham ret. De, der ikke er døde, har været syge, men de er nu kommet over det, „saa ingen fattes [i Christianssted] uden vores brave general, der i værende tid har været og endnu opholder sig hos de faste habitanter paa landet, hvor plantagerne for luft er vel situerede, da han i byen ej kan nære sig (v. Prøck var meget korpulent), om hvis konservation vi alle er bekymret, [vi] har dog, saavel som han selv, godt haab". Disse Søbøtkers oprigtigt mente ord maa staa for hans egen regning. Et par aar senere ville adskillige af generalguvernørens fremtidige medarbejdere ikke have beklaget, om han var gaaet samme vej som saa mange af de andre embedsmænd.

Allerede 21. august begyndte den egentlige overtagelse af kompagniets ejendomme i Christianssted. Arbejdet udførtes af en kommission bestaaende af de nye embedsmænd og kompagniets embedsmænd med sagkyndige vurderingsmænd udtaget blandt indbyggerne, saavel købmænd og plantere som haandværkere. Der fortsattes i de følgende dage paa kompagniets plantager og senere i Frederikssted, hvorefter man atter vendte tilbage til Christianssted. Af inventariet, der giver os et ganske godt overblik, fremgaar det, at kompagniet havde kørt haardt paa sin koncession i de senere aar, da det trak op til overtagelse. Bygninger og inventar er gennemgaaende i en ringe stand og møbelinventaret af en saadan karakter, at man maa formode, der har været tale om ligefrem plyndring inden overtagelsen.

Nu skulle man altsaa have den fine, medbragte forfatning for dværgriget til at fungere. Til den ende var der udarbejdet en instruks for „os elskelige vore kommitterede udi generalguvernementet eller regeringen over ejlandene": regeringen skal bekendtgøre de kgl. forordninger og sørge for deres rette efterlevelse. Man skal saa vidt muligt anerkende skik og brug, forudsat at det ikke strider mod gældende ret, som altsaa var Danske Lov. Heri ligger en aabenbar opfordring til at gaa diplomatisk til værks. Der tillægges endvidere regeringsraadet initiativ med hensyn til lovgivningen under approbation af hjemmeregeringen, som i det hele ønsker sig nøje underrettet, saaledes skal referat af raadsmøderne altid tilstilles rentekammeret med først afgaaende skib. Adskillige ting lægger instruksen medlemmerne ganske særligt paa sinde. De skal saaledes sørge for, „at se landene med flere nyttige indbyggere og plantører forsynede". Videre ønskes der et snarligt forslag om ordning af møntvæsenet, der var stærkt i uorden. Man skal drage omsorg for, at kolonisterne føler sig knyttet til hjemlandet, en opgave, som kompagniet jo ikke havde formaaet at løse. Det kan bl. a. gøres derved, at ungdommen sendes til København „for her at blive undervist udi nyttige [dvs praktiske] videnskaber og især købmandsskab og korrespondance". Ligeledes bør

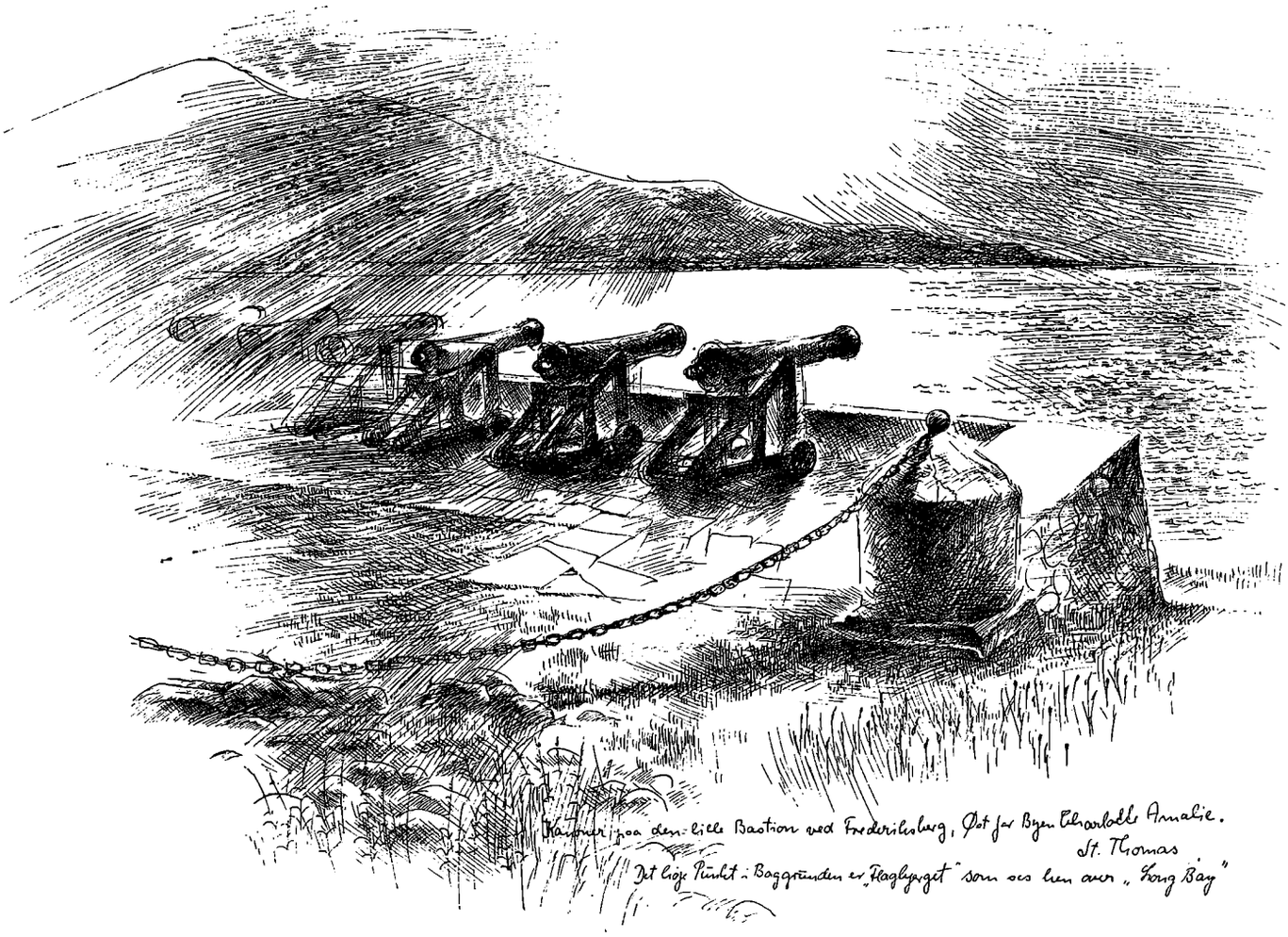

man arbejde hen til, at planterne, naar de trækker sig tilbage for at nyde deres rigdom, slaar sig ned i Danmark. Det er ikke sentimentale grunde, der her driver rentekammeret, men merkantilismens indgroede frygt for kapitalflugt.

Bortset fra mødet paa St.Thomas afholdt regeringen sit første ordinære møde paa St.Croix allerede den 19. august. Instruksen overlod til generalguvernøren at bestemme mødernes hyppighed, og de er meget uregelmæssige. I efteraaret 1755 afholdtes ikke mindre end 5. Til gengæld holdt man fri hele næste aar. Først i februar 1757 tog man fat igen og holdt i aarets løb fire møder. Derefter holdes der i de følgende aar et varierende antal møder helt ned til eet. Den 4. april 1761 holdt man det foreløbig sidste, idet der hengik næsten 11 aar, inden man efter en ny instruks genoptog møderne.

En gennemlæsning af regeringsprotokollen overbeviser hurtigt om, at regeringsarbejdet i v. Prøcks tid gjorde regeringsraadet inderlig overflødig. Denne institution blev nemlig hurtigt udelukkende valplads for de mest usandsynlige personlige opgør og kværulanterier mellem øernes højeste embedsmænd. Det er lidet opbyggelig lekture; v. Prøck savnede aldeles personlig myndighed. Det er ham, der maa bære ansvaret for mødernes uværdige forløb og dermed for institutionens impotens. Da han omsider var blevet sine sidste uvenner kvit, følte han det utvivlsomt som en lettelse i al stilhed at likvidere denne ham sikkert inderlig forhadte institution.

Regeringen var altsaa en administrativ nyskabning, som i det hele viste sig lidet levedygtig i v. Prøcks regeringstid. Sekreteraadene derimod byggede paa gamle traditioner, og, som det vil ses af oversigten, fulgte stillingen som sekreteraadsmedlemmer visse embedsstillinger. Heri skete der dog mod slutningen af Prøcks periode en tydelig forandring. Saaledes udnævntes i 1765 kancelliraad og plantageejer Jens Kragh til medlem af sekreteraadet paa St.Thomas, der en tid lang kun havde haft eet medlem, nemlig kommandanten; Kragh, der var en velhavende mand, tilbød sin tjeneste gratis, saafremt han maatte blive udnævnt til justitsraad. Fra da af følger sekreteraadsværdigheden ikke mere visse embeder.

Instruksen paabød, at raadet skulle have opsigt med administrationen, særlig skatternes og gældens inddrivning, tilvejebringelse af matrikler osv. Der skulle holdes ugentlige møder, hed det i instruksen, men dette overholdtes aldeles ikke. Der var til tider maanedlange afbrydelser, selv om man til gengæld somme tider mødtes flere dage i træk.

Paa St.Thomas traadte det nye sekreteraad første gang sammen den 7. august umiddelbart efter Prøcks afrejse til St.Croix, hvor det første møde afholdtes den 28. august. Begge steder indledes protokollen med „in nomine Jesu". Sekreteraadenes traditioner lettede arbejdets tilrettelæggelse; det faldt hurtigt ind i praktiske former. Embedsmændene forelægger sager fra deres omraader til afgørelse, og raadet træffer resolutioner. En hel del sager drejer sig om dispensationer fra de gældende handelsbestemmelser; og sekreteraadet viser sig hurtigt særdeles medgørligt, saa at administrationen i København ofte maa bebrejde sekreteraadet dets afgørelser. Men i det store og hele virker sekreteraadene langt mere efter deres bestemmelse, end tilfældet var med det usalige, om end meget fine regeringsraad.

Det var klart, at virkningerne af øernes overtagelse blandt planterne i høj grad maatte staa og falde med de nye embedsmænd, der skulle afløse det forhadte kompagnistyre. Som helhed maa man sige, at det lykkedes over al forventning. Men glæden herover var i København ingenlunde ublandet. Og med rette. Thi hvad planterne vandt ved særdeles omgængelige embedsmænd, det mistede regeringen i autoritet og indtægter, særligt ved, at embedsmændene saa gennem fingre med planternes sukkerudsmugling og med købmændenes illegale handel og ved deres lemfældighed med hensyn til indkrævning af den kongelige gæld. Vi kommer derfor til at beskæftige os med spørgsmaalet om embedsmændenes og særlig generalguvernørens moral.

Man kan indledningsvis vise embedsmændene det hensyn at begynde med lønforholdene. Der kan næppe herske tvivl om, at regeringen mente at have været rundhaandet med fastsættelsen, i hvert fald af de overordnede embedsmænds gager. Prøck fik saaledes 4000 rd i aarlig gage, medens hans forgænger, Clausen, havde haft 1000. Til sammenligning tjener, at førstedeputerede i rentekammeret havde en lignende gage, mens f.eks. oversekretæren i danske kancelli maatte nøjes med det halve. Amtmanden fik 1500 rd, og kommandanten paa St.Thomas havde 1200 rd, hvortil ligesom i Danmark kom en række mere eller mindre ubestemte og ubestemmelige sportler. En gage af v. Prøcks størrelse svarede efter 1914's købeevne til omkring 30.000 kr. De øvrige højere embedsmænd rangerer fra 5–700 rd aarligt. Levefoden i Vestindien viste sig imidlertid at være fantastisk høj. For den gage, som toldvisitørerne oppebar, kunne de lige akkurat holde den til embedet nødvendige hest, hvilket jo var lidet betryggende. Husleje, fødevarer, klæder, alt laa i et svimlende niveau sammenlignet med hjemlandet. Paa den anden side havde embedsmændene lejlighed til at se, hvorledes plantere og købmænd havde indtægter, der laa overordentligt højt, og som satte dem i stand til at leve et efter hjemlandets forhold luksuøst liv. Det er derfor intet under, at embedsmændene søgte at bøde paa kongens knappe gage; adskillige af dem blev da ogsaa plantageejere, det gælder blandt andre v. Prøck. Dermed var et køligt embedsmandsblik i sig selv straks hildet, og man kom til at se med største forstaaelse paa planternes bekymringer med hensyn til indførsel af provisioner eller betaling af renter, for ikke at tale om afdrag til den kongelige kasse. Regeringen var klar over det uheldige i en saadan dobbeltstilling, og ved kgl. resolution af 5. januar 1758 forbødes det embedsmænd at købe plantager for fremtiden, medens det paalagdes dem at indsende specifikation over dem, de ejede. Dog hermed var forholdet ikke ude af verden, og det dukker med mellemrum op i øernes historie.

I generalguvernør *Christian Lebrecht v. Prøck* havde indbyggerne endelig faaet en mand efter deres hjerte. Af natur fredsommelig, tilfreds med sin karrière, der stod i genvejens tegn, styrede han sit lille rige med blid haand. Som deltager i øernes erhvervsliv var han yderst forstaaende over for købmænd og plan-

Christianssted paa St.Croix. Tegning af overlandmaaler v. Rohr, stukket af J. D. Philippin geb: Sysangin. Billedet er set fra den lille ø i havnen, Protestant Kajen, der ses i forgrunden. Billedet stammer fra et af de første tiaar efter statens overtagelse. Byen befandt sig da i en stærk udviklingsperiode, der paa billedet antydes ved en række bygninger under opførelse

tere og aldrig sen til at strække sin dispensationsmyndighed i handels- og gældssager til den yderste grænse, ja endda videre. Han var en uformuende mand, da han kom til øerne, men opsat paa at tjene penge. Som vi skal se, var han ikke kræsen i sine midler. Høst, der selv var embedsmand, kunne ikke ganske billige hans adfærd, men skriver dog om ham en halv snes aar efter hans afgang, at han „jo ikke kan nægtes den ros, at jo hans venlige og artige omgang, hans eftergivelse af smaa forseelser etc har draget en god hoben indvaanere til St.Croix, hvilken koloni endnu næppe var 20 aar gammel, da kongen tog mod landet, og behøvede just saadan en mand, som siden, da borgerne blev rige og modige, kunne afløses af en strengere" (Peter Clausen). I 1774 findes indrykket i en avis paa en af de engelske naboøer et klagedigt, som en planter paa St.Croix har begaaet, inspireret af Clausens haandfaste behandling af planterne. Her mindes den prøckske guldalder saaledes i indledningsverset:

„When Heaven, indulgent, bless'd this land
with peace and plenty crown'd
like heavenly dew von Prøck's hand
dispensed his kindness round".

Til sine for planterne behagelige personlige egenskaber føjede v. Prøck et enestaaende held, idet hans regeringstid blev en af øernes store opgangsperioder takket være verdenskrigen. Og der er næppe noget at sige til, at de gode konjunkturer fortonede sig som en glorie omkring den elskede generalguvernør, der fik – og gerne tog – sin gode part af æren.

Ligesaa populær v. Prøck var blandt øernes indbyggere, ligesaa upopulær blev han hurtigt i rentekammeret, hvorfra han forsynedes med „næser" i et for en overordnet embedsmand særdeles anseligt antal. Da han saaledes 1757 har ansat politibetjente, faar han at vide, at det kunne man vist godt have undværet; og om et par nyansatte assistenter hedder det rent ud, at dem maa sekreteraadet selv lønne, „i øvrigt erindres generalguvernøren tillige med det sekrete raad om, at de ikke maa understaa sig enten at antage eller konstituere betjente ... som ere uden for reglementet eller forunde nogen tillæg paa

den bevilligede løn ... med mindre de selv til udgifterne vil svare". Paa lignende maade gaar det, da v. Prøck har skaffet landsdommeren embedsbolig, og da han har ladet de kgl. embedsmænd forstrække sig med sukker, rom og penge. En i sig selv ubetydelig affære, der kom til regeringens kundskab, maatte naturlig stille generalguvernørens moral i et lidet flatterende lys. En fattig studiosus, der efter Prøcks indstændige anmodning havde overladt ham sin lille formue, modtog en dækningsløs anvisning; men her resolverede dog kongen, at beløbet, 116 rd, skulle tilbageholdes i guvernørens gage.

Gang paa gang maa v. Prøck formanes til at fremsende regnskaber og specifikationer paa den kgl. gæld, ligesom man misbilliger, at han og adskillige andre embedsmænd ved deres plantagekøb har undladt at foranledige, at den kgl. gæld blev inddrevet ved salget, men tværtimod har ladet den transportere til sig selv, saa at de er sikre paa lemfældige laanevilkaar. Paa et vist tidspunkt udnævnte kongen Clausen og Suhm, der nu ogsaa havde taget sin afsked af kgl. tjeneste som kommandant paa St. Thomas, til kommissarier for at undersøge de kgl. plantagers forhold. De befandt plantagerne at være i høj grad forsømt. Negerbestanden var reduceret ved, at man havde bortført slaver til anden offentlig og, hvad værre var, privat tjeneste. Suhm udnævntes til inspektør for plantagerne, hvorved dette kære domæne unddroges de andre embedsmænd, hvilket de var meget forbitrede over. v. Prøck forsøgte sig med en injuriesag over for de to kommissarier. Det ville rentekammeret dog ikke finde sig i. Man meddeler rent ud generalguvernøren, at om der paa øerne skulle være faldet dom i sagen, befales denne hermed bortfaldet, hvad der jo ikke vidner om nogen rodfæstet tillid til øernes jurisdiktion. I det hele taget er korrespondancen gennemsyret af mistillid fra rentekammerets side, selv om den giver indtrykket af, at man til sidst har opgivet ham som uforbederlig. Hvorfor tolererede man ham da saa længe? Og hvorfor prolongeredes han i 1760 ved sin embedstids udløb, om end han ved denne lejlighed forsynedes med en fra rentekammeret udsendt privat sekretær?

En embedsmandssag kaster et vist lys over v. Prøcks mærkelige urørlighed gennem 11 aar trods hans aabenbare skødesløshed og ligefremme forsømmelighed over for kammerets befalinger.

I 1758 tiltraadte en ny amtmand tjeneste paa øerne. Det var kommandørkaptajn *J. N. Holst*, en dygtig, veluddannet søofficer, der var ganske godt kendt med vestindiske forhold, idet han flere gange havde været stillet til det vestindiske kompagnis raadighed som kaptajn og saaledes bl. a. i slutningen af trediverne havde ført et slaveskib til østkysten af Afrika og til Madagascar. Han havde endvidere i 1746 efter tronskiftet i et brev til kongen rettet et stærkt angreb paa kompagniets monopolistiske styre og maatte saaledes anses for velegnet til at gaa ind i det nye regime. Det kom imidlertid til at gaa helt anderledes. Holst led af en stærk retfærdighedsfølelse, ogsaa overfor sig selv, og havde ved tidligere lejlighed i den anledning modtaget reprimander for sin trættekærhed af admiralitetet. Under Vestindiens sol synes hans temperament at have mistet adskillige hæmninger, saa at han til en vis grad kom til at staa som en utaalelig kværulant i v. Prøcks øjne, saa meget mere, som han hurtigt kom til den opfattelse, at generalguvernøren var en bunduhæderlig mand, der i komplot med en del af de højere embedsmænd søgte egen fordel paa kongens bekostning ved at se gennem fingre med planteres og købmænds lovovertrædelser, og som ikke veg tilbage for at tage del i dem selv. Straks ved sin første deltagelse i regeringsraadet nægtede han at tage sit sæde, da han hævdede, at man forholdt ham de gældende love og instruktioner. Saa sad generalguvernøren og kommandanten alene tilbage, og de enedes om, at amtmanden ingen indkøb maatte foretage til de kgl. plantager (der jo efter instruksen var hans særlige domæne) uden med sekreteraadets billigelse. Man maatte endvidere beklage, at amtmanden ved idelige arrestationer og beslaglæggelser hindrede købmændene i at udføre deres (ulovlige) handel!

Ved næste regeringsraadsmøde nogle maaneder senere er Holst mødt op og har nu et vældigt sammenstød med Felchenhauer, kommandanten paa St. Thomas, hvem han foragtede paa grund af hans

Mølleruin paa plantagen „La Reine", St.Croix

militære titel som oberstløjtnant, skønt han ikke havde været i hæren. Holst beskylder ham for at salutere med fortets kanoner, „naar han drak ligkøb(!) med skipperne". Det afviser Felchenhauer som et eksempel paa Holsts „underlige sind". Han ved at respektere Hans Majestæts fort efter allerunderdanigst pligt, „men om nogen fornemme herre ved hans bord (han gaar let hen over insinuationerne om hans private handeler med skipperne) proponerer Hans Majestæts skaal, tager han sig den frihed derfor at salutere". Derefter fører han krigen over i fjendens lejr og beskylder Holst for adskillige uordner. Man hører formelig v. Prøck med et suk bebrejde Holst hans „mærkelige plaisir i at continuere sin turpulente behandling. Han ville hjertelig ønske, at alle debatter burde være ophævet ved det, fordi at det højlovlige kammerkollegium burde engang faa at læse nogen solide ting og intet ville kedes ved ting, som . . . aldrig vil stabulere Hans Majestæts nytte i disse ejlande". Man forstaar godt generalguvernørens hjertesuk, men ham lykkedes det nu aldrig at faa regeringsraadet til at anrette „solide sager" for rentekammeret.

Da v. Prøck nu ikke kunne stoppe munden paa Holst i regeringsraadet, ændrede han taktik. Han stævnede embedsmændene, borgerraadet, officererne og de fornemste borgere til at møde hos sig og forelagde dem en række spørgsmaal om Holst. Resultatet var paa forhaand givet. De undsiger ham alle som een; saaledes beklager planterne sig over, at han har kaldt dem sørøvere og skælmer. Holst protesterer ikke uden grund mod denne fremgangsmaade og underskriver protokollen med disse ord: „exeperer mod denne behandling".

Holsts nidkærhed i tjenesten blev hurtigt rentekammeret for broget, og den 3. december 1758 afgik ordre om hjemkaldelse. Paa dette tidspunkt havde Holst indviklet dels sig selv, dels kammeret i en række processer.

Efter hjemkomsten fortsatte han sin kamp. Man afkrævede ham regnskab for plantagerne, men han undskyldte sig med, at man havde lagt ham hindringer i vejen for at føre dem. Samtidigt søgte han i tide og utide kongen, hvis unaade han paadrog sig i den grad, at han afskedigedes af tjenesten og forsattes til

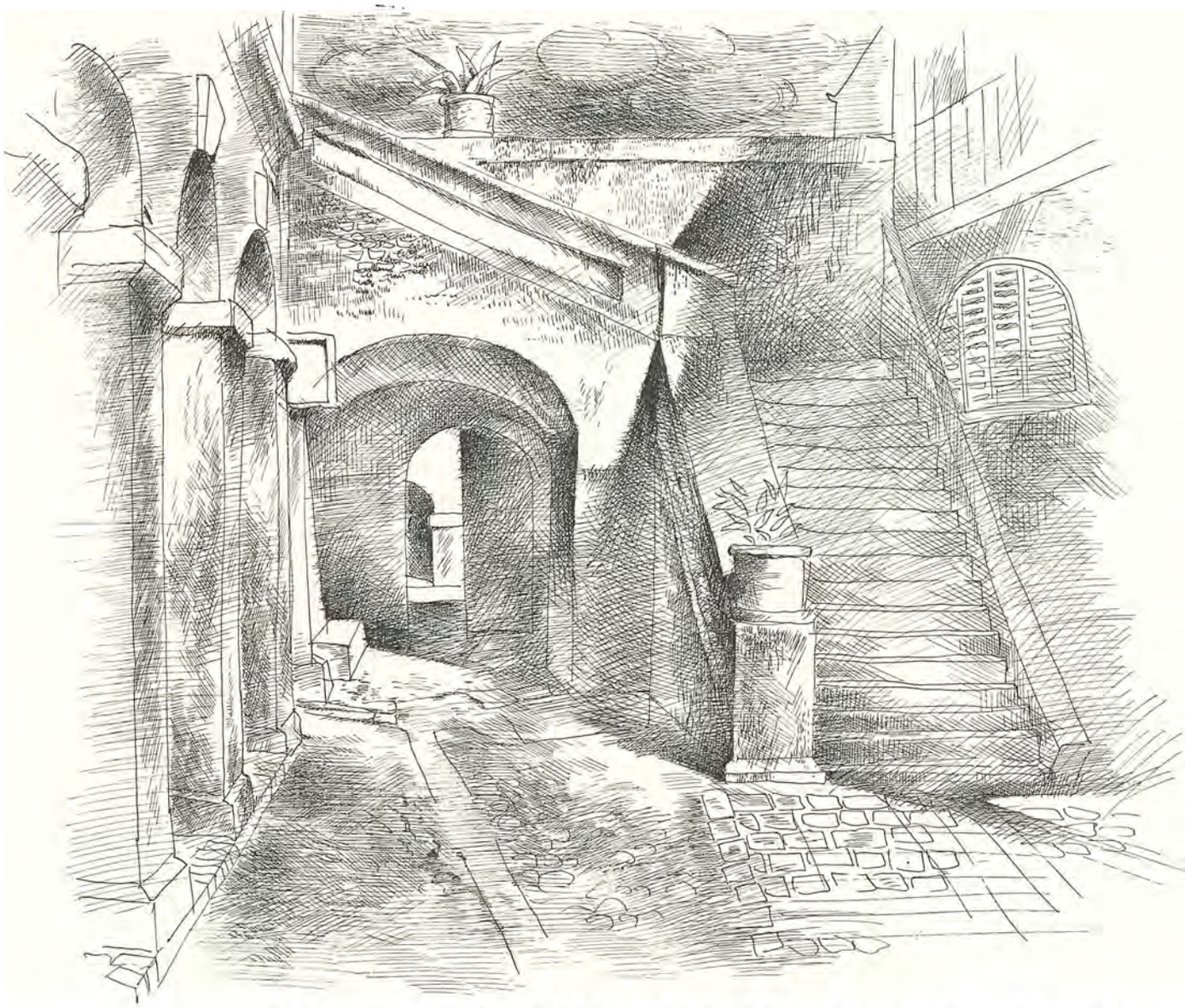

Den indre Gaard i Frederikssund, Frederiksstad, set langs Havedbygningen (til venstre) gennem „Officerernes Gang" og Porten med Told-bygget i Baggrunden. St. Croix.

enrulleringschef paa Lolland-Falster med en ringe gage. En maaned efter sattes han efter kgl. ordre i arrest paa Nyholms hovedvagt, og han forblev i fængsel uden lov og dom i næsten to aar. I fængslet udarbejdede han et stort klageskrift, der bærer præg af et sygt sind. Det er haarde beskyldninger, han retter mod generalguvernøren og adskillige andre embedsmænd.

v. Prøck beskyldes lige ud for at være medejer af et udenlandsk kaperskib, der opererer i farvandene; han tillader udlosning af kontrebandevarer mod bestikkelse („2 smukke negerdrenge"); han har sammen med de andre sammensvorne (Felchenhauer, Hesselberg, Laurberg, Søbøtker og mesterknægt Waage samt tolder Cretz) sat sig i besiddelse af kammerer Haagens papirer i hans dødsbo paa St.Thomas; endvidere udtager de sammensvorne til eget brug varer af kongens plantager og pakhuse og lader falske regnskaber føre. Denne skrivelse formildede naturligvis paa ingen maade den fortørnede konge. Men pludselig vender billedet sig. 1766 døde Frederik V, og kort efter mistede Moltke sin magt. Holst blev sat paa fri fod, og ikke nok med det: han blev afskediget med schoutbynachts karakter (kontreadmiral) og 1000 rd i pension. Paa dette tidspunkt var han imidlertid en nedbrudt mand. Han døde i 1769, og det fremgaar af akterne, at hans kone, der under hele sagen havde staaet ham trofast bi, var bleven sindssyg. Affæren Holst er ikke noget flatterende træk i den oplyste enevældes historie. Den viser, at retsstaten havde sine snævre grænser over for hoffets yndlinge, i dette tilfælde uden tvivl Moltke, v. Prøcks mægtige beskytter, som nu var en falden storhed. Og turen kom hurtigt til den hidtil urørlige general-

guvernør. Nu tog overskattedirektionen affære og forlangte, at der blev udnævnt en mand, som havde myndighed til at inddrive den kgl. gæld. Hertil bestemte kammeret Peter Clausen; og for at hans myndighed skulle blive tilstrækkelig stor, udnævnte man ham til generalguvernør og hjemkaldte v. Prøck. Nu var de glade dage for planterne forbi i denne omgang.

Efter sin afsked 1766 forsattes v. Prøck som stiftamtmand til Island, hvilket man med skadefryd noterede i den bernstorffske kreds, der i det hele taget fælder en haard dom over ham. Da der senere – 1771 – er rygter fremme om at sende ham til øerne igen, skriver A. P. Bernstorff, at det vil være den elendigste og dyrest tænkelige disposition for staten. Sagen var nemlig den, at v. Prøck blandt andre misliebige embedsmænd fik en kortvarig chance under det struenseeske regime. Til Vestindien opnaaede han ganske vist ikke at komme, men han blev dog stiftamtmand i København.

Man belavede sig paa et større opgør med ham, da man havde faaet ham hjem. Efter kongens død og Moltkes fald skulle der jo være frit slag; men saa kom Struensee, og i 1780 døde v. Prøck. Sagen løb, som det ofte skete i enevældens tid, ud i sandet.

v. Prøck har imidlertid skrevet et forsvarsskrift, hvori han resumerer sine store og gode gerninger som generalguvernør. Her forsvarer han sig mod det, som han anser for hovedanklagen, nemlig undladelsen af gældens inddrivning. Han har aldeles ikke været for god mod planterne i saa henseende, hævder han, medens han paa den anden side frimodigt erklærer, at hvis han havde indkrævet gælden efter sin instruks, ville det have betydet total ruin. Med stolthed fremhæver han den kolossale fremgang i sin regeringstid og illustrerer den med tal, ligesom han gør opmærksom paa, hvorledes produktiviteten paa øerne er steget stærkt, idet udbyttet er vokset langt stærkere end slavetallet.

Vi maa uomtvisteligt give v. Prøck ret i, at hans regeringstid var en enestaaende fremgangsperiode. Det er faktisk først nu, koloniseringen lykkes. Med ham begynder storhedstiden. Men spørgsmaalet er rigtignok, hvad der er aarsag, og hvad virkning. Sukkerpriserne i verden steg stærkt paa grund af krigen, der begyndte just samtidigt med hans udnævnelse. Og paa de danske øer var der fred. Ogsaa ophævelsen af kompagniet og dermed af monopolhandelens værste sider virkede særdeles tillokkende paa fremmede plantere. Men nægtes kan det vel heller ikke, at rygtet om v. Prøcks blide regimente og maskepi med illegal handel saavel som hans kærlige omgang med statens debitorer kan have virket fristende. Men prisen for v. Prøcks regimente var for høj. Som embedsmand var han personligt ganske uværdig, ja, direkte uhæderlig. Fra hans tid daterer sig den korruptionens aand, der blev en uhyggelig tradition blandt de danske embedsmænd i Vestindien. v. Prøck repræsenterede det system, som loven om indfødsret endelig fik sat en stopper for. Hans karrière er en plet paa den oplyste enevældes historie.

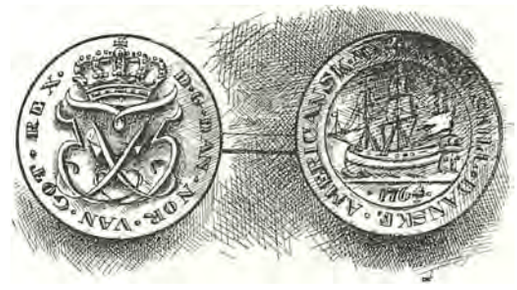

Vestindisk sølvmønt fra Frederik V's tid (1764)
Gjaldt oprindelig 24 sk, men blev 1770 nedskrevet til 20 sk v.c. svarende til en dobbelt real. Paa forsiden har man bevaret det nedlagte kompagnis vaaben, et skib

ØERNES ALMINDELIGE FORHOLD
1766–1801
SKAT, PENGE, GÆLD

Det har sikkert været med ejendommelige følelser, at *Peter Clausen* nu efter 11 aars forløb fik overleveret øerne fra v. Prøck, i hvis hænder han i sin tid som kompagniets sidste opperhoved havde betroet dem. At han har været utilfreds med den maade, hvorpaa v. Prøck havde forvaltet arven, er givet. Clausen havde nemlig haft lejlighed til at følge udviklingen paa allernærmeste hold, oprindeligt som menig plantageeier, siden som kgl. kommissarius i to undersøgelseskommissioner, dels vedrørende de kgl. plantagers sørgelige forfald, dels vedrørende den illegale handel. Og her havde han stiftet intimt bekendtskab med det prøckske styres skavanker. Hans indsats i disse kommissioner, hans erfaringer fra kompagniets tid, men først og fremmest hans gammeldags retskafne karakter gjorde ham velegnet til at hidføre det systemskifte, som vestindisk-guineisk rentekammer saa længe havde ønsket, men som Moltkes magtstilling havde forhindret.

Saavel planterne som de embedsmænd, der havde tilegnet sig v. Prøcks metoder, saa med bange anelser Clausens regime i møde. Det varede da heller ikke længe, før det kom til sammenstød og uro. Hvor alvorlig uroen var, faar man en anelse om gennem en usædvanlig proklamation, som Clausen udstedte allerede i 1767. Heri hedder det: „Da jeg har bragt i erfaring, at her skal være adskillige sammenkomster af urolige, ildesindede, halstarrige og forvovne gemytter, hvilke skammelig skal tale om min person, karakter og det embede, jeg allernaadigst er betroet, formere partier, ja endog iblandt dem findes mordigsksindede personer, som muligt paa en lumsk maade ville bringe mig af dage, ifald lejlighed dertil kan faas, saa, paa det at den almindelige rolighed kan bestyres, som er enhver kristeligsindet øvrigheds pligt at observere, og slige gudsforgaaende kroppe komme for dagen til vedbørlig strafs lidelse og udryddelse efter fortjeneste" osv, hvorefter dette besynderlige dokument slutter med at udlove belønninger til angivere. Det lød opskræmmende nok; og et andet forhold gjorde det endnu alvorligere. Det synes nemlig, som Clausens souschef og stedfortræder, kommandanten paa St. Thomas, oberstløjtnant *Ulrik Wilhelm v. Roepstorff*, hurtigt er blevet de utilfredses samlingsmærke. Roepstorff var blevet udnævnt aaret før Clausen. Han var af uddannelse søofficer og havde haft en kommando i Vestindien 1760–61, i hvilket aar han hjemsendtes efter et sammenstød med en af sine overordnede. Han idømtes en større bøde, men slap med en reprimande; og hans genudsendelse i en højere post kunne tyde paa, at man ikke helt havde mistet tiltroen til ham. Hvad der var de to imellem, er ikke ganske klart. Formentlig har det først og fremmest været gemytternes uoverensstemmelse. Clausen var en mand af den gamle skole, streng og autoritær og med et syn paa planterne – som snydere og bedragere – som han havde tillagt sig i sin tid som kompagniembedsmand, medens der er ting i Roepstorffs senere liv – han blev saaledes som fynsk storgodsejer en fremtrædende reformven – der antyder en modsat, moderne indstilling. Clausen klager omgaaende over Roepstorff. Han har vist „mangel paa behørig subordination, som i saadant langtfraliggende land kan være af meget skadelige følger", siger vestindisk-guineisk rentekammer, og man har allerede tidligere advaret ham. Men nu skriver Clausen, „at forommeldte uenighed har allerede haft saa ond en virkning, at der er entstaaede partier og factioner". Man anlægger paa øerne raskvæk civile søgsmaal mod generalguvernøren for hans forhold som embedsmand – og det kan jo aldrig gaa an, saa

meget mindre, som „denne uenighed, som er opkommet mellem de kgl. betjente og andre danske der paa ejlandene, kan tjene det øvrige derværende større antal indbyggere, som bestaar af fremmede nationer samt mange negre, til et ondt og farligt eksempel". Kammeret ansaa Clausen for den forurettede part; han har desuden „til kammerets fornøjelse udrettet meget godt", hvorfor man beslutter sig til at hjemkalde Roepstorff.

Clausen kom imidlertid i første omgang ikke til at nyde nogen lang triumf. Da han i 1771 opholdt sig i København, mens etatsraad Fr. Moth fungerede i hans sted paa øerne, fik han som det gamle styres mand af det struenseeske regime sin afsked paa graat papir; men ikke nok hermed, efter at man først, som nævnt, havde overvejet at sende baron v. Prøck ud igen, maatte Clausen opleve den tort at se *Roepstorff* udnævnt som sin efterfølger, modtaget med jubel af planterne. Struensees fald rev imidlertid Roepstorff med. Efterhaanden som oprydningen skred frem, kom turen ogsaa til generalguvernøren i Vestindien. 1773 faldt Roepstorff, og *Clausen* overtog for tredie gang øernes styrelse; denne gang for at blive til sin død 1784.

Paany møder man planternes misstemning. I indledningen til det tidligere omtalte digt, der fremkom i en avis paa en af de engelske naboøer, hedder det: „Det følgende lille stykke, hvis største fortjeneste er, at det kommer fra hjertet, fuldt af foragt for enevældig magthovmod, er indsendt af en korrespondent paa St. Croix til en mand her. Vi offentliggør det som en tribut til den naturlige frihed og for at vise vore egne landsmænd den lykke, de nyder under britisk lovgivnings milde administration". Denne notits fortæller en hel del om arten af de vanskeligheder, som de frihedsvante, britiske indbyggere paa øerne kunne forvolde den danske enevoldskonges embedsmænd. Om Roepstorff hedder det patetisk: „Oh, maa hans navn bestandigt være elsket" og „Forgæves vi græder, forgæves vi sukker, forgæves hans tab beklager". Nu er Clausens „forvorpne" haand over planterne, han har bragt ulykke og stempelmærker over øerne!

Alligevel opnaaede Clausen i løbet af de næste 11 aar en saadan position, at han kunne gaa i sin grav som en agtet og æret mand. Hans retlinede karakter skabte efterhaanden respekt om hans styre, og hadet bortvejredes under den amerikanske frihedskrigs eventyrkonjunkturer, der gav alle skaalen fuld og dermed stemte sindet blidt.

Clausen gav sig med sand nidkærhed til at genoprette, hvad v. Prøck havde bragt i urede. Meget embedsuvæsen bragtes for dagens lys: uretmæssigt afholdte udgifter til husleje, gæld til statskassen, ulovlig gældstransport, kassemangel, ikke førte regnskaber gennem femten aar osv; og v. Prøcks navn figurerer overalt. Først efter at han er død insolvent, afskrives i 1782 de sidste gældsposter i statsregnskabet som uerholdelige. Ligeledes afsløredes utallige tilfælde af illegal handel, men her for regeringen med lempe.

Inden for embedsværket fik Clausen *genskabt en vestindisk regering*. Som omtalt havde v. Prøck ladet „regeringen over de vestindiske ejlande", der bestod af ham selv og et par andre embedsmænd, afgaa ved en blid og rolig død, efter at han var blevet sine sidste modstandere kvit. Han var ganske simpelt holdt op med at indkalde til møde. Der var gjort et tilløb til genoprettelsen i 1771, men først i 1773 fik den genskabte institution sine nye rammer, som den i det store og hele beholdt i enevældens tid.

I forestillingen herom hedder det, ingenlunde med urette: „uden at træde nogen af de hidtil paa øerne vaarne rangspersoner for nær, kan det dog ej nægtes, at fornemlig i henseende til kameralvæsenet ikke just altid [har] hersket den bedste orden". Det er en i sin form meget blid karakteristik.

De nye bestemmelser af 1773 gik ud paa, at det gamle regeringsraad samt sekreteraadet paa St. Croix skulle ophæves og erstattes med eet raad, der skulle bære navnet „*regeringen over de vestindiske kolonier*" (almindeligvis betegnet som „den vestindiske regering"). Den ny regering skulle varetage saavel øernes forhold i almindelighed som de lokale forhold paa St. Croix, der tidligere havde ligget under sekreteraadet. Regeringen skulle udgøres af generalguvernøren, kommandanten paa St. Thomas (naar han var til stede)

Ulrik Wilhelm v. Roepstorff (1729–1821), adlet som lensgreve 1810. Generalguvernør 1771–73. Han blev senere fynsk storgodsejer (bl.a. ejer af Einsiedelsborg, nu Egebjærggaard). Hans sukkerraffinaderi i Odense anerkendtes som del af det af ham oprettede fideikommis

samt tre regeringsraader, en kameralist, en handelskyndig og en lovkyndig. Regeringsraaderne blev saaledes fagministre, hver med sit domæne, og de skulle fremtidigt kun bestride dette hverv. Herved ville man gøre dem helt uafhængige, hvorfor man da ogsaa forbød dem at være plantageejere, uden at det dog lykkedes at gennemtrumfe dette krav. Generalguvernørens stilling blev paa denne maade mindre enevældig, ogsaa derved at sagerne skulle afgøres kollegialt. Til gengæld mistedes det demokratiske indslag, som sekreteraadet havde haft ved ogsaa at tælle ikke-embedsmænd blandt sine medlemmer. Stillingen som regeringsraad blev en udmærket forskole til embedet som generalguvernør. De tre første regeringsraader blev oberstløjtnant H. L. E. v. Schimmelmann, W. A. Lindemann og J. R. Schumacher. Af disse blev de to førstnævnte senere generalguvernører. – Den nye institutions lange levetid borger i nogen grad for dens hensigtsmæssighed.

Sekreteraadet paa St. Thomas fik navneforandring til „*det kgl. raad paa St. Thomas*"; det blev som hidtil underlagt centralregeringen paa St. Croix. Samme aar udnævntes til kommandant her Thomas de Malleville – atter en fremtidig generalguvernør.

Ogsaa *St. Croix's borgerraad* blev bragt til live igen 1767 efter en ansøgning fra borgerne. Naar det gamle raad var slumret ind under v. Prøck, var grunden sikkert den, at borgerne følte, at de i ham havde en mand, der varetog deres interesser mindst lige saa godt, som de selv ville have kunnet. Valgene foregik saaledes: ved ledighed udpegede borgerne i vedkommende kvarter tre, „som ere ejere af gode faste ejendomme der paa landet", hvoraf saa generalguvernøren udtog een som kvarterets repræsentant i raadet. Raadets formand bar titelen stadshauptmand, og det samme var tilfældet paa de to andre øer. Ellers skulle borgerraadet „nyde samme anseelse som de 32 mænd i København". Det fik forslagsret over for

generalguvernøren og tilladelse til at paaligne deres medborgere udgifter til landets bedste og maatte saa til gengæld aflægge regnskab for „landkassen" over for generalguvernøren. Hermed havde øerne faaet det mest udviklede selvstyre, der kunne opnaas i det enevældige Danmark.

Som venteligt forløb borgerraadets samarbejde med Clausen ikke gnidningsløst. En enkelt sag er ganske oplysende i saa henseende. I halvfjerdserne kom borgerraadet paa St.Croix ind paa at ansætte en kommissær i København til at varetage dets interesser over for myndighederne og bidrage til at „igennemdrive" borgerraadets anliggender. Lønningen til denne kommissær optoges uden videre blandt landkassens udgifter. Da Clausen opdagede det, benyttede han sin vetoret over for denne bevilling; naturligvis ønskede han ikke, at borgerraadet skulle have en gesandt i København, hvis eneste opgave maatte være at modarbejde de indstillinger, han afgav over for regeringen om borgernes forhold.

Borgerraadet fordristede sig imidlertid til uden videre næste aar at genoptage bevillingen paa regnskabet, hvorefter Clausen beklagede sig i København. I den anledning fremkom raadet med en erklæring om, at det havde samlet talrige underskrifter paa en adresse, der fastslog, at borgerne netop ønskede at bidrage til dette formaal, samt at raadet i kompagniets tid havde haft ret til at henvende sig direkte til direktørerne i København, ligesom de ogsaa dengang havde haft en kommissær der, nemlig J.W. Schopen, der jo i sin tid havde fremført borgerraadets ønske om kompagniets ophævelse og statens overtagelse af øerne. Videre paaberaabte man sig – uforsigtigt – at de valgte raad paa de engelske naboøer, „Houses of assemblies", alle havde agenter i London. Dette sidste argument var farligt; thi det smagte af demokrati: kammeret reagerede da ogsaa ved paa det eftertrykkeligste at fastslaa, at borgerraadet efter enevældens statsforfatningsret paa ingen maade kunne sammenstilles med de engelske raad, der nød vidtgaaende rettigheder og friheder. Man stillede sig derfor ubetinget bag generalguvernørens autoritet, bestred borgerraadets ret til direkte henvendelse til kongen og fremhævede, at generalguvernøren ifølge bestemmelserne var suveræn i bevillingssager. Det ville dog have lignet den danske enevælde daarligt, om man ikke samtidigt havde strøet lidt sand paa: man ville se bort fra de hidtil afholdte lønninger og nøjes med at forbyde fremtidige. Det er imidlertid saa sjældent paa den ældre danske enevældes grund at træffe selv det spageste tilløb til en politisk opposition, at sagen alene af den grund fortjener at fremdrages.

Den 24.februar 1784 døde Peter Clausen og begravedes i Zebaothskirken i Christianssted, hvorfra hans kiste 1835 overflyttedes til den nye kirke, og her rejste borgere paa St.Croix ham et gravminde. I den grad stod han altsaa – halvtredsindstyve aar efter sin død – for bevidstheden som den store mand fra den gode tid, at ethvert bittert minde om ham var glemt. Man huskede blot hans gode og stærke karakter. Skønt han ved sin død kun var 63 aar, maa han sikkert være blevet opfattet som meget gammel, saa langt tilbage som hans virke paa øerne gik. Han havde jo været i kompagniets tjeneste i de nu saa fjerne dage umiddelbart efter St.Croix's erhvervelse; og han havde været kompagniets sidste „opperhoved", en titel, der nu maatte forekomme ganske altmodisk. Fra kopist havde han tjent sig op til generalguvernør, og han førte desuden, som det fra nu af blev skik, titel som general. For ham havde tropeopholdet ikke været en episode, men hans hele liv. Hans død indtraf under frihedskrigens store opgangsperiode; derfor havde man raad til at glemme, hvor streng han havde været at trækkes med i livet; alle bøjede sig i respekt for hans minde.

Clausen fulgtes i sit høje embede af regeringsraad Schimmelmann, der fra 1781 havde ført titelen vicegeneralguvernør. *Heinrich Ludvig Ernst v. Schimmelmann* (1784–1787) var fætter til den nye regerings finansminister grev Ernst Schimmelmann og havde opholdt sig i en aarrække paa øerne som administrator af det schimmelmannske fideikommis' plantager. Af disse blev de to paa St.Croix, „La Grange" og „La Princesse", særligt kendte som store mønsterbrug under hans ledelse, mens de havde været i en ret

Heinrich Ludvig Ernst v. Schimmelmann (1743–93). Generalguvernør 1784–1787. Nevø af Heinrich Carl Schimmelmann. Han kom til øerne for at bestyre onklens 4 plantageejendomme, hvilket ikke blev uden indflydelse paa hans karrière. Efter et maleri af ukendt kunstner

Ernst Frederik Walterstorff (1755–1820). Generalguvernør i Vestindien 1787–96 og kommissær ved øernes genovertagelse efter den første besættelse 1801–02. Beklædte i sin øvrige karrière med stor dygtighed saa forskellige poster som direktør ved det kgl. teater og gesandt i Paris, kobberstik af Chretien

kummerlig forfatning, da H. C. Schimmelmann i sin tid købte dem af staten. Udnævnelsen var en anerkendelse af H. L. E. Schimmelmanns lange virke i statens (og familiens) tjeneste, for han havde betinget sig afsked og pension i løbet af et aars tid. Hans efterfølger kunne allerede nu betegnes som designeret. Det blev kammerherre *E. F. v. Walterstorff* (1787–1796). Hans udnævnelse indleder en praksis, der navnlig blev almindelig i det nittende aarhundrede: han er den første egentlige hofmand i generalguvernørernes kreds. Sin løbebane begyndte han som kammerpage, men brød af for at studere jura, og han sendtes efter sin uddannelse 23 aar gammel med hoffets bevaagenhed til Vestindien med den høje titel af ekstraordinær regeringsraad for at sætte sig ind i sagerne som forberedelse til en helt stor karrière. Hurtigt blev han da ogsaa foruden regeringsraad baade landsdommer og vicegeneralguvernør. Hans regeringsperiode faldt i en rolig periode af øernes historie, og hans personlige evne til at vinde tillid og samtidig respekt vakte hjemmeregeringens største bifald. Tiderne var efter frihedskrigen sløje, men efter revolutionskrigenes udbrud i 1792 og den første koalitions dannelse i 1793 gik det atter frem. Ganske vist truede negerhandelsforbudet, men det naaede ikke at træde i kraft under ham; og de helt store vanskeligheder i forholdet til England forskaanedes han ogsaa for. I 1796 tog han sin afsked af helbredshensyn og vendte hjem, men forinden havde kongen tilkendegivet „denne duelige, kloge, nidkære og uegennyttige embedsmand allerhøjeste bifald over hans særdeles gode og retskafne embedsførelse". Hans senere, yderst omskiftende karrière som postdirektør, teaterdirektør og endelig som gesandt i Paris fra 1810 til hans død i 1820 viser samme billede: en administrativ begavelse og en behagelig og smidig embedsmand. Til Vestindien vendte han en kort tid tilbage som øverstbefalende efter besættelsen i 1802 for som kommissær at overtage øerne fra englænderne.

Den nye generalguvernør blev kommandanten paa St.Thomas, oberst *Thomas de Malleville* (1796–1798), den første og eneste kreol, der har beklædt posten. Kamret fremhævede i sin indstilling, at Malleville havde vist sig som en mand med ben i næsen, dels ved sin optræden over for den franske øverstbefalende i Vestindien, borger Hugues, dels ved det personlige mod, han havde lagt for dagen ved at drage mod bevæbnede kapere, der havde haft den frækhed at sætte sig fast i land. Malleville døde allerede i 1798. Om hans smukke forhold til brødremenigheden og til negrene er talt andetsteds.

Han efterfulgtes af ældste regeringsraad, *W.A.Lindemann* (1798–1801), der ved flere lejligheder var blevet forbigaaet paa grund af alder og skrøbelighed. Let er det ikke at se, hvorved han nu havde kvalificeret sig til posten. Hans regeringstid blev da heller ikke lang. Han døde i september 1801 under den første besættelse.

Ved aarhundredskiftet havde administrationsapparatet fundet sin endelige form, og, omend det arbejdede tungt, var det sin opgave voksen. Der var skabt faste rammer for arbejdet og sikre traditioner, hvilket ikke mindst skyldtes kvaliteten af generalguvernørerne fra Clausen og fremefter. Men der klæbede endnu mangler ved systemet. Mer eller mindre oplagte bestikkelser florerede fremdeles, og mange og store kassemangler og svigagtige underslæb kom stadig for dagen.

Alligevel var regeringens autoritet nu stærkt styrket over for indbyggerne. Ganske vist kunne generalguvernøren stadig komme ud for vanskeligheder med de egenraadige plantere, saaledes som det gik den gamle, svage, men pæne Lindemann, da han greb ind over for en slavemishandling. En negerinde ved navn Sally klagede til ham, over at hun blev sultet, fordi der paa den plantage, hvor hun var slavinde, var blevet stjaalet nogle perlehønseæg; og nu ville man ved at forholde slaverne deres fortæring tvinge tyven til at melde sig. Lindemann skred straks ind under henvisning til, at han som øverste politimyndighed havde tilsynet med slavernes behandling, og befalede, at slaverne skulle have deres rationer, men plantagens administrator, en dr. Kenny, lod Sally piske og lægge i jern efter raadslagning med fremtrædende naboer, der bestyrkede ham i, at generalguvernørens indgriben i den private ejendomsret laa uden for øvrighedens myndighed. Lindemann anlagde sag, og Kenny idømtes den meget høje bøde af 800 rd, som han forgæves søgte kongen om at faa nedsat. Tværtimod udvirkede Lindemann et reskript, der alvorligt indskærpede plantageejerne deres lydighedspligt over for generalguvernøren.

For St.Croix var *forbindelsen med moderlandet* hovednerven. De to andre øers tilknytning til Danmark har paa grund af frihavnsordningen altid i enhver henseende været langt løsere. Fra St.Croix afskibedes hovedmængden af sukkeret til København, og herfra kom saa igen levnedsmidler („provisioner"), navnlig til negrene, tekstilvarer og luksusvarer. Skibsfarten var ganske ejendommeligt fordelt paa aaret. Den rettede sig efter sukkerhøsten. Skibene kom tidligt paa foraaret, naar høsten var kommet godt i gang, og de forlod atter øen i forsommeren, i hvert fald inden den fatale dato den 25. juli, da orkantiden indvarsledes med en almindelig bededag, hvor man i kirkerne bad Herren i naade afvende orkaner fra øerne. Paa samme maade afvarsledes faren den 25. oktober; da takkede man for forsynets naade – eller tugtelse.

Bortset fra foraarsmaanederne laa reden i de to byer næsten øde hen. En saa uregelmæssig forbindelse rummede store ulemper. Indbyggerne maatte forsyne sig med levnedsmidler for næsten et aar ad gangen, hvad klimaet jo ikke egentlig fristede til. Fik saa en tørkeperiode oven i købet høsten af provisionsplanter til at slaa fejl, ja, saa var hungersnøden i al fald over slaverne. Ogsaa for administrationen var ulempen stor, og generalguvernøren maatte ofte handle mere efter konduite, end regeringen i København egentlig syntes om.

Det var derfor en stor lettelse, da man i 1761 fik sat en regelmæssig *paketfart* i gang, der kunne dække de døde tider med forsyninger og post. Et fremskridt var det ogsaa, da man i 1781 paalagde ethvert skib i fart paa øerne posttvang.

I krigstilfælde var forbindelsen yderst prekær. Men ogsaa paa selve øerne truede krigshandlinger. 1776 var man saaledes ude for, at et engelsk skib uden at tone flag løb ind paa Frederikssteds red, hvor kaptajnen havde den frækhed under fortets kanoner at visitere de ankerliggende skibe for sluttelig at fjerne sig med en brigantine, der var paa vej ind. Fortet greb ikke effektivt ind, hvilket efter kammerets mening skyldtes malkonduite. Alligevel gav sagen anledning til en større undersøgelse af fæstningsværkerne paa øerne. En ung løjtnant, *P. L. Oxholm*, der senere skulle komme til at spille en fremtrædende rolle, sendtes 1777 ud for at foretage opmaalinger og fremkomme med forslag til forbedringer. Resultatet blev: for samtiden anlæggelsen af en række smaabatterier ved havnene, der i forbindelse med hovedforterne skulle kunne dække indløbene; for eftertiden et yderst værdifuldt kortværk.

Da udfaldet af den nordamerikanske frihedskrig syntes sikret, modtog generalguvernøren fra København en mundtlig befaling om, „at ogsaa det nordamerikanske flag ved bemeldte øer maa honoreres og skibenes salut besvares, dog, at han havde at give disse nordamerikanere at forstaa, at han ikke til sligt var autoriseret, men at han alene paa egen haand havde føjet saadanne foranstaltninger og i øvrigt ventede nærmere forholdsordrer". Her tør det siges, at man over for englænderne, hvem vi havde lovet ikke at salutere, viste megen forsigtighed, samtidig med beslutningen om at ville modtage den ny nation „med største venskab".

Da den ny krig brød ud i 1792, kom England først med aaret efter. Alligevel var det en utilgivelig letsindighed, at man 1792 reducerede den vestindiske forsvarsstyrke. Allerede to aar efter maatte man skride til at øge den, ligesom man nu i det hele i de kommende aar styrkede forsvarsberedskabet. Man var atter i farezonen. I tillid til tidligere erfaringer nærede man imidlertid store forhaabninger om paa ny at kunne holde sig uden for det store opgør. Dog, denne gang blev haabet gjort til skamme.

Foruden krigens og tørkens prøvelser – af hvilke den første dog ingenlunde var planterne uvelkommen – maatte man i denne periode døje to førsterangs *orkaner*, i 1772 og 1785.

Den første er foreviget i en patetisk artikel i Royal Danish American Gazette under overskriften „A faint description of the St. Croix hurricane", skønt, som det hedder, en sand beskrivelse snarere ville synes digt end virkelighed; „selv det ufødte barn maatte føle dens virkninger". Den begyndte den 31. august ved skumringstid og varede i 6 timer. Samtlige skibe i havnen skylledes langt op paa land; mange selv solide bygninger styrtede sammen, og sukkerrørene reves op med rode. Man regner med, at samtlige negerhuse og halvdelen af de blankes blev ødelagt. Generalguvernør Roepstorff vandt planternes hjerte ved at optræde med stor beslutsomhed under de følgende vanskelige dage, dels ved at stille kgl. forraad til de skadelidtes disposition, dels ved at træffe kraftige foranstaltninger til at hindre negeruroligheder.

Orkanen den 25. august 1785 skildres, da den var paa sit højeste, som lige saa voldsom som 1772-orkanen. Den rasede fra 12–15, og i Frederikssted, der blev særligt haardt ramt, ødelagdes den engelske kirke og halvdelen af den danske, mens den gamle vejerbod simpelthen forsvandt. For denne orkan har vi den vestindiske regerings opgørelse af skaden, der anslaas til den formidable sum af 2,2 mill. rd vestindisk cour. (v. c.). Nok kunne man blive hurtigt rig i Vestindien, men risikoen var stor og mangeartet.

For den danske stat blev besiddelsen af de vestindiske øer en overskudsforretning, saaledes at forstaa, at der tilflød statskassen betydeligt større aarlige indtægter, end øernes administration kostede.

Det er klart, at det velhavende planter- og købmandssamfund var et godt skatteobjekt. En forordning af 1809 ændrede den gamle *grundskat*, som stammede fra kompagniets tid, saaledes at der fremtidigt

svaredes 32 sk v. c. af hver acre, men samtidigt paalagdes der jorden en ekstra afgift paa 64 sk v. c. pr acre i sukkerdrift eller udlagt som saadan. Tilsvarende indførtes for byerne en *bygningsafgift* paa 3 sk v. c. pr kvadratalen grundflade i hver etage.

En anden gammel skat var *kopskatten* af negerslaver. Den havde undergaaet adskillige ændringer, af hvilke den vigtigste var knyttet til forordningen om negerhandelens ophævelse, og hvori det bestemtes, at skatten paa mandlige slaver skulle fordobles, mens den til gengæld skulle bortfalde for marknegerinder.

Dette sidste var et led i regeringens bestræbelser for at øge bestanden af negerkvinder, der ansaas for at være for lille til den fremtidige vedligeholdelse af negertallet, naar nu indførselen ophørte.

Paa grund af det højtudviklede økonomiske liv gav *stempelpapirstvangen* gode intrader paa øerne. Den var blevet indført i 1773, men gjaldt fra 1782 kun paa St.Croix, idet man af hensyn til frihandelen paa St.Thomas havde fundet det hensigtsmæssigt at ophæve den der. Af samme grund var den naturligvis højst upopulær paa St.Croix.

Det helt moderne prioriteringssystem, hvorved planterne finansieredes, gjorde, at ogsaa *kvartprocentskatten* blev meget givtig. Den opkrævedes nemlig hos den, der havde laant penge mod pant i fast ejendom.

Tiendepenge opkrævedes fra gammel tid, naar en indbygger forlod øen for at drage til udlandet med sin kapital. Det var et typisk merkantilistisk skattepaalæg, der skulle tjene til at faa folk til at besinde sig, inden de besluttede at føre deres formue bort fra dansk omraade. Den spillede en betydelig rolle i Vestindien, hvor det var almindeligt, at man hurtigst muligt søgte at tjene en formue for saa at drage bort for at nyde frugterne heraf (og af sin spekulation) under køligere himmelstrøg. Da de fleste plantere var af udenlandsk, særligt angelsaksisk ekstraktion, tappedes landet paa denne maade jævnthen for kapital. Regeringen gjorde sig derfor store anstrengelser for at faa de hjemvendende plantere til at slaa sig ned i København og lokkede med allehaande begunstigelser. Det lykkedes dog kun i enkelte tilfælde, saaledes med den meget rige *Christopher McEvoy*, af hvis formue der gik svære frasagn i København. Der opstod derfor i Danmark ikke nogen klasse af tidligere plantere, som vi kender den fra England, hvor „vestindianerne" spillede en fremtrædende rolle i underhuset.

Den vestindiske hovedindtægtspost var imidlertid *tolden*. Heraf vejede udførselstolden paa sukker tungest, omend høstudbyttet var underkastet store svingninger. Planterne var tilhængere af en ændring i sukkertoldens opkrævning gaaende ud paa, at den burde opkræves i København, hvorved man ville slippe for at betale told af det ret betydelige svind, der opstod under sørejsen. Sukkeret leveredes nemlig af planterne cif København, og desuden regnedes formentlig netop af hensyn til svindet emballagens toldfri vægt til 17% ved Københavns toldsted mod kun 10% paa øerne.

Det er ikke let at give et konkret talmateriale til belysning af det vestindiske overskud, idet enevældens budgetter er meget vanskeligt tilgængelige. Nathanson angiver for aarene 1766–71 den aarlige indtægt til 130.000 rd d.c. aarligt, svarende til $23/4$% af kongeriget Danmarks samlede statsindkomster, hvilket jo ikke er uanseligt.

Oxholm angiver, at den kgl. kasse har haft følgende indtægter i alt:

Tabel 1

	St.Croix	(heraf told)	De andre øer	(heraf told)	Ialt	(heraf told)
1793	297	186	38	31	335	227
1794	256	164	40	38	295	212
1795	250	140	42	38	292	178
1796	300*)	191	44	35	344	226

Tallene angiver 1000 rd v.c. *) „over".

Disse tal viser klart, at St.Croix's sukkerudførselstold er den dominerende indtægt, og at denne ø finansielt vejer 6–7 gange tungere end de andre. Nathansons og Oxholms tal er bruttotal. Hvor meget gik nu til København, og hvor meget anvendtes til at dække øernes udgifter? Vi har for denne periode kun et enkelt tal at holde os til for St.Croix, idet nemlig Oxholm opgiver overskuddet for 1793 til 215.000 rd v.c., saaledes at administrationen det paagældende aar har kostet 82.000 rd v.c. Derimod viser hans opgørelse for de andre øer, at indtægterne kun i ringe grad overstiger udgifterne. Gennem-

Indkørsel til plantagen „Bettys Hope", St.Croix

snitsindtægten ligger for de ovennævnte aar paa 41.000 rd v. c. og udgifterne paa 35.000 rd v. c. Overskuddet andrager saaledes kun 6000 rd v. c. i disse gode aar. Men i og for sig harmonerer det ganske godt med regeringens ønske om saa lidt som muligt at tynge handelen paa St. Thomas' frihavn.

Med den stigende omsætning, der fulgte med statens overtagelse af øerne, følte s *pengevæsenet* meget mangelfuldt. Man savnede ganske simpelt betalingsmidler. Den aldrig raadvilde v. Prøck satte derfor i 1757 sammen med sekreteraadet og borgerraadet 40.000 rd sedler i omløb paa forventet kgl. bifald. Saaledes havde man før gjort i kompagniets tid. Ved denne transaktion opstod der sandsynligvis simpelthen inflation paa det lille pengemarked; folk vægrede sig nemlig ved at modtage sedlerne, der fik en underkurs, for hvilket forhold v. Prøck simpelthen dekreterede bødestraf. Men ondet lod sig naturligvis ikke fordrive ved saa enfoldige midler. I København vakte generalguvernørens fremgangsmaade aldeles intet bifald. Han fik ordre til at inddrage sedlerne paa nær 4500 rd, og udstederne gjordes solidarisk ansvarlige for deres indløsning. Denne foregik ved afskrivning paa skat og gæld, eller sedlerne indløstes med sukker og bomuld til aarets takst. Derved opstod nu igen pengemangel, som den vestindiske regering prøvede paa at afbøde ved fremdeles at modtage betalinger i sukker. Nu kom den kgl. kasse til gengæld i pengetrang, saa man maatte anmode planterne om at drage deres europæiske tilgodehavender hjem i sølv. Herved kom der hele perioden igennem til at cirkulere en række fremmede vestindiske sølvmønter paa øerne (som f. eks. johannesere).

Da H. C. Schimmelmann ved sit køb af statens plantager var blevet storplanter, vaktes hans interesse for de vestindiske pengeforhold. For at forøge betalingsmidlerne paatog han sig over en kortere aarrække at levere sølv til udmøntning af 500.000 rd amerikansk mønt i 2, 4, 12 og 24 skillingstykker mod

en betaling af 18 rd v.c. for hver mark fin sølv. Disse vestindiske sølvmønter udmøntedes fra kompagniets tid undervægtige, hvorved myndighederne havde deres fortjeneste, men følgerne udeblev ikke. De havde straks faaet en underkurs i forhold til dansk kurant (d.c.). 1770 fastsloges det derfor officielt, at kursen skulle være 100 rd d.c. = 125 rd vestindisk kurant (v.c.), hvilken kurs svarede til den gangbare. Denne kursforskel fastholdtes i resten af perioden op til statsbankerotten 1813. Samme aar, som kursdifferencen officielt fastsloges, besluttede man at beskikke en probermester paa øerne.

Pengemangel indtraf fremdeles jævnlig, i hvilke tilfælde man ser den vestindiske regering træde til ved at opkøbe sukker for den kgl. kasses midler for derved at pumpe flere betalingsmidler paa markedet, paa samme maade som i vore dage nationalbanken opkøber obligationer for at lette pengemarkedet.

I 1788 slog man ind paa en regulær kreditpolitik overfor planterne, idet den vestindiske regering bemyndigedes til at sætte 120.000 rd v.c. i sedler i omløb som laan til planterne til forbedring af deres ejendomme. Et skridt videre gik man, efterhaanden som man kom ind paa at yde planterne en løbende driftskredit af den kgl. kasses midler mod de saakaldte majveksler, der forfaldt, naar høsten var omme, svarende altsaa til vore høstpantebreve.

Den voksende forstaaelse af planternes kreditbehov hører sammen med et omslag i regeringens opfattelse af planternes gæld, et omslag, der førte til en heldig løsning af dette afgørende spørgsmaal.

1786 bragtes *den vestindiske gældssag* til en endelig løsning. Denne sags betydning for øernes erhvervsliv kan ikke overvurderes. Spørgsmaalet om tilvejebringelse af driftskapital var spørgsmaalet om øernes udnyttelse overhovedet.

Ved statens køb af øerne i 1754 var den vigtigste post blandt de overtagne aktiver planternes gæld til kompagniet, der var bogført med den formidable sum af 1.290.000 rd, hvilket omtrent svarer til den daværende, ganske vist meget lave statsgæld. Denne post var i det store og hele fremkommet paa den maade, at kompagniet havde maattet forstrække planterne med start- og driftskapital. Da nu regeringen fandt, at man havde købt dyrt, opstod det meget naturlige ønske at reducere udgifterne. At opnaa dette ved at inddrive planternes gæld røber imidlertid ringe forstaaelse af det vestindiske landbrugs helt moderne finansieringsbehov, og regeringens forsøg paa at nedbringe gælden fik da ogsaa, som vi skal se, helt fatale følger for det vestindiske erhvervsliv.

Generalguvernør v. Prøck tog det parti at sabotere gældens inddrivelse, til glæde for planterne og uden tvivl til gavn for den forcerede opdyrkning, der just fandt sted i hans regeringsperiode. Han fik ganske vist allerede i 1756 ordre til at bringe gælden ud af verden i løbet af en periode paa 8 aar samt besked om, at den kgl. gæld ikke maatte transporteres til den nye ejer ved ejendomsoverdragelse, men han vendte trofast det døve øre til disse gentagne paalæg. Og da han var politisk urørlig, skete der ingenting, saa længe han sad i embedet.

Det vil erindres, at overskattedirektionen ansaa Clausen for manden, der kunne faa vredet pengene ud af planterne, og at denne opfattelse var et hovedmotiv til hans udnævnelse til v. Prøcks efterfølger i 1766. Clausen tog da ogsaa haardt fat, men resultatet blev ikke som ventet. Vel strømmede renter og afdrag nu rigeligere til den kgl. kasse, men dermed var problemet paa ingen maade løst. Planterne behøvede nu engang driftskapital, og det hjalp ikke, at man prøvede at ignorere denne elementære kendsgerning, der gælder alt intensivt landbrug.

Det var derfor kun at vente, at planterne i denne situation saa sig nødsagede til at gaa andetsteds hen for at faa laan. Det blev Holland, der dengang indtog en fremskudt plads paa det internationale laanemarked, som kom til at yde hjælpen, men den blev i mere end een henseende meget dyr. Optagelsen af laan i Holland begyndte i aarene 1768–69 at antage et anseligt format, altsaa samtidigt med at Clau-

Den højre (sydlige) del af guvernementsbygningens facade mod Kongensgade, de to øverste etager. Christiansted, St.Croix

sens haardhændede inkasso begyndte. Hovedlaangiveren i Holland var et stort hollandsk bankierhus, *Abraham ter Borch & Zonen*, og dette bankhus' fremgangsmaade var helt moderne, nærmest som vore kreditforeningers. Planterne udstedte pantebreve for hovedstolen, almindeligvis som 1. prioritet, der efter tinglysning paa øerne sendtes til Amsterdam, hvor de „forseglede" af direktørerne for laanet. Paa basis af disse panteobligationer udstedtes saa „andre obligationer" i multipla af 1000 gylden (fl.). Disse, som vi ville sige, kasseobligationer afsattes saa paa det hollandske laanemarked til den i øjeblikket gældende kurs for planterens regning, hvorefter han kunne trække beløbet ved veksler paa ter Borch & Zonen. Kursen paa kasseobligationerne laa sædvanligvis et godt stykke under pari, hvorfor planterens effektive rente af laanet blev betydeligt højere end den paalydende rentefod, en kalamitet, der jo under normale forhold gælder ethvert kreditforeningslaan (dog at man nu, i modsætning til dengang, nøje kan overse kursforholdene ved laanoptagelsen). Og ikke nok hermed: ikke alene var rentefoden høj, 6–7 %, hvortil kom et betydeligt kommissionssalær, der maa indregnes i den effektive rente – men i reglen betingede firmaet sig, dels at kreditors sukkerproduktion konsigneredes firmaet til afsætning (atter mod en betydelig provision), dels at planteren (ligeledes mod ny provision) forpligtede sig til at indføre sine fornødenheder fra Amsterdam. Naar hertil endelig kom, at afdragsterminerne for laanet var korte og haarde, blev det uafvendelige resultat, at planterne kom aldeles i lommen paa de hollandske kreditorer.

Følgerne er skildret andetsteds. Det københavnske marked mærkede hurtigt en dalende sukkertilførsel, uagtet udførsel fra øerne til fremmede europæiske steder var forbudt. Blot skal det nævnes, at grosserer-societetet allerede i 1769 klagede til regeringen, og at denne fra 1770 begyndte at bekæmpe dette forhold, hvorved man dog maa betænke, at det faktisk var regeringens uforstand, der havde tvunget planterne ind i denne illegale handel.

Allerede i 1770 approberer regeringen en plan, hvorefter handelshusene Iselin & Co, v. Hemmert & Sønner samt Fenger & Borre i København foreslaar oprettelsen af et laanekontor efter hollandsk mønster, der i løbet af 26 aar skal befri planterne for deres gæld. Senere samme aar fremsætter *Ryberg* i sin „pro memoria" til kongen for første gang den plan, at regeringen skal *afkøbe* hollænderne gælden og nedsætte renten for planterne. Med andre ord, staten skulle gennemføre en storstilet konvertering af planternes trykkende gældsbyrde. Ingen af disse planer ses dog umiddelbart at have baaret frugt, men de peger i den rigtige retning.

Tilfældet kom i denne sag til at spille en afgørende rolle, og tilfældet var *huset ter Borchs fallit.* „Dette øjeblik aabner jeg et brev fra London", skriver generalguvernør Roepstorff til overskattedirektionen den 6. marts 1773, „hvorudi meldes, at Abraham ter Borch og Sønner have falleret". Roepstorff er straks fortrolig med tanken om konvertering; han fremhæver i sit brev, der er sendt ekspres fra St. Croix til St. Thomas for at naa et sejlklart skib, at regeringen bør „udfinde et mojens [middel], som kunne gøre den akkvisition mulig for Dannemark". Han mener, at man vil kunne købe laanet for en kurs af 70, og han er af den opfattelse, at værdien er langt højere. Videre mener han, at den moralske følge sikkert vil være, at en række mindre (laane-) „kontorer" samtidigt vil acceptere konverteringen. Som vi skal se, saa Roepstorff klart og rigtigt. Han var selv som privatmand velkendt med vestindiske forretningsforhold og havde drevet stor handel for egen regning i den tid, han havde været ude af tjenesten.

I et senere brev forklarer Roepstorff de farlige følger, den opstaaede paniksituation fører med sig. De plantere, der er ved at laane, faar mægtige kurstab; de plantere, der er ved at trække de penge hjem, de har laant, faar deres veksler protesteret. Det maa siges til hjemmeregeringens ros, at den forstod at

tage den opkomne situation med fast haand. Ved aarets slutning faar generalguvernøren – nu Clausen – instrukser, heriblandt et reskript, hvorved den danske regering lægger beslag paa de ter borchske tilgodehavender paa øerne. De skal af husets kommissionærer indbetales til generalguvernøren, som skal sende dem til regeringen i København. Paa denne maade havde man haand i hanke med, at planterne ikke blev snydt. Videre nedsattes i København en kommission til at tage sig af sagen, og det var artige ting, der efterhaanden kom for dagen om de ter borchske forretningsmetoder. Husets regnskaber viste sig at være kaotiske, og boets administrator erkendte dette gennem den nederlandske gesandt. Som et eksempel, der taler sit tydelige sprog, kan nævnes, at en planter havde udstedt en panteobligation paa 71.470 fl, men faaet sine paa huset trukne veksler protesteret. Der var saaledes basis nok for regeringens drastiske indgreb, hvorved den hindrede, at sagen blev procederet for de hollandske domstole. I stedet udstedtes proklama, hvorefter kreditorer og debitorer indstævnedes til at lade sig repræsentere ved et møde hos den ene af kommissærerne, etatsraad Sevel, paa Frederiksberggade den 3. juli 1776 om eftermiddagen kl. 4 slet for der at procedere for kommissionen, som saa optog sagerne til doms med appel til højesteret, hvorefter arresten i de ter borchske tilgodehavender endelig hævedes 1777. Dermed var ganske vist en øjeblikkelig katastrofe afværget, men laanet naturligvis ikke derfor ude af verden.

Imidlertid skrinlagdes tanken om køb af laanet, uden at man af akterne kan se noget om grunden. Det er dog muligt, at den kontrol, der etableredes, ved at gælden fremtidigt skulle betales via København, havde skabt saa betryggende forhold for den *københavnske* handel, at regeringen mente fremdeles at kunne lade planterne sejle deres egen sø. Desuden bedredes de økonomiske forhold paa øerne stærkt i den kommende tid paa grund af den nordamerikanske frihedskrig, hvad der gjorde gælden lettere at bære.

1785 dukkede sagen op igen under den nye regering. Efterkrigstidens bagslag havde ramt øerne med faldende priser. Gælden tyngede paa ny haardt, og i 1788 skulle laanene indfries, hvad der ville betyde ruin for planterne. Disse havde til deres held en fremtrædende repræsentant i den nye regerings finansminister, den vestindiske storplanter grev Ernst Schimmelmann. Den 11. maj afgav finanskollegiet sin forestilling i sagen, der fandt sin endelige afslutning i det følgende aar, 1786.

Finanskollegiet (ɔ: Schimmelmann) tog tilsyneladende selv initiativet i denne sag og havde allerede ladet foretage en undersøgelse af det hollandske laanemarked samt af status paa øerne. Denne tegnede sig for aaret 1781 saaledes:

1. prioritet	13.197.299 fl.
„Privatgæld“	1.196.700 „ *)
Restancer	1.600.000 „
	15.993.999 fl.

*) Heri væsentligst 2. prioritetslaan.

Af disse ca 16 mill. fl. (= ca det halve i rd d. c.) faldt adskilligt over halvdelen alene paa huset ter Borch, nemlig af 1. prioritet 7.142.435 fl. + hele „privatgælden“ samt alle restancerne, hvilket for de to sidste poster lyder lidt usandsynligt. Der oprulles i forestillingen det samme mørke billede af planternes forhold til kreditorerne, som vi ovenfor har givet, og videre hedder det: „Hvor byrdefuldt for planteren og ufordelagtigt for Deres Majestæts stater et laan af denne betydenhed maa være, fremlyser af sammes beskaffenhed og vilkaar“. Man er ganske vist ikke i kollegiet kommet til nogen „endelighed“ i sagen, men ønsker den alligevel fremskyndet paa grund af de forestaaende forfaldsterminer. Gøres der nemlig ikke noget nu, maa man regne med, at de hollandske panthavere overtager plantagerne.

Selvfølgelig maa der regnes med tab paa usolide debitorer, men det er næppe meget. Panterne maa anses for meget sikre. Clausen regner ganske vist med store tab, men det anser kollegiet for det rene

hysteri: har man ikke lige set, at en plantage er solgt over vurderingssummen? Hvorvidt disse betragtninger fra kollegiets side er holdbare, er vanskeligt at afgøre. Den afskrivning paa usolide debitorer, man foretog, da man havde opnaaet kongens sanktion, tyder ikke derpaa. Konjunkturudviklingen kom imidlertid kollegiet til hjælp; for fra begyndelsen af halvfemserne og helt frem til 1820 kom Vestindien til at nyde godt af fede krigskonjunkturer, hvorved naturligvis kreditorernes sikkerhed steg.

Kollegiet anslog, at man kunne købe laanet til følgende kurser:

ter borchske laan	70–80
andre laan	90
„privatlaan“	40–50
restancer	50–60

Fremgangsmaaden burde nu efter kollegiets mening være den, at man begyndte med at købe det ter borchske laan og som betaling tilbød kgl. 4 %'s obligationer i ret store stykker, for at der ikke skulle komme til at cirkulere alt for mange danske obligationer paa det hollandske laanemarked, hvilket maaske kunne svække statens kredit ved fremtidig gældsstiftelse. Planterne skulle aarligt betale 6 %, hvoraf 2 % skulle være afdrag. Dette ændredes dog saaledes, at rentefoden blev 4½ %, men ydelsen skulle fremdeles være 6 %. Der ville derved være mulighed for, at gælden kunne afdrages inden for en rimelig frist. De nye pantebreve, som planterne skulle udstede til staten, skulle være transportable til ihændehaveren. Begrundelsen herfor er interessant: det ville være en lettelse ved koloniernes eventuelle overdragelse til andre magter.

Forestillingen slutter med en anmodning om, at der maa blive udstedt en fuldmagt for finansminister Schimmelmann til at negotiere laanets overtagelse i Holland. Det gjaldt om at sikre sig velvilje hos laanets direktør, hvorfor man ligeud anmodede om tilladelse til at tilbyde ham en provision af 3 %. En saadan fuldmagt udfærdigedes under samme dato som resolutionen.

Den 24. februar 1786 kunne kongen ratificere købet. Da man havde besluttet sig til at lade planterne forrente laanet med 4½ %, blev det efter kollegiets opgørelse ligefrem en overskudsforretning for staten. Finanskollegiets opgørelse ser saaledes ud:

Passiver		*Aktiver*	
Obligation for hovedgælden	5.317.600 fl.	Overtagen gæld	9.910.000 fl.
Kontant for „privatgæld“	450.000 „	÷ Afskrivning	2.229.000 „
Negotiationens gamle gæld	40.000 „		
¼ % præmie til debitorerne	67.000 „		
Ducører m.v. til direktørerne, deres kontor og agenter i Vestindien	370.000 „		
De kgl. kommissærer	60.000 „		
	6.404.600 fl.		7.687.000 fl.
Heraf betales aarligt 4 %	256.184 fl.		
Aarligt overskud	89.506 „		
	345.690 fl.	Heraf betaler planterne 4½ % aarligt	345.690 fl.

Til forvaltningen af gælden paa øerne udnævntes en gældskommission, hvori fem høje embedsmænd fik sæde. Til administrationen i København, herunder forholdet til de hollandske indehavere af de nye kgl. obligationer, oprettedes et særligt regeringskontor „*direktionen for den vestindiske gælds likvidation*“, hvis forretninger helt udskiltes fra administrationen af den almindelige statsgæld (saaledes som forholdet i vore dage har været med tiendebanken af 1903).

Disse to organer spiller i den følgende tid en hovedrolle i Vestindiens økonomiske historie. Man fortsatte nemlig ad samme vej. Endnu et par mindre laan indkøbtes, heriblandt det saakaldte „kammerherre Tuits laan", ligesom administrationen af slavelaanet af 1793 henlagdes til direktionen for den vestindiske gælds likvidation.

Den heldige gennemførelse af denne transaktion fik lykkelige følger paa øerne. Planternes aarlige gældsbyrde lettedes med 33 %, og deres afhængighed af hollænderne ophørte til stor glæde for den københavnske handelsstand, der nu ikke længere behøvede at frygte for, at sukkerproduktionen skulle unddrages dem i saa afgørende et omfang; thi naturligvis ophørte smughandelen ingenlunde.

Man kan beklage, at denne vellykkede og helt moderne konvertering ikke gennemførtes allerede i 1773. Men til gengæld havde planterne nu opnaaet, at regeringen forstod og interesserede sig for deres gældsforhold. Det fik stor betydning fremover.

Sølvmønt fra Christian VII's tid. Dobbeltreal. Kompagniets vaaben, skibet, er stadig bevaret

HANDELSFORHOLD I STORHEDSTIDEN

Handelen paa de vestindiske øer forblev under storhedstiden *en stærkt reguleret handel*. Og da reguleringen altid paa en eller anden maade gav et andet resultat, end man havde ventet, maatte restriktionerne til stadighed korrigeres ved yderligere paabud, der betød usikkerhed saavel for planternes som for købmændenes dispositioner. Man tager altsaa meget fejl, hvis man tror, at statens overtagelse af øerne betød noget i retning af frihandelens indførelse. Det, der skete, og som i første omgang var tilstrækkeligt til at vinde planternes bifald, var simpelthen, at kompagniets købs- og salgsmonopol, der havde bragt planterne aldeles i lommen paa kompagniet, nu erstattedes af et købs- og salgsmonopol for kongens danske undersaatter. Det varede da heller ikke længe, inden utilfredsheden med den nye ordning kom frem. Klagerne frugtede kun sjældent, men man hjalp sig med en smughandel, der til tider besørgede meget væsentlige dele af øernes omsætning.

Straks ved den endelige afslutning af forhandlingerne med kompagniet udstedtes en interimsforordning (30. august 1754), der fastslog, at handelen frigaves for kongens danske og norske samt slesvigske undersaatter, og dette bekræftedes ved hovedforordningen af 22. april 1755, som ogsaa medtog øernes befolkning som danske undersaatter. Princippet er i øvrigt ganske enkelt og helt i overensstemmelse med de bedste merkantilistiske mønstre: øernes produkter skal føres til de ovennævnte af kongens riger og lande, og disse skal saa til gengæld forsyne øerne med de nødvendige levnedsmidler og industriprodukter, saavel af indenlandsk som af fremmed oprindelse. Om den gamle handelsforbindelse mellem øerne og Nordamerika tales ikke, men man kan slutte sig til, at den er blevet fortsat, og, hvad enten den har været lovlig eller ej, blevet tolereret af øernes regering, som i det hele var yderst taalsom, i hvert fald, saa længe v. Prøcks regime varede.

1764 slog man ind paa en ny politik, hvis virkninger kan spores op til øernes salg. Forordningen af 1755 havde været til skade for St. Thomas' handel, der kun havde klaret sig, fordi der var krig, men som nu truedes af ruin efter fredsslutningen. Desuden vanskeliggjordes øens stilling derved, at rovdriftens resultater efterhaanden sporedes i et ringere udbytte, saaledes at begge de to „ældre" øer taber deres betydning for sukkerproduktionen. Man drager konsekvenserne heraf ved at indføre en *økonomisk dualisme* for øerne. St. Croix skal udelukkende hellige sig sukkerproduktionen under den hidtil gældende ordning, mens St. Thomas' økonomi skal baseres paa transithandel, og skønt man paa St. Jan udelukkende ernærede sig ved landbrug, kom denne ø paa grund af sin ringe betydning fremtidig til at følge St. Thomas i lovgivningen. Øerne blev praktisk talt isoleret fra hinanden, og handelen mellem dem hindredes. St. Thomas blev gjort til en frihavn, dog ikke i moderne betydning. Fremmede fik lov at slaa sig ned og drive fri transithandel paa amerikanske pladser, men forbindelsen med Europa maatte kun foregaa paa danske skibe, hvilken bestemmelse 1767 ændredes derhen, at fremmede ganske vist maatte handle frit ogsaa paa Europa, men dog saaledes, at danske skibe nød præferencestilling med hensyn til told.

1777 indtraf en reaktion. Nu blev al handel mellem øerne og moderlandet bundet til København for at hindre, at sukkerhandelen unddroges Danmark. For St. Thomas' vedkommende vendte man dog atter 1782 tilbage til ordningen af 1767.

Vi vil i det følgende søge at isolere problemerne vedrørende den vestindiske handel saaledes, at vi først beskæftiger os med *hovedindtægtskilden, sukkeret fra St.Croix*, dernæst med denne øs indførselsforhold; sidst behandler vi St.Thomas' særegne udvikling, der til tider gjorde den til maaske den vigtigste handelsplads i Vestindien. Et fjerde omraade, slavehandelen, har faaet sin særlige behandling i kapitlet „slavehandelens ophævelse".

Det toldpolitiske grundproblem paa St.Croix var at sikre, at sukkeret virkelig førtes til Danmark, hvad planterne ingenlunde følte sig tilskyndet til, idet danskernes monopol paa opkøbet af sukker i reglen betød ringere priser end verdensmarkedets. Derfor holdt regeringen et vaagent øje med dette hovedprodukt, saa at sige fra det øjeblik, sukkerfadene begyndte deres vandring ud i den vide verden. Alt sukker maatte passere vejerboderne i de to byer, og vejermesteren sad saaledes i en nøglestilling, idet han besørgede vejning, stempling og opkrævning af told, ligesom han simpelthen for statens debitorer tilbageholdt sukkerleverancerne, indtil renter og afdrag i form af sukker var blevet godskrevet. Skarnagtige plantere narrede her staten ved at udføre deres sukker i økonomisk uafhængige naboers navn.

Men farerne lurede, endnu inden vejerboden var naaet. En stor del af sukkeret kom til byerne ad søvejen paa pramme fra de mange smaahavne langs kysten. I de mørke nætter gik meget i svang. Det var ikke vanskeligt at faa oksehovederne om bord paa et skib, der laa for anker ved kysten. Saa sparedes udførselstolden, og man kunne sælge sukkeret, hvor man ville. Det var ikke uoverkommeligt at faa de ludfattige toldvisitører, der red langs stranden, til at sætte kikkerten for det blinde øje; ogsaa prammændene var til at snakke med, hvorfor de til stadighed var genstand for øvrighedens mistanke. Skipperne skulle saaledes have toldforvalterens skriftlige legitimation hos sig; blev de grebne, var ansvaret deres: „de maa selv tilregne sig al den skade, som de dermed kunne foraarsages", kort sagt: skarpe skud i geværet. Man maatte snart ophøre med at give prammændene generelle skriftlige tilladelser og forlange, at de fik passérseddel til hver enkelt sejlads. Endelig maatte det indskærpes, at enhver baad, der kom til havnen, uopholdelig skulle lægge til ved vejerboden. Overfald paa pakhusvagter og toldere hørte ikke til sjældenhederne. I 1776 er pakhusvagten blevet overfaldet fra en baad og smidt i vandet, „ligeledes viser eksempler, at pakhusvagten baade fra søen, saavel som patruljen [militær, som patruljerede i byen efter mørkets frembrud] fra gallerierne [der løb langs husene i førstesals højde] er blevet kastede med sten, hvilket iblandt polerede nationer ikke kan ske uden af den nederste klasse af mennesker", men i fremtiden vil der blive udleveret skarp ammunition.

I sit forsvarsskrift fortæller generalguvernør v. Prøck om sin tiltrædelsesaudiens hos Frederik V: „Lad mig se", sagde den højstsalige herre, „at I bringer det dertil, at vi kan have saa mange sukkere, som vi forbruge i vore egne riger". Vi skal i det følgende se, i hvilken grad majestætens forventninger blev overtruffet.

Forordningen af 1755 bandt altsaa sukkerudførselen til Danmark, men handelen maatte til gengæld drives af alle indbyggerne i Danmark, Norge, Slesvig og Vestindien. Den gamle handel med de engelske kolonier i Nordamerika omtales ikke, men vi kan slutte af forskellige forhold, at den maa være fortsat. Her plejede man at afsætte sukker, rom og mallast (melasse) som betaling for nødvendige varer. 1758 anerkendes denne handel af den danske regering derved, at det tillades at udføre $^1/_6$ saa meget sukker til Nordamerika, som der bevisligt er udskibet til Danmark, en bestemmelse, der nok kunne give anledning til forskellige fortolkninger. Sukkereksporten til Danmark tog straks efter overtagelsen et stærkt opsving, men det er vanskeligt at udrede aarsag og virkning. De gode sukkerpriser, som fulgte med kolonikrigen, og ophævelsen af kompagniets monopol har vel været medvirkende faktorer, men det, der først og fremmest betyder noget, er sukkerdyrkningens meget stærke vækst. Nogle tal vil antyde udviklingen, selv

om alt talmateriale er behæftet med en del usikkerhedsmomenter: naar tallene udtrykker vægt, ved vi ikke med bestemthed, om det er danske eller engelske pund. Drejer det sig om værdien, angives den ikke efter den virkelige fakturaværdi, men efter bestemte af toldvæsenet fastsatte takster; og naar mængden angives i fade, er der usikkerhed med hensyn til fadenes størrelse. De synes at være blevet stedse større gennem perioden, selv om der ogsaa er vidnesbyrd om, at man har regnet med standardfade; det har nemlig næppe været muligt for den enkelte producent at faa to fade til at veje ens, fordi sirupsafdrypningen i kyrehuset maa have været ret individuel for de enkelte fade (jfr. s. 225).

Tabel 2. Københavns andel i St.Croix' sukkereksport 1755–1769 (efter Willerslev)

	Eksport fra St.Croix (fade à 820 ℔)	Import til København (fade à 750 ℔)
1755	„Et par tusind fade"	
1761		12.768 fade = 9.576.000 ℔
1764	23.604 fade = 19.355.280 ℔	11.900 „ = 8.825.000 „
1766	20.182 „ = 16.549.240 „	11.106 „ = 8.329.500 „
1767	20.732 „ = 17.000.240 „	14.154 „ = 10.615.500 „
1768	20.237 „ = 16.594.340 „	10.452 „ = 7.839.000 „
1769	21.410 „ = 17.556.200 „	10.218 „ = 7.663.500 „

Disse tal viser tydeligt det imponerende opsving, sukkerudførslen tog i de første 15 aar efter øernes overtagelse. Det er da heller intet under, at v. Prøck i sit forsvarsskrift med særligt velbehag dvæler ved sammenligningen mellem tallene fra hans tiltrædelse til hans afskedigelse i 1766. Med særlig interesse mærker man sig, at tallene for øens udførsel ikke falder under efterkrigsperioden, men holder sig ret konstant, saa konstant, at man kan have sine betænkeligheder. Talmaterialet viser en anden forbavsende ting: trods bestemmelsen om, at sukkeret (med undtagelse af 1/6 til Nordamerika) skal føres til Danmark, ses det, at Københavns andel i eksporten kun ligger omkring 50 %. Og selv om bestemmelserne i 1764 ændredes derhen, at ogsaa de holstenske byer fik andel i handelen, hvad der betød etableringen af en vigtig forbindelse mellem Altona og St.Croix, saa er det ganske usandsynligt, at monarkiets provinsbyer skulle have overtaget den øvrige del af importen. Hertil kommer, at de faldende tal for Københavns indførsel mod tressernes slutning maatte vække mistanke, hvad de da ogsaa gjorde.

Regeringen i København havde længe haft sin opmærksomhed fæstet mod dette forhold, som kun kunne skyldes illegal handel. I 1758 idømmes en del indbyggere paa St.Croix mulkter paa 2000 rd pr skib, som de har udredet fra fremmede steder, dog saaledes at skipper og reder skulle betale 1/3. Samme aar beskikkes de to tidligere guvernører Peter Clausen og Christian Suhm til som kommissarier at undersøge den ulovlige handel paa øen. Det var artige ting, der kom for dagen og yderst kompromitterende for v. Prøck, der prøvede at klare sig med et injuriesøgsmaal mod de to kommissarier, hvad rentekammeret dog fandt for stift og paabød ham at frafalde det. I virkeligheden kunne rentekammeret ikke gøre sig gældende i disse sager, naar de vestindiske embedsmænd som i v. Prøcks tid saa igennem fingre med den illegale handel, ja, lejlighedsvis deltog i den, og naar baade regeringsraadet og sekreteraadet udøvede en yderst generøs dispensationspolitik. Ved v. Prøcks afskedigelse greb man til enevældens gamle middel: man udstedte en generalpardon for alle, der havde taget del i den ulovlige handel i det fromme haab, at det ville blive bedre under den nye generalguvernør Peter Clausen.

Hovedaarsagen til den svigtende tilførsel fra St.Croix laa i gældsforholdene. Den forcerede opdyrkning i aarene efter statens overtagelse krævede betydelige kapitaler, medens staten samtidigt insisterede paa, at planterne skulle indfri deres gæld, som man havde overtaget fra kompagniet. v. Prøck ignorerede ganske vist henstillingerne fra København, men hans efterfølger, Peter Clausen, fik at vide, at han maatte betragte gældens inddrivelse som en hovedopgave. Resultatet af denne kortsynede politik blev, at plan-

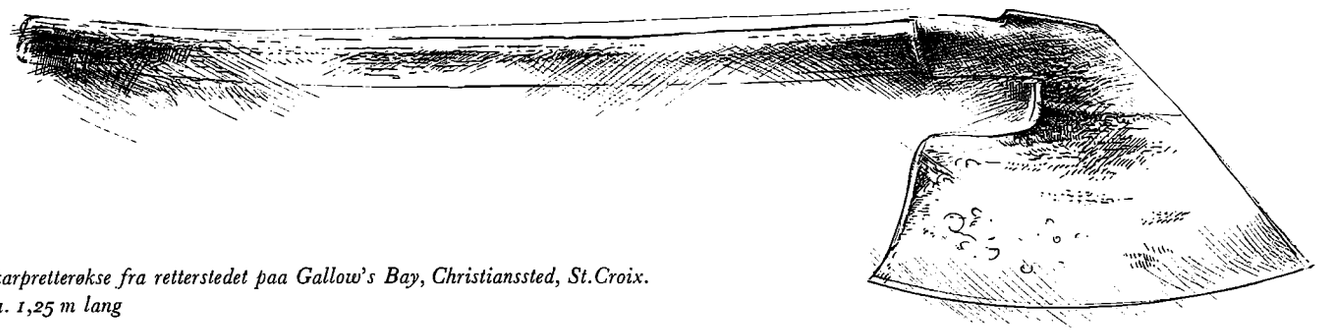

Skarpretterøkse fra retterstedet paa Gallow's Bay, Christianssted, St.Croix. Ca. 1,25 m lang

terne kastede sig i armene paa haardhændede hollandske bankhuse, der krævede de høje renter og afdrag betalt i sukker, men som desuden ofte forlangte, at planterne skulle konsignere hele deres sukkerproduktion til de hollandske debitorer.

Forordningen af 22. juli 1768 viser, at regeringen til en vis grad lempede sig efter forholdene, idet den tillod udførsel til fremmede steder, naar der af aarets høst var tilført Danmark 13.000 fade sukker. Det hjalp imidlertid ikke, og i februar 1769 indgik grosserer societetet til regeringen med en klage, som paaviste, hvorledes Københavns vestindiske handel var kommet i forfald paa grund af planternes afhængighed af de hollandske kreditorer. Man ønskede, som Ryberg udtrykker det aaret efter, at „disse prægtige øer, og især St.Croix, der er at anse som et velanrettet bord forsynet med mange slags behagelige spiser", burde reserveres for den danske handel. Regeringen accepterede for saa vidt grosserer societetets synspunkt ved forordningen af 23. januar 1770, der bestemte, at alt sukker fra St.Croix til Europa skal føres til København for der at oplægges i 8 uger, dog saaledes at sukker, der var bestemt for Østersølandene, umiddelbart kunne omlades. Hermed skulle saa raasukkerhandelen være koncentreret i København, selv om der stadig forelaa muligheder for illegal handel, og selv om de hollandske kreditorer naturligvis kunne tage deres sukker hjem over København, hvad der dog fordyrede transporten i ikke uvæsentlig grad. En fortsættelse af tabellen over importen fra St.Croix vil vise, at forordningen i ikke ringe grad bar frugt.

Tabel 3. Sukkereksport fra St.Croix 1770–1783 (efter Willerslev)

	Til Danmark (fade)	Til udlandet (fade)
1770	12.910	
1771	13.097	
1772	15.933	
1773	13.050	4.094
1774	17.762	5.987
1775	16.030	8.642
1776	16.762	4.954
1777	15.848	2.462
1778	17.922	2.724
1779	16.203	166
1780	22.776	790
1781	20.707	301
1782	23.736	696
1783	17.727	

Sammenstillingen af de to talrækker viser, at regeringens politik i denne periode lykkedes. En af grundene hertil var den nordamerikanske frihedskrig fra 1776–83, der navnlig virkede ved afskærelsen af eksporten til Nordamerika og ved, at Danmarks neutralitet gjorde det fordelagtigt for planterne at søge til det københavnske marked.

St.Croix havde ikke i samme grad som St.Thomas været bytte for spekulationshandel under krigen, og den støtte sukkerproduktion hjalp øerne over de magre aar, selv om sukkerpriserne havde en ned-

gangsperiode. Den følgende tabel viser sukkerhandelens forløb i slutningen af efterkrigstiden og under den nye krig, der begyndte i 1792, og som varede vor periode ud. Tallene er denne gang i ℔. Fadenes størrelse ligger nu paa ca 1100 ℔.

Tabel 4. Sukkereksport fra St.Croix 1788–1794 (efter Willerslev)

1788	ca 19	mill. ℔
1789	„ 8	„
1790	„ 11	„
1791	„ 5,5	„
1792	„ 11	„
1793	„ 18,5	„
1794	„ 14	„

De stærkt svingende tal i dette tidsrum skyldes en række usædvanligt daarlige høstaar, der spiller en stor rolle i Oxholms diskussion med de anonyme skribenter i aarene 1797 og 1798. For resten af perioden mangler vi tal til direkte sammenligning med de ovenstaaende. For aarene 1793–96 henvises til Oxholms opgørelse side 229, der omfatter St.Croix' eksport i almindelighed og altsaa ikke direkte kan sammenlignes med den til Danmark. Endelig kan vi for aaret 1806 angive øernes samlede eksport til København af egne sukkere, hvoraf ca 90 % maa antages at være fra St.Croix. Den udgjorde det anselige tal af 20,5 mill. ℔. 1804 udgjorde Københavns sukkerindførsel efter værdien omtrent 50 % af den samlede oversøiske import.

Mens vor viden om *sukkerpriserne* i København er ganske omfattende, ved vi ikke meget om priserne paa øerne. Indtil 1754 havde planterne været i lommen paa kompagniet med hensyn til sukkerpriserne. Nu blev der en chance for at udnytte den stedse voksende efterspørgsel fra de danske raffinaderier og reeksportører. Man fortsatte imidlertid med at fastsætte en officiel sukkernotering ved forhandling mellem sekreteraadet og borgerraadet. Den var blot ikke bindende, men tjente kun til afregning af renter, afdrag og skatter til kronen, der betaltes i sukker. Et brev fra Haagensen kaster skarpt lys over dette forhold. Han beklager sig som kgl. embedsmand over, at prisen for 1757 er sat til 6 rd pr 100 ℔. Det er, som det vil fremgaa af tabellen, en vældig stigning siden kompagniets dage.

Tabel 5. Sukkernotering paa øerne 1751–57

	Rd v.c. pr 100 ℔		Rd v.c. pr 100 ℔
1751	4 1/4	1755	5 à 5 1/4
1753	4 1/2	1756	5 1/2
1754	5 1/4	1757	6

Forholdet er da ogsaa det ganske simple, at planterne i borgerraadet gennemtvinger den høje pris over for sekreteraadet, der er nemt at lokke, eftersom næsten alle embedsmænd har plantageinteresser. Stiger den officielle notering, bliver renter og skatter til staten saa meget mindre, naar de skal betales i sukker. Haagensen har som bogholder under protest afregnet til noteringen, skønt han helst ville have nægtet det, „dog, havde jeg gjort dette, havde jeg vel løbet den risiko at komme til at sidde inden 4 mure", tilføjer han med en fin karakteristik af det prøckske regime. Man har heller ikke givet ham lejlighed til at være til stede ved det møde, hvor noteringen blev fastsat, fordi man kendte hans indstilling. Men ikke nok hermed. v. Prøck gik videre i sin plantervenlighed, idet man fastslog, at den officielle notering ogsaa skulle være bindende for gældsforhold mellem plantere og købmænd. Det er ikke vanskeligt at gætte sig til købmændenes opfattelse af dette skridt. Regeringen i København fandt da ogsaa dette et nummer for groft, hvorfor man foreskrev generalguvernøren en pris, der gik til den modsatte yderlighed,

nemlig $4^1/_2$ rd, svarende til den sidste tvangspris fra kompagniets tid. Og denne pris skulle paa ingen maade gælde for forholdet mellem planter og købmand, „saasom handelen der paa forordnet maade skal have sit frie og ubehindrede løb".

I København solgtes sukkeret ved auktioner, der afholdtes i efteraarsmaanederne, naar skibene vendte hjem med aarets høst.

Tabel 6. Auktionspriser paa brunt raasukker, skilling pr ℔ (efter Willerslev)

1764 . . . . . $5^1/_8$–6	1771 . . . . . $6^5/_8$–$7^1/_8$	1776 . . . . . $6^1/_4$– $6^5/_8$
1765 . . . . . $5^1/_8$–6	1772 . . . . . $5^3/_4$–$6^3/_8$	1777 . . . . . $8^7/_8$– $9^1/_4$
1768 . . . . . $6^3/_4$–7	1773 . . . . . $7^1/_8$–$7^3/_4$	1778 . . . . . 9 – $9^1/_8$
1769 . . . . . $7^1/_2$–$7^5/_8$	1774 . . . . . $6^1/_4$–$6^3/_4$	1779 . . . . . $9^1/_4$–$10^1/_8$
1770 . . . . . 6 –$6^5/_8$	1775 . . . . . $5^1/_2$–$5^5/_8$	1780 . . . . . $9^5/_8$–$10^5/_8$

Priserne er fortrinsvis fra august maaned.

Køberne var dels raffinadørerne, dels de købmænd, der gav sig af med raasukkereksporten. I aarene efter 1755 vokser raffinaderivirksomheden til at være *Københavns vigtigste industrigren.* Der fandtes i 1770 15 raffinaderier i staden med en aarlig produktionsværdi af 760.000 rd. 1798 var tallet gaaet ned til 12, men produktionsværdien vokset til 1.710.000 rd, altsaa en tydelig tendens mod stordrift. Men ogsaa provinsen og Norge kom med. Omkring 1770 fandtes raffinaderier i Helsingør (2), Roskilde, Randers, Aalborg, Frederikshavn, Flensborg og Frederikshald (2). Københavns raffinaderier var i begyndelsen stærkt favoriseret, idet de alene nød godt af eksportpræmien indtil 1780, samt af, at sukkeret skulle oplægges i København. Først 1786 ligestilledes provinsraffinaderierne med København, saaledes at de selv maatte indføre deres raasukker direkte fra St.Croix. Derimod forblev raasukker*eksporten* et københavnsk privilegium lige til 1833.

Det vil være rimeligt at prøve paa at bestemme *sukkerhandelens betydning for København.* Nedenstaaende tabel viser, hvorledes importen fordeltes i en række aar.

Tabel 7. Københavns transithandel med vestindiske varer, i fredstid næsten udelukkende sukker. Under den amerikanske frihedskrig spillede dog kaffetransit en mægtig rolle paa St. Thomas. Tallene angiver 1000 rd dansk kurant (efter Willerslev)

	Vestindisk import	Raasukker-eksport	Raffinaderi eksport	Heraf Sukker	Heraf Sirup
1767	602	133*)	90	43	47
1772	613	355*)	154	85	69
1777	620	220*)	231	150	81
1782	4.321	1.298	207	130	77
1787	1.636	214	323	169	154
1792	1.107	322	296	227	69

*) Samtlige vestindiske varer.

Det er klart, at importen først og fremmest tjente til at dække det indenlandske forbrug i kongeriget, Norge og hertugdømmerne. Men det fremgaar, at eksporten var betydelig, baade af raasukker og af raffinaderiprodukter. Raasukkeret gik til et spredt marked, hvor Holland spillede en hovedrolle, indtil staten 1786 afkøbte de hollandske kreditorer deres fordringer paa planterne. Resten fordeltes til Sverige og et udstrakt Østersømarked. Raffinaderiernes varer gik derimod næsten udelukkende til Sverige og Østersøen, særligt til Preussen. Herved skabtes en af Københavns muligheder som stapelplads for Østersøvarer, et forhold, som ikke bør undervurderes.

Spørger vi endelig om sukkerets betydning for Danmarks eksport i almindelighed, ved vi, at Københavns andel i den samlede danske eksport (ekskl. asiatiske varer) udgjorde $^5/_6$ i 1780 og godt halvdelen i

1790. Spørgsmaalet bliver da, hvor tungt sukkereksporten vejede i Københavns eksport. Willerslev opgør tallene for 1778 til 65,7 %, 1784 til 50,3 % og 1804 til 40,5 % (alt ekskl. asiatiske varer).

Højsalig kong Frederik V's forventninger om dækning af det indenlandske forbrug var saaledes blevet overtruffet ud over al beregning. St.Croix havde vist sig, som Ryberg havde sagt i 1770, „som en af de største stene i Deres Majestæts krone".

Ved siden af sukkeret var *rommen* den eneste vare, der betød noget for udførselen. I denne periode stod romproduktionen i et nogenlunde fast forhold til sukkerproduktionen, idet rommen fremstilledes af affaldsproduktet fra sukkerkogningen, mallast, der endnu ikke spiller nogen større rolle som udførselsprodukt. Vor viden om romhandelen er ikke synderlig dybtgaaende, idet kun en ringe del førtes til Danmark, skønt regeringen under det merkantilistiske system saa med en vis velvilje paa nydelsen af rom paa baggrund af sin misfornøjelse med brændevinsbrændingen, som ofte generede regeringens kornhandelsplaner. Alligevel lykkedes det ikke rommen at fortrænge brændevinen som den jævne mands yndlingsdrik. Romproduktionens værdi paa St.Croix opgik efter Oxholm til mere end halvdelen af sukkerproduktionens – i gennemsnit godt 1 mill. rd. Hovedudførselsstedet var de engelske kolonier i Nordamerika, senere altsaa Fristaterne. Eksporttallene fra Christianssted 1781 viser saaledes, at ca 30 % gik til København, ca 50 % til Fristaterne, hvor handelsforbindelsen i dette aar var vanskelig paa grund af krigen. Resten gik til andre steder i Amerika. Paa denne maade finansierede man en meget betydelig import af levnedsmidler og plantageredskaber, tømmer og andre bygningsmaterialer.

Bomuldshandelen var ubetydelig. Den findes omtalt s. 226 f.

Ogsaa hvad *importen* angaar, skiller St.Croix sig fra St.Thomas. Hovedvarerne er de saakaldte „*provisioner*", dvs levnedsmidler, navnlig korn, kød og fisk, desuden industrivarer af grovere art og en række luksusartikler, saavel nydelsesmidler, saasom vin og spirituosa, og ting som kinesisk silke og fine ostindiske bomuldsvarer. Det var i overensstemmelse med den merkantilistiske kolonialplan, at moderlandet saa vidt muligt skulle levere disse varer, og regeringen gjorde sig da ogsaa store anstrengelser i denne retning, hvilket en gennemgang af lovgivningen vil vise.

Hovedforordningen af 1755 fastslaar dette system og tilføjer, at andre varer, saasom vin, krydderier og andre asiatiske varer, maa indføres, naar de er bragt til Danmark direkte fra produktionslandet. For alle disse varer gælder det, at de maa udføres told- og konsumtionsfrit. Videre tillades indførsel af fremmede industrivarer, der enten slet ikke eller i utilstrækkelig mængde fremstilles i Danmark, mod en told af henholdsvis 4 % og 6 %. Unødvendige varer, „hvilke alene til overdaad henhøre", kan indføres mod 8 %, naar det sker fra første haand. Disse bestemmelser ser jo meget pæne ud paa papiret, men rummede ringe forstaaelse af de faktiske forhold og blev da ogsaa et af de store irritationsmomenter i forholdet til øerne, særligt St.Croix. Klagerne begynder straks at indgaa. Trods monopolstillingen fører de danske skibe alt for faa provisioner ud, saa at hungersnøden truer. Man maatte se at hjælpe sig derovre, som man bedst kunne. Vejen var dispensationspolitikken, der udnyttedes særdeles stærkt. Allerede 1756 giver St. Croix's sekreteraad en irsk skipper tilladelse til at sælge provisioner, hvilket man vidste ikke var velset, da Irland var en farlig konkurrent paa grund af sin nærmere beliggenhed og sine bedre varer. Man læser sekreteraadets daarlige samvittighed, naar det hedder „da der er stor manquement paa provision, saa kunne vi ej andet end tillade samme, enten han [skipperen] saa er fra Livepool[!] eller Nye Ørk". Paa samme maade med plantagerekvisitter. Kommer de ikke straks, gaar næste høst til spilde, og man benytter lejligheden til at klage over de daarlige danske industrivarer: „hvad kaaberværk eller -arbejde angaar, de i Danmark ej endnu vil gøre dem umage at gøre samme efter den engelske facon, som er den bedste". Derfor giver man planterne tilladelse til at indkøbe det fornødne i England. Disse to sager anslaar en tone, som gaar igen gennem hele perioden. Utallige er de dispensationer eller midlertidige

Ruin paa plantagen „Green Kay", St.Croix

ophævelser af bestemmelserne, som maa gives af den vestindiske eller den danske regering, navnlig af den første. Men saa snart der gives en midlertidig suspension af bestemmelserne, ophører planterne naturligvis med at forsyne sig i København, og følgen bliver, at bestemmelserne igen sættes i kraft i deres fulde strenghed. Utilfredsheden med de danske provisioner skyldes ikke saa meget, at de er ringere end f. eks. de irske eller de nordamerikanske, men først og fremmest, at de er dyrere.

Det var nu ingenlunde saaledes, at den københavnske regering rent principielt vendte det døve øre til planternes klage. Tværtimod, man lagde hovederne i blød for at finde udveje. Allerede i 1755 var man begyndt at give eksportpræmier for provisioner, men da det, som vi har set, ikke hjalp, tog man sin tilflugt til tvangsmidler, idet man ganske simpelt dikterede, hvor mange provisioner hvert skib skulle medføre. Det gav bagslag i København, idet den øgede skibsfart under krigen resulterede i, at provisionerne hobede sig op paa øen og aldeles ikke kunne sælges. Nu var det planterne, der var ovenpaa, og grosserer societetet, som maatte beklage sig. Plantageredskaber hørte til de ting, som regeringen ønskede, at den danske industri skulle levere, og i 1758 fik fabrikken i Ørholm privilegium paa leverancen, fordi de der efter regeringens mening (men visselig ikke efter planternes) „forfærdiges af forsvarlig godhed".

1764 slog man ind paa en ny politik, der harmonerede med den københavnske handelsstands tarv, idet man ophævede tvangen til at medføre provisioner og paalagde planterne selv at indforskrive dem, hvad der næsten var at friste dem over evne i betragtning af deres hang til illegal handel. Til gengæld kapitulerede man blankt med hensyn til plantageredskaber. De kunne nu indføres frit alle steder fra. Ogsaa planternes anden indførselskilde, Nordamerika, opnaaede en officiel anerkendelse. Herfra maatte indføres viktualier, levende kreaturer, heste, hvedemel, majs samt staver, tøndebaand og „zingler" (dvs tagspaan), planker, bjælker og spær mod 5 % told. Hermed var den vigtige tilførsel af byggematerialer endeligt sikret. Betalingen for disse ting maatte for halvdelens vedkommende ske i sukker og bomuld, for restens vedkommende i rom og mallast.

Denne frisindede ordning varede desværre kort. I 1776 slog Guldbergregeringen atter ind paa tvungen eksport af provisioner. Guldberg selv repræsenterede toppunktet af optimisme med hensyn til statens indgriben i erhvervslivet, navnlig handel og skibsfart. Det, han særligt ønskede favoriseret, var eksporten af kød af jydske staldøksne. Indførsel af fremmede provisioner blev vel ikke forbudt, men belagt med en told paa 10%, hvilket jo maa siges at være meget, naar det drejer sig om dagliglivets fornødenheder.

At det under disse skiftende forhold var vanskeligt at finde sig til rette saavel for plantere som for købmænd, siger sig selv. Og saaledes vedblev det aarhundredet ud. Vi kan fra slutningen af vor periode, fra omkring 1790, anføre et vestindisk vidnesbyrd af rektor West, der henleder opmærksomheden paa en række yderligere vanskeligheder, som man ikke finder antydet ved gennemlæsningen af forordningerne. Paa sin sædvanlige underdanige maade begynder han med at beklage, at der ikke udføres flere danske industrivarer. Fejlen ligger imidlertid ikke alene i disse varers kvalitet, men ogsaa i den maade, hvorpaa de afhændes. De danske skibe kommer til øerne i en kort sæson under høsttiden og indskrænker deres ophold det mest mulige. Det er skipperne, der skal besørge handelen, og de er ikke i stand til at yde lang kredit. De sætter med hensyn til betalingen deres lid til øernes gæsteret, der tillader fremmede en kort retsforfølgning i gældssager. Varerne er desuden alt for dyre. Det er med andre ord selve afsætningens organisation, West her angriber. Den burde gaa gennem danske købmænd paa øerne, der skulle være kapitalstærke nok til at yde planterne kredit, saaledes som de engelske købmænd kan, og derved hjælpe deres kunder i de vanskelige aar. Der er kun faa danske købmænd, og de ernærer sig væsentligt ved kommissionshandel. Den korte handelssæson er ogsaa uheldig, naar handelen drejer sig om levnedsmidler, som man skal forsyne sig med for et aar ad gangen. Man burde i Danmark drage omsorg for, at der af hensyn til øernes forsyning foregik en regelmæssig besejling f. eks. med 4 skibe i fast rutefart. At West trods den fromme indledning føler sig solidarisk med sine nye landsmænd fremgaar af, at han til slut kritiserer den høje told paa fremmede indførselsvarer. Hvis den var blevet ophævet, havde han nemlig ikke behøvet at gøre sig nogen spekulationer.

Med det materiale, der foreligger, er det vanskeligt at give bestemte tal for indførselen. Svejstrup har gjort et uddrag af toldbøgerne for Christianssted for aaret 1781. Dette aar passer imidlertid daarligt til vort brug. Dertil er det for præget af krigskonjunkturerne. Man ser saaledes, at St. Croix ogsaa har faaet sin andel af den store transithandel, som i disse aar kulminerede paa St. Thomas.

Ser vi alene paa det, der interesserer i denne forbindelse, indførselen fra Danmark, finder vi et beløb af 410.000 rd. Dette beløb fordeler sig saaledes: levnedsmidler, de egentlige „provisioner", udgør 36%. Det er, hvad man kan kalde grovere forbrugsvarer, ca halvdelen korn og kornvarer, dernæst kød og flæsk, fisk (mest saltet sild, en negerlivret), bønner og smør. Dernæst kommer tekstilvarer med 30%. Det er mest grovere ting, hvoraf en del negervarer. „Luksusvarer" er repræsenteret med 28%, vin, spirituosa, hvidt sukker (man maatte jo ikke selv raffinere), the og tobak samt en meget stor post „andre varer", der af Svejstrup angives at omfatte den hvide befolknings forbrug. Forbavsende smaa er de to poster, som udgør det egentlige kapitalanlæg: bygningsmaterialer med 4% og isenkram, herunder plantagefornødenheder, kun 2%.

Denne udførsel til øerne har været af overordentlig betydning for Danmark og navnlig København. Den har betydet meget baade for landbrug og industri samt for husflid, idet navnlig de sjællandske bønder forarbejdede „negerklæde" i ret anselige mængder. Intet under, at Københavns handelsstand altid var kampberedt, naar det gjaldt at slaa et slag for bevarelsen af byens monopolstilling paa det vestindiske marked. Den samlede amerikanske import domineres af træ og trævarer med en import, der er fem gange saa stor som den danske, hertil kommer kvæg og muldyr, kød og flæsk, korn og kornvarer og – fra Madeira – vin.

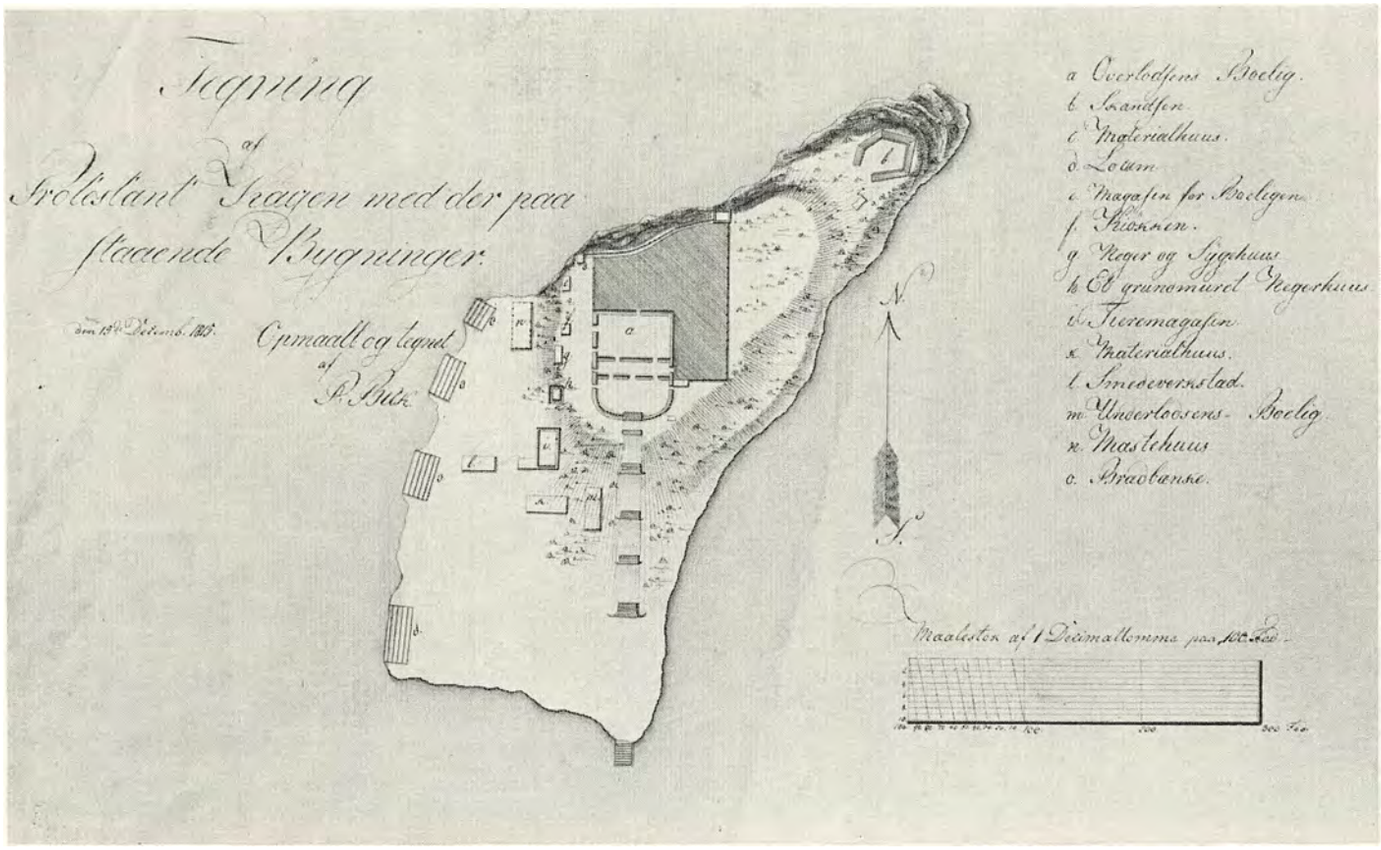

Protestantkajen opmaalt dec. 1815 af P. Beck. Protestantkajen, hvis navns oprindelse er ukendt, er en lille ø i Christianssteds inderred. Den tjente som lodsstation, og stillingen som overlods bestredes ofte af højtstaaende søofficerer. Som det fremgaar af tegningen, fandtes paa øens vestside hele 4 „bradbænke", dvs steder, hvor skibene kunne trækkes saa langt om paa siden, at de kunne bundbehandles. Til denne skibsværftsvirksomhed er en række af den lille øs bygninger knyttet, saaledes tjæremagasin og smedeværksted

Gør man forholdet op mellem St.Croix' import og eksport, er det klart, at øen maa have haft *en særdeles gunstig handelsbalance*, der da ogsaa i firserne opgik til mellem 100.000 og 200.000 rd, uagtet indførselstallene viser, at meget store beløb er gaaet til et eksklusivt luksusforbrug. Man skulle derfor regne med, at der foregik en vældig kapitalopsparing. Naar det ikke var tilfældet i højere grad, skyldtes det, at St.Croix jo delte den skæbne med de fleste raavarelande, at den havde haft en betydelig kapitalimport i den periode, hvor sukkerproduktionen opbyggedes. Resultatet var store rente- og afdragsbeløb, der maa have slugt væsentlige dele af overskuddet. Men hertil kommer en anden ting, som gjorde, at Danmark ikke kom til at nyde godt af den kapital, der faktisk indkasseredes, hvad enten den nu skyldtes solid spareevne eller grundspekulationens uægte kapitaldannelse, idet øen til stadighed tappedes for kapital af de plantere, som havde tjent nok, og som drog bort for at nyde deres gevinst i moderlandet, som regel England.

Indbyggerne paa *St.Thomas* fandt ikke megen trøst ved statens overtagelse af øerne, eftersom handelen fremdeles var bundet til Danmark. „St.Croix tiltog i betragtning af sine gode grunde", siger Høst, „men St.Thomas, som skal ernæres ved handel alene, fandt ingen forbedring ved det, at kongen fik landene". Fra købet og „indtil den 24. maj 1756 var endnu ikke set noget dansk skib, og ingen i vente". Lad nu være, at Høst her anlægger anakronistiske synspunkter – hans bog udkom 1791 som en del af den litteraturbølge, der opstod i København i forbindelse med slavesagen – rovdriften paa plantagerne har været mærkbar længe. Allerede da St.Croix erhvervedes, udvandrede adskillige af St.Thomas' indbyggere dertil, og nu fulgte en ny udvandring, ogsaa til fremmede steder, saa at befolkningstallet paa øen i aarene 1755–61 menes at være sunket med 10%.

Vestindisk pakhus paa Søndre Toldbod, bygget af Harsdorff for „Det kgl. vestindiske handelsselskab" o. 1780

Der er dog grund til at tro, at handelen – ikke mindst den illegale – har taget et betydeligt opsving under kolonikrigen, selv om den engelske „rule of 1756", der forbød neutrales handel paa fremmede kolonier (Frankrigs), har gjort denne handel farlig. Der opbragtes saaledes i efteraaret 1758 ikke færre end 12 dansk-norske vestindiefarere paa vejen hjem under paaskud af, at de i virkeligheden førte franske transitvarer. 9 af skibene var hjemmehørende i København og ejedes af en række huse, hvis navne vi hyppigt støder paa i denne periode i de vestindiske arkivalier: Joost v. Hemert, Iselin & Co., Fabritius & Wewer, Ryberg & Thygesen samt Peter Applebye.

Grosserer societetet foreslog derfor Bernstorff, at man søgte tilvejebragt en generalkaution for opbragte skibe, saaledes at de straks kunne frigives under prisesagens behandling for den engelske priseret. En ordning i denne retning opnaaedes ogsaa, ligesom den danske regering stationerede folkeretseksperten professor Martin Hübner i London, for at han kunne bistaa gesandtskabet med behandlingen af disse intrikate sager. Allerede i det følgende foraar havde man dog formaaet regeringen til at paabegynde konvojering til øerne, og fra efteraaret 1759 finder vi i plakatbøgerne offentlige meddelelser om, naar fregatterne „Møen" og „Hvide Ørn" forlader Charlotte Amalias red for hjemgaaende.

At det ikke var helt ubegrundede paastande om fransk gods i danske skibe, der havde faaet englænderne til at gribe ind, fremgaar af en korrespondance mellem J. H. E. Bernstorff og grosserer societetet, hvor Bernstorff spørger, „om en saadan simuleret handel" virkelig er saa fordelagtig, at det kan betale sig at risikere den legale handels kaar. Hertil svarer grosserer societetet fromt, at det ikke er societetet bekendt, „at nogen haver drevet slig simuleret handel i denne krig", men „ikke desto mindre kan det vel underhaanden være sket . . . hvilket og venteligt haver givet anledning til de mange opbringelser af de engelske". Det er jo tydeligt nok!

Den tilbagegang af handelen, man maatte frygte ville følge i krigens spor, prøvede man paa at forebygge ved frihavnsordningen af 1764, der er omtalt i indledningen til dette kapitel. Naar man for øvrigt her foruden St. Thomas gjorde St. Jan til en frihavn, skyldtes det ogsaa, at man omgikkes med

planer om at udnytte reden ved Coral Bay, men den kom ikke til at spille nogen rolle undtagen under de vildeste højkonjunkturer.

Det lykkedes virkeligt i nogen grad at bevare den position, Charlotte Amalia havde vundet under krigskonjunkturerne som en fremtrædende transitplads mellem de vestindiske øer, selv om man jo rigtignok stadigvæk forbeholdt farten mellem St.Thomas og Europa for danske skibe og for dansk havn. Men det er hævet over enhver tvivl, at den illegale handel blomstrede frodigt. Hvor et skib, der udklarerede fra St.Thomas, blev af, unddrog sig selvsagt enhver kontrol. 1767 tog man da ogsaa som nævnt konsekvensen heraf og frigav handelen paa Europa, dog med en præferencestilling for danske skibe.

Det var derfor en farlig situation for St.Thomas, der opstod, da man, som vi har omtalt det under St.Croix, i 1777, for at forhindre den illegale sukkerhandel til Holland, bestemte, at alle tre øers Europahandel atter skulle bindes til Danmark. Et held i uheld var det dog, at man siden 1776 atter befandt sig i en krigssituation, nemlig den amerikanske frihedskrig, i hvilken Frankrig fra 1778 deltog paa koloniernes side. Her var atter en chance for at besørge Frankrigs kolonihandel under dansk flag, og man var klar til at udnytte den. Frihedskrigen blev den første helt store periode i St.Thomas' historie. Charlotte Amalia blev Vestindiens vigtigste havn.

Til gengæld var den københavnske handelsstand særdeles veltilfreds med nyordningen af 1777, der spillede dem den profitable vestindiske handel i hænde igen. Derfor blev grosserer societetet da ogsaa yderst opskræmt, da der allerede efter knapt et aars forløb i januar 1778 dukkede rygter op om, at regeringen omgikkes med planer om en ny „handelsindretning" i Vestindien, som „skulle forundes en enkelt person til bestyrelse". Denne person skulle efter rygterne være en vis C. C. Hauser, en schweizisk købmand, der i Marseille havde gjort den danske regering saadanne tjenester, at man havde tilbudt at udnævne ham til agent, mod at han flyttede sit handelshus til København. Det havde han gjort, og her var han kommet til at staa finansminister H. C. Schimmelmann nær.

Grosserer societetet henvendte sig straks til kongen og refererede rygtet, der nærmere bestemt gik ud paa, at regeringen agtede at oprette et oplag af varer paa St.Thomas til etablering af en vestindisk transithandel i stor stil. Societetet følte sig i den anledning „allerunderdanigst forbundne til at ønske en saa priselig og til almindelig nytte sigtende handelsplan den allerbedste fremgang", naar – vel at mærke – den ville komme til at staa aaben for „samtlige grosserere her i staden". At der var noget om rygterne, skulle man snart erfare. Men slet saa galt, som man havde frygtet, gik det nu alligevel ikke.

Den 11. maj 1778 udstedtes der nemlig oktroj for „Det kgl. vestindiske handelsselskab". Der findes ingen forarbejder til oktrojen, men Guldbergs hele økonomiske indstilling og hans senere kompagnidannelser under denne krig gør det rimeligt, at initiativet tillægges ham, selv om han muligvis maa dele den tvivlsomme ære med finansminister H. C. Schimmelmann, der kom til at indtage en lederstilling til sin død 1782, og som ved investeringer i selskabet skar sin rigelige andel i fortjenesten. Guldberg fandt det rimeligt, at staten med sin store kapitalkraft søgte at faa del i højkonjunkturens profit, selv om det skete i direkte konkurrence med den private handel og med benyttelse af indtjeningsmuligheder, der ikke stod aabne for denne. Vi skal ikke her gaa i detailler af dette selskabs historie med dets hele utiltalende sammenblanding af offentlig og privat virksomhed, med dets usømmelige koncessioner og fantastiske regnskabsføring og heller ikke følge den verdensomspændende handelsvirksomhed i dets korte levetid, men holde os til dets vestindiske virksomhed. En trøst var det her for den københavnske handelsstand, at selskabet *ikke* fik monopol paa vestindiehandelen, men det udstyredes dog med mange fordele frem for den frie handels udøvere.

Foruden i København fik selskabet et hovedkontor paa St.Thomas, hvor en af selskabets talrige direktører blev anbragt. Man skulle købe alle slags varer i Vestindien, men dog fortrinsvis *kaffe*, der i det hele

Tyrfjed af Jern, Højden er ca 4 cm - benyttet af Negrene til Madlavning
St Thomas St Croix St Jan

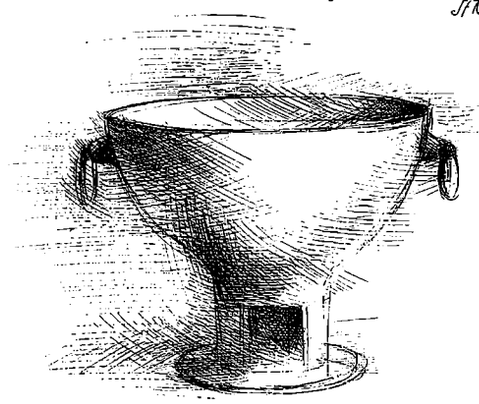

blev selskabets hovedforretning, og paa hvilken vare det efter oktrojen fik monopol paa det dansk-norske marked. Snart gaves der skibene tilladelse til at anløbe andre nationers besiddelser, af hvilke de franske især havde aktualitet, idet Frankrig jo nu ogsaa var krigsdeltager og derfor afskaaret fra den direkte handel paa sine vestindiske besiddelser paa grund af Englands overmagt til søs. Selskabets vestindiske funktionærer blev ligefrem instruerede om at sørge for, at varerne, der skulle sendes hjem, i skibspapirerne betegnedes som tilhørende kgl. danske undersaatter, og paa enhver maade gaa uden om fremmede nationers navne. Med andre ord, staten selv drev nu den „simulerede" handel, som J. H. E. Bernstorff under den forrige krig saa kraftigt havde advaret grosserer societetet mod.

Lederen paa St.Thomas blev en tidligere regeringsraad, etatsraad Heinrich; og man havde sikret sig betydelige fordele. For 16.000 rd v. c. forpagtede man saaledes told-, anker- og vejerpenge samt alle havne- og toldrettigheder paa St.Thomas og St.Jan. Det blev, som vi skal se, ikke nogen ringe forretning (tabel 8). Det kgl. toldvæsen skulle besørge oppebørselen vederlagsfrit, og selskabet fik oven i købet magt til at suspendere de kgl. toldbetjente. Videre fik man overdraget et staten tilhørende pakhus; den kgl. kasse skulle fungere som selskabets kasse og tilmed yde en passende kassekredit. Det ses, at selskabet havde forbindelserne i orden.

For øvrigt blev selskabets administration paa St.Thomas efterhaanden en hel fabel. Kassebøgerne førtes ikke, og i 1785 manglede saa mange regnskabsbøger og bilag, særlig kvitteringer, at selskabets revisorer maatte melde pas.

Varerne til oplaget paa St.Thomas kunne ikke leveres af Danmark alene. Man fik derfor lov at opkøbe rundt omkring og sikrede sig navnlig schlesisk lærred i store mængder; og for yderligere at stimulere tilførslen vendte man tilbage til kravet om medtagelse af „provisioner" for alle danske skibe. I begyndelsen fragtede man private skibe, men efterhaanden lagde man sig en flaade til, til dels ved laan fra den kgl. grønlandske handel. Medens det krævedes, at private handelsskibe i vestindiefarten skulle være udrustet som defensionsskibe, undlod selskabet dette for adskillige af sine skibe. Misfornøjelsen hermed kom dog saa stærkt til orde, at regeringen ogsaa frafaldt kravet for den private handel, der efterhaanden sikrede

sig adskillige smuler fra den riges bord. Saaledes lykkedes det at opnaa adskillige fordele med hensyn til handel paa de fremmede øer, som egentlig kun havde været tiltænkt selskabet som et privilegium. En varig og meget værdifuld fordel opnaaede den private handel yderligere ved forordningen af 1782, hvorved regeringen fuldt ud genindførte den gamle frihavnsordning, der var blevet stækket i 1777, dog saaledes at farten mellem øerne og Europa skulle besørges af danske skibe, men ikke mere være bundet til danske havne.

St.Thomas' handel blomstrede under krigen som aldrig før. En række tal vil illustrere det. Selskabet havde som nævnt forpagtet toldintraderne paa St.Thomas for 16.000 rd v.c. aarligt. Det blev en enestaaende gevinst; og toldintraderne er et ganske godt indekstal for omsætningens omfang (se tabel 8's 3. kolonne). Hovedvirksomheden, kaffespekulationen, naaede et gigantisk omfang, der gjorde Charlotte Amalia til Vestindiens og København til Nordeuropas vigtigste kaffeby (kolonne 1). Ogsaa sukkerhandelen var betydelig (kolonne 2). Det sukker, man købte sammen paa St.Thomas, hidrørte næsten udelukkende fra de fremmede – ikke engelske – øer. Derimod synes selskabets sukkeropkøb paa St.Croix at have været ret begrænsede, formentlig fordi planterne her i forvejen havde deres bestemte Københavnsforbindelser, som i kraft af deres kreditorstilling kunne fastholde dem.

Tabel 8. Det kgl. vestindiske handelsselskabs vestindiske omsætning (efter Svejstrup. Tallene angiver rd v.c.)

	Kaffeindkøb paa St.Thomas	Sukkerindkøb i Vestindien	Toldintrader paa St.Thomas
1779	35.868	63.080	25.429*)
1780	153.706	110.390	45.325
1781	347.255	220.549	148.239
1782	615.800	331.151	280 086
1783	120.649	395.036	168.358
1784	22.446	41.077	33.165
1785	25.481	25.738	

*) Toldintraderne er efter Nathanson (note s. 83). Forpagtningsbeløbet var 16.000 rd v.c. aarligt. Det var heller ingen daarlig kontrakt for selskabet under en krigskonjunktur. De forrige aar havde indbragt: 1775: 18.033 rd, 1776: 21.290 rd, 1777: 16.325 rd, 1778: 17.309 rd.

Vor tabel viser skaanselsløst spekulationsperiodens forløb, den bratte stigning og det dybe fald. I eftersommeren 1782 gik højkonjunkturen paa hæld; freden var forestaaende. I København havde man haft travlt med at konstatere gevinsten ved at udbetale enorme dividender og ved opskrivning af aktiekapitalen til det tredobbelte (fra 500.000 rd d.c. til 1.500.000 rd d.c.) gennem udstedelse af friaktier. Hertil havde man benyttet endnu ikke vunden fortjeneste, og den kom ikke. Trods det truende prisfald havde man ikke foretaget nedskrivninger af de meget store og dyre lagerbeholdninger. Den guldbergske sæbeboble maatte briste. Svejstrups gennemgang af sagen viser, at handelsfortjenesten ikke har været alt for imponerende, men at man har haft store indtægter gennem privilegierne – ikke mindst ved den vestindiske toldforpagtning, der jo næsten var ren nettofortjeneste.

Selskabet blev i 1786 overtaget af staten, som udløste aktionærerne meget fordelagtigt. Den nye regering vedgik i alle disse kompagniers bo i virkeligheden statens medansvar og skaanede aktionærerne, hvoriblandt adskillige af dens egne medlemmer, saaledes Ernst Schimmelmann. Selskabet fortsattes endnu en aarrække, væsentligt af fiskale grunde for at udnytte kaffemonopolet, der endnu havde en aarrække for sig. Men den fortsatte virksomhed paa St.Thomas var kun en svag skygge af fordums storhed.

Bagslaget gav naturligvis lommesmerter til mange paa St.Thomas. Det var jo ikke alene selskabet, som de nedadgaaende efterkrigspriser ramte; ogsaa den private handel udsattes for svære rystelser baade i Vestindien og København. Men 6 aar senere udbrød der atter krig, og under revolutions- og Napoleonskrigene hævede St.Thomas sig mod ny storhed. Vi lader igen toldindtægterne tjene som indekstal (tabel 9).

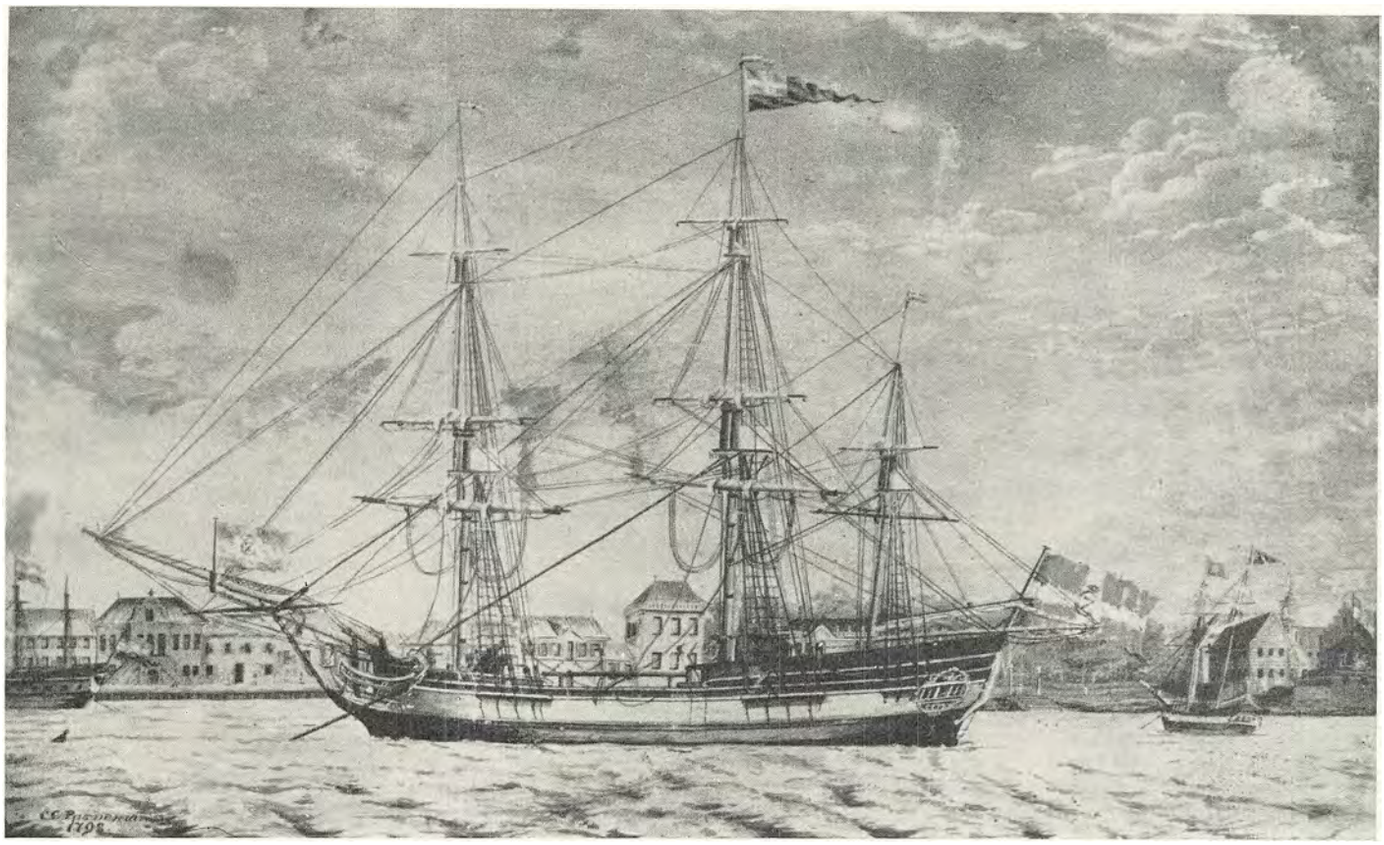

Skibet „St.Croix Packet" for anker ud for Paramaribo i Hollandsk Guyana. Gouache af C.C.Pardemann 1798

Tabel 9. Toldintrader paa St.Thomas (efter Nathanson) rd v.c.

1791	8.739	1797	90.997	1803	62.995
1792	13.242	1798	87.090	1804	149.434
1793	20.854	1799	176.011	1805	112.037
1794	26.008	1800	124.751	1806	90.521
1795	42.767	1801	– *)	1807	82.114
1796	69.641	1802	71.674		

*) Engelsk okkupation.

Antallet af danske skibe, der i disse aar kom til St.Thomas, var i 1800: 22, 1802: 21 og 1806: 30. Om de to første aar vides, at antallet af københavnske skibe kun androg henholdsvis 6 og 9. En meget væsentlig del af resten kom fra Altona, der gennem hele perioden havde overordentlig stærk forbindelse med St.Thomas, formentlig hjulpet af hamborgsk kapital. Til øen kom i 1802 42 skibe fra fremmede steder, i 1803: 33. Endelig kan det nævnes, at i aarene 1804 og 1805 ankom tilsammen i alt 115 skibe til Charlotte Amalia.

I den vestindiske litteratur er St.Thomas stedmoderligt behandlet sammenlignet med St.Croix, uagtet den efterhaanden kom til at indtage en vigtig position. Aarsagerne er ikke vanskelige at faa øje paa. Det danske element i St.Thomas' handelsstand i det attende aarhundrede har sandsynligvis været meget ringe. Oxholm fremhæver det i sin bog: „St.Thomas er et upaatvivlet bevis, at Danmark ikke kan med samme fordel som englænderne og tyskerne [Altona] drive handelen didhen, thi ellers ville dog vel nogle danske huse der have etableret sig i en tid, da alle andre nationer, endog fra de italienske stater, sende skibe dertil, imedens at handelen er aaben til og fra alle stæder, og der ingen havn er i verden, der besidder saa store friheder som St.Thomæ havn". For Danmark synes St.Thomas altsaa mest at have betydet fragtindtægt og offentlig indtægt. Den blev ikke det udsted for den danske storhandel, som den havde betingelser for at blive. Men nægtes kan det ikke, at Charlotte Amalias havn havde skaffet indbyggerne rigelig erstatning for øens udpinte sukkermarker!

PLANTAGERNE

Ved øernes overtagelse overgik matrikelsvæsenet til staten, der hvert aar lod optage matrikler til afløsning af de gamle landlister fra kompagniets tid. Disse matrikler er med visse huller bevaret for den følgende tid, dog saaledes at den første bevarede fra St.Croix stammer fra 1758, og det er maaske tvivlsomt, om der er optaget nogen mellem den og den sidste landliste fra 1754, da administrationsapparatet jo i de første aar under staten lod meget tilbage at ønske. Matriklerne er af den største betydning for forstaaelsen af, hvorledes udviklingen forløb i mange retninger. De indeholder saaledes mandtal over den hvide befolkning samt over slaverne saavel i byerne som paa landet, og de tjente desuden til at holde rede paa ejerforholdene, men frem for alt er de grundlag for de to vigtigste skatter: grundskatten og kopskatten, der igennem lange perioder er uforanderlige. I begyndelsen indeholder de ogsaa en ligning af „landets omkostninger", hvilket efter vore begreber svarer til de kommunale skatter.

Den gamle opmaaling fra kompagniets tid bevaredes, som rimeligt kunne være. Paa St.Croix havde man en inddeling efter de to byer og de 9 kvarterer. Hvert nummer i kvarteret omfatter en „plantage", hvilket altsaa simpelthen er navnet paa et af de oprindeligt opmaalte stykker land, hvis omfang i reglen omfattede et omraade med en længde af 3000 fod og en bredde af 2000. Snurrigt nok angives dette kvadratindhold (der jo er 6 mill. fod □) i matriklerne som 6000 fod □, formodentlig for at spare nuller og dermed arbejde og papir. En saadan standardplantage omfatter 150 „agre" (= acre) eller ca 100 tdr land.

Der foregik fra begyndelsen af St.Croix' kolonisering en overordentlig stærk omsætning med grundene, der omkring midten af aarhundredet stimuleredes ved den hastigt stigende værdi. Mange grundejere dyrkede slet ikke deres arealer op, men ønskede blot at spekulere i jordværdistigningen for saa paa et passende tidspunkt at indkassere gevinsten. Det gjaldt ikke alene de oprindelige ejere, f.eks. kompagniets aktionærer, men ogsaa talrige mellemmænd i den senere periode. Det var jo ikke den udvikling, man havde tænkt sig, og kompagniet havde prøvet at komme spekulationen til livs. Staten arvede problemet, men havde midler til at tage haandfast paa ondet. I 1756 bestemte man simpelthen, at de plantager, der ikke var opdyrket inden en bestemt termin, ville hjemfalde til staten. Det synes at have hjulpet.

Den oprindelige inddeling varede kun kort. Aarsagerne til ændringerne er flere. Der er dels tendensen til stordrift, som gør, at flere plantager lægges sammen; dels rent praktiske ønsker om at afrunde en besiddelse, hvorved man ser to eller flere plantere dele en oprindelig plantage. Men udviklingen kunne ogsaa gaa i modsat retning, saaledes at plantager blev udstykket i to, sjældent flere grundstykker, med selvstændig drift, for eksempel ved arv. Paa saadanne smaagrunde, særligt i østendens bomuldsdistrikter, finder vi tidligt frinegre som smaaplantere, endog med et beskedent slavehold.

Tabel 10 viser en udskrift af matriklen 1803 for Dronningens kvarter, et af de bedste sukkerdistrikter beliggende paa øens midte. Den viser, hvorledes de oprindelige numre er kombineret paa mange forskellige maader med plantager med mange forskellige størrelser, og det ses, hvorledes sammenlægningen ikke engang respekterer kvarterets grænser. Hvor det har været muligt, er besiddelsen paa tabellen jævnført med matriklen fra 1758, og det viser sig da, at en del af de dengang skabte arealer faktisk er bevaret samlet. For de øvriges vedkommende er forholdet det, at de i de mellemliggende aar kan have gennemløbet

Tabel 10. Dronningens kvarter. St. Croix. Matriklen af 1803

Ejerens navn	Matr. nr.	Plantagens navn	Areal mill. □fod	Antal slaver	Forvaltere („mesterknægte")	Antal slaver 1758
John Benners arvinger	1, del af 51 og Komp. kv 34 og Nordside A 5	Judith's Fancy	16.925	151	1	
John Heiliger Burth	2, 11, 12 og 50, del af Ko kv 34.	St. Johns	21.755	191	1	271
Kmrjkr. Lillienschiold	3, del af 10	Montpellier	11.160	123	2	
C. A. Chaberts arvinger	del af 5 og 6	Windsor	10.000	155	2	
James Jomtons arvinger	7	Glynn	6.000	130	–	
Sam. Forster	del af 4, 5 og 8	Concordia	17.248	175	2	
Wm. McDougall	del af 4 og 8, 9	Morning Star	12.560	160	1	18
George Aitkin	del af 10, 14 og 15. Nords B 2	Rattan & Belvedere	15.840	159	2	196
Mad. Mary Renger	16 og 17	Mary's Fancy	12.000	122	2	118
Benners & Kenny	18	Bonne Esperance	6.000	119	2	
Oberst P. L. Oxholm	21	Diamond	6.000	100	2	41
Thomas Bradshaw	22 og 23	Sion Hill	12.000	188	2	
Sam. Foster	25 Ko kv 7	Constitution Hill	12.000	183	2	
Kammerh. Robert Tuite	26 og 27	Sion Farm	12.000	223	2(?)	116
Oberst P. L. Oxholm	28	Ruby	6.000	95	2	54
John & Alexander Towers arvinger	del af 20, 24 og 29	Strawberry Hill	18.000	137	3	
Wm. Sam Newton	del af 19, 30	Lime Tree (II)	11.440	147	2	69
Charles Chabert	32	Cottage	6.000	77	1	52
John & Elisabeth Coackly's arvinger	33 og 34, del af 51	Castle Coackley	10.176	188	2	123
Isaac Hartman	del af 19 og 20	Lime Tree (I)	9.000	71	1	
Peter de Nully („her bor Oberste Oxholm")	35	Peter's Rest	6.000	179	1	76
John Heiliger Abrahamson	37, Ko kv 15	Work & Rest	12.000	181	2	128
Wm. Armstrong	38, 43 og 48. Del af 44 og 51	Perlen	12.000	113	2	
John de Wint & Rantzow	40 og 41	Jerusalem & Fig Tree	12.000	148	2	91
Mad. Mary Turnbull	42	The Hope	5.600	161	2(?)	
John Heiliger Abrahamson	Del af 44 og 45	Humberg	6.000	104	–	32
Jasper Parson & Peter McEvoy	Del af 45, 46 og 47	Cane Garden	6.890	110	2	21
Byfoged H. C. Winding	Del af 39, 49	Casave Garden	3.135	56	1	

Antal slaver paa kvarterets plantager

1758	2.838
1803	4.226

Kolonnen yderst til højre angiver slavetallet fra matriklen af 1758, for saa vidt arealerne har kunnet jævnføres med matriklen af 1803. Dronningens kvarter ligger paa øens midte og er et af de bedste sukkerdistrikter.

– og har gennemløbet – de forskelligste kombinationer. Det vil samtidigt ses, at den gamle standardplantage paa „6000 fod□" dog stadig er en ret fremtrædende brugsstørrelse, hvad der kunne tyde paa, at kompagniets disposition har været ganske forstandig. Med tre af disse plantager har, som det vil ses, Oxholm været i berøring („Diamond", „Ruby" og „Peter's Rest"), og vi maa forestille os, at en af disse er modellen for hans fortræffelige skildring af plantagedriften, som vi i det følgende ofte vil vende tilbage til.

Fordelingen af jorden paa hele øen ses af tabel 11. Heraf fremgaar det, at gruppen 100–199 agre rummer mere end en trediedel af bedrifternes tal; og det er jo her, vi skal søge den oprindelige standardplantage. Maksimum repræsenteres af „600 agre og derover" altsaa svarende til 4 normalplantager (eller derover). I denne rubrik findes i alt kun 8 bedrifter, hvoriblandt øens to kæmpebedrifter „La Grange" og „Princessen", der oprindeligt havde tilhørt kompagniet og nu via staten var havnet hos familien Schimmelmann. Deres areal svarede til henholdsvis $4^1/_2$ og næsten 6 normalplantager.

P. L. OXHOLMS KORT OVER ØEN ST. CROIX

Indtil Oxholms kort fra 1794 ved U.S.A.s overtagelse af øerne gav anledning til optagelsen af et nyt kortværk, var det gennem 120 aar det eneste eksisterende (se Geographic Dictionary of the Virgin Isles of the United States, Washington 1925, s. 2). Oxholm kom som ung artilleriløjtnant til øerne 1777 for at opmaale fæstningsværkerne. Han giftede sig ind i de rige plantageejeres fornemme kreds og greb i 1790erne pennen til forsvar for sine standsfæller, da man i København havde draget betimeligheden af statens laanepolitik over for planterne i tvivl. Hans fortræffelige kort viser øen under dens absolutte storhedstid. Vindmøllernes dominans er aabenbar. Hestemøllerne ses med en signatur som en rundkirke. Kartouchen i højre hjørne er interessant. Oxholm har nemlig udfyldt det øde hjørne med en førstehaandsskildring af markarbejdet i storhedstiden, som viser slavernes virke. Saa maa man tilgive Oxholm, at han som officer kun har lært at optage kort- og landskabsskitser, men er amatør, naar det gælder menneskeskildring.

Studiet af jordfordelingen viser saaledes, at det ikke var paa udpræget godssamling, at den vestindiske stordrift beroede, men – som vi skal se – paa den yderst intensive drift med meget stor kapitalanvendelse, særligt investeret i slaver.

Tabel 11. Plantagernes størrelse paa St. Croix 1803 og 1915 (efter Svejstrup)

Antal agre	Plantager 1803	Plantager 1915
0– 99	29	39
100–199	84	69
200–299	34	47
300–399	42	36
400–499	17	12
500–599	4	7
600 og derover	8	7
i alt	218	217

1 ager = 1 acre. Oprindelig normalplantage = 150 agre.

Vi ved fra eksporttallene (se tabel 2, 3 og 4), at sukkerdyrkningens store gennembrud sker i aarene lige efter statens overtagelse af øerne. Hvad hovedgrunden er, kan være vanskeligt at afgøre. Flere momenter gør sig gældende. Planterne ansporedes sikkert ved haabet om en mindre haardhændet udnyttelse under staten, end tilfældet havde været under kompagniet. At krigsforholdene ogsaa har spillet ind, er uomtvisteligt, og endelig har kreditforholdene paa dette tidspunkt bedret sig meget. Tilvæksten i

„Grundrisning af en Plantage og dens almindelige Inddeeling", plan fra Oxholms bog om de vestindiske øers tilstand, 1797. Plantagen har de sædvanlige dimensioner 3000 × 2000 fod (c. 100 tdr land). De vidtløftige bygninger optager et uforholdsmæssigt stort areal. a) vindmølle, b) hestemølle, c) sukkerværket, d) brønd, e) beboelseshus, f) domestikboliger og stalde, g) slavesygehus, h) slavehytter, i) kvægfold, k) æselstald med fold, l) oplag af sukkerrørstop (magas), m) mødding, n) køkkenhave, o) støtter for rørledningen fra mølle til sukkerværk, p–q–r–s) et omraade bestemt for plantning af sukkerrør

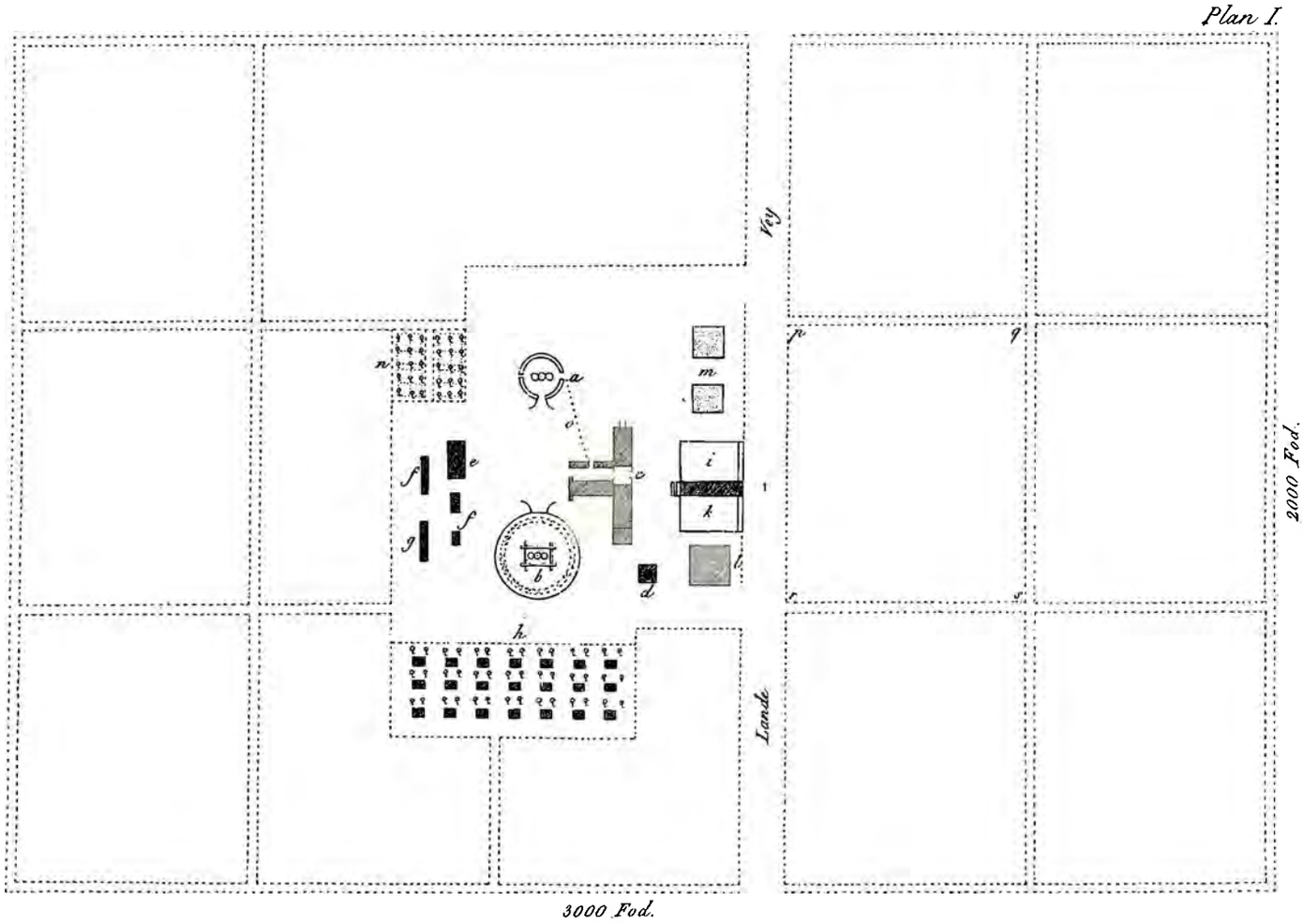

sukkerdyrkningen lader sig imidlertid ikke eftervise arealmæssigt i den første tid. Matriklernes betegnelser „sukkerplantage" og „bomuldsplantage" siger intet. Det er blot en bonitetsbetegnelse for jorden. Det er først matriklen af 1803, der viser antallet af agre i sukkerdyrkning i forhold til det samlede antal agre paa sukkerplantagerne. Det fremgaar af denne matrikel, at selv paa de bedste sukkerplantager udnyttedes arealet ikke fuldtud til sukker. Det kunne dels skyldes bonitetsforhold, dels endelig dyrkning af andre afgrøder, særligt „negerprovisioner". 1796 var 53,4 % af sukkerplantagernes agre udnyttet til sukkerdyrkning; og hermed kulminerede i virkeligheden øens udnyttelse til sukkeravl. Tilbagegangen sætter hurtigt ind.

Det er ikke let at tegne et nøjagtigt billede af *udviklingen i jordpriserne*. Haagensen fortæller adskilligt fra nybyggertidens spekulationsperiode, da sukkerdyrkningen begyndte at tage fart. Der er grundejere, der har købt deres plantager til kompagniets standardpris af 500 rd, og som derefter skover tømmeret til gode priser, idet de nærliggende, tidligere opdyrkede, engelske øer nu i høj grad mangler træ. Derefter sælger de plantagen, som saaledes er plyndret for gavntræ, men som de slet ikke er begyndt at dyrke, for det dobbelte eller mere. Haagensen nævner et eksempel paa, at en mand har faaet 1700 rd for en saadan plantage, hvilket svarer til 11,8 rd pr ager, hvor kompagniets pris havde været 3,33 rd. Den af Haagensen skildrede handel har naturligvis været en ren fidusforretning; men han havde ogsaa selv deltaget i spekulationen, om end med et betydeligt beskednere resultat, idet han kun havde opnaaet 4 rd pr ager. Til gengæld havde han ogsaa købt de to vedkommende plantager betydeligt under kompagniprisen, saa snydt er han ikke blevet. Han er da ogsaa helt veltilfreds med sig selv.

Snart begyndte jordpriserne imidlertid en ganske anderledes himmelflugt. To vurderingsforretninger („Granard" 1786, Komp. kv., og „Endfield Green" 1787, Prinsens kv.), viser os en nøgen jordværdi (kultiveringsprisen og den beregnede høstværdi er trukket fra) af henholdsvis 160 rd og 196 rd pr ager, hvorved muligvis maa regnes med en noget lavere pengeværdi end i tiden omkring overtagelsen. Forskelligheden i prisen skyldes bonitet og maaske beliggenhed. Det fremgaar saaledes, at den lavest vurderede har 53 % af agrene i sukkerdyrkning, mens den højestvurderede har 69 %. Det er jo en hel fantastisk stigning sammenlignet med Haagensens beskedne smaafiduser. At disse tilfældigt valgte vurderingers jordpris ikke svæver frit i luften, fremgaar af et resumé over taksationerne for 81 plantager, hvis gæld i 1786 blev overtaget af kronen. Det udviser nemlig en gennemsnitsværdi af 165 rd pr ager.

Stigningen tog atter fart under den nye krigsperiode i halvfemserne, hvilket fremkaldte en anonym kritik i København. Den anonyme skribent gjorde gældende, at de opskruede jordværdier udelukkende skyldtes krigskonjunkturernes abnorme rentabilitet og, hvad der var meget farligt, en tyrkertro paa, at disse ville vare evigt. Jorden var nemlig ikke blevet bedre, ja den holdtes end ikke ved magt, men gjordes til genstand for en haardhændet rovdrift (jfr. s. 222). Det var som svar paa disse angreb, at Oxholm skrev sin bog, og her ansætter han jordværdien paa St.Croix til *gennemsnitlig 220 rd pr ager*.

Det er klart, at denne stærkt stigende jordværdi maatte faa højst uheldige sociale følger. Stigende jordpriser fremkalder altid en livlig ejendomsspekulation med hastigt paa hinanden følgende salg. Nok var der ganske rart paa øerne, men alligevel – en rentiertilværelse i hjemlandet var nu at foretrække. Vi ser derfor, at det store maal er at indkassere værdistigningen ved salg, saa snart der er tjent nok, for at planteren derefter kan rejse bort med formuen. Var saa denne formue endda blevet tilført Danmark, kunne man til en vis grad have forsonet sig med fremgangsmaaden. Men dette var kun noget, der skete i sjældne tilfælde. Det meget store flertal af planterne var udlændinge, mest englændere, der aldeles ikke havde noget ønske om at tilbringe deres otium i Danmark. Denne formueeksport var i høj grad regeringen en torn i øjet, særlig naturligvis i den merkantilistiske periode, hvor formueflugt maatte anses for en økonomisk dødssynd. Man søgte paa alle mulige maader at hindre det, dels ved

„Hotel 1829" med „Grand Hotel" i forgrunden, St. Thomas

at lokke de hjemvendende til at tage bolig i Danmark, dels ved at beskatte de bortdragende kapitaler saa effektivt som muligt. Men intet hjalp.

Og hvad nu den nye ejer? Ja, han havde købt dyrt, og derfor steg prioritetsbyrden. Men maalet er det samme: hastig rigdom og hjem til en betrygget nabobtilværelse i England. For at naa dette maal og for at klare den stigende rentebyrde maa produktionen forceres. Derfor bliver jorderne udpint, og der drives rovdrift paa slaverne. Deres tid maa ikke gaa med dyrkning af smaalodder. I stedet sættes de paa en kostforplejning, der i mange tilfælde laa under eksistensminimum og betød en langsom tilintetgørelse paa grund af utilstrækkelig ernæring. Smaalodderne finder mere lønnende anvendelse ved at inddrages under sukkerdyrkningen, og der er ikke raad til at drive rationelt slavetillæg paa lang sigt. Man er uinteresseret i børneavl, fordi fortjenesten først kan indkasseres sent, og det hele haster. Den stigende jordværdi var en social forbandelse – og den gav bagslag, da tidens fylde kom.

Fra jordproblemerne vender vi os nu mod *besætningerne*, i første række *slaverne*. I kapitlerne „slavekaar" og „ophævelsen af negerhandelen" vil der blive gjort rede for negerspørgsmaalets menneskelige sider. I det følgende vil vi udelukkende befatte os med slaverne som kapitalanlæg og arbejdsredskaber. Tabel 12 illustrerer slavebestandens vækst gennem St. Croix' storhedstid fra 1758–1803 med matriklerne som kilde. Som det vil ses, ligger den store tilvækst i tiden umiddelbart efter statens overtagelse af øerne, hvor den moderne, intensive og højkapitalistiske drift har sit gennembrud, saaledes som vi ogsaa har set det afspejle sig i ejendomsprisernes stigning. Gennem de tre første perioder synes tallene roligt at nærme sig et naturligt mætningspunkt med hensyn til slavebestand. Det vil derimod forbavse at se, at der sker en tilbagegang under den amerikanske frihedskrigs højkonjunktur 1776–1783. Dette forhold har uden tvivl flere aarsager, dels monopoliseringen af slavetilførslerne for et kompagni, der ofte foretrak at forsyne det vestindiske marked i almindelighed frem for at tilfredsstille St. Croix' behov, dels endelig den

daarligere behandling af slaverne, der fulgte med den intensive kapitalisme og jaget efter en hurtig rigdom, og som paa dansk grund har sit – dog ikke saa rystende – sidestykke i den stedse daarligere behandling af bønderne under de stigende landbrugspriser i tiden henimod bondefrigørelsen.

Negerbestandens mere detaillerede sammensætning paa St. Croix fremgaar ligeledes af tabel 12. Tabellen følger matriklernes inddeling, der er af rent skattemæssig art med grupperne: „capable", dvs voksne og fuldt arbejdsdygtige negre af begge køn, for hvem der svaredes en rd v.c. aarligt i kopskat, „manqueron'er", dvs voksne, kun delvist eller helt uarbejdsdygtige negre af begge køn, for hvilke der svaredes $^1/_2$ rd aarligt. Det samme er tilfældet for den næste gruppe „12–16 aar", hvorimod gruppen „under 12 aar" var skattefri, hvilket ogsaa gjaldt „busaler", dvs nyimporterede slaver, der endnu ikke havde været eet aar paa øerne. Da nu menneskene ikke er saa gode, navnlig som skattebetalere, som de burde være, kan man naturligvis ikke se bort fra den mulighed, at fordelingen paa de forskellige grupper af ejeren er foretaget paa fri haand og ikke uden fordel for ham selv. De store antal af „manqueron'er" og børn synes at tale for en saadan opfattelse, og den kan naturligvis ikke afvises. Tabel 13 angiver procentforholdene for de forskellige grupper og er sammenlignet med en opgørelse over forholdene paa den store plantage „La Grange" for aaret 1759. Formaalet med denne sammenstilling er at vise, at afvigelserne ikke er særligt iøjnefaldende, hvilket er mærkeligt, da „La Grange" tilhørte staten og som følge deraf ikke betalte skat eller var optaget i matriklen for det paagældende aar. Opgørelsen af slavebestanden paa denne plantage foretoges af helt andre grunde, saaledes at der her ikke foreligger noget motiv til falsk fordeling paa de forskellige grupper, hvilket unægtelig kunne tyde paa, at der ikke svindledes saa meget, som man kunne vente, og som man har troet. En hovedaarsag til denne tilsyneladende usædvanlige hæderlighed fra skatteborgernes side laa uden tvivl i den store gældsstiftelse. Skulle der optages laan, var man naturligvis interesseret i at præsentere et saa stort slavetal som muligt.

Tabel 12. Indbyggere paa St. Croix efter matriklerne

	1758			1766			1775			1786			1792			1803		
Blanke	Christiansted	Frederikssted	Hele øen	Christiansted	Frederikssted	Hele øen	Christiansted	Frederikssted	Hele øen	Christiansted	Frederikssted	Hele øen	Christiansted	Frederikssted	Hele øen	Christiansted	Frederikssted	Hele øen
Mænd . . .	217	8	421	294	53	519	292	91	642	354	84	562	287	73	558	323	82	783
Kvinder . . .	191	4	359	215	30	385	233	60	443	356	77	541	291	81	498	313	90	525
Sønner . . .	131	5	622	152	23	631	152	37	319	213	71	355	170	56	296	215	26	310
Døtre	129	1		146	24		160	36	349	236	59	401	160	54	294	207	39	347
Karle	74	2	288	49	2	311	88	10	329	37	10	273	45	6	197	6	–	6
Piger	11	–		5	–		19	2	39	11	1	12	8	–	9	1	–	1
Blanke ialt . .	753	20	1.690	861	132	1.846	944	236	2.121	1.207	302	2.144	961	270	1.852	1.065	237	1.972
Negre																		
Capable . . .	706	17	6.841	630	96	9.222	1.185	190	13.935	1.829	321	14.789	1.720	452	13.782	m. 904	201	m. 9538
Manquerons .	75	2	1.331	89	23	2.653	114	18	1.918	24	4	1.045	15	3	1.560	kv. 1263	347	kv. 1610
12–16 aar . .	169	6	968	187	19	1.417	218	40	1.847	290	47	1.911	143	17	2.144	m. 366	134	3.971
																kv. 283	83	366
1–12 aar . .	472	7	2.667	436	71	3.905	799	124	5.295	707	115	4.276	605	173	4.052	m. 93	39	132
																kv. 118	37	155
Busaler . . .	–	–	–	–	–	–	48	33	389	–	–	74	5	4	302	m. 7	–	7
																kv. 4	–	4
Skattefri negerinder	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	7.905
Skattefri negerpiger	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2.839
Slaver ialt . .	1.422	32	11.807	1.342	209	17.197	2.364	405	23.384	2.850	487	22.095	2.488	649	21.840	3.038	841	26.527
Frinegre . . .	–	–	–	–	–	–	290	71	368	730	133	863	797	174	971	1.407	249	1.656
Indbygg. ialt .	2.175	52	13.497	2.203	341	19.043	3.598	712	25.873	4.787	922	25.102	4.246	1.087	24.663	5.510	1.327	30.155

Anm. Slavebefolkningens tal angiver personer over 1 aar. – Ved capable forstaas voksne fuldt arbejdsdygtige negre af begge køn. – Manquerons er defekte negre af begge køn. – Busaler er skattefri negre, endnu ikke været 1 aar paa øen. – Frinegrene angives efter frinegerkaptajnernes opgivelse.

Tabel 13. Slavegrupper angivet i procent

	1758	1792	„La Grange" 1759
Capable	57,9	63,1	52,8
Manquerons	11,3	7,1	26,0
12–16 aar.	8,2	9,8	regnes som capable
under 12 aar	22,6	18,6	21,2
Busaler		1,4	

Fra øens samlede slavebestand vender vi os til *den enkelte plantages besætning*. Hos Haagensen finder vi opstillet en efter hans mening idealbesætning paa en standardplantage, altsaa paa 150 agre. Haagensen bemærker udtrykkeligt, at den anførte besætning muliggør en kontinuerlig drift, hvilket vil sige, at man baade kan høste, køre ind og lade mølle og kogehus arbejde samtidigt. Men han tilføjer, at en mindre besætning ogsaa er mulig – og endnu anvendes paa hans tid – saaledes at man høster den ene dag og maler og koger den næste. I øens egentlige storhedstid er denne driftsmaade forladt, men den har uden tvivl haft sin store betydning i nybyggertiden, hvor man søgte at naa frem med i mange tilfælde meget lille kapitalinvestering. Haagensens idealbesætning ser saaledes ud:

16 til at kappe rør
8 til at binde dem sammen
8 til at transportere rørene til møllen
4 til at passe møllen*)
4 til at passe kogehuset
4 til at følge kærrer
2 til at gøre fade
2 til at passe bæster

48 i alt

*) Hestemølle. En vindmølle krævede ikke saa meget arbejde.

Hos Svejstrup findes et slaveinventar fra plantagen „Hermitage" fra 1786. Det er en dobbeltplantage (300 agre), og slavernes antal udgør 103. Det maa anses for en altfor lille besætning, hvis man drager sammenligning med forholdene i dronningens kvarter, 1803 (tabel 10). Her fandtes 7 *dobbelt*plantager med et gennemsnitligt slavehold af 165 mod „Hermitages" 103. Endnu mere paafaldende er forholdet, naar vi betragter *normal*plantagerne i 1803. Af dem fandtes der i Dronningens kvarter ligeledes 7 med et gennemsnitligt slavehold af 115 varierende fra 77 til 179 paa „Peter's Rest" (om hvilken matriklen da ogsaa oplyser, at samtlige 150 agre var i sukkerdrift), medens det for kvarteret som helhed gælder, at kun 60 % af jorden er udlagt til sukkerdyrkning. Disse tal viser altsaa et forholdsvis meget større slavehold paa de mindre plantager („normalplantagerne"), der altsaa har haft den mest intensive drift, forhold, der minder om det danske landbrugs i vore dage.

At det i det hele taget er gennem et øget slavehold og ikke ved udvidet areal, at stordriften viser sig, ses gennem en sammenligning mellem matriklen for Dronningens kvarter 1758 og samme kvarter 1803. Slaveholdet er her steget fra 2838 til 4226 eller ca 50 %. Paa gengivelsen af matriklen (tabel 10) kan dette følges for adskillige enkelte plantagers vedkommende, hvor direkte sammenligning af arealerne har været mulig. Det er ganske interessant at undersøge forholdene paa storbruget „La Grange", der i 1758 tilhørte staten, og hvis slavetal vi kender fra det gengivne inventar (s. 229 ff.), nemlig 104 slaver. Kort derefter købte H. C. Schimmelmann plantagen, som han allerede i 1766 havde besat med 295 slaver. I 1803 derimod, hvor arealet var vokset ca 4 %, holdtes der af det schimmelmannske fideikommis 304 slaver, alt-

saa nærmest stilstand. Disse tal viser os, at Schimmelmann i kraft af sin umaadelige rigdom straks har kunnet indsætte den fornødne slavebestand og derfor har været en snes aar forud for de andre plantere med hensyn til at naa det passende slavehold, og at grænsen for, hvad der kunne betale sig, hermed var naaet.

Det er vanskeligt at udtale sig om *slavepriserne* i almindelighed til de forskellige tidspunkter, fordi de dels svingede meget stærkt efter de øjeblikkelige tilførsler, dels afhang af kvaliteten af de udbudte slaver. Vi ved, at den sum, som staten straks fastsatte som erstatning for slaver, der henrettedes efter dom, 170 rd v. c., allerede fra vor periodes begyndelse ansaas for utilstrækkelig af planterne, der mistænktes for kun at lade retfærdigheden ske fyldest med defekte slaver, medens de dækkede over de arbejdsdygtige lovovertrædere. Haagensen ansætter i sit modelregnskab værdien til 200 rd pr slave, hvorved maa forstaas en voksen, „capabel", mandlig markarbejder. Ved vurderingen af „Hermitage" 1786 angives værdien af 103 slaver af alle kategorier til 28.250 rd, hvilket i gennemsnit for bestanden som helhed altsaa andrager ca 275 rd pr stk. Holder vi os til de uspecificerede markarbejdere alene, faar vi en værdi for mandsslaver af 255 rd pr stk, for drengebørn 185 rd, for pigebørn ca 145 rd og for kvinder ca 260 rd pr stk*). I 1796 fik Oxholm af 4 naboplantere vurderet en plantages negerbesætning paa 195 stk til 78.850 rd, hvilket i gennemsnit andrager 400 rd pr stk, hvorved er at bemærke, at det er en privat vurdering, og at Oxholm var kendt som en mand, der var stærkt interesseret i at holde sine besætninger ved magt. For plantagenegre i almindelighed sætter han i 1797 i sin bog gennemsnitsprisen til 350 rd, „som er prisen paa nye negre". Da Oxholms bog er et agitatorisk skrift for negerhandelens opretholdelse med statslaan til negerindkøb, er der grund til at tage hans tal med en vis varsomhed, men naturligvis har halvfemsernes højkonjunktur ogsaa paavirket slavepriserne, maaske mere paa dygtige kreolske slaver end paa nyindførte busaler. Statens laanetilskud udgjorde efter planen af 1792 225 rd for en mandsslave og 250 rd for en kvindeslave, hvilket beløb ikke skulle dække den fulde indkøbspris, men dog en meget væsentlig del (jfr. s. 259). At kvindeslaverne takseredes højere med hensyn til statslaan, skyldtes udelukkende, at staten, som tidligere anført, var interesseret i en forceret indførsel af slavinder.

De enkelte slavers pris varierer som omtalt meget stærkt. For nye slavers vedkommende saaledes bl. a. efter deres afrikanske stamme, idet de forskellige negerstammers medlemmer var højst forskelligt egnet til arbejdet. At alder, køn og sundhedstilstand ligeledes var afgørende faktorer, siger sig selv. Ogsaa for de enkelte slaver inden for den givne besætning gjorde der sig store prisforskelle gældende efter de vedkommendes arbejde og oplæring. Billigst var marknegrene. I det omtalte inventar fra „Hermitage" 1787 er værdien af en række slaver specificeret:

Bombaen (markformanden)	700 rd
2 tømmermænd à	1125 „
1 murer	600 „
2 bødkere à	475 „
1 møllersvend	500 „
2 kuske à	475 „
3 sukkerkogere à	350 „
2 romdestillerere à	300 „
1 fyrbøder	300 „
1 sygepasser	350 „

Man kunne naturligvis ikke regne med, at hele styrken var effektiv. Som ovenfor nævnt var en del kronisk syge eller paa anden maade defekte. Af inventariet fra „La Grange" 1759 (tabel 18) ses det, at af

*) Almindeligvis var kvinder billigere, men antallet af defekte mænd var større end af kvinder, hvilket kan forklare forholdet.

en slavebestand paa 104 var 11 kronisk syge, hvoraf en del udførte lettere arbejde, medens andre var aldeles uarbejdsdygtige. Desuden var der 13 midlertidigt syge, af hvilke 5 angives at have „pokker". Hertil kommer saa de „moralsk" defekte, „maronerne", de, der havde den for ejeren kedelige vane jævnligt at stikke af. I det paagældende inventarium nævnes 3 med denne skavank. Oftest fik man ret hurtigt fat paa dem igen, men adskillige havde held til at salvere sig til Porto Rico og saas aldrig siden. Af plantagejournalen (tabel 14) vil det ses, at der ved den paagældende maaneds begyndelse findes 1 under rubrikken maron. I maanedens løb stikker 4 af, den ene oven i købet to gange, men de fleste kommer igen. Ultimoposteringen viser, at der nu igen kun mangler 1. For en tømrers vedkommende ses det, at han er blevet degraderet til at være almindelig markarbejder, men det er han næppe sluppet med.

Tabel 14. Plantagejournal fra statens plantage „La Grange", underskrevet af de to mesterknægte

1759 February	Kaminen*)	Kogehuset	Møllen	Stilen	Barber	Bødkere	Mur ditto	Tømmernegre	Huset	Haven	Karosmænd	Bæstpassere	Syge	Paa Bayen	Maron
1. At brække smaa magis**) til murnegrene, 4 at lange sten og kalk til arresthuset, 4 do. til brønden, karossen at hente sten og kalk	55				1	2	1	2	2	2	2	4	9	3	1
2. Ditto, en busalnegermand Nattente død af skørbug													8		
3. At kappe sukker. Emanuel maron	54														2
4. Helligdag															
5. At kappe og koge sukker. 4 negermænd at lange sten og kalk	40	4	5		1	2	1	2	2	2	2	4	13	3	2
6. Ditto, igen bekommet Atha	41														1
7. Ditto, negerinden Eva født et drengebarn															
8. Ditto, igen bekommet Emanuel	42														
9. Ditto															
10. Ditto															
11. Helligdag															
12. Ditto arbejde, Atha igen maron tilligemed Christian Creol, tømmerneger	41							1							2
13. Ditto															
14. Ditto															
15. Ditto															
16. Ditto															
17. Ditto															
18. Helligdag															
19. Ditto arbejde	46	4	5		1	2	1	1	2	2	2	4	8	3	2
20. Ditto															
21. Ditto															
22. Ditto															
23. Ditto, igen bekommet Atha og Christian Creol, som nu er ordineret til kaminen	48														
24. Manina maron	47														1
25. Helligdag															
26. Ditto arbejde, murnegrene færdig med pokhuset***) og nedsendt til plantagen „Princessen", do begyndt at stile	45	4	5	2	1	3		1	2	2	2	4	8	3	1
27. Ditto															
28. Ditto															
(sign.) F. J. Seyer (sign.) J. R. Dorph															

*) Sukkermarkerne .**) Majs. ***) Sygehuset („pokker" ɔ: syfilis).

Opgivelsen af, hvem der er „maroner", tjener kun til opgørelsen af plantagens indre værdi. Det pralede man ikke med udadtil. Det var den slags skjulte fejl, som landboer ikke taler højt om ved salg, og man undsaa sig naturligvis ikke for at pudse hinanden i saa henseende. Ganske oplysende er en lille episode, der er antegnet i regeringsraadsprotokollen for v. Prøcks første regeringsaar (1755). Kommandanten paa St.Thomas, Suhm, nævner „tre pakhusnegre, som ej er værd at holde formedelst deres udyd og idelige maronløben, hvorover de stedse maa holdes i jærn". Han foreslaar derfor, at de overføres til St.Croix og sælges ved offentlig auktion, „da de her paa stedet formedelst deres ungdom og stærke lemmer ville indhente en god pris, som ej kan forventes paa St.Thomas, hvor samme negre ere af alle bekendte". Naar man kender embedsmandsmoralen under det prøckske regime, behøver det næppe at tilføjes, at planen vedtoges med akklamation.

Plantagejournalen fra „La Grange", februar 1759 (tabel 14), rummer i det væsentlige de samme slaver som inventaret fra samme aar (tabel 18). Dagbogen viser den ugentlige fordeling af bestanden efter hver enkelts arbejdsplads eller opholdssted opgjort hver mandag, saaledes at ændringer kun indføres, hvis der sker forandringer i ugens løb, som f.eks. fødsel, død eller maronløben. Høsten begynder den 5. januar. Man kan se, hvorledes der gaar et stykke tid, inden arbejdet i romhuset („stilen") tager sin begyndelse, medens kogehuset straks den første dag begynder at fungere.

Denne journal viser, hvor alvorligt man arbejdede med en rationel udnyttelse af slavebestanden, hvad der da ogsaa var af yderste vigtighed i betragtning af den meget betydelige kapital, som her var investeret. Derfor var dygtige „mesterknægte" eller forvaltere ogsaa højt i kurs. Men dygtigheden bestod desværre altfor ofte blot i, at der blev drevet en kortsynet rovdrift paa bestanden efter devisen „hurtigt rig for enhver pris".

Dyrebestanden paa plantagerne tjener først og fremmest transportformaal. Øerne kan aldeles ikke forsyne sig med kød, der tværtimod er en hovedindførselsvare.

Som trækdyr for kærrerne, der bringer sukkeret til byen eller til kystens udskibningssteder, brugtes stude. Til betjening af „heste"møllen anvendtes muldyr og til transport af sukkerrørene fra marken til møllen smaa æsler. Til vedligeholdelse af studebestanden og til planterens forbrug af mælk havde man et vist kohold, og endelig udnyttedes uopdyrkede bjergskraaninger til gede- og faarehold. Disse sidste fandt kun anvendelse som kød, idet faareulden ikke udvikles under det varme klima. Planteren og hans forvalter benyttede heste (i denne periode væsentligt som ridedyr): dels indførte særlig engelske og irske dyr, men ogsaa smaa kreolske ponyer, der med lethed færdedes i bjergene. Svin og fjerkræ holdtes i en vis udstrækning, men flæsk var alligevel en vigtig indførselsartikel. Oxholm har en opgørelse over kvægholdet fra 1796, der viser, hvorledes stude og æsler dominerer kvægholdet paa St.Croix, medens tallene for de andre øer antyder fremtidsudviklingen fra sukker- og bomuldsavl henimod jordens lidet rentable udnyttelse som naturgræsgang. I sit plantageinventarium af 1796 opregner Oxholm 14 stude à 75 rd (svarende til prisen paa et negerbarn), 5 køer à 60 rd, 1 kvie 30 rd, 10 tyrekalve à 60 rd, 32 æsler à 125 rd og endelig 8 heste repræsenterende 1625 rd. Undersøger man tallene for de andre vurderinger, kommer man til det resultat, at husdyrholdet kun repræsenterede en meget ringe del af den i plantagerne investerede kapital, mellem 2 og 3%.

Derimod opgik *bygninger og inventar* under storhedstidens højkonjunktur i enorme værdier, men der krævedes ogsaa meget. Det vigtigste er møllen (eller møllerne, thi man havde ofte foruden vindmøllen en hestemølle for det tilfælde, at det i høstens tid skulle falde ind med vindstille) og sukkerhuset bestaaende af kogehus, kyrehus og „stile" (destilleringshus for rom). Om disse centrale bygninger grupperede sig saa brønd og vandcisterne for opsamling af regnvand, magashus (magas er det pressede sukkerrør, der havde stor anvendelse), stalde, negerhytter, sygehus osv. Af inventaret var tilbehøret i møllen og de

mange kobberkedler og rør i kogehus og stile meget kostbart. Endelig var der planterens hus, der i den første tid uden tvivl har været meget beskedent, men som i højkonjunkturens tid ofte erstattedes af herskabelige residenser. Medens Haagensen for de to hovedeffekter, møllen og kogehuset, under den af ham skildrede gammeldags drift ved aarhundredets midte regner en anskaffelsessum af blot 1110 rd, koster det samme paa den fem gange saa store plantage „Granard" i 1786 52.330 rd og paa Oxholms $3^1/_2$ gang saa store plantage 1796 43.500 rd. Det fremgaar i det hele af de tre oftere omtalte vurderinger („Granard", „Enfield Green" og Oxholms), at værdien af bygninger og inventar ret nøje modsvarer den samlede værdi af slavebestanden, medens Haagensens ældre vurdering har en mange gange lavere værdi af bygninger og inventar end af slavebesætningen.

Det er vanskeligt paa dette omraade med tal at illustrere den intensive drifts gennembrud, saaledes som vi kunne gøre det for slaveholdets vedkommende. Alligevel kan vi paa et enkelt punkt følge udviklingen ganske godt, nemlig for møllernes vedkommende.

Tabel 15. Møller paa St. Croix

	Hestemølleplantager	Vindmølleplantager
1754	94	20
1766	96	62
1796	57	113

Planche fra Oxholms bog, der fremstiller sukkerrør, sukkerdyrkningsmetoden, de dertil hørende redskaber samt bomuld. Fig. 1 viser, hvorledes sukkermarken inddeles i felter, der hver forsynes med et hul („holning"). I et af felterne vises hullet med den nedlagte sukkerrørstop. Videre ses det spirende og det fuldt udviklede sukkerrør. 2) en „hauer", hakken, hvormed holningen foretages. 3a) et sukkerrør samt et af de rørstykker, som udplantedes (3b). Paa det store rør er ved punkterede linier angivet, paa hvilket sted det toges. 4) „Kapmesser" 2: den kniv, hvormed sukkerrøret afhuggedes. 5–6) er en øse og en si, der brugtes ved kogningen. Fig. 7–10 viser dele af en bomuldsplante

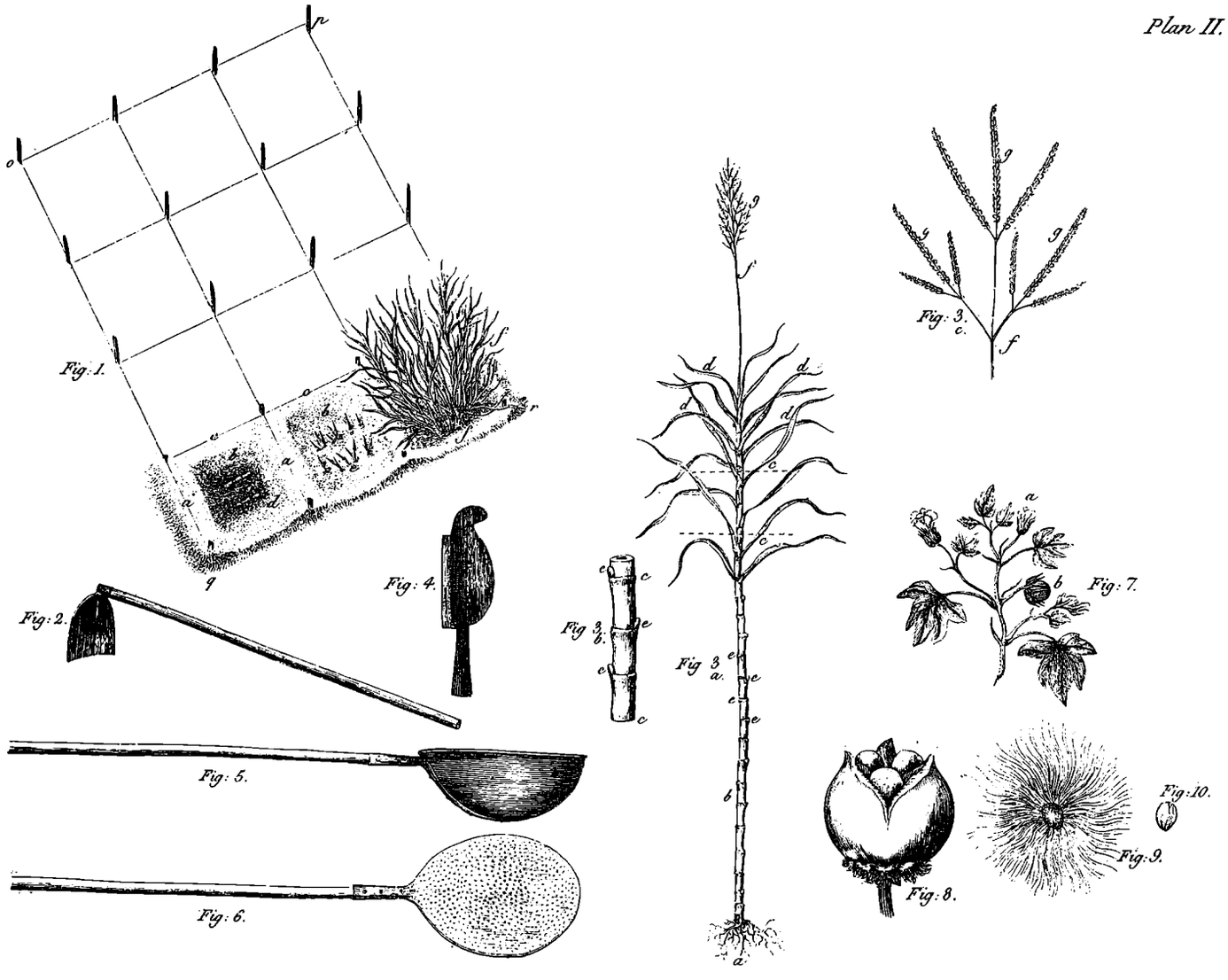

Som det vil ses, dokumenteres ogsaa her det hastige opsving efter statens overtagelse af øerne med al mulig tydelighed.

Sukkerdyrkningen findes meget udførligt beskrevet baade hos Haagensen og Oxholm, og der er ikke større uoverensstemmelser imellem dem, skønt de skriver hver fra sin ende af storhedstiden. Det areal, som man ønskede at beplante med sukker, inddeltes i kvadrater à 8–10 agre (5–6 tdr land) med en vej imellem, der tjente dels til transport, dels til beplantning med negerprovisioner og endelig som brandlinie. Disse kvadrater inddeltes ved hjælp af reb og pæle i smaa firkanter, der var 4 fod i kvadrat. Naar det var besørget, var man klar til „holningen", dvs, at negrene i midten af hver lille firkant gravede et hul og opkastede jorden som smaa volde mod nabofirkanterne. Dette arbejde foretoges med en hakke („hauer") og ansaas for det strengeste negerarbejde overhovedet. Arbejdet foregik i takt og ofte under en sang, der lige saa lidt som matrosernes opsang ved gangspillet bør tages som et udtryk for overskud af livsglæde, men udelukkende som en arbejdsteknisk foranstaltning. Man begyndte ved den ene ende og arbejdede sig baglæns gennem marken, til den var helt oversaaet af smaahuller. Naar holningen var tilendebragt, bar negrene en kurv gødning til hvert hul, medmindre der i forvejen havde fundet en almindelig gødning med tilhørende nedpløjning sted. Efter Haagensens skildring foretog man sig derefter intet yderligere, før der var faldet regn. Naar det var sket, lagde man to stykker sukkerrørstop i hvert hul, hvorefter hullet tilkastedes med jord fra to af de smaa volde, medens de to andre blev staaende, saaledes at der fremkom længdefurer i markerne mellem rækkerne.

Derefter skyder planten op som busket græs og luges to à tre gange, indtil den dækker sin kvadrat, hvorefter den overlades til sig selv. Nu er den nemlig i stand til at holde ukrudtet nede. Efter 14–15 maaneders forløb bliver planten gul, og da er det tid at høste.

Det næste aar lader man blot planten skyde op fra roden („rattunrør" modsat de nyplantede „planterør"). Rattunrøret udmærker sig ved en hurtigere vækst (ca 12 maaneder), men til gengæld er afgrøden betydeligt ringere end af „planterør", hvilket særligt ytrer sig ved, at rørene ikke bliver saa høje. „I forrige tider lod man et plantet sukkerstykke staa 20 à 30 aar uden omplantning," siger Oxholm. Derefter afsved man bladene i stedet for som nu at nedpløje dem. Saaledes har man ogsaa baaret sig ad paa St.Thomas og St.Jan, og det er aarsagen til, at jorderne her er saa katastrofalt udpinte, saa at sukkerdyrkningen ligefrem er gaaet stærkt tilbage paa disse øer. Paa St.Croix derimod er man mere med paa noderne. Der omplanter man hvert 5–7 aar alt efter omstændighederne, ligesom man er begyndt at indføre bedre stammer, bl.a. det saakaldte „otaheiterør", der er særligt velegnet for St.Croix, idet det baade yder mere og er mere modstandsdygtigt over for den farlige tørke.

At der trods gødning og omplantning fandt en udpining af jorden sted, er ganske uomtvisteligt. Det er imidlertid en kendsgerning, som Oxholm ikke bryder sig om at dvæle ved, da han som stadthauptmand i Christianssted optraadte som sine standsfællers, de andre planteres, talsmand over for regeringen i laanesager, særlig angaaende negerlaanet i halvfemserne (se side 258 ff.). Derfor er han ogsaa meget forbitret paa den anonyme skribent, der i 1797 lod indrykke en række „Breve fra St.Croix" i „Politisk og Physisk Magazin", hvori han paapegede rovdriften og med stort skarpsyn oprullede uhyggelige fremtidsperspektiver. Han hævder, at de ældst beplantede af de engelske øer i Vestindien allerede er fuldstændigt udmarvede, saa at rørene maa nyplantes hvert aar, hvilket selvfølgeligt nedsætter rentabiliteten uhyre. Samme fremtid venter de danske øer, om ikke før saa naar de store frugtbare og regnrige øer Cuba og Porto Rico kan tages under dyrkning. Denne profeti skulle blot vise sig altfor sand. Intet under, at Oxholm ofrer flere sider skældsord paa denne anonyme skribent, der om ikke paa anden maade saa dog i hvert fald har gjort sig fortjent af os ved at bringe Oxholms galde i den grad i bevægelse, at han blev inspireret til at skrive sin fortræffelige og instruktive bog om sukkerdyrkningen.

Det udvoksede sukkerrør kan blive dobbelt mandshøjt. Stængelen, røret, indeholder en tyktflydende og velsmagende saft, som negrene gerne delikaterede sig med under høsttiden. Men inden man var kommet saa langt, havde planteren haft mange ængstelige stunder, hvor hans arbejde i løbet af kort tid kunne blive forgæves og han selv fallent. Den afgørende faktor var *regnen*. Øerne ligger som bekendt paa grænsen af, hvor regnforholdene tillader sukkerdyrkning. Og regnfaldet var uden for regntiden ganske uregelmæssigt, endog saaledes, at een plantage kunne være udsat for et skybrud, medens naboplantagen ikke fik en draabe. Ofte plages øerne af lange tørkeperioder, hvor alt grønt visner hen og bliver brunt og støvet. Saadanne tørkeperioder kunne endog grassere aar i træk. Derfor var regnudsigterne det staaende emne, hvor indbyggerne mødtes, og ønsket om regn en fast skaal ved ethvert gilde. Men ogsaa andre farer truede sukkerrøret under opvæksten. „Orme" fremkom saaledes visse aar i saa store mængder, at afgrøderne stærkt forringedes. Saa var der rotterne, hvis bid i stænglerne fik sukkeret til at blive surt og ubrugeligt. Endelig var der brandfaren. Det modnende rør er yderst let fængeligt, og flammerne omspændte paa et øjeblik sukkermarken, næret af den evige passat. Saa klemtede plantageklokken, og bombaen blæste i sin tutu for at kalde alle mand til slukningsarbejdet, der iscenesattes ved hjælp af brandlinierne. Ofte og vel heller ikke med urette mistænktes negrene for at være ophavsmænd til disse brande. I hvert fald var de negeroprørenes uhyggelige ledsager.

De fleste plantere tilrettelagde høsten saaledes, at den fandt sted i maanederne februar–marts. Men paa de store plantager maatte man af hensyn til arbejdets tilrettelæggelse ofte ordne det saaledes, at høsten paa de forskellige agre strakte sig over hele foraarshalvaaret.

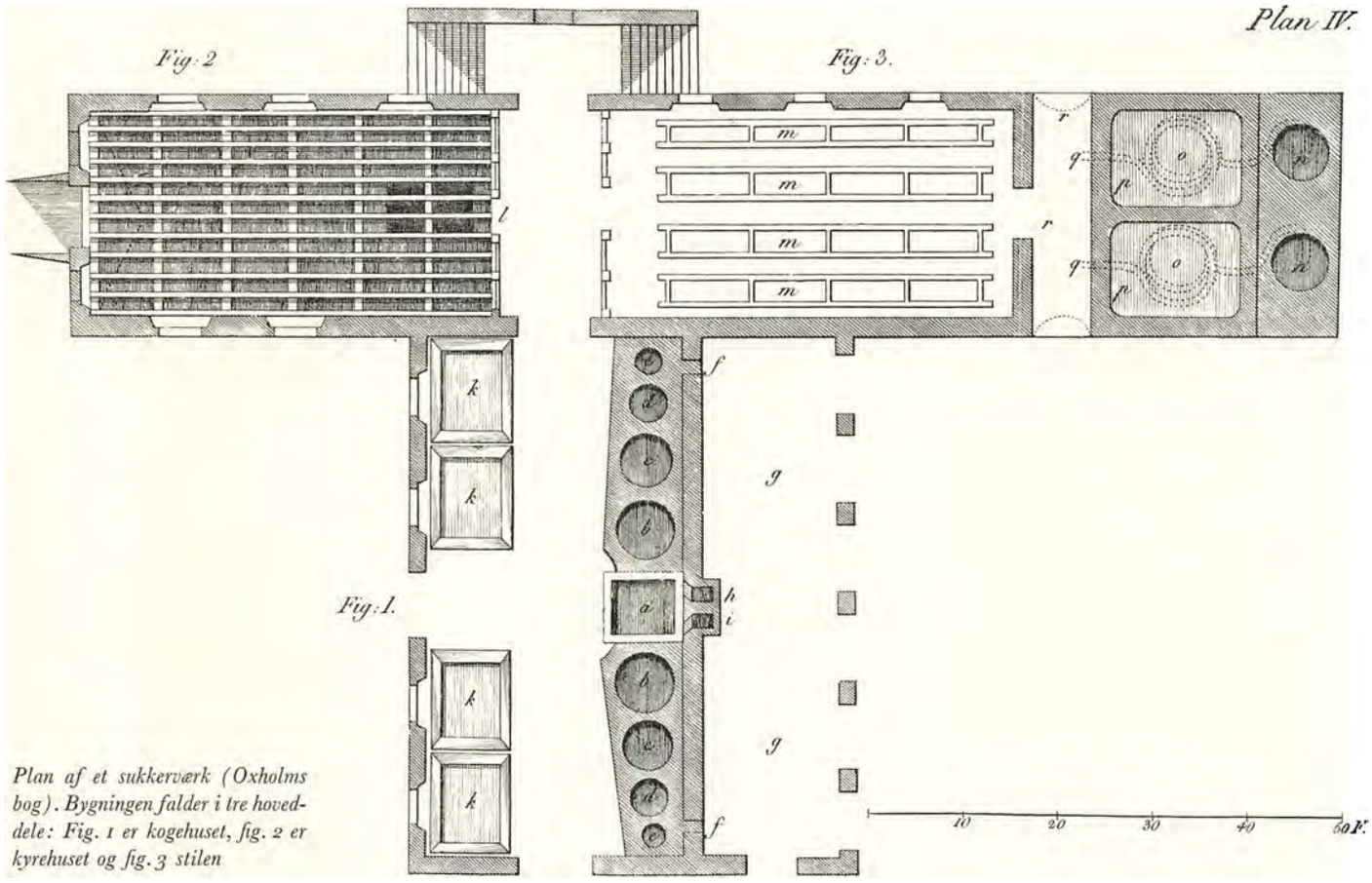

Plan af et sukkerværk (Oxholms bog). Bygningen falder i tre hoveddele: Fig. 1 er kogehuset, fig. 2 er kyrehuset og fig. 3 stilen

Saften fra møllen løber ind i et reservoir i kogehuset (a), hvorfra det fordeles til de to sæt kedler (b og c), i hvilke kogningen foregaar, saaledes at den efterhaanden inddampede saft øses over i den næste mindre kedel. I den mindste (e) foregaar krystalliseringen, hvorefter sukkermassen anbringes til afkøling i kar (k). Fyringen sker fra et halvtag (g) uden for bygningen gennem fyrhuller (f), og røgen trækker bort i ovnens modsatte ende gennem skorstenene (h, i). Efter afkølingen bringes raasukkeret til kyrehuset, der er forsynet med tremmegulv. Her fyldes det i de store oksehoveder (1000–1200 ℔), der anvendes til eksporten. Oksehovederne er anbragt saaledes, at der kan foregaa en afdrypning af sirup, som opsamles under tremmegulvet i et basin (l). Siruppen videre-behandles i stilen (engelsk: to still = at destillere). Der fyres under kedlerne (n), og dampen fra den kogende sirup fortættes i svalerørene (o), saaledes at rommen kan tappes af ved hanerne (q). Den øvrige del af stilen optages af lagerrum for romfadene, der er anbragt paa bukke (m)

De stærkeste negre var i frontlinien paa sukkermarken; med deres knive („kapmesser") huggede de sukkerrørene af ved roden. De mindre duelige sankede rørene sammen i knipper, hvorefter hjemtransporten – alt efter vejforholdene – foregik paa æselsryg eller paa kærrer, der langsomt sneglede sig af sted til møllen med deres studeforspand drevet af en neger. Saa snart rørene ankom til møllen, blev de taget under behandling, hvilket var nødvendigt for at bevare sukkersaften; dette træk genfindes i den moderne danske roebehandling. I ældre tid – og under vindstille – brugte man „heste"møller, trukket af stude eller muldyr, men senere foretrak man vindmøllen, hvis kapacitet var langt større. Vindmøllerne rejser den dag i dag deres karakteristiske profil over øen, selv om vinger og hat og aksel for længst er styrtet ned. De vestindiske møller har en slankere rejsning end de danske; keglen er spidsere end hos os.

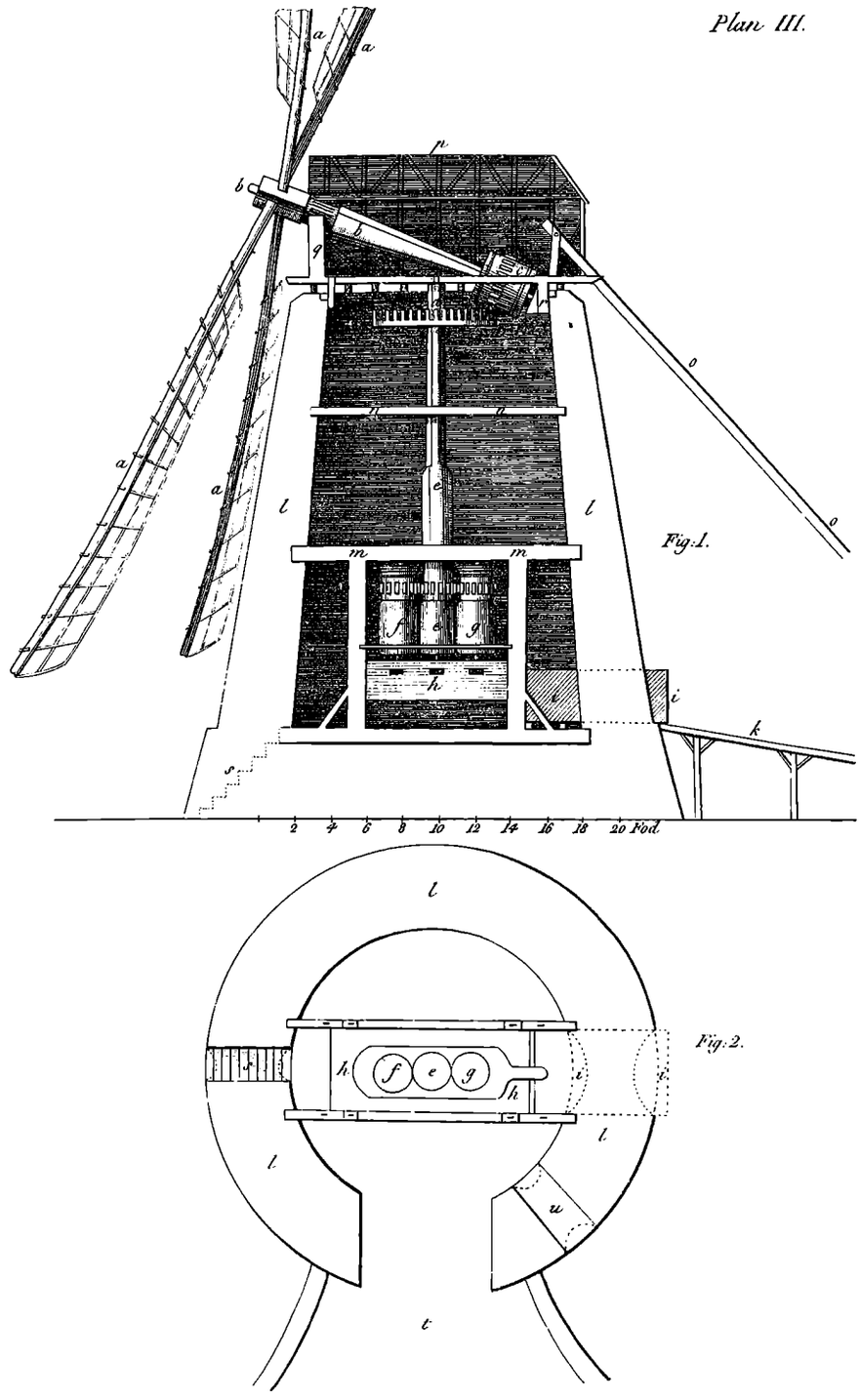

En vestindisk vindmølle (planche fra Oxholms bog). Længdesnittet viser mølleværkets indretning med de tre jærnvalser, der knuser sukkerrørene. Saften opsamles ved h og løber derfra via et reservoir (i) gennem et rør (k) til kogehuset. Tværsnittet viser valsernes anbringelse set fra oven. Rørene stikkes ind mellem sukkerrullen (f) og kongerullen (e). De opfanges paa den anden side og returneres mellem kongerullen og magasrullen (g). De pressede planterester („magassen") kastes ud af en niche (u). Den anden niche (s) er beregnet til udskiftning af det store tømmer i mølleværket

Møllen havde tre lodrette valser, gennem hvilke rørene skulle passere, for at saften kunne blive presset ud. Den midterste, som var befæstet paa aksen („kongerullen"), trak ved tandhjul de to andre. Først blev sukkerrørene stukket ind mellem kongerullen og den venstre valse („sukkerrullen"), hvorefter rørene opfangedes af en slave paa den modsatte side, som returnerede dem mellem kongerullen og „magasrullen". Naar affaldet, „magassen", kom til syne igen, blev den kastet ud af møllen. Arbejdet var farligt for slaverne, der let kunne faa haanden mellem valserne, og møllen lod sig ikke standse. For dog at redde, hvad reddes kunne, havde man en skarp økse hængende, med hvilken de andre slaver hurtigt kunne afhugge den ulykkeliges arm.

Den udpressede saft opsamledes i et kar under valserne, hvorfra den i et rør, der var anbragt paa støtter, løb over til sukkerhuset, som i regelen var et tredelt kompleks omfattende „kogehus", „kyrehus"

og „stile" eller „romhus". Fra et bassin i „kogehuset" fordeltes saften til et af de to (eller flere) sæt kedler, hvori kogningen foregik. Hvert sæt bestod i reglen af 4 kedler af forskellig størrelse afpasset efter sukkersaftens inddampning. Kedlerne var indmurede i en ovn, og fyringen foregik fra et halvtag udenfor. Under kogningen, som varede mange timer, tilsattes i de tre første kedler ulæsket kalk, som optog urenhederne i saften. Disse urenheder samlede sig som skum paa overfladen og afskummedes uafladeligt med en skumske, medens man med en kobberøse bragte saften fra kedel til kedel. Ved ankomsten til den sidste og mindste kedel var saften befriet for vand. Nu agtede man nøje paa det tidspunkt, da saften ophørte med at være slimet og begyndte at danne smaa korn, at granulere. Denne begyndende krystallisation er det afgørende øjeblik i hele produktionen, der krævede en eksperts øvede øje. Greb man for tidligt eller for sent ind, kunne kogningen være aldeles omsonst og produktet ødelagt.

Saasnart granuleringen er fuldbyrdet, øses sukkermassen over i de overfor staaende svalebakker, hvor den omrøres, til den bliver kold og haard. Næste morgen bæres sukkeret i træspande til kyrehuset, hvor det kommes i fadene („oksehoveder" fremstillet af plantagens egne bødkernegre), der staar paa et tremmegulv, saa at siruppen kan dryppe fra ned paa det skraa gulv, hvorfra siruppen („mallasten" = melassen) opsamles i en mallastbeholder. Af 1200 liter raa saft faas 100 til 150 kg sukker; og paa en virksomhed, som den, Oxholms planer viser, kan der fremstilles 2–3 tons sukker i døgnet, idet man i høstens tid arbejdede dag og nat.

Efter 14 dage til en maaned i kyrehuset er sukkeret rede til afsendelse. Fadene slaas til og transporteres, hvis der er god forbindelse, pr kærre til byen, ellers til en af de mange smaa beskyttede vige („bay'er"), hvorfra det prammes til en af de to havnebyer. Det var uden tvivl disse lette transportmuligheder, der gjorde sukkeravlen lønnende paa øerne, skønt de som nævnt klimamæssigt ligger paa grænsen af det rentable. Det brune sukker eksporteredes, men kunne ikke bruges i den form, det havde. Det maatte raffineres, hvilken proces efter merkantilistisk opfattelse skulle være moderlandet forbeholdt. Vi ved da ogsaa, at øerne modtog deres forbrug af hvidt sukker fra Danmark.

Alle sukkerets affaldsprodukter udnyttedes. Skummet fra sukkerkogningen bragtes til romhuset, hvor det blandedes med mallasten og hensattes til en gæring, der varede en uges tid, hvorefter selve destilleringen tog sin begyndelse. Efter destillationen lagredes romfadene ofte i flere aar, inden de eksporteredes. Dog kunne man godt nyde den friske rom, men det var en formidabel drik, hvis virkninger var uoverskuelige, og som bar det malende navn „killdevil", slavernes yndlingsdrik.

Sukkerrørets blade, der laa paa marken, sankedes sammen og anvendtes til dyrefoder. Magassen, affaldet fra møllen, tørredes og tjente som brændsel i kogehus og stile, ja, den kunne ogsaa anvendes til tækning af tage, og havde man til overflod, kunne den bruges som gødning blandet med dyregødning.

Der rørte sig et travlt liv paa plantagerne i høstens tid. Fra markerne hørtes bombaernes raab, naar de skyndede paa negrene; ad vejene rullede kærrerne, medens æslerne trippede ad klippestier mod møllerne, der svang vingerne i aarstidens friske passat; og fra kogehusets skorsten opsteg røgen dag og nat, men mest frydefuldt for et planterøje var det dog at se de store „oksehoveder" med den dyrebare høst langsomt med studeforspand paa vej ud i den store verden for at hente høstens løn hjem. Det er da heller intet under, at poesien griber den ellers vrede Oxholm, da han kommer hertil i sin skildring af sukkerdyrkningen: „sundhed og glæde fremkaldes og fornyes i høstens tid – alle mand ere beskæftigede – de mange murede ildrør opjage i luften en tyk røg svanger med de tiloversblevne sukker- og saltpartikler og vegetabilsk støv, brændslet giver af sig, som nedfalder igen beladt med fedme i taagen paa jorden og befrugter den. Lugten af sukkersaften, naar den er færdig at granulere . . . er som en balsam, der indaandes paa en anseelig afstand derfra og giver glad mod i brystet. Dampen i kogehuset og den fixe luft i destillerhusene ere lægedom for engbrystige og svindsottige".

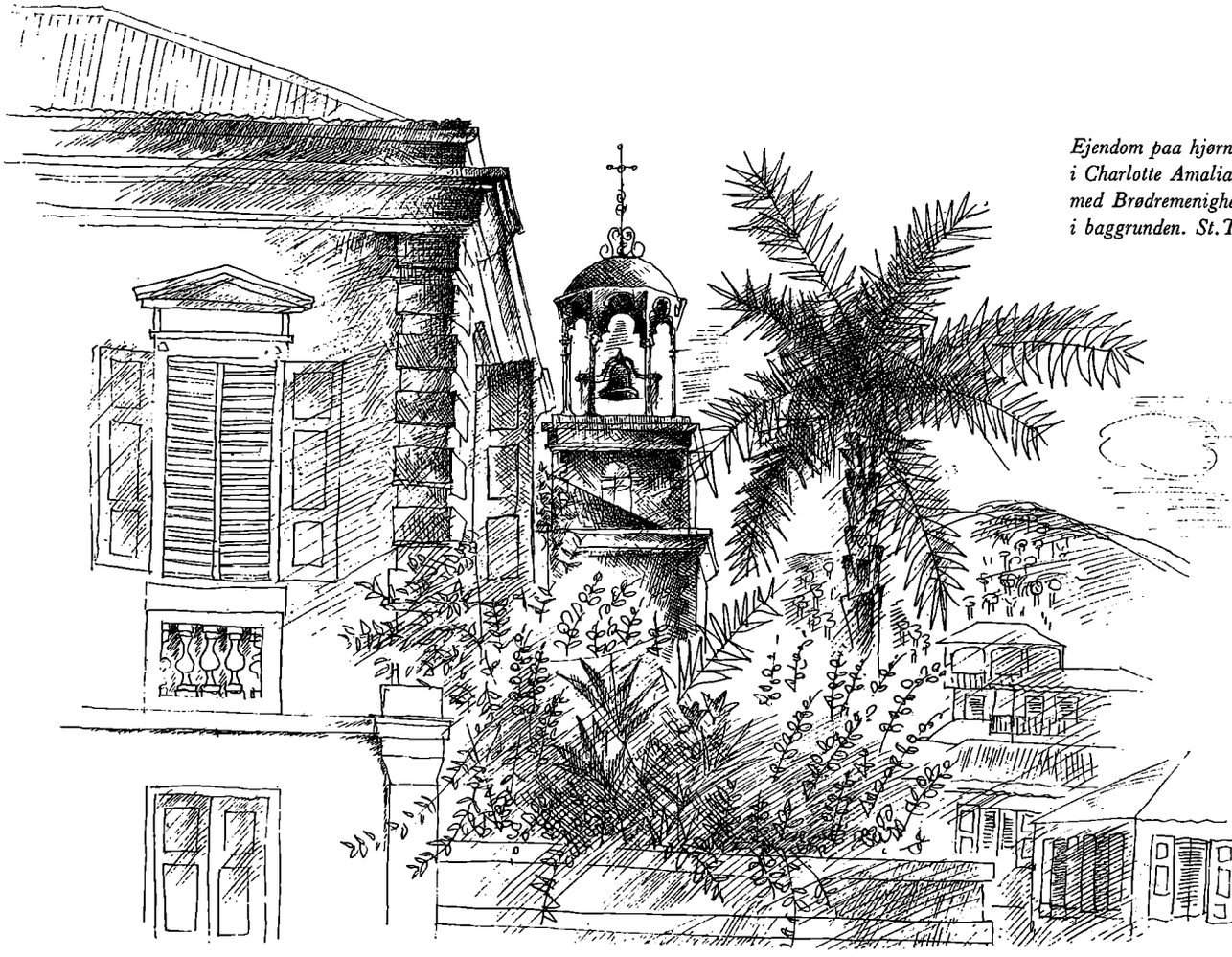

Ejendom paa hjørnet af torvet i Charlotte Amalia med Brødremenighedens kirke i baggrunden. St. Thomas

Selv om *bomuldsdyrkningen* spiller en underordnet rolle, kan der dog være grund til at dvæle et øjeblik ved den, dels fordi den i tidligere tid havde været mere fremtrædende, da den krævede langt mindre kapital, baade hvad bygninger og redskaber og hvad negre angik, hvorfor den egnede sig godt for nybyggere, der selv skulle tjene deres penge fra grunden af; dels fordi bomuldsdyrkningen fortsattes gennem storhedstiden paa østendens tørre jorder, hvor vi gennemgaaende finder et beskednere klientel af plantageejere. Haagensen, der selv havde bomuldsplantager, giver os en skildring af dyrkningen, som den formede sig ved aarhundredets midte.

Naar marken er renset, saas frøene i halvanden fods afstand, og efter 4–6 dage kommer spirerne frem af jorden. Saa maa der luges to gange om de unge planter, der ogsaa udtyndes. Naar de begynder at løbe i højden, maa man brække topskuddene af, for at faa dem til at vokse i vidden. Naar modningen nærmer sig, kommer der knopper, „og paa den tid, at bomulden lader sig til syne, aabnes disse knopper ligesom en rose, og lader den hvide uld sig af samme se". Dette syn gør ogsaa den ellers knastørre Haagensen helt poetisk: „det er en overmaade stor fornøjelse at se, hvor hvid en mark er med bomuld, og hvor smukt disse træer paraderer, naar de have deres rigdom paa sig".

Nu er det tid at begynde plukningen, der strækker sig over tre à fire maaneder. En slave bør plukke 60–70 pd daglig, men der er dem, der kan klare 100 pd. Naar bomulden er transporteret hjem, passerer den gennem „en machine, som kaldes ginne" (den saakaldte cotton gin), der skiller frøene fra haarene. Maskinen drives med fodkraft, idet slaven træder paa et bræt, der driver hjulet rundt. Den afplukkede bomuld pakkes i store baller, dvs sække, der er $3^1/_2$ alen lange, og som spændes ud mellem stænger. Bomulden kastes op i sækken, hvor en slave til stadighed er beskæftiget med at træde den sammen. Sækkene rummer ca 400 pd. Bomuldsdyrkningen har ogsaa sine farer at trækkes med. En regnbyge i høsttiden er meget uvelkommen, og under opvæksten trues avlen af orme, der i løbet af faa dage kan ødelægge alle de grønne blade.

Vi savner meget tal for bomuldsproduktionen. Den androg i halvfemserne kun ca 65.000 ℔ aarligt paa St.Croix til en værdi af 40.000 rd, men den har uden tvivl været større tidligere. Ryberg angiver

for 1764 et tal paa 1/4 mill. ℔, og vi ved, at produktionen flere gange tog et opsving under krigene, endnu saa sent som under den amerikanske borgerkrig i 1860erne.

Bomuldsdyrkningen har sat sig et varigt spor i østendens stednavne, hvor vi træffer plantagenavne som „Cotton Grove", „Cotton Valley" og „Cotton Garden".

Sukkerproduktionens gennembrud og stærke intensivering i tiden omkring 1760 krævede selvsagt en *betydelig kapitalanvendelse*, langt ud over hvad enkeltmand almindeligvis kunne præstere, selv om adskillige i den første tid, som skildret af Haagensen, er begyndt i det smaa og langsomt har arbejdet sig op. Kredit blev derfor nødvendig for at gennemføre den intensive drift, og naar en plantage solgtes, var det næppe almindeligt, at den planter, der agtede at forlade landet for i England at nyde sin gevinst, har været tilbøjelig til at lade ret meget af sin formue henstaa som en yderste prioritet under Vestindiens usikre konjunkturer og saa fjernt fra sin fremtidige bopæl, at al kontrol med pantet blev illusorisk.

Overgangen til nye driftsmetoder (vindmøller f. eks.), forøgelsen af slavebestanden og dennes hastige afskrivning skabte altsaa et meget stærkt kreditbehov. Vi saa da ogsaa, at der blandt de aktiver, som staten overtog fra kompagniet i 1755, figurerede en ikke ubetydelig gæld fra planterne til kompagniet (i alt 906.500 rd). Denne gæld undlod Prøck som omtalt andetsteds trods skarpe paamindelser at indrive ud fra den i og for sig rigtige betragtning, at det ville bremse den store fremgang, der var under udvikling, navnlig paa St. Croix. Hans eftermand, Peter Clausen, fik det paalagt som en hovedopgave at indkassere den kgl. gæld, hvilket han med den ham egne nidkærhed gik i gang med. Resultatet var fatalt, idet planterne som nævnt skiftede kreditor og kastede sig i armene paa hollandske bankierhuse, hvis betingelser var ret naadeløse, og som krævede renter og afdrag betalt i sukkerhøsten, der skulle føres til Amsterdam. Følgerne blev, at sukkertilførslerne til København dalede saa stærkt, at sukkerhandelen kom til at staa over for en krise. Det samme blev tilfældet med de vestindiske plantere, da huset ter Borch & Sønner i Amsterdam krakkede. Staten traadte derfor til og opkøbte det hollandske laans kasseobligationer paa markedet i Holland for en kurs af ca 60, hvilken nedskrivning staten kulant overførte paa de vestindiske debitorer. Renten til Holland havde andraget 6 % + mange ekstra omkostninger og ubehageligheder, medens den danske stat satte renten til 4 1/2 % + 2 % i afdrag og med en amortisationsperiode af 28 aar, hvorimod det hollandske laan løb paa en bestemt tid for derefter at opsiges med hele hovedstolen paa een gang. Denne helt moderne konverteringsmanøvre betød en umaadelig lettelse for de vedkommende plantager, og Oxholm fremhæver da ogsaa, at indehaverne af de kgl. laan, der kunne transporteres, fik meget mere for deres plantager ved salg end de plantere, der maatte trækkes med private laan.

Det er den anonyme skribents kritik af disse statsmidlers efter hans mening ganske uforsvarlige anbringelse, der trykker Oxholm pennen i haanden til et forsvar for sig og sine standsfæller. Naar vi derfor paa grundlag af Oxholm opgør gældsforholdene, eller rettere behæftelsesprocenten, bør vi med hans formaal in mente tage tallene med et vist forbehold.

Ved midten af halvfemserne udgjorde den kgl. gæld 3.553 mill. rd v. c. Hertil kommer saa en midlertidig kreditkasse med 80.000 rd samt negerlaanet (som Oxholm ikke regner med) paa 570.000 rd, ialt offentlig gæld: 4.204 mill. rd. Ved hjælp af kvartprocentskatten, som svaredes af al pantegæld, opgøres den private pantegæld til 9,8 mill. rd, saaledes at den samlede pantegæld opgaar til 14 mill. rd, hvilket tal jo i sig selv ikke siger meget, hvorfor vi vil prøve paa at opgøre det i forhold til de behæftede værdier (se tabel 16 over øernes aktiver). Det fremgaar heraf, at landbrugsværdien (jord + bygninger etc + slaver) for alle tre øer opgik til 33.835 mill. rd, saaledes at behæftelsesprocenten altsaa laa paa godt og vel 40 %. Men da vi maa gaa ud fra, at Oxholms tal er ret høje – saaledes holder hans gennemsnitsværdi

for slaver, 350 rd, næppe stik – maa vi regne med en endnu højere behæftelse. Hertil kommer saa en ret betydelig løs gæld til købmænd paa øerne, til købmænd i København og til det offentlige i form af høstpantebreve, de saakaldte „majveksler", der skulle indfries ved høstens afslutning. Vi vil derfor næppe tage meget fejl, naar vi antager, at behæftelsen har nærmet sig halvdelen af panteværdien, hvad der taler et tydeligt sprog om øens helt moderne gældsforhold. Og da nu gælden har været meget ujævnt fordelt paa de forskellige plantager, er det klart, at der har været et betydeligt antal af plantere, der sad meget yderligt, og som man med et moderne udtryk fra tredivernes danske landbrug kunne betegne som „prioritetsbestyrere".

Tabel 16. Øernes samlede værdi efter Oxholm (tusind rd v.c.)

	St.Croix	St.Thomas	St.Jan	I alt	Samlet landbrugsværdi
Jordværdi	11.640	1.384	0.965	13.989	33.835
Bygninger	10.185	0.400	0.300	10.885	
Landnegre	7.725	0.989	0.697	8.961	
Byhuse	2.625	0.500	–	3.125	
Bynegre	1.771	0.972	–	2.743	
Skibe	0.157	0.255	–	0.412	
	33.653	4.500	1.962	40.115	

Naar vi til slut vil prøve paa at opgøre driftsresultaterne, støder vi paa meget store vanskeligheder. Den vigtigste af disse er, at vi ikke kender høstudbyttet paa øerne. I kapitlet „handel" er der gjort rede for aarsagerne hertil. Vi kender simpelthen kun udførselstallene fra toldbøgerne, og de er i hvert fald ikke identiske med høstudbyttet. Heller ikke kan vi bygge noget videre paa de mange enkelte tal for udbytte pr ager, som vi finder spredt rundt omkring, fordi jorden er meget forskellig, og udbyttet svinger stærkt fra aar til aar, som det vil gøre, naar dyrkningen klimatisk ligger paa grænsen af det rentable. Vi foretrækker derfor at holde os til Oxholms betragtninger, som vi dog stadig tager med et vist forbehold.

Plantageværdierne udregner Oxholm paa den maade, at han har gennemgaaet en række taksationer, hvorefter han kommer til det resultat, at 40 % af værdien falder paa jord og beplantning; bygninger, redskaber og besætning repræsenterer 35 %, mens de resterende 25 % falder paa slavebestanden. Derefter tager han antallet af plantagenegre, som han kender, og multiplicerer med 350 rd, hvilken pris vistnok som nævnt er temmelig høj. Det tal, han saaledes finder, skulle altsaa udgøre ca 25 % af den samlede værdi, og det er ogsaa let at finde værdien af jord og bygninger. Oxholm er ikke blind for fejlkilderne ved fremgangsmaaden, og han gør derfor en kontrolberegning, hvorved han finder, at jordværdien er ca 220 rd pr ager, hvilket stemmer ganske godt med det andet resultat. Paa et mere usikkert grundlag anslaar han jordværdierne for de to andre øer til 120 rd pr ager. Resultaterne af hans vurdering findes paa tabel 16 og understreger meget kraftigt St.Croix' aldeles dominerende stilling.

Nu gælder det for ham at se, hvad kapitalen afkaster. Her er udgangspunktet toldbøgernes (for lave) tal for udførselen i de 4 aar 1793–1796. Oxholm er klar over, at toldbøgerne ikke giver høstværdien, men han fremhæver, at disse aars gode sukkerpriser har gjort smughandelen betydningsløs. Udbyttet tegner sig da saaledes i gennemsnit for de 4 aar:

18.714 fade sukker	à 12 rd pr 100 pd	. . .	2.245 mill. rd v.c.
8.381 fade rom	à 150 „ „ fad	. . . . .	1.257 „ „
400 sække bomuld	à 100 „ „ sæk	. . . . .	0.040 „ „
Gennemsnitsudbytte 1793–1796		. . . . .	3.542 mill. rd v.c.

Udbyttetallet, 3.542 mill. rd v. c., udgør altsaa mellem 10 og 11 % af den beregnede kapitalværdi eller „handelsværdien". Men dette tal er jo et rent bruttotal. Der er ingen udgifter anført. Dem maa vi altsaa se at danne os et skøn over. Den aarlige udgift til negerbestanden opgør Svejstrup efter West til 825.000 rd v. c., hvad der maaske er rigeligt, da West ønsker, man skal faa det indtryk, at negrenes materielle kaar er særdeles gode. Hertil lægger Svejstrup 150.000 rd v. c. til vedligeholdelse af det faste inventar beregnet efter den aarlige indførsel af bygningsmaterialer etc. Dertil kommer vedligeholdelsen af negerbestanden, som vi vil sætte til ca 150.000 rd v. c. paa basis af Oxholms slavepriser og ud fra kendskabet til den aarlige fornyelse gennem en række aar. Yderligere maa hertil lægges skatter og lønninger til forvaltere etc, som kan ansættes til ca 100.000 rd v. c. Saaledes kommer vi til et udgiftstal, der ligger paa ca 1¼ mill. rd. Dette tal svarer ret nøje til udbyttet af romproduktionen. Og nu ved vi, at det er en ofte gentaget regnskabsregel paa St. Croix, at romproduktionen dækker udgifterne. Ser vi altsaa bort fra udgifterne som dækket af romproduktionen, har vi en nettoindtægt af 2.285 mill. rd v. c., hvilket giver en forrentningsprocent af 7,70 af de 29 mill. rd v. c., som udgjorde „handelsværdien" af St. Croix' landbrug, hvad der maa anses for særdeles favorabelt. Herved maa man dog huske paa, at 40 % af den samlede værdi er behæftet med gæld. Trækker vi forrentningen fra (ca 4½ %), faar vi et udbytte paa 10 % af egenkapitalen. Naar ejendomspriserne steg saa stærkt og vedblev at stige gennem saa mange aar, skyldtes det uden tvivl forventningen om en fortsat stigning, en spekulation, der holdt stik i en aarrække, men som ingenlunde svarede regning i det lange løb. Vi vender dermed tilbage til vort udgangspunkt: De stigende ejendomspriser, der fremkaldte spekulation paa kort sigt, blev øernes økonomiske forbandelse. Man opnaaede ikke den intime tilknytning paa lang sigt mellem ejerne og jorden, den, der alene betinger varigt udbytte og lykkelig udvikling.

Tabel 17. Nettoudbytte af St. Croix' landbrug 1793–96 (tusind rd v. c.)

	Landbrugets „handelsværdi"		Høst-udbytte
Jordværdi	11.640	Sukker	2.245
Bygninger	10.185	Bomuld	0.040
Slaver	7.725		
Værdi ialt	29.550	Nettoudbytte	2.285

Forrentningsprocent: 7,7. Romindtægterne er 1.257, hvilket regnes = omkostninger.

Tabel 18. Slaveinventarium over slaverne tilhørende kronens plantage „La Grange" (dateret 4. maj 1759)

„Amtmanden overleverede en liste, og derefter blev enhver opraabt og af mesterknægten Johan Rasmussen Dorph, som var til stede, for at tilkendegive, hvad hver negers arbejde var, samt hvad brøst og fejl de maatte have, indkaldet til eftersyn saaledes:

Negermænd:

1. Andreas, bomba eller driver efter de andre negre, frisk og stærk.
2. Katha, underdriver, ligeledes frisk og stærk.
3. Toni, balber, ung og stærk.
4. Pieter Dey, sukkerkoger, ligeledes ung og stærk.
5. Schwaart Dey, do. do.
6. Andreas, bødker for sukkerfade, ung og stærk.
7. Qvamina, do. , lidet med graapokker, ellers stærk.
8. Akajem, ved stiilen (d. e. romdestilleriet), lidet aldrende, ellers vel.
9. Jammi, ved stiilen, frisk og vel.
10. Jeppe, gammel og med brok, ellers i haven.
11. Causu, arbejder i plantagen og er frisk.
12. Bannikro, do.
13. Cæsar, med et svullet ben, arbejder i plantagen.

14. Codjo, frisk og vel, arbejder i plantagen.
15. Cipido, eller Attka, i ditto, nu bortløben i busken.
16. Coffe St.Thomas, arbejder i plantagen, er frisk.
17. Coffe St.Croix, do.
18. Klein Takki, do.
19. Jan Takki, do.
20. Foly, ved fortet paa vestenden for at bære vand til soldatesquen, skal være frisk og stærk.
21. Kipido, arbejder i plantagen, frisk og stærk.
22. Simon, do. do.
23. Printz, har et saar paa det ene ben, men ellers en stor skælm, baade i at stjæle som andre ting.
24. Goliath, ryggen brækket, slette ben, og altsaa gør intet uden at se lidet efter bæsterne.
25. Pierro, brystsyge og svællede ben, gør intet.
26. Quasi, arbejder i plantagen, er ung og frisk.
27. Wanico, lam i den ene arm, oppasser bæsterne.
28. Tony Cavay, arbejder i plantagen, er stærk og frisk.
29. Codio St.Thomas, do. do.
30. Lang Takki, do. do.
31. Mathamba, do. do.
32. Francis, do. do.
33. Manina, med pokkerne, ellers arbejder i plantagen.
34. Marcus, i pokhuset, under salvation.
35. Isak, arbejder i plantagen, ellers stjæler og er en stor skælm.
36. Samba, arbejder i plantagen og er frisk.
37. Jacob, med pokkerne, og skal i salvation.
38. Fortuna, i pokhuset under salvation.
39. Claus paa hans maj. bark, fraværende.
40. Mathias, svollet overalt, dog gør lidet arbejde i plantagen.
41. Coffe, barberneger, ved fortet paa vestenden.
42. Thama, arbejder i plantagen, er ung og frisk.
43. Akoma, arbejder i plantagen, er ung og frisk.
44. Sica, do. do.
45. Cassa, do. do.
46. Quaku, paa „Princessen", hvor murnegrene for nærværende tid arbejder, for at lære haandværket.
47. Casse, arbejder i plantagen, er frisk og vel.
48. Quao, sygelig, ellers arbejder i plantagen.
49. Kadan, arbejder i plantagen, er frisk og vel.
50. Jonga, do. do.
51. Akra, i jern for bortløben i busken, uagtet han haver slette ben, staar ved møllen lænket for at stikke sukkerrør deri.
52. Christian, med pokkerne, ellers er vant at bortløbe i busken.
53. August, arbejder i plantagen, er ung og frisk.
54. Cassepasse, do. do.
55. Christian, lærer hos tømmermændene, ung og frisk.
56. Aithe, do. do.
57. Emmanuel, doven og er bortløben, ellers arbejder i plantagen.
58. Loubouk, i sygehuset, har blodgang.
59. Sambo, arbejder i plantagen, frisk og stærk.
60. Halwane, do. do.

Negerinder:

1. Cicilia, her ved huset for at tjene, er frisk.
2. Susanne, er lam i hænderne, ellers i haven.
3. Serfina, arbejder i plantagen, er frisk, dog gammel.
4. Santie, gammel, arbejder lidet i plantagen.
5. Snartkie, er plaget med maanedssyge, ellers ung, arbejder i plantagen.
6. Odea, arbejder i plantagen, frisk og ung.
7. Flora, eller Phillipa, do. do.
8. Anna, arbejder i plantagen, gammel.
9. Eva, do. , ung og frisk.
10. Magdalena, do. , svollede ben.
11. Aba, gammel svollede ben, duer ikke til arbejde.
12. Aurora, arbejder i plantagen, frisk og stærk.
13. Lovisa, do. do.

14. Lena, bager brød for soldatesquen paa vestenden.
15. Betki, ved huset her til oppasning.
16. Susanna, gammel, arbejder i plantagen.
17. Mariana, har et saar ben, arbejder i plantagen.
18. Sebeina, do. do.
19. Maria, arbejder i plantagen, ung og frisk.
20. Fiba, til oppasning ved sygehuset.
21. Maritke, arbejder i plantagen, frisk og vel.
22. Martha, sygelig, duer til intet arbejde.

Negerdrenge og pattebørn:

1. Andreas, halvvoksen, ved huset til oppasning.
2. Emmanuel, liden, kan intet arbejde gøre.
3. Francis, do. do.
4. Abraham, halvvoksen, ved murnegrene for at lære haandværket.
5. Nathanael, liden, kan intet gøre.
6. Thoni, do. do.
7. Barnabas, do. do.
8. Cornelius, pattebarn.
9. Wandomingo, do.
10. David, do.
11. Thomas, liden, kan intet gøre.

Negerpiger og pattebørn:

1. Mintkis, fuldvoksen, arbejder i plantagen.
2. Annika, ved de smaa kreaturers opvartning, som tilhører amtmanden.
3. Johanne, liden, gør intet arbejde.
4. Cathrina, et pattebarn.
5. Anna, liden, kan intet gøre.
6. Susanna, do. do.
7. Mariana, do. do.
8. Norra, do. do.
9. Christina, pattebarn.
10. Anna Maria, kan intet gøre.
11. Cennina, kan intet gøre.

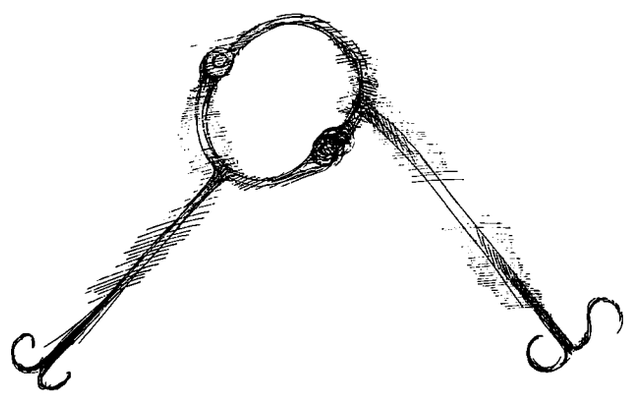

Halsring anvendt til slaver, der ofte søgte at løbe bort. St.Croix. Modhagerne skulle forhindre flugt mellem tætvoksende sukkerrør

SLAVEKAAR

Naar kosten en skønne dag blev bedre, dæmrede det vel for slaveskibets ulykkelige last, at overfartens rædsler stundede mod afslutningen, og de overlevende kunne ogsaa paa andre omraader mærke en ændret behandling. Det gjaldt jo om, at ladningen ikke ankom i en altfor miserabel forfatning. Man veg end ikke tilbage for ved kosmetiske midler at fikse lidt op paa naturen! Slaverne blev indgnedet i palmeolie for at tage sig mere præsentable ud, ja, til tider flottede man sig ogsaa med at give dem et lille lærredsskørt som en tribut til velanstændigheden. Af hver skibsladning var der dog mange (se tabel 19a), som var i en saadan forfatning af sygdom eller kvæstelser, at de døde, inden de naaede at komme paa auktion.

Efter ankomsten anbragtes slaverne i en eller anden rummelig købmandsgaard, hvor de grupperedes efter deres nationalitet, som spillede en afgørende rolle for den pris, de kunne indbringe, idet nogle stammers medlemmer var lette at afrette, medens andre var mere eller mindre umedgørlige. Den bedre behandling fortsattes. Det gjaldt om at faa bestanden i godt humør til auktionen. Der trakteredes med sukker og ris – det var noget, der satte sig paa sidebenene – og de voksne negre fik tobak og piber. Saa kunne eftersynet begynde, og de lysthavende indfinde sig fra fjern og nær. Eftersynet var grundigt. „Det er ellers artigt nok at se paa saadan et menneske, naar han staar for auktionen til sælgningen . . . og hvorledes han visiteres, thi for det første er han eller hun nøgen, saa at de let kan se, om de have nogen fejl eller ikke. De ses og i munden, om de have deres tænder, saavel som om deres tunge er rød og sund, saa føles dem og paa deres ben, laar og arme, om de ej ere svulne, ligeledes maa de enten løbe, springe eller hoppe fra jorden for at se, om de ere smidige, de fornemmer og, om de ere kortaandede". De store købere har gerne plantagens feltskær med sig, som de raadspørger, „om de have bræk eller ej". En vanskelighed knyttede sig til eftersynet: hvorledes skulle man ved auktionen genkende den slave, man maatte være liebhaver til. De var jo alle nøgne og i de blankes øjne uden større forskel. Men denne vanskelighed lod sig klare ved at binde en traad om fingren paa de slaver, man var interesseret i. Under eftersynsperioden havde de nysankomne besøg af øens slaver, som satte dem lidt ind i forholdene, hvilket ofte resulterede i, at slaverne ved gebærder gav til kende, hvem de gerne ville købes af.

Ved auktionen opraabes de en for en, idet dog „pattebørn" naturligvis maa følge moderen. Derfor søger moderen at samle saa mange af sine børn om sig som muligt. Haagensen siger, „undertiden bliver der vel solgt 2, 3 à 4 børn med moderen, men saa skal og moderens graad være aarsag dertil". Der kan næppe være tvivl om, at det har været hjerteskærende scener, som har udspillet sig her ved auktionen, naar mødrene skiltes fra deres børn for slet ikke at tale om adskillelsen mellem ægtefæller, der var saa godt som uundgaaelig. At det ikke har rørt planterne, er en given ting, men det har dog sikkert forekommet den nysankomne embedsmand et rystende optrin. Auktionens afslutning var et makabert skuespil. Da opraabtes vraggodset: de syge og kvæstede negre. De opkøbtes for ringe summer – nogle faa rigsdaler – af læger og jøder, der, hvis de var heldige, ved en enkelt negers helbredelse kunne have en spekulationsprofit ud over, hvad de mange nitter havde kostet.

Efter salget gav køberen negeren et nyt navn og lod sine kendingsbogstaver indbrænde paa hans bryst eller arme. Paa de store plantager kunne det nok knibe med at finde paa navne. Mange beholdt deres

negernavn, andre fik almindelige engelske navne, men ogsaa danske bondenavne som Jeppe og Maren kan træffes. Slap fantasien op, tog man sin tilflugt til ugedagenes navne. Paa de store plantager kan man finde dem alle repræsenterede. Der var mange andre „Fredage" i Vestindien end Robinson Crusoes. Ogsaa maanedernes navne findes repræsenterede i slaveinventarierne.

Det var en streng tid, der forestod den nyankomne slave, „busalen", som han kaldes i modsætning til kreolen, den paa øerne fødte slave. Retsligt, eller rettere skattemæssigt, var slaven dog kun busal i eet aar, dvs hans ejer var i dette tidsrum fri for at betale kopskat af ham. Ofte var busalerne lette at have med at gøre, men alting forekom dem saare svært. Først og fremmest selve deres trældomskaar, dernæst det regelmæssige og meget strenge arbejde, og hertil kom til en vis grad den sproglige isolation, idet der paa øerne fandtes repræsenteret saa mange folkeslag fra Guineakysten, at de kun stod i sproglig forbindelse med hinanden gennem det kreolske sprog, der, omend det var enfoldigt, dog tog tid at lære. Almindeligvis overdrog planteren busalens „opdragelse" til et par ældre fornuftige slaver, som busalen tillidsfuldt knyttede sig til i den grad, at han betragtede dem som forældre og tiltalte dem som far og mor. Paa den anden side var de nyankomne genstand for de ældre slavers og navnlig kreolslavernes dybeste foragt paa grund af deres manglende vestindiske pli.

Slaverne falder efter deres anvendelse i tre hovedgrupper. Langt den overvejende del var beskæftiget med jordens dyrkning: *marknegrene* („kaminanegrene"). De mere opvakte blandt dem kunne uddannes til specialister paa forskellige omraader: *haandværksnegrene*. Endelig beskæftigedes en del af de mest indtagende og belevne af dem som tyende: *husnegrene*. Om busalens vej var der ingen tvivl. Den gik direkte til sukkerplantagens negerlandsby, „negeriet".

Kl 4 om morgenen, medens nattens dybeste mørke endnu rugede over jorden, blæste bombaen i „tutuen", et konkyliehorn, for at vække sine undergivne. Først fodredes kvæget med det græs, som var blevet indsamlet den foregaaende aften, og dernæst sørgede negrene for sig selv, saa at man kl 5 i samlet trop kunne begive sig i marken, medens det begyndte at lysne.

Her gik arbejdet i reglen paa til kl 8, hvor man rastede en halv times tid, for derefter at fortsætte til middag, hvor tropesolen umuliggjorde alt arbejde. Der er vidnesbyrd (hos Haagensen) om, at man i den egentlige nybyggertid paa St.Croix arbejdede uden formiddagspavse, og man har egentlig indtrykket af, at han finder dette naturligt. „Somme mænd har den maade", at slaverne faar et halvt eller helt kvarter „for at æde en mundfuld, om de har noget, andre tillade det derimod ikke". Fra 12 til 14 rastedes der, det vil rigtignok sige, at der til middag maatte samles en dragt foder til kvæget. Derefter fortsattes arbejdet til kl ca 18, hvorefter der igen maatte samles foder – denne gang to dragter, inden man kunne holde fyraften. Dog ogsaa denne var med modifikation, idet der paa visse tider af aaret krævedes natarbejde fra 19–22, det saakaldte „donkerværk", særlig i høsttiden, der paa de store plantager var tilrettelagt saaledes, at den varede henved halvdelen af aaret. Det giver altsaa, uden „donkerværk", en arbejdsdag paa $10^1/_2$–11 timer af det strengeste markarbejde under en glødende tropesol + indsamling af 4 dragter græs.

„Negeriet" bestod af en samling primitive hytter, en til hver husstand. Hytten havde et træskelet, hvorover der var vidjefletning, som var klinet med kogødning. Den rummede to rum, det ene soverum, med jordgulve dækket af sivmaatter. Negrene var ikke uden sans for hjemmets hygge, saavidt deres kaar tillod det, og Oldendorp konstaterer med stolthed, at de kristne negre er foregangsmænd, hvor det gælder hytternes pyntelighed, særlig hvad kalkning angaar. Nogle af dem opfører endda et særligt kogehus.

Principperne for negrenes forplejning er ofte under diskussion. Problemet er kostforplejning paa planterens bekostning eller selvforplejning fra egen jordlod. Resultatet var ofte et kompromis mellem de to systemer, af hvilke det sidste uden tvivl var det fordelagtigste for negeren og det, der tiltalte den stræb-

somme neger mest, ligesom der ikke kan være tvivl om, at dette system direkte bidrog til stabile familieforhold. Efterhaanden som jordpriserne steg, fandt navnlig de engelske plantere det imidlertid fordelagtigere at tage negrenes jordlodder under dyrkning og lade en stedse større del af bespisningen foregaa som kostforplejning ved uddeling af mel, saltet sild og flæsk. De to sidste lækkerier kun i meget beskedne kvanta. Var tiderne sløje, blev de kostforplejede negre underernærede i en saadan grad, at dødeligheden steg stærkt. West fortæller, hvorledes plantagenegrene under tørken 1789 kom til byen „og oprullede deres af hunger nedhængende maver". Paa jordlodderne dyrkede negrene fortrinsvis majs, hirse, jamsrod og kassavarod, men de havde ogsaa et beskedent husdyrbrug, der rummede fjerkræ, særlige spisekatte samt hunde, der ogsaa almindeligvis havnede i suppegryden. Desuden benyttedes en del af fritiden til fiskeri i de lave laguner, hvor der fandtes stor fiskerigdom, og hvor negrene trods strenge forbud saa deres snit til at fiske paa den maade, at de kom et stykke giftigt træ i vandet med det resultat, at fiskene i vid omkreds mistede bevidstheden og flød op til overfladen.

Med klædedragten stod det i begyndelsen kummerligt til. Almindeligvis færdedes negrene ganske nøgne paa markarbejdet, i det højeste med et nødtørftigt lændeskørt, hvad der efter det oprindelige syn paa slaverne aldeles ikke generede deres herrer. Heri som i saa meget andet bragte negermissionen andre synspunkter frem. „Thi da evangeliet fandt indpas i negrenes hjerte, overtydedes de snart om det uanstændige i en nærmest nøgen menighed". Men efterhaanden som forholdene bedredes, var negrene tilbøjelige til at gaa videre end det efter evangeliets forskrifter kunne siges at være strengt nødvendigt. De satte faktisk en stor del af deres sparsomme indkomster ind paa et yderst pynteligt ydre, og her udgjorde dels frinegrene, dels husnegrene det misundte forbillede.

Det gamle syn paa negrenes karakteregenskaber fra kompagniets haarde tid finder vi hos Haagensen. Hans dom er summarisk. Negrene „ere ligesom skabt til træl, de ved ej heller af andet end bestandigen at arbejde, gør det derfor(!) og med plaisir, ja, syngende og ved godt mod, ligesom vare de de lykkeligste, der vare til". Man kan ikke karakterisere dem i almindelighed, men saa meget mener Haagensen dog at kunne sige, „som jeg tror enhver borger i Vestindien, som kender dem, og skal sande med mig: at de ere alle onde af natur, og at lidet godt bor hos dem, ja, om jeg tør sige det, tror jeg virkeligen, at deres sorte hud vidner om deres ondskab, og at de ere destinerede til trældom, saaledes [at] de ingen frihed bør have, og, at i det land, hvor disse sorte have deres frihed, kan ingen kristen begaa sig eller være lidt".

I og for sig begynder missionshistorikeren Oldendorp paa samme maade: „de hedenske negres sædelige karakter er for størstedelen slet". Men hos ham er dommen parret med menneskelig forstaaelse og kristen medfølelse. Til sit kald som udsendt visitator og fremtidig historieskriver for brødremenighedens mission havde han forberedt sig vel. Han havde foretaget etnologiske studier for at danne sig et billede af guineanegrenes etniske og religiøse ejendommeligheder, saa vel det lod sig gøre i en tid, hvor etnologien endnu var i sin vorden; og han var herigennem naaet til en ikke ringe forstaaelse af problemerne, selv om han naturligvis er hildet i sine egne religiøse forestillinger. Negrene er egensindige, svigefulde og løgnagtige, og de er i en sørgelig grad hengivne til kødets lyst, saa at man hos dem ikke finder begreb om hjertets kyskhed og renhed. Men kan man egentlig vente andet, naar de fra barndommen er blevet opdraget til blot at følge lidenskabernes tilskyndelse? spørger Oldendorp. Dog har de ogsaa gode sider. Man træffer paa rørende kærlighed mellem ægtefæller og børn og den yderste ærbødighed for alderdommen. Stor trofasthed træffes ogsaa iblandt dem, navnlig hos kreolslaverne. Dertil kommer en række færdigheder, blandt hvilke Oldendorp særligt fremhæver deres gode hukommelse, der jo blev et vigtigt aktiv for en mission, som i det store og hele maatte meddele den kristne lære til sine proselytter i mundtlig form. I virkeligheden gaar Oldendorps dom over negrenes nationalkarakter igen hos de fleste forfattere, ja, helt op til Lawaetz' missionshistoriske disputats fra halvfemserne i forrige aarhundrede.

Ruin af møllen til plantagen „Bodkin", St.Croix

Hvorledes formede nu det indbyrdes liv sig, og hvorledes tilfredsstilledes de aandelige behov hos disse ulykkelige mennesker, der var rykket op fra en historieløs urtidstilværelse og anbragt i et moderne højkapitalistisk samfund, og som havde mistet alle forbindelser, der gav dem et værn i livet: familie, klan, stamme, kultus, ja, selv sprog?

Saavidt slavestanden tillod det, holdt de fast ved deres hjemlands skikke, saa godt de formaaede. Det gjaldt saaledes familielivet. Planterne var i regelen ligeglade med, hvorledes slavernes ægteskabelige forhold var, saa at de i saa henseende kunne indrette sig efter forgodtbefindende. Ægteskabelige forbindelser knyttedes da ogsaa livligt plantagerne imellem, og moderens ejer indkasserede med god samvittighed de ægteskabelige frugter som sin ejendom. Hvor negrene fra hjemlandet var vant til polygami, fortsatte de paa samme maade, hvilket blev et af de vanskeligste forhold, missionen fik at kæmpe imod. Hørte manden og konen til paa samme plantage, tog manden konen til sig i sin hytte. Hørte hun hjemme paa en anden plantage, byggede han hende et hus og besøgte hende i de knapt tilmaalte fritimer. Skilsmisser var meget hyppige, og heri maa man formentlig se et af opløsningens tegn, selv om skilsmisser ingenlunde er ukendte blandt primitive folk.

Barnefødsler gav anledning til stor glæde hos negrene. Til dem var der knyttet megen overtro. Særligt den 8. levedag ansaas for meget farlig, da maatte barselkonen og det spæde barn et helt døgn bevogtes mod onde aander. Og som hjemlandets kultiske skikke kom frem ved barnefødslen, saaledes fulgte de negrene overalt i udlændigheden. Derimod kan man til en vis grad give Oldendorp ret i, at egentlig religionsøvelse blev der ikke lejlighed til. Man havde ladt hjemlandets guder bag sig, og de hvide sørgede ligefrem ved afskibningen fra Guinea for, at ingen fetisch fulgte slaverne til de fremmede strande. Ogsaa dette forhold faar Oldendorp til at fremsætte en human betragtning, der gør ham ære: „naar man betænker, med hvilken blind iver selv de dummeste folkeslag hænger ved deres religion, af hvilken de maaske slet intet forstaar, saa kan man kun antage, at denne mangel paa religionsøvelse maa gøre mange

negre ondt". Man søgte imidlertid at hjælpe sig. Nye fetischer opstod, nye medicinmænd begyndte at praktisere, og de kultiske skikke vedligeholdtes i mere end 100 aar. Blandt disse var en slags daab, der ogsaa praktiseredes paa de nyankomne busaler, som maatte sone deres i hjemlandet begaaede synder, siger Oldendorp, ved adskillige piskeslag. Men maalet med denne busaldaab var netop at give den nye mand nye slægtninge og stammefæller, faddere i den onde, nye verden.

Ogsaa begravelsesriterne søgtes overholdt, omend selve jordfæstelsen ofte foregik under kummerlige forhold. Haagensen hævder, at den døde neger uden videre nøgen blev puttet i et hul i jorden bag hytten, men efter Oldendorp, der har bedre evne til at se, svøbtes liget i en sivmaatte. Efterhaanden kom ejerne ind paa at spendere en kiste, hvortil negrene selv føjede en hvid ligklædning. De efterlevende fejrede begravelsen med gravøl og kultiske danse og sang til trommernes lyd den ganske nat. Det var den skinbarlige urskov, der vaagnede til live igen i den mørke, varme nat. Her foregik noget, de hvide ikke forstod, men som de instinktivt frygtede. Talrige forordninger forbyder dansen og truer med de strengeste straffe; officielt saa man i disse fester en fare for uoplagthed den næste dag, og som kunst havde man kun latter og foragt til overs for de hæslige danse og den ensformige musik. Men dybt i de hvide lurede frygten for, hvad denne genskabte urskovsstemning kunne avle af onde anslag mod de blankes liv og ejendom, rædslen over alle rædsler: negeroprøret.

Den elementære forudsætning for, at negrene selv skulle kunne sørge for deres føde ved dyrkningen af deres jordlod, maatte naturligvis være, at der tilstodes dem saa megen fritid, at de kunne skøtte deres jord ved dagslys. Efter de hvides hjemmefra medbragte strenge sabbathsforestillinger, var det givet, at der ikke arbejdedes paa plantagerne om søndagen, ganske simpelt, fordi ingen hvide kunne have opsigt med slaverne. „Om søndagen maa de [slaverne] arbejde for sig selv, da de jo ikke har brug for sabbath. Dyrker de ikke noget, maa de selvfølgelig sulte. De onde slaver dyrker ingenting, idet de føler sig overbevist om, at deres herre hellere vil skaffe dem mad end lade dem dø af sult. Heri ser de rigtigt", saaledes lyder Haagensens røst fra den gamle, haarde tid, og han tilføjer triumferende, men saa faar de „og 6 (!) gange saa mange hug" som de andre. Allerede da Oldendorp i 1767 besøgte øerne, er det imidlertid blevet almindeligt, at lørdagen var halv fridag, hvorved negrenes stilling naturligvis yderligere forbedredes.

Den forøgede frihed gav paa anden maade negrene større materielt velvære, idet den aabnede dem mulighed for at tjene penge, maaske endog saa mange, at det inderligt attraaede haab om frikøbelse kunne naas; selv om dette dog for de fleste blev en utopi, er der ingen tvivl om, at det virkede ansporende. Vejen frem var saa lang, at den i almindelighed oversteg en stakkels negers taalmodighed. Fristelserne lurede paa ham overalt. Klædekræmmerens bod og romboden var farlige skær at klare under lørdagsbesøget i byen. En finansplan paa lang sigt maatte vige for en øjeblikkelig tilfredsstillelse af behovet. Alligevel er der ingen tvivl om, at disse beskedne muligheder for selvstændig økonomisk virksomhed virkede højnende paa negrene og styrkede deres selvfølelse. Og at adskillige naaede det forjættede maal, er sikkert. Ofte foregik løskøbelsen paa afbetaling. Det skete, at man her snød negrene. Oldendorp siger, at denne afskyelige handlemaade heldigvis hører til sjældenhederne, „men ogsaa een eneste er for meget".

Fra slutningen af vor periode, omkring 1790, har vi hos West en skildring af negrenes indtjeningsmuligheder. Den er dog holdt i meget lyse farver, hvad der hang sammen med hans hele syn paa slaveriet, til hvilket der i øvrigt senere skal vendes tilbage. Der er for det første salget af græs og brændsel til byerne, dernæst opdræt af fjerkræ og salg af grønsager samt endelig fiskesalg, hvortil kommer, at der ved visse lejligheder, naar der arbejdedes i den almindelige fritid, udbetaltes slaverne en lille godtgørelse. Det er imidlertid let at se, at de gode erhvervsmuligheder for slaverne, som West her opruller, væsentlig kom

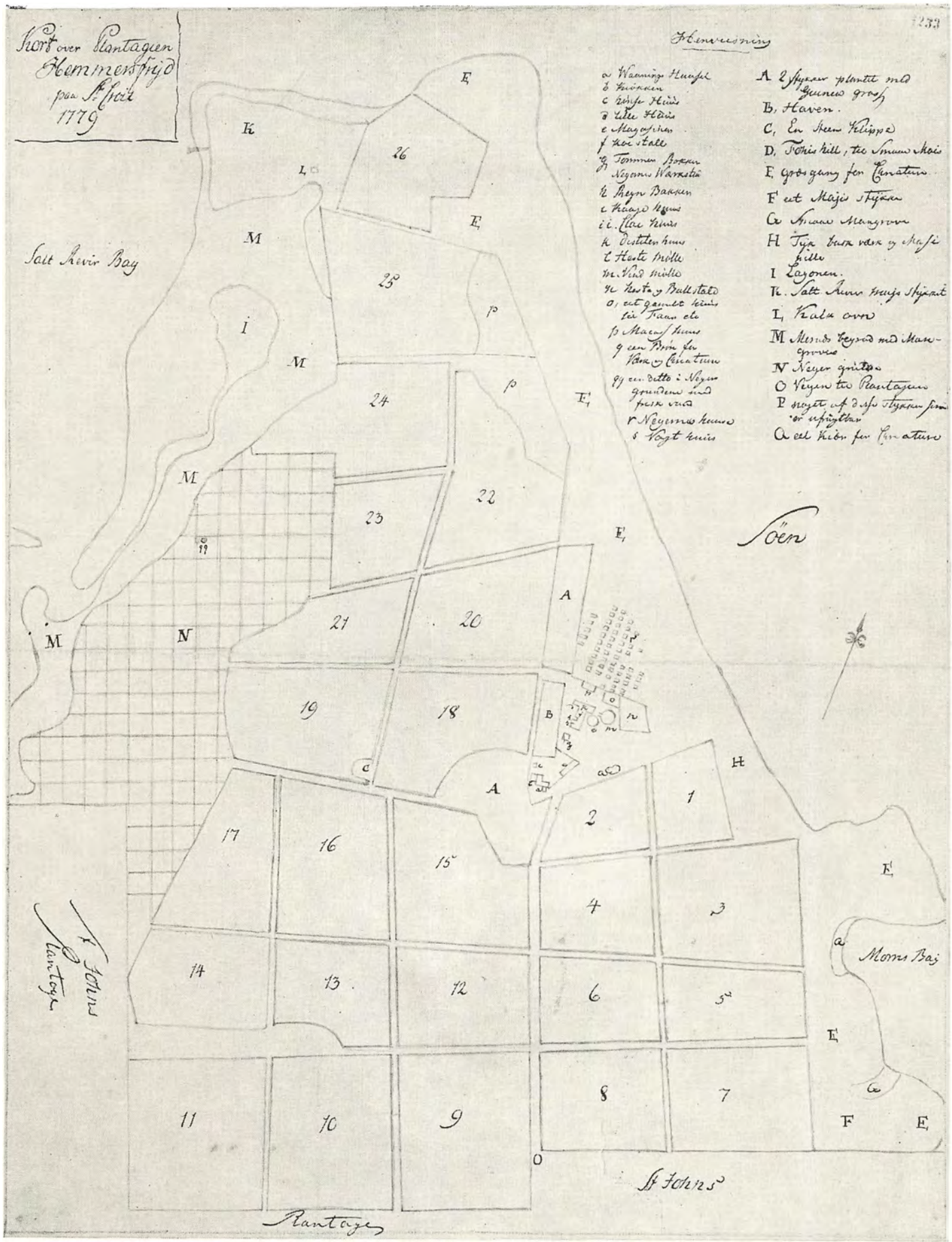

Kort over plantagen „Hemmersfryd" (senere „Judith's Fancy") paa St.Croix 1779. Plantagen, opkaldt efter den danske planter J.P.Hem(m)er(t), optager en halvø nordvest for Christianssted. Det er sandsynligvis det eneste autentiske plantagekort fra storhedstiden. N betegner slavernes lodder, hvor de frembragte deres egne fornødenheder

de slaver til gode, der hørte hjemme paa plantagerne i byernes umiddelbare opland. Markedsture fra de fjerntbeliggende plantager med daarlige veje gennem bjergrigt terræn lod sig kun vanskeligt udføre.

Af en udateret opgørelse i Oxholms bog, der maa stamme fra midten af 1790erne, fremgaar det, at marknegrenes antal udgjorde 82 % af det samlede slavetal paa øerne. Heri er rimeligvis medregnet de *haandværksslaver*, som hørte til plantagedriften, hvorfor det er vanskeligt at danne sig noget helt nøjagtigt billede af de sidstnævntes antal. Den betydeligste del af dem hørte uden tvivl med til plantagedriften, blandt hvis faste bestand af haandværkere regnedes bombaen, samt eventuelt hans underordnede drivere, der fungerede som arbejdsformænd. Hertil maa endvidere regnes de negre, der udførte betroet arbejde i kogehuset, samt smede, murere etc paa de store plantager, ja, vi finder dem endog som barberer, dvs feltskærer, altsaa primitive negerlæger. Ogsaa i byerne fandtes en ret talrig klasse af slavehaandværkere inden for næsten alle fag, foruden de allerede nævnte kan anføres tømrere, skibsbyggere, hjulmænd, sadelmagere, fiskere, bødkere, sømænd og skræddere. Fælles for alle disse „haandværksnegre" var, at de var langt dyrere end de almindelige marknegre. Priserne paa dem gaar op til det tredobbelte. Det var almindeligt, at man lejede slaver ud. Det gjaldt lejlighedsvis marknegre, men meget hyppigt haandværksnegre. Til „haandværksnegrene" medregnes ogsaa den ikke ubetydelige stab af negerslaver, der tilhørte kronen og betegnedes med den pompøse titel „Hans Majestæts negre". Hertil hørte blandt andet „pakhusnegrene", der var beskæftiget ved regeringens depoter af civil og militær art samt ved vejerboden.

Den sidste gruppe er *husnegrene*, der udgjorde et talstærkt tjenerskab paa de store plantager og i byerne, medens smaafolk maatte nøjes med en enkelt. De store plantagers husnegre repræsenterede en vidtforgrenet arbejdsdeling spændende fra kokke, vaskepiger, stuepiger, kammertjenere og kuske helt op til elskerinder, af hvilke adskillige uden tvivl indtog en næsten officiel stilling som ægtehustru. I denne gruppe finder vi de mest „dannede" og dem, der har det mest vindende ydre og væsen. Særlig mulatter og andre lysere blandinger var her foretrukne. Med den stigende levefod øges antallet af husnegre, hvilket til tider volder regeringen bekymring, fordi et saadant avancement for marknegre kan true med at nedsætte øernes produktivitet.

Hvorledes var nu *slavernes officielle retsstilling*, efter at øerne var kommet under kronen?

Udgangspunktet er i dette som i andre lovgivningsspørgsmaal punkt 10 i generalguvernør v. Prøcks instruktion, hvori det befales ham at rette sig efter de paa øerne gældende retssædvaner, hvilket for slavernes retsstilling vil sige de gamle drakoniske bestemmelser, som Gardelin havde udstedt, og hvis karakter var af en saadan art, at de næppe er blevet efterlevet i videre udstrækning. Endvidere medbragte han til øerne et nyt „slavereglement", der dog ikke fik nogen reel betydning.

Alligevel har kommercekollegiets slavereglement af 3. februar 1755 sin interesse derved, at det rummer den danske centraladministrations opfattelse af dette for embedsmændene saare fjerne problem. Det er paa een gang i sine konsekvenser haardere og samtidigt mere humant end praksis paa øerne.

Haardheden ligger i den konsekvente juridiske udformning af slavebegrebet. Slaverne skal „anses som en part og del af ejendom", og der tilsiges herren fri dispositionsret inden for lovens rammer. Endvidere fastslaas det, at slaver intet kan eje uden deres herres samtykke. Her var forholdet imidlertid det, at man de facto i Vestindien anerkendte slavernes private ejendomsret, saa at man endog lod en slave frikøbe sig for sine sammensparede midler. Og medens man paa øerne lader slaverne gifte sig, som de vil, forbydes slaveægteskaber uden herrernes samtykke. Til gengæld maa man ikke tvinge slaverne til ægteskab. „Polygami og fælles sammenleje af begge køn forbydes slaverne aldeles", hedder det endvidere i overensstemmelse med hjemlandets lov, men derovre saa man sædvanemæssigt mere bramfrit paa negrenes kønslige forbindelser.

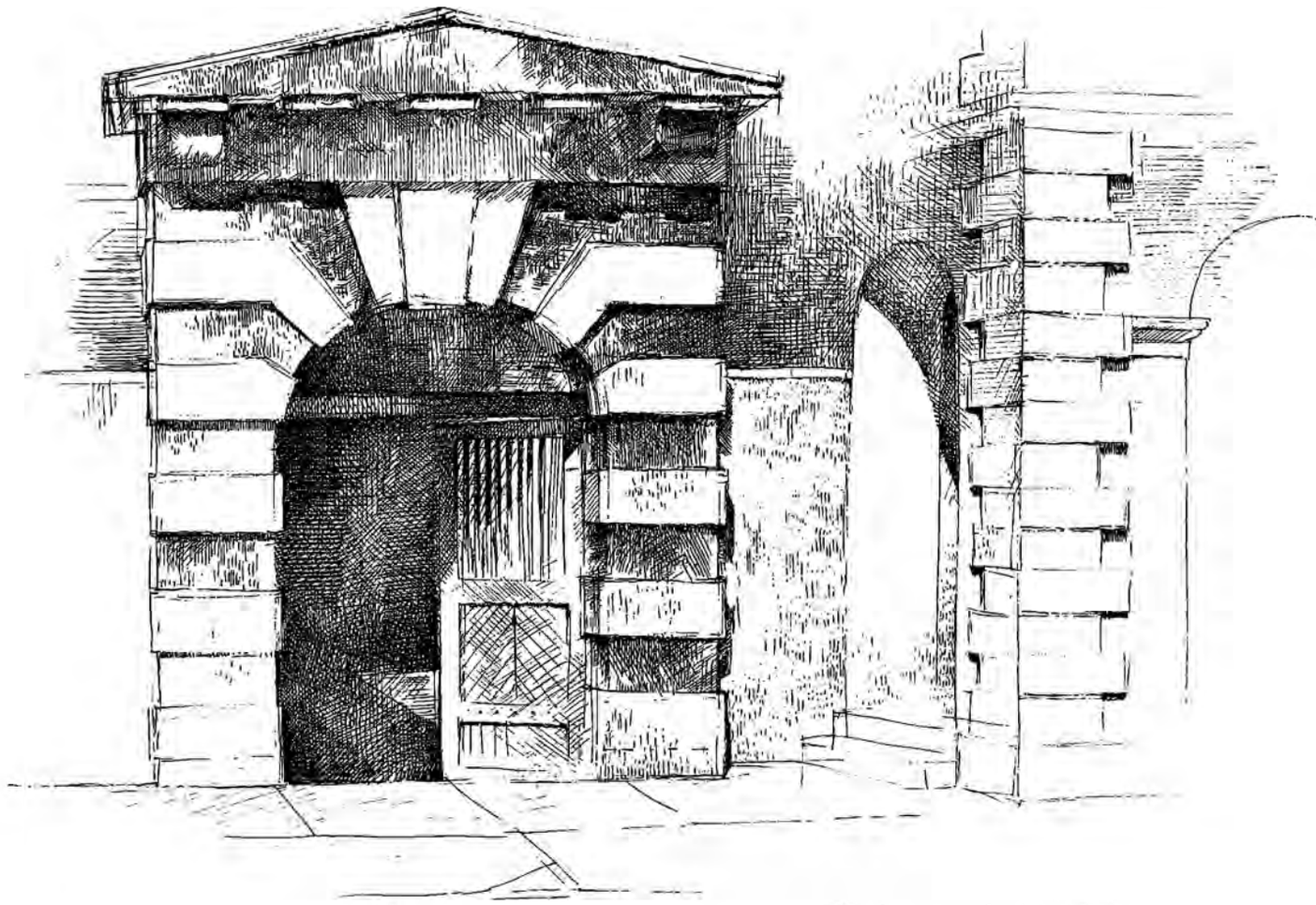

Porten i Kongensgade, Christianshavn, mellem d.v. Skolen, d.h. Præstegaarden.
Rødkalket med hvide Reddelinger.
Gavlen d.h. lyseblaa med hvide Reddelinger. St. Croix.

Humane er bestemmelserne derved, at de antager et gensidigt rets- og pligtforhold mellem herre og slave, hvilket ikke var tilfældet i praksis. Man fastsatte saaledes, hvilke og hvor store rationer af kostforplejning slaverne havde krav paa, og forbød at konvertere rationerne med „killdevil" (den friske rom). Endvidere paabød man herrerne at sørge for deres slavers sømmelige beklædning og fastslog, at gamle og syge slaver skulle behandles anstændigt, da de ellers ville hjemfalde til kronen.

Slavernes offentlige retsstilling er naturligvis saaledes, at de ikke kan beklæde noget offentligt hverv, ligesom de ikke kan vidne for retten, men vel aflægge forklaring. De kan anklages for misgerninger; og vold mod hvid straffes paa livet. En dødsdømt slave skal erstattes af det offentlige efter vurdering, hvilket bekendtgjordes 1758, ikke af generalguvernøren, men af advocatus regius Søren Bagge. Medens maronløben (desertering) tidligere kunne straffes med afhugning af en fod, nedsættes straffen nu dertil, at slaven skal miste ørerne, hvad der unægtelig set fra et økonomisk synspunkt var mere hensigtsmæssigt.

Interessantere er definitionen af slaveejernes disciplinære rettigheder over for slaverne. Herrerne maa lade slaverne piske og lænke, „men de skal ingenlunde have magt at lade dem lægge paa pinebænken eller lemlæste, og saafremt de skulle gøre saadant, skal de enten med lovlig straf anses eller miste slaverne". Det er forbudt vilkaarligt at dræbe en slave. Sker det, „skal vedkommende straffes efter omstændighederne". Det forbydes at adskille gifte slaver med samme herre, og umyndige børn maa ikke tages fra forældrene (kollegiet oplyser ikke noget om, hvad det anser for et myndigt slavebarn). Frigivelsesretten er ubetinget baade i herrens levende live og ved testamentarisk bestemmelse. Hvad behandlingen af slaverne i almindelighed angaar, paalægges det herrerne „at forfare med dem (slaverne) efter menneskelighed og billighed".

Humane er endvidere bestemmelserne om kristendommens forkyndelse blandt de sorte, der med stolthed af kollegiet selv fremhæves som et hovedpunkt: „fornemmeligen have vi erindret, hvorledes og

paa hvad maade den sande Guds kundskab dennem kunne tilbringes". Missionskollegiet skal udsende missionærer, der skal døbe slavebørnene, men de voksne skal stilles frit, thi „tvang skal ved saa helligt et værk ikke bruges". Der skal gives missionærerne adgang til at prædike paa plantagerne, thi kun husnegre maa komme i kirken. Det er frygten for negerforsamlinger, der taler her.

Grunden til, at reglementet ingen virkelig betydning fik, var, at det simpelthen ikke offentliggjordes, hvorimod det overlodes til generalguvernør v. Prøck at bekendtgøre det paa øerne, naar han kom derover, saaledes at en række af paragrafferne fuldstændigt overlodes til hans skøn med hensyn til offentliggørelse i det hele taget. At kollegiet valgte denne fremgangsmaade, tjener for saa vidt til dets ære. Man forstod nemlig, at man her rørte ved noget meget prekært, som man af gode grunde ikke kunne have nogen detailkundskab om i København. Det var derfor bedre at lade generalguvernøren sondere forholdene derovre, for at man ikke i starten skulle komme galt af sted, men søge at bevare den good-will, som regeringen uomtvisteligt nød hos planterne ved overtagelsen af kolonierne.

v. Prøck tog det parti overhovedet ikke at offentliggøre noget af reglementet. Et par mindre vigtige punkter kan man vel finde i hans politiforordninger om slavernes færden uden for plantagen, om deres bevæbning osv, men man søger i plakatbogen forgæves det centrale. Han har simpelthen ikke turdet skride til offentliggørelse, efter at han havde gjort sig bekendt med forholdene. Bestemmelserne om negrenes rettigheder ville rent ud være blevet anset for vanvittige. Planternes good-will ville have været som blæst bort. Og v. Prøck, der alle dage satte over, hvor gærdet var lavest, har sikkert trøstet sig med, at forholdene ikke var saa slemme, som de kunne være, og at de i hvert fald var i bedring; og det var de uomtvisteligt. Tilbage staar saa ansvaret for, at den paatænkte ordning ikke blev ført ud i livet.

Hvorfor forlangte kollegiet i det mindste ikke visse dele af reglementet offentliggjort? Var man trods alt enig med v. Prøck? Sandsynligheden taler derfor.

Den følgende tid bringer ikke store forandringer i negrenes retsstilling. Man holdt sig til det gamle, yderst flydende grundlag og den dertil knyttede retspraksis. Dog fremkaldte det truende negeroprør i december 1759 (se side 244 ff.) en række skærpelser af negrenes kaar, der dog næppe er blevet opretholdt længere, end gemytternes ophidselse varede. Saaledes paabødes det, at frieftermiddagen ikke maatte ligge om lørdagen, men at planterne hver for sig skulle søge at sprede dem paa de forskellige dage, saa at faren for negerforsamlinger mellem naboplantager kunne formindskes. Forskellige smaalempelser, som negrene ellers havde nydt under helligdagene, skulle bortfalde, og videre indskærpes forbudene mod udskænkning af rom paa helligdagene og mod hasardspil, to onder, som man aldrig kom til livs, hvad der fremgaar af hyppige gentagelser af forbudene i den øvrige del af vor periode.

For negre, der skulle henrettes, havde man fastsat en standarderstatning paa 170 rd, hvad der i det højeste repræsenterede værdien af en busal. Planterne vægrede sig derfor ved at udlevere de talrige slaver, der skulle henrettes for deres paatænkte deltagelse i oprøret, saa at man maatte gaa over til at erstatte slaverne til dagspris efter uvildige planteres vurdering.

Det vil erindres, at kommercekollegiets humane bestemmelser om indskrænkning i slaveejernes ret til arbitrært at straffe deres slaver aldrig blev offentliggjort paa øerne. Herrerne havde altsaa i ordets egentlige forstand frit slag. Hvorledes benyttede de nu deres tugtelsesret?

Ved markarbejdet var bombaens lange pisk sikkert hyppigt i brug. Bombaen staar, siger Haagensen, „i marken bag ved slaverne og passer paa, at naar de ej arbejder stærkt nok eller gør det godt nok, giver han dem 10 à 12 gode slag af sin pisk". Og Oldendorp, hvis hjerte er hos slaverne, indrømmer, at „uden øjeblikkelig og følelig tugtelse ville man ikke kunne styre det raa kaminafolk (marknegrene) og holde dem til deres pligt". Altsaa tugtelsen under arbejdet er en daglig ting, og den har vel næppe forekommet datiden saa urimelig, naar man betænker, at ridefogedens og underofficerens virksomhed i Danmark jo ikke var uden en pinlig lighed med bombaens i Vestindien.

Bombaens pisk ved arbejdet ville datidens vestindiere aldrig falde paa at regne som straf. De egentlige straffe eksekveredes almindeligvis ogsaa med pisken, men negren var da bunden og laa paa jorden, hvor han paa sin ryg modtog et antal piskeslag fra 50 og opad, indtil flere hundrede, saa at Oldendorp nævner, at en piskestraf paa 500 slag regnes lig med dødsstraf. Efter straffen overhældtes saarene, fortæller han videre og uden bitterhed, med saltlage og spansk peber, der ganske vist skærper smerten, men som fremmer helbredelsen og hindrer komplikationer. For straffen kvitterer negeren, naar den er tildelt ham af herren personligt, hvad der anses for fint, med et „danki baas" (tak herre).

At brutale og sadistiske slaveejere er gaaet videre end til pisken, er hævet over enhver tvivl. Grænsen bestemtes kun af økonomiske hensyn: man maatte jo passe paa, at man ikke forringede sin produktionskapital. Derfor afhænger behandlingen ogsaa ret og slet af priserne paa slaverne. Saaledes rummede bestemmelserne om, at en dødsdømt slave skulle erstattes til dagspris, uhyggelige muligheder for misbrug. Det var en smal sag at beskylde en arbejdsudygtig slave for at have søgt at lægge haand paa sin herre og et hvidt vidne lod sig ogsaa fremskaffe saavel som et par naboer, der kunne fastsætte en profitabel vurdering. Oldendorp nævner denne mulighed og antyder, at han kender eksempler: „men ville det mon nogensinde have kunnet falde selv den forstandigste lovgiver ind, at denne bestemmelse kunne gøres til genstand for misbrug?".

Eksempler findes ogsaa, der viser, at planterne lejlighedsvis benyttede sig af de gamle drakoniske straffebestemmelser. Oldendorp ved saaledes at fortælle om en to gange bortløben neger, der har faaet begge fødder afhugget. Men ogsaa mishandlinger, der end ikke var hjemlet selv i de strengeste love, kan

opregnes. „Saaledes er i min tid", skriver Haagensen, „tvende slaver blevet kastrerede ... men slaverne leve endnu paa saa godt mod som ingen af de andre". Hermed mener Haagensen aabenbart at have udtømt negerpsykologien.

Hvorledes reagerede nu slaverne over for disse uundgaaelige og hæslige følger af deres slavetilværelse og over for slaveriet i det hele taget? Det store flertal har vel sløvt søgt at klare dagen og vejen saa let som muligt, men vi har ogsaa vidnesbyrd om voldsomme reaktioner: selvmord, maronløben og oprør.

Haagensen fremsætter følgende husraad om slavebehandling: man skal „ej tyrannisere over dem med bestandig hug og pisk, som sker hos somme, thi derved bringes de til halsstarrighed og desperation, saaledes at de ofte gøre en ulykke paa dem selv eller andre, og en slaves principium er denne: at naar han er død, har hans trældom og onde ende. Tilmed burde dem ej foraarsages slige tanker, da de ere onde nok af dem selv, som erfarenhed lærer, da somme hænge dem selv, og somme forkorte deres dage paa en anden maade". Det var navnlig busalerne, der tog deres tilflugt til selvmord i fortvivlelse over deres slavekaar, og vel navnlig dem, der ved deres høje stand i hjemlandet følte deres stolthed mest krænket. Selvmordene fandt sted hos begge køn, og kvinderne tog somme tider deres børn med i døden. Oldendorp fortæller om en negerinde, som langsomt tog livet af sig ved at spise sand og smaasten, uagtet hendes herre forsøgte at forhindre det ved at forsyne hende med en mundkurv af læder. Denne udvej af slavelivet, som Haagensen forklarer ved negrenes naturlige ondskab, fortæller en nutidslæser et og andet om negrenes stolthedsfølelse, der ikke lader ham uberørt.

Naar slavetilværelsen forekom en neger aldeles uudholdelig, havde han altid den udvej simpelthen at stikke af, „at løbe maron", som det kaldtes. Det var en saa hyppig foreteelse, at man ligefrem maatte tage hensyn til den ved beregningen af en plantages rentabilitet. Naaede slavetallet en vis størrelse, maatte man uvægerlig regne med, at en procentdel af slaverne var „løbet i busken".

Nu var mulighederne for at stikke af heller ikke ringe. Der var grænser for, hvor godt et øje bombaen kunne have med hele forsamlingen under markarbejdet og i fritiden. Det er væsentligst busalerne, der løber deres vej, og det ofte midt under arbejdet, naar det hele pludselig forekom dem aldeles utaaleligt. Et skridt ind mellem de dobbelt mandshøje sukkerrør, og man var „gaaet under jorden".

Mange angrede hurtigt deres handling, vendte tilbage og fik deres haarde straf – for saa ved lejlighed at stikke af igen; det fremgaar til overflod af slaveinventarierne, at maronløben var en tilbagevendende sygdom hos visse negre, „ellers vant at bortløbe i busken", en ting, der ogsaa toges hensyn til ved vurderingerne.

Andre maroner var fast besluttede paa ikke at vende tilbage, men søgte i længre tid at opholde sig paa øen, indtil der frembød sig en mulighed for at flygte til en af naboøerne, enten til Tortola – fra St. Thomas via St. Jan kunne denne ø naas ved svømning, der ganske vist krævede dristighed, da farvandet vrimlede med hajer, som tog deres part af flygtningene – eller til Porto Rico, hvor der fandtes gode muligheder for en underjordisk tilværelse paa grund af øens store udstrækning og vildsomme indre. Hertil krævedes imidlertid skibslejlighed. Det simpleste var at stjæle en kano, hvorfor disse da ogsaa skulle have et af øvrigheden indbrændt mærke, ligesom de ikke maatte ligge ubevogtede ved stranden. For betaling kunne man ogsaa købe sig overfart som „blind" passager paa fremmede skibe eller med frinegrenes fiskerbaade. Det var dyrt, thi det var for baadens ejer en farlig sag at indlade sig paa. Var man endelig kommet til en fremmed ø, var fristedet ikke sikkert. Blev slaverne fanget, solgtes de som oftest igen, selv om de naturligvis paastod, at de var frinegre. Derfor gjaldt det om at skaffe sig falske papirer som frinegre, hvad der ogsaa lod sig gøre; og nogle drev endog frækheden saa vidt, at de ikke var bange for at drage rundt paa deres egen ø ganske ladende, som om de var virkeligt frie. I aaret 1767 ratificeredes et af generalguvernør v. Prøck med kollegaen paa Porto Rico afsluttet kartel om gensidig slaveudlevering. v. Prøck

opregner det med stolthed mellem sine store og gode handlinger; men det ses nu ikke at have ført til særligt straalende resultater.

I tiden indtil en videre flugt kunne lade sig realisere, maatte slaverne opholde sig „i busken", dvs i de endnu uryddede krat, der fandtes overalt paa øerne, særligt paa bjergtoppene og de stejle bjergsider. Et saadant udmærket gemmested frembød „maronbjerget" i den nordvestlige del af St.Croix. Her levedes en organiseret marontilværelse. De undvegne slaver spærrede ligefrem adgangene til deres tilflugtssted ved at nedramme pæle af giftigt træ.

Myndighederne og slaveejerne var naturligvis lige interesserede i at komme uvæsenet til livs. Derfor forlangtes det, at frinegre altid og slaver, naar de færdedes uden for plantagernes enemærker, skulle kunne legitimere sig over for enhver hvid. Kunne de ikke det, maatte man anholde dem og føre dem til fortet, hvor ejeren saa kunne indløse dem.

Til tider organiseredes ligefremme maronjagter. Saa tilsagde borgerkorpsets officerer planterne i deres distrikt, og saa drog man ud i gevær mand af huse. Man kunne ogsaa kontrahere med frinegrene om at deltage i jagten, til hvilken der anvendtes særligt afrettede hunde. Det var som omtalt meget strenge straffe, der ventede den indfangne neger; men hensynet til negrens værdi gjorde naturligvis, at de mest barbariske straffe blev frafaldet. Derimod søgte man paa forskellig maade at forebygge, at flugtforsøgene gentoges af dem, der havde for vane at løbe maron. Det kunne blandt andet gøres ved at forsyne dem med en læderhalskrave under arbejdet i plantagen. Halsbaandet bar meget lange krumme jernpigge, der skulle forhindre slaven i at færdes mellem de høje sukkerrør. Man kunne ogsaa fjerne dem fra mark-arbejdet og lade dem udføre deres arbejde i lænker, saaledes kan man i inventaret fra statens plantage „La Grange" læse: „Akra, i jern for bortløben i busken, uagtet han haver slette ben, staar ved møllen lænket for at stikke sukkerrør deri" (se side 230).

Et karakteristisk indtryk af maronvæsenet faar man ved at læse i de aviser, der med „The Royal Danish American Gazette" begyndte at udkomme paa øerne i 1770. Her vrimler det med „runaway"-annoncer. Man har, som det fremgaar af gengivelsen side 279, ligefrem en fast kliché, som anbringes over denne art bekendtgørelser. I visse tilfælde opfordres maronerne til selv at vende hjem inden en vis tid, da de saa vil faa tilgivelse, medens man ellers vil forfølge dem ved rettens hjælp. Der udloves belønninger til finderne, ja, den ærlige finder opfordres ligefrem i et specielt tilfælde til personligt at tildele slaven halvtredsindstyve slag pisk. Slavernes individualitet er ikke altid lige let at beskrive i en avis, men man hjalp sig: „en negerpige af lys lød med en sort plet paa sit venstre bryst". Det kunne dog være vanskeligt. Øvrigheden fremlyser saaledes en formentlig busalpige, om hvem man kun kan oplyse, at saavel hendes navn som hendes herre er ukendt.

De hvide havde heller ikke altid en god samvittighed. Ydede man en maronneger husly, kunne man jo faa gratis arbejde til gengæld. En annonce er ganske oplysende i saa henseende. Om en bortløben neger kan hans herre saaledes fortælle, at han i øjeblikket syr for en hvid mand. „Det vides, at han ikke saa ofte ville fjerne sig fra sin herre, hvis der ikke var slette personer, der ville beskæftige ham i haab om at faa arbejdet gjort billigere end af en hvid. To eller tre folk, der med sikkerhed vides at have beskæftiget ham, ville være blevet sagsøgt, hvis der havde været hvide vidner".

Til tider antog flugtforsøgene større omfang. Der kan være tidspunkter, hvor en plantage paa grund af maronløben berøves en væsentlig del af sin arbejdskraft. Den slags var foruroligende; det tydede – ligesom negrenes holdning paa maronbjerget – paa organiseret sammenrotning. Maaske var den nat ikke fjern, da fortets kanoner, plantagernes klokker og konkyljehorn kaldte de hvide til den afgørende kamp mod det helt store oprør, nattemaren i et samfund, hvor de blanke kun udgjorde en ottendedel af hele befolkningen.

Perioden 1755–1807 forløb uden egentlige negeroprør, men en yderst farlig situation kunne være opstaaet ved juletid 1759, da et planlagt negeroprør paa St.Croix afsløredes ved en negers aabenmundethed. Det viste sig ganske vist, at sagen endnu befandt sig paa et forberedende stadium, men alligevel behandledes den med al tænkelig strenghed og afsluttedes med eksekutionen af en række barbariske domme, der staar i mærkelig kontrast til dommerens humane betragtninger over slaveriet i al almindelighed, som findes anført i indledningen til præmisserne.

Sagen behandledes af byfogeden i Christianssted, Engelbrekt Hesselberg, hvis rapport til regeringen rummer saa meget til belysning af negrenes mentalitet og regeringens stilling til negeroprør, at den i hovedtræk skal anføres her.

En dag i begyndelsen af december 1759 hændte det sig, at et par hvide mænd var i færd med at støbe kugler paa advocatus regius Søren Bagges plantage. En neger ved navn Cudjo bad om at maatte faa nogle kugler som gave. Den ene af mændene spurgte ham, hvad han ville med kuglerne, og det kunne han naturligvis ikke give nogen forklaring paa, da det jo var negrene under dødsstraf forbudt at eje ildvaaben. Da imidlertid den, der havde spurgt, fjernede sig, gav den anden hvide ham godmodigt et dusin kugler. Det fik den første imidlertid at vide, og samme dags eftermiddag sagde han til Cudjo i nærværelse af en hvid mand, at han skulle passe paa, at det ikke endte med, at Cudjos hovede kom til at ligge for hans fødder. Hertil svarede Cudjo imidlertid frimodigt: „Pas paa, at ikke nogle af jeres hoveder inden kort tid bliver lagt for jeres fødder". Paa spørgsmaalet: „Hvem vil du dræbe?" svarede Cudjo: „I skal være den første, som jeg skal dræbe". Imidlertid kom man i tanker om, at Cudjo den foregaaende dag havde ytret, at Søren Bagges ejendom maaske inden længe ville blive hans, og at en af hans medslaver hertil havde udbrudt: „Gud fordømme dig, at du ikke kan tie med en hemmelighed", hvortil yderligere kom, at samme Cudjo havde spurgt om, hvorlænge der var til jul. Adspurgt om,

Mølleruin paa plantagen „Strawberry Hill", St.Croix

hvorfor han ville vide det, havde den usalige Cudjo svaret: „Da tænker jeg at blive en liden petit maître". Nu var mistanken vakt; der skete anmeldelse. Generalguvernør v. Prøck beordrede undersøgelse i sagen, og Cudjo arresteredes.

Den 11. december fandt det første forhør sted i byfoged Hesselbergs hus. Til at begynde med nægtede Cudjo alt, men da han konfronteredes med sin brors udsagn om at have foreslaaet ham rebellion, tilstod han, „at frineger Wm. David for nogle faa dage siden havde proponeret rebellion for ham, samme tid nævnende en del andre negre, som deri skulle være medvidere". Herefter kom turen til frinegeren, som man fik til at bekende med løfte om, at hans straf kun skulle bestaa i landsforvisning. Som et udtryk for venlig behandling var han kun bundet paa hænderne, men ikke sluttet i jern. Alligevel saa han samme formiddag, da der var en pause i forhøret, sit snit til at skære halsen over paa sig selv. Man prøvede paa at redde hans liv. Han var jo et kostbart kronvidne, „men næstfølgende nat rev han bindslet af halsen; bandende og udskældende alle dem, som nærmede sig til ham og svor, at om man endog skar stykker af ham, stegte det paa ilden og gav ham at æde, skulle han dog intet bekende". Han døde den følgende morgen, og dermed ville man jo formene, at han var ude af sagaen. Ingenlunde. Han blev ogsaa betænkt ved dommen, idet hans døde legeme blev gravet op, slæbt ved en hest gennem byen og, som byfogeden omhyggeligt beretter, „ved det højre ben ophængt i en galge, derefter igen nedtaget og brændt paa et baal".

Det var ikke let helt bestemt at fastslaa, hvem der var den absolutte ophavsmand til planerne, men mistanken samlede sig om den omtalte frineger samt slaverne Sam Hector og Michel. Skønt vidnerne forsikrede, at Wm. David skulle være generalguvernør, Michel anden stemme i raadet og Sam Hector stadthauptmand, „saa er jeg dog næsten forsikret, at Sam Hector har været det store hjul, hvorved hele komplottet blev drevet, thi han havde en god naturlig forstand, kunne læse og skrive, besad højere sentimens, end gemenlig findes hos en neger, og saadan ambition, at han, som han selv har sagt, og alle negrene i

komplottet har bevidnet, har skammet sig ved at omgaas med nogen af hans egen kulør. Han var vel øvet i kunsten, thi da rebellionen af negrene mod de blanke 1736 blev opdaget i Antigua, befandtes denne Sam Hector, som den tid kaldtes Qvaid, at være interesseret deri. Hans far blev hængt paa Antigua, og han angav sig selv som vidne mod sin far, og paa det fundamente ifølge de engelske love i kvalitet af king's evidence salverede [han] sit eget liv og blev alene forvist landet". Michel var ganske godt begavet, men intet ved siden af Sam Hector; og frinegeren var ikke „af nogen synderlig forstand" og var aabenbart kun i kraft af sin fødsel kommet til at spille en afgørende rolle. „Dette, maa jeg erindre, er kun en gisning, thi Sam Hector har aldrig tilstaaet, at han engang var interesseret". Oprøret var da ogsaa organiseret saaledes, at Hector skulle føre befalingen paa Vestenden, medens „Hans Majestæts neger Quako" skulle føre befalingen i Christianssted distrikt.

Planerne gik ud paa, at man først paa de enkelte plantager skulle slaa mester og mesterknægt ihjel for derefter at samle sig paa to forskellige steder. Først skulle saa det endnu ikke færdigbyggede fort i Frederikssted indtages, hvorefter man med den erobrede ammunition skulle indtage fortet i Christianssted. Tidspunktet for oprøret har byfogeden ikke kunnet faa oplyst, men det har rimeligvis skullet finde sted ved jul eller nytaar, naar de blanke var optaget af festligheder. Maaske har planen ikke været helt moden, siden dagen ikke var fastsat „eller og dagen, paa hvilken det skulle ske, har været en hemmelighed, som Hector, Michel og David har reserveret for sig selv og ikke for consequences skyld har villet aabenbare for de andre før en dag eller to, før det skulle ske". At det ikke lykkedes at faa ret mange tilstaaelser, forklarer byfogeden ved den meget højtidelige ed, hvormed de sammensvorne havde forbundet sig. En af deltagerne i komplottet forklarede, at han var blevet kaldt ind i et værtshus, hvor man skar sig i fingren, „melerede samme blod med jord og vand og drak det til en forsikring paa, at de ikke ved nogen pinsel ville lade sig true til at aabenbare komplottet".

Dommene, der fældedes af en særlig kommissionsdomstol, blev i sandhed eksemplariske. Negeren Qvamina, som først havde bekendt, blev løskøbt af landets kasse og fik sit frihedsbrev samt 10 rd foræret i de andres nærværelse. Sam Hector og Michel, der ikke havde tilstaaet, blev opsat i en „gibbet" eller jernbur og levede henholdsvis 42 og 91 timer. Frineger Franch blev radbrækket med en jerntrefod og lagt levende paa stejle, hvorefter han levede 12 timer. Samme skæbne overgik Qvako, der blot levede 2 timer. Den aabenmundede Cudjo blev brændt, og Hesselberg oplyser med sædvanlig omhyggelighed, at han levede $4^1/_2$ minut i ilden, hvorimod en af de andre holdt ud i 14 minutter. Der var ingen grænse for opfindsomheden hos dommerne. 2 andre hovedmænd blev efter først at være blevet knebet med gloende tænger ophængt ved benene i en galge, og en hund blev ophængt ved halsen mellem dem. Ogsaa her anføres, hvorlænge det varede, inden staklerne opgav aanden. En del andre blev hængt eller levende brændt. En række formentlige deltagere slap med at sælges fra landet, fra kone og børn. Det lykkedes nogle faa at holde sig skjult, men der sattes naturligvis en betydelig pris paa deres hoved. Endelig frikendtes 59 af de arresterede.

Dermed slutter dette makabre kapitel af den danske retsplejes historie paa øerne, der staar i stærk modsætning til den indstilling, de danske myndigheder i øvrigt havde over for slaverne, og som ikke var ganske uden humanitet. Tanken om negeropstand red de blanke som en mare dag og nat. Rædslerne paa St. Jan var i frisk erindring, og fra de omliggende øer føjedes stadig nye træk til oprørsangstens vedligeholdelse. Endelig maa det erindres, at der kun var gaaet 4 aar siden kronens overtagelse af øerne. Myndighederne har uden tvivl følt det som en prestigesag, at der statueredes et blodigt eksempel for at styrke planternes tillid til det nye regimente.

Henimod den tid, da negerhandelens ophævelse nærmede sig, finder vi, at en dansk-vestindisk skribent (West) sammenligner negrenes stilling med den danske hovbondes, med husmandens, med den

gevorbne soldats og matros' efter danske forhold ynkværdige og afhængige retsstilling, og han finder, at sammenligningen falder i adskillige henseender ud i de vestindiske negerslavers favør. Der er ingen grund til at lade sig imponere af det. Læser man hans skrift, mærker man hurtigt hensigten og bliver forstemt. Lignende synspunkter gjordes i Tyskland gældende over for koncentrationslejrene, der af befolkningen opfattedes som behagelige sanatorier. For den, der ønsker at bevare sin samvittighed intakt, rejser spørgsmaalet om de danske negerslavers kaar adskillige problemer, som der her er søgt kastet lys over. Alment kan svaret ikke blive, hvis man spørger, hvor negrenes kaar skal placeres mellem arveligt og velbehandlet tyende og koncentrationslejrens rædsler. Alle muligheder forelaa, ogsaa de værste, inden for den retsstilling – eller rettere mangel paa saadan – som var disse menneskers tunge lod.

Det er naturligt til slut at rejse dette spørgsmaal: hvorledes behandledes slaverne paa de danske øer i forhold til behandlingen andetsteds i Vestindien? Læser vi datidens litteratur er der ingen tvivl: vi var langt den humaneste nation. Men hvem er det, der skriver det? Det er folk, der selv er slaveejere, eller som staar paa slaveejernes side; og argumentet gentages troligt af moderne ukritiske skribenter, hvad der jo ikke bør give det mere vægt. Det er rigtigt, at det benyttedes i den engelske antislavebevægelse. Men gør det sagen mere klar? Det følgende kapitel vil kaste lys over slavernes behandling mod slutningen af aarhundredet. Der er ingen tvivl om, at jo mere den moderne højkapitalismes intensive forretningsmetoder bredte sig, des daarligere blev slavernes stilling. De fik maaske ikke saa mange bank som tidligere; til gengæld fik de lov i løbet af et kort aaremaal at arbejde sig ihjel under en permanent underernæring. Der er saa vist ingen grund til at glæde sig over en god samvittighed i den retning paa vore forfædres vegne. Vi har ovenfor gjort rede for de danske slavers retstilstand. Den var ingenlunde betryggende. Og her har vi et konkret holdepunkt for sammenligning. I de spanske og franske kolonier nød slaverne godt af en lovgivning, som ogsaa krævede pligter af deres herrer. Noget saadant naaedes ikke paa de danske øer i det 18. aarhundrede. Det er muligt, men ingenlunde sikkert, at de danske plantageejere har behandlet deres slaver nogenlunde, men der hører mere end almindelig blaaøjethed til at tro, at planternes kompakte flertal af englændere og irere skulle have behandlet deres slaver bedre paa dansk grund, end deres berygtede landsmænd gjorde det paa de engelske øer.

OPHÆVELSEN AF NEGERHANDELEN

Danske historikere har altid med stolthed peget paa forordningen af 16. marts 1792 om negerhandelens ophør som et af de skønneste vidnesbyrd om den humanisme, der besjælede de store reformpolitikere i det 18. aarhundredes slutning, og ordene „han mildnede negrens kaar" har fundet sin plads i kronprins Frederiks hæderskrans.

I endnu ringere grad end de andre reformer er denne forordning vokset frem af en lang og rolig udvikling, men som de øvrige hviler den paa et dobbelt grundlag: et humant og et økonomisk. Og om lovens fader, finansminister Ernst Schimmelmann, gælder det, at han i sig forenede de to grupper af forudsætninger for at kunne bære forordningen frelst igennem modstand.

Der foregaar i perioden efter øernes overtagelse ikke nogen ændring i selve synet paa slaveriets uundværlighed. Vi har i det foregaaende gjort rede for Haagensens haardkogte, rent forretningsmæssige synspunkter, der ingenlunde mildnes ved en pligtskyldig reverens for kristendommen: „thi de ere dog mennesker, og lad være, at jeg ej æstimerer en slave efter hans værdi, saa maa jeg dog efter kristen pligt konservere hans liv om muligt". Missionæren Oldendorp vedgaar, at kristendommen anerkender slaveriet, og fremhæver, at dette syn deles af de kristne negre. Disse bemærkninger kan naturligvis være dikteret af klogskab. Det gjaldt om ikke at vække nogen forestilling om, at brødremenigheden nærede revolutionære meninger paa dette omraade, hvad der med eet slag kunne have tilintetgjort missionen. Man maatte tværtimod søge at vinde planternes tillid. Men en saadan betragtning modsiges dog i nogen grad derved, at brødremenigheden selv ejede slaver, som man holdt i ave ikke alene ved Herrens, men ogsaa ved mesterknægtens tugt og formaning.

Først naar vi kommer til det tidspunkt, da man var klar over, at regeringen syslede med tanker om en ændring af slaveforholdene, sporer man, ikke en ændret indstilling, men en nyordning af argumenterne som hos West, der fremhæver slaveriet som en nødvendighed i øjeblikket, men til gengæld svælger i en skildring af, hvor godt negrene har det, og hvor meget bedre og mere betryggende deres kaar er end den fattige danske husmands, soldats og sømands levevilkaar.

Paa samme maade viser lovgivningen heller ingen udvikling i sin opfattelse af slavernes stilling. Det gælder saaledes Clausens slavereglement af 1776, der faktisk skærpede adskillige bestemmelser; og en kommission, der i 1783 var nedsat til at overveje slavelovgivningen, førte ikke til noget resultat. Intet peger fremad mod det pludselige skred i udviklingen omkring 1790.

Den ideologiske forudsætning for bedringen af slavekaarene er skabt i England; og det er vel det første store eksempel paa, hvorledes en folkestemning i et demokratisk land med uimodstaaelig vælde fejer en forældet og uværdig institution over ende. Udviklingen i England griber afgørende ind i den tilsvarende danske, eller rettere: den er ophav til den, og det er derfor rimeligt at dvæle lidt ved forholdene i England.

Allerede fra slutningen af det 17. aarhundrede begynder uviljen mod slaveriet at komme til orde i England, dels fra religiøst, dels fra filosofisk hold. Fra kristen side er det særligt metodister og kvækere, der undsiger slaveriet. Blandt filosofferne fordømmes det af Locke og af Adam Smith, der simpelthen

hævder, at det ikke kan betale sig at beskæftige ufrie. Blandt forfatterne er Defoe, Pope og dr Johnson modstandere af slaveriet.

Den egentlige kamp rejses af Granville Sharp, en underordnet og ustuderet embedsmand. Han var af god familie, og han var i besiddelse af et naturgeni for jura. Han rettede sin kamp mod slaveriet paa selve de britiske øer, hvortil i tidens løb en del husnegre var blevet bragt af hjemvendte plantere. Gennem en række retssager lykkedes det ham til sidst at tvinge selve højesteretspræsidenten, der offentligt havde udtalt sig for berettigelsen til at holde slaver i England, og som havde faaet en del af Sharps sager afvist af formelle grunde, til at optage sagen til endelig dom, efter at Sharp havde plæderet den paa rent juridiske argumenter fra engelsk ret. Han fik ved dommen 1772 ubetinget medhold i, at enhver slave, der satte foden paa engelsk grund, vandt sin frihed.

Den amerikanske uafhængighedskrigs afslutning gjorde sagen politisk lettere; og gennemførelsen af India Bill 1784 viste, at regeringen var begyndt at blive lydhør med hensyn til de undertrykte folks kaar. 1785 udsatte Cambridgeuniversitetet en latinsk prisopgave om slaveriets moralske berettigelse. Den besvaredes benægtende af Thomas Clarkson, der blev en af slaveriets ivrigste bekæmpere; og skriftet oversattes til engelsk. I 1787 samledes alle kræfter i „Abolition committee", der satte en voldsom agitation i gang, idet man af politiske hensyn besluttede at koncentrere sig om kampen for slave*handelens* ophævelse. Sjælen i komiteens parlamentariske kamp blev Wilberforce, der var en nær ven af premierminister Pitt. 1788 lykkedes det at faa underhuset til at vedtage, at der skulle udarbejdes en rapport om sagen, som forelagdes næste aar. Partierne stod splittet, men de mest fremstaaende mænd, Pitt, Fox og Burke, bekendte sig som tilhængere af ophævelsen. Oppositionen kom fra salens baggrund; det var de vestindiske kapitalinteresser, der uden veltalenhed protesterede, men hvis stemmer vejede saa tungt, at flertallet viste sig upaavirkeligt ved afstemningen, og sagen faldt. Imidlertid laa agitatorerne ikke paa den lade side. De gennemtrawlede landet, holdt møder og uddelte skrifter indeholdende et stort materiale til belysning af slavehandelen. Det var rystende ting, der kom for dagen om forholdene paa slaveskibene, og petitionerne strømmede i tusindtal ind til underhuset. Aaret 1790 bragte intet nyt. Et underhusvalg fordunklede midlertidigt interessen, men i 1791 kom forslaget frem igen. Atter faldt det, og atter var det kolonikapitalisternes solide masse, der væltede vedtagelsen under devisen: man bør ikke være velgørende med andre folks penge. Men i 1792 lykkedes det at gennemføre sagen, ikke som abolitionisterne havde haabet det med eet slag, men efter en ordning, der successivt skulle indføres. Det var i sidste øjeblik. Stemningen i underhuset var ved at svinge i reaktionær retning paa grund af den franske revolutions udvikling og den truende krigsfare, hvortil kom et voldsomt negeroprør paa St. Domingo. Debatten varede hele natten, og solen var ved at staa op, da Pitt til sidst i en af sin karrières bedste taler resumerede debatten. Den 2. april var forslaget lov – 14 dage efter at den danske forordning var blevet udstedt. Lovens gennemførelse kom imidlertid til at vente. Krigsbegivenhederne, frygten for „jacobinisme" og andre grunde gav abolitionisterne en række tunge aar. Først 1807 sattes bestemmelserne i kraft. Det arbejde, som denne kreds af ædle mænd – professionelle politikere, uegennyttige agitatorer af alle samfundslag fra Wilberforce til ukendte kvækere og metodister – med sejghed havde gennemført, kom, som vi skal se, til at øve en betydelig indflydelse paa sagens gang i Danmark.

Man ville dog tage meget fejl, hvis man tror, at den engelske folkebevægelse forplantede sig til det danske folk. Omkring 1790 begynder vi at finde sagen omtalt i tidsskriftslitteraturen, saa at offentligheden til en vis grad er forberedt paa, at der vil ske noget, men paa det tidspunkt er sagen allerede temmelig fremskreden i sin behandling, og fra regeringskredse har man ligefrem ladet sive ud, at der er noget i gære. Det enevældigt regerede folk var endnu ikke modent til at skabe en offentlig mening, der kunne bringe en sag til sejr over for enhver modstand.

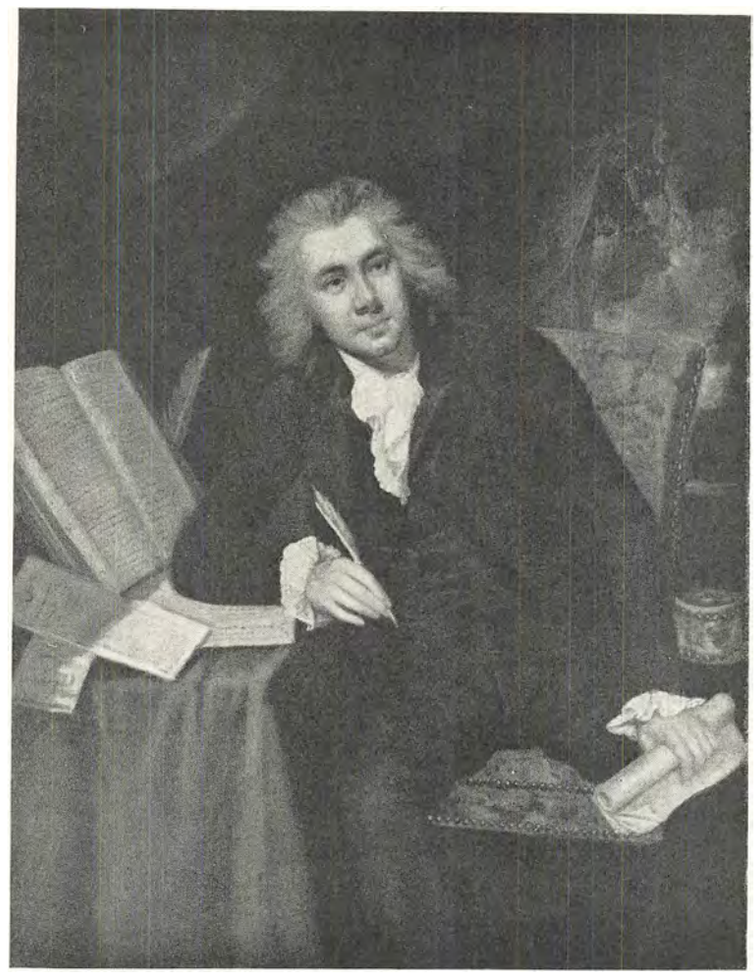

William Wilberforce (1759–1833), slavehandelens og slaveriets utrættelige modstander paa britisk grund gennem 50 aar. Hans kampe kronedes med sejr ved forbudet mod slavehandelen i 1807 og slaveriets ophævelse i 1833. Efter et maleri

Det er kun den indviede kreds af embedsmænd, der kender folkestemningen i England og paavirkes positivt af den. Det gælder først og fremmest Ernst Schimmelmann, den mand, der i Danmark har æren og ansvaret for negerhandelens ophævelse.

Schimmelmann var uomtvisteligt en alsidigt orienteret og humant indstillet personlighed, men han var tillige økonomisk knyttet til sagen med dobbelte baand. For det første var han medejer af det schimmelmannske fideikommis, der var den største plantageejer paa øerne, og for det andet var han direktør for et slavehandelskompagni, det østersøisk-guineiske kompagni.

Dette var et af Guldbergs fiduskompagnier fra højkonjunkturen under den nordamerikanske frihedskrig, stiftet paa den maade, at man dannede et aktieselskab, som overtog en række statsdrevne virksomheder, der i fredstid havde været rene dødssejlere, men som nu fik en uventet chance. Staten beholdt dog et vist indseende med dem, bl. a. besatte regeringen i dette selskab halvdelen af bestyrelsesposterne. En saadan tilfaldt i 1782 Ernst Schimmelmann, der i den anledning tilskrev sin forlovede et følelsesfuldt brev, hvori han beklagede denne skæbne at skulle handle med negre. 1785 var man definitivt kørt i grøften og begyndte en rekonstruktion, der krævede megen gældseftergivelse fra staten, som jo heller ikke havde den bedste samvittighed. Medens man forhandlede om kompagniets videre skæbne, meldte der sig en køber, nemlig et københavnsk storkøbmandskonsortium, de Coninck, Reiersen og Pingel. De overtog boet i 1787 og drev slavehandelen videre under firmanavnet Pingel, Meyer & Prætorius. Sine gode følelser til trods fandt Schimmelmann det dog klogt hemmeligt at interessere i det nye firma med 24.000 rd.

Samme aar udarbejdede finanskollegiet et forslag til en friere handel paa Guineakysten, formentlig paa finansminister Schimmelmanns initiativ, og sendte det til udtalelse hos den vestindiske regering.

I de følgende aar modnes planerne hos Schimmelmann, der samler økonomisk materiale sammen og samtidigt holder sig underrettet om udviklingen i England. Han har formentlig ventet, at sagen der skulle blive løst i 1791, og der findes blandt hans papirer en tysk oversættelse af parlamentsforhandlingerne, som han straks har ladet sig tilstille.

Skønt sagen ikke bragtes til sejr, har han aabenbart besluttet alligevel at gennemføre sine planer, idet han den 18. juni 1791 skriver et brev, som maa formodes at være rettet til statsminister Jørgen Erik Skeel, der var førstedeputeret i det vestindisk-guineiske rente- samt generaltoldkammer, og som vidstes at være sympatisk indstillet. Med dette brev, hvori han skitserer sine tanker, fulgte hans egen betænkning. En maanedstid senere nedsættes en kommission. Kommissoriet er yderst vagt, men formaalet antydes diskret i septembernummeret af et Altonatidsskrift, der stod Schimmelmann nær. Publikum advaredes mod at nære for store forventninger: „af saadanne vise og maadeholdne forholdsregler kan man vente sig et lykkeligere resultat end af romantisk tænkende menneskevenners kimæriske projekter".

Kommissionen bestod af Fr. Carl Trant, Niels Tønder Lund, Chr. Brandt og Carl Wendt, alle høje embedsmænd fra de implicerede ministerier. Trant havde været administrator i det vestindiske kompagni, og de andre havde ogsaa erfaringer i kolonialadministration. Kommissionens sekretær blev Ernst Kirstein, Schimmelmanns privatsekretær og ven og ved denne lejlighed, naar Schimmelmann selv ønskedes holdt uden for kommissionen, sikker i rollen som „sin herres stemme".

Vi kender de dokumenter, som kommissionen havde for sig. Der er først og fremmest Schimmelmanns omtalte egen betænkning, hvis linier i det hele blev fulgt. Dernæst havde man den engelske agitatoriske litteratur, heriblandt en bog af Falconbridge, der havde været skibslæge paa et slaveskib, og hvis bog er et uudtømmeligt arsenal for bekæmperne af slavefartens rædsler. Endvidere maa det formodes, at man havde Schimmelmanns afskrift af parlamentsforhandlingerne. Saa vidt ideologien.

Hvad det praktiske angaar, samlede man en række vigtige oplysninger angaaende dels slavehandelen og dels slavebestanden paa øerne, særligt med henblik paa dennes fødsels-, dødeligheds- og suppleringsforhold. Behandlingen af disse fakta ses at være foregaaet i ikke ringe grad efter de engelske forbilleder.

Om selve handelens legale kaar kan oplyses, at allerede interimsplakaten (30. august 1754) bestemte, at slavehandelen skulle være fri for kongens danske undersaatter, samt at der skulle betales told. Hovedforordningen af 1755 forlangte, at handelen skulle ske paa danske skibe og kun til de danske øer, medens nu ogsaa de vestindiske øers indbyggere fik andel i slavehandelen. 1764 stimuleredes slavehandelen atter. Danske skibe gjordes toldfri, medens fremmede skulle betale told, selv om det drejede sig om genudførsel. 1766 gik man videre og standsede praktisk talt al udførsel af slaver fra de danske øer, men allerede samme aar ophævede man denne sidste bestemmelse for St. Thomas og St. Jan, der var gjort til frihavne. Forholdet udviklede sig derfor saaledes, at St. Thomas blev et betydeligt slavehandelscentrum for de fremmede vestindiske øer, medens det ses, at det netop er i disse aar, at den store slavebestand oparbejdes paa St. Croix, hvorved forudsætningen for storhedstidens sukkerproduktion i virkeligheden skabes. En forordning af 1777 betød atter dansk monopol, men kom ikke til at spille nogen større rolle, thi i 1781 stiftedes det østersøisk-guineiske kompagni, fik der eneret til handelen paa „Kysten", dvs de danske Guineabesiddelser. Det betød, at forsyningen af St. Croix nu var ganske i hænderne paa kompagniet, der oven i købet ikke havde nogen forpligtelse til at føre sine slaver dertil, men frit kunne udføre dem til fremmede øer, hvilket ogsaa skete, som det vil ses af den vestindiske regerings redegørelse.

Paa det tidspunkt (15. oktober 1787), da den vestindiske regering afgav sit svar paa finanskollegiets „forespørgsel ang. den sikreste maade jævnligen at forsyne St. Croix med de fornødne negre", havde øen altsaa i 12 aar været under det østersøisk-guineiske kompagnis monopol med hensyn til slavetilførsler.

Man tør sige, det præger redegørelsen. Det var for resten den eneste gang, den vestindiske regering blev hørt. At spørge den om dens stilling til slavehandelens ophævelse turde hverken Schimmelmann eller kommissionen, idet man saa vidste, at borgerraadet ville blive hørt, hvad der ville have medført de voldsomste protester og farlig gæring paa øerne.

Selvfølgelig aner den vestindiske regering uraad og gør straks humaniteten en skyldig reverens: „saa længe den sorte farve, filosofien til trods, er trældoms stempel paa mange tusinde mennesker, saa længe man endnu tror, at de vestindiske kolonier ikke kan dyrkes uden ved ufrie hænder, saa længe mennesker kan ombyttes mod guld og sølv, og saa længe de europæiske nationer kappes om, hvo skal nyde mest fordel af denne unaturlige handel, og hvo der skal være heldigst i at forøge slavers tal, maa *en følsom handelskyndig* kvæle hvert friheds, hvert medlidenheds raab i hans barm".

Klagemaalene over kompagniets monopol er stærke, „men embedsmænd bør ej frygte for at tale sandheds sprog". I de gode krigsaar har kompagniet solgt slaverne paa de franske øer, hvor priserne var højere. Man har kun solgt udskudsslaver paa St.Croix. De gode er gaaet til reeksport fra St.Thomas (hvilket for øvrigt ikke er sandt, saaledes som det fremgaar af regeringens egen tabel 19a). Resten af slaverne, som er „usselt tøj", har kostet ca 214 rd „pr tête", hvilket er ca 20 rd under normalprisen. Ladningerne ankommer i en elendig forfatning som følge af, at skibene er bygget til hvalfart (hvilket er delvis rigtigt). Skibenes kirurger besidder stor „uvidenhed og udygtighed". Og, som det værste, gennem to hele aar er der ingen slaver kommet overhovedet (1782 og 1783, se tabel 19a). Gennemsnitsantallet pr aar har kun udgjort godt 500, skønt man har haft brug for det tredobbelte antal.

Man maa derfor foreslaa, at kompagniet fritages for sin daarligt røgtede pligt til at forsyne St.Croix, mod at det fraskriver sig enehandel paa „Kysten", der bør frigives for kongens danske undersaatter og indbyggerne paa St.Croix, men ikke paa St.Thomas. Man bør kunne benytte engelske kaptajner, der er dygtigere end de danske, fordi de er „det paa Kysten gængse sprog mægtig" og „hverken af mismodighed eller længsel efter fædrenelandet bliver syge eller ubekvemme til at vaage over rederiets bedste" (det er ganske interessant, thi behandlingen paa de engelske skibe anses almindeligt for at have været langt værre end paa de danske). Videre rider regeringen sin gamle kæphest: slaveskibene bør have lov at udføre et kvantum sukker til *fremmede* steder. Sluttelig appellerer man til den nye danske regerings frihandelsvenlige indstilling: „Vi have ikke behøvet at dvæle ved monopolii skadelige indflydelse og ustadige gang, saasom de mange i Danmark oprettede kompagniers skæbne have lært at kende handelsfrihedens værd og nytte – og patrioten nu, med haabefuld tilfredsstillelse ser mindre glimrende, men for staten lykkeligere tider i møde". – Hermed er den vestindiske regering altsaa ude af sagaen. Vi vil nu prøve paa at kigge kommissionen i kortene og se lidt paa dens talmateriale for at forstaa de slutninger, den drog. Vi begynder med tabel 19a og 19b, som er bilag til den vestindiske regerings betænkning.

Det fremgaar af tabel 19a, at der ialt i monopolets tid hidtil er indkøbt til forhandling paa St.Croix 6102 slaver, hvortil vi lægger de 411, som udgør ladningerne paa skibene „Greve Bernstorff" og „Greve Schimmelmann" (disse skibsnavne er jo ganske kuriøse i denne forbindelse), saaledes at det samlede antal kommer op paa 6513. Da statistikken for disse to skibe i det hele er ufuldstændig, ser vi bort fra dem og kommer til et totalantal af 1056 døde, hvilket giver en dødelighedsprocent for de kendte ladninger af 17,29. Yderpunkterne repræsenteres af skibet „Acras" anden rejse med en dødelighedsprocent af 43,4 % og skibet „Ada" med knap 1 %. Det tilsvarende engelske tal ligger for totaldødeligheden paa $16^2/_3$ %, hvilket nok er værd at lægge mærke til, eftersom man fra dansk side altid fastslaar, at forholdene paa de danske skibe var langt bedre end paa de engelske. Denne betragtning synes altsaa kun at bunde i fromme ønsker uden rod i virkeligheden. I forbindelse med dødelighedsforholdene er der endnu en ting i tabel 19a, som tildrager sig opmærksomhed. Det er specifikationen af, hvor mange der døde under selve

rejsen, og hvor mange der døde inden auktionen. Procentvis fordeler tallene sig saaledes: døde paa rejsen: 84,56 % og døde mellem ankomst og auktion: 15,44 %. Dette sidste tal taler et tydeligt sprog om den forfatning, i hvilken slaveladningen ankom.

Tabel 19 a-b (bilag til negerhandelskommissionens papirer)

a) Tabelle Slavehandelen paa de danske vestindiske øer betræffende + b) Fortegnelse over alle den kgl. guineiske handels her paa St.Croix forhandlede cargaisoner negre **)

Skibenes navne	Skibskaptajnernes navne	Ankomst aar og datum	Indkøbt paa Kysten	Døde: paa Kysten og rejsen	Døde: paa St. Croix under forhandlingen	Døde: Total antal døde	Solgt paa St.Croix	Solgt andetsteds	Mænd	Kvinder	Drenge	Piger	Spædbørn	Total antal	Beløb, det fuldkomne beløb af hver cargaisons forhandling	Total antal pr aar	Antal solgt paa St.Croix
Christiansborg	Niels Westmarker	1778 24/5	304	27	16	43	261		121	70	43	27	2	261	53.311	1778	261
Fredensborg	Johan Terents	1779 10/2	419	102	41	143	276		155	74	31	16	3	276	56.248	1779	1453
Rio Volta	Andreas Hammer	18/3	472	77	24	101	371		206	109	41	15	4	371	81.759	–	
Acra	Erich Asenius	22/5	440	10	3	13	427		244	77	72	34	4	427	89.789	–	
Christiansborg	J. Hiorth	6/12	575	10	13	23	379	173	292	135	69	56	3	552	112.601	–	
Ningo	Niels West Bohn	1780 29/8	476	22	16	38	438		196	72	112	58	3	441	92.546	1780	438
Rio Volta	Andreas Hammer	1781 2/6	469	71	7	78	391		169	68	95	59	–	391	86.400	1781	1188
Acra	S. A. Møller	30/8	592	230	27	257	155	180	48	39	25	43		155	25.870	1782	0
Christiansborg	J. Hiorth	12/10	456	120	5	125	132	199	18	30	52	43	6	149	28.592	1783	0
Fredensborg	Joh. Terents	16/11	540	26	4	30	510		269	130	55	56	11	521	121.286		
Gehr. Guldberg	Niels Beck	1784 29/2	250	102	1	103	147		64	44	21	18	2	149	33.155	1784	732
- Stampe	Holm	1/6	331	41	1	42	289		125	61	71	32	–	289	59.472		
Greve Schimmelmann	Rasmus Boldt	27/11	(296)		2*)		296		106	70	82	38		296	61.302		
Uppernavik	Walløe	1785 9/3	201	5	3	8	193		67	75	29	22	1	194	38.893	1785	193
Greve Bernstorff	Schrøder	1786 11/1	(115)		2*)		115		51	37	21	6		115	24.410	1786	521
Christiansborg	Berg	18/12	457	49	2	51	406		160	96	86	64		406	97.440		
Ada	Isaac Higgins	1787 28/6	120	1	–	1	119		51	27	22	19	4	123	27.061	1787	119
			6513	893	163	1056		552									4905

*) Disse tal er ikke medregnet. **) Tallene for køns- og aldersfordeling kan ikke umiddelbart sammenholdes med tallene fra tabel a.

Til øerne var altsaa bestemt 6513 slaver. Trækker vi herfra 1056 døde samt de 552, der angives at være solgt andetsteds, faar vi en nettotilførsel af 4905 slaver. Det giver en *gennemsnitlig aarlig tilførsel af ca 575 slaver*. Materialet kan imidlertid kompleteres fra et andet af kommissionens bilag for de to manglende aar 1782 og 1783, der oplyser, at tallene ialt skal forøges med 828 slaver. Den totale tilførsel af slaver i monopolhandelens første tiaar viser altsaa, at der ialt solgtes 5733 nye slaver paa St.Croix.

Kunne slavebestanden nu holdes ved magt med en tilførsel af denne størrelse samt et eventuelt befolkningsoverskud? Tabel 20 oplyser dette forhold. Det fremgaar heraf, at slavebestanden i de paagældende aar nærmest stod stille, ja strengt taget viser den en lille tilbagegang, der opgaar til 0,6 % pr aar i perioden 1775–85. Det fremgaar endvidere af denne tabel, at det er i aarene umiddelbart efter kronens overtagelse af øerne, at den store tilvækst i slavebestanden er sket. Med andre ord: *en aarlig tilførsel af 500 nye slaver formaar ikke at holde bestanden vedlige.*

Tabel 20. Ændringer i slavetallet (efter matriklerne, sammenlign tabel 12)

	Samlet tilvækst	Aarligt gennemsnit	Aarlig tilvækst i procent
1754–57	2910	728	8,2
1758–65	5390	674	5,7
1766–74	6187	687	3,9
1775–85	÷ 1289	÷ 129	÷ 0,6
1786–91	÷ 255	÷ 43	÷ 0,2
1792–1802	4687	426	1,9

Grev Ernst Schimmelmann, litografi af Kauffmann

Det er dereſter naturligt at undersøge befolkningens fødsels- og dødelighedsforhold. Det vil af det foregaaende være klart, at der har været et stort dødelighedsoverskud. Fødselsprocenten opgøres af kommissionen til 1,96, medens dødeligheden maa sættes til 3,57 %. Dette sidste tal, som forekommer os uhyre, idet det er ca 4 gange saa stort som vor tids tal, forskrækkede paa ingen maade kommissionen, der fremholder, at dette tal overgaas i mange af datidens europæiske storbyer, hvad der sikkert var rigtigt. Hvad der derimod forekommer kommissionen nedslaaende, er det lave fødselstal, som ligger paa kun godt halvdelen af det samtidige danske. Det vil altsaa sige, at set paa denne baggrund maa dødeligheden alligevel anses for foruroligende stor. Kommissionen er da ogsaa klar over, at dødeligheden er farligere, end den ser ud til. Forholdet er jo nemlig det, at i en normal befolkning falder en meget stor del af dødsfaldene i det første leveaar. Men naar nu børnefødslerne er meget faa, vil det igen sige, at dødeligheden hos den voksne befolkning er overvældende. *De vestindiske øer var krematorier, som ikke alene opslugte fødselstilvæksten, men som for St.Croix' vedkommende aarligt forbrændte en tilførsel af 575 nye slaver.*

Uden at underkende Schimmelmanns idealistiske og følelsesfulde indstilling til sagen maa man straks slaa fast, at hans standpunkt var afgørende præget af hans egne praktiske interesser i slavespørgsmaalet. Han ønskede ingenlunde at oversave den gren, som han økonomisk sad paa. Men det bør ogsaa billigvis medgives, at han som slaveejer følte et ansvar, og at han var kendt som en human planter. Som saadan fremhæves han i de engelske agitationsskrifter, og vi ved, at fødselsprocenten paa hans plantager laa langt højere end andetsteds, dels formentlig paa grund af den bedre behandling, men ogsaa fordi man her søgte at respektere negrenes ægteskabelige forbindelser.

Han fremholder da ogsaa i *sin* betænkning, der i det store og hele kom til at ligge til grund for kommissionens, at en pludselig ophævelse af handelen ville være fatal, dels for dem, der (som han selv) havde interesser i negerhandelen, dels fordi hele kolonisystemet ville bryde sammen og medføre total ruin for planterne og store tab for staten, der havde været deres hovedfinancier.

Naar Schimmelmann gjorde saa meget for at skaffe sine slaver gode levevilkaar, var det, fordi han var klar over, at anvendelsen af kreolslaver i virkeligheden burde være langt mere rentabel end anvendelsen af indførte slaver. Men saa længe indførsel var mulig, maatte man regne med, at planterne ville skyde genvej og drive rovdrift paa slaverne ved at overarbejde og underernære dem, hvorved man i første omgang sparede underholdet af børnene i de urentable aldersklasser, nedsat arbejde for mødrene under svangerskabet, ordentlig ernæring osv. De tre daarlige aar omkring 1790 havde til overflod bevist dette, idet negrene mange steder havde været paa sultedødens rand. Naar indførte negre kunne købes billigt, ville det være vanskeligt at aabne planternes øjne for fordelene ved selv at lægge slaver til.

Maalet maatte derfor blive en gradvis afvikling af handelen, saaledes at øerne kunne blive tilstrækkeligt forsynet med slaver. Dernæst en rationel befolkningspolitik, der kunne fremme formeringen, og endelig maatte staten finansiere den fornødne forøgelse af slavebestanden i overgangsaarene inden handelens definitive ophævelse.

Kommissionen betragtede det moralsk forkastelige i slavehandelen som hævet over enhver diskussion. Endvidere hævdede man, at egentlig handelsfordel havde den ikke givet, i hvert fald ikke fra et nationaløkonomisk synspunkt, idet de faste omkostninger paa Kysten altid havde været for store og i reglen var betalt af staten. Kommissionen mente endvidere, at priserne paa St.Croix havde været for lave, hvad der maaske er mere tvivlsomt, men, hvorom alting er, „negerhandelen var for uvigtig til, at deraf kunne drages noget argument mod dens afskaffelse". Her havde Danmark det lettere end England, i hvis fragtindtægter negerhandelen vejede tungt. Som et yderligere argument for handelens ophævelse fremhæves den store dødelighed blandt søfolkene, et argument, der ogsaa havde spillet en betydelig rolle i den engelske agitation. Det var nemlig fuldtud saa usundt at være sømand paa overrejsen som at være neger. I aarene fra 1777 til 1790 havde der paa de danske skibe i negerfarten været paamønstret i alt 2004 søfolk, af hvilke 691 havde sat livet til. Der var saaledes mange grunde til, at kommissionen kunne gaa med til at droppe slavehandelen som erhvervsgren. Anderledes var det derimod, naar man saa paa handelen med vestindiske øjne.

Kunne man overhovedet gøre sig haab om at opretholde befolkningen uden tilførsler af slaver udefra? Det var det spørgsmaal, der for kommissionen maatte blive det afgørende. Som tallene viste, var det i øjeblikket ugørligt.

Som tidligere nævnt mente man i og for sig ikke, at dødeligheden i væsentlig grad kunne nedbringes. Hovedvægten maatte altsaa lægges paa en befordring af fødselstallet. Den vigtigste hindring i saa henseende var negrenes mangel paa ordentlige ægteskabelige forbindelser, der maatte anses for mere befordrende for børnetallet end de løse forbindelser. Man burde derfor drage omsorg for, at negrene fik en anerkendelse af deres kønsforbindelser med det formaal at gøre dem varige. Derfor burde der ogsaa gives de hedenske negre lejlighed til at indgaa ægteskabelige forbindelser, som skulle indføres i en dertil indrettet protokol, idet der dog skulle tilstaas vidtgaaende ret til skilsmisser, som ligeledes offentlig skulle registreres. Man ønskede ogsaa gerne negrenes ægteskab beskyttet saaledes, at mand og hustru ikke ved salg kunne skilles, men man indtog her en forsigtig holdning og nøjedes med at appellere til planternes gode vilje. Det samme gjaldt spørgsmaalet om negerindernes stilling under svangerskabet: retsregler turde man ikke foreslaa.

Et andet forhold, der mentes at forhindre et stigende børnetal, var de saakaldte husnegres stilling, der kun i ringe grad gav anledning til stiftelse af ægteskaber paa grund af negrenes tyendeforhold i hus-

standen I det hele taget saa kommissionen naturligt med uvilje paa husnegrene, hvis antal mentes at være alt for stort. Voksede det yderligere, ville det kunne unddrage markarbejdet nyttig arbejdskraft og derved modarbejde mulighederne for, at øerne skulle kunne klare sig selv. Derfor burde der indføres en skærpet skat paa husnegre.

Endelig mente man, at kristendommens udbredelse ville kunne forbedre de ægteskabelige forbindelser, hvorfor man ønskede, at alle nyfødte børn skulle døbes. Men først og fremmest burde kristendommens udbredelse støttes, fordi den, som erfaringen viste, forbedrede negrenes kvalitet i det hele taget. Derfor skulle der oprettes nye institutioner til missionens udbredelse og de bestaaende styrkes.

En forudsætning for, at planen i det hele taget skulle kunne realiseres, var naturligvis, at man var sikker paa, at *det fornødne slavetal tilvejebragtes*, der kunne tjene til udgangspunkt for øernes selvforsyning med arbejdskraft. Derfor burde slaveimporten afvikles over en aarrække, og det saaledes, at man i denne periode paa enhver maade søgte at forcere importen, saa at man ved periodens slutning kunne disponere over det fornødne udgangsmateriale. Til den ende burde slavehandelen i denne periode nyde den størst mulige frihed, og slaveejerne maatte ved statslaan sættes i stand til at udnytte overgangsperioden til at kompletere deres beholdninger.

Ved denne forøgede slaveimport burde der tages et særligt hensyn, der ogsaa skulle tjene til befolkningsformerelsen. Der skulle nemlig søges tilvejebragt talmæssig ligevægt mellem kønnene som en elementær forudsætning for, at de forhaabninger, man gjorde sig om en forøget ægteskabelig frugtbarhed, kunne have chancer for at realiseres. Forholdet var nemlig det, at man antog, at der paa øerne fandtes et overtal af mænd (10:9). Derfor var det naturligt under overgangsperioden at prøve paa at fremme indførselen af negerinder det mest mulige, eventuelt ved toldlettelser eller indførselspræmier.

Mens den engelske agitation fra først af var vendt mod slaveriet i al almindelighed og kun af taktiske grunde koncentrerede sig om slave*handelens* afskaffelse, maa det fremhæves, at man paa dansk grund sigtede direkte paa *handelens* ophævelse, medens selve slaveriets afskaffelse affærdiges med et par fromme ønsker: „saa ønskeligt det end ville være at naa maalet: negrenes frigørelse, og saa meget vi end ere overbevist om, at dette fjerne, men engang mulige maal ikke maa tabes af syne ved alle foranstaltninger, som træffes angaaende negrene, saa ere vi dog ogsaa overbeviste om, at det paa ingen maade er øjeblikkets sag, og at enhver uforsigtig forholdsregel vil kunne foraarsage meget alvorlige følger".

Den 16. marts 1792 udkom saa den kgl. forordning om negerhandelens ophævelse. Fra begyndelsen af aaret 1803 skal al handel med negre i Guinea og indførsel til Vestindien være *forbudt*. I overgangsperioden skal indførselen fra Guinea være fri for alle nationer. For enhver indført voksen neger skal det være skibene tilladt at udføre 2000 pund sukker, til hvilken havn de maatte ønske. Videre ophæves den gældende indførselstold, men kun for negerinder. Til gengæld forhøjes tolden for sukkerudførsel til fremmede steder med ½%. Til yderligere fremme af antallet af kvinder skulle kopskatten paa marknegerinder ophæves fra 1795, hvorimod de mandlige negre skal betale dobbelt afgift. Endelig forbydes som rimeligt kunne være, al udførsel af slaver fra de danske øer undtagen i de tilfælde, hvor de efter loven dømmes til „at sælges fra landet".

Forordningen modtoges i dannede kredse med begejstring. Man var jo endnu i den periode, hvor den franske revolutions udvikling fulgtes med sympati. Vort fornemste tidsskrift, Minerva, er for hele aargangen stærkt præget af slavesagen. Her findes kommissionens betænkning trykt, her findes beskrivelser af det idealistiske engelske Sierra Leone kompagni, her findes korrespondancer fra England, særligt Sneedorffs breve, hvori han giver udtryk for sin glæde, og endelig findes der flere mere eller mindre vellykkede lejlighedsdigte. I det engelske underhus udtalte Wilberforce: „Danmark, som var saa langt under Britannien i handelsverdenen, havde, saa lidet det kunne taale nogen formindskelse i sin kommerce, ikke

taget i betænkning at afskaffe denne infame handel. Briterne maatte rødme ved at have ladet en saa ypperlig lejlighed fare til at blive et saa hæderfuldt mønster i denne sag".

Som dansk maa man føle sig stolt over denne ædle mands ros, men almindelig billighed fordrer, at man gør sig klart, at Danmark har faaet den engelske folkebevægelses resultater foræret. Tilegnelsen har ikke kostet kamp. Og i Danmark opstod folkestemningen af gode grunde først bagefter. Til gengæld var den ogsaa hjertelig og glæden oprigtig. Om kronprinsen skrev P. A. Heiberg: „tankens, bondens, negerens lænke han med ædel kækhed brød". Og i sit syngestykke „Peters bryllup" fra 1793 lod Thaarup en neger optræde, der kvæder:

„Hvad har stakkels neger gjort,
at den blanke mand ham hader?
Er han ond, for han er sort?
Er Gud ikke alles fader?
O! beklag den sorte mand.
Han er træl i fremmed land."

Der har næppe været noget øje tørt i teatret.

Den københavnske jubel modsvaredes ikke, som man kunne have ventet, af en voldsom forbitrelse blandt slaveejerne i Vestindien. Hertil har sikkert udfaldet af parlamentsforhandlingerne i England bidraget. Naar England anlagde det samme syn, kunne det ikke nytte at stampe mod brodden. Og ærligt talt! Det kunne have været meget værre. Kommissionens varme ønsker om slaveejernes medvirken, man kan næsten sige omvendelse, kom overhovedet ikke til orde i forordningen. I indledningen hed det: „Ved denne undersøgelse [kommissionens] er det blevet sat uden for al tvivl, at det kan blive muligt og *fordelagtigt* for vore vestindiske øer at undvære indkøb af nye negre, naar plantagerne engang ere blevne forsynede med tilstrækkeligt antal i det for formerelsen fornødne forhold, naar understøttelser for de plantageejere, som dertil trænge, kunne gøres mulige, og der sørges for at fremme negrenes ægteskaber, oplærelse og sædelighed".

Det med understøttelserne lød dejligt konkret. Her var igen en mulighed for at faa billige driftslaan. Det andet, det med ægteskaber og sædelighed osv, der kunne betyde udgifter eller indskrænkninger i ejendomsretten, lød behageligt vagt som veksler paa en fjern fremtid. Og heri fik, som vi skal se, slaveejerne ganske ret.

Det gælder saaledes tanken om *husnegrenes forøgede beskatning* for at hindre luksusmæssig udnyttelse af slaverne. Sagen forhandledes i de følgende aar med den vestindiske regering og ebbede derefter stille ud, uden at der var sket det mindste.

Ikke bedre gik det med arbejdet paa at stabilisere negrenes ægteskabelige forbindelser. Den vestindiske regering hævdede, og sikkert med rette, at et saadant maal kun ville kunne naas gennem en indskrænkning i ejernes ejendomsret, „og hertil tør vi ikke raade". Det var netop pointen. Det var der ingen, der havde „turdet", ikke engang negerhandelskommissionen. Og det var her, dens moralske svaghed laa. Regeringen i København beroligede sin samvittighed med, at det saa kunne vente, til man i det mindste havde faaet ordnet undervisningsvæsenet.

Det vestindisk-guineiske rente- samt generaltoldkammer havde imidlertid faaet overdraget bestyrelsen af den danske mission, og som det forretningskollegium, det var, var det mest stemt for ligefrem at likvidere den danske mission, som kun virkede i byerne, der jo i denne forbindelse – bedre undervisning i kristendom som forudsætning for forøget børneavl – ingen interesse kunne siges at have. Man ville hellere støtte herrnhuterne, der arbejdede paa landet, og forhandlede i den anledning med brødremenighedens

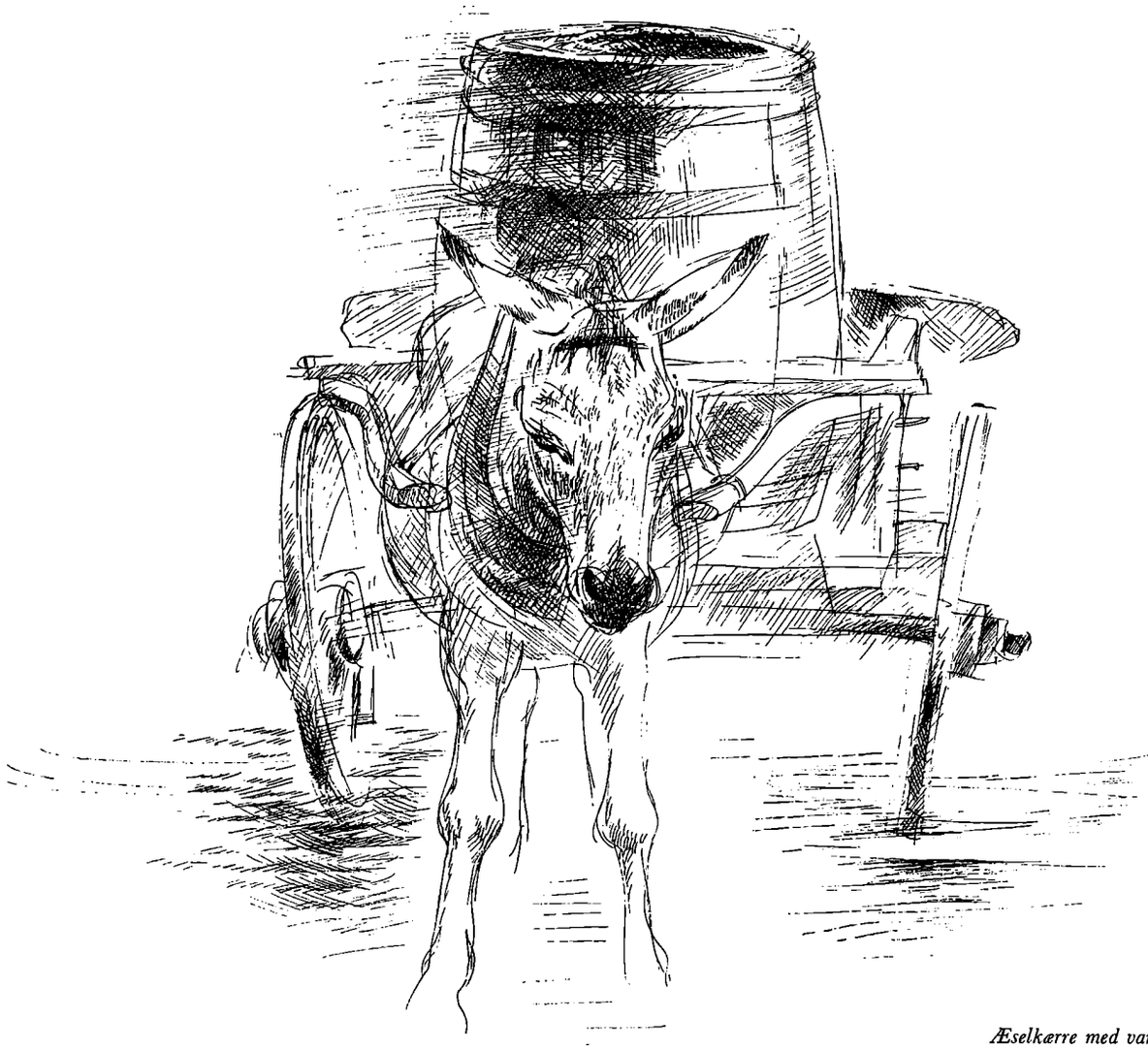

Æselkærre med vandtønde. St.Croix

førstemand, biskop Miecke. Brødrene var imidlertid ikke særligt forhippede, idet de hidtil havde sorteret deres proselytter meget omhyggeligt og først efter en lang prøvetid stedet dem til daabens sakramente. Enden paa disse vidtløftige forhandlinger blev blot, at der oprettedes en ny herrnhutisk missionsstation (Friedensfeld paa St.Croix). Det var alt. Man var atter klar over, at skulle der gøres noget ved negeroplæringen, kunne det kun ske ved indskrænkninger i planternes dispositionsret over deres ejendom. Og saa veg man paa ny tilbage og opgav sagen. Man var derimod paa Vestindien tilstrækkelig realpolitisk indstillet til at forstaa, at man ligesaa godt kunne opgive tanken om en frivillig medvirken fra slaveejernes side til en ordning, der paa *lang* sigt skulle bringe dem fordele, endog af økonomisk art. Dertil var den vestindiske planters økonomi for kortfristet anlagt.

Altsaa skubbede plantageejerne deres moralske ansvar fra sig og kastede sig med graadighed over planens haandgribelige frugt: De billige negerlaan, der ganske naturligt opfattedes som billige driftslaan, naar man tager i betragtning, hvor hurtigt slavebestanden maatte fornys.

Administrationen af negerlaanene lagdes i København under direktionen for den vestindiske gælds likvidation, der jo sad inde med god erfaring med hensyn til vestindiske skyldnere. Selve laaneplanen fastsattes efter nærmere forhandling med den vestindiske regering, hvorved særligt stadthauptmand Oxholm paa St.Croix gjorde sig bemærket ved sin kritik af de aarlige matrikler, som han paastod afskreves fra aar til aar, saaledes at det materiale, man havde bygget beregningerne paa, i virkeligheden var grundfalsk, idet planternes opgivelser til matriklen af deres slavebestands størrelse var bestemt af, at kopskatten paa slaverne udredes i henhold til disse matrikler. Men alligevel behøves der, mente Oxholm, i virkeligheden mange flere slaver, end man i København havde tænkt sig. For St.Croix havde

man sat mankoen til 6309, paa St.Thomas til 1733 og paa St.Jan til 1738. Alene for St.Croix mente Oxholm, at dette tal maatte sættes til 8000, og regeringen derovre afrundede generøst tallet til 10.000.

I kommissionen havde man jo været af den opfattelse, at der var alt for faa kvinder. Man regnede med, at deres tal kun udgjorde 90 % af det samlede mandstal. Denne difference reduceres fra Vestindien til kun 3 %, ja, borgerraadet paa St.Thomas mente ligefrem, at man hellere skulle forcere indførselen af mænd, da kvinderne blev saa tidligt mandbare. I København fastholdt man dog ønsket om en stærkere indførsel af negerinder.

I alt bevilgedes i laaneplanen en sum af 1.302.644 pesos (= 1.042.116 rd v. c.), og det bestemtes, at der til køb af en mandsslave kunne bevilges 225 pesos, men til en slavinde 250 pesos. Det er ret store beløb, der omtrent dækker gennemsnitsanskaffelsessummen for en markneger. Planen var i øvrigt baseret paa, at man efterhaanden kunne disponere over de afdrag, som kom ind. I København havde man foreslaaet en rente af 4½ %, men generalguvernør Walterstorff foreslog, formentlig for at vise sin gode vilje, at man satte renten til 5 %, saaledes at den halve procent kunne indgaa i et fond til belønning af dem, der gjorde noget særligt for deres negre. Det kan jo ogsaa være, at den vestindiske regering har ment, at renten var saa lav, at man kunne vente en tilstrømning af laansøgere, som man ikke turde tage ansvaret for.

Laantagerne skulle forpligte sig til at vedligeholde deres slavebestand, saaledes at de ved fragang paa grund af død eller salg maatte indbetale deres restskyld for de paagældende slaver, inden de kunne opnaa nye laan. Dog skulle kommissionen, der paa Vestindien forvaltede laanene, have magt til at give dispensationer over for plantageejere, hvis bestand var blevet ramt af epidemier. I København havde man af anstændighedshensyn ikke tænkt sig at tage pant i selve negrene, men kun i plantagerne. Man bøjede sig dog paa dette punkt for den vestindiske regerings praktiske økonomiske betragtninger angaaende sikkerheden og accepterede negrenes personer som pant for laanene.

Medio oktober 1793 var der indkommet laanebegæringer for 790 negre. I de første aar var begæringernes antal stort, men derefter gik tallet nedad, saaledes at man i 1799 var naaet til 5302 negre til et beløb af 1.267.000 pesos, hvorefter laanene ganske synes standset. Denne standsning kunne tyde paa, at plantageejerne i virkeligheden havde faaet, hvad de kunne gabe over. Afdragene var jo heller ikke helt umærkelige: En enkelt laaner havde saaledes tegnet sig for 37.000 pesos.

Midt i denne periode af forceret indførsel opgav Oxholm sine plantager og rejste til København, hvor han udgav sit skrift om de danske vestindiske øers tilstand (1797). Han er glad for udviklingen. Den skærpede konkurrence paa slavemarkedet har gjort slaverne billigere end paa de engelske øer, hvilket bl. a. skyldes, at betalingen for negrene sker i laanekommissionens veksler, der anses for bombesikre. I den henseende ved Oxholm, hvad han taler om. Laanekommissionen paa Vestindien bestod nemlig af den vestindiske regerings medlemmer + stadthauptmanden paa St.Croix, hvilken stilling han selv havde indtaget indtil sin afrejse fra øerne. Skønt han finder, at forholdene udvikler sig tilfredsstillende, mener han ikke, at man paa nærværende tidspunkt kan sige noget om, hvorvidt regeringens planer om befolkningsforøgelsen vil holde stik. Han noterer med glæde, at over halvdelen af negrene er indført uden laan. Slavetallet paa St.Croix havde i 1792 været 21.538. Hertil maa altsaa lægges de hidtil indførte 3608. Altsaa burde der, hvis fødsel og død havde balanceret, nu være 25.126, men der er desværre kun 24.368. Der er altsaa i alt tabt 778 negre, hvilket – trods den forcerede indførsel – betyder en nettoafgang paa 1 %. Tallet er dog betydeligt lavere end det tal, vi udregnede for den periode, hvor der var monopol paa slavehandelen. Det beløb sig nemlig til omtrent 500 om aaret. Af glædelige ting nævner Oxholm, at det dyrkede areal er vokset i de fire aar med ialt ½ %, hvilket tal der dog næppe er grund til at falde i henrykkelse over. Dertil er de naturlige variationer i et dyrket areals størrelse for store. Alligevel konkluderer Oxholm med den almindelige planterbetragtning: man kan ikke undvære tilførslerne.

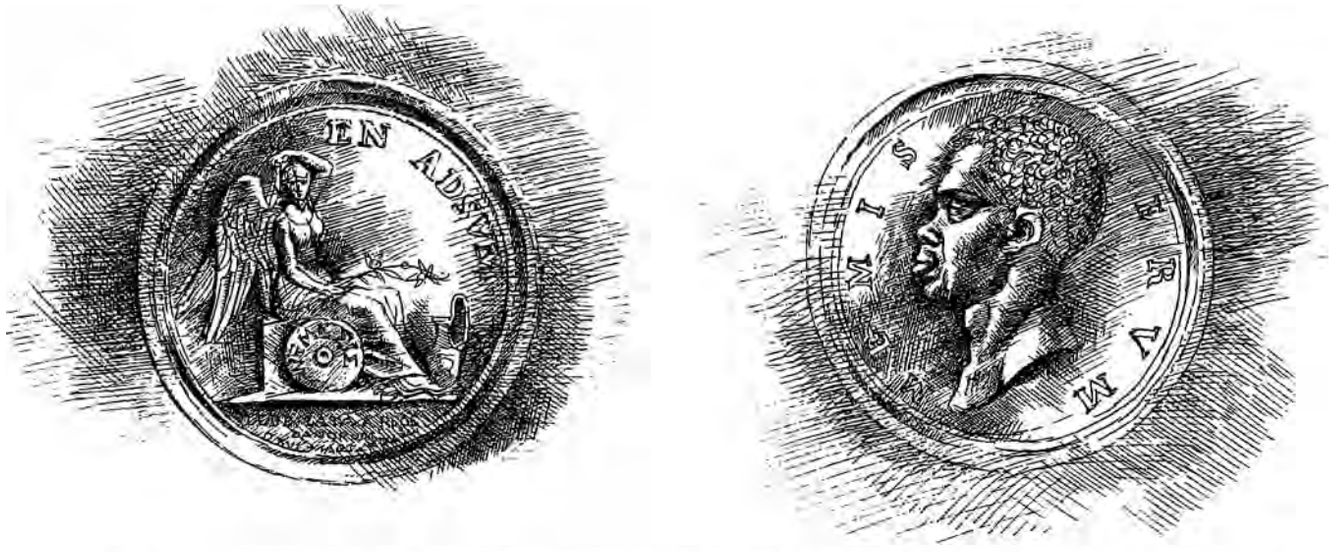

Medaille, udsendt i Anledning af Slavehandelens Ophævelse d. fr. 16/5 1792. Udført af P. Gianelli.
Til venstre: Den bevingede Nemesis brødende paa et brudt Aag. Til høire: Et Negerhoved,
og Ordene ME MIS ERUM – Jeg ulykkelige!
Virkelig Størrelse 55 mm.; Diameter.

Selvfølgelig er Oxholm human, naar det gælder teorien. Hør bare: „kolonisystemet er . . . en skamplet paa Europas statsforfatning, som af nødvendighed maa tilstedes, fordi dets overilte bortryddelse ville have den fordærveligste indflydelse paa hele nationers velstand og ødelægge mange millioner mennesker, som leve af den industri og de næringsgrene, der understøttes og vedligeholdes af kolonihandelen".

Oxholm er selv klar over mange misgreb hos slaveejerne. Saaledes gør han opmærksom paa, hvorledes det strenge markarbejde foraarsager, at kvinderne aborterer, ligesom mange aborter fremkaldes ved, at negerinderne under svangerskabet bærer tunge byrder. Men det foranlediger ham ikke til at foreslaa, at der ved lov skal gribes ind over for disse misforhold, fordi de forhindrer forøgelsen af fødselstallet, som maatte være den grundsten, hvorpaa negerhandelskommissionens plan skulle hvile.

Oxholm har saaledes lagt op til en forlængelse af den periode, i hvilken slaver endnu maatte indføres. Han skulle ikke blive alene herom. 1. juli 1802, da perioden stundede mod sin afslutning, indsendte en kreds af plantageejere paa St. Croix et andragende til kongen i samme retning. Efter en slesk indledning om ordningens fortræffelighed i retning af forøgelsen af det dyrkede areal fremhæver man, at en epidemi i 1799 og en misvækst i 1800 har forhindret, at man kunne foretage de nødvendige erstatningskøb af slaver. Desuden er der jo krigen (som ganske vist gav gode konjunkturer). Alle disse uventede ulykker gør, at man allerunderdanigst andrager om en beskeden forlængelse af fristen paa blot tre aar. Dette andragende indsendtes via den vestindiske regering, der nærmest meddelte det sin velsignelse og lover regeringen i København at indsende lister over de hidtidige befolkningsmæssige resultater af ordningen. I København henvistes sagen, som rimeligt kunne være, til kommissionen for negerhandelens bedre indretning, der stadig bestod. I første omgang afviste kommissionen tanken om udsættelse med den begrundelse, at ellers bekræftes den udbredte tro, at man slet ikke agter at gennemføre planen, og saa er der ingen, der vil gøre noget for, at deres negre kan faa det bedre. Og kommissionen, hvoriblandt Schimmelmann, er udmærket klar over, at den velvillige medvirken, man havde forudsat hos slaveejerne, aldeles er udeblevet. Her har man virkelig været for blaaøjet.

Imidlertid er alle vestindiske kapitalinteresser enige om, at planen af 1792 har lidt skibbrud derved, at slavebestanden ikke har naaet den fornødne størrelse, saa at øerne kan blive selvforsynende. Det gælder saaledes Walterstorff, Oxholm og Schimmelmann selv, der nu kommer rigtigt i knibe baade med hensyn til sin egen stilling som plantageejer og som hovedansvarlig for ordningen af 1792. Medens de andre interesserede rent ud foreslaar at give tilladelsen til fortsat indførsel, fremkommer Schimmelmann

med en oprindeligt af rektor West udarbejdet plan fra halvfemserne i fornyet skikkelse. Der skal af staten oprettes et „kolonialinstitut" paa nogle dertil indkøbte plantager, som skulle foregaa de andre med et godt eksempel med hensyn til behandlingen af negre. Med andre ord: de skulle være negerstutterier, hvis befolkningsoverskud skulle stilles til plantageejernes disposition paa nærmere, for negrene gunstige betingelser, en snild maade at komme uden om en lovgivning, der direkte greb ind i plantageejernes ukrænkelige ejendomsret. Der var bare det kedelige ved det, at ikke engang saadan et kolonialinstitut kunne oprettes uden nye tilførsler. Derfor skulle statens etablissementer i Guinea stille slaver til disposition, hvad man godt kunne forsvare, naar staten besørgede overfarten. Man kunne endog stille negrene i udsigt, at de eventuelt kunne faa deres hjemland at se igen, naar negeravlen paa øerne var kommet saadan i sving, at man kunne undvære de indførte avlsdyr. I sandhed, Schimmelmann var en problematisk natur! Denne fortræffelige plan accepterede kommissionen og sendte den sammen med sit afslag til det vestindisk-guineiske rentekammer. Her stod Rosenstand-Goiske stejlt paa, at forbudet skulle træde i kraft til den fastsatte tid. Han mente nemlig paa trods af sagkundskaben, at planen nok skulle lykkes, naar planterne fik kniven paa struben. Ikke uden bange anelser indstillede kammeret sagen til kongen i overensstemmelse med Rosenstand-Goiske. I statsraadet savnedes nu mændene fra halvfemserne med de høje idealer. Ingen kunne forudse afgørelsens udfald.

I statsraadet oplevede negerhandelsforordningen sin kritiske skæbnetime. Afgørelsen hang i en traad. Den kgl. resolution afgjorde imidlertid ikke spørgsmaalet, men lod det staa aabent: man ønskede nye

Havnepladsen i Christianssted, set fra søen. Koloreret tegning af kammerassessor H. G. Beenfeldt. De bedste tegninger skyldes officerer, der paa landkadetakademiet havde faaet en god undervisning. Men der findes ogsaa adskillige dilettanttegninger, som denne, der røber adskillig tegneglæde, men ringe kunnen. Billedet er et modstykke til det paa s. 271. I bugten ses Protestantkajen, til venstre herfor fortet, til højre vejerboden og kranen. Yderst i bugten ses lodskutteren kendelig paa den røde streg i storsejlet. Om skibenes ofte langvarige ophold vidner, at adskillige af dem ses at være aftaklede. Bag fortet eksercerer „soldatesquen", saavel infanteri som feltartilleri. Indsat ses havnepladsen i Frederikssted med fortet og det foran beliggende „waterbatteri"

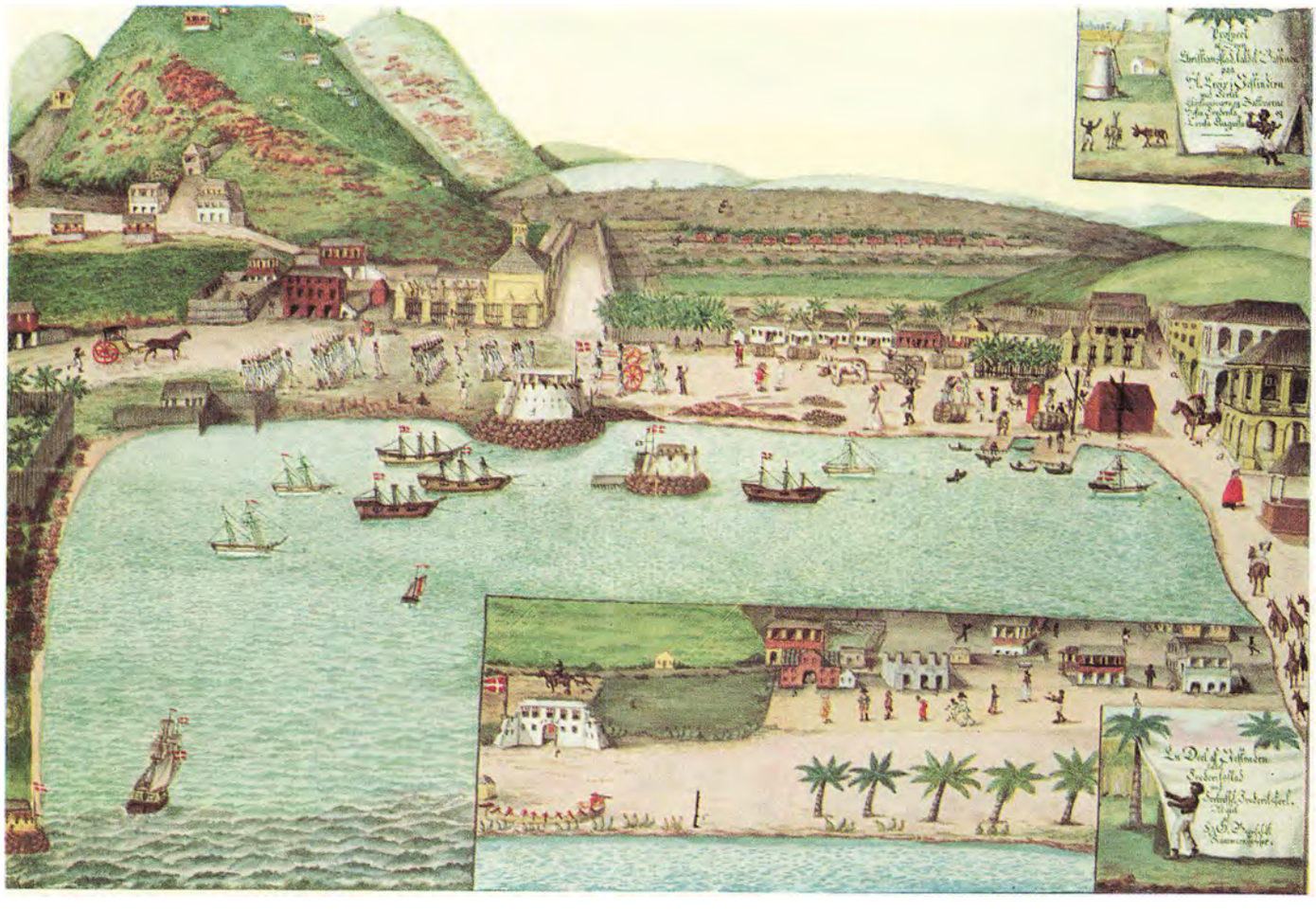

statistiske efterretninger fra den vestindiske regering. Negervennerne aandede lettet op. Faren var drevet over, men langtfra definitivt afværget. Først i efteraaret 1805 og foraaret 1806 indløb de nye lister, som var meget omhyggelige. De har den fordel, at de kun beskæftiger sig med plantagenegrene og derved isolerer problemet. Til gengæld er det vanskeligt at jævnføre dem med det tidligere materiale. Generalguvernør Mühlenfels lagde ingen skjul paa, hvad *han* havde faaet ud af listerne. Han kræver rent ud, at der maa indføres endnu 10.000 slaver, hvis øerne skal blive selvforsynende med negre. I København fulgte en ny pressekampagne. Kommissionen for negerhandelens bedre indretning fandt det klogt at træde vande og ikke drive paa med at faa en kgl. afgørelse, der efter Mühlenfels' indberetning nok kunne blive tvivlsom.

Kommissionen spejder efter redning fra England. Her er sagen blevet genoptaget efter de retningslinier, som Wilberforce havde faaet fastlagt i 1792. Den 23. februar 1807 staar hoveddebatten i underhuset, og den 25. marts underskrev kong Georg loven, der skulle forhindre slaveindførsel til de engelske kolonier. Ingen dansk regering ville under disse omstændigheder have haft moralsk mod til at suspendere eller ophæve negerindførselsforbudet.

Som det var England, der forberedte den danske jordbund for sagens humane side, saaledes var det Englands holdning, som førte forbudets opretholdelse frelst igennem den farlige krise, det var kommet i ved slaveejernes henvendelse. Uden denne lykkelige afslutning ville lovgivningen om slavehandelens ophævelse i Danmark være blevet en uværdig farce, hvis eneste resultat ville have været billige laan til en forceret slaveindførsel til fordel for profitjagende vestindiske spekulanter af en nationalt set yderst broget oprindelse.

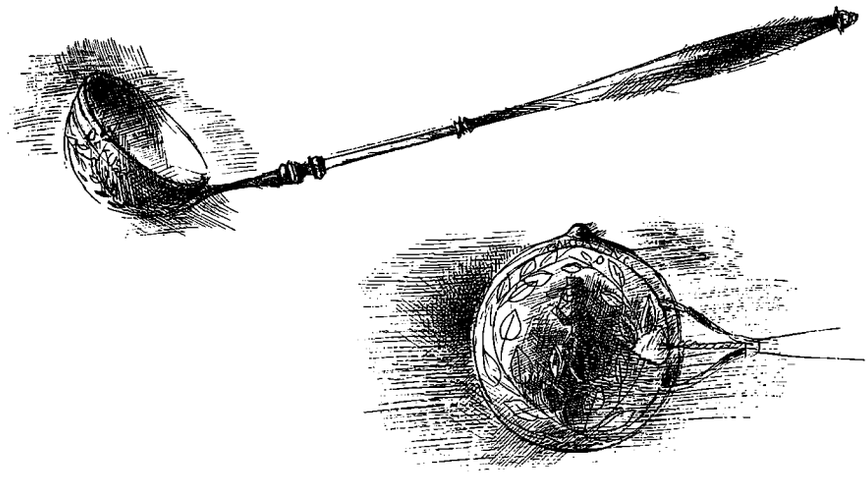

FYL GLASET IEG ER MERE TØRSTI ◦ SKAAL HORA ◦ BAKUS LENGE LÆVE IEG ER FOL

Ösiske til Punsch. En hals Kokosnøddeskal skaaret ud og dekoreret.
Sidebyfolk til indel Kiøgfid, udført i Skaller og Johannesbrødkerner.
St. Croix

DAGLIGT LIV

De tre smaa øer var overmaade tæt befolkede. Det vil forbavse en nutidsdansker at erfare, at befolkningstætheden paa St.Croix omkring 1800 var en halv gang større end Danmarks i dag, idet den udgjorde 135 pr km². Paa St.Thomas var den 82 og paa det landlige og vildsomme St.Jan udgjorde den 43, men selv dette tal maatte imponere en nysudkommen dansker, der hjemmefra var vant til et saa beskedent tal som 24.

Det var de sorte, der dominerede mylderet. Den hvide befolkning var hele tiden yderst faatallig. Ved begyndelsen af vor periode, i 1758, udgjorde den paa St.Croix 11 % af indbyggertallet; dette tal var i 1775 8 %, og i 1803 udgjorde øernes hvide kun 6½ %, idet dog procentens fald skyldes tilvæksten blandt de farvede. Det absolutte tal af hvide var ved storhedstidens midte ret konstant. Paa St.Thomas har den hvide befolkning sikkert udgjort en større andel paa grund af den talrige bybefolkning i Charlotte Amalia, men til gengæld har forholdet været meget grelt paa St.Jan, hvor der ingen by fandtes og kun meget faa embedsmænd. Det var intet under, at spekulationer over dette talforhold kunne faa det til at løbe koldt ned ad ryggen paa europæerne ved tanken om mulige negerrebellioner.

Som man kunne vente, fandtes der et overtal af mænd inden for de hvides kreds, om end ikke særligt stort, og i periodens løb vokser antallet af kvinder støt. Børnetallene ligger paa en 25–30 %, hvilket ikke afviger stærkt fra tidens danske tal.

Nationalt set var selskabet yderst blandet. Procenten af danske var lille. Den har næppe udgjort 10 % og af planterne endnu færre. Det betydeligste danske element udgjordes af den talrige embedsstand og den lille hærstyrke af hvervede soldater, hvis danske nationalitet, som soldaternavne viser, dog ofte kan betvivles. Hovedmængden af de fremmede, og navnlig af plantere og mesterknægte, udgjordes af briter, blandt hvilke der var særligt mange irer, der baade som plantere og mesterknægte havde et meget daarligt lov paa sig, ikke mindst hvad angaar behandlingen af negrene. Hollænderne, der paa St.Thomas i de første 75 aar havde udgjort et dominerende element, og som i stort tal deltog i opdyrkningen af St.Croix, synes i stærk tilbagegang mod aarhundredets slutning. De har indkasseret deres fortjeneste og er draget bort. Men vi finder stadigt hollandske slægter, af hvilke de kendteste var Heyligerne, Beverhoudterne, de Winterne samt familien Uytendahl de Bretton. Af kendte engelske slægter kan nævnes McEvoy, Coakley, Tuit. Men ogsaa Danmark kan mønstre enkelte slægter, der gennem generationer har levet herude, saaledes Søbøtkerne paa St.Croix og familien Magens paa St.Thomas. Af mere fremmedklingende navne kan fremdrages de Nully og familien Chabert, hvis oprindelse peger mod Frankrig. Særligt paa St.Thomas fandtes stadig en del tyskere, rester af den brandenborgske kolonisation. I Charlotte Amalia og i Christianssted fandtes yderligere en del jøder, om hvilke det ganske kuriøst berettes, at varmen havde faaet dem til at afstaa fra at bære de dengang traditionelle lange skæg.

Forholdet mellem de mange fremmede nationer var i det store og hele godt, eller i hvert fald, man fandt lige saa godt sine uvenner blandt landsmænd som blandt fremmede, og det kan ikke nægtes, at ufredelighed synes i særlig grad at trives under tropiske forhold. Vi har mange vidnesbyrd om dueller – ogsaa med døden som følge. Dueller var forbudt, og man holdt derfor holmgang i den aarle morgen paa Tortola eller den ubeboede Crabbeneiland. Men de mange nationaliteter holdtes sammen

af standsinteresserne, og fællesfølelsen fremmedes naturligt, efterhaanden som talstærkere generationer af hvide kreoler voksede op.

Hovedmængden af befolkningen paa St.Croix, ca 75%, boede i denne periode paa landet. Paa St. Thomas foregik der derimod en betydningsfuld udvikling. Endnu 1790 boede over halvdelen paa landet, men 25 aar senere havde billedet totalt ændret sig; nu boede der dobbelt saa mange i Charlotte Amalia som paa hele den øvrige ø. Og det var ikke saaledes, at byen blot havde taget hele tilvæksten. Landbefolkningen er i absolut tilbagegang. Øen tynges af ælde, agerbruget har udpint de naturlige rigdomme. Udviklingen er et godt halvt aarhundrede forud for St.Croix'.

Øverst paa den sociale rangstige stod naturligvis den enevældige majestæts „bestalter generalguvernør" og de højeste civile og militære embedsmænd, men paa den økonomiske rangstige kom de langt under planterne, som de forgæves søgte at komme paa højde med, bl.a. ved selv at blive plantere eller ved at røgte deres kald paa en mere givtig maade, end hjemmeregeringen altid kunne bifalde. Til gengæld savnede man hjemme forudsætninger for at forstaa det høje prisniveau paa øerne, og man henholdt sig til, at lønningerne – og navnlig sportlerne – efter danske forhold var meget anselige. Planternes antal var ikke stort, næppe mere end ca 300 paa alle tre øer tilsammen, men det var gennemgaaende rige folk, eller folk, der var stærkt paa vej til at blive det. I hvert fald, levefoden mellem dem var meget høj, oftest vel for høj; antallet af fallitter var saaledes meget stort. Planterne havde honnet ambition og ville gerne placeres paa rangstigen. Allerede i 1766 betalte to plantere hver 600 rd for at blive agenter med rang af virkelige kammerraader, og senere finder vi en række betitlede plantere, helt op til kammerherrer. Byernes købmænd udgjorde en anden, gennemgaaende mindre fremtrædende del af overklassen, men for øvrigt forbandt købmændene ofte plantagevirksomhed med deres hovederhverv, hvilket ogsaa var tilfældet med adskillige engelske læger. En hvid underklasse fandtes ogsaa. Dens top udgjordes af plantageforvaltere, hvilket udtryk mod aarhundredets slutning under engelsk indflydelse fortrænger det gamle mesterknægt, som West finder er et hæsligt ord om disse gentlemen. Dertil kom underordnede embedsmænd og haandværkere. Bunden af det hvide samfund udgjordes af soldater og matroser samt det uundgaaelige hvide vraggods, der absorberes af tropebyernes kulørte bærme.

Efterhaanden voksede en betydelig *frinegerbefolkning* op i byerne. Paa matriklerne (tabel 12) findes deres antal angivet af frinegerkaptajnerne, men uden specifikation af køn eller alder. De rekrutteredes dels ved frigivelser, særligt testamentariske, og ved egen overdaadig frugtbarhed. 1767 var der paa St. Thomas 1157, og paa St.Croix voksede antallet fra 1775 til 1803 fra 368 til 1656, hvoraf 1407 alene i Christianssted. Det var et element, man maatte regne med, og et yderst vanskeligt element. De stræbsomme af dem erhvervede jord og blev smaaplantere, endog med slavehold, men i byerne udgjorde de en urolig og ret skarnagtig underklasse, der ernærede sig ved allehaande lette job af mere eller mindre tvivlsom art, ved tyveri og utugt.

Deres retsstilling, som var yderst usikker, navnlig i praksis, fastsloges i Clausens tid ved en kgl. forordning af 11. oktober 1776. I fortalen fremhæves to motiver til udstedelsen, dels at negre, som har købt sig fri, eller som ved deres herres gavmildhed uden betaling har erholdt deres frihed, ofte staar i fare for at miste den. Paa den anden side maa man ogsaa have et øje med uredelige debitorer, der søger „ved deres slavers frigivelse modtvillig at forringe deres ejendele til tab for kreditorerne". Derfor skal enhver frineger have et af generalguvernøren udstedt frihedsbrev paa sig, hvilket naturligvis blev et højst upopulært dokument blandt den frifarvede befolkning. Endvidere skal frigivelse af slaver tinglyses af hensyn til eventuelle kreditorer, der skal protestere inden to maaneder. Negre, der frigives af et insolvent dødsbo, kan ikke opnaa denne frihed. Negre, der hævder at være frie, skal godtgøre, at de har faaet deres frihed, medmindre de har været frie i to aar; og ved eventuel daab af frinegerbørn skal moderen fremlægge sit

Ruin af plantagen „Cane Garden", St. Croix

frihedsbrev. De frinegre, der ikke skaffer sig attest inden et aar, skal enten forlade øerne eller have deres frihed forbrudt og sælges ved offentlig auktion. Et vidnesbyrd om deres ringe retsstilling faar vi gennem plakat af 1775, hvorved man gør op med den uskik, som frinegrene har fundet paa ved at opkalde sig og deres børn efter dem, der har givet dem deres frihed, „hvilket baade er stridende mod den ærbødighed som erkendtlighed de i erindring af saadan deres mesteres godhed burde bestandig vise og derfore kalde sig N.N. frigiven af N.N., hvilket befales ogsaa for børnene til evig taknemlighed". Clausen var, sine øvrige gode egenskaber ufortalt, uden sartere følelser.

En ganske levende, men ikke videre elskværdig skildring af frinegrene har rektor West givet i sit første skrift. De omgaas hinanden under latterligt højtidelige former og tiltaler saaledes hinanden som „sir" og „madam". Men helt uden beundring er West nu ikke, naar han skildrer de flotte mulatpiger: „gravitetiske skyde disse stolte dronninger med langsomme skridt frem igennem gaden prydede med straa- eller engelske kastorhatte, lange guldørenringe, guldhalssmykker, adskillige ringe paa alle deres gule fingre og armbaand, iførte prægtige klæder af kosteligt engelsk eller ostindisk sirts, det fineste musselin eller klart kammerdug med lange slæb, som slurvende langs ad gaden forkynder deres anseelse". Det gibber unægtelig i den ellers saa dydige rektor, men han lader sig ikke forblinde: „mere ublu mennesker med saa megen air og saa megen levemaade, som disse virkelig besidde, kan vel næppe tænkes". „Onde og grumme ere de mod deres tilkøbte negre, yderlig stolte og uforskammede mod blanke, med mindre det er mod gentlemen, hvor de kunne vente sig at gøre et kup. Løsagtige er de i saadan grad, at de gader, Frigottet, hvori de bo, ere brændemærkede med større skændsel her end Dybens- eller Ulkegade i København. Thi der er ikke alene oplaget af veneriske sygdomme, men ogsaa af alle de tyvekoster, man næsten kan tænke sig; dog disse hæderlige folk stjæle ikke selv, de leje alene deres husnegre dertil". Der er hyppigt offentlig negerdans, hvor billetten pr par koster 3 rd 12 sk, fortæller West videre, og der er negre (frinegre), der spiser maaltider til over 1 1/2 rd, drikker deres flaske madeira, holder ridehest og under-

holder flere koner. „Men nok herom", siger West, der føler sin vestindiske galde stige ved tanken om frinegrenes efterligning af de blanke. Han har et sted karakteriseret dem saaledes: „disse ere da frihedens og kristendommens sørgelige frugter". Men kan man med rette forarges, naar man betænker disse menneskers retslige og sociale kaar?

Hvilket *sprog* talte nu denne nationalt sammenbragte befolkning? En hollandsk rejsende, der i 1820erne besøgte øerne, fortæller, at han ved udbruddet af en ildebrand i Charlotte Amalia (1825) hørte raabene: fire, brand, du feu, candela, fuega, enz. Naturligvis talte man først og fremmest sit eget modersmaal, som man hægede om gennem sine menigheder. Ellers betjente man sig af kreolsk og senere af engelsk.

Kreolsk er fællesnavnet for en række hjælpesprog, som fra det 17. aarhundrede udviklede sig overalt i det vestindiske babel. Det var bekvemt for de blanke, men rent ud nødvendigt i forholdet til negerslaverne, der hverken forstod de europæiske sprog eller hinanden indbyrdes, da de repræsenterede en række højst forskellige afrikanske sprog. Fælles for disse hjælpesprog er, at de opstaar som et yderligt simplificeret europæisk sprog suppleret med lidt afrikansk. Forenklingen omfattede baade ordforraad og bøjninger, og saaledes opstaar baade et engelsk, et fransk, et spansk og et hollandsk kreolsk, af hvilke det sidste blev hjælpesproget paa de danske øer, men derimod ikke paa de hollandske.

Det danske, eller om man vil, hollandske kreolsk er opstaaet paa St.Thomas, som et naturligt sprogligt hjælpemiddel i omgangen mellem den omkring 1700 dominerende hollandske befolkning og dens slaver. Hvornaar kreolsk er opstaaet, ved vi ikke, men selv om det er et primitivt sprogligt hjælpemiddel, maa det alligevel have krævet en rum tid for at fæstne sig. Første gang, det omtales, er i 1732, da de mæhriske brødre paabegynder deres mission paa St.Thomas og straks er klar over, at vejen til negerhjerterne gaar gennem kreolsk, eller „bastardhollandsk", som det da kaldes. Det første trykte sproglige vidnesbyrd er den tale, hvormed grev Zinzendorff den 15. februar 1739 bød negrene farvel ved sin hjemrejse fra besøget hos den nystiftede herrnhutiske mission paa St.Thomas. Denne tale er, saa vidt vides, skrevet af et medlem af den danske slægt Castenschiold, der levede som plantere paa øen, dengang under navnet Carstens. Hertil kommer saa to samtidige breve, et fra repræsentanter for „over seshonderl en vyftig swarte scholieren van Jesus Christus, die Bas Martinus leer" til kong Christian VI med bøn om tilladelse til at lære evangeliet at kende og blive medlemmer af brødremenigheden; det andet brev er fra negerkvindernes ældste Marotto (nu „Madlena") til dronning Sophie Magdalene med en lignende bøn.

Forinden vi gaar over til at beskæftige os med dette lille sprogs indre liv, skal vi i korte træk opridse dets ydre skæbne. Med hollandske kolonister overførtes det til St.Croix, hvor det naaede en vid udbredelse ikke alene i anvendelse over for negrene, men ogsaa mellem de blanke, hvis børn fik det indpodet gennem deres negerbarnepiger. Paa St.Croix mødte det imidlertid ogsaa sin farlige konkurrent, engelsk. Allerede Oldendorp, der gjorde sine iagttagelser i slutningen af tresserne, peger paa dette forhold. De engelske plantere gennemtrumfer deres eget sprog eller rettere engelsk-kreolsk over for negrene og bekæmper det gamle hjælpesprog. Det engelske sprogs almindelige sejr i slutningen af aarhundredet, der gjorde det til Dansk Vestindiens omgangssprog, rummede en yderligere fare for det kreolske sprog. Det kom af negrene til at føles som et trællemærke, som man længtes efter at afkaste, men brødrene holdt sikkert med urette fast ved det endnu i en lang aarrække, hvad der uden tvivl kom til at skade missionen, efterhaanden som slavernes kaar bedredes, og deres selvfølelse voksede. Inden for brødrenes kreds rejste der sig da mange røster for overgang til engelsk, og da menigheden efter landskoleordningens indførelse i 1839 overtog skolevæsenet, maatte man tage skridtet fuldt ud, idet den nye skoleordning netop fastslog, at engelsk skulle være skolesproget for negerbørnene. Men endnu et stykke tid vedblev de gamle blandt brødrene at prædike for menighedens ældre medlemmer paa det gamle sprog, hvis skæbne havde været

saa intimt knyttet til deres mission. Langsomt ebbede dette beskedne og forsvarsløse sprog ud; det miksedes med kreolengelsk og tabte sit særpræg. Men endnu da dr Lawaetz virkede som præst i Christianssted i halvfemserne, fandtes der gamle folk, som var i stand til at tale det, og som havde lært det i deres ungdoms tid, medens de endnu var slaver.

Der er noget usigeligt enfoldigt og trohjertigt over „die kreol tael", men det var netop dette enfoldige, der gjorde folk som Oldendorp betænkelige. Var det nu virkelig ogsaa et værdigt instrument til at udbrede Herrens ord mellem hedningerne? Kunde det nye testamentes mere abstraktprægede partier i det hele taget omplantes til dette kaudervælsk? Saaledes spørger den dannede Oldendorp. Men missionærerne svor til det som det eneste middel til at faa negrene i tale.

Oldendorp er den første, der beskriver sproget. Det er, siger han, lagt an paa lettelser. Derfor forkortes ordene, og trykløse endelser forsvinder. Verbet „pra(a)ten" bliver til „pra(a)t" osv. Der er kun eet køn og een artikel di(e). Flertal dannes ved tilføjelse af -en eller -s eller ved et kunstord, „sender". Genetiv klarer man med „van" eller „si" og dativ med „na". Hovedverberne optræder kun i infinitiv, hvorfor tiderne angives ved hjælpeverber: „mi ha" (jeg har), „mi a ha" (jeg havde), „mi ka ha" (jeg har haft), „mi a ka ha" (jeg havde haft), „mi sal ha" (jeg skal have). Ordforraadet er yderst ringe og meget konkret. Nogen egentlig beskrivelse af det kreolske sprog skal naturligvis ikke gives her, men der er grund til at beklage, at ingen danske sprogforskere har skrevet dette beskedne, men interessante sprogs historie.

Kreolsk er ikke uden litteratur. Den hollandske forsker Hesseling, der i 1905 har givet en beskrivelse af sproget og dets historie, har paavist, at denne litteratur kan deles i to grupper, en dansk og en tysk, nemlig brødremenighedens. Hesseling anser den danske gruppe for at være den bedste, fordi den danske mission bestræbte sig paa en mere mundret gengivelse af negrenes tale, mens tyskerne ikke var fri for at prøve paa at trække det opad paa et højere plan. Der er i noterne gjort et forsøg paa at tilvejebringe en fuldstændig bibliografi over de faa, med nyudgaver ikke tyve skrifter, der udgør dette døde sprogs litterære arv.

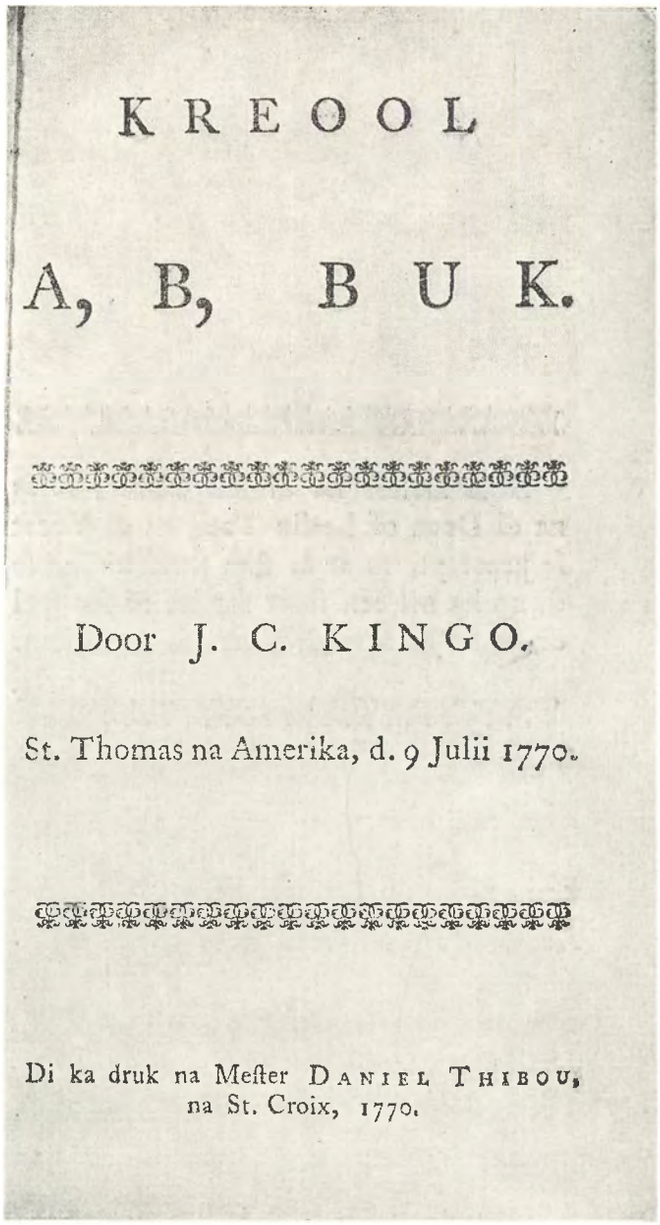
KREOOL

A, B, B U K.

Door J. C. KINGO.

St. Thomas na Amerika, d. 9 Julii 1770.

Di ka druk na Meſter DANIEL THIBOU, na St. Croix, 1770.

Titelbladet paa missionæren J. C. Kingos kreolske ab-bog (kreolsk brugte ikke bogstavet c). Den er udgivet paa St. Thomas, men er trykt af Daniel Thibou i Christianssted, der 1769 havde oprettet det første trykkeri paa øerne

Fra dansk side gjordes der et første fremstød i 1770, da der udkom hele to ABC'er, eller „ABBuks", for hvad skulle negrene med et C? Det er i det hele taget et tiltalende træk, særligt hos den danske gruppe, at man bestræbte sig for en saa enkel ortografi som muligt. Forfatterne til disse to smaabøger var to medlemmer af den danske mission. Den ene var J. C. Kingo paa St. Thomas, og hans bog er trykt derovre, („Di ka druk na mester Daniel Thibou na St. Croix). Den anden er forfattet af kateketen paa St. Jan, Erich Røring Wold, der sammen med kateket Alling havde boet hos og drevet studier sammen med den største kreolske sprogmester, stadthauptmand Joachim Melchior Magens i Charlotte Amalia. Wolds ABC er trykt i København og var et led i generalkirkeinspektionskollegiets litterære fremstød paa det kreolske sprogs omraade til støtte for den danske mission. Nu havde man endelig sadlet om og opgivet eksporten af danske ABC'er, som var til ingen nytte. Man var klar over, at kreolske bøger var vejen frem i konkurrencen med brødremenighedens mission, hvis succes man følte sig trykket af. Disse ting faar vi at vide i fortalen til det nye testamente 1781, nemlig „at begyndelsen skete med en ABBuk og en Lutheri liden katekismus samt nogle kirkesalmer, som bleve her trykte i 1770 og did oversendte". Til denne sending hørte efter al sandsynlighed ogsaa en „grammatica over det creolske sprog", der samme aar er trykt i København i Vajsenhusets trykkeri. Forfatteren til denne „grammatica" var den omtalte J.M.Magens, „som har studeret ved Københavns universitet". Med ABC, katekismus, salmer og „grammatica" har det kreolske sprog faaet et solidt fundament, baade sprogligt og religiøst.

Kronen paa værket sattes i 1781, da kirkekollegiet kunne afskibe „Die Nywe Testament van ons Heer Jesus Christus ka set over in die Creols Tael". Det er Magens' værk, og det har kostet arbejde og vanskeligheder, som vi til dels kan følge. Paa Det kgl. bibliotek findes to trykte ark af Matthæus-evangeliet paa kreolsk. Det ene bærer paategningen: „de første ark af det nye testamentes oversættelse i det creolske sprog for de kgl. danske øer i Vestindien, men da den befandtes at være mere hollandsk, blev ej videre trykt". En lignende paategning findes paa det andet, der angives at være trykt 1779. Der er ikke stor, men dog nogen forskel paa disse to arks behandling af teksten, og vi genfinder fortrykkenes tekst i den endelige udgave. Vi staar her formentlig over for Magens' forarbejder. Og kassationsgrunden er saare letfattelig. Det ordknappe dagligdags sprog har gjort knuder, naar det skulle tjene et litterært formaal, og Magens har grebet til den nærliggende udvej at bøde paa manglerne ved anvendelse af hollandsk. Hvorvidt man har naaet sit maal ved at lade ham omarbejde teksten, maa en sprogmand dømme om. Det ligger nær at tro, at man mer eller mindre har kapituleret over for vanskelighederne og accepteret Magens' udvej.

Med udgivelsen af testamentet standsede foreløbig al litterær virksomhed fra dansk side paa det kreolske sprog, og en oversættelse af det gamle testamente samt et „Vestindisk glossarium", begge af Magens, forblev utrykte. Leksikonnet er dog opbevaret. Det findes paa rigsarkivet. Man indskrænkede sig til nye udgaver af testamentet (1818) og af katekismussen (1827 og 1834). Disse aarstal harmonerer godt med, hvad vi andetsteds har fortalt om det kreolske sprogs endeligt. Om adskillige af de bøger, der endnu findes bevaret, kan det siges, at de efter al sandsynlighed er unica, en skat, men forhaabentlig ikke en død skat.

Joachim Melchior Magens var en mand, som kunne sin latinske grammatik, og han opstiller den kreolske „grammatica" efter lignende haandfaste mønstre. Dertil indskrænker han sig ogsaa. Syntaksen rører han ikke. Derimod kommenterer han udtaleproblemerne, „hvis nogen vil formere sig en idé om det kreolske sprog af negrenes udtale, da farer de storligen vild derudi, eftersom negrene ikke kan udtale litteras gutturales, men mestendels udelader dem; ej heller, naar tvende konsonanter kommer sammen, taler de dem alletider begge ud". Derfor har Magens i sin grammatica fulgt de blankes udtale.

Bøjningsmønstrene er ledsaget af eksempler, der, synes det en, ikke altid er lige taktfuldt valgt: „min herre slaar mig" eller „jeg er blevet sværtet". Halvdelen af bogen rummer læsestykker formet som dialoger, en slags parlør. Her er en prøve. Det er fra en samtale mellem en kateket og en hedning. Oversættelsen er Magens'. Hedningen: Mie ka hoor, ju ka kom for leer die Neger sender (Jeg har hørt, at I er kommet for at lære Negrene). – Kateketen: Ja da voor dat, mie en mie mat sellie ka kom hisoe (Ja, derfor er jeg og mine Kollegæ kommet her). – Og slutningen: Hedningen: Adjoe Meester, mie seg ju groot Dankie voor die fraej Woort ju ka prat na mie pover Neger (Far vel, Mester, jeg takker Dem hjertelig for de gode Ord, De haver talet til mig, fattige Neger). – Kateketen: Adjoe mie Neger (Far vel, kære).

En salme trykt i Kingos ab-bog

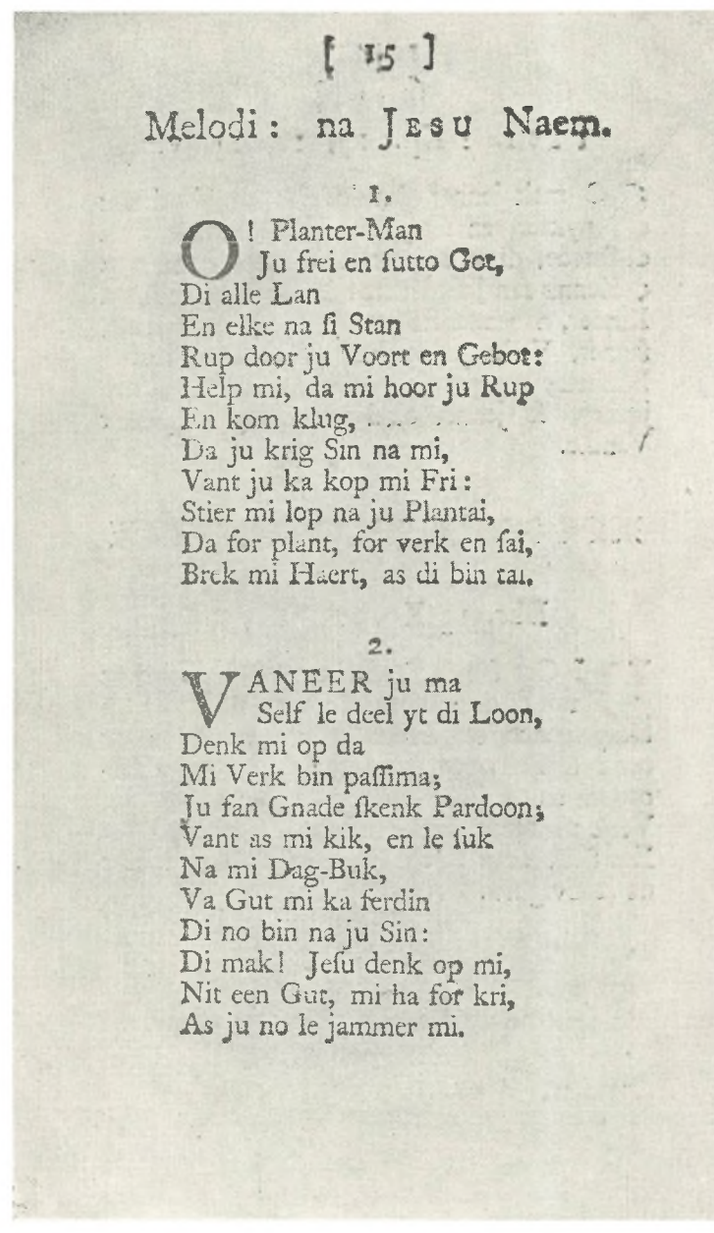

[15]

Melodi: na Jesu Naem.

1.

O! Planter-Man
Ju frei en ſutto Got,
Di alle Lan
En elke na ſi Stan
Rup door ju Voort en Gebot:
Help mi, da mi hoor ju Rup
En kom klug,
Da ju krig Sin na mi,
Vant ju ka kop mi Fri:
Stier mi lop na ju Plantai,
Da for plant, for verk en ſai,
Brek mi Haert, as di bin tai.

2.

VANEER ju ma
Self le deel yt di Loon,
Denk mi op da
Mi Verk bin paſſima;
Ju fan Gnade ſkenk Pardoon;
Vant as mi kik, en le ſuk
Na mi Dag-Buk,
Va Gut mi ka ferdin
Di no bin na ju Sin:
Di mak! Jeſu denk op mi,
Nit een Gut, mi ha for kri,
As ju no le jammer mi.

Der er noget trohjertigt over kreolsk, der rører en, som man røres af en negro spirituals tekst. Her gengives første vers af: „Gak under Jesu kors at staa":

„Loop onder Jesu Krus for staen
For kik ju Heilant, kik hem an,
Kik, daer een Mens, kik daer een Godt,
Dat elke een le hou hem spot".

Og endelig hosstaaende salme, der i selve sit indhold minder om den amerikanske spiritual. Her er Vorherre – som rimeligt kan være – gjort til planter, og negeren haaber at komme til at arbejde paa hans plantage. Der har det kgl. kirkeinspektionskollegium virkelig strakt sig vidt i retning af det folkelige.

Det er foran antydet, at engelsk gik af med sejren i den sproglige kamp. Men det var egentlig ikke, hvad den danske regering oprindelig havde tænkt sig. Ved overtagelsen af øerne forsvandt hollandsk som delvist regeringssprog. Man agtede nu at betjene sig af dansk, men forholdene var stærkere end regeringens ønsker. Allerede efter 10–15 aar begynder engelsk at optræde i „plakatbogen". Man har følt det urimelige i at bekendtgøre love, oven i købet mundtligt, som 90 % af befolkningen ikke forstod. Problemet dukkede da ogsaa op straks efter overtagelsen. Toldforvalter Cretz paa St.Croix androg om, og fik, et tillæg paa 100 rd til en fuldmægtig, „der forstaar det engelske sprog", „dels fordi jeg endnu ikke er det engelske sprog mægtig, og altsaa ej er i stand til, hverken at tale med indvaanerne, som næsten alle ere af den engelske nation, mindre kan translatere deres angivelser". Med den stærke tilvandring i tiden 1755–1775 vokser det engelske element; og ved aarhundredskiftet har det helt sejret blandt de blanke og er godt paa vej til at gøre det mellem de farvede.

Den ældre kolonihistorie i alle tropiske kolonier kan vidne om, hvad det har kostet af menneskeliv at gennemføre en akklimatisering med hensyn til levevis. I Vestindiens storhedstid var man imidlertid allerede ude over begyndervanskelighederne, baade med hensyn til bolig, klædedragt og føde; og gennemgaaende boede og levede man paa en maade, saa man kunne nyde godt af klimaets gode sider.

Karakteristisk for de vestindiske byer er de toetages huse med et galleri, 4–10 fod bredt, der løber rundt om den øverste etage, saaledes at der skabes en skyggefuld passage paa gaden. Husene var endnu i det 18. aarhundrede for det meste af træ, tækket med „zingler", en slags meget tykt tagspaan, der var mere regntæt end teglsten, hvilket spillede en stor rolle, da tagene tjente til at opfange regnvandet, som ledtes til en af hensyn til slaverne laaset cisterne; efter West taalte negrene nemlig udmærket brøndenes brakvand, men kunne dog altsaa nok føle sig fristet til at vederkvæge sig ved cisternens indhold. Vand var en kostbar vare. West fik ved sin ankomst som gave et par spande vand, som ellers betaltes med $^1/_2$ rd stykket; og i tørre aar maatte man importere drikkevand fra Porto Rico. Vinduerne havde som regel ingen glasruder, men skodder, der tillod den friske passat at stryge gennem boligen. Skodderne var forsynede med jernringe til brug i orkantilfælde. Ofte var vinduerne yderligere forsynet med jalousier, som tillod en hensigtsmæssig regulering af trækken, der selv i Vestindien kan blive ubehagelig. Fra gaden kom man ind i en forstue, hvis vigtigste inventar var en skænk med karafler, flasker og glas, hvor den indtrædende efter behag kunne forsyne sig med koldt vand, vin, malurt „eller andre bitre mavedraaber". I stueetagen fandtes en stor og en mindre stue, af hvilke den store tjente til spise- og dagligstue. Møblementet udgjordes af et par spiseborde og et par spilleborde, en bred sofa og et par spejle. Stolene var meget ofte uden betræk, men hvis de var betrukket, var det med hestehaar, idet uldent betræk er ubehageligt at sidde paa i varmen og desuden ikke kan modstaa insektangreb. Derimod anvendte man ofte hollandske halmstole. Møblementet var i reglen af mahogni, der er meget modstandsdygtigt mod insekter og desuden det eneste gavntræ, man havde for haanden. Væggene var panelerede og smykket med nogle faa kobberstik. I det 19. aarhundrede blev stikket af „briggen Lougen i kamp med tvende engelske fregatter" (ved fugleklippen) et yndlingsstykke, i hvert fald i de danske familier. Smagen var i det hele enkel. Tæpper, portierer og gardiner anvendtes ikke. En karakteristisk detail ved det vestindiske hjem var lyseglasset (se billede side 320), der beskyttede de levende lys mod trækken. Sovekammeret indeholdt en meget bred seng med et netteldugs omhæng, der om aftenen hejsedes ned til beskyttelse mod moskitoerne. Ellers et natbord med spejl og et klædeskab. Husene vrimlede med tyende. I et budget som Wests, der er beregnet paa en jævn embedsmand, er der regnet med 4 husnegre. Ofte var tallene meget større. Hvidt kvindeligt tyende brugtes saa at sige ikke. Matriklen viser, hvorledes der fandtes en del ved overtagelsen, og hvorledes det hurtigt forsvinder. Det sorte tyende var specialarbejdere, der hver havde sit

„Forestilling af værfet paa øen St.Croix i Westindien", farvelagt tegning af H.G.Beenfeldt 1815. I forgrunden: t.v. en husrække med buegang, i midten proviantgaarden, t.h. den danske kirke. Havnepladsen med vejerbod, kran og sukkerfade. I baggrunden t.v. „Harmonien" og „Den engelske Taverne", t.h. fortet

job og arbejdssted. Slaverne boede i smaa huse, som laa i husets gaard, hvor der ogsaa var en særlig køkkenbygning og forraadshuse.

Paa plantagerne begynder man først ved aarhundredskiftet at bygge de skønne og enkle bygninger, hvis ruiner i dag giver landskabet paa St.Croix et særligt vemodigt præg. De var opført i en nyklassisk kolonial stil, som dog ofte bærer et umiskendeligt præg af den nøgterne byggestil, der er karakteristisk for Frederik VI' tid i Danmark. Vi kender ikke bygmestrene, men der er god grund til at formode, at en del af dem har været danskere efter bygningerne at dømme. Den vestindiske litteratur savner for denne tid gode beskrivelser af disse huse. West har besøgt Søbøtker paa „Høgensborg", som han beskriver som „et lille slot" med en velindrettet have, men særligt henrykkes han af staldenes besætning af „24 stolte heste, engelske, danske, norske og amerikanske". Fra landevejen førte allerede den gang en smuk allé af „palmer og kokostræer" op til hovedbygningen.

Mændenes paaklædning var praktisk, afpasset efter klimaet. Ofte bæres „trowsers", altsaa lange bukser, der var behageligere i varmen end knæbenklæder. Men man maatte dog heller ikke tage sig paaklædningen alt for nonchalent. St.Croix' plakatbog for 1758 indeholder en formaning til militsens mandskab: „Endskønt man maatte slutte, at enhver planter og borger ville selv uden at blive derom erindret holde det for sin pligt, at de, naar de enten til exercits eller andre begivenheder bliver ordineret forsamlet, compagnerede i sømmelig klædedragt, saa har jeg dog maattet fornemme", skriver v. Prøck, „at nogle end ikke undsaa dem for at møde paa parade med lange bukser og i de sletteste klæder, de har". West giver en række raad og vink om, hvorledes man fra Danmark bør ekvipere sig til rejsen, og tilraader bl.a. at anskaffe nogle tynde klædeskjoler af „dameklæde eller kasimir", bredskyggede hatte og gule nankins benklæder. Ogsaa den vestindiske damedragt roses for sin enkelhed. Tynde vaskestoffer

som musselin og netteldug foretrækkes. For baade mands- og kvindepaaklædningen gælder det, at „renhed er den højeste pragt".

Omgangsformen er stærkt engelskpræget. Man tager ikke hatten af for mænd, man møder, og det er ikke velset at kysse damerne paa haanden. Sæderne er overhovedet ikke „blandede med franske unoder", men kyske og enkle (siger West). „At sige damerne smukke ting og galante tvetydigheder, at bruge chapeaubas og kaarde ved man ikke her af at sige. Mænd viser fruentimmer en beskeden højagtelse". I det hele finder West, at det vestindiske samfund udmærker sig ved en ædel simpelhed i livsførelsen og ved en kysk og mandig moral. Det har naturligvis sine grunde. Isert havde lige i sine breve beklikket det vestindiske societys levemaade og moral, saa man trængte til undsætning, og den servile West var altid rede til at vise sine arbejdsgivere en villighed. Derfor skal man tage hans skildringer, f. eks. af de noble mesterknægte, der i deres fritid driver klassiske studier, med sindsro. Der er næppe grund til større sentimentalitet i den anledning.

Husholdningen præges af megen og dejlig frugt og adskillig og god spiritus, særligt gammel rom og fin madeira; og baade frugt og spiritus tjener efter datidens opfattelse samme gode formaal: at holde maven i orden, som det hedder paa sit dansk, medens den angelsaksiske verden jo anser leveren som hovedorganet for det menneskelige velvære. Selskabeligheden var stor, og her var det – selv efter West – saa som saa med simpelheden. Middagsselskaberne fandt – mærkeligt nok – sted i dagens varmeste timer fra 12–16. Alle retter sattes paa bordet samtidigt for efter en tid atter at fjernes, hvorefter bordet „prydes med frugt", hvortil drikkes madeira. Selskabet er placeret saaledes, at damerne sidder ved den ene bordende og herrerne ved den anden. Det er maaske det, West mener, naar han taler om, at mænd viser fruentimmer „beskeden højagtelse". Efter maaltidet frembæres skylleskaale; og efter benyttelsen af disse trækker damerne sig tilbage, og herrerne hygger sig med karaflerne, og enhver kan blive, til han har lyst at gaa. Aftenselskaber er efter den dydige Wests udsagn sjældne. Kl 22 gaar man til sengs for at kunne staa op igen mellem 5 og 6 for at nyde morgenens kølighed.

Mændene spiser jævnligt uden videre ceremoniel hos hinanden, men ogsaa kvinderne har deres separate selskabelighed, „tea treat" kl 17, hvor de – efter West – møder op i stiveste puds, nyder en kop the, „saa stærk som lud" og – mærkeligt nok – uden at mæle et ord. Selvfølgelig priser West kvindekønnets dydige tilbageholdenhed, men kan dog ikke nægte, „at denne modestie jo udarter til stivhed og ubeskrivelig kedsommelighed i deres hele adfærd".

Hvad var der ellers af adspredelser i det lille blanke samfund? Man spillede dilettantkomedie, en fornøjelse, som baade hvide og frikulørte med lidenskab hengav sig til. Lejlighedsvis tournerede en engelsk trup i Vestindien; og var den ikke talstærk nok, supplerede man sig med amatører. West har set en af Shakespeares tragedier maltrakteret af et engelsk skuespillerpar, der for lejligheden havde suppleret sig med en engelsk skibskaptajn, en snedker, en bogtrykkersvend „og flere saadanne gentlemen". Derefter gaves en skotsk farce med „saadanne tvetydigheder, som alene kunne kildre uhøviske øren".

Foruden familieballer afholdtes halvoffentlige baller, hvortil byens ungkarle indbød. Barokt virker det i avisen at se en vis Sarah Roche, der betegner sig som „en ulykkelig enke", indbyde til sammenskudsbal. En sjælden teaterforestilling og et lige saa sjældent bal – dermed var de vestindiske damers fornøjelser udtømt. I friluftsliv deltog de ikke. Det forbød hensynet til teinten. Intet under, at de blev kedsommelige og sure.

Saa var mændene alligevel bedre stillet. Ridning var en yndet sport, og der holdtes væddeløb. Men ogsaa adskillige af det 18. aarhundredes mere robuste angelsaksiske fornøjelser fandt vej til øerne, saasom tyrekampe og kampe mellem tyre og hunde samt hanekampe, hvor man ligefrem har haft en match med naboøen Tortola. Og saa var der endelig de spændende maronjagter med bøsse, hest og hund. Man

Plantagen „Enfield Green", St.Croix

mødtes i „Planters' Club", der dels var en fagforening, som sloges med kaptajnerne om fragtraterne, men som ogsaa bød paa mad og drikke og et højt spil kort. Byen vrimlede med „taverner" og strøget med flotte mulatpiger. Der var nok af fristelser, som lurede paa en planter, der var kommet til staden for at gøre forretninger.

I øernes beskedne aandelige liv spillede *kirken* en betydelig rolle, der for de blanke sikkert var større end religionens. Som det altid gaar i det fremmede, blev kirken et nationalt samlingssted. Der bestod som venteligt en række menigheder paa øerne, af hvilke en del i tidens løb fik deres egne kirker. Danske kirker fandtes ved periodens slutning i alle tre byer, og hollandske menigheder paa alle tre øer. I Charlotte Amalia og Christianssted var der katolske kirker, det sidste sted ogsaa en anglikansk kirke. Endelig samledes jøderne til gudstjeneste i private hjem, men ejede ingen synagoge. Ogsaa sekterere fandt vej til øerne, baade kvækere óg metodister.

Men det interessanteste blad af Dansk Vestindiens kirkehistorie tilhører med ære *brødremenighedens negermission*. Den var som omtalt begyndt paa St.Thomas i 1730erne og havde haft sin lykkeligste stund, da selve herrnhutismens apostel, grev Zinzendorff, i 1739 havde besøgt øerne. Indtil 1769 havde de ældste i Herrnhut udsendt 138 missionærer, og da der i almindelighed paa alle tre øer kun fandtes 15–20 ad gangen, vil man forstaa, at mange allerede havde fundet deres grav i Vestindien. De udsendte missionærer var alle lægfolk, i regelen haandværkere. Adskillige af dem havde faaet en slags foruddannelse ved indianermissionerne i Nordamerika. Missionen styredes i virkeligheden enevældigt af de ældstes raad i Herrnhut, U.A.C. (Unitäts-Ältesten-Conferenz). Vort udstrakte kendskab til deres mission skyldes missionshistorikeren og vestindianeren, dr theol H. Lawaetz, der har skrevet en disputats, som sætter brødrenes gerning et smukt og videnskabeligt afhjemlet minde. De ældste i Herrnhut forlangte meget indgaaende beretninger fra missionærerne, og takket være deres fortræffelige arkiv kan vi følge missionens liv saa at sige fra dag til dag. I Herrnhut studerede man minutiøst brødrenes indberetninger, ikke

mindst for at følge brødrenes og søstrenes egen aandelige udvikling. Fandt man anledning dertil, gav man gode raad og aandelig trøst og vejledning til den enkelte. Og fandt man, at de jævne brødre i deres breve ikke helt havde formaaet at give passende udtryk for, hvad de følte – eller burde have følt, saa lod man dem det vide. Lawaetz anfører et ganske oplysende eksempel paa deres forretningsgang i saa henseende. Brødrene havde til U.A.C. skrevet: „Der opstod ild i negerhusene paa naboplantagen, og vi maatte lade negrene gaa for at hjælpe med at slukke ilden, da vi ellers kunne være kommet i ulejlighed"; saaledes hedder det jævnt og ligetil i brevet, forholdet til planterne var jo ofte spændt. Det burde imidlertid, siger U.A.C., have været udtrykt paa kristelig vis saaledes: „Vi dimitterede negrene og ilede naboen til hjælp, thi havde vi ikke gjort det, havde det været meget ukærligt handlet".

Missionens ydre rammer dannedes af missionsstationerne paa landet og af haandværksvirksomheden i byerne. Ved statens overtagelse af øerne fandtes følgende missionsstationer: Neu-Herrnhut (1738) paa St.Thomas, Bethanien (1749) paa St.Jan og Friedensthal (1751) lige uden for Christianssted paa St. Croix, hvor der 1755 opførtes en særskilt kirkebygning, som blev missionens hovedkirke. Hertil kom i vor periode Niesky (1771) paa St.Thomas og Friedensberg (1771) paa St.Croix' vestende ved Frederikssted samt Emaus (1783) paa St.Jan, hvortil senere kom Friedensfeld (1805), der af praktiske hensyn var placeret midt paa den langstrakte St.Croix.

Hovedskikkelsen i det attende aarhundredes sidste halvdel var den uforlignelige Mack, der bestred embedet som missionens leder fra 1762–84, da han fandt sin død derovre. Fra 1769 førte han titel som biskop for brødremenighedens mission paa Vestindien, hvor brødrene efterhaanden foruden paa de danske øer ogsaa fik stationer paa de engelske øer Antigua og Barbados. Mack var af uddannelse tømrer, og han var en mand af den støbning, der krævedes til arbejdet, forsynet med en enestaaende aandelig slagkraft, der bar ham gennem megen modgang, baade for missionen og af personlig art.

Hvad der gjorde brødremenigheden moralsk stærk i forhold til anden missionsvirksomhed paa øerne, var, at den ikke lagde an paa masserne. Man var ikke tilfreds med blot at *døbe* en neger. Man satte ind for at vinde hans sorte sjæl til bunds og skyede i den henseende ingen anstrengelse. De andre præster paa øerne, ikke mindst de katolske, døbte i flæng efter traditionen fra de spanske øer og gav derpaa de vundne sjæle en god dag. Brødrene satte ind paa at vinde den enkelte. Sjælepleje blev derfor for brødrene vigtigere end selve ordets forkyndelse. De fulgte omsorgsfuldt den enkelte proselyts aandelige udvikling; de sad virkelig, som der staar i salmen, ved smeltediglen og lutrede sølvet med flid. Som andetsteds omtalt gik de fuldstændig ind for anvendelsen af det foragtede kreolske sprog som middel til at faa negrene i tale. Adgangen til sakramenterne var svær. Menigheden deltes, som i Herrnhut, i forskellige klasser. Den neger, som man begyndte at faa tag i, blev lærling. Udviklede han sig tilfredsstillende med hensyn til tro og gerning, stedtes han til daaben. Den tredie klasse udgjordes af dem, der forberedte sig til at nyde nadveren for første gang, og den fjerde klasse var forbeholdt dem, der frit kunne nyde dette sakrament. Endelig fandtes der en femte klasse, der opsamlede alle dem, der paa deres vej mod frelsen havde faaet tilbagefald. De var midlertidigt udelukkede af menigheden og maatte til en vis grad begynde forfra igen, dog naturligvis med undtagelse af daaben.

Med medlemmerne af alle disse klasser førtes hyppigt samtaler i enrum, „sprechen", fortrolige samtaler med hver enkelt, til trøst for negeren og til orientering for hans aandelige fædre. Missionsarbejdet var derfor meget opslidende. Om formiddagen arbejdede brødrene paa deres profession eller paa plantagen. I dagens hedeste timer hastede man rundt fra plantage til plantage for at tale med slaverne under deres knapt tilmaalte fritid for selv derefter atter at tilbringe eftermiddagen med arbejde. Saa snart solen gik ned, begyndte plantagebesøgene igen med „sprechen" ofte til langt ud paa natten, hvorefter man inden den korte nattehvile endnu maatte nedskrive resultatet af samtalerne, der indeholdt missionsmarkens

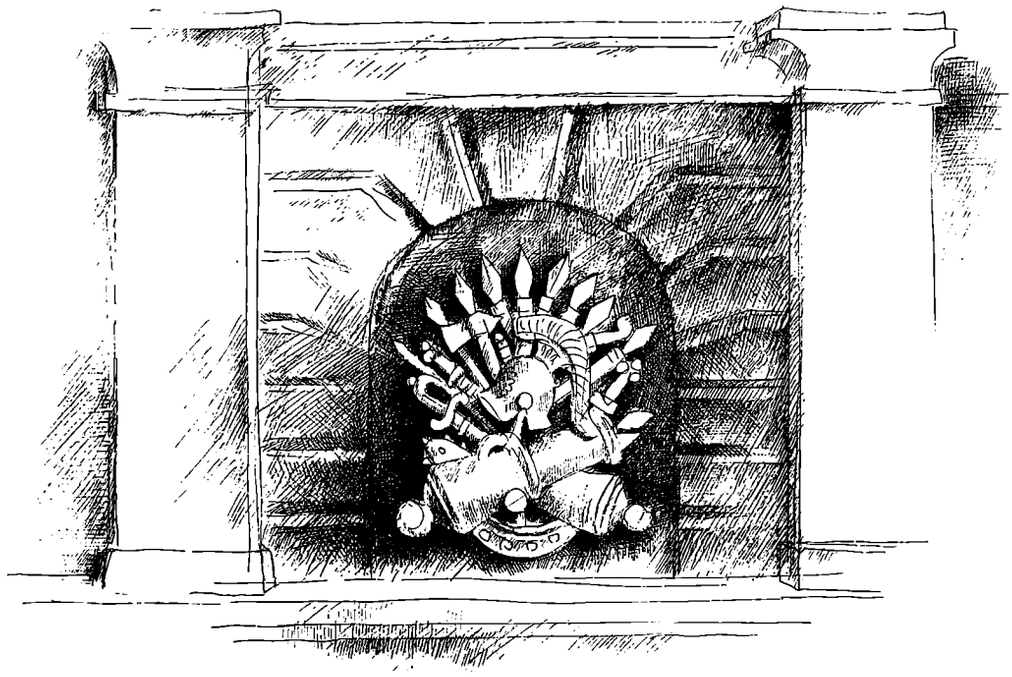

Malt Relief anbragt til venstre og højre for Hovedindgangen til Gymnasiehallen i St. Thomas

resultater. Det er karakteristisk for brødrenes idealer, at de i begyndelsen gik uden om barnedaaben og først efter mange aars forløb begyndte at døbe børn af døbte forældre. Ogsaa brødrenes syn paa negrenes kønsforbindelser er karakteristisk. Man var klar over, at man her maatte fare med lempe, og man tog ganske liberalt paa de sædvaner, man forefandt, uden dog at tabe idealet – et kristeligt, monogamt ægteskab – af syne noget øjeblik.

Det vil forstaas, at missionen krævede liv og blod af sin mand. Familielivet kom aldeles i anden række. Forøvrigt sørgede de ældste i Herrnhut i reglen ogsaa for det. Mistede en broder sin kone, indrapporteredes det til Herrnhut, og ofte kom der saa brev til øerne med besked om, at U.A.C. efter herrnhuternes skik ved lodtrækning havde udvalgt enkemanden en ny kone, som man samtidigt afskibede til hendes fremtidige ægtemand.

Det er gribende at læse om disse jævne tyskeres gerning paa øerne, hvortil de oversendtes uden at ane, hvad de gik ind til. Deres religion bar dem gennem uhørte ofre og afsavn. Men det skete, at ogsaa de bukkede under for det ubarmhjertige klimas haarde aandelige og legemlige pres, hvorunder de arbejdede, og tabte sindets balance, saaledes at en broder skejede ud eller endog at en hel missionsstation geraadede i aandeligt forfald. Men U.A.C. tabte aldrig hovedet. De ældste var utrættelige i med kærlighed at bjærge de vildfarne, skønt der til tider blev trukket stærkt paa deres taalmodighed. Macks egen svigersøn uddelte saaledes ved en lejlighed nadveren i drukken tilstand; en anden missionær „var fuld nu hele julen igennem". Til tider gik de amok over for deres egne negre, saaledes slog mesterknægten paa en af deres plantager, Rasmus Holt, et toaars negerbarn, saa det døde, og maltrakterede andre børn med prygleredskaber, som man ellers kun anvendte over for voksne osv. Værre var det dog, naar tvivlen om hele missionens nytte over for de upaalidelige negre sneg sig ind i brødrenes hjerter. Macks efterfølger, Miecke, i mange henseender en udmærket mand, blev saaledes hjemkaldt, da det gik op for U.A.C., at tvivlen havde taget bolig i hans sjæl. Men udskejelser og tvivl kan ikke fordunkle mindet om brødrenes gerning.

Hvad naaede brødrene? De fik virkeligt gengivet de bedste af deres solidt vundne proselytter den menneskeværdighed, som de naturligt havde forlist ved at være blevet revet bort fra hjemlandet til de usleste og uværdigste trællekaar. Men de naaede videre endda. De kom til at bidrage til at lette selve disse

trællekaar, med hvilke deres sorte brødre var bebyrdede. Deres stilfærdige gerning blandt slaverne rummer nogle af den menneskelige histories mest opbyggende træk.

Brødrenes position i det lille samfund var ofte vanskelig. Planterne betragtede dem fra først af med udpræget mistro, idet man simpelthen regnede med, at slaverne ville blive obsternasige, naar de blev døbt. Det er derfor værd at gøre sig klart, hvorledes brødrene selv saa paa slaveriet; og her bliver vi udførligt orienteret hos brødremissionens første historiker, Oldendorp, der blankt indrømmer, at kristendommen anerkender slaveriet, og at dette synspunkt ogsaa respekteres af de omvendte negre. Og det er naturligvis blevet dem indskærpet af brødrene, der da heller ikke lægger politiske eller sociale betragtninger i deres forkyndelse; den er af ren religiøs art. Dette standpunkt og dets praktiske efterlevelse aftvang efterhaanden slaveejerne respekt, saa meget mere, som de snart maatte erkende, at de kristne slaver var langt mere omgængelige og pligtopfyldende end hedningerne. Som aarhundredet skred frem, kunne brødremenigheden glæde sig over en stigende popularitet hos plantageejerne. Det hørte ikke mere til dagens orden, at missionærerne jagedes bort, naar de ved aftenstid kom for at forrette deres gerning.

Det tjener den danske administration til ære, at den lige fra øernes overtagelse har vist den herrnhutiske mission respekt og sympati. Allerede v. Prøck tilsagde straks ved ankomsten brødrene sin støtte, ligesom „han glædede sig over den velsignelse, hvormed Gud hidtil havde fulgt brødrenes anstrengelser". Han arbejdede paa at skaffe dem skattelettelser og aflagde dem ved sin afrejse en afskedsvisit paa Neu-Herrnhut. Ogsaa Clausen og Roepstorff fulgte denne linie og var beredt til at yde brødrene støtte, da de følte sig truede fra den danske missions side. Et højdepunkt naaede brødrenes indflydelse, da Thomas de Malleville i 1796 udnævntes til generalguvernør. Han tilhørte ligefrem brødremenigheden, for hvilken han, der var født i Vestindien, var blevet vundet under sin virksomhed som kommandant paa St. Thomas. Traditionen vil vide, at hans overgang til herrnhutismen foregik under paavirkning af den gamle sorte „medhjælper", Cornelius, et af den sorte menigheds ypperste medlemmer. Malleville lod Cornelius male til U.A.C. med kreolsalmebogen i haand opslaaet paa hans yndlingssalme. Desværre synes dette billede at være gaaet tabt. I hvert fald kunne dr Lawaetz ikke finde det i Herrnhut. Det var et stort øjeblik for Miecke, da han ved den officielle modtagelse i guvernementshuset kunne give generalguvernøren „broderkysset". Et levende vidnesbyrd om, i hvilken grad man nu havde vundet den verdslige magt, havde menigheden for øje, naar generalguvernøren om søndagen bivaanede negergudstjenesten paa Friedensthal. Malleville døde ganske vist allerede i 1798, men det gode forhold til øvrigheden fortsattes.

En anden ting, der her i halvfemserne understregede, at den haarde kamptid var forbi, var ophævelsen af den danske mission, hvorved herrnhuterne blev en medkæmper kvit, hvis konkurrence man ganske vist aldrig havde haft grund til at frygte paa selve missionsmarken, men som havde forbindelser i københavnske regeringskredse, hvis indflydelse kunne blive fatal for brødrenes skæbne. Nu tegnede fremtiden sig lyst.

Vi har i det foregaaende adskillige gange strejfet *den danske mission*. Dens historie rummer ikke de samme opbyggende træk som brødremenighedens, langtfra. Begyndelsen blev gjort som et led i det store organisationsarbejde, hvormed øernes overtagelse forberedtes af den danske centraladministration. Allerede i 1755 kunne missionskollegiet udsende de tre første kateketer, om hvilke dog oplyses, at kollegiet havde fundet, at kun den ene „kunde udlede af den naturlige religion de sandheder, hvorved en vankundig hedning kan paa bekvemmeste maade overbevises af den aabenbarede religions sandheder". Kollegiet mente, at der til at dække missionsmarken alene paa St. Croix ville medgaa 100 missionærer. Det lød jo drabeligt og var da ogsaa den rene utopi. 1756 udsendtes 10 kateketer, 6 teologer, de fleste kun studenter, og 4 lægmænd. Blandt disse 10 var J. C. Kingo, der holdt ud i 26 aar under kummerlige kaar. Han var en af de faa danske missionærer, der var krummer i, og for hvem gerningen blev et virkeligt

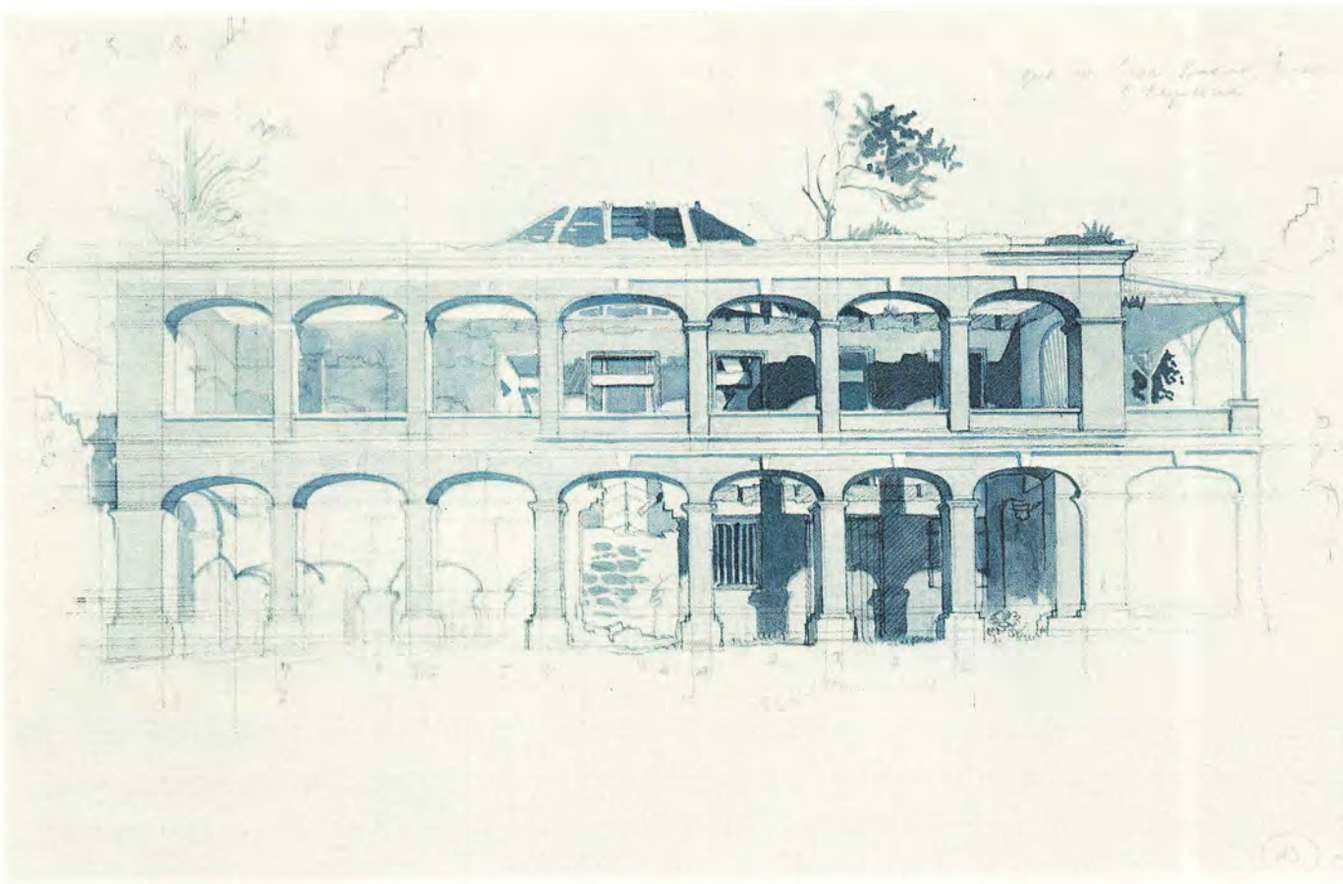

Ruin af plantagen „Butler's Bay", St.Croix

kald, men en uregerlig og stridbar mand. De fleste af de andre var næppe af Vorherres allerbedste børn; for mange betød deportationen til Vestindien vel blot en sidste økonomisk redningsplanke, som tilfældet senere var med mange af de teologiske studenter, der solgte sig til at komme til Grønland. Missionærerne var daarligt aflagt; og de fleste vidnesbyrd om missionens virksomhed er i virkeligheden nedfældet i klager over det slette levebrød, hvad der jo heller ikke virkede stimulerende. Hjemlige lønfiduser holdt deres indtog. Man fik saaledes hurtigt en ordning, hvorefter ledig gage ved vakance deltes mellem de øvrige, som derfor saa skævt til nyudsendte. De danske missionærer virkede i begyndelsen mest som børnelærere; de slog sig ned i byerne og følte sig ikke fristede af plantagegerningen. I fortalen til det kreolske testamente i 1781 forklarer kirkeinspektionskollegiet dette forhold: „men i mangel af vaaninger paa plantagerne, som endnu savnes for lærerne til bopæl og skolehuse, hvortil kom endnu den omstændighed, at vejenes vanskelighed paa disse bjerge og klippeagtige øer saavel som det udmattende hede klima *forbød* forommeldte lærere i den del *at træde i de første apostles fodspor*". Man vil erindre, at et lignende forbud ikke gjaldt for brødremenighedens missionærer.

I midten af tresserne blev kirkeinspektionskollegiet mere aktivt under Sjællands biskop Ludvig Harboe. Paa øerne bredte det uhyggelige rygte sig i brødremenigheden, at naar man ikke ved tronskiftet havde opnaaet konfirmation paa sine privilegier, saaledes som de andre fremmede menigheder, saa skyldtes det, at bispen var paa krigsstien og havde planer om at fratage brødrene deres mission, saa at den danske kunne blive eneraadende. Generalguvernør Peter Clausen kunne yderligere oplyse, at de to nye sognepræster ligefrem havde faaet paalæg om at fremsætte forslag i den retning. Samtidigt trøstede Clausen brødrene saa godt, han kunne, og lovede at tale deres sag, naar han kom hjem paa orlov. Heldigvis løb de onde anslag ud i sandet. I 1771 udstedtes under Struensee en kgl. plakat, der tilsagde brødrene frihed for deres missionsarbejde og udtrykkeligt fremhævede, at de ikke skulle staa under anden opsigt end deres egen biskops.

Paa eet punkt har den danske mission indlagt sig stor og varig fortjeneste, nemlig med hensyn til tilvejebringelse af kreolske bøger. Ogsaa her mærker vi Harboes initiativ. Man havde hidtil – uden held – forsøgt sig med danske ABC'er. Nu sadlede man helt om og foretog det store fremstød i 1770 med den tidligere omtalte række kreolske bøger.

De første kateketer havde ikke været ordinerede, men 1771 udnævntes Kingo til missionspræst under sognepræsten i Christianssted, hvilket sikkert var højst uheldigt, idet man derved indførte et skarpt skel mellem Vorherres hvide og sorte børn, der maatte føles ydmygende for de sidste og særligt for deres præst. 1782 opgav Kingo sin virksomhed og rejste syg og nedbrudt hjem, hvor han kort efter døde. Derefter sov missionen trygt i en 5–6 aar, til der i 1787 atter udnævntes 2 nye missionspræster, ligesom man efter herrnhuternes forbillede beskikkede 4 farvede lærere. Den støtte, man opnaaede hjemmefra, blev ringere og ringere. Da der endelig i 1793 indviedes en dansk sognekirke i Charlotte Amalia, var pengene dertil fremskaffet ved et rentefrit laan fra en velhavende frineger. I 1799 opgav man faktisk den danske mission, idet der fra dette aar ikke længere udnævntes missionspræster. Den vundne sorte menighed – den var ikke stor – overgik til de danske sognepræsters varetægt. Saaledes endte dette, lidet rosværdige forsøg paa at skabe en dansk missionsvirksomhed.

Fra kirken vender vi os til *skolen*. Et dansk folkeskolevæsen fandtes ikke paa øerne. De forskellige menigheder maa formodes at have drevet lidt undervisning for de frikulørte; 1803 betegnes saaledes et hus i Christianssted som den hollandske kirkes skolehus, men det oplyses samtidigt, at det staar ledigt. Den hvide overklasse holdt enten huslærere, eller man sendte sine sønner til Europa, særligt England, eller til Nordamerika for videre uddannelse. Omkring 1790 gjordes imidlertid et forsøg paa at skabe en højere skole i Dansk Vestindien, „Det vestindiske skole-institut", hvis leder blev den oftere omtalte rektor H.West. Han fortæller, at der er to afdelinger, hovedafdelingen i Christianssted, som han selv forestaar, og en filial i Charlotte Amalia, som forestaas af en subrektor. I Wests skole var der 37 elever fordelt i 2 klasser. Lærerstaben bestod foruden af rektor af en subrektor og en prokurator Testmann, der tog sig af de praktiske fag tegning, matematik, handelsregning og skrivning. Sprogligt set maatte man gaa paa akkord. Engelskens sejr var nu saa fuldkommen, at skolen maatte gøres dobbeltsproget, hvad der skabte store vanskeligheder, som West uden tvivl med rette beklager sig over. Instituttet har næppe haft nogen længere levetid. I 1799 forlod West det synkende skib og blev notarius publicus, hvad der sikkert har været mere indbringende.

Vi kan passende afslutte vore betragtninger over Vestindiens beskedne aandelige liv med at nævne *pressen*. 1769 oprettedes der et trykkeri i Christianssted, hvad der af mange grunde maatte siges at være haardt tiltrængt, naar man f. eks. betænker, at øernes indviklede og hyppigt skiftende lovgivning kun kom til indbyggernes kendskab ved trommeslag og tinglæsning.

Bogtrykkeren, Daniel Thibou, begyndte aaret efter udgivelsen af en avis, „The Royal Danish American Gazette", hvis første nummer udkom lørdag den 7. juli 1770. Den var lidet omfangsrig, kun et enkelt blad. Thibou var selv redaktør, men ernærede sig desuden som sadelmager og havde meget praktisk sit sadelmagerværksted installeret i bladhusets naboejendom. West er meget utilfreds med ham som bogtrykker. Hans typelager tillod ham ikke at sætte mere end et par sider ad gangen, men hans udgave af Kingos AB Buk er egentlig et rigtig pænt lille arbejde. „Gazetten" udkom et par gange om ugen og havde nærmest karakter af adresseavis, somme tider ikke andet, med et fagligt og sprogligt broget annoncestof samt regeringens officielle bekendtgørelser. Nu og da findes der et par lokale smaanyheder af afgjort ravnekrogspræg, men efter orkanen den 31. august 1770 svinger man sig dog op til en omstændelig og højstemt lamentation – idel jammer og ingen oplysninger. Medens annoncerne som nævnt repræsenterer mange sprog, er det redaktionelle stof paa engelsk. Det mest fremmedartede er naturligvis negerannon-

THE

ROYAL DANISH AMERICAN GAZETTE.

VOL. I. WEDNESDAY, January 23, 1771. No. 58.

Juſt imported from the Windward Coaſt of AFRICA, and to be ſold on Monday next, by

Meſſrs. Kortright & Cruger,

At ſaid CRUGER's Yard,

Three Hundred Prime

S L A V E S.

⁂ The terms will be made known at the place of ſale.

Jan. 23, 1771.

BY PERMISSION.

JOHN SMITH,

Now DANCING-MASTER,

BEGS leave to acquaint his Honour FREDERICK CHRISTIAN MOTH, Eſq; the Honourable Council, the Gentlemen Officers, and the Ladies and Gentlemen, that on Tueſday the 29th inſtant he intends to celebrate the BIRTH-NIGHT of CHRISTIAN the Seventh our ROYAL MASTER, at the houſe of CORNELIUS KORTRIGHT, Eſq; where now Mr. WILLIAM MILLWARD reſides—a proper place for that purpoſe; and flatters himſelf that every heart will flow with loyalty that evening. A genteel ſupper will be provided for the company, and the beſt muſick the iſland can afford.

⁂ TICKETS to be had of ſaid SMITH at Five Pieces of Eight each, to admit a Lady and Gentleman.

God ſave the King and Queen.

Jan. 23, 1771.

MED TILLADELSE.

JOHN SMITH,

TAGER ſig herved den Friehed at bekiendtgiere S. T. Etatz-Raad FREDERIC CHRISTIAN MOTH, det høje Secret-Raad ſaint det reſpective publico; at hand har i Sinde nu nndſtundende 29 hujus at give et Publique BALL paa hans Majæſtet vor allernaadigſte Konges CHRISTIAN den ſyvendes Fodſels Aften, i et Capt. CORNELIUS KORTRIGHT tilhorende Huus, ſom nu beboes af Mr. WILLIAM MILLWARD, et beqvemt Huus derfor og flatterer ſig af at enhver vil finde ſig forrojet den Aften, da til den Ende et nydeligt Aftens Maaltiid ſkal være tillaved, og den beſte Muſique ſom dette Land kand give.

⁂ BILLETTER bekommes hos bemeldte SMITH imod 5 Ps, paa enhver at indlades et Fruentimmer og Mandsperſon.

Gud bevare Kongen og Dronningen.

St. Croix, den 23d of January, 1771.

TO be ſold, by JOHN O'FERRALL, at publick vendue, on Thurſday the 21ſt February next, at Mr. WOODROP HAYNE's tavern in Frederickſtæd, four Houſe NEGROE WOMEN and two Children, one Negroe BOY, and two GIRLS, the property of JOHN WADE a minor. The conditions will be known at the place of ſale.

Frederickſtæd, Jan. 16, 1771.

THE Subſcriber will be much obliged to all perſons who have any demands againſt him, or againſt the copartnerſhip of Skerrett and Brown, to furniſh him with their accounts before the 15th of February next, that they may be ſettled and paid.

MARCUS SKERRETT.

Chriſtianſtæd, Jan. 19, 1771.

BY PERMISSION.

At the THEATRE in Baſs-End,

On Monday Evening, 28th January,

Will be preſented a TRAGEDY, call'd

The REVENGE.

Zanga, a Captive Moor, by Mr. HILL.

Don Manuel, a gentleman for his amuſement.

To which will be added a FARCE, call'd

ÆSOP in the SHADES.

With the additional ſcene of Lady Chalkſtone, written by DAVID GARRICK, Eſq; Lord Chalkſtone, by Mr. HILL.

To begin at Six o'Clock.

⁂ TICKETS to be had at the Printing-office, at the Taverns, and the door of the Theatre, at TWELVE SHILLINGS each.

Vivant REX & REGINA.

TAKEN up on the eſtate of PIETER WOOD, Eſq; a brown HE-MULE. This is to give notice, that the Owner may have him, by ſending to the Manager of ſaid eſtate, and paying the expence of this advertiſement.

WILLIAM RAYN.

Jan. 23, 1771.

RUN AWAY,

From MARY ALLETTA HEYLIGER,

A Well ſet Creole Negroe Fiſherman, named PETER, formerly the property of Mrs. HARPS. Whoever will bring the ſaid Negroe to his Miſtreſs ſhall receive Five Pieces of Eight reward. All perſons are hereby forbid to employ or harbour the ſaid Negroe, as they may depend on being proſecuted according to law.

Jan. 23, 1771.

AT Publick Auction will be ſold by the Subſcribers, in their houſe at St. Thomas, on Monday the 28th inſt. about 16000 lb. wt. of damaged COFFEE, in lots; ſamples of which may be ſeen at Mr. JACOB LINBERG's houſe in King's-ſtreet, oppoſite to Capt. KORTRIGHT's.

KRAGH RENGGER and Co.

St. Thomas, Jan. 15, 1771.

AS the Subſcriber intends quitting the iſland by the firſt day of February requeſts whoever has any demands againſt him to render in their accounts before that time, that they may be ſettled and paid off.

†‡† Said Kirwan has for ſale two good houſe Creole Negroes and an excellent Horſe.

MICHAEL KIRWAN.

Jan. 19, 1771.

On Leaſe at St. Thomas,

TWO PLANTATIONS, the one called Frenchman's Bay, the other Cuculus Bay, ſituated cloſe by the town, and bounded by the ſea they contain about 250 acres land, abounding with different kinds of fruit trees, and proper for planting either of ſugar, coffee, or cotton, beſides lime-burning, plenty of timber growing thereon. Said plantations will be leaſed from 5 to 10 years, either by the whole or by the acre, as can be agreed on by the leſſee with Hr. Camereer MORCH in St. Thomas, or in St. Croix with the Subſcriber

CHARISIUS.

Chriſtianſtæd, Jan. 12, 1771.

To be rented, or ſold, on reaſonable terms,

TWO HOUSES, and LAND thereto belonging, the property of the Subſcriber, being completely accommodated with all neceſſary Out-houſes, Oven, &c. ſituated at the Corner Lot, King's ſtreet, oppoſite the Sunday Market.

Alſo to be ſold cheap for cash, or reaſonable credit, ſundry DRY GOODS, &c. &c.

JNº. MANDEVILLE.

Chriſtianſtæd, Jan. 16, 1771.

PETERSBURGH, *October* 25.

THE joy produced by the ſucceſſes of the Ruſſian arms againſt the Turks, has on a ſudden been eclipſed by a cloud that overſpreads the court, and covers all the tranſactions of the Imperial palace with impenetrable darkneſs. Nothing yet has paſſed to the publick but a vagrant and confuſed report of ſomething deſigned, and ſomething diſcovered. Nothing is pretended to be certainly known, but that in the night of the 4th of October, the counteſs Czernikoff and the counteſs D'Algarotti were each ſeized at midnight, in their own apartments, and carried priſoners to different forteſſes, where none are permitted to know their fate. On the next morning ſeveral of the ladies attending on the perſon of the Empreſs were ordered to retire from the court, and confine themſelves either at their own houſes in diſtant parts of the empire, or in different towns named by her Imperial Majeſty. Such a ſudden revolution in the fortune of many principal families has given riſe to very different conjectures and reports. Some hold that a very dangerous correſpondence has been intercepted between the counteſs D'Algarotti and the King of Pruſſia, while others no leſs confidently aſſert that it happened between her and Prince Heraclius. Some whiſper that the Swedes had formed a deſign to ſeize the Empreſs, and enforce the reſtitution of Livonia and Finland. However this be, the guards have been changed, and the regiments which for ſome time paſt have done duty at the palace, are deſtined to garriſon the forts on the frontiers of China. Some declare openly that the counteſs Czernikoff having received the knout, has confeſſed that ſhe had been privy to propoſitions for depoſing the Empreſs. Others add ſtill a blacker crime, that ſhe had treated for a reward to poiſon her. But ſince whatever the counteſs had confeſſed or denied was ſaid to particular commiſſioners, with every precaution of ſecrecy, it is apparent that theſe reports can be conſidered as nothing more than ſuch gueſſes as curioſity and ignorance will always produce. But as no man knows the crime of thoſe who are now in cuſtody, ſo no man knows what may in a few days be charged upon himſelf; and a general dejection and diſmay is viſible through all the attendants on the court. The affection of the people for their Imperial Miſtreſs is pourtrayed in the univerſal ſolicitude that clouds every face, where the reports of her danger has been heard. It is hoped, however, by thoſe who judge moſt coolly, that the utmoſt crime of the ladies has been only the diſcovery of ſome ſecrets of ſtate, and that none of them have been ſo ſtagitiouſly corrupt, as to attempt the ſacred perſon of their ſovereign.

Paris, Oct. 29. A treaty is ſaid to be concluded between the Emperor, and Empreſs Queen, the King of Pruſſia, France, and Spain, in order to prevent a war in their reſpective territories.

We have an account here, that the Empreſs of Ruſſia, and the court of Great Britain, have agreed to unite their forces, in order to ſeize upon the iſland of Candia, in the Mediterranean, which the Engliſh are to keep. This agreement

Forside af Royal Danish American Gazette den 23. jan. 1771 udgivet i Christianssted. Blandt annoncerne findes bl. a. indbydelser til slaveauktioner, efterlysning af en bortløben slave og proklamaer fra folk, der agter at forlade øen

cerne, særligt efterlysninger af „runaways" med deres karakteristiske standardcliché (se ovenfor). Nyhederne er mest society-nyt, bryllupper, dødsfald, bortførelser, og nu og da et enkelt slagsmaal paa havnen. Blandt annoncerne finder man – som i samtidige danske provinsaviser – personlige indlæg,

hvor man f. eks. renser sig mod ildesindet sladder. En mand forbyder alle kaptajner at føre hans kone og datter bort fra øen, naturligvis uden at man faar motivet til den paatænkte eskapade at vide. Vi gengiver to typiske society-nyheder: Dead: Mr. Bastian French, universally regretted, having been a gentleman of a clear head and a good heart. Married: Mr. Renger to Miss de Nully, a young lady of great accomplishments and genteel fortune.

Ud over brødremenighedens saga har de smaa øer ikke bidraget til den menneskelige aands historie. Men heri deler man skæbne med andre kolonier. Klimaet fortærede legemligt og aandeligt overskud.

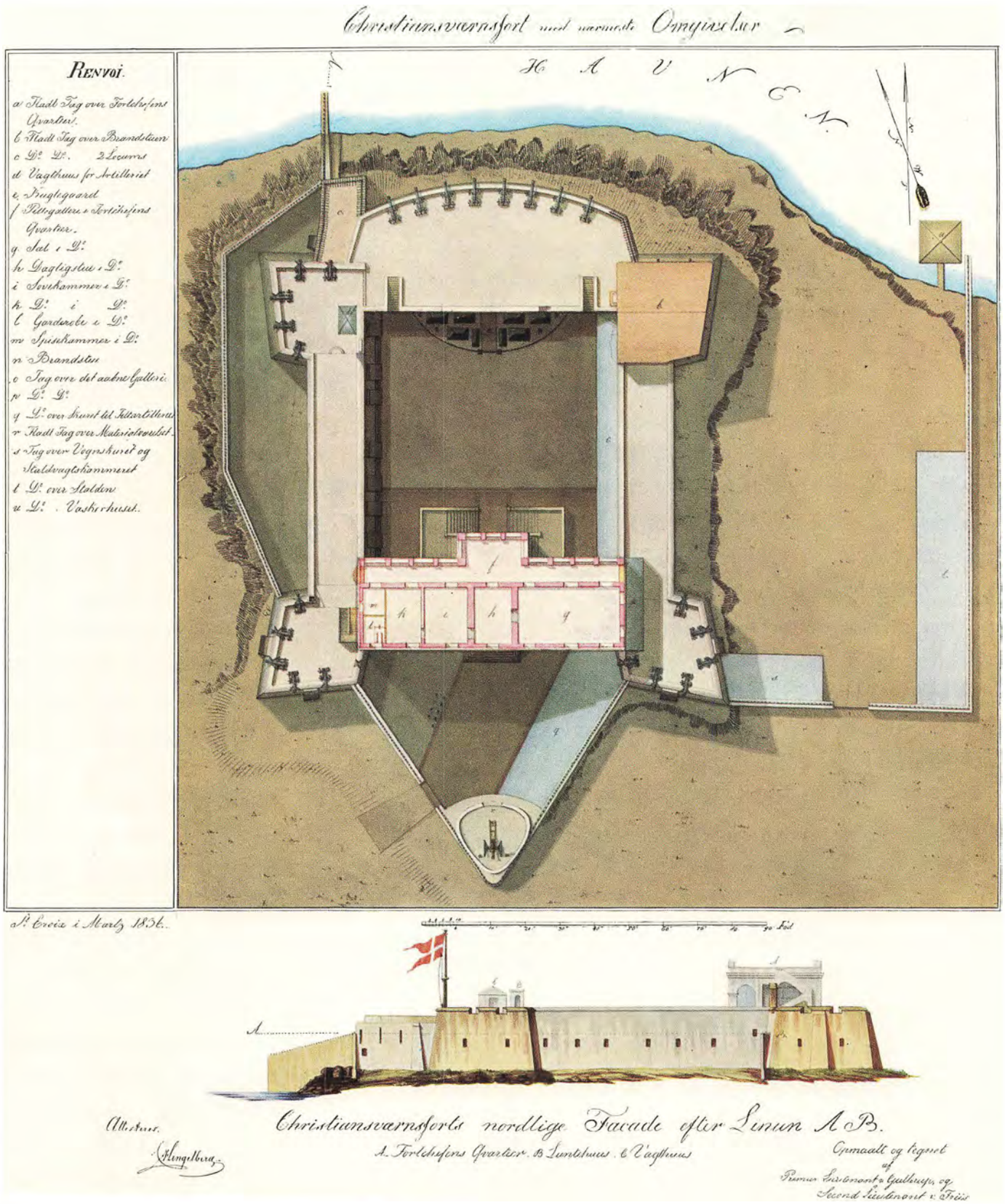

Plan og facadetegning af Christiansværn, fortet paa havnepladsen i Christianssted. Uagtet tegningen selv angiver at fremstille den nordlige facade, ses det at være den vestlige. Fortet eksisterede allerede i kompagniets tid og tjente oprindelig ogsaa som guvernørbolig. Det ombyggedes og udvidedes i tidens løb adskillige gange. Opmaalt 1836 af løjtnanterne Gjellerup og Friis

samt endelig frinegerkompagnierne – en i sandhed broget og lidet effektiv skare at stille op mod 5000 mand britiske tropper, der blandt andet talte et nysudkommet regulært garderegiment. Den ringe militære tiltro, man paa forhaand kunne nære til denne irregulære styrke, svækkedes yderligere ved stadthauptmandens udtalelser, der stemplede militsen som udisciplineret og, hvad der var værre, for dens engelske medlemmers vedkommende som illoyal. Det var nemlig blandt disse sidste den almindelige

mening, at de, naar de bar vaaben mod deres fødeland, ville blive henrettet, om de faldt i krigsfangenskab. Stemningen har sikkert været trykket. Lindemann foreslog bevæbning af de bedre slaver, men herom var meningerne delte; nogle fandt det simpelthen for risikabelt, medens andre paapegede, at slaverne ville være ubrugelige uden militær uddannelse, og for øvrigt havde man paa fornemmelsen, at der ikke ville blive megen tid til eksercits, inden afgørelsens dag oprandt. Man enedes derfor om at fastslaa, at det ville være umuligt at afslaa et hovedangreb af regulære styrker, og gav sig derefter med praktisk sans til at diskutere, hvilke kapitulationsvilkaar man i paakommende tilfælde ville forsøge at kræve. De militære forholdsregler, man traf, gik ud paa at lade kavaleriet kantonnere ved Long Point, medens det ridende artilleri skulle stationeres ved plantagen Cain. Endelig vedtog man indretningen af en signalstation paa Bokken Ejland, hvorfra man let ville kunne rundsende meddelelser til hele øen. Lindemann har næppe været vel til mode, thi trods sin generalstitel havde han aldrig været militær, hvorfor han da ogsaa klogelig overdrog disse sagers videre besørgelse til den militært uddannede oberstløjtnant Mühlenfels.

„Den fjendtlige magt præsenterede sig først for St.Thomas". Den 27. marts kom den fjendtlige eskadre, 25 sejlere stærk, i sigte. Den 28. passerede flaaden Charlotte Amalias havn og lagde sig til ankers sydvestligt under øen. Ved middagstid gik en parlamentær i land for at opfordre til overgivelse under paaberaabelse af, at man disponerede over en styrke paa mellem 3 og 4000 mand landgangstropper, hvilket man indbød kommandanten til at overbevise sig om ved et besøg om bord. Der udsendtes virkelig ogsaa en deputation, som fandt, at det forholdt sig omtrent som opgivet; men da man vendte tilbage, var kapitulationen allerede undertegnet af kommandanten. Den 29. om morgenen blev Dannebrog strøget under salut. Det danske embedsværk skulle i det store og hele fortsætte under en engelsk guvernør; der tilsagdes borgerne sikkerhed mod undertegnelse af en loyalitetserklæring til den engelske konge; soldaterne derimod skulle betragtes som krigsfanger.

Den 30. marts gik eskadren igen til søs – med kurs mod St.Croix. Om eftermiddagen passerede den Frederikssted, hvor man havde ventet angreb, og i dagbrækningen den 31. ankrede den op uden for Christianssted. Som parlamentær gik general *Fuller* i land og opsøgte Lindemann, der ytrede sin forbavselse over kapitulationsopfordringen, da der ham bekendt ikke bestod nogen krigstilstand mellem de respektive hoffer. Man skred imidlertid hurtigt til realitetsforhandling, saaledes som man maatte vente efter krigsraadsforhandlingerne, og en kapitulation undertegnedes af omtrent samme indhold som for St.Thomas' vedkommende.

Herhjemme var man længe uvidende om udviklingen paa øerne, selv om der lejlighedsvis hørtes rygter. Først den 22. juli saa kammeret sig i stand til at præsentere kongen et sammenhængende referat af begivenhederne, idet man samtidigt henskød afgørelsen af ansvaret „til Deres Majestæts visdom". Man undlod dog ikke samtidig foreløbigt at tage generalguvernøren i forsvar, thi hermed forsvarede jo kammeret sin egen vestindiske militærpolitik. Til rapporten knyttedes nogle bemærkninger om, hvad man i øvrigt vidste derovrefra: regeringen er afsat, „Lindemann privatiserer paa sin plantage", desuden er toldembedsmændene, bygningsinspektøren og den militære magasinforvalter afskedigede, men de øvrige embedsmænd har faaet ordre til at blive i embede. Senere oplystes det fra kommandant v. Scholten, at 100 af soldaterne havde ladet sig hverve af englænderne, hvad man jo næppe kan forarges over. De øvrige, heriblandt v. Scholten, der var kommet i krigsfangenskab, vendte hjem til Danmark omkring den 1. august fra England.

I en indberetning fra Lindemann dateret den 11. juli beklager han ingen forholdsordre at have haft. En saadan havde udenrigsministeren ganske vist ladet udfærdige, men den var ikke naaet frem. Den ligner imidlertid andre forholdsordrer: man skal ikke indlade sig i strid, naar det ikke er nødvendigt. Ved

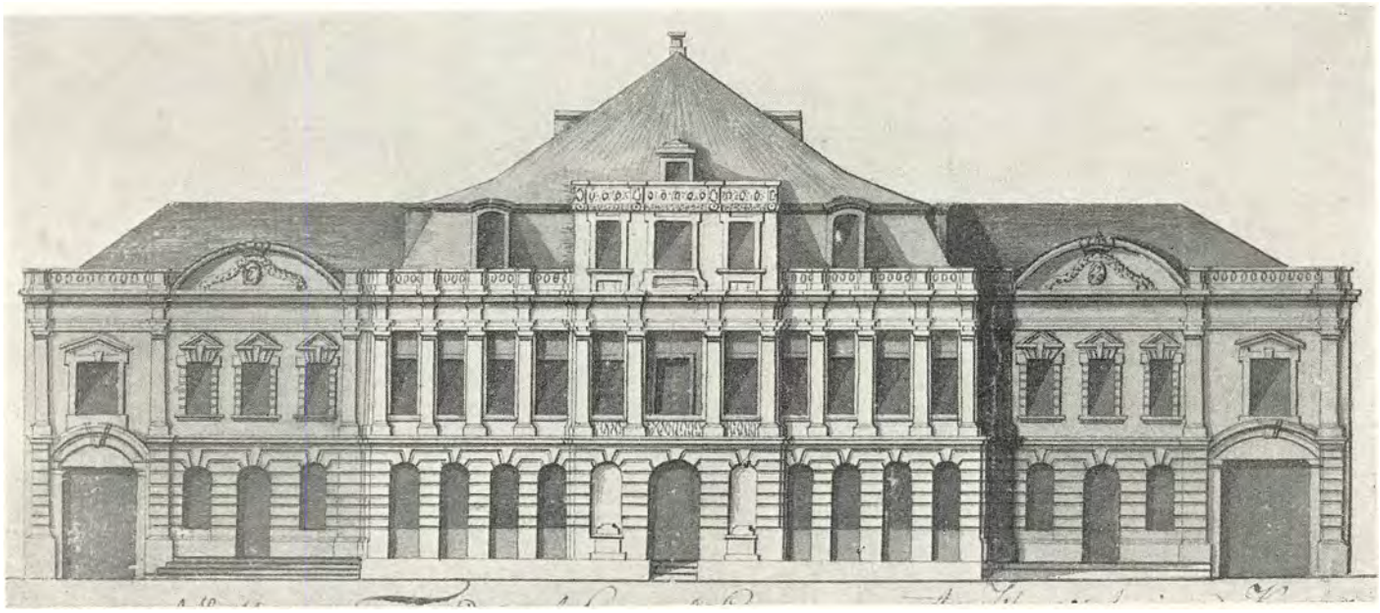

Generalguvernementsbygningen i Christianssted omkring 1800. Bygningshistorien er temmelig uoplyst. Den barokke midterbygning skyldes muligvis Schopen og stammer fra aarhundredets midte. Sidefløjene er formentlig opført af den senere generalguvernør Mühlenfels før 1800. I 1830erne ombyggedes palæet i nyklassisk stil af Scholten, hvorved facaden ensrettedes og det høje tag forsvandt

et engelsk overfald, „saa forventer Hans kgl. Majestæt, at De gør alle saavel med de kgl. vaabens ære som med disse besiddelsers vigtighed passende anstrengelser til sammes forsvar, og Deres nidkærhed for den kgl. tjeneste er mig borgen for, at De hertil ikke behøver nogen videre opmuntring". Den politiske oplysning, som herigennem var tiltænkt Lindemann, kunne han formentlig lige saa let have faaet ved at række tungen ud af et af guvernementets vinduer.

Lindemann mente, at man havde ladt ham i stikken. Havde det drejet sig om et regulært angreb, ville han „have gjort brug af det sidste skud krudt, men han var uvidende om, hvad at gøre, naar landet [øen] paa anstændig maade blev opfordret [til kapitulation]". Han tilraader, at man for fremtiden skiller det militære ud fra generalguvernørens domæne. Dette blev Lindemanns politiske testamente, som ingen tog notits af. Han døde paa St. Croix den 24. september samme aar.

Den 2. oktober udnævntes en kommission til at overtage øerne fra englænderne og samtidigt undersøge embedsmændenes forhold til kapitulationen, idet kongen havde forbeholdt sig en senere afgørelse af dette spørgsmaal. Som kommissærer udnævntes Walterstorff, som chef og øverstbefalende paa øerne, kammerjunker Lillienschiold, major Søbøtker, overauditør Rosenstand Goiske og købmand J. F. Hage. Alle, med undtagelse af overauditøren, gamle vestindianere. Walterstorff begav sig til London for der at forhandle nærmere om vilkaarene. Først den 28. januar 1802 ankom et transportskib til St. Croix; men den engelske guvernør, general Fuller, nægtede tropperne adgang til landet. Endelig den 13. februar naaede fregatten „Iris" Christianssted. Den 16. kl 12 middag blev det engelske flag strøget, og Dannebrog gik atter til tops efter næsten eet aars okkupation. Det danske regime var blevet en bitter erfaring rigere.

Tilbage stod kommissionens betænkning om embedsmændenes forhold. Hovedbetragtningen heri er, „at militær-juridisk tiltale ikke anlægges mod nogen i anledning af, hvad ved de danske vestindiske øers forsvarsanstalter i marts 1801 og overgivelse til englænderne derefter er forefalden". Derimod betydes det de to stadthauptmænd, Krause i Christianssted og Lawson i Charlotte Amalia, at deres militære forberedelser som militschefer har været utilstrækkelige. Regeringsraad Bentzon reprimanderes, fordi han ikke allerede før krigsraadet tilstrækkelig grundigt har udført Lindemanns ordre om at forberede kapitulationsvilkaarene. Den, det gaar haardest ud over, er dog v. Scholten, der ikke har efterkommet ordren om embargo og videre ikke har begæret udsættelse med kapitulationen for at indhente generalguvernørens

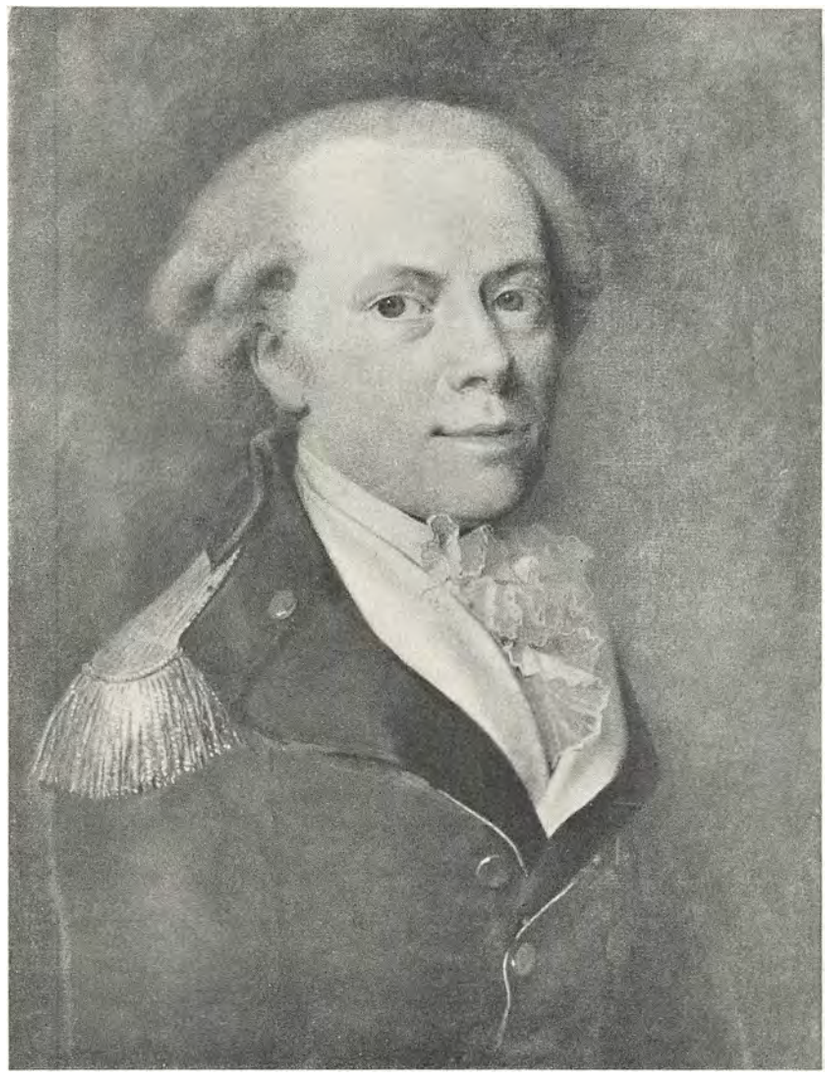

Balthazar Frederik Mühlenfels (død 1807). Generalguvernør 1803–07. Mühlenfels var uddannet som landofficer og har navnlig indlagt sig fortjeneste af det militære og civile bygningsvæsen paa øerne. Pastel, formentlig af Jens Juel

ratifikation. Imidlertid vil Hans Majestæt „af særdeles kgl. naade skaane ham for det fortjente sagsanlæg". Med andre ord: man var klar over, at ansvaret i virkeligheden laa i København.

Med afgivelsen af betænkningen var Walterstorffs mission endt; kommissionen opløstes, og man stod over for udnævnelsen af en ny generalguvernør. Hertil valgtes *Balthazar Frederik Mühlenfels*, der havde været kommandant paa St.Thomas fra 1796 til 1800 og senere vicegeneralguvernør. Mühlenfels blev ikke nogen særlig betydelig generalguvernør. Hans hovedfortjeneste ligger paa et helt andet omraade, nemlig som arkitekt, hvortil hans officersuddannelse havde givet ham forudsætninger. Hans navn er knyttet til restaureringen af guvernementshuset i Christianssted og til opførelsen af adskillige offentlige bygninger, hvis tegninger bærer hans signatur. Det tidsrum, i hvilket han virkede paa øerne, blev en rig byggeperiode for offentlige bygninger. Rimeligvis har vi her med en af de mænd at gøre, der har skabt den klassiske dansk-vestindiske byggestil, den, der den dag i dag er en pryd, særligt for byerne paa St.Croix.

Samtidigt med at Mühlenfels traadte til, begyndte regeringsraadet paany sin virksomhed, der havde været afbrudt af besættelsen og det walterstorffske kommissionsstyre. Paa St.Thomas kaldtes det kgl. raad til live igen efter at have været ophævet siden 1795.

De gode aar mellem krigene forløb uden større begivenheder, fraset, at Charlotte Amalia i 1804 hærgedes af en kæmpebrand, der lagde store dele af byen i aske. Branden opstod om aftenen ved syvtiden den 22. november i et hus nær ved den kgl. vestindiske handels pakhus. Aarsagen var en kystnegerdrengs, dvs en nysankommen slaves, uforsigtighed. Ved politiforhøret forklarede han „præliminariter i det kre-

olske sprog, at han tilhører herr Mühlenbruch, ved ikke sin alder, men forekommer retten omtrent 13 aar gammel, han ved ej heller, hvor han er født, eller om han er døbt". Efter denne ret negative indledning oplyste han dog, at han havde sat et lys fra sig i et værelse, hvor der opbevaredes raabomuld; der blev saa kaldt paa ham, og imens antændte lyset bomulden paa grund af trækken. Skaden androg 4 mill. piastre i varer og effekter, bygningsskaden 2 mill., hvad der giver et ganske godt indtryk af byens økonomiske position. Af en bygningsmasse paa 1164 huse fortærede ilden de 634. Det gik navnlig ud over det egentlige forretningskvarter, medens de kgl. bygninger skaanedes med undtagelse af den kgl. vestindiske handels store pakhus og halvdelen af toldbodbygningen. Som altid ved slige lejligheder frygtede man for, hvad negrene kunne finde paa under panikken, men de viste sig fuldstændigt loyale, og deres holdning under branden roses stærkt i indberetningerne.

Saa snart brandskæret observeredes fra St.Croix, der ligger 65 km borte, forlod Mühlenfels i et regeringsskib Christianssted for at begive sig til Charlotte Amalia. Saadan en brand var noget, der passede for Mühlenfels' evner som byggeekspert. Han var yderst aktiv i genopbygningen og den dermed muliggjorte regulering af gaderne. De gode tider lettede en del paa genopbygningsarbejdet, uagtet der ingen brandforsikringsinstitutter fandtes paa øerne. Imidlertid indtraf atter 1806 en ny storbrand om end ikke af samme omfang som den forrige.

Paa skolevæsenets omraade havde i 1799 rektor Wests „vestindiske skoleinstitut" for bedre folks børn maattet gaa ind af mangel paa tilslutning, efter at man havde holdt det gaaende en halv snes aar, oprindeligt med afdelinger i alle tre byer. Nu i 1807 opgav man tanken om en højere undervisning og kom atter ned paa jorden; man oprettede i de tre byer en almue- eller borgerskole til undervisning af blanke børn af begge køn i fagene dansk, engelsk, regning, skrivning, historie og geografi.

De fredelige tider lakkede mod enden, og som vanligt var man i Vestindien daarligt underrettet om den politiske udvikling. Allerede i 1806 beretter Mühlenfels til regeringen i København, at admiral Cochrane, den engelske øverstbefalende paa den vestindiske station, over for ham har paastaaet, at Danmark og Frankrig er i krig med hinanden, hvad han dog ikke har fæstet lid til, men han benytter lejligheden til at udstøde et hjertesuk: „han beklager, at der er ingen her i staden, som skriver til ham om det politiske, hvilket dog for en generalguvernør er saare angenehmt at vide, især om moderlandets tilstand".

I januar 1807 skærpedes situationen ved udstedelsen af den engelske „order in council", der pure forbød neutrales handel med Frankrig og fransk-kontrolleret omraade – Englands svar paa Napoleons dekret om fastlandsspærringen i november 1806. I forsommeren 1807 afsluttedes ved Tilsitfreden forbundet mellem Frankrig og Rusland, der skulle gøre den økonomiske krig mod England helt totalitær ved at bringe de resterende neutrale ind under kontinentalsystemet. Nu udviklede begivenhederne sig i rask rækkefølge, for Danmarks vedkommende foreløbig kulminerende med Københavns kapitulation og flaadens udlevering til englænderne. Dermed var krigstilstand etableret mellem Danmark og England.

Denne gang kommer Vestindien senere ind i begivenhederne, end tilfældet var i 1801. Beretningerne derovrefra indgaar, som venteligt, langsomt og spredt til København. Den konstituerede generalguvernør, *regeringsraad Lillienschiold* (Mühlenfels var hjemme paa orlov), melder den 6. november 1807, at der ganske vist ikke er sket noget endnu, men at øen i 14 dage har været blokeret af engelske kapere. En lignende meddelelse kommer fra oberstløjtnant Rømeling, den militære chef, der klager over store mangler med hensyn til forraad, men dog kan oplyse, at det i et enkelt tilfælde er lykkedes at fordrive en fjendtlig skonnert ved kanonild, hvilket kunne tyde paa, at man i modsætning til 1801 denne gang paa øerne opfatter sig som aktiv deltager i krigen.

Den 22. december modtog den vestindiske regering et brev undertegnet af *general Bowyer* og *admiral Cochrane* som britiske øverstbefalende til lands og til vands i Vestindien, hvori man forlangte St. Croix

overgivet; og juledag 1807 afsluttedes en kapitulation, hvorefter englænderne samme dag besatte Frederikssted og dagen efter Christianssted. Her hejstes det engelske flag kl halv fem eftermiddag. Atter havde den fjendtlige styrke været overvældende: 2 linieskibe, 5 fregatter, 8 slupper, 2 kanonbrigger osv med i alt henved 7000 mand landgangstropper. Heroverfor mønstrede man paa øen i alt 214 mand regulære tropper, blandt hvilke man oven i købet havde sporet tendenser til komplot. Samme dag kapitulerede v. Scholten paa St.Thomas. I sit brev meddeler han den danske regering, at han atter skal sendes til England som krigsfange.

Af en udførligere indberetning fra regeringsraaderne Lillienschiold og Bentzon fremgaar, at man – som sidste gang – ved kapitulationsopfordringens modtagelse har undersøgt den fjendtlige styrke og derefter rettet nogle spørgsmaal til chefen for hærstyrken, oberstløjtnant Rømeling, der lakonisk svarer: „tror ikke" paa spørgsmaalet om en landgang kan forhindres. Da han spørges, om fjenden kan henholdes, naar han er gaaet i land, svarer han: „med de opgivne styrker ses ingen mulighed". Da man, traditionen tro, mangler forholdsordre, beslutter man saa at kapitulere. Nu var der jo desuden præcedens for, at det ville blive billiget i København, hvad det da ogsaa blev, denne gang stiltiende.

Samtidigt hører vi nærmere om komplottet. Den 13. december havde baron Friederich de Bretton sammen med underofficer Undin og politibetjent Hammer stiftet en sammensværgelse om intet mindre end at bemægtige sig den militære styrke for derefter at erklære St. Croix for en republik under engelsk beskyttelse. Dette fule anslag angaves imidlertid over for øvrigheden af en brav kavalerist, til hvem Bretton havde henvendt sig for gennem ham at vinde rytteriet. Man nedsatte en undersøgelseskommission, som ved kapitulationsvilkaarene anerkendtes af englænderne, der ikke billigede tanken om republikker; men det synes, som sagen er løbet ud i sandet i de lange besættelsesaar, der fulgte. Der har ikke kunnet opspores noget om, hvorledes det gik de sammensvorne.

Ogsaa denne gang skulle de civile og juridiske embedsmænd forblive i deres stillinger, mens toldembedsmændene fjernedes, og militæret betragtedes som krigsfanger.

Paa St.Thomas havde v. Scholten inden overgivelsen holdt et krigsraad, hvori borgerraadets medlemmer havde deltaget. Kommandanten stillede det spørgsmaal: „om det ikke var bedre at erholde en taalelig kapitulation end ved modstand unyttig at opofre menneskers og (!) borgeres vel"? Dette besvarede borgerraadets medlemmer bekræftende, mens de militære deltagere i krigsraadet pure nægtede at udtale sig, da „de blot havde at adlyde". Derefter afsluttedes saa kapitulationen paa samme basis som i 1801.

Til kommandant fik man paa St.Thomas brigadier McLean, „hvis slette opførsel og mangel paa kultur" straks viste sig. Loyalitetserklæring afgaves derefter af 1030 blanke og 593 frikulørte. „Listerne opbevares", hedder det truende i indberetningen. Borgerraadet viste stor tilpasningsevne og ansatte en agent hos den engelske regering i London. I det hele kan man vel sige, at ud over de danske embedsmænds og planteres snævre kreds var der næppe større sorg over det skete, snarere det modsatte. Navnlig de frikulørte ventede sig noget af udviklingen. Det varede ikke længe, før man ser dem afholde baller til ære for besættelsesmagten.

Endnu i aaret 1809 kom enkelte breve hjem ad de mærkeligste omveje, ligesom embedsmænd, der vendte hjem over Nordamerika, kunne berette et og andet, men i øvrigt er kilderne til denne besættelses historie yderst sparsomme.

I det store og hele formede tilværelsen sig som vanlig. De fleste embedsmænd sad vedblivende i deres embede; skatter og renter indkasseredes og afregnedes med englænderne, med hvem der naturligvis af og til var gnidninger, men alt i alt gled livet nogenlunde regelmæssigt gennem de 8 aar, der maa have forekommet danskerne uendelige.

„Havnen og værftet i Christianssted paa St.Croix", farve(lagt) litografi fra begyndelsen af det 19. aarhundrede af ukendt kunstner. I midten vejerboden, over den ses overlodsens bolig paa den lille holm Protestantkajen. Til højre ses en anden holm, Grønkaj

En kritisk situation indtraf i 1808, da de engelske prisekommissærer afkrævede laanekommissionen dens originale pantebreve, hvilket besvaredes med, at laanekommissionens danske medlemmer, hvoriblandt en engelsk læge, dr Stevens, nedlagde deres mandater som protest. I det hele taget for disse prisekommissærer ret haardt frem; saaledes solgte de uden videre ved auktion de kgl. negre, hvilket englænderne ved genovertagelsen erkendte var folkeretsstridigt. Staten havde derefter store vanskeligheder ved atter at faa samlet sine spredte negre sammen.

En vending til det bedre indtraf, da en ny engelsk guvernør, *brigadier G.W.Harcourt*, i 1808 overtog regeringen paa øen. Han viste sig at være en meget behagelig mand, der drog omsorg for, at laanekommissionens livsvigtige virksomhed atter kom paa de danske embedsmænds hænder, og han forhindrede, at prisekommissærerne, som de havde planlagt, stak af med de kostbare panteobligationer. Harcourt indrettede sig iøvrigt, som de danske embedsmænd plejede at gøre. Han købte plantage („Carlton") og blev dermed kunde hos laanekommissionen og den danske stats debitor for 158.000 rd v.c. Vel etableret paa St.Croix prøvede han paa at oprette et regeringsraad, men her sagde de danske embedsmænd nej, hvor meget pris de ellers satte paa den venlige mand, hvem de omgikkes selskabeligt. Harcourt endte sine dage paa St.Croix. Han døde den 19.december 1812 efter paa sit dødsleje at have erklæret sig fallit ved at transportere sin gæld til laanekommissionen. Saaledes „døde denne sjældne, uforglemmelige mand", udbryder vor hjemmelsmand, skifteforvalter og laanekommissær *Claus Langhaar Smidt*, hvis utrykte dagbog vi skylder en række oplysninger fra besættelsestiden. Efter at major-general Skinner en kort tid havde fungeret som interimskommandant, overtoges guvernørstillingen den 1. maj 1813 af major-general *George William Ramsay*, der ikke besad sin forgængers blide væsen.

Den sidste dag i marts 1814 bragte postbaaden den længselsfuldt ventede meddelelse om Kielerfredens afslutning. Der skulle imidlertid gaa mere end eet aar, inden okkupationen blev hævet, og

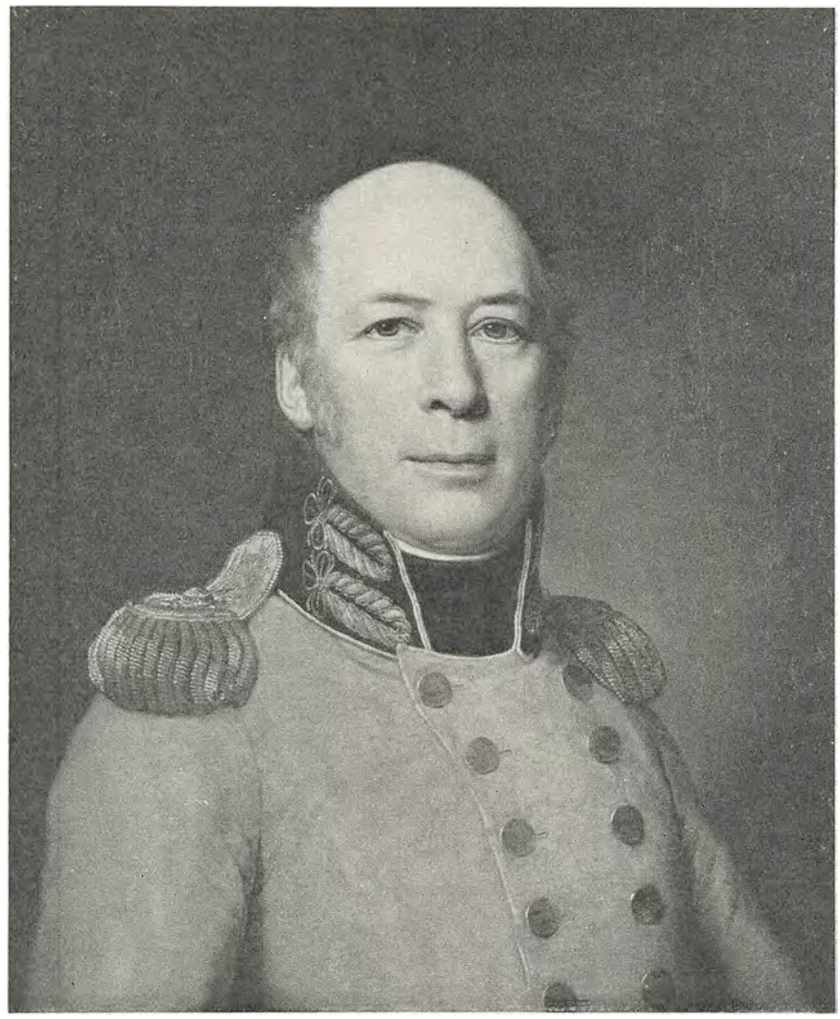

Peter Lotharius Oxholm (1753–1827). Generalguvernør 1814–1816. Oxholm kom som ung løjtnant til Vestindien 1777 for at foretage opmaalinger. Han giftede sig ind i den fornemste klan af plantageejere paa St.Croix og blev en af de faa velhavende danske „vestindianere". Hans bog om sukkerdyrkningen og hans kort rummer vore bedste oplysninger om St.Croix's storhedstid. (Efter maleri)

ikke mindst denne sidste ventetid forekom danskerne uudholdelig. I juli maaned fik Ramsay ordre til at lade danske skibe indklarere, hvad der dog ikke fik nogen praktisk betydning, eftersom dette aars høst allerede var afskibet.

Da Ramsays regeringstid gik paa hæld, forsøgte han at tvinge laanekommissionens medlemmer til at favorisere hans private venner med laan, men her mødte han enstemmig protest, hvilket naturligvis ikke stemte ham blidere. Han truede ligefrem med ikke at rømme øerne, før det økonomiske mellemværende var gjort op til sidste hvid, og forlangte sikkerhed for skatterestancer i de kgl. panteobligationer, der saaledes atter kom i fare.

Først den 5. januar 1815 kom det første danske koffardiskib til Christianssted. Den 7. februar ankom transportskibet „Anna Dorthea". Det bragte den nye vicegeneralguvernør J. C. Stabell og de første soldater, af hvilke Ramsay dog kun tillod de syge at komme i land.

Hovedtransporten havde haft uheld. Fregatten „Perlen", der skulle bringe den nye generalguvernør, den tidligere plantageejer og stadthauptmand *P. L. Oxholm* (1814–1816), nu generalmajor, til hans nye post, var forlist paa Skagen, og det tog tid at faa udredet en ny fregat. I februar fik Ramsay instrukser fra London, der gjorde ham mere medgørlig. I Smidts dagbog hedder det under den 26. februar 1815: „kl 3 eftermiddag blev signaliseret et skib med dansk kongeflag paa stormasten og omtrent en time senere kom samme i havn og havde om bord general Oxholm, som paa den højtideligste maade af generalmajor Ramsay og det engelske militær blev hilst, og efter at have paa grund af podagra undskyldt sig for at spise

i guvernementshuset steg han ind i min karet, men i et øjeblik vare hestene fraspændte og vognen trukket af adskillige blanke indvaanere til mit hus, hvor han traadte af under hurraraab etc etc". Et par dage senere flyttede han ind i et hus i Kirkegade, som Smidt havde lejet „til denne ubeskrivelig kære gæsts modtagelse". En uges tid efter gav Ramsay gallabanket for Oxholm, der aabenbart var kommet sig af sin podagra, hvad enten nu denne havde været af politisk karakter eller ej. Endnu forestod imidlertid en række besværlige forhandlinger, inden formel overlevering kunne ske.

Denne fandt paa St.Croix sted den 1. april, paa de to andre øer den 15. april. Paa St.Croix hejstes Dannebrog om morgenen kl 8. I løbet af dagen indskibede den upopulære Ramsay sig, og om aftenen var der illumination. Dagen efter holdtes der fredsprædiken af pastor Oxholm i den danske kirke, „hvor der blev afsungen en cantata under akkompagnement af orgelet, violiner og blæsende instrumenter". Ogsaa paa de andre øer fejredes overleveringen ved illumination, „og", skriver den bevægede generalguvernør Oxholm til Frederik VI, „det var en sand henrykkelse for mig at se, med hvilken hjertes fryd alle indvaanerne velsignede Gud og deres elskede konge. Det omstændeligere vil af det kgl. kammer i sin tid vorde Deres Majestæt forelagt".

„Det omstændeligere" var knapt saa opmuntrende, men denne gang afstod man fra undersøgelseskommissioner og deslige. Man tog kendsgerningerne til efterretning, og heri gjorde man vist klogt. Hverdagen kunne atter oprinde paa øerne.

De økonomiske forhold paa de vestindiske øer var under hele krigsperioden særdeles gode. Sukkerpriserne laa højt, omend de svingede stærkt med de ofte vekslende afsætningsmuligheder. Willerslev mener, at krigskonjunkturerne i nogen grad begunstigede planterne paa de københavnske aftageres bekostning, idet nemlig de danske øer til tider under krigsforholdene 1801–1807 besad et salgsmonopol over for København, som de udnyttede, medens regeringen jo egentlig havde tænkt sig, at den københavnske handelsstand over for øerne skulle besidde et købsmonopol, fordi sukkeret fra St.Croix *skulle* føres til hovedstaden.

Tabel 21. Københavnske priser i sk d.c. paa brunt raasukker pr pd 1788–1807 (efter Willerslev)

1788 . . . . . 9 7/8	1795 15	1803 . . . . . 15 1/2
1789 . . . . . 13 3/8	1797 18	1804 . . . . . 15 1/2
1790 . . . . . 13 3/8	1799 . . . . . 11 1/2	1805 . . . . . 15 1/2
1792 . . . . . 11 11/15	1800 13	1806 . . . . . 12 1/2
1793 . . . . . 15 1/2	1802 11	1807 11

De lave priser i 1799 skyldtes en særlig sukkerkrise, der hang sammen, dels med fredsrygter, dels med daarlige afsætningsforhold i Tyskland, der havde haft en slet høst, og hvor der udbrød ligefrem panik, da efter en lang isperiode talrige sukkerskibe paa samme tid naaede Hamborg. I København var faldet i sukkerpriserne ikke saa katastrofalt som paa andre europæiske pladser, fordi man i København ikke maatte købe europæiske sukkere og derfor ikke laa inde med saa store lagre som verdenshandelspladserne London og Hamborg, hvor priserne faldt til mindre end det halve.

Det vil af tabellen ses, at priserne efter en stærk stigning atter falder mod slutningen af fredsperioden, rimeligvis fordi krigsbegivenhederne nu begynder at naa vore sædvanlige afsætningsmarkeder ved Østersøens sydkyst.

Sukkerhandelen kulminerede i København 1804 med en importværdi af 4,7 mill. rd d.c., og hermed naaede importen fra Vestindien at veje lige saa tungt som den asiatiske import, der ellers havde været den overlegne under den glimrende handelsperiode. Derfor blev aarene mellem de to besættelsesperioder særdeles gode aar for de danske vestindiske øer.

Vi er uden egentlige oplysninger om sukkerforholdene paa St.Croix under den anden besættelsesperiode, men vi har grund til at tro, at priserne har været gode, takket være krigskonjunkturerne, og vi ved, at enorme mængder af sukker trods fastlandsspærringen indsmugledes til kontinentet. Nu var naturligvis England eneste køber til vort sukker, og det fremgaar af priserne paa muscovadosukker paa Londons marked, at konjunkturerne, navnlig i krigens sidste aar, var særdeles høje, hvilket selvfølgelig rummede den nationale fare, at planterne let kom til at se hen til besættelsestiden som en ren guldalder.

Til de høje priser kom en række gode høstaar. For aaret 1812 angives eksporten fra St.Croix til 40.000 fade, hvilket dengang var rekord og i øvrigt kun een gang senere er blevet overgaaet.

Det mest ubedragelige tegn paa gode tider for landbruget er, at prioritetsbyrden falder, at der altsaa afdrages mere, end der laanes. Dette tegn mangler ikke til illustration af den vestindiske krigskonjunktur. I 1796 androg gælden til staten 4,4 mill. rd v.c., men i 1815 var den reduceret til 3,6 mill. rd v.c. Og man maa erindre, at laanekommissionen nu var hørt op med ret og slet at inddrive afdragene paa det af regeringen overtagne ter borchske laan; den fungerede forlængst som et regulært kreditinstitut, der til stadighed ydede nye laan.

Ville de gode tider kunne fortsætte, naar freden en skønne dag oprandt? Dette spørgsmaal har vel den vestindiske planter stillet sig i anfægtelsens øjeblikke – for saa at skyde det fra sig som for ubehageligt; thi skønt og gyldent var i øjeblikket livet paa de smaa øer.

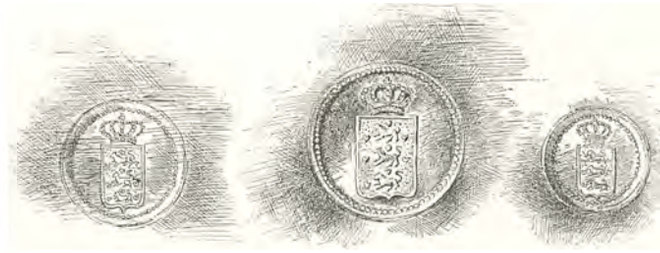

Reverser af vestindiske mønter fra 1. halvdel af det 19. aarhundrede. I midten en dobbeltreal (sølv) = 20 sk v.c. Til venstre en real (sølv) = 10 sk v.c. Til højre en styver (kobber) = 2 sk v.c. Mønterne er nu prydet med rigsvaabnet i stedet for skibet

FRA ØERNES GENOVERTAGELSE TIL 1827 (ALMINDELIGE FORHOLD)

Efter at jubelen over okkupationens ophør var døet hen, blev det atter hverdag paa øerne.

Tilsyneladende kunne man i Vestindien fortsætte, hvor man havde sluppet. Vel havde priserne paa sukkeret været overmaade gode under krigen, men de syntes at ville holde sig i aarene, der kom. Selv om saaledes ingen aabenlys fare truede, lurede dog nedgangens og undergangens skyer umiddelbart under den vestindiske horisont.

Kun langsomt erkendes de store økonomiske og sociale strukturforandringer, hvis vækst foregaar dybt under dagliglivets blanke overflade. Ingen fæster tiltro til den, der mener at kunne høre græsset gro. Man fortsætter tilværelsen paa sædvanlig vis. Troen paa den økonomiske strukturs konstans er urokkelig; forbløffende urokkelig, selv efter en verdenskrig. Man har en tyrkertro paa, at baandene skal knyttes igen, og at alt vil blive, som det var.

Men det skulle snart træde frem i dagen, at vilkaarene for produktion og forbrug af sukker var forandrede paa en saadan maade, at St.Croix' storhedstid var uigenkaldeligt forbi; og havde det selv i storhedstiden knebet med at skaffe harmoni mellem indtægter og udgifter i planternes kreds, saa blev det dobbelt svært under nedgangen, selv om der ind imellem kom tider, hvor det syntes at bære fremad igen.

I tiden efter 1815 kommer Vestindien til at staa moderlandet langt nærmere end før; og forstaaelsen af Vestindiens betydning vokser meget stærkt i Danmark i det 19. aarhundredes første halvdel, ikke alene i regeringskredse, men ogsaa, da der i trediverne kommer en offentlig mening til orde; det danske folk bliver dus med Vestindien. Havde man i slutningen af det 18. aarhundrede solgt øerne, ville de stille og ubemærket været gledet af minde. Det er i den fattige tid, som kommer, at øerne faar deres plads i det danske folks bevidsthed.

Man kan beklage, at det skete saa sent; at det først kom, da nedgangstiden satte ind. Men det er i virkeligheden netop derfor. I den glimrende handelsperiode stod Vestindien bestandig i skygge for handelen paa Kina og Indien, men denne handels næsten totale sammenbrud efter krigen og koffardiflaadens tab er just det, der i vor egen fattigdoms tid gør øerne dobbelt dyrebare. For Københavns handel bliver forbindelsen den sidste af de store oversøiske traade, der bevares. Derfor koncentreres al interesse om den vestindiske handel; og man kæmper i hovedstaden en kamp paa liv og død for dens bevarelse.

Ogsaa et andet forhold gør sig gældende. Paa baggrund af vor egen dybe fattigdom kommer Vestindien – trods den begyndende tilbagegang derovre – til at staa i en sand eventyrglans ved den høje levefod. Det lyser ud af de mange søofficerers erindringer derovrefra som i vore dage fra beretningerne om livet i „den haarde valutas" lande. Det gør øerne tiltrækkende paa en helt ny maade, hvad der faar praktiske konsekvenser. Der bliver kappestrid om at komme til Vestindien som embedsmand, og den skærpede konkurrence kommer til at betyde meget for kvaliteten af den danske embedsetat paa øerne.

Den verdenskrise, der opstod omkring 1820, hærgede baade kolonierne og moderlandet, og man kan diskutere, hvem der ramtes haardest. Men paa eet punkt havde Vestindien et fortrin i økonomisk henseende over for moderlandet. Man var ikke i 1813 blevet deltager i den danske statsbankerot og de deraf flydende forvirrede pengeforhold, der i næsten en menneskealder red Danmark som en mare.

Aarsagen til, at man paa øerne slap for dette ragnarok, var ene og alene den afbrudte forbindelse. Bestemmelsen med hensyn til Vestindiens fremtidige pengevæsen var allerede truffet i København aaret før okkupationens ophør. Anledningen til afgørelsen var, at der i København i 1814 fremkom en obligation i vestindisk mønt. Saavel kreditor som debitor, der var bosat i København, rejste sagen over for regeringen, som var klar over, at en afgørelse nødvendigvis maatte træffes straks. Da seddelmængden paa øerne – de af staten udstedte, saakaldte kreditbeviser – var bleven holdt paa et ret konstant beløb, maksimum 200.000 rd v.c., fandt man ikke, at der som i Danmark var nogen anledning til at gennemføre en pengereduktion. Det kunne oven i købet blive en meget farlig sag. En plakat af 22. august 1814 offentliggjorde resultatet af regeringens overvejelser: den vestindiske mønt skulle beholde sin værdi, men da sølvindholdet af de nye danske mønter var mindre end af den gamle kurantdaler, blev det nu den vestindiske kurantmønt, der fik overkurs i forhold til den danske, medens den jo hidtil havde staaet 25% lavere (100 rd dansk kurant = 125 rd vestindisk kurant). Den nye kurs blev 100 rd v.c. = 128 rigsbankdaler dansk eller 100 rbd = 78½ rd v.c.

Det lykkedes ogsaa i den følgende tid at holde seddelcirkulationen i Vestindien inden for de 200.000 rd v.c. Men en gang imellem maatte de indkaldes og erstattes med nye, fordi de var opslidt eller havde været ude for anden overlast, som naar respektløse kakkerlakker beskyldtes for at have opædt 70 rd af selve den kgl. kasses beholdning paa St.Thomas.

Oxholm beklager sig over mangel paa smaamønt, hvilket skyldtes, at de udsendte sølvmønter i Vestindien gik for mere end deres paalydende, hvorfor de forsvandt af omsætningen. Derfor slog man i 1816 14.000 rd v.c. i 20, 10 og 2 skillingstykker, der nu for første gang forsynedes med det danske vaaben i stedet for kompagniets gamle vaabenmærke, et skib.

Om de særlige krisepengesedler, de saakaldte bureaubeviser fra 1823, vil der blive talt i forbindelse med den store krise i tyverne.

Selve *administrationsapparatet* forblev i det store og hele indtil 1848 i den form, det havde fundet ved slutningen af det 18. aarhundrede. Dog skete der i 1816 den ændring, at Vestindiens ministerium i København, „det vestindisk-guineiske rente- samt generaltoldkammer", blev slaaet sammen med kommercekollegiet til „generaltoldkammer- og kommercekollegium". Samtidigt overtog kongen personligt afgørelsen af alle vestindiske landmilitære sager, hvad der maaske bidrog til at vække hans interesse for øerne. I det hele taget mærkes kongens indgriben i de vestindiske forhold stærkt i tiden efter Napoleonskrigene. Det bliver, navnlig i Scholtens tid, mere og mere almindeligt, at generalguvernøren indberetter direkte til kongen, der saa rejser sagerne over for kollegiet, medens det tidligere havde været omvendt. En anden ting, der er værd at lægge mærke til, er de finansielle kollegiers øgede position, der skyldtes finansminister Møsting, og som viser sig ved en stadig forhandling med disse kollegier om alle finansielle spørgsmaal og ved hyppige fælleskommissioner.

Den nye direkte rapport til kongen styrkede naturligvis generalguvernørens position. Og naar det regner paa præsten, drypper det paa degnen. Kommandanten paa St.Thomas, der 1822 fik titelen guvernør, opnaaede tilsvarende en stærkere stilling over for undersaatterne paa sine øer, men naturligvis paa ingen maade over for generalguvernøren.

Straks efter Oxholms ankomst til øerne, rejste regeringen i København en sag, som allerede havde været paa tale i 1802, og som er et interessant forsøg paa at gøre øernes ikke-danske indbyggere mere bofaste. Det var tanken at beskatte de udenlandske plantageejere, der i fremmede lande nød frugten af deres paa øerne anbragte formue, hvorved de naturligvis hidtil havde unddraget sig en del personlige afgifter, om end dette ikke var hovedmotivet, al den stund jo langt den største skattebyrde paa øerne var udførselstolden paa raasukker samt kop- og grundskatten; men netop herved træder planens sande hensigt

Kolonialadjutanternes uniform, approberet 1816 af Frederik VI. Det var til disse charger, at v. Scholten lod udnævne medlemmer af frinegermilitsernes officerskorps

Regeringsraadernes uniform, approberet af Frederik VI 1816. Sammen med generalguvernøren udgjorde regeringsraaderne øernes centraladministration

Overvejmesteren paa St.Croix. Uniform approberet 1829 af Frederik VI

des tydeligere frem. De fremmede plantere bør fæste rod derovre i det lille samfund; og vil de endelig i deres alderdom nyde deres livs frugter andetsteds, da er Danmark det rette sted hertil.

Oxholm gik ind for tanken. Han mente ikke, at det ville skræmme fremmede kapitalister fra at slaa sig ned paa øerne. Det var der nemlig alligevel ingen, der gjorde. De, der kom, var uformuende spekulanter, „som ventede at oprette sig en [formue] stolende paa Deres Majestæts mildhed i laaneterminernes afbetaling". Starten klarede disse spekulanter ved engelske laan mod høstpantebreve.

1817 udkom saa forordningen om *absentskatten*, der skulle svares med fra 4–10% af bruttohøsten af de plantageejere, som opholdt sig længere end henholdsvis 6 og 12 maaneder i fremmede lande. Paa lignende maade (med 5–10%) beskattedes byhuse af deres lejeværdi. Skattens provenue henlagdes under landkassen, hvad der ogsaa viser, at det ikke var staten, der var ude efter penge. Der indgik straks en række ansøgninger om fritagelse for at betale absentskat fra plantere, der levede i England, men man var standhaftig og gav blankt afslag over hele linien. 1818 kunne det første aarsregnskab for absentskatten fremlægges. Det viste, at 35 plantere havde betalt skat af 37 plantager, dvs ca 15% af samtlige plantager. Ejendomspriserne var ikke blevet paavirket af absentskatten, men der havde været „megen sensation" paa øerne. Hvad ville der være sket, hvis absentskatten var blevet indført straks ved statens overtagelse af øerne? Mon det ikke ville have bidraget til at knytte den fremmede befolkning nærmere til det nye moderland?

Oxholms regime blev ikke af lang varighed. I 1816, aaret efter sin tiltrædelse, søgte han sin afsked paa grund af alder og svagelighed.

Til den ledige generalguvernørpost efter Oxholm var der tre kandidater: regeringsraad Bentzon, vicegeneralguvernør, oberst Stabell og kommandanten paa St.Thomas, oberst Holten. Af disse fremhæves i indstillingen Stabell som ordenens og disciplinens mand, Holten som en duelig og nidkær embedsmand, men om Bentzon hedder det kort og godt, at han er „en meget klog mand". Og ham blev det (1816).

Generalguvernør Adrian Benjamin v.Bentzon (1777–1827) var en højst usædvanlig person. Han var nordmand og havde i sin studietid faaet universitetets guldmedalje for en æstetisk afhandling, ligesom han havde oversat Kotzebues værker. Han var en nær ungdomsven af Mynster, og hans studier over Herder paavirkede den unge Oehlenschläger. Sine studier havde han afsluttet med juridisk embedseksamen, og han var adjunkt ved det juridiske fakultet, da han 1799 22 aar gammel kaldtes til den fornemme post som regeringsraad i den vestindiske regering. Imidlertid kom krigen, og Bentzon forlod øerne. Han var en smuk og indtagende mand, der havde mange venner, som svor til ham, men ogsaa mange uvenner. Han var født verdensmand, men tillige en mand, der ved ikke altfor kræsne midler forstod at skabe sig en stor formue. Det var hans store maal at blive millionær; og han var til tider godt paa vej dertil, ikke mindst i den periode, hvor han var gift med en datter af den amerikanske mangemillionær Astor. Under Napoleonskrigene rejste han rundt i Europa, hvor alle døre aabnede sig for den smukke, elegante verdensmand. Han havde saaledes personlig forbindelse med Alexander den Første, med Metternich, med Hardenberg og Talleyrand.

Hans løbebane som generalguvernør blev kort, og hans tragiske fald er omgivet af adskillig mystik.

I 1820 skete det mærkelige, at kollegiets veksler paa den vestindiske regering, hvorved man plejede at drage overskuddet fra Vestindien hjem, kom protesterede tilbage. Sagen forestilledes for kongen, der bestemte, at kommandør C.A.Rothe straks skulle gaa derover som chef for en undersøgelseskommission, hvori ogsaa et par jurister fik sæde. Sagen viste sig nu ikke at være saa mærkelig endda. Det var den vestindiske regerings private krisehjælp til planterne, der bragte den i den akavede situation. Man havde nemlig ganske simpelt benyttet hele kassebeholdningen til i 1819 at diskontere majveksler for planterne

under den begyndende krise, som man undervurderede. Resultatet blev, at det desværre viste sig, at mange af planterne ikke var i stand til at indfri vekslerne, saa tabene blev store for den kgl. kasse. Et beløb af kassebeholdningen viste sig i øvrigt at bestaa af forskrivninger fra embedsmænd med kassemangel, hvad der jo ikke saa videre godt ud. Denne redegørelse for kommissionens oprindelige formaal fremkom i slutningen af 1821. Men da havde begivenhederne rigtignok taget et sensationelt opsving, saa det oprindelige formaal var traadt rent i skyggen for langt større begivenheder. Bentzon var da forlængst ude af sagaen; men de resterende medlemmer af den vestindiske regering maatte modtage kongens irettesættelse for deres skødesløse adfærd.

Samme aar, 1820, som kommissionen blev nedsat, opholdt Bentzon sig i Danmark, og medens han var her, indgav oberst Stabell en klage over ham til regeringen, der indeholdt „adskillige, til dels nærgaaende sigtelser". Det bestemtes derfor, at kommissionen under sit ophold paa øerne ogsaa skulle undersøge og paadømme dette klagemaal, til hvilken ende den udstyredes med den drabelige titel „kombineret general krigs kommission". Samtidigt suspenderedes baade Bentzon og Stabell; og Rothe beskikkedes som interimsguvernør.

Naar denne sag oprulles her, er det, fordi den kaster et skarpt lys over vestindiske embedsmandsforhold paa dette tidspunkt.

Klagen var en mangehovedet hydra, men i den version, den forelagdes kollegiet, havde kongen, hos hvem Bentzon havde været i høj yndest, afkappet et par af de særligt odiøse hoveder, som dog højesterets voteringsprotokol tilfældigt kommer til at røbe for os et par aar senere, nemlig „spil" og „udsvævelser med fruentimmer". Disse klager har altsaa Frederik VI „expressis verbis" paa forhaand undtaget.

At Bentzon har dadlet Christianssteds frivillige korps, der mest bestod af fattige embedsmænd, „for at vise sit militære geni", finder kommissionen ikke strafskyldigt; heller ikke Bentzons udtalelser om, at vejene ved hans regeringsovertagelse var i forfalden stand, selv om det i det hele var urigtigt. Derimod fandt kommissionsdomstolen det dadelværdigt, at generalguvernøren havde drevet privat købmandshandel med plantagefornødenheder, hvorimod der ikke kunne føres noget bevis for, at han krævede hurtigere betaling end sædvanligt og til gengæld favoriserede sine kunder med kgl. laan i deres plantager. Vi har ikke svært ved at se det uheldige i, at en generalguvernør optræder som købmand; derimod er det ikke let at følge kommissionen i dens fordømmelse af Bentzons handlemaade, alene fordi han ikke havde næringsbrev. Værre var det dog, at han, hvad der i eet tilfælde bevistes, havde afslaaet en planters begæring om laan af den kgl. kasse, men tilbudt ham et af sin egen, vel at mærke til meget højere renter. Denne veksel havde saa Bentzon indleveret ved mellemmand til den kgl. kasse, og i mødet selv stemt for antagelsen, hvorefter han havde indkasseret den uappetitlige profit.

Videre fandt kommissionen, at han havde gjort sig skyldig i aager ved at lade en planter, hvem han laante penge, udstede en panteobligation, der var 50% højere end laanet. Derimod afvistes en paastand om medinteresse i indsmugling af slaver.

Ved en lejlighed havde Bentzon modtaget „en mageløs smigrende adresse" fra en komité af plantere ledsaget af en gave paa 8000 dollars til indkøb af et sølvservice. Motiveringen herfor var efter Stabell, at generalguvernøren havde ladet sig forlyde med, at han havde undertrykt en kgl. ordre, hvorefter herrernes magt over slaverne skulle væsentlig indskrænkes. Endelig beskyldtes han for at „have søgt at indjage folk en saa panisk skræk, at enhver troede sig forloren ved at mishage ham".

Kommissionsdommen var meget haard. For overtrædelse af sine embedspligter og for at foregaa undersaatterne med daarligt eksempel skulle han have sit embede forbrudt, hvad der jo var i sin orden; men videre dømtes han til for uberettiget næringsdrift at have sit lager af plantagefornødenheder forbrudt ligesom til at have den opskrevne obligation fortabt, hvilke to konfiskationer androg den formidable sum af henved 100.000 rd v. c.

Kongen formildede dommen. Bentzon blev afskediget uden pension, og det tillodes ham at appellere de to almindelige strafferetlige punkter om næringsbrug og aager til højesterets afgørelse, hvad han naturligvis straks gjorde. Højesterets dom i 1825 frifandt pure den forhenværende generalguvernør paa disse punkter.

Den senere admiral H. B. Dahlerup, der var en stor beundrer af Bentzon, mente, at sagen hang helt anderledes sammen. Det er hans opfattelse, at klagen kom fra en kreds af plantere, der paa dette tidspunkt opholdt sig i København for at klage deres krisenød for regeringen. Mellem en af disse plantere og Bentzons nærmeste ven, Stevens, en verdensberømt læge og planter paa St. Croix, fandt der for øvrigt en duel sted paa Hven, ved hvilken lejlighed Stevens fik en kugle i laaret (som han dog straks med stor koldblodighed fjernede med sin kniv). Disse planteres klage kan ikke findes mellem akterne, saa paastanden maa staa for Dahlerups regning.

Dahlerup har yderligere den opfattelse, at selve statsraadet ønskede Bentzon fældet, fordi man frygtede, at denne borgerlige mand skulle afløse finansminister Møsting, der stod svagt efter jødefejden i 1819. Kongen skal i den anledning have bemærket om Møsting: „Men hvem har jeg at sætte i hans sted?" og dertil have svaret sig selv: „Ja, der er jo Bentzon! Han er den eneste, jeg ved dygtig og passende dertil". Ogsaa denne storpolitiske forklaring maa staa for meddelerens egen regning. Den anføres, fordi den er tidstypisk for dette samfund uden offentlig mening.

Stabell blev endnu værre medtaget af kommissionsdomstolen. Han dømtes for at have offentliggjort i ond hensigt en konfidentiel skrivelse fra kongen til generalguvernøren, hvori indbyggernes holdning

dadledes. Beklageligvis viste det sig, at ogsaa Stabell havde drevet købmandshandel, omend i mere beskedent format end Bentzon, hvilket dog ikke skyldtes større dyd, men mindre driftskapital. Endelig fordømtes tonen i klagen over hans foresatte. Ogsaa Stabell dømtes til at have sit embede forbrudt; desuden til 6 maaneders fæstningsarrest i Christiansværn fort, hvilket dog af kongen formildedes til kvarterarrest.

Om aarsagen til hadet mellem den lidt anløbne, men intellektuelt overlegne verdensmand og den paa bunden brave, men indskrænkede officer fortæller Dahlerup en historie, som lyder sandsynlig, og som i hvert fald er karakteristisk. Ved afgørelsen af en licitation over et offentligt bygningsarbejde udslyngede Stabell i regeringsraadet den paastand, at tilbudet var helt urimeligt højt, og at han med lethed ville paatage sig at gøre arbejdet for det halve. Det holdt Bentzon fast ved; Stabell maatte overtage entreprisen og led et ruinerende tab.

Det bliver ikke sidste gang, vi kommer til at dvæle ved misligheder i den vestindiske embedsetat.

I aarene mellem 1815 og 1820 kulminerede livsudfoldelsen i Vestindien. Inden for monarkiets grænser har der næppe nogensinde af nogen befolkningsklasse været udfoldet en stærkere luksus end den, de vestindiske plantere lagde for dagen i disse aar, hvor de levede paa en vulkan, hvis udbrud var saa nært forestaaende, at man maa undre sig over, at ingen erkendte det.

Den unge søløjtnant Dahlerup kom i 1816 første gang til Vestindien, og hvad han saa og oplevede, kunne nok faa en fattig søofficer fra Frederik VI's forarmede Danmark til at gøre store øjne.

Livet levedes paa det frodige St.Croix, hvor de skønne nyklassiske plantagebygninger „ligger hinanden saa nær som bøndergaardene paa Gentofte mark", som Pram skriver. Det ædle og dydige society, som West prøvede at skildre i halvfemserne, havde ganske skiftet livsvaner.

„Ride- og køreture", skriver Dahlerup, „baller, de luksuriøseste middagsmaaltider og om aftenen spillepartier; det var et sybaritisk liv, vi førte, og dengang herskede paa øerne en luksus i levemaaden, man ingen forestilling kan gøre sig om i Europa".

Plantagen „Whim", St.Croix

Planterne „var næsten alle af gammel og fornem familie, franske og engelske adelige slægter; de var født og opdraget i rigdom; deres boliger var som slotte; de holdt prægtige ekvipager og rideheste af den ædleste engelske race, havde deres væddeløb og hanekampe, hvor hazardspil dreves og betydelige summer forødtes, de gav hyppigt store gæstebud og baller . . . De unge mennesker af begge køn havde faaet deres opdragelse i Europa. Dannelse, aristokratisk selvfølelse og rigdom fremkaldte den fineste selskabstone iblandt dem".

De danske embedsmænd, af hvilke mange havde høje gager og fyrstelige sportler, og som ofte selv var plantageejere, „havde vel tilegnet sig den samme tone, men der herskede blandt dem et friere og noget udskejende liv, som dog forskønnedes af en vis genialitet og et ejendommeligt lune, da der blandt saavel de ældre som de yngre embedsmænd fandtes mange ypperlige hoveder".

Hos de højere embedsmænd i Christianssted var der ugentlige soiréer, ja hos generalguvernør v. Bentzon endog to gange ugentlig. Da soiréerne stod aabne for enhver dannet europæer, voldte det intet hovedbrud at slaa aftenen ihjel.

Dahlerup var hyppigt gæst hos Bentzon, der satte megen pris paa den unge mand. Om generalguvernørens selskaber hedder det: „Den luksus, der herskede ved disse gæstebud, overgik alle europæiske forestillinger, baade i mængden og kvaliteten af retterne, vinenes finhed – alle vine forædles i Vestindien i kort tid og [i] en overordentlig grad, selv bordeauxvinen antager en smag og duft dér, som den aldrig faar i Europa-opdækningens pragt og smag, mængden af tjenere og utallige smaagenstande, der forhøjer gæstebuddets behagelighed, fryder øjet og lugtesansen og pirrer nerverne; men mest af alt den mageløse dessert af tropiske frugter". Naar det egentlige maaltid var endt, rejste man sig paa et signal af værten og begav sig til en anden spisesal, luftigere og køligere end den første. Her satte man sig om det blankt-polerede mahognibord uden dug, „men bedækket med det kostbareste slebne krystal, porcellæn og sølvtøj og belæsset med de skønneste frugter af alle slags, kager osv". Nu gik madeiraen, „hvis alder og finhed var husets største ære og ambition", rundt i den støvede butelje. „Her blev skaaler drukne, samtalen blev friere og mere almindelig; iblandt de danske blev drikkeviser og humoristiske sange sungne, og dette var næsten altid signalet til et fuldstændigt bakkanal. Det trak langt ud paa aftenen, og kun faa var efter opbruddet i stand til at gaa til spillebordet".

Skovture („maronpartier") og baller rundt paa plantagerne, naar det var maaneskin („lunatic balls", som det noget tvetydigt hed), hørte med i de faste forlystelsers kreds.

Paa dronningens fødselsdag, den 28. oktober, gav generalguvernøren et brillant bal, „saa glimrende som noget hofbal i Danmark". „Damernes toiletter var efter nyeste londoner- og parisermode, straalende diamanter og smykker var ikke sjældne". Men herrerne gav ikke damerne noget efter. Farveprægtige uniformer bares af civile og militære embedsmænd; mange af planterne var iført deres straalende militsuniformer, mens de civilklædte herrer „var udstyrede lige fra de første londoner- og pariserartister". Ak, hvor forandret, siger Dahlerup, da han som moden mand skriver dette i sidste halvdel af aarhundredet. Generalguvernøren, „monarkens repræsentant i en rig koloni, under et klimat, der overalt paa jorden vækker hos menneskene sans for pragt, glans og smag i levemaade, har man nu reduceret efter dansk demokratisk maalestok til en øvrighedsperson af underordnet betydning". Ja, man har besat posten med en kammerraad – en kammerraad! Dahlerup glemmer i sin forbitrelse, at som generalguvernøren var reduceret, saa var øerne det sandelig ikke mindre.

Der blev spillet højt ved middagene. Dahlerup var Bentzons stadige makker i whist, 1 piaster – en specie – pr point foruden for honnører. Tab og vinding gik regelmæssigt op i hundreder, selv i et fredeligt spil som whist.

Løjtnanter af Kongens og Prinsens liveskadroner paa St.Croix. Disse to korps tilhørte den beredne plantermilits. Uniformerne approberet af Frederik VI 1829

Det „udskejende" ved embedsmændene, som omtales af Dahlerup, hang sammen med, at de ofte lod kone og børn blive i Europa og „levede i et ubundet ægteskab med et kulørt fruentimmer, der ikke lod sig se ved bordet eller blandt selskabet, men opholdt sig i et sideværelse, hvorfra hun styrede opvartningen". Efter bordet var det ikke ualmindeligt, at husets venner gjorde værtens kulørte konkubine deres opvartning. Forholdet var i hvert fald ikke af en saadan art, at det behandledes med nogen diskretion. Vi ved saaledes, at generalguvernørerne v. Bentzon og v. Scholten levede i forhold af denne art.

Heldigt, at man i dette luksusliv ikke sporede lugten af den negersved, der var dets umiddelbare forudsætning.

Det lystige liv havde sin revers. Dødeligheden var stadig stor, særligt blandt de nyankomne og ganske særligt blandt soldater og matroser. Først sent bestemte man sig til at benytte den almindelige erfaring og sende rekrutterne over først paa aaret og til St.Croix som den sundeste af øerne, for at de dér kunne blive akklimatiseret, hvilket viste sig saare hensigtsmæssigt.

Særlig stor var dødeligheden i Charlotte Amalia, der ligger lummert i en gryde i læ for passaten. Dahlerup fortæller, at han ved en militærbegravelse fulgtes med major Køppen, der nylig var kommet over. Da de passerede mellem de to lange rækker friske grave, sagde majoren sørgmodigt: „Her ligger nu snart alle de folk, jeg bragte med mig". 8 dage efter fulgte Dahlerup majoren selv til hans sidste hvilested paa militærkirkegaarden.

Medens mange fortræffelige penne har beskrevet øerne i sidste halvdel af det 19. aarhundrede, var besøg af pennens mænd saare sjældne i ældre tid. Rektor West var ganske vist ikke uden skribentbegavelse, men i 1820 kom en veritabel digter til Vestindien, oven i købet en, der havde siddet sin tids digterkonge, Jens Baggesen, nærmest paa det danske parnas. Det var *digteren Pram*. Til en fest i anledning af hans afrejse havde Grundtvig skrevet „Langt højere bjerge saa vide paa jord". Disse strofer har utvivlsomt lydt i denne inkarnerede københavners øren under hele hans tropeophold til dets bitre ende. Desværre gav han os ikke, hvad man kunne have ventet. Hvor gerne ville vi ikke i dag have lyttet til en digters ord om den fjerne eventyrverden.

Prams vestindieophold blev en tragedie. Alene aarsagen til hans rejse var tragisk. Den 64aarige digter blev toldforvalter i Charlotte Amalia, hvortil han ankom i 1820, ene og alene for ved hjælp af dette embede at betale sine kreditorer. At han iøvrigt ikke kunne hitte ud af embedet, gjorde ikke noget; det forestodes af en fuldmægtig.

I en række breve har Pram skildret sin fortvivlede ensomhed og sin længsel mod hjemmet, uden dog at hæve sig til patetisk eller stilistisk højde som eksempelvis Poul Møller i „Glæde over Danmark". Tværtimod, hans flugt glider lavt og tungt over jorden. Der staar en atmosfære af død og forraadnelse fra hans breve: frygten for den gule feber, de mange, der hastigt dør omkring ham, hans egne sygdomme, hans

fordøjelsesvanskeligheder og pengesorger trækker det hele ned. Pram er et slaaende eksempel paa de ældre forfatteres paastand om, at energien forlader et menneske i Vestindien.

Han plages forfærdeligt af varmen: „her er uudstaaeligt hedt"; „men her er rent djævelsk varmt"; „i en saadan hede er ingen ret frisk og mange dør bort i den bedste alder . . . død er jeg endnu ikke, som er underlig nok"; „dog af alt er heden det værste"; „fordøjelsen duer her sjældent"; „man har stadig udslet" og „uophørlig kløe, som ikke engang den vældigste kradsen med en skobørste ganske kan fyldestgøre" osv. Denne skobørste er saamænd næsten det eneste glimt af vivacitet, man træffer paa. Imidlertid, den gamle mand fik ikke lang tid til at undre sig over, at han endnu ikke var død. Det skete i november 1821. Og han havde dog i de halvandet aar gjort en lang rekreationsrejse til U.S.A. og to til St.Croix.

Der sker afgørende ting i Vestindiens historie omkring 1820. Planterne forstaar endelig, at krisen er over dem, og St.Croix glider ind i en nedgangstid. Samtidigt begynder en ny periode af utryghed i forholdet til de omkringliggende lande. Det er revolutionerne i Syd- og Mellemamerika, der sender deres sørøverfyldte dønninger mod de danske øers kyster, men som samtidigt paa ny gør St.Thomas til det store handelscentrum i Vestindien.

Fra 1810 havde der været oprørstilstande forskellige steder i Sydamerika, og uroen ulmede overalt. I aarene op mod 1820 samlede Bolivar, der nød megen velvilje hos de engelske myndigheder, større troppestyrker paa Haïti. Med disse drog han til den nordlige del af Sydamerika og forenede i 1819 Venezuela og Ny Granada til republikken Columbia. I de følgende aar gjordes der overalt i Syd- og Mellemamerika ende paa det gamle spanske og portugisiske tvangsherredømme. En række højst urolige statsdannelser opstod og skabte helt nye vilkaar i Vestindien.

Den magt, der fra begyndelsen stærkt interesseret støttede de nye stater økonomisk og moralsk, var England. Der aabnedes herved dette land umaadelige økonomiske muligheder, da de nye stater straks proklamerede en udstrakt handelsfrihed; Spanien og Portugal havde jo været tilhængere af det gamle stive kolonialsystem, der forbeholdt moderlandene ubegrænset økonomisk udbytning af kolonierne. Denne Englands handlemaade vakte megen dadel i Europa, hvor England var medlem af det stormagtsforbund, som var Wienerfredens garanter, og hvis hovedmaal skulle være at kvæle enhver revolution i fødselen. Resultatet blev, at England brød med stormagtsforbundet og trak sig ud af den europæiske blok. – Men ogsaa fra andet hold betragtedes Englands opførsel med uvilje og mistænksomhed. U.S.A. frygtede fra Englands side en overmægtig økonomisk og politisk indflydelse paa det amerikanske kontinent. Den spændte situation medførte, at de Forenede Stater i 1823 definerede deres fremtidige udenrigspolitik i Monroedoktrinen, hvis ideer har vist deres livskraft i over 100 aar. Englænderne fortsatte imidlertid deres sydamerikanske politik; og nytaarsdag 1825 modtog de fremmede magters gesandter meddelelse om, at England havde anerkendt de sydamerikanske republikkers fulde suverænitet.

Det kunne England gøre; men situationen var unægtelig kompliceret for Danmark, der som medlem af den hellige alliance havde bundet sig til en moralsk deltagelse i revolutioners bekæmpelse. Tanken om en anerkendelse af republikkerne maatte altsaa af storpolitiske grunde opgives. Forholdene var derfor vanskelige for generalguvernøren i Vestindien. Paa den ene side gav de nye tilstande en vældig chance for St.Thomas' handel, som man hellere end gerne ville udnytte, og som man under sukkerkrisen daarligt kunne undvære. Paa den anden side havde man altid haft et godt forhold til de spanske generalkaptajner paa Porto Rico, St.Thomas' store nabo og hovedopland. Der maatte manøvreres med forsigtighed og takt. Men alt diplomati var en tid ved at komme til kort over for de komplikationer, som det overhaandtagende kaperi- og sørøveruvæsen medførte. Med hensyn til kaperi indtog man det standpunkt, at

Digteren Christen Henriksen Pram (1756–1821). Død som toldforvalter i Charlotte Amalia

man saa gennem fingre dermed, hvor det gik ud over spanske og portugisiske skibe, mens det ikke toleredes, naar det drejede sig om engelske fartøjer.

Konvojering til det nye handelsomraade i det nordlige Sydamerika var fristende, men farlig. Man lod derfor orlogsskibe ledsage handelsskibe paa disse togter som en fordækt konvojering til beskyttelse mod sørøveri efter chefens diskretion, saaledes at man ikke skred ind over for fremmede krigsskibes visitationer, men nok over for mere skummelt udseende fartøjer. Skibscheferne balancerede faktisk paa en knivsæg under disse ekspeditioner, der i øvrigt havde et andet, ogsaa noget fordægtigt formaal. Man skulle nemlig gerne se at inddrive St.Thomaskøbmændenes guldtilgodehavender ved en tilpas energisk inkassoforretning, hvis karakter diskret understregedes af det paa debitorreden liggende danske orlogsskibs kanoner. Skibschefernes mere eller mindre effektive optræden ved disse lejligheder honoreredes aabenlyst med passende kontante ducører fra de veltilfredse købmænd i Charlotte Amalia. Og det fandt alle i Vestindien – ogsaa søofficererne – ganske i sin orden.

Haand i haand med kaperiet trivedes mere eller mindre aabenlyst sørøveri. Hvor gik den haarfine grænse? Og hvem var sørøvernes økonomiske bagmænd? Købmændene paa St.Thomas kunne ikke helt sige sig fri for interesse i den slags lyssky ekspeditioner, der kunne føre til forviklinger med England. Det var atter blevet farligt at færdes i de vestindiske farvande; paa ny lurede fordægtige sejlere i bugter og bag smaaøer. Derfor forstærkedes det vestindiske søforsvar i disse aar; de hæderlige blandt købmændene deltog i indsamlinger til dette formaal og var sikkert ogsaa ganske veltilfredse med en skibsafgift, der paalagdes af samme grund.

En kgl. forordning af 20. april 1825 fastsatte straffe for sørøveri og regler for retsforfølgningen. Galgen ventede den, der udredede sørøverfartøjer eller deltog i udredningen, ligeledes enhver, der deltog i en ekspedition eller anviste muligt bytte. For hovedmændene skærpedes straffen saaledes, at de skulle hænges „paa en af generalguvernøren dertil valgt udkant af landet", uden at kroppen maatte nedtages af galgen. Videre paabødes hurtig retsforfølgning ved den vestindiske overret. Appel til højesteret kunne kun bevilges af generalguvernøren og kun i tilfælde af stærk dissens blandt overrettens dommere.

En typisk sørøverhistorie oprulles af Lawaetz. 1828 anholdt politiet i Charlotte Amalia en mand ved navn Beaupré, om hvem man intet ufordelagtigt vidste, ud over at han ikke paa behørig maade havde

Johan Frederik Bardenfleth (1772–1833). Kontreadmiral, hofchef, generalguvernør 1822–1827.
Tegning af J. F. Møller 1831

meldt sin ankomst til øvrigheden. Hans kufferter blev for en ordens skyld ransaget; her fandt man bl. a. 2 guldure, 2 sølvure, 2 guldkæder, 400 piastre samt en righoldig garderobe, hvoriblandt 75 skjorter af forskelligt mærke osv. Det saa jo ikke saa godt ud, og i løbet af 3 dage bekender saa Beaupré og et par andre, man har faaet fat i, at de har sejlet med skonnerten „Las damas argentinas", der har været paa kapertogt under republikken Buenos Aires' flag. At nu de ufredelige sydamerikanske stater kaprede hinandens eller de gamle moderlandes skibe, blandede man sig som sagt ikke i, men det var bekendt, at „Las damas" havde kapret en Liverpoolbrig, og det var værre, dels fordi det var et neutralt skib, dels og navnlig fordi det var engelsk. For øjeblikket laa skonnerten under engelsk arrest paa St. Eustatius, hvorfra altsaa Beaupré og hans kumpaner var forduftet, mens 28 af deres medsørøvere afventede deres skæbne der.

Nu insinuerede avisen paa St. Kitts (en anden af de smaa engelske Antiller) at „Las damas argentinas", der i øvrigt i løbet af kort tid havde haft mange navne, var udredet af huset Cabot & Co. i Charlotte Amalia, hvis indehavere imidlertid havde bragt sig i sikkerhed andetsteds. En saadan udrustning af veritable sørøvere hørte ikke til sjældenhederne paa St. Thomas, fastslog „St. Kitts Advertiser".

Det lød ikke saa godt, og bedre blev det ikke, da en embedsmand paa St. Thomas, der havde et horn i siden paa generalguvernør Scholten, lod sive ud, at denne tidligere havde været ret indgaaet med samme Cabot & Co. Sagen kom til at spille en rolle under de mange senere angreb paa v. Scholten, og det lykkedes ham ikke at faa den helt store oprejsning ved højesteret. Affæren viser, at sørøveriet blev drevet under moderne, komplicerede former, fjernt fra den klassiske med træben og klap for øjet under det sorte flag med dødningehovedet og de korslagte knogler.

Hvad endelig Beaupré og hans kammerater angik, maatte de i 1829, da tidens fylde kom, lade livet paa St. Thomas' rettersted.

Krise- og nedgangsaarenes generalguvernører, Rothe og Bardenfleth, medførte ingen særlige forudsætninger for at gøre sig gældende paa det felt, der i denne periode blev det afgørende, det økonomiske.

Begge var fremtrædende søofficerer, men ingen af dem var i forvejen videre bekendt med vestindiske forhold. Intet under, at de ikke slog til som krisebetvingere. Det var i København, initiativet laa. Det var kollegiet, der bearbejdede borgerraadets og grosserer societetets forslag og fandt frem til løsningerne. Generalguvernørerne var ikke i stand til at yde noget i denne retning, selv om deres almindelige rutinemæssige administration var upaaklagelig uden at være betydningsfuld. Paa eet punkt hævdede de sig imidlertid i kraft af deres sagkundskab, nemlig med hensyn til søforsvaret, der i disse aar, hvor sørøveriet grasserede, naaede sit maksimum med en fast stationsstyrke af to større orlogsskibe.

C.A.Rothe (1767–1834) var jo kommet ud som kommissionsformand i Bentzon-sagen. Hans valg i 1820 skyldtes formentlig, at han havde været sømilitært medlem af den walterstorffske undersøgelseskommission af 1802 i anledning af øernes første kapitulation. Han var allerede paa St.Croix, da den videre udvikling af Bentzonaffæren medførte, at han beskikkedes som interimsgeneralguvernør, i hvilken stilling han forblev til 1822, uden at hans virke satte sig væsentligt andre spor end kommissionens virke.

Til hans efterfølger – ligeledes ad interim – udnævntes 1822 *Joh.Fr.Bardenfleth* (1772–1833), der foruden at være søofficer tillige var hofmand, hofchef hos prins Ferdinand, hvilken stilling holdtes ham aaben under hans vestindiske fraværelse. Bardenfleth var, antyder v.Dockum, ligesom salig Pram sendt ud for at bringe sine pengeforhold paa fode. Samtidigt bestemtes det i øvrigt, at generalguvernøren fremtidigt udelukkende skulle have fast gage, idet man fandt det lidet passende med hans høje værdighed, at han skulle modtage sportler. Som hofmand vidste Bardenfleth nok, hvilke kæpheste Frederik VI red, hvorfor baade „den indbyrdes undervisning" og militærgymnastikken holdt deres indtog. Om just „det gymnastiske apparat" har været saa „gavnligt og behageligt" under den glødende tropesol, som generalguvernøren formodede, faar staa hen. I øvrigt har han opnaaet en vis vestindisk berømmelse ved sin orkanforordning, hvori det hedder: „to timer før orkanen begynder, skal trommen røres". Bardenfleth hjemgik i 1827, men afskedigedes først formelt i 1829.

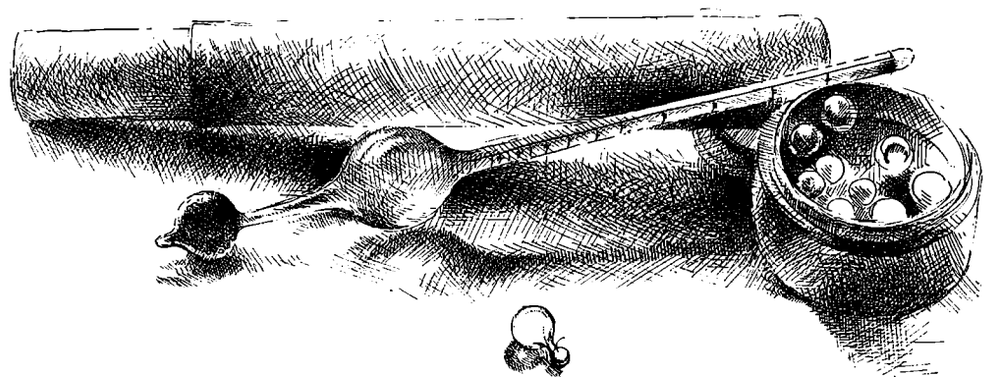

Areometer-flydevægt til at maale rommens styrke. St.Croix

GENERALGUVERNØR PETER v. SCHOLTEN OG SLAVE-EMANCIPATIONEN 1827–1848

Til Bardenfleths efterfølger udnævntes guvernøren paa St.Thomas, kammerherre *Peter v. Scholten* (1784–1854). Hans ejendommelige person og mærkelige skæbne knyttedes til øerne gennem den næste snes aar, en saare begivenhedsrig periode. Han bemægtiger sig helt forgrunden af det vestindiske panorama. Hans livsværk er blevet gjort til genstand for en monografisk fremstilling af dr Lawaetz, paa hvis fortræffelige og dybtgaaende studier en væsentlig del af denne fremstilling hviler.

Peter v. Scholten var, da han blev kaldet til sin høje post, 43 aar og allerede da gammel vestindianer. Han var søn af den tidligere omtalte kommandant paa St.Thomas, oberstløjtnant Casimir v. Scholten, og kom første gang til øen som fændrik i 1804 for snart efter at blive sekondløjtnant ved den vestindiske hærstyrke. Ved den anden kapitulation 1807 fulgte han faderen som krigsfange til England, men udveksledes allerede 1808 til Danmark. Opholdet i hjemlandet blev af afgørende betydning for Scholten. Det lykkedes ham nemlig at blive optaget blandt „de røde fjer", i Frederik VI's adjudantstab. I dette officersselskab, der i krigsaarene paa een gang gjorde det ud for regering og hof, vandt han ved sin robuste personlige charme Frederik VI, der i 1814 gav ham vestindisk levebrød som vejermester i Charlotte Amalia. Den kongeyndest, han saaledes vandt i ungdommens aar, bevarede han, saa længe kongen levede.

Med vejermesterstillingen etablerede Scholten sig centralt i den store havnebys hjerte, hvor han tilegnede sig et intimt kendskab til den korrumperede vestindiske atmosfære, der ingenlunde lod ham uberørt. 1818 blev han stadthauptmand, og i 1822 avancerede han til toldintendant. Han overtog hermed et med sportler velaflagt embede, som der kunne bringes meget ud af paa grund af de rent ud fantastiske toldforhold paa St.Thomas, som det aldrig lykkedes hjemmeregeringen at trænge helt til bunds i. Forholdet var nemlig det, at afgifterne paa fremmede skibe var saa høje, at de ville ødelægge handelen, om de praktiseredes i deres fulde strenghed. Der var derfor opstaaet den tvivlsomme praksis, at man skønsmæssigt angav varepartierne saa lavt – hvilket altsaa toldembedsmændene medvirkede til – at afgifterne blev rimelige. Det gav jo visse muligheder, som Scholten udnyttede ved en af ham selv indført ordning, hvorved den kgl. told nedsattes, mens til gengæld sportlerne steg voldsomt. Sagen blev i øvrigt flere gange senere fremdraget mod ham, men han klarede skærene. Kollegiet var nemlig ikke uvidende om forholdet, og Lawaetz formoder ligefrem, at Scholten lige fra begyndelsen i denne sag har haft Frederik VI's velsignelse. Kongen viste sig altid yderst forstaaende over for Scholtens pengesager, uagtet hans levefod laa saa fjernt som vel muligt fra den kendte landsfaderlige nøjsomhed.

Paa dette tidspunkt, i 1822, var *admiral C.W. Jessen*, helten fra Fugleklippen og fra Sjællands Odde, havnet som guvernør paa St.Thomas, men den gamle mand fandt allerede i 1823 sin død der; samme aar udnævntes Scholten til hans efterfølger. Her havde han saa lejlighed til at øve sig i regeringskunsten, til han i 1827 konstitueredes som generalguvernør.

Scholten besad en nødtørftig landofficersskoling, men savnede al sans for højere dannelse. Heri minder han om sin kongelige beskytter. Som majestæten besad han desuden en udpræget pligtfølelse og et godt hjerte, ikke mindst i forholdet til det vestindiske samfunds stedbørn: soldater, frinegre og slaver. Han var – stadig som Frederik VI – en udpræget herskernatur grænsende til selvhersker. Den vestindiske

Peter von Scholten. 1784–1854. Generalgwernør ad interim 1827–1835. Generalgwernør 1. januar 1836–6. juli 1848. Maleri af ukendt kunstner, formentlig fra 1840erne, da Scholten var omkring de 60 aar

regering var i hans periode en ren skyggeregering. Ganske vist, regeringsraaderne passede deres domæner, men med den kollektive afgørelse stod det smaat til; og hvor der skulle have været et kollektivt ansvar, bar Scholten det hele med et let hjerte, i hvert fald den første halve snes aar.

Forbindelsen mellem kongen og generalguvernøren var meget intim. De afhandler sagerne i deres private korrespondance, som først senere, og ofte slet ikke, kommer til generaltoldkammer- og kommercekollegiums kundskab. Paafaldende er det at se, hvorledes antallet af vestindiske resolutioner gaar tilbage. De tidligere kæmpebind med udelukkende vestindiske sager skrumper ind, uagtet nu ogsaa de indiske sager indbefattes. Ogsaa kvalitativt er der tilbagegang. Hovedmængden af sager er rene personsager, væsentlig militære.

Carl Wilhelm Jessen (1764–1823). Søofficer, „helten fra Sjællands odde". Var 1801 chef for briggen „Lougen" under den ærefulde kamp ved Fugleklippen (se billede side 282). 1822 udnævntes han til guvernør paa St. Thomas, hvor han døde aaret efter. Hans gravmæle ses endnu paa militærkirkegaarden i Charlotte Amalia. Efter maleri af F. C. Grøger

Men Scholten var andet og mere end et til hans lilliputrige svarende miniatureportræt af kong Frederik VI. Han var et frodigt, varmhjertet og impulsivt menneske. Ved ham var der intet stokfiskeagtigt. Hans smukkeste træk kommer frem i arbejdet for at bedre de farvedes kaar. Det blev hans hjertesag. For det ofrede han gerne det gode forhold til planterne, hvis venskab generalguvernørerne ellers ansaa som grundpillen i deres politiske og sociale position.

I sin personlige livsførelse var Scholten festglad til det overdaadige, med sans for god mad, god vin, smukke uniformer og pragtfulde boliger. Hans gage forslog i reglen ikke til at dække det liv, han førte, uagtet hans løn, ca 35.000 rd, efter datidens danske forhold var eventyrlig. Han var uden tvivl landets højest gagerede embedsmand. Maalt i vore penge ville lønnen løbe op i hundredtusinder.

Scholten var en livlig mand af en ligefrem charme, noget larmende og højttalende, gik ikke af vejen for en bramfri spøg, altsammen ting, der appellerede til den letbevægelige negerbefolkning, som forstod, at den i ham havde en ven. Den simpelthen forgudede „Massa Peter". Endnu i halvfemserne levede hans ry derovre, og frasagnene om hans bedrifter var med aarene paa ingen maade blevet mindre.

Om Scholtens position i velmagtsdagene har vi talrige vidnesbyrd, der tegner ham som Dansk Vestindiens landsfader. Men ogsaa i det øvrige Vestindien betragtedes han – af naboøernes spanske, franske og engelske guvernører, der styrede langt større domæner – som en af de centrale figurer. Rygtet om ham naaede frem til disse koloniers moderlande, og navnlig fulgtes hans planer om gradvis emancipation med interesse i England og Frankrig, hvis konge, Louis Philippe, drøftede forholdene med ham.

Paa et afgørende punkt kunne hans stilling imidlertid ikke maale sig med det kære hjemlige forbilledes. Han var ikke som Frederik VI beskyttet mod offentlig kritik, ejheller hævet over loven. Generaltoldkammeret nærede ikke samme urokkelige tiltro til ham som den aldrende konge, omend man paa ingen maade kan tale om svigtende tillid. Hvad der bekymrede kollegiet, var Scholtens skødesløse omgang med finanserne, ikke mindst hans egne, og hans til tider lovligt enevældige optræden, der ikke altid stemte med love og forordninger.

Saaledes gav hans sammenblanding af offentlige og private midler ved hans byggeforetagender kollegiet adskilligt at tænke paa. Scholten havde oprindeligt i Charlotte Amalia bygget sig et pragtfuldt privathus, som han fik lempet over paa staten som guvernørbolig. Det var ogsaa ham, der gennemførte ombygningen i nyklassisk stil af generalguvernementsbygningen i Christianssted, der den dag i dag staar som den pompøseste af alle guvernementsbygninger i hele Vestindien. Begge dele gav anledning til meget skriveri.

Det farligste af de angreb, der rettedes mod Scholtens embedsførelse, har sit udspring i den saakaldte magensske sag, saaledes kaldet efter landfogeden paa St. Jan, *Joackim Melchior Magens*, en konstitutionel kværulant, med hvem Scholten flere gange havde haft sammenstød, og som følte sig bittert forurettet ved at være havnet paa det afsides St. Jan.

Aarsagen var en arvesag fra 1836, hvor Magens havde den sikkert rigtige opfattelse, at der var begaaet underslæb mod boet eller rettere sagt stukket midler til side. Den vestindiske regering mente imidlertid, at grundlaget for mistanken var for spinkelt, og beordrede Magens at lade sagen falde. Den anklagede part, Moore, klagede derefter over Magens, hævdede, at hans protokollater i sagen var falske, og krævede et til fordel for de retmæssige arvinger beslaglagt beløb udbetalt. I stedet for nu at lade Magens rense sig for Moores beskyldninger ved et almindeligt sagsanlæg, lod Scholten en undersøgelseskommission nedsætte, hvilket resulterede i, at Magens af Scholten blev suspenderet og paa et meget spinkelt grundlag anklaget for embedsmisbrug. Sagen afgjordes endeligt ved en højesteretsdom af 19. april 1839, der pure frifinder Magens „for justitiens ubeføjede tiltale". Efter denne afgørelse maatte Scholten bide i det sure æble og genindsætte ham i hans embede. Men hermed var sagen ikke ude af verden.

Aaret efter indgav nemlig Magens et klageskrift til kongen (nu Christian VIII), hvori han i oprigtig hævntørst beskylder Scholten for at have set gennem fingre med sørøveri, for misligheder med hensyn til opkrævningen af kgl. indtægter som toldembedsmand paa St. Thomas og for at have belønnet underordnede, der forstrakte ham med penge, med høje embeder. Heroverfor var der naturligvis kun een udvej: sagsanlæg.

Imidlertid var oppositionspressen herhjemme begyndt at interessere sig for Scholten og satte nu ind med en voldsom kampagne mod ham, i hvem man saa den forhadte enevældes personificerede tyranni. Og nu var der ingen Frederik VI til at beskytte Scholten mod „skrivefrækheden", kun en lunken Christian VIII. Magens' klageskrift gav anledning til ligefremme demonstrationer og tumulter i København, hvor man raabte hurra uden for Magens' bolig paa Amagertorv, medens man hujede foran Scholtens i Amaliegade. Det giver et vist indtryk af den opsigt, sagen vakte i det København, hvor kampen mod det gamle regime var i frembrud.

Ved hof- og stadsretsdom af 14. november 1842 mortificeredes udtalelserne, og Magens fik en bøde paa 500 rd, men højesteretsdommen af 6. maj 1844 nedsatte bøden til 200 rd og modificerede mortifikationerne paa en for Scholten højst uheldig maade.

Denne dom satte yderligere kritik i gang, og Scholtens stilling undergravedes i disse aar stærkt baade i Danmark og paa de vestindiske øer. Kritiken blev stedse farligere. Fra at have været ført af en ensom og bitter embedsmand tages den op og føres videre af en kreds begavede vestindiske embedsmænd og

andre jurister derovre. Nu er det Scholtens stilling som tidligere hofyndling og hans forhold til retsplejen, der kommer i skudlinien. Videre rammer kritiken bortforpagtningen af statens plantager, der bør foregaa ved auktion og ikke underhaanden til mænd, der er „kendte for deres særdeles attachement for ham", og som véd, at det, „det kommer an paa, er at være særdeles underdanig mod ham", som den vestindiske kritiks hovedpenneförer, fuldmægtig Heilbuth, skrev i „Københavnsposten" 1840 umiddelbart efter fremkomsten af det magensske klageskrift. Disse udtalelser gav anledning til et nyt sagsanlæg fra Scholtens side, og derefter rullede den juridiske lavine fra 1841 til 1847. Til Magens' beskyldninger føjede Heilbuth anklage for at have modtaget en gratifikation fra søassurancekompagniet paa St.Thomas.

Frederikssteds bytingsdom gav Scholten fuld oprejsning, men ved den vestindiske overret nedsattes Heilbuths bøde, og udtalelserne mortificeredes *ikke*. Højesteretsdommen 17.februar 1847 nedsatte yderligere bøden, men mortificerede dog beskyldningen om bestikkelse fra søassurancekompagniet.

Regeringen var naturligvis utilfreds med, at Scholtens prestige led afbræk, men man mente ikke at kunne skifte heste i et vadested (paa dette tidspunkt befandt emancipationssagen sig nemlig i sin afgørende fase), hvorfor man tilkendegav Scholten, at man efter at have indhentet oplysninger hos højesterets justitiarius ikke fandt sin tillid til ham svækket. Et yderst ringe plaster paa de dybe saar, som disse sager havde paaført Scholten. Men kunne han med billighed forlange mere?

Scholten kom i sin lange regeringstid ud for mange ubehagelige og nærgaaende angreb for sin embedsførelse. De var ofte berettigede. Der blev gennem dem sat varige pletter paa hans karakter, og han fik efterhaanden en skare fjender inden for saavel planternes som, hvad der var værre, embedsmændenes kreds. Paa eet punkt kan man imidlertid trygt indlade hans sag for historiens domstol. Hans handlemaade over for de farvede gør ham fortjent til det værdige minde, dr Lawaetz har sat ham i sin levnedsskildring.

Hvilke tanker v.Scholten ved begyndelsen af sin karrière har gjort sig med hensyn til det endelige maal, ved vi ikke. Muligvis har det ikke staaet ham selv videre klart. Eet er imidlertid givet. Han havde et varmt hjerte for de farvede; og denne af medfølelse prægede indstilling kom til at drive værket. Mange

Det senere til guvernørbolig i Charlotte Amalia ombyggede hus efter en tegning 1819. Residens i 1820erne for to saa kendte mænd som admiral Jessen, helten fra Sjællands Odde, og for Peter v.Scholten, den senere generalguvernør

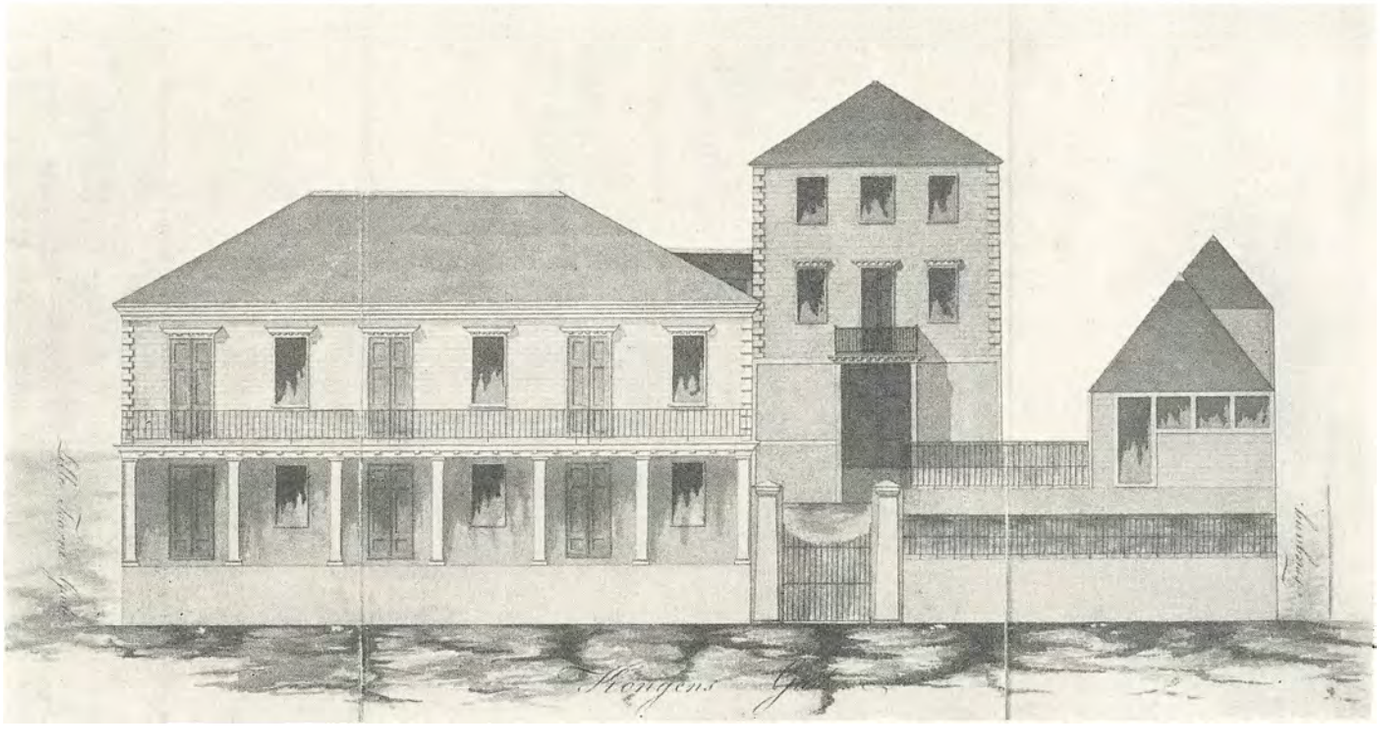

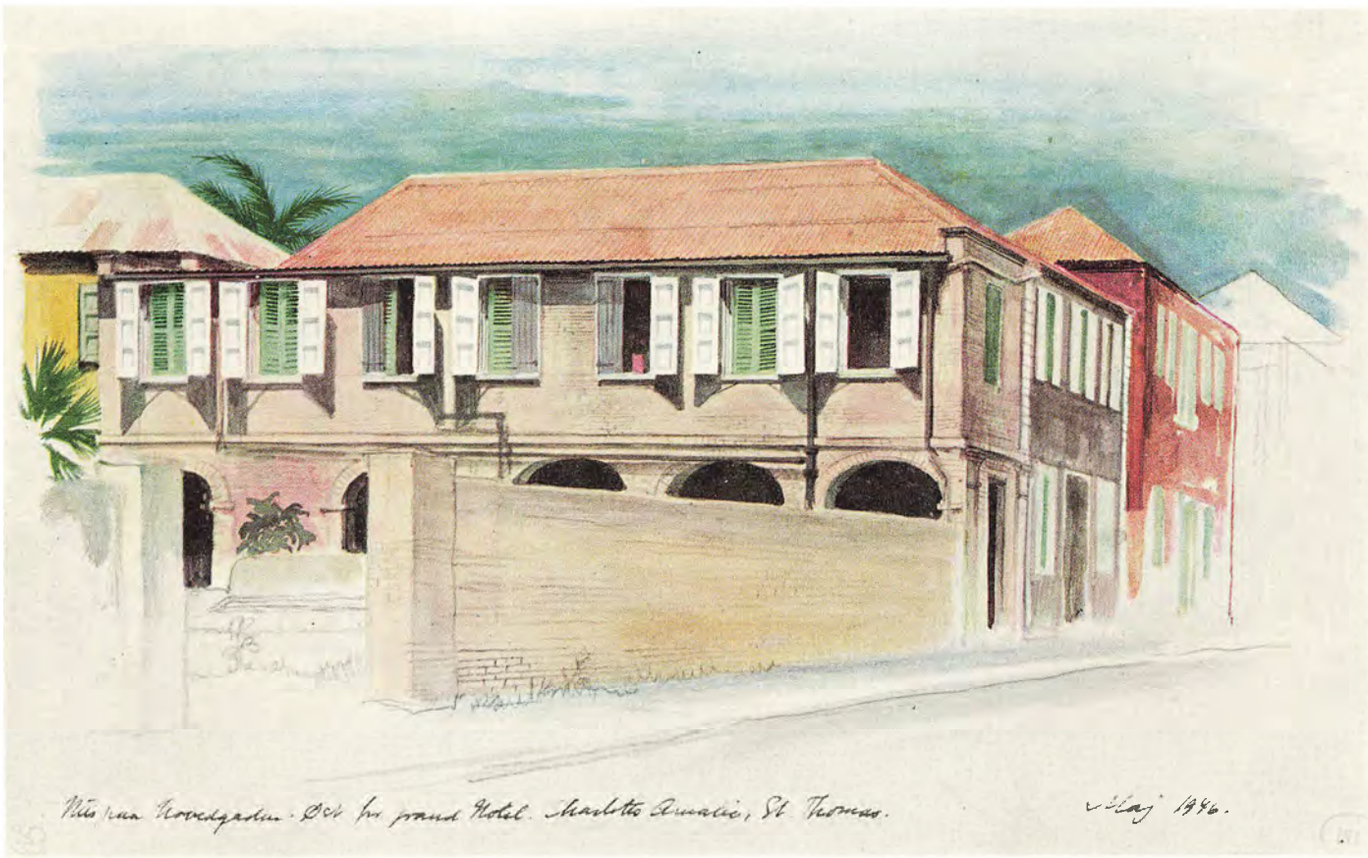

Hus paa hovedgaden, øst for „Grand Hotel", Charlotte Amalia, St. Thomas

forhold begunstigede udviklingen: Frederik VI's retfærdighedssans, den offentlige mening i Danmark, da den vaagnede, udviklingen paa de engelske øer og sidst, men ikke mindst, planternes trykkede kaar under tilbagegangen, der gjorde dem til hyppige supplikanter hos generalguvernøren. Endelig betød det meget, at de farvede havde en ubegrænset tillid til ham, takket være hans naturlige „negertække", som Lawaetz saa rammende udtrykker det. Der er ingen tvivl om, at denne tillid mangen gang har afdæmpet negeroppositionen. „Massa Peter" skulle nok klare sagerne for dem.

Scholten begyndte sin indsats med *de frifarvede*, der udgjorde en femtedel af øernes befolkning. Denne gruppe var yderst uensartet sammensat, spændende over alle farvenuancer fra næsten hvid til det sorteste ibenholt, socialt rangerende fra smaaplantere, mindre købmænd og haandværkere til løsgængere og prostituerede. Uensartet var ogsaa oprindelsen. Mange af de blandede var af saare fornem herkomst paa sværdsiden, og talrige havde været frie gennem generationer, men retsligt var de ligestillet med den kystneger, der i gaar havde købt sin frihed. Alle maatte de hos sig bære det forhadte „fribrev", som paa forlangende skulle forevises.

Der havde tidligere været rørt ved dette vanskelige problem. Den engelske okkupation havde skabt røre blandt dette urolige befolkningselement, der tydeligt havde nydt de fremmedes regimente. Nu ankom i 1816 to frinegre til København medbringende et andragende til kongen angaaende deres borgerlige retsstilling. Der nedsattes en kommission blandt danske kancellis embedsmænd, hvoriblandt Anders Sandøe Ørsted, der udtalte sig for en retslig ligestilling med de blanke. Den kgl. resolution gav for det første de to sorte herrer en opsang, fordi de uden om generalguvernøren havde begivet sig til Danmark, og paalagde dem uopholdeligt at begive sig tilbage til øerne. Men dernæst befaledes det generalguvernør v. Bentzon at overveje, om lighed for loven og næringsbrev i stedet for „fribrev" kunne indføres. Som det gik med negerloven af 1755, saaledes gik det ogsaa her. Generalguvernøren henlagde ganske roligt sagen og sørgede for, at den blev glemt.

Joackim Melchior Magens (1775–1845). Vestindisk embedsmand; tilhørte en gammel dansk-kreolsk slægt paa St. Thomas, hvortil stamfaderen kom i begyndelsen af 1700-tallet. Litografi

Denne oversete folkegruppe viste nu Scholten straks interesse og respekt. Han begyndte med at reorganisere de tidligere foragtede frinegerkorps som en farvet milits med nye flotte uniformer og velklingende titler som „kongens frikorps" og „dronningens frikorps" osv, hvis eneste hvide befalingsmand blev kaptajnen, mens de andre poster besattes med kulørte. Blandt disse farvede officerer valgte Scholten sine „kolonialadjutanter", der til almindelig forargelse gjorde tjeneste sammen med de hvide adjutanter.

Sine videre planer luftede han under et ophold i København 1829. Det var et forsøg paa at sortere materialet som en overgangsforanstaltning. De frifarvede skulle deles i to klasser, der igen deltes i en række underafdelinger som tro kopi af den hjemlige rangforordning. Første afdeling fik borgerbrev og skulle regnes lige med de hvide; den indbefattede alle, der gjorde tjeneste i frikorpsene. 2. afdeling omfattede resten af frinegrene, hvoriblandt alle, der ikke var frifødte. Ogsaa de slap for „fribrevet", i al fald for navnet, idet de fik et legitimationsbevis, der ikke var underskrevet af politimesteren, men derimod af selve generalguvernørens sekretær. Ordningen billigedes af Frederik VI i 1830.

1834 tog Scholten atter sagen op. Han kunne med rette paaberaabe sig, at den første ordning havde fungeret tilfredsstillende, saa at man nu kunne forsvare at tage skridtet fuldt ud – eller næsten fuldt ud. Den 18. april 1834 fik de frifarvede deres borgerrettigheder paa lige fod med de hvide med den ene indskrænkning, at der for de nyfrigivne skulle hengaa 3 aar, inden de fulde borgerrettigheder erhvervedes. Scholten havde dog ønsket de frifarvede sigtet efter opførsel samt en længere overgangstid for de nyfrigivne (mindst 5 aar).

Det kan ikke forbavse, at de hvide slog med nakken ad de nye medborgere. Vejen fra retslig til social ligestilling var lang og vanskelig at jævne. Men Scholten gjorde sit til at faa skellet slettet. Han inviterede frikulørte til at spise ved sit bord sammen med blanke, hvad der vakte den største forbitrelse, navnlig hos kreolerne. Vistnok i 1840 inviterede han for første gang hvide og kulørte sammen til bal. De farvede damer udeblev simpelthen. De turde ikke. Men Scholten blev ved. Da v. Dockum i 1846 forlod St. Croix, havde generalguvernøren for saa vidt sejret paa dette punkt, som de kulørte kunne møde til bal, „uden at de blanke damer vendte hovedet bort".

Det første punkt i *Scholtens slavepolitik* er det helt enkle at værne negrene mod overgreb. Udgangspunktet her tog han i den stilling som „overpolitimester", der var beskaaret ham i hans instruks. Med en

heraf meget vidt udledt myndighed greb han kraftigt ind, hvor han erfarede, at misligheder fandt sted; enhver blank eller farvet kunne trygt søge til ham med deres besværinger. Han greb uden frygt ind over for ejerne (man erindre sig, hvorledes hans forgænger Lindemann her var kommet til kort i aaret 1800) med det resultat, at han fik sat sig eftertrykkeligt i respekt hos planterne.

Det andet maal var at skaffe negrene en virkelig retsstilling inden for deres slavestand. En slavelov var udarbejdet ved øernes overtagelse, men den daværende generalguvernør satte den simpelthen aldrig i kraft. Faktisk var negrene næsten aldeles retsløse. Det første, han naaede i denne retning, var udvirkelsen af et reskript 1830, hvorefter døbte negre fik tilladelse til at aflægge ed, naar de vidnede i en kriminel sag, dog vel at mærke ikke mod deres herre og kun, naar de efter rettens skøn havde „et klart begreb om edens natur og væsen samt religiøs følelse". Ikke meget, men dog et lille skridt paa den lange vej.

Planen om en rigtig slavelov sinkedes af emancipationen paa de engelske øer i 1833, hvis eventuelle følger paa vore øer maatte oppebies. De udeblev imidlertid for slavernes vedkommende, hvorimod en yderligere dæmper naturligvis lagdes paa planternes oppositionstrang. Et svagt ekko genlød imidlertid i Danmark, hvor den kendte filantrop, lensgreve *F. A. Holstein Holsteinborg*, i Roskilde stænders første samling direkte rejste spørgsmaalet om negerslavernes frigivelse (1836). Han trak imidlertid sit forslag tilbage, efter at den kgl. kommissarius, A. S. Ørsted, havde oplyst, at regeringen arbejdede paa en nøjere bestemmelse af retsforholdet mellem slaver og slaveejere.

Trods tilsyneladende ro gjorde den engelske emancipation dog slavespørgsmaalet aktuelt og dødsens farligt. Nu var med eet slag flertallet af Vestindiens negre blevet frie. Der synes nærmest at være gaaet panik i Scholten. Han udkastede et veritabelt emancipationsforslag, som han sendte til en række prominente embedsmænd og plantere med paalæg om at indsende deres svar under segl til København, hvortil han selv begav sig 1834 for at forhandle med regeringen.

En kommission, hvoraf bl. a. Ørsted var medlem, blev nedsat og afgav allerede efter en maaned en omfangsrig forestilling. Det fremgaar heraf, at Scholten ikke tror, at man nu kan undgaa en emancipation. Men det var nødvendigt først at se, hvorledes forholdene ville arte sig paa de engelske øer, hvor situationen langtfra var afklaret.

Hans emancipationsplan gik ud paa, at man straks skulle skænke slaverne $^1/_6$ af deres frihed i form af en ugentlig fridag, hvor deres arbejde skulle lønnes med 2 realer. Hvad de paa denne maade opsparede, skulle indbetales i en kasse for derefter ved aarets slutning at afskrives paa de resterende $^5/_6$ af deres værdi. Naar en ny sjettedel var sammensparet, skulle de have to ugentlige fridage og saaledes tjene 4 realer og saa fremdeles. Ligeledes skulle forældrene have ret til at frikøbe deres nyfødte børn til en fast takst.

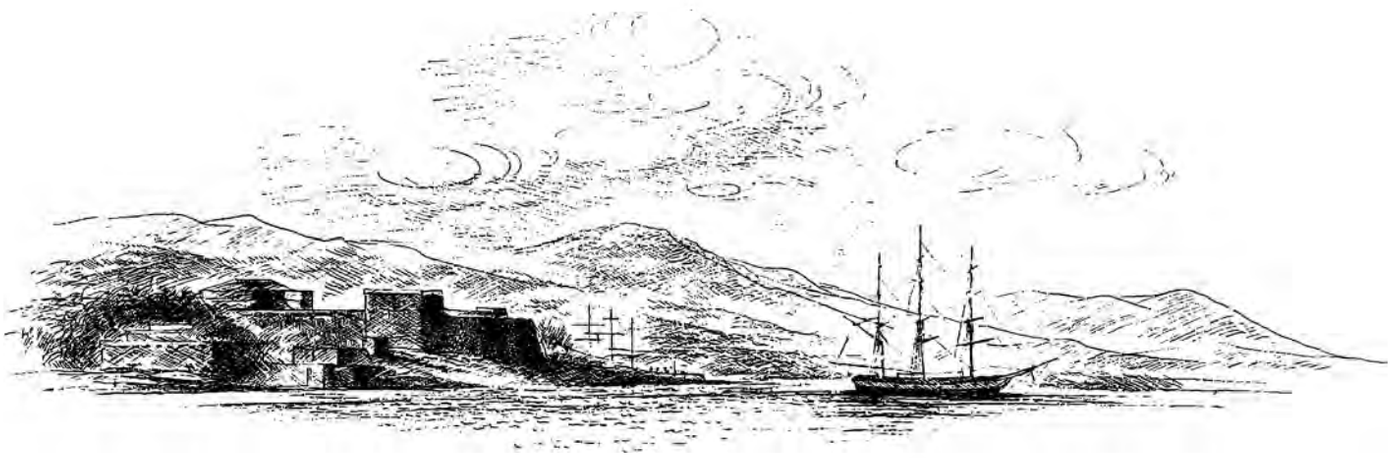

Fordt „Christiansværn" ved Christiansted paa St. Croix.

Mod dette forslag raadede alle. Planterne holdt sig særlig til erstatningsspørgsmaalet og kreditorernes stilling; en enkelt ville dog acceptere en 10–12aarig afviklingsperiode. Ogsaa embedsmændene gik imod. Og det samme var tilfældet med de særlige af kommissionen indkaldte sagkyndige: grev C. Schimmelmann som største plantagebesidder, grosserer L. N. Hvidt fra grosserer societetet og generalkonsul Sieveking som repræsentant for de københavnske handelshuse, der arbejdede paa Vestindien og var planternes hovedkreditorer.

Til disse sluttede kommissionen sig. Tungt vejer her hensynet til de økonomiske følger af en emancipation, der vil ramme særligt haardt under de daværende lave konjunkturer. Fra de engelske øer ved man, at arbejdstiden er gaaet ned til $7^1/_2$ time efter frigivelsen, medens den under de daarlige tider er stigende paa de danske øer, hvor den nu atter udgør 10–11 timer dagligt. Reduceres arbejdstiden, maa sukkerdyrkningen ophøre, og øernes hvide vil blive ruineret. Men slaverne er heller ikke modne til friheden, „allerede hensynet til slavernes eget tarv for tiden gør iværksættelsen . . . utilraadelig".

Man er dog stemt for reformer, der kan bidrage til at hæve slavernes stilling og fremme deres modenhed. Derimod ønsker man ikke Scholten bemyndiget til at iværksætte en lovgivning i den retning paa egen haand, selv om der er adskillige ting i hans forslag, man godt kan billige. Scholten stod altsaa alene og paavirkedes af alle de betænkeligheder, man førte i marken, saa at han frafaldt sit oprindelige forslag om en gradvis emancipation.

Forestillingen sluttede med et vidtløftigt forslag til reskript til Scholten, som kongen godkendte og udstedte. Dette reskript (22. november 1834) genfinder vi i slaveloven af 1840. Det rummer retten til frikøb, ejendomsret for slaver, ret til at skifte herre ved mishandling, begrænsning af tugtelsesretten, anvendelse af offentligt arresthus i stedet for slavekachotter osv. Endelig berørtes muligheden af at udstede et arbejdsregulativ for plantagenegre og oprettelse af negerskoler.

I reskriptets § 14 hed det, at saalænge der ikke gives udtrykkelig befaling, „overlade Vi Dig af de ovenanførte bestemmelser at bringe til almindelig eller til enkeltes kundskab, hvad Du med hensyn til de stedfindende omstændigheder og for at vedligeholde orden og rolighed maatte finde passende eller tilraadeligt".

Hvad gør nu Scholten? Iler han hjem for at glæde sine kære sorte undersaatter med de nye rettigheder, som han har i sin magt at lyksaliggøre dem med? Slet ikke! Ved hjemkomsten fandt han forholdene saa rolige, at han nøjedes med at udstede en proklamation, der forsikrede de farvede om majestætens velvilje og gode hensigter.

Af reskriptet blev intet offentliggjort. Maaske opfattede Scholten § 14 som en nødforordning, der kun turde sættes i kraft, hvis forholdene pludseligt skulle gøre det nødvendigt. Der er ting, som tyder herpaa. Mulig forelaa en mundtlig instruks i den retning. Underhaanden meddelte han nok embedsmændene reskriptets indhold, men negrenes ret til frikøb osv sloges altsaa ikke juridisk fast, selv om Scholten hævder, at reskriptet efterlevedes – dog altsaa uden at være kendt af alle vedkommende.

Et par punkter, hvis nærmere udformning var overladt ham, fremkom som guvernementsplakater i 1838, saaledes om tugtelsesretten og om forbud mod udstilling af negre ved auktion. Mens han tidligere har hævdet det menneskeligt uværdige ved dette skuespil, fremhæver han nu over for kongen, at det er de blanke, han beskytter mod klagende negre, der prøver paa at faa de bydende til at holde sig tilbage. Umiddelbart før sin hjemrejse 1838 offentliggjorde han sine planer om en skoleordning, men arbejdsregulativet blev der ikke noget af.

Der synes i denne periode at være foregaaet en vis reaktion hos Scholten. Han fremhæver gang paa gang, at forholdet mellem slave og slaveejer i virkeligheden er godt. De facto anerkendes slavernes ejendomsret, og man sælger ikke mere børnene fra forældrene. Men hvorfor saa det voldsomme fremstød i

KRIG OG BESÆTTELSE 1801–1815

I neutralitetspolitikkens farefulde spil havde Danmark i det 18. aarhundrede i enestaaende grad haft heldet med sig, som vi har haft lejlighed til at følge det for Vestindiens vedkommende. Ganske vist havde der været farlige episoder og kriser, der truede med at slaa spillet over ende. Til tider havde de engelske kaperier taget deres tunge told af den vestindiske skibsfart, men takket være Bernstorff'erne var man sluppet helskindet igennem, og prisen havde været lav. Vilde man ogsaa kunne slippe igennem det bitre opgør, man nu var vidne til, hvor den økonomiske krigsførelse mellem England og Frankrig var mere bevidst og effektiv end nogensinde?

Efter A. P. Bernstorffs død i 1797 sad hans søn, grev *Chr. Bernstorff*, som Danmarks udenrigsminister. Uden at besidde faderens internationale autoritet og uden hans karakter og smidighed blev han medansvarlig for en skærpet neutralitetspolitik med øget konvojering, der vel var forstaaelig under de utaalelige og kaotiske forhold, den danske skibsfart arbejdede under, men som ved sin aktive holdning mod England kunne faa skæbnesvangre konsekvenser.

Den nye politik mærkedes allerede i maj 1798 i Vestindien, da regeringen i København besluttede at tillade handelsskibe at følges ud og hjem med de fregatter, der tørnede om den vestindiske station, medens man afslog egentlig konvojering. Paa dette tidspunkt led man i Vestindien særligt under et hemningsløst fransk kaperi af lokal karakter, som de to orlogsskonnerter i forbindelse med stationsfregatten efter evne søgte at bekæmpe.

Imidlertid skærpedes modsætningerne jævnt hen. Man drev ind i en epoke, hvor en episode kunne faa fatale følger. Katastrofen kom den 25. juli 1800, da *fregatten „Freya"*, der førte en konvoj hjem fra Middelhavet, i Kanalen kom i træfning med engelske krigsskibe. Over for overmagten maatte „Freya" stryge flag. Resultatet af affæren blev, at Danmark i første omgang kapitulerede over for de engelske krav og omgaaende afblæste konvojeringerne. Faren var foreløbigt afværget. Men i efteraarets løb førtes forhandlinger med Rusland om et russisk-svensk-dansk *væbnet neutralitetsforbund*, hvilket ville betyde en genoptagelse af den dødsensfarlige konvojpolitik. Forbundet afsluttedes endeligt den 16. december. Først den 27. fik England vished om dets eksistens; og fra da af tager begivenhederne fart.

Neutralitetsforbundets følger i Danmark er almindelig kendt. Den 14. januar 1801 erklærede England embargo over for dansk-norske skibe i britiske havne, dvs forbud mod, at de forlod havnene. Samtidigt udgik der ordre til den engelske krigsmarine om at opbringe alle dansk-norske skibe i rum sø. Skridtet var ikke uventet. I Vestindien havde generalguvernøren modtaget advarsel fra den danske gesandt i London; og i slutningen af januar spærredes alle danske fordringer i England. Man maatte i Vestindien se fremtiden i møde med bange anelser, saa meget mere, som man jo nu var afskaaret fra enhver information fra hjemlandet. I hjemlandets krigsbegivenheder kom iøvrigt to gamle vestindianere til at spille en rolle, nemlig Oxholm, der førte det sjællandske landeværn i slaget ved Køge mod en saa notabel modstander som den senere hertug af Wellington, og Walterstorff, der var en af vaabenstilstandsunderhandlerne.

Det er næppe almindeligt kendt, at krigshandlingerne 1801 mellem England og Danmark tog deres begyndelse i Vestindien. Allerede fra den 14. februar krydsede ved St. Thomas til stadighed mindst 2, til tider flere, engelske fregatter, som saas at opbringe handelsskibe. Først i begyndelsen af marts fik gene-

ralguvernøren en meddelelse om embargoen, hvorefter han straks beordrede stationsskibet, briggen „Lougen" (kaptajnløjtnant Jessen), og skonnerten „Den aarvaagne" til at gaa over til St.Thomas, hvis internationalt benyttede frihavn maatte formenes først at komme i farezonen. Bevægelsen observeredes af to engelske fregatter, der optog forfølgelsen. Den ene fregat løb foran „Lougen" og aabnede straks ilden med skarpe skud i nærheden af Fugleklippen, et ubeboet skær. „Den aarvaagne" vendte efter sin forholdsordre tilbage til Christianssted, medens „Lougen" besvarede ilden og i tre kvarter holdt fægtningen gaaende mod den overlegne engelske styrke. Derefter afbrød begge de engelske skibe skydningen, medens „Lougen" fortsatte til Charlotte Amalia. Tabet paa „Lougen" var 1 død og 2 saarede, men skibet var stærkt forskudt. Ogsaa de engelske fregatter var forskudte og havde 8 døde og 10 saarede. Den følgende dag sattes øerne i yderste forsvarsberedskab.

Endelig den 13. marts modtog man fra den danske gesandt i London den officielle meddelelse om embargoen, hvorefter generalguvernøren foreløbig forbød udklarering fra øerne. Dette fremkaldte heftig protest fra kommandanten paa St.Thomas, oberstløjtnant Casimir v. Scholten, der fandt dette skridt lidet stemmende med en international havnebys tarv.

Den 15. marts indkaldte generalguvernør Lindemann til krigsraad i Christianssted. Til stede var, foruden generalguvernøren, vicegeneralguvernør Mühlenfels, regeringsraad Bentzon, kammerherre Moth, medlem af borgerraadet Behagen, videre stadthauptmand Krause i Christianssted, fortchefen, oberstløjtnant Moth, kavalerichefen, ritmester Arntzen, søstyrkens chef, søløjtnant Munck, kammerherre Tuite, Charles og Joseph Chabert samt rektor West. Et formentlig engelsk medlem, Titcomb, glimrede ved sin fraværelse. Lindemann havde efterretninger om, at der var 5000 mand britiske tropper under indskibning paa Martinique, saa situationen var truende nok. Heroverfor mønstrede man paa øerne 343 mand regulære soldater samt ca 900 irregulære, nemlig borgermilitsen i Christianssted, de frivillige, kvarterkompagnierne, det borgerlige kavaleri, søetaten, skibsmandskaberne paa de danske koffardiskibe i øens to havne

Briggen „Lougen" under kaptajnløjtnant Jessens kommando angribes ved St. Thomas af to engelske fregatter den 3. marts 1801. Dette billede hang i mange danske hjem i Vestindien. Kunstneren, løjtnant F. M. Dodt, deltog i aktionen og fik orlov til at fuldføre stikket

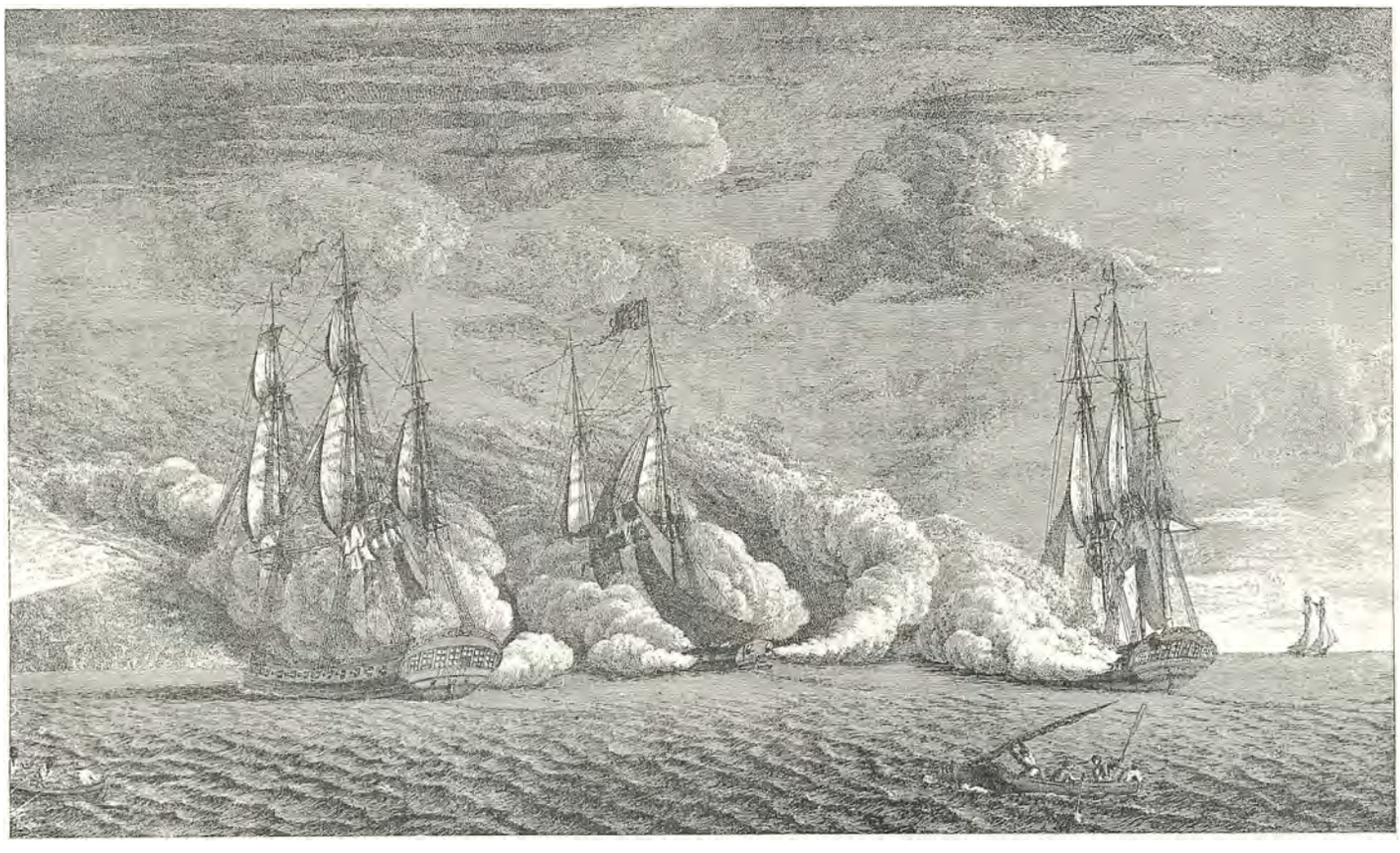

St. Croix:
Skolebygning

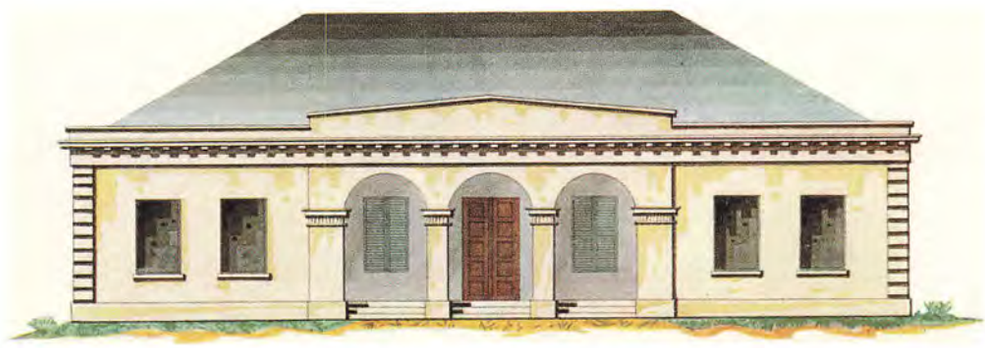

Som denne ere 8te under Bygning i de forskjellige Kvarterer af Øen.

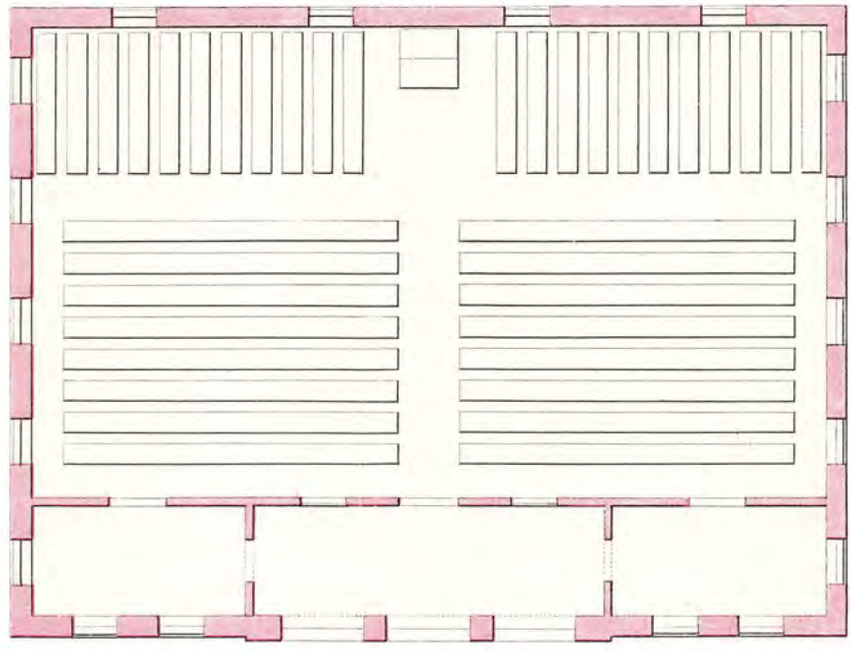

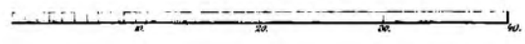

„St.Croix's skolebygning", facade og grundplan. Paa St.Croix opførtes 1839–41 8 skoler for slavebørn efter den her gengivne plan, der viser, hvorledes den sobre stil, som kendes fra en række militære og civile offentlige smaabygninger i Frederik VI's tid (vagthuse og acciseboder f.eks.), overførtes til Vestindien. Skolerne paa St.Croix indviedes af planens ophavsmand, generalguvernør v. Scholten, d. 16. maj 1841. Paa St.Thomas opførtes 5 skolebygninger og paa St.Jan 4

1834? Var det frygten for udviklingen paa de engelske øer? Eller skyldtes hans tilbageholdenhed haabet om at vinde planternes velvilje for, hvad han ansaa som den eneste mulige udvej i negersagen: den endelige emancipation? Det var i hvert fald først i 1838, at der atter begyndte at ske noget.

Det næste skridt, fandt Scholten, burde være en lov om tvungen skolegang for slavebørnene. Det var hans plan at formaa herrnhuterne til at overtage denne undervisningsopgave. Brødrene havde altid været meget ivrige for at lære negrene at læse, og deres mission havde gennem sin mere end hundredaarige eksistens ved sit høje moralske stade vist sig langt dueligere og mere bestandig end nogen af de andre missioner – den forlængst afdøde danske inklusive. Yderligere ville ordningen paa denne maade blive billigere; og det gjaldt jo om ikke paa forhaand at vække for megen modstand hos slaveejerne, der gennem landkassen ville komme til at bestride udgifterne, foruden at de maatte afgive børnene til undervisning.

I 1838 rejste Scholten til Danmark efter at have konstitueret sin gamle ven, guvernøren paa St. Thomas, Søbøtker, i sit sted. I Danmark blev han i to aar, og under dette ophold begav han sig i 1839 til Herrnhut for ved personlig forhandling med Unitäts-Ältesten-Conferenz at fremskynde sagen. Han opnaaede, hvad han ønskede. For brødremenighedens ældste maa det have været et stort øjeblik, da den mægtige generalguvernør opsøgte dem – hvilken forandring fra for 100 aar siden!

Scholtens planer vandt regeringens forstaaelse. 1839 udkom *landskoleordningen.* Paa St.Croix oprettedes 8 skoler, paa St.Thomas 5 og paa St.Jan 4. De smaa negerbørn (under 9 aar) skulle møde til undervisning 3 formiddagstimer daglig, undtagen lørdag, paa hvilken dag de større børn skulle have deres skolegang. Herved vistes der slaveejerne et stort hensyn, idet de større børn deltog i arbejdet. Religionsundervisningen frembød naturligvis et problem, men brødrene accepterede en ordning, hvorefter grundlaget skulle være en interkonfessionel katekismus, som den danske præst Bagger udarbejdede. Engelsk skulle være undervisningssprog; og herved fik det gamle kreolske sprog sit dødsstød. Udgifterne, saavel til skolebygninger som til undervisning, paalagdes planterne gennem landkassen, hvilket naturligvis vakte megen modstand. Kongen viste sig imidlertid forstaaende og gav til formaalet afkald paa den kgl. andel af kopskatten.

Ved en fest den 16.maj 1841 indviedes samtlige 8 skoler paa St.Croix. Højtideligheden afholdtes i skolen paa plantagen „Princess", hvor Fr.Martin for just 100 aar siden havde samlet den første slavemenighed paa øen. „Over det tro vidnes støv rejser sig nu den førstefødte af skolerne", skrev de ikke uden stolthed hjemme i Herrnhut.

Med skolerne paa de andre øer gik det kun langsomt. Man savnede her generalguvernørens stadige indgriben. Paa grund af pengemangel blev man paa St.Jan først færdig i 1844 og maatte oven i købet have et særligt kgl. tilskud til bygningerne. Paa St.Thomas trak man tiden ud til 1846.

Med landskoleordningen havde Scholten atter fravristet slaveejerne en part af deres myndighed over de ufri.

Tronskiftet, som fandt sted, medens Scholten var hjemme, blev ikke uden indflydelse paa slavesagens fremtidige udvikling. Vel nød generalguvernøren ogsaa den nye konges bevaagenhed, men ikke den klippefaste tillid, som den afdøde konge havde vist, og som først og fremmest havde givet sig udtryk i, at initiativet havde faaet lov til at ligge hos Scholten. Christian VIII viste en usalig trang til i sidste øjeblik at træffe afgørende ændringer i Scholtens forslag, ændringer, der viste, at han i virkeligheden ikke forstod udviklingen til bunds, ligesom hans lidt billige sans for det humane af og til spillede generalguvernøren et slemt puds. Endelig var Christian VIII som bekendt ikke de klare afgørelsers mand; han ville lempe sig frem mellem standpunkterne. Denne tilbøjelighed blev fatal i hans stilling til det nationale spørgsmaal herhjemme, og resultatet af hans politik i slavesagen blev ogsaa fatalt. Til en vis grad kom Scholten til at bære følgerne heraf.

King's Street, Christianssted, St.Croix. Til højre i baggrunden Government House

Sidst, men ikke mindst, betød tronskiftet for Scholten, at oppositionen mod ham, paa øerne og i hovedstaden, tog et opsving og i nogen grad undergravede hans stilling som vestindisk landsfader, den, der var et saa velegnet udgangspunkt til at manøvrere denne vanskelige sag mod en lykkelig løsning. Man var kommet ind i et nyt tidehverv, hvor hidtil bundne kræfter frigjordes paa en for ham farlig maade. Han kom i virkeligheden til at staa som inkarnation af Frederik VI's nu saa foragtede og forhadte enevælde. For oppositionen blev han en utaalelig og latterlig miniaturedespot, der hørte hjemme i en svunden tid.

Hans nederlag i Magenssagen svækkede hans stilling stærkt og førte som nævnt i København til ligefremme demonstrationer mod ham. Rygterne om disse begivenheder ilede forud for ham til Vestindien, hvor de indgød hans modstandere nyt mod. Selv ankom han i juli 1840 efter mere end to aars fraværelse og fandt ikke stemningen ganske tilfredsstillende, hvilket var saa meget mere ubehageligt, som han stod over for udførelsen af et yderst prekært hverv.

Han medførte nemlig et reskript fra Christian VIII indeholdende de ting, han selv havde ønsket gennemført; dog ingenlunde i den form, han havde tænkt sig: som et kongebud – derimod som forslag, han skulle søge at faa planterne overtalt til at acceptere. Og Scholten var, som man vil forstaa, ikke rigtig oplagt til venlig overtalelse af fjendtligsindede plantere, der kendte og nød hans sidste nederlag i hovedstaden.

De ting, han skulle søge at lirke igennem, var: en ugentlig fridag uden for høsttiden med betaling af eventuelt ekstraarbejde paa denne dag; desuden en ugentlig pengepræmie paa 10 sk v.c. i høsttiden til alle slaver over 8 aar, saaledes at der herigennem skabtes en mulighed for frikøb og derved for gradvis emancipation.

Han begyndte paa St.Jan, hvor han opnaaede en halv lørdag hele aaret og 14 sk ugentlig for godt arbejde. Det var ikke noget daarligt forhandlingsresultat, men det vakte alligevel ikke bifald hos kongen, der frygtede alt for mange afvigelser fra forslaget. Paa St.Thomas stillede man sig rent ud afvisende, men

her var marknegrene til gengæld færrest. Hovedslaget skulle udkæmpes paa St.Croix. Et flertal af planterne her, repræsenterende ca 10.000 slaver mod 6000, ville nok acceptere frilørdagen hele aaret, men ikke høre tale om pengepræmien og den deraf følgende frikøbsmulighed. Mindretallets medlemmer ville heller ikke betale, og de kunne kun strække sig til en halv lørdag. Til gengæld krævede de, at regeringen tilsagde dem uændret besiddelse af deres slaver i de næste 15 aar.

Saaledes kørt fast drog Scholten atter hjem i 1842.

Her var han fremdeles upopulær i liberale kredse. „Fædrelandet" havde tidligt paa aaret indeholdt en række anonyme angreb paa hans administration i almindelighed og hans slavepolitik i særdeleshed. Artikelserien (af Heilbuth, siger Lawaetz) stemplede denne sidste som udelukkende bestemt til at tjene personlig magtpolitik.

Denne gang fremhævede Scholten over for den staaende kommission, at man nu maatte holde sig den endelige emancipation for øje. Derfor maatte man søge at udnytte tiden indtil dens komme som en frugtbar forberedelsesperiode, at det ikke skulle gaa som paa de engelske øer, hvor man havde styrtet sig temmelig hovedkulds ud og følgelig haft store vanskeligheder med negrene, hvis arbejdskraft jo fremdeles var af elementær betydning for sukkerkulturens opretholdelse. Han pegede her paa, hvorledes dette forberedelsesværk allerede var i god gænge: ved bedre tilsyn med slaverne, ved forsorg for syge og gamle, ved beskyttelse af frugtsommelige kvinder og spæde børn, og endelig ved slaveloven, offentliggjort 1840 (i hvilken regeringen i København havde accepteret ordet „ufri" i stedet for slave). Disse forbedrede kaar havde allerede bevirket en tilbagegang i den aarlige formindskelse af slavebefolkningen; den var faldet fra 225 ved aarhundredets begyndelse til 137 nu.

Man maatte blot ikke forestille sig, sagde Scholten, at det var tilstrækkeligt at vandre den partielle emancipations vej, saaledes som slaveloven havde antydet det ved at give slaverne chance for at spare sammen til frikøb. Denne fremgangsmaade havde han i 1834 selv troet paa, men nu var han blevet klar over, at den ikke slog til. Og hvad der heller ikke ville slaa til, var forhandlingsvejen, som han med saa ringe held havde forsøgt over for planterne. Nu maatte regeringen i København tale.

Kommissionen ville dog ikke helt opgive troen paa den partielle emancipation; men det er bemærkelsesværdigt, at kommissionens jurister, hvoriblandt som nævnt A.S.Ørsted, ikke nærede tvivl om regeringens ret til at gøre indgreb i slaveejernes rettigheder, ligesom man i sin tid havde gjort over for godsejerne i bondefrigørelsens dage.

Resultatet af dette Københavnsbesøg var beskedent og utilfredsstillende for Scholten. Et reskript af 18. februar 1843 tvang ganske vist planterne til at lade lørdagen være fridag, medmindre de ville leje slaverne til at arbejde for den høje betaling af 40 sk v.c. pr lørdag. Men det sagde intet om den endelige emancipation. Derimod indskærpedes generalguvernørens administrative myndighed i slavesager, hvad Scholten naturligvis kun kunne opfatte som en personlig paaskønnelse.

Tilbagerejsen lagde Scholten efter kongens ønske over Paris for at diskutere slavespørgsmaalet med kong Louis Philippe, der hvad de franske øer angik befandt sig i samme baad.

Umiddelbart efter Scholtens afrejse skrev Christian VIII et brev til ham, hvoraf det fremgaar, at majestæten fremdeles satte sit haab til den partielle emancipation, som han af finansielle grunde foretrak for den absolute: „det er dog Vor hensigt... at gøre [den endelige] emancipation saa længe som muligt unødvendig og undgaa at tage stilling til en saa kostbar messure". Kongen antyder videre en aabenbart mundtligt drøftet fremgangsmaade til at befordre den partielle emancipation, „navnlig paa den maade, at alle børn skulle fødes frie mod at erstattes moderens ejer, hvilket De ved er min yndlingsidé", en idé, kan man tilføje, værdig en konge, der ville forene sand sparsommelighed med sand humanitet.

Imidlertid var Vestindien igen begyndt at interessere stænderne.

Fortet i Frederikssted, St.Croix

Den første finansdebat i Roskilde, der minder om en moderne finanslovsdebat (1842), afslutter med en petition, hvori man udtaler om Vestindien, efter at man har fastslaaet, at øernes finansielle værdi er lig nul, at de saa godt som ingen indtægt giver, fordi det, man vinder paa øerne, taber man i Danmark i reduceret sukkertold. Der er derfor ingen betænkelighed ved at afhænde kolonierne „til en hvilken som helst kristelig magt. *Kolonierne er statsaktiver, der er modne til likvidation*". Her taler den økonomiske liberalisme et utvetydigt sprog.

Skønt diskussionen af negerslaveriet uden tvivl laa uden for forsamlingens kompetence, indgav professor *C.N.David* i 1844 et forslag om emancipation, der blandt medunderskriverne talte Grundtvigs og Monrads navne. Sagen behandledes i en komité, men naaede ikke at blive færdig, hvorfor David atter forelagde sagen i 1846.

Diskussionen kom mest til at dreje sig om erstatningsspørgsmaalet. *Orla Lehmanns* indlæg er karakteristisk for den doktrinære liberalisme: „efter min formening vil det, forinden man kan nævne nogensomhelst sum, være fornødent at anstille en nøje undersøgelse af, hvad øerne for Danmark er værd – thi det forekommer mig, at selv den største enthusiast for slave-emancipationen aldrig kunne fordre mere af Danmark, end at det skulle skænke al sin ret til negrene" (altsaa, lad os gaa vor vej og lade negrene passe sig selv). „Maaske en saadan undersøgelse ville vise, at øerne ikke har synderligt andet værd for moderlandet end en tilfredsstillelse for en nedarvet national forfængelighed". Han slutter med at konstatere, at han finder det ydmygende, at man ikke i den lange tid har formaaet at tilegne sig øerne, men at planterne desværre stadig er fremmede. Komiteens ordfører, grev *F.M.Knuth*, beklagede, at en saadan tanke om simpel abandonnering af øerne kunne fremsættes. Det var trykkende for de danskes værdighed som søfarende og handlende nation. Af det store hartkorn gik godsejer, grev S.L.Schulin ind for emancipationen. Men de økonomiske betænkeligheder var dog saa stærke, at petitionen til regeringen kun vedtoges med 30 stemmer mod 26. I andragendet anmodes regeringen om at forelægge næste stænderforsamling

Generalguvernør Peter v. Scholten ved sit skrivebord i guvernementspalæet i Christiansted. Karakteristiske vestindiske træk ved boligens indretning er de to glasskærme (shades), der værner lysene mod træk, og endvidere persiennerne for vinduet til regulering af trækforholdene. Som oftest brugtes overhovedet ikke ruder. Tegning, formentlig af generalguvernørens broder Frederik v. Scholten

et forslag om emancipation baseret paa omhyggelige undersøgelser. Men inden man naaede saa vidt, havde begivenhederne som bekendt taget en helt ny retning i Danmark.

De Viborg stændermænd tog den finansielle side af sagen endnu alvorligere. Man anslog statens udgifter ved en emancipation til et par millioner, hvortil selvejer P. Lydersen ligefrem bemærkede: „den blotte lyd af 2 millioner maa jo være meget afskrækkende for de skatteydende borgere". Herredsfoged With mente, at slaveejerne passende selv kunne tage tabet, da de jo, hvis frigørelsen ikke gennemførtes, alligevel ville blive slaaet ihjel af de sorte. Ogsaa i Viborg var der røster om, at kolonier ikke for et lille land som Danmark tjente noget fornuftigt formaal. Man enedes i den nørrejydske stænderforsamling om en petition, hvori man bad om en undersøgelse af, hvorledes penge kunne fremskaffes til ophævelse af denne mod kristendom, moralitet og sand retfærd stridende institution, idet man dog ikke ønskede, at statens penge skulle bruges hertil, hvis vigtigere statshensyn krævede andre dispositioner med hensyn til de forhaandenværende midler. Særlige midler ville man altsaa ikke anbefale staten at skaffe til denne sags gennemførelse!

Stændernes behandling af emancipationsspørgsmaalet gav genlyd i Vestindien, og Scholten begav sig 1845 atter til Danmark i frygt for, at man i København skulle forkludre sagen. I et brev til C. A. Bluhme, der siden 1843 havde været direktør for generaltoldkammeret, skriver Scholten, at den bestandige uvished om emancipationen skaber en farlig spænding paa øerne, hvor man jo kender stænderforsamlingernes hensigter. Det er derfor nu nødvendigt at skride til handling og først og fremmest fiksere en over-

gangsperiode, hvilket alene kan berolige planterne, der ogsaa bør have tilsagn om, at der i denne periode hverken sker ændringer i slavernes retsstilling eller paalægges planterne nye skatter til negersociale formaal. Videre bør der fastsættes erstatningsregler for det tilfælde, at emancipationen skulle indtræffe tidligere end beregnet, altsaa inden for overgangsperioden, saaledes at planterne ogsaa her har noget at holde sig til med hensyn til deres økonomiske fremtidsudsigter. I overensstemmelse med sine tidligere synspunkter fremhæver Scholten atter betydningen, ogsaa for slaverne, af en overgangsperiode.

Da generalguvernøren opfordredes til at udtale sig med hensyn til stændernes betænkninger, indledte han sine betragtninger med at referere nogle udtalelser fra St. Croix-plantere i England, der ikke var helt uvillige. At han gjorde dette, viser, at han vel vidste, hvorledes madposen skulle skæres, idet nemlig kongen fremdeles i sin naivitet troede paa muligheden af at løse spørgsmaalet ved en fredelig forhandling med planterne. Indledningsvis fastslaar han, at begyndelseserstatningen for det tilfælde, at emancipationen skulle komme i utide, burde være £ 20, hvilket beløb skulle gælde de første 4 aar for derefter gradvis at synke. Alle disse ofte gentagne betragtninger over, hvorledes man bør forholde sig ved en utidig emancipation, viser, hvorledes man baade i Danmark og paa øerne politisk set havde opfattelsen af at leve paa en vulkan. Man faar et umiddelbart indtryk af den usikkerhed, der prægede enevældens sidste aar. I samme aand slutter Scholten med at indskærpe, at man maa handle hurtigt og ikke forpasse det gunstige øjeblik, hvor alt endnu er roligt.

Til denne plan knyttede kongen ønsket om, at man ville overveje, under hvilke vilkaar negerbørn fremtidigt ville kunne fødes frie og dog sikres en opvækst hos moderen, der fremdeles forblev i slavestand. Nu opgav Scholten sit oprindelige klare standpunkt i denne sag og accepterede, uden tvivl med sorg og bekymring, denne majestætens „yndlingsidé". Forklaringen paa det ændrede standpunkt maa sikkert søges i Scholtens egen svækkede stilling i Danmark. Det er nødvendigt, at han tager hensyn til monarken, der trods alt er hans eneste beskytter mod de mange liberale anslag mod ham.

Statsgældsdirektionen synes ikke om det med negerbørnene – det vil medføre nye udgifter – hvorefter sagen havner i kancelliet, der skal udtale sig om de retslige forhold. Her nærer man, som tidligere berørt, ingen betænkeligheder ved at gribe ind i planternes ejendomsret, hvilket man finder hjemlet i ældre dansk ret, saaledes med hensyn til vornedskab og stavnsbaand. Der var derfor ingen grund til at forhandle med planterne. Derimod finder kancelliet, i betragtning af sagens finansielle rækkevidde, at man ikke vel kommer uden om at høre stænderne, men da disse først skal træde sammen til efteraaret, finder man ikke, at sagen har hast; den bør overvejes nøjere af en kommission.

Dette passede imidlertid ingenlunde majestæten, der nemlig havde sat sig for galant at henlægge proklamationen af negerbørnenes frifødsel til sin gemalindes fødselsdag den 28. juni 1847. Saa hastigt lod det sig dog ikke ordne med centraladministrationen – selv for en enevoldskonge. Først maanedsdagen efter kunne sagen afsluttes med et reskript til generalguvernøren.

Det hedder heri, at „det er Vor, ved retfærdigheds og humanitets motiver og ved hensyn til Vore vestindiske koloniers vel og planternes egen interesse fremkaldte kgl. vilje, at den raadighed over de ufri, hvoraf ejerne *for tiden* er i besiddelse, skal ophøre . . . 12 aar efter datum". Desuden fastsloges negerbørnenes øjeblikkelige frifødsel. Kancelliet havde overladt kongen at fastsætte afviklingsperiodens længde og samtidigt ønsket, at emancipationen ved periodens udløb skulle ske „uden videre erstatning til ejerne". Her veg majestæten imidlertid tilbage for en klar afgørelse med det beklagelige resultat, at planterne nu ikke vidste, om de var købt eller solgt.

De store begivenheder, der rystede Europa i revolutionsaaret 1848, kom ogsaa til at sætte dybe spor i Vestindiens historie.

Takket være de moderne trafikmidler vidste man herovre allerede den 28. februar, at kong Christian VIII var død den 20. januar. Ikke længe efter kom meddelelsen om februarrevolutionen i Frankrig; og formentlig omkring den 1. maj erfarede man om martsdagene i København og om oprøret i hertugdømmerne. Den 25. maj hørte man, at der bestod krigstilstand mellem Danmark og det nordtyske forbund. Paa dette tidspunkt havde man allerede hørt rygter om uroligheder blandt negrene paa de franske øer Martinique og Guadeloupe, hvilket den 31. maj bekræftedes ved en officiel skrivelse til Scholten fra den spanske generalguvernør i Vestindien, der tilbød ham hjælp i tilfælde af negeropstand ogsaa paa de danske øer. Yderligere urosignaler kom fra Haïti og Venezuela. Begge steder var der udbrudt revolutioner. Situationen var ængstende.

Man frygtede naturligvis, at alle disse begivenheder, der ikke kunne undgaa at komme slaverne for øre, skulle fremkalde en farlig gæring. Men tilsyneladende skete der intet. Dog bemærkede de mähriske brødre med en vis uro, at negrene forsømte søndagsgudtjenesterne, hvad der ikke plejede at love godt.

Af alle disse farlige nyheder krævede krigen med det tyske forbund øjeblikkelig handling. Hvilke følger kunne nu dette faa i det fjerne Vestindien? Skulle man beslaglægge tyske skibe, der i ret stort tal kom til St. Thomas fra Hamborg og Bremen? Og skulle man gribe ind over for de mange tyskere, der levede i Charlotte Amalia? Man var ikke meget for det. Frihavnens handel skulle nødig skades. Men paa den anden side: stod der ikke i „Morning Post" for den 2. maj, modtaget den 25., at der var givet ordre til beslaglæggelse af danske skibe i tyske havne? Instruktioner havde man ingen af. Krigen var jo kommet som en tyv om natten.

Efter korrespondance med *guvernør Oxholm* paa St. Thomas gav Scholten ordre til beslaglæggelse af to tyske skibe, der ventedes med kul til Charlotte Amalia, og udbad sig instruks fra *Bluhme*, martsministeriets handelsminister. Denne havde dog forudset situationen, og instruktioner var i virkeligheden paa vej. De ankom den 28. juni. Den ene – en officiel skrivelse – stillede generalguvernøren frit med hensyn til beslaglæggelser, mens den anden – en konfidentiel skrivelse – henstillede til ham at vælge det fredelige alternativ.

Scholten tog straks til St. Thomas og bekendtgjorde ved en lever den 30. juni, at krigsuolighederne i Europa *ikke* skulle berøre St. Thomas. Meddelelsen modtoges med bifald af borgerne, der anmodede generalguvernøren om at overbringe regeringen i København deres tak for denne afgørelse.

To dage efter – den 2. juli 1848 – vendte Scholten med orlogsbriggen tilbage til Christianssted og kørte straks til sit landsted „Bülowsminde", skønt beliggende paa de høje klipper ud mod havet en fjerdingvej vest for byen.

Samme nat – natten til den 3. juli 1848 – mellem 1 og 2 naaede en bereden ordonnans frem til „Bülowsminde" med et vigtigt brev fra Frederikssted. Man maatte vække generalguvernøren. Meddelelsen var fra Castonier, kaptajn og fortchef i Frederikssted, som indberettede, at „negrene i denne del af landet er i fuldkomment oprør, man ringer overalt med klokkerne". Nyheden har uden tvivl ramt Scholten dybt. Der havde været perioder, hvor man maatte være belavet paa sligt, baade omkring den engelske emancipation i 1833 og saa sent som her i 1848, da nyhederne om oprøret paa de franske øer spredtes blandt negrene. Men nu, hvor alt aandede fred i hans lille rige, skulle han nu opleve det, som han havde sat sit livs arbejde ind paa at afværge? Skulle han tvinges til at prøve med vaaben at underkaste de ufrie, som hans hjerte hang ved?

Chefen for orlogsbriggen „Ørnen", kaptajnløjtnant Irminger, der efter turen den foregaaende dag var taget med til „Bülowsminde", blev ogsaa vækket; og ordonnansen forklarede, at han ved „Høgensborg" i nærheden af Frederikssted havde mødt en skare negre, der raabte, at de ville have deres frihed.

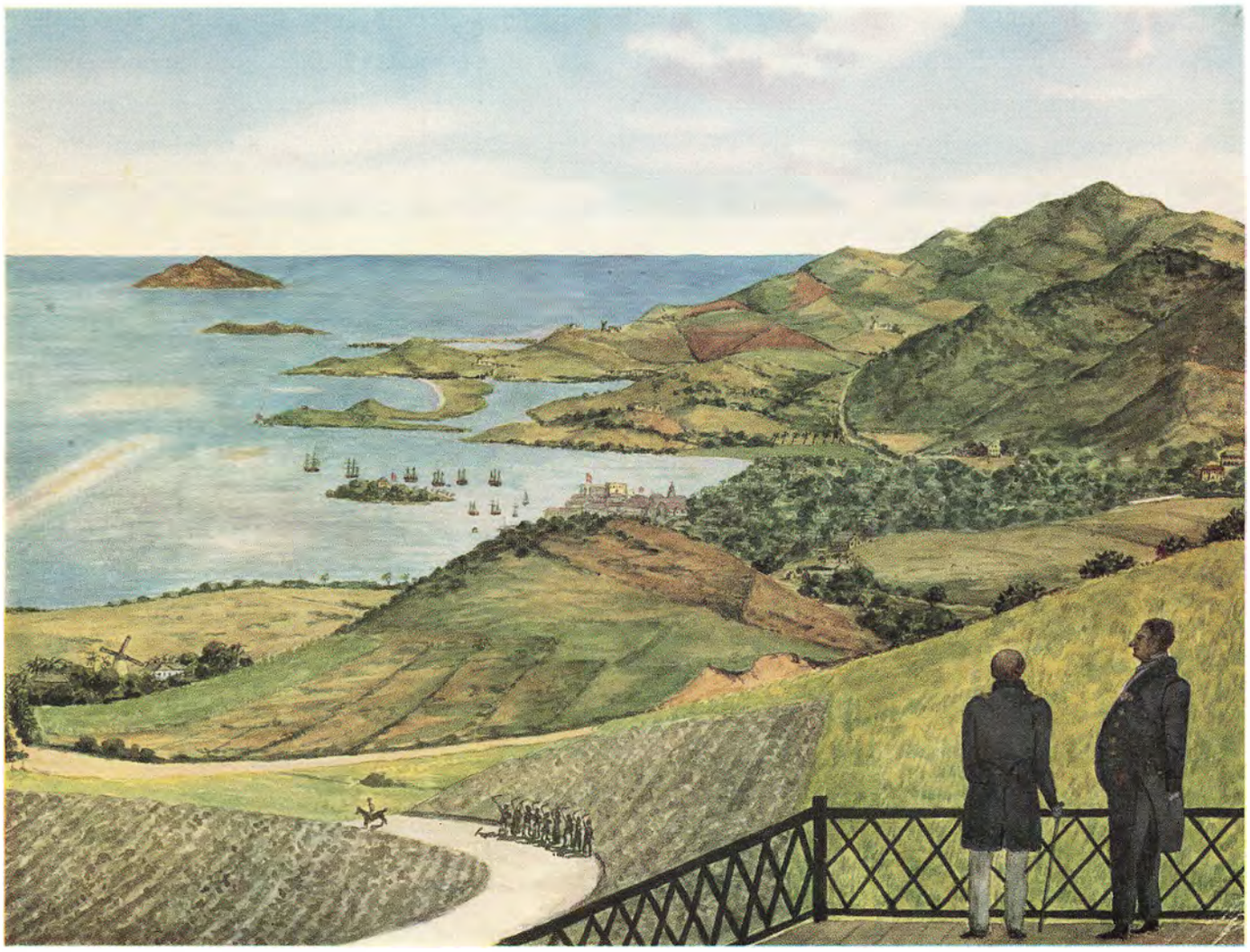

Udsigt fra generalguvernør v. Scholtens landsted „Bülowsminde" paa højderne vest for Christianssted. Tegningen (jan. 1834) skyldes generalguvernørens bror, søofficeren Fr. v. Scholten, der var toldforvalter i Frederikssted. Personerne paa altanen menes at være generalguvernøren (t. v.) og guvernør Søbøtker fra St. Thomas. Inderst i bugten ses byen, i bugten lodsstationen paa Protestantkajen, videre den mindre ø Grøn Kaj og bag ved den større Bokken Island. Lige til venstre for altanen ses et par nyligt „holede" marker beredt for sukkerrørsplantning

Endnu inden klokken 2 var generalguvernøren og Irminger i sadlen paa vej til Christianssted. Ingen usædvanlige lyde naaede deres anspændte øre, intet brandskær saas. Før 3 var de i guvernementshuset, hvortil de højeste militære og civile embedsmænd straks indkaldtes, ligesom det regulære militær bragtes i alarmberedskab. Scholten foreslog, at der skulle skydes alarm fra fortet for at indkalde militsen, men da major Falbe, fortchefen, fraraadede dette, der ville alarmere de aabenbart intetanende negre i denne ende af øen, lod han sit forslag falde. Scholtens optræden var i det hele præget af nogen ubeslutsomhed, hvilket slet ikke lignede ham, der ellers i høj grad var en handlingens mand. Da Irminger foreslog orlogsbriggen straks sendt til Frederikssted, slog Scholten det hen. Han ville vente; der maatte jo komme en indberetning fra politimester Andreson.

Kl 7 kom Scholtens vogn hjem fra Frederikssted, hvortil den var sendt den foregaaende dag for eventuelt at hente generalguvernøren, hvis nemlig vindforholdene havde gjort det fordelagtigere for ham at tage dertil paa vejen over fra St. Thomas. Med vognen fulgte et brev fra generalguvernørens broder, Frederik Scholten, toldforvalter og vicestadthauptmand i Frederikssted. Dette brev bekræftede blot, hvad man allerede vidste fra Castonier. For alle eventualiteters skyld afsendte Scholten et detachement paa 20 mand regulært infanteri, 20 mand militsjægere og 20 mand militskavaleri under kommando af løjtnant Holstein med instruks om at tage stilling paa centerlinien omtrent midtvejs mellem byerne.

Endelig, ved halvnitiden, kommer saa med ridende bud den ventede rapport fra politimesteren. Den begynder meget fredeligt med, at der, „siden lidt efter kl 8 i aftes er tudet i skaller (konkyliehorn) paa de omliggende plantager, men om nogen større voldsomhed høres ikke". Alligevel udbeder Andreson sig forholdsordre, hvad der jo er meget rimeligt. Men det alarmerende er et P. P. S. uden paa konvolutten: „som rygtet nu gaar, ville landnegrene komme til byen i dag kl 12, hvis de ikke høre noget fra generalen". Scholten tænker straks paa at tage derned, men opgiver atter tanken, da han frygter for, at negrene skal bemægtige sig hans person og aftvinge ham løfter.

Derimod sender han ved nitiden stadthauptmand, oberst de Nully og sin adjutant, løjtnant Meincke, af sted for snarest at skaffe paalidelige oplysninger. En times tid senere ankommer saa Scholtens fortrolige, assessor Rothe i landsoverretten, fra sin plantage „Carlton" ved Frederikssted. Han er blevet opholdt ved, at hans kusk er stukket af sammen med de øvrige negre. Ogsaa han har mødt bevæbnede negre paa sin vej, men kan i øvrigt oplyse, at paa denne side af Kingshill, den store højde midtvejs mellem de to byer, er alt roligt. Alligevel hævder Rothe som sin overbevisning, at slaveriet i Dansk Vestindien er forbi fra denne dag – og ingen i forsamlingen af embedsmænd og officerer modsiger ham.

Ved trettentiden vender Scholtens adjutant tilbage fra krigsskuepladsen og melder, at begivenhederne nu har taget voldsomt opsving; store skarer af ophidsede plantagenegre er trængt ind i byen. Alvoren understreges ved, at der umiddelbart efter ankommer en bereden neger med brev fra Frederik Scholten til broderen, hvori denne indtrængende opfordres til uopholdeligt at komme til Frederikssted for at redde byen fra ødelæggelse. Ogsaa disse meddelelser gør synligt indtryk paa generalguvernøren. Efter at have beordret Irminger til øjeblikkeligt at afgaa med briggen kører han ved 13,30 tiden af sted mod urocentret ledsaget af Rothe, som var den, han i denne sag stolede fuldtud paa, og af adjutanten, løjtnant Meincke. Turen foretages i Scholtens ekvipage, men uden nogen militær eskorte.

Da uroen den foregaaende aften var begyndt i Frederikssteds frugtbare og tætbefolkede omegn, diskuterede de stedlige autoriteter, om man skulle skyde alarm for at hidkalde omegnens milits, „centerdivision vest" og „prinsens liveskadron". Frederik Scholten, der som vicestadthauptmand havde overkommandoen over vestendens militsstyrker, fandt det uhensigtsmæssigt, da jo militsen bestod af plantere og forvaltere, som burde blive paa plantagerne for at prøve at berolige negrene og for at beskytte kvinder og børn. Heller ikke Frederikssteds frinegermilits ønskede han samlet. Den havde han under disse forhold ingen tiltro til. Politimester Andreson var enig i disse betragtninger, og herved blev det saa.

Om morgenen begav politiadjutant Didrichsen sig ud til plantagen „La Grange" i byens udkant for at tale med de der forsamlede, bevæbnede negre, der med een mund erklærede, at de ville have deres frihed. Det lovede Didrichsen dem lidt vel frimodigt, men naturligvis maatte han have generalguvernørens sanktion. Tilsagnet modtoges af negrene med hurraraab, men de ønskede dog, i rigtig erkendelse af den ædle givers noget beskedne samfundsstilling at faa politimesterens approbation, hvorfor man fulgtes ad til politikammeret, hvor de to embedsmænd i fællesskab udfærdigede et dokument af det ønskede indhold. Under den paafølgende langvarige og støjende diskussion mellem negrene indbyrdes om, hvorledes man skulle faa Scholtens billigelse, opstod der pludselig panik. Mængden trængte ind i bygningen og foranstaltede hærværk, og de to politimænd foretog en ilsom flugt til fortet, idet de dog bjærgede politikassen. Imidlertid voksede tilstrømningen og uroen. Ved middagstid var en 6–8000 plantagenegre forsamlede i den lille by, de fleste af dem bevæbnede i det mindste med sukkerøkser og hakker. De regerede nu i byens tomme gader med hujen og skrigen. Indbyggerne havde bragt sig i sikkerhed i fortet eller ombord paa de skibe, som laa paa reden.

Tidligt paa eftermiddagen var situationen yderst kritisk. Negrenes ophidselse steg, da der intet skete. En eksplosion kunne indtræffe naar som helst. Da hørte nogle negre, som stod op ad fortets mur, at en

Hus i Frederikssted, St. Croix

købmand Moore, som havde salveret sig ind i fortet, raabte til kommandanten, at han burde give ild. Dette mindre velovervejede raad kom Moore dyrt at staa, idet udtalelsen blev signalet til plyndring og afbrænding af hans hus, hvorved et par naboejendomme gik med i løbet. Presset paa kaptajn Castoniers nerver var stærkt. Skulle han aabne ilden mod negrene? Det ville uvægerlig medføre byens totale plyndring og afbrænding. Man saa allerede, hvorledes negre kom slæbende med magas, sukkerrørstop, som paa plantagerne brugtes til brændsel under sukkerkedlerne. Men man saa ogsaa, hvorledes en neger, „general Buddo", som vidstes at være en tilhænger af Scholten, red rundt paa en hvid hest iført fantasiuniform og udøvede en slags overkommando, der tydeligt nok gik ud paa at begrænse overgrebene og navnlig holde negrene fra de store romfade. Castonier besluttede sig til endnu at se tiden lidt an. Man maatte jo dog i Christianssted forlængst være klar over, at situationen var yderst farlig.

Imidlertid hastede Scholtens ekvipage ad den bakkede centerlinie ned gennem øen. Trods hastværket standsede generalguvernøren nu og da for at tale med negre, man mødte. Han foreholdt dem, at han altid havde været deres ven, hvilket de ingenlunde benægtede, men han fandt dem beslutsomme i deres udtalelser. De maatte ubetinget og straks have deres frihed, sagde de, og dette standpunkt forfægtedes stadigvæk ogsaa af Rothe. Det kunne ikke nytte, sagde han, at begynde at parlamentere med dem, naar man nu kom til Frederikssted. Der var kun eet at gøre, og *det* hastede.

Ved sekstentiden rullede ekvipagen ind i urocentret. Negerskarerne slog hylende sammen om vognen og fulgte den gennem byen til fortpladsen, hvor generalguvernøren steg ud, vendte sig mod mængden og raabte: „*Now you are free, you are hereby emancipated*". Derefter sagde han til dem, at nu skulle de gaa hjem. Og virkelig, langsomt, men i ro spredtes de store skarer af nyskabte frimænd. Var det lykkedes at standse revolten? Kunne man være sikker paa, at ogsaa hævntanken var neutraliseret ved generalguvernørens enevældige kongeord? Det lovede ikke alt for godt, da Irminger i det samme meldte briggens ankomst og kunne meddele, at bevægelsen nu ogsaa havde naaet øens anden ende. Altsaa af sted igen med det

samme. Ved syttentiden steg den trætte, af spænding og skuffelse nedbrudte mand atter til vogns for paa ny at køre den lange tur mod ukendte farer.

Omkring kl 19, just som mørket hastigt faldt paa, var v. Scholten igen i guvernementsbygningen i Christianssted, atter omgivet af den skare mænd, som havde mistet tilliden til ham. Major Falbe havde imidlertid truffet foranstaltninger til at forsvare Christianssted og havde besat indfaldsvejene. Scholten mødes atter med spørgsmaalet, om der skal skydes alarm. Igen er han tvivlraadig. Da lyder et nært kanonskud efterfulgt af geværild. En ung militsløjtnant havde standset en skare negre paa vej mod byen. Der var flydt blod. Døde og saarede negre laa paa vejen. Scholten bebrejdede i haarde ord løjtnanten hans handling og tilskrev den senere de følgende dages excesser, medens Falbe, og andre med ham, holdt paa, at netop dette skud kardætsker havde frelst Christianssted fra den værste af alle skæbner. Senere paa aftenen udfærdigedes den endelige proklamation. Den fik hosstaaende ordlyd. I nattens løb besørgedes proklamationen trykt, og omdelingen begyndte straks.

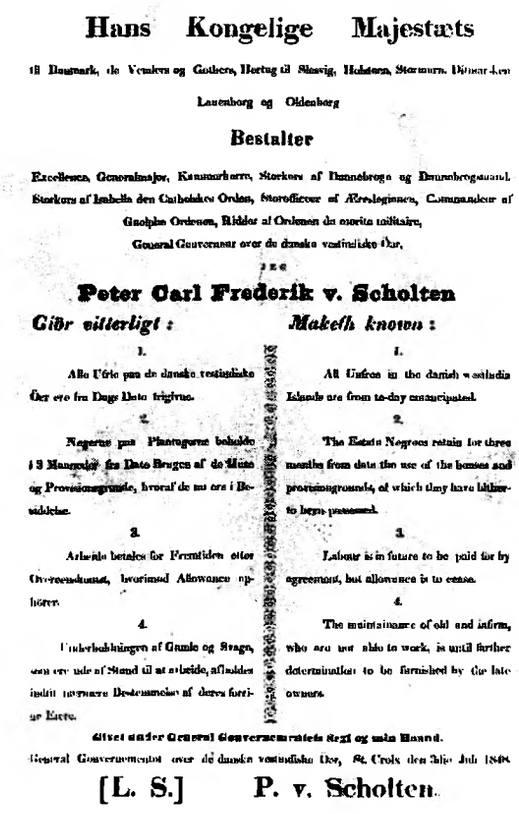

Hans Kongelige Majestæts

til Danmark, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsteen, Stormarn, Ditmarsken

Lauenborg og Oldenborg

Bestalter

Excellence, Generalmajor, Kammerherre, Storkors af Dannebroge og Dannebrogsmand, Storkors af Isabella den Catholskes Orden, Storofficer af Æreslegionen, Commandeur af Guelphs Ordenen, Ridder af Ordenen de merite militaire,

General Gouvernør over de danske vestindiske Øer,

Peter Carl Frederik v. Scholten

Gjör vitterligt:	*Maketh known:*
1. Alle Ufrie paa de danske vestindiske Øer ere fra Dags Dato frigivne.	1. All Unfree in the danish westindia Islands are from to-day emancipated.
2. Negerne paa Plantagerne beholde i 3 Maaneder fra Dato Brugen af de Huse og Provisionsgrunde, hvoraf de nu ere i Besiddelse.	2. The Estate Negroes retain for three months from date the use of the houses and provisiongrounds, of which they have hitherto been possessed.
3. Arbeide betales for Fremtiden efter Overenskomst, hvorimod Allowance ophører.	3. Labour is in future to be paid for by agreement, but allowance is to cease.
4. Underholdningen af Gamle og Svage, som ere ude af Stand til at arbeide, afholdes indtil nogmere Bestemmelser af deres forrige Eiere.	4. The maintainance of old and infirm, who are not able to work, is until further determination to be furnished by the late owners.

Givet under General Gouvernementets Segl og min Haand.

General Gouvernementet over de danske vestindiske Øer, St. Croix den 3die Juli 1848.

[L. S.] P. v. Scholten.

Et brandskær, som fra højderne omkring byen i nattens løb observeredes i vestlig retning, varslede, at gemytterne ikke, som haabet, var faldet til ro. Straks om morgenen var generalguvernøren i sadlen for at ride omkring paa landet og berolige negrene, hvad der da ogsaa lykkedes overalt, hvor han lod sig se – og just saa længe.

Imidlertid indtraf et nyt blodigt intermezzo under det detachements tilbagemarch, der den foregaaende dag var blevet stationeret paa øens midte. I hulvejen ved Beeston Hill, godt et par km fra Christianssted, blev kolonnen omringet af negre, som bombarderede militæret med sten. Løjtnant Holstein lod skyde advarselsskud, og da det ikke frugtede, blev der skudt paa skaren med skarpt. 3 negre dræbtes, og adskillige saaredes. Ophidselsen havde faaet ny næring, og uroen blussede op tirsdag eftermiddag.

Onsdag morgen den 5. udsendtes en stærk afdeling med den besindige Rothe som civilkommissær for at forhindre episoder, hvad der da ogsaa lykkedes i det store og hele. Paa de to andre øer gennemførtes derimod emancipationen under temmelig rolige forhold.

Den 6. om morgenen red Scholten atter ud fra guvernementshuset for at fortsætte sit arbejde med at berolige sine kære negre. Da han red over havnepladsen, blev han antastet af en skare plantere og forvaltere – væsentlig irere – der i haarde og grove ord bebrejdede ham hans emancipationsproklamation og forsonlige holdning over for de rebelske negre, over for hvilke de højlydt krævede den haarde haand anvendt. Denne – tilfældige – episode blev netop det, der gjorde det af med Scholtens modstandskraft. Han vendte nedbrudt tilbage til guvernementet; skønt han næppe kunne udtrykke sig i sammenhæng, fik han dog fremstammet, at han nedlagde sit embede. Den tilkaldte læge fandt ham yderst medtaget med symptomer paa begyndende apopleksi. Begivenhederne havde sprængt ham – fysisk og psykisk.

Hans embedsnedlæggelse gav for øvrigt anledning til stor forvirring, idet ingen vidste, hvem der skulle overtage hans forskellige beføjelser. Der etableredes saa en provisorisk regering, men den ville man ikke

anerkende i Frederikssted, hvor man lavede sin egen. Man var godt paa vej mod kaos, da Oxholm om lørdagen kom over fra St.Thomas og overtog kommandoen, hidkaldt af Scholten selv.

Scholtens tilstand var fremdeles alvorlig, saa alvorlig, at da man tilraadede ham en sørejse snarest, mente en af lægerne, at han næppe ville leve saa længe, at det kunne faa nogen aktualitet. Scholten ville imidlertid til Danmark, og da han følte sig en smule bedre, og der viste sig en chance, tog han mellem 3 og 4 om morgenen den 14.juli over til St.Thomas for at naa den engelske damppaket.

Saaledes forlod den sidste generalguvernør i største stilhed for stedse sit lille rige, der havde været vidne til hans lange lykkelige arbejdsaar, til de senere tiders modgang og modstand og nu til sidst hans dybe skuffelse og fald.

Tirsdag den 4. juli blev en kritisk dag i urocentret paa Vestenden. Om morgenen trak det op til et nyt overfald paa Frederikssted. I brandkorpsets chef, major Jacob Heitman Güllich, havde byen imidlertid en mand, der ligesom Rothe og Scholten havde en dyb forstaaelse af negrenes forhold og dertil besad et personligt mod. Han red ud iblandt de forsamlede negre, og det lykkedes ham med stort besvær at faa dem gjort klart, at generalguvernørens ord stod ved magt, og at ingen tænkte paa at tvinge dem i slaveri igen. Senere paa dagen indlod han sig paa en endnu farligere ekspedition, denne gang ledsaget af general Buddo, som det var lykkedes ham at overtale til at tage med til byen efter morgenens sammenstimling. Sammen red de til de store plantager ved øens sydside overalt forklarende Scholtens proklamation, som imidlertid var ankommet fra trykkeriet i Christianssted. Fra sydsiden red de to følgesvende ind mod øens midte, da de havde hørt, at voldsomme begivenheder var under udfoldelse ved plantagen „Slob". Det var med største betænkelighed, Buddo gik med til dette, da han, der hørte hjemme paa „La Grange", aldeles ikke var kendt mellem sine landsmænd paa disse kanter.

Christianssted i 1830erne, set fra øen Protestantkajen. I midten fortet, til venstre derfor havnepladsen med sukkerfade, vejerboden (med kran), som sukkeret skulle passere ved udførsel. Fra havnepladsen fører Kongensgade op mod torvet. Midt i Kongensgade ses paa venstre side det nyligt af Scholten ombyggede guvernementspalæ (med flaget) og bag dettes tag skimter man den nyopførte lutherske kirke. Litografi 1839 efter tegning af Th.Chr. Sabroe

Ogsaa denne gang havde Güllich held med sit forehavende. Hans koldblodighed vandt negeroprørernes fører, saa at vold og plyndring blev undgaaet.

Hjemkommen fra denne ekspedition optog majoren Buddo i sit hus; og her var han, da han paa Oxholms ordre arresteredes. Major Güllich fulgte sin sorte ven til Christianssted, ja delte endog en tid hans fængsel med ham. Som det fremgaar af forhørene, havde generalguvenør Scholtens fjender haabet at kunne dokumentere en kompromitterende forbindelse mellem denne og Buddo, men dette lykkedes trods alle anstrengelser ikke. Imidlertid gik tiden, og den nye guvernør Peter Hansen – generalguvernørernes dage var nu uigenkaldeligt forbi – ankom til øen. Han standsede sagen mod Buddo, idet han simpelthen lod ham deportere. Paa orlogsbriggen „Ørnen" førtes han saa langt bort som til Trinidad, hvor han blev sat i land, efter at chefen, Irminger, havde frataget ham et anbefalingsbrev, som Güllich havde udstyret ham med, ligesom han sammen med Rothe havde sørget for hans rejseudstyr og lidt penge. Naar man tager i betragtning, i hvor høj grad det skyldtes Buddo, at denne dødsensfarlige rebellion var forløbet, uden at nogen hvid havde mistet livet, kunne man nok have ønsket, at der var vist denne sorte fører lidt højsindethed, blot lidt af det sindelag, som Güllich og Rothe havde lagt for dagen.

Oxholm fik hurtigt bragt orden i det administrative virvar, der var opstaaet ved oprettelsen af særskilte provisoriske regeringer i de to byer. For at sikre sig over for en fortsat uro havde han – formentlig endnu inden sin afrejse fra Charlotte Amalia – sendt bud til den spanske generalkaptajn paa Porto Rico, general Prim, og anmodet om militær hjælp i henhold til et tilbud derom, som Prim tidligere paa sommeren havde gjort Scholten, i fald det skulde blive nødvendigt.

De spanske tropper, 600 i tallet, ankom til St.Croix den 8. – samme dag som Oxholm. Herved styrkedes regeringens magt samtidigt med, at de danske regulære tropper fik en højstfornøden afløsning efter de bevægede dage, og det blev videre muligt at frigøre militsen, saa at plantere og forvaltere kunne vende hjem til plantagerne.

Under de første dages uroligheder havde regeringen proklameret standret, og adskillige af de oprørske negre var blevet skudt efter standretsdom. Med de spanske troppers ankomst var regeringen herre over situationen, men det varede længe, inden gæringen mellem negrene helt ophørte.

Det var klart, at der ville blive stillet v. Scholten adskillige, ogsaa ubehagelige spørgsmaal, naar han vendte hjem til København, hvor han indtraf i august maaned 1848. Men een ting stod fast, emancipationen var der ingen i den nye regering, der ville drømme om at antaste. Ved kgl. aabent brev af 16. december 1848 stadfæstedes den da ogsaa med ordene: „Da Vi have bragt i erfaring, at negrene paa Vore vestindiske øer have ytret et levende ønske om, at den ufrie tilstand nu maa ophøre, og at Vor generalguvernør v. Scholten har fundet anledning til paa Vore vegne at opfylde dette ønske, saa . . ." osv. Det er jo kønt sat op. Det maa i hvert fald erkendes, at negrene havde givet deres ønske en saare udtryksfuld form. Derimod maa man ikke forestille sig, at regeringen uden videre billigede, at generalguvernøren havde „fundet anledning til" et saa drastisk skridt paa egen haand, selv om det var „paa Vore vegne". Der maatte iværksættes en undersøgelse af begivenhederne omkring emancipationen (der jo unægteligt ogsaa forekom ret dunkle, efter hvad man hidtil havde faaet oplyst), thi „hertil har generalguvernøren ikke været bemyndiget, og hans retfærdiggørelse maa ligge i foranstaltningens uundgaaelighed", ligesom man maatte have fastslaaet, om oprøret kunne være forebygget. Derfor skulle etatsraad P. Hansen, der sendtes til Vestindien for at reorganisere administrationen, iværksætte en undersøgelse i den retning derovre.

Begivenheden vakte i øvrigt ikke større opsigt her i Danmark, man havde jo saa meget andet at tænke paa i 1848; og nogen publikumssucces i smag med forordningen om negerhandelens ophævelse var der

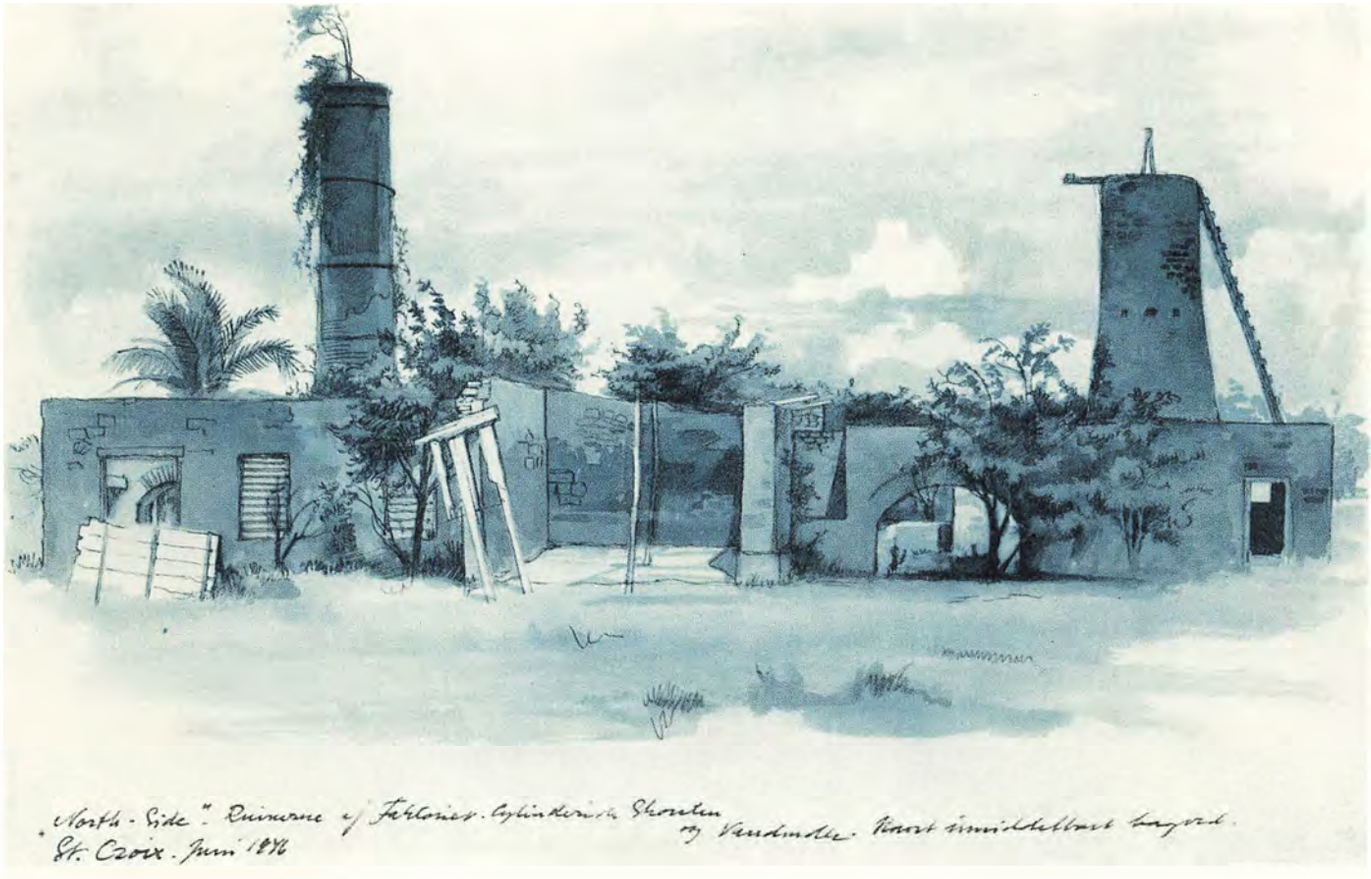

Ruin af sukkerfabrikken paa plantagen „North Side", St.Croix

slet ikke tale om. Scholtens arvefjende, „Fædrelandet", fik dog plads til at gengive en artikel i „Times", der i haarde ord fordømte Scholtens handlemaade.

Indberetningen fra Vestindien med tilhørende forhørsakter naaede først til København i april 1849. Bestyrelsen af Vestindien var imidlertid under novemberregeringen overgaaet til finansministeriet, og her sad en mand, der fra tidligere tid ikke var nogen ynder af den faldne generalguvernør, nemlig *grev Sponneck*. Han sendte sagens akter til justitsministeriet, der overdrog generalprokurøren at udarbejde en betænkning om sagen. Generalprokurør Algreen-Ussing fandt imidlertid ingen anledning til at rejse sag mod Scholten, efter at han havde gjort sig bekendt med akterne. Sponneck ville imidlertid se blod. Scholten var jo stadig generalguvernør, og da han havde betinget sig en efter danske forhold formidabel pension af 12.000 rd, betød det noget, om han kunne fra*dømmes* embedet, eller han blot blev afskediget. Endelig, mente Sponneck, var jo Scholten faktisk ansvarlig for den erstatningsbyrde over for planterne, han havde paadraget staten ved at give negrene friheden.

Det lykkedes Sponneck med mindst muligt flertal i statsraadet at faa sagen henvist til en blandet kommissionsdomstol, hvis medlemmer blev generalerne Hedemann og Steinmann samt assessorerne Mourier og Casse, medens aktoratet overdroges prokurator Nyegaard.

Man kan ikke kalde anklageskriftet sart. Der rettes en række, ogsaa i formen, grove insinuationer mod Scholten. Han maa have vidst, at der var noget i gære efter negrenes sange; han har intet foretaget sig for at forbedre politivæsenet; han har ikke sørget for, at fortet i Frederikssted var i orden; han har nægtet briggen at afgaa til Frederikssted, da oprøret var en kendsgerning (i det hele taget er Irminger et af kronvidnerne). Han har muligvis, som adskillige vidner antyder, selv anstiftet oprøret for at faa lejlighed til at erklære emancipationen (jfr. forbindelsen med Buddo, der som omtalt blev overmaade lumpent behandlet efter oprøret, ikke mindst af Irminger). Naar han kom for sent til Frederikssted, var det, fordi han *ville* komme for sent. Opstanden kunne sagtens have været kvalt i fødselen, om der blot havde

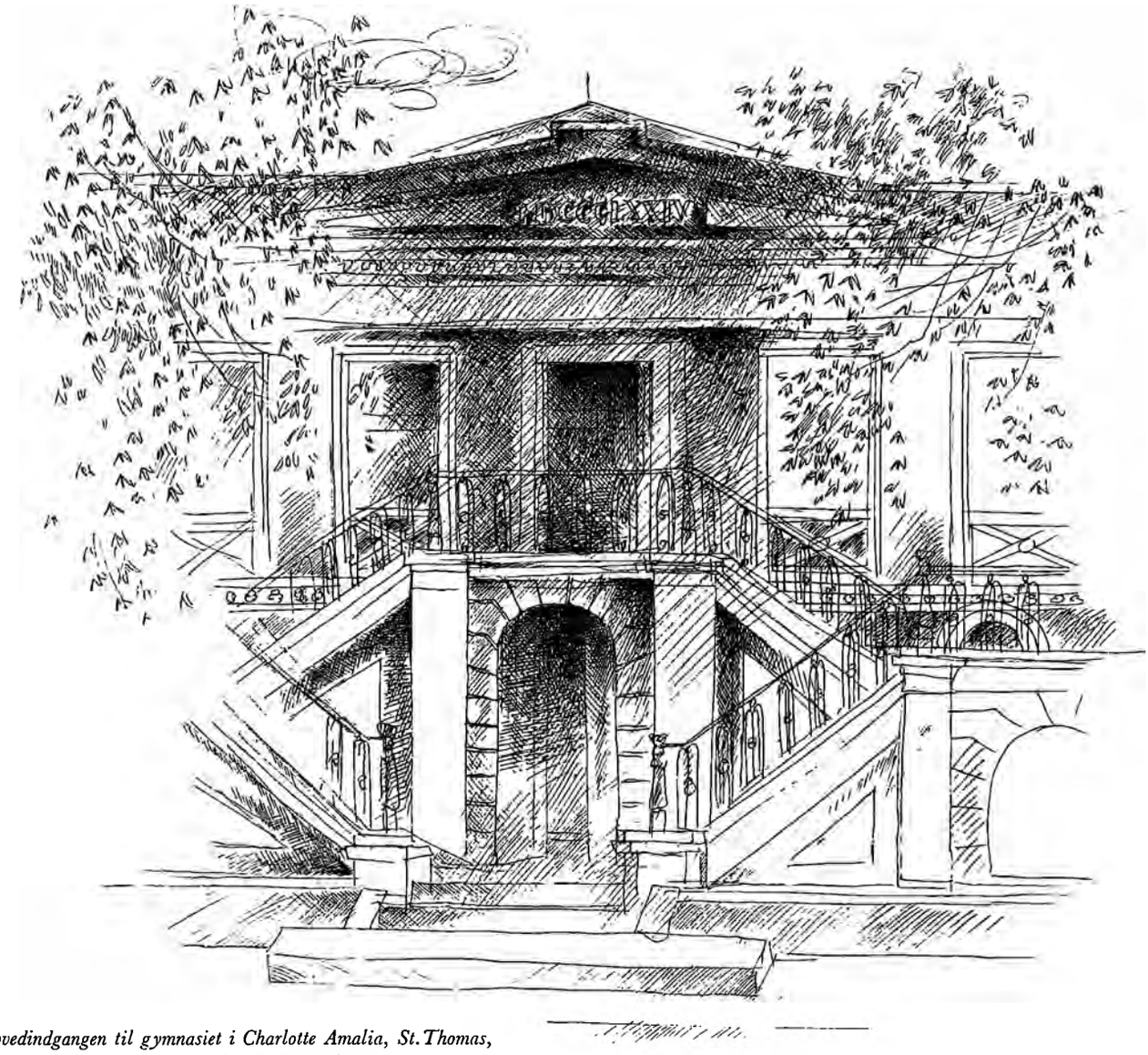

Hovedindgangen til gymnasiet i Charlotte Amalia, St. Thomas, liggende ved havnen lige over for Christiansfortet

været „et kvintin mod og energi hos herr generalen", som aktor her haanligt kalder Scholten, hvem han ellers haardnakket omtaler som „tiltalte". Hans adfærd over for de officerer, der skød paa negrene, viser endelig, at han faktisk gerne saa, at disse hævnede sig paa de irske plantere, der altid havde været Scholtens værste fjender.

Heroverfor hævdede Scholten, at hverken han eller nogen anden kunne ane uraad, hvad retten maatte give ham medhold i; at hans forsøg paa at forbedre politiet var strandet paa hjemmeregeringens modvilje; at fortet var reglementeret udstyret med vaaben og ammunition. Overfor tyngdepunktet i anklagen, den militære ubeslutsomhed, hævdede Scholten efter nogen svæven, at han, da han erkendte oprørets omfang, i virkeligheden ikke kunne tænke sig at bruge militærmagt.

Proceduren varede fra 16. marts 1850 til 23. november samme aar, og dommen faldt den 5. februar 1851. Den gik ud paa, at Scholten, „bør have sit embede som guvernør . . . forbrudt". Præmisserne var i deres form saarende. Man henholdt sig til hans vaklende holdning som militær øverstbefalende og fordømte hans uvilje mod at slaa oprøret ned med militærmagt og dermed hans emancipation. Det er sandsynligt, at de to generaler har bemægtiget sig kommandoen i kommissionsdomstolen. Naar det saaledes i en karakteristik af Scholtens adfærd efter emancipationen hedder: „han har udvist en høj grad af lunkenhed og slaphed i henseende til opfyldelsen af hans pligt", saa er det ikke svært at gætte, hvis røsten er. Det er den barske oberst, som giver en subaltern officer en vals.

Scholten benyttede sig selvsagt af den givne ret til højesteretsappel. Højesteretsdommen faldt den 29. april 1852. Den frifandt pure generalguvernøren, og, som det fremgaar af voteringsprotokollen, en-

stemmigt, hvilket Scholten imidlertid ikke kunne vide, saasom voteringsresultatet dengang hemmeligholdtes. En af assessorerne siger i sit votum om generalguvernørens dobbelte stilling som civil og militær øverstbefalende, at han ved at bruge en fremgangsmaade, der kunne være tvivlsom for en militær øverstbefalende, netop har truffet det for det almene vel rigtigste. Her har vi aanden i højesterets afgørelse.

„Det er", skriver Lawaetz, hvis oftere nævnte ypperlige bog om v. Scholten danner grundlaget for denne fremstilling af emancipationen, „unægtelig et videre udsyn, der træder en i møde i denne højesteretsdom end i kommissionsdommen, hvor det specifik militære ganske har fejet det, der var sagens egentlige kerne til side. Spørgsmaalet drejede sig nemlig i virkeligheden ikke om muligheden eller ikke-muligheden for at undertrykke oprøret, men om det forsvarlige eller ikke-forsvarlige i at prøve paa at gøre det".

Efter denne fuldstændige oprejsning kunne Scholten med ære andrage om sin afsked, der bevilgedes ham i naade ved kgl. resolution af 25. maj 1852. Sin anselige pension forundtes det ham ikke at nyde ret længe. Den 26. januar 1854 døde denne bemærkelsesværdige mand – stor i fortrin, stor i fejl.

Endnu i døden langede hans gamle fjende „Fædrelandet" et æselsspark ud efter ham. Nekrologen bestaar blot i, at bladet oplyser: „staten sparer ved dette dødsfald 12.000 rd aarligt".

Med den sidste generalguvernør svandt det sidste skær af den store og gyldne tid fra den vestindiske himmel. Skumringstimen blev ganske vist lang – langt længere, end man er vant til derovre. Men blot en snes aar senere viser salgsplanerne sig som skriften paa væggen: øerne var vejet og fundet for lette!

Phrynus (piskeskorpion)

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING
1815–1848
ST. THOMAS' BLOMSTRING – ST. CROIX' TILBAGEGANG

Mens udviklingen paa sukkerøerne – St.Croix og St.Jan – i perioden 1815–48 staar i stilstandens og den begyndende tilbagegangs tegn, hæver Charlotte Amalia sig til en blomstring uden lige.

Frihavnsordningen af 1764 havde anvist St.Thomas en plads som stapelstad, og forordningerne af 1767 og 1782 havde yderligere lovfæstet Charlotte Amalias stilling som vestindisk transitby. I begyndelsen havde det knebet for købmændene at leve op til denne af statsmændene bestemte udvikling, men efterhaanden havde stillingen bedret sig. Man havde allerede nydt godt af to veritable gullaschperioder, dels under den nordamerikanske frihedskrig, dels mellem de to okkupationer 1801-1807.

Den nye storhedstid indledtes med et lovbud 1815, hvorved de sidste – ganske vist ikke meget respekterede – skranker for den frie handel faldt, idet handelen mellem St.Thomas og Europa, der hidtil officielt havde været forbeholdt danske skibe, nu frigaves for alle nationer. Der fastsattes ganske vist nogle helt urimelige værditoldsatser for indførselen til øen, nemlig 6% for europæiske, 2½% for amerikanske varer og 5% for alle udgaaende ladninger. Naar man betænker, at øens eget forbrug praktisk talt ingen rolle spillede, vil man forstaa, at det var en for al transithandel lammende tarif; thi vel var Charlotte Amalias havn Vestindiens bedste, men der var ogsaa andre, der gerne ville være med, saa konkurrencen om transitten var skarp.

Man lod sig imidlertid ikke gaa paa, men klarede situationen paa ægte vestindisk vis, idet man ganske vist førte toldbøgerne korrekt, men „omskrev, reducerede eller fingerede i disse bøger ladningerne" (dvs deres størrelse), saaledes at de kom til at stemme med de takster paa 1–1½%, som man i Charlotte Amalia fandt var en rimelig transitafgift. „At al kontrol med toldvæsenet bortfaldt ved et sligt fingeret bogholderi, og at det var stridende mod statens værdighed saaledes ligesom at gaa paa akkord med handlende, er let at indse". I København vidste man nemlig godt, hvorledes forholdet var, men foretrak at lukke øjnene.

Aarene efter 1815 blev gode for Charlotte Amalia, omend ikke saa gode som 1801–1807. Ved aarhundredets begyndelse udgjorde det gennemsnitlige antal af skibe, der aarligt anløb St.Thomas' havn, ca 1300, medens det 1816–1819 androg 1169. Men medens aaret 1820 indleder den frygtelige krise paa St.Croix, betød det for St.Thomas indledningen til en langvarig storhedsperiode. Aarsagen til dette omslag maa søges i de revolutioner, der i dette aar satte det syd- og mellemamerikanske kontinent i brand og med eet slag aabnede alle hidtil mere eller mindre lukkede spanske og portugisiske kolonialhavne for alle skibe. St.Thomas' centrale beliggenhed blandt de caraibiske øer gav rige muligheder, som købmændene i Charlotte Amalia ikke var sene til at udnytte. Ved siden af den legale handel aabnede der sig storartede chancer for illegal handelsvirksomhed. St.Thomas blev stedet, hvor kaperne solgte deres priser, og hvor der foregik udrustning af kaperskibe, af sørøverfartøjer og illegale slavehandelsskibe. Disse udrustninger foretoges som partsrederi af købmændene i byen, ja, vi har set, hvorledes de højeste embedsmænds navne nævnedes som medinteressenter i den slags lyssky foretagender. Der foregik et og andet paa St.Thomas i disse bevægede aar!

Handelsopsvinget afspejler sig med al ønskelig tydelighed i besejlingstallene.

Tabel 22. Skibsfart paa St.Thomas' havn – gennemsnitlig aarlig besejling (efter Bergsøe)

	Antal skibe	Tonnage (tons)
1804–1806	1.340	–
1816–1819	1.169	–
1820–1829	2.829	177.444
1831–1840	2.557	161.408
1841–1850	2.146	207.623*)

*) Heri ikke medregnet orlogsskibe, dampskibe, postfartøjer og baade.
Dampskibenes antal stiger 1840–1850 fra 36 til 91 aarligt, eksl. „Royal Mail"s baade.

Det vil ses, at skibenes antal gaar en halv snes procent tilbage i trediverne, men at dette næsten opvejes ved stigningen i skibenes drægtighed.

Undersøger man, hvor skibene hører hjemme, kan man opstille følgende tabel efter tonnagen:

Tabel 23. Hjemsted for skibe, der anløber St.Thomas – i procent af tonnagen (efter Bergsøe)

	1821–1830	1831–1840
U.S.A.	35	35
Danske monarki	22	14
England	21	18
Frankrig	11	11
Columbia	2	5

Det mest iøjnefaldende her er tilbagegangen i antallet af danske skibe; den harmonerer godt med, hvad vi ved om den københavnske tonnages fortsatte tilbagegang i tiden fra 1814 til 1844.

Hvis man fortsætter undersøgelsen og lader den omfatte skibenes størrelse, viser det sig, at smaaskibe (fra skonnerter og nedefter) udgør et meget stort antal, nemlig over 80 % af skibstallet, i begge tiaar. Det giver med hensyn til handelens natur et fingerpeg, som vi senere skal følge.

Siden 1835 havde Charlotte Amalia været anløbet af dampskibe, men det er først fra fyrrerne, vi kender antallet. Som det vil ses af noten til tabel 22, var dette stærkt stigende. Særlig betydning fik dampskibene derved, at der nu endelig blev tale om en stabil overfartstid. Det nye transportmiddel fik derfor fortrinsvis betydning for passager- og postfarten, hvor dampskibene afløste den engelske regerings paketskibe, som man fra Danmark havde anvendt i denne rute efter opgivelsen ved aarhundredets begyndelse af den danske regerings paketfart. Efter en henvendelse fra vestindiske kredse stiftedes i London 1839 det endnu eksisterende „*Royal Mail Steam Packet Company*" med en aktiekapital paa 1,5 mill. lst., og 14 damppaketter bestiltes straks hos engelske værfter.

1840 fik „Royal Mail"s skibe efter en henvendelse fra den engelske gesandt fritagelse for alle kgl. og kommunale afgifter og sportler ved anløb af St.Thomas, naar det drejede sig om passagerer, post, postpakker og forsendelse af rede penge. Denne frihed udstraktes til ogsaa at omfatte selskabets kultendere, og hermed blev grunden lagt til Charlotte Amalias betydelige position – der holdt sig gennem resten af dansketiden – som en af Vestindiens vigtigste bunkringspladser. I kollegiets forestilling om denne sag paapeges det, at man for fremtiden vil kunne rejse fra København til St.Thomas og tilbage igen paa 43 dage. Det har sikkert gibbet i de dengang meget aldrende statsministre, da denne oplysning blev læst op. Med eet slag var Vestindien kommet moderlandet dobbelt saa nær.

Ved nytaarstid 1842 stævnede selskabets første baad ud fra Southampton og satte kurs mod Vestindien. Det var hjulpaketdamperen „Thames", der drog ud paa sin jomfrurejse. Forbindelsen med „Royal Mail" blev af den største betydning for Charlotte Amalia i de kommende 30 aar, idet den foruden at være bunkrings- og reparationsplads blev kompagniets centrale omstigningsstation. Paketten

Charlotte Amalia paa St. Thomas set fra øst. Efter maleri af P. Sevel, stukket af J. Holm, formentlig fra 1830erne. Til venstre havnen med ankerliggere. I midten fortet og byen med den brede hovedgade, til højre de stejle højder, der dominerer byen og stænger den kølende passat ude. I baggrunden snor en vej sig op mod en højtliggende sukkermølle

fra Southampton gik direkte til Charlotte Amalia, hvor 4–6 af selskabets dampere afventede dens komme for efter et par timers forløb at afgaa til en række vestindiske og mellemamerikanske havne.

Moderne tider stiller krav. 1843 bevilges et fyr ved indsejlingen til St. Thomas' havn. Ansøgningen herom paaberaaber sig, at havnen er blevet hovedstation for dampskibsfarten paa Vestindien. Aaret efter laaner staten 50.000 dollars til et aktieselskab, som er i færd med at bygge en „marinejernbane" ved havnen. Man studser over det mærkelige ord, men beroliges ved at erfare, at det betyder en med dampkraft forsynet ophalingsbedding, et værdifuldt aktiv i den nye dampskibsfart.

En undersøgelse af *St. Thomas' handelsforbindelser* (vi lader her vildskudene ligge!) viser, at indførselen, der altsaa paa grund af øens ringe forbrug svarer til ca halvdelen af omsætningen, anslaas til 10 à 12 mill. rbd aarligt (til sammenligning kan anføres, at kongerigets samlede indførsel ved midten af fyrrerne androg 25 mill. rd). Halvdelen heraf falder paa U.S.A. og $^1/_5$ paa England. Om handelens karakter er tidligere talt, den „bestaar aldeles i entrepot og transit". Fra U.S.A. kommer de negerprovisioner, særligt majsmel, vi kender fra St. Croix, videre bygningsmaterialer, særligt tømmer, der ogsaa tilføres fra Canada sammen med tørret og saltet fisk. Fra England, fortrinsvis Liverpool, kommer manufakturvarer og isenkram samt en ny artikel: stenkul til bunkring. Fra Hamborg og Altona (og Flensborg) kommer holstenske fedevarer, tyske lærreder og genever. Disse kostbare varer kan ikke fylde skibene, der derfor ofte er ballastede med en snes tusind mursten. Adskillige vestindiske bygninger er saaledes opført af mursten fra teglværkerne i Egernsund ved nordsiden af Flensborg fjord. I modsætning til hertugdømmerne formaar kongeriget praktisk talt intet at yde. Frankrig begynder derimod at trænge frem som leverandør af vin og af de silkevarer, man i gamle dage fik fra det nu hensovede Danske Asiatiske Kompagni.

Videreforhandlingen af dette meget sammensatte varesortiment var hovedopgaven for købmændene i Charlotte Amalia. Det er denne handel, der beslaglægger det tidligere omtalte, meget store antal smaaskibe. Alene i farten paa Porto Rico, der var hovedmarkedet, beskæftigedes til stadighed 30–40 skonnerter. Eksporten hertil anslaas til 4 mill. rd aarligt. Haïti var det næstvigtigste marked. Resten af eksporten gik til et vidtspredt marked over hele Vestindien og Mellemamerika.

Derimod er St.Thomas ikke længere – som i det 18. aarhundrede – transitby for sukker og kaffe. De kolonialvarer, som St.Thomaskøbmændene opkøber paa fremmede pladser, gaar nu direkte til Europa.

1839 fandtes i Charlotte Amalia 41 store importhuse af 1. klasse (efter næringsskat). Af disse var 13 engelske, 11 franske, 6 tyske, 4 amerikanske, 3 danske og 4 italienske og spanske. Den udhøkring af ladningerne direkte fra skibene, som vi kender fra byerne paa St.Croix, benyttedes i Charlotte Amalia kun af de flensborgske skibe. Den var ved at blive en fortidslevning. Tiden krævede mere moderne metoder.

Dette gjaldt navnlig *kreditten*, som altid havde været af stor betydning paa St.Thomas, der dels var en stor vestindisk vekselplads, dels selv behøvede stor kredit for at drive transithandelen. Alene i forholdet til Porto Rico regnede man med en løbende vekselomsætning paa ca 6 mill. rbd. Det var derfor ganske naturligt, at en engelsk-vestindisk kolonialbank 1837 oprettede en filial paa denne vigtige plads. Købmændene frygtede imidlertid, at udenlandsk storkapital paa denne maade skulle bemægtige sig pengemarkedet og vekselomsætningen. Man besluttede derfor at gøre et fremstød for at starte sin egen bank. En komité (advocatus regius Kiellerup og prokurator Fugl samt købmændene Precht, Rothschild og Hüchs) anmodede i 1836 om kgl. konfirmation paa privilegier for den planlagte bank. Men i stedet for at afvente en afgørelse fra København startede de uden videre banken, „*St. Thomæ bank*", paa majestæ-

En del af „Royal Mail"s flaade paa Southamptons red i december 1841 inden rutens aabning 1. januar 1842. Selskabet begyndte sin virksomhed med 14 nybyggede damppaketter, der hver havde en drægtighed af 1285 t. Efter et maleri

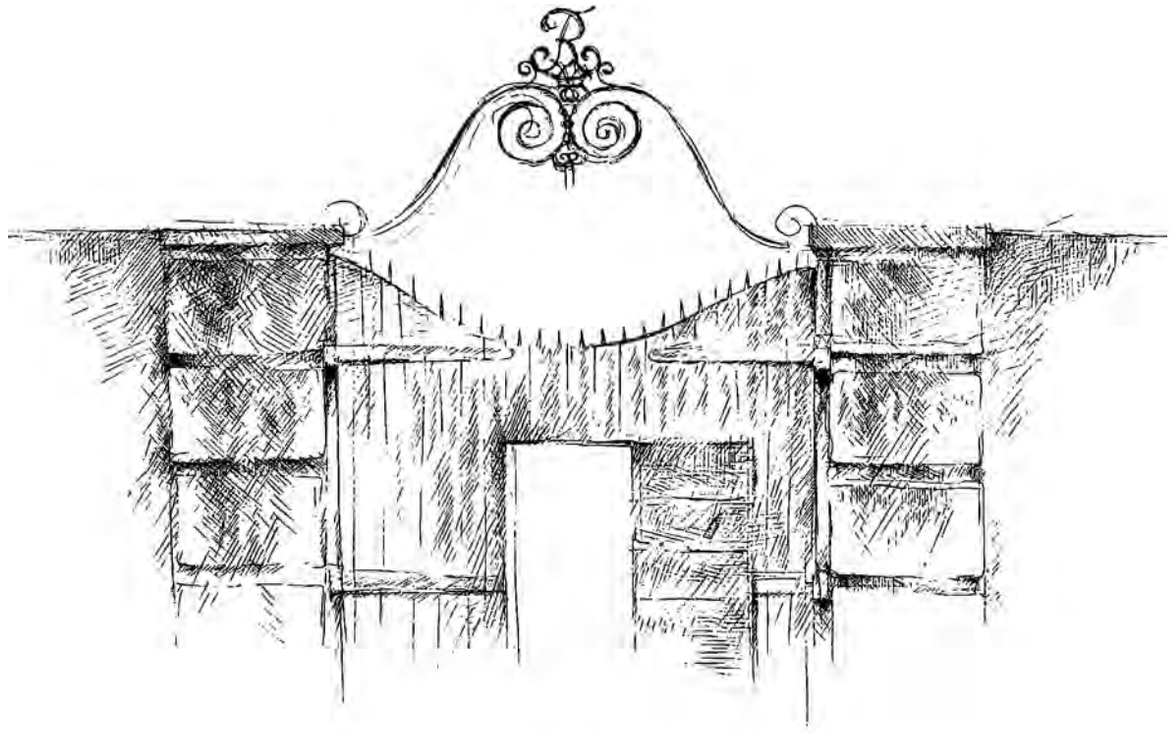

Porten ind til Fortet i Christiansted paa St. Croix, anlagt af Kong Frederik d. VI's Navnetræk.

tens fødselsdag den 28. januar 1837. Man maa saaledes konstatere, at „Fyns Discontokasse"s berømmelse som landets ældste privatbank maa tages med et vist forbehold (den stiftedes først i 1846). „St.Thomæ bank" skulle have en aktiekapital paa 1/2 mill. dollars. Foruden almindelige bankforretninger agtede man at udstede sedler svarende til det dobbelte af den til enhver tid indbetalte aktiekapital + reservefond. Og saa kunne generalforsamlingen endda vedtage yderligere forøgelse af seddeludstedelsen, der begyndte i juli samme aar. Banken gik fint. Der udbetaltes 12 % i udbytte for det første halvaar, og saa havde man endda henlagt 10 % til reservefonden og overført 2 1/2 % til næste regnskabshalvaar.

I København var bankens andragende blevet henvist til en kommission, hvori bl.a. nationalbanken var repræsenteret. Da man blev bekendt med bankens planer, korsede man sig, hvad der ikke var underligt, naar man kender nationalbankens bankpolitik paa dette tidspunkt, hvor man endelig efter 25 tunge aars slid og afsavn stod foran sine drømmes maal: rigsdaleren i pari. Man maatte gyse over de vestindiske bankplaners letfærdighed. Paa den anden side: Vestindien laa saa langt væk, og hvad øjet ikke ser, har hjertet ikke ondt af. „St.Thomæ bank" kunne ikke anses som en krænkelse af nationalbankens monopol, eftersom pengevæsenet paa øerne jo var ordnet, før nationalbanken blev oprettet. Desuden kunne der ingen tvivl være om betimeligheden af at oprette en bank paa en saa vigtig pengeomsætningsplads, hvilket den engelske filialbanks oprettelse ogsaa bekræftede. Man kunne ikke godt stille danske undersaatter ringere i konkurrencen paa dette vigtige omraade. For øvrigt havde konkurrencen mellem de to banker allerede haft den heldige virkning, at diskontoen var sunket fra 9 til 6 %. Det kunne vel heller ikke efter de nymodens liberalistiske principper være statens pligt at værne undersaatterne mod private foretagender. Resultatet af disse overvejelser blev, som man vil gætte, at man besluttede sig til at lade fem være lige, idet man dog omhyggeligt vaskede sine hænder. Man nægtede saavel anerkendelse som privilegier, herunder seddeludstedelsesmonopol, men accepterede i øvrigt bankens eksistens de facto.

Uanfægtet af statens manglende velsignelse levede „St.Thomæ bank" videre i bedste velgaaende i mange, mange aar, indtil den fallerede i 1898. Men det er karakteristisk for svælget i økonomisk udvikling mellem moderlandet og øerne, at Charlotte Amalia saaledes fik sin første privatbank tyve aar før landets hovedstad.

I det gode forhold til generalkaptajnen paa Porto Rico indtraf i 1839 en højst ubehagelig afbrydelse. Aaret før havde den vestindiske regering ansat en halvofficiel udsending paa Porto Rico, og nu ønskede spanierne at gøre gengæld. Man sendte derfor en officiel udsending til generalguvernør v. Scholten i Christianssted for at begære anerkendelse som konsul i Charlotte Amalia. Scholten var ikke stemt for dette arrangement. Han var klar over, at spanieren, Gil Couder, skulle være officiel spion med hensyn til St. Thomas' smughandel paa de spanske besiddelser. Den slags posekiggeri mente Scholten nemt kunne skade frihavnens gode navn og rygte i illegale handelskredse, hvad der jo ikke kunne gaa an. Han forhalede derfor sagen, hvorefter Couder ganske roligt tog over til St. Thomas og begyndte at fungere. Det fandt generalguvernøren dog et nummer for stift, hvorfor han med magt lod Couder fjerne og med orlogsskibet „Mercurius" transportere hjem til Porto Rico. Over for denne behandling af deres udsending følte spanierne deres ære krænket og forbød danske smaaskibe at anløbe øen. Men da handelen jo som nævnt netop blev drevet med smaaskibe, ramtes St. Thomas' handel herved meget alvorligt. Stillet over for denne veritable handelskrig blev Scholten bange og anbefalede regeringen i København at acceptere en spansk udsending. Uoverensstemmelsen bilagdes ved en aftale i Madrid, og 1841 kunne handelsforbindelsen lykkeligvis atter knyttes, efter at man fra dansk side havde lovet at modtage udsendingen. 1846 tog man endelig skridtet fuldtud og bemyndigede generalguvernøren til fremtidigt at meddele fremmede konsuler paa St. Thomas anerkendelse.

Den forskydning i St. Thomas' befolkningsforhold, der i løbet af det 18. aarhundrede foregik fra land til by, fortsattes med stigende hast i den følgende periode. Endnu ved aarhundredskiftet boede halvdelen af befolkningen paa landet, men derefter tog affolkningen af landdistrikterne fart, mens Charlotte Amalia voksede, omend ikke uden temporære tilbagegangsperioder. Omkring 1850 boede kun en femtedel af befolkningen paa landet, hvilket ikke alene skyldtes byens tilvækst ved tilflytning udefra, men ogsaa en absolut tilbagegang af landbefolkningen. Kun 20 af øens plantager producerede endnu sukker. Resten dreves mest som kvægplantager, dvs jorden laa hen som naturgræsgang. Charlotte Amalias vækst ses af følgende tabel.

Tabel 24. Befolkning i Charlotte Amalia (efter Bergsøe)

1796	5.734	1841	10.076
1815	5.891	1846	10.560
1835	11.071	1850	11.383

Ved midten af trediverne var Charlotte Amalia større end nogen provinsby i kongeriget. Den næststørste – Odense – naaede først i fyrrerne de 10.000.

Charlotte Amalia var i trediverne og fyrrerne en smuk, moderne by. Rundt om havnens flade arena hævede byen sig amfiteatralsk med husene anbragt som tilskuere til arenaens liv. Billeder fra datiden viser os reden, altid opfyldt af skibe, blandt hvilke fremmede orlogsskibe og de nymodens dampere ikke savnes. Her var ikke som paa St. Croix sæson for havnebesøget. Her foregik altid noget.

Befolkningsmæssigt var Charlotte Amalia en udpræget international by, hvor det danske element spillede en langt mere underordnet rolle, end tilfældet var i de to byer paa St. Croix. Derfor savnede Charlotte Amalia næsten fuldstændigt det præg af dansk byggeskik, der den dag i dag kendetegner Christianssted og Frederikssted. Mange stilarter er repræsenteret i Charlotte Amalia. Mest fremtrædende er vel indslaget af spansk byggeskik, som det fremtræder i adskillige endnu bevarede forretningshuse med tværgaaende tøndehvælvinger. I øvrigt er det i trediverne, Charlotte Amalia faar det præg, den endnu har, hvilket hænger sammen med byens omfattende ildebrandshistorie; næppe nogen dansk by har været i den grad hærget af ildsvaade.

Efter de store brande i aarhundredets begyndelse rejste staden sig forholdsvis hurtigt takket være de glimrende konjunkturer. Men den 3. juni 1825 brændte atter en væsentlig del af byen, hvilket gav anled-

ning til, at staten ved sin hjælpeaktion betingede sig, at byggelaanene benyttedes til opførelse af brandfri huse. Under denne brand gik den danske kirke op i luer, men en ny opførtes og forsynedes gennem særligt statstilskud med en rummelig vandcisterne; det kirkelige regnvand skulle saaledes ikke gaa til spilde, men kunne sælges og derved forskaffe kirken en ekstraindtægt. Nytaarsnat 1831–32 var det galt igen. En ny kæmpebrand hærgede byen, hvis store lagre af brandfarlige varer gav ilden rig næring. En række offentlige bygninger brændte, bl. a. synagogen, saa at en helt ny maatte opføres. Regeringen fortsatte sine bestræbelser med at præmiere genopførelsen af brandfri bygninger paa forskellig maade.

Til andre prøvelser kom i denne periode adskillige orkaner. Særligt slemt var det natten til den 22. september 1819. Skibene i havnen splintredes mod klipperne, men „den skrækkelige nat" gav anledning til en smuk redningsdaad. Tre underofficerer reddede ved klipperne foran fortet under stor livsfare 12 menneskeliv. Daaden belønnedes med medaljen for druknedes redning og 100 rd v.c. pr mand. En af disse underofficerer, der bar det til lejligheden passende navn Wachs, finder vi senere som toldembedsmand derovre. Ved orkanen den 2. august 1837 nedblæste ikke mindre end 200 huse i den haardtprøvede by, og regeringen maatte, som skik var ved den slags lejligheder, bevilge toldfri indførsel af byggematerialer til genopførelsen.

Hvad der gjorde Charlotte Amalia yderligere fremmed for Danmark, var den ringe handelsforbindelse med moderlandet og navnlig dens stærkt skiftende befolkning. Her gjaldt det nemlig i endnu højere grad end paa St.Croix, at man søgte hurtig rigdom for derefter at komme bort fra den usunde by med de mange og uhyggeligt store kirkegaarde. Mens man paa St.Croix nu kun talte engelsk og dansk, var St.Thomas et babel: engelsk, tysk, fransk, hollandsk, spansk, portugisisk – og dansk. Charlotte Amalia var en helt fremmed by!

I aarene efter Napoleonskrigene fortsatte verdenskonjunkturerne deres stigende kurve, og paa St. Croix naaede storhedstiden sin sidste kulmination i disse straalende aar. Men øksen laa ved træets rod. Omkring 1820 begyndte et almindeligt konjunkturomslag overalt ledsaget af voldsomme kriser og endende med, at man gled over i en deflationsperiode med vigende priser og dyrere kredit, der fortsatte til aarhundredets midte.

Særligt haardt ramte krisen overalt det intensive landbrug med de høje jordværdier; og paa St.Croix blev udviklingen intet mindre end katastrofal, selv om det varede aar, inden man forstod den fulde konsekvens af omslaget i verden.

I 1823 nedsattes en kommission til at overveje krisesituationen paa St.Croix. Den direkte anledning var en henvendelse fra grosserer societetets komité angaaende de svigtende kreditforhold derovre og et skrift, som advocatus regius og auditør Steen Bille (selv plantageejer) udarbejdede paa borgerraadets vegne indeholdende en række forslag til nødens afhjælpning. Kommissionen bestod af nogle medlemmer af de implicerede ministerier: generaltoldkammer- og kommercekollegiet, danske kancelli og statsgældsdirektionen, der forvaltede planternes gæld til staten. Betænkningen, der uden tvivl hovedsagelig er Ørsteds værk, afgaves i 1825; og her oprulles krisens forhistorie.

Først gøres der talmæssigt rede for krisens forløb, som den kan udtrykkes gennem sin dobbelte aarsag: de faldende priser og den specielt vestindiske ulykke: de daarlige høstaar. Prisfaldet begynder i 1817 og tegner sig saaledes efter mellempriser for sukker ved salg til København:

1816	19	rbsk. pr ℔
1823	14½	„ „
1824	12½	„ „

Høstmisèren ser saaledes ud:

Gennemsnitlig eksport	Mill. ℔ sukker	Mill. potter rom
1802–1807 og 1816–1819 . . .	33	5
1820–1823	19½	3½

Sukkerprisen er altsaa faldet med 33 %, høstudbyttet med 50 % og romproduktionen med 30 %, dvs: værdien af sukkerhøsten er faldet fra normalt 6,5 mill. rbd til 2,5 mill. rbd eller med ikke mindre end 60 %.

Som kommentar til dette dybe fald gennemgaar kommissionen, hvad der er sket forud, for derefter at paavise, at situationen, selv om den tegner sig mørkt nok, er endnu alvorligere, end den ser ud til.

Det er velgørende i indledningen at høre kommissionen afvise den gamle planterpaastand om, at det ikke var lykkedes at tilvejebringe det fornødne slavemateriale, inden importen skulle høre endeligt op i 1803. Den afvises eftertrykkeligt under henvisning til, at halvdelen af det slavemateriale, der udbødes det sidste aar, overhovedet ikke kunne sælges paa øen, men maatte søges solgt paa Cuba.

Under den engelske besættelse 1807–15 var sukkerpriserne overmaade høje trods fastlandsspærringen, idet England forbød anvendelsen af korn til brænding af brændevin, hvorfor man maatte tage sin tilflugt til sukker. Det var let for planterne at opnaa laan i England, og levefoden steg til betænkelige højder.

Den opsummerede sukkermangel paa fastlandet efter krigen gjorde, at efterspørgselen var livlig; priserne steg indtil 1817. Da begyndte det europæiske marked at svigte under indflydelsen af det almindelige prisfald, medens man i England atter tillod anvendelse af korn til brænding.

Samtidig viste nye konkurrenter sig paa verdensmarkedet, nemlig Ostindien og Brasilien, der begge arbejdede med lavere produktionsomkostninger. Desuden havde U.S.A. i 1803 købt Louisiana af Frankrig; og nu udskibedes aarligt fra New Orleans 30.000 fade sukker, der naturligvis toldfrit kunne sælges i

Ruiner af plantagen „Little Princess", St. Croix

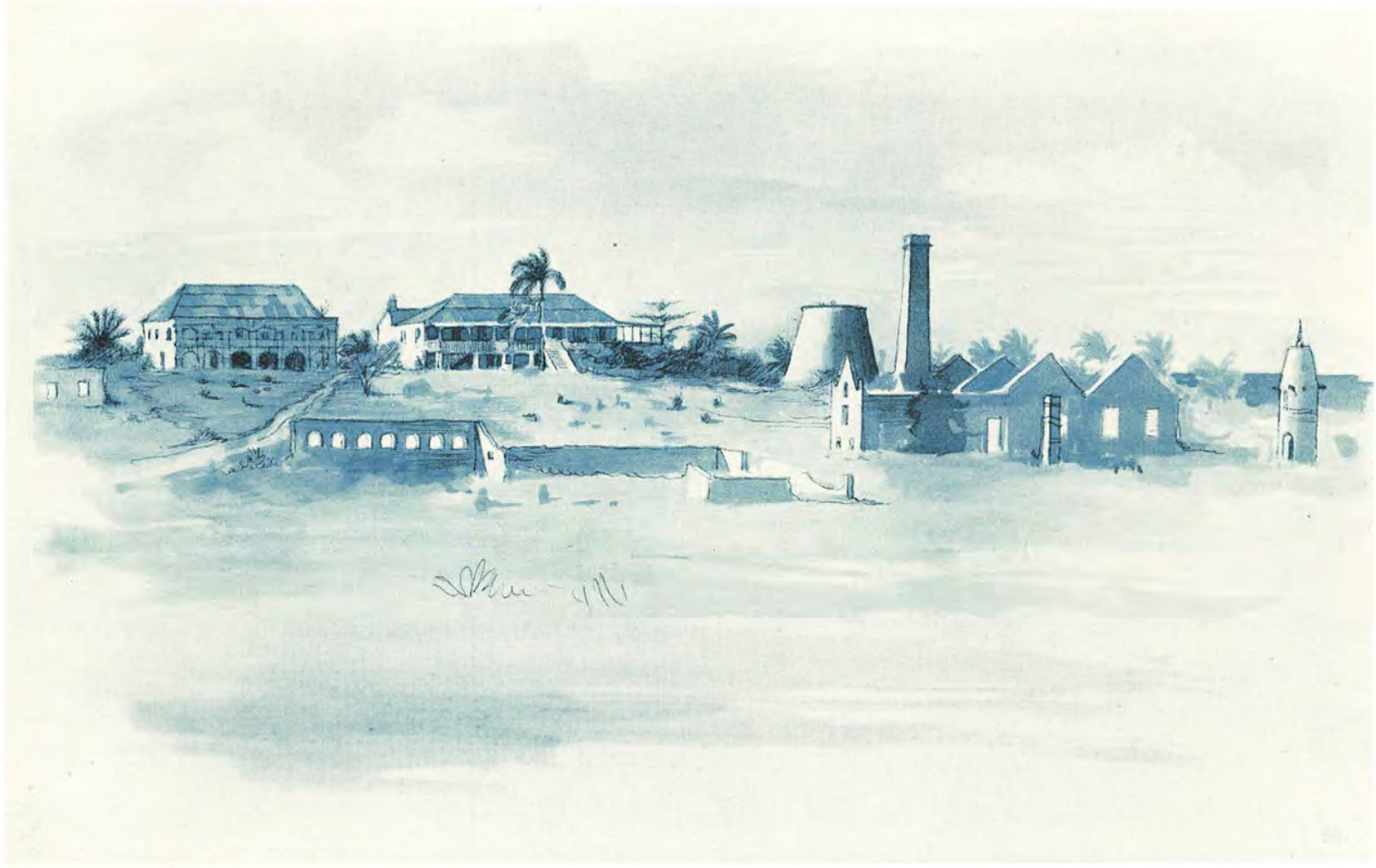

Staterne i modsætning til St.Croix-sukkeret. En farlig konkurrent var hermed opstaaet hos en gammel veletableret forbindelse, hos hvem man i mere end 100 aar havde forsynet sig med plantageforn0denheder for sukker og rom.

Selv i det frihandelsvenlige England var man gaaet med til at beskytte det vestindiske sukker fra egne kolonier over for Ostindien ved indførelse af en differencetold paa 4 rbsk pr ℔, der altsaa overvæltedes paa den engelske befolkning for at dække de vestindiske planteres underskud; og alligevel var det ostindiske sukker konkurrencedygtigt.

Disse var vilkaarene, hvorunder man fremtidig skulle arbejde, tilmed under den uhyre gældsbyrde, der fulgte med det højtforædlede landbrug, en byrde, som var blevet yderligere øget ved den lette adgang til kgl. laan. Naar England og Frankrig nu beskytter deres egne koloniers sukker, hvorledes skal det da gaa St.Croix, der „frembringer omtrent 3 gange saa meget, som dens moderstat forbruger"?

„Den uundgaaelige krisis", fortsætter betænkningen, „der nu forestaar kolonien, er uafvendelig; den er allerede begyndt, og den kan ikke andet end vedblive, indtil der bliver balance mellem de vestindiske plantagers indtægter og udgifter".

Krisens egentlige aarsag er ikke lave priser og daarlig høst, men altsaa den store prioritetsbyrde. De fleste plantager „synes at være under de vilkaar, at overskuddet over kultivationsomkostningerne og alle afgifter ikke er i stand til at forrente den høje pantegæld, der fra bedre tider hæfter paa plantagerne".

Med den danske politik over for 1930rnes store landbrugskrise i frisk erindring er det af interesse at se, hvilket standpunkt Frederik VI's embedsmænd tog over for spørgsmaalet om det ønskelige og rimelige i at opretholde de høje ejendomspriser ved statens hjælp for at redde saavel kreditorer som debitorer.

„Da der ikke er udsigt til, at konjunkturer som de, der have rejst plantagernes købesum saa højt, igen skulle indtræffe inden lang tids forløb, saa er det en uundgaaelig krisis, at plantagernes købesum maa nedsynke til en størrelse, som kan passe til nærværende konjunkturer, nemlig til det, som nu omtrent kan forrentes med overskuddet over afgifterne og kulturens samtlige omkostninger".

Altsaa, man bekender sig aabent til princippet: „lad falde, hvad ikke kan staa". Kommissionen foretager videre en analyse af gældsbyrdens opstaaen, og den er ikke den mindst interessante. De høje prioriteter skyldes nemlig ikke „rede kapitaler", men hidrører fra „gentagne salg under de stigende konjunkturer", hvorved sælger (eller arving) lader en del af købesummen staa efter de oprindelige prioriteter. „Slige kapitaler have konjunkturerne at takke for deres tilværelse; de have ydet deres besiddere den fordel, konjunkturerne kunne forskaffe dem; de gaa med konjunkturerne tilbage til deres intet, hvorfra de opstode; og *der kan ikke billigen fordres nogen opofrelse fra statens side for at opretholde dem*". Det er haarde og rene ord.

Det er yderligere værd at lægge mærke til, med hvilken lethed Ørsted her tumler, hvad vi ville kalde jordrenteproblemer, ikke mindst spørgsmaalet om disses kapitalisation. Kendte Anders Sandøe Ørsted Ricardos skrift fra 1819?

Ved at benytte kommissionsbetænkningen til at udrede krisens aarsager har vi foregrebet hændelsesforløbet paa øerne. En kriselovgivning var allerede da under udvikling baade i Vestindien og hjemme.

Allerede i april 1820 gaves der i forbindelse med en planterdeputations ophold i København for at klage nøden for kongen en almindelig betalingshenstand. Planterne frembar ved denne lejlighed tilligemed en del andre ønsker atter deres gamle anmodning om at faa lov at betale en del af tolden i København i stedet for ved udskibningen, men de opnaaede ikke meget. Man havde i hovedstaden endnu ikke faaet øjnene op for krisens omfang og farlighed. Man troede, det blot drejede sig om en akut efterkrigskrise og forstod ikke, at den vanskelige situation paa grund af gældsforholdene truede med at blive permanent. Derimod forbedredes i den kommende tid St.Croix-sukkerets stilling paa det danske marked.

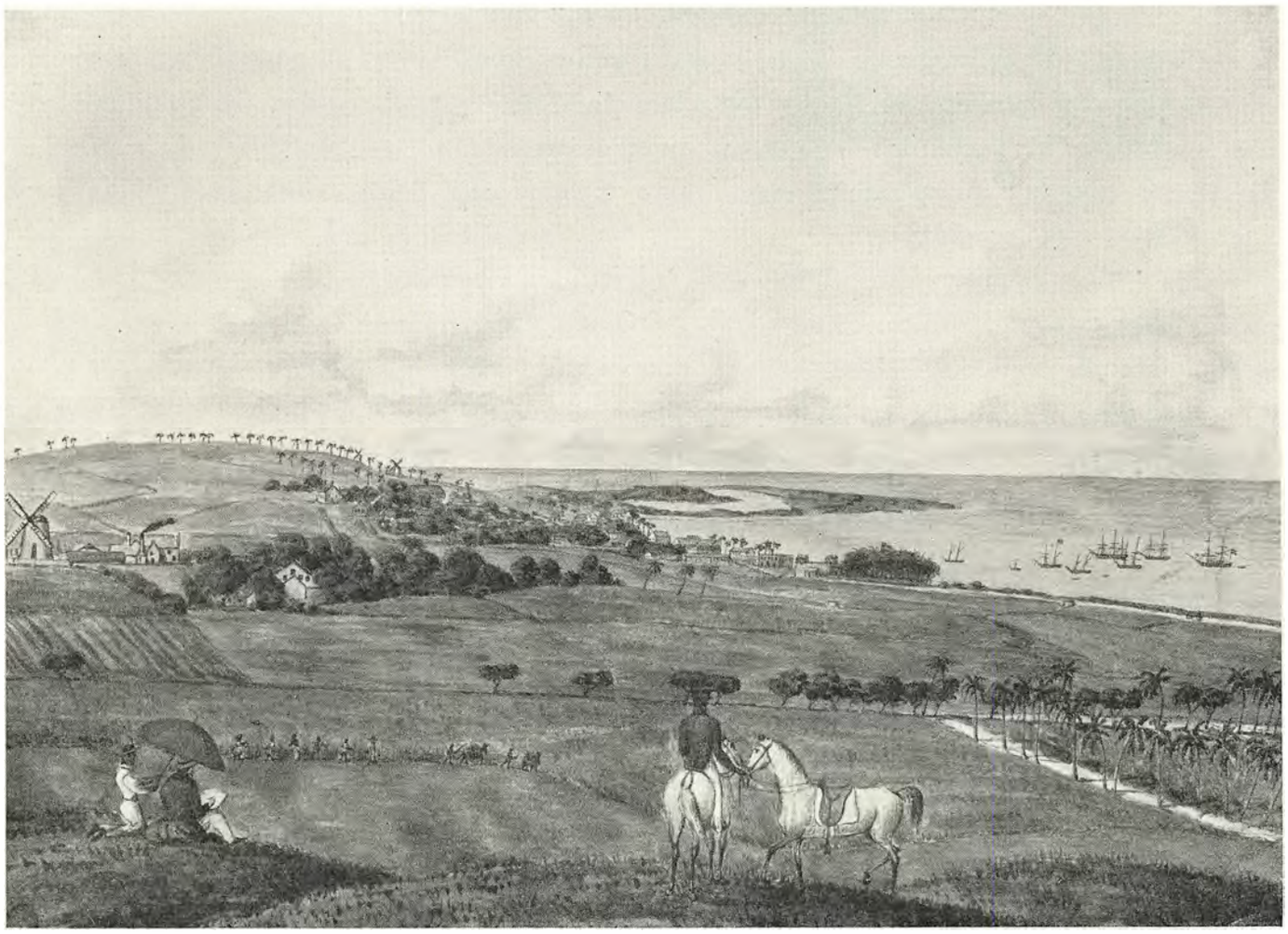

Frederikssted set fra nord. I forgrunden ses kunstneren arbejdende under en parasol, der holdes af en knælende slave; i midten venter den sorte rideknægt; vejen til højre er palmealléen til plantagen „Prosperity". I mellemgrunden det schimmelmannske fideikommis' plantage „La Grange", en af øens største. Paa marken slaver ved høstarbejde. I baggrunden byen med den aabne red i læ af passaten, videre sandodden, der udgør St.Croix' sydvestligste punkt. Over bakkekammen ved byen snor vejen sig op til „Centerlinien", den store, lige hovedvej mellem øens to byer. Akvarel af Frederikssteds toldforvalter, søofficeren Frederik Scholten, generalguvernør Peter v. Scholtens broder. Marts 1837

Paa St.Croix blev krisens følger værre og værre. Man savnede totalt driftskapital, hvad der i 1823 førte til en yderst kritisk situation, idet man var ude af stand til at betale for de nordamerikanske tilførsler af majsmel, den vigtigste faktor i negrenes ernæring. Amerikanerne ville simpelthen ikke mere yde kredit. De tvivlede paa planternes betalingsevne paa grund af den frygtelige prioritetsbyrde, og de ville ikke ved deres kredit finansiere betalingen af de andre kreditorer, hvad den kgl. kasse ikke heller turde indlade sig paa. Slavehungersnøden stod for døren. I sit skrift sammenligner Bille planterens forhold med landmandens under en daarlig høst: „Er han ikke nødt til ved slige lejligheder enten at formindske besætningen eller tilstaa mindre foder? Men vi kan ikke slagte vores besætning, vores besætninger bestaa af menneskelige væsener, som det er vor pligt at underholde". Stillet over for denne nødssituation havde den vestindiske regering den 24. december 1822 maattet garantere amerikanerne deres betaling for majsmelet; og man forstod nu i København, at en ordning maatte træffes, der kunne holde fremover. En plakat af 14. maj 1823 sikrede derfor fordringer for leverede plantageprovisioner frem for alle andre kreditorer, selv den kgl. kasse, en lovgivning, der i øvrigt ikke er uden sidestykke i 1930rnes kriselovgivning for det danske landbrug. I praksis ordnedes forholdet paa den maade, at der oprettedes et kontor, som mod høstpantebreve udstedte kreditbeviser („bureaubeviser"). I aarene 1823–32 udstedtes saaledes bureaubeviser for et samlet beløb af godt 1 mill. rd v.c.

Samtidig tillodes det at udføre sukker til betaling af hele importen fra U.S.A., medens man hidtil kun havde maattet betale halvdelen paa denne maade. Disse bestemmelser var i hovedsagen, hvad der opnaaedes paa øerne. Regeringen overlod i øvrigt planterne til deres skæbne, og den blev i talrige tilfælde tvangsauktionen. Man ønskede i København, at det vestindiske landbrug skulle dele skæbne med det danske. De opskruede ejendomspriser *maatte* afpasse sig efter de nye tiders smaa penge, om saa vejen skulle gaa over planternes lig.

Tyverne blev derfor en haard tid for planterne. Men efterhaanden som det, der ikke kunne staa, var faldet, og laanene afskreves ved fallitter, bedredes rentabiliteten naturligvis, og efterhaanden ogsaa priserne. Fra 1829 sætter imidlertid et nyt voldsomt prisfald ind over hele verden, et fald, der bragte priserne længere ned end nogensinde. Først fra midten af trediverne bedredes forholdene langsomt, saa at fyrrerne i det hele blev en ganske taalelig periode; til gengæld ogsaa den sidste.

Tabel 25. Raasukkerpriser i England pr cwt (efter Willerslev)

1815	61 s 10 d	1830	24 s 11 d
1820	36 „ 2 „	1835	33 „ 5 „
1825	38 „ 6 „	1840	49 „ 1 „

Den oversøiske handels sammenbrud gjorde raasukkertilførslerne fra St.Croix dobbelt dyrebare for København, der i den første snes aar efter 1814 kæmpede en fortvivlet kamp for at bevare sin monopolstilling paa dette omraade som en sidste rest af fordums storhed. Reeksporten af raasukker var nemlig en meget vigtig faktor i bestræbelserne for at bevare stillingen paa Østersømarkedet.

Allerede 1818 nedsattes derfor transitafgifterne for sukker til det halve, saaledes at nedsættelsen yderligere begunstigede St.Croix-sukkeret over for fremmed raasukker. En ny begunstigelse fik det i 1822, da København ønskede en nedsættelse af Øresundstolden for fremmed raasukker. Dette turde regeringen ikke gaa med til af hensyn til de andre magter, hvorfor man i stedet gik over til at give eksportpræmier svarende til $^4/_9$ af Øresundstolden. Denne begunstigelse udstraktes til ogsaa at omfatte sukkeret fra St.Croix, uagtet der af dette ikke svaredes Øresundstold, da øen toldmæssigt betragtedes som indland. Den efterfølgende tabel vil imidlertid vise, at bestræbelserne var forgæves. Københavns stilling svækkedes stadigt.

Tabel 26. Sukkereksporten fra St.Croix 1802–1847, mill. ℔ (Svejstrup tabel 37, 1 decimal)

Gennemsnit af aarene	Til Danmark		Til udlandet		Ialt mængde
	Mængde	%	Mængde	%	
1802–07	27,5	84,7	5,0	15,3	32,5
1808–15	okkupation				
1816–20	23,0	79,7	5,9	20,3	28,9
1821–25	11,8	60,0	7,9	40,0	19,7
1826–32	13,8	53,7	11,9	46,3	25,7
1833–37	7,5	40,0	11,2	60,0	18,7
1838–42	8,8	43,9	11,2	56,1	20,0
1843–47	14,1	64,2	7,9	35,8	22,0

Eksporten maatte foruden til monarkiet kun gaa til U.S.A. Nedgangen i Danmarks andel skyldtes derfor den 1823 givne tilladelse til at betale hele importen af plantageprodukter fra Amerika med sukker. Ogsaa inden for monarkiet svækkedes Københavns stilling. Man havde ganske vist monopol paa reeksport af raasukker, men provinsbyerne i kongeriget og hertugdømmerne kunne indføre til forbrug i egne raffinaderier. I perioden 1816–20 udgjorde Københavns andel af importen fra Vestindien 85 %, men 1826–32 er tallet sunket til 75 %, hvilket især skyldes udviklingen i hertugdømmernes raffinaderivirksomhed. Dette gælder navnlig Flensborg. Denne bys vestindiske handel vokser stadig. Fra begyndel-

Mahogany Road, West End, St.Croix

sen af trediverne overstiger antallet af flensborgske skibe i den vestindiske fart antallet af de i København hjemmehørende. Et nyt vidnesbyrd om hovedstadens fortsatte tilbagegang.

I den vestindiske handel kom Københavns skæbnetime i 1833. Et nyt prisfald havde fra begyndelsen af dette tiaar paa det føleligste ramt St.Croix og havde i høj grad alarmeret regeringen i København derved, at det store aarlige overskud af de vestindiske statsindtægter, som flød i den slunkne statskasse i form af rede sølv, pludseligt truede med at forvandles til et højst ubehageligt underskud. Generalguvernør v. Scholten, der var taget hjem for at tale planternes sag, havde derfor ikke svært ved at vinde gehør hos regeringen, da han som lindring i nøden foreslog en fuldstændig frigivelse af sukkerhandelen, saaledes at planterne fremtidigt kunne være sikre paa at opnaa verdensmarkedets priser for deres varer og til gengæld forsyne sig med importvarer, hvor de var billigst. Kollegiet var stemt for at føje planternes ønsker, saa at „det komplicerede colonial-handelsvæsen" kunne bringes „ind under en let og fattelig form passende med tidens aand".

Hvad sagde grosserer societetet? Man var bitter. Sagen var i kollegiet blevet behandlet med stor hemmelighedsfuldhed, saa at societetet kun vidste besked gennem medlemmer, der privat var blevet afæsket udtalelser. Da man derfor henvendte sig i kollegiet, forstod man, at man ville komme til at staa over for et fait accompli. Alligevel fandt man det umagen værd i sidste øjeblik at fremkomme med en betænkning. Situationen var ikke let at klare. Societetet havde hidtil principielt været frihandelens svorne tilhænger, og nu skulle man til at forsvare Københavns monopol. Det var ikke behageligt. Man procederede derfor paa at faa en overgangstid, saa de københavnske handelshuse kunne faa indstillet sig paa den nye tingenes tilstand. Man havde store summer til gode hos planterne og havde netop i de sidste daarlige aar maattet foretage store afskrivninger.

Slaget var imidlertid paa forhaand tabt. Den 6. juni 1833 udkom forordningen, der skilte København fra et halvandethundredaarigt monopol, hvis værdi for byens opkomst ikke kan overvurderes. Men

Plantagen „Morning Star" i Dronningens kvarter paa St.Croix set fra sydøst, fra vejen, der fører ind til bygningerne. Til venstre hovedbygningen i to etager, til højre plantagebygningerne: kogehus, vindmølle og hestemølle, hvis maskineri altid er dækket af et parasollignende tag (jfr. signaturerne paa Becks og Oxholms kort). Plantagen i baggrunden til højre er „Montpellier". I baggrunden skimtes yderligere tre plantager, fra venstre „Glynn", „Windsor" og „Concordia". De høje bjergknolde er karakteristiske for øens nordlige del. Fra Frederik Scholtens skitsebog, december 1833

monopolernes tid var ved at være omme. Den nye liberalisme var uovervindelig. For fremtiden var handelen paa St.Croix fri for alle nationers skibe. Moderlandet bevarede blot en beskeden begunstigelse i indførselstariffen paa øen. Resultatet vil ses af tabel 26, der viser, hvorledes forordningen reducerede Danmarks andel i sukkerimporten fra St.Croix. For det næste tiaar sank monarkiets andel af øens eksport til det halve. Først efter 1844 bedres forholdene ved den toldremission, der tilstodes danske skibe, som ved udklarering fra Danmark havde indtaget halv last i dansk havn. Fra dette aar begyndte Københavns handelsflaade atter at vokse; ogsaa paa det vestindiske marked genvandtes adskilligt af, hvad der var mistet ved forordningen af 1833.

Hvad *omfanget af sukkerproduktionen* angaar, da er vi – som for det 18.aarhundrede – i det væsentlige henvist til eksporttallene, der ganske vist er blevet et bedre materiale som følge af det formindskede smugleri, der naturligt følger med friere handelsforhold (tabel 26). For aarhundredets første halvdel kan resultatet opgøres saaledes, at produktionen er dalende, ikke jævnt, men umiskendeligt. Omkring 1848 laa det gennemsnitlige eksporttal ca $^1/_3$ lavere end ved aarhundredskiftet. Erichson har en opgørelse fra 1828 over den gennemsnitlige aarlige produktion for hver enkelt plantage paa St.Croix gennem 10 aar. Den udviser en gennemsnitlig aarlig produktion af 24.265.800 ℔ sukker og 1.356.630 gallons rom. Disse tal stemmer ganske godt med de tilsvarende eksporttal. Der er jo heller ingen grund til at tro, at planterne i disse daarlige aar skulle være i stand til at holde sukkeret tilbage i haab om bedre priser næste aar.

Tilbagegangens aarsager er vanskelige at dokumentere, for saa vidt som rovdrift kan have været en medvirkende faktor. Vi ved dog, at antallet af afgrøder af samme plantning var stadig aftagende, hvilket naturligt maatte forøge dyrkningsudgifterne. Derimod tegner *tilbagegangen i det dyrkede areal* et tydeligt billede af udviklingen. 1796 udgjorde arealet i sukkerdyrkning 53,4% af det samlede dyrkede areal paa St.Croix; 1845 ligger dette tal paa 43%. Herved maa bemærkes, at man ved areal i sukkerdyrkning kun forstaar et skattebegreb uden hensyn til, om den enkelte ager det paagældende aar ligger brak. Og da nu brakningen var tiltagende, betyder det i virkeligheden, at sukkerarealet var mindre, end tallene umiddelbart giver udtryk for.

Tilbagegangen i det dyrkede areal viser sig ved, at antallet af sukkerplantager formindskes, fordi adskillige plantager falder helt ud af sukkerdyrkningen, medens en række mindre sukkerplantager absorberes af de større og derved ophører at bestaa som selvstændige bedrifter. Erichson opregner saaledes for tiden 1814–28 14 sukkerplantager, hvis værker er nedrevne, men som stadig har sukkeragre, der altsaa dyrkes under andre plantager. Det gennemsnitlige antal sukkeragre for disse plantager udgør ca 50, medens det gennemsnitlige areal andrager godt 175 agre. Medens det samlede antal selvstændige sukkerplantager i 1803 udgjorde 181, var dette tal i 1847 sunket til 132. Hovedparten af det antal, som ophørte med at dyrke sukker, overgik til at være kvægplantager lagt ud med varigt græs, noget nær den mest ekstensive form for landbrug, der findes.

De faldende priser paa sukker medførte et katastrofalt *fald i ejendomspriserne*. I 1790erne angav Oxholm jordprisen til 220 rd v.c. pr acre (eller ager). Dette tal steg uden tvivl stærkt i tiden indtil 1820, da det store prisfald paa sukkeret satte ind. 1829, da priserne syntes at have fæstnet sig efter det første voldsomme fald, opstillede Erichson en beregning over St.Croix' værdi, der giver en gennemsnitlig jordpris af 155 rd v.c. pr ager.

Tabel 27. Værdien af plantagerne paa St.Croix 1797–1829–1851

	Oxholm 1797		Erichson 1829		Agricultural reporter 1851	
	Mill. rd v.c.	%	Mill. rd v.c.	%	Mill. rd v.c.	%
Grundværdi	11,6	40	8,1	44	2,1	46
Bygninger m.m.	10,2	35	4,9	26	2,5	54
Slaver	7,3	25	5,6	30	–	–*)

*) Slaveriet afskaffet.

Saa snart priserne omkring 1820 begyndte deres dybe fald, mistede planterne den økonomiske ligevægt, takket være de fortvivlede *gældsforhold*. Det usalige var jo, at ejendomspriserne hidtil var steget stærkere end forrentningen, fordi man i købesummen indkalkulerede den forventede videre stigning.

I 1829 udarbejdede Erichson en opgørelse over øens aktiver og passiver paa samme maade, som Oxholm havde gjort i 1790erne.

Aktiver			*Passiver*		
Samlet jordværdi	8.083.500		Hans Majestæt kongen, plantager	4.800.000	
Bygninger og besætninger	4.905.000		Private kreditorer, plantager	9.400.000	
Plantagenegre	5.585.400				
Samlet landværdi		18.573.900	Samlet landgæld		14.200.000
Huse i byerne	1.817.600		Bygninger, Christianssted	550.000	
Bynegre	848.500		Bygninger, Frederikssted	250.000	
Samlet byværdi		2.666.100	Samlet bygæld		800.000
Øens samlede værdi		21.240.000	Øens samlede gæld		15.000.000

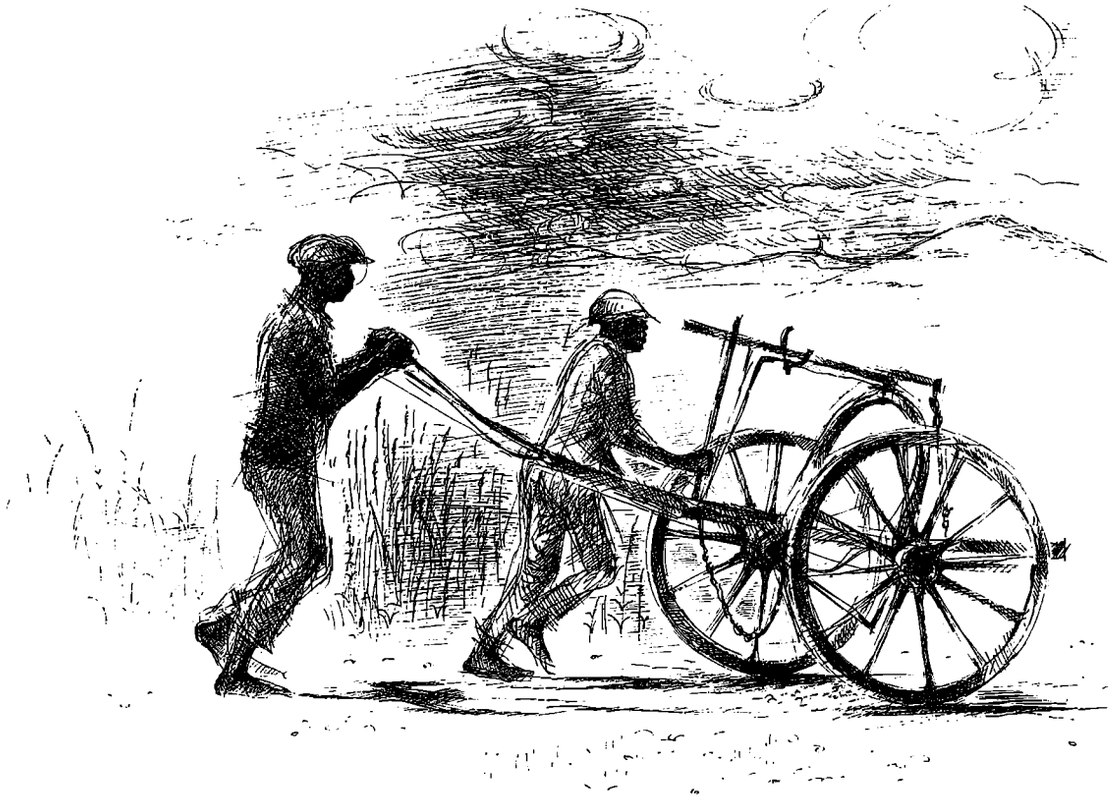

Indfødte Arbejdere med en Karre til Transport af Tønder med Sukkermelasse

Gør man paa dette grundlag behæftelsesprocenten op, faar man, at den for landejendommenes vedkommende udgør 76,34%, for byejendommene knap 30%.

En *behæftelsesprocent paa 75* skildrer med uhyggelig klarhed den vestindiske gældssituation, som den formede sig i 1828. Saaledes sad man i det, da det næste store prisfald paa sukker satte ind. Om gældens bevægelser i disse kritiske aar (1829–1836) oplyser Erichson, at mere end halvdelen af den samlede gæld er blevet „aflæst" i disse aar, men det oplyses videre, at det særlig er den private gæld, der er blevet reduceret. Hvorledes dette er gaaet for sig, behøver vi ikke at tvivle paa: kreditorerne har simpelthen maattet afskrive tabene enten ved frivillig ordning eller ved tvangsauktion. Disse tab ramte særlig de københavnske handelshuse, der fra de gode aar havde finansieret deres vestindiske forbindelser.

Efter den anden krise oversteg gælden ikke 8 mill. v.c.; men at ogsaa dette tal var for stort, kan vi slutte os til af tabel 27 (sidste kolonne, der viser værdien o. 1850). Desværre kender vi ikke noget til den videre udvikling af de private gældsforhold, men vi ved fra Erichson, at den kgl. gælds status pr 1. januar 1836 udviste et tilgodehavende paa 4,4 mill. rd v.c., hvoraf 1,3 mill. indstilledes til afskrivning. Dette slap staten imidlertid ikke med. Den kom til at hænge paa flere og flere plantager, tvangsauktionernes tvivlsomme gevinst. Dette viser med stor tydelighed, hvorledes det er gaaet de private kreditorer, der laa inde med andenprioriteterne: de har simpelthen ikke turdet overtage plantagerne for deres del af gælden, men har maattet lade rub og stub ryge. Allerede 1836 laa staten inde med 14 plantager, mere end 10% af det samlede antal. Disse statsejendomme bortforpagtedes til en gennemsnitlig forpagtningssum af godt 5% af de nye, lave vurderingssummer, der for de 14 plantager udgjorde ca 700.000 rd v.c., 1847 takseredes de resterende vestindiske plantageaktiver (overtagne plantager + pantegæld) til 1,7 mill. rd (ca 1,5 mill. rd v.c.).

De dage var nu saare fjerne, da man paa et enkelt godt høstaar kunne have sine udlagte penge for plantagekøbet igen.

I perioden 1815–48 skete der ikke væsentlige *tekniske fremskridt*, men de, der skete, kom straks til anvendelse paa St.Croix, hvor man var med paa noderne og paa enhver maade søgte at finde veje ud af uføret. I sukkerdyrkningen forkortedes den enkelte plantnings varighed, saaledes at man ved aarhundredets midte højst tog 4 afgrøder af samme planterør. For at udnytte slavebestanden saa meget som muligt udstraktes høstperioden længere og længere. Adskillige steder høstede man nu næsten hele aaret. Hvor jordsmonnet tillod det, indførte man anvendelsen af plove for paa denne maade at intensivere slavernes produktivitet, hvilket gav sig udtryk i en betydelig forøgelse i antallet af øksne.

1814 toges den første *dampmølle* i brug paa plantagen „Høgensborg", Søbøtkernes ejendom. Der gik ganske vist 20 aar, inden den fik en efterfølger, men saa kom der ogsaa skred i udviklingen. 1853 var antallet af dampmøller vokset til 40, dvs ca $^1/_3$ af plantagerne var forsynet. Med sine 40 dampmøller mønstrede St.Croix efter Bergsøes udsagn lige saa mange som paa de øvrige fremmede vestindiske øer tilsammen, „hvilket er et bevis for, hvor kraftigen planterne sammesteds kæmpe mod de ugunstige konjunkturer". Eller sagt med andre ord, det landbrug, der drives med de højeste jordpriser, maa mekaniseres mest muligt. Dampmøllerne var ikke underkastet vejrets luner, men hovedfordelen laa dog i den effektive behandling af rørene. Hvor vindmøllerne maksimalt præsterede 56% saft, ydede dampmøllerne fra 66–70%.

De høje firkantede dampskorstene satte deres præg paa landskabet. De „have bidraget meget til at give øen et andet fysiognomi", hedder det.

Befolkningsforholdene fremgaar af nedenstaaende tabeller.

Tabel 28. Samlet befolkning (efter Bergsøe)

	St.Croix	St.Thomas	St.Jan	Ialt
1796	<u>28.803</u>	5.734	2.120	36.657
1815	28.650	8.799	2.734	40.183
1835	26.681	14.022	2.475	<u>43.178</u>
1846	24.065	13.073	2.450	39.588

De understregede tal i de 3 tabeller betegner, at den vedkommende lokalitet i denne periode opnaaede sit absolute maksimaltal.

Tabel 29. St.Croix' befolkning fordelt paa byerne og landet (efter Bergsøe)

	Christianssted	Frederikssted	Landdistrikterne
1789	4.849	1.051	19.471
1796	5.056	1.170	<u>22.577</u>
1815	<u>5.427</u>	1.800	21.433
1841	5.336	2.391	17.897
1850	5.370	2.886	15.464

Tabel 30. Slavetal paa alle tre øer (efter Bergsøe)

	St.Croix	St.Thomas	St.Jan	Ialt
1802	<u>27.006</u>	<u>5.737</u>	<u>2.492</u>	<u>35.235</u>
1815	24.339	4.848	2.445	31.632
1826	21.356	4.548	2.206	28.110
1835	19.876	5.032	1.971	26.879
1846	16.706	3.494	1.790	21.990

Tallenes tale i tabel 28 er tydelig nok. Den viser, hvorledes St.Croix' indbyggerantal kulminerede omkring aarhundredskiftet. Tilbagegangen i øernes samlede indbyggertal forhaledes kun ved St.Thomas' fremgang; men efter kulminationen for alle øerne tilsammen i 1835 er tilbagegangen generel. Den endelige nedgang har sat ind ogsaa paa dette omraade. Dog, endnu hævdede øerne sig stolt over for moder-

landet, hvad befolkningstæthed angik. Mod Danmarks 36 pr km² i 1850, mønstrede St.Croix 111, St. Thomas 195 og St.Jan 45 indbyggere pr km².

Tabel 29, som opregner by- og landbefolkningen paa St.Croix, viser, at den absolutte tilbagegang rammer landdistrikterne, medens den samlede bybefolkning endnu er i stigen. Residensbyen Christiansted har ganske vist kulmineret i 1815, hvorimod Frederikssted, der altid har været hovedbyen i handelen paa U.S.A., i denne periode er i svag, men stadig vækst. Landbefolkningens tilbagegang harmonerer kun altfor godt med, hvad vi ved om landbrugets kaar i dette tidehverv.

Tabellen over slavetallet (tabel 30) rummer adskilligt, der er værd at lægge mærke til. Det store spørgsmaal ved forbudet mod indførsel af slaver i 1792 havde været, om den bestand, man havde + det supplement, man kunne give den i overgangsperioden, ville være i stand til at skabe en selvsupplerende og helst voksende befolkning. I den anledning havde man anstillet mange betragtninger, navnlig over kønsfordelingen, og var kommet til det resultat, at der var for faa kvinder, hvorfor man ved told- og skattelempelser havde forsøgt at forcere indførselen af negerkvinder. Ved afslutningen af overgangsperioden i 1803 erklærede slaveejerne, at bestanden ikke var nær stor nok, hvilket synspunkt vi imidlertid i tyverne har set den staaende St.Croix kommission gendrive med den fortræffelige begrundelse, at man i det sidste indførselsaar aldeles ikke kunne aftage det tilbudte materiale, ligesom negerlaanet jo heller ikke blev trukket til bunds. Vi kan derfor med kommissionen gaa ud fra, at St.Croix i 1803 virkelig var mættet med slaver. Tabellen viser den videre udvikling: slavebestanden reduceredes 1802–46 med 40 %. Hvorledes gik det nu til? Flere faktorer samvirkede. Saaledes foraarsagede den højere dødelighed blandt mændene en uheldig kønsfordeling. Stik mod hvad 1792 lovgiverne havde ventet, kom kvinderne i overtal. 1846 var der paa St.Croix 10.932 mænd og 13.133 kvinder svarende til 454 mænd og 546 kvinder ud af 1000 personer (Danmark i dag: 492 mænd, 508 kvinder).

Frigivelserne spillede ogsaa en rolle; og mens de negre, der gennem generationer havde været fri, uden tvivl udgjorde et ret bofast befolkningslement, var de nyfrigivne mere vandrelystne, navnlig under de daarlige konjunkturer. „I de sidste aaringer", skriver Erichson 1832, „have en del blanke og frikulørte forladt øen for at søge arbejde paa naboøerne, da her paa grund af konjunkturerne ej fandtes tilstrækkeligt arbejde for dem".

Endelig forekom *rømninger* særligt blandt mandsslaverne fremdeles, ikke mindst efter negeremancipationen paa de engelske øer. Den farlige svømmetur fra St.Jan til Tortola fristede svært, naar friheden vinkede fra den anden side det smalle sund. I begyndelsen af fyrrerne saa generalguvernør Scholten sig ligefrem nødsaget til at stationere en marinestyrke ved Coral Bay for at forhindre masseflugt, hvad der gav genlyd i den hjemlige liberale presse.

Negrenes *ægteskabelige forhold* lod stadig adskilligt tilbage at ønske. Ægteskabsprocenten var kun $^1/_3$ af den daværende danske. Bergsøe skriver, „at negerbefolkningen for størstedelen endnu lever et vildt kønsliv eller i konkubinat". Alle disse faktorer bidrog til, at der fremkom et dødelighedsoverskud blandt slaverne, der i det lange løb ville have faaet fatale konsekvenser. Imidlertid høres der ingen alvorlige klager over dette forhold fra planternes side. Aarsagen ligger lige for: den aftagende negerbefolkning holdt nogenlunde trit med nedgangen i sukkerkulturen. Besætningerne paa de enkelte plantager gaar jævnthen tilbage.

Slavepriserne er vanskelige at angive for denne periode, hvor det ringe udbud ikke rigtig kunne skabe en virkelig markedspris som i de gode gamle dage, da man havde priserne paa de store auktioner at holde sig til. Erichsons vurdering fra slutningen af tyverne viser en gennemsnitspris af 300 rd v.c. pr plantageneger, hvilket dog sikkert er for højt ansat. Den første erstatningssum, Scholten havde tænkt sig ved emancipation, laa paa c. 140 rd v.c., hvad planterne fandt i underkanten af det antagelige. Her maa

0.15

Plantagen „Reef Bay"
Saint John.

T. N:o 2.

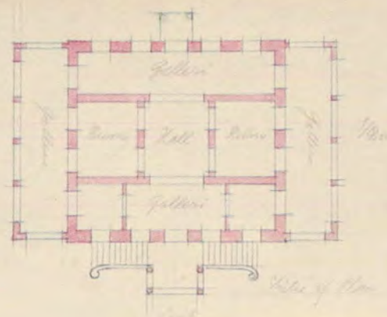

Vestside

Hovedbygningen paa Reef Bay Plantagen, St. John, er beliggende ca 1000 Yards fra St. Johns sydlige kyst, ved Reef Bay, omtrent midtvejs mellem Cruz Bay og Coral Bay. Ved Stranden ligger Ruinerne af Factoriet med 2 mindre Stenhuse og Resterne af Maskineriet. Herfra løber en Vej nordligt ind i Landet op i Dalen mellem Camelberg Peak og Bordeaux. 1000 Yards fra Kysten deler en Vej af til. til Lamesuar, og 700 Yards op ad denne deler en Vej til. og 400 Yards op ad den ligger Huset, ca 300 til 350 feet over Havet.

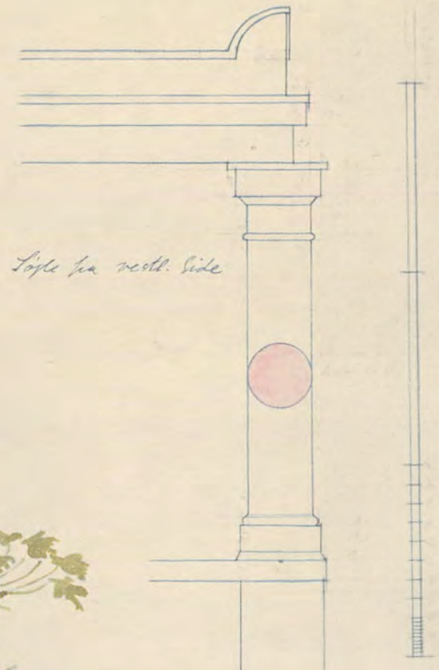

Side fra vestl. Side

Nordside

1/50

Fod

Meter

opmaalt paa St. John September 1916 Th. Andersen

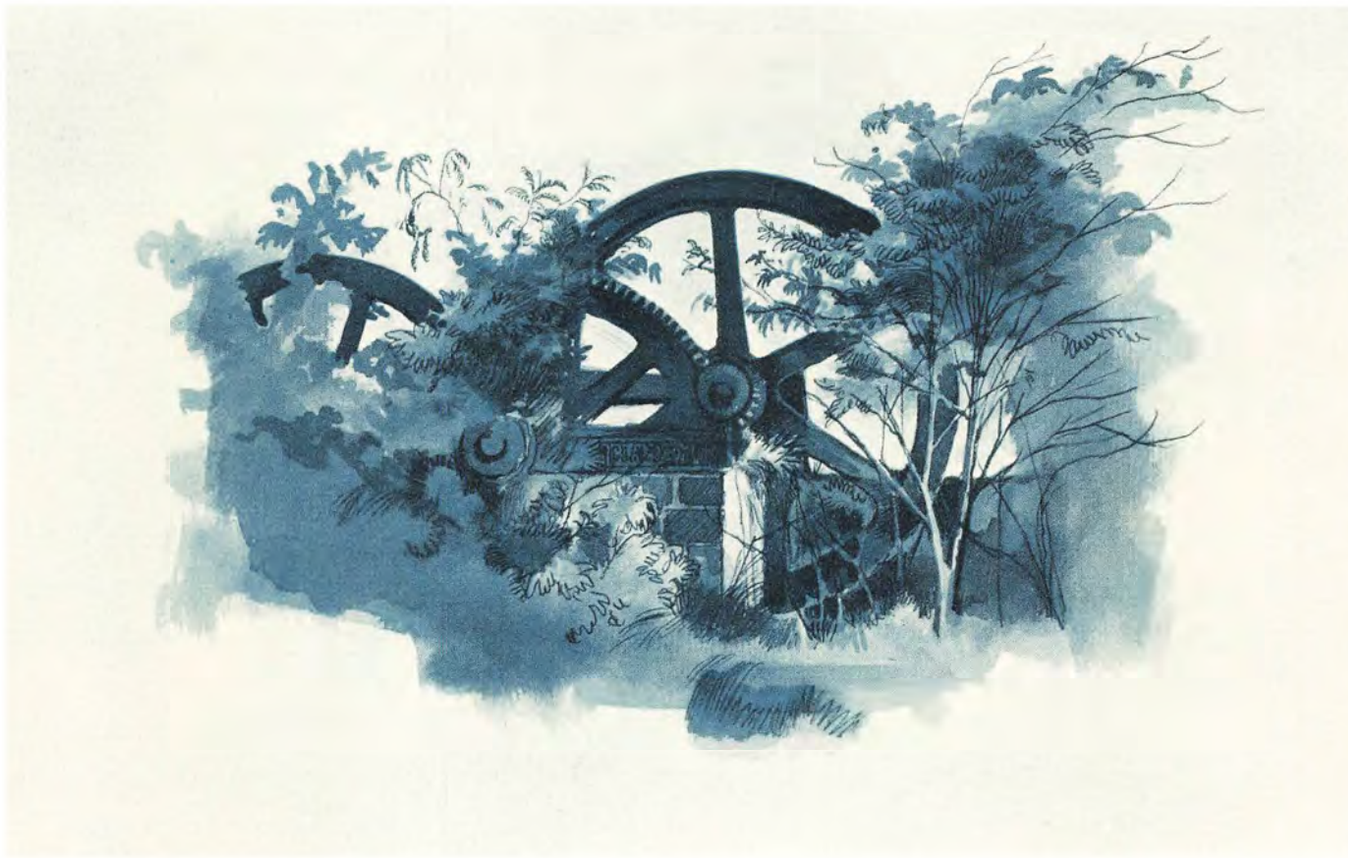

Maskiner paa plantagen „Whim", St.Croix

man ganske vist regne med, at slaveejerne ansaa emancipationen for noget uafvendeligt, saa det gjaldt om at redde, hvad reddes kunne. Scholten regnede da med en frist paa 20 aar, hvilket vi andetsteds fra ved regnedes som amortisationsperioden for en fuldvoksen neger. Der kan imidlertid næppe være tvivl om, at prisen paa slaver faldt stærkt fra 1820 følgende den almindelige deflation. Dertil kom saa den nye krise i begyndelsen af trediverne og emancipationsfrygten, der naturligvis nedsatte efterspørgselen til det mindst mulige.

At *slavernes behandling* bedredes, er hævet over enhver tvivl. Der er gjort rede for Scholtens bestræbelser i saa henseende, hvorved øvrigheden paa stedse flere omraader tog sig af slavernes sag, først og fremmest ved begrænsningen i ejernes ret til at straffe arbitrært, ved skoletvang og meget andet. Men dernæst ligger der en elementær økonomisk betragtning til grund for planternes ændrede behandling af slaverne. Da man nu ingen tilførsler kunne faa, maatte man simpelthen passe paa dem, man havde. Det var nu – i modsætning til slavehandelstiden – ufordelagtigt at lade negrene arbejde sig til døde over en kort periode. De kunne ikke erstattes, og afskrivningen blev for dyr. Negerkvinderne skaanedes for det haarde arbejde ved holning og kapning af sukkerrørene. Det gjaldt om at hindre de deraf følgende aborter. Man maatte jo nu interessere sig for et rationelt børnetillæg. Naar negerbebyggelserne i tidens løb blev langt bedre, viser det kun, at omsorgen for slavernes sundhed ogsaa udstraktes til boligforholdene.

Tidsrummet 1815–48 rummer ikke betydelige ændringer i øernes *skatteforhold* ud over indførelsen af absentskatten. Derimod er vi for første gang i stand til at sige noget om skatteprocenten paa grundlag af en opgørelse, der blev foretaget af kommissionen af 1823 for at vise, at skatterne ikke var urimelige, saaledes som planterne stadig paastod. Opgørelsen viser, at skatteprocenten, der jo ikke var progressiv, for planterne androg $14^{5}/_{12}$ %, hvoraf kun $13/_{4}$ % faldt paa de kommunale afgifter. Hovedskatten er udførselstolden af sukker og rom, som udgjorde i alt $10^{1}/_{6}$ %.

Af disse efter datidens forhold ganske anselige skatter tilflød en del den danske statskasse som direkte overskud af øerne. For aarene 1816–28 angiver Erichson overskudet til 430.573 rbd i aarligt gennemsnit (338.000 rd v.c.) med maksimum i 1816 med 732.000 rd v.c. og minimum 1823 med 92.000. I begyndelsen af trediverne faldt tallet under indflydelse af den nye krise, hvad der som nævnt bidrog stærkt til, at staten lyttede til planternes forslag om handelens frigivelse. I aarene fra midten af trediverne laa tallene saaledes:

1835	98.000	rbd
1836	158.000	„
1837	100.000	„
1838	161.000	„

I fyrrerne var der vel i enkelte aar endnu overskud, men taget som helhed gav Vestindien i dette tiaar staten et direkte tab paa 133.000 rbd, hvorved Bergsøe oven i købet bemærker, at staten desuden lider og i mange aar har lidt et aarligt tab paa 155.000 rbd i toldindtægter ved den begunstigelse, som St.Croix-sukkeret nyder i moderlandet frem for fremmede sukkere.

Disse sørgmodige tal afrunder billedet af Vestindiens økonomiske forfald. De blev ikke uden politisk konsekvens i Danmark. Da den vestindiske eventyrhøne ikke længere formaaede at yde sine aarlige guldæg, fandt de liberale i Danmark, at den var moden til slagtning. Vi har allerede hørt røster i den retning. De bliver talrigere i den kommende tid.

DANSK VESTINDIEN

1848–1880

POLITISKE BRYDNINGER OG SOCIAL URO

AF

FRIDLEV SKRUBBELTRANG

EFTER FRIGØRELSEN

EMANCIPATIONEN var en kendsgerning. Den langsomme fremmarch mod negerfrihedens forjættede rige var afbrudt. I et spring, et sæt stod den sorte mand ved maalet, til overraskelse for ham selv og forvirrende nok for hans hvide formynder, der ikke tilstrækkeligt havde forberedt den nye tingenes tilstand. Hvad ville følgerne blive? Ogsaa moderlandet følte sig overrumplet. Til Danmark naaede efterretningen om negerrejsningen via England i begyndelsen af august 1848. Offentligheden omfattede koloniernes forhold med en vis interesse. Det nationalliberale blad „Fædrelandet" havde 1. juli bragt et brev fra St.Croix. Læserne hørte her om den patriotiske stemning paa øerne, efter at det slesvigholstenske oprør var blevet bekendt. Kun de flensborgske skibes kaptajner havde følt sig forlegne ved situationen. De „varme ønsker for moderlandets held" havde givet sig praktiske udslag i indsamlinger, der tilsammen indbragte en anselig sum. Men tysk og slesvigholstensk ejendom var ikke blevet beslaglagt.

Naturligvis burde øerne berøres af fremskridtets velgørende strøm, og man stolede paa, at mens uroligheder bredte sig i andre vestindiske besiddelser, var „vore negres stemning overmaade god". Hvad man i liberal aand ventede og krævede, var reformer i styrelsen, og kritikken mod guvernør *von Scholten* fandt hvasse udtryk. 5. august bragte „Fædrelandet" en artikel, der fremhævede nationens ret til at kræve vigtige og ansvarsfulde poster besat med kundskabsrige, pligtopfyldende mænd, der havde „et uplettet navn og en ren og ubesmittet karakter". Udtrykkeligt blev det sagt, at v.Scholtens vestindiske styre snarest maatte ophøre. Faa dage senere kom saa efterretningen, at det allerede var sket, og nu hed det i et nyt brev fra Christianssted, at samme v.Scholten fejgt og vankelmodigt havde givet op, ligesom ogsaa hans stedfortrædere saa gennem fingre med de emanciperedes selvraadighed.

St.Croix-korrespondenten var meget vel klar over, at negerfrigørelsen kunne vække helt andre følelser i et København, hvor de liberale ideer var den politiserende ungdoms nektar og ambrosia. Med blanke øjne ville man juble over, at friheden havde vundet en ny sejr. „Danmark skal ej længere nævnes blandt de stater, der begunstiger slaveriet –". Korrespondenten maatte dog mene, at ogsaa andre overvejelser ville gøre sig gældende: „. . . det unge Danmark er netop kommet saa vidt i sin politiske erfaring og indsigt, at jeg kan tænke mig, dets sympatier vil være nogenlunde lige delt imellem de tvende partier her, som i disse dage har bekæmpet hinanden". Men i hvert fald var det, mente meddeleren, „en uberegnelig skade, at negrene har fravristet os deres frihed, at det ikke er os, som frivilligt har skænket dem den". Hertil kom, at der ingen forberedelser var truffet, før emancipationen skulle føres ud i livet. Der gjaldt ingen arbejdsbestemmelser, ingen faste regler for gamles og syges underhold, og endnu havde regelmæssig skolegang ikke lært den opvoksende ungdom, at ogsaa den emanciperede skulle arbejde.

Arbejdsforholdene *maatte* reguleres, da emancipationen ellers ville betyde øernes økonomiske ruin. v.Scholtens proklamation havde 3 maaneder tidligere sikret plantagenegrene brugen af deres huse og jordlodder som hidtil, men arbejdet skulle for fremtiden betales efter overenskomst. Et stykke ind i juli 1848 var arbejdet blevet genoptaget paa en del plantager, og 10. juli holdt planterne møde og indvalgte seks mand i en komité, der skulle gøre udkast til arbejdsregulativer og fastsætte negrenes arbejdsløn.

Der førtes klager over plantagenegre, der ikke mere ville arbejde eller forlangte en urimelig betaling. Paa mange plantager var der betydelige ødelæggelser, og det kneb med at faa virksomhederne i gang.

Planterne maatte fremfor alt sikre sig arbejdskraft. Det var helt i deres interesse, naar det den 29. juli blev paabudt, at landnegrene skulle søge lovligt erhverv ved fast arbejde og forblive paa den plantage, hvor de var lejet til arbejde. Landarbejderne skulle dog for fremtiden kun være bundet ved 1-aarige kontrakter, der tillige bestemte arbejdets omfang og beskaffenhed samt arbejdsvederlaget. Plantageejerne skulle indgive oplysninger om disse kontrakter til politimesteren, der maatte sørge for deres overholdelse og tage sig af løsgængere. Med gennemførelsen gik det ikke særlig glat. I høsttiden benyttede mange arbejdere sig af det faktum, at de nu var uundværlige for planterne. Desuden nærede de haab om, at den nye generalguvernør, der først naaede til øerne den 26. november, ville udstede anordninger, der kunne give dem gunstigere arbejdsbetingelser og værne om de gamle og syge negre, som efter mange planteres mening ikke mere havde krav paa underhold af plantagen.

Det kgl. aabne brev af 22. september 1848 havde stadfæstet v. Scholtens proklamation af 3. juli, „saaledes at herefter ingen ufri tilstand for nogen del af befolkningen skal bestaa paa Vore vestindiske øer". Der udtales allerhøjeste mishag med alle, der efter proklamationen havde gjort sig skyldige i uordener og strafværdige angreb paa deres medborgeres person og ejendom, men samtidig forventning om, at negrene ville vise sig værdige til den plads, der var dem indrømmet i det nye borgerlige samfund, saa at de „med lydighed og føjelighed ville efterkomme de bestemmelser, som Vi agte at give for at ordne de nye forhold paa øerne".

Etatsraad *P. Hansen*, der tidligere havde virket energisk i kolonien Tranquebar, var udset til som kongelig regeringskommissær og fungerende generalguvernør at reorganisere forholdene paa de tre øer, hvor han den 27. november overtog styrelsen med den højeste militære og civile myndighed. Det kgl. aabne brev blev paa denne dag oplæst i guvernementshuset i Christianssted, hvor en repræsentativ forsamling havde indfundet sig. Indbudt var ikke blot samtlige civile og militære autoriteter og borgerraadenes medlemmer, men ogsaa „en talrig forsamling af øens indvaanere af alle stænder". Den nye guvernør havde paa overfarten haft tid nok til at forestille sig det værste og fandt nu forholdene bedre end ventet. At høsten tegnede godt var „af vigtighed til genrejsningen af den sunkne kredit", og heldigvis havde de frigivne negre ikke vist tilbøjelighed til at forlade øen. De fleste vendte lidt efter lidt tilbage til deres plantager. Derimod var de ret uvillige til at slutte aarskontrakter, og alt for mange søgte til byerne, gik i haandværkerlære eller havde „særdeles lyst til at drive om med handelsvarer". Men Hansen udtalte straks i sin første rapport embedsmandens sømmelige forhaabning om, at alt sligt ville lade sig rette „ved regulationer, et bedre politi og hensigtsmæssig skoleundervisning".

Den 28. november forlod da de spanske styrker, der havde hjulpet regeringsmagten, St. Croix, medbringende ros for mandstugt og god opførsel. Lidt uro havde der ganske vist været før etatsraad Hansens ankomst, mest blandt byernes farvede befolkning, der for Frederikssteds vedkommende havde haft forbindelse med juliopstanden. Men bortset fra et enkelt optrin var forholdene paa landet tilfredsstillende. Ved plantagen „The two Friends" kom det 9. december til et blodigt sammenstød, da militæret deltog i arrestationen af nogle arbejdere. Negre overfaldt vagterne med stenkast, og da arbejderne ikke ville sprede sig, blev de beskudt. En kvinde mistede „uheldigvis" livet, som det hed i rapporten. Et par dage senere sammenkaldte guvernøren negerrepræsentanter fra hver plantage i det store Centerdistrikt til et møde ved Kingshill. I rolige og milde ord foreholdt han dem deres opførsel, og det synes at have gjort et godt indtryk paa de forsamlede 2–300 mænd og kvinder. I etatsraad Hansens øjne var negerbefolkningen „ingenlunde ilde disponeret", men for lettroende og modtagelig for paavirkning fra urolige gemytter, og af dem fandtes der en del. I sin første rapport indrømmede han, at skylden undertiden

Parti fra St. Jan. Plantagen „Caroline" ved Koralbugten. Fr. v. Scholtens skitsebog

kunne ligge hos arbejdsgiverne. „Meget beror ogsaa paa behandlingen, og blandt plantageforvalterne var der mange, der ikke forstaar at sætte sig ind i de nye forhold, som overgangen fra slaveri til frihed fører med sig." Hansen glemte heller ikke at fremhæve den eksemplariske opførsel, negrene viste ved en ildebrand paa plantagen „Barren Spot", samt at negerbefolkningen paa ingen maade havde misbrugt den frihed, som guvernøren trods advarsler havde tilstaaet dem i julen og ved nytaarstid.

Alt dette lød meget smukt, men opgaven var jo ikke blot at skaffe ro til veje og efterhaanden udøse sociale, økonomiske og kulturelle reformers velsignelse over øernes arbejderbefolkning. Det var arbejdsgiverne, etatsraad Hansen først og fremmest skulle forhandle med. De følte sig forurettede og gjorde krav paa at faa arbejdet paa plantagerne udført af den sædvanlige arbejdsstyrke og til en rimelig pris. De ønskede ikke at paatage sig forsorgen for negre, der ikke kunne gøre nytte for føden. Og af staten forlangte de en betydelig erstatning for den 12-aarige overgangsperiode, der saa brat var blevet afkortet til 11 maaneder.

Plantere paa St.Croix og plantageejere, der opholdt sig i London, havde i adresser til Frederik VII i maj 1848 frembaaret deres lykønskninger for den nye monark, der traadte til „i en tid fuld af bevægelse og fare, som kun en viis og kraftig regering vil kunne styre staten igennem". Hovedtemaet i begge adresser var slaveriets ophævelse, som ifølge reskriptet af 28. juli 1847 ville være en kendsgerning fra 1859. „Dette lovbud . . . traf os uventet, og det fastsatte tidsrum af 12 aar overraskede os ved sin korthed; men vi indsaa dog, at vi ikke for nogen meget længere tid ville kunne haabe at modstaa tidsaandens uafviselige fordring til slaveriets ophør". Hvad man turde se hen til, efter en lempelig og fredelig overgangstid, var en nyordning, der „paa tilfredsstillende maade skulle forene og forsone de be-

staaende ejendomsrettigheder med den kristelige morals fordring paa menneskelig frihed". Skræmt af erfaringerne fra den alt for pludselige negeremancipation paa de britisk-vestindiske øer 1834 ønskede man rettidigt at forberede den store forandring, for at negerbefolkningen jævnt og naturligt kunne gaa over „fra slaveri til frihed, disse to største yderligheder i de menneskelige forhold".

Og nu? Alt var kommet anderledes, hurtigere og voldsommere. Plantere og plantageforvaltere havde følt grundlaget for deres eksistens skride under sig. Uden sikkerhed for erstatning havde de mistet deres slaver, og selv om de fleste negre blev, hvor de havde arbejde, var det dog stadig uvist, om plantagedriften ville blive rentabel under de nye forhold. Kunne man skaffe arbejdsregulativerne af 29. juli overholdt, saa alle negre indgik aarskontrakter og arbejdede 9 timer daglig undtagen om lørdagen?

Meget afhang af den fungerende generalguvernør og hans hjælpere. Etatsraad Hansen modtog allerede i de første uger henvendelser fra borgerraadet og forskellige ejendomsbesiddere, han førte mundtlige forhandlinger med „mænd, paa hvis erfaring, kundskab og retskaffenhed man kunne stole". Før sin afrejse fra Danmark havde han søgt den hjemvendte guvernør v. Scholtens raad, og resultatet var bl. a. en række „regulationer for negrene": man maatte sikre sig mod udvandring fra øerne, bringe løsgængerilovene i anvendelse og indføre arbejdskontrakter, der skulle gælde et halvt eller et helt aar. Men arbejdstiden burde indskrænkes til 9 timer de 5 ugedage, og arbejderne skulle sikres naturalier (ogsaa tøj) samt læge og sygepleje, ligesom borgerraadene skulle tage sig af gamle og arbejdsudygtige. Efter von Scholtens opfattelse ville det gøre stærkt indtryk paa negrene, om de, der var straffet 2 gange for løsgængeri, en tid blev sendt bort fra øerne.

Udviklingen paa de engelsk-vestindiske øer var det store skræmmebillede. Efter den hastigt indførte emancipation havde negrene frit kunnet vælge erhverv, men senere havde man maattet drive dem til arbejde ved strenge straffe for løsgængeri. Det dansk-vestindiske styre havde allerede ved regulativet af 29. juli 1848 udpeget andre veje. Ved kontrakttvang og fastsat løn ville man holde paa landarbejderne. Aarskontrakterne gjorde dem snarest til tyende, selv om familien fik hus og lidt jord. I den instruktion, handelsministeriet udformede til brug for etatsraad Hansen, anbefaledes det udtrykkeligt at lægge den danske tyende- og løsgængerilovgivning til grund for den vestindiske arbejdsanordning, der skulle sikre planterne fast arbejdskraft paa længere tid. Men den nye guvernør ville i negrene se en husmandsbefolkning. Mange aar senere motiverede hans virksomme medhjælper, guvernementssekretær F. E. Elberling, den provisoriske regerings indstilling over for landarbejderne: „Man søgte at holde dem ved plantagerne, ikke blot fordi det var det hensigtsmæssigste og fordelagtigste for plantageejerne, men tillige og væsentligen, fordi det var det ønskeligste og kæreste for arbejderne selv, idet de ligesom vore bønder havde en særegen forkærlighed for det sted, hvor de var født eller i længere tid havde haft ophold. Ingen lovforskrift ville i den henseende have været nødvendig, hvis arbejdsbefolkningen ikke paa den tid havde været paavirket dels af andre, dels af egne uklare ideer om den skænkede frihed, som mange mente netop bestod i at forlade det tilvante arbejde, og arbejde, naar og hvorledes man ville." Paa flere af de engelske øer var frie negre undertiden blevet selvstændige landbrugere, men den mulighed var spærret paa de dansk-vestindiske øer, hvor storbrugene (plantagerne) helt dominerede.

Det var guvernørens opfattelse, at negrene ikke forstod sig paa private overenskomster (hvor skulle de kende dem fra?) og var mistroiske over for løfter ud i fremtiden, mens de derimod stadig nærede stor respekt for befalinger, der udgik fra de øverste autoriteter. Konsekvensen maatte være, at regeringen gav yderst indgaaende forskrifter m. h. t. arbejdsforholdene, som det ogsaa skete den 26. januar 1849 i en „provisorisk anordning til at bestemme forholdene mellem landejendomsbesiddere og de frie arbejdere af landbefolkningen". Her fik regeringen haand i hanke med landarbejderforholdene og indførte ensartede bestemmelser for hele omraadet. „Den omstændelige detail i reglementet overlader intet til

Plantagen „Mary's Fancy" paa St.Croix. I forgrunden arbejder negre under opsyn. Maleri af Fr. Melbye

privat overenskomst", kunne etatsraad Hansen med en vis stolthed sige om denne anordning, der skulle faa en meget længere levetid, end man dengang kunne forudse. Den nye arbejdsforholdenes grundlov gik først under, da en anden og langt mere ødelæggende opstand 30 aar senere havde hærget St.Croix-samfundet, til forfærdelse ogsaa for de andre øer og moderlandet.

Anordningen af 26. januar 1849 slog fast, at ingen arbejdskontrakt for fremtiden var gyldig, medmindre den var indgaaet i vidners nærværelse og indført i plantagebogen. Overmaade vigtigt var det, at allerede indgaaede arbejdsaftaler blev overholdt. Derfor skulle alle kontrakter gælde fra oktober til oktober og opsigelse fra arbejdsherrens eller arbejderens side kun finde sted een gang om aaret, i august maaned. Undtaget var kun overenskomster, der var indgaaet i overværelse af politimesteren, som desuden ved kendelse kunne hæve kontrakter, naar der anførtes gyldige grunde til ophævelsen. Ægtefolk fik lov at flytte sammen, og børn under 15 aar kunne flytte til deres mødre, naar den plantageejer, der skulle modtage de flyttende, ikke modsatte sig det. Først efter lovlig opsigelse kunne en landarbejder fæste sig bort til en anden plantage, og den arbejdsgiver, der søgte at lokke en arbejder af anden mands tjeneste, kunne drages til ansvar. I de tilfælde, hvor plantageejer eller forvalter misligholdt en kontrakt og hindrede landarbejderen i at rejse efter lovlig opsigelse, maatte de betale ham „fuld skadegæld" og bøde indtil 20 vestindiske dollars.

Arbejderne fik indskærpet, at de maatte „troligen udføre deres gerning og villig efterkomme arbejdsherrens eller hans istedtræders befalinger og tilhold". De skulle som hidtil uden vægring forrette alt forefaldende arbejde i marken eller ved værkerne, medmindre kontrakten udtrykkeligt gjorde undtagelser. Negeren maatte ikke forlade sit arbejde, selv om han mente sig forurettet, men senere kunne han gaa til plantageejer eller øvrighed med sin klage. En bydende husbondrøst lod sig ofte høre i anordningens paragraffer: „Det er enhver arbejders pligt ved alle lejligheder og til alle tider at beskytte hans herres ejendom og afværge al beskadigelse eller overlast, at paagribe de skyldige og ikke understøtte eller fordølge nogen ulovlig fremfærd".

Arbejdsugen var nu som før 5 dage, lørdag var fridag. Der skulle arbejdes fra sol stod op, til den gik ned, normalt med en fritime til frokost og to timers middagspavse kl 12–14. For ekstraarbejde blev

landarbejderne fritaget, uanset tidligere aftaler, men skulle dog bringe trækdyr paa stald eller i fold og røgte dem som hidtil brugeligt. I høsttiden maatte alle arbejdere ved sukkermøllen og i kogehuset som forhen arbejde i frokost- og middagstimer, og mod ekstragodtgørelse skulle kogemænd, fyrbødere, magasbærere m.fl. fortsætte arbejdet efter solnedgang, om det forlangtes. Møllen maatte dog ikke gaa efter kl 18, og al kogning skulle normalt ophøre kl 22, men guvernøren kunne give særlig tilladelse og træffe bestemmelse om ekstrabetaling. Alle voksne arbejdere havde visse forpligtelser til at holde nattevagt, passe kreaturer o.l. ekstrabetalte arbejder.

Som arbejdsvederlag kunne negrene opnaa 1) brugen af et hus eller dog en lejlighed for dem og deres børn, „at bygge og holdes vedlige af plantagen, men at holde i tilbørlig stand af beboeren", 2) brugen af et stykke jord paa 30–50 kvadratfod pr arbejder af 1. og 2. klasse og 3) en pengeløn paa henholdsvis 15, 10 og 5 cents pr arbejdsdag for 1., 2. og 3. klasses arbejdere. Til den sidste klasse hørte børn og svagelige landarbejdere. Fik arbejderne efter fælles overenskomst deres sædvanlige ration af mel og sild, fragik der 25 cents om ugen. Ammer, der forsømte 2 arbejdstimer daglig, fik kun betaling for 4 arbejdsdage. Forældre modtog betalingen for deres børns arbejde. For ekstraarbejde i mølle og ved transport blev der betalt 1 styver i timen, og kogemænd, fyrbødere og magasbærere kunne opnaa indtil 20 cents pr dag i den tid, hvor kogning blev fortsat til sent om aftenen; men for arbejde paa skift ydedes ingen ekstrabetaling. Ogsaa haandværksfolk blev efter deres arbejdsevne inddelt i 3 klasser, og 1. klasse kunne opnaa 20 cents pr heldag. Med plantageejerens samtykke kunne en haandværker holde lærlinge, der da var bundet for mindst 3 aar og ikke kunne afskediges eller forflyttes uden øvrighedens samtykke. – Ønskede en landarbejder ogsaa at tjene noget om lørdagen, havde hans egen plantage fortrinsret til hans arbejde, og mere end 20, 13 eller 7 cents, alt efter hans klasse, maatte man ikke give ham i dagløn. Lørdagsarbejde kunne ogsaa paalægges landarbejderen som straf for forsømmelighed, og betalingen var da almindelig dagløn.

Bedst stillet var *driveren* (arbejdsformanden), der fik $4^1/_2$ dollars pr maaned, hvis kontrakten ikke fastsatte andet. Hans pligt var det at føre tilsyn med alt arbejde, overholde orden og fred paa plantagerne og forebygge arbejdsuorden. Forsømte han sit ansvarsfulde hverv, kunne han til enhver tid afskediges, dog kun med øvrighedens tilladelse.

Arbejdsforsømmelser straffedes iøvrigt med bøder og tab af dagløn, forældre blev mulkteret, hvis de holdt deres børn fra arbejde, og forsømmelighed i høsttiden kunne medføre tillægsstraf. Arbejdsnedlæggelser eller anden opsætsighed skulle undersøges af øvrigheden og straffes efter loven. Med bøder og fængselsstraf truedes arbejdere, der ikke kunne bevise, hvorfra de havde mistænkelige „ejendele". Ingen arbejder maatte tilegne sig træ, græs, urter og frugter uden særlig tilladelse, ikke heller skære sukkerrør eller brænde kul.

Indtil syge- og fattigforsorgen kunne ordnes paa mere tilfredsstillende maade, blev byrderne fordelt mellem familien og planteren. Syge og affældige skulle som hidtil plejes af deres paarørende paa plantagen. Indtraf alvorlig sygdom, skulle ejeren dog bekoste hospitalsophold, ligesom spæde børns pleje i arbejdstimerne burde ske paa plantagens bekostning. Over for tegn paa smitsom sygdom maatte man være paa post. Forvalteren skulle anmelde forsømmelser, og mødre kunne drages til ansvar, om de vanrøgtede deres børn. Mistanken vendte sig mod negrenes lyst til at drive den af, naar lejlighed gaves. Hvis sygemeldte arbejdere strejfede om, blev det simpelthen regnet for arbejdsforsømmelse, og simulanter kunne komme ud for noget saa relativt sjældent som lægeundersøgelse.

Den røde traad gennem alle disse arbejdsbestemmelser, der paa mange punkter mindede om dansk tyende- og husmandslovgivning i ældre tid, var bestræbelsen for at sikre plantagerne den nødvendige arbejdskraft. Stadig frygtede man bortvandring til byerne eller flugt til andre øer. Anordningen var

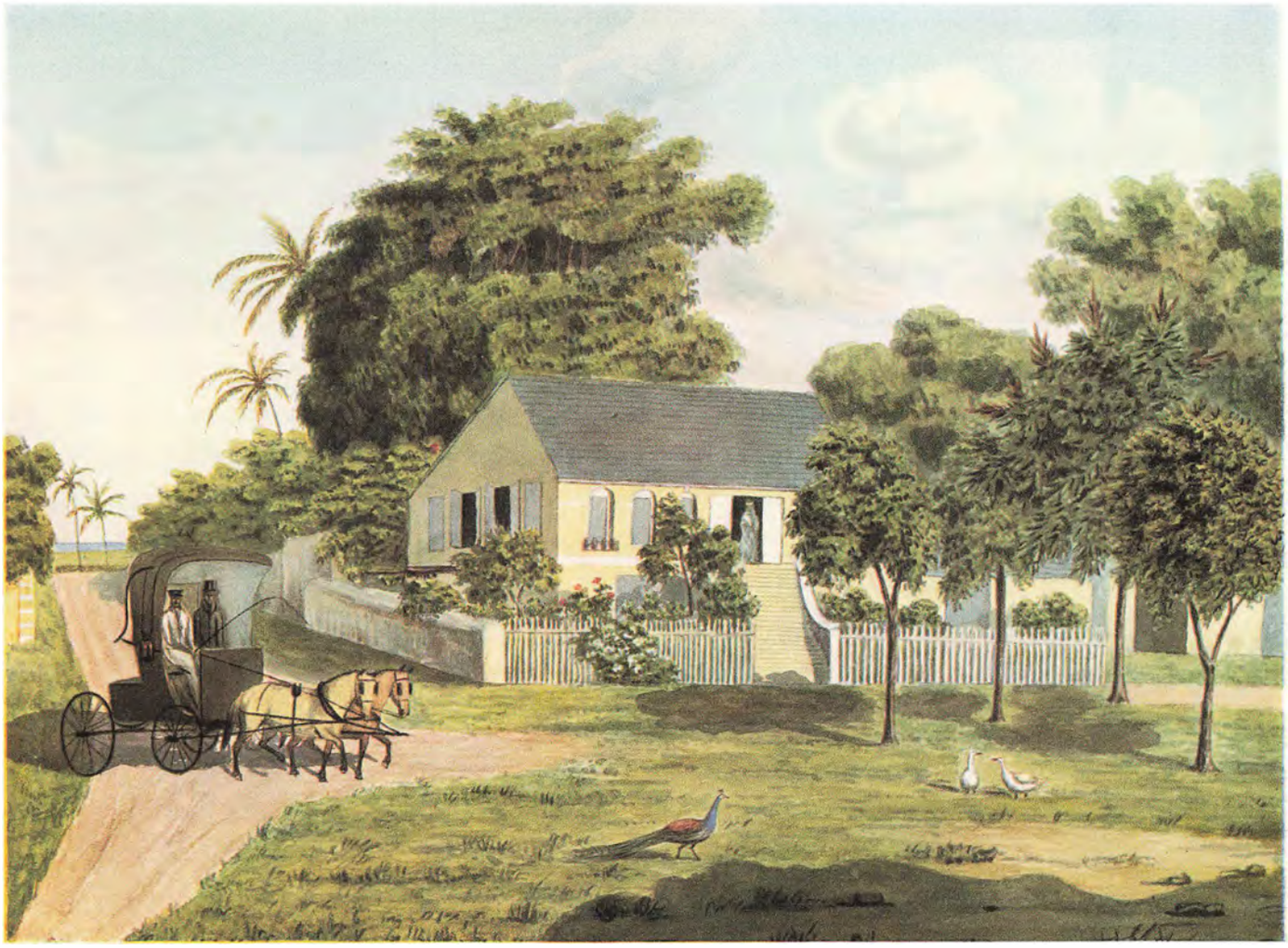

Plantagen „La Grange" ved Vestenden, St.Croix. Fr.v.Scholtens skitsebog

egnet til at berolige planterne, men der opstod en vis uro blandt negrene. Rygtet gik, at arbejdsregulativerne slet ikke var udstedt af generalguvernøren, det hele var opspind af planterne, forsøg paa atter at gøre negrene til slaver. Men de opblussende stemninger faldt, og „frihedsdagen" forløb i ro. 2. juli 1849 udeblev dog negrene paa de fleste af Centerdistriktets 77 plantager, men politiet og gendarmeriet greb ind, og arbejdet fortsattes den 3. juli, skønt landarbejderne havde ret til at bede sig fritaget. I august 1849 viste det sig, at arbejderne i stor udstrækning benyttede deres opsigelsesret. Mange yngre negre ville være haandværkere eller søgte til byen som tjenestefolk, handlende eller sypiger. Planterne ventede stor arbejdsmangel, men flytningerne omkring 1. oktober blev færre end frygtet og foregik i reglen „med lige saa megen orden og rolighed som en skiftetid i Danmark".

Faren for arbejderuroligheder fortonede sig. Men planterne havde lært at gribe efter nye chancer for at dække eller reducere arbejdsbehovet. I rapporter fra 1849 tales der om indførsel af dampmaskiner og stigende anvendelse af plove, hvor terrænet tillod det. Med stolthed noterede styrelsen sig, at en portugisisk familie (4 voksne og 2 børn) fra en af de engelske øer var søgt til St.Croix, lokket af rygtet om, at man kunne faa fast arbejde under lovens beskyttelse og mod rimelig betaling. Portugiserne sluttede kontrakt med en planter om almindeligt forefaldende arbejde, „i enhver henseende paa samme betingelser som plantagens øvrige arbejdere". Rapporten fejrede de nyankomne med anerkendende adjektiver: de var godmodige, flittige, ordentlige, opfindsomme og „nævenyttige" (fingernemme) og stod paa venskabeligste fod med de farvede plantagearbejdere, „som syntes med ikke liden forundring at betragte de hvide folk, der udfører samme arbejde som de". At frie arbejdere fra engelske kolonier søgte bedre erhverv paa St.Croix, gav haab om en hidtil ukendt arbejdskonkurrence. „Negrene vil se, at der for-

uden dem ogsaa kan faas andre folk til at dyrke plantagerne, og dette vil rimeligvis opvække en gavnlig kappelyst". Planterne turde næppe tro det, men styrelsen havde i hvert fald faaet en fjer i hatten.

Flere af de fremtrædende storbesiddere skal have følt sig skuffet over, at de ikke blev spurgt om raad, før nyordningen blev fastslaaet, og vendte deres kritik mod dens bestemmelser. Den stærkt politisk interesserede prokurator N. A. Bahneberg beklagede i „Fædrelandet", at guvernøren ikke havde ladet baade juridisk og landøkonomisk kyndige mænd udarbejde arbejdsreglementet for derefter at lade regering, overret, politimestre og borgerraad (eller et udvalg af plantere) udtale sig om forslaget. Ingen autoritet havde afgivet erklæring, kun private raadgivere havde medvirket. Bahneberg kritiserede endvidere den normerede arbejdsløn, der ødelagde „frihedens kriterium, fri konkurrence". Man burde kun have fastsat maksimums- eller minimumsløn, og de stærkt detaljerede arbejdsbestemmelser var uheldige. En anden artikel i „Fædrelandet" indrømmede, at man for at undgaa sociale forstyrrelser maatte begrænse de lavere klassers ret til at gaa ledige. Men ved at bevare samme arbejdsform som under slaveriet berøvede man negrene deres individuelle frihed. Een aarlig opsigelsestermin var for lidt, man risikerede tilmed, at de tidligere slaveejere enedes om ikke at modtage hinandens arbejdere. Etatsraad Hansen havde ikke forstaaet, at man maatte afpasse lønnen efter arbejdsmængde og -kvalitet, hvis negrene skulle lære at følge det frie samfunds love.

Det var den økonomiske liberalismes store tid, og den vestindiske arbejdsanordning krænkede unægtelig teorien om arbejdsfrihed. Synspunktet var ikke arbejdervenligt. Man fandt det beklageligt, ja undergravende for familielivet, at negrene ikke skulle bære hele byrden ved den sociale forsorg, og frygtede, at arbejdsgiverne ville komme til at betale alt for dyrt, naar den dovne kunne faa samme løn som den flittige. Det blev antydet, at man her sporede indflydelse fra „større og mindre landejendomsbesiddere" af den v. scholtenske kreds, der kun en kort tid ville beholde deres ejendomme og derfor var ubekymret om øernes velfærd paa langt sigt. Arbejdsgivernes kritik udløstes i kravet om størst mulig kontraktfrihed, ganske som godsejernes under 1790ernes hoverilovgivning i Danmark. De færreste gjorde sig klart, at de dansk-vestindiske plantere næppe saa let som danske godsejere kunne skaffe sig det nødvendige antal landarbejdere.

Paa den danske rigsdag var direktør V. Rothe i november 1850 kontraktfrihedens talsmand: „... det synes for enhver, som staar uden for forholdene, som om det strider aldeles mod de principper, som maatte ligge til grund for ordningen af arbejdet hos en befolkning, – som man dog vil holde og vistnok ogsaa i virkeligheden anser for fri – og som maa være frihed i overenskomst mellem arbejderne og arbejdsherren om den betaling, som skal erlægges". Rothe anførte som et skræmmende eksempel, at en forvalter var blevet idømt en større bøde, fordi han havde betalt en flittig neger det dobbelte af den i loven tilladte arbejdsløn, da han faktisk ved brændehugning om lørdagen præsterede 18 bunker, hvor den normale arbejdsydelse kun var 9. Finansminister W. Sponneck holdt sig derimod til de mange vidnesbyrd om arbejdsreglementets hensigtsmæssighed, som guvernementet kunne anføre. Regeringen var dog paa mange punkter betænkelig. Finansministeriet havde forhandlet indgaaende med justitsministeriet om arbejdsanordningen, og det var hensigten at indføre de ændringer, som efter nogen tids erfaring maatte vise sig særlig paakrævede. Denne betydningsfulde arbejdsforfatning var sikkert mere end nogen anden provisorisk anordning medvirkende til, at regeringen i København søgte at indskrænke den udsendte regeringskommissærs myndighed i juni 1849. Allerede i den grundlovgivende rigsforsamling blev tanken om en koloniallov bragt paa bane. Men til forsvar for kolonistyrelsens provisoriske forholdsregler henviste regeringen til den vedvarende arbejdsro. Et tveægget argument, der efter manges mening kun viste, at frigørelsen var en sund og naturlig ordning, som burde have været indført for længe siden.

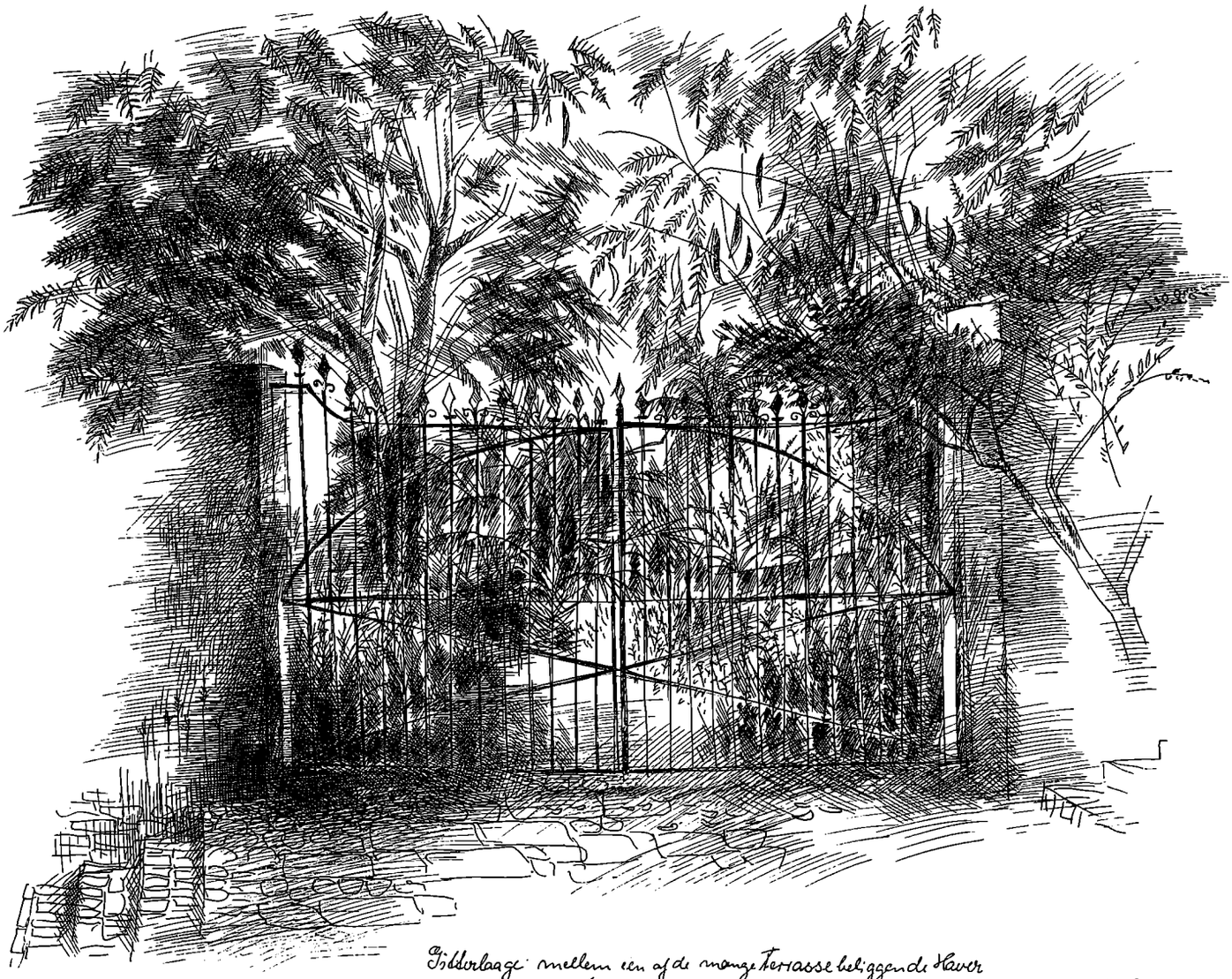

Fra anden side kom en socialt betonet kritik til orde. I marts 1850 sendte The Anti-Slavery Society to repræsentanter til de danske kolonier for at indhente efterretninger om tilstandene efter emancipationen, og man lagde dem ingen hindringer i vejen. De to kvækere John Candler og George Alexander kom til det resultat, at arbejdsanordningen simpelthen havde ophævet frihedsproklamationen. I deres rapport hed det om negrene bl. a.: „De kan ikke forlade herrer eller opholdssted oftere end een gang om aaret og slet ikke deres beskæftigelse; den pengeløn, de modtager, er særdeles ringe og bestemt ved lov; deres daglige arbejde er dem foreskrevet, og de er indskrænket i deres flyttefrihed. Den væsentligste del af den flyttefrihed, som bliver tilbage, er, at de een gang om aaret, naar deres aarskontrakt ophører, kan sige op, men saa maa de finde arbejde et andet sted eller købe sig et pas og forlade øen." Alt dette var jo rigtigt, men i praksis tog meget sig lysere ud end for en principiel betragtning. Kvækerne indrømmede gerne, at negerhusene i Dansk Vestindien var langt mere tiltalende, end det var tilfældet med de fleste tidligere slaveboliger paa de engelske øer: „man behøver kun at tro, at de er virkelig fri, for at glæde sig ved dette syn".

Den engelske præst paa St. Thomas mente, at arbejdsanordningen var i saavel landnegrenes som planternes interesse. Han indsaa, at der maatte ske afvigelser fra de i almindelighed saa prisværdige liberalistiske grundsætninger, hvis arbejdernes kaar ikke skulle blive værre end under slaveriet. Ved juletid 1849 havde øerne besøg af en engelsk jurist, der fandt, at guvernør Hansens forholdsregler havde faaet almindelig tilslutning, uanset den større eller mindre optimisme, der prægede planternes syn paa fremtiden. Betegnende nok havde deres kolleger i engelske kolonier anbefalet at faa mange af de danske forskrifter indført paa deres egne plantager.

Som de pæne negerboliger maatte tages til indtægt for forholdene i slavetiden, var den nye arbejdslov udsprunget af emancipationens første og stærkeste krav, rejst af de besiddende, der jo følte sig ramt. At faa arbejdsbehovet dækket til rimelig pris var i øjeblikket det vigtigste for plantageejerne, kun derved ville de straks kunne sikre sig en vis erstatning for det saa brat afbrudte slavehold. I samme retning virkede en told- og skattelovgivning til lettelse for ejendomsbesidderne. For plantagedriftens økonomi var de afgørende faktorer dog arbejdssituationen, høstudbyttet og verdensmarkedets sukkerpriser.

Arbejdsproblemet paa landet syntes løst, men *erstatningsspørgsmaalet* stod tilbage. Her kunne ogsaa de tidligere slaveejere i byerne stille deres krav. I det aabne brev af 1. juli 1849 havde kongen udtalt sin glæde over den fremadskridende reorganisation, men kunne „for tiden" ikke give tilsagn om erstatning til „de forrige besiddere af ufrie". Næsten lige saa foruroligende var bemærkningen om, at der ved arbejdsreglementet sikredes arbejderne, „hvad retfærdighed og billighed i øjeblikket tilsiger". – Kunne der i nær fremtid ventes ændringer til fordel for landarbejderne?

Planternes synspunkter kom til orde i et andragende fra forhenværende slaveejere og St. Croix' borgerraad til regering og rigsforsamling. Emancipationen af 3. juli 1848 ansaas for unødvendig. Ejerne havde ikke givet anledning til uroen, som det ville have været muligt at undertrykke ved passende forholdsregler. Man kunne henvise til, at erstatningspligten var anerkendt af kolonimagter som England, Frankrig og Sverige, samt til, at der i det kgl. aabne brev af 29. juli 1849 lovedes jyderne erstatning for den skade, deres landsdel under krigen havde lidt for helhedens skyld. Erstatningen til ikke-plantere maatte blive den fulde værdi af negrene („for mange det eneste, de ejede"), mens planterne havde krav paa det beløb, hvormed deres ejendom var blevet forringet. Ogsaa panthaverne var ramt, især de mange umyndige, hvis midler overformynderiet havde investeret i plantageejendomme o. l.

Som fungerende guvernør erkendte P. Hansen, at de tidligere ejere havde krav paa erstatning for det arbejdstab, de havde lidt. Ejere af by- og husnegre havde mistet hele indtægten af slavernes arbejde, plantageejere og panthavere havde lidt tab ved ejendommenes værdiforringelse, mens planterne i almindelighed havde krav paa erstatning for den merudgift, jordens dyrkning ved frie arbejdere ville medføre. Derimod kunne hverken Hansen eller efterfølgeren, guvernør H. D. F. Feddersen, indrømme, at negerejerne havde krav paa fuld erstatning for slaverne som ejendomsgenstand.

Endnu mindre kunne regeringen i København anerkende, at de tidligere slaveejere havde et retskrav. „Slaveriet er i sig selv en institution, der strider imod religion og retfærdighed, og som derfor i et civiliseret og kristeligt samfund kun bør opretholdes, saa længe som hensynet til det heles vel forbyder at ophæve det." I forbindelse med finansministerens udkast til en erstatningslov søgte regeringen at levere det vanskelige forsvar for dansk slavepolitik gennem 100 aar. Allerede slavereglementet af 1755 ville have sikret negrene mod vilkaarlig behandling, hvis samtlige paabud var sat i kraft, og ved slavehandelens ophævelse 1792 havde den daværende regering haft blik for negrenes naturlige menneskerettigheder; slaveriets ophævelse var „det fjerne, men engang mulige øjemed". At regeringen derefter havde ydet laan for at lette slavetilførslen, motiverede ikke et retskrav, da det kun var sket „for at fremskaffe det manglende lige forhold mellem antallet af de forskellige køn", saa at arbejderbefolkningen paa øerne senere kunne vedligeholdes „ved den blotte naturlige forplantning". Efter negerfrigørelsen paa de engelske øer 1834 havde ogsaa den danske regering forberedt emancipationen. I alle slaveholdende samfund var negrene efterhaanden blevet sig deres naturlige ret til frihed bevidst. Intet tvangsmiddel kunne varigt kue denne bevidsthed, og ved at anvende magt ville planterne kun have forvandlet „en i det hele veldisponeret arbejderstamme" til en uvillig og fjendtlig slavebefolkning. Lige saa meget i slaveejernes som i negrenes interesse havde regeringen i 1848 givet efter for begivenhedernes magt.

Hospitalsgade set mod nord, med det engelske konsulat i forgrunden, St. Thomas

Derimod havde ejerne „et retfærdigheds- og billighedskrav" paa statens støtte, naar det gjaldt at overvinde de store vanskeligheder, emancipationen havde medført. Regeringen havde jo i 1847 villet sikre slaveejerne fri raadighed over negrenes arbejde i 12 aar, men det blev kun eet aar. Som andre kolonimagter maatte Danmark da tilstaa de tidligere slaveejere en vis erstatning. Størst tab havde ejerne af bynegre lidt, men ogsaa planterne havde haft stigende omkostninger. Enkelte var gaaet fra ejendommen, fordi de ikke kunne betale den kontante arbejdsløn, og mangelen paa driftskapital truede med at sætte de smaa eller ugunstigt beliggende plantager ud af drift, til største elendighed for arbejderbefolkningen. Der burde derfor ydes en ret klækkelig erstatning, men det burde ske paa den for staten mindst byrdefulde maade.

Der kunne tænkes forskellige former for vederlagsydelse. Lettelser i udførselstolden for rom og sukker ville dog ikke gavne alle slaveejere, og driftslaan til lav rente kunne paaføre statskassen betydelige tab, selv om anskaffelse af maskiner, redskaber, trækdyr m.v. i høj grad ville forbedre plantagedriften. Om simpel erstatning for tabte arbejdsdage kunne der ikke blive tale, da det var umuligt at beregne værdien af negrenes arbejde indtil 1859 (udtalelsen indeholdt faktisk en kritik af den faste arbejdsløn i 1849-anordningen). Men efter den engelske og den franske regerings eksempel valgte den danske at bestemme vederlaget til „en vis efter samtlige forholds beskaffenhed og statskassens kræfter afpasset sum". Man mindede om, at kolonierne burde bære en forholdsmæssig andel af moderlandets byrder, idet de var sluppet for krigsskatten og havde opnaaet toldlettelser m.v. Da England og Frankrig kun havde ydet henholdsvis 44 og 47 % af den ufries værdi i kontant erstatning, kunne den danske stat da kun tilbyde de tidligere slaveejere 40 dollars pr neger eller ca 40 % af vurderingsprisen. Salgsprisen havde i de senere aar været ikke saa lidt højere i de engelske og franske kolonier end i Dansk Vestindien. Nøjagtige lister over negrene maatte skaffes til veje; stambøgerne paa sukkerplantagerne gik tilbage til 1841, men ved beregninger over den formodede nedgang i folketallet og fradrag af de siden 3. juli 1848 fødte frie

børn (528) og de 1888 negre, der tilhørte staten, kom man til det facit, at der maatte ydes erstatning for 18.759 negre, ialt 3/4 million dollars.

Under den danske rigsdags forhandlinger om spørgsmaalet blev det bl.a. af C.N.David fremhævet, at man ved arbejdsregulativerne havde villet give planterne et vist vederlag for den arbejdskraft, de nu ikke mere havde fri raadighed over. Orla Lehmann bemærkede, at ejendomsbegrebet m.h.t. de ufrie allerede var ophævet, naar forholdet var det, at negrene kunne frikøbe sig med selverhvervede midler. Det var efter hans mening til arbejdsherrernes fordel, naar „den utaalelige mellemtilstand" nu var ophørt, mens der næppe var sket noget egentligt fremskridt for de tidligere slaver. A.F.Tscherning sammenlignede emancipationen i Vestindien med den danske bondestands stilling efter stavnsbaandsløsning og hoverireformer: vi frigjorde trællene, „vore blanke medmennesker her", men lod dem gennem 50 aar betale for deres emancipation gennem hoveriarbejde. Hvad planterne havde krav paa, var billig arbejdskraft. „Er arbejdskontrakterne af en saadan tvingende art, at de i væsentlig grad bliver erstatning for slavearbejdet, saa skylder vi dem intet", mente Tscherning, der iøvrigt erkendte statens forpligtelse til at hjælpe den vestindiske befolkning, hvis øerne da ikke skilte sig fra moderlandet for at søge en ny forbindelse, der kunne stille dem gunstigere. Lehmann tænkte sig en omregulering af skatteforholdene, hvorved negrene selv kom til at betale for deres frihed. Ogsaa finansminister Sponneck fandt det heldigst, om øerne selv havde kunnet erstatte de skadelidtes tab, men var enig med Tscherning i, at moderlandet maatte yde sin støtte.

Paa det nyvalgte kolonialraads 1. session i efteraaret 1852 fik regering og rigsdag svar paa tiltale. Tidligere regeringshandlinger blev fremdraget til forsvar for slaveejernes synspunkter i en udvalgsbetænkning med konstitueret byfoged E.A.Heilbuth som ordfører. Atter blev fortiden brugt som svøbe mod fremskridtsmændene.

Udvalget erkendte intet skel mellem lovformelig ret paa den ene side, retfærdighed og billighed paa den anden side. Hvis slaveriet stred mod religion og menneskelighed, var det værd at minde om, at den danske regering i sin tid havde opmuntret sine undersaatter til at holde slaver, ja, havde drevet slavehandel for egen regning (frd. af 12.maj 1777). Saavel de facto som de jure var slaverne derfor ejendom, udgjorde ikke blot den væsentligste del af formuen i kolonierne men tjente i høj grad til vedligeholdelse af den øvrige formue. Vel var ejendommen ikke uindskrænket, saa lidt som skamhugst var tilladt skovejeren eller dyrplageri kvægbesidderen. Men staten, der i 1792 havde fastslaaet, at slaverne var lovlig ejendom, kunne ikke skille ejerne ved slaveholdets pengeværdi, selv om den ikke længere ville taale „det slaveri, som den endog selv har oprettet og været hoveddeltager i". Kun den franske terrorisme af 1793 havde ophævet tidligere anerkendte rettigheder uden erstatning. Af hensyn til det heles vel burde man ved ophævelsen af slaveriet yde slaveejerne fuld erstatning.

Regeringens humane bestræbelser for at mildne negrenes kaar kunne meget vel forenes med en anerkendelse af slaveejernes fulde ejendomsret. Udvalget maatte hævde, at regeringen ikke før 1847 havde forberedt emancipationen. „Den frie lørdag" var intet bevis for regeringens ret til ogsaa at frakende planterne alle de andre arbejdsdage. Heller ikke var negerfriheden paa de engelske øer nogen virkelig motivering for en dansk-vestindisk emancipation, siden dog hollandske kolonier, der for en del laa de engelske besiddelser nærmere, holdt fast ved slaveriet. Opstanden blandt negrene omfattede kun St.Croix, skønt St.Thomas og St.Jan havde mere forbindelse med de emanciperede øer. Det var tydeligt nok regeringens egne tiltag, der havde løsnet baandet mellem herrer og slaver, udstrøet misfornøjelsens sæd og derved undergravet slavesystemet, saa uroen opstod. Alt kunne endda have været bedre, om ro var blevet genoprettet med fast haand, „ialfald ville man have undgaaet det slette indtryk, som eftergivenhed imod vold har efterladt".

Direkte vendt mod regeringsforslagets motivering var den skarpe bemærkning: „Lige saa vel disponeret som arbejdsstammen var inden denne omvæltning af de bestaaende forhold, lige saa ilde disponeret er den blevet siden efter". Ikke blot savnede mange negre arbejdsmod, men 1200 havde efter emancipationen forladt sukkerplantagerne, alene i det sidste aar 424. Regeringen burde hjælpe planteren at holde paa den gamle arbejdskraft og skaffe ny til veje, „thi ellers foruden at have mistet sine negre taber han tillige sine marker, værker, bygninger, maskinerier m.m.". Alle driftsforbedringer ville være spildt, om der ikke blev ydet retfærdig erstatning. Og slavens normalværdi maatte sættes til det 4-dobbelte af den tilbudte erstatning.

Disse voldsomme retskrav var en historisk parallel til de jyske proprietærers protest mod de store landboreformer 1790. De krænkede besiddere, der følte sig ramt paa produktionsmidlerne, opløftede deres klager og glemte ikke at jamre over det ømme baand mellem herskab og undergivne (slaver eller hovbønder), som en anmassende lovgivningsmagt saa skæbnesvangert havde løsnet! I virkeligheden var negrene langt mindre end danske fæstebønder og husmænd i stand til at staa paa egne ben og drive selvstændigt erhverv. De flestes skæbne var knyttet til en plantagedrift, som blev truet af katastrofe, om de sortes arbejdskraft svigtede. Erstatningskravet udsprang af et uafviseligt arbejdsbehov, og uden flere penge til arbejdsløn og naturalier kunne planterne næppe sikre sig det nødvendige antal landarbejdere.

Kolonialraadet reducerede erstatningskravet til 75 dollars pr frigiven negerslave, men i Danmark kunne regering og rigsdag kun strække sig til $ 50 pro persona uden hensyn til alder og køn (lov af 23. juli 1853). Selv om de tidligere slaveejere bittert beklagede sig over denne nedskæring, tør man dog se en forbindelse mellem udbetalingen af vederlagsobligationerne i de følgende aar og den rask fremadskridende mekanisering. I løbet af femaaret 1852–57 gik flertallet af plantagerne over til dampmølledrift.

Heliconius shantonia, St. Thomas

EMBEDSSTYRE OG FOLKEREPRÆSENTATION
KOLONIALLOVENE
af 1852 og 1863

Efter de bevægede julidage 1848 herskede der uklarhed om de dansk-vestindiske øers fremtidige styre. *von Scholten* var borte, og den regeringskommission, der var traadt til under oprørsforhold, maatte snarest finde sin afløser. Etatsraad *Peter Hansen*, der i august udnævntes til kgl. regeringskommissær og fungerende generalguvernør indtil videre, havde til opgave at indlede en ny æra i øernes historie, en fornyelse af tilsvarende betydning som overgangen fra enevælde til folkestyre i kongeriget.

Den sociale nyordning af forholdet mellem arbejdere og arbejdsgivere rejste krav om reformer inden for nærings- og beskatningsvæsen, retspleje, fattigvæsen og skolevæsen. Men den høje embedsmand, der skulle tage initiativet paa alle disse omraader, havde en lige saa vigtig opgave paa sit eget felt. Sammen med en juridisk embedsmand skulle han undersøge embedspersonalets forhold, „gøre forslag til gennemgribende simplifikation af øernes bestyrelse og til en reduktion af embedsklassen og dens gagering, samt overhovedet til en omorganisation af den koloniale administration", som det hed i handelsministeriets instrukser. Det laa i luften, at generalguvernøren i nær fremtid maatte dele sin magt og indflydelse med et folkevalgt raad paa øerne eller i hvert fald med en dansk rigsdag. Dødsklokkerne ringede over det gamle guvernørvælde.

Den 3. januar 1849, godt en maaned efter sin ankomst, kunne etatsraad Hansen ophæve den tidligere vestindiske regering og selv overtage styrelsen bistaaet af kolonialsekretær F. E. Elberling og et par undersekretærer. I en kort overgangsperiode blev den nye generalguvernør øernes stærke mand, udrustet med den fornødne autoritet, naar det gjaldt gennemførelsen af de mest tiltrængte reformer; han var maaske lidt sindig, men velgørende rolig og fast i sin optræden. P. Hansen havde i flere aar virket som guvernør i Dansk Ostindien. Men han kendte for lidt til forholdene i Vestindien og kunne ikke paa faa maaneder sikre sig den tilstrækkelige kontakt med de forskellige befolkningskredse. De mange brydsomme opgaver var i sig selv en hindring. Den proklamerede oprydning inden for administrationen gjorde embedsstanden noget reserveret, og de uløste problemer i forbindelse med emancipationen, fremfor alt erstatningsspørgsmaalet, lagde en dæmper paa planternes glæde over von Scholtens eftermand. Handelsstanden paa St. Thomas var især interesseret i told- og skibsfartsanordningen, og mange frikulørte havde et lønligt haab om, at von Scholten ville vende tilbage.

Det var et godt tegn, at reformguvernøren kunne opnaa resultater ikke blot ad anordningernes ufolkelige bane. Paa St. Croix oplevede man, at 30 handlende under høj mulkt forpligtede sig over for hinanden til at lade al smugling fare og tilmed angive overtrædelser, der maatte komme dem for øre. Angivelser medførte, at en mægler blev sat under tiltale og toldkontrollører omflyttet, hvorefter toldindtægterne steg. Derimod var handelsstanden paa St. Thomas utilfreds med, at guvernøren i en saa vigtig sag som handels- og skibsfartsanordninger kun kunne støtte sig paa en halv snes mand, hvis navne ikke blev offentliggjort. Heller ikke gik han haardt nok frem, naar det gjaldt fjernelsen af „overflødige" embedsmænd. Farligst for hans autoritet var det dog, at regeringen i København ønskede at begrænse hans vidtgaaende myndighed.

Allerede i juni 1849 fastslog finansministeriet, under hvem kolonisagerne fra nu af sorterede, at generalguvernøren kun i særdeles paatrængende tilfælde, hvor det almene vel ikke taalte sagens udsæt-

telse, skulle kunne udstede foreløbige anordninger. Under junigrundloven var den danske regering besluttet paa at indrette kolonistyrelsen saadan, at den kunne staa for rigsdagens kritik. Man forberedte i hast overgangen til et kolonistyre, der lagde næsten alle afgørelser i hænderne paa den ansvarlige minister i København. Det skabte i visse kredse forventninger om, at kolonierne som en anden del af riget skulle repræsenteres paa rigsdagen, og det rejste en opposition mod de provisoriske love og anordninger, som den vestindiske landsoverret i nogle af sine domme nægtede at anerkende. I den brede befolknings øjne var det en alvorligere svækkelse af den lokale regerings myndighed, at „generalguvernøren" blev til slet og ret „guvernør" og den tidligere „guvernør" paa St. Thomas og St. Jan til „kommandant". Det sidste smagte af militær myndighed og maatte 1855 vige for „præsident" som en passende titel for viceguvernøren. Men forsvundet var for altid „generalen".

Tør man tro guvernementssekretær Elberling, der meget naturligt tog parti for en stærk stedlig regeringsmagt, havde kolonierne i 1848 ventet „en stor og mægtig mand" som von Scholtens afløser. Man havde sat næsen op efter en fremtrædende personlighed som finanspolitikeren, rigsgreve Wilhelm Sponneck og fik i stedet en etatsraad. Kun den omstændighed, at Hansen tidligere havde været guvernør, holdt den civile embedsstands misfornøjelse nede, mens de udsendte militære nødigt lod sig befale af en mand, der savnede de traditionelle myndighedstegn. Naar dette gjaldt etatsraaden, „med hvilke følelser modtoges da først en justitsraad, saa en kammerraad og endelig en tidligere prokurator og guvernementssekretær"?

Justitsraaden hed *H. D. F. Feddersen* og var i 1848 blevet tilknyttet kolonistyrelsen i København. I sin 4-aarige guvernørperiode 1851–55 fulgte han med ikke ringe held den hansenske reformlinie, hjulpet af den dygtige guvernementssekretær W. L. Birch. Men Feddersens efterfølger, kammerraad *J. F. Schlegel*, kunne trods sin alsidige viden, sin flid og gode vilje ikke hævde sig over for „systemet", som det blev fastlagt paa moderlandets regeringskontorer. Omkring 1855 sejrede den tendens, der laa i den ændrede betegnelse for kolonierne: i officielle skrivelser taltes der ikke mere om de dansk-vestindiske øer eller kolonier, men om de dansk-vestindiske *besiddelser* (engelsk *possessions*).

Prokurator H. L. Arnesen, der var et af kolonibefolkningens bedste politiske hoveder i denne periode, beklagede guvernøren som en mand, der maatte tjene to herrer, den ene statskassen („der som Herrens ark har et formidabelt kleresi af præster og leviter"), den anden selve kolonien, hvis beboere han skulle virke iblandt, og som en sund natur maatte føle sig stærkere draget til. Selv om navnlig de to første guvernører havde gjort en kraftig indsats for at holde øerne oppe, svækkedes efterhaanden følelsen af, at guvernøren var befolkningens beskytter over for mindre autoriteter, et værn mod overgreb og fejlgreb fra den københavnske styrelses side. De hyppige og utilstrækkeligt motiverede forandringer inden for kolonistyrelsen skulle ikke gøre sagen bedre. I 1850erne okkuperede det københavnske bureaukrati øerne, som Arnesen udtrykte det, og „guvernementet" blev mere og mere „en expeditør til og fra overbestyrelsen af sager vedkommende øernes interesser, ofte af den smaaligste beskaffenhed". Ogsaa Elberling regnede det for et alvorligt misgreb, at regering og rigsdag behandlede øerne som et lille amt, der nærmest paa grund af den fjerne beliggenhed maatte styres med større myndighed.

Forarbejderne til kolonialloven af 1852 viser vanskelighederne ved at finde en styreform, der tog hensyn til koloniernes interesser og daværende kritiske stilling. Elberling fremhæver skarpt, at loven kun blev givet, fordi moderlandet paa den tid fik en ny forfatning og efter udenlandsk forbillede ansvarlige ministre. Man fulgte ikke den retningslinie, som justitsminister C. E. Bardenfleth saa smukt havde angivet i en tale i Odense 1849: „Jeg er kommet til den anskuelse, at den lovgiver, som vil give love, der skal levendegøres og bestaa, maa bygge dem paa de *bestaaende* forhold hos det folk, for hvilket lovene gives, dets karakter og tænkemaade, dets sæder og skikke, dets offentlige og borgerlige indretninger og øvrige

Johan Frederik Schlegel,
guvernør i Dansk Vestindien 1855–60.
Maleri af E. D. Bærentzen 1847

forhold overhovedet . . . Den lovgiver, som vil bringe sit princip til virkelighed uden at undersøge dets anvendelighed paa de bestaaende forhold, han bærer sig ad som den mand, der vil springe fra een bred af en kløft til en anden, uden at undersøge kløftens bredde og dybde."

I oktober 1848 fik Danmark sin grundlovgivende rigsforsamling. Kolonierne var ikke repræsenteret, men den 29. december bad finansminister W. Sponneck generalguvernementet udtale sig om, „hvorvidt og paa hvilken maade de dansk-vestindiske øer kunne repræsenteres" paa den kommende rigsdag. Ministeren tænkte sig 2 medlemmer valgt blandt øernes indbyggere, men overlod til guvernøren at indhente betænkning fra borgerraadene og fremtrædende privatmænd i Dansk Vestindien tilligemed efterretninger om forholdene paa andre vestindiske øer, især de engelske. Der skete samtidig henvendelse til von Scholten, men den afgaaede generalguvernør var i dette kapitel stærkt tilbageholdende.

Guvernør P. Hansens svar forelaa først i august 1849. Sagen var ikke let at tage stilling til. For Englands vedkommende var forholdet det, at kolonier ikke havde repræsentanter i parlamentet, derimod optraadte parlamentsmedlemmer som talsmænd i de enkelte sager, og en del kolonier havde lovgivende forsamlinger, hvis vedtagelser dog kunne forkastes af guvernøren som den engelske konges repræsentant. Mens England efterhaanden gav sine kolonier et vist selvstyre, gik Frankrig en anden vej ved at indlemme kolonierne i riget og indrømme dem repræsentation i nationalforsamlingen. Indførelsen af almindelig valgret i februar 1848 havde i Fransk Vestindien ført til uroligheder, der maatte undertrykkes med vaabenmagt. Og dog var de franske og engelske kolonier meget nøjere knyttet til moderlandet end Dansk Vestindien, idet saavel de blanke racer som negrene talte moderlandets sprog og var fødte borgere i landet. Uklogt ville det være at benytte den gældende danske valglov og dermed give mange ikke-danske politiske rettigheder. En dansktalende repræsentation kunne ikke gennemføres ved lov. Skønt valgretten til St. Croix' borgerraad 1849 var „udstrakt til de yderste grænser", idet betingelserne kun var borgerbrev eller en skatteydelse paa $8 aarligt, blev vælgertallet blot 283, og af 121 valgbare var kun 35 danske. Fremtrædende plantere og købmænd syntes ikke interesseret i en rigsdagsrepræsentation, der vanskeligt kunne faa nogen indflydelse og let ville give anledning til uro – saa hellere holde sig til Kgl. Majestæts regering! „Den betænksomme og arbejdsomme part af koloniernes indvaanere foretræk-

ker fred, orden og planmæssigt system, hvorved den svundne kredit kan oprettes, for teoretiske spekulationer og politiske rettigheder."

Som regeringen ogsaa fra anden side havde erfaret, var der visse ønsker fremme om et lovgivende raad, der kunne tage del i koloniernes styrelse, men den offentlige mening havde ikke ytret sig endnu. Kun en enkelt mand „af respektabilitet", prokurator N. Fugl, havde arbejdet for rigsdagsrepræsentation, men i et møde om sagen deltog næppe nogen fremtrædende dansker. Efter guvernørens personlige opfattelse var det naturligt, at enhver koloni sørgede for sig selv, klarede sine egne udgifter og betalte en skat til moderlandet, hvis den havde raad dertil. Skulle øerne repræsenteres, burde St. Croix og St. Thomas hver sende 2 mand og valgretten gøres betinget af borgerbrev, bestalling i kolonialtjenesten, en aarlig indtægt paa $ 500 eller en direkte grund- og bygningsskat (statsskat) paa $ 5. Ogsaa justitiarius i den vestindiske landsoverret C. F. Kunzen fandt det uheldigt, om grundloven skulle gælde i kolonierne. Det ville formentlig være tilstrækkeligt, om øernes borgerraad behandlede sagerne, som derefter kunne forelægges rigsdagen til overvejelse og afgørelse. Men det burde kundgøres, at regeringen ville sikre koloniernes anliggender en fyldestgørende behandling paa rigsdagen. Prokurator Fugl fik senere lejlighed til at udtale sig. Havde befolkningen været mere homogen og interessen for offentlige spørgsmaal mere udbredt, ville han have foreslaaet et kammer for samtlige øer med dels besluttende, dels raadgivende myndighed. Men et raad af embedsmænd alene var ikke ønskeligt, „og hvorledes der af den øvrige befolkning med synderlig nytte vil kunne indtræde et behørigt antal i kolonialraadet, indser jeg ikke". Saavidt øernes egne mænd.

Under forhandlingerne om udkastet til en koloniallov har foruden finansminister W. Sponneck den nationalliberale politiker professor A. F. Krieger spillet en fremtrædende rolle. Der findes talrige anmærkninger fra hans haand, og han viste ogsaa senere de vestindiske forhold en betydelig interesse, som det bl. a. fremgaar af hans nu udgivne dagbøger. Krieger var betænkelig ved en tredeling af den lovgivende magt mellem kolonialraadet, kongen (under vedkommende ministers ansvarlighed) samt konge og rigsdag i forening. Kolonialraadet kunne eventuelt undværes, hvis de bestaaende borgerraad fik samme myndighed. Heri var guvernør Feddersen enig med Krieger. Heller ikke marineminister E. van Dockum ønskede at indrømme et kolonialraad initiativ i lovgivningssager. Hvis guvernøren ikke beholdt en lignende myndighed som chefen paa et skib, ville det altid være farligt i konfliktstilfælde. „Paa de danske øer, der er blottede for saa godt som al dansk nationalitet, gælder dette i endnu højere grad". van Dockum advarede mod en lav valgretscensus, mod udtrykket „folkevalgte" medlemmer, da negrene let kunne anse sig for „folket", samt mod at indføre diæter. Ogsaa hans forslag om flere kongevalgte medlemmer i raadet blev taget til følge.

Hverken finansministeriet eller guvernementet tog sig opgaven let. Det fremgaar af det omfattende udenlandske materiale, der blev indsamlet til belysning af engelsk, fransk og hollandsk kolonistyre. Her finder man bl. a. parlamentsreferater fra debatten om de endnu ikke vedtagne selvstyrelove for de australske kolonier, hvor Gladstone gav sin hjertelige tilslutning til det princip, at kolonistyret burde være udtryk for den nøjest mulige efterligning af den hjemlige forfatning. Men ganske anderledes laa forholdene i Dansk Vestindien.

Da regeringen var naaet til enighed om det udkast, som med visse ændringer skulle blive lov, overdrog finansministeriet 16. maj 1851 guvernøren at sammenkalde en 10 mands forsamling (8 valgt af borgerraadene og 2 af guvernøren selv), der saa skulle afgive betænkning om koloniallovsudkastet. Blandt de 8 borgerraadsrepræsentanter møder man 2 kulørte næringsdrivende, begge fra St. Thomas, 2 plantere fra St. Croix, 3 prokuratorer – blandt disse den kgl. plantageinspektør kammerassessor H. L. Arnesen, der ogsaa senere viste stor interesse for kolonistyrets udvikling – og endelig landfoged C. A. Hän-

schell, St. Jan. Guvernøren udnævnte de to embedsmænd justitiarius Kunzen og kammerraad C. F. Ohsten, der begge kom med i det 3 mands udvalg, der 29. september afgav endelig betænkning. Men det viste sig, at det tredie udvalgsmedlem, prokurator N. A. Bahneberg, med tilslutning fra 4 andre borgerraadsvalgte gik ind for en radikal reform af kolonistyrelsen.

„Danmarks riges grundlov skal være gældende i kolonierne, dog saaledes at det bliver at bestemme ved separat lov, om repræsentation paa rigsdagen skal finde sted", hed det i Bahnebergs forslag. Lokale og specielle love maatte forelægges kolonialraadet, før de blev behandlet paa rigsdagen, saaledes love om kommunalvæsen, om nærings- og arbejdsforhold, skolevæsen, borgervæbning, havne- og vejvæsen, sundhedsforanstaltninger, brand- og politivæsen, koloniernes budget, skatte- og toldforhold, saavidt muligt ogsaa handels-, skibsfarts- og toldanordninger, der kunne paavirke forholdet til moderlandet. Maatte en deling af den lovgivende magt ikke anses for grundlovsstridig? I hvert fald burde kolonibefolkningen m. h. t. personlige rettigheder og formuerettigheder stilles lige med indbyggerne i moderlandet. Lovenes kilde burde være den samme, mens navnlig „grænsen mellem de forskellige arter af myndighed, som efter udkastet og vore modstanderes ændringsforslag er tildelt kongen", syntes uklar og forvirrende. Hvis kongen skulle beholde en del af lovgivningsmagten, maatte guvernørens stilling som kongemagtens organ og repræsentant anses for mislig, idet han ville komme ud for intriger og paavirkning fra partier.

Spørgsmaalet om grundlovens udstrækning til kolonierne delte forsamlingen, 5 stod mod 5. Bahnebergs modstandere fandt kravet selvmodsigende, hvis øerne ikke samtidig blev repræsenteret paa rigsdagen, og finansministeriet fremhævede, at regeringen ikke kunne bebyrdes med en omstændelig koloniallovgivning, hvortil den savnede sagkundskab. Intriger og partistrid ville *aldrig* kunne undgaas. Punkt for punkt afviste regeringen Bahnebergs forslag, mens den sluttede sig til et flertals ønske om ikke at skille kommunalvæsnet ud fra nærings-, arbejds- og tyendeforhold, brand- og politivæsen m. v. Borgerraadenes repræsentanter veg tilbage for det ansvar, der ville følge med en omfattende kommunallovgivning, hvor kolonialraadets afgørelser dog krævede guvernørens samtykke. Regeringen greb da til og nøjedes med i sit reviderede udkast at give det kommende kolonialraad en raadgivende indflydelse gennem betænkninger og andragender til konge og rigsdag.

Forslaget om et vist antal kongevalgte medlemmer (indtil $^1/_5$ af kolonialraadet) fik kun tilslutning fra 4 af de 10, man ønskede ikke „en afhængig majoritet". Guvernøren fulgte imidlertid mindretallet. Man maatte erindre, at „valgretten ikke kan indrettes anderledes, end at netop den del af befolkningen lades urepræsenteret, hvis velfærd udgør en saa væsentlig del af de koloniale anliggender, og det kan derfor meget vel anses for hensigtsmæssigt i forsamlingen at have mænd, som ikke skylder ensidige interesse-valg, men derimod et omfattende overblik deres sæde og stemme i forsamlingen". – Derimod fulgte regeringen flertallet, naar det ønskede kortere valgperioder og at kolonialraadet selv maatte bestemme sin forretningsorden. Paa forslag fra 5 borgerraadsvalgte bortfaldt bestemmelsen om, at besiddelse af borgerskab eller offentligt embede skulle give valgret og valgbarhed, mens derimod opholdsbestemmelsen blev ændret fra 10 til 5 aar, for at man ikke unødigt skulle svække velstillede udlændinges interesse for øerne.

Karakteristisk for regeringens opfattelse af guvernørens stilling var en § 27, som aldrig blev lov: „Guvernøren ansættes ikke for et længere tidsrum end 5 aar, men hans ansættelse kan fornys. Han kan ikke uden kongens tilladelse indgaa ægteskab paa øerne eller eje faste ejendomme sammesteds". Denne placering af koloniens højeste embedsmand indeholdt et klart: „aldrig mere nogen von Scholten!" Men de borgerraadsvalgtes flertal ønskede ikke en guvernør, som regeringen i København trak i kort snor: de 5 aar maatte udgaa, guvernøren burde have lov at gifte sig, og lovforbud var ikke nødvendigt for at

„Denmark Hill", tidligere „Cathrineberg", Charlotte Amalia, St. Thomas

hindre ham i at købe faste ejendomme. Guvernørens iver for øernes vel maatte svækkes, hvis en anden skulle høste, hvad han havde saaet, og uvisheden om fornyet ansættelse ville drage ham ind „i partiers spil og rænker", ja afføde „en princip- og karakterløshed, som aldrig kunne gavne en koloni, der fremfor alt trænger til stabilitet og kraftig opretholdelse af ro og orden". Guvernørembedets folkevalgte skjoldvagt gik af med sejren – ministeriet lod paragraffen falde.

Øernes røst, som regeringen hørte den i timandsforsamlingen, hævede sig for ligeret med indbyggerne i kongeriget og selvstændighed over for styrelsen i hovedstaden, det være sig gennem kolonialraad, borgerraad eller guvernement. Men den gav trods divergenser indtryk af, at kolonierne følte sig som en enhed. En anden opfattelse mødte regeringen under rigsdagsforhandlingerne i vinteren 1851–52.

I november kunne finansminister W. Sponneck forelægge koloniallovforslaget i landstinget. Et udvalg blev nedsat, der i januar afgav betænkning med den konservative F. Treschow som ordfører. Udvalget startede sin kritik paa selve begrebet „koloniallov", der syntes at antyde en lov, som paa saa vidt muligt udtømmende maade fastsatte koloniernes forhold til moderlandet. Kolonialloven burde indeholde bestemmelser om den stedlige udøvende og dømmende magt, om embedsmændenes stilling og borgernes rettigheder, skatternes tilblivelse og anvendelse m.v. – først derved kunne man se ende paa den vilkaarlighed, man havde anklaget kolonistyrelsen for. „Der forlanges ingen ufravigelig grundlov for kolonierne, men en ved lov etableret basis for det hele gensidige forhold, paa hvilken der i tiden ad erfaringens vej kan bygges en stedse forbedret og fuldstændigere organisation". Forandringer i denne retning maatte ønskes, for at kolonialloven virkelig kunne blive „et i sandhed kongeligt bevis paa naade og omhu for befolkningens sande vel".

Udvalget ansaa det for nødvendigt at oprette to kolonialraad, et for St. Croix og et for St. Thomas og St. Jan; dog kunne de to raad samles og drøfte væsentlige sager af fælles interesse. Befolkningens personlige rettigheder og ejendomsretten burde lovfæstes og ligeledes en vis pressefrihed. Delingen i to kolonial-

raad motiveredes navnlig med de to hovedøers forskellige hovederhverv og reformønsker samt afstanden mellem dem. „Ved centralisation vil ogsaa her friheden til at udvikle de særegne og lokale kræfter og evner lide skaar." Da borgerraadene var i forfald, ansaas det for bedst at lade de nye kolonialraad overtage deres funktioner, siden de vestindiske besiddelser dog kun var et par kommuner. Landstingsudvalget fandt det rimeligt at udvide valgretten, saa ikke blot embedsmænd, plantere og plantageforvaltere, købmænd og større husejere, men ogsaa haandværkere og mindre handlende kunne blive vælgere. Kolonialraadenes møder skulle være offentlige. Efter udvalgsflertallets mening burde guvernøren ansættes paa 5 aar, og hverken han, politimestrene, kolonialsekretæren eller dommerne skulle have ret til at eje plantager; før 1848 var dette heller ikke tilfældet paa St.Croix.

Forhandlingerne i landstinget blev langvarige og til tider livlige. Finansministeren maatte stærkt beklage udvalgets holdning: tinget kunne føle sig desorienteret, naar talsmænd for vidt forskellige anskuelser hver for sig paastod, at de byggede paa oplysninger fra kolonierne. Men ministeren ønskede kun en kortfattet „grundlov" indeholdende det nødvendige og ingen løfteparagraffer; en udvidelse kunne ske senere ved kolonialraadets medvirkning. En opdeling i to raad maatte Sponneck afvise. Inden for begge omraader fandtes andre økonomiske interesser end hovederhvervene, der var et vist kulturelt fællesskab, og afstandene var ikke større end inden for adskillige danske amter. Derimod var tvedelingen i kommunalraad og kolonialraad sagligt velmotiveret. Og regeringen var ikke saa føjelig, at den ville begynde forfra og forelægge nye forslag for en i kolonierne valgt forsamling. Da udvalget stillede ændringsforslag i denne retning, blev det forkastet med stort flertal, skønt stemningen i tinget langtfra var Sponneck gunstig.

For at redde loven i land fremsatte 6 landstingsmænd et ændringsforslag, hvorefter kongen ved anordning kunne fastsætte en deling af kolonialraadet i to, „for alle eller nogle sager", hvis der fra raadets side fremkom udtrykkelige ønsker herom. Dette forslag vedtoges efter en bevæget debat med 22 stemmer mod 14, mens en række mindre væsentlige ændringer gik igennem med lignende flertal. Regeringen tog mod den udstrakte haand. Den maatte af hensyn til koloniafsnittet i finansloven ønske et kolonialraad oprettet snarest. Folketinget indførte en række redaktionelle forbedringer, men pillede ogsaa en del „grundlovsrettigheder" ud af det i landstinget vedtagne forslag. Krieger advarede som folketingsudvalgets ordfører mod „skinbestemmelser"; grundloven ville jo alligevel gavne øerne indirekte. Det afgørende var, at der nu blev oprettet et raad, der kunne udtale sig om koloniernes særlige anliggender, og at det paa en klar og utvetydig maade blev fastslaaet, hvorledes love skulle vedtages og anordninger gives m.h.t. de vestindiske forhold. Da forslaget i marts vendte tilbage til landstinget, blev det vedtaget i folketingets affattelse med 27 stemmer mod 9.

Skønt regeringen ikke godkendte modstandernes motivering, bøjede den sig for stemningen i landstinget og kunne trøste sig med, at spørgsmaalet om kolonialraadets deling nu helt var lagt i kongens haand. Finansministeren meddelte i april guvernør Feddersen, at regeringen ikke kunne tilraade kongen at gaa ind paa en saadan deling, selv om den skulle vinde flertal for sig i kolonialraadet. Ulemperne maatte vise sig meget store, før det skulle komme dertil.

Det kolonialraad, der blev oprettet ved *kolonialloven af 26. marts 1852*, fik ret til „raadgivende medvirkning ved lovgivningsmagtens udøvelse". Naar raadet i hver enkelt sag havde afgivet betænkning, kunne kongen under vedkommende ministers ansvarlighed udstede anordninger om kongerigske loves udvidelse til kolonierne samt vedrørende øernes kommunalvæsen, herunder skolevæsen, fattigforsørgelse, borgervæbning, vejvæsen, hegn og fred, samt arbejds-, nærings- og tyendeforhold, løsgængeri, sundhedsvæsen, politi- og brandvæsen. Kolonialraadet kunne dog ogsaa uden opfordring fra regeringen udtale sig om anvendeligheden af kongerigske love og anordninger i kolonierne og faa sine betænkninger fore-

Hus i Commandør Gade Napoleons
Tid Hotel 1929". St. Thomas, Nov 1952

lagt rigsdagen. For alle andre anliggender kunne konge og rigsdag i forening lovgive, men kolonialraadets betænkning maatte indhentes, før nogen lov kunne vedtages for „de dansk-vestindiske besiddelser". Foreløbige bestemmelser kunne „i særdeles paatrængende tilfælde" udstedes af guvernøren, naar iøvrigt kolonialraadet i næste samling foretog den lovmæssige behandling. Det tilkom raadet at revidere samtlige kommunalregnskaber og lade dem offentliggøre.

I kolonialraadet fik 16 folkevalgte og 4 kongevalgte medlemmer sæde. Øerne inddeltes i 4 valgdistrikter: Christianssted valgte 5, Frederikssted 3, St.Thomas 6 og St.Jan 2 medlemmer paa 4 aar. Hvertandet aar skulle halvdelen afgaa, men genvalg var tilladt, dette gjaldt ogsaa de kongevalgte. Valgret tilkom hver uberygtet mand, der var fyldt 25 og i mindst 5 aar havde været bosat paa øerne, naar han enten havde en aarlig indkomst paa $500 eller til statskassen aarligt ydede mindst $5 i grund- og bygningsskat. Vælgeren maatte i eet aar have haft bopæl i valgkredsen. Bortset fra den sidstnævnte bestemmelse var valgbarhedsbetingelserne de samme. Der blev givet detaljerede regler for valgenes afholdelse. I tilfælde af stemmelighed skulle der foretages lodtrækning. – Om udnævnelsen af de kongevalgte maatte kongen eller paa hans vegne guvernøren tage bestemmelse, naar folkevalgene havde fundet sted.

Guvernøren skulle hvert aar sammenkalde kolonialraadet til „ordentlig samling" i 4 uger, men under særlige forhold kunne han indkalde til ekstraordinær samling. Han havde ret til at udsætte møderne indtil 3 maaneder og til at opløse kolonialraadet, men i sidste fald maatte et nyt vælges og træde sam-

men inden et aar. Det tilkom guvernøren at aabne kolonialraadsforhandlingerne og senere afslutte dem, han selv eller en stedfortræder kunne overvære alle møder og tage ordet, saa tit det var nødvendigt; for at fremskaffe oplysninger kunne han tilkalde mænd uden for raadet. Guvernøren var eneste bindeled mellem regeringen og kolonialraadet, alle meddelelser gik gennem ham. Raadet, hvis medlemmer maatte aflægge troskabsed til kongen, valgte af sin midte formand, næstformand og sekretær. For at dets beslutninger skulle have gyldighed, maatte halvdelen af medlemmerne være tilstede. Baade dansk og engelsk kunne benyttes som forhandlingssprog, og referaterne optoges paa begge sprog, men raadets skriftlige affattelser maatte ske paa dansk. Møderne blev ikke offentlige, men referatuddrag maatte være tilgængelige paa dansk og engelsk. Raadet bestemte selv sin forretningsorden og kunne gennem guvernøren udbede sig alle oplysninger om koloniens forhold meddelt uden betaling.

Kolonialloven sluttede med en „oprørsparagraf", der slog fast, at hvis den væbnede magt ikke blev angrebet, maatte den under opløb først skride ind, efter at mængden tre gange i kongens og lovens navn var opfordret til at skilles. I „nødstilfælde" kunne guvernøren paa eget ansvar erklære øerne helt eller delvis i belejringstilstand og da udøve uindskrænket myndighed. Naar ordnede lovlige tilstande var genoprettet, maatte guvernøren til det først sammenkaldte kolonialraad indberette om det forefaldne, og denne indberetning skulle ledsaget af raadets bemærkninger sendes til regering og rigsdag.

Den 30. august 1852 valgte de tre øer deres første kolonialraad. Valgdeltagelsen var forholdsvis stor. Blandt de mere oplyste borgere var der betydelig interesse for den kommende tids opgaver. Erstatningsspørgsmaalet var endnu ikke løst, man regnede med en revision af arbejdsanordningen, ny tyenderegler og løsgængeriforskrifter, St.Thomas og St.Jan savnede et ordnet skolevæsen, reformer inden for retsvæsenet var tiltrængt, og paa næsten alle omraader var der grund til at diskutere, hvorvidt eller i hvor stor udstrækning moderlandets lovgivning kunne overføres til de dansk-vestindiske øer. Meget væsentligt var det naturligvis, at forsamlingen fik lejlighed til at drøfte det vestindiske budget og faa nøje oplysning om statskassens indtægter og udgifter m.h.t. de vestindiske besiddelser.

I kolonialraadet var der stærk stemning for besparelser. Man citerede den danske finansministers ord om, at der i Vestindien var skabt store titler for ringe genstande, og saa hen til en adskillelse mellem civil og militær myndighed. Flertallet var stemt for en ophævelse af præsident- og viceguvernørembedet, hvad guvernøren ogsaa kunne gaa med til, hvis der blev oprettet dampskibsforbindelse mellem de to hovedøer. Raadsmedlemmerne fra St.Thomas gik dog mod denne plan, og finansministeren ville anse det for mere hensigtsmæssigt at lade guvernøren med sekretær og kontorpersonale tage sæde paa St.Thomas, der var det vestindiske centrum for dampskibsfarten paa Europa. Men kolonialraadets flertal modsatte sig den bekostelige flytning, og vicepræsident-posten havde ivrige forsvarere, der bl.a. kunne henvise til, at overøvrigheden paa St.Thomas under koleraepidemien 1853 havde virket med stor energi og „afværget mangfoldig forøgelse af rædslerne".

Det stod hurtigt klart, at der ikke kunne blive tale om at spare væsentligt, hvad øernes styrelse og administration angik. I guvernementssekretær V.L.Birch fik guvernøren ganske vist en klog og dygtig medhjælper, hvis arbejdsevne var ualmindelig, men 1856 maatte Birch som følge af en øjensygdom i længere tid opholde sig i Europa; guvernør J.F.Schlegel led i 1857 af feberanfald, en af de 4 nye fuldmægtige døde, og hverken ekspeditionssekretæren eller andre assistenter var i stand til at lede den betydelige guvernementsvirksomhed. I april 1859 lod Schlegel finansministeren forstaa, at der var brug for flere og bedre kræfter, hvis guvernementet skulle gennemføre de „næsten i alle retninger nødvendige forandringer". Hertil kom, at ogsaa kolonialraadet gerne saa noget af guvernørembedets traditionelle storhed bevaret. Netop i 1859 kunne en af raadet nedsat komité trods „tidens fortrykte forhold" anbefale, at der blev bevilget $ 10.000 til indretning af landstedet „Bülowsminde" som residens: „det er tilbørligt

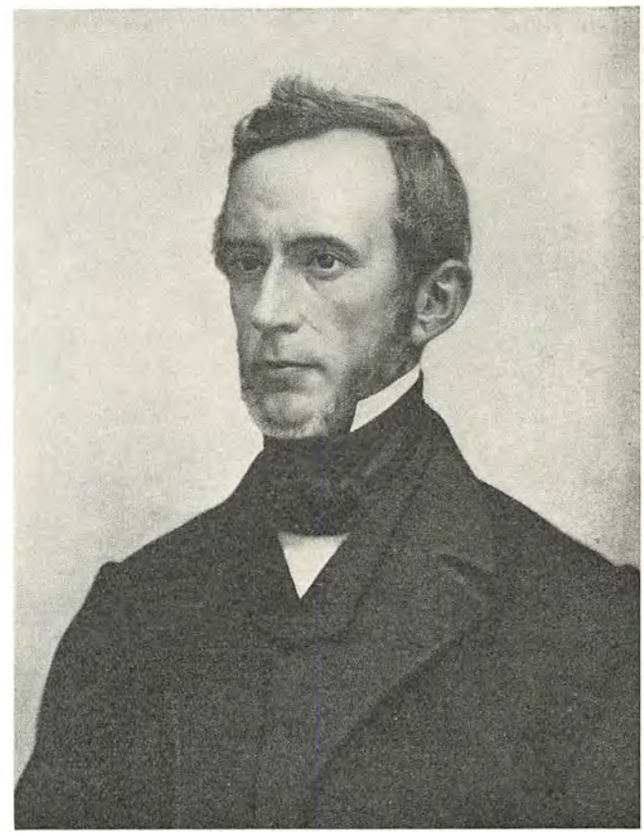

Vilhelm Ludvig Birch, guvernør 1860–71. Posthumt maleri af H.Olrik 1884

og stemmende med befolkningens ønske, at der til enhver tid kan sikres guvernøren en for hans stilling passende og for ham og familie bekvem, sund og oplivende bolig".

Nu som tidligere maatte nyankomne undres over de offentlige bygningers og anlægs store dimensioner. Det gjaldt i Christianssted ikke blot guvernementshuset, men ogsaa kasernen og forterne. En iagttager fra kongeriget skrev ved samme tid: „Den, der ikkun kender kasernen paa Christianshavn og i Kronprinsessegade, vil ikke let gøre sig en forestilling om de saakaldte barakker i Vestindien. Trapper, gange, gaarde, sale var saa rene som i et velholdt palads. Den menige soldats seng var saa skinnende hvid, at det var en lyst at se den." Gamle tiders stilfuldhed herskede endnu. Hvis havnemesteren paa St.Thomas ikke bar søofficers-uniform, optraadte han til hverdags i blaat og hvidt med gyldne knapper, men gallaklædt bar han mørkeblaa kjole med opstaaende kraverand, guldbroderet anker paa hver side, opslag med guldgalloner, en rad gule ankerknapper og hvidt underfoer, benklæder med smal guldtresse, hvid vest med gule ankerknapper, trekantet hat med kokarde, guldkrampe og kordons, samt kaarde med civil portepée. Havnemesterens assistent var næsten lige saa pragtfuldt klædt, men han bar dog ikke nogen kaarde.

Ydre fornemhed var velset, men en dyr og omstændelig administration hjemfaldt til kritik, og embedsstanden var jo under indflydelse fra det altid mistænkte kolonialkontor i København. Herfra udgik *det* system, der med „dets uendelige skriveri, dets trættende, pinagtige, minutiøse indblanding indespændte samfundet i et næt, som lammede enhver fri bevægelse". Mod dette bureaukrati, der afgav erklæringer om erklæringer og indhentede betænkninger over betænkninger, rejste der sig en opposition. I guvernør Schlegel saa overretsprokurator H.L.Arnesen en mand, der aldrig kunne frigøre sig for københavnske forudsætninger og tendenser, og heller ikke *Vilhelm Ludvig Birch*, der i 1860 blev hans afløser (dog først udnævnt 1861) kunne trods al „urolig iver" klare dobbeltrollen som „prokurator-fiskal for statskassen" og øernes reformator.

Naar guvernør Birch i god mening søgte at skaffe sig mere kvalificerede medhjælpere ved at stille krav om, at kun uddannede jurister blev ansat som fuldmægtige, høstede han spydige bemærkninger i

„Postkasse", anbragt ved vejkanten af „Center Line" ved smaabebyggelser, 2–2,5 meter høj. St.Croix

kolonialraadet. Fuldmægtig H. Hatchett fandt ikke administrationen mere tilfredsstillende end i gamle dage. Men han antog, at da guvernøren selv var jurist, havde han anset det for nødvendigt at omgive sig med jurister – i den tro maaske, at dygtighed og intelligens kun fandtes hos jurister! Alligevel hændte det, at de herrer, der blev udsendt til „dette isolerede, formørkede sted", kom ud for overraskelser paa dette punkt. Planteren F. R. Newton sluttede sig til denne kritik og fremhævede, at det aldrig burde tillades ansøgere i Danmark at blive „forsørget" eller finde rekreation ved ansættelse paa øerne, naar de ikke havde mindste kendskab til vestindiske forhold. Særlig omstridt var et tilfælde, hvor „en person hjemmefra" havde faaet et embede faa dage efter, at det ved bekendtgørelse i koloniens aviser var opslaaet ledigt, og endnu før ansøgningsfristens udløb. At selv en havnelods og en bøssesmed til garnisonen skulle hentes fra moderlandet, syntes en haan, naar dog indfødte tidligere med held havde klaret disse funktioner.

Kravet om en forvaltningsreform tilspidsedes 1862 i Arnesens skarpe sætning: „Alt andet end administrationen har gjort fremskridt siden emancipationen". Men kolonialraadet var ikke i stand til at give sine opfattelser fuld slagkraft. Siden 1856 havde St.Thomas ikke haft nogen folkevalgt repræsentation i raadet. Fra første færd havde øens repræsentanter været enige om, at der til varetagelse af handelens interesse burde oprettes et særligt raad for St.Thomas, og der var stor misfornøjelse med, at kolonialraadets sessioner aldrig blev henlagt til denne ø. 1856 lykkedes det trods gentagne omvalg ikke at faa øens folkevalgte repræsentanter til at modtage valg, og 1856–59 var kolonialraadet uanset lovens paabud overhovedet ikke samlet. Guvernør Schlegel undskyldte sig over for finansministeriet med mangelen paa arbejdskraft. De mange løbende forretninger levnede ingen tid til lovforberedelse. Da kolonialraadet atter indkaldtes 1859 og 1861, mødte ingen repræsentanter for den handelsstand, der i særlig grad følte sig forurettet ved regeringens smølen med et saa vigtigt problem som udvidelsen af havnen paa St.Thomas.

Politiske begivenheder i moderlandet medvirkede til at sætte kolonialloven af 1852 ud af funktion og gøre kravet om en deling af kolonialraadet aktuelt.

I 1855 indførtes en fællesforfatning for kongeriget og hertugdømmerne, samtidig med at junigrundloven indskrænkedes til kun at gælde for kongerigets særlige anliggender. Koloniernes centralbestyrelse blev henlagt under et nyoprettet ministerium for monarkiets fælles indre anliggender. Før opstillingen af budgettet for finansaaret 1856–57 fandt regeringen det derfor hensigtsmæssigt, at samtlige vestindiske sager blev henlagt under fællesforfatningen. Men den danske rigsdag modsatte sig dette. Flertallet var principielt uvilligt til yderligere indskrænkning af junigrundlovens omraade og sagligt overbevist om, at de vestindiske sager ville blive bedst varetaget af de ministerier, der tog sig af de tilsvarende kongerigske. Resultatet maatte da blive et kompromis, hvorved koloniernes indre anliggender blev særlige for kongeriget; med tiden kunne kolonialraadet vente at faa indflydelse paa disse sager. Det gjaldt justits- og politivæsenet, kirke- og undervisningsforhold, kommunalvæsen, fattigvæsen, ejendoms- og erhvervsforhold, sundhedsvæsen, havne- og vejvæsen m.v. Handelslovgivningen henregnedes til monarkiets fællesopgaver, men rigsdagsudvalget fandt, at saavel kolonibestyrelsen i København som hele den overordnede administration, toldvæsen og dampskibsfart maatte anses for kongerigets særlige.

Stillet over for et lovudkast, der var blevet til ved forhandlinger i folketinget, greb kolonialraadet lejligheden til at fremsætte sine forfatningsmæssige ønsker. Prokurator E.A.Heilbuth foreslog, at den lovgivende myndighed i alle indre anliggender skulle gaa over til guvernøren og kolonialraadet, mens H.L.Arnesen var betænkelig ved en gennemgribende forfatningsreform, da kolonierne savnede en fri presse og en udviklet offentlig mening. I hvert fald hørte kolonierne til Danmark og burde ikke undergives et dansk-tysk rigsraad. Ogsaa daværende guvernementssekretær Birch ansaa kolonierne for modne til en uafhængig lovgivning. En nedsat komité protesterede i juni 1856 mod lovgivningsmagtens deling mellem forskellige repræsentative forsamlinger og betonede, at der ikke fra rigsraadets side kunne ventes *den* folkelige indflydelse paa regeringen, som rigsdagen dog havde øvet. Komiteen henholdt sig til Spon-necks ord ved forelæggelsen af finansloven i 1854: „Udbyttet af de vestindiske kolonier, enten det er et minus eller et plus, henhører til de fælles indtægter eller udgifter, men bestyrelsen af besiddelserne, saaledes som den var før 1848, er hos kongeriget alene".

Regeringen og kolonialraadet trak da i 1856 til hver sin side, og løsningen blev temmelig utilfredsstillende. Man maatte hjælpe sig ved at forelægge saavel rigsdagen (i kongeriget) som monarkiets rigsraad et vestindisk budget, der var i overensstemmelse med de tidligere vedtagne. Det samme gjaldt forelæggelsen af en række andre lovforslag. En kilde til misfornøjelse var det naturligvis, at ikke engang den del af kolonialraadet, der gav møde, fik lejlighed til i rette tid at tage stilling til de forskellige sager. Iøvrigt blev ministeriet for monarkiets fælles indre anliggender ophævet den 1. august 1858 og dets forretninger henlagt under finansministeriet.

Kravet om en forandring i styrelsen voksede sig stærkt i den ganske vist lidet talstærke vælgerbefolkning paa de dansk-vestindiske øer. Under forhandlingerne i kolonialraadet 1862 hørtes almindelige klagemaal over tilstandene, med den bitre tilføjelse: „Desuden, saalænge enhver forbedring, enhver afhjælpelse af misbrug, skal bero paa forelagte og ikke forelagte budgetter, paa guvernører uden selvstændigt ansvar, paa „centralbestyrelse" i København uden mulighed for egentlig sagkundskab, paa rigsraad, som samles efter 2 aar – saalænge øernes indbyggere er udelukkede fra ansvarlighed for deres egne offentlige interesser – vil de pengemidler, som udpresses til det administrative og beskyttende apparat, for en stor del være spildte". Tilsvarende udtalelser hørtes ogsaa i det danske rigsraad.

I virkeligheden savnede regeringen ikke blik for, at dybtgaaende reformer saavel af finansiel som forfatningsmæssig natur var nødvendige. Den dansk-vestindiske handelspolitik var i støbeskeen samtidig

med kolonialloven. Regeringen ville følge frihandelslinien ogsaa her. Men naar kolonialraadet ønskede det vestindiske budget udskilt fra moderlandets, saa øerne kunne blive finansielt selvstændige, maatte det være en forudsætning – fremhævede i januar 1862 finansminister C. E. Fenger – at øerne ved egne midler ville kunne dække alle udgifter i forbindelse med de indre anliggender. Staten burde ikke mere yde tilskud, som det efter 1848 ofte havde været tilfældet, og kolonierne skulle for fremtiden kun yde et passende bidrag til de fælles statsfornødenheder, fastsat af monarkiets lovgivningsmagt. Den gamle kolonialpolitiske grundsætning: at kolonierne skulle være til fordel for moderlandet, blev kendt uholdbar. Men der maatte sikres balance i kolonibudgettet.

Som forholdene laa, var en deling i to kolonialraad ubetinget ønskelig. St. Thomas maatte sammen med St. Jan have sit eget kolonialraad, hvor handelsstanden kunne trænge igennem med sine særlige ønsker og krav, uhemmet af plantermajoriteten paa St. Croix. En undersøgelse vedrørende øernes hele finansielle stilling viste for de 6 aar 1855–61 et gennemsnitsoverskud paa 28.000 vestind. dollars. St. Croix havde et underskud paa $ 11.000 pr aar, de to andre øer derimod $ 39.000 i aarligt overskud i denne periode. Paa St. Thomas var det den almindelige opfattelse, at den ene ø ikke burde dække den andens udgifter, efter kolonialraadets opfattelse – nyvalg var i 1861 afholdt paa samtlige øer – ville St. Croix med tiden kunne dække sit underskud og yde tilskud til monarkiets finanser. Denne ø ville fra 1864 i særlig grad nyde fordel af den ophævede indførselstold paa moderlandets produkter, mens St. Thomas var uheldigere stillet, da toldindtægterne her var af betydning for hele riget, og den fremtidige toldlovgivning derfor krævede moderlandets medvirkning. Efter regeringens forslag skulle St. Croix foreløbig være fritaget for tilskud til monarkiets fælles budget, mens St. Thomas maatte yde $ 28.000 aarligt.

Om øernes finansielle adskillelse fra moderlandet havde guvernøren i juni 1862 ført forhandlinger med en kommission, der bl. a. talte medlemmer fra øernes tre borgerraad. Samtidig kom man ind paa en drøftelse af de forandringer, en ny koloniallov maatte medføre. Det syntes klart, at øernes voksende selvstændighed i forbindelse med kolonialraadets deling mest hensigtsmæssigt kunne opnaas ved en sammensmeltning af kolonialraad og borgerraad.

En reform af borgerraadene var paatænkt før 1848. St. Croix' borgerraad havde i 1840 beklaget sig over, at medlemmerne stadig blev valgt af de 8 kvarterer paa øen, uden hensyntagen til byerne. Planterne udøvede i virkeligheden hele valgretten, og raadet fandt det uheldigt, at guvernøren kunne vælge, hvem han ville, blandt 3 udpegede medlemmer for hvert kvarter. Raadet ønskede en myndighed, der kunne sikre større kommunale besparelser. Ved anordning af 4. maj 1849 udvidedes valgretten og valgbarheden paa St. Croix til enhver 25-aarig indbygger, der havde borgerskab eller svarede mindst $ 8 i grund- og bygningsskat til landkassen. Reformen overførtes 8. december 1851 til St. Thomas, hvor valgret var betinget af en aarlig næringsskat paa $ 8 eller derover til øens landkasse, mens der til valgbarhed krævedes, at vedkommende ydede mindst $ 50 i butiksskat. Anordningen af 9. maj 1855 udvidede valgretten noget. De tre øer blev hver især bevaret som selvstændige kommuner, og hvert borgerraad blev berettiget til, foruden at udnævne medlemmer til skole-, fattig- og hospitalskommissioner, at stille forslag „til kommunens almindelige bedste". Funktionstiden var 4 aar, og kun mænd over 60 aar skulle kunne nægte at modtage valg. Hverken guvernøren, præsidenten eller deres sekretærer kunne vælges, men karakteristisk nok forbød 1855-bestemmelserne, at nogen, der var beslægtet eller besvogret med et allerede udnævnt medlem, fik sæde i borgerraadet, og at mere end eet medlem af samme handels-interessentskab skulle kunne indtræde i dette.

Fra regeringens side var man betænkelig ved at give en befolkning, der overvejende bestod af ikke-danske, for stor indflydelse. Af 283 vælgere ved borgerraadsvalget paa St. Croix 1849 var ifølge F. E. Elberling kun 45 danske, hvortil kom 21 danske kreoler; 40 var englændere, 68 irer, 94 engelske kreoler,

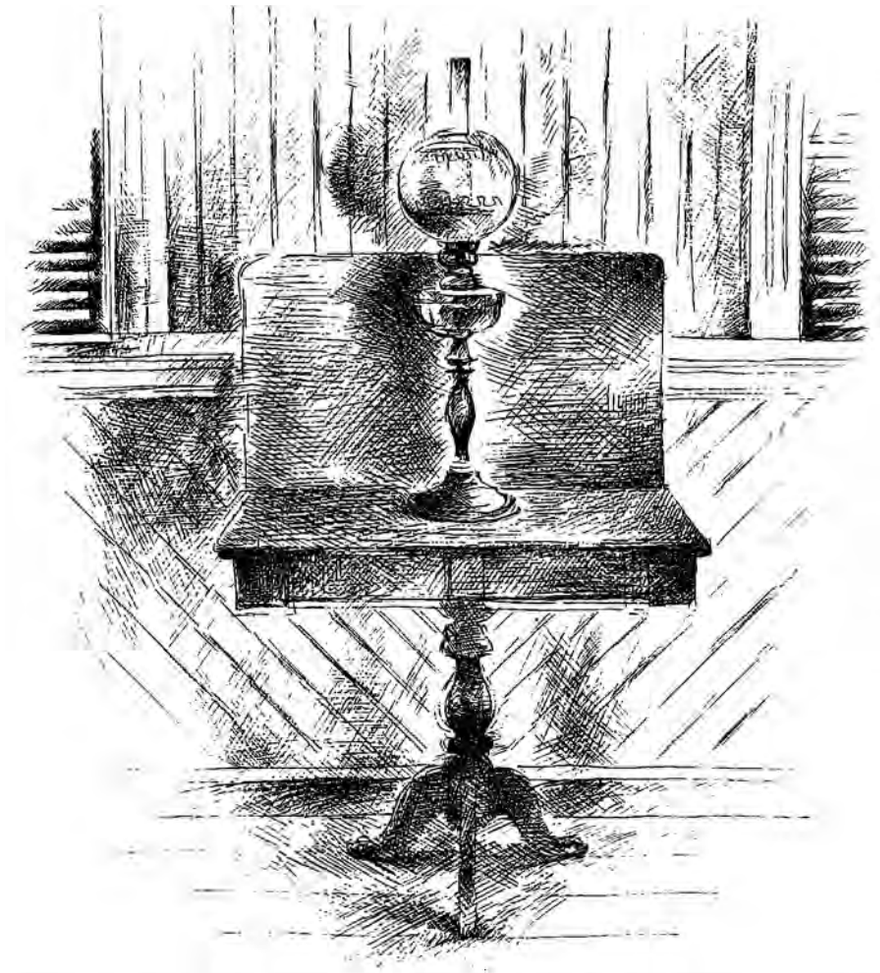

Sammet Mahogni-Spillebord fra Plantagen „Lille La Grange" ved Mahogany Road St Croix.

1 franskmand, 8 amerikanere og 6 af ukendt herkomst. En ny koloniallov burde tage hensyn til disse særlige forhold, mente Elberling: „Erfaringen har vist, at kolonierne ikke kan regeres fra moderlandet, at de ikke kan styres af en amtmand, at et samlet raadgivende eller lovgivende raad for øerne ikke kan være noget organ for øernes splittede interesser, og at et dansktalende kolonialraad ikke kan repræsentere øernes anskuelser". Han anbefalede en administrationsreform, der indførte engelsk som rets- og officielt sprog, ophævelse af det daværende kolonialraad og genindsættelse af borgerraadene i deres tidligere rettigheder, saaledes som disse var bestemt ved lov og sædvane, før de i den von scholtenske periode blev tilsidesat.

En foreløbig deling af det gamle kolonialraad kunne i september 1863 gennemføres i henhold til den gældende koloniallovs § 1. Begge kolonialraad fik 8 folkevalgte og 2 kongevalgte medlemmer. Ogsaa kolonialbudgettet blev delt. Over for kolonialraadet for St.Thomas og St.Jan kunne guvernørens funktioner udøves af præsidenten. Det var samtidig givet, at under nyordningen maatte kolonialraadene optage borgerraadenes kommunale institutioner i sig og blive stærkt præget deraf. Det var en haardt tiltrængt forenkling af øernes finansielle og administrative forhold. Og man ville ved en ny koloniallov give øerne en stilling, der mere svarede til en landsdel end til en koloni, som A.F.Tscherning udtalte i rigsraadet, idet han med henblik paa delingen karakteriserede erhvervsforskellighederne: „St.Croix og St.Jan er nu ikke andet end et under tropisk klima liggende agerdyrkende land . . . St.Thomas derimod kan man næsten benævne „en flydende verdenshavn"". Og guvernøren skulle være en mand, der forstod at arbejde sig gennem „den store kommuneanstalt" med en halv sekretær og de kræfter, der iøvrigt stod til hans raadighed.

Paa den danske rigsdag mødte planen om en sammensmeltning af kolonialraad og borgerraad nogen kritik. I folketinget fremhævede den tidligere guvernør H.D.F.Feddersen, at borgerraadene som kom-

munalraad virkede aaret igennem, mens kolonialraadet havde sine tilbagevendende sessioner. Uheldigt var det efter hans mening, at dansk ville miste sin fremtrædende plads i kolonialraadsforhandlingerne; i borgerraadene var engelsk fra tidligere tid dominerende. Han henviste til den betydningsfulde lovgivning under kolonialloven af 1852, – man maatte bare ikke glemme, at en koloniallov hverken kunne skaffe regn og gode sukkerpriser eller skabe arbejdskraft. Om kolonialraadets deling var der heller ikke paa øerne fuld enighed. Der ville intet være til hinder for, at raadet holdt møder paa en anden ø end St.Croix, men altfor smaa repræsentative forsamlinger var ikke af det gode, hvad et mindretal derovre ogsaa havde maattet hævde. Feddersen frygtede, at landbruget paa St.Jan helt ville blive prisgivet købmandsstanden paa St.Thomas. For rigsdagen maatte det være en æressag at opretholde de institutioner, den selv havde grundlagt, selv om de var til ulejlighed for øernes styrelse! Men indførelse af diæter kunne muligt give repræsentationen et mere folkeligt præg.

Bondevennernes fører J.A.Hansen var ganske vist imod, at rigsdagen fraskrev sig indflydelse paa det vestindiske budget til fordel for den nationalliberale regering, men indrømmede, at „øernes repræsentation ville langt bedre kunne træffe det rigtige og sande og udøve den konstitutionelle myndighed ligeoverfor regeringen, end vi her kunne det". Finansminister Fenger paapegede, at rigsdagen ikke siden adskillelsen mellem rigsdag og rigsraad havde øvet virkelig indflydelse paa det vestindiske budget. Delingen af kolonialraadet var naturlig, naar alle St.Thomas' og et flertal af St.Croix' repræsentanter ønskede den. Hvad øernes budget angik, ville offentlige arbejder (navnlig udvidelse af havnen paa St.Thomas) i en aarrække opsluge overskuddet. Rigsdagen kunne med sindsro lade fastsættelsen af kolonialbudgettet 1. april 1863 til 31. marts 1866 ske ved kgl. anordning, ligesom de paakrævede forandringer i øernes skattelovgivning kunne ske ved anordning (lov af 16. april 1862). Den nationalliberale redaktør C.St.A.Bille hyldede under rigsdagsforhandlingerne „den frie reformaand, der synes at skulle gaa op over de vestindiske øer".

Guvernør Birch havde under de første forhandlinger med finansministeriet om en ny koloniallov udtalt frygt for, at magten ogsaa fremtidig ville ligge hos „et oligarchi af den klasse af samfundet, som hidtil saa godt som ganske har kunnet bestemme valgenes udfald". Han foreslog senere, at en fjerdedel af kolonialraadenes medlemmer blev kongevalgte, ligesom landdistrikterne paa St.Thomas burde repræsenteres. De to raads samtykke til forandringer i normalbudgettet var i almindelighed nødvendigt. Raadene burde vælge 5 kommitterede, der sammen med guvernøren (eller præsidenten) kunne træffe afgørelse i de vigtigste sager, før disse blev forelagt lovgivningsmagten. Guvernøren maatte beholde den øverste eksekutive magt og militærkommandoen paa samtlige øer, dog skulle præsidenten paa St.Thomas opnaa større selvstændighed i sin embedsvirksomhed end hidtil. Birch anbefalede, at kun egentlige love for kolonierne, vedtaget af lovgivningsmagten i moderlandet, blev udfærdiget i kongens navn, de talrige almindelige anordninger derimod – som paa de engelske besiddelser – i guvernørens navn med paaberaabelse af de lovgivende forsamlingers samtykke. Et fælles kolonialraadsmøde burde forhandle om det endelige udkast til forandringen. Over for øernes repræsentanter blev det dog fra første færd udtrykkeligt fremhævet, at den nye lov ikke blev nogen uforanderlig lov eller grundlov for kolonierne, men til enhver tid kunne forandres af moderlandets lovgivningsmagt.

Repræsentanterne for St.Thomas og St.Jan krævede fuld ligestilling med St.Croix' kolonialraad i fremtiden og fandt det betænkeligt, at viceguvernøren vedvarende skulle staa under guvernøren. Spørgsmaalet om eventuelt at flytte guvernementets sæde til St.Thomas satte sindene i bevægelse paa det fælles kolonialraadsmøde. Et forslag om en flytningsbestemmelse i selve kolonialloven blev dog taget tilbage, da der ikke kunne blive enighed herom.

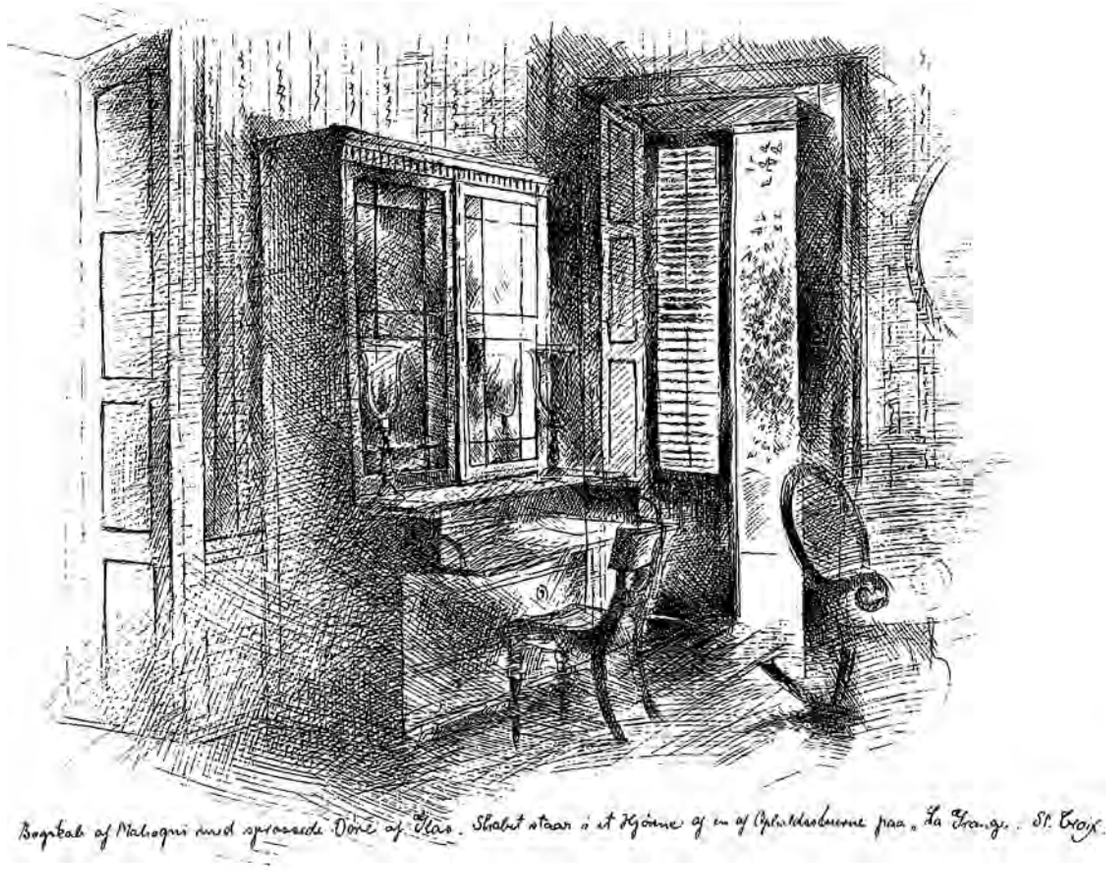

Bogskab af Mahogni med sprossede Døre af Glas. Skabet staar i et Kjøkne af en af Plantageherrerne paa La Grange, St. Croix.

Valgordningen gav anledning til diskussion. Guvernøren gjorde sig til talsmand for en kredsinddeling, hvorved ogsaa byerne paa St.Croix fik deres repræsentanter. Under den gældende valgordning var der en vis fare for, at planternes interesser kunne blive tilsidesat ogsaa paa denne ø, idet de fleste vælgere boede i de to byer. Over for regeringen lagde Birch ikke skjul paa, at denne situation maatte undgaas: „Naar valgdistrikterne deles, saaledes som af mig foreslaaet, vil planterne uden tvivl desuagtet, i det mindste for nogen tid, kunne udøve en betydelig indflydelse ligesom hidtil paa valgene i byerne gennem deres agenter og de plantere, der som købmænd er bosiddende i byerne". Selv om planterne ikke i længden kunne bevare denne indflydelse, ville de altid kunne sikre „deres egne selvstændige 8 valg i landdistrikterne" og dermed bevare flertallet. Paa St.Thomas burde der udnævnes forholdsvis flere kongevalgte som modvægt mod det mere ubestandige fremmedelement, der overvejende varetog købmandsinteresser. Kolonialraadet ønskede derimod færre kongevalgte og modsatte sig ændringer i valgcensus'en, der ville medføre, at mange vælgere mistede valgretten. I alle forfatningslove var det en almindelig regel, hævdede fuldmægtig H. Hatchett, at naar en lovgivende forsamling fik større myndighed, burde valgretten udvides. Og man behøvede ikke at ængstes: man stod ikke med foden ved en afgrund! Planteren F.R.Newton fandt derimod, at Amerikas eksempel tydeligt viste, hvad „en ubegrænset valgret" kunne føre til. – Hvad valgbarheden angik, fandt flere medlemmer det rimeligt, at saavel embedsmændene som deres funktionærer blev udelukket. Forslaget om tvangsforpligtelse til at modtage valg syntes derimod aldeles uanvendeligt paa St.Thomas med dets stærkt fluktuerende befolkning. I kolonialraadet stemte et flertal mod denne bestemmelse. Den blev ogsaa kritiseret i det danske rigsraad, hvor finansministeren oplyste, at den var rettet mod de fremmede handelshuse, der ønskede at holde deres fuldmægtige uden for al deltagelse i det lokale styre. Det ville være yderst uheldigt, om de mest brugbare kræfter kunne afslaa at deltage i det offentlige liv.

En lille, men meget tilfredsstillende reform gennemførtes, idet „de vestindiske *besiddelser*", der tidligere havde været den officielle betegnelse, i den nye koloniallov ændredes til „de vestindiske *øer*", hvorved den stødende antydning af et privat ejendomsforhold forsvandt.

Kolonialloven af 27. november 1863, der i modsætning til den samtidige kongerigske „novemberforfatning" kom til at gælde i mange aar (til 1906), blev langt udførligere end dens forgænger. I 8 afsnit sammenfattede den indgaaende bestemmelser om den lovgivende, udøvende og dømmende myndighed for kolonierne, fastslog, at en række grundlovsmæssige rettigheder og forpligtelser ogsaa skulle gælde for kolonierne, og traf bestemmelser m.h.t. den endelige finansielle ordning.

Lovgivning for de vestindiske øers indre anliggender (ogsaa deres havne- og søterritorium) skulle i fremtiden ske ved konge og vedkommende kolonialraad i forening gennem anordninger, der dog maatte forelægges rigsdagen i den nærmest følgende samling. Var der anledning til at udstede en lov for Vestindien paa sædvanlig vis, skulle lovforslaget i reglen forelægges kolonialraadene til betænkning, ligesom disse skulle have lejlighed til at udtale sig om alle love, der særlig vedrørte kolonierne. Under overordentlige omstændigheder kunne guvernøren udstede foreløbige love og anordninger. Moderlandet havde derimod afvist kolonialraadets forslag om, at rigets lovgivende magt ikke skulle kunne vedtage nogen endelig lov for kolonierne, før kolonialraadene havde taget stilling til lovforslaget. Men der var enighed om hensigtsmæssigheden af at bevare en fast overordnet ledelse hos guvernøren i alle forhold, der ikke havde med den egentlige overøvrighedsvirksomhed at gøre, og guvernøren fik ret til visse embedsbesættelser paa eget ansvar. Præsidenten paa St.Thomas blev tillige viceguvernør, „forsaavidt ingen anden er beskikket", derimod fik han ikke – som øens kolonialraad havde haabet – en mere selvstændig stilling med ret til at skaffe St.Thomas bevillinger o.l. i lighed med St.Croix. Dette punkt skulle tages under nærmere overvejelse.

Kolonierne var delt i to overøvrighedskredse: St.Croix med underliggende øer udgjorde een kommune, St.Thomas og St.Jan en anden. Hver kommune fik sit kolonialraad, der deltog saavel i lovgivningen som i det kommunale styre. St.Croix' kolonialraad kom til at bestaa af 13 folkevalgte og 5 kongevalgte medlemmer, kolonialraadet for St.Thomas og St.Jan af henholdsvis 11 og 4. – Frederikssted by valgte 2 og landdistriktet 4, Christianssted 3 og landdistriktet 4 medlemmer, mens Charlotte Amalia valgte 8, St.Thomas' landdistrikt 1 og St.Jans 2 medlemmer. Medlemmerne valgtes paa 4 aar, men halvdelen afgik hvertandet aar. Valgret tilkom enhver uberygtet mand, der var fyldt 25, havde indfødsret eller i 5 aar havde været bosat paa de dansk-vestindiske øer, saafremt han havde raadighed over eget bo og enten var ejer af en ejendom i kommunen, der kunne indbringe en vis aarlig lejesum (paa St.Croix og St.Jan mindst $ 75, paa St.Thomas det dobbelte), eller i det sidste aar havde haft en aarlig indkomst af $ 500. En betingelse var det dog, at vedkommende i to aar før valget havde opholdt sig i kommunen og mindst 1/2 aar i valgkredsen, samt var opført paa valglisten. Embedsmænd eller funktionærer i kolonistyrelsens tjeneste var ikke valgbare. „Det ville forstyrre koloniernes samfundsorden, hvis fuldmægtige og skrivere i kontorerne skulle kunne optræde mod ham [guvernøren] i kolonialraadet og danne et parti for at modarbejde hans anskuelser og kuldkaste hans planer, hvilket tillige ville virke forstyrrende paa disciplinen i de daglige forretningsforhold uden for kolonialraadet", lød regeringens kommentar til denne engelsk-paavirkede bestemmelse. Iøvrigt blev enhver valgbar nu pligtig til at modtage valg, en regel, der havde vist sig heldig ved borgerraadsvalgene, mens idelige udtrædelser med omvalg til følge hidtil havde generet kolonialraadets arbejde.

Kolonialraadene skulle afholde ordinære møder hveranden maaned. Det forudsaas, at den kommunale virksomhed ville lægge beslag paa langt den meste tid, men raadenes dobbelte opgave maatte stimulere interessen for offentlige spørgsmaal. Møderne, der kunne overværes af guvernøren eller dennes repræsentant, var som regel offentlige. Kolonialraadenes beslutninger skulle udfærdiges paa dansk og engelsk, men stadfæstes paa dansk. Protokollen blev som hidtil ført paa begge sprog. Ingen anordning var endelig vedtaget før efter tre behandlinger i et kolonialraad, mens bevillinger kun krævede to ved-

Ruin af fabrik paa plantagen „Mount Stuart", St.Croix

tagelser. Ethvert kolonialraad kunne indgive andragender om ændringer i øernes love og indretninger. Som i den danske grundlov hed det, at medlemmerne ene var bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.

Der blev for hver kommune oprettet en kolonialkasse, hvortil de respektive landkassers formue og indtægter samt deres forpligtelser overførtes. Kun den statsejendom, der vedkom den egentlige kolonistyrelse, skulle overgaa til kolonialkasserne, og ikke – som kolonialraadet enstemmigt havde ønsket det – samtlige statsaktiver. De indtægter, som hidtil var indgaaet i statskassen paa kolonialbudgettet, tilfaldt for fremtiden kolonialkasserne, der samtidig overtog de tilsvarende udgifter, bortset fra visse pensioner. I bidrag til de almindelige statsfornødenheder skulle St.Thomas' kolonialkasse i 10 aar efter lovens ikrafttræden aarligt udrede $ 28.000 (52.500 rdl), mens St.Croix var fritaget; forholdet skulle derefter ordnes ved lov. Øernes møntsystem kunne kun forandres gennem lovgivningen. Til enhver økonomisk foranstaltning i kommunen krævedes kolonialraadets samtykke, men hvis raadene nægtede at dække udgifter, der var nødvendige for styrelsens gang, maatte sagen afgøres ved kgl. resolution. De aarlige budgetter skulle stadfæstes af kongen og derefter fremlægges paa rigsdagen.

Koloniallovens sidste del anførte ligesom den danske grundlov en række borgerlige rettigheder og friheder: ejendomsretten og boligens ukrænkelighed, trykkefrihed og (med tiden) forenings- og forsamlingsfrihed, lighed over for domstolene, ret til fri undervisning og til forsørgelse af det offentlige m.fl. bestemmelser. De komplicerede kirkelige forhold paa øerne og de lutherske præsters ængstelse for endnu større religiøs splittelse bevirkede, at de herhen hørende paragraffer maatte udformes med særlig omtanke: „Den evangelisk lutherske kirke, som er den danske folkekirke, understøttes af det offentlige. Bidrag til andre trossamfunds kirkelige indretninger kan tilstaas ved anordning . . . Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud paa den maade, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden. Religionssamfund,

hvis lærdomme maa anses for farlige for staten eller den almindelige velfærd, kan forbydes ved anordning". Men § 72 fastslog, at ingen paa grund af sin trosbekendelse kunne berøves adgang til fuldt ud at nyde sine borgerlige eller politiske rettigheder.

Den nye koloniallov, der først traadte i kraft 1. april 1865, var et i mange henseender fortrinligt resultat af samarbejdet mellem guvernøren, kolonialraadet og moderlandets regering og rigsdag. Men vælgertallet var vedblivende ringe, og guvernør Birch kunne med føje klage over svigtende politisk interesse selv hos de mere dannede klasser. Skønt styrelsen mundtligt og gennem artikler i „St.Croix Avis" og „St.Thomæ Tidende" søgte at henlede opmærksomheden paa denne sag, havde næppe halvdelen af godt 400 mænd med aarsindtægter paa mindst $500 meldt sig ved nytaarstid 1865. Ogsaa under de nye forhold fandt flere af de valgte lovlige undskyldninger for mandatnedlæggelser. De nyvalgte kolonialraad var vel ikke uvirksomme, men 1860ernes sidste aar, hvor befolkningen paa St.Thomas og St.Jan levede i forventning om øernes overdragelse til U.S.A., lagde en dæmper paa det lokale reforminitiativ. I St.Croix' kolonialraad lød ogsaa i 1871 klager over, at ingen interesserede sig for raadets forhandlinger. Valgdeltagelsen var yderst ringe og raadet ikke meget anset blandt folket. Udtalelsen mødte dog modsigelse: der var stadig eksempler paa livlig interesse for valgene.

St.Thomas blev efter det mislykkede salgsforsøg den politiske uros arnested. Her havde man siden 1852 en „præsident", der imidlertid kun var viceguvernør og altid syntes at staa i skygge af guvernøren paa St.Croix. Posten beklædtes indtil 1862 af *H.H.Berg*, der i 50 aar virkede i Dansk Vestindien, hvor han var handelsstanden en god mand. Han var noget af en grandseigneur. I mange aar førte han stort hus paa sit lyststed „Cathrineberg", og kort før sin død nævnte aar stiftede han legater til gavn for de fattige paa St.Thomas og St.Jan samt til offentlige formaal, bl.a. til Charlotte Amalias forskønnelse. Hans efterfølger blev kammerherre *Louis Rothe*, en søn af kontreadmiral C.A.Rothe, der 1820–22 havde været midlertidig guvernør i Dansk Vestindien. I L.Rothes præsidentperiode (han døde 1871) blev von Scholtens forfaldne guvernørbolig omsider fornyet.

Der klages i 1865 over, at præsidenten paa St.Thomas „i en mængde simple og ubetydelige ekspeditioner efter den bestaaende forretningsorden først maa reservere sagen til guvernøren", og guvernør Birch gik klogeligt med til visse udvidelser af præsidentens beføjelser. Samtidig maatte han dog hævde, at der snarere ville være grund til udtrykkeligt at forbeholde guvernøren afgørelsen af vigtigere sager.

Det var St.Thomas-repræsentanternes maal at faa styrelsens hovedsæde flyttet til deres ø og sikre kolonialraadene eneret til at lovgive om øernes indre anliggender. Oppositionen gik dog langt videre, da den i juli 1870 henvendte sig til kong Christian IX i en adresse underskrevet af 1111 eller omtrent halvdelen af alle voksne mænd paa St.Thomas, men deriblandt kun faa af de større handlende. Tilstandene blev her afmalet i de mørkeste farver; adressen krævede adskillelse fra moderlandet og en revision af kolonialloven, for at befolkningen kunne opnaa de goder, som de Forenede Staters frie institutioner formentlig ville have sikret dem. Adressen var udtryk for en noget blaaøjet politisk emancipationsbestræbelse, eller den var – som P.Andræ skrev – „næppe andet end skaller om den ene kærne: at opnaa en skadeserstatning for det afbræk, som handelen havde lidt ved underhandlingerne [om øsalget], i det mindste i form af en eftergivelse af bidraget til moderlandets statsfornødenheder".

Ogsaa fra kolonialraadenes side blev der stillet vidtgaaende krav, navnlig om besparelser paa militærets og embedsvæsenets budgetter, der tilsammen baandlagde over $^3/_5$ af øernes indtægter. Der fandtes i marts 1870 ikke mindre end 152 embedsmænd og funktionærer paa St.Croix, 82 paa St.Thomas og 5 paa St.Jan. Meget tyngende var udgifterne til selve kolonistyrelsen: paa St.Croix ca $20.000, hvoraf 10.000 i gage og taffelpenge til guvernøren, paa St.Thomas ca $14.000, hvoraf præsidenten oppebar 8500. Den samlede udgift til militærvæsenet var ca $80.000.

Janus August Garde, guvernør 1872–81, med orlov januar–september 1876

Kolonialraadene stillede derfor krav om en reduktion af hærstyrken, nedlæggelse af visse embeder, og om, at staten skulle udrede guvernørens gage og taffelpenge samt udgifterne til centralstyrelsen i København. Mens St.Croix i nedgangsaarene navnlig var interesseret i statslaan til øens betrængte plantere, søgte St.Thomas' kolonialraad lettelse eller fritagelse for den forhadte forpligtelse til at yde statskassen $ 28.000 aarligt. Det lykkedes 10. april 1874, da en dansk lov fritog St.Thomas' og St.Jans kolonialkasse for at yde dette bidrag til de almindelige statsfornødenheder.

En anden sejr havde St.Thomas kunnet notere endnu i Birchs guvernørtid. Efter længere tids forberedelse blev guvernørens sæde i februar 1871 overflyttet fra Christianssted til Charlotte Amalia. St.Croix sad tilbage med viceguvernøren, den aldrende *John Christmas*, en tidligere søofficer, der i mange aar havde ejet plantager paa øen og hævdet sig blandt dens mest fremtrædende borgere.

Kun 14 dage overlevede den helbredssvækkede guvernør Birch den omstridte forandring. Han var en forhandlingens mand, der mere end een gang havde besværget et optrækkende politisk uvejr. Men „St.Thomæ Tidende" førte ved denne tid et saa voldsomt sprog mod styrelsen, at guvernøren lod bladet tiltale efter presseloven. Birch kunne derfor paa sin sidste levedag, 25. februar 1871, se sig stemplet som tyran. Næste morgen fandt man ham liggende livløs i badeværelset ramt af et hjerteslag. De fleste kunne trods al politisk uenighed slutte sig til John Christmas' mindeord i St.Croix' kolonialraad, hvor han dybt beklagede det store tab, øen havde lidt ved Birchs bortgang: „Han var retfærdig og hæderlig, og alle ved, hvor meget denne øs velfærd laa ham paa hjerte. Han arbejdede uafbrudt og stræbte at forbedre vore finansielle forhold. Han arbejdede for os ej blot her, men ogsaa i moderlandet, hvor han søgte at bevæge regeringen til at yde os den hjælp, vi saa højligen trænger til. Guvernør Birch var ikke blot strengt redelig, men i hele hans færd imod os var han besjælet af humanitet".

Men Birch havde ikke evnet at stille St.Thomas' „selvstyrebevægelse" tilfreds, og stemningen paa øen blev yderligere ophidset, da den 72-aarige viceguvernør John Christmas blev fungerende guvernør. Paa St.Thomas ville man have foretrukket overdommer J.A.Stakemann, der var født paa øen, fuldt fortrolig med dens forhold og – som saa mange ansete embedsmænd – stod paa en god fod med de fleste

fremtrædende borgere. Det kom til demonstrationer, men Stakemann blev iøvrigt konstitueret som præsident og viceguvernør.

I Danmark stod man usikker over for den indtrufne situation og kravene om ændring af kolonialloven. I et ministerraad efter Birchs død blev det besluttet at hjemkalde ministerresidenten i Washington, kammerherre *F. E. Bille*, og udsende ham som overordentlig regeringskommissær og guvernør ad interim. Bille udnævntes 22. juni 1871, mens *J. A. Stakemann* blev viceguvernør paa St. Croix. 1. juli holdt den nye regeringskommissær stor „modtagelse" i guvernementshuset paa St. Thomas, hvor øens embedsmænd, officerer og ledende erhvervsfolk var mødt frem. Kommissæren fik gennemført en del reformer: hærreduktion, reorganisering af politiet paa St. Thomas, forbedringer inden for skoler og sundhedsvæsen og anlæg af et fyr. Paa det sidste punkt var reformen næppe upaavirket af, at Bille ved ankomsten var sejlet ind i en „verdenshavn", som kun blev oplyst af en lygte paa et stativ. Men landarbejderproblemerne, som betød saa meget for St. Croix, og forfatningssagen, der holdt uroen vedlige paa St. Thomas, var stadig uløst, da kommissæren før afrejsen 1. juli 1872 blev fejret af kolonialraadet ved en afskedsbanket. Viceguvernøren ledede styrelsen paa St. Thomas, indtil den nye guvernør, den tidligere orlogskaptajn *Janus August Garde*, i september ankom til øen. Han fik i de første aar sine vanskeligheder med St. Thomas-oppositionen.

Den danske regering havde i foraaret 1871 vist sig imødekommende i forfatningsspørgsmaalet. Et kgl. reskript af 22. maj lovede forandringer i kolonialloven „i liberal aand og i en retning, som samstemmer med indbyggernes modent overvejede ønsker". Et aar senere blev der nedsat et udvalg, der skulle gøre udkast til en ny koloniallov. Men det lykkedes ikke de to kolonialraad at naa til enighed. P. Andræ, der i 1875 vurderede forholdene efter at have besøgt øerne, fandt ikke den modne overvejelse fremherskende hos St. Thomas-repræsentanterne, hvis flertal syntes „grebne af en luftning fra de franske septemberdage", naar de angreb selve den statslige forbindelse med Danmark og de danske institutioner. Det var efter Andræs mening naivt, naar et folketingsudvalg 1874 enstemmigt gav udtryk for den opfattelse, at større selvstændighed ogsaa ville føre til „en forbedring af øernes økonomiske og finansielle tilstand". Dette var ganske vist ogsaa grundtonen i de „fantastiske fordringer", som de misfornøjede paa St. Thomas fremsatte. 1873 havde selvstyrefolkene faaet flertal i kolonialraadet samt i et tremandsudvalg til revision af kolonialloven. Guvernør Garde talte i sine redegørelser over for regeringen med bitterhed om „indvandrede fremmede", der ophidsede den lidet oplyste, men let bevægelige farvede race mod de hvide og drømte om et uafhængigt St. Thomas som midtpunkt i en vestindisk konføderation. „At intet af medlemmerne [i udvalget] var bekendt med dansk lov og ret eller endog blot forstod dansk, havde selvfølgelig intet at betyde."

Fordyber man sig i den udvalgsbetænkning, der er præget af St. Thomas-oppositionen, kan man næppe give Gardes og Andræs ensidige afvisning af „løsrivelsestendensen" ubetinget medhold. Den danske regering havde paadraget sig et tungt ansvar, da den faa aar tidligere søgte at skabe den gunstigst mulige stemning for St. Thomas og St. Jans overdragelse til U.S.A. og dernæst 1871 gennem sin udsendte kommissær havde erklæret sig rede til at fremme tanken om øernes selvstyre. Det var forstaaeligt, at forslagsstillerne til „Constitutionslov for St. Thomas og St. Jan" ønskede øerne betegnet som „biland" i stedet for „koloni". De havde ogsaa ret, naar de tvivlede om, at der bestod „det fællesskab i interesser og i politisk og social solidaritet, der skulle afgive berettigelse for det danske folk til at give love angaaende sager, der henhører under dette bilands og dets folks indre anliggender". Men i virkeligheden havde den danske lovgivningsmagt efter 1863 kun i forsvindende grad blandet sig i øernes forhold. Ulykken var, at de smaa samfunds økonomi og visse storpolitiske hensyn ikke levnede muligheder for virkelig politisk selvstændighed. I moderlandet kunne man desuden have en grundet formodning om, at den

økonomiske, sociale og kulturelle udvikling ville have formet sig heldigere, hvis reforminitiativet havde ligget hos en dansk regering og ikke hos kolonialraadene. Selve det, at koloniomraadet var saa lille, fordyrede og vanskeliggjorde styrelsen.

Guvernør Garde var modstander af regeringens oprindelige indrømmelsespolitik over for oppositionen. En mere bestemt optræden fra første færd ville have været at foretrække. I efteraaret 1874 havde situationen udviklet sig derhen, at Garde fandt det nødvendigt med alle lovlige midler at bremse en agitation, som hindrede gennemførelse af reformer, der var mere tiltrængte end en forfatningsrevision. I januar 1875 satte han i henhold til koloniallovens § 36 midlertidigt St.Thomas' og St.Jans kolonialraad ud af kraft. Raadet faldt da til føje, og hele forfatningssagen blev udsat. Nedgangstidens økonomiske problemer kom i forgrunden.

En enkelt vigtig administrationsreform havde Garde haabet at faa gennemført. Efter guvernørsædets overflytning til St.Thomas opholdt han sig kun „som gæst" paa St.Croix i kortere perioder og savnede den nøje kontakt med personer og forhold, som udviklingen af øens kriseramte hovederhverv krævede. Negeropstanden 1878 viste grelt, hvor uheldige forholdene var. Fra St.Thomas kunne guvernøren ikke med fast haand lede hele administrationen, og præsidenten var et uselvstændigt mellemled, naar det gjaldt vigtige afgørelser. De løbende overøvrighedsforretninger kunne dog meget vel udføres paa forsvarlig maade af et par guvernementssekretærer, der saa ville faa større indflydelse og ansvar og maatte lønnes derefter. I januar 1879 kunne Garde tilstille finansministeriet et forslag, der fulgte disse retningslinier. Præsidentskabet skulle ophæves og guvernøren for fremtiden tage ophold omtrent lige lang tid paa begge hovedøer, med guvernementsbolig og husholdning gennem længere perioder begge steder, „dog saaledes at han under disse ophold paa den ene ø jævnligt besøger den anden". De to kolonialkasser skulle hver betale halvdelen af guvernørgagen, og der maatte ansættes en guvernementssekretær saavel paa St.Thomas som paa St.Croix. Denne reform, der paa et væsentligt punkt skulle bringe balance i forholdet mellem de to rivaliserende øer, var dog ikke gennemført, da Aug. Garde i marts 1881 maatte trække sig tilbage – en eftervirkning af de samfundsrystelser, der fulgte med negeroprøret.

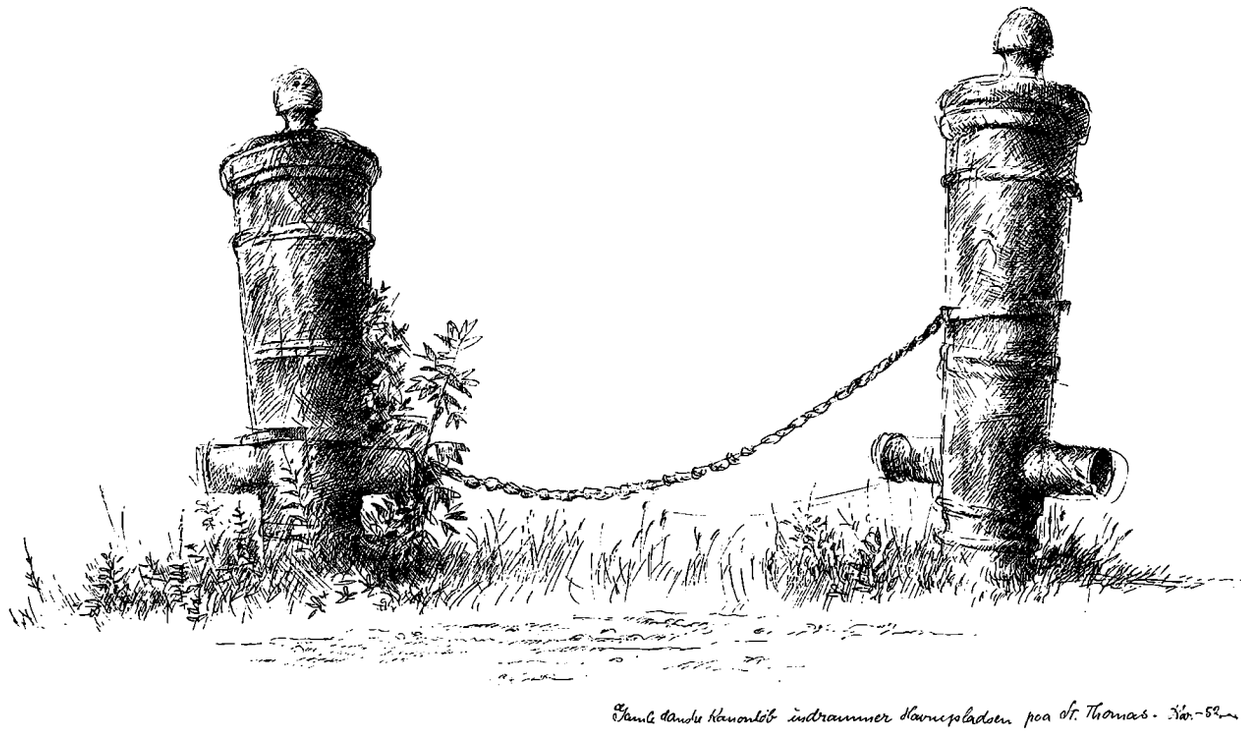

Gamle dansk kanontårn indrammer havnepladsen paa St. Thomas. Nov.-62

ST. THOMAS I DET STORPOLITISKE SPIL

Tanken om at sælge de dansk-vestindiske øer var ventileret i de raadgivende stænderforsamlinger 1846, og den skulle ogsaa dukke op paa rigsdagen kort før vedtagelsen af kolonialloven 1852. To medlemmer af tinget, professor J. Wilkens og prokurator Fr. Jespersen, foreslog, at Danmark afhændede disse øer, der gennem tiderne snart havde bragt fordel, snart tab. Kolonierne var efter forslagsstillernes opfattelse ikke mere af væsentlig betydning for handelen, da kolonialvarer kunne faas til samme pris andetsteds, og moderlandets eksport til øerne var saa overordentlig ringe.

Professor Wilkens var dog ganske klar over, at de finansielle og kommercielle overvejelser næppe ville blive afgørende, dertil spillede følelserne for stor en rolle i en sag som denne. „Det gør et uhyggeligt indtryk paa folk at tænke sig, at disse prægtige besiddelser, som man antager dem for at være, skal man saaledes uden videre sælge, og jeg kan meget godt forstaa denne følelse. Det er ikke saa mange aar siden, at jeg selv, med en vis stolthed, paa Asiens, Afrikas og Amerikas korter saa, om ikke andet, saa dog i det mindste en rød eller blaa streg under de navne, som betegnede de danske besiddelser, men jeg betænkte langtfra ikke tilstrækkeligt, at disse territorier, om de end ikke var store nok til paa de almindelige kort at betegnes i deres omkreds, saa var de dog mere end store nok til at begrave mange penge og mange menneskeliv". Wilkens erkendte, at Danmark havde skilt sig af med de værste kolonier. „Men nu spørger jeg: hvad er det da egentlig, vi vil vinde ved disse vestindiske øer? Er det i nogen henseende at betragte som en tilvækst for vor magt, vor anseelse, for vor politiske indflydelse? Er det et sted, hvor dansk aand og dansk sind fostres og næres? Er det et sted, hvor dansk kultur plejes, hvor den trives og blomstrer? Nej, tilvisse intet af dette. Eller er det en landsdel, der forøger og bidrager til vor udvikling i fred, der styrker og bidrager til vor opretholdelse i krig? Heller ikke det. De forholdsvis meget faa virkelig danske familier, der findes i Vestindien, gaar under i massen af fremmede indvandrere med fremmed nationalitet, de fortaber sig saaledes deri, at de selv efter kortere eller længere tids forløb optager deres sæder og skikke".

Det var Danmarks held, mente Wilkens, at det ikke i 1848 havde med en sømagt at gøre, der som England var i stand til at besætte øerne. Men landet ville faa en roligere fremtid, hvis det kunne overgive øerne i stærkere og mere rutinerede hænder. Der var jo overordentlig meget at gøre, hvis en befolkning, der indtil 1848 gik under slaveaag, uoplyst og uden fremdrift, skulle ophjælpes. Danmark maatte i en aarrække undvære indtægter af øerne for derefter sandsynligvis alligevel at miste dem. Det havde god brug for salgssummen til afbetaling paa statslaan, og en køber var næppe svær at finde. Wilkens tænkte i denne forbindelse paa de Forenede Stater.

Finansminister W. Sponneck tilstod, at Wilkens' „veltalende foredrag" maatte gøre et vist indtryk, men fik tilslutning fra flere sider, da han hævdede, at de vestindiske øer vedblivende betød meget for dansk handel og skibsfart – København og Flensborg kunne tale med herom – og at Danmark havde styret sine kolonier saa godt som nogen kolonimagt. Det var nærmest uhyggeligt at diskutere øernes salg saa kort tid efter emancipationen.

Under folketingsdebatten blev det synspunkt fremherskende, at det i hvert fald var uklogt ligefrem at udbyde øerne til salg. Spørgsmaalet var ikke aktuelt, og der var stærkt delte meninger om, hvorvidt

Danmark i længden ville kunne beholde kolonierne. A. F. Tscherning syntes at regne med, at de før eller senere ville glide andetsteds hen, snarest gaa op i den amerikanske union, og Orla Lehmann var af den opfattelse, „at disse kolonier enten paa den ene eller den anden maade, hvad enten vi bringer noget ud af dem eller ikke, hvad enten vi ikke lader dem selv raade, eller vi giver vort samtykke til, at de under en eller anden form herefter kan komme til at styre deres skæbne uden os, dog vil gaa bort".

Den ret uinteresserede og opgivende holdning, som mange danske politikere indtog over for de vestindiske besiddelser, var naturligvis paavirket af de allerede stedfundne kolonisalg. Vort lille kolonirige var i opløsning, den sidste rest utvivlsomt til fals for et godt bud. Men da dette ikke kom, styrkedes i nogen grad den opfattelse, at Dansk Vestindien var noget for sig, et omraade, hvor der – som ogsaa Wilkens havde indrømmet – var overmaade meget at udrette økonomisk, socialt og politisk, og hvor Danmark trods alle vanskeligheder havde rimeligt haab om at se en lykkeligere udvikling i møde.

Paa de vestindiske øer maatte det virke opskræmmende, at et forslag om salg overhovedet kunne fremsættes paa den danske rigsdag. Da kolonialloven var traadt i kraft, blev ogsaa dette problem berørt. 30. november 1852 udtalte kolonialraadet til beroligelse, at regeringen ikke havde fjerneste salgshensigt, og tilføjede for egen regning: „Vi er lige saa overbeviste om, at ingen fremtidig dansk regering vil kunne give den tanke rum at gøre omtrent 40.000 mennesker, som – med undtagelse af meget faa – have fuldkommen dansk borgerret efter loven om indfødsretten, og af hvilke de øvrige have bosat sig her og dels anbragt deres kapitaler i tillid til de danske loves og den danske regerings beskyttelse, til genstand for køb og salg". Raadet erklærede det simpelthen for majestætsfornærmelse at ytre tvivl i denne sag.

Men situationen var en anden i 1865, da den nye koloniallov af 1863 traadte i kraft. Danmark var svækket ved tabet af hertugdømmerne i 1864, udviklingen paa de vestindiske øer havde i flere henseender skuffet, regeringen var træt af at yde store statstilskud for at holde kolonierne oppe i vanskelige aar. Og hvad der betød mest af alt: en ledende amerikansk udenrigspolitiker havde sat sig til maal at sikre de Forenede Stater St. Thomas.

Borgerkrigen havde overbevist Abraham Lincoln om, at Staterne burde inkorporere dele af Vestindien som en udvidelse af Monroedoktrinen. U.S.A. havde frygtet den spanske indtrængen i San Domingo 1862, og Maximilians kejserrige i Mexiko var en trusel mod Amerikas supremati i den vestlige del af det caraibiske hav. Den amerikanske minister i København øjnede i 1864 en fare for, at Østrig efter krigen skulle opnaa de dansk-vestindiske øer som en kompensation for dets andel i det erobrede Sønderjylland, og i sin henvendelse til statssekretær *William H. Seward* talte han ikke for døve øren. I denne energiske udenrigspolitikers dristige handels- og flaadeplaner indgik erhvervelsen af kulstationer og flaadehavne som et væsentligt led.

Ved nytaarstid 1865 forberedte Seward sagen. I den danske gesandt i Washington *Waldemar Raasløff* ventede han at finde en god medarbejder. Raasløff havde fra 1851 opholdt sig i Amerika og som civilingeniør ledet undersøiske sprængninger iværksat af den amerikanske regering; forhandlingsdygtig som han var søgte han diplomatisk virksomhed og blev fra 1859 overordentlig gesandt i Washington. Herfra kunne Raasløff efter nytaarstaflet i Det hvide Hus 1865 rapportere hjem, at præsident Lincoln havde talt længe og hjerteligt med ham. Men først ved middagen hos den franske gesandt 7. januar blev hensigten klar. Maaske havde Seward forinden givet Raasløff et vink, men middagsselskaber var iøvrigt kendt som et betydningsfuldt led i Amerikas diplomatiske politik. De to herrer indfandt sig da en halv time før gesandtmiddagen og fik en uforstyrret samtale i de Geoffroys behagelige sofa. Seward gik lige løs paa sagen: de Forenede Stater maatte nødvendigvis udvide deres maritime magt og følgelig sikre sig en havn eller et depot i Vestindien. Endnu havde han ikke undersøgt forholdene nærmere, men U.S.A. ville føre eventuelle forhandlinger med Danmark i den venligste og ridderligste aand. Amerika saa nødigt øerne

Waldemar Rudolf Raasløff, officer og diplomat, krigsminister 1866–70

i en anden stats hænder og regnede med, at de materielle fordele, befolkningen ville opnaa sammen med de Forenede Stater, ville stemme den salgsvenligt. Præsident Lincoln billigede hans forslag, men sagen maatte behandles med absolut diskretion. Den lidt forbløffede Raasløff mumlede noget om, at øernes indbyggere var lykkelige og tilfredse under det danske scepter, men Seward lod elskværdigt formode, at de ville blive endnu lykkeligere under stjernebanneret. „Hr. Seward ytrede sig overhovedet med følelse og varme og søgte omhyggeligen at undgaa ethvert udtryk som kunne være saarende".

Den danske regering (Bluhme) blev ikke mindre overrasket, da Raasløff i sin fortrolige rapport fremhævede, at Amerika var stærkt interesseret i de dansk-vestindiske besiddelser. Men svaret maatte blive, at det stred mod den danske konges følelser frivilligt at give afkald paa en del af sine undersaatter, selv om dette ikke var det eneste moment af betydning. Danmarks finansielle og politiske stilling krævede indgaaende overvejelse af det velmente tilbud, hvis det skulle blive gentaget.

Voldsomme begivenheder afbrød indtil videre statssekretær Sewards bestræbelser: 5. april 1865 blev han haardt kvæstet ved en kørselsulykke og 14. april alvorligt saaret ved den sammensværgelse, der voldte Lincolns død. Om den nye præsident Andrew Johnsons stilling til købet vidste man foreløbig intet. Ud paa foraaret paalagde udenrigsministeriets direktør, P. Vedel, de danske gesandter i London og Paris at sondere stemningen hos de to vesteuropæiske stormagter, og Raasløff maatte skaffe oplysninger om Amerikas politik, før salgsforhandlinger kunne indledes. I ministeriet C. E. Frijs-Frijsenborg, der traadte til den 6. november 1865, var der svagere opposition mod øsalget. George H. Yeaman, der var amerikansk minister i Danmark, kunne meddele sin regering, at den københavnske befolkning efter 1864 nærede uvilje mod England, men ytrede sympati for det unge og stærke U.S.A. Den danske regering var dog ængstelig for vestmagternes reaktion, hvis St. Thomas blev afhændet til Amerika, og søgte derfor, da de første salgsrygter fremkom, at berolige den engelske regering med, at Danmark ikke ville sælge øerne uden først at have underrettet England.

Den 2. december var det nydannede ministerium Frijs-Frijsenborg naaet saa langt i sine salgsovervejelser, at Vedel kunne give Raasløff instrukser om at genoptage sine samtaler med statssekretær Seward. Hvis Amerika ville gøre et oprigtigt tilbud og nævne en betydelig købesum, var der haab om, at

William H. Seward, amerikansk statsmand

vestmagterne ville søge det væsentligste motiv til øsalget i Danmarks bekymrede økonomiske situation. Regeringen var derfor ogsaa af politiske grunde interesseret i et godt tilbud fra amerikansk side. De nationale følelser syntes ikke længere særlig saarbare i denne sag. Derimod følte Raasløff sig ofte ængstelig over for den „forslagne" Seward, der havde en udpræget lyst til at „manøvrere".

Seward blev behageligt overrasket ved Raasløffs fornyede henvendelse sidst paa aaret 1865, men fandt ikke øjeblikket gunstigt for salgsforhandlinger, da han ikke foreløbig ville faa lejlighed til at tale med den nye præsident om købet. Statssekretæren stod foran en rejse til Havana, eventuelt med et besøg paa de dansk-vestindiske øer („uden allermindste forbindelse med det foreslaaede køb"). Allerede i januar 1866 kunne Seward da paa et krydstogt i det caraibiske hav besøge St.Thomas og i hast gøre sig bekendt med forholdene. Straks efter sin hjemkomst 28. januar havde han en samtale med Raasløff, der fandt, „at han var meget vel og munter og særdeles tilfreds med sit besøg paa vore øer". Seward ville nu forelægge sagen for præsidenten og et interesseret kabinet. Paa forespørgsel antydede Raasløff, at Danmark formentlig ville afhænde de tre øer mod ca 25 mill. dollars, et tilbud paa mindre end 20 mill. kunne ikke accepteres.

Den engelske regering havde sine tvivl, naar man fra dansk side forsikrede, at Danmark ikke havde til hensigt at afstaa nogen koloni. Konseilspræsident C.E.Frijs ville ikke give den engelske gesandt noget tilsagn for fremtiden, men lod forstaa, at Englands og Frankrigs ord i sagen ville veje tungt til over for et gunstigt tilbud fra Amerika. 3. februar kunne premierminister John Russel notere: „Jeg nærer ikke megen tvivl om, at salget er besluttet i det danske finansministerium, hvis Seward byder en god pris." Da New York-pressen havde faaet færten af, hvad der havde været formaalet med Sewards caraibiske rejse, var præsidenten og statssekretæren enige om at udskyde alt officielt, indtil rygterne var døet hen. Men Seward var samtidig klar over, at der nu burde handles hurtigt og hemmeligt. Raasløff følte sig overbevist om, at den amerikanske regering ville tilbyde en acceptabel pris, og at kongressen ikke ville lægge uovervindelige hindringer i vejen. Endnu i marts havde Seward dog ikke drøftet sagen med sin regering i dens helhed og ønskede at vide, hvad Danmark ville forlange. Men ministeriet Frijs var ængstelig for Englands protest og nærede desuden haab om, at øerne ville stige i værdi.

I virkeligheden maatte Seward ønske et prisforlangende fra Danmarks side, mens Raasløff paa sin side ansaa et amerikansk tilbud for en logisk konsekvens af de skridt, der allerede var taget. Ud paa sommeren 1866 rejste den danske gesandt til København for at indhente „positive instrukser". Regeringen var udpræget salgsvenlig og af den opfattelse, at Raasløff bedst kunne fremme sagen ved at indtræde i ministeriet Frijs. Det skete i oktober, men gesandtposten i Washington blev holdt aaben for Raasløff, da han overtog krigsministeriet.

I Amerika havde Seward formaaet hær- og flaadeeksperter til at erklære sig om værdien af St. Thomas som kulstation og flaadehavn. Vurderingerne svingede mellem 3 og 5–7 mill. dollars for alle tre øer, og Seward tilbød derfor 17. juli 1866 i fortrolighed 5 mill. i guld, dog maatte salgstraktaten ratificeres af senatet. Da aaret gik til ende, uden at der skete noget afgørende, blev Seward utaalmodig og sendte 12. januar 1867 Yeaman et chiffertelegram, men da nøglen hertil laa i London, kunne gesandten først en uge senere læse opfordringen til Raasløff om at fremskynde sagen! Den nye minister lod gesandten forstaa, at Frijs var meget forsigtig og tøvede med at tage det endelige skridt i saadanne sager. Han skrev imidlertid til Seward for at faa nærmere oplysning om salgsbetingelserne. Raasløff var ængstelig for, at et amerikansk regeringsskifte, maaske en borgerkrig, skulle fjerne Seward, endnu før sagen laa i et fast leje. Staternes „rekonstruktionslov" voldte store vanskeligheder indadtil.

Paa samme tid havde Danmark sine europæiske bekymringer. Yeaman skrev 27. april til Seward, at forhandlingerne med den danske regering maatte føres til ende snarest muligt, da uden tvivl „England, Frankrig og Spanien ville bruge alle tænkelige anstrengelser for at hindre undertegnelsen" af en salgstraktat. En krig mellem Frankrig og Prøjsen kunne tvinge ministeriet Frijs til at træde tilbage til fordel for mere krigsvenlige mænd. Yeaman og Raasløff mødtes i haabet om, at Danmark maatte faa nærmere tilknytning til Rusland og U.S.A. De 5 mill. dollars for de tre øer var ganske vist næppe det halve af det

Havneindløbet ved St. Thomas

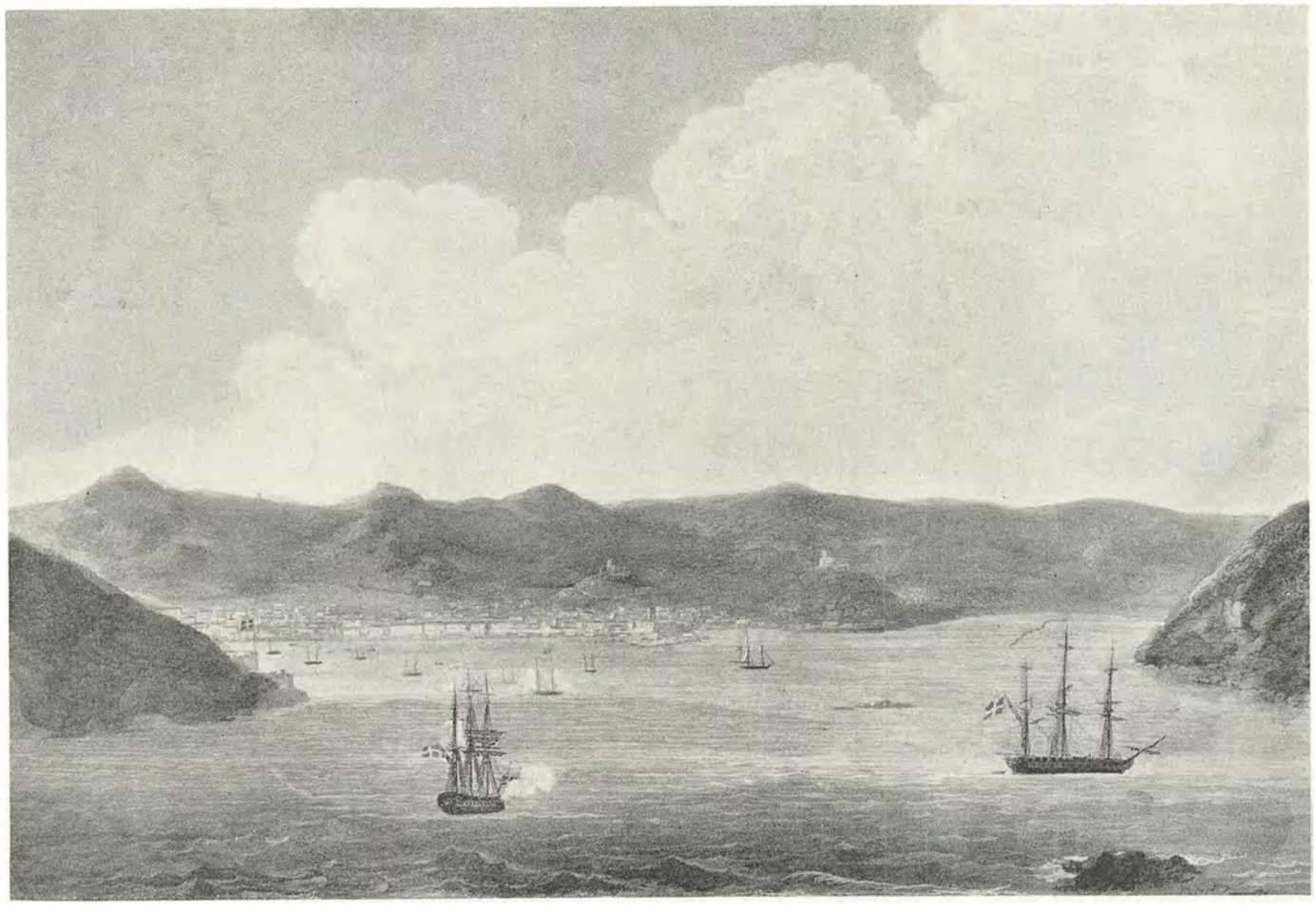

ønskede beløb, men Raasløff indsaa, at Seward af hensyn til sit eget folk maatte starte saaledes. Statssekretæren sendte nu sin særlige agent til København. Senatoren James R. Doolittle skulle paa vej til St. Petersborg forhandle med den danske regeringschef. I Sewards fortrolige meddelelse til Doolittle hed det: „Den tilbudte pris er 5 millioner, som vi altid har staaet rede til at forhøje til 10 mill. . . . Hvis De finder, at det kan lykkes for 10 mill. og ikke mindre, saa sig det til den danske regering". I virkeligheden havde Seward altsaa forlængst bestemt sig for et tilbud, som man fra dansk side i mange maaneder forgæves arbejdede for at opnaa! Denne forsinkelse skulle vise sig skæbnesvanger.

16. maj 1867 skrev Seward til Yeaman, at Danmark helst maatte tage sin beslutning uden en folkeafstemning paa øerne, der ville kræve tid. Den danske regering kunne ikke sige nej og sælge til Europas monarkistiske stater uden protest fra U.S.A., som derimod kunne droppe *sit* tilbud, hvis der blev bedre køb paa andre kanter. I et møde med Frijs og Raasløff modtog Yeaman den danske regerings tilbud: alle 3 øer for 15 mill. dollars, St. Thomas og St. Jan for 10 mill. og St. Croix alene for 5 mill. De Forenede Stater kunne vælge mellem de to første tilbud, men salg af St. Croix var afhængig af Frankrigs samtykke (jfr. aftaler ved overdragelsen i 1733). Frijs foreslog, at forhandlingerne blev ført i København, for at den endelige overenskomst uden tidsspilde kunne forelægges rigsdagen til vedtagelse. Ogsaa øernes befolkning maatte dog bestemme sig for afstaaelsen.

I Washington rejste Sewards modstandere hovedet. Marineminister Gideon Welles kritiserede, at der kunne blive tale om mere end 5 mill. for øerne. Det drejede sig snarere om statssekretærens prestige end om landets sande interesser, antydede han og foreslog kynisk hellere at tage en eller anden ø fra en magt, som U.S.A. kom i krig med! Hvad der faktisk skete var, at staterne i 1867 købte hele Alaska af Rusland for godt 7 mill. dollars. Med henvisning til, at „Danmarks tøven havde medført parallele forhandlinger andetsteds", lod Seward i slutningen af maj Yeaman forstaa, at $7^1/_2$ mill. dollars i guld var højeste bud for alle tre dansk-vestindiske øer. Salgstraktaten maatte undertegnes og ratificeres af Danmark før købet, mens en folkeafstemning paa øerne kunne anses for overflødig.

Den danske regering fandt tilbudet utilfredsstillende, men kunne dog gaa med til $7^1/_2$ mill. dollars for de to øer, $3^3/_4$ for St. Croix. Den ønskede lige vilkaar for begge de forhandlende parter, og Frijs fastholdt kravet om folkeafstemning. Paa dette punkt mente hans regering sig i overensstemmelse med en moderne sædvane, der næsten kunne anses for „en offentlig lovregel" i Europa. Han hentydede til Pragfredens art. 5, der tillod Slesvigs nordlige distrikter at træffe beslutning om deres endelige og varige forbindelse med Danmark. 17. juni beklagede Yeaman i et privatbrev til Seward, at denne kun var gaaet med til et tilbud paa $7^1/_2$ mill. og ikke – som oprindelig antydet – paa 10 mill. dollars, hvilket efter Doolittles mening ville have sikret traktaten. Men ogsaa danskernes langsomhed irriterede den amerikanske gesandt. „Man kan ikke let fremskynde nogen sag i Danmark. I alle forhold er de, fra skoflikker til konge, de mest forsigtige og magelige mennesker i verden."

Det springende punkt var det danske krav om folkeafstemning, som efter Yeamans opfattelse bragte overenskomsten i fare. Han forstod dog Danmarks hensyntagen til Nordslesvig og bøjede sig. Seward forlangte, at folkeafstemningen ikke blev nævnt i traktaten, men heller ikke dette chiffertelegram blev tydet rettidigt. Truslerne om krig mellem Frankrig og Prøjsen var ingen lys baggrund for forhandlingerne, men midt i september 1867 fik København et amerikansk flaadebesøg, som Raasløff længe havde haabet paa. Admiral Farragut var ikke blot søhelten fra borgerkrigen, men en charmerende diplomat, der gjorde et overmaade gunstigt indtryk paa hoffet, regeringen og den offentlige mening.

Men tiden gik, og i U.S.A. var den imperialistiske bevægelse paa retur. Seward maatte ønske hurtig og energisk handling, men de sejge danskere holdt fast ved, at folkeafstemning paa øerne skulle nævnes i overenskomsten. Skete det, var Danmark rede til at afslutte traktaten, telegraferede Yeaman til Seward

først i oktober. Han tilføjede, at Danmark kendte Amerikas tilbud og gjorde modforestillinger. Den danske regering ventede flere protester. Ogsaa denne gang voldte det besvær at dechifrere Sewards svartelegram, men Yeaman fik dog omsider ud af det, at Seward var gaaet med til folkeafstemningen. Gesandten afviste yderligere danske krav, og 18. oktober blev sagen behandlet i statsraadet. Marineminister C. van Dockum var imod afhændelsen, der efter hans mening betød fare for en konflikt med England og Frankrig. Frijs kunne dog henvise til, at den franske regering efter rømningen af Mexiko var mindre interesseret, og da England ikke øvede nogen indflydelse i det nordslesvigske spørgsmaal, burde Danmark næppe tage synderligt hensyn til dets holdning. Prøjsens uvilje var farligere, men alligevel maatte salget af St. Thomas og St. Jan anses for tilraadeligt, da U.S.A. saa stærkt ønskede at komme i besiddelse af øerne. Hvad St. Croix angik, havde historikeren C. F. Wegener paa den danske regerings opfordring undersøgt, hvorvidt den franske genindløsningsret i henhold til salgstraktaten af 1733 endnu maatte anses for gældende. Wegener mente ja: Frankrig havde faktisk, hvis Danmark ville sælge øen, ret til at generhverve den for samme pris, eller omtrent hvad en almindelig herregaard kostede i 1860erne! Men retsbegreberne var næppe eneafgørende, „ogsaa staternes politiske og gensidige prætentioner vil have en stemme". Danmark maatte dog i alle tilfælde sikre sig Frankrigs samtykke, hvis det ville sælge øen til en tredie nation.

I salgskonventionen, der blev underskrevet 24. oktober 1867, var det lykkedes Danmark at faa indført det folkeafstemningsprincip, som regeringen byggede paa i den nordslesvigske sag. Indbyggerne paa de afstaaede øer skulle beskyttes i udøvelsen af deres frihed og religion, ejendom og private rettigheder. De, der ønskede det, kunne til enhver tid forlade øerne, men de borgere, der foretrak at blive boende, maatte inden 2 aar efter konventionens ratifikation afgøre, hvorvidt de ønskede at være danske eller amerikanske statsborgere. Afstaaelsen, der var afhængig af rigsdagens og senatets samtykke, medførte „overdragelsen af den fulde og udelte suverænitet over øerne og disses appertinentier med al den højhedsret, alle de rettigheder og al den myndighed, som Danmark nu er i besiddelse af og kan udøve over dem, fri for og ubeheftet af nogensomhelst bevillinger, betingelser, privilegier og friheder, som paa nogen maade gør indgreb i eller begrænser udøvelsen". De lutherske menigheder skulle dog i henhold til konventionens § 2 beholde deres kirker. Salgssummen var $7^1/_2$ million dollars i guld.

I sin redegørelse for salgsforhandlingerne havde ministeriet betonet, at øjeblikket var det gunstigst mulige, „hvis den kongelige regering ikke for bestandigt ville opgive tankerne om at skille sig af med vore øer, som ved den nyere tids handelspolitik og kolonialsystem havde ophørt at have den samme betydning for os". I den kgl. henvendelse til befolkningen paa de to øer, som man „skilte sig af med", var tonen naturligvis højtideligere og mere beklagende. Kongen henviste til den beskyttelse, konventionen sikrede indbyggerne, mindedes med glæde øernes mangfoldige beviser paa loyalitet og hengivenhed og udtalte sin tillid til, at deres lykkelige udvikling saavel i aandelig som i materiel henseende mægtigt ville fremmes ogsaa under den nye statshøjhed. Paa St. Thomas, hvor det ikke-danske element var fremherskende i de ledende kredse (uden for administrationen), kom budskabet næppe overraskende og udløste navnlig rent praktiske overvejelser. Hvorledes ville handelsudsigterne blive under de nye forhold, fremfor alt: kunne St. Thomas bevares som frihavn? Hvis de handlende opnaaede tilfredsstillende garantier i den henseende, maatte man kunne sikre sig, at de lavere befolkningsklasser ogsaa stemte for afstaaelsen. Den tidligere guvernør i Dansk Guinea, kammerherre Edv. J. A. Carstensen, skulle lede afstemningen, der dog blev forsinket ved den store naturkatastrofe i november 1867.

Øsalgenes amerikanske historieskriver, Charles C. Tansill, har kaldt traktaten af 24. oktober 1867 „et monument over Sewards taalmodighed og forsoningsaand". Det træge danske diplomati ville have standset de fleste andre, men i den store udenrigspolitikers øjne var Amerikas ekspansion i det caraibiske

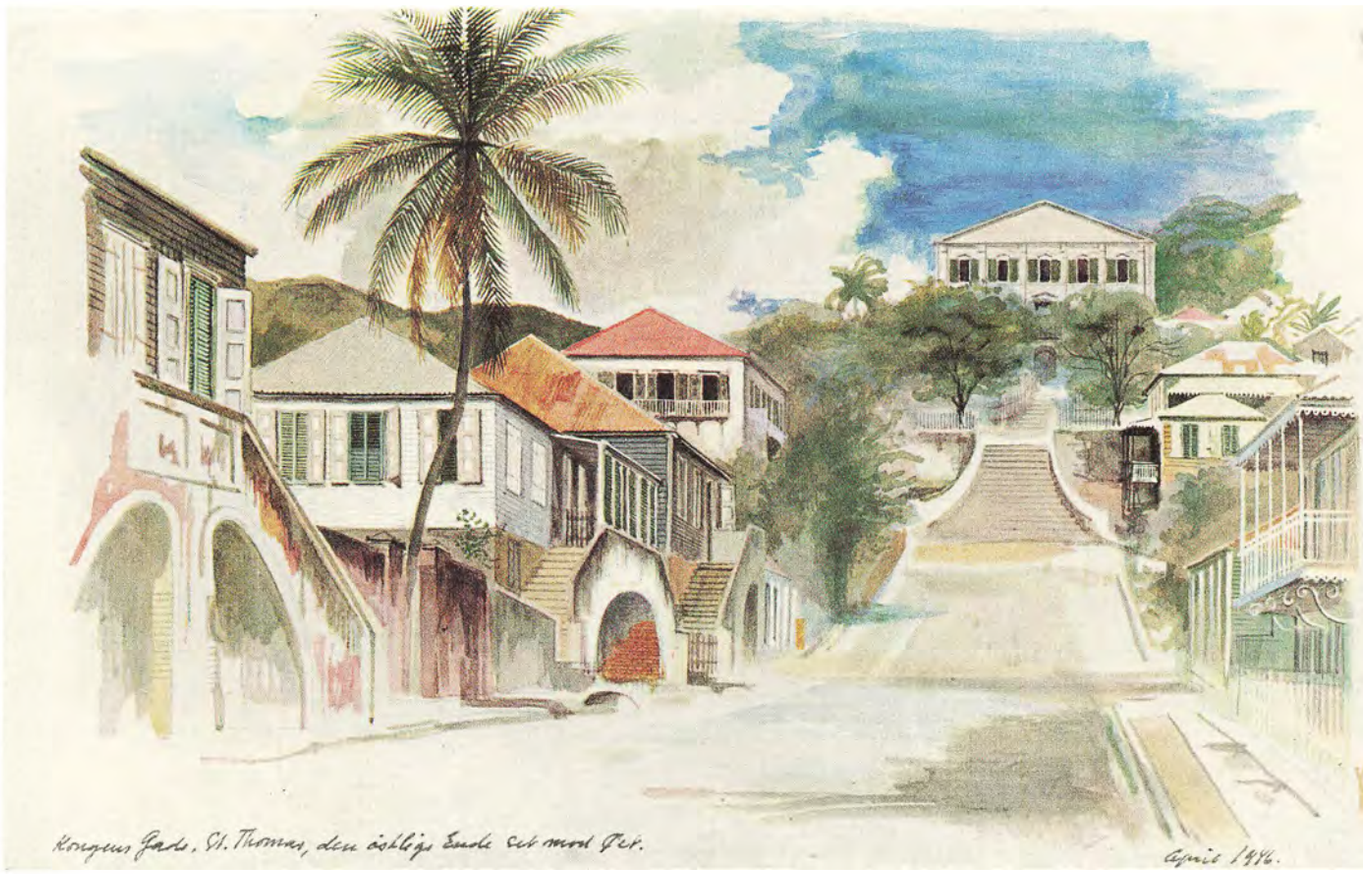

St. Thomas. Den østlige ende af Kongensgade

hav nødvendig af hensyn til det nationale forsvar. Sewards anskuelse paa dette omraade banede vej for de Forenede Staters førerskab. I datidens U.S.A. havde han marineeksperter bag sig. I viceadmiral David D. Porters indberetning til Seward 6. november (flittigt citeret i „Berlingske Tidende" efter „New York Herald") prises St. Thomas' fortrinlige beliggenhed som flaadestation og handelsplads. Her maatte alle skibe fra Europa, Brasilien, Ostindien og Stillehavet lægge til, naar de sejlede paa Vestindien og Amerika. Havnen paa St. Thomas var nøglestillingen (the central point), hvorfra hvilkensomhelst af de vestindiske øer kunne angribes, og landsatte styrker ville ikke kunne angribe havnen, hvis den blev befæstet. Havnene paa St. Thomas, St. Jan og Water Island kunne rumme den største flaade i verden og beskytte den mod uvejr og fjender. St. Thomas var slutstenen i de vestindiske øers buehvælv, den beherskede dem alle. Men ogsaa fra et kommercielt synspunkt kunne øsalget forsvares. 3. december skrev „New York Herald" bl. a.: „Vi haaber, at købet af St. Thomas kun er det første skridt paa en handelspolitiks vej, som vil være bred nok til at afhjælpe alle vore savn".

I Danmark vakte salgsforhandlingerne ikke større opsigt. Rygterne var sivet ud paa et for tidligt tidspunkt, og „Fædrelandet" kritiserede skarpt „ministrenes utidige aabenmundethed" (det stik modsatte af, hvad man henved 50 aar senere fra pressens side bebrejdede det sidste hold af øsælgende ministre!). Men bladet saa i de vestindiske øer kun „et bedrøveligt minde dels om gamle stormagtskrav, som nutiden længst har knust, dels om en handelspolitik, som har været alt andet end fordelagtig, og som ogsaa for længe siden er opgivet". Baade økonomisk og militært ville det være en fordel at sælge øerne, hvis hensynet til de europæiske stormagter ikke hindrede det. Men stemningen mod England var bitter i den nationalliberale presse efter 1864, kun Napoleon III's Frankrig mente man at skylde et vist hensyn. Med tilfredshed citerede navnlig „Berlingske Tidende" det engelske „Times", naar dette blad indrømmede, at St. Thomas, ikke mindst takket være den danske regerings politik i tidligere tid, var som skabt til centralstabelplads for den vestindiske handel. „Times" lastede iøvrigt havnebestyrelsen for dens

fejlgreb og mangel paa fremdrift, men haabede, at amerikanerne ville faa mere ud af øen. Med større glæde kunne hovedstadspressen dog anføre amerikanske blades udtalelser om, at Amerika som handelsnation ville følge i Englands fodspor og etablere sine fremskudte poster over hele kloden.

Køber og sælger var lige ivrige for at sikre sig befolkningens tilslutning til overdragelsen. Seward sendte i november sin ven Charles Hawley til St.Thomas for at oplyse beboerne om, at det amerikanske marked nu ville blive af endnu større betydning for de to øer. Han skulle mødes med den danske regerings overordentlige kommissær, kammerherre Edv.Carstensen, og forhandlinger i den venligste aand var netop indledt i guvernørboligen i Christianssted.

Da var det, som om selve elementerne rejste sig til protest! Jorden begyndte at gynge, og straks efter rystelsen væltede en mægtig tidevandsbølge ind mod byen. Skruekorvetten „Monongahela", der havde bragt mr.Hawley til St.Croix, blev fra sin ankerplads ført langt ind paa landjorden. Ødelæggelserne var store, og jordskælv fulgte efter jordskælv maaneder igennem. Ogsaa for øsalget fik denne naturkatastrofe, der ikke mindst ramte St.Thomas, skæbnesvangre følger. Ganske vist blev store dele af øernes beboere mere opsat paa at søge værn hos den store amerikanske nation efter de mange ulykker (kolera, orkaner, jordskælv og oversvømmelser i tæt rækkefølge). Men i U.S.A. blev offentligheden opskræmt, og salgsmodstanderne fik noget at arbejde med. Ironisk omtalte de Seward som liebhaver til jordskælv og vulkaner og antydede, at Amerikas guld kunne gives ud med mere forstand.

Paa St.Thomas kæmpede købmændene for at bevare frihavnen og sikre sig andre fordele ved overgangen til U.S.A. De lod sig ikke nøje med løfter om generøs behandling, men var tilbøjelige til at modsætte sig salget, medmindre øens handelsprivilegier blev opretholdt 15–20 aar. Ellers ville ejendommene falde i værdi og øen blive ruineret. Guvernør Birch søgte at faa indføjet en tillægsartikel, der skulle sikre St.Thomas som frihavn i 20 aar, holde dansk lov i kraft paa øerne og opretholde de koncessioner, som den danske regering havde givet visse etablissementer eller industrielle virksomheder. Midt i december

Havnen ved St.Thomas efter jordskælvet den 18.november 1867. „Illustreret Tidende" januar 1868

forhandlede den danske regeringskommissær med Seward i Washington. Senatet havde i sin magt at ratificere eller afvise traktaten, og der kunne ikke i enkeltheder træffes bestemmelser for fremtiden. Men iøvrigt lagde Seward megen vægt paa, at der blev givet enhver i staterne indlemmet befolkning lige andel i amerikanske borgeres friheder og rettigheder.

Ved nytaar 1868 var kammerherre Carstensen paa St.Thomas for at forberede afstemningen. Paa et møde i guvernementshuset den 7.januar betonede han, at de Forenede Stater ville sikre de to øers beboere endnu større rettigheder, end de saa længe havde nydt under Danmarks beskyttelse. At modsætte sig den nye statstilknytning kunne blive til skade for øernes fremtidige handelsforhold. Disse synspunkter fandt tilslutning, men „St.Croix Avis" understregede samtidig, at den store ø ville blive vanskeligt stillet, hvis den forblev under Danmark, naar St.Thomas og St.Jan var afstaaet. Handelsforbindelsen ville utvivlsomt blive reduceret, og arbejderne maatte føle sig tilskyndet til at udvandre, hvad der ville ruinere planterne. Men kammerherre Carstensens udtalelser blev i Billes „Dagbladet" stemplet som „et attentat mod afstemningens frihed" og upassende i munden paa den danske konges repræsentant – tilmed sandsynligvis helt overflødige.

Resultatet af afstemningen den 9.januar 1868 var meget tilfredsstillende. Over halvdelen af vælgerne stemte, og paa St.Thomas var der 1039 for, 22 imod afstaaelsen, paa St.Jan 205 for og ingen imod. Som „St.Croix Avis" vittigt bemærkede, var vælgerne i den sjældne situation, at de kunne sætte sig paa to stole uden fare for at falde ned mellem dem: Danmarks og U.S.A.s regeringer ønskede deres tilslutning til samme sag. Store skarer var paa benene i dagens højtidelige anledning, processioner drog gennem gaderne med musik i spidsen; der holdtes mer eller mindre vellykkede taler til folket, som fik en dag ud af det, uden at usømmelige optrin forekom.

Konseilspræsident C.E.Frijs kunne den 21.januar give rigsdagen meddelelse om afstemningsresultatet og stille forslag om godkendelse af konventionen. Folketinget i sin helhed gik i udvalg og modtog nu nærmere oplysninger om forhandlingerne, landstinget ligesaa, og forslaget fik en let gang gennem tingene. Som folketingsudvalgets ordfører anbefalede Balthazar Christensen forslaget til uforandret vedtagelse. „Vi kan . . . saa meget trøstigere give vort samtykke dertil, som afstaaelsen sker til en fri og stor stat, under hvis herredømme det er at vente, at disse vore medborgere vil føres frem til en hæderlig og lykkelig tilværelse." Frijs gav udtryk for smertelig vemod ved adskillelsen, men betonede, at øerne i materiel henseende afgjort ville vinde ved at drages ind under „Nord-Amerikas gigantiske handelsrøre", ligesom erstatningssummen kunne bidrage til at udvikle moderlandets indre hjælpekilder og læge de saar, som den sidste krig havde tilføjet fædrelandet. „Regeringen tror at have udført et gavnligt og for vort fædrelands fremtid heldbringende værk . . ., og jeg kan ikke slutte uden ligeoverfor den amerikanske regering her paa dette sted at fremhæve med levende anerkendelse, at det ikke ville være lykkedes os at udføre denne gerning, naar vi ikke til enhver tid havde fundet en saadan loyalitet og hensynsfuldhed hos præsidentens regering, som i ligesaa stor grad, som den hædrer mændene, maa hædre det store og mægtige folk, hvis interesse denne regering repræsenterer ligeoverfor udlandet."

Konseilspræsidenten kunne ikke vide, at den amerikanske regerings loyalitet over for Danmark meget snart skulle blive overordentlig problematisk, men maaske burde visse bemærkninger i Raasløffs tidligere rapporter have gjort ham lidt mere tilbageholdende i sin hyldest.

Kongressen var langsommere i vendingen end den danske rigsdag. Repræsentanternes hus havde i november 1867 med stort flertal vedtaget ikke at godkende køb af nye territorier. Derimod gik præsident Johnson i sit 3.aarlige budskab til kongressen afgjort ind for købet, mens senatet var henholdende. Frijs og navnlig Raasløff, der følte sig personligt ansvarlig for, at denne sag blev bragt i orden, saa dog lyst paa tingene. Efterretninger fra St.Croix viste klart, at ogsaa denne øs befolkning ønskede tilslutning

til de Forenede Stater, og i foraaret 1868 havde regeringen gennem gesandten i Paris erfaret, at Frankrig ikke ville modsætte sig øens overdragelse til U.S.A. Alt syntes at afhænge af kongresoppositionen, som Frijs i juli over for den nye chargé d'affaires i Washington, F. Bille, karakteriserede som „mægtig og hensynsløs". Foreløbig fandt Frijs og Yeaman det klogest at afvente bedre tider og udsætte salgsforhandlingerne om St.Croix for ikke at gøre sagen mere uantagelig for senatet. Rigsdagen var ved at tabe taalmodigheden, og en forlængelse af ratifikationsfristen blev nødvendig.

I Danmark var Raasløff ivrigere end nogen anden for at sætte alle sejl til og føre traktaten i havn, og Yeaman synes at have styrket forestillingen om, at krigsministerens nærværelse i Washington var ønskelig, hvis sagen skulle faa en lykkelig udgang. Raasløff havde i forvejen forbindelser derovre, han beherskede sproget og havde ved sin charme og veltalenhed vundet venner i begge kongreskamre. Da Seward ikke havde væsentligt at indvende, gav ogsaa Frijs omsider efter og lod sin krigsminister gøre et ekstra forsøg paa at bringe salgsprojektet ud af dødvandet. Selv mente Raasløff, at hans politiske skæbne var uløseligt knyttet til traktatens. Han følte sig stærkt opfordret til personligt at overbevise de tvivlende senatorer i Washington, og efter at aarets kongresvalg var overstaaet, ansaa han lejligheden for gunstig. Ministeren var desuden bemyndiget til ogsaa at tilbyde de Forenede Stater St.Croix og om nødvendigt reducere prisen for denne ø til det halve paa betingelse af, at den amerikanske regering ogsaa gjorde denne sag til sin og af al magt arbejdede henimod en snarlig afgørelse.

Ankommet til Washington i december 1868 fandt Raasløff situationen „i høj grad ugunstig". Afgørende maatte det blive, om ministeren kunne vinde den velorienterede og indflydelsesrige politiker Charles Sumner, der var formand for senatsudvalget for udenrigske anliggender. Nytaarsmiddage og andre lejligheder blev ikke forsømt, og Sumners elskværdighed gik saa vidt, at Raasløff fik lov at deltage i senatsudvalgets møder. Men han argumenterede forgæves, selv om Bille 28. januar turde mene, at chancerne var 50:50. Præsident Grants opfattelse kendte man ikke, men Raasløff søgte at paavirke administrationens holdning ved utrætteligt at sprede oplysninger om forhandlinger og salgsvilkaar. Han havde den tilfredsstillelse, at Sumner – skønt salgsmodstander – ønskede sagen grundigt og uhildet undersøgt. Et lyspunkt var det ogsaa, at et par amerikanske pjecer forsvarede købet, mens en Bostonavis kritiserede regeringens ringe aktivitet. Ud paa foraaret fik Raasløff omsider foretræde for præsidenten, der skuffede ham dybt ved blankt at afvise traktaten: „Det er helt igennem Sewards plan, som jeg absolut ikke ønsker at have med at gøre".

Slaget syntes tabt, skønt ratifikationsfristen uden vanskelighed blev forlænget et halvt aar. Raasløff maatte opbyde al sin optimisme for at kunne arbejde videre. Hans ven Burlingame gjorde forgæves forestillinger hos Charles Sumner, idet han henviste til, at generalen og flere af hans kolleger ville træde ud af det danske kabinet og fremstille deres sag for hele den civiliserede verden, hvis traktaten ikke blev godkendt af senatet. Den danske regering havde paa ydmygende maade blottet sig over for øernes befolkning, hvis det hele blev til ingenting, – og de Forenede Stater ville næppe forkaste, saafremt Danmark havde været en stærk nation! Heller ikke den danske gesandts henvendelser til den nye amerikanske udenrigsminister, Hamilton Fish, gav nogetsomhelst haab. Den sidste fastsatte frist udløb i april 1870, og den 22. marts nævnte aar erklærede udvalget for udenrigsanliggender, at senatet ikke kunne tilraade at ratificere overenskomsten.

Løbet var til ende, nederlaget en kendsgerning. Den engelske minister i København kunne rapportere hjem, at det var „et frygteligt slag" for Danmark, der havde forberedt overdragelsen og havde regnet med at bruge pengene til forsvaret. Ansvaret for modgangen i den vestindiske sag hvilede særlig tungt paa Raasløffs skuldre, og i april 1870 trak han sig tilbage fra krigsministerposten. 5. maj greb

Christiansted. Havnepladsen set mod hovedgaden. St.Croix

han lejligheden til i folketinget at motivere sin afgang i en bevæget tale, et menneskeligt dokument. Gennem mange aars ophold havde han lært at sætte pris paa amerikanerne som et hæderligt og højhjertet folk, og han havde ved enhver lejlighed tilbudt at staa borgen for, at de Forenede Stater samvittighedsfuldt ville udføre enhver forpligtelse, de havde paataget sig. Han havde gjort sit yderste for at øve indflydelse paa den amerikanske regering, men under forhandlingerne indsaa han, at han havde vovet sig for langt ud: „. . . naar de folk, for hvem jeg saaledes havde troet at burde sige god, lod mig i stikken, saa ville det for mig være et overmaade haardt slag, det ville være en af de begivenheder, som i en mands liv, for en tid i det mindste, tager fra ham kraften, modet, frejdigheden, tilliden og troen paa de ting, han bør kunne have tro til . . .“ Raasløff ville ikke forsøge at retfærdiggøre sine handlinger i hele denne sag. „Den er et blad i diplomatiets historie, som har almindelig interesse, og som siden vil blive genstand for behandling fra andre sider, uden at jeg eller nogen anden behøver i denne henseende at træde op.“

Ogsaa i U.S.A. lød der røster, som hævdede, at Danmark ikke var blevet fair behandlet. I „North American Review“ angreb Henry Adams i 1872 præsident Grants politik, der opgav St.Thomas for at forhandle om republikken San Domingos tilknytning til U.S.A. Lang tid senere blev St.Thomas-problemet taget op til behandling i den amerikanske presse. 1887 skrev Olive Risley Seward, en adoptivdatter af den afdøde statssekretær, i „Seilbuer's Magazin“ en afhandling, hvori hun beskyldte Charles Sumner for at have ført Raasløff bag lyset. Sumner skulle saaledes have foræret Raasløff kunstmaleren Rembrandt Peales portræt af Bertel Thorvaldsen, som han i henhold til et tidligere løfte ville give ham, naar øsalget var lykkeligt i orden! Denne lidt naive formodning om veltilrettelagt bondefangeri fra Sumners side blev energisk tilbagevist af flere senatorer, der erindrede de nærmere omstændigheder. Affæren rummede i virkeligheden ingen mystik, da senatets udenrigskomité i sin helhed var imod et køb, der ikke som erhvervelsen af Alaska kunne støtte forsvaret af Amerikas nordlige besiddelser. Tværtimod ville

St.Thomas' beliggenhed let føre til forviklinger, og øen var ikke prisen værd som kul- og flaadestation. „Og som for at sikre modstanden mod traktaten fejede en orkan hen over øerne og et jordskælv næsten rystede dem itu." Præsident Grant og Hamilton Fish handlede altsaa i god overensstemmelse med senatets ønsker, naar de afviste konventionen, og kun af hensyn til den liberale danske regering holdt man sagen svævende et par aar.

Disse synspunkter var ikke helt fremmede for Raasløff. Da han i 1880 gav udenrigsminister Rosenørn-Lehn nærmere oplysning om det mislykkede salgsforsøg 1867–70, fremhævede han, at Amerika ikke over for Danmark havde kunnet anføre de virkelige grunde til forkastelsen af konventionen. Købet af Alaska til en efter de flestes mening altfor høj pris og kongressens utilbøjelighed til at godkende Sewards politik medførte, at repræsentanternes hus var afgjort imod at bevilge penge til køb af øerne, og senatet ønskede ikke at fremkalde en kompetencestrid mellem de to forsamlinger. Men forholdet var det, at Sumner, der kort forinden havde argumenteret stærkt for køb af Alaska, ville udsætte sig for en sønderlemmende kritik, hvis han udtalte sig direkte mod ratifikation af St.Thomas-traktaten. Derfor lod Hamilton Fish overenskomsten falde, med en bemærkning om, at han ikke var bemyndiget til at forhandle yderligere om denne sag, og det var inkonsekvent, naar han lod fristen for ratifikationen forlænge endnu et halvt aar. Raasløff følte det i hvert fald ikke som en hensynsfuldhed, at han endnu saa længe havde øksen blinkende over sit hoved.

Afgørende var det, som Tansil fremhæver, at den offentlige mening i U.S.A. ikke kunne følge Sewards kolonipolitik. Fristaternes kapital og forretningsenergi lod sig bedst omsætte i hjemlig foretagsomhed. Der var et stort amerikansk bagland at opdyrke, før ekspansionstrangen for alvor kunne gøre sig gældende. Staternes flaade var endnu relativt lille, og dens krav om flaadestationer blev ikke imødekommet. Men Grants regering var dog stadig paa sin post, hvis en anden magt ville søge at komme i besiddelse af de dansk-vestindiske øer for eventuelt at benytte dem som flaadebase. I læ af Monroedoktrinen vendte de Forenede Stater sig mod enhver form for øget europæisk indflydelse paa den vestlige halvkugle. I foraaret 1873 gik der rygter om, at den danske regering var villig til at afstaa St.Thomas til Tyskland for at faa Nordslesvig tilbage. Baade Danmark og Tyskland dementerede, men rygterne holdt sig, indtil Hamilton Fish modtog en forsikring om, at Tyskland end ikke ville tage imod øen som gave. Ogsaa i 1874 og 75 fremkom der forlydender om, at Danmark eventuelt ville aabne sine vestindiske kolonihavne for Bismarcks Tyskland, og da Sverige i 1877 solgte St.Bartholemew til Frankrig, hed det samtidig, at de danske øer skulle sælges.

De danske regeringers holdning var ikke saa let at gennemskue. Klog af skade og skuffelse vogtede den lille magt sig for at spise kirsebær med de store. Opmærksomt men forsigtigt spejdede man efter opdukkende salgsmuligheder, ængstelig for endnu en gang at lide et ydmygende diplomatisk nederlag, men med et lønligt haab om, at det mægtige og hensynsløse U.S.A. dog en gang ville vedgaa sin skyldighed. General Raasløff var i 1880 blandt de første, der saa haabets stjerner tændes, da Amerika atter viste interesse for vore sidste koloniers skæbne.

NATUR OG FOLK
ØKONOMISK OG KULTUREL UDVIKLING

Fra alle perioder i de dansk-vestindiske koloniers historie har besøgende i skrift eller tale kvitteret for de oplevelser, de skønne tropeøer gav dem. Glimtvis eller mere indgaaende har vestindiefarere skildret natur og folkeliv i farver, der først og fremmest virker fremmedartede, men unægtelig ofte gaar let hen over de daglige livets besværligheder, som befolkningen havde at kæmpe med. Solrigt og sundt var klimaet paa St.Croix, men de straalende solskinsdage kunne kæde sig sammen til tørkeperioder med triste virkninger for sukkerhøsten. Orkanens egenartede naturdramatik havde sine dybt tragiske biomstændigheder i tab af menneskeliv, kvasede skibe, ødelagte bygninger og hærgede høstmarker. Øernes frodige planteverden var rig paa torne og giftstoffer, og fiskeren, der gik fredeligt til sin dont, maatte tage sig i agt for hin giftige fisk, hvis forveksling med spiselige sardinarter ville være den visse død.

Og selv om tropenaturen og visse træk i øernes udvikling giver ret til at tale om „et stykke romantisk og kulørt Danmarkshistorie" (Hakon Mielche), er det historikerens tunge pligt ogsaa at gøre opmærksom paa de trivielle og besværlige opgaver, der satte deres præg paa koloniens offentlige liv, og hvis løsning var en betingelse for, at befolkningens arbejde og kulturliv kunne faa fremgang. Alligevel er det, som om det tropiske oceanklima mildnende og opmuntrende stryger de værste bekymringer til side. Helt galt stod det vel ikke til i et land, hvor en fri arbejder kunne tjene mad til hele ugen paa et par dage og behøvede saa lidt til husly og klæder. – Men *var* arbejderne fri?

Adskillige danske rejste i disse aar til Vestindien med sindet fuldt af bekymringer for vor sidste tropekolonis fremtid. Økonomisk modgang og politisk uro var, hvad regering og rigsdag oftest fik efterretninger om, ikke sjældent fra hjemvendte embedsmænd eller andre, der i et svækket helbred bar varigt minde om tropelivets risiko. En yngre embedsmand fra kolonialstyrelsen, søn af politikeren Carl C. G. Andræ, gav efter et ophold paa øerne i 1870erne en kritisk og kølig vurdering af de dansk-vestindiske koloniforhold. Men ogsaa han maatte nu og da give udtryk for den fortryllelse, der udgik fra vore tropeøer, især *St. Croix*, denne „Vestindiens have".

I den klare luft kunne man paa stor afstand se øens bjerge tegne deres faste linier mod horisonten. Med kikkert ville man opdage en og anden højtliggende sukkermølles vingeklædte korpus, og snart ville genskæret af tropesolen lade de hvide huse i Christianssted lyse den besøgende imøde – et længselsfuldt ventet velkommen efter den altfor lange overfart fra St.Thomas. P. Andræ spaaede, at hvis en dansk-parlamentarisk kommission engang skulle gæste St.Croix, ville den mindes øen „som et forjættet land, som man vel kunne længes tilbage efter, men som man ikke atter turde gæste af frygt for de besværligheder, der er forbundne med overfarten".

Sørejsen fra St.Thomas' berømte havn til St.Croix gav endnu i 1870erne det første forstemmende indtryk af de tit diskuterede koloni-reformers slæbende tempo. I 1864 havde ganske vist handelshuset George Nunés paa St.Thomas ladet bygge i Southampton en smuk lille skruedamper, „Clara Rothe", som to gange ugentlig skulle sejle mellem Charlotte Amalia og Christianssted, med eneret paa post- og passagerbefordring. 1. april 1865 – samtidig med at kolonialloven for alvor løb af stabelen – blev den sat i fart, med klækkeligt tilskud fra det offentlige, men herligheden varede kun et aar. Underskudet blev saa stort, at det ikke straks fristede til gentagelser, og ved et nyt forsøg 1872 stak St.Thomas' kolonial-

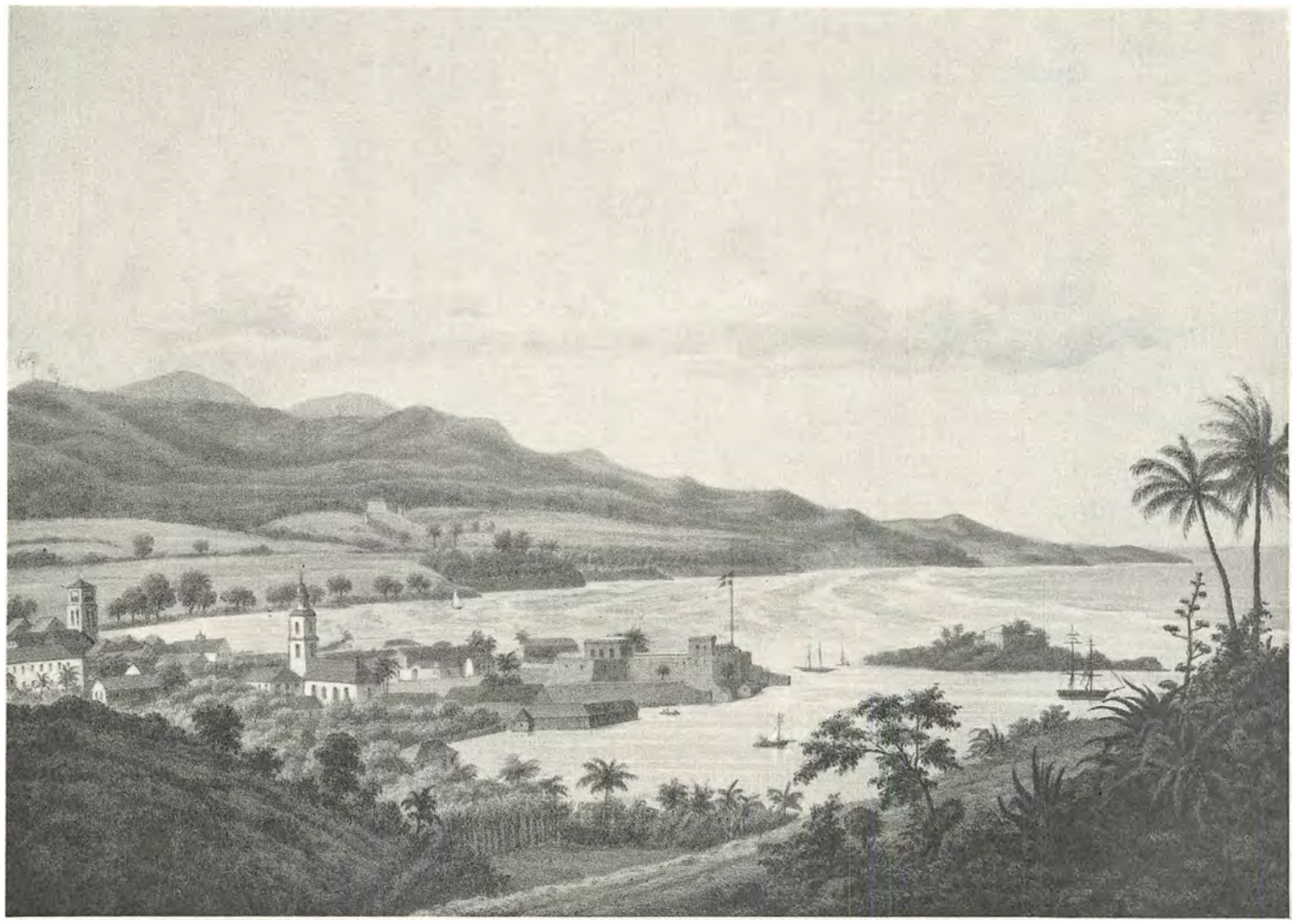

Christiansted med havn, fort og kirker. Litografi efter tegning af P. Seidelin

raad en kæp i hjulet. Damperen „Vicegouvernør Berg" sejlede dog i nogle aar som passager- og fragtdamper mellem øerne.

Overfarten med sejlskonnerter, smaa yachter, der var det almindelige, *kunne* tage 20 til 40 eller endnu flere timer – ikke nogen behagelighed for guvernøren og andre prominente passagerer i hyppig fart mellem St.Thomas og St.Croix. Man forstaar, at Aug.Garde ville gøre den ovenfor s.387 omtalte administrationsreform afhængig af en fast dampskibsforbindelse mellem øerne. Fornemme rejsende kunne dog faa tilbudt pladser i de to saakaldte „hundehuse", smaa til rælingen fastsurrede tremmebure, der gav skygge for solen, og hvor den kølige aftenbrise værnede mod søsyge. Men mod troperegnens voldsomme byger var man bedre beskyttet i „kahytten", hvis man kunne hædre de mellem kasser, tønder og rejsegods ophængte køjer med dette navn. Hernede i lasten var luften i reglen kvælende varm, med en ubehagelig lugt af grundvand, saa den rejsende gerne stak hovedet længst muligt ud af køjen for at faa et pust af frisk luft fra trappegangen. Mange ville foretrække at tilbringe natten paa dækket under aaben himmel, med den ensformige lyd af slapt flagrende sejl i ørene og en forstemmende følelse af, at fartøjet ikke kom ud af flækken. Kun alt for længe styrede guvernementsskonnerten „Petrel" sin sejge kurs mellem de to dansk-vestindiske hovedøer, de to smaa landomraader, som ogsaa politisk lagde saa uovervindelig en afstand mellem sig.

Men kom den rejsetrætte og lidt fortumlede passager første gang i land og havde faaet den nødvendige hvile paa fast grund, om natten under moskitonet, ville St.Croix' skønhed charmere ham. Friskløvede grønne træer mødtes her med yppige mørkladne vækster. Vestendens maleriske landskaber forsvarede med glans paastanden om „schweizernatur i troperne" og de amerikanske journalisters straalende gloser, naar de priste „the Gem of the Carib Sea" – juvelen i Det caraibiske Hav. Og St.Croix

kunne byde paa behagelige køreture ad veje saa jævne som gulve og med palmer ved begge sider. De lod sig sammenligne med kørevejene i New Yorks Central Park. Den, der havde smag for det, kunne som deltager i et af de yndede „maroonparties" ro ud til en vild klippekyst for i omgivelser, der talte til turistens Robinson Crusoe-instinkt, at indtage en frokost sammensat af de mest forskellige henkogte sager. Og den, der for længere tid ville nyde det sunde og behagelige klima, kunne slaa sig ned paa general von Scholtens gamle landsted „Bülowsminde", som et selskab havde indrettet til pension især for fremmede, der søgte helse i den milde tropevinter. Begejstrede korrespondenter udøste i amerikanske blade ny berømmelse over den gæstmilde ø, til glæde for „St.Croix Avis", der flittigt gengav den højstemte hyldest til „denne de skønne udsigters ø, der som sundhedskilde (*sanatorium*) ikke har sin lige paa den vestlige halvkugle, om overhovedet paa kloden". En dansk læge, dr P.E.Kalmer, søgte i et lille paa engelsk udgivet skrift at udnytte og supplere de amerikanske journalisters propaganda. Han drømte om at faa de mange sundhedstørstende amerikanere, der strømmede til de europæiske badesteder, til i stedet at lægge vejen om ad St.Croix. Men der var stadig det ømme punkt – de svigtende dampskibsforbindelser. Med dem den hele lyksalighed faldt –

Sikkert kun faa af de besøgende paa St.Croix ville i hast opdage dette solbeskinnede tropesamfunds store skyggesider: den ofte indtrædende svigten i den sukkerproduktion, der var øens eneste betydelige indtægtskilde, og nøje forbundet hermed de fortvivlet vanskelige landarbejderforhold, der 30 aar efter slaveriets ophør skulle tænde et negeroprørs flammer.

Var St.Croix lidt bortgemt, laa til gengæld *St.Thomas* i begivenhedernes brændpunkt. I øsalgsperioden havde fremstaaende amerikanere paa den købelystne fløj sunget øens, havnens og byens pris. I „New York Herald" gav viceadmiral David D.Porter en vurdering af stedet. Ingen havn i verden kunne være bedre og ingen by have en skønnere beliggenhed end St.Thomas ved den næsten cirkelrunde bugt, hvis indsejling blev beskyttet af to stærke forter. Storslaaet var udsigten fra højderne bag byen, hvor man i

Landevej paa St.Croix. I forgrunden ses bl.a. en vogn med okseforspand og belæsset med sukkerfade

et glimrende panorama saa de omliggende øer og kunne følge skibes bevægelser i 30 eng. miles afstand. Hos befolkningen mødte man en gæstfrihed, som svarede til byens velstand og anseelse. De, der havde raad til det, byggede sig smukke villaer inde i landet, hvor de kunne nyde landlivet og den friske luft. Man blev overvældet af plantevækstens skønhed og frodighed. De tropiske buske var overordentlig smukke, gigantiske kaktus og agaver voksede i den frie naturs yppighed, og en mængde vækster udviklede sig til de mest fantastiske former.

Viceadmiralen lige netop berørte det ømme punkt: de frygtelige epidemier, der nu og da hjemsøgte stedet, som savnede det fornødne karantænevæsen. Fra engelsk side tog man ikke saa blidt paa problemet. „The Times" havde anerkendende ord om St.Thomas som en naturlig stabelplads for den vestindiske handel, men selve havnen var „et sandt arnested for den gule feber", lige saa usund som en flodmunding ved Afrikas kyst, hvad der kostede de engelske postpaketter et forfærdeligt tab af menneskeliv. Dette var efter dansk opfattelse en overdrivelse, og et engelsk medlem af den saakaldte Challengerekspedition, der paa sin store havudforskningsrejse jorden rundt i marts 1873 ankom til St.Thomas, udtalte senere til „Daily News" i London, at stedet med urette var blevet saa ilde omtalt. Den gule feber var ikke hjemmehørende (indigenous) paa St.Thomas, men indført fra den del af Vestindien, man endnu kaldte „the Spanish Main". Tværtimod havde Jomfruøerne fra et sanitært synspunkt den usædvanlige fordel, at passatvinde blæste hele aaret.

Der var noget ukueligt over handels- og havnestaden St.Thomas. „Jordskælv havde rystet den. Orkaner havde jævnet den med jorden og gentagne ildebrande nedbrændt hundreder af dens huse. Men som en Fønix havde den rejst sig af sin aske, bedre bygget og mere velstaaende (prosperous) end nogensinde". Saavidt Zabrieskie, der maner byens stolte fortid frem for paa denne baggrund at tegne nedgangskurven saa meget mere stejl og forstemmende. De ledende i Charlotte Amalia vedkendte sig deres afhængighed af omverdenen. „Vor ø er en nøgen klippe ikke egnet til dyrkning, og den ville aldrig have haft nogen betydning, hvis det ikke netop var handelen og dens geografiske beliggenhed. Kun handelen lader dampere fra alle dele af verden besøge os og bringer tusinder af fremmede til vore kyster", blev der sagt under de første koloniallovsforhandlinger.

Men den havn, der var St.Thomas' livskilde og det danske kolonistyres haab og stolthed, fik i for høj grad lov til at beholde sin karakter af naturprodukt. De vestindiske byer flottede sig ikke med dyre havneanlæg, naar kun de havde naturlige gode ankerpladser for store skibe; de nøjedes med nogle anlægsbroer, hvor smaaskibe og pramme kunne lægge til med gods. Mærkeligt kunne det synes, at Charlotte Amalias velhavende handelsstand ikke med større iver tog sig af forbedringer og bragte de nødvendige økonomiske ofre for at sikre deres eksistensgrundlag. Alt for megen tid gik hen, mens man spillede fornærmet over moderlandets regereri og mangel paa forstaaelse af St.Thomas' smaa og store behov. Selv byens rendestene maatte løbe gennem guvernementet paa St.Croix til „ministeriet" i København, før man kunne faa dem sat i stand, som H. L. Arnesen drastisk udtrykte sig i 1862. For havnens udvikling var det en betænkelig sag med de mange gennemgangsled. Præsident, guvernør, borgerraad, kolonialraad og hjemme i Danmark ministerium, rigsdag og rigsraad maatte alle sættes i bevægelse, før havnen kunne blive opmudret, en spærrende klippe bortsprængt og en kanal blive gravet.

Moderlandet gav omsider sine bevillinger, og i 1864 begyndte der at ske noget, midt under en krig, der ikke i nævneværdig grad berørte koloniernes livsinteresser. I marts 1864 udsendtes en dampmuddermaskine, senere fulgte en dykkerklokke. Grunden mellem Hassell Island og St.Thomas blev gennemgravet ud til „Gregeriet" mod vest. Havnebugten, der i sin midte havde en vanddybde paa ca 9 m, blev opmudret, og kanalen var færdig i 1865. Med anlægget af en flydedok gik det mere besværligt. Et engelsk dampskibskompagni havde 1862 faaet koncession paa at bygge en flydedok ved Hassell Island, men over-

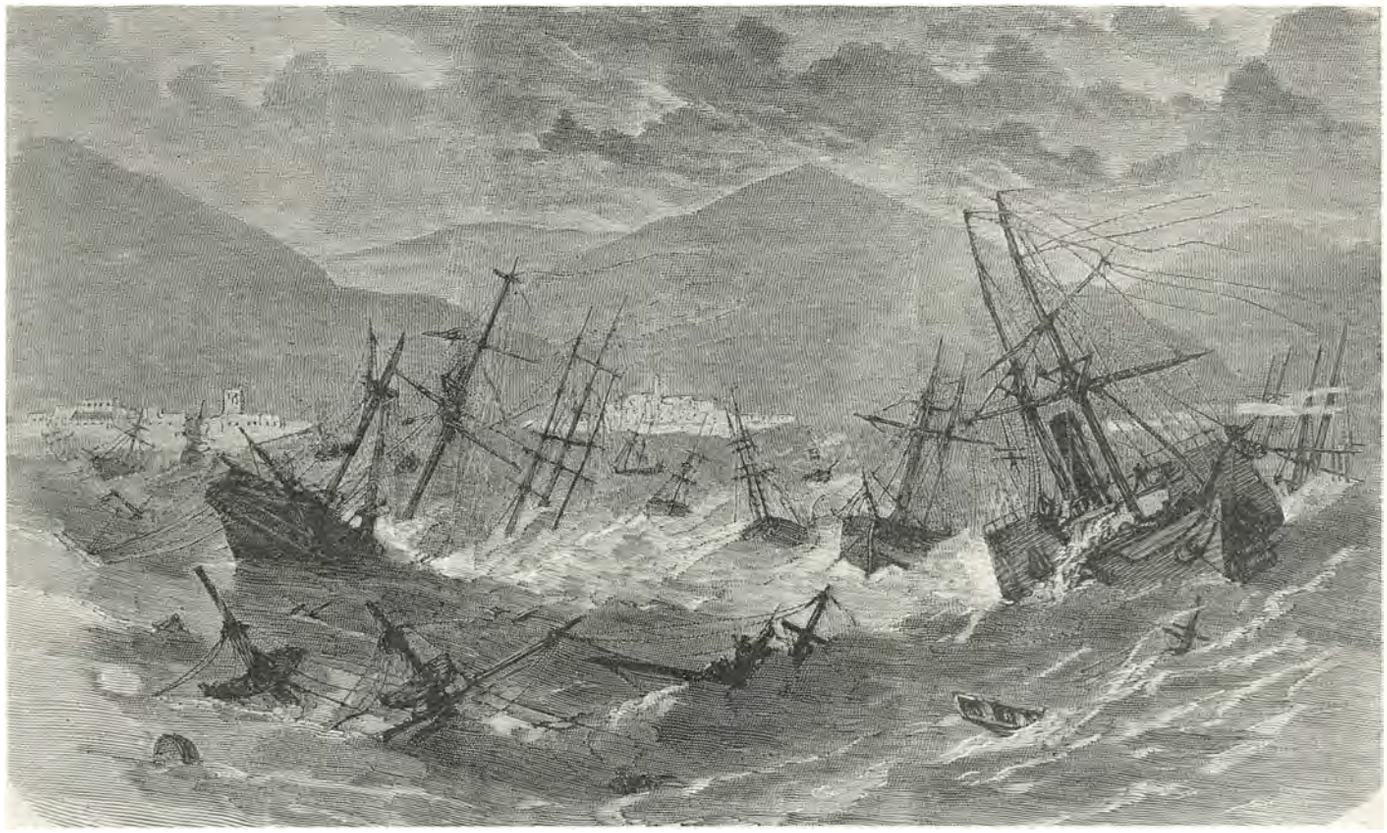

Havnen ved St. Thomas under orkanen den 29. oktober 1867. „Illustreret Tidende" december 1867

drog senere koncessionen til aktieselskabet „The floating Dock Co. of St. Thomas", der forpligtede sig til at have dokken i brug i løbet af 3 aar. Arbejdet blev ogsaa fremskyndet, men dokken sank, da den i juli 1867 skulle optage den første damper. Under orkaner i 1867 og 71 blev flydedokken saa ødelagt, at den først fra slutningen af 1875 kunne tage sig af skibsreparationer og virkelig gøre fyldest.

Menneskenes noget sendrægtige arbejde med at udbedre naturhavnen paa St. Thomas blev mere end een gang forstyrret af naturens egne ødelæggende kræfter. De danske tropekolonier ramtes som nævnt i 1867 baade af orkaner og jordskælv, og værst gik det ud over St. Thomas. Normalt regner man i Vestindien de tre maaneder fra 25. juli til 25. oktober for orkantid, selv om orkaner *kan* forekomme til alle aarstider. Paa St. Thomas havde man netop den 25. oktober 1867 holdt takkegudstjeneste for lykkeligt overstaaet orkantid, da en voldsom hvirvelstorm den 29. oktober indfandt sig og slyngede skibe og pramme op paa stranden, ja helt op i byens gader. Der var forholdsvis faa skibe i havnen, men næsten alle led de større eller mindre skade, og ladningerne blev ødelagt. Listen over „shipping disasters" i „St. Croix Avis" omfattede 62 sejlskibe, heraf 12 danske, og 12 dampskibe, hvoraf 1 dansk og 7 engelske. Tre af disse led totalt havari, og det samme gjaldt mange lægtere. Der blev udført et ihærdigt redningsarbejde, der kostede den konstituerede havnekaptajn F. L. Steenberg livet, da hans fartøj kæntrede, efter at han havde reddet flere skibbrudne. Skaden ved skibsforlisene ansloges til $ 1.000.000, mens skaden paa bygninger og inventar i Charlotte Amalia blev vurderet til $ 350.000. Mellem 10 og 15 % af byens privathuse blev ødelagt, og mange butikker og pakhuse gik i løbet. Det nye gasværkskompagni, kommunehospitalet og de militære anlæg blev haardt medtaget, fyrtaarnet ved havneindløbet blev helt ødelagt. Ogsaa paa de andre øer var ødelæggelserne store. Plantagerne led tab paa over $ 150.000, mens skaden paa skibe og baade i havnene kunne anslaas til det halve, og i begge byer paa St. Croix blev mange huse stærkt medtaget.

Jordskælvene tog fat, hvor orkanen slap. Den 18. november ved 15-tiden mærkede beboerne i Christianssted grunden ryste under deres fødder, og der hørtes „en rullende lyd som af hurtigkørende, svært

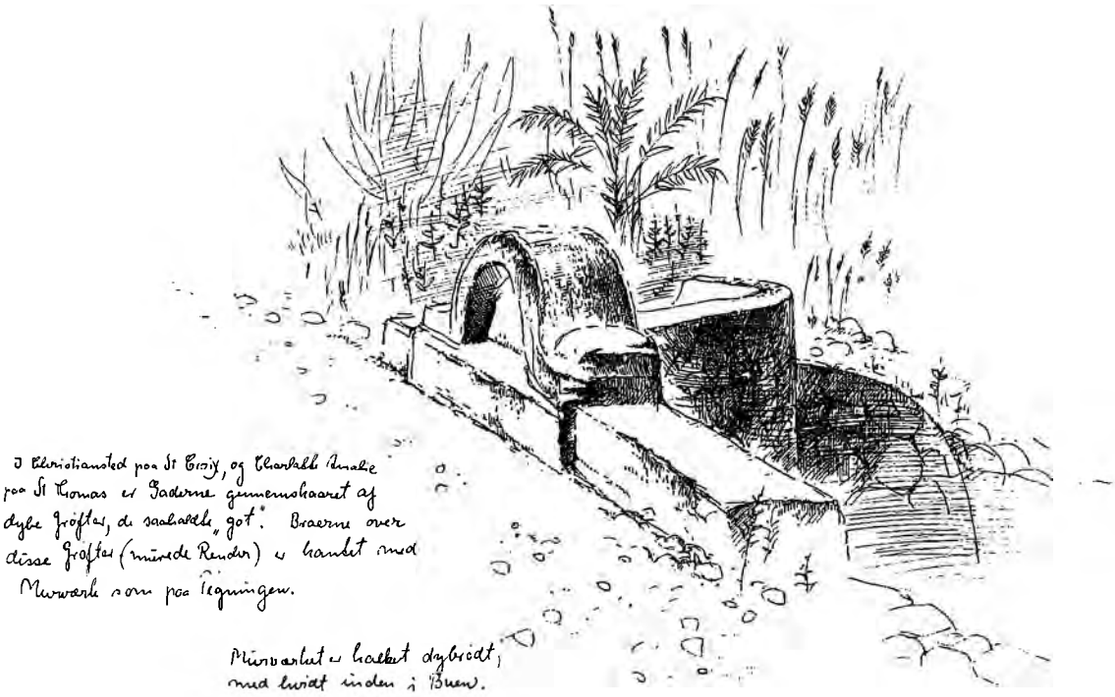

læssede vogne". Huse og træer syntes at bevæge sig, men kun faa steder slog murene revner. Nogle smaa kirkespir begyndte at dreje, og taarnurene gik i staa. Mens folk samledes paa gaden i diskuterende grupper, lød pludselig høje raab fra havnen, og man saa en uhyre bølge hæve sig for at brydes mod koralrevene, men endnu 10 fod høj overskylle stranden og splitte træhusene, før den gled tilbage. Een gang til løftede bølgen sig med samme kraft, men 3. gang svagere. 20–30 heldigvis menneskefomme huse blev skyllet bort. Ingen skibe gik tabt, men inde i landet styrtede en del huse og skorstene paa plantagerne. Ogsaa ved Frederikssted lød rædselsraabet: „Søen kommer!" Der skete megen skade paa huse og bygninger paa den lave strand, fartøjer blev kastet i land, den amerikanske skruekorvet „Monongahela", der stak 16 fod, blev med sin besætning og 7 kanoner ført helt op til Strandgaden og stod fast paa klippen. En skonnert stod tværs over landevejen, og skipperen blev saa at sige kastet ind i fortet. Beboerne rømmede stenhusene og flyttede ud i træhuse og telte, men mange forlod ogsaa dem, da rystelserne fortsatte i de følgende dage. Uroen var stor, kun faa gik til sengs, men mange vaagede om natten under bøn og salmesang. Paa landet gik det ud over adskillige huse og værker, især i dalen. Rystelserne fik klokkerne paa plantagen „Jealousy" til at ringe af sig selv.

Endnu mere ødelæggende var naturkatastrofens følger for det i forvejen haardt ramte St. Thomas. Den øverste del af havnen næsten sugedes tør, og derpaa rullede flodbølgen mod byen, splintrende træhuse, tømmeroplag og pakhusgods paa sin vej. Bølgen kom ikke blot ad hovedindløbet, men ogsaa over den smalle landtange mod vest, og da de to bølger mødtes, hvirvledes træ- og vragstumper rundt i en havfraade saa voldsom, at indbyggerne med rædsel tænkte, der var ved at danne sig et rev paa tværs af havnen. Et par amerikanske orlogsskibe og flere andre fartøjer stod i fare for at blive kastet mod klipperne, skønt de havde ankrene i bund. Admiralskibet laa dog mindre udsat i Schimmelmanns Bugt i den østlige del af havnen. De fleste skibe fik tid til at lade reserveankrene falde, og det frelste dem. Men den smukke, over 100 m lange jernbro, som et Liverpool-kompagni 1866 havde ladet bygge, med jernsøjler skruet ned i klippegrunden, sank i havet, og alle søjlerne knækkede. Kompagniet mistede ogsaa et dampskib med kostbar ladning. Mange anlæg, butikker og beboelseshuse led skade ved de gentagne rystelser. Paa St. Thomas mærkede man i tiden indtil 5. december ca 600 stød, ofte efter forudgaaende drøn i bjergene. Over 20 menneskeliv gik tabt.

Denne dobbelte hjemsøgelse standsede for en tid St. Thomas' handel og velfærd. Ogsaa kolera truede, og mange forlod øen. Forhaabningerne om, at en stærkere stat skulle ophjælpe St. Thomas i den kom-

mende tid, bidrog til, at der ved folkeafstemningen i januar 1868 blev stort flertal for overdragelsen til U.S.A. Med saa meget større skuffelse oplevede man salgstraktatens forlis i foraaret 1870. Og den politiske uro i de følgende aar fik ny næring, da stærke orkaner 21. august og atter 23. oktober 1871 hærgede øen. 400 huse paa St.Thomas blev ødelagt, bl.a. led kasernen og hospitalerne stor skade, og adskillige mennesker mistede livet. Selv om staten traadte hjælpende til, og private indsamlinger bidrog til genrejsningen, blev disse naturbegivenheder en stærkt medvirkende aarsag til, at St.Thomas midt i sin storstid som dampskibstrafikkens vestindiske centrum nærmest stod i stampe, hvad folkemængde angik.

Folketællingerne 1850–80 afspejler hovedlinien i øernes økonomiske udvikling, sukkerproduktionens tilbagegang og flugten fra plantagerne. Gennem hele perioden var folkemængden aftagende, men den voldsomme nedgang indtraf dog først i 70erne, og den ramte næsten udelukkende landdistrikterne.

	1850	1860	1870	1880
St.Croix				
Christianssted	5.370	5.321	5.127	4.939
Frederikssted	2.886	3.398	3.817	3.480
Landdistrikterne	15.464	14.475	13.816	10.011
Ialt	23.720	23.194	22.760	18.430
St.Thomas				
Charlotte Amalia	11.383	11.381	11.681	11.764
Landdistriktet	2.283	2.082	2.326	2.625
Ialt	13.666	13.463	14.007	14.389
St.Jan				
Cruzbay	134	147	99	90
Landdistriktet	2.094	1.427	955	854
ialt	2.228	1.574	1.054	944
Alle tre øer				
Byerne	19.773	20.247	20.724	20.273
Landdistrikterne	19.841	17.984	17.097	13.490
Ialt	39.614	38.231	37.821	33.763

Paa 30 aar gik kolonibefolkningen ca 15 % tilbage, byerne dog et par procent frem. Forholdet mellem land og by ændredes fra 1:1 til 2:3. St.Jan, der kun havde en mindre bymæssig bebyggelse, fik allerede før 1870 sit indbyggerantal halveret, til dels som følge af epidemier. Tilbagegangen for St.Croix' agerbrugsbefolkning blev i 1860erne nogenlunde erstattet ved den betydelige landarbejder-immigration, men det følgende tiaars økonomiske vanskeligheder og fra 1878 negeroprørets virkninger ramte sukkerøens landdistrikter overordentlig haardt, og selv det opblomstrende Frederikssteds folketal gik noget tilbage efter brandkatastrofen i oprørsdagene. Kun St.Thomas, hvis landdistrikt for en del var præget af det store bysamfunds nærhed, hævdede stillingen og præsterede 1860–80 nogen fremgang.

Mens forskydningerne mellem by og land var overvejende økonomisk motiveret, skyldtes nedgangen i indbyggerantal i første række den meget store børnedødelighed. Alene paa St.Croix døde i 1870erne 4417 børn under 2 aar, og paa de tre øer tilsammen fødtes 1872–80 kun 9790, mens der i samme tidsrum døde 13.821 personer. Landfysikus dr P.E.Kalmers undersøgelser et par aar senere viste, at der i 1883 af 1000 levendefødte børn i byerne døde 531, i landdistrikterne 480. Dødelighedsprocenten var mere end dobbelt saa høj som i datidens Danmark. Arbejderkvindernes ringe evne til at pleje deres børn blev ofte og med grund paatalt. Langt de fleste negerbørn fødtes uden for ægteskab, selv om antallet af ugifte kvinder over 20 aar, der ved folketællingen 1850 kunne opgøres til ikke mindre end 785 af 1000, i 1880 var gaaet saa langt ned som til 604 af 1000. Man maa her tage i betragtning, at kvinderne paa

begge tidspunkter udgjorde ca 56 % af befolkningen. Mange ægteskaber blev dog først indgaaet af forældre i en fremrykket alder.

Selv om mangelen paa faste ægteskabelige forbindelser utvivlsomt havde ulykkelige sociale følger, var der andre væsentlige aarsager til den store dødelighed, især de daarlige sundhedstilstande, som arbejdsgiverne og styrelsen i høj grad havde medansvar for. Der fandtes ganske vist – officielt – lægetilsyn paa de allerfleste plantager, men det faldt vanskeligt at faa en fast ordning, da hverken arbejdere eller arbejdsgivere ønskede at betale dyrt for læge og medicin. Forholdene var for saa vidt bedre før emancipationen, da hver slave repræsenterede en vis værdi. Paa dette omraade havde styrelsen svært ved at gennemføre en virkelig reform. I halvtredserne rasede flere alvorlige koleraepidemier. Fra midten af december 1853 til sidst i februar 1854 – altsaa omtrent samtidig med den sidste uhyggelige epidemi i København – døde paa St.Thomas 1865 mennesker af kolera (i byen alene over 1500) og til midt i marts 215 paa St.Jan. Der blev truffet karantæneforanstaltninger, men folk var ret uvillige til at flytte ud i telte, mens husene blev desinficeret. Ogsaa i 1856 døde flere hundrede af kolera. Epidemien hærgede denne gang især St.Jan, og man kunne ikke formaa nogen læge til at rejse over og tage kampen op mod den frygtede sygdom. Man har her den triste hovedaarsag til den stærke nedgang i denne øs indbyggerantal i 1850erne. Paa St.Thomas bortrev koleraen 1866–67 8–900 mennesker, og aaret efter døde henved 400. Under koleraepidemierne klarede de hvide sig bedst, mens den gule feber ofte angreb nyankomne og kostede mange menneskeliv, i maj-juni 1853 saaledes over 100 paa St.Thomas. Blandt negerbefolkningen var spedalskhed navnlig i periodens begyndelse en udbredt sygdom. Alene paa St.Croix' plantager fandtes i 1850 159 spedalske og i Christianssted 28.

Da folketællingerne tier om afstamningsforhold, har man ikke noget sikkert billede af befolkningens racemæssige fordeling. Antallet af hvide („blanke") var o. 1835 ca 3700 – bortset fra ca 300 militære – heraf næsten halvdelen paa St.Thomas og omkring 140 paa St.Jan. Senere var den hvide befolkning gaaet stærkt tilbage. Ligesom tidligere var „tilflytterne"s tal stort, men det var ikke mere Afrika og Europa, der leverede det store kontingent. Ved folketællingen 1880 var af 6300 „udlændinge" 5284 født paa andre vestindiske øer, men kun 458 i Danmark og 558 i andre lande. Af St.Thomas' befolkning var 27,7 % født uden for øen, men paa de to andre øer gjaldt dette trods den betydelige landarbejder-immigration i 1860erne kun henved 12 %.

Den livlige folkeblanding kunne gøre et stærkt indtryk paa nyankomne. Etatsraad P.Hansen fandt i 1848–49 med en vis beklemmelse, at danskerne afgjort var i mindretal blandt de hvide og som regel ikke hørte til storbesidderne. Paa St.Croix var englændere og irlændere dominerende, men der fandtes ikke faa nordamerikanere, tyskere og slesvigholstenere. Det danske sprog blev kun daarligt vedligeholdt. „Under saadanne omstændigheder er det naturligt, at St.Croix, skønt en del danske familier endnu findes der, er mere en engelsk end en dansk koloni", skriver P.Hansen. Endnu mere blandet var dog befolkningen paa St.Thomas. Her fandtes kun „et ringe antal danske, ellers englændere, engelske kreoler, nordamerikanere, en stor del tyskere (især hamburgere og bremere), jøder fra alverdens kanter, en del franskmænd, spaniere og italienere". Desuden var der mange „flygtninge" fra franske og engelske øer, fra St.Domingo og de sydamerikanske stater. Det engelske sprog var overalt fremherskende, men mange landnegre talte endnu for en del kreolsk.

P.Hansen saa mistrøstigt paa forholdene, naar han i 1849 indberettede til ministeriet, at vel var der paa øerne mange gode og loyale borgere, men „deres fødsel og sprog knytter dem til andre interesser, som de ikke uden grund anser for større og vigtigere". At mange havde danske borgerbreve, var ingen garanti for undersaatlig hengivenhed, mente han. Hans ord kan sammenholdes med en fortegnelse fra 1851 omfattende 541 personer, der havde løst borgerskab. Af disse var 65 fra moderlandet, 184 født i

kolonierne og 292 „fremmede". Paa St.Croix tilhørte 66 borgerskaber irske emigranter, 29 englændere og skotter, 10 mænd fra de engelsk-vestindiske øer og 8 amerikanere. Fortegnelsen omfatter 29 plantere, 127 plantageforvaltere, 278 større og mindre handlende, 63 med søen som næringsvej og 44 haandværkere. Blandt plantageforvalterne var fremmedelementet og da især det irske fremherskende. Det samme gjaldt handelsstanden paa St.Thomas, hertil ogsaa regnet bagere, slagtere og værtshusholdere. Af 202 „borgere" var 13 danske, 61 indfødte og 128 fremmede (blandt disse forholdsvis flest smaahandlende). Paa St.Croix var de tilsvarende tal 14, 37 og 25, og blandt haandværkerne var de indfødte dominerende: 28 af 44.

Befolkningens fordeling mellem de tre store erhverv: agerbrug, industri og handel tilsløres ved folketællingerne af et ganske bestemt forhold, idet den gruppe, der omfatter daglejere, arbejdsmænd og tjenestefolk, er af stærkt varierende størrelse. 1860 udgjorde den kun 5,4 % af befolkningen, men i 1880 19,6 %. Jordbrugergruppen gik derimod i samme periode tilbage fra 38,6 til 32,2 %, haandværkere og industridrivende endog fra 31,2 til 21,9 %. Tre fjerdedele af den store arbejdergruppe var kvinder og flertallet hjemmehørende paa St. Thomas. Det forklarer, at navnlig byerhvervene paavirkes af forskydningerne. Hundreder af arbejdsmænd og -kvinder har dog efter emancipationen arbejdet snart paa plantagerne, snart i byerne, hvor de boede – og mange af dem arbejdede overordentlig lidt. De mer eller mindre løse arbejdsforhold indvirkede, som vi skal se, i høj grad paa landarbejderproblemet, men de erhvervsmæssigt „frie" arbejdsfolk hørte næsten alle til i byerne, selv om mange af dem var indvandret fra plantagerne. Mere delt mellem land og by var det voksende antal fiskere og sømænd, i 1855 kun 3 %, men i 1880 5,5 % af befolkningen. Stigende gennem det meste af perioden var ogsaa antallet af embedsmænd, gejstlige saavel som „civile", og af fast ansatte funktionærer, tilsammen godt 3 % af befolkningen: i 1880 278 hovedpersoner og 761 forsørgede. Mere iøjnefaldende var dog militæretatens gradvise svækkelse: fra omkring 500 personer i det første tiaar til kun 276 i 1880. Derimod trodsede „pensionister og kapitalister" tidens nedskæringstendenser; de udgjorde i 1880 2,7 % af øernes beboere eller forholdsvis flere end i moderlandet. Men ogsaa antallet af almissenydere og folk med „ubestemt næring" var betydeligt, sammenlagt 4–5 % af befolkningen.

Landbruget sysselsatte gennem hele perioden 1848–80 over halvdelen af befolkningen paa St.Croix og det store flertal af det hensygnende St.Jans beboere. *Sukkerdyrkningen* var og blev den bærende produktionsgren. Antallet af kvægplantager var dog ret betydeligt, selv om man ser bort fra de helt smaa landbrug, der af A. F. Bergsøe omtales som „i realiteten ikke andet end husmandsboliger eller vaaningssteder". Regnes plantager, der drives under eet, for een plantage, var der efter Bergsøes opgørelse i 1847 129 sukkerplantager og 23 kvægplantager paa St.Croix, mens de tilsvarende tal for St.Thomas var 27 og 10, for St.Jan 14 og 2. Andre sætter antallet af kvægplantager væsentligt højere, og en stigning fulgte, da mange plantager efter emancipationen ophørte at dyrke sukker. De fleste kvægplantager beskæftigede kun nogle faa negre, og kreaturbesætningerne var af højst forskellig størrelse. Gennemsnittet for 22 kvægplantager paa St.Croix kan i 1847 beregnes til 2 heste, 3 æsler og muldyr, 26 stkr hornkvæg, 74 faar og 9 à 10 svin. Sammen med de mindre besætninger paa sukkerplantagerne bidrog kvægplantagerne væsentligt til øernes forsyning med trækkraft og animalske produkter.

Paa St.Thomas og St.Jan var sukkerproduktionens tilbagegang i denne periode ensbetydende med dens endeligt. I januar 1849 havde 20 af St.Thomas' ca 70 plantager endnu betydelige jordstykker under kultur, tilsammen 899 agre med sukkerrør – i 1878 var der kun 42½ ager tilbage. De tilsvarende tal var paa St.Jan 784 og 93 agre; her viste „anden kultivation" kun en mindre tilvækst, fra 550 til 619 agre. Selv tidligere frugtbare plantager var opgivet. Øen havde dog endnu i 1848 kunnet give 1900 mennesker føden ved landbrug.

Men denne afskrivning kunne bæres. Sukkerdyrkningens kaar paa St.Croix var derimod et spørgsmaal om hele befolkningens velfærd og selve koloniernes rentabilitet. Overgangen til anden produktion kunne vel betragtes som en formildende omstændighed, men en fortsat reduktion af sukkerarealet maatte faa katastrofale følger, naar ingen virkelig lønnende landbrugsproduktion kunne sættes i stedet. Ogsaa i slavetiden var sukkerarealet i visse perioder gaaet stærkt tilbage, under Napoleonskrigene (1796–1815) saaledes fra 27.655 agre til 21.373. For 1847 opgiver Bergsøe det sammenlagte areal „i sukkerdyrkning" til 21.973 acres, men allerede det følgende aar var tilbagegangen meget betydelig, og 1852 omfattede sukkerarealet kun 19.432 agre. Nedgangen fortsatte, men i jævnere tempo: 1865 17.602 og 1878 16.575 agre med sukkerdyrkning. En gennemgang efter matriklerne viser dog, at denne formindskelse af sukkerarealet fortrinsvis ramte Ostende A og B og Nordside B.

Landbrugsarealet paa St. Croix (i agre)

Kvarterer	Sukkerdyrkning		Anden dyrkning		Samlet plantageareal	
	1848	1878	1848	1878	1848	1878
Ostende A og B	1.437	33	4.757	8.316	6.194	8.349
Kompagniets	1.442	867	3.267	4.001	4.709	4.868
Dronningens	4.194	3.668	3.570	4.230	7.764	7.898
Kongens	2.502	2.275	2.545	2.772	5.047	5.047
Prinsens	4.918	4.177	2.699	3.440	7.617	7.617
Vestende	3.289	2.973	3.135	3.795	6.424	6.768
Nordside A	2.331	2.118	1.946	2.560	4.277	4.678
Nordside B	1.065	464	2.391	2.991	3.456	3.457
	21.178	16.575	24.310	32.105	45.488	48.680

I 30-aarsperioden mellem de to skelsættende negeropstande blev sukkerarealet formindsket med 4600 agre eller ca 22 %, mens de mindre intensivt benyttede landbrugsarealer samtidig forøgedes med 7800 agre. Plantagerne øst og syd for Christianssted havde, efter H. L. Arnesens oplysninger, ikke kunnet dække deres omkostninger i perioden 1848–62 og drog lidt efter lidt konsekvensen: Østenden og en række plantager i Kompagniets kvarter samt Nordside B opgav sukkerdyrkningen. I de øvrige kvarterer var tilbagegangen mellem 9 og 15 %, men ingen plantager ophørte helt med dyrkningen, og i Vestendekvarteret kom et par nye sukkerplantager til.

At en femtedel af sukkerarealet paa St.Croix efterhaanden blev opgivet, behøvede ikke at medføre en tilsvarende nedgang i produktionen. Det var jo gennemgaaende mindre værdifulde arealer, der gik over til anden dyrkning, og den tekniske udvikling aabnede mulighed for et forøget udbytte pr ager. Ganske vist var markarbejdet i stor udstrækning det samme som tidligere, men hvor terrænet tillod det, afløste ploven i mange tilfælde hakken. Et nystiftet agerdyrkningsselskab, der 1851 begyndte at udgive „The St.Croix Agricultural Reporter", opmuntrede efter moderlandets eksempel til prøvepløjninger, hvor interesserede embedsmænd, plantere og plantageforvaltere mødte op. Præmier blev udsat til „de bedste plovmænd" og til de røgtere, der passede muldyrene. Ved en konkurrencepløjning paa plantagen „Prosperity" var det ene af de 17 plovspand forspændt 4 okser, hvad der maatte anses for billigere og bedre end muleforspand. Guvernøren, der var til stede ved flere konkurrencer, saa optimistisk paa denne udvikling: „Om end de ældre plantere og forvaltere, der er opdragne under de tidligere bestaaende forhold, endnu hænger ved det gamle system, vil nødvendigheden af at erstatte haandarbejde ved trækdyr og maskiner forhaabentlig efterhaanden frembringe den forønskede forbedring i agerdyrkningen, der staar en del tilbage paa St.Croix, medens fabrikationen af sukker derimod er bekendt som særdeles god."

Allerede 1852 blev indførelsen af dampplove diskuteret i det nye tidsskrift, men først i 1872 kunne en planter-sammenslutning ved hjælp af et kolonialkasse-laan sikre sig maskinkraft paa dette omraade.

Ruin af sukkermøllen paa plantagen „Nicolas", St. Croix

Derimod blev der fra 1840erne opført mange dampmøller, i aarene 1852–57 steg antallet fra 40 til 61, og i 1875 fandtes der 67. Anlæggelsen af centralkogeriet medførte fra 1878 en nedgang. Samtidig var vindmøllerne stærkt paa retur: i 1855 nævnes 106 (næppe alle i brug), ti aar senere 45 og i 1878 kun 17. Hestemøllerne gled helt ud af billedet: 1855 fandtes endnu 12, i 1878 een eneste. Sukkerdampmøller betød en mere stabil produktion. Tidligere lød der ofte klager over, at vindmøllernes uregelmæssige arbejde medførte tab. Af synsforretninger fremgaar det, at en dampmaskine allerede i periodens begyndelse kunne male mindst 7 fade sukker pr dag. Det var ikke længere nødvendigt at koge baade dag og nat paa værkerne.

En synsforretning fra plantagen „Work & Rest" med de underlagte plantager „Grange" og „Humbug & Retreat" viser os et velindrettet værk for den tid (1855). Et nyt, teglhængt koge- og maskinhus med dampmaskine af bedste beskaffenhed var opført 1849, 71 fod langt, 24 bredt, skorstenen var 65 fod høj og forneden 13 fod i kvadrat. Under damp- og sukkerkedlerne kunne der fyres baade med magas og kul. Det gamle kogehus blev benyttet til et andet sæt kedler, saa dagsarbejdet næsten kunne fordobles. Tørrehuset, der var udvidet til at rumme ca 80 fade sukker, syntes derimod faldefærdigt og alt for trangt til arbejdet med at fylde fadene, med sit ormstukne træværk ligefrem farligt for de nye bygninger. Destillerhuset var delvis nyopført af hugne sten, hvilende paa svære piller. Her fandtes saavel rom- som provisions- og materialkældere. En ny destillerkedel var paa henved 1000 gallons, den gamle paa 600 var kasseret. En cisterne fik vand fra tagene eller ved værkets damppumpe. 1850–52 var der i gaarden opført en stor cementbeholder, hvorfra kvæget blev vandet i murede trug. Til plantagens talrige, værdifulde arbejdsmuler var der bygget en 66 fod lang og 30 fod bred stald, mens studene kun havde læ af sten- og jordvolde. Der fandtes smedeværksted til reparation af kærrer, plove og andre redskaber. I arbejderbyerne paa de tre plantager havde en del huse faaet nyt tag, shinglet (spaanbeklædt) med cypres eller med ceder, og bræddegulve havde mange steder afløst jord- og kalkgulvene. Paa „Work & Rest" burde

negerbyens huse dog – efter 5 aars forløb – snarest forsynes med nyt tag, og beboerne maatte have murede og teglhængte køkkener som paa de omliggende plantager, ellers ville der i daarligt vejr blive kogt inde i husene med de nye bræddegulve!

Hvor der virkelig blev ofret noget paa forbedringer, syntes det at give gode renter. Til „Work & Rest" indkøbtes der hvert aar ikke blot en mængde gødning fra Christianssted og Ostendes kvægplantager, men ogsaa guano. Ialt kunne der gødes 140–170 agre (acres) land, hvad der var langt over middel. Sukkerudbyttet i første halvdel af 50erne oversteg her middelhøsten før emancipationen. Men gennemgaaende var resultatet ringere. Det skortede paa velindrettede værker, paa virkelig intensiv drift og økonomisk anvendelse af arbejdskraften. I marken blev det meste arbejde udført som før. Hold af negerarbejdere hakkede, plantede og lugede gennem mange maaneder, de kappede rørene, der skulle skyde nye skud, og kunne henimod jul begynde høsten. Sukkerrørene blev paa mulæslers ryg eller – hvor det var muligt – paa tohjulede kærrer ført til møllen for at afpresses mellem jernvalser. Børnene hjalp ved lugearbejdet, og drenge fra 8 aar maatte i høsttiden som *crookdrivere* holde de stædige trækdyr i fart. Det nye træk i det vestindiske høstlandskab var, at de mange „fredelige landsbyer" med deres gammeldags værker, vindmøller og negerhuse efterhaanden blev til „smaa fabriksteder" med høje og svære skorstene, der udspyede tætte røgskyer, som Bergsøe skildrede det.

Et vigtigt fremskridt i marken var det, at man før 1870erne var gaaet over til kun at høste 3 gange efter samme plantning, at jorden laa 1 à 2 aar brak og blev gødet kraftigere end forhen. Men dampkraftens anvendelse havde ikke forbedret sukkerfabrikationen tilstrækkeligt. Ingeniør J.Wulff, der 1874 opholdt sig paa St.Croix, hævdede bl.a., at valserne, der skulle udpresse saften, i reglen var for svage, afskumningen for primitiv (for meget sukker gik til destillerhuset), og kogningen i aabne kar hindrede en krystallisering. Sukker og melasse blev ufuldstændigt adskilt. St.Croix kunne ikke som f.eks. Porto Rico og Martinique notere betydelige tekniske fremskridt.

Det store sukkerindustrielle fremstød skete først i 1878, da tanken om at centralisere driften endelig var blevet virkeliggjort ved oprettelsen af *A/S St.Croix' Fællessukkerkogeri*. Det kom for sent til afgørende at paavirke produktionen før 1880, men var et praktisk resultat af de aarelange forhandlinger, St.Croix' nødstilstand i 70erne gav anledning til. Ministeriet Estrup gennemførte, at det blev oprettet som privat selskab, og staten skulle mod kolonialkassens garanti yde et laan paa højst 2 mill.kr, dog ikke mere, end der kunne ydes fra privat side (lov af 25.februar 1876). For at fremme aktietegningen skulle kolonialkassen garantere aktionærerne 5 % udbytte. Ved den konstituerende generalforsamling 1876 var der endnu kun tegnet 3/4 million, men aaret efter naaede man op paa millionen, og staten ydede derefter det nødvendige laan.

Ingeniør G.A.Hagemann var den ledende kraft ved anlægget af St.Croix' fællessukkerkogerier ved Christianssted. Der blev oprettet 5 saftstationer, hvortil de enkelte plantager leverede rørene, og kraftige valseværker gjorde det muligt at udpresse 65 % saft, 10 à 15 % mere saft end i almindelige plantageværker. Tilsat 1 1/2 % brændt kalk blev den rensede saft gennem rørledninger pumpet til fabrikkens saftcisterner og herfra til saturationskar til yderligere rensning og filtrering med benkul, behandledes derefter i fordamperapparater og flød som „tyksaft" til vacuumpander, hvor sukkeret udkrystalliseredes ved indkogning. Sukkermassen gik videre herfra til store, aabne beholdere for at afkøles, inden den kom i centrifugerne, hvor sukkerkrystallerne udskiltes fra melassen. Ved yderligere indkogning kunne man af siruppen faa et 2. og 3. produkt, der var lige saa rent som sukker fra plantageværkerne, men af ringere kvalitet. Melassen egnede sig ikke til romfabrikation, men kom til nytte som kvægfoder. – Sukkerkogeriet havde 10-aarige kontrakter med sukkerleverandørerne, der i det første aar leverede 100 mill. pd rør beregnet til 5 1/2–6 pd sukker pr 100 pd rør, men udbyttet var i virkeligheden større.

Plantagen „Annely" paa Nordsiden, St.Croix. I forgrunden arbejdende negre

Mens fælleskogeriet fremstillede krystalsukker, var de almindelige St.Croix produkter pudder- eller muscuvadosukker. Kolonialraasukker kunne jo for en stor del benyttes i husholdningen uden videre oparbejdning, og det indførtes i reglen til lavere toldsatser end lysere produkter. Paa verdensmarkedet var rørsukker endnu dominerende, men roesukker naaede op fra 14% af verdensproduktionen i 1852–53 til 45% 1877–78. Samtidig var forbruget mere end fordoblet, og St.Croix-sukkeret sank fra 5 til ca 2 promille af verdensproduktionen. Men i Danmark dækkede det i periodens første halvdel henved en trediedel af forbruget.

Paa baggrund af en aarlig sukkerproduktion paa 19,2 mill.pd i femaaret 1846–50 og gennemgaaende endnu mere i de 30 aar, der gik forud, tager perioden 1851–80 sig fattig ud, men nedgangen er langtfra konstant. Aarsproduktionen af sukker var 1851–55 15,1 mill.pd, det følgende femaar med de daarlige høstaar 1857 og 59 gav 13,4 mill.pd, tiaaret 1861–70 14,6 og 1871–80 12,9 mill.pd. Af melasse udførtes der gennem det meste af perioden omkring 500.000 gallons pr aar, mens romeksporten, der indtil 1861 ofte var af samme omfang, derefter som følge af ændrede nordamerikanske toldsatser var stærkt aftagende og 1871–80 helt nede paa 178.000 gallons. Det betalte sig nu bedre at udføre rommen som melasse, og en væsentlig del gik til Danmark. Af St.Croix-sukkeret udførtes i periodens begyndelse godt 70% til monarkiet, senere endnu mere, men den danske regerings toldpolitik og roesukkerets fremtrængen ændrede helt dette forhold. Omkring 1890 aftog Danmark knapt 10%.

Guvernør P. Hansens provisoriske told- og skibsfartsanordning af 26. marts 1849 og loven af 30. juni 1850 omordnede toldafgifterne. St.Croix nød dog vedvarende godt af en differentialtold, idet sukker udført til Danmark i danske skibe kun svarede halv told, nemlig 5% af sukker og 3% af rom og mallas (melasse). I Danmark var indførselsafgiften af vestindisk raasukker væsentlig lavere end af andet raasukker. Men regeringen var stærkt interesseret i sukkertolden, der i 1850erne indbragte ca 1/6 af de samlede toldindtægter, efter 1863 over 1/4. Bladforlydender om, at finansminister Sponneck paatænkte at ligestille vestindisk sukker med andet i toldmæssig henseende, satte 1857 planterne paa St.Croix i uro,

og saavel guvernør Schlegel som centralbestyrelsen i København støttede i det væsentlige planterne, der havde haardt brug for den beskyttelse, differentialtolden gav dem, og billigt krav paa ikke at blive regnet for „udlændinge". Sponneck fastslog imidlertid, at de tre øer ikke var dansk toldomraade, og staten kunne ikke mere tage hensyn til „den lokale vestindiske industri". Nogle aar gik hen, men ved toldloven af 4. juli 1863 bortfaldt differentialtolden, og St.Croix-producenterne maatte nøjes med den lille haandsrækning, der laa i, at de mørkere raasukkere fortoldedes med 3,2 sk (tidligere 1,5), et par skilling lavere end de lysere kvaliteter.

Det var for planterne en dyb skuffelse, at Danmark ikke som Frankrig, Holland og Spanien vedblev at toldbegunstige sine kolonialprodukter. I kolonialraadet blev tabet ved differentialtoldens ophævelse anslaaet til 163.000 rd aarligt, og hertil kom 50 % forhøjelse ved krigslov af 5. august 1864. Samtidig klagede plantageejerne over, at *de* i meget stor udstrækning maatte betale den i 1849 indførte 12 %' majstold, idet landarbejderne betingede sig naturalløn. Og produktionen gik tilbage. Mens udbyttet pr dyrket ager endnu i tresserne kunne beregnes til 8–900 pd, anslaas det 1871–77 kun til ca 700. Prisfaldet var meget betydeligt i disse aar, hvor roesukkeret for alvor gjorde sig gældende paa verdensmarkedet. Rigsdagen tog 1871 under overvejelse at yde St.Croix et aarligt tilskud paa $25.000, men resultatet blev, at planterne maatte hjælpe sig igennem med forstrækninger af kolonialkassen mod bureausikkerhed (høstpantebreve). 1872–79 blev der udbetalt ikke mindre end $596.000, hvoraf godt 1/4 endnu ikke var tilbagebetalt, da moderlandet i 1879 maatte tage stilling til den økonomiske misère paa øen efter opstanden.

St.Croix-sukkeret, øens hovedproduktion, var siden 1860erne blevet en underskudsforretning, der ikke som før fristede rigmænd fra den angelsaksiske verden. Betegnende nok gik absentskatten, der paa St.Croix betaltes af besiddere med bopæl i fremmede lande, i 70erne ned med ca 2/3. Ulykkeligvis kunne ingen anden produktion erstatte sukkeret. *Bomulds*dyrkningen var af en vis betydning under den nordamerikanske borgerkrig, og man naaede 1865–66 op paa en eksport af 71.000 pd, men derefter gik det hurtigt tilbage. Der fandtes omkring 1870 ca 80 plantager uden sukkerdyrkning, saakaldte *kvægplantager*, men antallet af hornkvæg steg kun med ca 25 % 1850–65 (fra 5247 stkr til 6528 paa plantagerne) og gik senere atter tilbage. Samtidig var der en nedgang i antallet af faar og svin, og de sidste tilhørte næsten udelukkende funktionærer og arbejdere. Enkelte plantager nær St.Thomas by kunne med fordel indkøbe kreaturer til staldfedning og senere sælge dem til dampskibe eller til byens forsyning. Men gennemgaaende var kvægplantagerne med deres i reglen saa tørre græsgange næppe mere værd end o. 1850, da Bergsøe satte deres gennemsnitsværdi til ca $2000 mod sukkerplantagernes $22.000.

„St.Croix Agricultural Reporter" beregnede 1851 samtlige plantagers værdi til $2,9 mill., heraf de 20.000 acres i sukkerdyrkning til 1,2 mill., værker, bygninger og dampmaskiner til henved 1 mill. og kvægbesætningerne til ca $320.000. 1870 ansaa guvernør V. L. Birch plantagernes værdi for halveret, mens andre turde regne med, at de endnu var 2 mill. $ værd. Men den følgende tid bragte et meget stærkt fald i ejendomspriserne. Plantagen „Enfield Green" solgtes 1868 for $70.000, men 1882 for kun 41.000, og sidstnævnte aar solgtes „Lower Love" for $25.000 mod 45.000 i 1870. Den danske stat var selv ude for det største tab. Den samlede panteværdi af 24 plantager paa St.Croix, som i 1849 var under statsadministration, kunne anslaas til ca $328.000, men gælden beløb sig til godt 930.000. 1868 havde staten 1. prioritet i 31 plantager.

Det var især de tunge gældsbyrder, der fik planterne til at kæmpe hidsigt for deres erstatningskrav efter negerfrigørelsen og senere for skattelettelser, toldbegunstigelser og koloniallaan. Adskillige private storbesiddere, der var i stand til at bære tabene, opgav plantagedriften som en urentabel forretning, og selv om de nye ejere fik plantagerne relativt billigt, havde de ikke modstandskraft over for tilbageven-

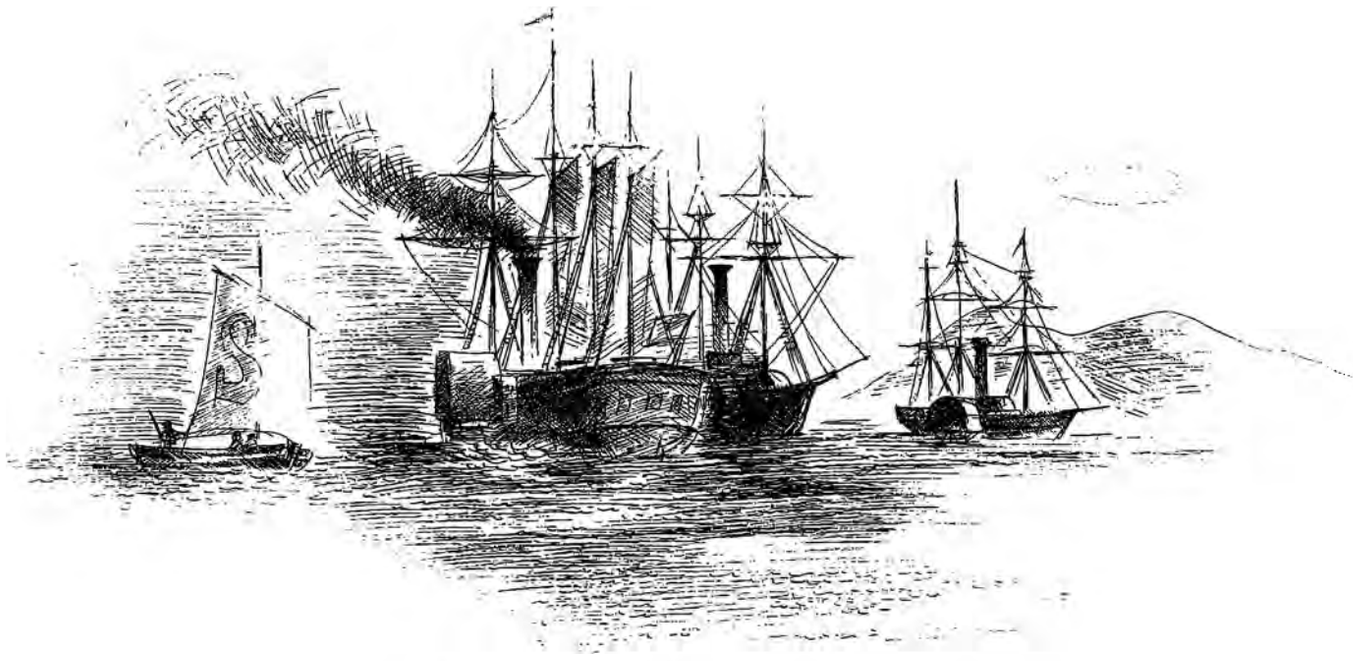

Skibe - Hjuldampere - udfor Water Island ved Indseilingen til Charlotte Amalie, St Thomas.

dende depressionsbølger. Det økonomiske tryk fristede planterne til private og offentlige besparelser, der skulle faa de alvorligste sociale konsekvenser (negeropstanden), ligesom det virkede hemmende paa den kulturelle udvikling.

Øernes andet hovederhverv, *handelen*, var helt overvejende knyttet til St.Thomas' havn og store bysamfund. Skønt Christianssted endnu i 1840erne havde halvt saa mange indbyggere og frem til 1871 var kolonistyrelsens hovedsæde, var byen i tilbagegang. Smuk var den stadig med sine gade-terrasser op ad bjerget, omkring 600 huse ialt, men som handelsby paavirket af, at sukkerplantagerne i dens nærmeste opland efterhaanden døde ud og øens eksport aftog. 1866 hærgedes byen af en ildebrand. Tyngdepunktet flyttede mod vest, hvor Frederikssted var blomstret op i dampmøllernes glanstid, og her koncentreredes ogsaa St.Croix' handel paa Nordamerika. Nogen betydelig transithandel havde de to byer ikke, i 1850 blev de kun anløbet af 100 skibe, mens 2200 indklarerede til St.Thomas. Nævnte aar blev det fastslaaet, at skibe hjemmehørende i Vestindien afgiftsmæssigt skulle regnes lige med moderlandets, men for udviklingen af de to byers handel blev den følgende tid mindre gunstig.

Kun St.Thomas havde gode kort paa haanden. Byen oplevede den triumf, at det engelsk-vestindiske dampskibsselskab „The Royal Mail Steam Packet Company" 1851–70 valgte dets havn til hovedstation i Vestindien, og nye linier til Rio og Buenos Aires blev efterhaanden knyttet til. Omkring 1850 havde St.Thomas (byen kaldtes i reglen med øens navn) endnu en stor transithandel med europæiske varer til de spanske kolonier og flere sydamerikanske republikker, især Venezuela. De største ladninger kom med skibe fra Liverpool, mest manufaktur og jernvarer, mens skibe af mange nationaliteter bragte bunkerkul til Royal Mails forsyning. Fra Flensborg, Hamburg og Altona kom letlastede skibe med fødevarer og lærred, men med mursten som ballast. Fartøjer fra Le Havre førte silke- og galanterivarer til St.Thomas, fra sydligere franske havne kom vine, cognac og frugter. Forbindelsen med Sydeuropa varetoges især af skibe fra Malaga og Genova. Repræsentanter for den vestlige verdens handelsflaader bragte bl.a. havre-, majs- og hvedemel fra Fristaterne og fra Canada tørret fisk og trælast. Returladninger maatte de allerfleste skibe søge paa andre og større vestindiske øer eller i det nære Sydamerika. Men snese af skonnerter, især fra Porto Rico og St. Domingo, hentede til stadighed varer paa St.Thomas, nu og da medførende slagtekvæg eller frugt. Flensborgkøbmænd solgte varer direkte fra deres skibe og hjemførte vestindisk sukker til raffinaderierne.

I 1848 omfattede St.Thomas' driftige handelsstand 40 store handelshuse og 60 mindre handlende. De fornemste købmandsfamilier var af engelsk og fransk afstamning, ogsaa Tyskland, Sydeuropa og

Amerika var smukt repræsenteret, det danske moderland svagere. Men St.Thomas, der o. 1850 var større end Aarhus og Aalborg, havde hele to banker (i København var Privatbanken endnu ikke oprettet!) og to søassurancekompagnier. Byens kapitalstærke købmænd ejede kun faa skibe, men købte i stor udstrækning kolonialvarer til udførsel direkte fra andre vestindiske havne, alene fra Porto Rico sukker, tobak, kaffe og bomuld til en værdi af et par mill. vestindiske dollars. Næstvigtigst var manufakturhandelen paa St. Domingo. Hundreder af smaahandlende i Vestindien og det nære Sydamerika kunne hos grossisterne paa St.Thomas indkøbe i smaapartier og opnaa kredit.

Royal Mails præcise damppaketter var mindre end 20 døgn undervejs fra Southampton, mens sejlskibene spildte et ubestemmeligt antal uger eller maaneder paa overfarten. Europa kom nærmere, og den hurtige forbindelse med stadig flere og større dampskibe blev baade til lykke og ulykke for St.Thomas. Omkring 1850 var byen endnu et marked, som mange købmænd regelmæssigt besøgte, hvor de udsaa sig varer i de store handelshuses velassorterede magasiner og gjorde deres bestillinger især af manufakturer og levnedsmidler. Men dampskibslinier i stigende tal betød direkte forbindelse med Europas industrilande. Alle større øer i Vestindien og alle betydelige havne paa Central- og Sydamerikas kyst kunne faa varerne mere direkte fra produktionsstederne. Var det vedblivende praktisk at modtage dem over St.Thomas, skete det ikke mere i samme udstrækning som før for storkøbmændenes regning og risiko. Øens handelshuse blev i stigende grad kommissions- og speditionsforretninger, der afløste den egentlige transithandel. 1871 udtalte en anset købmand i kolonialraadet, at mere end den halve forretning kun var „spedition". En toldintendant ville dog kun regne speditionsforretningerne til $^1/_4$, og den officielle statistik tier. I de følgende aar blev nedgangen følelig, og fra en ny kant truede den forbedrede teknik St.Thomas paa livet: *telegrafen* gjorde det efterhaanden muligt for skibene at sikre sig fragt andetsteds fremfor at afslutte mundtlige kontrakter i St.Thomas' havn.

En nedgang maatte komme, men øens dygtige handelsstand holdt forbavsende længe igen. Maaske var det vanskeligere for handlende i de spanske lande med deres hyppige uroligheder at opnaa kredit i eksportlandene, maaske gjorde en kommerciel konservatisme sig gældende til gunst for St.Thomas. Heldigt var det i hvert fald, at mere end den halve handel gik til Porto Rico, som laa knap en dagsrejse borte, saa kunderne stadig maatte føle sig fristet af muligheden for at gøre personligt udvalg i byens magasiner. Med handelen paa Centralamerika, det østlige Cuba, stort set ogsaa Venezuela-handelen, var det uhjælpeligt forbi. Henved 2000 sejlskibe med en samlet tonnage paa 252.000 registertons anløb endnu i 1875 St.Thomas. Det var lidt mere end i 1850, men en nedgang i forhold til det gunstige handelsaar 1862. Derimod kom der langt flere og større dampskibe: 1848 kun 91, men 1867 240, 1875 353 og 1880 415. Selv i den kommercielt ugunstige periode 1867–75 gik dampskibstonnagen i St.Thomas' havn op fra 300.000 til 517.000 registertons. Af den samlede tonnage i 1875 var ca 45 % engelsk, 20 tysk, 15 fra U.S.A., 9,5 fransk og 3,2 % dansk. Det danske kontingent, udelukkende sejlskibe, viste en lille fremgang siden 1840, men en stærk tilbagegang i forhold til 1865.

Selv om *dampskibenes* æra efterhaanden skulle betyde tilbagegang for handelen paa St.Thomas, gjaldt det for havnen om at trække saa mange linier til sig som muligt. Det bedste middel var naturligvis at tilstaa dampskibsselskaberne visse afgiftslempelser. Royal Mail, der længe var ene paa pladsen, havde i sin tid opnaaet fuldstændig fritagelse for skibsafgifter og havnemestergebyr. Da det engelske dampskibsselskab alligevel 1852 truede med at vælge Kingston paa Jamaica til hovedstation, maatte man fra dansk side som modtræk ønske oprettet et rivaliserende selskab, eventuelt ved statsstøtte. Det lykkedes ikke, men faren drev over, og 1860, da Royal Mail atter klagede over den usunde indre havn, der udsatte mange europæiske søfolk for feberdøden, fik selskabet ret til at benytte nabohavnen, „Gregeriet"; den forbindende kanal blev gravet saa bred, at dets baade og pramme kunne benytte den. Men dødelig-

Udsigt over St. Thomas fra højderne nord for byen o. 1860

heden var stadig stor, og 1862 havde det engelske selskab planer om i stedet at vælge Antigua til stabelplads. Det ville især ramme havnearbejdere, hotelværter og mindre handlende i St.Thomas. Gesandten i London søgte at stemme regeringen til gunst for St.Thomas, guvernøren gav en udførlig fremstilling til belysning af den danske havns fortrin, og endnu engang red man stormen af.

Men efter 1863 var risikoen større. Kolonialloven gjorde øerne direkte interesseret i skibsafgifterne, og kolonipolitikken ændrede karakter. Man tilstod fra nu af nødigt dampskibsselskaber vidtgaaende begunstigelser, hvad et nordamerikansk-brasiliansk selskab fik at føle. Men ikke nok hermed. Kolonialraad og guvernør var enige om at indskrænke Royal Mails begunstigelser, og i maj 1869 bifaldt kongen indstillingen i denne sag. Rygterne ville vide, at englænderne i forvejen var besluttet paa nu endelig at opgive St.Thomas som centralplads, og to aar senere skete det. Naturkatastroferne paa øen var en stærkt medvirkende aarsag. Royal Mail havde lidt store tab. – Selskabets lokale baade blev dog atter henlagt til St.Thomas, og flere andre selskaber lod regelmæssigt rutebaade anløbe havnen, fremfor alle „Compagnie generale transatlantique" og „Hamburg-Amerikanische Packetfahrt Gesellschaft" (Hapag). Det sidste fik 1873 kontor i St.Thomas, med kaptajn F.Becker som energisk leder, og udsendte herfra mindre dampbaade til saavel de store som de smaa Antiller, samt til Curaçao og Venezuela. Hapag opnaaede toldfri omladning fra hoved- til sideliniernes skibe, men ikke afgiftsfrihed, hvis varerne maatte oplagres paa landjorden. Fra St.Thomas fik damperne deres ordrer for vestligere havne, indtog kul, proviant og vand, og et par hundrede negre fra den danske ø fulgte med som dæksmandskab paa rundrejsen.

De mange rutebaade betød stort behov for bunkring. Dampskibe af den ældre type slugte store mængder kul, men i tresserne skete der tekniske forbedringer i saa henseende, og kulimporten til St.Thomas, der 1848–61 var steget fra 42.000 til 70.000 tons, blev reduceret til 60.000 et par aar senere. 1867 kunne de hurtigtsejlende skibe krydse Atlanten paa 14–15 døgn. Relativt langsommere gennemførtes ruten mellem St.Thomas og St.Croix (8 timer). Med gunstig vind kunne skonnerter sejle endnu hurtigere, de holdt lavere takster og gav kredit. Naar saa tilmed skonnert-interesserne havde deres sikre tals-

mænd i kolonialraadene, lader det sig forklare, at dampskibsrutens tilhængere saa sent som i 1868 kunne komme i mindretal paa St.Thomas.

Stormagtskrige eller uroligheder inden for det vestindiske „opland" paavirkede ofte øens kommercielle liv. Men krige gav konjunkturgevinster, derfor var St.Thomas ofte mistænkt af krigsførende magter og styrelsen ængstelig for visse undersaatters letsindige omgang med begrebet krigskontrabande. Undersøgelser viste dog som regel intet, og under den nordamerikanske borgerkrig 1861–65 var den danske regering af den opfattelse, at overholdelse af streng neutralitet snarest ville fremkalde konflikter. Sydstaternes armerede skibe skulle efter guvernørens instrukser behandles anderledes end nordstaternes orlogsmænd, men forøvrigt maatte guvernøren handle pr konduite og gøre, hvad der tjente øernes sikkerhed bedst. Danske orlogsskibe blev udsendt til øerne, og St.Thomas' havn var i efteraaret 1861 samlingsplads for nogle nordamerikanske krigsskibe. Men ogsaa en del af sydstaternes bomuldsladninger og andre blokadebrydere gik senere denne vej. Unionsregeringen var dog efter sejren venligt indstillet over for Danmark. Ingen kunne jo forudse, at de langsomt modnende salgsplaner skulle faa saa forstemmende en afslutning. I 1870erne kom ængstelsen fra en ny kant, fremkaldt af de mange rygter om paatænkte tyske kolonierhvervelser. Januar 1876 indberettede guvernøren, at en prøjsisk krigsfregat foretog opmaalinger og holdt baadøvelser ved St.Thomas. Var det virkelig Tysklands hensigt at sikre sig en flaadehavn, og havde man i givet fald midler til at forhindre, at eventuelt en „anset borger" gav tilbud om en oplagsplads, som det tidligere var sket over for U.S.A.? Dette var udenrigsministeriets alvorlige overvejelser, som forøvrigt paa et hængende haar kunne have faaet realitetsbaggrund en snes aar senere.

Sent bedre end aldrig havde St.Thomas som nævnt opnaaet sine havneforbedringer. Kommunen skulle yde $^1/_5$ af de $ 130.000, der blev bevilget til dette formaal, statskassen resten. Derimod maatte man endnu i længere tid anvende den gamle ophalingsbedding („marinejernbanen"), indtil flydedokken kunne give større skibe den service, de havde krav paa. Men mere tillokkende end alt andet ville det være, om St.Thomas som „frihavn" kunne konkurrere med alle andre vestindiske havne. Her stod de høje toldafgifter paa $2^1/_2$–6 % af de fleste varers værdi tilsyneladende som en uoverstigelig hindring. Da det ville være ødelæggende for øens livsvigtige transithandel at opretholde dette niveau, udviklede der sig – „per fas et nefas" (med lovlige eller ulovlige midler), som en gammel toldembedsmand sagde – den praksis, at transittolden blev nedsat til $1^1/_4$–2 % af værdien (sukker dog højere toldsatser). 1862 fik denne ordning lovhjemmel, og mange varer, især moderlandets, blev afgiftsfri. I henhold til bestaaende traktater var engelske og hollandske skibe afgiftsmæssigt ligestillet med danske, mens forholdet til de spanske kolonier voldte vanskelighed. Meget generende var en 6 % indførselsafgift for alle varer fra St.Thomas til øens vigtigste afsætningssted Porto Rico, men ved at nedsætte afgiften paa kolonialprodukter til $^1/_2$ % haabede man at kunne genvinde en del af den tabte handel med den store og nu stærkt opblomstrende spanske naboø. Trods tilbagegang efter 1867 kunne dens samlede indførsel endnu 1872–76 anslaas til ca $ 5 mill., mod kun $2^1/_4$ mill. et tiaar senere.

For øens budget var nedgangen i told- og skibsafgifter naturligvis mindre ønskelig, og kolonialraadet følte det som en forurettelse, at St.Thomas maatte yde $ 28.000 til rigets almindelige statsfornødenheder. Den danske regering havde jo erklæret, at koloniernes overskud ikke mere skulle tilfalde moderlandet. Men de 28.000 var netop et gennemsnit af, hvad alle 3 øer havde givet i overskud i finansaarene 1855/56–60/61. Og efter kolonialraadets mening fandtes dette overskud kun, fordi øens udvikling „i alle eller flere henseender" var blevet forsømt. Derfor havde øernes repræsentation et moralsk krav paa moderlandets støtte til forbedringer, der forlængst burde have været indført, og samtidig et velmotiveret ønske om at faa det aarlige bidrag til statskassen nedsat. Orkaner, jordskælv og tab i forbindelse med det fejlslagne øsalg bevirkede, at St.Thomas kun kom til at betale det i kolonialloven fastsatte bidrag i

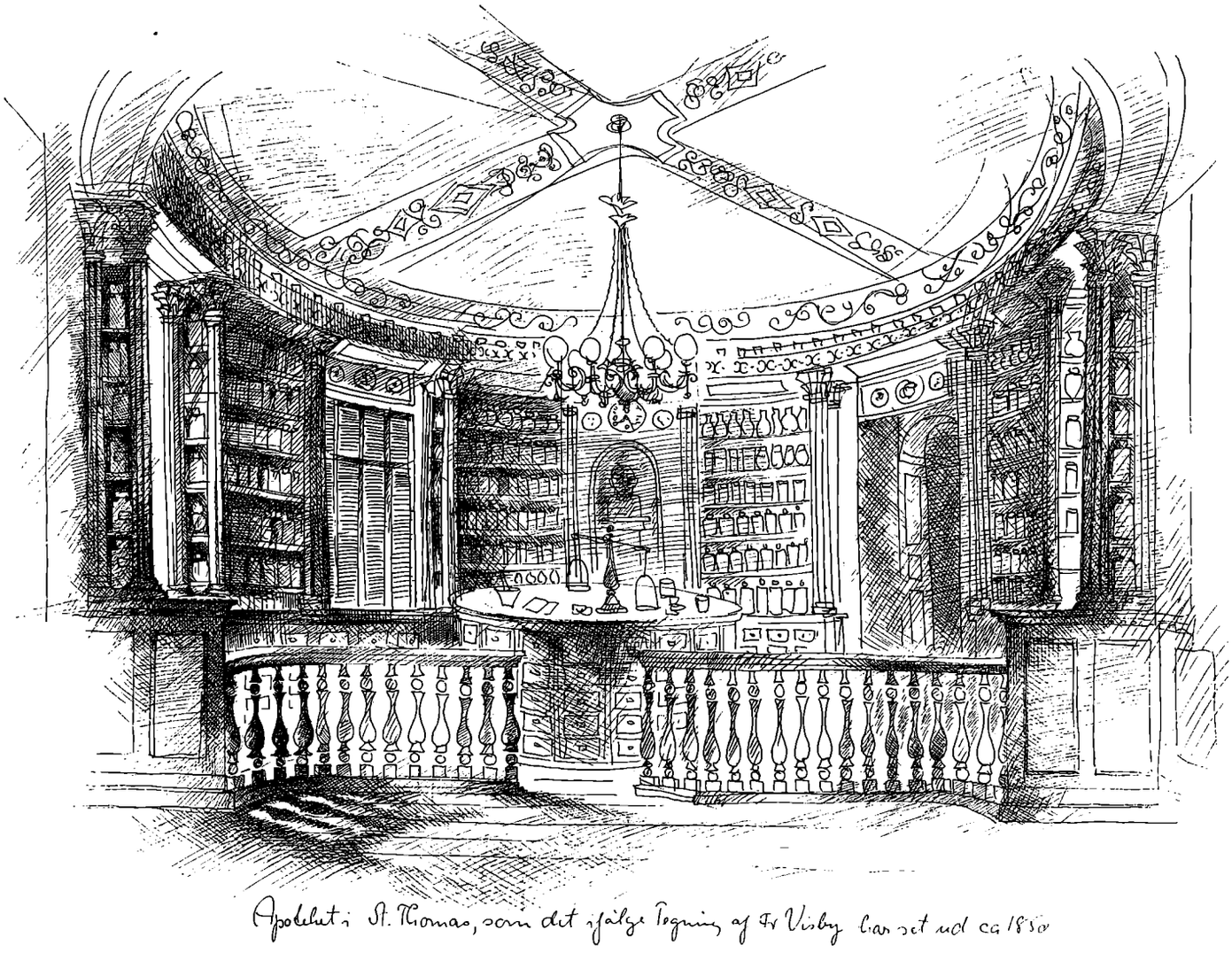

Apotheket i St. Thomas, som det ifølge Tegning af Fr. Visby har set ud ca. 1850

5 af de 10 aar og dermed netop de $ 14.000, som øernes kolonialraad i 1863 havde tilbudt at yde. Megen bitterhed ville have været undgaaet, om dette tilbud var blevet modtaget. Fra 1875 bortfaldt forpligtelsen, og tilbage blev kun et bidrag paa nogle tusind dollars til kolonialkontoret i København, der bl. a. reviderede kolonialkassernes regnskaber.

Indtil 1865 var det meste af koloniernes budget en del af moderlandets. Statskassen afholdt alle udgifter, der ikke gik til særlige kommunale formaal, og oppebar foruden told- og skibsafgifter en række direkte skatter samt indtægter ved retspleje og administration. Sportler og gebyrer spillede en stor rolle. Gennemsnitsindtægten paa det vestindiske budget beløb sig i finansaarene 1855/56–60/61 til $ 286.000, delt næsten lige mellem St.Croix og St.Thomas med St.Jan, mens der i disse kommuners landkasser kun indgik henholdsvis $ 50.000 og 39.000. Paa St.Croix var landkassens indtægter efter emancipationen gaaet ca $^1/_3$ ned og var ikke senere steget væsentligt. Det var altsaa over for kolonialbudgettet, nedskæringskniven skulle bruges til lettelse for skatteyderne. Navnlig var administrations- og militærudgifterne iøjnefaldende angrebspunkter i et vestindisk budget paa omkring $ 150 pr skatteyder.

Et oprør koster, og *militærvæsenet* slugte 1850–51 over halvdelen af et kolonialbudget paa $ 335.000. Ganske vist regnede man ikke med, at øerne kunne forsvares mod ydre fjender, men oprøret havde jo vist nødvendigheden af at sikre roen indadtil. „Har vi endnu ikke socialister og røde republikanere, saa kan vi derimod fremvise en desto større samling af proletarier, disse lovløshedens haandlangere", var oberst E. A. Lundbyes vurdering af situationen, da han 1849 foreslog oprettelsen af en talstærk, vellønnet vestindisk hærstyrke, ledet af guvernøren selv eller en uafhængig militærkommando. Ved hærordningen 1851 ophørte adskillelsen mellem den i 1848 udsendte hærafdeling og de vestindiske tropper. En særlig artilleriafdeling blev inddraget, og øerne fik en styrke paa ca 540 mand i 3 infanterikompagnier, der blev trænet i artilleri og kavaleritjeneste. Værnepligtige, der lod sig hverve til 8 (fra 1854 6) aars tjeneste

i Vestindien, modtog 32 rd i haandpenge, men den meste løn gik til fortæringen. Styrken var 50 % større end før 1848, officersstaben forholdsvis talrig, og det var ikke billigt at sende orlogsskibe paa togt til øerne. Kolonialraadet kritiserede fra første færd sammenblandingen af militær og civil myndighed og fandt det utilstedeligt, at soldater anvendtes som organiseret politi. Værst var det dog, at militærudgifterne omkring 1860 kun var reduceret til ca $ 125.000 eller 5/12 af budgettet. Nu havde der været ro i mange aar, altsaa maatte en del af de gode penge kunne bruges til mere produktive formaal. „Udgifterne maa ned, hvis øernes kultur skal opretholdes", som kolonialsekretær F. E. Elberling ved denne tid kategorisk udtrykte det.

1862 blev de 3 kompagnier paa St.Croix reduceret til 2 (350 mand), officersstaben fra 16 til 10, og i praksis blev hærstyrken kun paa 250–300 mand. Den gule feber og andre epidemier bidrog til nedskæringen, og under krigen 1864, da en dansk stillingsmand kunne opnaa mange gange 30 rd, var det kun muligt at hverve „yderst slette subjekter". En ny hærreduktion blev led i de besparelser, der skulle hjælpe over den økonomiske og politiske krise efter 1870. Hærstyrken nedbringes 1871/72–76/77 fra 265 til 187 mand, heraf 102 paa St.Croix, og militærudgifterne til kun godt $ 60.000. Saa langt var man naaet ned, da opstanden 1878 drejede viseren den anden vej, som man vil se af nedenstaaende kolonialbudget fra periodens sidste finansaar.

Kolonialbudget 1879–80

St.Croix		St.Thomas og St.Jan	
Indtægter	$		$
Grund- og bygningsskat	17.359	Grund- og bygningsskat	11.298
Husskat og nyskat	7.345	Husskat	12.744
Kvartprocent-skat	3.589	Næringsskat	15.593
Toldindtægter	86.583	Toldindtægter	31.060
Skibsafgifter	4.305	Skibsafgifter	27.139
Havne- og lodsintrader	4.480	Havne- og lodsintrader	20.076
Postintrader	2.069	Postintrader	17.307
Heste-, vogne- og baadeskat	3.214	Heste-, vogne- og baadeskat	1.648
Kavaleri- og artilleriskat	4.573	Lygteskat	5.264
Absent-skat	3.498	Fyrafgift	4.284
Immigrationsskat	6.414	Sportler, gebyrer m.v.	35.254
Sportler, gebyrer m.v.	16.542		
Ialt indtægter	159.971	Ialt indtægter	181.667
Udgifter	$		$
Præsidentskabet	12.259	Guvernementet	17.909
Overretten	2.301	Overretten	2.110
Kolonialraadet	1.074	Kolonialraadet	1.232
Administrationen	6.826	Administrationen	8.668
Rets- og politivæsen	20.852	Rets- og politivæsen	33.710
Kirkelige udgifter	3.818	Kirkelige udgifter	1.350
Toldvæsenet	13.477	Toldvæsenet	7.168
Havne- og lodsvæsen	1.717	Havne- og lodsvæsen	9.378
Immigrationsfonden	6.000	Post- og telegrafvæsen	19.417
Militærudgifter	54.747	Militærudgifter	27.843
Milits- og brandvæsen	790	Brandvæsen	2.928
Gader og off. veje	1.096	Gader og veje	16.103
Undervisningsvæsen	11.585	Undervisningsvæsen	11.812
Sundhedsvæsen	15.756	Sundhedsvæsen	13.147
Fattigvæsen	7.406	Fattigvæsen	5.165
Fængselsvæsen	13.243	Fængselsvæsen	3.983
Bygningsudgifter o.l.	9.880	Bygningsudgifter o.l.	12.949
Pensioner	9.876	Pensioner	5.960
Div. udgifter	4.270	Div. udgifter	3.128
Ialt udgifter	196.973	Ialt udgifter	203.960

En nedskæring af *embedsvæsenet* var en vanskeligere sag. Man beholdt jo baade guvernement og præsidentskab, og dermed fulgte store udgifter til repræsentation („taffelpenge") og endnu langt mere til administration. Der blev ofte vist rørende sparsommelighed ved bygningsreparationer, men von Scholtens gamle guvernørbolig i St.Thomas, der var uanvendelig i 1848, blev i 1865 omsider nedrevet og fornyet. Skulle L.Rothe som præsident residere paa viceguvernør Bergs „Cathrineberg" (nu „Denmark Hill") i de skønne bjergrige omgivelser uden for byen, maatte han have heste og vogn, hvad selv byens velhavende borgerskab sjældent flottede sig med. De forskellige institutioner boede til leje rundt om i St.Thomas, og der var tale om at opføre en større administrationsbygning, der kunne rumme kolonialraad, havnemesterkontor og toldkammer, politigaard m.v. Guvernør V.L.Birch anbefalede at benytte „Kommandantbakken" nær havnen til en saadan storslaaet nyopførelse, men det saarede Rothes mere poetiske følelser: den frie, grønne bakke, der gjorde saa stærkt et indtryk paa alle, der landede her, maatte ikke ødelægges – desuden var der fuldt af larmende beværtninger i havnekvarteret ved bakkens fod! Og saa fortsatte man med at leje kontorer.

Som omtalt gik von Scholtens efterfølgere i gang med at reorganisere embeds- og politivæsen, forenkle det uensartede sportelsystem og bekæmpe smugleriet. Nogle besparelser blev opnaaet, men her var omraader, hvor alt for mange interesser greb ind. Naar en og samme embedsmand skulle være byfoged, dommer, politimester, skriver, auktionsforvalter, skifteforvalter og notarius publicus, da kneb det med den klare adskillelse mellem funktionerne. De af guvernør P.Hansen oprettede politiretter, der navnlig tog sig af arbejds- og tyendeforhold, mindre tyverisager m.v., havde et haardt job i de første aar efter emancipationen. St.Croix fik en 3.politikreds, Centerdistriktet, og 1857 omdannedes landsoverretten under en overdommer, mens guvernøren ikke mere var rettens præsident. Politiet syntes ikke videre effektivt, mange betjente var fordrukne og bestikkelige. Det forlød, at renfærdige plantere ligefrem forbød deres forvaltere at gaa til politiet, hvad der end skete. Forøvrigt var de højtstillede embedsmænd ofte afhængige af storbesidderne. J.A.Stakemann var byfoged i Christianssted (senere overdommer) og samtidig sagfører i stor stil. Men klienterne melede ogsaa deres kage, mange plantere drev saaledes smugleri ved kysterne. Da militæret blev indskrænket, maatte politistyrken i 1870erne udvides.

De to kommuners samlede udgifter (kolonialbudgettet) var 1879–80 ca $400.000, hvoraf kolonistyrelse, overret, administration og toldvæsen krævede $ 73.000, rets- og politivæsen $ 54.500. Her var nedskæringsbestræbelserne kommet til kort, og samtidig steg udgifterne til højst paakrævede sociale formaal som sundhedsvæsenet og skolerne. *Skatteindtægterne* var derimod nedadgaaende. De gamle grund- og bygningsafgifter og en nyere husskat dækkede kun 1/8 af udgifterne, de reducerede sportler, gebyrer m.v. noget lignende. Næringsskatten, der fra 1864 udvidedes til ogsaa at ramme handlende uden aabent udsalgssted samt bank- og forsikringsinstitutioner, betød vel mere for St.Thomas end kvartprocent-skatten for St.Croix, men hverken disse eller de nye afgifter paa køretøjer og fartøjer, lygteskat, fyrafgift, immigrationsskat, rombodsafgifter m.v. gav særlig meget i kassen, og post- og (fra 1872) telegrafvæsenets stigende indtægter modsvaredes af endnu større udgifter. Det afgørende var toldindtægterne og paa St.Thomas især skibs- og havneafgifterne, og her var nedgangen uhyre. Endnu 1868-69 havde tolden indbragt ca $ 175.000 (deraf indførselstolden paa St.Croix næsten $ 75.000), men 10 aar senere var den gaaet 1/3 ned. Derimod blev de reducerede skibsafgifter opvejet af forøgede havne- og lodsintrader, men disse poster indbragte tilsammen knap halvt saa meget som tolden.

Begge kommuner var i den situation, at store toldindtægter syntes en nødvendighed, men drejede man afgiftsskruen for stærkt, svigtede de tilførsler, som var grundlaget for handel og speditionsforretninger, for beværteres, smaahandlendes og havnearbejderes erhverv, for plantagernes rentabilitet osv. En forhøjelse af de direkte skatter var naturligvis heller ikke velset af de kriseramte plantere og hand-

lende. For ikke at risikere endnu flere tvangsauktioner, flere tomme butikker og flere handelshuse i likvidation gav man afkald paa en række forbedringer, der ville have fremskyndet koloniernes udvikling til et moderne samfund.

De første aar under den nye koloniallov havde været en fornyelsens tid for St.Thomas. Havnen blev udbedret, byen fik gasværk og kommunehospital, og den nye guvernementsbygning rejste sig i dens midte. Det private byggeri florerede. Men 1867 blev et skæbneaar med salgsforventninger, orkan og jordskælv – det gav andet at tænke paa end opførelse af kaserne, rets- og fængselsbygninger og indretning af længe paakrævede karantæneforanstaltninger. Telegrafforbindelsen med Europa og Amerika var forberedt siden 1850erne, flere koncessioner blev udstedt, men under salgsforhandlingerne var den danske regering henholdende. Først i februar 1872 kunne telegraflinien fra St.Thomas over Havana til de Forenede Stater tages i brug, og 1875 kom forbindelsen istand med Christianssted. At der ikke i hast blev aabnet telegraflinie til Frederikssted, viste sig skæbnesvangert under negeropstanden tre aar senere. Paa St.Thomas rejstes 1872 i stedet for det i 1867 ødelagte fyr et nyt fyrtaarn paa Mühlenfels pynt. – Postvæsenets udvikling gik i zig-zag. Postbefordring med lejet vogn var 1849 blevet afløst af gaaende post, men fra 1852 besørgedes den daglige post mellem byerne paa St.Croix af ridende ordonnanser; der klagedes over dens langsomhed, 4 mand paa 4 heste var $3^1/_2$ time om at tilbagelægge de 3 mil, hed det. 1867 anbefalede guvernøren at anvende lette, men forsvarligt byggede vogne. Centerlinien var en udmærket vej, mens St.Thomas gjorde mindre ud af sin maleriske kystvej, som Andræ sammenlignede med Italiens berømte strandveje. Byen ofrede dog noget paa sin hovedgade og sine anlæg, men i sidegaderne var brolægningen mangelfuld og belysningen sparsom. Frederikssted mageskiftede i 1875 sine lagunegrunde mod nord og fik i stedet af „La Grange" et byggemodent areal øst for Nygade.

Paa landet var 1850ernes fremstød for at bedre sundhedstilstanden delvis mislykkedes. Lægetilsynet paa plantagerne var mangelfuldt, en enkelt læge kunne have over halvdelen af plantagerne, saa yngre kræfter vanskeligt kunne komme til, og ved periodens slutning var øens læger i en fremrykket alder. Løsarbejderne paa landet blev ikke hjulpet. Kommunehospitalet i St.Thomas var dog indrettet paa at modtage fattigpatienter, og i byerne var der uddannede jordemødre. I Christianssted blev de sindssyge anbragt i en del af det gamle fængsel.

Retsplejen og fængselsvæsenet var i mange henseender forældet. Her gjaldt endnu ChristianV's lovbog, og det følte urimeligt at skulle dømme en mand fra livet for drab paa datterens forfører, for senere ved højesterets bistand og kongens naade at faa straffen nedsat til et aars simpelt fængsel. Anvendelsen af øens fængsler var ofte mærkelig. En neger paa plantagen „St.Johns" blev 1848 arresteret for ildspaasættelse, undveg senere, røvede og stjal og begik et mord, men paagrebet blev han først, da hele hans familie, 20 personer i alt, var sat i varetægtsarrest, saa han ikke mere kunne faa husly og mad eller efterretninger om sine forfølgere. Straffefanger blev ofte haardt behandlet. I Christianssted-distriktet gik 1872 det rygte, at en fange paa grund af sin halslænke havde maattet sove siddende. Myndighederne kunne dog oplyse, at hans leje var af træ med hovedstykke og endda et uldent tæppe, „altsaa en seng, som næsten i alle tilfælde er bedre end den, fangerne har været vant til paa fri fod".

Øernes *kulturliv* næredes af mange kilder. Forbindelsen med Danmark eller et andet hjemland var altid betydningsfuld for den hvide befolkning, ogsaa de indfødte. Gæster fra moderlandet, rejser hjem, aviser, tidsskrifter og den øvrige litteratur var aabne døre til en savnet større kulturverden. Engelske aviser fra kolonierne eller hjemlandet var meget udbredt, og „St.Croix Avis" og „St.Thomæ Tidende" (den sidste helt paa engelsk) klippede flittigt deres stof af verdenspressens spalter. Men bladene bragte

desuden mange indlæg om stedets aktuelle forhold: koloniallov, skolereformer, havnevæsen, naturkatastrofer m.v. En ildebrand var godt dramatisk stof og gav lejlighed til at rose, ikke brandvæsenet og dets stakkels sprøjter, men soldaterne og andre behjertede tililende, ikke mindst kvinderne, de altid aktive, der sandelig i Vestindien bedre end nogetsteds fortjente den ligestilling med mændene, som de efterhaanden opnaaede paa de dansk-vestindiske øer.

Sport havde byerne kun lidt af. I smaaligt lune havde guvernøren forbudt hanekampe saavel som anden dyremishandling – som om analfabeter kunne gaa i læseforeningen „Athenæum" (St.Thomas) og fordybe sig i alverdens avis- og tidsskriftlitteratur eller de 5000 bøger. Men ogsaa almuens interesser laa ofte højere end rombodernes niveau, for resten ogsaa højere end de dannede kredses sladdervorne tagen parti for og imod unge frk. Heyliger, som flygtede fra moderens tyranni til sin løjtnant Petersen, der – som guvernøren skrev – ikke var haardhjertet nok til at afvise hende, men ærlig nok til at tilbyde hende ægteskab.

I folkets brede lag var enhver aandelig interesse religiøst betonet eller havde i det mindste forbindelse med *kirkelige* forhold. Naar negrene om aftenen samledes, som de yndede det, paa trapperne uden for byens huse eller under landsbyens træer, var de forskellige trosretningers præster et staaende emne. Selv den livligste kirkelige diskussion endte dog gerne med en trohjertig forsikring om, at de jo alle troede paa samme Gud („of course we are all for the same God").

Det var de mæhriske brødre, der i sin tid med flid og varig fremgang havde kristnet negerslaverne og taget sig af dem med større omsorg, end de lutherske præster evnede. Men brødremenigheden var ikke talmæssigt førende blandt de fire „store" kirkesamfund. Førstepladsen havde omkring 1850 den romersk-katolske kirke og i 1870erne den engelsk-episkopale (anglikanske) trosretning, mens den lutherske kirke gennem hele perioden stod paa fjerdepladsen, som folketællingerne viser.

	1850	1880
Lutherske kirke	6.396	4.862
Romersk-katolske kirke	12.037	10.025
Anglikanske kirke	9.498	11.344
Brødremenigheden	10.138	5.881
Hollandsk-reformerte	764	569
Metodister	80	577
Mosaisk trossamfund	407	257
Andre	139	236
Udøbte	155	12
	39.614	33.763

Brødremenigheden havde gennem hele perioden langt den største tilbagegang, men var stadig næsten eneherskende paa St.Jan, hvor brødrene havde to bedehuse, og den samlede omkring 1/6 af de kirkesøgende paa St.Thomas, forholdsvis flere end paa St.Croix. Her maatte brødremenigheden vige for den engelsk-episkopale kirke, som de allerfleste indvandrere fra de engelske øer bekendte sig til. De anglikanske menigheder samlede i 1880 næsten 2/5 af St.Croix-befolkningen, katolikkerne omkring 1/4, men paa St.Thomas var den katolske kirke førende, med anglikanerne paa andenpladsen. De mæhriske brødre havde nu som tidligere især deres virksomhed paa landet, blandt negerarbejderne, mens alle de andre kirkesamfund overvejende fandt tilslutning i byerne med deres stærkere folkeblanding og mere fremtrædende hvide befolkningselement. Den lutherske kirke, der 1880 saavel paa St.Croix som paa St.Thomas samlede omkring 1/7 af beboerne, havde kun 1103 medlemmer i landdistrikterne, men 3759 i byerne, hvor den overalt var talstærkere end brødremenigheden. Af reformerte, metodister og jøder var der kun faa uden for byerne.

Om styrken i det kirkelige liv vidner det, at ikke mindre end 7 kirker blev nyopført eller ombygget i periodens første halvdel. 1849–50 rejstes en smuk og rummelig engelsk kirke i Christianssted, opført af hugne sten. Menigheden, der lededes af sine valgte forstandere, saavel negre som hvide, havde uden hjælp udefra kunnet gennemføre kirkebyggeriet og holde saavel præst som kapellan. I forvejen havde anglikanerne deres kirke paa St.Thomas og præst i Frederikssted. Ogsaa katolikkerne kunne ved egne kræfter rejse en anselig kirkebygning i Christianssted; ligesom den lutherske menighed havde de kirker i alle tre byer. Og de mæhriske brødre, hvis menigheder utvivlsomt var den fattigste del af befolkningen, kunne med nogen hjælp udefra bygge tre nye gudshuse. I marts 1852 nedlagde guvernøren paa opfordring grundstenen til brødremenighedens nye kirke paa „Friedensthal" tæt uden for Christianssted. Paa St.Thomas havde jøderne en synagoge.

Den lutherske kirke var ikke folkekirke i samme forstand som i Danmark, selv om udgifterne til dens kirker og præster for en del blev udredet af statskassen, senere af kolonialkasserne. I stor udstrækning gjaldt der længe før grundlovens og koloniallovenes tid religionsfrihed i de dansk-vestindiske kolonier. Foruden de fire mest udbredte kirkesamfund blev flere andre efterhaanden anerkendte. Men myndighederne ønskede ikke at fremme udviklingen af sekterervæsen, og de lutherske præster advarede stærkt mod den fuldstændige religionsfrihed, som et flertal af kolonialraadsmedlemmerne 1863 ønskede knæsat i den nye koloniallov.

I kolonialraadet blev der sagt, at landarbejderne (negrene) var deres religion saa hengivne, at sekterere næppe ville have held til at fordærve dem, men de lutherske præster var af en anden mening. Pastor J. C. P. Clausen, St.Thomas, gik afgjort mod tanken om almindelig religionsfrihed som i moderlandet. Den lavere befolkning var i egentlig forstand øjeblikkets børn, der kunne vækkes baade til godt og ondt. En forunderlig dyb og enfoldig religiøs følelse kunne trives ved siden af en grænseløs letsindighed. „De religiøse forhold har gennemtrængt alle livsforhold, offentlige og private, og kommer atter og atter frem, ja frygtede jeg ikke for at blive misforstaaet, ville jeg sige: religionen er massens eneste fornøjelse". Men dette letpaavirkelige negerfolk maatte ikke udsættes for, at kreti og pleti fra Amerika og de engelsk-vestindiske øer styrtede til for at fiske i rørte vande, de religiøse lidenskaber flammede højt nok i forvejen. Paa St.Thomas levede syv kirkesamfund efter princippet: „tager du min, saa tager jeg din" – den præst, der ikke handlede derefter, kunne lige saa godt give op først som sidst. Ogsaa pastor Daniel Vater i Frederikssted var af den opfattelse, at alle andre menigheder end den lutherske overbød hinanden for at hverve proselytter. Hvad ville der saa ikke ske, hvis jesuiter, mormoner og metodister kastede sig over St.Thomas og St.Croix? Myndighederne burde vedvarende have haand i hanke med forholdene, men som hidtil kunne dispensere fra de bestaaende kirkelige love og anordninger.

Koloniallovens § 71 gav da myndighederne adgang til at kontrollere nye religiøse retningers forkyndelse (jfr. ovenfor s. 383 f.), og ingen stærk sekterisk bevægelse splittede de bestaaende trossamfund. Der fandtes i 1870erne betydeligt flere metodister end i 1850 samt nogle meget faatallige Bible Christian- og New Church-kredse, enkelte swedenborgianere og spiritualister, men det mest fremtrædende træk i den religiøse udvikling var dog forskydningen mellem de fire store kirkesamfund. Den begrænsede religionsfrihed gav dem et vist krav paa hinanden. De danske (lutherske) kirkebøger viser, hvor overordentlig almindelige de „blandede" ægteskaber var (visse aar over halvdelen af vielserne), og da flertallet af børnene fødtes uden for ægteskab, var kun i de færreste tilfælde begge forældre medlemmer af den lutherske menighed. Af 147 mødre, der aar 1861 fik deres børn døbt i Christianssteds lutherske kirke, var 72 lutheranere, 36 anglikanere, 30 tilhørte brødremenigheden, og 9 var katolikker. De tilsvarende tal for 138 angivne fædre var 72, 39, 15 og 9, mens 3 tilhørte andre kirkesamfund. 37 forældrepar var begge lutherske, 11 anglikanere, og andre 11 tilhørte begge brødremenigheden.

For de lutherske menigheder var perioden 1848–80 i flere henseender en overgangs- og brydningstid. Det var ikke nok, at der blev prædiket baade paa engelsk og dansk – ogsaa i deres fremtræden og opfattelse af deres kaldspligter maatte de danske forkyndere mere og mere nærme sig de engelske. Det værnede dem, trods uundgaaelige sproglige fejltrin og pudsigheder, mod mange misgreb og skabte en bedre kontakt mellem præsten og den farvede del af menigheden. Samtidig var det gode forhold til de mæhriske brødre bevaret. Det offentlige skolevæsen blev indtil 1872 helt overvejende ledet af brødremenighedens styrelse og inspektør.

Med von Scholtens landskole-anordning af 1839 var der gjort et banebrydende forsøg paa at gennemføre en *almueskole*-undervisning. I løbet af fyrrerne rejstes først 8 skolehuse paa St.Croix, senere 5 paa St.Thomas og 2 paa St.Jan. Smukkest og anseligst blev landskolerne paa St.Croix, som det var hensigten at benytte som landsbykirker, da mange negre havde langt til kirkerne i byerne. Skolebygningerne, som blev opført af planterne med tilskud fra kolonialkasserne, var til pryd for øerne og mindede om engelske metodistkapeller. Undervisningen lededes af de mæhriske brødre, og planterne maatte sørge for, at negerslavernes børn i alderen 4–8 aar gav møde alle ugedage undtagen lørdag, mens de lidt større børn kun skulle gaa i søndagsskole. Denne ordning passede meget godt til plantagedriftens arbejdsøkonomi, da disse børn i ret stort omfang deltog i lettere arbejde.

Men emancipationen greb forstyrrende ind i skolearbejdet. I landskolerne paa St.Croix undervistes 1847 godt 900 smaabørn, men antallet dalede i sidste halvaar 48 til en fjerdedel, for først i 1851 at naa sin tidligere højde. Samtidig underviste to danske skoler i Christianssted og Frederikssted henholdsvis 230 og 190 børn i de lavere afdelinger, der svarede til landskolerne, og godt 100 i de højere afdelinger, de saakaldte borgerskoler, mens 21 private skoler i de to byer tilsammen havde henved 400 elever. Derimod samlede landskolerne paa St.Thomas i 1850 kun ca 200 børn, paa St.Jan ca 120. I Charlotte Amalias 10 private skoler undervistes henved 400 elever, men her fandtes ingen almue- og borgerskoler

Centerlinien ved plantagen „Golden Grove", St.Croix

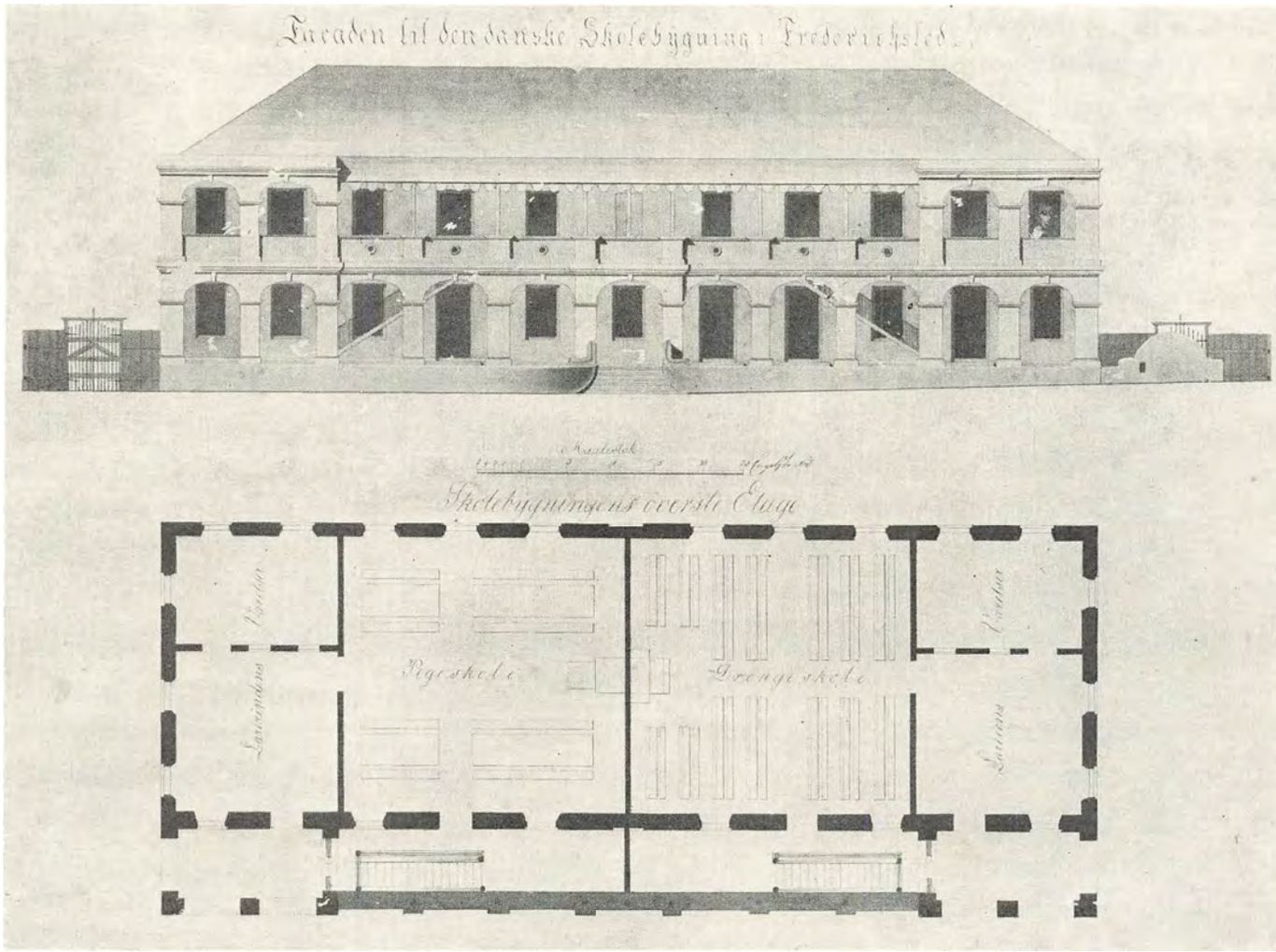

Den danske skole i Frederikssted. Facade og grundplan (skolebygningens øverste etage)

som i byerne paa St.Croix. Læsning i det nye testamente (paa engelsk) var det vigtigste fag, men der var dog private skoler, hvor børnene foruden indenadslæsning, religion og bibelhistorie lærte lidt geografi og naturhistorie samt hoved- og tavleregning. Kun en del af de ældre børn lærte at skrive.

Det var kolonistyrelsens hensigt snarest muligt at indhente det forsømte, og allerede 6. september 1853 udstedtes den ny landskole-ordning. Alle børn, der ikke paa anden maade fik fyldestgørende undervisning, skulle fra deres 6. til det fyldte 10. aar besøge landskolen hver søgnedag kl 8–12, de 10–13-aarige derimod kun om lørdagen. Et paalideligt bud fra hver plantage-landsby skulle følge børnene til skolen. Paa St.Thomas skulle de smaa børn kun møde 3 dage om ugen, de ældre 2. – Der skulle undervises i katekismus, salmesang, læsning og begyndelsesgrundene i regning, men mest tid maatte anvendes paa læsning. Undervisning i skrivning og regning fik kun de børn, hvis forældre kunne og ville betale. Ved religionsundervisningen maatte lærerne give agt paa, at „intet læres, som sigter til at fradrage børnenes sind fra de særlige kirker, hvori de ved daaben er indlemmede".

En af brødremenigheden ansat inspektør skulle planlægge og lede undervisningen og menighedens overbestyrelse antage lærerne. Paa St.Jan tilkom det dog præsten for den lutherske menighed at foreslaa tre emner. I en skolekommission for hver jurisdiktion sad den lutherske sognepræst, et medlem af borgerraadet samt politimesteren og et af guvernøren valgt 4. medlem. Kommissionen skulle under præstens ledelse holde maanedlige møder, flittigt besøge skolerne og overvære de aarlige prøver. Der blev fastsat mulkter for skoleforsømmelser og uddelt belønninger „for flid og sædelighed", men var børnene alt andet end artige, stod riset i krogen og ventede paa de smaa og spanskrøret paa de større. Det skulle nu vise sig, om denne skolereform kunne staa sin prøve.

Den nye ordning fik ingen let start. Skolerne var blevet dyrere, og planterne savnede de større arbejderbørn paa markerne, navnlig i de vanskelige høstaar 1857–59. Der fremkom forslag om at afskaffe lørdagsskolen mod til gengæld at forbedre undervisningen for de mindre børn, hvad styrelsen pure afviste. Skoleforsømmelserne var store, men alligevel medførte mangelen paa blot nogenlunde anvendelige lærerkræfter, at en lærer ofte maatte undervise over 100 børn, og som medhjælpere antog man fra 1857 ogsaa lærerinder. – Gennemgaaende mødte ca 60% af de skolepligtige børn, men en del andre besøgte dog privatskolerne. I Charlotte Amalia underviste de mange privatskoler i 1860 1728 børn (723 drenge og 1005 piger), i 1872 1798. I St.Thomas' landskoler var de tilsvarende tal 1860 og 1872 henholdsvis 253 og 337, paa St.Jan 253 og 153.

De mange *privatskoler* i byerne frembød et broget billede, baade hvad ledelse, elevmateriale og undervisning angik. En del skoler var oprettet af præster fra de anerkendte trossamfund, andre stiftet af privatmænd, for hvem skolegerningen var et erhverv, og som i reglen modtog børn fra hjem af forskellige religiøse anskuelser i deres betalingsskoler. Adskillige skolemænd havde ydet en uegennyttig indsats i oplysningsarbejdet, men ikke alle privatskoler ydede valuta for de $3–5 pr maaned, som undervisningen kostede. Elevtallene var ofte meget smaa. I Miss de Silvas skole i Charlotte Amalia blev 25–30 elever (især piger) i alderen 4–14 af en hovedlærer og en timelærer undervist i sprogene engelsk, tysk, fransk og dansk, i skrivning, regning og tegning, samt i historie, geografi og naturhistorie. I den saakaldte lutherske skole tog en lærer og en lærerinde sig af ca 100 børn i 7 „temmelig adskilte" klasser, men fagene var kun læsning, skrivning, regning, geografi og lidt grammatik. Meget dyr var den jødiske skole, en fællesskole med 3 klasser, hvor undervisningen svarede til, hvad engelske betalingsskoler for mere velstillede børn kunne præstere.

Velhavende borgere kunne give deres børn en privatskoleundervisning, der laa langt over almueskolens, men livlige skolediskussioner i øernes aviser understregede det triste faktum, at det trods høj betaling ikke var en uddannelse som i københavnske skoler. Mange foretrak derfor at sende deres børn til Danmark eller maaske til Amerika, hvad der ville give dem de bedste muligheder for senere at blive store mænd i Vestindien. Men guvernør V.L.Birch afviste tanken om at oprette højere skoler i kolonierne. Det var økonomisk uoverkommeligt, og han tilføjede ud fra bitter erfaring: „... det er nu engang saa, at hele livet her, *i* saavelsom uden for familierne, ikke kan fremme den hæderlighed og flid, hvorpaa undervisningen i enhver skole beror, lige saa meget som paa lærernes dygtighed". Hovedansvaret for skolernes mindre tilfredsstillende resultater laa ofte hos forældrene, der i reglen saa gennem fingre med børnenes forsømmelser.

En reform af almueskolen blev forberedt efter regeringskommissær F.E.Billes ankomst 1871. Kolonistyrelsen og en nedsat komité fandt, at man nu kunne fritage de mæhriske brødre for ledelsen og lægge den i hænderne paa en direktør for hele det vestindiske skolevæsen. De første skridt blev taget 1872, og 1876 indførtes en ny skoleordning for St.Thomas og St.Jan. Ledelsen af landskolerne gik over til en skolekommission med den nye skoledirektør som formand, og han blev desuden leder af en realskole for drenge, der bl.a. underviste i engelsk, dansk, fransk og spansk, samt af en eksamensfri aftenskole, hvor unge piger kunne faa nogen videregaaende undervisning. Nye privatskoler skulle godkendes af skolekommissionen og staa under dens tilsyn. I Charlotte Amalia blev der oprettet 3 elementærskoler for drenge og 3 for piger, hver med højst 100 elever i alderen 6–13 aar, som af lærer eller lærerinde blev undervist paa engelsk i bibelhistorie og katekismus, læsning, skrivning, regning, geografi og naturkundskab, pigerne ogsaa i haandarbejde. De mere fremmelige kunne faa undervisning i dansk. Landskolerne paa begge øer var fællesskoler. Børnene kunne efter anmodning fra forældrene blive fritaget for religionsundervisning i skolerne.

Denne skoleordning, der samtidig bedrede lærerstandens økonomiske kaar, skyldtes især et fortjenstfuldt samarbejde mellem provst A. F. C. Ussing, der i en aarrække havde virket i Vestindien, og underdommer P. M. S. Andersen, der ligeledes havde mange aars erfaringer fra St. Thomas. Under skoledirektør O. F. Baches ledelse kom der nu mere enhed og fasthed over skolearbejdet der og på St. Jan. Derimod syntes udviklingen paa St. Croix at være gaaet i staa. Borgerskolerne var smaat besøgt, og den i Frederikssted maatte 1879 nedlægges. En af landskolerne ophørte ligeledes, og gennemgaaende fik 1872–81 kun 45 % af de skolepligtige børn regelmæssig undervisning i almueskolerne, og mindst 25 % gik overhovedet ikke i skole. De fleste voksne arbejdere kunne hverken læse eller skrive; de indfødte stod her tilbage for indvandrerne fra de engelske kolonier. Kolonialraadenes sparebestræbelser havde et betydeligt ansvar, og uheldigt var det, at de fleste børn kun fik undervisning, til de var 10 aar, i byerne tilmed i saa daarlige skolelokaler, at man var nødt til at tolerere forsømmelser. Ogsaa lærernes kvalifikationer kneb det med, kun faa betalingsskoler havde en høj stjerne hos befolkningen.

Men skolekundskaber var ikke eneafgørende for beboernes placering i erhvervslivet. Kolonialraadet havde i 1850erne maattet tage hensyn til, at mange, der holdt tyende, lige saa lidt som tjenestefolkene kunne læse og skrive. Og der var opmuntrende eksempler paa, at negre kunne drive det til noget uden det. F. E. Bille havde som midlertidig guvernør lejlighed til at besøge „Manassa Christian", der ejede „Mount Welcome". Han var i 1871 en 50-aarig mand, stærk og godmodig at se til. Han havde i sine unge aar som slave arbejdet i mark og sukkerhus, men var ogsaa lidt haandværker. Som fri mand havde han for sine spareskillinger, $ 3000, købt en forsømt ejendom, hvor han af 20 acres sukkermark fik 16 fade sukker, dyrkede desuden grønsager og havde 18 arbejdere i sit brød. En voksen søn havde lært at regne og skrive, saa han kunne føre regnskab for faderen. Bille var meget betaget af dette vestindiske eksempel og forhørte sig gennem kolonidirektør Levy om mulighederne for at skaffe Manassa Christian Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs medalje for „landboflid".

Vedholdende flid var ikke de indfødtes styrke. Naar saa mange søgte til byerne var det ikke mindst det friere erhvervsliv, der lokkede. Den fornemme handelsstand med dens borgerbreve var interesseret i en vis regulering af handelsrettighederne, men naar politiet i henhold til løsgængerilovgivningen ville tage sig af nogle bissekræmmere og sælgerkoner, blev der uro i gaderne, og myndighederne fik travlt med at bortforklare. Reguleret blev ganske vist havnesjovernes erhverv (1876), men med deres næringsbevis og lovhjemlede rettigheder kunne kulbærerne og oplagspladsernes arbejdere af begge køn næsten føle sig som smaa embedsmænd, og med en dagløn paa $ 1 kunne der blive raad til fridage.

Dansk-Vestindien var en lille verden, men den rummede store modsætninger – økonomisk, socialt, kulturelt, ja nationalt. Men det var jo ikke saaledes, at *hvid* var ensbetydende med fornemhed, velstand og høj kultur, eller at de, der forenede disse udmærkelser, stod smukt og enigt sammen. De højere embedsmænd, der snarest var mindre velhavende end de store købmænd og agenter, kunne mødes med dem i selskabslivet, hvor guvernøren nødigt forglemte at danse første dans med den fornemste patricierfrue, men de kom i virkeligheden fra vidt forskellige kulturkredse. Og udenfor paa gaden, i rombodens nærhed, kunne saa andre repræsentanter for den hvide race pleje bekendtskab med hvide eller farvede folk af begge køn. Menige danske soldater i Vestindien var ikke hverken embedsmænds, købmænds eller funktionærers ligemænd, deres omgangskreds var snarest det hvide samfunds bærme, som de i grunden saa ned paa. Selv hørte de hjemme i „poor buckra"-klassen (de fattige hvide) og var en smule foragtet af negrene, fordi de kunne idømmes strenge pryglestraffe, hvor civile personer kun fik fængsel. Men mangen soldat havde til trøst en sort pige, som viste ham stor hengivenhed og ikke glemte ham med vask og syning.

Hus i Frederikssted

Det hørte til god tone at se bort fra raceforskelle. For embedsmændene var det simpelthen en pligt, for kolonialraadspolitikere og bladudgivere et spørgsmaal om politisk taktik, og inden for de fleste religiøse samfund var sikker takt paa netop dette felt det vigtigste af alt. Der var eksempler paa, at guvernør eller præsident skred ind, hvis der skete tilsidesættelser af racemæssige grunde. Hvordan det end havde sig med oprigtigheden i den officielle hensynsfuldhed – det var i hvert fald ikke racehad, der fremkaldte negeropstanden 1878.

De sociale modsætninger gik dybere. Naar plantageejere i kolonialraadet ville hævde, at de ogsaa repræsenterede landarbejdernes interesser, var det en paastand, der maatte staa ved sit værd, naar en sags realiteter kom paa bane. Kolonialsekretær F. E. Elberling talte alt for letvindt, naar han mente, at „tiden, religionen og en mere udbredt oplysning" ville udjævne klasseforskelle, ligesom en dygtig administration kunne overvinde racemodsætninger. Ogsaa forholdet mellem land- og byinteresser blev snarest skarpere i denne periode, hvor byerne trak arbejdskraft til sig fra landet og efter planternes opfattelse forvaltede den daarligt. Det politiske moment i sagen gav guvernørerne visse valglovsspekulationer. Mange embedsmænd var juridiske raadgivere for planterne og selv plantageejere: de kunne faa indflydelse paa planternes politik, men de kunne vanskeligt gaa imod den.

Racemæssig og religiøs tolerance var set fra styrelsens side en naturlig sag, mens økonomiske og sociale problemer blev lagt hen til de politiske faktorers sene og ofte usikre afgørelse. Men saa var der det rent praktiske og samtidig i dybere forstand kulturelt betonede spørgsmaal, som angik *sproget* og hele forbindelsen med Danmark.

Den vestindiske folkeblanding gav alle dage gode danske patrioter aarsag til visse bekymringer. Det var ikke morsomt for en dansk præst at blive vejet paa en engelsktalende menigheds vægt og maaske af mangel paa sprogtalent fundet for let. For en nyankommen kolonialembedsmand var det ofte mere end svært at forstaa befolkningens mundtlige og tit saa personligt farvede indlæg i en sag. Atter og atter

kom det til misforstaaelser under forhandlinger, ja selv i retslige dokumenter, fordi man ikke som i kolonialraadet havde fastslaaet, at en dansk affattelse i tvivlstilfælde skulle lægges til grund. Tilværelsen var fuld af disse daglige bekymringer, lige fra den danske husholdning, hvor spisesedlen blev yderligt ensidig, fordi fruen ikke kendte engelske ord for andre retter end „æggekage", til det irriterende i den kendsgerning, at *de* indfødte vestindiere, der kendte mest til Danmark, ofte havde erhvervet deres kundskab som straffefanger i kongens København.

I politisk henseende kunne det maaske have sine fordele, at de fremmede holdt sig tilbage, fordi det nu engang var lettere for dansktalende at øve indflydelse i kolonialraadene og i det hele indtage offentlige stillinger. Og paa de fleste omraader savnede kultiverede kredse af anden national farve næppe det danske. Men hvad kunne Danmark bringe den jævne befolkning, for at moderlandet i dens bevidsthed skulle vække forestillinger om andet end embedskontorer og uniformer, om Dannebrog, kongebilleder og visse nationale festligheder? Gennem skolerne havde man vel tænkt sig et fremstød for dansk kultur, men lod ved senere skolereformer engelsk faa overtaget. Det syntes nødvendigt og var alligevel et nederlag. Men paa bunden af al resignation i en økonomisk nedgangstid holdt adskillige danske et haab levende. En slags forventning om, at det danske engang skulle opgive sine lejede lokaler og bygge frit paa St.Thomas' grønne bakke, som guvernør Birch drømte om. Men samtidig konkrete tanker om et dansk initiativ i erhvervsliv og kulturliv, til gavn og virkelig frigørelse for den forsømte negerbefolkning. Ideer af denne art spirede taalmodigt i negeropstandens nedtrampede jord.

gammel dansk Pumpe i Haaven bag „Bellevue"
Menighedshuset til den dansk Kirke paa Havnegaden,
„Main Street", midt for „Grand Hotel" St. Thomas.

LANDARBEJDERFORHOLD

Med arbejdsanordningen af 1849 mente regeringen at have skabt betingelser for en rolig overgangsperiode. Planterne syntes i det store og hele tilfredse, og der var kun svage tilløb til uro blandt negrene. Paa enkelte plantager rottede hele *gang*'en sig sammen og nægtede at møde rettidigt til arbejdet, men de haarde straffe bragte atter orden til veje. Skulle det endelig trække op til noget alvorligere, var den nye politiorganisation utvivlsomt i stand til at beherske situationen.

I 1849 var man mest ængstelig for tilstandene paa St.Thomas, hvor den stærke tilstrømning af blandede elementer fra andre vestindiske øer gjorde arbejderbefolkningen til en temmelig uensartet masse. Vel var arbejdsregulationerne i forsommeren 1849 blevet overført til St.Thomas og St.Jan, men her, hvor sukkerdyrkningen betød forholdsvis lidt, faldt det vanskeligt at regulere markarbejdet. Alle tegn paa uro blev i de første aar efter emancipationen iagttaget med en vis nervøsitet. Dog, styrelsen aandede lettet op, da negrene i julen 1849 havde holdt deres saturnalie-fester med dans og larmende lystighed, og alt var gaaet ordentligt til; og med tilfredshed konstaterede man, at arbejderbefolkningen ved jule- og nytaarstid havde foretaget betydelige indkøb af fødevarer, tøj og pynt, altsammen tegn paa en fredelig udvikling. Navnlig trak plantageejerne vejret lettere, da negrene ikke gjorde forsøg paa at holde fridag den 3. juli 1850, 2-aarsdagen for frigørelsen.

Men midt i al fredeligheden havde man en række vanskelige problemer at løse. Meget vigtigt var spørgsmaalet om løn i rede penge eller i naturalier (*allowance*-systemet). Negrenes rationer var under slaveriet ret rigelige og udgjorde praktisk talt deres eneste føde. Mange solgte desuden en del af deres allowance til byerne under butikspris. Landnegrene var tilbøjelige til at overvurdere de rede penges værdi. De ville gerne skaffe sig bedre føde og finere klæder. Planterne holdt igen, vistnok ikke blot i ængstelse for, at negrene, lidet pengevante som de var, skulle blive trukket op af de handlende og faa for lidt fødevarer, hvad der især ville gaa ud over børnene. Arbejdsgiverne kendte negrenes svigtende arbejdsmod og havde derfor bange anelser. Mange landarbejdere ville maaske nøjes med at dyrke deres saakaldte provisionsgrunde (jfr. ovenfor s. 358) og drive en smule industri ved siden af, saa de kunne give plantagearbejdet en god dag. Det gik dog bedre end ventet, og landnegrene synes efterhaanden at have foretrukket nogen allowance ved siden af pengelønnen, navnlig da planterne krævede, at provisionerne skulle ophøre, naar arbejderne ikke længere modtog allowance. I 1850 fik kun 10% af arbejderne i Frederiksteddistriktet ren pengeløn, i Christianssted- og Centerdistriktet var der 70 plantager, hvor alle negre modtog allowance, og 15, hvor de fleste fik det, mens 21 plantager gav alle deres arbejdere løn i penge efter arbejdsregulationerne af 1849, og yderligere 11 kun lønnede et mindretal med naturalier.

Som slaver havde negre over 15 aar faaet 4 kg majsmel om ugen, og lige saa meget kunne de drenge glæde sig til, der kørte sukkerrørene til møllerne med muleforspand, de 10–15aarige fik godt 3 kg, de 6–10aarige 2 kg og børn under 6 aar $1^1/_3$ kg. Hertil kom et vist ugentligt kvantum sild, for de voksne 7–11 stk efter størrelsen, og af tørfisk $^3/_4$ kg. Samme allowance-mængde fik de voksne nu, men børnene fik kun noget, hvis de arbejdede. Der blev næppe som før et overskud at sælge til bynegrene. En fordel var det dog, at der nu som tidligere til de fleste plantager kunne indkøbes fødevarer i store partier, og en stor del af tolden paa majsmel maatte under disse forhold udredes af plantageejerne. Landnegrene

anvendte en del majsmel til kreaturfoder og købte selv hvedemel i ret betydelige mængder. Meltolden ramte utvivlsomt byernes fattige haardest.

Kolonistyrelsen saa i begyndelsen ret lyst paa landarbejderforholdene. Da det i 1852 faldt ind med tørke, hed det i en rapport til hjemlandet: „Under saadanne omstændigheder kunne man ikke andet end bemærke, hvor godt landarbejderklassens vilkaar paa St.Croix er sikrede; thi skønt ogsaa denne for en stor del maatte savne udbyttet af provisionsgrundene, viste der sig dog ingen trang eller mangel hos denne klasse, og den vil kunne leve sorgløst, saalænge ejendomsbesidderne kan vedblive at udrede de ugentlige pengebetalinger for arbejdet". Guvernøren fremhævede til forskellige tidspunkter, at naturalydelserne var en fordel for begge parter, og de blev som nævnt i stor udstrækning bevaret.

Men sukkerplantagerne savnede arbejdere. Mange flyttede til byerne, andre gik over til haandværk eller fiskeri, og en del slog sig ned paa kvægplantager. Plantagearbejdernes antal blev i 1846 anslaaet til 15.328, men i 1853 kun til 12.865, og heraf var endda henved 3000 arbejdsudygtige. 1854 regnede man med, at næsten $^1/_4$ af den effektive arbejdskraft paa landet var gaaet tabt i de 6 aar siden emancipationen. Planterne glemmer heller ikke at beklage sig over, at „den opvoksende slægt holdes til skole og ikke til arbejde". Naar sukkerplantager blev nedlagt i disse aar, var motiveringen som regel mangel paa arbejdskraft.

Under disse forhold delte de vestindiske plantere ikke den danske regerings ønske om forandringer i arbejdsregulationerne af 26.januar 1849. Ganske vist rokkede man ikke ved grundprincipperne: aarskontrakterne og det lovforeskrevne arbejdsvederlag, og det forslag, guvernøren efter ministeriets tilskyndelse forelagde paa kolonialraadets møde i oktober 1852, indskærpede arbejdernes kontraktmæssige pligter. Men forslaget aabnede adgang til akkord med de faste plantagearbejdere paa det vilkaar, at vederlaget ikke blev mindre end for dagsarbejde. Udkastet tog desuden humant sigte ved at forpligte plantageejerne til at sørge for læge i sygdomstilfælde og yde invalidearbejdere underhold. Med 10 stemmer mod 6 gik kolonialraadet mod forslaget, navnlig paa de nævnte punkter. Flertallet tog tydelig afstand fra den danske regerings bedrevidende indblanding. I dets betænkning hed det, at efter den hurtigt gennemførte emancipation maatte arbejdernes og planternes interesser mødes uden andet hensyn, end hvad der var praktisk nødvendigt og gørligt, „og navnligen uden at forstyrres ved forsøg paa at iværksætte blotte teorier eller at overføre hertil nordeuropæiske samfundsforhold og rets-instituter". Tiden var ikke inde til at tage forholdet mellem planterne og deres arbejdere op til behandling. De faa uheldige bestemmelser burde efterhaanden rettes. Da landarbejderne ikke maatte betragtes som tyende, havde arbejdsherrerne ikke revselsesret over for negrene, skønt dette vistnok var stik imod, hvad der efter dansk landbolovgivning ville være naturligt. Endvidere fandt man det betænkeligt, at planterne i almindelighed maatte betale maksimumsløn.

Efter raadsflertallets fremstilling var ikke arbejdsgiverne, men landarbejderne den stærkeste part. Den voksne negers ret til bolig satte ham i stand til at gifte sig og leve sorgløst, gjorde hans stilling „søgt og yndet", da jo enhver plantageejer nødigt saa ham slippe hakken og sukkerøksen for at søge til en anden plantage. Tvivl om rettigheder og forpligtelser blev i reglen afgjort til arbejderens fordel, og arbejdsgiverne havde ingen juridisk sikkerhed for at beholde deres folk efter kontraktaarets udgang (men slavetidens forestilling om, at de *burde* have denne sikkerhed, var altsaa stadig levende!). Hvis velstillede plantere bød deres arbejdere mere i løn, maatte en saadan konkurrence snart medføre, at adskillige plantager blev sat ud af drift, til tab ogsaa for arbejderne i det lange løb. Noget talte dog for, at en højere løn burde ydes arbejdere, der udmærkede sig ved dygtighed eller paalidelighed.

Regeringen bøjede af for flertallets modstand, men lod dog guvernøren forelægge forslag til humane reformer: lægetilsyn paa øernes plantager, invalideforsorg m.v., og tyendeforholdene blev i de følgende

Negerboliger paa plantagen „William" nord for Frederikssted

aar nyordnet gennem lovgivningen. I 1855 indførtes „for at bidrage til vedligeholdelse af arbejdsklassens tilfredshed med sin stilling" en bestemmelse om, at ægteskab indgaaet i kontraktaarets løb skulle berettige arbejderen til at opsige kontrakten.

Lægetilsynet paa plantagerne var et kildent spørgsmaal. Myndighederne nærede betænkelighed ved at gribe ind her og haabede, at konkurrencen om arbejdskraften ville anspore planterne til human behandling af arbejderne ogsaa paa dette punkt. Men arbejdsgiverne holdt i reglen igen. Arbejderne selv var ikke stemt for at yde 3 cents om ugen til lægen, og udlagde en planter pengene paa deres vegne, maatte hans naboer frygte, at *deres* landarbejdere ville gøre krav paa det samme. Det almindelige skal i 1852 have været, at planterne paa St.Croix holdt fast læge; kun paa faa plantager antog arbejderne selv en læge. Men negrene maatte betale for behandlingen i mere alvorlige sygdomstilfælde (kirurgiske operationer, behandling for veneriske sygdomme o.l.), hvad der havde til følge, at sundhedstilstanden blev i høj grad forsømt. Afsides plantager paa St.Thomas kunne ikke sikre sig lægehjælp mod en for arbejderne overkommelig honorarydelse, og paa St.Jan fik negrene overhovedet næppe noget lægetilsyn uden tilskud fra det offentlige.

Sundhedsvæsenet var indtil videre ganske utilfredsstillende, men det betød ikke, at øernes styrelse savnede forstaaelse af, hvad der tiltrængtes. Smukkest kom det til udtryk i fuldmægtig baron A. P. C. Brettons ord, da kolonialraadet i 1862 bl.a. drøftede den store børnedødelighed, der holdt folketallet nede. „Han haabede" – hedder det i referatet – „at planterne engang i tiden ville med den samme stolthed, hvormed de nu tog den fremmede omkring og viste ham deres dampmøller og sukkerværker, ogsaa vise ham deres sygehuse og børnestuer".

Boligforholdene var gennemgaaende gode. Negrenes huse omtales ofte som hyggelige og solide. En dansk besøgende skildrede dem i tiden omkring emancipationen som „nette, grundmurede bygninger, i sammenligning med hvilke massen af vore husmands- og indsidderboliger stak sørgeligt af". Forfatteren oplyser dog, at der ogsaa var usle og uhyggelige hytter iblandt. Hvad indboet angik, paastod han,

at møblernes værdi ofte var større end paa danske bøndergaarde. De dygtigste arbejdere blev ofte belønnet med bedre boliger eller med „privilegier" i form af brænde, kul, græsning eller frugt. Til de fleste huse hørte en lille jordlod, en provisionsgrund, oftest kun nogle faa kvadratmeter pr hytte, men alt i alt var dog nok 4–5 % af den dyrkede jord udlagt til landarbejdere. Ogsaa husdyr havde de. De fleste negre holdt perlehøns, og en del af den indførte majsmel blev brugt til hønsefoder. Mange arbejdere fik lov til at holde svin. Derimod var hestehold ikke velset af plantageejerne. Det var en ros, naar det under forhørene efter oprøret i 1878 blev sagt om en indvandret neger, at han altid havde dyrket sin provisionsgrund og holdt et svin, men ingen hest. Omkring 1860 betalte arbejderne ca 14.000 rd aarligt i skat af deres heste og kærrer, oplyser H. L. Arnesen.

Arbejderbefolkningen paa plantagerne kunne i 1850 inddeles i følgende grupper:

	St.Croix	St.Thomas	St.Jan	Alle 3 øer
1. klasse	5.336	817	522	6.675
2. „	2.164	254	298	2.716
3. „	1.673	138	163	1.974
Haandværkere og lærlinge	898	39	74	811
Hustyende	547	98	67	712
	10.618	1.346	1.124	13.088
Invalider	868	94	85	1.047
	11.486	1.440	1.209	14.135

Til 1. klasse, godt halvdelen af plantagearbejderne, hørte navnlig de negre, der deltog i det strengeste markarbejde, holingen eller hakningen, 2. klasse omfattede mest aldrende folk og halvvoksne børn, der lugede og eftersaa plantningen, og 3. klasse bestod af mindre børn, der kun magtede det allerletteste arbejde. Før emancipationen regnede man med, at der af 100 negre var 44 1. klasses arbejdere, 25 2. og 12 3. klasses, 3 haandværkere, 1 driver, 8 invalider og 7 (smaa) børn. Den forskydning til fordel for 1. klasses arbejdere, der allerede i 1850 kunne iagttages, blev endnu mere udpræget i de følgende aartier. Arbejdsgiverne var naturligvis interesseret i at udskifte den mindre effektive arbejdskraft, og immigrationen bragte mange hundrede yngre arbejdere til øerne. Hertil kom det betydelige antal i byerne bosatte negre, der paa trods af arbejdsregulationerne men med plantageejerens eller forvalterens velsignelse efterhaanden tog regelmæssigt arbejde paa St.Croix' plantager (jfr. nedenfor).

Danske iagttagere saa i reglen lyst paa negrenes sociale og økonomiske forhold, og sammenligninger med tilstandene paa andre vestindiske øer faldt gerne ud til fordel for vor egen negerbefolkning. Heller ikke negrenes aandelige kvaliteter var man tilbøjelig til at undervurdere. Lægen og socialøkonomen F. C. Krebs skriver saaledes i 1862: „Negeren besidder hele det begavede naturmenneskes naive bevægelighed og modtagelighed for indtryk, baade de gode og de slette . . . Han opfatter med hurtighed og lethed og har et talent og en trang til at efterligne dem, der i virkeligheden eller blot i hans indbildning staar over ham". Det kunne føre til abekatteri, men ogsaa til nyttig stræben. Negerens selvfølelse gav sig ofte udslag i en barnagtig eller komisk forfængelighed. Han kunne lade sig henrive til raseri, men orkanen lagde sig hurtigt, og human behandling ville befri ham for fanatisk ophidselse. Og Krebs tilføjer: „De lavere klasser har en naturlig sans for ret og billighed".

I kolonialraadet møder man den opfattelse, at emancipationen havde højnet negerbefolkningens moral. Det noteredes som en glædelig kendsgerning, at de lovformelige ægteskaber blev mere almindelige efter frigørelsen, hvad der utvivlsomt skyldtes „de emanciperedes følelse af deres selvstændighed og attraa efter at indtræde i en stilling, der efter deres allerede udviklede begreber medfører særegen borgerlig agtelse". Og det lovede samtidig godt for den folkeformerelse, som var en nødvendig forudsæt-

Ruin af hus (forvalterboligen?) paa plantagen „Little Princess" nordvest for Christianssted

ning for øernes trivsel. Derfor gik flertallet i kolonialraadet gerne med til at godkende flytninger grundet paa ægteskabsindgaaelse i kontraktaarets løb.

Men endnu klages der ofte over negrenes ubestandighed og mangel paa familieliv (selv om der fandtes mange tiltalende negerhjem). I en kolonialraadsbetænkning i 1853 blev negerens hang til lediggang betegnet som en samfundstrusel, dobbelt farlig fordi mange kunne leve af et par dages arbejde om ugen uden dog at ligge samfundet til byrde. „En saadan uforstyrret indolent tilstand, uden paavirkning af eller ansvar til andre, hvilket i sig selv er . . . det modsatte af en europæisk eller anglo-amerikansk stræben, er for mange i den grad et gode, at den ofte er det eneste, som forældre af den lavere klasse søger at sikre børnene". Negeren var ikke forbryderisk, men doven af naturen, og denne tilbøjelighed ville i høj grad hemme befolkningens fremgang i civilisation og undergrave øernes velstand, frygtede kolonialraadets medlemmer.

Forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdere paa plantagerne lod en del tilbage at ønske. Mange plantere opholdt sig i udlandet og besøgte aldrig deres plantager, og derved fik forvaltere og underforvaltere for meget at sige. Arbejdsregulationerne bidrog desuden til at spænde plantagenegrene i et nyt aag. Det var jo nødvendigt at holde paa arbejdskraften, naar den indfødte arbejderbefolkning gik stærkt tilbage i tal, og immigrationen endnu ikke var kommet i gang. Fristende var det da at udnytte 1849-anordningens forskrifter til det yderste og f. eks. nægte en arbejdsdygtig kvinde tilladelse til at rejse bort sammen med sin mand, selv om denne rettidigt havde opsagt sin kontrakt. Resultatet kunne saa blive, at familien maatte opsætte bortrejsen, men det gav naturligvis anledning til megen misstemning.

De danske plantere roses gennemgaaende for deres humane indstilling, men de var jo kun et mindretal. Den stærke udvikling i besiddelsesforholdene i perioden 1848–78 var ikke til gavn for landarbejderne. Mange plantere, der gennem flere slægtled havde ejet plantager og derfor havde en vis forstaaelse af arbejdernes kaar, afgik ved døden eller flyttede fra øen, nogle af dem som forarmede mænd. De nye

ejere var i reglen ikke særlig kapitalstærke, det var for en stor del forvaltere, især irere, som ved flid og sparsommelighed havde samlet en mindre formue. Selv ved bortsalg af de største plantager var en væsentlig del af købesummen i reglen blevet indestaaende som en prioritet, og de nye plantere maatte svare store aarlige renter. Derfor gjaldt det om med de mindst mulige udgifter at presse mest muligt ud af plantagen. Og alt for ofte var det plantageejerens fornemste maal at blive rig nok til at forlade St.Croix og bosætte sig i Europa, fjernt fra de smaa Atlanterhavsøer, der bød paa saa faa tillokkelser, sammenlignet med de gamle kulturlande.

De nye plantageejere tog sig kun i ringe grad af arbejdernes kulturelle og hygiejniske forhold, sørgede ikke for tilstrækkelig lægehjælp, for skoleundervisning eller anden oplæring, der kunne have gjort lærenemme negerbørn til dygtige borgere i det lille samfund. I deres ængstelse for, at arbejderne skulle søge andetsteds hen ved skiftetid, behandlede de nye plantere dem ikke netop slet, men „det skortede paa andre følelser for dem, end den betragtning, at det var væsener, som vedkommende havde fordel af at holde i live og ved godt helbred", som det i 1879 hed i en kommissionsbetænkning. At mange nye ejere i dannelse stod langt under de tidligere besiddere, skulle heller ikke styrke det „respektens baand", der tidligere havde knyttet negrene til deres arbejdsherrer.

Gik det indtil 1860 smaat med immigrationen, lagde arbejdsgivere og lovgivere til gengæld megen energi for dagen, naar det gjaldt at holde paa den stedlige arbejdskraft. *Tyendeloven* af 1853 indeholdt bestemmelser, der vanskeliggjorde frie arbejdsforhold. Der indførtes tyendebog for hustyende, pakhuskarle o.a. (dog ikke for plantagearbejdere med aarskontrakt). Husbonden kunne heri indføre skudsmaal navnlig m.h.t. tyendets arbejdsduelighed. Tyendekontrakter blev indgaaet maanedsvis eller for et halvt eller et helt aar, men maatte opsiges med en maaneds varsel, derimod kunne husbonden opsige tyendet naarsomhelst mod at betale 1–3 maaneders løn. I lovens § 10 hed det meget karakteristisk: „Selv om et tyende er antaget under en vis almindelig benævnelse, f.eks. som kusk, kok eller hustjener, er husbonden dog berettiget til at benytte tyendet til andet forefaldende arbejde, som med rimelighed kan fordres af et saadant tyende efter skik og brug". I sygdomstilfælde maatte husbonden underholde tyendet, medmindre vedkommende selv var skyld i sygdommen, men lægemidler og „særdeles pleje" skulle tyendet selv skaffe sig. Den tjenestekarl eller -pige, der gentagne gange nægtede at paatage sig et arbejde, kunne straffes med fængsel og lønfortabelse.

Samtidig blev der indskærpet *løsgængeriforbud*, der gav politiet mulighed for at føre kontrol med arbejdsforholdene. Personer uden formue eller fast næringsvej maatte gøre rede for deres erhvervsforhold. Var de ikke i stand til at klare for sig, kunne politiet give vedkommende en frist til at søge lovlig beskæftigelse, „saafremt paagældende skønnes skikket til at tage fast tjeneste som tyende, markarbejder, søfarende, haandværkslærling eller deslige". Paa helt andet hold anede øvrigheden en faretruende flugt fra plantagearbejdet, og paabudet lød: „Forældre af landbefolkningen maa ikke hensætte deres smaa eller endnu skolepligtige børn hos personer i byerne, medmindre disse ifølge politimesterens skøn antages at have et saadant udkomne, at barnets underhold og opdragelse derved i længden sikres". Særlig gjaldt det dog om at fastholde de yngre landarbejdere, hvis løsgængeri straffedes med prygl, fængsel eller – værst af alt – tvangsarbejde i ugevis!

Det saa strengt ud paa papiret, men øvrigheden havde ikke let ved at holde arbejdsforholdene under kontrol. Og tjenestefolkenes tilværelse havde mange lyssider. Husnegrene kunne som regel glæde sig ved særlig interesse eller velvilje fra de hvides side. De, der var gamle i tjenesten, optraadte ofte med stor frimodighed over for herskabet. Ikke mindst tillod en veltjent amme sig mangen gang et frisprog, der i dets usminkede djærvhed skar gennem alle modsigelser. F.C.Krebs refererer en saadan scene, hvor husets sorte faktotum gør kraftige forestillinger og ikke lader sig standse af et irriteret: „Be silent, Jane!"

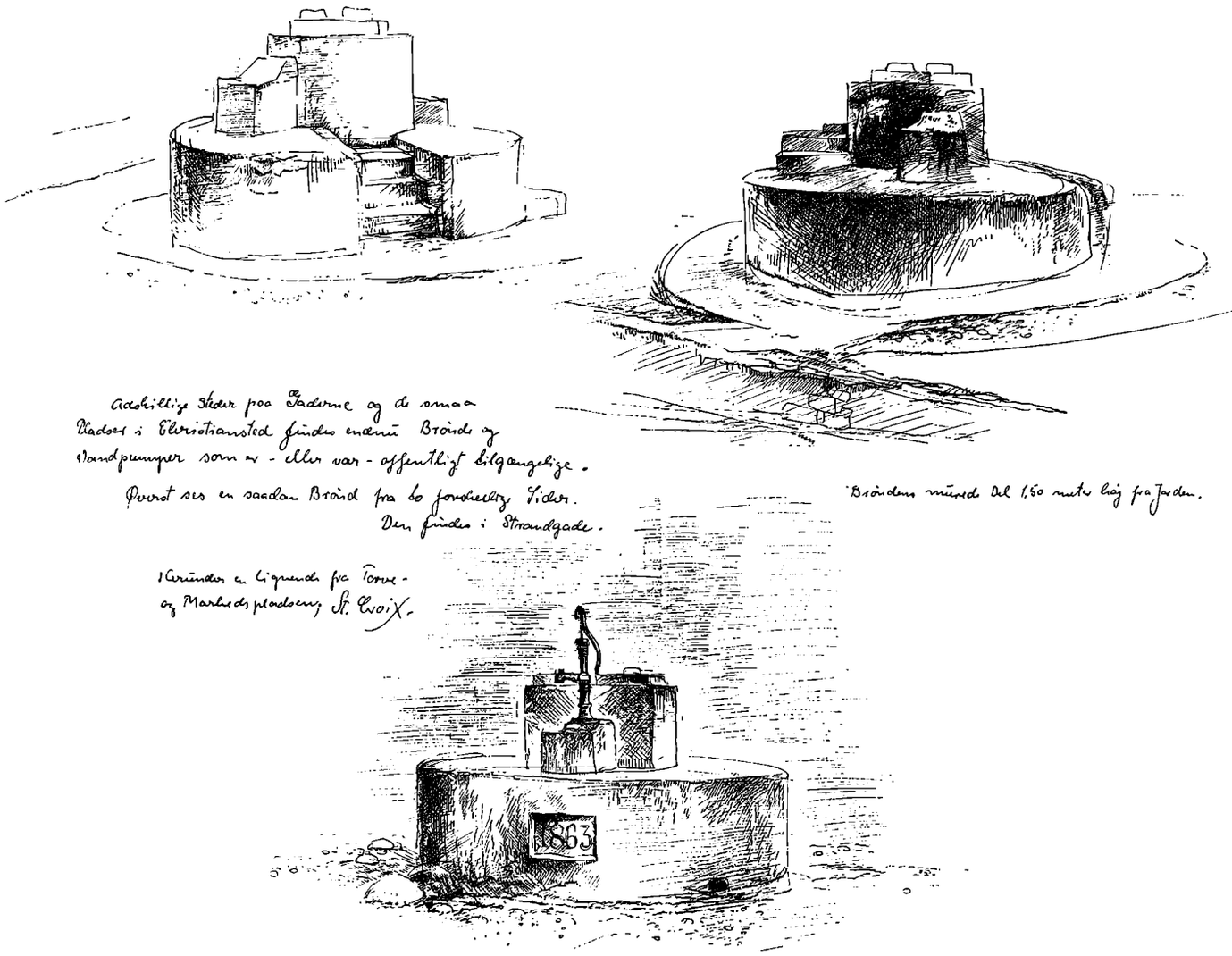

„No, massa, I will not be silent, I will just tell you mind –" etc. – Ligesom før emancipationen nød gamle og svagelige negre ofte god pleje hos herskabet.

Spørgsmaalet om en revision af arbejdslovgivningen dukkede op gang paa gang. I virkeligheden ønskede planterne ikke for meget polititilsyn ude i landet. Helt uhensigtsmæssigt var dette, hvis man ville søge at lokke „den overflødige befolkning" i byerne ud til plantagearbejde. Den danske regering havde vist forsigtighed i dette spørgsmaal, og under forhandlinger i kolonialraadet blev der med føje spurgt, om en guvernør nogensinde siden emancipationen havde haft andre anskuelser end planternes med hensyn til landarbejderne.

Arbejdskontrakten maatte støde an mod den herskende økonomisk-liberalistiske samfundsopfattelse. Men prokurator H. L. Arnesen afviste som en løs formodning paastanden om, at arbejdsregulationerne kun var hensigtsmæssige, da de blev indført. Og hvad de „ensformige betalingsvilkaar" angik, ville de opstaa overalt, hvor mange mennesker under samme tilsyn samtidig udførte samme arbejde, det være sig i Stafford, Lancashire eller paa St. Croix, i jernindustri, ved spinderi eller sukkerdyrkning. I stedet for en fri overenskomst havde man ganske vist paa øerne faaet de lokale myndigheders almindeligt billigede bestemmelser, men hvad der i 1849 blev indført ved provisorisk lov, var efterhaanden blevet fast skik og brug. Kolonialstyrelsens indblanding i arbejdsforholdene ville let føre til urimelig forhøjelse af arbejdslønnen, og som negrenes natur nu engang var, maatte en formindskelse af arbejdsudbudet – maaske især fra kvinders og børns side – uundgaaeligt blive følgen. Virkelig truet var arbejderbefolkningens velfærd kun, hvis plantagedriften gik i staa og landarbejderne blev proletarer. F. C. Krebs var endog af den opfattelse, at de gældende bestemmelser var for gunstige til at kunne sikre arbejderne varige

fordele, idet arbejdsloven kunne medvirke til, at adskillige plantager maatte nedlægges og mange negre miste deres beskæftigelse.

Et hovedpunkt i arbejdsforfatningen af 1849 var landarbejderens forpligtelse til at tage arbejde for mindst et aar ad gangen, fra oktober til oktober. Aarskontrakterne blev motiveret med, at planteren maatte have sikkerhed for høstperioden og forberedelsen til næste høst, samt at det var af betydning for den yngre arbejder at blive fastboende, hvad arbejdsanordningen nu hjalp ham til. Men negerens interesse for landbrugserhvervet kunne ganske vist opmuntres paa anden maade. Saaledes havde A. F. Tscherning i 1852 foreslaaet regeringen at udstykke nogle statssukkerplantager af ringere værdi, for at negrene ikke nødvendigvis skulle være henvist til at bygge og bo paa de private plantager og derved blive mere afhængige. Kolonialraadet gjorde samme aar opmærksom paa, at lovene ikke lagde hindringer i vejen for jordudstykning, og der var ingen mangel paa jord til rimelig pris. Naar det alligevel ikke blev til noget med „dannelsen af en husmandsklasse, som kunne stilles ved siden af jorddrivende husmænd i Danmark", laa en væsentlig hindring i landarbejderens egen indstilling. Havde en neger en mindre kapital, ville han ikke ofre den paa byggeri, indhegning m. v., da han løb den risiko, at den hyppigt indtrædende tørke nedslog alle forhaabninger om godt høstudbytte.

Ikke alt arbejde paa plantagerne udførtes af landarbejdere med aarskontrakt. Undtaget var ikke blot landhaandværkere, men ogsaa en del byboer, der paatog sig visse arbejder. Kolonialraadet fastslog i 1852, at der ikke var nogen legal hindring for, at personer, der ikke havde fast beskæftigelse, blev *daglejere*, men der blev paastaaet, at de aldrig tog arbejde dagevis paa plantagerne, da de kontraktbundne arbejdere i saa fald ville reagere kraftigt. Hvis der virkelig opstod en daglejerklasse paa landet, maatte det anses for „den største ulykke, der kunne træffe enten landet eller navnlig landbefolkningen" – orden, stabilitet og fremskridt ville lide under det. Raadet indrømmede dog, at arbejdsregulationerne virkede mindre hensigtsmæssigt paa St. Thomas som følge af byens nærhed og plantagedriftens slette tilstand.

Det nedsatte udvalg fraraadede i 1852 en ny arbejdslovgivning. Et mindretal ansaa vel aarskontrakter for det almindelige, men ikke det eneste lovlige tjenesteforhold for gifte og bosatte landarbejdere. Ogsaa tyendet burde i nogen grad kunne beskæftiges ved plantagearbejde, og der maatte skaffes udveje for „en del individer, der ellers ville blive udelukkede fra arbejdet paa plantager, til at arbejde efter overenskomst for kortere tidsrum, navnlig for dagløn, ugeløn og deslige". Det sidste gjaldt f. eks. fastboende arbejderes koner (naar de da boede sammen med manden), men det syntes rimeligt, at ligesom landhaandværkerne kun arbejdede for dagløn, ville indvandrede arbejdere vanskeligt kunne faas paa andre betingelser. Dette førte ind paa det ret komplicerede *porters*- eller daglejerproblem.

Oprindelig angik porterssystemet kun byerne, hvor der ofte var brug for arbejdere i kortere perioder, og dagleje var her det almindelige. Men mangelen paa arbejdskraft fristede nu visse plantere til at anvende porters paa landet. Flere og flere byboere tog arbejde paa omegnens plantager uden at træde i fast tjenesteforhold. De lønnedes vistnok ofte med 20–25 cents om dagen, men havde ikke som de faste arbejdere frit hus, allowance og andre fordele. Udviklingen førte med sig, at ogsaa plantere i større afstand fra byerne lejede porters, og det var da en fordel for begge parter, at disse arbejdere overnattede paa plantagen. Men fik saadanne porters fri station, maaske tilmed hos paarørende, der delte deres allowance med dem, opstod der en alvorlig lønmæssig ulighed. Paa en og samme plantage inden for samme hold arbejdere og ved samme arbejde opnaaede den kontraktbundne aarsarbejder ikke paa langt nær samme udbytte som porteren, der kun stod i løsere arbejdsforhold og ikke var knyttet til plantagen ved nogen kontrakt. Misnøje fra de faste arbejderes side maatte blive følgen, navnlig naar de glemte, eller i hvert fald undlod at tage i betragtning, at *de* var bedre sikret mod nød i trange tider.

Ved plantagen „Orange Grove", St.Croix

Porterssystemet maatte anses for lovstridigt og blev genstand for paatale fra politimyndighedernes side, uden at man dog kom det til livs ved bødestraffe. Meget oplysende er en politiretsdom, der i august 1860 afsagdes i Frederikssted. Forvalteren William Mayne paa „Orange Grove" havde lejet nogle i byen bosatte personer til markarbejde fra kl 7 morgen til kl 4 eftermiddag mod en dagløn af 20 cents; arbejderne nød deres medbragte middagsmad paa arbejdsstedet. Mayne anklagedes for overtrædelse af 1849-anordningens bestemmelser om aarskontrakter, arbejdstid og maksimalløn, men hævdede, at han ikke havde gjort andet, end hvad andre upaatalt havde gjort, saa længe han kunne erindre. Bestemmelserne om aarskontrakt gjaldt formentlig ikke daglejere fra byen, der blev lejet til det arbejde, plantagens faste arbejdere ikke kunne overkomme. Politiretten accepterede denne opfattelse og lagde særlig vægt paa den omstændighed, at planterne siden 1849 havde antaget daglejere fra byen som medhjælpere baade ved bygnings- og landbrugsarbejder. Disse daglejere var ikke underkastet arbejdsregulationerne, og forvalteren blev derfor frifundet. Den vestindiske landsoverret underkendte imidlertid denne dom punkt for punkt. Overretsdommen af 7. september 1860 fastslog, at ogsaa byboere, der gjorde markarbejde, maatte lejes efter de for plantagearbejdere gældende regler. I dommen henvistes til arbejdsanordningens bestemmelser om kontrakt paa 12 maaneder, en arbejdstid fra kl 7 til solnedgang med 2 timers afbrydelse kl 12–14 og en lønningsmaade forskellig fra den anvendte. Landsoverretten idømte forvalteren en bøde paa 25 dollars for overtrædelser paa alle disse punkter.

Sagen gav anledning til en længere redegørelse fra guvernør Birch, der over for regeringen belyste baggrunden for det omstridte arbejdsproblem. For aar tilbage var man paa plantager nær Frederiksted – og navnlig paa „Prosperity", som politimester C. F. V. Sarauw og prokurator E. A. Heilbuth ejede i fællesskab – begyndt at leje arbejdere, der var indflyttet til byen, dagevis eller ugevis til markarbejde paa plantagerne mod højere pengeløn end den almindelige. Denne fremgangsmaade vakte opmærksomhed, da der stadig var mange landarbejdere, der flyttede til byerne. De omliggende plantager søgte

da meget naturligt at supplere deres formindskede arbejdsstyrke med de omtalte indflyttere, og eksemplet smittede helt ud til de yderste plantager i Frederikssted politidistrikt, ja enkelte steder i det tilgrænsende Centerdistrikt. Afstanden bevirkede, at disse porters foretrak en samlet arbejdstid kl 7–16, idet de indtog deres maaltid under arbejdet, men da de nægtede at arbejde under tilsyn af en *driver*, havde man i reglen ingen vished for, at de arbejdede uafbrudt i 9 timer. Det kunne heller ikke bestrides, at porters i mange tilfælde havde haft tilhold hos arbejdere eller arbejdersker paa plantagerne, selv om de opgav at have bopæl i Frederikssted. Tilsvarende forhold kendte man ikke i den østlige del af St.Croix.

Efter høsten 1858 var de fleste større plantere i Frederikssted-distriktet blevet enige om at afskaffe daglejere (porters), da man ellers ville opmuntre plantagearbejderne til at flytte ind til byerne. Men aftalen stod ikke ved magt; „som andre slige private overenskomster blev den snart overtraadt af en enkelt og derpaa ligeledes af de fleste andre". Paa „Orange Grove", der tilhørte O'Kelbye, havde guvernementet i 1860 efter henvendelse fra en i Frederikssted bosat planter indledt en undersøgelse. Det blev under forhørene oplyst, at plantagen den foregaaende maaned havde lejet 4 à 6 kvindelige og 2 mandlige markarbejdere fra kl 7 til 16,20 for 20 cents daglig, ugentlig 6 dage for 1 dollars og 25 cents, men for *allowance* (mel og sild) blev der fradraget 25 cents. Derimod afvistes paastanden om, at arbejderne skulle have faaet et kvantum sukker og 1 flaske rom ugentlig samt tilladelse til at skære et bundt af det mandshøje græs, for at de kunne sælge det i byen. Ved lugearbejde havde de dog af og til faaet noget grønt til svinefoder.

Arbejdsregulativerne maatte overholdes i alle dele af øen, fremhævede guvernøren, men senere kunne kolonialraadet eventuelt erklære daglejerarbejde paa plantagerne for lovligt. Byens tiltrækning rummede den øjeblikkelige fare, at mange indflyttere benyttede den saa højt skattede frihed til at arbejde mindre, men det mest betænkelige var dog, at indflytternes børn saa godt som altid maatte anses for tabt for agerdyrkningen. Efter landsoverrettens dom af 7. september 1860 var daglejersystemet ophørt paa de fleste plantager, men enkelte ejere havde saa megen autoritet, at de kunne fortsætte, som om intet var hændt, indtil guvernøren i et cirkulære betydede dem, at sligt for fremtiden ville medføre straf. Selv de plantere, der længst havde fortsat den ulovlige trafik, erkendte nu dens skadelighed, og guvernør Birch udtalte haab om, at familier uden fast levevej nu ville vende tilbage til landdistrikterne.

I sit cirkulære af 17. september 1860 udtrykte guvernøren endvidere tvivl om lovligheden af *task-work* (akkordarbejde), hvorved plantagernes faste arbejdere fik betaling for en vis mængde arbejde, der eventuelt kunne forrettes paa kortere tid end de normerede 9 arbejdstimer daglig. En forvalter paa plantagen „Oxford" blev i 1856 tiltalt for at have gjort akkord med sine folk, der skulle forrette visse arbejder i deres fritid mod en bestemt betaling. Ogsaa her frikendte politimester Sarauw, mens overretten idømte forvalteren en mulkt, og ministeriet gav ham ikke lejlighed til at indanke sin sag for højesteret. Guvernøren fremhævede i et cirkulære til øens politimestre, at „task-arbejdet" paa ingen maade betød mindre arbejdspræstation pr dag. Men de maatte være opmærksomme paa task-arbejder, der dækkede over en uforholdsmæssig betaling i arbejde eller varer. Sarauw fik i april 1857 tilhold om ikke af misforstaaet filantropi eller ud fra andre betragtninger at handle i strid med aanden i de gældende arbejdsregulativer. I kolonialraadet hævdede planteren A.M.Cutchin, at bestemmelserne m.h.t. dags- og tidsarbejde intetsteds blev overholdt, selv om overtrædelserne var af forskellig karakter.

I 1849 ville forsøg med bestemte dagsarbejder (*task-work*) have været et klart brud paa arbejdsanordningen. Lige efter emancipationen var det – som prokurator Arnesen i 1856 bemærkede – næppe muligt at foretage beregninger over, hvad der maatte anses for et dagsarbejde. Negrene ville kun kunne forstaa reglen om et bestemt antal arbejdstimer, og landarbejdere, der tog „hver sin række", fandt sig i at nøjes med samme dagløn som de svagere folk i „den store *gang*", hvor 3 mand tilsammen ofte kun

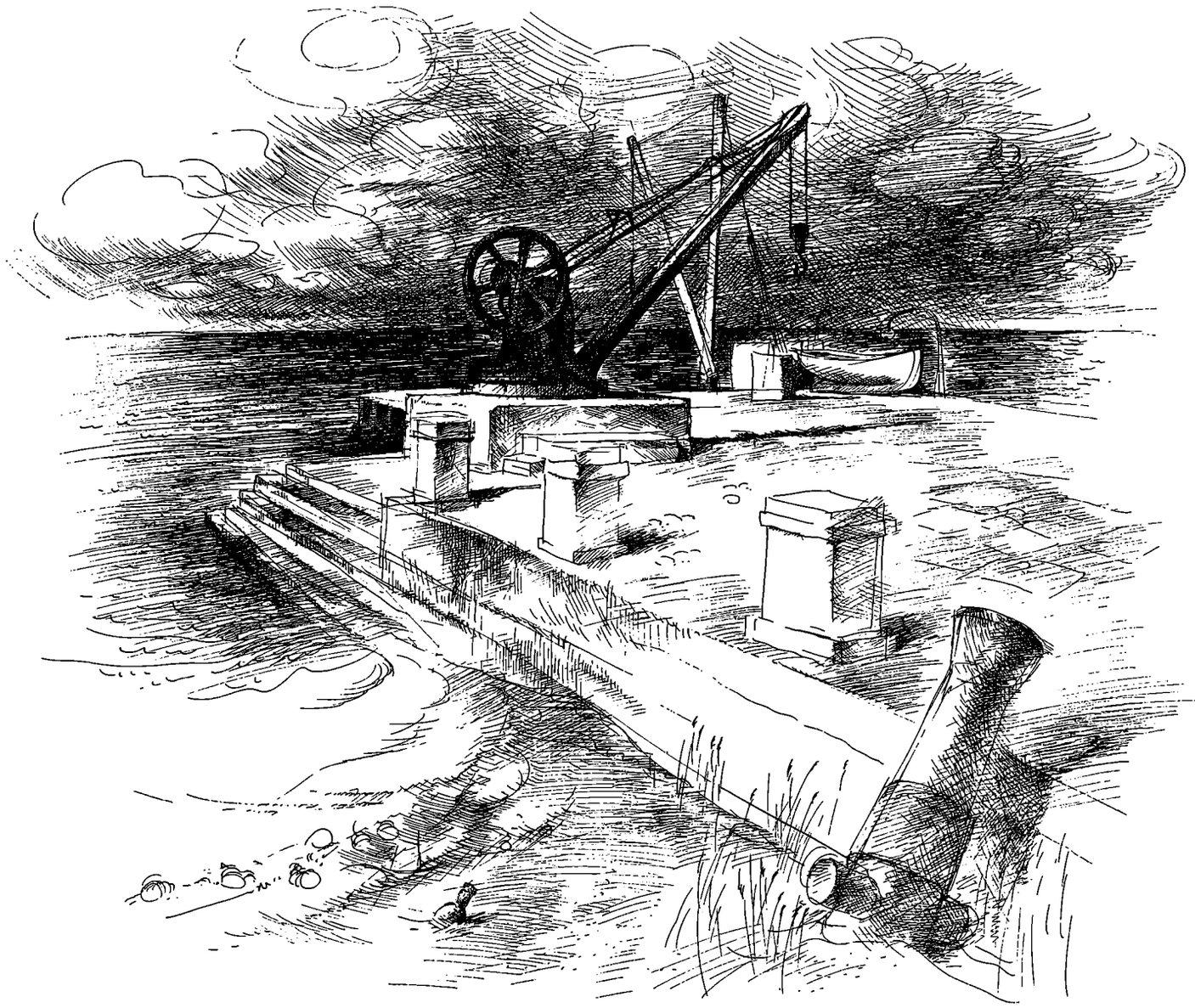

Gammel Kran paa Kajen ved Frederikssted, St. Croix
I Forgrunden en gammel Kanon

tog 2 rækker. Men forholdene ændrede sig. „I 1856 lader det sig gøre, hvad man ikke kunne gøre i 1849, at underrette arbejderne ved arbejdets begyndelse om, hvilket kvantum af det foreliggende arbejde (hvor mange rækker, hvor mange 1000 fod) man forlanger udført af hver især, hvilket fornuftigvis involverer, at man ikke vil betale den, som maatte gøre mindre". Som det nu var, skulle de effektive arbejdere, der blev færdig først, blive staaende med hakke paa skulder, da man ikke godt kunne paalægge dem ekstra-arbejde i den resterende tid som en straf for deres flid. Men ved at godkende, at den, der var færdig med sit arbejde paa mindre end 9 timer, havde gjort et dagsarbejde, bandt man sig ogsaa til at godkende *task*, som kunne afsluttes paa kortere tid. Det afgørende maatte være, at et „dagsarbejde" blev udført, og man kunne meget vel lade negre arbejde i middagstimerne, hvis de foretrak det. Efter Arnesens opfattelse havde et stadig mere udbredt akkordarbejde øvet en gavnlig indflydelse ved at vænne landarbejderne til at arbejde hurtigere. Denne tankegang havde domstolene dog ikke tilegnet sig. Ejeren af „Coakle Bay", der havde ladet sine plantagearbejdere udføre dagligt task-arbejde, der vanskeligt kunne forrettes paa mindre end 8 timer, blev dømt baade ved politiret og landsoverret med den motivering, at 1849-anordningen ikke tillod anden beregningsmaade end tidsinddeling.

Processerne om arbejdsforhold viser, at planterne ofte saa deres interesser bedst varetaget, hvis de kunne lade lovene sove, hvad en plantageejende politimester som Sarauw meget vel kunne gaa med til. De paa plantagerne bosatte negre har næppe haft nogen dybere respekt for 1849-regulativerne. Paa

„La Reine" nær Kingshill havde landarbejderne en dag i 1856 noget akkordarbejde, mens folkene fra „Slob", der arbejdede paa den anden side landevejen, udførte almindeligt dagsarbejde efter signalerne fra stationen paa Kingshill. Da negrene fra „La Reine" var færdige allerede ved 10½-tiden, svingede de med deres hatte og raabte hurra. Det kom til spektakler, idet „Slob"-folkene klagede over, at negrene fra „La Reine" havde sat dem i sang, „kaldende dem slaver og andet sligt". Men „La Reine"-arbejderne paastod, at det var „Slob"-negrene, der først sang smædeviser, og at driveren i det længste havde hindret dem i at tage til genmæle. Skønt forvalteren paa „La Reine" henviste til, at akkordarbejdet skyldtes landarbejdernes ønske, og at det i to aar upaatalt havde fundet sted, blev han af politiretten idømt en bøde. Bestemmelserne om arbejdsvederlag pr dag syntes ganske vist ikke overtraadt, men maatte anses for aldeles illusoriske, hvis man lod haant om den lovbestemte arbejdstid. Under de herskende forhold maatte domstolene overvaage, at den kostbare arbejdskraft blev udnyttet.

En virkelig lettelse i arbejdssituationen var kun mulig, hvis *immigrationen* og (eller) de tekniske forbedringer medførte en intensivering af plantagedriften. Det sidste var kun i ringe grad sket, og tilgangen af fremmede arbejdere var før 1860erne meget beskeden. I december 1851 ankom der saaledes 16 portugisere fra Madeira, og de fleste af dem tog arbejde paa sukkerplantagerne (jfr. den ovenfor s. 359 f. omtalte portugisiske familie). Men portugiserne fik kun faa efterfølgere.

Kravet om *tilførsel af fremmed arbejdskraft* i betydeligt omfang rejstes 1853 i kolonialraadet. Resultatet blev en komité, der afgav betænkning om sagen og foreslog at lade St.Croix' landkasse skaffe midler til dækning af udgifterne. Betænkningen henviste desuden til, hvad der paa andre vestindiske øer under lignende forhold var gjort for at fremme agerdyrkningen. Hidtil var forsøgene paa at lokke arbejdere til fra de engelsk-vestindiske øer og Madeira som helhed mislykkedes. Landkassen burde optage laan med dette formaal for øje. Alle næringsveje paa øen var faktisk afhængige af sukkerproduktionen; uden dens trivsel ville byerne snart forvandles til fiskerlejer og øens offentlige indretninger, dens rets- og skolevæsen ophøre af mangel paa indtægter. Det offentliges støtte var saa meget mere nødvendig, som den nye toldlovgivning havde stillet øens hovedproduktion mindre gunstigt end tidligere.

Omkostningerne ved tilførsel af arbejdere fra de engelske eller kanadiske øer kunne anslaas til $40 à 50 pr mand. Dobbelt saa meget ville det koste at fremskaffe kulier, der fortrinsvis blev engageret paa 5 aar og ikke kunne faas i mindre antal end en skibsladning paa 300. Kulierne var forøvrigt flittige og velskikkede, og paa nærmere fastsatte betingelser var engelske entreprenører villige til at paatage sig opgaven. De almindelige arbejdsregulativer kunne ikke finde anvendelse paa ostindiske arbejdere.

Regeringen havde kun i ringe grad opmuntret immigrationsbestræbelserne. Man kunne have sluttet kontrakt med et fransk handelshus om tilførsel af negre fra Østafrika (det mindede dog maaske for meget om gamle tiders slavehandel) eller med England om kulier fra Ostindien. Men først i 1860erne blev det til noget. Fra 1860 opkrævede St.Croix' landkasse en allerede i 1855 anordnet skat til fremme af immigrationen, og 1860–61 begyndte indførselen af negre fra Barbados; de var underkastet arbejdsregulativerne. Ved anordning af 6. juni 1862 blev der omsider oprettet „et særligt immigrationsfond, hvoraf udgifterne til saadan indførsel af arbejdere skal udredes". Landkassen optog til dette formaal et laan paa $65.000, idet finansministeriet fastsatte vilkaarene. Immigrationsfondet maatte ogsaa dække udgifterne ved arbejdernes hjemrejse, hvis kontrakterne tilstod dem fri tilbagerejse. Fondets indtægter skrev sig fra den omtalte skat: 10 cents af hver ager landejendom (værdiløs jord undtaget), tilskud af landkassens øvrige indtægter og visse beløb erlagt af de plantere, der antog indførte arbejdere: for kontrakter indtil 5 aar $12 aarligt pr voksen arbejder, hvoraf halvdelen maatte ydes ved kontraktens indgaaelse.

I aarene 1861–64 immigrerede henved 1700 negre, de fleste fra Barbados og St.Eustatius, i 1863 ca 315 ostindiske kulier, der stod St.Croix i $112 pr mand. „The Barbadians" (de engelsk-vestindiske

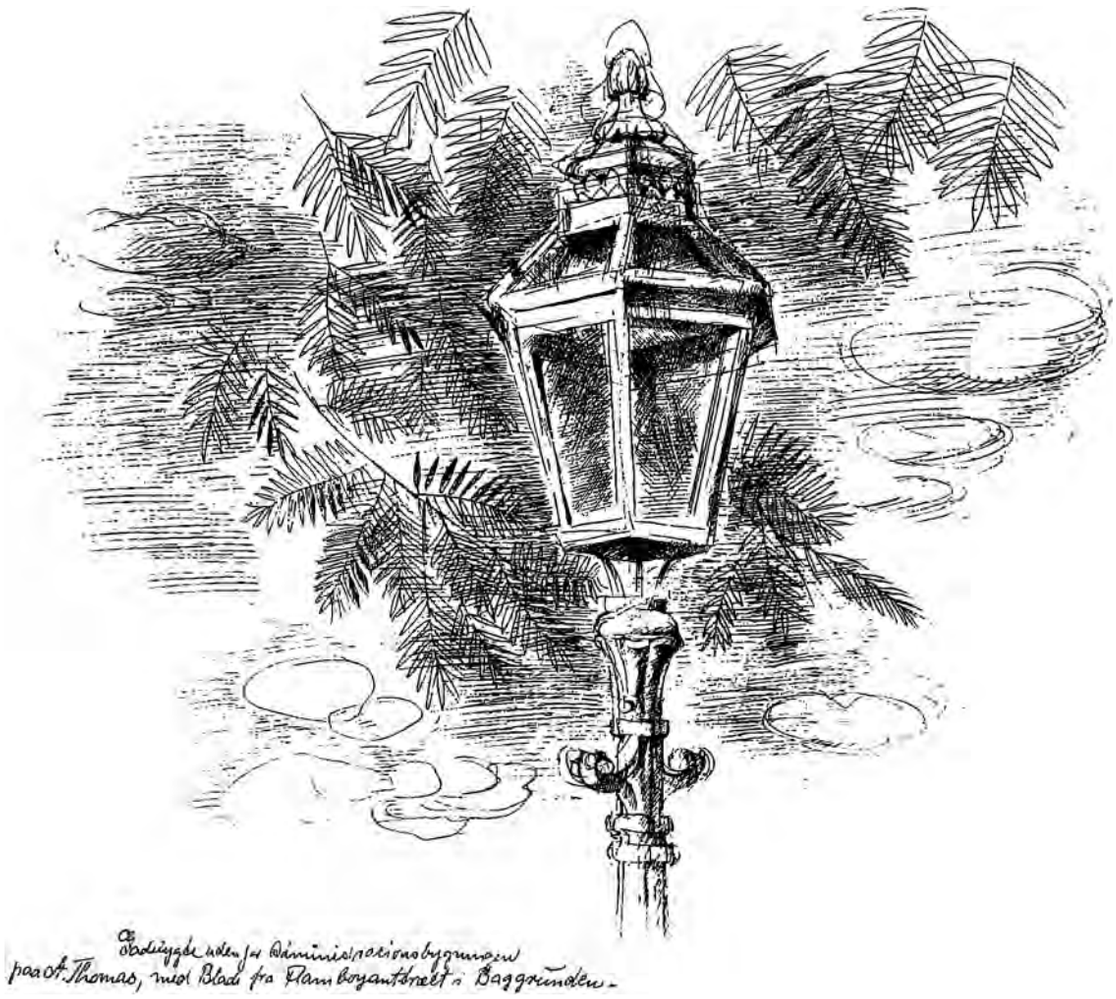

negre) blev fordelt paa 89 af plantagerne paa St.Croix. Adskillige steder udgjorde de i den følgende tid mellem $^1/_3$ og $^1/_4$ af samtlige plantagenegre. „Carlton" fik 59, „Bettyshope" 47 og „St.Johns" 46, 11 andre plantager 30–44 arbejdere, 17 hver 20–30, 36 10–19 og 22 mindre end 10 negre hver. Kulierne havde næsten alle kontrakt med plantager i centrale dele af St.Croix, „Plessens" modtog 50, „L.Bethlehem" 44, „Good Hope" og „Diamond" hver 25, mens 9 andre plantager beskæftigede fra 10 til 20 kulier.

De ostindiske arbejdere havde fleraarige kontrakter med forpligtelse til at arbejde alle ugens hverdage og særlige lønforskrifter. Den engelske regering lagde megen vægt paa, at de overalt fandt virksomhed paa samme betingelser som inden for de britiske kolonier. Den værste anstødssten var kravet om, at engelske regeringsrepræsentanter i stater, der indførte kulier, skulle have lejlighed til at indhente regelmæssige og fuldstændige oplysninger om alt, hvad der stod i forbindelse med immigrationen. Komiteen ansaa den danske lovgivning for saa human og retfærdig, at alle indvandrede var tjent med at blive stillet paa lige fod med øens øvrige landarbejdere. Skulle en immigrationsinspektør have ret til at blande sig i immigranternes og deres arbejdsherrers forhold, var planternes autoritet i fare, hævdede man i kolonialraadet. Guvernøren stod dog ikke ene med den opfattelse, at en saadan inspektør først og fremmest skulle mægle i tilfælde af arbejdstvist. Indvandringen nødvendiggjorde en særlig arbejdsbeskyttelse, naar arbejderne var bundet for en aarrække. Uheldigt var det for saa vidt, at indvandrerne ikke alle tog arbejde paa 1849-anordningens betingelser. Byfoged Stakemann betegnede dette som „en stor uorden", og guvernøren følte sig bestyrket i den opfattelse, at arbejdsregulativer og immigrantanordning burde knyttes nøjere sammen.

Kuliernes saga blev kun kort. Af de 318, der i 1863 blev ført til St.Croix, samt 18 senere fødte, døde 46 og en enkelt rømte, mens 253 i henhold til overenskomsten blev hjemsendt i 1868. Da havde de flittige smaa ostindiske arbejdere ialt sammensparet $ 12.000. 35 voksne og 1 barn tog alle tjeneste endnu

5 aar, men 1873 forlod de fleste af disse ogsaa øen og rejste via St.Thomas til Trinidad. De tilbageværende kulier stod dog stadig under beskyttelse af den britiske konsularagent.

Saa meget mere betød indvandringen fra andre vestindiske øer, især de engelske. Efter emancipationen paa de hollandske øer kom der ogsaa en del landarbejdere herfra. Mange af dem ejede ved ankomsten næppe, hvad de gik og stod i, men tjente sig senere op og blev velforsynet i alle retninger; adskillige holdt hest og kærre. De hørte til øens bedste arbejdere. Indvandringen fra de engelske øer i begyndelsen af 1860erne bragte som nævnt langt flere negre til St.Croix. Den kraftige islæt af andre vestindiske negerbefolkninger blev i det hele af indgribende betydning. Disse arbejdere kom fra egne med friere arbejdsforhold og bøjede sig kun nødigt for de gældende regulativer. I flere henseender var de bedre rustet til tilværelseskampen end de indfødte negre. De var kraftigere af skikkelse og havde faaet en betydeligt bedre uddannelse. Men samtidig var mange af dem „uheldige elementer", nogle af dem straffet i deres hjemland. Utilfredse maatte de føle sig under arbejdsanordninger, der ikke belønnede flid og fremdrift, men bød den dovne og den energiske lige meget. Grelle eksempler paa den herskende ulighed gav ved flere lejligheder misfornøjelsen næring. Og blandt indvandrerne var der negre, der havde set oprørets røde flamme lyse over brændende byer paa Barbados.

Enkelte reformer saa lyset i 1860erne. En anordning af 23.august 1864 bestemte, at arbejdere, der ikke ønskede jord udlagt af udyrkede arealer, kunne faa 40 (hidtil 30) kvadratfod udlagt i plantagens sukkermarker. Samtidig fik den syge arbejder tilsagn om forplejning i sin bolig, hvis der intet hospital fandtes. I april 1865 nedsattes en kommission, der skulle undersøge arbejdsforholdene og eventuelt foreslaa forandringer. I sin beretning af 15.juli s.aa. fremhævede kommissionen 1849-anordningens hovedpunkter: aarskontrakten samt den ved lov fastsatte løn og den ligeledes fastsatte daglige arbejdstid. Mod det sidste punkt kunne med rette indvendes, at den energiske arbejder burde „nyde den naturlige løn for sin dygtighed og flid" og arbejdsherren opnaa arbejdet til den pris, han var villig til og havde raad til at betale. Arbejderen maatte føle sig mindre opfordret til at skulke fra sine forpligtelser, hvis lønnen steg med arbejdsindsatsen. En ændring i denne retning ville ogsaa forøge indvandringen og modvirke landarbejderens lyst til at udvandre til steder med højere nominel arbejdsløn. „Endelig anfører modstanderne af det forhaandenværende system, at det ikke overholdes og i virkeligheden ikke kan overholdes, da det faktisk staar i enhver arbejdsherres magt, naar han vil, ustraffet at omgaa det", hed det med stor oprigtighed i kommissionsbetænkningen.

Flertallet afviste dog overgangen til frie overenskomster af frygt for den lønstigning, som mangelen paa arbejdskraft ville medføre. Men i oktober 1871 blev der nedsat en ny kommission med overdommer Rosenstand som formand. Medlemmerne var iøvrigt underdommer C. Sarauw, der var kolonialraadets formand, politimester A.V.F.Forsberg, planterne G.Elliott, J.Coulter og R.Skeoch samt immigrationsinspektør F.B.Du Bois. Som overordentlig regeringskommissær for de dansk-vestindiske øer havde kammerherre F.E.Bille ønsket kommissionen nedsat, men i sin instruktion fremhævede han, at sagen maatte anses for tilstrækkeligt belyst i forvejen, og sluttede sig uforbeholdent til 1865-kommissionens kritik. Landarbejderen var utvivlsomt flittigst, naar han dyrkede sin egen provisionsgrund, hvilket tydede paa, at udsigten til større fortjeneste virkede tiltrækkende. Det var notorisk, at der fandtes plantager, hvis drift helt eller delvis hvilede paa en fra arbejdsregulativerne afvigende ordning, der altsaa maatte anses for mere økonomisk. Det nye reforminitiativ burde arbejde for „fremskridt paa et videre gebet end det materielle", og Bille gik imod den opfattelse, at negeren ikke var skikket til at leve under samme vilkaar som den europæiske arbejder og ikke som denne opfyldt af ønsket om at forbedre sin og sin families stilling. Udviklingen i de nordamerikanske sydstater havde netop bevist, at det selv under ugunstige for-

Plantagen „Clifton Hill", Midtlandet, St.Croix

hold i forbavsende grad kunne lykkes at forene materiel forbedring og moralske fremskridt. Noget tilsvarende maatte ske i Dansk Vestindien. Kommissionen burde tage reformer af landskolevæsenet og sundhedstilstandene under overvejelse. Ogsaa immigrationen kunne ventes forøget, naar ændringer i arbejdsregulativerne havde skabt betingelser for en vis konkurrence mellem arbejderne.

Efter denne optakt kunne det se ud, som om vesteuropæisk liberalisme omsider skulle styrte det gamle hoveriagtige arbejdssystem. Men saa let gik det ikke. Kommissionsflertallet (C. Sarauw og F. B. Du Bois manglede) paapegede det ejendommelige i, at regulativerne omhandlede forhold, som det ellers overlodes til arbejdsgiverne og arbejderne at ordne, men dette havde sin forklaring i den for hele øen ensartede drift med den ejendommelige kombination af agerbrug og fabriksdrift. Det var kun rimeligt, at planterne i praksis havde søgt at indføre lempelser, som det offentlige saa gennem fingre med. Og negerbefolkningen var ikke forkuet. „Man behøver blot at se den ved arbejdet, og man vil se, at det er en velnæret, arbejdsdygtig befolkning. Man se den om aftenen i negerbyerne, og man vil se, at den ikke mangler livslyst og godt humør; man se den paa torvene om lørdagen, og man vil se, med hvilken dygtighed den forstaar at drage nytte af forholdene; man se den om søndagen i og ved kirkerne, og man vil se, at den ikke er nedsunken i lutter slid for at holde det materielle liv oppe. Fremmede, der fra andre vestindiske øer er kommet hertil, har ogsaa jævnlig udtalt deres anerkendelse af de gode forhold, hvorunder arbejderne her lever."

Kommissionen oplyste i sin betænkning, at der ikke mere blev skelnet mellem 1. og 2. klasses arbejdere, men arbejdet var ogsaa ret ensartet. Naar planterne gjorde sig skyldige i misbrug, følte s ulempen mest af immigranter, før de havde tilpasset sig. Flugten fra land til by var aftagende, om end store arbejdsvirksomheder paa St. Thomas lokkede med den større dagløn. Landarbejderne var ikke daarligt stillet. Paa St. Croix ejede de 1400 af øens henved 2500 heste og ponyer. Hvad energi og moral angik var forskellen som i andre samfund, „kun med den modifikation, som tildels følger af klimaet, at egentlig elen-

dighed, europæisk elendighed, om vi saa maa sige, vel næppe findes". De europæiske reformister kunne altsaa ikke imponere de indfødte!

Lige betaling for lige arbejde var ønskeligt, men planterne følte sig fristet til overbud for at holde paa arbejdskraften, og samme formaal tjente paa mange plantager uddelingen af dusører omkring skiftedagen. At de ikke havde indført akkordsystemet i stedet for den bestemte dagløn for derved at opmuntre negrene til mest muligt arbejde, skyldtes formentlig, at en *gang* i reglen var sammensat af ret ensartede arbejdere. Den, der ikke kunne „work up his row" inden for gang'en, blev sat til et eller andet „side work", hvor han maaske lige saa vel var sin dagløn værd. Mod task-work blev indvendt, at det ofte havde givet daarligt arbejde og skadet disciplinen, naar arbejderne drev om efter endt akkord. Faste arbejdstimer fælles for alle arbejdere maatte anses for nødvendige. Og arbejdsregulativerne hemmede næppe indvandringen, der især var afhængig af forholdene i immigrationslandene og derfor svigtede i frugtbare aar, hvor der netop var mest brug for fremmed arbejdskraft.

Kommissionen (med undtagelse af Sarauw) ønskede at bevare regulativerne som bindende bestemmelse for arbejdsherrer og arbejdere. Lovgivningsmagten syntes ikke at begaa noget overgreb ved at tage disse forhold under sin kontrol, „for at opretholde en tilstand, der paa samme tid giver betryggelse for øens livsinteressers stabile udvikling og hovedbefolkningens stilling, en betryggelse, der ikke ville opnaas ved vedtægter, fastsatte ved et raad eller udvalg af plantere". Endvidere anbefalede kommissionen principielt at bevare arbejderens tilknytning til plantagen ved bolig, provisionsgrund, *allowance*, alderdomsforsørgelse samt syge- og børnepleje. Men med hensyn til pengelønnen kunne der gives plads for frie overenskomster, idet den hidtidige dagløn dog maatte anses for gældende norm, naar ingen anden aftale forelaa. Aarskontrakter burde fastholdes „som begrundet i driftens natur", men kun for de paa plantagerne bosatte arbejdere. Hvad angik arbejdere med bolig i byerne, kunne porterssystemet næppe afvises – trods det forbud, som guvernøren efter anmodning fra et flertal af øens plantere og forvaltere i 1869 havde udstedt.

Atter og atter maatte kommissionen af 1871 drøfte porterssystemet, og bølgerne gik højt, mens forslag afløste forslag. Det blev den sejrende opfattelse, at daglejere ikke burde anvendes ved det egentlige plantagearbejde, selv om det kunne synes baade haardt og uklogt at udelukke fiskere, havnesjovere og andre, der ikke altid havde fast beskæftigelse ved byerne. Legaliseringen af porterssystemet ville utvivlsomt ryste arbejdsforholdet i dets inderste grund. C. Sarauw, der i 1860 som politimester havde frifundet de anklagede i to porters-sager, fandt derimod systemet foreneligt med lovgivningen og henviste til, at 77 personer i Frederikssted i 1867 var opført som porters, idet politimesteren havde tilføjet, at det virkelige antal sikkert var langt større. Men flertallet hæftede sig ved, at det for de faste plantagearbejdere var et irritationsmoment, naar byernes løsarbejdere efter behag kunne arbejde eller lade være at arbejde. Helt galt ville det blive, hvis enhver landarbejder for fremtiden kunne flytte til byen og angive plantagearbejde som sit erhverv. Af erfaring vidste man, at en eventuel overenskomst mellem planterne til bekæmpelse af „dette uvæsen" ikke ville kunne holde.

Kontraktsystemet burde imidlertid forbedres. De faste arbejderes hustruer skulle fremtidig have selvstændig kontrakt og arbejderne ved klar vejledning sikres mod overgreb med hensyn til arbejdets art, opsigelsesfrist m.v. Som hidtil skulle en kontrakt kun kunne hæves i henhold til overenskomst, dom eller indgaaelse af ægteskab i aarets løb. Det var ret almindeligt, at en arbejders hustru ikke havde fast tilknytning til plantagen og derfor kunne bortvises, som det nu og da var sket. I saa fald maatte arbejderen have ret til at faa sin kontrakt hævet. Inddelingen i klasser (efter arbejdernes alder, kræfter m.v.) maatte bibeholdes, ligeledes bestemmelserne om arbejdstid og -vederlag, ogsaa for ekstraarbejde. Frie overenskomster som i de større samfund ville i længden blive til skade for arbejderne, da de mindre bedrifter

Plantagen „Little la Grange" nordøst for Frederikssted

sikkert maatte bukke under og en stor del af St.Croix blive tvunget ud af dyrkning som følge af arbejdskampen, „og øen ville, om den ikke uigenkaldeligt tabtes for sukkerproduktion eller overhovedet al større ordnet produktion, behøve aartier for igen at rejse sig, gennem en bekostelig immigration, som dog tilsidst moderlandet ville have at forstrække midlerne til og sanktionere endnu mere bindende regulationer for". Eksempler især fra de engelsk-vestindiske øer indeholdt her en gavnlig lære.

Døren blev dog holdt paa klem for akkordarbejde og overbetaling for ekstraarbejde, ligesom der ingen lønbegrænsning blev fastsat for personer, hvis arbejde krævede „ejendommelig dygtighed". Men overalt maatte *arbejdstimerne* fastholdes, da ellers „orden og regelmæssighed ville forsvinde fra plantagerne, byerne, navnlig romboderne, og landevejen ville fyldes med drukne løsgængere, og arbejdsklassen selv ville demoraliseres". Arbejderne forstod ikke at bruge deres fritid. „Kan end én drive lidt skræderhaandværk, en anden lave fiskeruser eller . . . forfærdige hatte og kurve, faar slige bierhverv dog aldrig saadan betydning, at det kan komme i betragtning imod, hvad en økonomisk ordning ikke blot af arbejdsklassens, men hele øens hovederhverv kræver."

I plantagedriftens interesse holdt kommissionen alle reformbestræbelser i tømme: antallet af arbejdstimer maatte ikke ændres, selv om pauserne kunne lægges om, allowance-systemet burde bevares til fordel for arbejderen, da ellers „enhver knaphed paa markedet, enhver dyrtid i Amerika ville gaa ud over ham", eller han risikerede at blive udbyttet ved boder paa arbejdspladsen og et kreditsystem, der bandt haardere end nogen aarskontrakt. Arbejdsgiverne burde kun have ret til at tilbageholde $^2/_3$ af arbejderens kontantløn som afdrag paa gæld, ikke som hidtil det hele. Betalingen for lørdagsarbejdet kunne sættes op til henholdsvis 25, 15 og 10 cents for de tre klasser (mod hidtil 20, 13 og 7) motiveret med, at naturallønnen jo kun vedrørte de 5 normale ugedage. Lørdagsarbejde skulle ikke mere kunne idømmes som en straf. Den eftertragtede kærrekørsel kunne gives i *task*, og for visse arbejder, som pasning af dampmaskiner, sukkerkogning, haandværksarbejde, pløjning m.v. burde der betales ekstra.

Anordningen af 1855 om lægetilsyn havde i almindelighed bestemt, at svagelige personer skulle underholdes af de plantager, hvor de hørte hjemme, og plejes af deres paarørende. Men gjaldt dette ogsaa plantagearbejdere, der var blevet invalider *efter* emancipationen? Herom var der delte meninger, selv om domstolene vedkendte sig denne opfattelse, og offentlig fattigunderstøttelse næsten udelukkende tilfaldt byboere. Følgen var blevet, at planterne søgte at slippe af med indvandrede arbejdere, før de blev forsørgelsesberettigede. Kommissionen foreslog nu, at byrden blev delt: planterne skulle forsørge immigranterne, men det offentlige yde 25 cents om ugen i understøttelse til de helt arbejdsudygtige. Bestemmelsen om, at børnene skulle tage deres affældige forældre med sig, naar de flyttede, burde lempes, da det var „et for tungt baand . . . paa den yngre, kraftige arbejder, som vil stræbe fremad". Man mærker sig, at denne bestemmelse ogsaa omfattede „uægte" børns forpligtelse over for moderen. Af hensyn til immigranterne, der ikke betalte for lægehjælp, ønskede kommissionen alle plantagearbejdere fritaget for at betale lægetilsyn. Arbejdet burde lettes for barselkoner og et forbedret jordemodervæsen indføres. Helt fritage mødre med smaabørn for plantagearbejde kunne man ikke, da halvdelen af børnene fødtes uden for ægteskab, og moderen derfor (legalt) var forsørgeren. Kommissionen vendte sig næsten indigneret mod den tanke, at en kvinde skulle „gaa ørkesløs" i hele den periode af sit liv, hvor hun kunne føde børn, blot for at passe dem. Børn under 3 aar burde have „behørig føde og pasning" i et dertil egnet lokale, og der sporedes heldigvis i den senere tid hos adskillige plantageejere „en fornyet interesse for denne side af arbejdernes liv, som, medens det jo før emancipationen var af største økonomisk betydning, efter at forholdet ved denne var løsnet, overlodes til sig selv". En tydelig indrømmelse af de socialt-humanitære forsømmelser i tiden efter 1848.

Politimester Sarauw, der paa flere punkter gik imod kommissionsflertallet, beskæftigede sig indgaaende med „flugten" fra plantagerne. Hvorfor drog landboerne, trods al deres hjemkærlighed, i saa stort antal til byerne og til fremmede lande? Nogle henviste til den faste arbejdsløn paa plantagerne, andre til den høje løn paa St.Thomas og de spanske øer, men Sarauw mente, at hovedaarsagen maatte søges i de bestemmelser, der betegnede et unaturligt indgreb i familie- og arbejdsforhold. Uheldigt var det, at arbejdet i *gang*'en udførtes „foran driveren", der stod bag negrene med stok i haand uden selv at bestille noget. Skønt stokken sjældnere end før blev løftet til slag, maatte hele apparatet vække minder om en tid, da driveren var plantagens profos, og da den nuværende sygestue var en arrest med lænker, bøjler og blokke.

Arbejdsregulativernes nidkære forsvarere fik ogsaa en snært gennem Sarauws argumentering. Han henviste til, at plantageejerne allerede før emancipationen havde anvendt daglejere til visse til dels sæsonbestemte arbejder. Først en halv snes aar senere begyndte nogle plantere at agitere imod dette forhold og fik guvernøren til „gennem administrativ vilkaarlighed" at arbejde for at bringe det til ophør. Landsoverrettens domme (jfr. ovenfor) havde kun til følge, at man ikke mere gik saa aabent til værks med hensyn til daglejerforhold, og „et nyt moment til demoralisation var indbragt i vore landboforhold". At politiet nu og da blev sat i bevægelse i denne sag, havde „en midlertidig brødløshed blandt arbejderne" til følge, og guvernørens vaklende og ubestemte fremgangsmaade havde skadet baade moralsk og materielt. En udvidelse af kontraktsystemet fandt Sarauw yderst betænkelig, og han ansaa det for nødvendigt at indføje en bestemmelse om, at naar en families overhoved fraflyttede en plantage, kunne dens øvrige medlemmer flytte uden opsigelse. At forbyde uddeling af ekstraprovisioner til arbejdere, der arbejdede langt fra hjemmet og havde svært ved at faa mad, var „en forunderlig bestemmelse", og et paabud om at pleje smaabørn paa plantagens bekostning ville aldrig blive overholdt – bedre da at overlade denne omsorg til en for arbejdstvang fritaget mor. Problemerne løstes ikke ved detaljerede udkast til bestemmelser om arbejdsforhold, snarere ved en forenkling.

Cruxbay paa St. Jan. Bag det smalle sund ses St. Thomas

Kommissionsarbejdet 1871–72 førte ikke til nogen nyordning paa St.Croix, men det kastede et skarpt lys over arbejdsforholdene paa øen. Derimod blev arbejdsregulativerne af 1849 i maj 1872 ophævet paa St.Thomas og St.Jan, hvor de aldrig havde været overholdt i praksis. I landdistrikterne paa St.Thomas gik udviklingen i samme retning som i byen, idet landarbejdere i reglen ligesom tjenestefolk blev lejet for en kortere eller længere periode mod fast løn. Ogsaa paa St.Jan var sukkerdyrkningen nu ophørt, og anordningen havde da til formaal at legalisere den faktiske tilstand paa begge øer. Paa kvægplantagerne havde arbejdsregulativerne i reglen ikke kunnet overholdes, bortset fra bestemmelsen om aarskontrakter. Røgtere fik ofte den foreskrevne dagløn, men iøvrigt fandt betydelige afvigelser sted paa plantager med andre indtægtskilder end sukkerproduktion, f.eks. salg af græs, mælk, brænde eller kul. Ofte havde arbejderne faaet en vis betaling for at hugge en bestemt mængde brænde eller tilladelse til at brænde et vist kvantum kul. Overholdelse af en fastsat arbejdstid følte som en urimelighed.

Arbejdsproblemet var ikke løst, og nye forhold gjorde det mere kompliceret. Da fællessukkerkogeriet ved Christianssted i 1877–78 blev oprettet (se ovenfor s. 412), havde det brug for rigelig arbejdskraft, og den nye virksomhed følte sig naturligvis paa ingen maade bundet af arbejdsregulativernes bestemmelser. Derfor blev det en farlig konkurrent til den plantagedrift, som det skulle supplere og lette. Her kunne arbejderne tjene dobbelt saa meget som paa plantagerne. At det maaske kun var sæsonarbejde, saa de stort paa. Negrenes arbejdsideal gik jo netop i retning af at tjene til livets ophold paa en minimal arbejdstid. Den nye industrivirksomhed bar ved til et længe ulmende baal.

Da opstanden kom i 1878, syntes fællessukkerkogeriets arbejdsforhold den nærliggende anledning. Men andre aarsager laa dybere. Der var navnlig tre forhold, som satte ondt blod.

Det første var udtryk for en vis smaalighed fra de mindre velstillede arbejdsgiveres side, naar de nemlig i stor udstrækning benyttede sig af deres ret til at kræve bøde for arbejdsforsømmelser. Det irriterede arbejderne, og de følte sig skuffet over at faa deres ugeløn forringet, i mange tilfælde paa grund af smaaforseelser. Særlig uheldigt var det, at bøderne i visse tilfælde ikke tilfaldt plantagen og dens ejer, men derimod kom forvalteren til gode som en biindtægt.

Et andet generende forhold var de to opsigelsesfrister, der efter arbejdsregulativerne gjaldt med hensyn til aarskontrakter. Planter og forvalter kunne nægte at modtage en opsigelse til den første, tidlige frist. Men hvis landarbejderen derefter i uvidenhed eller tankeløshed lod ogsaa den anden tidsgrænse gaa forbi, havde arbejdsgiveren ret til at slaa streg over den tidligere opsigelse og saaledes tvinge vedkommende til at blive paa plantagen. Som et særlig grelt tilfælde af beslægtet natur kom det for dagen, at en arbejder, der havde opsagt sin tjeneste for at flytte til en anden ø og dér overtage en købt ejendom, maatte opgive dette, fordi hans kone, hvis kontrakt udløb paa et andet tidspunkt, ikke kunne faa tilladelse til at flytte samtidig med manden. – I almindelighed tjente dog de to frister til at forhindre, at en forhastet opsigelse blev staaende ved magt.

Det tredie anklagepunkt var vendt mod øvrigheden, der fik skyld for at lægge hindringer i vejen for arbejdere, som efter lovlig opsigelse ville forlade St.Croix. Man paastod, at der ikke den 1. oktober blev sørget for skibslejlighed til andre øer, hvorefter politiet tvang arbejdere, der havde ønsket at udvandre, til at tage fast tjeneste inden 3 dage. Rigtigt var det, at politimesteren efter anmodning fra St.Thomas havde krævet, at arbejderne skulle være i besiddelse af nogle faa dollars, naar de rejste fra St.Croix. Havde de ikke ved ankomsten til St.Thomas subsistensmidler for nogen tid, ville de blive sendt tilbage. Men politimestrene paa den store ø maatte snart opgive denne undersøgelse, da det viste sig, at emigranterne blot lod daleren vandre, saa de samme faa dollars gik videre til andre rejsefærdige arbejdere.

Om rejsningen i 1848 paastod F.C.Krebs, at det mere var irritation, barnagtig selvfølelse og „impertinent næsvished" (!) end oprørstrang, der drev negrene frem. I den følgende tid frygtede mange hvide en lurende fare. H.L.Arnesen talte sarkastisk om den opofrelse, det efter nogles mening var at bo i en saa farlig nærhed af landarbejderne. Naar man holdt 3 garnisoner paa $3^1/_2$ kvadratmil, maatte dette anses for „en assurancepræmie mod oprør", men den var ikke billig – ca 1400 rd i aarligt gennemsnit pr sukkerplantage. Efter Arnesens opfattelse burde landarbejderne ikke anses for „en farlig og mistænkt klasse" fremfor land- eller industriarbejdere i Europa: „Dog bruges der idelig yttringer, som af uden for staaende, f.eks. i København, ikke kan forstaas anderledes, end som forudsættende en frygt for plantagearbejderne, ret som om disse kunne ventes en god dag at gøre en rebellion mod deres egne huse (ofte for vel møblerede), plantninger og provisionsgrunde, mod deres egen allowance om fredagen, mod deres ugeudbetaling om lørdagen – uden noget optænkeligt eller opnaaeligt eller af noget menneske hidtil antydet formaal!"

Lidet anede H.L.Arnesen, at netop saadan skulle det tage sig ud, da negrene overraskende gik til opstand i oktober 1878.

OKTOBERNEGRENES OPRØR

1. oktober 1878 var skiftedag, og da vrimlede det altid med arbejdere i byerne paa St. Croix. Mange søgte ny plads eller skulle med skib til St. Thomas. Landarbejderne var oplagt til at faa en munter dag ud af det, og romboderne blev flittigt besøgt. Politiet fandt dog, at skiftedagen 1878 tegnede forholdsvis fredeligt, da med eet begivenhederne tog en overraskende vending i Frederikssted.

Her samledes ved 16-tiden smaa arbejderskarer paa hjørnet af Dronningens og Kongens Tværgade, nær apoteket, og oprørske udtalelser begyndte at svirre. Den konstituerede politimester, Rübner Petersen, blev straks varskoet af byfoged Sarauw, der raabte op mod hans vinduer, at han maatte sende politi: „Folk slaar hinanden ihjel paa hjørnet af Prinsensgade og Kongens Tværgade!" Da politimesteren kom til stede, havde betjentene lidt ublidt taget sig af den drukne landarbejder Henry Trotman, der var faldet i rendestenen og havde skaaret sin fod. Han blev bragt paa hospitalet. Men gemytterne faldt ikke til ro, og værre blev det, da et par betjente ville arrestere urostifteren Joseph fra plantagen „La Grange". Forgæves stod Rübner Petersen ud af sin vogn for at tale de støjende og truende landarbejdere til rette. De befriede deres kammerat, og de ridende politibetjente maatte slaa om sig med sablerne, dog uden at saare nogen. „Da hoben imidlertid tiltog og raabte og hujede, og da jeg efter deres antal og miner kunne forudse, at hvis jeg brugte magt, ville jeg løbe den risiko, at min for størstedelen aldeles ubevæbnede styrke ville blive slaaet ned, og fortet saaledes være udsat for at falde i pøbelens hænder, lod jeg ordonnanserne følge min vogn langsomt tilbage igennem Dronningensgade, og politibetjentene et lille stykke bag ved følge efter, dannende en linie tværs over gaden", beretter politimesteren.

Det var et strategisk tilbagetog, en krigslist. Politiet haabede at kunne lokke de oprørske skarer med sig ind i fortet og slaa portene i bag dem! Ansete mænd søgte samtidig at berolige mængden, „hvilket ikke var let paa grund af deres støjende adfærd, de var villige nok til at tale, men ingen ville høre". Det lykkedes imidlertid arbejderne midt i staahejen at gøre deres krav gældende: de var misfornøjet med arbejdsregulativerne og ville have en pengeløn paa 20–25 cents om dagen. Voldsom uro opstod, da „fruentimmeret Felicia James af plantagen Mount Pleasant and Plessens" kom farende og raabte, at Henry Trotman var død af de slag, politiet efter sigende havde givet ham. Raab og stenkast hvinede nu gennem luften. Det nyttede ikke, at politimester og læge forvissede sig om, at den døddrukne arbejder var i bedste behold – mængden løb storm mod hospitalets port, med kvinden i spidsen, og voksende skarer stimlede sammen foran fortet, mellem toldboden og værftet. Snart regnede det med sten over fortet, der svarede med skud, og det blev signal til angreb under øredøvende skrig. Yderporten blev revet op og kastet i søen, forsvarerne maatte i hast stænge den indre fæstningsgaard og lukke ordonnanserne ind ad en bagdør med deres heste.

Kampen var begyndt. Med 8 forladegeværer og 3 bagladekarabiner maatte soldater, betjente og civile forsvare sig. Fra den ydre fæstningsgaard bombarderede angriberne dem med sten, murbrokker og – tragikomisk nok – kanonkugler, slynget med de bare næver. Bastionerne blev overdænget, saa forsvarerne havde svært ved at komme til at skyde, men kun een af dem blev saaret. Tre soldater og et par haandværkere fyrede koldblodigt paa mængden, der efter en halv times forløb opgav at sprænge den indre port og i stedet drog ned i byen. Det slet bevæbnede politi turde dog ikke rykke ud for at splitte

de sammenstimlede, der i nattens løb voksede til 6–800. Kl 17,45 lykkedes det omsider politimesteren at faa sendt bud til præsidenten i Christianssted om militærassistance, men rytteren blev skarpt forfulgt og maatte ty ind til plantagen „Punch", hvorfra et nyt bud red til „Mon Bijou". Her afløste en tredie stafet de forfulgte, men naaede først frem ud paa natten.

Denne forsinkelse blev skæbnesvanger. Havde fortet faaet undsætning ud paa aftenen, ville det meste af byen have været reddet fra ødelæggelse.

Allerede mellem kl 19 og 20 kunne der dog iagttages enkelte brande. Butiksvarer blev kastet paa gaden og antændt, men snart fængede ilden ogsaa i husenes tage og bredte sig efterhaanden, skønt det var vindstille. Beboerne maatte flygte, forfærdet over begivenhedernes udvikling, nogle søgte tilflugt paa skibet „Carib", andre i kirker. Negre muntrede sig med plyndringsgodset, mænd og kvinder klædte sig i fornemme dragter, og smukke møbler fra storhedstiden blev øksernes eller flammernes bytte. Bynegrene, især de sorte barnepiger, viste sig dog hjælpsomme over for den hvide befolkning, og en del forretninger blev reddet.

Kaptajn H. R. L. Ostermann, kompagnichef i den dansk-vestindiske hærstyrke

Afgørende var det, om fortet kunne blive undsat, før det var for sent. Det første angreb havde kostet blod, og oprørerne fandt, at brand og plyndring i byen var en mindre livsfarlig bedrift. Flere gange rykkede skarerne dog frem mod fortet under vilde fagter og voldsomt gny fra økser, de havde røvet i butikkerne. Skud fra fortet holdt dem paa afstand, men raabene lød, at nu brændte ogsaa Christianssted. Nyt brev og bud blev dog afsendt fra fortet.

Mellem kl 3 og 4 om morgenen den 2. oktober satte det andet angreb ind fra staldporten samt fra søsiden ved badehuset. Et lille hus, der var oplagssted for byens petroleumsbeholdninger, kom i brand, og angriberne søgte ved stenkast at forhindre slukning og skydning. Olien blev dog reddet ved flittig brug af en lille sprøjte. Havde oprørerne haabet at bane sig vej over husets ruiner, blev de skuffet, og adskillige faldt under forsøget. Og før et nyt angreb kunne sætte ind, fik Frederiksfort undsætning.

Først ved 1-tiden om natten naaede oprørsmeldingen til Christianssted. En halv time senere var løjtnant H. R. L. Ostermann med 6 ryttere og 13 fodfolk med to vogne paa vej mod Vestenden. Frem ad Centerlinien gik det, men altfor langsomt. Gang paa gang sprængtes seletøjet, og opad bakkerne maatte mandskabet staa af vognen. Kl $4^1/_2$ var den lille undsætningshær naaet til plantagen „Concordia" et par km sydøst for Frederikssted. Her steg soldaterne af vognen og marcherede øst om den brændende by. Med rytterne foran som blænkere rykkede de ad en markvej over lagunen henimod store „La Grange" til nordsidevejen, som man naaede i gryningen. De faa negre, der saas langs vejen, forsvandt ilsomt, da fodfolkene holdt sig rede til at skyde og rytterne til at hugge ind efter skydningen. Netop som landarbejderne ved brødremenighedens kirke forberedte et tredie angreb, slap løjtnant Ostermanns trup lykkeligt ind paa fortet. Han havde fuldført en kæk bedrift, som senere skaffede ham fortjent udmærkelse.

Flaget blev nu hejst paa Frederiksfort, og snart fik oprørsflokken at mærke, at initiativet var paa militærets side. Ostermann rykkede ud med 20 mand og rensede gaderne. Der faldt nogle geværsalver,

34 mistænkte personer blev arresteret og en del saarede indbragtes til hospitalet. De mange landnegre blev fordrevet fra byens nærmeste omegn. Til lettelse for den faatallige politi- og militærstyrke meldte mange borgere sig til frivillig vagttjeneste, og under den stadige afpatruljering var alt roligt. Men de voldsomme brande trodsede alle slukningsforsøg, og ude over øen fortsatte de fordrevne oprørere nu deres hærgning. Under tilslutning fra den ophidsede negerbefolkning afbrændte de i løbet af 2. oktober en mængde plantager langs Centerlinien og nord for denne, fra „Whim" og „Concordia" til „Fredensborg" og „Slob" ved foden af Kingshill. Her syntes udmattelsen omsider at standse de hærgende skarer. Men syd for Centerlinien blev der samtidig og senere anrettet nye store ødelæggelser.

Ulykken ville, at hjælpen fra St. Thomas ogsaa blev forsinket, idet telegrafforbindelsen mellem de to øer ikke fungerede om natten! Først ved $7^1/_2$-tiden om morgenen modtog guvernør J. A. Garde den alvorlige efterretning og forberedte straks undsætning til St. Croix. The Royal Mail Steam Packet Company stillede dampskibet „Arno" til disposition, og paa guvernørens befaling gjorde premierløjtnant, baron H. F. A. Eggers sig klar med hele den disponible styrke, ca 50 mand foruden lægen, dr Pontoppidan. Ved $12^1/_2$-tiden gik guvernøren selv om bord sammen med politimester Fischer, mens guvernørsekretær Hattensen blev tilbage med en snes soldater og en politistyrke paa ca 30 mand. Meget hurtigt spredtes efterretningen paa St. Thomas, og øens hvide befolkning saa med bange anelser den stigende ophidselse blandt negrene; men det kom ikke til uroligheder.

Guvernøren havde først haft til hensigt at undsætte Frederiksfort, men før „Arno" afsejlede, indløb et nyt telegram fra præsidenten i Christianssted. Det oplyste, at fortet efter forlydende var nedbrændt, hele Vestenden utvivlsomt hærget, og Christianssted kunne næppe holdes uden hjælp udefra. Under overfarten saa man fra skibet brandene lyse, og en skonnert, der kom fra Frederikssted, kunne melde, at en stor del af byen var nedbrændt. „Arno" lagde da ind til Christianssted. Før guvernøren ved 18-tiden gik i land, havde han en konference med vicepræsidenten, de militære ledere og to plantere om

Havnen ved Christianssted. Protestant Kay

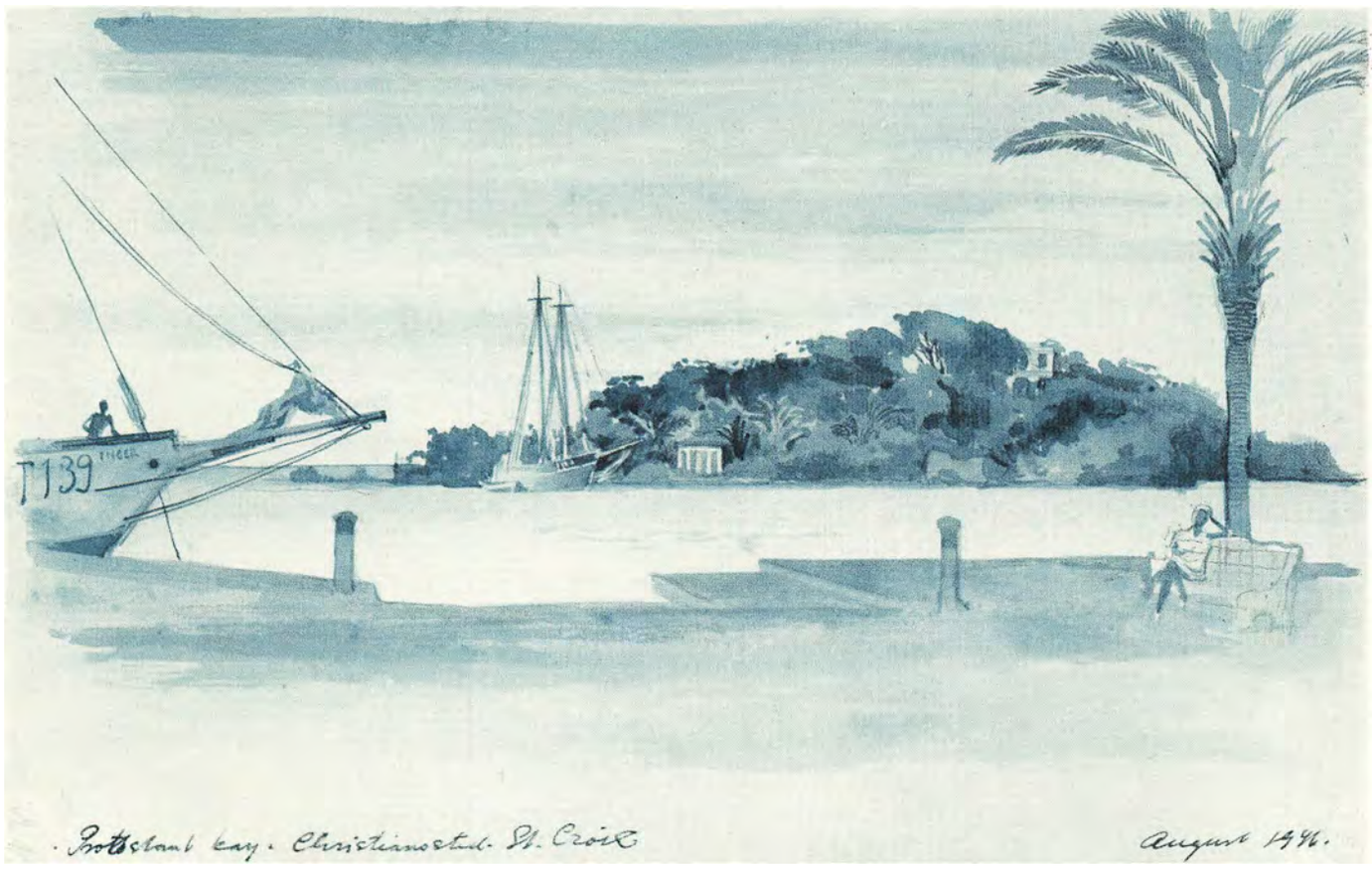

Fra oprøret paa St.Croix. „Illustreret Tidende" november 1878

stillingen og de nødvendige forholdsregler. Den militære styrke i byen udgjorde efter Ostermann-ekspeditionens afgang kun ca 40 mand, og tidligt om morgenen blev der da oprettet et frivilligt korps. Tre feltkanoner blev opstillet ved byens vestlige udkant. Landboere strømmede efterhaanden til og bragte en mængde usikre efterretninger om oprørets omfang. Ledelsen undlod uheldigvis at skaffe sig paalidelige oplysninger, skønt ridende bud stod til raadighed. Løjtnant V. R. Waage var ved $15^1/_2$-tiden rykket ud ad Centerlinien til Kingshill med 24 mand.

Guvernørens krigsraad besluttede, at premierløjtnant Eggers skulle rykke ud ad nordsidevejen og forene sig med Waages styrke, dog uden at tabe Christianssteds sikkerhed af syne eller lade sig afskære. En vogn med levnedsmidler skulle sendes til Kingshill. – Undsætningsstyrken gik da i land efter kl 19, og belejringstilstand blev proklameret rundt om i byens gader. Eggers' afmarch skete ved 21-tiden. Lederen var til hest sammen med den amerikanske konsul og et par betjente, mens der var sørget for vogne til de 20 menige. Ved plantagen „Golden Rock" lød et skud, der fik soldaterne til at springe af vognene og rykke frem til fods. Men mørket rugede over sukkermarkerne, alt var stille, og ved „St. John" steg soldaterne atter til vogns. Ved 23-tiden gjorde man holdt ved „Montpellier". Herfra saa man „Mon Bijou" brænde og hørte støj paa skrænten ved „Morningstar". En ridende neger vendte om ved synet af soldaterne, men truende skikkelser syntes at liste om i sukkerplantagerne, og Eggers vovede ikke at rykke længere frem mod de egne, hvor plantagebrande viste oprørets vej. Indløbne meldinger fra guvernøren virkede heller ikke beroligende, og man frygtede, at negerskarer dækket af mørket kunne trænge frem til Christianssted. Frivillige kunne ikke sendes til undsætning af mangel paa vogne.

Under disse forhold bestemte Eggers sig for tilbagetog. Derimod havde Waage, der ved 20-tiden var ankommet til Kingshill, et par timer senere faaet Eggers' ordre til at forblive der. Men rundt om brændte plantagerne, og negerskarer stod ved bakkens fod. Da Eggers ikke var naaet frem, gik derfor ogsaa Waage

Vejen nær plantagen „Anna's Hope". „Illustreret Tidende" oktober 1878

ved 1-tiden tilbage mod „Sion farm". Han fik nu ordre til at fortsætte retræten, til han stod i Christianssted. Her var den til forsvar uegnede kaserne blevet evakueret og lukket, mens de ca 40 mand under løjtnant O. P. D. Ditlevsens kommando samledes i fortet. Ved 4-tiden den 3. oktober var begge smaakorps vendt tilbage. Den militære ledelse ville ikke løbe nogen risiko.

Retræten var utvivlsomt et fejlgreb. De trætte negerflokke havde frygtet et udfald fra Kingshill, men fattede nyt mod, da de saa soldaterne trække sig tilbage. Yderligere opmuntret ved forstærkninger hastede negrene nu østpaa for at naa Christianssted før dag. En række plantager paa deres vej blev ødelagt, og først ved „Anna's Hope" blev oprørerne om formiddagen splittet af guvernør Gardes soldater. Men da var flere mordbrænderskarer i virksomhed. De udgik fra de hærgede omraader nord for Centerlinien og bredte sig ogsaa syd for denne. Mest mandsstærke samledes de ved „Manningsbay", hvorfra negrene ved middagstid gik løs paa „Anguilla" og derefter drog mod Kingshill.

Da hele militærstyrken atter var samlet i Christianssted, besluttede guvernør Garde en samlet fremrykning med en styrke paa 2 officerer, 3 underofficerer og 49 menige, alle paa vogne. En nedsat kommission søgte at faa plantere og forvaltere til at samarbejde med militæret, da deres kendskab til forholdene kunne komme aktionen til nytte. Opgaven var ikke let. Der herskede blandt planterne en forstaaelig ophidselse, tilsat bitterhed over den svage militære indsats. Men selv om planterne ville arbejde for sig selv, var det ønskeligt, at de fulgte en enkelt leders anvisninger og afholdt sig fra voldsomheder. Kommissionen talte med plantere og forvaltere enkeltvis eller i smaagrupper, og den opnaaede, at ca 50 sluttede sig til guvernørens lille hær, der den 3. i formiddagstimerne rykkede frem.

Ved „Beaston Hill" saa man fra vogntoget magasstakke brænde og negre skjule sig hist og her paa markerne. Da soldaterne ikke kunne trænge gennem de mandshøje sukkerrør, affyrede de nogle skud og satte i løb hen ad vejen til „Anna's Hope", hvor en flok oprørere netop plyndrede forvalterboligen

og forraadskældrene. Negrene flygtede uden modstand, men enkelte blev skudt paa flugten, og frivillige kunne føre en del fanger til Christianssted. Det lykkedes ridende plantere at slukke branden paa „Peter's Rest" saftstation. Her samledes hele guvernørens styrke for at holde krigsraad. Man besluttede at drage frem ad Centerlinien til Frederikssted, og der gik bud til Christianssted om at afsende ammunition og proviant. Ved „La Reine" forlod planterne trods guvernørens ordre hovedstyrken og bøjede mod nord ved „Bonne Esperance". Heldet fulgte de egenraadige. Ved „Glyn" lykkedes det dem at splitte en flok oprørere, der havde stukket saftstationen i brand. Fra toppen af Kingshill stirrede guvernøren og hans mænd ind i tætte røgskyer, der skjulte landet mod vest, og nye brande opstod samtidig paa nordsiden. Gardes styrke drog videre ad Centerlinien uden at efterlade vagtposter. En halv time senere dukkede en flok negre op paa sydsiden og brændte bygningerne paa Kingshill.

En større bande havde ved „Carlton" stukket værkerne i brand, og i grøften ved hovedvejen laa her to mishandlede lig. Det var to vogtere, som løjtnant Ostermann havde posteret ved bagagevognene. Fordrevne negre fra Frederikssted havde senere samlet sig ved „Høgensborg" for saa at falde over de to soldater og myrde dem med stokkeslag og stenkast. I ophidselse gik nu de hvide til angreb, og negrene flygtede rædde for livet til deres huse. Flere blev skudt under flugten, andre trukket frem fra deres skjulesteder og skudt uden pardon.

Om eftermiddagen kl 14½ naaede hovedstyrken Frederikssted. Her havde Ostermann ved udfald hindret landnegrene i at trænge ind i byen fra „Two Brothers". Der blev nu foretaget husundersøgelser i arbejderbyen. Ostermann ønskede en mere omfattende patruljering, men guvernør Garde afviste forslaget, utvivlsomt et alvorligt fejlgreb. Snart flammede nye brande op paa nordsiden, hvor mange plantager nedbrændte i løbet af natten.

I Christianssted var natten rolig. Den 4. oktober om morgenen red de frivillige atter ud for at fange oprørere, og ved „River" splittede de en flok. En del negre blev skudt. Men tropperne hvilede ud efter anstrengelserne og fik munderingen i orden. Iøvrigt var baade et engelsk og et fransk krigsskib rede til at yde militær hjælp, og guvernøren paa Porto Rico tilbød telegrafisk sin bistand. Den danske guvernør mente, at militærassistance var unødvendig og forsvarede senere denne sin holdning mod kritik fra planternes side. Dog laante man paa en engelsk korvet en del geværer til brug for de frivillige.

Oprøret ebbede ud. Allerede den 4. lod politimesteren i Frederikssted fangne negre under bevogtning deltage i slukningsarbejdet. Den 5. lod guvernøren paa alle plantager bekendtgøre, at landarbejderne skulle forblive paa de plantager, hvor de hørte hjemme. Var de draget bort, maatte de nu vende tilbage, da de ellers ville blive behandlet som oprørere. 18 oprørere slap i baad over til den engelske ø Tortola, og der blev uden resultat forhandlet om deres udlevering. Men paa St. Croix lykkedes det ret hurtigt at rense terrænet og fange oprørets ledere. Paa „Butlers Bay" blev 17 mand anholdt, og nye fanger blev daglig ført til forterne. Guvernørens smaastyrker fik assistance ikke blot af plantere og forvaltere, men ogsaa af arbejdere, der ville undgaa mistanke. Ordenens haandhævere gik frem med stor strenghed, der blev saaledes skudt efter flygtende fanger. En del arresterede kunne dog snart løslades. Omkring midten af oktober herskede der fuldstændig ro paa øen, og premierløjtnant Eggers kunne med 2 underofficerer og 25 menige afsejle med „Arno" til St. Thomas. I styrelsens tak til de frivillige hjælpere blev det paalagt forvalterne kun at gøre brug af vaaben til selvforsvar. Arbejdet blev efterhaanden genoptaget paa plantagerne, det gjaldt nu om at redde mest muligt af det høstudbytte, der oprindelig tegnede til langt over middel.

Den 5. oktober 1878 var der efter guvernørens ordre blevet nedsat en standret med overdommer P. P. Rosenstand som formand. Af ca 100 arresterede overførtes de mindre farlige til St. Croix' arresthus, men standretten afsagde ialt 12 dødsdomme over oprørsbevægelsens ledere. De fleste var mænd i tyverne,

Bygninger paa plantagen „William". Vestenden, St.Croix

og seks af dem var født paa andre vestindiske øer, John Lewis og Thomas Graydon paa Barbados, de fire andre paa henholdsvis St. Eustatius, Antigua, St. Kitts og Jamaica; blandt de indfødte anstiftere hørte James de Silva og Joseph Parris til de mest omtalte. Endnu mere udpræget var fremmedelementet blandt de 40 arresterede, der først i høsten 1880 opnaaede dom ved civildomstolene, efter at 336 af ialt 403 arrestanter paa et tidligt tidspunkt var blevet løsladt. Af 36 mænd var 11 født paa Barbados, 9 paa Antigua og 4 kom fra andre ikke-danske øer i Vestindien. De 4 domfældte kvinder var derimod indfødte. En del negre var allerede som børn eller purunge kommet til St.Croix, men det havde utvivlsomt haft sin betydning, at mange af oprørsmændene ikke fra deres første barndom var knyttet til øens plantager. Under opstanden lød der opfordringer til at slutte sig til dem fra Barbados („join the Barbadians"), og et af vidnerne fra Frederikssted vidste at fortælle om en slank, ikke helt sort mand, der sammen med en flok negre havde frydet sig over de første ildspaasættelser i byen. Men det var ingenting, havde han sagt, nej, saa skulle de have set den ild, man i sin tid præsterede i Bridgetown (paa Barbados).

I sammenligning med de mange hundrede blade i de senere forhørsprotokoller giver de sparsomme forhørsakter fra standretterne kun lidt. Hvad der kan vides om oprørslederne, maa stykkes sammen af spredte vidneudsagn. William Holder, kaldet Poor Fellow og født paa Barbados, mente, at opstanden var forberedt i længere tid og sandsynligvis paa øens vestende. Selv hørte han hjemme paa østenden, hvor man havde set ham rase og regere med sabel i haand under brandene paa „Fredensborg", „Kingshill" og „Slob". Men intet tyder med sikkerhed paa oprørsplaner i Frederikssted før 1. oktober, og meget taler imod. Der var heller ikke hold i rygtet om, at negrene i Christianssted skulle have talt om, at de inden aften (1. oktober) maatte være i Frederikssted, da der her var spektakler. Feltraabet „our side" var næppe noget aftalt tegn. Det hørtes første gang, efter at brandene i byen var udbrudt. Adskillige, der opholdt sig i Frederikssted 1. oktober, fandt, at negrene i deres fuldskab var mere urolige og brøsige end sædvanligt paa skiftedagen. En forvalter ville helst ud af byen snarest muligt, „da oktoberfolkene var vilde".

Men der er ikke megen tvivl om, hvad der satte oktobernegrenes tanker i bevægelse, da uroen først var begyndt. Tidligt paa eftermiddagen lød der klager over, at der ikke kunne faas pas, eller at der paa politikamret forlangtes flere daler for et pas; negre skulle være „stoppet" i Frederikssted paa vej til Crab

Island. Forvalteren John Hewitt fra „Bethlehem" saa negre bevæbnet med lange stokke og hørte en af dem sige, mens han dunkede stokken i jorden: „I say no more ten cents a day!" Langt mere tillokkende end den almindelige dagløn paa usle 10 cents (naar allowance blev trukket fra) var den højere løn, som porters fik, tit uden at deres arbejdspræstation kunne regnes for fuldt dagsarbejde. Paa „L. Bethlehem" arbejdede 20 à 25 porters under egen driver, paa „La Grange" 20, 30 eller endog 40 porters i en *gang*, men der var forholdsvis faa faste arbejdere. Ben James fra plantagen „Fredensborg" oplyste under et krydsforhør, at landarbejderne ofte talte om de saakaldte porters, der fik mere i løn og i alle maader blev begunstiget. Det var „a funny thing", at plantagens egne folk aaret rundt maatte arbejde for 10 cents om dagen, mens porters fik 20 og desuden kunne faa beverage (sukkervand) hver dag. Der blev ikke talt om nogen voldsom omvæltning, men negrene sagde ofte til hinanden: „Vi vil vente til den dag, vi bliver fri [nemlig 1. oktober], og saa gaa et andet sted hen." Det blev ikke – som paa „Little Love" – udtrykkelig sagt, at de hellere ville arbejde som porters. Den mest direkte (skønt vistnok tilfældige) antydning, var den bemærkning, William Holder otte dage før oprøret havde hørt en kvinde i Westend fremsætte: hun talte om, at folkene til 1. oktober „where (were) going to fight for more money". Under samtaler paa „Bettyshope" havde plantagearbejderne spurgt, om den lov, der skulle give dem større betaling, ikke snart kom, men havde dog i det store og hele arbejdet villigt før opstanden. Oprørslederne syntes klare over, hvor de havde deres modstandere. Paa „Morningstar" raabte Henry James til de passive plantagearbejdere, at det var dumt af dem at holde paa deres herre (Farrelly), da han var et ivrigt medlem af borgerraadet og saaledes med til at trykke arbejdernes „pris". En anden leder, Thomas Graydon, lod folkene paa „Sprat Hall" vide, at de ikke maatte sidde ledige, mens andre var ude „to fight for more pay" (at kæmpe for lønstigning). Paa „Anguilla" opfordrede man til at brænde hovedbygningen med den motivering, at ejeren var en af dem, der havde modsat sig højere arbejdsløn. Bemærkelsesværdigt nok ansaa en neger det aabenbart for en formildende omstændighed, at han kun havde raabt „our side" og ikke „no more ten cents" som adskillige andre.

Efter det hidsige men slet organiserede oprør i Frederikssted havde lederne øjensynlig mere maalbevidst forberedt felttoget i landdistrikterne. Den sigtede Francis Buffert forlod St. Georges den 2. oktober om morgenen for at besøge sine forældre i Frederikssted efter branden. Paa landevejen mellem „Høgensborg" og „Carlton" traf han en mængde negre, der sad paa broen eller stod paa vejen, og stadig flere strømmede til fra by og land. Hver gang en skare naaede frem, lød raabet „our side", der – saa vidt han forstod – først lærtes af negre, der kom fra Frederikssted, mens mange „oppe fra landet" ikke kendte det. Naar nogen ikke besvarede feltraabet, fik de prygl af de andre, der alle havde stok i haand, mens mange havde tørklæde om hovedet i stedet for hat, „tegn paa, at de var ude paa kommers". Midt i udskejelserne forekom der virkelig en del „kommers", der røbede negrenes barnlige natur. Ved „Paradise" gik de, paa Don Quijotes vis, til angreb paa en vejrmølle, idet de raabte op mod de svirrende møllevinger: „Disse fire fyre vil ikke staa stille – saa maa de brænde!"

Paa mange plantager ønskede negrene oprigtigt at holde sig i ro. De saa med bange anelser uvejret trække op, men havde i reglen valget mellem modstandsløst at lade sig rive med eller liste af og skjule sig, til oprørerne var borte. Det sidste var ingen let sag, naar den ene flok fulgte tæt efter den anden. Ved forhørene kom det for dagen, at adskillige havde grebet til den udvej at trække sig hen imod et sukkerstykke under synlig forberedelse til at træde af paa naturens vegne, og naar de først havde dukket sig, fik de travlt. Men ofte tog en bandes ledere sig ubarmhjertigt af dem, der prøvede at stikke af eller forsvinde i negerbyen. Plantagenegre, der ville slukke ilden, før banden drog bort, blev truet paa livet. Da planteren Farrelly søndag den 6. oktober vendte hjem til „Lower Love", stimlede plantagenegrene sammen om ham og fortalte, at brandstifterne var folk, der tidligere havde tjent paa plantagen.

En sukkermølle paa plantagen „Castle Coakley", Fr. v. Scholtens skitsebog

Om sig selv sagde de kun, at de slet ikke var gaaet med, og Farrelly var tilbøjelig til at tro dem, med et par undtagelser. Men driverens datter paastod, at hun var den eneste kvinde paa plantagen, der havde forholdt sig rolig. Til de skikkelige hørte ogsaa den „nogenlunde forstandige" Joseph Spencer fra „Høgensborg", der „fremstillede sig selv som en stakkels sort neger, der altid søger at holde sig selv paa rette vej", og om hvem det i forhørsprotokollen saa rørende hedder: „Han tænkte endog, da disse begivenheder indtraf, paa at blive konfirmeret, og lader meget forknyt over, at det er forhindret". Den skuffede konfirmand in spe var 43 aar gammel.

I virkeligheden havde selv „paalidelige mænd" haft svært ved at holde sig uden for excesserne. Uviljen hos deres egne var for stærk. Den 2. oktober kunne forvalteren paa „River" ikke faa sine folk i arbejde; de blev i negerbyen, og selv maatte han fortrække som sine kolleger. Paa „Mt. Pleasant" lød der høje raab om, at plantagen havde en del „big men", som ikke ville vise sig, men de burde ud at slaas for „freedom". Ogsaa paa „Diamond" blev der raabt, at de „tykke negre" skulle komme frem. Paa „Upper Love"-kanten fik negrene drivere og andre opsynsmænd til at raabe „our side" og virkelig gaa med – hvis det da ikke i tide var lykkedes dem at slippe bort. Men kun i faa tilfælde var der øjensynlig tale om mere eller mindre velovervejede hævnakter.

Forhørsprotokollerne viser mer eller mindre klart begivenhedernes udvikling fra plantage til plantage, og som et typisk eksempel skal branden paa „Castle Coakley" omtales. Her var der en forholdsvis „ringe folkebesætning", kun 8 à 9 1. klasses arbejdere, men mange kvinder og børn. Da en „bande" (som det altid hedder i forhørssproget) rykkede frem den 3. om morgenen, som sædvanlig under raabet „our side", stod de fleste beboere i gaarden tæt uden for negerlandsbyen. Richard Lewis, der var en

slags værksforvalter, løb hen for at slippe kreaturerne ud af folden. En af bandens førere, William Arnold fra „Upper Love", fik ham i stedet til at ringe med klokken; han gav sine ordrer med sabel i haand og udpegede stedet, hvor ilden skulle antændes. Paa sin vej havde banden passeret nogle magasstakke, og en af førerne hældte nu lidt af en flaskes indhold – formodentlig kerosin (petroleum) – paa en stump magas, der blev stukket i brand og kastet ind i magashoben.

Mens dette gik for sig, blev proviantkælderen opbrudt og plantagens folk tilkaldt, for at de kunne faa deres melrationer. Nogen ordentlig uddeling fandt dog ikke sted, enhver hjalp sig selv. Lige over kælderen laa forvalterboligen, som samtidig blev raseret, og nu gik det løs med ildspaasættelser. Baade mænd, kvinder og børn kom løbende med magas, og Francis Lennard optraadte med petroleumsflaske i haanden. Man hørte Clara Thomas raabe:„ Give a light!" og straks efter stod forvalterhuset i flammer. William Arnold hævdede, at det ikke skete efter hans ordre, da det brændende hus laa alt for nær negerbyen, men førerne kunne ikke altid skaffe sig lydighed.

Som paa mange andre plantager var forvaltere og drivere blevet advaret før bandens komme. Paa „Castle Coakley" søgte Charles Bradshaw forgæves efter driveren i negerbyen. Han havde skjult sig i et sukkerstykke, og Clara Thomas maatte nøjes med at slaa hans madpotte og komfur i stykker. Driveren fandt man ikke, men derimod fiskeren Wilhelm Poulsen fra Christianssted, der havde overnattet paa plantagen og nu af angst for de bevæbnede skarer skjulte sig i negerbyen. Da Poulsen ikke besvarede „our side"-raabet, faldt man over ham med stokkeslag og sabelhug, saa han halvt bedøvet sank til jorden. Der lød ophidsede raab om at kaste ham paa baalet, men Mary Carter fik ham i tide bragt i sikkerhed. Han maatte senere paa hospitalet et par maaneder som følge af mishandlingen. – De dramatiske optrin paa „Castle Coakley" tog en brat ende, da „et sort eller gult fruentimmer" meldte, at nu kom „the volunteers" (de frivillige, d. e. planternes korps) hen ad vejen – saa hastede oprørsskarerne videre.

En stor risiko var det, at flere bander samtidig var ude. De største var øjensynlig de farligste. Paa „Bettyshope" havde den skotskfødte forvalter, William Peebles, faaet sin familie skjult i negerbyen, da han saa en flok negre tone frem i landskabet. Lederen befalede dog sine folk, at de ikke maatte slaa noget itu, og banden drog atter afsted, da den havde faaet, hvad forvalteren havde af mel og brød. Men faa minutter senere ringede klokken atter. Det var en østfra kommende bande paa ca 1000 negre, som de først ankomne havde sluttet sig til, og som nu med William Jones som anfører brød forraadskælderen op, drak rom og derefter stak ild paa. Forvalteren maatte da flygte.

I flere dage gik oprøret sin gang. Drik og ophidselse, fanatisme og massesuggestion øvede sin virkning. Under de senere forhør led negrene betænkeligt af hukommelsestab og gjorde mest muligt ud af deres tømmermænd. Ingen havde set, hvem der satte ild paa eller pryglede drivere, det hele foregik „in no time". Om førerne vidste man kun lidt. Enkelte synes dog at have været stolte af rollen som „captain" og spillede den med et skærf af rødt flonel om hovedet eller med andre udmærkelsestegn. En af de formodede førere fra branden og plyndringen paa „Castle Coakley" kunne dog henvise til, at en anden bar geværet! Vaaben var det smaat med: gamle sabler, sukkerøkser, stokke og møggrebe var det almindelige, og saa havde man jo i reglen petroleum og tændstikker. Ilden, den frygtede og farlige fjende, var blevet en fanatisk forbundsfælle, et vaaben som de hvide ikke kunne overvinde, og som lod de sorte opleve et paa een gang festligt og rædselsfuldt skuespil.

Bagefter ville negrene nødigt vedgaa at have været med til brande og voldshandlinger. Adskillige af dem havde tværtimod advaret mod den slags. Med lettere sind tilstod de deres andel i plyndringerne. Det var synd, at mel og sulevarer skulle gaa til spilde – ikke at tale om den dejlige rom. Kvinderne slæbte fødevarer og andre gode ting med sig. Flere af dem hidsede desuden mændene op med deres raab eller deltog med vildskab i voldsomme begivenheder. Sagn har siden omspundet „Queen Mary" (Mary

Ruin paa plantagen „Grove Place"

Thomas), der regnede sig selv for „captain" og fulgtes med Thomas Graydon og Daniel Philip. Forhørsprotokollerne omtaler hende som „en lille undersætsig sort én, som blev kaldt dronning". Hun havde iøvrigt tidligere faaet slagtilfælde og været paa hospitalet, for resten ogsaa i fængsel. I forhøret paastod hun, at vel havde hun været i Frederikssted og set et par af anførerne ved fortet, men hele onsdagen havde hun opholdt sig paa „Sprat Hall" og slet ikke tænkt sig at deltage i negrenes togter. Graydons opfordring havde dog næppe karakter af trusel, som hun ville hævde. Med et hvidt lommetørklæde viftende fra sin kæp var hun draget med og havde senere pralet med sine bedrifter som „dronning". Hun var blandt dem, der styrtede ind i husene og slog itu, hvad der fandtes, og paa plantagen „Punch" havde hun raabt, at de, der ville slukke ilden, burde halshugges. Paa dette tidspunkt havde de rapsede drikkevarer aabenbart gjort hende lystig. Ogsaa Rebecca Frederik havde hjemme paa plantagen („Upper Love") pralet af sine bedrifter, og et par kvinder havde ivrigt taget del i mordet paa de to soldater ved „Carlton", det uhyggeligste af de blodige optrin under oprøret.

Tidligt den 2. oktober var disse to mænd kommet ind paa plantagen. De fik bagagevognen fraspændt og sad i ro ved kaffen, da en stor sværm negre med John Christia og den sorte amazone Agnes (Axelline Salomon) i spidsen nærmede sig gennem negerbyen. Soldaterne søgte tilflugt i staldene, men løb, da de blev opdaget, hver til sin side forfulgt med stenkast. Begge naaede de tilsidst foden af trappen bag huset, hvor de faldt for sten og stokkeslag og blev pint til døde med de vaaben, angriberne havde ved haanden, deriblandt soldaternes egne sabler. To kvinder var blandt de vildeste og mest ubarmhjertige angribere, men vidnerne dækkede navnlig over den ene, en nygift kone. Folkene fra „Carlton" samlede soldaterne op, mens de endnu kunne røre lemmerne, og kørte dem i en kærre ud paa vejen. De maatte ikke dø i gaarden, for saa ville de spøge paa plantagen, hørte et af vidnerne en mand sige.

Forhørene viste, at det var „forbundet med mærkelige vanskeligheder at naa til paalidelige oplysninger". Heller ikke de nærmere omstændigheder ved planteren G. Fontaines død blev tilfredsstillende klarlagt. Han havde forgæves søgt at ride ind paa Frederiksfort, og idet han vendte om, kom han ud for en regn af sten og konkylier. Han styrtede af hesten, og fik nu et slag over panden, saa blodet strømmede. Et rygte, der ville vide, at en neger havde taget hævn for en afstraffelse 8 aar tidligere, kunne ikke bekræftes, og det syntes bevist, at en mulat havde tilføjet ham det dræbende slag. – Kun de nævnte tre hvide blev dræbt, men paa „Allandale" fik ejerens søn, den unge Charles Flemming, ikke mindre end 9 saar, og Julia Roeback, der drev smaahandel paa „Upper Love", blev ilde medhandlet af stokke- og piskeslag. Hun havde skældt negrene ud for tyve og røvere, og de tog hende aabenbart paa ordet: mens en økse blev svunget over hendes hoved, maatte hun fortælle, hvor hun havde sine penge.

Halvandet aars undersøgelser i oprørssagen sled haardt paa rettens folk. Saavel byfoged C. F. V. Sarauws som politimester A. V. F. Forsbergs helbred vaklede, og en stor del af forhørene holdt overdommer Ph. P. Rosenstand alene. De fleste sigtede kom snart paa fri fod, man havde ikke plads til dem i fængslerne og kunne jo heller ikke straffe den halve befolkning. Dødsdømt blev som nævnt, foruden de 12 ved standretten, 40 personer, mens retslig forfølgning af alle andre implicerede blev opgivet. Der blev appelleret til højesteret. Efter indgaaende undersøgelser, „mere ledet i forsonligheds end i forfølgelses aand", tilraadede en i december 1878 nedsat undersøgelseskommission almindelig amnesti. Det skete næppe blot af hensyn til negerbefolkningen. Mange plantere og forvaltere var i forstaaelig ophidselse faret voldsomt frem mod oprørerne og havde i flere tilfælde dræbt negre, uden at det kunne opfattes som rimeligt selvforsvar. Skulle disse sager nøje undersøges, ville det føre mange ubehageligheder med sig, og det maatte „synes en haardhed imod det lille samfund, der, da den første panik var ovre, bar sit negeroprør godt". Man undlod derfor proces og undskyldte de hvide drabsmænd med, at de som frivillige havde en slags autorisation og opfattede det som en ret til at bruge deres vaaben – endog mod undvigende negre. Da nærmere efterretninger om denne sag halvandet aar senere kom til Estrups kundskab, laa forholdene saadan, at undersøgelsen praktisk talt ikke *kunne* genoptages. Men ansvaret var guvernør Gardes, og han maatte tage sin afsked uden – som han først forsøgte – at skyde sig ind under folketingsflertallets krav om „udrensning" (som den myndige konseilspræsident ikke agtede at tage hensyn til!). I folketinget blev visse arbejdsgiveres brutale fremfærd, under dække med kolonialstyrelsen, skarpt paatalt af oppositionen, og Estrup svarede bl. a. med en karakteristik af den „negergodmodighed", der kostede de to soldater livet. – Antallet af dræbte landarbejdere blev opgjort til ca 60, foruden de 12 henrettede og 14 kvinder, der omkom paa „Grove Place", da romfadene brændte.

Som antydet kunne det næppe siges, at myndighederne og den hvide befolkning fra første færd havde handlet uangribeligt, men de fleste af politiets og militærets dispositioner lod sig dog under de givne omstændigheder forsvare. Der laa jo intet dansk orlogsskib ved øerne, og den vestindiske hærstyrke var blevet stærkt reduceret. Endda havde man utvivlsomt ret hurtigt kunnet slaa opstanden ned, hvis man fra Christianssted straks havde sendt hele den undsætningsstyrke, som paa nogen maade kunne undværes. Men ledelsen turde ikke lade Østenden forsvarsløs, og autoriteterne viste unægtelig „en beklagelig mangel paa omsigt". Politi til hest kunne have skaffet oplysninger om oprørsskarernes størrelse og bevæbning, samt hvor de befandt sig. Guvernøren burde, før „Arno" afsejlede, have modtaget meddelelse om undsætningen af Frederikssted, saa han straks kunne have givet viceguvernøren instrukser. Og havde guvernør Garde før sin noget forsinkede landstigning vidst, at der endnu kun var ubevæbnede „mordbrænderskarer" nord for Centerlinien, ville han ad korteste vej have kunnet splitte oprørerne med eet slag. Hele omraadet øst for Kingshill ville da have været reddet. I stedet maatte man gribe til sendrægtige og usikre forholdsregler og holdt sig for længe i defensiven. Natlige ekspeditioner uden bestemt maal

Vestindiske tropper 1880

og paalideligt kendskab til terrænforhold maa i reglen mislykkes. Og den 3. oktober, da flere bander drog hærgende frem, men dog paa tre punkter blev slaaet tilbage, var ordensmagten ikke stærk nok til at angribe baade ad Centerlinien og begge sideveje.

Om de dybereliggende aarsager til den arbejderrejsning, der blussede op som ild i bomuld, var der nogen uenighed. Pressen, ikke mindst den europæiske, saa i de 30-aarige arbejdsregulativer kilden til en længe ulmende misfornøjelse, og guvernøren var tilbøjelig til at støtte denne opfattelse i sine meddelelser til kolonialraadet 7. november. Men præsident J. A. Stakemann havde et noget afvigende syn paa forholdene. Trods mange misgreb havde efter hans mening arbejdsanordningen fra 1849 stort set dannet grundlaget for en mere rolig og tilfredsstillende udvikling, end man kendte paa andre vestindiske øer, der ikke havde en tilsvarende ordning. Man maatte ikke glemme, at den lige arbejdsløn skulle beskytte de plantager, der fra naturens haand var karrigt udstyret, mod den ubundne konkurrence. Den var ikke som løsgængeribestemmelserne rettet mod arbejderne. Uheldigvis havde arbejdsgiverne ofte saboteret dette beskyttelsesprincip, og man havde forsømt at indføre stærkt paakrævede forbedringer.

Guvernørens modbemærkning: at opretholdelse af aarskontrakt, provisionsgrunde m. v. dog ikke ville fjerne det „absurde forhold", at fælleskogeriets arbejdere var frit stillet i modsætning til plantagearbejderne, gav Stakemann lejlighed til at betone, at sukkerkogeriet jo ikke var bundet af arbejdsregulativerne. Naturligvis var det uheldigt med de to sideløbende arbejdsforhold, men hovedfejlen laa hos planterne, der antog arbejdere paa lignende betingelser som faktoriet. Fælleskogeriets arbejdsforhold burde ordnes ved aftaler med ejerne af plantager, hvor der laa stationer, saaledes at planterne

lod det nødvendige arbejde udføre af deres egne folk. Orden og tilsyn med arbejdet var i det hele tiltrængt rundt om paa plantagerne.

Fra de skadelidte plantere lød bitre klager. 14. november mødte 21 plantere og forvaltere op hos den britiske vicekonsul John E. Bois for at protestere i anledning af de store tab, der „direkte skyldtes visse handlinger fra de lokale autoriteters side". Som særligt uheldige „acts" anførtes 1) reduktion af militærstyrken, uden at politiet var blevet forstærket, 2) undertrykkelsen af en landpolitilov i kolonialraadet, 3) godkendelsen af centralsukkerkogeriets brud paa arbejdsregulativerne, samt 4) mangelen paa hurtige forholdsregler, der kunne have standset mordbrandene paa et tidligt tidspunkt (bevæbnede frivillige havde gentagne gange tilbudt at samarbejde med militæret). Endelig blev det misbilliget, at myndighederne havde afslaaet tilbud om militærassistance fra en naboregering.

Guvernementet kunne ikke erkende, at de paastaaede mangler var „skadegørende handlinger", og protesten blev karakteriseret som et illoyalt skridt. Underskriverne havde faktisk ved henvendelsen til den engelske vicekonsul paakaldt en fremmed regerings intervention. Deres klage var rettet mod love og autoriteter paa det sted, hvor de boede og derfor skyldte lovene lydighed. Med større ret havde en del plantere henvendt sig direkte til regeringen med erstatningskrav, men sagen maatte forelægges rigsdagen, og de politiske forhold i moderlandet forsinkede afgørelsen.

Plantageødelæggelserne var meget store. Af 80 plantager i de mest hærgede distrikter – især Kongens, Dronningens og Prinsens Kvarter samt Nordside- og Vestendekvarterne – var kun 37 reddet. Skaden paa ialt 53 plantager blev opgjort til 603.800 vestindiske dollars, hvortil kom et tab paa $70.000 paa grund af forsinkelse med høsten. Paa 9 plantager blev skaden vurderet til mindre end $5000, paa 19 til $5000–10.000, paa 17 til $10.000–20.000 og paa 7 til over $20.000. Størst var skaden paa plantagerne „River", „Plessens" og „Mt. Pleasant", „Carlton", „Whim" og „TwoWilliams", „Concordia", „Good Hope" og „Camporico" samt „Wheel of Fortune". Paa de allerfleste plantager var værkerne nedbrændt, i ca 30 tilfælde tillige hovedbygning og forvalterbolig, og paa enkelte plantager var ogsaa en del arbejderboliger blevet ildens bytte. Produkter var ødelagt ved 48 plantager, møbler og andet indbo paa 43. Derimod var der kun omkommet faa husdyr, skønt 15 stalde nedbrændte. Fra 24 plantager opgives agerbrugsødelæggelser paa ialt 879 acres (agre), vurderet til $83.320, men varierende fra 300 til $10.500 for den enkelte plantage. Her var tabene ved høstens forsinkelse ikke medregnet. Endelig havde 7 skadelidte uden for sukkerplantagerne et tab paa $1855.

Ved tabsopgørelsen var den største gruppe (A) skadelidte plantageejere, der endnu maatte anses for velhavende og kun undtagelsesvis havde behøvet mindre kontante forskud for en kort tid, ialt 15 plantere, hvis tab blev vurderet til $163.600. Andre 13 med en skadesvurdering paa $159.885 (B) var ikke netop trængende, men dog vanskeligt stillet som følge af konjunkturerne. Derimod var 10 plantere „paa grund af de mange aars ulykker og specielt for plantagerne „Work & Rest", „Diamond" og „Ruby", „Castle Coakley", „Slob" og „Barren Spot"s vedkommende ved tabet af den største del af forrige aars høst ved fælleskogeriets standsning – nu ved oprørets ødelæggelser ligefrem komne i trang" (C). Skaden var her opgjort til $75.344, mens 10 plantageejere, der levede i udlandet, havde et samlet tab paa $164.470 (D). Endelig kunne skaden paa 2 plantager, der var overtaget af staten, og 3 under skifterettens behandling tilsammen anslaas til $40.500. Mens A, B og D-grupperne helt overvejende talte engelske navne, omfattede C-gruppen en del danske, saaledes V. C. Hvidt, H. Riis, Chr. Holm og J. Arendrup. I Frederikssted blev ødelæggelserne vurderet til ca $297.000, hvoraf $11.516 var et tab for kolonialkassen (toldbodbygning, retshus, skolehuse m.v.). Skaden paa faste ejendomme var $101.200, ret lige fordelt mellem 50 trængende husejere og 23 mindre trængende. Mere omfattende var tabene ved

ødelagte varer, møbler, klæder etc, der tilsammen blev opgjort til $184.000, hvoraf dog 9 ikke særlig trængende skadelidte tegnede sig for rigeligt $103.000.

Planterne behøvede hurtig hjælp for at faa sukkerværkerne istandsat og redde aarets rige afgrøde, og guvernøren fremhævede i skrivelser og telegrammer til hjemlandet, at hurtig hjælp var dobbelt hjælp. Skaden anslog han faa uger efter ødelæggelsen skønsmæssigt til 500–700.000 vestind. dollars, hvortil kom tab ved erhvervsstandsningen. Som finansminister tog Estrup sig energisk af sagen og stillede i november forslag om at laane St.Croix' kolonialkasse 1.200.000 kr og samtidig forhøje det laan, man i 1876 havde ydet fællessukkerkogeriet. Men forslaget mødte stærk modvind i folketinget, ikke mindst hos den moderate venstregruppe, der henviste til, at staten efter de langt større ødelæggelser paa øerne i 1867 kun havde ydet et tilskud paa $56.000. Et radikalt mindretal (Berg-Hørup) ønskede nedsat en kommission med 1 kongevalgt og 2 rigsdagsvalgte medlemmer, der kunne foretage „en omhyggelig undersøgelse af samtlige omstændigheder vedrørende opstanden, saavel som overhovedet af øens landøkonomiske, finansielle, administrative og sociale forhold". Resultatet burde blive en række reformer, navnlig en mere hensigtsmæssig og human arbejderlovgivning, med opgivelse af 1849-anordningen, selvejendoms fremme og en forbedret kreditlovgivning. Berg og Estrup havde vistnok ønsket at naa til forlig i denne sag, men 9. december 1878 forkastede folketinget regeringsforslaget. Estrup svarede med at opløse tinget og udskrive et nytaarsvalg, der gav Højre fremgang.

Regeringen afventede ikke rigsdagens sammentræden, men meddelte allerede i december guvernøren, at den nødvendige hjælp med høsten for øje ville kunne ydes uden særlig lovhjemmel ved udlaan af statens rentebærende midler mod sikkerhed i aarets høst (efter reglerne i plakat af 14. maj 1823). Ved anordning af 17. januar 1879 blev guvernøren bemyndiget til for kolonialkassen at optage et laan paa $300.000, der kunne yde planterne forstrækning til istandsættelse af sukkerværker og bygninger samt til arbejdslønninger i penge og naturalier. Ogsaa grundejere i Frederikssted skulle kunne opnaa laan til genopførelse af deres ødelagte ejendomme.

Paa rigsdagen kritiserede oppositionen finansministerens egenmægtige fremgangsmaade. Estrups anordning var i Bergs øjne „en lille fjern slægtning" af provisoriet i 1877, og Hørup ironiserede over „de sukkerdyrkende patrioter" paa St.Croix, der ikke syntes tilfreds med den halve mill. kr, Estrup havde sendt dem pr telegram, men ønskede statens støtte ud i fremtiden. Ogsaa fra Højres side blev det skarpt paatalt, at en række plantere ikke blot krævede den danske stats støtte, men desuden rettede en henvendelse til en fremmed stats repræsentant. Om hjælpens nødvendighed var der dog ikke større uenighed, og regeringen fik uden vanskelighed gennemført en lov, der sikrede de skadelidte Frederikssted-borgere en understøttelse paa $55.000 og desuden ydede dem et laan paa $50.000, som de skulle afbetale i løbet af 10 aar.

Den kommission, der blev nedsat 28. december 1878, var ganske vist ikke sammensat efter oppositionens ønske. Men dens formaal var ikke snævert begrænset til en undersøgelse af oprørets aarsager og den mest hensigtsmæssige form for hjælp. Kommissionen havde endvidere til opgave at stille forslag om midler til at hindre en gentagelse, og resultatet blev en række overvejelser, der syntes en god startbane for økonomiske, sociale og kulturelle reformer.

DANSK VESTINDIEN

1880–1917

REFORMFORSØG OG SALGSFORHANDLINGER

AF

GEORG NØRREGAARD

REFORMER EFTER OPRØRET

Den ligegyldighed for de vestindiske øer, som var saa stærkt udbredt i moderlandet, blev ikke afløst af nogen større interesse efter negeroprøret i 1878. Kun faa havde tanke for øerne og deres befolkning. Kun faa virkede for at bringe noget økonomisk ud af kolonierne. Oprøret var kommet som en smertelig skuffelse for de hjemlige myndigheder; man havde ikke haft sans for, at negrene kunne være utilfredse med forholdene. Ud fra de raadende liberalistiske anskuelser maatte man tro, at alt var godt, naar slaveriet var ophørt. Forbindelsen mellem Vestindien og Danmark var ikke livlig nok til, at ret mange i hjemlandet havde føling med forholdene derude. Hvad der var hændet, formaaede heller ikke at sætte større kredse i bevægelse for reformer. Dog var det klart, at situationen krævede visse foranstaltninger.

Den 28. december 1878 nedsatte man derfor en kommission til at undersøge oprøret og den skade, det havde forvoldt, og gav den ordre til at overveje, hvad der kunne gøres for at hindre nye oprør. Kommissionen kom til at bestaa af den tidligere guvernør Frederik Schlegel som formand, statsrevisor Martin Levy, der en kort tid havde tjent som chef for koloniens centralbestyrelse og nu var direktør i Handelsbanken, og oberst Carl Tvermoes, der var en af højres støtter i folketinget. Disse tre herrer foretog en hastig rejse til Vestindien med knapt to maaneders ophold paa øerne og afgav betænkning allerede den 1. maj 1879. De arbejdede imidlertid med stor flid; ikke alene naaede de at gennemgaa forhørsprotokollerne om oprøret og taksere ødelæggelserne, men ogsaa at forhøre en mængde mennesker, saaledes at de var i stand til at udtale sig om de dybere liggende aarsager til oprøret og til at foreslaa reformer, i alt fald paa St.Croix. Deres betænkning forenede social forstaaelse med en konservativ vilje til at styrke autoriteterne og sikre den lovlige orden, og den angav forskellige veje til at opnaa en bedring i øernes finansforhold og styrke kolonialkasserne.

Til forebyggelse af nye oprør foreslog kommissionen, at et velbemandet orlogsskib skulle have station ved øerne, at et kaserneanlæg skulle oprettes paa Kingshill midt paa St.Croix, at byerne skulle forsynes med borgervæbninger paa grundlag af tvungen tjeneste, og at man paa landet organiserede et beredent patruljekorps af plantere og forvaltere. For at tilvejebringe en ændring i arbejdsforholdene skulle de bestaaende arbejdsregulationer afløses af en tyendelov, som fastslog baade arbejdsgivernes og arbejdernes gensidige pligter og rettigheder, navnlig ogsaa opsigelsesfristernes længde. Desuden skulle en løsgængerlov kurere „de dovne og slette elementer i arbejderbefolkningen", der kun ville arbejde et par dage om ugen og for resten hengive sig til deres magelighed. Statens plantager kunne omdannes til tvangsarbejdsanstalter med et særligt arbejdsreglement. Der skulle dog ogsaa være plads for en offentlig fattigforsørgelse og træffes visse foranstaltninger til gavn for befolkningens sundhed og for dens skolegang. Navnlig burde der lægges vægt paa at oplære ungdommen til en bedre moral og drage den bort fra forældrenes indflydelse; man burde arbejde paa at formindske den bestaaende sociale forskel. Det hedder i denne forbindelse: „I meget, der nu lægges den farvede befolkning til last, har den hvide sin rigelige andel, idet den langtfra at hæve den anden op til sig, ofte har benyttet sig af dens svagheder og laster og derved skabt en mængde tvetydige forhold, som nu stiller sig som hindringer for den sammenarbejden i social henseende, der er en hovedbetingelse for en hurtig fremadskriden af civilisationsarbejdet".

Kystparti i Dansk Vestindien. Efter maleri af Fr. Visby

Ved siden af det kulturelle arbejde, som ville virke paa de kommende generationer, anbefalede kommissionen ogsaa en hurtig udbredelse af husmandsbruget, idet den regnede med, at bofaste *squatters* ville være interesseret i opretholdelse af ro og orden. Ved at sælge deres høst til fællessukkerkogeriet maatte de antages at kunne skaffe sig et taaleligt udkomme. Fællessukkerkogeriet anbefaledes stærkt som et led i sukkerproduktionens forøgelse; det var i stand til at presse en større sukkerprocent ud af rørene end de gammeldags møller, og det medførte en besparelse i arbejdskraft, som var velkommen under den voksende mangel paa dueligt mandskab. For at gøre klimaet noget fugtigere foreslog man endvidere skovfredning og skovplantning.

Til slut søgte kommissionen at gøre op, hvad det ville koste at gennemføre forslagene. Kun paa administrationens konto turde man regne med besparelser. Ellers ville der overalt blive brug for større beløb, end man hidtil havde anvendt, og følgen var, at man maatte imødese et større underskud end det, man allerede var vant til. Man kom til det resultat, at de aarlige udgifter for St.Croix ville beløbe sig til 203.545 vestindiske dollars, medens indtægterne kun turde anslaas til 151.303 dollars. Man overvejede da forholdsregler, der kunne bidrage til at skaffe balance, og Levy foreslog skat paa indkomst og paa forbruget af rom. Schlegel og Tvermoes mente, man skulle være forsigtig med nye skattepaalæg, især paa en tid, da St.Croix endnu led under følgerne af oprøret. De tre herrer enedes sluttelig om, at den danske statskasse burde overtage udgifterne ved den vestindiske hærstyrke, og staten til gengæld have bidrag fra kolonialkasserne.

Paa det finansielle omraade havde kommissionen saaledes ingen trøst at bringe den danske finansminister, som paa det tidspunkt var Estrup. I første omgang blev det tværtimod nødvendigt, at regeringen i København imødekom det oprørshærgede St.Croix og bevilgede en understøttelse til de skadelidte i Frederikssted. Ligeledes viste man imødekommenhed over for dem, der havde faaet deres bygninger og sukkerværker paa landet ødelagt. Samtidig gennemførtes en lov af 21. marts 1879, der i lighed med tidligere foranstaltninger fritog kolonialkassen paa St.Croix for bidrag til de almindelige statsfornøden-

heder for de to kommende aar. Ogsaa i de følgende rigsdagssamlinger søgte Estrup at faa vedtaget love om fritagelse for bidrag til statsfornødenhederne; men i denne visnepolitikkens tidsalder kunne han ikke opnaa folketingets samtykke dertil. Der skete dog intet herved; bidragene blev ikke betalt; kolonialkasserne havde vedvarende store underskud, som den danske finanskasse maatte dække, og kolonialraadene vedblev at disponere paa statskassens bekostning. 1874–82 beløb det gennemsnitlige aarlige underskud for St.Thomas og St.Jan sig til 16.073 vestindiske dollars, for St.Croix til 33.369 vestindiske dollars, og saaledes vedblev det aar efter aar fremefter. 1882 havde staten 1.452.715 kr. eller 403.533 vestindiske dollars til gode hos de vestindiske kommuner. Underskuddet paa St.Croix laa i den følgende periode paa henved 100.000 kr. eller 27.777 vestindiske dollars om aaret, og paa St.Thomas og St.Jan var det stigende, saaledes at det ved aarhundredskiftet var næsten lige saa stort.

Naar det kunne gaa saa slet i finansiel henseende, skyldtes det til dels den sørgelige vending, der indtraf paa det økonomiske omraade i 80erne. Denne ændring i forholdene havde ikke sin aarsag i klimaet. Efter at tørken havde medført en række daarlige høstaar i 70erne, faldt regnen nu godt og rigeligt, saa sukkerhøsten blev stor og eksporten anselig. I begyndelsen af 1881 fik man tilvejebragt forstaaelse mellem planterne og fællessukkerkogeriet, og sukkeret indbragte derefter i et par aar et pænt overskud. 1884 indtraf imidlertid et alvorligt og uforudset fald i sukkerpriserne. Endnu 1883 var prisen paa muscovado (raasukker) i London 17½–20 sh; men i januar 1884 gik den ned til 17¼, i februar til 16½, i marts til 16, i april til 15, i maj til 14½, i juni til 14, i juli til 12 sh. Efter en smule opgang faldt prisen paany, saa den 1. oktober var 11 sh, steg saa lidt og faldt igen til 10¼ sh. Den dybere aarsag hertil var roesukkerets fremgang i Europa. Den særdeles gode høst, som netop dette aar bragte, hindrede, at det blev en katastrofe for St.Croix; men sukkerprisen kom aldrig mere op i de gamle højder; regeringen søgte at støtte sukkerdyrkningen ved udlaan (bureaulaan) af emigrationskassen; men direkte tilskud gav den ikke; fællessukkerkogeriet kom ikke til at give overskud, men blev 1886 overtaget som brugeligt pant af staten, fordi det ikke betalte renter af de 1,4 mill kr, det havde laant af statskassen ved starten.

Paa denne baggrund var det ikke at vente, at det skulle gaa let med gennemførelsen af de reformer, som kommissionen af 1879 havde foreslaaet. I første omgang drev man det da heller ikke videre end til at vedtage tyendelov og løsgængerilov til regulering af arbejdsforholdene. Begge fik kongelig sanktion den 24. oktober 1879 som anordninger, efter at de forud var vedtaget af de vestindiske kommuners kolonialraad. Kontraktforholdet blev herved givet fri, saa arbejdskontrakterne ikke mere skulle løbe et helt aar ad gangen til en 1. oktober. Hvis en kontrakt blev indgaaet for længere tid end 1 maaned, skulle det

Christianssted. Efter maleri af Fr. Visby

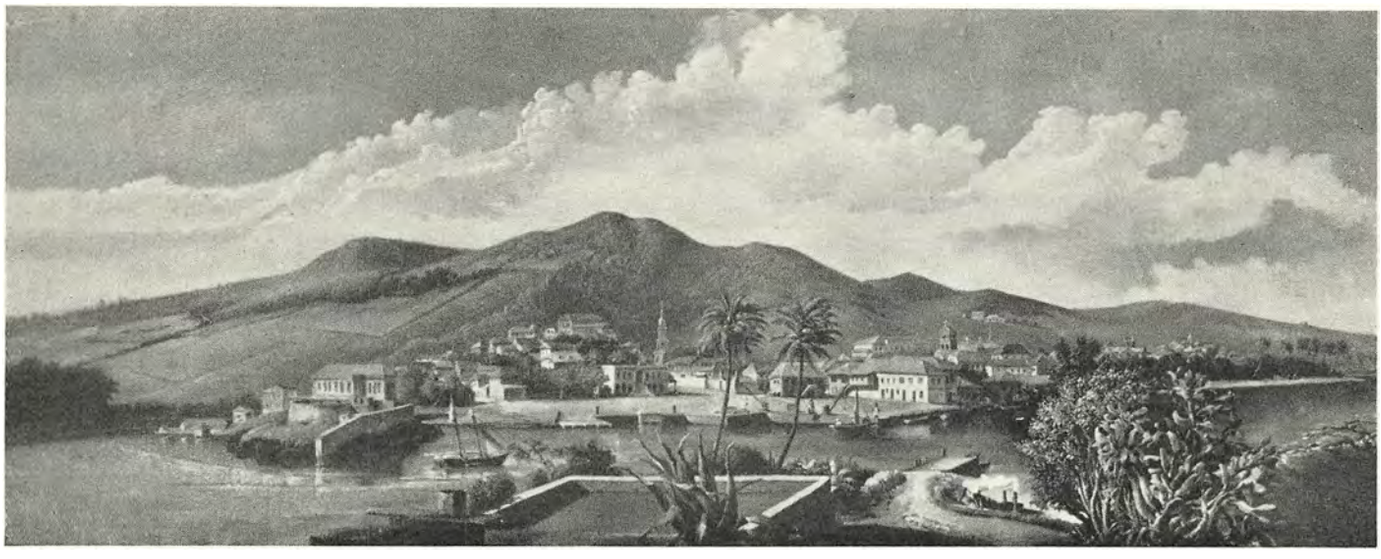

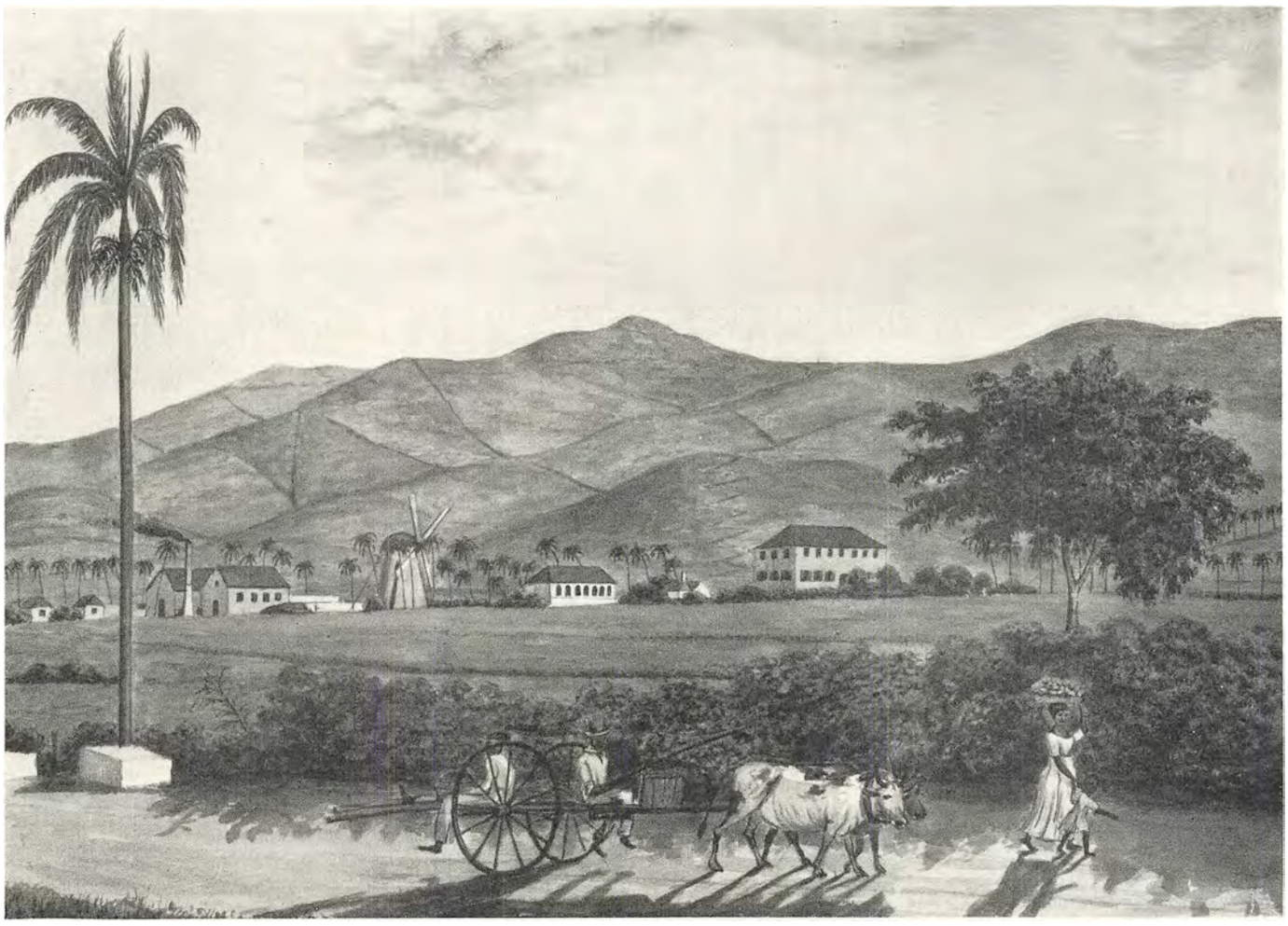

Plantagen „Property" paa St.Croix. Fra Fr.v.Scholtens skitsebog

dog ske i vidners nærværelse, og den skulle affattes skriftligt. Det blev nu ikke mere tilstrækkeligt at indføre kontrakten i plantagens journal; den skulle ogsaa meldes til politikontoret. For langvarige kontrakter vedblev opsigelsestiden at være 1 maaned, men for kortere tjenesteforhold 14 dage. Ogsaa fratrædelse fra tjenesten skulle meldes til politiet. Man vedblev at kræve, at arbejderne skulle forelægge bevis for opsigelse, før nye kontraktforhold maatte indgaas med dem. En række paragraffer fastsatte bestemmelser, der skulle tjene til at fastholde parterne ved den een gang indgaaede kontrakt; men der blev intet bestemt om arbejdsdagens eller arbejdsugens længde, om lønnens størrelse og beskaffenhed, om tildeling af jord og hus til arbejderen. Man bibeholdt kun den ordning, at arbejdsgiveren skulle tage sig af sine arbejdere, hvis de blev syge. Løslængeriloven var en forenkling af den tilsvarende lov af 18. august 1853, men med de samme hovedregler.

Som man kunne vente, førte den nye arbejdsordning til, at nogle af negrene forlod den sikre tilværelse paa plantagerne, opgav det faste tjenesteforhold, den gamle bolig og den lille køkkenhave, sagde farvel til grisen, hønsene og det lille køretøj, de havde lov at holde, og slog sig ned i byerne. Her bosatte de sig paa det tarveligste og arbejdede ofte kun nogle faa af ugens dage for at tjene det nødvendigste til udkommet. Naar de gik ud paa plantagerne til enkelte dages arbejdsydelse eller til arbejde i kortere sæsoner, fik de 5 cents højere dagløn end de faste arbejdere, men ingen naturalier, og deres økonomiske stilling blev afgjort svagere end de faste arbejderes. Den friere stilling tiltalte den del af de sorte, der endnu havde den afrikanske negers uvilje mod legemligt arbejde i sig. I andre tilfælde var det de dygtigste af negrene, der forlod plantagerne for at faa mere ud af tilværelsen, naar de anvendte deres flid og dygtighed. Nogle af dem blev smaahandlende eller haandværkere og som saadanne respektable borgere i samfundet. Andre udvandrede til naboøerne, hvor de kunne opnaa bedre vilkaar. Til gengæld for ud-

vandringen begyndte der en indvandring, især fra Barbados; men ofte var det de ringeste af naboøernes befolkning, man fik ind, ikke sjældent straffede personer, og der var siden almindelig enighed om, at disse folk bragte uro med sig og i ingen henseende stod maal med den faste stamme af danske negre. Største parten af de sorte forblev stadig i fast tjeneste paa plantagerne, og som helhed faldt forholdene i løbet af et par aar i lave, saa fred og ro igen kom til at præge tilværelsen paa landet.

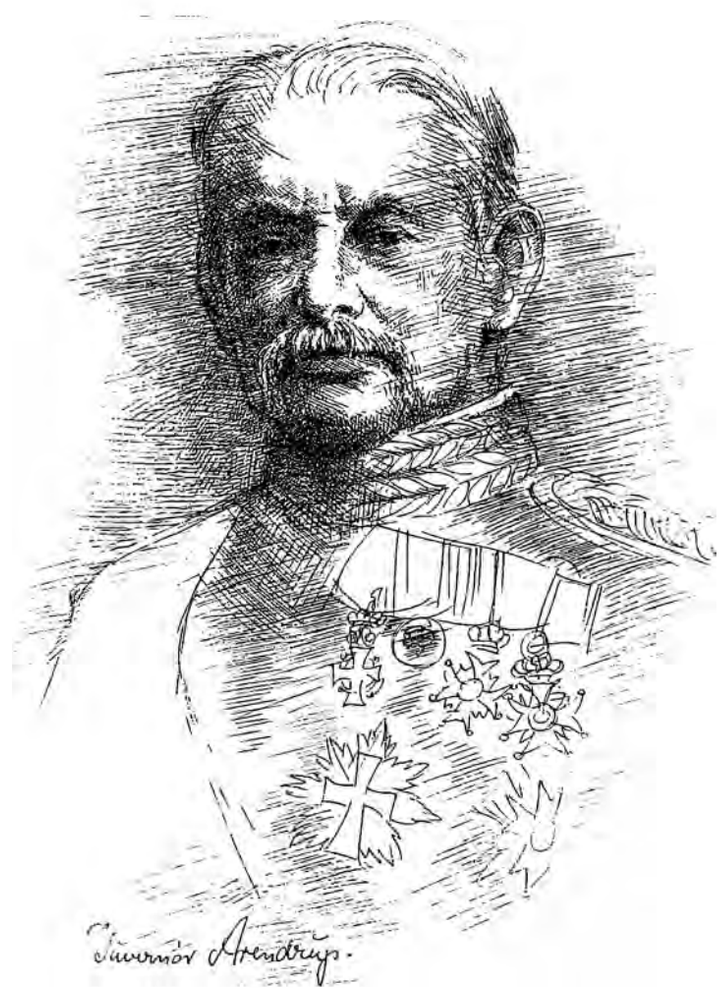

De øvrige reformer lod vente paa sig. Der blev ikke foretaget videre, før en ny guvernør kom ud. J. Garde fratraadte den 24. marts 1881, og efter at guvernementssekretær C. A. F. C. Hattensen en kort tid havde staaet for styret, tiltraadte den 15. april 1881 ingeniørkaptajn Christian Arendrup som guvernør. Denne mand kom til at beklæde guvernørposten i en længere aarrække, kun afbrudt af et par kortere perioder (25. oktober 1884–20. maj 1885 og 5. juli 1888–30. januar 1889), da overdommer P. M. S. Andersen fungerede som guvernør, medens Arendrup foretog de vanlige orlovsrejser hjem til Danmark.

Arendrup var en kølig, men retliniet natur, der forstod at opretholde respekten om sin person og sit embede og tillige at sætte ind paa de afgørende punkter. I længden blev han en slags lille Estrup, men personlig afholdt af mange for sit retsind og sin pligtfølelse, og i alt fald de konservative danskere derude saa siden hen til hans guvernørperiode som den gode gamle tid.

Hans myndighedsomraade blev ved loven af 14. april 1883 udstrakt, saaledes at han blev overøvrighed for begge retskredse paa øerne i stedet for som hidtil alene for den, hvor han havde sit sæde. Den nævnte lov ophævede nemlig embedet som „præsident" og viceguvernør i den anden øvrighedskreds; men dette var ogsaa den eneste besparelse i embedsetaten, som blev indført i denne periode. Naar man tager øernes daarlige finansielle stilling i betragtning, maa man uden tvivl betegne det som en fejl af Estrups regering, at den ikke allerede fra dette tidspunkt gennemførte yderligere besparelser. I den retskreds, hvor guvernøren ikke opholdt sig, kunne han herefter overdrage overøvrigheden til kredsens guvernementssekretær. I reglen opholdt guvernøren sig paa St. Croix om sommeren, paa St. Thomas om vinteren. Ved en anordning aaret efter fastsattes guvernørens grundløn til 7500 vestindiske dollars plus 2500 dollars i taffelpenge, medens en guvernementssekretær kun fik 2800 dollars om aaret. Lønningerne blev udredet med halvdelen af hver af kolonialkasserne, der ogsaa bekostede guvernementsbygningernes møblering og udstyrelse. Bortset fra kongefamilien var stillingen som guvernør over Dansk Vestindien det højest lønnede embede i den danske konges lande.

Den sidste præsident og viceguvernør over St. Croix, etatsraad I. A. Stakemann havde trukket sig tilbage i februar 1881.

Den første reform paa øerne i guvernør Arendrups tid var en udbedring i bestemmelserne om mark- og vejfred; en anordning herom for St. Thomas og St. Jan fik kongens underskrift den 11. juli 1883 og

ændredes den 12. januar 1888, en tilsvarende anordning for St. Croix kom først til at bære datoen 9. juli 1886. Den næste reform gjaldt skolevæsenet paa St. Croix. Ved anordningen herom af 7. maj 1884 blev der fastsat skolepligt for alle børn fra 6 aars alderen til 12 eller 13 aars alderen. Skolegang, bøger og skolerekvisitter skulle være gratis, og i byerne skulle eleverne undervises 18 timer ugentlig, paa landet 20 timer. Sommerferien blev paa landet fastsat til 6 uger, i byen kun til 14 dage. Forsømmelser blev straffet med mulkt. Man tillod klasser paa 60 elever; fagene blev stort set de samme som i den danske almueskole, og der skulle afholdes eksaminer som i Danmark. Af hensyn til de forskellige kirkesamfund, der fandtes paa øerne, blev der ikke givet undervisning i religion; men dette blev overladt til søndagsskolerne. Undervisningssproget blev engelsk, men i byerne skulle der gives timer i dansk, og hvis man kunne skaffe egnede lærere dertil, ligesaa paa landet. Seminarieuddannede lærere kunne man ikke faa, men skolekommissionen maatte indstille, hvem den fandt udrustet til at overtage lærerposterne; det blev som oftest negre.

Foruden skoler i de to byer drev man en række skoler i landdistrikterne, og da man 1886 holdt eksamen, deltog 898 elever fordelt paa 7 skoler. Elevantallet steg hurtigt, og 1891 var man naaet op paa 1919 børn i de kommunale skoler, dog saaledes, at forsømmelserne var af betydeligt omfang. Et ikke ringe antal børn gik i private skoler. Den første leder af det reformerede skolevæsen blev O. F. Bache, der havde gennemført skolereformen paa St. Thomas af 1876. Indretningen paa St. Croix blev saa fortræffelig, at skolefolk fra Jamaica kom for at lære deraf, og Jamaicas skolevæsen blev siden berømmet. Den gode skolegang blev i længden de danske negres bedste aktiv, men havde rigtignok den følge, at den forbedrede deres muligheder meget, naar de drog ud i verden, hvorfor den virkede fremmende paa udvandringen.

Reformerne fortsatte med en anordning af 9. juni 1884 om vejvæsenet paa St. Croix; den afløste vejreglementet af 1820. Herved oprettedes en vejkommission, der til dels blev valgt af kolonialraadet, og der blev givet regler for fordelingen af vejarbejdet paa beboerne i de forskellige kvarterer af øen. Endvidere tog man fat paa sundhedsforholdene. Den 29. november 1884 forelaa en anordning om tilvejebringelse af sundhedsvedtægter paa St. Croix, og 30. marts 1886 kunne man udstede bekendtgørelser om saadanne vedtægter dels for de to byer, dels for landdistriktet. Paa landet blev det paabudt, at der ikke maatte findes ukrudt, skarn, affald eller urent vand i en afstand af 20 fod fra boligerne. Svin maatte heller ikke holdes i nærheden af bebyggelsen; selv hestestaldene kunne kræves fjernet fra plantagebyerne. Arbejderboliger skulle paa opfordring hvidtes indvendig. Ligeledes blev det paalagt myndighederne at træffe særlige foranstaltninger i tilfælde af epidemier og over for spedalske.

Videre indledte man foranstaltninger mod børnedødeligheden, som var det allermørkeste punkt i tilværelsen paa St. Croix. En opgørelse for St. Croix for 1881 og 1882 viste, at af 1787 fødte døde 647 i det første leveaar, 237 i det 2–5 leveaar, ialt 884 eller næsten halvdelen. Vuggestuer manglede ganske, og begreberne om god børnepleje var yderst mangelfulde. Bedre blev det vel sagtens heller ikke af løsheden i de kønslige forbindelser mellem negrene. Størsteparten af arbejderbefolkningen var ugifte, og hyppigt varede en negers samliv med en kvinde kun nogle maaneder; naar han saa gik fra hende, og hun kom til at staa alene med barnet, blev det ofte forsømt. Af de 1787 fødte var ikke mindre end 1262 født uden for ægteskab. Moralprædikanters indskriden var forgæves. Som forholdet var, maatte det nærmest betragtes som et levn fra slavetiden, og først gennem taalmodig indvirkning generationer frem i tiden kunne man haabe at opdrage den farvede befolkning til ændrede livsvaner. For at begrænse børnedødeligheden satte man først ind paa at skaffe et velordnet jordemodervæsen, og den 2. november 1885 blev det i en anordning herom bestemt, at St. Croix skulle inddeles i 9 jordemoderdistrikter, saaledes at der foruden de to distriktsjordemødre, der hidtil virkede i Christianssted og Frederikssted, blev ansat 7 jordemødre i

Bambula. Negerbal i juletiden paa St. Thomas

Fra Torvet i Christianssted

landidstrikterne. Flere enker blev i den følgende tid sendt til den kongelige fødselsstiftelse i København for at blive uddannet, og kun som en rent foreløbig udvej ansatte man fra begyndelsen nogle jordemødre uden eksamen. Som et led i arbejdet for mere hensyntagen til de nyfødte kan det maaske ogsaa ses, at det den 9. september 1887 blev paabudt at melde alle fødsler paa St. Croix til politiet. Den 5. juni 1889 kom hertil et lignende paabud om anmeldelse af alle dødsfald. Privat støtte fik bekæmpelsen af børnedødeligheden ved oprettelsen af Dronning Louises Børnehospital i Christianssted 1884.

Som en slags sundhedsforanstaltning kan endelig ogsaa anordningen af 4. maj 1886 om handel med rom og andre stærke drikke paa St. Croix betragtes. For at indskrænke det stærke drikkeri blev det bestemt, at rombodholderne for hvert kvartal skulle indberette, hvor meget rom de havde købt, og hvor stor deres beholdning var. Udskænkning om søndagen blev ganske forbudt, og udskænkning maatte ikke finde sted til personer under 15 aar eller til kendeligt berusede. De overordnede kunne forbyde soldaterne at komme i romboderne. Hvem der ville optræde som anmelder af uberettiget spiritusudskænkning skulle have halvdelen af de bøder, som synderne blev idømt. For at landarbejderne ikke saa ofte skulle have ærinde i byen, blev det ved en anordning, ligeledes af 4. maj 1886, tilladt plantageejerne uden nogen afgift eller bevilling at holde oplag af de daglige nødvendighedsartikler, som negrene paa plantagen kunne faa uddelt efter arbejdstiden.

Oprettelsen af husmandsbrug blev ikke støttet ved nogen lovgivning; men i aarene 1883–89 lod Arendrup en af regeringens plantager, „Work & Rest", udstykke til 37 brug, der blev tildelt tidligere negerformænd, og saa længe Arendrup personlig holdt øje med dem, gik det dem helt godt; men ellers viste der sig store vanskeligheder ved at finde negre, der var flittige og forstandige nok til helt at staa paa egne ben.

Blandt de reformer, der ikke blev gennemført, var Arendrups forslag til en ny koloniallov. Han vakte ved dette aktstykke en saadan opposition imod sig, at St. Croix kolonialraad 1891 nægtede budgettet sin sanktion, hvorefter der i flere aar blev regeret paa provisorier.

Som helhed dækkede reformerne 1883–86 adskillige af de krav, som kommissionen af 1879 havde opstillet, og de bidrog noget til at forbedre negrenes stilling paa St. Croix; men en dybtgaaende ændring i samfundsforholdene medførte de ikke, snarere ro og stabilisering. I de velhavende embedsmands- og planterhjem paa øen kunne det hidtidige herremandsliv da ogsaa fortsættes; men ind imellem den lille overklasse og den store arbejderbefolkning fandtes en middelstand af negre og kulørte, som ernærede sig ved smaahandel og haandværk, som havde helt ordentlige skolekundskaber, og som førte sig med værdighed. Paa St. Croix var der endog en lille fremgang i befolkningstallet fra 18.430 ved tællingen i 1880 til 19.783 ved tællingen i 1890.

I beskedent maal fulgte man ogsaa med i de store tekniske fremskridt, der forvandlede verden udenom. Februar 1884 aabnedes en telegraflinie mellem Christianssted og Frederikssted. I april 1885 aabnedes telefonforbindelse til begge byer fra Kingshill, hvor der ogsaa blev etableret en politistation. Negrene havde i begyndelsen svært ved at lade være med at pille ved de nye interessante ledninger, og 18. september 1885 maatte man udstede en anordning om straf for beskadigelse af telegrafens indretninger. I september 1885 fik man daglig telegramtjeneste paa øen efter aftale med West India & Panama Telegraph Co. Ltd., og ved en anordning af 2. november 1885 besluttede man at yde telegrafselskabet en aarlig støtte af 1000 vestindiske dollars fra St. Croix kolonialkasse, medens St. Thomas og St. Jans kolonialkasse gav 3000 dollars om aaret. Dette tilskud blev bevilget for 5 aar ad gangen og siden stadig fornyet. I 1885 kom den første amerikanske rutedamper til Christianssted, og siden fik øerne ved to dampskibslinier direkte forbindelse med de Forenede Stater. Medens tilførslerne af almindelige forbrugsvarer forhen for en stor del var foregaaet fra Danmark, blev dette nu af mindre betydning, og man indforskrev flere varer end før fra New York. Da ogsaa sukkerhøsten fra St. Croix nu mere og mere blev eksporteret til de For-

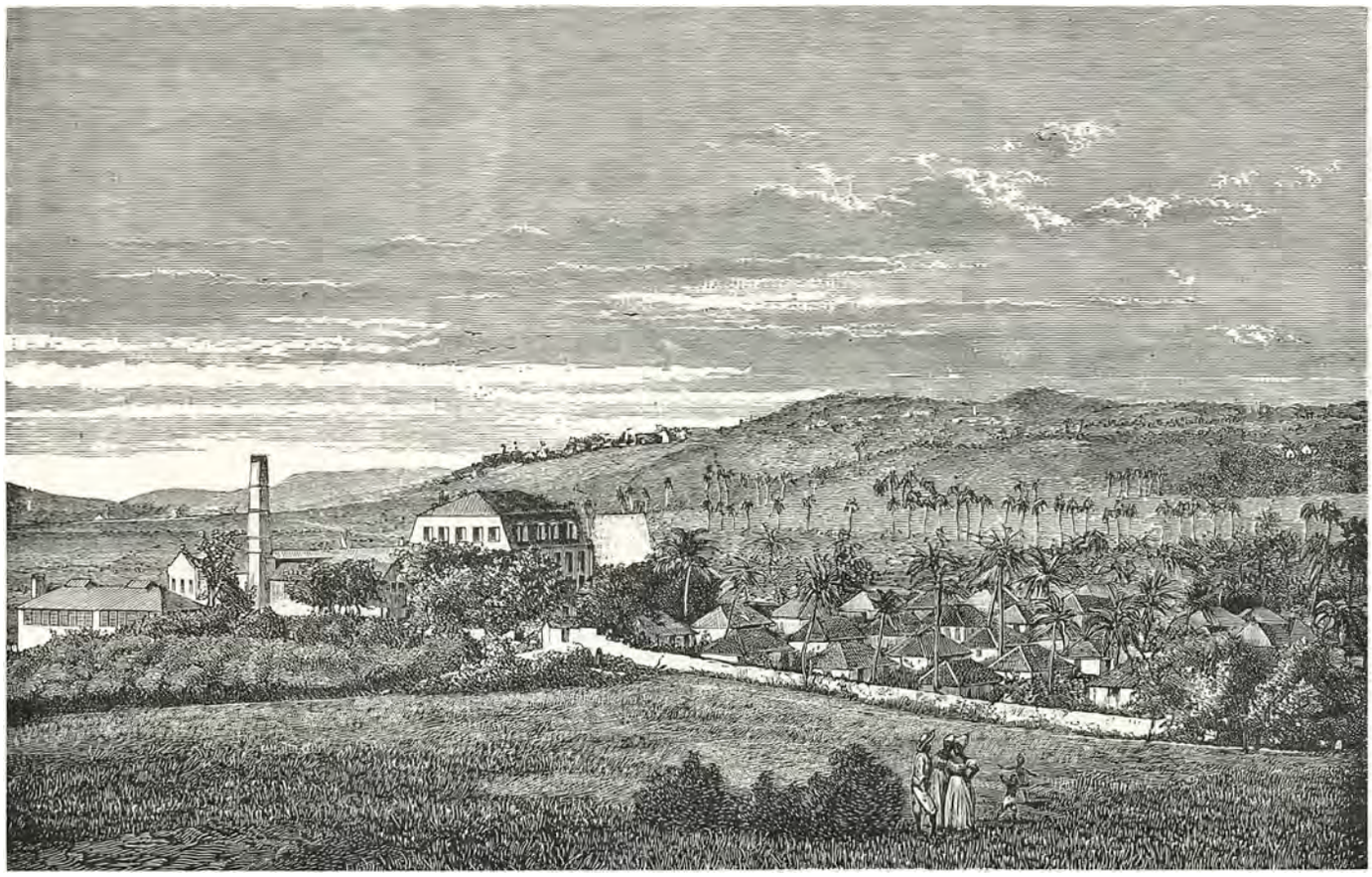

Plantagen „Slob" paa St.Croix

enede Stater for at blive raffineret og brugt der, gik langt den største del af handelsomsætningen udadtil til Nordamerika. En tilsvarende forskydning fandt sted paa St.Thomas.

Behandlingen af sukkeret undergik efterhaanden en forbedring. Fællessukkerkogeriet blev ikke alene om at benytte de moderne metoder med stort valseværk, indkogning i vacuumapparater og centrifugering, saa melassen skiltes fra. Det færdige produkt blev nu krystalsukker, ikke det gammelkendte muscovado. Omkring 1885 tog man et vacuumanlæg i brug paa „Bethlehem" plantage. Det blev en stor succes og beviste, at saadanne værker ogsaa kunne benyttes i en mindre skala. Plantagerne „Barren Spot" og „Lower Love" fulgte eksemplet henholdsvis 1888 og 1889. Den sidste tilhørte et amerikansk firma Bartram Brothers, som i tidens løb opkøbte en snes andre nærliggende plantager. Mest betydning fik det nok, at G.A.Hagemann november 1895 købte plantagen „La Grange", lod det derværende gamle muscovadoværk nedrive og byggede en lille moderne sukkerfabrik, hvor han stadig holdt forsøg gaaende. Snart opkøbte han ogsaa en række naboplantager „Prosperity", „Williams", „Punch", „Wheel of Fortune", „Frederikshaab", „Two Brothers", „Marshill", „Smithsfield" og „Hesselberg". Han erhvervede dermed et gods paa 3000 acres, der leverede tre fjerdele af det sukker, „La Grange"-fabrikken behandlede; resten opkøbtes fra naboplantager eller fra omboende husmænd. Ved hjælp af gødningsforsøg og ved at anvende nye rørtyper, der bedre taalte tørke, satte han produktionen kraftigt op og gav et eksempel for andre.

Med tiden svandt det stærkt ind i muscovadoværkernes antal; ved aarhundredskiftet var der kun nogle faa tilbage, og det sidste blev nedrevet 1916. Samtidig forsvandt den gamle romdestillering. Den moderne sukkerfabrikation gav et affaldsprodukt, der kun egnede sig til fremstilling af mindre god rom. Ligeledes blev der mindre melasse til overs ved de moderne fabrikationsmetoder. Den gyldne periode var dermed forbi for den højtskattede og verdenskendte St.Croix rom.

Takket være det heldige vejrlig og forbedringen i teknikken steg sukkerproduktionen paa St.Croix i 80erne ganske overordentligt. Medens fællessukkerkogeriet i sit første femaar modtog gennemsnitlig

9319 kg sukkerrør pr acre, fik det 20 aar senere gennemsnitlig 13.010 kg rør pr acre. Medens man 1874 var naaet helt ned paa 2–3000 tons i aarlig høst, steg sukkermængden i 80erne igen til henved 10.000 tons aarlig og naaede samme højde som ved slaveriets ophør. Paa de to andre øer var sukkeravlen saa godt som betydningsløs.

Omkring 1890 diskuteredes jævnlig forbedringer i driften, men aarene 1890 og 1891 var tørre og daarlige høstaar og blev iagttaget med spændt opmærksomhed af alle vedkommende, fordi det var første gang, tørken meldte sig under de friere arbejdsforhold. Mange plantager maatte indskrænke til 2–3 dages arbejde om ugen; men man undgik at sætte daglønnen ned, og dette blev paaskønnet af arbejderne, saa større ulykker blev undgaaet. Siden fulgte igen en række gode høstaar, omend med lave sukkerpriser. 90erne blev derved en stille og fredelig tid uden store begivenheder, indtil der indtraf en voldsom orkan, der kulminerede 8. august 1899 og foranstaltede omfattende ulykker, særlig i Frederikssted og omegn. Bl. a. spolerede den en mængde træer langs den smukke center line. Saa godt stillet var man dog endnu, at reparationer efter stormen i det væsentlige kunne tilendebringes paa et aarstid, og saaledes stod man ved aarhundredskiftet endnu i taalelige kaar.

Væsentlig anderledes formede udviklingen sig paa St. Thomas, der i næsten alle henseender havde andre vilkaar end St. Croix. Landbruget var her af ringe betydning, og byen Charlotte Amalia levede af handel og især skibsfart. Det var velbegrundet i forholdene, naar der var draget saa dybt et skel mellem styrelserne paa St. Croix og paa St. Thomas–St. Jan. St. Croix og St. Thomas havde i virkeligheden ikke mange fælles interesser. St. Jan var tyndt befolket, laa for en stor del hen i krat og skov, og der trivedes kun lidt kvægavl samt i meget begrænset grad dyrkning af kulturplanter; det mærkværdigste ved øen var i økonomisk henseende baybusken, hvis blade udnyttedes til fremstillingen af toiletmidlet bay-rum.

En menneskealder tidligere havde St. Thomas haft en glansperiode som stabelstad for hele Vestindien og de nære dele af Mellem- og Sydamerika. Dette var nu forbi. Mange skibe fra Europa eller New York lagde ikke mere ind i øens sikre havn, men gik videre til de andre øer eller fastlandet. I dampskibenes barndomstid var det af betydning, at skibene straks ved ankomsten til Vestindien kunne gaa ind til St. Thomas efter kul og vand; men nu var teknikken udviklet, saa de uden ophold kunne gaa til ladningernes bestemmelsessted. Et stort tab var det, at Royal Mail Linien fra 1885 helt ophørte at benytte havnen. Efterhaanden traadte Hamburg–Amerika-Linien dog ind som erstatning, og dens ugentlige skibe fra Europa gik direkte til St. Thomas, hvorfra ladningerne blev fordelt til andre havne. Henimod aarhundredets slutning betød denne ene linie nok lige saa meget for St. Thomas som alle andre tilsammen. Den danske fart paa Vestindien var helt underordnet, og hvis ikke den danske marine jævnlig havde haft et skib stationeret i de vestindiske farvande, ville Dannebrog sjældent have været at se paa skibene ved St. Thomas.

Kort efter negeroprøret 1878 kom fregatten „Sjælland" til øerne, og den blev derude til foraaret 1879. Siden laa korvetten „Dagmar" i Vestindien fra september 1879 til april 1880; den havde prins Valdemar om bord, og det var første gang en dansk prins kom til Vestindien, hvad der gav anledning til en meget festlig modtagelse. Siden deltog ogsaa prins Carl, den senere kong Haakon VII af Norge, gentagne gange i Vestindienstogter. Vinteren 1880–81 tilfaldt Vestindiensturen fregatten „Jylland", kendt fra slaget ved Helgoland 1864, næste aar igen fregatten „Sjælland", 1883–84 korvetten „Dagmar", 1884–85 skruekorvetten „Ingolf". Siden sparede man og udsendte ikke skib hvert aar. 1888–89 var skruekorvetten „St. Thomas" derude, 1890–91 igen „Ingolf", 1893–94 skruekorvetten „Diana". Først 1895 saa man paa ny et stort dansk krigsskib ved øerne, nemlig fregatten „Fyen". 1897–98 var „Ingolf" der for tredie gang. Under indtryk af de Forenede Staters krig med Spanien blev skruekorvetten „St. Thomas" sendt ud 1898, og 1900 kom „Ingolf" for fjerde gang. De danske embedsmænd, der rejste til eller fra Vestindien, kom

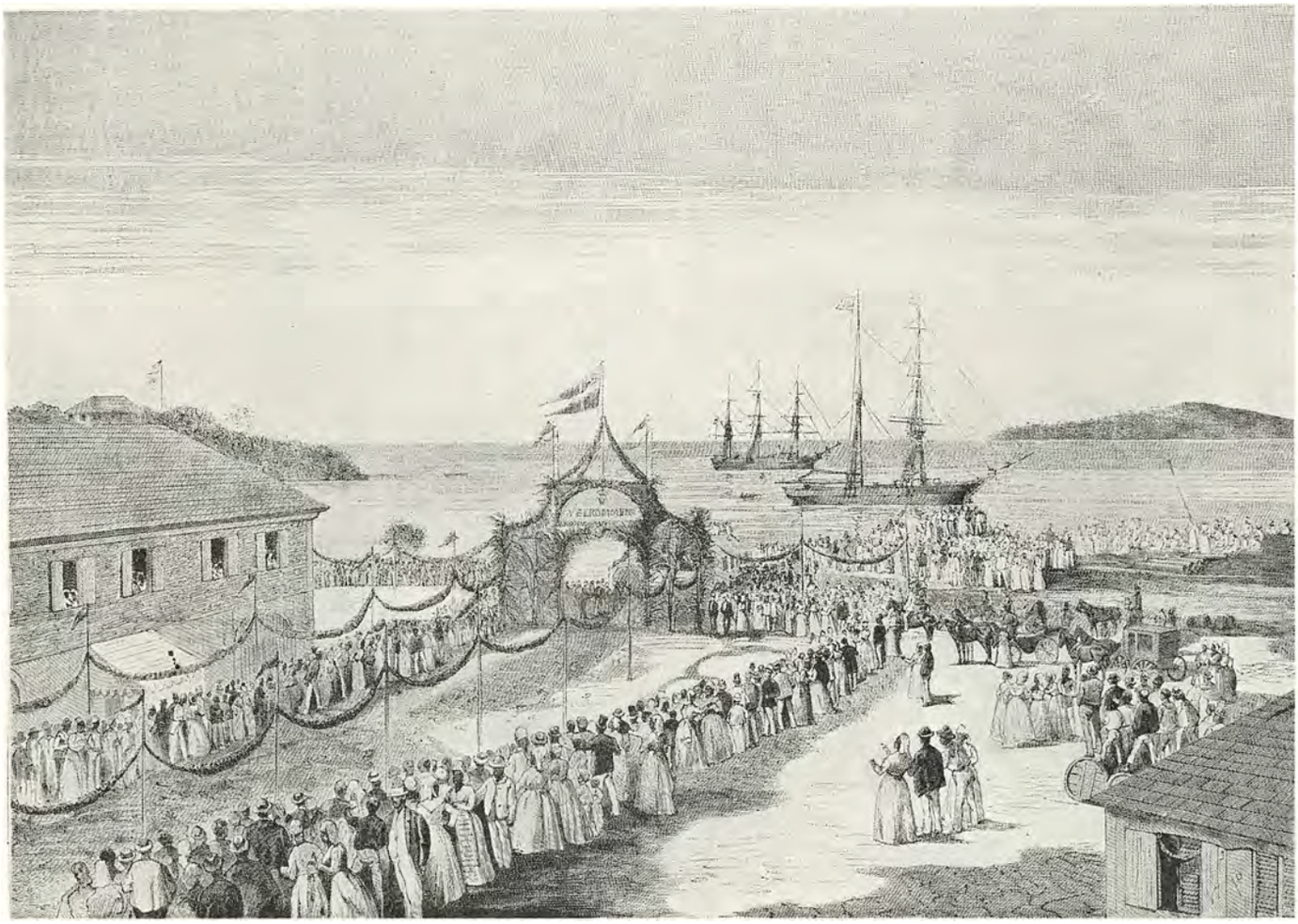

Prins Valdemars ankomst til St.Croix

langtfra altid med danske skibe. Ofte rejste de over New York eller med Hamburg–Amerika-Linien. Mere end de danske synede de fremmede krigsskibe i havnen. Store repræsentative forpligtelser hvilede paa guvernøren ved modtagelsen af de fremmede marinekaptajner, og middage, baller og skovture for officererne fra krigsskibene indgik som en væsentlig del af selskabeligheden baade paa St.Thomas og St.Croix. Trods den daarlige finansielle stilling vedblev guvernementet at leve paa en stor fod, og hele overklassens liv paa øerne prægedes af denne flothed.

Ligesom i slutningen af det 18. aarhundrede, da de danske øer havde deres bedste tid, omgav embedsmænd og plantageejere sig stadig med et talstærkt tjenerskab af farvet arbejdskraft, stærkt udspecialiseret i sine funktioner. Indkøbene paa torvet, køkkenarbejdet og serveringen af maden laa i hænderne paa de sorte. Ligesaa rengøring, vask og barnepleje.

Herskabernes damer fik derved tid til at leve en forfinet tilværelse, til at dyrke musik eller læse engelsk litteratur. Five o'clock tea blev indtaget med fornem stilighed. Køreture vekslede med spillepartier. Selskabslivet blomstrede og havde endnu den samme fornemhed som for flere menneskealdre siden. Til de større fornøjelser hørte hestevæddeløb eller maaneskinsture ved stranden. For embedsmændene og deres familier kunne der med aars mellemrum aabne sig mulighed for en rejse til det fjerne hjemland. De engelske plantere og købmænd besøgte maaske London eller New York. Fornemme møbler, fint porcellæn og vægtigt bordsølv fulgte med tilbage, og herskabshusene paa de dansk-vestindiske øer var udstyret med en rigdom, smag og elegance, som herregaardene hjemme i Danmark knap kunne hamle op med.

Alt dette var imidlertid dyrt. Det forudsatte stor sukkerhøst og anselige indkomster aar for aar. I virkeligheden savnedes det solide grundlag for den fornemme udfoldelse. Tabet af stabelhandelen

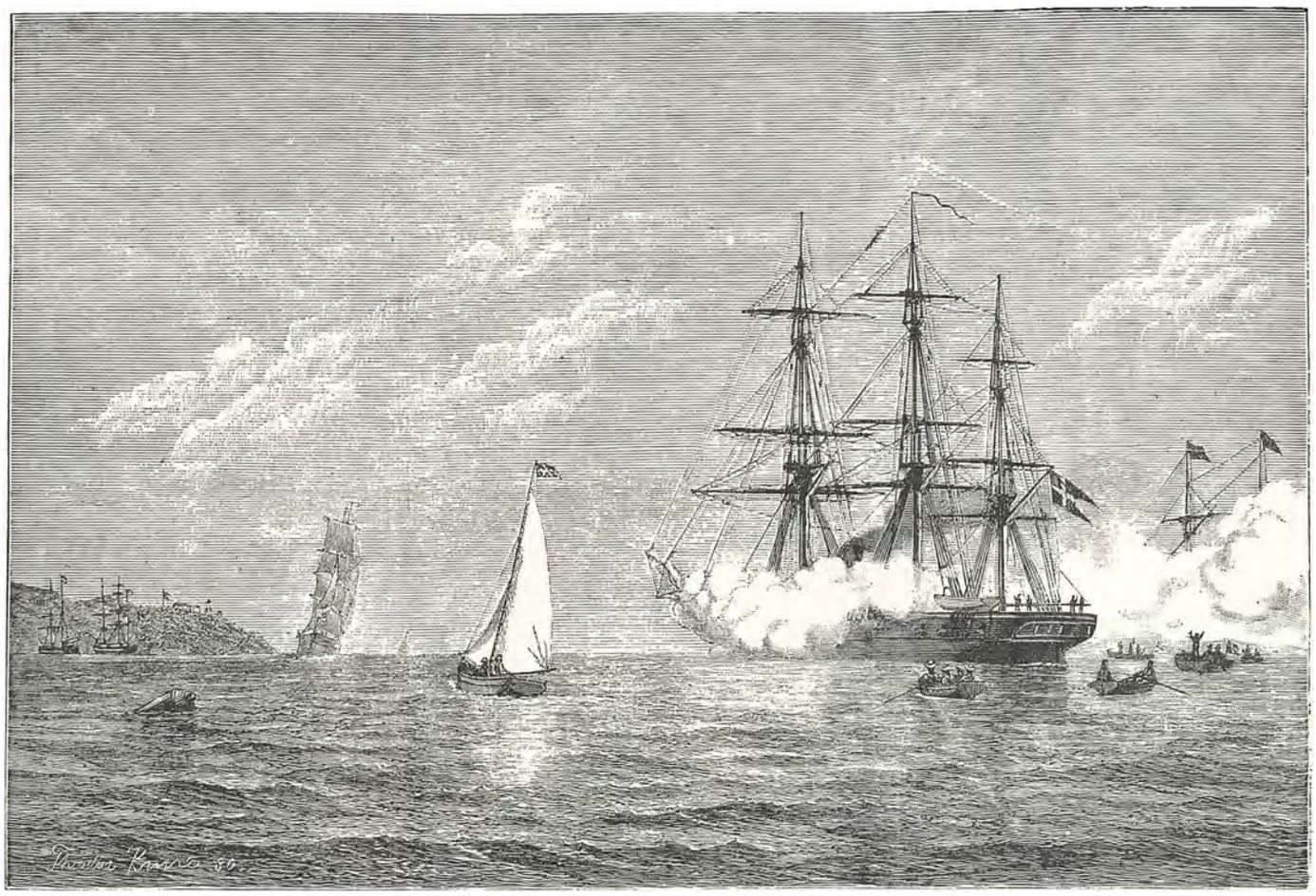

Korvetten „Dagmar" afrejser fra St. Thomas

blev et alvorligt minus for Charlotte Amalia, og byens egne købmænd havde ikke forudseenhed og vel heller ikke kapital nok til i tide at faa oprettet skibsruter og institutioner, der kunne fastholde det vestindiske marked. Den jævne befolkning i byen klarede sig kun nogenlunde, ved kulbæring til damperne og ved gæstgiveri for sømændene. Byen var i stadig tilbagegang.

En anordning om told- og skibsafgifter af 23. oktober 1885, der fastlagde en indførselstold paa 2 % af alle varer og udførselstold paa 5 % af sukker fra St. Thomas og St. Jan, indebar ingen afgørende ændring i betingelserne for byens trivsel. Indførsel fra St. Croix blev nu toldfri. Ved en anordning af 4. maj 1886 bortfaldt en afkortning i tolden paa St. Croix, som hidtil var blevet ydet for varer, der blev tilført denne ø fra St. Thomas og var fortoldet der.

Tilbagegangen i næringslivet paa St. Thomas medførte en betydelig nedgang i befolkningstallet. Medens Charlotte Amalia i 1880 havde 11.764 indbyggere, sank det til 9455 i 1890 og 8540 i 1900, og hele øen St. Thomas gik i samme tidsrum tilbage fra 14.389 til henholdsvis 12.019 og 11.912 indbyggere. Landdistrikternes befolkningstal steg endnu det sidste tiaar. St. Jan, der kunne regnes til Charlotte Amalias opland, steg i 80erne fra 944 indbyggere til 984, men gik derefter ned til 925 i 1900.

Det var saaledes ikke landbrugsøerne St. Croix og St. Jan, der oplevede den stærkeste tilbagegang i slutningen af det 19. aarhundrede. Det var handels- og skibsfartøen St. Thomas, det gik ud over, og det var handelsstanden, der gik tilbage i velmagt, medens embedsmændene og nogle af plantageejerne klarede sig. Det mest skæbnesvangre blev, at det ikke i løbet af de to aartier fra 1880 til 1900 lykkedes at knytte befolkningen til moderlandet med virkelig faste baand, hverken erhvervsøkonomisk eller kulturelt. Befolkningen i hjemlandet og befolkningen paa øerne fik ikke følelsen af at komme hinanden ved, og tanken om at skille dem fra hinanden ved afstaaelse af øerne kunne derfor vedblivende dukke op baade i politiske inderkredse og i den offentlige diskussion.

AFFÆREN WALTER CHRISTMAS

Den uheldige afslutning paa salgsforsøget 1867 havde efterladt det som et aabent problem, om ikke de dansk-vestindiske øer alligevel burde sælges. De store aarlige underskud paa kolonialkassernes regnskaber gav anledning til, at politikerne saa med skepsis paa øerne, og stormagternes øgede betydning, de kolossale materielle fremskridt i de Forenede Stater og de politiske stridigheder i det danske moderland bidrog hver for sig til at svække troen paa, at en lille nation som den danske i længden kunne hævde saadanne fjerne kolonibesiddelser.

Efter negeroprøret 1878 ytrede utilfredshed med det danske styre sig i St.Croix' kolonialraad, og „St. Thomæ Tidende" pustede til ilden, medens „St.Croix Avis" for det meste var loyal. I København udkom anonymt en pjece, skrevet af botanikeren H. F. A. Eggers, hvis ræsonnement var, at Danmark burde skaffe sig af med øerne som unyttige for moderlandet; de var en kilde til vedvarende udgift og mulige forlegenheder, og afstaaelsen var i øernes egen interesse.

Uroen blandt øernes befolkning førte til, at den amerikanske konsul paa St.Thomas V. V. Smith den 1. juli 1879 meddelte regeringen i Washington, at der gik rygter om, at øerne skulle sælges, og at der var forhandlinger i gang herom med en eller anden fremmed magt; samtidig henledte konsulen opmærksomheden paa, at hvis en kanal tværs over Mellemamerika blev bygget, ville St.Thomas være af største interesse. I Frankrig var man netop ved at danne et selskab med F. Lesseps som topfigur til at anlægge en kanal gennem Panamatangen. Konsulen mente, at England eller Frankrig nok ville overtage St.Thomas, hvis ikke de Forenede Stater blandede sig i det.

Ved efterretningen herom beordrede man fra Washington den amerikanske gesandt i København Michael J. Cramer til at undersøge sagen; men da han den 11. august henvendte sig til den danske udenrigsminister, baron O. D. Rosenørn-Lehn, blev rygtet afkræftet. Til overraskelse for gesandten benyttede Rosenørn-Lehn sig imidlertid af lejligheden til at spørge, om de Forenede Staters regering havde tænkt sig at aabne forhandlinger om køb; Cramer vidste selvfølgelig intet herom, men meddelte bagefter sin regering, at han nok troede, Danmark ville deltage i en saadan forhandling. Siden mente han at bemærke, at Danmark ligefrem var ivrig efter at sælge.

I Washington var man dog ikke paa dette tidspunkt tilbøjelig til at forhandle; men man fulgte sagen med interesse, og da der igen næste aar gik rygter om dansk-franske forhandlinger, spurgte man i august i Paris, om rygterne var rigtige. Cramer gik ogsaa i lag med Rosenørn-Lehn, som brevvekslede med den tidligere danske gesandt i Washington W. Raasløff om sagen. De gentagne vidnesbyrd om den amerikanske nysgerrighed kunne dog ikke andet end vække opmærksomhed i København, hvorfor Raasløff troede, at et salgstilbud fra dansk side ville blive godt modtaget i Amerika; men den danske regering lod slet ikke høre fra sig.

Derefter hvilede drøftelserne en aarrække. „St.Thomæ Tidende" luftede 1884 en plan om at bytte øerne til Tyskland, mod at Danmark fik Nordslesvig. En amerikaner advarede da Washingtonregeringen, og den amerikanske gesandt i København maatte fremskaffe et dementi fra en embedsmand i det danske udenrigsministerium. Ogsaa den engelske gesandt spurgte i ministeriet. 1890 løb rygtet igen om

Parti fra „Niesky" i nærheden af Charlotte Amalia

et bytte med Nordslesvig, og den amerikanske gesandt i København Clark E. Carr mente at spore, at der var stemning for en saadan transaktion. Næste sommer, juli 1891, da guvernør Arendrup var i Danmark, drøftede Carr sagen med ham, og da Arendrup spurgte, om amerikanerne ønskede indpas i Vestindien, omtalte Carr planerne om Panamakanalen; men han troede iøvrigt ikke, de amerikanske planer havde taget form. Nogle dage senere kom Arendrup igen til Carr med den besked, at Estrup var villig til at fuldføre handelen efter traktaten af 1867. Da den amerikanske udenrigsminister James G. Blaine blev underrettet herom, drøftede han tilbudet med præsidenten Benjamin Harrison og svarede Carr, at man hellere maatte vente med at erhverve Dansk Vestindien, indtil man ved lejlighed havde faaet fodfæste paa en af de større øer i det caraibiske hav; de danske øer alene var vanskelige at forsvare i tilfælde af krig. Blaine resumerede dog sin opfattelse derhen: „De er bestemte til at blive vore, men blandt de sidste af de vestindiske øer, som skal tages".

Carr skrev desuden til den amerikanske marineminister Benjamin F. Tracy, der var beskæftiget med at bygge en amerikansk flaade og nok kunne tænkes at have lyst til en god orlogshavn, og da Blaine i 1892 blev afløst som udenrigsminister af John W. Foster, indberettede Carr ogsaa til ham om Estrups tilbud. Han var netop blevet mindet derom kort tid før, da han var hos Estrup for at opnaa tilladelse til at laane sagaen om Amerikas opdagelse til en udstilling i Staterne. Snakken var ved den lejlighed faldet paa Vestindien, og Estrup syntes meget ivrig for salget; da Carr erindrede ham om, at man først maatte have overstaaet det kommende præsidentvalg i Amerika, sagde han, at han ikke ville lade dette tage modet fra sig. Nogle dage senere, det var den 25. november 1892, meddelte udenrigsministeren, baron Otto Reedtz-Thott, at man havde faaet kong Christian IX's samtykke til at modtage et amerikansk tilbud om forhandling. Regeringen i Washington foretrak imidlertid at overlade afgørelsen til den nye præsident.

Kort tid efter at præsident G. Cleveland var tiltraadt, blev den danske gesandt i Washington, grev W. Sponneck, instrueret om at vise sig lydhør; men den nye amerikanske udenrigsminister, W. Q. Gresham, lod ikke høre fra sig.

Først mod slutningen af aaret 1895 begyndte Washington igen at interessere sig for de danske øer. Anledningen hertil var maaske et interview, hvori redaktør ved „Politiken" Henrik Cavling, som dengang opholdt sig i Havana, havde udtalt, at tyskerne ønskede Cuba eller St. Thomas og havde forhandlet med Danmark; at Danmark var villig til at sælge, dog ikke til Tyskland, men derimod nok til de Forenede Stater; at den danske rigsdag ville diskutere sagen, og at øerne, hvis de ikke blev solgt, ville faa deres frihed, hvorefter den engelsktalende befolkning formodentlig ville henvende sig til England om beskyttelse. Disse overraskende udtalelser stod at læse i de amerikanske blade juleaften 1895, og direktøren for det danske udenrigsministerium, P. Vedel, maatte meddele den amerikanske gesandt i København John E. Risley, at Cavling var en selvbestaltet agent, der hverken havde faaet bemyndigelse eller tilskyndelse fra det danske udenrigsministerium. Risley spurgte da Vedel, om Danmark ville forhandle, og fik til svar, at den danske regering ikke kunne foreslaa forhandlingerne genoptaget; men hvis de Forenede Stater foreslog det, mente Vedel, man ville sælge øerne, skønt han personlig var imod salget.

Nogle dage senere, den 3. januar 1896, forelagde den amerikanske imperialistiske senator Henry Cabot Lodge i senatet i Washington et forslag om, at man skulle forhandle med Danmark om køb af alle tre vestindiske øer. Fra nu af var der altsaa ikke mere som i 1867 tale om St. Thomas og St. Jan alene. Lodge begrundede sit forslag med, at øerne besad en fortræffelig flaadestation. Den amerikanske udenrigsminister R. Olney forhørte sig kort efter hos den danske gesandt i Washington Constantin Brun, men fik ad denne vej blot fremskaffet den oplysning, at Danmark ikke havde ændret dispositioner. Den 18. januar erfarede gesandten Risley hos Reedtz-Thott, at der ikke var udstedt nogen autorisation til at tilbyde øerne til salg; et amerikansk forslag ville blive taget under overvejelse; men det røre, der havde rejst sig i pressen om sagen, kunne gøre det vanskeligt at gennemføre den, og desuden kunne Frankrig gøre indvendinger paa grundlag af traktaten af 1733. Et par dage senere instruerede Reedtz-Thott gesandten Constantin Brun om, at Danmark ikke udbød sine øer som en salgsvare; Cavling var at anse for en uansvarlig politisk fribytter. Hvis de Forenede Stater ville forhandle om køb, maatte den danske regering være sikker paa, at det ikke forløb som i 1869, og overdragelsen maatte ikke medføre, at Danmark kom til at tage parti eller stille sig imod nogen anden magt. Danmark skulle under alle forhold indtage en absolut neutral holdning.

Da den amerikanske udenrigsminister blev præsenteret for dette ræsonnement, henlagde han sagen. Andre vedblev imidlertid at vedligeholde interessen. Republikanerne dyrkede paa den tid Monroedoktrinen, som fastslog, at ikke-amerikanske magter ikke maatte udvide deres kolonisation paa amerikanske fastlande, europæiske stater altsaa ikke forøge deres koloniomraade i Amerika; man saa hen til den dag, da englænderne forlod den vestlige halvkugle. Særlig opmærksom var man paa værdien af en flaadestation i det caraibiske hav, naar Panamakanalen aabnedes. Senator Lodge skrev gentagne gange til udenrigsministeren, og da republikanerne havde vundet ved det næste præsidentvalg, og MacKinley i marts 1897 havde afløst Harrison som præsident, fremsatte Lodge straks igen sit forslag om underhandling med Danmark. Foreløbig forholdt senatet sig dog køligt til planen; men den fremtrædende marinehistoriker, kaptajn Alfred T. Mahon, kendt for sit værk om sømagtens indflydelse paa historien, skrev en artikel, hvori han omtalte St. Thomas' muligheder som flaadestation. Opmærksomheden om Dansk Vestindien blev altsaa vedligeholdt i de Forenede Stater.

I begyndelsen af 1897 blev spørgsmaalet om salg rejst fra nyt hold i Danmark. En dansk-amerikaner, journalist Niels Grøn, der var hjemme paa besøg, fik gjort P. Vedel saa vidt interesseret, at han gik til

Coral Bay, St. Jan

kaptajn Emil Bluhme, der var formand for folketingets Vestindienudvalg. Bluhme opfordrede Grøn til at vende tilbage til Amerika og sondere stemningen og tilføjede, at den danske regering og det danske folk nok skulle støtte ham, hvis han fik spørgsmaalet gjort aktuelt. Det maa i denne forbindelse bemærkes, at Bluhme hørte til dem, der let fik nye indskydelser og handlede derefter uden dybere overvejelser. Grøn havde ved det sidste præsidentvalg i Amerika optraadt som republikansk agitator og var saaledes velegnet til den opgave, der var stillet ham. I oktober 1897 vendte han tilbage fra Amerika med den besked, at den amerikanske regering var villig til at forhandle. Han indsaa imidlertid snart, at den danske regering i erindring om begivenhederne 1867–69 ikke ville vove sig frem. Han foreslog da, at der dannedes et 9 mands udvalg af kendte mænd, der ville paatage sig at virke for salget. Medlemmer af dette udvalg blev foruden kaptajn Bluhme højrepolitikeren general J. J. Bahnson, redaktør ved de Ferslewske blade C. Carstensen, lensgreve Mogens Frijs, venstrereformpolitikeren Christopher Hage, fabrikant G. A. Hagemann, højrepolitikeren etatsraad Gustav Hansen, hans broder venstremanden højesteretssagfører Octavius Hansen og endelig „Politiken"s redaktør V. Hørup; saaledes en repræsentation for alle betydende kredse i hovedstaden. Disse herrer fremskaffede nu konseilspræsident H. E. Hørrings billigelse af, at Niels Grøn paa ny blev sendt til Amerika. Da man var klar over, at Grøns opgave ville kræve baade tid og penge, foreslog grev Frijs, at hvis salget gik igennem, skulle Grøn og hans hjælpere i Amerika have procenter af salget. Man blev derefter enige om, at 10% var passende, og i øvrigt forsynede man Grøn med 5000 kr. til at klare de nærmeste udgifter og danne et tilsvarende udvalg i Amerika.

Man overlod til Niels Grøn selv at vælge sine medhjælpere; men Hagemann anbefalede ham dog at sætte sig i forbindelse med storkapitalisten Henry H. Rogers, der bl. a. var vicepræsident i Standard Oil

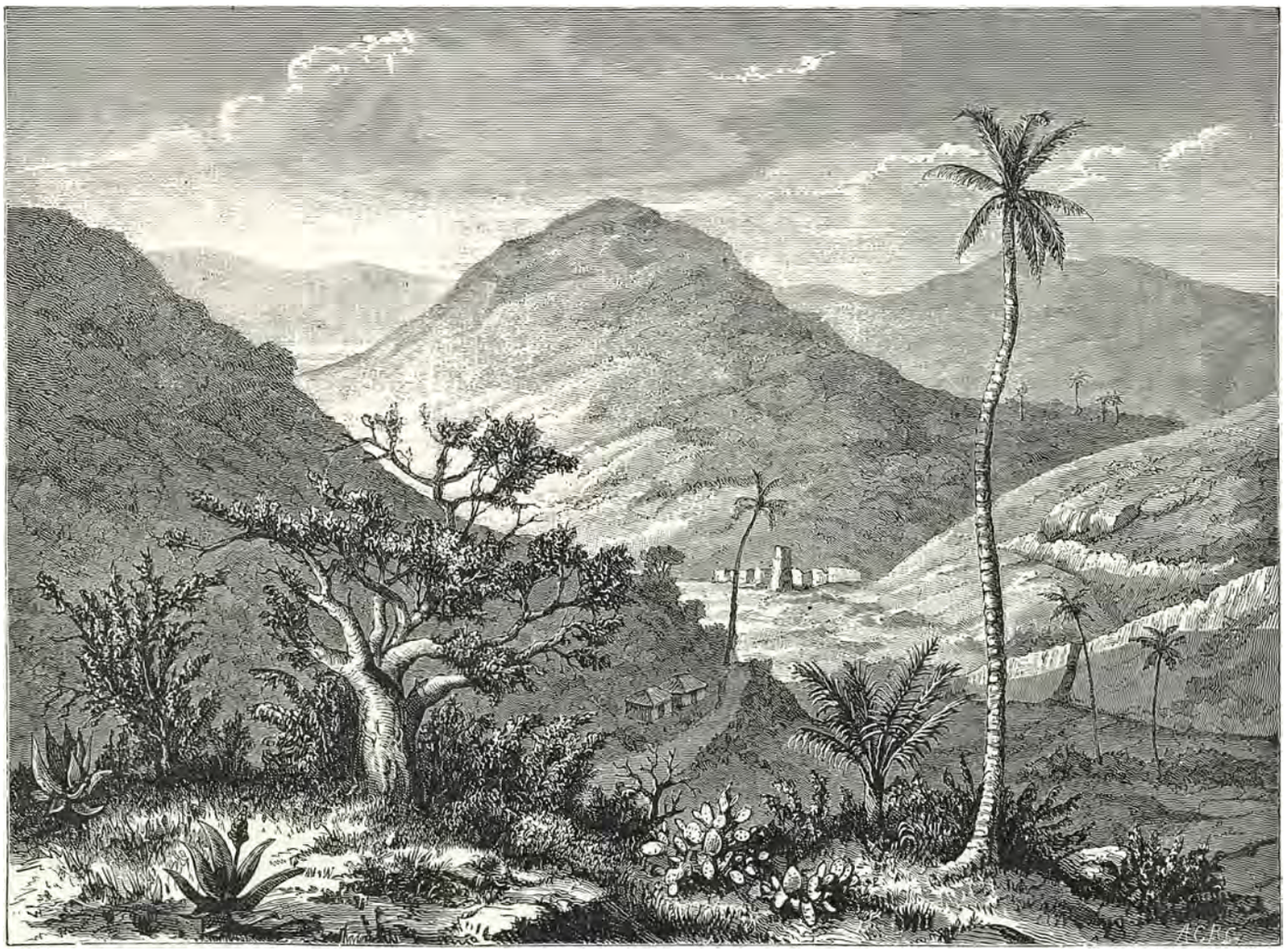

Bjergparti paa St. Jan

Company og interesseret i anlæg af oliedepoter i vestindiske havne. Grøn benyttede sig heraf og allierede sig desuden med storkøbmanden Charles R. Flint, der blandt andet foretog opkøb af krigsskibe til de Forenede Staters flaade. Efter hvad der senere blev paastaaet, betingede Rogers sig raadighed over de 10% af købesummen, og det blev arrangeret, at købesummen med fradrag af procenterne skulle overføres gennem bankhuset I. Pierpont Morgan i New York og Privatbanken i København. I januar 1898 begyndte Grøn, Rogers og Flint at virke for handelen med Danmark. I marts foreslog Grøn en embedsmand i det amerikanske udenrigsministerium en købesum paa 7,5 mill. dollars; men da dette mødte modstand, gik han ned til 5 mill.

Kort derefter forelagde senator Lodge forslag om at købe øerne til den pris, præsidenten fandt passende. I modsætning til den tidligere udenrigsminister Olney mente Lodge, at øerne var lette at forsvare, og at de ville blive et vigtigt led i Staternes forsvar. Samtidig hævdede han, at man ved at overtage øerne fjernede en sandsynlig fare for forviklinger med udlandet. Den 1. april 1898 diskuteredes sagen i senatet, bl. a. i forbindelse med udsigterne til krigen med Spanien. Paa dette tidspunkt var Grøn allerede paa vej til Danmark for at fremskynde forhandlingerne; men inden han naaede frem, var den spansk-amerikanske krig nær ved at bryde ud, og det danske udvalg afslog under disse forhold at fuldbyrde handelen, da det ikke ville fornærme Spanien. Ligeledes blev Lodges forslag paa grund af krigen trukket tilbage i det amerikanske senat. Først da krigen var overstaaet, opfordrede det danske udvalg paa ny Grøn til at tage sagen op i Amerika. Nu var det dog tvivlsomt, om de Forenede Stater ville købe øerne, efter at de i krigen havde erhvervet Cuba og Porto Rico. Grøn ventede derfor til sommeren 1899 med at tage sagen op, og først i oktober tog den fart.

Paa dette tidspunkt fik han imidlertid en konkurrent i en anden dansker, hvis fremtoning i denne sag kom til at staa i et højt tvivlsomt skær. Denne mand var kaptajn Walter Christmas-Dirckinck-Holmfeld, kendt under navnet Walter Christmas som forfatter til drengebøgerne om Peder Most.

Christmas var sønnesøn af den tidligere viceguvernør, kontreadmiral John Christmas, havde deltaget i marinetogter til øerne og sad inde med den fornemme verdens dannelse og optræden; men han var for en mindre forseelse blevet afskediget i unaade af marinens tjeneste. Takket være sit venskab med en søn af Gustav Hansen, lægen Folmer Hansen, fik han kendskab til, hvad der var foregaaet, og han og Folmer Hansen besluttede da at søge at bringe noget ud af sagen i haab om at tjene sig en god skilling.

Christmas' indsats for de vestindiske salgsforhandlinger blev intet mindre end fantastisk. I efteraaret 1898 rejste han til Vestindien og skaffede sig paa St. Jan en hel del grundstykker paa haanden. Han vendte derefter tilbage til København for at rejse penge til at købe grundene for og bringe en havn i stand. Det var hans opfattelse, at Coral Bay egnede sig fortræffeligt til krigshavn. Han paastod siden, at han i flere maaneder arbejdede paa at skaffe penge, men fik for lille et beløb, og da man gav ham det raad at søge yderligere kapital i Tyskland, rejste han til Berlin for at finde udveje der. Da han var klar over, at de Forenede Stater sandsynligvis ville sætte sig imod en handel med Tyskland, foreslog han den 11. december i et brev til den tyske geheimeraad W. L. R. Klehmet, at grundene paa øen først skulle opkøbes af en tysk privatmand, efter at nogle tyske statsborgere en tid havde opholdt sig der. Naar St. Jan saaledes var i hænderne paa tysk kapital, troede han, det ville gaa lettere at lade øen skifte flag, især da den i modsætning til St. Thomas var temmelig ukendt ude omkring. Christmas hævdede, at han havde faaet direktøren for Hamburg–Amerika-Linien A. Ballin til at love bistand til udførelsen af dette projekt, og at denne ville sætte penge i foretagendet, hvis kejseren billigede det. Han forklarede ogsaa Klehmet, at det tyske marineministerium tillige med admiral A. v. Tirpitz var opsat paa sagen.

Den 7. januar 1899 skrev v. Tirpitz til det tyske udenrigsministerium for at anbefale Christmas' plan. Han meddelte herved, at Christmas paastod, han allerede havde fire femtedele af St. Jan paa haanden, at han havde skaffet en del penge i København og let kunne rejse resten i Tyskland; det var hans plan at danne et selskab, der skulle købe øen, hvis den tyske regering ville interessere sig for erhvervelsen. Den tyske udenrigsminister Bernhard v. Bülow svarede paa v. Tirpitz' henvendelse, at sagen kun ville blive forelagt kejseren, hvis v. Tirpitz og admiralerne ansaa det for strengt nødvendigt. En af de tyske admiraler, V. Zirzow, der selv nedstammede fra en familie paa St. Thomas, fremførte da, at det var højst ønskeligt at have en tysk kulstation i Vestindien. Han fandt ganske vist ikke Ballin interesseret i paa egen haand at flytte Hamburg–Amerika-Liniens station fra St. Thomas til St. Jan, skønt Christmas havde paastaaet, at liniens repræsentant paa St. Thomas havde erklæret sig villig til denne flytning, fordi Coral Bay skulle være nogle fod dybere end St. Thomas havn. Hvis udenrigsministeriet og marineministeriet var interesseret i erhvervelsen, kunne Zirzow alligevel forsikre, at Hamburg–Amerika-Linien ville støtte diskret. Han gjorde opmærksom paa, at det var vigtigt at have Ballin med i affæren, for saa ville England og de Forenede Stater ikke gøre indvendinger. Han mente endvidere, at marinen skulle give dampskibsselskabet en aarlig sum for at oplægge et kuldepot paa St. Jan til brug for den tyske flaade.

Ved nærmere forespørgsel fra udenrigsministeriet viste det sig imidlertid, at Ballin var fuldt ud tilfreds med forholdene paa St. Thomas. Han udtalte endog, at havnen i alle praktiske henseender med værfter og kuldepoter tilhørte det tyske dampskibsselskab; han sagde, at Christmas og Zirzow havde forsøgt alle midler til at overtale ham, og at Christmas rent ud havde tilstaaet, at hans formaal var at tjene 100.000 dollars paa forretningen. Ballin havde afvist handelen, indtil Zirzow havde hævdet, at marine- og udenrigsministerierne var interesserede; han havde da givet efter for flaadens skyld; han ville ikke være upatriotisk. Da han opdagede, at hans udtalelser ikke var blevet refereret paalideligt for marinemini-

Rester af hovedbygning paa plantagen „Butler's Bay", St.Croix

steriet, meddelte han Christmas sit syn paa sagen. I alt fald ville han foretrække, at man købte St.Thomas frem for St.Jan. Ved forespørgsel hos guvernøren paa St.Thomas havde han faaet sikkerhed for, at det ville blive tilladt dampskibsselskabets depot paa St.Thomas at sælge kul til krigsskibe undtagen i krigstid, og han mente ikke, at et depot paa St.Jan ville faa bedre vilkaar, saa længe øen var under dansk flag. Endelig havde Christmas og Zirzow talt om, at Rusland muligvis var interesseret i at købe St.Thomas, men det frygtede Ballin ikke.

Dette sidste fik dog v.Bülow til at lade den tyske gesandt i København forhøre, om Danmark forhandlede med Rusland, og samtidig skulle han give udtryk for, at Tyskland var tilfreds med de bestaaende forhold paa St.Thomas.

Efter dette stod det Walter Christmas klart, at han ingen vegne kom med den tyske regering eller Hamburg–Amerika-Linien. Han forsøgte derfor at opnaa et resultat ad privat vej, og den 2.marts 1899 indgik han en kontrakt med tre tyske officerer, oberst Meisner og oberstleutnanterne Triepeke og Knak, om oprettelsen af et selskab til erhvervelse af forkøbsret og opnaaelige privilegier og koncessioner omkring bugterne paa St.Jan. De tre herrer indskød 7000 mark og bemyndigede Christmas til at rejse til St.Jan og forberede sagen. Hvis planen blev lykkelig gennemført, skulle indskyderne have deres indskud tilbage med 5% rente samt tre gange det nævnte beløb i rede penge eller aktier. I foraaret 1899 var Christmas derefter i Vestindien for at se paa, hvordan man havde indrettet sig paa de engelske og franske øer og for at opmaale og kortlægge havnearealet paa St.Jan. Efter at han var rejst, oprettede Knak, Triepeke, en fabrikant E. Martini og admiral Zirzow „Die Kolonial und Handelsgesellschaft St.John", og den 20.maj 1899 bemyndigede de Christmas til at ansøge det danske finansministerium om støtte.

Da Christmas i juni kom hjem til Hørring med denne ansøgning, fik han imidlertid afslag. Gode raad var derfor dyre. Idet han nu mente at spore, at Niels Grøn og hans kolleger var blevet trætte af sagen og ikke ville blande sig i det, fik han den idé at prøve sit eget forretningstalent i Amerika. Han gik derfor til

departementschef A. C. Schlichtkrull i finansministeriet, og efter at have udbredt sig til ham om sine planer modtog han en vis opmuntring til at gøre et forsøg. Han blev derpaa stedet for Hørring, der beklædte posterne baade som finansminister og konseilspræsident. Han mødte her skepsis med hensyn til, hvad der kunne opnaas i Amerika; men da Christmas spurgte, om han kunne regne med at faa samme procenter som Niels Grøn, sagde Hørring efter Christmas' beretning, at vilkaarene var akkurat de samme for ham. Hørring nægtede siden at have givet dette tilsagn. Samtidig skal Hørring have udtrykt sin afsky for tilstandene i Amerika, hvor det var nødvendigt at sætte penge ind for at gennemføre et politisk resultat. Da Christmas forhørte sig om, hvilken pris han skulle forlange, ville Hørring ikke nævne nogen sum, men sagde, at der egentlig slet ikke var tale om at *sælge* øerne, for dette var kongen imod; men man ville gaa ind paa at overdrage dem paa saadanne betingelser, at man ikke led tab. Under alle omstændigheder skulle det være den amerikanske regering, der tog det første skridt. Officielt ville den danske regering ikke kendes ved Christmas' rejse til Amerika.

Christmas ordnede sig da med det tyske selskab ved at love det en sum penge til erstatning, og i oktober 1899 rejste han paa egen bekostning til de Forenede Stater ledsaget af Folmer Hansen. For at fiske oplysninger om, hvor langt forhandlingerne var kommet, skal Christmas have henvendt sig til Grøn, idet han udgav sig som repræsentant for et dansk firma, og Folmer Hansen havde en introduktionsskrivelse med til H. H. Rogers. Christmas henvendte sig endvidere til sagføreren C. Fischer-Hansen og stillede ham nok i udsigt, at han kunne faa del i provisionen og blive Danmarks agent i Amerika. Det sidste interesserede Fischer-Hansen, og han forelagde derfor sagen for sagfører Abner McKinley, en broder til præsidenten; men denne var vist for forsigtig til at befatte sig dermed, og man skal da være gaaet til hans partner, oberst W. C. Brown. Fra Fischer-Hansens side paastaas det, at det paa denne maade lykkedes Christmas at faa foretræde for præsidenten, som sendte ham til udenrigsministeren John Hay, og efter en langvarig samtale blev han herfra sendt til admiral Royal B. Bradford. Ifølge Christmas' egen forklaring var det derimod gennem sagførerfirmaet J. V. W. Seligman & Co. og dettes bekendtskab med en skibsreder fra San Francisco det lykkedes ham at komme i forbindelse med præsidenten. En introduktionsskrivelse for Christmas fra Seligman & Co. til præsidenten er fundet i de amerikanske arkiver. Det kan tilføjes, at sagførerfirmaet J. V. W. Seligman & Co. betingede sig $2^1/_2$ % af salgssummen i kommissionssalær. Christmas indberettede siden, at han ogsaa havde gjort bekendtskab med Abner Mac Kinley og Brown, som efter hans opgivende beskæftigede sig med at skaffe visse firmaer leverancer til regeringen o. lign., og som vidste, hvilke kongresmedlemmer man skulle bestikke og paa hvilken maade. Han meddelte derimod intet om, at de to herrer skaffede ham adgang til præsidenten. Hvorom alt er, hans medbragte kort over havnen paa St. Jan gjorde indtryk baade paa Hay og Bradford. Især vandt han dem for sig, da det lykkedes den amerikanske marineattaché i London at finde et kort over St. Jan, som Christmas havde meddelt dem var optaget af englænderne 1807, fordi de spekulerede paa at anlægge en orlogshavn der. Endnu dybere indtryk gjorde dog Christmas' beretning om tyskernes interesse for St. Jan. Hay skal være blevet helt nervøs.

Som forklaring paa, at Christmas mødte velvillig forstaaelse, er fra Niels Grøns side anført, at Hay, der nylig var tiltraadt sit embede, tog ham for den, der tidligere havde henvendt sig om sagen; det tør vel ikke anses for videre sandsynligt, at en saa grov fejltagelse kan have fundet sted i det amerikanske udenrigsministerium.

I alt fald opnaaede Christmas ved sit møde med udenrigsminister Hay et resultat, idet Hay foreslog, at Christmas skulle ledsage en betroet amerikansk diplomat til København, for at han i hemmelighed kunne mødes med den danske konseilspræsident. Til denne mission blev udset førstesekretæren ved den amerikanske ambassade i London, Henry White, siden anerkendt som en af de Forenede Staters dygtigste

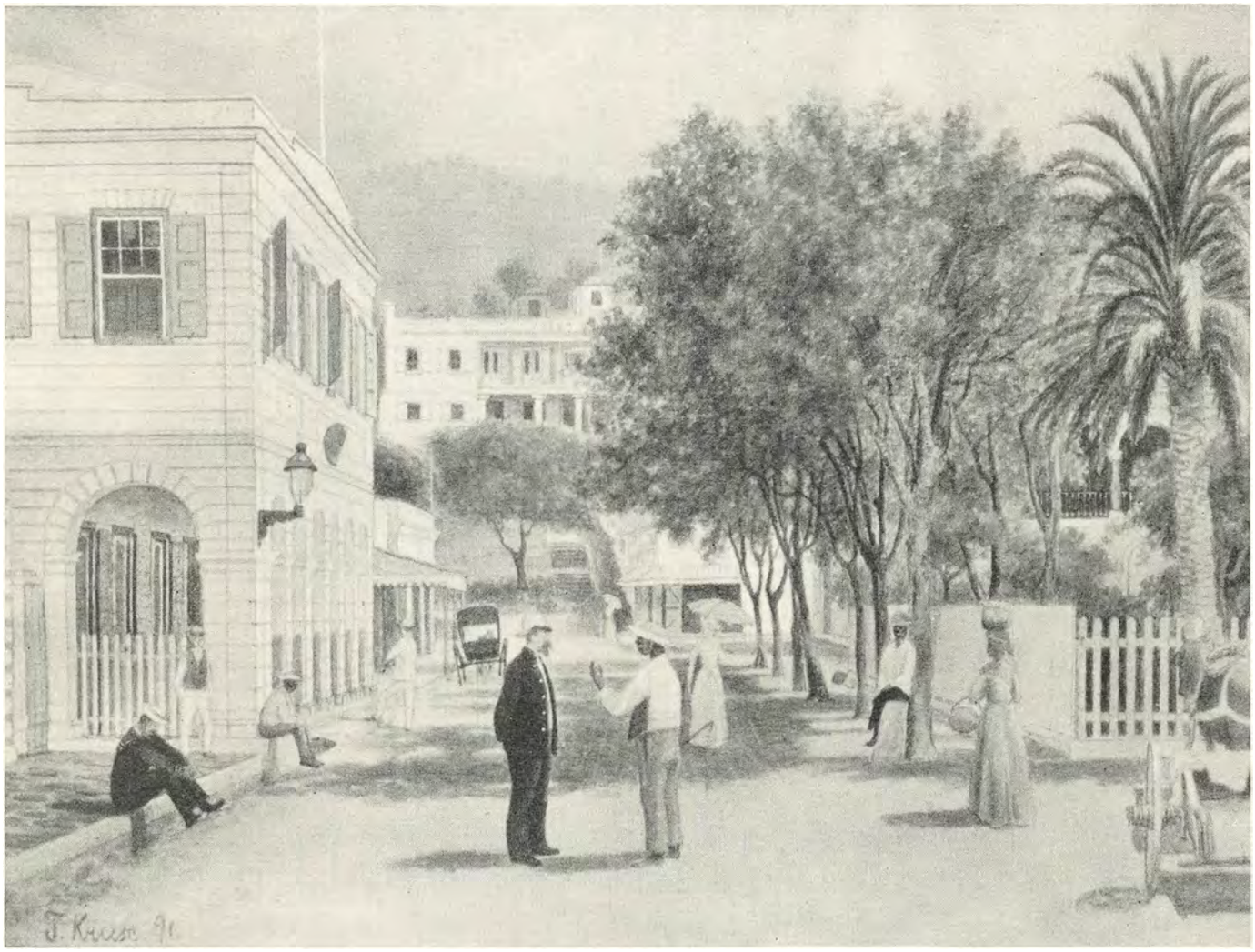

Gadeliv i Charlotte Amalia. Efter tegning af Th. Kruse

diplomater. Ifølge den instruks, Hay sendte ham, kunne øerne faas mod dækning af gælden, der beløb sig til 3½ mill. dollars, og hvis ikke de Forenede Stater ville overtage besiddelserne, havde Hay forstaaet paa Christmas, at de ville blive tilbudt andre stormagter. Christmas omtalte over for White særlig faren for en overdragelse til Tyskland.

Mens Christmas drog til London for at følges med White, rejste Folmer Hansen den lige vej til København og søgte foretræde hos kronprins Frederik, der paa det tidspunkt var regent under kong Christian IX's fraværelse; kronprinsen ytrede tvivl om, at det ville lykkes at føre sagen hurtigt igennem. Derimod blev konseilspræsident Hørring efter Christmas' opfattelse meget tilfreds, da han bagefter fik forelagt de opnaaede resultater. Konseilspræsidenten mente dog, at man kom til at have 4 mill. dollars for at være dækket; men Christmas troede ikke, summen spillede nogen afgørende rolle. Christmas omtalte, hvilke summer han havde lovet forskellige indflydelsesrige folk i Amerika, deriblandt Abner Mac Kinley, Brown, sagførerfirmaet J. V. W. Seligman & Co. samt to bladassociationer. Hørring fandt, efter hvad Christmas har berettet, dette „skrækkeligt" og indrømmede nu, at det var i sin orden, at Christmas fik de 10%, „men heller ikke mere". Christmas ytrede tvivl, om det ville slaa til, og da han spurgte, om mere kunne faas, saa han selv kunne faa en anstændig godtgørelse, sagde Hørring, at han ville gøre sit bedste for ham, men han maatte huske paa, hvor snæversynede bønderne i rigsdagen var. Hørring har i alt fald siden bekræftet, at han lovede at søge rigsdagens samtykke til, at Christmas fik de 10%, og Christmas' sagfører i København, Fr. Salomon, fik ved en henvendelse til ministeren det indtryk, at han var højst tilfreds med Christmas' virksomhed.

Da Christmas derefter talte med den danske komités forretningsudvalg, Hagemann, Gustav Hansen og Bahnson, raadede de ham til at sætte sig i forbindelse med Niels Grøn og H. H. Rogers. Den 19. december 1899 ankom Henry White til København, og dagen efter talte han med udenrigsminister, admiral Niels F. Ravn, det paastaas, fordi Hørring hverken kunne tale tysk, engelsk eller fransk. Christmas fik ikke lov at overvære samtalen, da han jo var afskediget i unaade fra flaaden, men han berettede siden, at han nøje havde instrueret White om, hvad han skulle sige; amerikaneren forstod ikke umiddelbart forskellen mellem at „sælge" og at „overdrage". Ravn indrømmede over for White, at Danmark var villig til at sælge sine vestindiske øer, og at forhandlingsforslag fra de Forenede Staters side ville blive alvorligt overvejede. Han mente, der skulle 4 à 5 mill. dollars til at dække gæld og pensioner i forbindelse med øerne. Fra finansministeriet blev det oplyst, at underskuddet ved besiddelsen for det løbende aar udgjorde 181.874 vestindiske dollars; gælden blev opgjort til 9.304.702 kr, mens en kapitalisering af pensionerne blev sat til 4.662.000 kr. Saaledes naaede man til en sum af 13.966.702 kr eller godt 3,75 mill. amerikanske dollars.

Efter at have modtaget disse oplysninger vendte White tilbage til London og meddelte Hay, at danskerne gerne ville sælge, men at regeringens undseelse ved at vise det næsten var komisk. Paa grundlag af Christmas' opfattelse troede han stadig, at øerne kunne faas for $3^1/_2$ mill dollars, hvilket han fandt billigt.

Efter Whites besøg blev Christmas paany sendt til Amerika, efter opfordring fra Hørring forstrakt med nye 6000 kr af Hagemann, og denne gang faktisk med et mandat fra konseilspræsidenten til at virke for handelen. Han rejste den 3. januar 1900 efter en afskedsvisit hos Hørring, der sluttede med at sige: „Gud være med Dem og glem ikke at sende hyppige rapporter".

Denne rejse skulle imidlertid ikke blive saa vellykket som den forrige. Den 1. januar bragte „Daily Mail" i London paa grundlag af efterretninger fra sin korrespondent i København en artikel om salget og nævnte bl. a. Christmas' virksomhed. Fischer-Hansen røbede dernæst i et interview til „New York World" for 3. januar, at baade han og Christmas havde haft samtaler med præsidenten og udenrigsministeren. Baade af hensyn til faren ved de europæiske stormagters indblanding og af hensyn til Christmas'

særlige forretningsmetode var dette naturligvis højst uheldigt. H. H. Rogers telegraferede straks til Hagemann og bad om besked; Hagemann svarede, at salget nu forhandledes ad officiel vej og lovede besked med Christmas. Da denne kom til New York, laa der et hus. H. H. Rogers var fornærmet og forlangte penge, idet han henviste til forhandling med Niels Grøn, og han truede med, at handelen ikke ville blive billiget af kongressen uden hans eget samtykke. Han skal have paastaaet, at han beherskede 26 stemmer i senatet. Christmas søgte derefter Grøn, der raadede ham til at overgive sagen til Rogers og skal have tilføjet, at Standard Oils ord var lov. Christmas paastod siden, at han tilbød Grøn halvdelen af de 10% eller 200.000 dollars; men Grøn ville til en begyndelse kun lade Christmas faa 25.000 dollars. Sammenstødet mellem Christmas og Grøn rygtedes i pressekredse; visse blade kolporterede skandaløse artikler om Christmas og paaduttede ham helt urimelige indiskretioner og taktløsheder; men den 17. januar bragte „New York Times" et interview med Christmas, hvorefter man havde forlangt penge af ham til folk, der stod administrationen i Washington nær, og det hed, at han skarpt havde afvist kravet. Han havde endvidere ifølge interviewet udtalt, at Grøn savnede fuldmagt til at forhandle, at handelen næsten var gaaet i orden, og at White havde været paa flere besøg i København. Christmas selv hævdede, at han intet havde haft at gøre med alle disse interviews, men kun udsendt et dementi gennem regeringsbladet „Washington Post".

Christmas rejste derefter til Washington og beklagede sig til Hay, der trøstede ham med, at Standard Oil endnu ikke sad inde med regeringsmagten i de Forenede Stater.

Den 18. januar modtog Christmas et telegram fra den danske komités forretningsudvalg i København, at man ikke kunne efterkomme Rogers' ønske om fuldmagt, og at forhandlingerne officielt var lagt i Christmas' haand. Han talte derefter med admiral G. Dewey, sejrherren over den spanske flaade ved Philippinerne 1898, og med fremtrædende kongresmedlemmer. Han overværede et par hemmelige

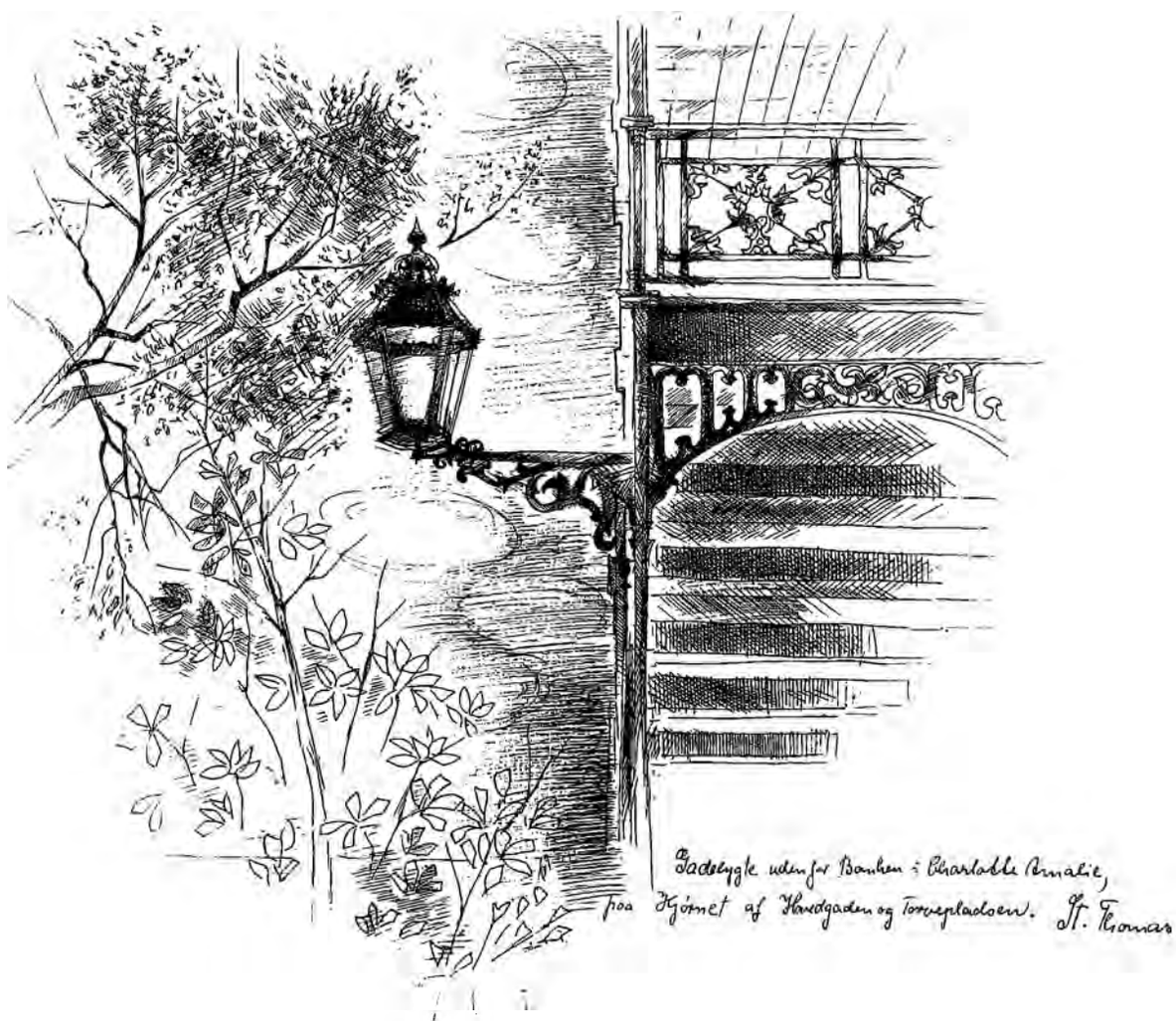

møder, hvor handelen blev anbefalet, og der syntes ikke at være tale om opposition af betydning. For at hjælpe paa stemningen gav han fine middage paa det dyre hotel Raleigh til kongresmedlemmerne og deres privatsekretærer, og han paastod siden, at han lovede visse af sine medhjælpere del i provisionen, hvis salget fandt sted.

Af taktiske grunde lod man ikke administrationen, men kongressen fremsætte forslaget om forhandling, og 31. januar 1900 blev det forelagt af John J. Gardner i repræsentanternes hus. Her blev sagen imidlertid syltet og førte til intet. Christmas paastod, at det skyldtes Rogers og Grøn. Han gik derfor til senator Lodge, som han betegnede som en af de faa kongresmænd, der ikke lod sig bestikke, og derfra til Hay, som blev forvirret og ærgerlig og sagde: „Det kan være, disse trustfolk er meget mægtige; men jeg skal vise dem, at de endnu ikke styrer dette lands administration eller kongres".

I de samme dage rettede Hay ogsaa forespørgsel til den danske regering, baade gennem Constantin Brun i Washington og gennem den amerikanske gesandt i København L. S. Swenson. Han forelagde dem et udkast til salgstraktat og udtalte, at to trediedele af senatet ville stemme for salget, deriblandt alle republikanerne og de ledende blandt demokraterne.

Christmas blev nu klar over, at hans opgave som kontaktmand i Washington var afsluttet. Rygtet om hans afskedigelse fra den danske marine begyndte ogsaa at blive udbredt, og dørene lukkede sig for ham. Han synes at have indladt sig med uværdige personer; de dyre middage tømte hans pung, og hans nerver begyndte at blive slidt. Gennem sin sagfører i København søgte han at faa Hørring til at udstede en garanti til Seligman & Co. for provisionen, saa han kunne skaffe sig flere penge; men Hørring sagde nej, uvist med hvilken begrundelse, og nægtede overhovedet at diskutere Christmas' affærer med nogen. Fischer-Hansen laante da Christmas penge til hjemrejsen, og den 12. april 1900 forlod han Amerika.

Ved hjemkomsten forsømte han ikke at udøse sin vrede overfor Hørring, fordi han ikke havde faaet flere pengemidler. Faa dage efter gik Hørring af som konseilspræsident. Derpaa udarbejdede Christmas en beretning til regeringen om sit virke, dateret den 4. maj 1900; men allerede den 1. maj stod der et vidtløftigt referat heraf i sensationsbladet „New York Times", efter Christmas' udsagn kommet til bladet ved en journalists indiskretion.

Denne artikel vakte opstandelse i pressen. De amerikanere, der var omtalt i den, gav interviews til bladene. Rogers nægtede dog at udtale sig til „New York Times", men sendte pressen en redegørelse. Det fremgik heraf, at Christmas havde stillet ham en dansk orden i udsigt, men at Rogers havde sagt, at sagen ikke kunne naa igennem kongressen i indeværende samling; han benægtede naturligvis, at han dirigerede 26 senatorer. „New York Times" mente ikke, publikum ville tro ham paa dette punkt. Da bladene paastod, at Christmas skulle have broderparten af købesummen, rykkede Fischer-Hansen ud med et dementi.

Under hele Christmas' sidste ophold i de Forenede Stater havde Niels Grøn efter evne søgt at modvirke ham, som det synes med støtte af gesandten Constantin Brun. Christmas paastod bagefter, at han til slut gik ind paa, at Grøn skulle have de to trediedele og han selv kun een trediedel af procenterne, hvis handelen først blev gennemført i næste kongressamling. Andre har heraf villet se, at Christmas ikke personlig havde brugt saa meget til bestikkelser, som han lod det se ud til over for den danske regering. Grøn har meddelt, at han dagen før Christmas' afrejse fik overdraget bemyndigelsen fra den danske regering til at virke for salget; men i stedet rejste Grøn til København, og overfor Hagemann og Gustav Hansen frasagde han sig al videre forbindelse med forhandlerne. Nogle maaneder senere tilstillede han dem en erklæring, hvorefter han og hans amerikanske komité gav afkald paa del i provisionen. I stedet kastede han sig over oprettelsen af et internationalt uafhængigt efterretningsbureau „Potentia", hvortil mange fine navne i Europa støttede ham. Da han siden blev beskyldt for at have krævet del i procenterne

Fra plantagen „Spanish Town", St.Croix

og i den anledning blev ekskluderet af Harvard Klubben, skaffede han sig renset ved erklæringer fra Danmark. Om Rogers er der at sige, at han blev en stor velgører, der bl. a. lod opføre en fin kirke i tudorstil til minde om sin moder.

Walter Christmas satte afgjort betydelige summer til ved sin virksomhed for salget og opnaaede aldrig nogen dækning fra statens side. Den 1. oktober 1900 afgav han en vidtløftig betænkning herom til den danske regering. Den 14. januar 1901 henvendte han sig til landstingets finansudvalg, og den 17. januar 1903 sendte han et andragende til rigsdagen angaaende det tilsagn, Hørring havde givet ham om procenter, men alt forgæves.

Da salgstraktaten med de Forenede Stater blev sluttet, blev det baade fra den danske og den amerikanske regerings side erklæret, at man ikke skyldte noget til private personer for deres mellemkomst ved handelen. Der var dog mange, der mente, at Christmas' indgriben havde vanæret Danmarks navn, og dette bidrog til at rejse modstanden mod salget. I Amerika tog Grøn hans rygte under behandling, og da han fik fat i en afskrift af Christmas' rapport af 1. oktober 1900 til den danske regering, fremlagde han den for nogle kongresmedlemmer. Dette førte til, at kongressen den 27. marts 1902 krævede undersøgelse af Christmas' paastand om, at nogle af dens medlemmer havde været tilbøjelige til at modtage bestikkelser, og et udvalg paa 7 medlemmer blev nedsat til at granske sagen. Det amerikanske udenrigsministerium erklærede i den anledning, at Christmas var anerkendt som repræsentant for den danske regering; der havde ikke været brug for mellemmænd til at overbevise nogen om det hensigtsmæssige i salget; der var ingen, der skulle bestikkes; Christmas var heller ikke blevet autoriseret til at følge White paa rejsen fra London til København. Fischer-Hansen erklærede Christmas' paastande om bestikkelse for falske, men indrømmede, at Christmas havde ret til et salær; han paastod desuden, at Christmas hverken havde haft møder med Abner McKinley eller med Brown. En dansk embedsmand, der blev spurgt af „New York Times", indrømmede, at Hørring havde lovet Christmas et kommissionssalær, men ikke penge til

Indgangsportal paa hovedgaden i Charlotte Amalia, ved siden af den evangelisk-lutherske kirke

bestikkelser. Admiral Ravn erindrede derimod over for „New York Herald" om, at han nægtede at modtage Christmas og sagde, at det var skade, Hørring havde indladt sig med ham. Christmas selv benægtede i et brev af 8. april 1902 frit væk, at han havde søgt at faa Hørring til at forstaa, at bestikkelser var den rette vej til at faa øerne solgt.

For det amerikanske undersøgelsesudvalg aflagde Grøn selvfølgelig meget ugunstigt vidnesbyrd om Christmas. Abner McKinley og Brown benægtede blankt, at de havde drøftet Dansk Vestindien med Christmas. Fischer-Hansen indrømmede, at Christmas havde sagt, at det var en almindelig mening i Danmark, at naar salget var slaaet fejl i 60erne, skyldtes det, at der ikke var blevet anvendt tilstrækkelige beløb til bestikkelse af visse senatorer, og derfor havde Christmas faaet Hørring til at stille en større

sum til raadighed, „fordi det var den maade, man gjorde forretning paa i Amerika". Senator Lodge understregede, at man ikke havde modtaget Christmas som officiel repræsentant for Danmark; men han indrømmede, at han havde henvist Christmas til Hay og siden modtaget ham i sit hus. Lodge benægtede at have udpeget Rogers og hans venner som dem, der havde standset Gardners lovforslag om at aabne forhandlinger med Danmark. En senator, som Christmas paastod at have talt med, nægtede at have set ham. En anden senator, som efter Christmas' beretning var ivrig for handelen, erklærede sig endog for en modstander deraf. Hay erklærede, at han ved Christmas' andet besøg i Amerika havde afslaaet at forhandle med ham, da der ikke var brug for privatpersoner. Paa grundlag af alle disse fortræffelige vidneudsagn drog udvalget den slutning, at „der ikke var skygge af sandsynlighed for, at noget kongresmedlem havde faaet tilbudt eller modtaget bestikkelse". Ingen korruption eller uretmæssig handling var paavist hos nogen af Staternes embedsmænd, og bestikkelserne eksisterede kun i Christmas' fantasi, „siden omkvædet paa hans historie var, at han ingen penge havde". Man vidste, at han maatte laane sig frem for at skaffe penge til hjemrejsen til Danmark.

Dermed havde det fortræffelige udvalg bevist, hvad det var nedsat for at bevise. Christmas paastod bagefter, at Grøn havde forfalsket hans beretning, at han ikke havde talt til Hørring om bestikkelser, og at han ikke i sin rapport havde navngivet nogen kongresmand i forbindelse med sine løfter om penge. Rogers, sagførerne og andre uden for kongressen talte han ikke om.

Den amerikanske historiker C. C. Tansill drager af det foreliggende den slutning, at Christmas ikke virkelig forsøgte at bestikke kongresmedlemmerne, men bildte den godtroende Hørring ind, at han skulle bruge penge hertil; og han finder, at Hørring gjorde en ynkelig figur i hele affæren.

Georg Brandes, der allerede den 27. februar 1900 havde taget til orde mod salget i en artikel i „Politiken", indrømmede i en ny artikel af 21. februar 1903, at efter alt at dømme havde Christmas faaet pengene for at anvende dem til bestikkelser.

I virkeligheden vidner hele affæren Walter Christmas om en ringe moralsk standard i det offentlige liv baade i Amerika og Danmark. For Hørring bidrog episoden til at gøre ham uanvendelig i fremtidens danske politik, efter at han fratraadte som minister i april 1900. Ved bedømmelsen af Christmas maa det dog ikke glemmes, at det var Grøn, som først fandt paa de 10% provision. Naar Grøn siden spillede dydigt forarget over Christmas' metoder, maa man spørge, om han ikke ogsaa skulle bruge de mange penge til at jævne vej og sti for sit forehavende; den ene var heri næppe bedre end den anden. Det mest betænkelige i Christmas' adfærd var vel hans optræden i Tyskland; det er umuligt at finde nogen undskyldning for den. Set i en større sammenhæng bør det erindres, at Christmas netop ved sine manipulationer i Tyskland fik vakt saa megen opmærksomhed om sagen, at han siden overfor amerikanerne kunne slaa paa en tysk interesse for øerne, et argument der, som det følgende viser, i længden blev afgørende for de Forenede Staters politik.

SALGSTRAKTATEN 1902

Det udkast til en salgstraktat, som den amerikanske udenrigsminister John Hay i slutningen af januar 1900 ad den sædvanlige diplomatiske vej forelagde den danske regering, omhandlede afstaaelse af alle Danmarks tre vestindiske øer med al magt og myndighed, som Danmark besad over dem. Al offentlig ejendom paa øerne, det være sig bygninger, havne eller fæstninger, skulle overgaa til de Forenede Staters regering. Hvad enten beboerne ville blive paa øerne eller forlade dem, skulle deres privatejendomsret bestaa, ligeledes alle borgerlige og religiøse friheder samt næringsfrihed. Hvis de danske forblev paa øerne, skulle det inden to aar fra ratifikationernes udveksling staa dem frit for at afgive erklæring om, at de ville bevare deres danske statsborgerret. Som købesum blev foreslaaet 3,5 mill. gulddollars.

Der stod intet om, hvorvidt der skulle afholdes folkeafstemning paa øerne, og Constantin Brun gjorde opmærksom paa, at afstaaelsen skulle indbefatte alle koncessioner og privilegier, hvad der f. eks. kunne faa betydning for telegrafkompagnierne.

Gennem den amerikanske gesandt i København L. S. Swenson søgte Hay at faa den danske regering til at antage traktaten hurtigt og uændret, det sidste ifølge hans paastand, fordi senatet ikke ville gaa med til ændringer. Saadan skulle det imidlertid ikke gaa. Hørring og Ravn var fra begyndelsen enige om, at 4 mill. dollars var det mindste, man ville nøjes med; dernæst var der spørgsmaalet om koncessionerne og monopolerne, og man ønskede, at øernes beboere straks fra begyndelsen kunne faa amerikansk statsborgerret. Swenson mente ikke, Staterne ville paatage sig forpligtelser i forbindelse med koncessionerne, især ikke for flydedokkens vedkommende, og hvad statsborgerretten angik, saa stod det alene til kongressen i Washington at træffe afgørelse derom.

Ved et statsraadsmøde i København den 16. februar 1900 enedes man om at optage forhandlingerne. Særlig begejstret herfor var den gamle kong Christian IX dog ikke; han troede blot at forstaa, at afstaaelsen ville være det bedste for øernes beboere. Da Hørring og Ravn nogle dage efter forhandlede med begge rigsdagens finansudvalg, viste en højremand sig som udtalt modstander af salget, og folketingets finansudvalg forlangte nøje besked om de forviklinger og forpligtelser, handelen kunne føre med sig, ogsaa om de 10% provision til Grøn eller Christmas; Ravn forberedte bagefter Swenson paa, at den offentlige mening kunne vise sig at være imod forhandlingerne.

Offentligheden var virkelig begyndt at røre paa sig. Aviserne drøftede salget, forskellige pjecer om Dansk Vestindien kom ud, de første protestmøder blev afholdt, og en protestadresse cirkulerede. Ifølge rygtet forsøgte baade kejserinde Dagmar og kronprins Frederik at faa den gamle konge fra salget. Foreløbig samlede den politiske opmærksomhed i fædrelandet sig dog om ministerskiftet: Hørrings afgang i marts og Sehesteds tiltræden som konseilspræsident og udenrigsminister.

Først den 3. maj kom Swenson til at tale med Sehested om handelen og erfarede da, at den nye konseilspræsident, der tidligere havde været mod afstaaelse af øerne, nu efter at have sat sig ind i problemerne var stemt derfor. Den 18. juni gav Sehested i en note Danmarks svar paa Hays traktatudkast. Det blev heri fremhævet, at den danske konge ved afstaaelsen ønskede at forbedre beboernes materielle stilling. Derfor skulle de straks ved overdragelsen opnaa amerikansk statsborgerret og toldfri mellemhandel med de Forenede Stater eller i det mindste samme vilkaar i henseende til tolden som Porto Ricos indbyggere.

Som købesum fastholdt man de 4 mill. dollars; men Danmark skulle være fri for alle forpligtelser over for øerne i fremtiden. Hvis ikke de nye statsmyndigheder ville lade koncessionerne bestaa, maatte der til købesummen lægges en erstatning til indehaverne.

Noten gav anledning til, at man i det amerikanske udenrigsministerium udarbejdede et udførligt memorandum. Man indrømmede heri, at traktatudkastet i flere af sine bestemmelser var bygget efter mønster fra freden med Spanien 1898, og at man ikke kunne behandle de danske besiddelser paa samme maade som de øer, man havde taget i krig. Memorandumet gik derfor med til at indrømme beboerne ret til at vælge statsborgerskab ved en erklæring naarsomhelst efter afstaaelsen, ligeledes til at lade dem faa samme toldforhold som indbyggerne paa Porto Rico og til at udtale sig for erstatning til koncessionsindehavere. Derimod gjorde aktstykket indvendinger vedrørende købesummen og fandt, at 3–3,25 mill. var passende, hvis de Forenede Stater skulle paatage sig forpligtelser over for koncessionsindehaverne, eller 3,75 mill., hvis Danmark overtog forpligtelserne. Man kunne ikke gaa med til at øge købesummen, efterhaanden som øernes underskud øgede deres gæld til Danmark.

Paa grundlag heraf indføjede Hay i sit svar til Danmark af 16. november 1900 forslag om, at beboerne paa øerne skulle anses for at have amerikansk statsborgerskab, hvis de ikke inden 2 aar opterede for Danmark. I toldspørgsmaalet mente udenrigsministeren derimod ikke at kunne bøje sig, fordi det ville begrænse kongressens rettigheder, og Porto Ricos forhold var endnu ikke klarlagt, da en sag derom verserede for den amerikanske højesteret. Hvad købesummen angik, fulgte han memorandumet, og hans svar var ledsaget af et nyt traktatudkast.

Da regeringen i København modtog dette svar, forelagde den paa ny sagen for finansudvalgene. Dels mente den, at hvis man først havde afsluttet en traktat, og kongressen i Washington havde billiget den, ville det ikke blive saa let for rigsdagen i København at forkaste den. Dels var der jo spørgsmaalet, om rigsdagen var tilfreds med købesummen, og om den eventuelt ville bevilge kapital til øernes udvikling, hvis det ikke blev til noget med salget.

Regeringen anførte ogsaa, at der i mellemtiden var kommet vidnesbyrd om, at en stor del af befolkningen paa øerne ønskede at blive ved Danmark. Dette bekræftedes fra mange hold. Vistnok var guvernøren, oberst Carl Emil Hedemann, der den 22. december 1893 havde afløst Arendrup, tilhænger af salget, og selv „St. Croix Avis", der redigeredes af en af ham afhængig embedsmand, var en tid gaaet over til salgstilhængerne. Men Hedemanns personlighed var ikke saa imponerende, at en opposition behøvede at holde sig tilbage; om det saa var „St. Thomæ Tidende", saa udtrykte den loyalitet for Danmark, og paa St. Croix dannedes en kreds af salgsmodstandere, hvis førstemand var præsten ved den lutherske kirke i Christianssted, H. Lawaetz. Denne mand havde ogsaa tidligere sat sig op imod guvernøren, idet han 1899 i konflikt med Hedemann gjorde et forsøg paa at afgrænse rombodernes indflydelse og dermed drikfældigheden i den sorte befolkning.

Folketingets finansudvalg besvarede den 12. januar 1901 ministeriets forespørgsel med at erklære sig for tilhænger af salget. Flertallet ville dog kun sælge, dersom den danske statskasse opnaaede et udbytte paa 3,5 mill. dollars uden enhver afkortning, forpligtelse eller provision. Man ønskede derfor klarhed angaaende Frankrigs krav i forbindelse med traktaten med Frankrig om St. Croix 1733, en opgørelse over eventuelle erstatningskrav og en erklæring om, at regeringen ikke havde stillet nogen slags provision i udsigt. Endvidere ville man vide regeringens stilling til spørgsmaalet om en folkeafstemning paa øerne og om de vilkaar, de Forenede Stater ville byde sukkerudførselen fra St. Croix. Ministeriet svarede siden derpaa, saa godt det kunne, henviste til en fransk note af 30. juli 1868, der gav afkald paa forkøbsretten til St. Croix, opgjorde løseligt koncessionshavernes mulige krav og overlod til rigsdagen at afgøre, hvorvidt Hørrings løfte om 10% provision skulle staa ved magt.

Kun et enkelt medlem af folketingets finansudvalg, Jacob Scavenius, gift med en officersdatter fra Dansk Vestindien, gik imod salget som uværdigt for den danske befolkning, og han krævede i alt fald folkeafstemning paa øerne, før man underskrev en salgstraktat. I landstingets finansudvalg var der ligeledes kun een salgsmodstander, nemlig kontreadmiral William Carstensen, hvis farbroder havde været den sidste guvernør i Dansk Guinea.

Før regeringen leverede sin svarnote til den amerikanske gesandt, forhørte den sig endnu en gang hos folketingets finansudvalg og fik herved sikkerhed for, at udvalget til nød kunne acceptere en salgssum paa 4 mill. dollars, mod at Danmark til gengæld overtog eventuelle forpligtelser over for flydedokken og St. Croix' fællessukkerkogeri.

Noten blev derpaa leveret til Swenson den 21. februar 1901. For anden gang erklærede den danske regering sig utilfreds med de tilbudte vilkaar. Kravet om borgerret og toldfrihed for øernes beboere i handelen med de Forenede Stater blev gentaget. Købesummen skulle være 4 mill. dollars, og Staterne skulle respektere flydedokkens monopol, der var gældende til 1918. Endvidere krævede man en garanti for danske undersaatters privatejendomsret paa øerne samt udlevering af vaaben og militære lagre. Da Swenson videresendte noten til Washington, føjede han til, at det danske ministerium stod meget svagt, og at det for at overvinde en eventuel opposition i rigsdagen maatte arbejde paa at sikre beboerne af øerne saa gode vilkaar som muligt; fremtrædende forretningsmænd som H. N. Andersen, I. Glückstadt og admiral A. Richelieu var imod afstaaelsen, og de undlod ikke at slaa paa de nationale strenge.

Den 26. marts 1901 bemyndigede Hay da Swenson til at gøre visse mindre indrømmelser. De Forenede Stater ville affinde sig med flydedokken og telegrafkompagniet. Danmark maatte gerne faa det militære udstyr, og privatejendomsretten skulle sikres for danske undersaatter. Til løsning af spørgsmaalet om fællessukkerkogeriets stilling, foreslog Hay, at statsovertaget privatejendom ikke skulle følge med i handelen, men at den danske stat inden en vis tid efter øernes afstaaelse skulle sælge saadan ejendom. Heller ikke skulle Staterne overtage den danske statskasses krav paa kolonialkasserne; de skulle derimod betragtes som løst fra deres gæld til Danmark. I toldspørgsmaalet mente Hay, at øerne snart ville opnaa Porto Ricos stilling. Vigtigt var det, at Hay nu gik ind paa at betale øerne med 4 mill. dollars. Med disse indrømmelser fulgte det tredie amerikanske traktatudkast.

Da regeringen i København ved en note af 8. april fik tilstillet indrømmelserne, gjorde de selvfølgelig indtryk; men Sehested slog dog endnu i sin svarnote af 29. juni et slag for øernes toldfrihed. Han gjorde opmærksom paa, at øerne for tiden havde et udstrakt selvstyre, at salgstraktaten af 1867 havde indrømmet dem amerikansk statsborgerskab, og at danske statsborgere i de Forenede Stater ifølge en traktat af 26. april 1826 nød alle rettigheder lige med indfødte; og nu foreslog traktatudkastet, at danske statsborgere, der ville bo paa øerne, kun skulle stilles lige med andre udlændinge. Øernes befolkning ville næppe synes herom, og man kunne heller ikke faa rigsdagen med dertil.

Sehested fik imidlertid ikke lejlighed til at føre forhandlingerne videre. I juli 1901 indtraadte systemskiftet, og det svækkede højrestyre afløstes af den første venstreregering, hvis konseilspræsident og udenrigsminister blev professor J. H. Deuntzer, en mand der kom ind takket være sit bekendtskab med prinsesse Marie af Orléans og hendes gemal, prins Valdemar.

Da derefter Swenson en tid havde orlov fra sin post i København, sendte Hay igen White til Danmark, for at han skulle danne sig et begreb om den nye regerings indstilling, og han kom til København i begyndelsen af september med et nyt traktatudkast, der tog hensyn til den danske note af 29. juni. Ved samtaler med Deuntzer forstod han, at denne nærede betænkeligheder. Konseilspræsidenten spurgte, om man kunne stole paa, at senatet i Washington ville samtykke i handelen – han frygtede, at et nyt afslag herfra kunne foraarsage hans ministeriums afgang; ligeledes forhørte han sig, om man ikke kunne nøjes

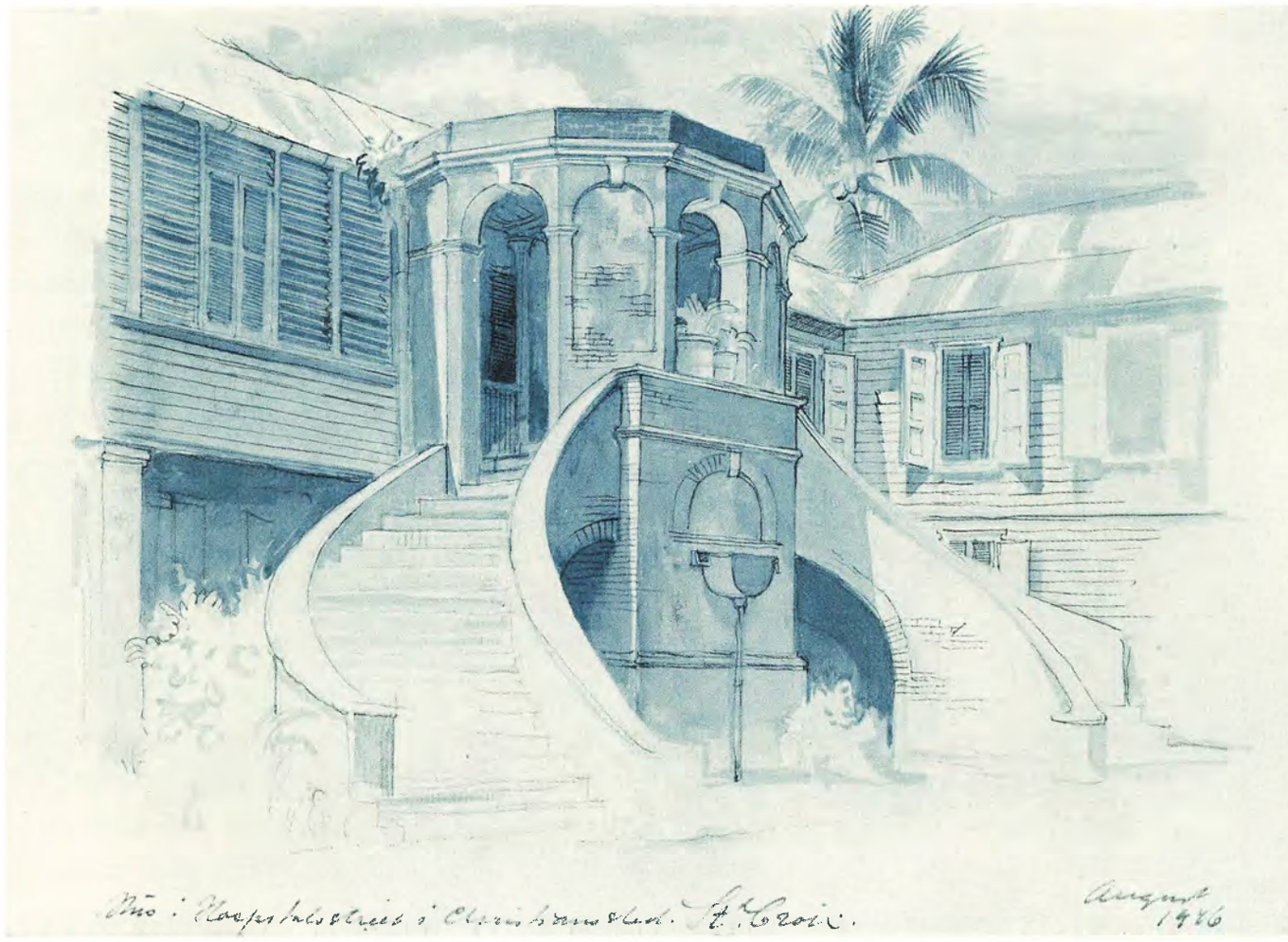

Hus i Hospital Street, Christianssted

med at overdrage St. Jan med den gode havn. Den alvorligste vanskelighed og aarsag til, at forhandlingerne trak ud, var dog fællessukkerkogeriet, som hos St. Croix' kolonialraad havde krav paa 5 % rente af sin kapital; Deuntzer ville gerne have den amerikanske regering til enten at indtræde i den danskes sted over for dette foretagende eller betale ca. 3 mill. kr. til dækning af dets gæld. Endelig var det et bestemt krav, at øernes beboere fik ret til at bevare de borgerlige rettigheder, de havde for øjeblikket, og at deres rettigheder i fremtiden ikke kom til at undergaa andre forandringer end amerikanske undersaatters ellers. Deuntzers standpunkt, der beroede paa en beslutning i statsraadet og derefter paa en samtale med kongen, blev formuleret i et memorandum af 6. september.

White optraadte heroverfor fast, forklarede, at de Forenede Stater ikke ville taale, at øerne blev overdraget til trediemagt, og forsvarede kongressens ret til at træffe bestemmelse om de borgerlige rettigheder. Deuntzer erklærede, at man maatte have sammenstillingen med andre udlændinge fjernet. White kom til det resultat, at den nye regering i København søgte at opnaa bedre vilkaar end forgængerne, og foreslog derfor Hay, at der blev lagt endnu en kvart eller en halv million til købesummen, hvis handelen kunne ske hurtigt. Hay svarede den 10. september, at det var yderst tvivlsomt, om man kunne faa senatet med hertil. White mente, man hellere skulle lade forhandlingerne foregaa telegrafisk for at sætte fart i de nølende danskere; efter hans mening var Swenson ogsaa en dansker, „for en stor del ligesom andre danskere, hvad tankearbejdet angaar"; i øvrigt gav White udtryk for den opfattelse, at en halv million fra eller til ingen rolle spillede for amerikanerne.

Efter endnu en skrivelse fra White lod Hay sig bevæge til at stryge udtrykket om udlændinge og til at lægge en kvart million paa købesummen. Da White under sit besøg i København var blevet gode venner med direktøren for det danske udenrigsministerium R. Krag, meddelte han Hays tilbud til ham, idet han

først havde raadført sig med senator Lodge, som netop var i London. Gennem Swenson afgav den amerikanske regering endnu et traktatudkast, hvor indrømmelserne var indarbejdet.

Fra dansk side ønskede man imidlertid sagen behandlet ad helt officiel vej, og ministeriet var enigt om, at købesummen skulle forhøjes, saa vilkaarene kunne blive bedre end dem, højreministeriet havde opnaaet. Da White fik den besked fra Krag, blev han noget ærgerlig, men foreslog dog Hay at lægge endnu en kvart million dollars til. Efter en forsinkelse forvoldt ved mordet paa McKinley og Th. Roosevelts tiltræden som præsident for de Forenede Stater, bemyndigede Hay da den 18. oktober 1901 telegrafisk Swenson til at byde 4,5 mill. dollars. Samtidig meddelte han, at det gjaldt at faa traktaten sluttet, inden kongressen skiltes i december. Det danske svar blev imidlertid, at man fik ingen traktat uden yderligere forhøjelse af købesummen og indrømmelser vedrørende de resterende stridspunkter. Efter Swensons mening var danskerne nu sikre paa, at amerikanerne gerne ville købe, og de troede, at de ved at trække tiden ud kunne opnaa en højere pris.

Danskerne skruede saaledes prisen op lidt efter lidt, og Hay vidste ikke bedre end at raadføre sig med præsident Roosevelt og med lederen af den demokratiske opposition i senatets udenrigskomité, John T. Morgan. Endvidere indhentede han en erklæring fra flaadens raad, der gik ud paa, at man i krigstilfælde maatte have en orlogshavn i det nordlige af det caraibiske hav, da Porto Rico ellers ville blive isoleret, og hertil kunne man bruge St. Thomas. Han forespurgte derefter den 28. oktober gennem Constantin Brun regeringen i København, om handelen var sikret, hvis der blev betalt 5 mill. dollars; han ønskede ikke at tale med senatorerne om denne sum, hvis den danske regering paa ny slog haanden af ham.

Endelig meddelte man fra dansk side den 6. november, at man ville være tilfreds med ganske faa ændringer i traktaten, hvis købesummen blev forhøjet til 5 mill. dollars, og den 10. november sendte man fra dansk side et traktatudkast til Washington. Swenson erklærede herefter, at nu var det psykologiske øjeblik inde. Langt om længe lod Hay sig bevæge til at sikre beboerne af øerne de borgerlige rettigheder, de for tiden havde, og at de ved lovændringer ikke maatte stilles daarligere. Ligeledes gik han med til at fritage den danske stat for ansvaret for de 5% til fællessukkerkogeriets aktionærer, som var garanteret af kolonialkassen paa St. Croix.

I slutningen af november 1901 var der saaledes al udsigt til, at traktaten hurtigt skulle blive undertegnet. Endnu tøvede man dog i København, idet man overvejede, om man ikke skulle forlange en folkeafstemning afholdt paa øerne. Da Swenson fik dette at vide, talte han „høfligt" til Deuntzer og krævede en afslutning, og konseilspræsidenten indrømmede nu, at han var træt af sagen og ikke vidste, hvad han skulle gøre. Det var lige før jul. Da Constantin Brun overfor Hay gav udtryk for de danske betænkeligheder, mødte han afgjort modstand; de Forenede Stater kunne ikke medvirke til en folkeafstemning her, naar de ikke havde gjort det ved erhvervelsen af Hawaii, Porto Rico og Guam. Den 15. januar 1902 telegraferede Hay imidlertid til Swenson, at hvis danskerne ønskede folkeafstemning, maatte det indgaa som et led i deres egne overvejelser, før de ratificerede traktaten. Man havde altsaa intet imod, at Danmark foranstaltede en folkeafstemning. Dermed var den sidste hindring bortryddet, og den 24. januar 1902 blev traktaten undertegnet i Washington af Hay og Constantin Brun.

Naar de Forenede Stater saaledes skridt for skridt lod sig drive til at gøre indrømmelser, skyldtes det en dybtgaaende interesse for erhvervelsen af de tre smaa øer. I almindelighed var Th. Roosevelts politik lige saa imperalistisk, som McKinleys havde været, og en stor rolle spillede frygten for, at det tyske kejserrige skulle erhverve de danske besiddelser. W. Christmas havde jo ikke glemt at omtale sit tyske St. Janselskab i Amerika, og ved en middag i Washington den 27. april 1900 havde den amerikanske krigsminister Elihu Root advaret de europæiske magter ved en udtalelse om, at enten maatte det amerikanske folk om faa aar afskaffe Monroe-doktrinen eller kæmpe for den. „New York Times" mente, at disse ord havde

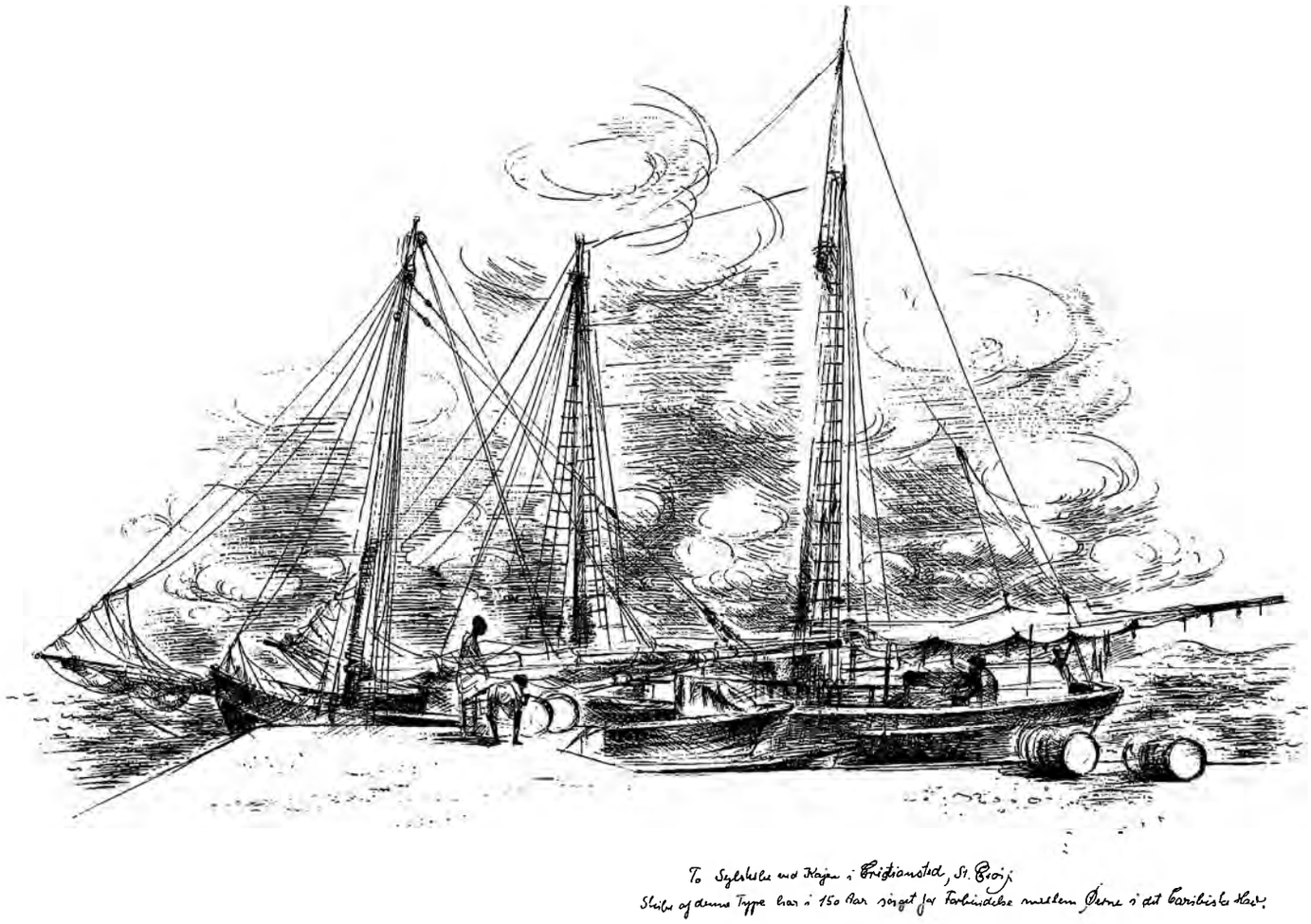

To Sejlskibe ved Kajen i Christiansted, St. Croix.
Skibe af denne Type bruges i 150 Aar særligt for Forbindelse mellem Øerne i det caribiske Hav.

adresse til Tyskland, og i denne forbindelse bragte bladet Christmas' skildring af St. Jan-selskabet. Nogle dage senere bekræftede J. J. Gardner i et interview, at man i Washington troede, Tyskland gerne ville have øerne. I maj holdt Lodge en opsigtvækkende tale i senatet, hvori han udtalte, at et forsøg fra en europæisk stormagt paa at skaffe sig herredømme over de danske øer ville betyde krig.

Amerikanernes frygt kan vel synes overdreven, men faktisk fulgte den tyske regering salgsforhandlingerne meget opmærksomt. Allerede i december 1899 opdagede de tyske gesandter i Washington og København Christmas' spil. Den nye tyske gesandt, der kom til København ved nytaar 1900, Wilh. von Schoen, ofrede meget plads paa emnet i sine depecher. I juni gav den tyske udenrigsminister v. Bülow sin gesandt i Washington ordre til med delikatesse at søge at danne sig et begreb om de Forenede Staters stilling til en tysk erhvervelse af Dansk Vestindien og Galapagosøerne. Gesandtens svar var imidlertid mistrøstigt; han fandt, at alt vedrørende de danske øer fremkaldte stor ophidselse i Amerika.

En livlig diskussion førtes i den amerikanske presse om øernes værdi, og senatets udenrigskomité anvendte al skarpsindighed paa at finde traktatens lyder frem. Den 5. februar forelagde komiteen imidlertid en gunstig rapport om sagen i senatet og pegede paa de strategiske fordele, der knyttede sig til St. Thomas baade for marinen og handelsflaaden, især i forbindelse med den kommende Panamakanal. Allerede den 17. februar gav senatet da sit samtykke til ratifikationen af traktaten, uden at noget alvorligt argument var fremført mod erhvervelsen. Den frygt, som man havde haft i Danmark, for at en salgstraktat paa ny skulle blive standset i Washington, blev hermed gjort til skamme.

Spørgsmaalet var derefter, hvorledes den danske rigsdag ville stille sig. Da Swenson bragte Deuntzer efterretning om senatets beslutning, ytrede konseilspræsidenten sig fortrøstningsfuldt om folketingets billigelse, men var noget usikker angaaende landstingets. En livlig diskussion havde ved denne tid rejst sig i offentligheden, og en modbevægelse havde lagt ud med Franz von Jessen som første vaabendrager i pressen. Det første holdepunkt, denne modbevægelse kunne støtte sig til, var paastanden om, at øernes

befolkning ikke ønskede overdragelsen. Fra St.Thomas udsendte en forening ved navn „Dan" i efteraaret 1901 en række pjecer som udtryk for ønsket om at blive ved Danmark, og kommandør H. P. Holm, som laa ved St.Thomas med krydserkorvetten „Valkyrien", meddelte det som sit indtryk, at selv uden for den dansktalende del af befolkningen var der mange, som ønskede at forblive ved Danmark. Efter nogen tids iagttagelse mente han dog nok, at negerarbejderne var stemt for salget. I hjemlandet udsendte kaptajn H.U.Ramsing, der nylig var vendt tilbage fra 5 aars tjeneste ved den vestindiske hærstyrke, en lille bog om „Vore vestindiske øer under dansk flag" (1901), der ligeledes hævdede, at vi havde øernes befolkning paa vor side; og herefter fulgte en strøm af avisartikler og smaaskrifter, deriblandt endnu to pjecer fra Ramsings haand. Blandt de københavnske dagblade var det navnlig „Vort Land" og den ferslewske presse, der til dels med støtte af „Berlingske Tidende" gik imod salget, medens „Politiken" og „Social-Demokraten" samt det meste af provinsens venstrepresse forsvarede det af al kraft; ogsaa Albertis blad, „Dannebrog", hældede til salgstilhængerne. Blandt fremtrædende private, der ønskede salget, nævnes G. A. Hagemann og M. M. Melchior, der begge troede, at øernes befolkning forretningsmæssigt ville faa fordel af afstaaelsen.

De tidligere omtalte hjemlige forretningskredse omkring skaberen af Østasiatisk Kompagni, H. N. Andersen, satte ind paa en mere praktisk maade. Den 7. januar 1902 afgav de skriftligt overfor regeringen en erklæring om, at de for at ophjælpe de dansk-vestindiske øer, hvis disse blev under dansk styre, ville oprette en dampskibsrute fra Københavns frihavn til St.Thomas med forbindelse hver fjerde uge; som sikkerhed overrakte de et garantibevis paa landmandsbanken paa en halv million kr. I maj 1902 meldte endvidere et konsortium sig med tilbud om at oprette et plantageselskab, der skulle ophjælpe og udvikle dyrkningen af øerne; hovedmanden for dette foretagende var fabrikant og landstingsmand Holger Petersen. Ogsaa prinsesse Marie virkede med vanlig vivacitet mod salget.

Hvad salgsmodstanderne især satte sig imod var, at traktaten intet bestemte om en folkeafstemning paa øerne. Heri stod den jo endog tilbage for traktaten af 1867. Man mente ikke, Danmark saaledes kunne se bort fra den paagældende befolknings egen opfattelse, naar man samtidig forlangte, at grænsen mellem dansk og tysk i Sønderjylland skulle fastlægges ud fra en folkeafstemning. Selv om man ikke ville tillægge befolkningen i Vestindien samme nationale betydning som de dansksindede nordslesvigere, kunne man ikke godt kræve selvbestemmelsesretten respekteret det ene sted og forbigaaet det andet.

Dette problem blev da den tap, hvorom forhandlingerne kom til at dreje sig, da salgstraktaten blev forelagt i rigsdagen. Den 11. marts 1902 afgav det som udvalg sammentraadte folketing en ganske kortfattet betænkning, hvorefter flertallet fraraadede folkeafstemning, medens et mindretal paa 19 medlemmer fandt det rigtigst at lade øernes befolkning stemme; blandt disse 19 befandt sig ikke blot højremænd, men ogsaa moderate venstremænd som Klaus Berntsen og mere radikale som J. J. Jensen-Onsted. Derimod var der kun 8 medlemmer, 3 af højre og 5 af venstre (N. Andersen, Bjerre, Hammerich, Oscar Hansen, Krabbe, R. Nielsen, P. Rasmussen og L. Rasmussen), der indstillede, at tinget slet og ret nægtede ratifikation. Ved behandlingen i tinget fremhævede Deuntzer, at overdragelsen ingenlunde skete af finansielle hensyn, men for at befolkningen skulle faa det bedre, og resultatet blev da, at folketinget den 14. marts vedtog ratifikationen med 88 stemmer mod 7, medens 6 undlod at stemme. Antagelig afspejlede denne stemmegivning nogenlunde den danske befolknings indstilling til sagen, som kort karakteriseret var den, at de fleste var ligeglade med øerne.

I landstinget bekræftedes derimod Deuntzers anelser. I det som udvalg nedsatte ting var der kun 21, som sluttede sig til folketingets vedtagelse; 35 højremænd foreslog derimod, at rigsdagen ikke skulle tage stilling til traktaten, før der var afholdt en folkeafstemning blandt vælgerne til kolonialraadene; disse indbefattede kun de besiddende paa øerne, men ikke mange af negrene, i alt kun 366 personer; 9 frikon-

Stue paa plantagen „Little la Grange", St.Croix

servative foreslog, at salget billigedes paa betingelse af, at det fik flertal ved en folkeafstemning efter regler, som blev fastsat af den danske regering, og som udvidede de stemmeberettigedes kreds til ca 6000. Flertallet anførte især, at det var nationalt uværdigt at skille sig af med noget af statens territorium, men hævdede ogsaa, at det økonomiske uføre paa øerne for en stor del skyldtes dansk ligegyldighed og fejlstyre. Man mente, at forholdene ville blive bedre, naar Panamakanalen blev aabnet, og at sukkerpriserne ville stige som følge af den i Bruxelles nylig afsluttede sukkerkonvention. Blandt dem, der førte de kraftigste argumenter mod salget i marken, var juristen Henning Matzen; men ogsaa Estrup gik nu mod salget, skønt han mod slutningen af sin egen ministertid havde været tilbøjelig til at gaa ind paa handelen paa samme betingelser som i 1867. Sehested gik imod traktaten, fordi Danmark efter hans mening ikke havde faaet sine krav opfyldt. Efter en ret indgaaende drøftelse vedtog tinget da den 24. april med 32 stemmer at forlange folkeafstemning, medens 28 ikke stemte, og 5 var fraværende.

Efter at landstinget saaledes havde taget en anden beslutning end folketinget, gik sagen tilbage til eneste behandling i sidstnævnte ting, og her vedtog man den 29. april med 98 stemmer mod 7 at godkende det forslag, som de frikonservative havde stillet i landstinget. Højre bøjede sig imidlertid ikke herfor; men ved fornyet behandling i landstinget den 7. maj fastholdt et flertal med 34 stemmer mod 29 det oprindelige krav om folkeafstemning blandt kolonialraadsvælgerne, før rigsdagen tog sin beslutning.

Folketing og landsting stod saaledes hver paa sit. Man nedsatte da et fællesudvalg, som afgav betænkning den 15. maj; men det lykkedes ikke ad denne vej at komme til enighed. Af udvalgets 30 medlemmer ville et flertal gaa med til en folkeafstemning blandt alle mænd over 25 aar paa øerne; men 8 udvalgsmedlemmer fastholdt, at stemmeret ved en folkeafstemning kun burde gives til dem, der havde over 300 vestindiske dollars i aarsindtægt eller ejede grundejendom, der gav en aarlig leje paa mindst 50 dollars; dette antoges at ville give stemmeret til mere end det dobbelte af kolonialraadsvælgernes antal. Kun hvis tre fjerdedele af vælgerne stemte for salget, skulle rigsdagen føle sig bundet af afstemningsresultatet. Ved be-

handlingen i tingene den 16. maj 1902 vedtog hvert af dem derefter deres tidligere beslutning, landstinget med 33 stemmer mod 30, folketinget med 98 stemmer mod 2. Hver holdt altsaa stadig paa sit, og dermed var ratifikationen bortfaldet.

Dette førte dog ikke til, at sagen blev henlagt. Der var ifølge traktaten givet et halvt aars frist til ratifikationen, og Hay bad nu om forlængelse af denne frist, saaledes at traktaten igen kunne forelægges, naar rigsdagen samledes til efteraaret. I mellemtiden skulle der afholdes valg til landstinget, og man kunne have et godt haab om, at partistillingen ville ændre sig saa meget, at traktaten til den tid kunne blive antaget. Den 27. maj gik den danske rigsdag med til at forlænge ratifikationsfristen, og den 7. juni undertegnedes i Washington en tillægsartikel til traktaten, hvorefter fristen forlængedes 1 aar til den 24. juli 1903.

Landstingsvalget den 19. september 1902 faldt ud til regeringens og folketingets tilfredshed. Højre gik ned til at have 29 mandater, de frikonservative fik 8, og 3 konservative var løsgængere; venstre fik 26 og socialdemokratiet 1 mandat. Selve Matzen blev besejret af en frikonservativ. I praksis hjalp dette dog lidet; for 3 frikonservative, konsul F. L. Hey, forpagter Chr. Sonne og godsejer Fr. Tesdorpf, viste sig at være modstandere af salget. Da traktaten den 15. oktober kom for i landstinget, mødte den stadig saa haard modstand, at pressen straks blev klar over, at der var fare for forkastelse. Deuntzer hævdede, at det ville skade Danmarks prestige, hvis traktaten blev opgivet, og han paastod, at de Forenede Stater havde lovet toldfrihed for øernes varer. Hans indlæg var imidlertid forgæves. Ved afstemningen den 22. oktober 1902 stemte 32 for og 32 imod, og dermed var salgstraktaten endeligt bortfaldet. Blandt nej-stemmerne var ikke blot Estrup, Goos og Nellemann, men ogsaa en mand som Gustav Hansen, der faa aar før havde været med til at sende Niels Grøn til Amerika; endvidere Sonne og Tesdorpf. Højre mobiliserede alt, hvad der kunne krybe og gaa. Navnlig blev to alderstegne kongevalgte medlemmer – den 96aarige jyske godsejer og klitinspektør Thyge de Thygeson, Damgaard, og den 83aarige gaardejer S. P. Raben, Vonsild – hentet til København for at stemme, et moment som blev kærkomment stof i verdenspressen.

Da resultatet af afstemningen blev bekendtgjort i tinget, brød tilhørerne ud i høje mishags- og glædesytringer. De følgende dage jublede den del af pressen, der havde været imod salget; men befolkningens store flertal tog sagen med ro. I Amerika var kommentarerne ikke uden beskhed; men mange trøstede sig med, at det alligevel kun var et tidsspørgsmaal, naar øerne ville komme under de Forenede Staters beskyttende haand.

En uansvarlig amerikansk forfatterinde, Gertrude Atherton, lod sig midt under landstingsforhandlingerne forlede til at angribe den amerikanske regering ud fra den betragtning, at stormagten havde villet kommandere smaamagten til landafstaaelse. Siden erklærede hun, at hendes artikler herom var skrevet under et ophold i København, hvor højrefolk af landstinget og hendes gode ven H. U. Ramsing havde søgt at udnytte hende, og da hun vendte tilbage til Amerika, kom hun, som hun selv skrev, til at befinde sig som „i kogende vand".

Hvor interesseret den amerikanske regering var i at erhverve øerne, fremgik endnu en gang af, at Hay saa sent som i marts 1903 forhørte sig, om der var udsigt til, at salgstraktaten kunne blive godkendt fra dansk side, hvis ratifikationsfristen blev forlænget yderligere. Den dag, da ratifikationsfristen virkelig udløb, den 24. juli 1903, meddelte et pressetelegram fra Washington, at der endnu var mulighed for at genoplive traktaten, og det blev gentaget, at de Forenede Stater ikke tillod salg til nogen anden magt.

Efter afgørelsen fandt det rygte tiltro ude omkring, at traktatens forkastelse skyldtes tysk indflydelse i København. Rygtet blev stimuleret ved, at kronprins Frederik nogle faa dage efter forkastelsen besøgte kejser Wilhelm II i Berlin. Den tyske udenrigsminister v. Bülow søgte i et memorandum af 29. december

1902 at lægge skylden over paa det franske diplomati; men amerikanernes mistillid til Tyskland lod sig ikke paavirke, og en mand som Henry White vedblev at nære den i sit hjerte. Han anførte udtalelser af dronning Alexandra af England, kronprins Frederik og prins Carl (Haakon VII) om, at man haabede, at de Forenede Stater ville hindre tyskerne i at faa øerne; prins Carl var stærkere stemt for salget til de Forenede Stater end kongefamilien ellers. Da prinsen spurgte White, om Staterne, hvis øerne blev besat af tyskerne og derefter erobret af amerikanerne, ville give dem tilbage til Danmark, svarede White, at det troede han ikke, de ville.

Finansielt syntes det i øjeblikket uklogt af Danmark at beholde de vestindiske øer i den tilstand, de var i ved afslutningen af salgstraktaten af 1902. Saadan som salgsforhandlingerne havde formet sig med lyssky henvendelser gennem Niels Grøn og Walter Christmas, tjente forkastelsen imidlertid til at afvaske en plet paa den danske stats ære. Heller ikke kan det nægtes, at overdragelsessummen, 5 mill. dollars for alle 3 øer, var meget beskeden, naar man tager i betragtning, at de Forenede Stater i 1867 ville have givet $7^1/_2$ mill. for to af øerne. Meget tyder ogsaa paa, at øernes befolkning i 1902 virkelig ikke var saa ivrige for at komme under amerikansk styre. Det maa derfor anses for heldigt, at der blev givet danskerne endnu en frist til at forsøge at udvikle øerne økonomisk, skaffe sig beboernes fulde tillid og bringe en afslutning paa den finansielle misère, som havde præget de nærmest foregaaende aartier.

Paa Gaderne i St. Thomas ser man overalt Paddeplanter i gamle Dåser og Petroleumsdunke.
St. Thomas, Nov. -52

DET SIDSTE FORSØG

Landstingets forkastelse af salgstraktaten 1902 gjorde det klart, at der maatte gøres noget for de dansk-vestindiske øer. Staten tog straks affære. Faa dage efter traktatens forkastelse traf finansministeriet forberedelser til nedsættelse af en kommission, og ved kongelig resolution af 18. november 1902 udnævntes en saadan til at undersøge, om der kunne opnaas balance paa kolonialkassernes budgetter, om der skulle foretages ændringer i kolonialloven af 1863, samt hvad der iøvrigt kunne gøres til øernes ophjælpning. Formand blev departementschef i ministeriet for offentlige arbejder, generaldirektør for telegrafvæsenet F.T.M.M. Nordlien; de øvrige medlemmer var borgmester i Helsingør P.P. Rosenstand, desuden som valgt af landstinget godsejer Jacob Scavenius og som valgt af folketinget gaardejer J.J. Jensen-Onsted. Den 4. januar 1903 rejste kommissionen til Vestindien, ledsaget af professor E.L. Ehlers som lægekyndig raadgiver; efter at have besøgt forskellige øer kom selskabet den 2. februar til St. Thomas, og først den 6. april forlod det Dansk Vestindien. Baade i hjemlandet og i Vestindien afhørte kommissionen talrige personer, og resultatet af dens virksomhed blev en omfattende betænkning af 26. august 1903.

Kommissionen gjorde vidtgaaende forslag til en ændring i øernes forhold. For at tilvejebringe balance i de offentlige regnskaber foreslog den en ændring i beskatningen, saaledes at grund- og bygningsskatten skulle forhøjes, medens den særlige husskat paa St. Thomas og en række forældede skatter paa St. Croix (husskatten, absentskatten, kvartprocentskatten af pantesikrede fordringer, immigrationsskatten, kavaleri- og artilleriskatten) skulle ophæves. St. Croix' toldtarif foreslog man overført til St. Thomas, og tolden paa spiritus ville man have forhøjet. Udførselstold skulle afskaffes paa St. Croix, hvorved sukkeret ville komme til at gaa frit ud, og tilsvarende skulle der foretages en toldlettelse paa vestindiske varer i Danmark. Endelig skulle stempelafgift indføres paa St. Thomas. For at opnaa besparelser skulle udgifterne til guvernementet sættes ned, den vestindiske overret ophæves, en række embeder inddrages, og hærstyrken afløses af et gendarmerikorps.

Hvad ændringer i kolonialloven angik, foreslog man en sondring mellem statens og lokalstyrelsens affærer. Kommissionen mente, der burde være et fælles kolonialraad for alle tre øer og derunder særlige kommunalraad; øerne burde repræsenteres i den danske rigsdag, og St. Thomas' havn styres af et særligt havneraad ligesom Københavns havn. Endvidere gik man saa vidt, at man foreslog øernes centralbestyrelse under finansministeriet i København afskaffet og sagerne henlagt under de enkelte ministerier. Da øerne efter 1863 paa mange punkter ikke havde fulgt med i udviklingen i moderlandet, foreslog man lovgivningen moderniseret, f. eks. for straffevæsenets vedkommende.

Til øernes ophjælpning havde man utallige forslag. Man begyndte fra grunden med at foreslaa en opmaaling ved generalstaben som grundlag for jordforbedring og tekniske anlæg. Man gentog det gamle krav om, at skovene burde fredes, og ønsket om en udstykning af agerjorden, saa der kunne blive oprettet mindre landbrug. Man fandt, at det ville være hensigtsmæssigt, om danske landmænd ville lægge deres arbejde paa øerne, og man foreslog dyrkning af majs og tobak, ligeledes oprettelse af en agerdyrkningsforsøgsstation. Endvidere krævedes der en ændring i fællessukkerkogeriets stilling.

Til bedste for handelen ønskede man en ændring i møntvæsenet og oprettelsen af en dansk bank; man fandt ligeledes, at fremmedes adgang til næring burde begrænses, og at øerne burde have deres eget lot-

Calabach-træ ved plantagen „Tu-Tu", St. Thomas

teri, da spillelidenskaben hos befolkningen var stor. Pastvangen burde ophæves, post, telegraf og telefon forbedres; St. Thomas' havn burde uddybes og forsynes med ny flydedok. For at lokke skibe til skulle tolden paa skibsprovianteringsgenstande afskaffes.

Paa sundhedsvæsenets omraade var det stadig nødvendigt at bekæmpe børnedødeligheden. Hospitalerne skulle forbedres, artesisk brøndboring foretages, natrenovationen nyordnes og medicinaltaksterne revideres. En særlig afhandling af professor Ehlers beskæftigede sig med spedalskheden paa øerne. Ogsaa skolevæsenet kunne blive bedre, hvorom dr. phil. C. Rothe fremsatte forslag, og endelig foreslog kommissionen opførelse af fattiggaarde til de eksistensløse.

Alle brist ved tilværelsen paa de tre smaa tropeøer var saaledes taget i betragtning, og for at bøde paa dem ønskede man tilstandene ændrede, saa de blev saa lig moderlandets som muligt. En stærkt national understrøm var bærende i kommissionens betænkning. Efter afgivelsen udmærkedes medlemmerne med fortjenstmedaillen i guld.

Det skulle nu vise sig, om det store program lod sig gennemføre. Nogen hast viste man ikke fra statens side. Det blev i første omgang det private erhvervs bestræbelser for at ophjælpe øerne, der satte frugt.

Det før nævnte plantageselskab „Dansk Vestindien", der i efteraaret 1902 stiftedes under ledelse af grosserer Holger Petersen, sendte straks fire af sine medlemmer til Vestindien sammen med den kongelige kommission (deriblandt dog Jacob Scavenius, der ogsaa var medlem af kommissionen), og under deres ophold paa øerne indkøbte de paa selskabets vegne paa St. Croix plantagerne „Longford", „Springs", „Castle Nugent", „Great Pond", „Lowry Hill", „Petronella", „Blessing", „La Vallée", „Rust up Twist", „Cane Bay", „Prosperity" og „Belvedere", i alt omtrent 3700 acres til ca 27.500 dollars. Endvidere erhvervede de paa St. Thomas plantagerne „Frenchman's Bay" og „Bolongo", og paa St. Jan „America

Hill„ og „Kaneel Bay"; disse ejendomme omfattede tilsammen over 4200 acres og kostede 36.710 vestindiske dollars. Paa St. Thomas medfulgte en kvægbesætning, der leverede mælk til Charlotte Amalia; men alle plantagerne paa St. Croix var med undtagelse af een gaaet i busk. Til administrator af det hele antoges plantageejer H. O. Schmiegelow, som viste sig at have den faste haand, der var nødvendig, hvis der skulle komme fart i tingene. Han hentede til dels sine forvaltere og underforvaltere fra Danmark og tog kraftigt fat paa opdyrkning og indhegning, paa indfangning af kreaturer og paa at istandsætte de forfaldne bygninger og opføre nye. Bl. a. byggede selskabet en hel del gode arbejderboliger. De bedre arealer blev paa ny taget ind til sukkeravl, de ringere lagt ud til græsgang. Desuden eksperimenterede man med dyrkning af bomuld, kassave, majs, kartofler, bananer, ananas, kakao, kokospalmer og tobak, og paa „Castle Nugent" oprettede man en plantageskole. Selskabet rakte saaledes ud efter alle tropernes herligheder.

1904 foretog H. U. Ramsing, der var medlem af forretningsudvalget, en rejse til Vestindien for at inspicere plantager, men ogsaa for at se paa mulighederne for anlæg af jernbane fra Christianssted til Frederikssted. Man naaede til at søge koncession paa banen; men da man ikke kunne faa statstilskud til udførelsen, lod det sig ikke gøre at skaffe den fornødne kapital. 1905 var Ramsing igen derovre sammen med Holger Petersen og selskabets administrator F. Lassen Landorph; de synes ved den lejlighed særlig at have interesseret sig for bomuldsavlen, som ogsaa blev efterlignet af andre plantere paa øen. 1905 høstede selskabet 377.406 pd raa bomuld, 1906: 409.886 pd, 1907: 448.530 pd, 1908: godt 500.000 pd, endda de klimatiske forhold ingenlunde var de gunstigste. I efteraaret 1906 fik man det engelske agerbrugsdepartements samtykke til at laane dets bomuldsekspert, Thornton. Schmiegelow fandt i øvrigt ved en rejse paa naboøen, at bomuldsdyrkningen paa de danske øer stod helt pænt. Snart stødte man dog paa vanskeligheder; insekter og orkaner hærgede buskene, priserne faldt, saa dyrkningen kom ikke til at bringe de fordele, man havde ventet, og til slut opgav man den. Bedre gik det med dyrkning af sisalagaver, hvoraf man udvandt sisalhamp paa en fabrik paa „Longford".

Den kvægbestand, selskabet forefandt ved overtagelsen, var lidet ydedygtig og blev snart udskiftet; siden fik man tyre ud fra Danmark, ligesom man skaffede en zebutyr fra Trinidad. Ogsaa en hingst blev sendt ud, og man foretog forsøg med avl af muldyr.

Paa mange felter satte selskabet ind og med vekslende udbytte; dets virksomhed fortjente i høj grad paaskønnelse fra moderlandets side. I nær forbindelse med det stod foreningen „De danske Atlanterhavsøer", hvis oprettelse blev foreslaaet af landøkonomen professor T. Westermann. Efter en forberedende sammenkomst den 18. oktober 1901 fandt stiftelsen sted ved et møde paa Købmandsskolen i København den 16. december 1902. Blandt de første medlemmer af sektionen for Dansk Vestindien var H. N. Andersen, Holger Petersen og H. U. Ramsing; som formand for samme sektion udfoldede Westermann siden et overordentlig ihærdigt arbejde. Foreningen udgav 1904–19 medlemsbladet „Atlanten", der bragte en række fortræffelige artikler saavel om Vestindien som om Færøerne, Island og Grønland, og 1904–11 udgav den værket „De danske Atlanterhavsøer", der særlig skildrede øernes naturhistorie og økonomiske udvikling. Lejlighedsvis stillede foreningen ogsaa et beløb til raadighed for plantageselskabet til forsøg.

Til plantageselskabets medlemmer hørte endvidere godsejer J. Lachmann, der efter forkastelsen af salgstraktaten 1902 rejste til Vestindien og købte den vidtstrakte „Bethlehem" plantage, hvor han byggede en mønstersukkerfabrik. Administrator for denne fabrik blev Karl Lachmann, der efter J. Lachmanns død 1909 blev direktør for aktieselskabet „Den vestindiske Sukkerfabrik", som dannedes af familien til overtagelse af arven. I øvrigt opkøbte dette aktieselskab siden den række plantager, som det amerikanske firma Bartram Brothers havde samlet.

Ogsaa for besejlingen af øerne fra hjemlandet blev der fra privat side gjort en indsats. Gennem sidste halvdel af det 19. aarhundrede besørgedes trafikken fortrinsvis af sejlskibe tilhørende firmaerne Jacob

Vegetation i Bakkerne paa St. Thomas's vestligste Del.

Holm & Sønner og Moses G. Melchior. Det sidstnævnte handelsforetagende havde gennem en længere aarrække kontorer i Frederikssted og hjemførte til Danmark sukker og rom, mens det paa udrejsen lastede levnedsmidler, bygningsartikler og engelske kul. Fra Danmark havde skibene ogsaa ofte post og soldater med ud. I længden kunne firmaet dog ikke holde trafikken gaaende. Det havde ogsaa handlet med Porto Rico; men da denne ø blev afstaaet til de Forenede Stater, gik handelen med den tabt. 1905 solgte firmaet sin sidste brig „Clara", og 1911 opgav det kontorerne i Frederikssted.

Besejlingen var da gaaet over til „Dansk vestindisk Kompagni", der som lovet under salgsforhandlingerne blev dannet af kredsen omkring H. N. Andersen, saa snart salget af øerne var opgivet. Det lod bygge tre skibe paa hver 5500 tons, men overdrog dem, efter at selskabet havde bestaaet i halvandet aar, til Østasiatisk Kompagni mod at faa sine aktier udbetalt til pari. Østasiatisk Kompagni solgte igen skibene til Amerikanische Gesellschaft i Hamburg og lod i stedet Burmeister & Wain bygge tre noget mindre baade, opkaldt efter de tre øer, paa 3000 tons hver. Kompagniet oprettede en filial paa St. Thomas og anlagde en kulforsyningsstation; desuden byggede det 1905 et mindre skib „Viking" til afløsning af det gamle sørøverskib „Vigilant", der gennem saa lang en aarrække havde opretholdt forbindelsen mellem St. Thomas og St. Croix.

Alt dette berettigede den opfattelse, at det private initiativ i Danmark virkelig gjorde en indsats til gavn for øerne. Men nu staten?

Samtidig med kommissionens hjemrejse fratraadte oberst C. E. Hedemann stillingen som guvernør den 17. april 1903 og forlod øen, hvorefter overdommer H. A. Jürs fungerede i hans sted. Idet man nu overvejede ændringer i styreformen, blev kommissionens formand F. T. M. M. Nordlien den 20. oktober

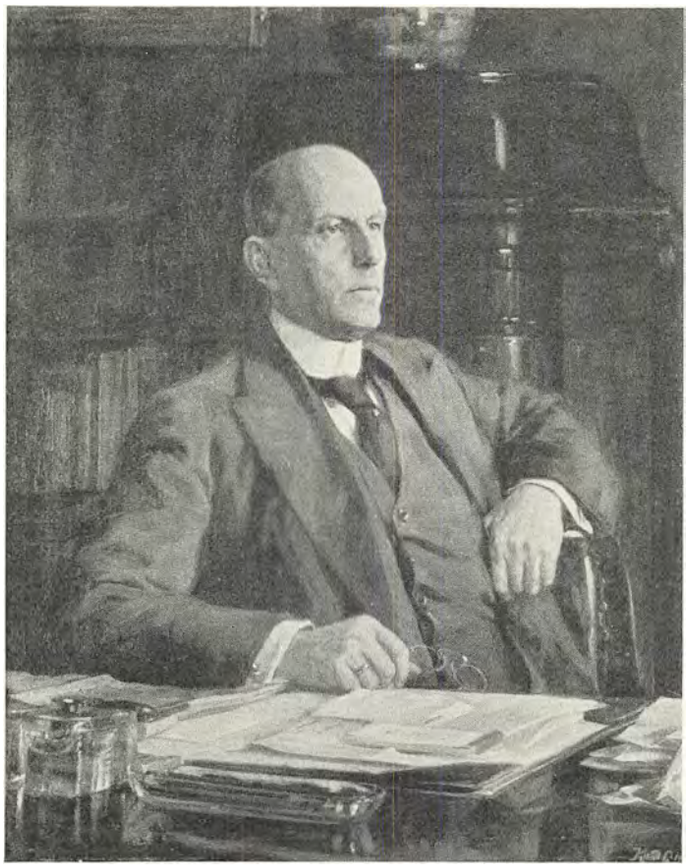

C. M. T. Cold, marinekaptajn, guvernør i Dansk Vestindien 1905–1908, senere direktør for Det Forenede Dampskibs-Selskab. Efter maleri af Knud Larsen 1916

samme aar udnævnt til midlertidig guvernør, og samtidig blev kontorchef i skattedepartementet F. P. Hiort-Lorenzen kommitteret for at bistaa ham. De naaede først ud til Vestindien efter nytaar og overtog styret den 22. januar 1904.

Kort efter udkom tre love om en ændring i Dansk Vestindiens pengevæsen, alle dateret 29. marts 1904. Den første var en møntlov. Hidtil havde man paa øerne haft et møntsystem, hvorefter en vestindisk dollar eller daler var lig 3,60 kr (medens de Forenede Staters dollar var lig 3,75 kr), og inden for dette møntsystem var kun udmøntet skillemønt, den højeste til 20 cents; iøvrigt hjalp man sig med kreditbeviser, som kolonialkasserne havde pligt til at modtage, men som private i og for sig ikke behøvede at acceptere. Man indførte nu uden at tage hensyn til de Forenede Staters nærhed det latinske møntsystem, hvorefter 5 francs à 72 øre blev lig en hidtidig vestindisk dollar; francen deltes i 100 bit, og man besluttede at udmønte 50, 25 og 20 frcs. i guld, medens man i skillemønt udmøntede 5, 2, 1 og $^1/_2$ frcs. i sølv, 25 bit i nikkel og 10, 5 og $2^1/_2$ bit i bronze. Guldmønterne blev lovligt betalingsmiddel ved en bekendtgørelse af 13. januar 1905. Det nye møntsystem traadte i kraft den 1. april s. a.; men den nye skillemønt kom først til at gælde fra nytaar 1906.

Ved den anden lov oprettedes en seddelbank, idet finansministeren bemyndigedes til at give et konsortium tilladelse til at oprette en aktiebank under navnet „Den dansk-vestindiske Nationalbank". Konsortiet bestod af Nationalbanken, Landmandsbanken, Privatbanken, Handelsbanken og Hypotek- og Vekselbanken i København, og den nye institution fik sæde i Charlotte Amalia med filialer i Christianssted og Frederikssted. Dens aktiekapital skulle være paa 5 mill. frcs., og den fik ret til at udstede sedler paa 10 mill. frcs. mod, at den til sikkerhed laa inde med et metalfond paa tre ottendedele af seddelmængden. 10% af det aarlige overskud skulle erlægges til den danske statskasse. Banken skulle ogsaa udføre almindelige bankforretninger, og efter at den i 1905 var traadt i virksomhed, overflødiggjorde den hurtigt den engelske Colonial Bank, der hidtil havde været paa St. Thomas. I øvrigt fandtes der ogsaa en sparekasse paa St. Thomas og en paa St. Croix.

Den tredie lov handlede om oprettelsen af et lotteri paa St.Thomas. Det var særlig Nordlien, der havde været ivrig for et saadant foretagende i den hensigt at skaffe penge i kolonialkasserne, og gevinstbeløbet blev sat til tre fjerdedele af indskudssummen; desuden blev der lagt 10 % i stempelafgift paa lodsedlerne. Finansministeren kunne tillade, at sedlerne blev afsat i moderlandet.

Mere end dette naaede ikke at blive gennemført i Nordliens tid. Han trak daarligt sammen med kolonialraadene, og i hans sted blev da udsendt marinekaptajn C. M. T. Cold som virkelig guvernør. Han tiltraadte den 27. april 1905, og forstod med overordentlig forretningsmæssig dygtighed baade at omgaas befolkningen paa øerne og sætte fart i udviklingen. Hans guvernørtid blev derfor en af de virksomste reformperioder i Dansk Vestindiens historie.

Først og fremmest foretoges en ændring i kolonialloven af 1863, ført igennem rigsdagen af finansminister Vilh. Lassen og underskrevet af kongen den 6. april 1906. Denne lov fulgte ikke kommissionens forslag. Kolonialraadene havde sat sig imod baade repræsentationen paa rigsdagen og det fælles kolonialraad for alle tre øer, og de mente ikke, man kunne finde folk, der egnede sig til at indtræde i nye kommunalraad. Derimod androg de om, at staten ville overtage udgifterne til guvernementet, militæret og pensionerne, en plan som havde været fremme i et rigsdagsudvalg allerede 1896. Dette blev nu lagt til grund for nyordningen, idet man gik ud fra, at det for de øvrige udgifters vedkommende ville være muligt at skaffe dækning paa øerne, saa kolonialkassernes regnskaber kunne komme til at balancere. Som en indrømmelse til demokratiet blev valgretten til kolonialraadene udstrakt, saa der i stedet for en indtægt paa 2500 frcs. aarlig kun krævedes 1500 frcs. for at faa stemmeret. En betingelse blev det ogsaa, at man havde indfødsret eller havde boet paa øerne i 5 aar. Ved valgene blev der hemmelig og skriftlig afstemning. Efter den nye lov skulle ogsaa skoledirektøren og den lutherske kirkes præster betales af den danske stat; men paa den anden side blev det fastsat, at St.Croix' kolonialkasse skulle udrede 75.000 frcs. til statskassen. Et laan paa 600.000 kr, som var ydet St.Croix' kommune 1876, blev eftergivet. Hvis kolonialkasserne ikke kunne bære sig, skulle tolden forhøjes, og eventuelt skulle formue- og indkomstskat indføres; man regnede med, at dette ville faa kassernes bestyrelse til at vise sparehensyn. Et særligt udvalg skulle nedsættes til at føre tilsyn med de økonomiske anliggender.

Hele den store gæld, hvori kolonialkasserne ved deres vedholdende underskud gennem den sidste menneskealder var kommet til staten, blev strøget, hvilket førte til, at man paa statsregnskabet af 1907–08 maatte afskrive 10.775.667,54 kr. Fra 1. april 1907 opførte man et særligt vestindisk statsbudget paa de aarlige finanslove, medens kolonialkasserne vedblev at have deres egne budgetter.

Til koloniallovene føjedes et kompleks af ikke mindre end ni andre love af samme dato. I forbindelse med de finansielle betragtninger blev lotteriet paa St.Thomas omdøbt til Dansk Kolonial Lotteri; trækningerne flyttedes til København, og overskuddet skulle fremtidig dække den danske statskasses udgift til øerne, før der blev noget til de lokale kasser. Kommissionens forslag om at overføre St.Croix' toldtarif til St.Thomas mødte haard modstand i St.Thomas' kolonialraad, og ved loven om told- og skibsafgifterne paa St.Thomas og St.Jan af 6. april 1906 blev indførselstolden derfor kun forhøjet fra 3 til 6 %. En lov om forbrugsafgifter af rom paa St.Croix og en lov om indførselsafgifter paa spirituosa paa samme ø medførte ligeledes en forhøjet afgift.

For at opnaa besparelser nedlagde man en række embeder. Den ene guvernementssekretær, to bogholdere og to kasserere blev afskediget. Embedet som toldintendant paa St.Thomas blev slaaet sammen med postmesterembedet; ligeledes samledes embederne som politimester paa St.Thomas, landfoged paa St.Jan og underdommer paa St.Thomas under een hat, en efter nyere juridiske begreber alt andet end prisværdig ordning. Det kan tilføjes, at den vestindiske landsoverret ophævedes ved lov af 22. marts 1907, og at St.Jans retskreds ved bekendtgørelse af 1. august 1910 forenedes med St.Thomas' retskreds. Man

planlagde endog i 1906, at lægen paa St. Jan samtidig skulle være politiassistent. Guvernørens løn blev nedsat fra 37.500 til 30.000 frcs. Noget nyt var en skoledirektør til 12.000 frcs. om aaret – de mange skolelærere i folketinget var særlig interesseret i skolevæsenets forbedringer. Til loven om de normerede embeder og lønninger føjedes en lov om pensionerne, hvorved det blev bestemt, at hjemvendte embedsmænd fik pensionerne udbetalte efter en vekselkurs af 1 frc. lig 60 øre, for de større beløb endda 50 eller 40 øre; det skulle dog ikke gælde de allerede pensionerede.

Mest betydning for finanserne fik det imidlertid, at hærstyrken afskaffedes. I stedet forsynedes øerne med et gendarmerikorps, der paa St. Croix kom til at bestaa af 10 befalingsmænd og 80 menige, paa St. Thomas af 3 befalingsmænd og 30 menige, der tillige skulle patruljere paa St. Jan. Desuden blev der stillet en bøssesmed og 33 heste til raadighed. Tjenestetiden for de menige blev kun 3 aar, og deres løn blev 3,25 frcs. pr dag. Ville de blive længere, fik de højere løn. Foruden den militære bevogtning skulle korpset ogsaa overtage en del af politiets arbejde. Vilh. Lassen havde forsøgt at undgaa gendarmerne helt og faa kolonialraadene til at indrette det nødvendige politi med statstilskud; men raadene frygtede oprør og holdt paa gendarmerne. Ved at afløse hæren med det nye korps regnede man med en nedgang i udgifterne paa 60.000 frcs. aarlig, foruden hvad der kunne spares paa politiet. Gendarmerikorpset regnedes at skulle koste 280.000 frcs. om aaret. Et reglement af 25. oktober 1906 om korpsets beklædning og bevæbning bestemte, at uniformerne skulle være lyseblaa med hvid hjelm. Ved siden af gendarmerikorpset oprettedes ved anordninger af 12. juli 1907 et ordenskorps af indfødte. For yderligere at bidrage til ordenens opretholdelse indførtes ved anordning af 14. november 1907 en kontrol med skydevaaben.

Den sidste af de mange love af 6. april 1906 lagde St. Thomas' havn ind under et havneraad og gjorde saaledes havnen til en selvstændig institution. Havneraadet kom til at bestaa af guvernøren, to medlemmer valgt af finansministeriet og to medlemmer valgt af medlemmer af kolonialraadet for St. Thomas og St. Jan. Raadet bemyndigedes til at fastsætte havnetaksterne; men af havnens indtægter skulle, naar de daglige udgifter var dækket, halvdelen af resten betales til kolonialkassen, dog ikke over 50.000 frcs.; den anden halvdel skulle benyttes til havnens forbedring og til forrentning af de laan, man maatte optage til udbedring og udbygning af havnen.

Nogle aar senere kom St. Thomas' havn til at undergaa store forandringer. Et privat konsortium, bestaaende af H. N. Andersen, Cold, Glückstadt, Holger Petersen og admiral Richelieu, androg 1911 om koncession paa at anlægge en moderne havn, hvor store skibe kunne gaa direkte ind til kajen for at indtage forsyninger og omlade til mindre skibe i lokal fart. Baggrunden herfor var, at det skred fremad med anlægget af Panamakanalen. Ved et statsraadsmøde den 20. januar 1912 billigedes andragendet, og ved lov af 25. maj s. a. fik konsortiet koncessionen. I al stilhed opkøbte dette nu grunde omkring havnen og udkastede dernæst en plan til havnebygning, hvis udførelse ville koste 20 mill. kr. For at skaffe denne anselige sum indbød man juli 1912 til aktietegning i et nyt selskab „Det vestindiske Kompagni", hvis aktier, for at foretagendet kunne blive en folkesag, kun kom til at lyde paa 20 kr stykket. Man ønskede udelukkende at anvende dansk kapital, og nationale hensyn skulle i alle henseender være ledende. Det gik imidlertid ikke saa glat. Der blev kun tegnet godt 5 mill. kr, hvorfor man indtil videre maatte nøjes med at udføre et afsnit af planen. I slutningen af 1912 begyndte entreprenørfirmaet N. C. Monberg arbejdet omkring Long Bay paa havnens østside. Godt 1 km kajlængde blev anlagt. To store kulkraner blev opført, et vandværk tilvejebragt, og man byggede et elektricitetsværk, der leverede lys til havnen og kraft til kranerne. Endvidere byggedes 2 olietanke, der rummede hver 8000 tons olie. Samtidig blev havnen paa offentlig foranstaltning uddybet til 10 m's dybde. Det hele var færdigt 1915. Da et engelsk selskab, „Eagle Oil Company", senere kaldet „Anglo-Mexican Petroleum Products Company", søgte

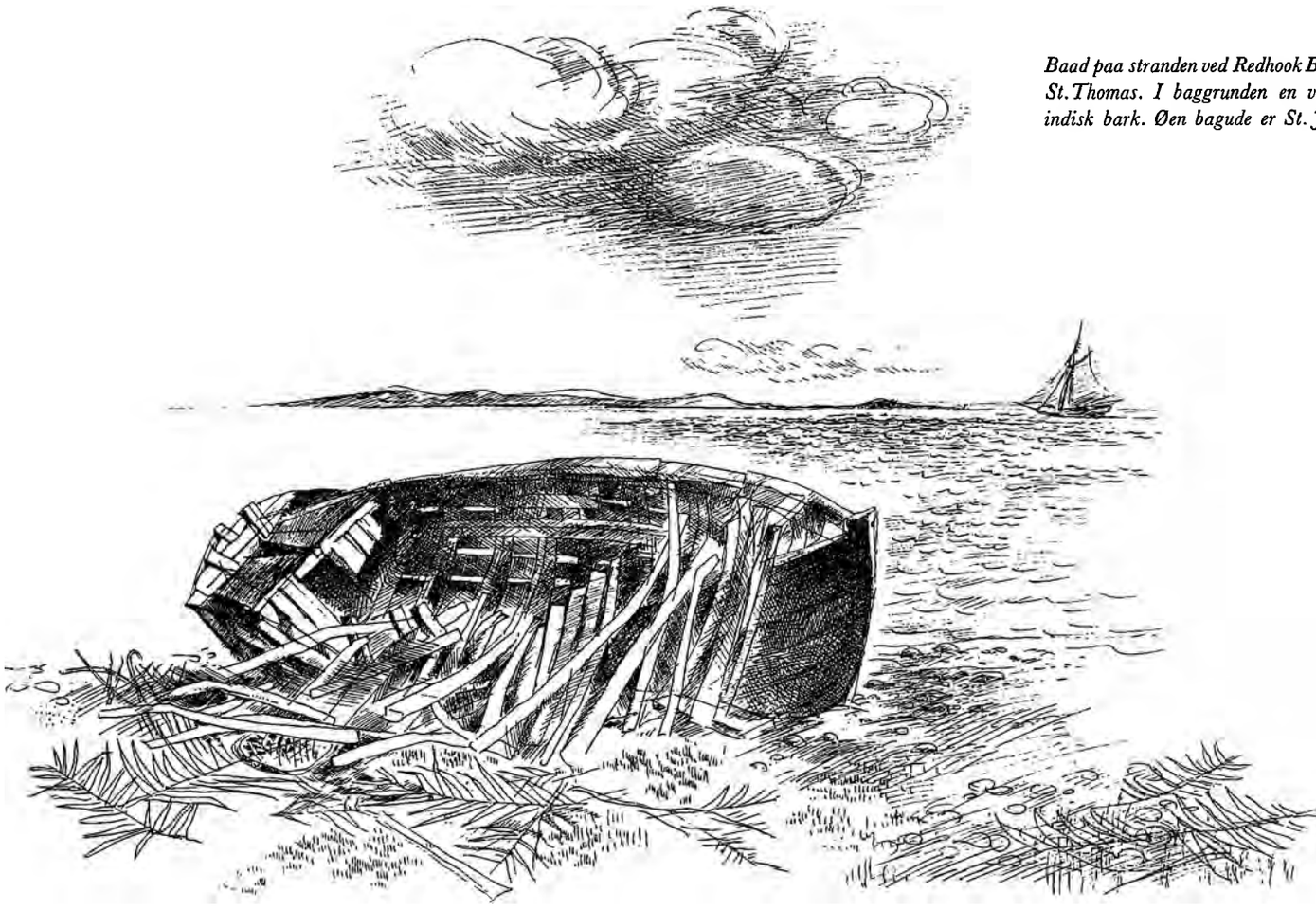

Baad paa stranden ved Redhook Bay, St. Thomas. I baggrunden en vestindisk bark. Øen bagude er St. Jan

om tilladelse til selv at bygge tanke, blev det afslaaet, og englænderne maatte ordne sig med det danske „vestindiske Kompagni".

Efter fuldførelsen af det store lovkompleks i 1906 vedblev der i resten af den tid, øerne var under dansk styre, at fremkomme en vrimmel nye love, anordninger og bekendtgørelser for Dansk Vestindien. Kaptajn Cold forblev kun i stillingen som guvernør endnu halvandet aar; han vendte derefter hjem og blev direktør for Det Forenede Dampskibs Selskab. Hans efterfølger blev P. C. Limpricht, der i mange aar havde været guvernementssekretær paa St. Croix. Han tiltraadte den 21. februar 1908 og videreførte med held Colds virksomhed, idet han stod i udmærket forhold til befolkningen. Han maatte imidlertid trække sig tilbage paa grund af sygdom i sommeren 1911 og efterfulgtes da af L.C. Helweg-Larsen, der hidtil havde været guvernementssekretær paa St. Thomas. Sidstnævntes udnævnelse til guvernør forelaa først den 5. marts 1912.

De nye reformer blev hver især smaa og spredtes over næsten alle sider af tilværelsen. De store fremstød blev ikke til noget.

Hvad landbruget angaar, søgte man endnu at fremme bomuldsdyrkningen først ved nogle toldbegunstigelser ifølge en anordning af 16. november 1907, siden ved foranstaltninger mod insektangreb. Endvidere oprettedes paa grundlag af anordninger af 9. september 1910 og 14. marts 1911 en agerdyrkningsforsøgsstation paa plantagen „Annas Hope" paa St. Croix under ledelse af en engelsk landøkonom. Den satte især ind paa bekæmpelsen af plantesygdomme og paa at opelske nye, ydedygtige varieteter. Immigrationsfondet vedblev aarligt at laane penge ud til sukkeravlerne, og 1913 bekostede det anskaffelsen af en motorplov. Fællessukkerkogeriet paa St. Croix reorganiseredes 1903 som et aktieselskab med 3 mill. kr i aktiekapital, hvori indgik statens tilgodehavende. Hagemann lod 1906–08 anlægge et vandreservoir ved at spærre det øverste af en dal ved Yolli Hill, og det lykkedes ved kunstig vanding herfra at forbedre høstudbyttet betydeligt paa de nedenfor liggende marker. Yderligere vandingsanlæg af betydning blev derimod ikke opført; man naaede end ikke til at faa udført en generalstabsopmaaling

som nødvendig forudsætning herfor. Heller ikke blev der gjort noget for arbejderne, ikke andet end at der ved anordning af 6. december 1912 skabtes et fond til forsøg med opførelse og drift af en offentlig landsby paa St.Croix 1912. En lov om oprettelse af husmandsbrug blev forelagt i efteraaret 1915, men kom ikke videre.

En smule blev udrettet for at ophjælpe fiskeriet. Nogle søopmaalinger fandt sted, og der blev ved anordning af 21. august 1908 givet regler for saltvandsfiskeriet for at holde fremmede fra det danske søterritorium. Ligeledes bevilgede kolonialkasserne mindre beløb til fiskeriundersøgelser.

Af betydning for handelen var en anordning af 6. juni 1906 om pligten til at føre handelsbøger; ligesaa anordningerne af 1. februar 1907 om fred (butikslukning) paa kirkens helligdage, af 22. februar 1907 om brug af stempelpapir, af 30. september 1909 og 11. juli 1911 om næringsdrift henholdsvis paa St.Thomas og St.Croix. En anordning af 1. april 1910 indførte beskyttelse af varemærker. Det var saaledes mere ordning og styrkelse af handelens rammer end af dens indhold, man var opmærksom paa. Dog maa det erindres, at den danske toldlov af 5. maj 1908 medførte toldlempelser for sukker og rom fra Dansk Vestindien, saaledes at tolden blev lig den produktionsafgift, der hvilede paa fremstillingen af tilsvarende varer i moderlandet; herfra skulle endda trækkes udførselsafgifter i Vestindien. Andre varer fra Dansk Vestindien maatte indføres med en trediedels afslag i tolden. I de følgende aar gik en mærkbar del af St. Croix' sukkerhøst til Danmark. Lige før øerne blev solgt, indførtes toldlempelser for gods paa oplag. Alt i alt blev der for handelens vedkommende gjort forsøg paa at knytte øerne nærmere til moderlandet. Til gavn for skibsfarten var ogsaa opførelsen af to fyrtaarne, hvoraf det ene paa Hams Bluff ved St.Croix blev taget i brug april 1913, det andet paa Buck Island ved St.Thomas i august 1916.

De omstridte romboder kom først for i efteraaret 1915 i et udkast, der ikke blev færdigbehandlet.

For sundhedsforholdenes vedkommende blev det gennemgaaende ved overvejelserne. En anordning af 6. juli 1906 skulle modarbejde venerisk smitte, to anordninger af 17. januar 1908 satte ind mod den spedalske syge, og paa grundlag deraf tilvejebragte Odd-Fellow-Ordenen midler til oprettelsen af et spedalskhedshospital paa plantagen „Richmond" paa St.Croix, hvortil professor Ehlers nedlagde grundstenen 1909. Man naaede end ikke til at give de læger, der blev sendt til Dansk Vestindien, et kursus i tropesygdomme. Et forslag om bekæmpelse af børnedødeligheden naaede først frem i efteraaret 1915 og delte skæbne med de øvrige lovforslag fra denne tid.

Skolevæsenet blev paa St.Croix forbedret noget ved en anordning af 10. maj 1912 – der var da foruden i de to byer skoler paa „East Hill", „Peters Rest", „La Princesse", „Friedensfeld", „Diamond" og „Annally" plantager; en anordning om St.Thomas' og St.Jans skoler naaede ikke igennem. Ved en anordning af 29. april 1913 blev der givet regler for højere skoler; men af saadanne fandtes der kun een paa St.Croix. Et privat initiativ udfoldedes gennem Dronning Louises Forening til Pleje af syge Børn i Dansk Vestindien, dannet den 29. marts 1910. Den opførte børneplejestationer i Christianssted og Frederikssted.

Den lutherske kirkes forhold blev ved bekendtgørelse af 18. januar 1907 henlagt under kirkeministeriet, og den 20. august 1908 blev der oprettet et embede som provst for øerne. Der sporedes fra denne tid en vis interesse i offentligheden i hjemlandet for de vestindiske kirkeforhold. 1912–13 opførtes en ny luthersk kirke paa Kingshill paa St.Croix. De lutherske præster var det vigtigste bindeled – men ikke noget stærkt bindeled – mellem befolkningen paa øerne og i hjemlandet. 1911 var der kun 3206 lutheranere paa øerne; samtidig var der 9050 engelsk-episkopale, 7369 romersk-katolske, 5543 mähriske brødre og 1174 metodister. Kun en niendedel af befolkningen tilhørte den danske folkekirke. Paa dette som paa andre punkter var øerne nærmere knyttet til den angelsachsiske verden end til Danmark.

Alt taget i betragtning kan man ikke sige, staten laa paa den lade side; men de store fremstød veg den altid tilbage for paa grund af udgifterne. Uden den private foretagsomhed fra kredsen omkring Østasia-

Nyegade med den hollandsk-reformerte kirke i Charlotte Amalia

tisk Kompagni havde det hele set nok saa fattigt ud. Med en vis ret kunne det siden hævdes, at staten havde undladt at opfylde 1903-kommissionens reformprogram.

Værre var det dog, at den økonomiske udvikling i aarene efter 1902 blev meget trøstesløs. Netop fra dette aar begyndte tørke igen at præge klimaet. Høstudbyttet kunne skifte noget, men blev aldrig stort. Det hjalp derfor ikke, at sukkerpriserne langsomt begyndte at gaa opefter igen. Planterne paa de store sukkerplantager havde svært ved at klare sig. Efter at anlægget af Panamakanalen kom i gang, trak dette store foretagende arbejdere til sig fra hele Vestindien. De dygtige arbejdere fra de danske øer udvandrede, og ringere kom i stedet fra naboøerne; der blev ingen penge til de haardt tiltrængte hygiejniske reformer, saa børnedødeligheden vedblev at være stor, og spiritusafgifterne havde langt fra faaet bugt med drikkeriet, selv om de bragte det et godt stykke ned. Tilbagegangen i indbyggerantal vedblev. Ved folketællingen 1911 var der kun 27.086 indbyggere tilbage paa alle tre øer eller ca 3500 færre end i 1901. Tilbagegangen faldt dog næsten udelukkende paa St.Croix, der gik ned med 3100 til 15.467 indbyggere, medens St.Thomas, der kun havde tabt 3–400, endnu havde bevaret 10.678, og St.Jan endog kunne notere en ringe fremgang til 941 indbyggere. Tilbagegangen paa St.Thomas faldt alene paa byen Charlotte Amalia, der nu havde 8247 indbyggere. Paa St.Croix tegnede byerne sig for det halve af tilbagegangen, idet Christianssted gik ned med ca 900 til 4592 indbyggere og Frederikssted med ca 500 til 3203. Intet under, at listerne over ejendomme, der solgtes ved tvangsauktion, blev lange.

Idet samfundet trods alle anstrengelser fra moderlandet saaledes var i uomtvistelig tilbagegang, og planterfamilierne tyndedes ud ved de store selskabers opkøb af ejendomme, skred overklassens luksustilværelse i opløsning. Ogsaa embedsmændenes antal blev jo reduceret.

Handelsstanden i Charlotte Amalia bjærgede sig derimod ret vel, fordi skibsfarten paa havnen for de store skibes vedkommende var i fremgang. Den naaede en kulmination i 1911–12, og af de ca 2500 fartøjer, der dengang aarligt lagde ind, var der næsten 500 dampskibe foruden et par snese krigsskibe.

Negerkonerne i byen tjente godt ved at bære kul om bord, og naar sømændene fik landlov, faldt der skillinger af i butikker og værtshuse. Enkelte amerikanske turister begyndte ogsaa at søge tropernes glæder paa de smaa øer og bringe velstand til huse.

De danske flaadebesøg spillede derimod ikke nogen større rolle. Efter „Valkyriens" besøg 1901–02 laa orlogsskonnerten „Ingolf" jævnlig ved øerne i vintermaanederne, delvis til raadighed for de danske kommissionsmedlemmer, i 1905–06 bl.a. for at opmaale St.Thomas og Christianssted havne.

Omsætningen af kul var i stadig stigning. I 1910 naaede den over 100.000 tons. Den dampskibslinie, der leverede hovedparten af trafikken paa St.Thomas havn, var stadig Hamburg–Amerika-Linien (Hamburg-amerikanische Paketfahrt Actiengesellschaft). Dette selskabs skibe gik fra Hamburg over Grimsby, Antwerpen eller le Havre til St.Thomas, fulgte derefter fem forskellige ruter i Vestindien og lagde igen ind ved St.Thomas, før de begav sig tilbage til Europa. Efterhaanden afgik der ikke mindre end 6 skibe maanedlig fra Hamburg. Desuden lod selskabet hver maaned en damper gaa i rute indenfor Vestindien med udgangspunkt i St.Thomas. Det danske Østasiatiske Kompagni afsendte som nævnt kun 1 skib hver maaned til St.Thomas. Det franske Compagnie générale transatlantique opretholdt en forbindelse fra le Havre og Bordeaux, der ligeledes omfattede 1 skib om maaneden; denne linie var den hurtigste, idet overfarten kun tog 12 dage. I forbindelse med Europaskibet lod det franske selskab en mindre damper fra St.Thomas cirkulere til en række af de øvrige vestindiske øer. Endnu en fjerde europæisk linie, den engelske Leyland Line, lod hver maaned 1 skib afgaa fra Liverpool over St.Thomas til pladser ved det caraibiske hav og New Orleans, hvorfra det atter gik til St.Thomas, før det vendte hjem. Af amerikanske linier vedligeholdt Quebec Line forbindelsen med New York, saaledes at der fra januar til juli afgik skib hver 14. dag, resten af aaret hver 3. uge; men ikke alle skibene lagde ind til St.Thomas. Rejsen fra New York varede 4 dage. Foruden denne trafik af større skibe var der ved St.Thomas livlig kommen og gaaen af alle slags mindre sejlskibe fra og til de andre vestindiske havne. Mange negre fra St.Thomas tjente deres brød ved at tage med paa de store skibes rundtur til de vestindiske havne. Skibe, der blot lagde ind for at faa kul og vand, var ganske fri for havneafgift, og det var frivilligt, om de ville benytte lods. Hamburg-selskabet, Østasiatisk Kompagni, det franske selskab, flydedokken og Brøndsted & Co. havde, indtil de nye kajanlæg blev færdige, hver sit kulanlæg med vandcisterne i havnens sydlige del ved saa dybt vand, at selv de store dampere kunne gaa ind til bolværk. Det franske selskabs anlæg var ved Long Bay, Hamburg-liniens og Brøndsted & Co. havde deres paa Hassel Island, hvor ogsaa havnens signalstation laa. Den nordlige del af havnen ud for byen og Christiansfort var saa lavvandet, at man her kun kunne gaa til land med baade og smaaskibe.

Den trafik, der mødtes i havnen, var saa livlig, at den berettigede til store forventninger for fremtiden, naar Panamakanalen blev aabnet. Udbruddet af første verdenskrig medførte imidlertid en saa stor tilbagegang i besejlingen, at det nærmede sig det katastrofale. Den tyske skibsfart paa verdenshavene blev derved standset, og Hamburg-selskabets skibe ophørte at komme. Kun i ringe grad bragte engelske og amerikanske skibe erstatning herfor. Medens der 1912 kom 488 og 1913: 446 handelsdampere til havnen, gik antallet i 1914 ned til 332 og 1915 til 263. Af krigsskibe kom der 1912: 20, 1913: 21 og 1914: 26; men 1915 kun 4. Tilbagegangen fremgaar ogsaa af kulindførselen. Kulminationen paa dette felt var naaet i regnskabsaaret 1. april 1911 til 31. marts 1912, da der indførtes 120.000 tons; dette gik allerede i det følgende aar ned til 106.000 tons og i regnskabsaaret 1913–14 til 88.000 tons; men 1914–15 sank indførselstallet til 45.000 tons og 1915–16 til 25.800 tons.

Følgen var, at den jævne befolknings indtægt paa skibsfarten gik voldsomt nedad. Endnu i det første krigsaar blev situationen dog reddet ved, at mange fandt beskæftigelse ved de store nye havnearbejder; men da det første afsnit af havnen var fuldført i 1915, og arbejdet indstilledes, udviklede tilstanden sig

Hovedgaden i Charlotte Amalia, St. Thomas

hurtigt til en stor ulykke for arbejderbefolkningen i Charlotte Amalia. De skibe, der kom, blev forsynet af de nye elektriske kulkraner og det nye vandværk, og blandt negerarbejderne opstod der snart ligefrem nødstilstand. Nogle udvandrede, nogle forsøgte at leve af deres havelodder, og nogle sugede paa labben. Under disse forhold svandt det hurtigt ind i kolonialkassens reserver. Heller ikke havne- og toldkasserne havde jo deres sædvanlige indtægter af lossen og laden. Havneafgiften gik ned fra 145.500 frcs. i 1911–12 til 66.700 i 1915–16. Toldindtægterne faldt fra 1912 til 1916 med en trediedel. Inden længe ville det blive nødvendigt at søge økonomisk støtte i meget betydeligt omfang hos moderlandet.

Dette var den ene store ulykke, der ramte de tre smaa øer i de sidste aar, de hørte under Danmark. En anden og endnu værre katastrofe indtraadte i arbejdsforholdene paa St. Croix. Selv om forholdene var blevet friere efter 1879, var der dog bevaret saa megen stabilitet, at der altid havde været arbejdskraft nok at faa, og negerarbejderne havde i stor udstrækning overholdt deres kontrakter. Nogen virkelig bedring i deres kaar var derimod ikke indtraadt. Daglønnen var siden 1890 kun steget fra 20 til 25 cents. Snarere var de daarligere stillet end i gammel tid. En vis sorgløshed, hvad angik de nødvendigste livsgoder, havde imidlertid længe hersket. Først henimod udbruddet af den første verdenskrig begyndte der at opstaa noget, der kunne kaldes en arbejderbevægelse. To gange sendte den sorte befolkning en mand af deres egne rækker, Hans Bishop, til København, for at han skulle tale deres sag. Edvard Brandes, der 1913 var blevet finansminister og dermed minister for de vestindiske besiddelser, hørte paa ham med interesse. I øvrigt lod den sorte mand sig nok blænde af den gode modtagelse, han fik; han blev stedt for selve kongen og rejste meget tilfreds hjem, men udrettede intet.

Først da negeren David Hamilton Jackson traadte frem som fører for bevægelsen, kom der fart i tingene. Den hurtige prisstigning paa en række af de vigtigste livsfornødenheder efter krigsudbruddet gjorde de sorte mere vaagne. Hamilton Jackson var oprindelig lærer paa skolen ved „Peters Farm", men blev afskediget herfra, da han i protestantisk nidkærhed angreb den katolske kirke voldsomt; myndighederne

fastholdt i denne forbindelse det synspunkt, at der var saa mange trosbekendelser paa øerne, at det var nødvendigt, at de offentlige skoler var konfessionsløse. Jackson ernærede sig videre ved kontorarbejde, men skiftede flere gange stilling og henvendte sig forgæves til guvernør Helweg-Larsen for at faa en stilling i guvernementskontorerne. Disse ting kan nok tjene som forklaring paa, at han siden angreb saavel guvernøren som øernes skoledirektør O.S.K. Rübner-Petersen i de heftigste vendinger. Hvad der samlede opmærksomheden om ham, var hans enestaaende talegaver. I efteraaret 1914 begyndte han højlydt at kritisere forholdene paa øerne og samtidig at skrive artikler i „West End News", et lille dagblad, der blev udgivet fra Frederikssted af A.Ovesen siden april 1912. For injurier mod Helweg-Larsen blev han gentagne gange idømt ret store bøder; bl.a. kaldte han guvernøren for en løgner og en blodtørstig tyran.

Der blev nu blandt negrene skillinget sammen, saa ogsaa Hamilton Jackson kunne rejse til København og tale de sortes sag. Han ankom til Danmark i maj 1915. Ligesom Bishop blev han godt modtaget i hovedstaden; men virkningen blev denne gang en anden. Ved en række foredrag vakte han den største opmærksomhed; han kom i forbindelse med indflydelsesrige personer, bl.a. socialdemokraten Hans Nielsen og fru J.M. Hiort Lorenzen, hvis mand havde været kommitteret paa øerne 1904–05 og nu var departementschef. Ogsaa Edv. Brandes lovede ham støtte. Han vendte derfor (i juli) tilbage til øerne med forsæt om at udrette noget.

Kort efter at Hamilton Jackson var afsejlet til København, drog ogsaa guvernør Helweg-Larsen paa en rejse til Danmark, idet han fra 6. maj til 28. november 1915 lod guvernementssekretær Reimund Baumann fungere som guvernør. Formaalet med rejsen var at drøfte reformer med finansministeriet; men guvernøren syntes jo rigtignok, vinden var ham imod i hjemlandet, og han undlod ikke at tilskrive Hamilton Jackson skylden. De reformer, som han og finansministeriet blev enige om at foreslaa, naaede som foran berørt ikke gennem lovgivningsmaskineriet.

Paa tilbagevejen til Dansk Vestindien rejste Hamilton Jackson over New York; navnlig hos racefæller der skaffede han sig penge, saa han kunne købe et trykkeri, og fra november 1915 begyndte han at udgive et blad. Dette fik navnet „The Herald", og gennem dets spalter fik han alle St.Croix' arbejdere i tale. Bladet skildrede slavetidens gru og embedsmændenes overgreb, skældte ud paa personer og institutioner og ophidsede til strejke. En dygtig hjælper fandt Hamilton Jackson i negerskrædderen Cornelius Crowe. De to negres angreb var ikke blot af social karakter, de var ogsaa led i en racekamp.

Snart forlangte arbejderne da under indtryk af den kraftige agitation daglønnen forhøjet til 50 cents om dagen; men dette kunne plantageejerne efter de mange daarlige høstaar ikke gaa med til. Navnlig plantageselskabets administrator H.O. Schmiegelow skal have været imod eftergivenhed, og „West End News" var nu helt paa arbejdsgivernes parti. Forhandlinger førte ikke til noget resultat, og omkring den 20. januar 1916, just som sukkerhøsten skulle begynde – og høstudsigterne var dette aar helt gode – kom det til generalstrejke.

Guvernør Helweg-Larsens forhaandsindstilling over for dette fænomen var, at han ikke ville holde med nogen af parterne og navnlig ikke lade det komme til blodsudgydelser blandt arbejderne; og han kunne vel heri vente at faa medhold hos den radikale regering i København. Men han beklagede sig siden over, at regeringen ganske undlod at instruere ham, skønt han hjemsendte den ene rapport efter den anden om strejkesituationen.

Selv paa denne baggrund ser det dog ud til, at den bureaukratiske guvernør svigtede i den vanskelige situation. Efter strejkens udbrud henvendte Hamilton Jackson sig til ham sammen med to arbejderførere for at forhandle; men guvernøren nægtede at modtage ham med henvisning til de grove injurier. Han mente ikke, nogen engelsk guvernør i en tilsvarende situation havde aabnet sine døre. Dette forlængede strejken, og der gik lang tid, før man fik nedsat et forhandlingsudvalg med lige mange medlemmer fra

Company Street i Christianssted, St.Croix

Labour Union og fra Planters' Union og med guvernøren som formand. Det endte da med et kompromis den 26. februar 1916, hvorefter der blev erklæret arbejdsfred indtil 1. november, og daglønnen forhøjedes. For at stimulere de sortes arbejdslyst blev det vedtaget, at de for de første fire arbejdsdage i ugen skulle have en dagløn paa 30 cents; men hvis de ogsaa arbejdede den 5. og 6. dag, skulle de have 35 cents pr dag, alt for første klasses arbejdere. Overarbejde skulle betales med 4 cents i timen.

Dermed kunne man have haabet, at sagen var i orden; men det var langtfra tilfældet. Da negrene nedlagde arbejdet og derved brød deres kontrakter, havde mange plantageejere med loven i haand og ud af et haardt sind sat dem fra deres huse og havelodder; de var derefter vandret til byerne, hvor de havde fristet en kummerlig tilværelse, men ogsaa tildels vænnet sig til drik og driveri. Da de nu kom tilbage til arbejdet, faldt det dem i mange tilfælde vanskeligt at genoptage det daglige slid. Lønforhøjelsen satte dem ogsaa i stand til at anvende flere penge til drikkeri, romboderne fik en stor tid, men plantageejerne en ustadig arbejdskraft. Endvidere havde negrene mistet respekten for de hvide og for deres love og leveregler; mens de før altid havde vist stor ærbødighed for dem, begyndte de nu at genere dem med tilraab og haansord, rive dem af cyklerne m. m. Forvalterne turde ikke træde op imod dem og knap nok vise sig i marken. De hvide paa St.Croix begyndte da ligefrem at frygte for deres liv og forlangte beskyttelse.

Allerede i sommeren 1915 var man i Danmark begyndt at forberede udsendelsen af et krigsskib, og ved efterretningen om Hamilton Jacksons optræden efter Danmarksrejsen fremskyndedes udsendelsen. Det blev krydseren „Valkyrien" under kommandør Henri Konow, der med en besætning paa 230 mand afgik til øerne og ankom dertil i begyndelsen af december 1915. Den 10. december sejlede den fra St. Thomas til St.Croix med guvernøren om bord. Den fornødne militærstyrke var saaledes til stede under strejken, og smaa detachementer af marinesoldater blev sendt i land, hvor man ansaa det for nødvendigt. En maskingeværpost var saaledes placeret i guvernørboligen i Christianssted. Udover nogle suk-

kerrørsbrande undgik man herved større ulykker. Den alvorligste uorden indtraadte, da negrene ved en af disse brande nægtede at deltage i slukningsarbejdet, og det derfor kom til et sammenstød mellem dem og gendarmerne.

Efter strejken vedblev de urolige forhold saa vidt, at man ikke turde undvære den garanti, som tilstedeværelsen af det store krigsskib betød. „Valkyrien" maatte da blive liggende ved øerne, saalænge de endnu var i dansk eje.

Strejken rystede de danskes stilling i Vestindien i dens grundvold. Det gamle patriarkalske forhold mellem plantageejere og negre var ødelagt. De daarlige arbejdsforhold gjorde det vanskeligt at bjærge høsten, og udsigten til at faa forretningsmæssig fordel ud af øernes produktion blev herved meget formindsket. De danske embedsmænd og nationalt sindede mennesker i hjemlandet følte det som en skam, at danskerne ikke kunne holde orden paa deres negre, og frisindede mennesker følte det som uværdigt, at negrenes sociale kaar var saa ringe. De andre hvide i Vestindien, der ellers havde rost forholdene paa de danske øer, begyndte at foragte det danske styre. Hamilton Jackson gik til sidst saa vidt, at han i „The Herald" for 22. august 1916 truede med at henvende sig til de Forenede Staters regering om mellemkomst. Da han derefter blev taget i forhør af politiet, blev han bange for en landsforræderianklage og rejste bort en tid. Paa dette tidspunkt var imidlertid nye forhandlinger om overdragelse af øerne til de Forenede Stater allerede vidt fremskredne. Det sidste forsøg paa at reformere forholdene paa øerne og faa noget bedre ud af dem blev da opgivet.

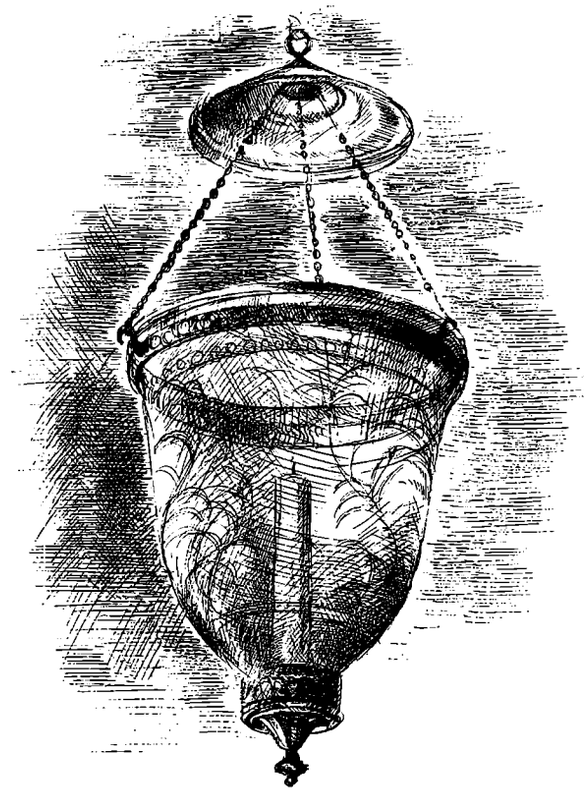

SALGET

De Forenede Staters interesse for St.Croix, St.Jan og St.Thomas forsvandt ikke med det danske landstings forkastelse af salgstraktaten 1902. Tværtimod vedblev udenrigsstyrelsen i Washington at følge øernes skæbne med den største opmærksomhed, og ingen lejlighed blev forsømt til at spørge den danske regering, om den ville sælge.

Saaledes i sommeren 1905. Der løb da rygter om, at Hamburg–Amerika-Linien var ved at erhverve det dansk-vestindiske Kompagni og dermed Water Island ud for St.Thomas' havn. Den amerikanske gesandt i København T. J. O'Brien fik ved den tid den danske udenrigsminister, grev Fr. Raben-Levetzau, til at indrømme, at det var en fejl, at man ikke solgte øerne 1902, fordi de gav underskud, og indberetningen herom var nok til, at gesandten fik instruks om at forhøre uformelt, om den danske regering nu var blevet villig til at ratificere traktaten af 1902. Raben-Levetzau mente dog ikke, tiden var inde, og gesandten erfarede endvidere ved en samtale med kronprins Frederik, at ogsaa han nu var mod afstaaelsen. Da gesandten indberettede, at kejser Wilhelm II ved sit sidste besøg i Danmark havde talt med etatsraad H. N. Andersen, og at denne var personlig ven med direktør Ballin i Hamburg, forlangte præsident Th. Roosevelt depecherne forelagt krigsminister Elihu Root, og „Chicago Daily Tribune" offentliggjorde en artikel „Tysk Kup mod Amerika". O'Brien gik da til admiral Richelieu, der var formand for det dansk-vestindiske kompagni, for at høre nærmere, og han erfarede her, at da kompagniet startede, satte Hamburg-selskabet sine takster ned for at slaa det ud; men siden indgik de to dampskibsselskaber prisaftaler om fragt og billetpriser. Bagefter blev det Østasiatisk Kompagni og ikke Hamburg-selskabet, der overtog saavel det vestindiske kompagni som Water Island.

I 1907 kom der en ny amerikansk gesandt til København, Maurice Francis Egan, en fint dannet mand, der siden blev professor i engelsk litteratur i Washington; han skulle søge at overbevise danskerne om, at amerikanerne var civiliserede mennesker, og at de ikke ville lynche de vestindiske negre, hvis de tre smaa øer kom under amerikansk herredømme. Det gik imidlertid ikke saa let for ham; det tog flere aar, før stemningen i den danske befolkning blev gunstigere mod Amerika, og da han endelig i september 1910 naaede til at gøre sin regering et forslag, var det af en saare fantastisk karakter. Han hævdede, at det stammede fra indflydelsesrige personer i Danmark. Det gik ud paa, at Danmark skulle afstaa Grønland til de Forenede Stater mod at faa de sydlige Philippiner indbefattet Mindanao; disse øer skulle dernæst bortbyttes til Tyskland mod Slesvig nord for Slien. Tyskland skulle saaledes have mulighed for haand i haand med de Forenede Stater at rejse et bolværk mod den gule fare. Egan mente, at hvis denne handel kom i gang, ville Danmark ogsaa nok afstaa de vestindiske øer. Det behøver næppe at tilføjes, at projektet ikke kom længere end til kontorerne i Washington.

Først den 6. december 1910 indberettede Egan, at lysten til at sælge de vestindiske øer var voksende i Danmark; men samtidig havde han gennem trediemand erfaret, at den danske finansminister Niels Neergaard mente, at salgsforhandlinger i øjeblikket ville vanskeliggøre opnaaelsen af et haardt tiltrængt statslaan, og at en amerikansk tilbagevisning af et dansk forslag ville fælde regeringen; desuden var kong Frederik VIII mod salget. Først den 21. juli 1911 omtalte Egan igen øerne i en depeche; han havde da hørt nogen nævne, at de skulle koste 15 mill. dollars. I november s. a. talte han med udenrigsminister

Will. Ahlefeldt-Laurvigen om øerne, men fik at vide, at ministeren nok tidligere havde været stemt for salget, men nu var imod det, fordi forholdene var i bedring. Egan opgav derefter sine tilnærmelser, saa længe venstreregeringen sad ved magten. De rygter om overdragelse, der af og til fremkom i pressen, kunne skønnes at savne ethvert grundlag.

Det ser ud til, at Walter Christmas i begyndelsen af 1913 forsøgte endnu en gang at virke for salget af St. Jan særskilt til de Forenede Stater. Han korresponderede med en amerikansk oberst Creighton-Webb, og holdt J. C. Christensen underrettet derom; men denne gang naaede hans planer, saa vidt ses, ikke til drøftelse paa noget officielt sted.

Endnu i 1913 bragte den amerikanske udenrigsminister Will. J. Bryan salgsspørgsmaalet paa bane i en samtale med den danske gesandt i Washington, Constantin Brun, og bad ham forespørge i København, om den danske regering ville slutte en ny traktat; han anførte i den forbindelse, at den amerikanske regering nu var villig til at gøre indrømmelser angaaende beboernes rettigheder. Regeringen i København afslog imidlertid underhandling, idet den henviste til, hvad der blev gjort fra moderlandets side for at ophjælpe øerne, og til de forhaabninger, der knyttede sig til aabningen af Panamakanalen.

Sagen hvilede derpaa igen en tid, indtil Egan atter rørte paa sig. Den 8. marts 1915 skrev han til Bryan og gjorde opmærksom paa, at hvis Tyskland sejrede i den store krig, var der fare for, at det ville opsluge Danmark, og de tre smaa øer ville da blive tyske. Et par maaneder senere spurgte Egan ligefrem udenrigsminister Erik Scavenius om hans personlige stilling til salgsspørgsmaalet og fik til svar, at øerne burde sælges, og at de muligvis ville blive solgt til de Forenede Stater; tiden var efter Scavenius' opfattelse dog næppe inde til, at Danmark skulle fremkomme med forslag, men hvis de Forenede Stater ville opmuntre dertil, kunne sagen maaske komme til overvejelse.

Egan skrev siden en bog om sit ophold i København, der varede lige til nytaar 1918, og gav her den karakteristik af Scavenius, at han var hverken pro-tysk, pro-engelsk eller pro-amerikansk; „ung som han var, havde hans diplomatiske erfaring ført ham til at se med en vis kynisme paa de store europæiske nationers foregivender om altruisme". Ligeledes fik Egan den opfattelse, at den radikale finansminister Edv. Brandes saa mistrøstigt paa, hvorledes man skulle indrette øernes styrelse, hvis man derved skulle følge de samme brede, humane principper som over for befolkningen i Danmark. „Regeringens stilling var saa prekær", skriver Egan, „at det kunne faa alvorlige følger at rejse spørgsmaalet".

Mens Egan i 1915 ventede paa, hvordan man i Washington ville reagere paa hans advarsel, rejste han paa besøg hos grev Raben-Levetzau paa Aalholm, og her befandt han sig, da der kom besked, at han hemmeligt og diskret skulle føle sig for hos den danske regering.

I mellemtiden kom der til København et andragende fra Hamburg-Amerika-Linien om tilladelse til at udvide selskabets havneanlæg paa St. Thomas. Denne henvendelse forekom den danske regering meget ubehagelig; men da H. N. Andersen den 8. august rejste til Tyskland, benyttede han lejligheden til at forklare direktør Ballin, hvor uheldige følger det kunne faa, hvis Danmark ved at give det tyske selskab udvidede rettigheder paadrog sig de allieredes mistanke. Ballin forstod meget godt dette og erklærede sig tilfreds med, at den danske regering ventede med at besvare andragendet, til krigen var forbi. Før sin rejse udtalte H. N. Andersen til Scavenius, at hvis der var fare for, at Danmark skulle afstaa sine vestindiske øer til Tyskland, maatte man hellere foregribe dette ved at stimulere de Forenede Stater til at fremkomme med en forespørgsel til Danmark.

Det er uklart, hvornaar Egan kom til at tale med Scavenius. Den amerikanske historiker Tansill mener, det først skete i august 1915, efter at Egan endnu en gang havde faaet ordre til at tage spørgsmaalet op. Egan har i sin bog givet en levende skildring af samtalen. Da han fremførte sin føler, gjorde Scavenius, skriver Egan, ham straks opmærksom paa, at det ville kræve mod at afslutte handelen, mens

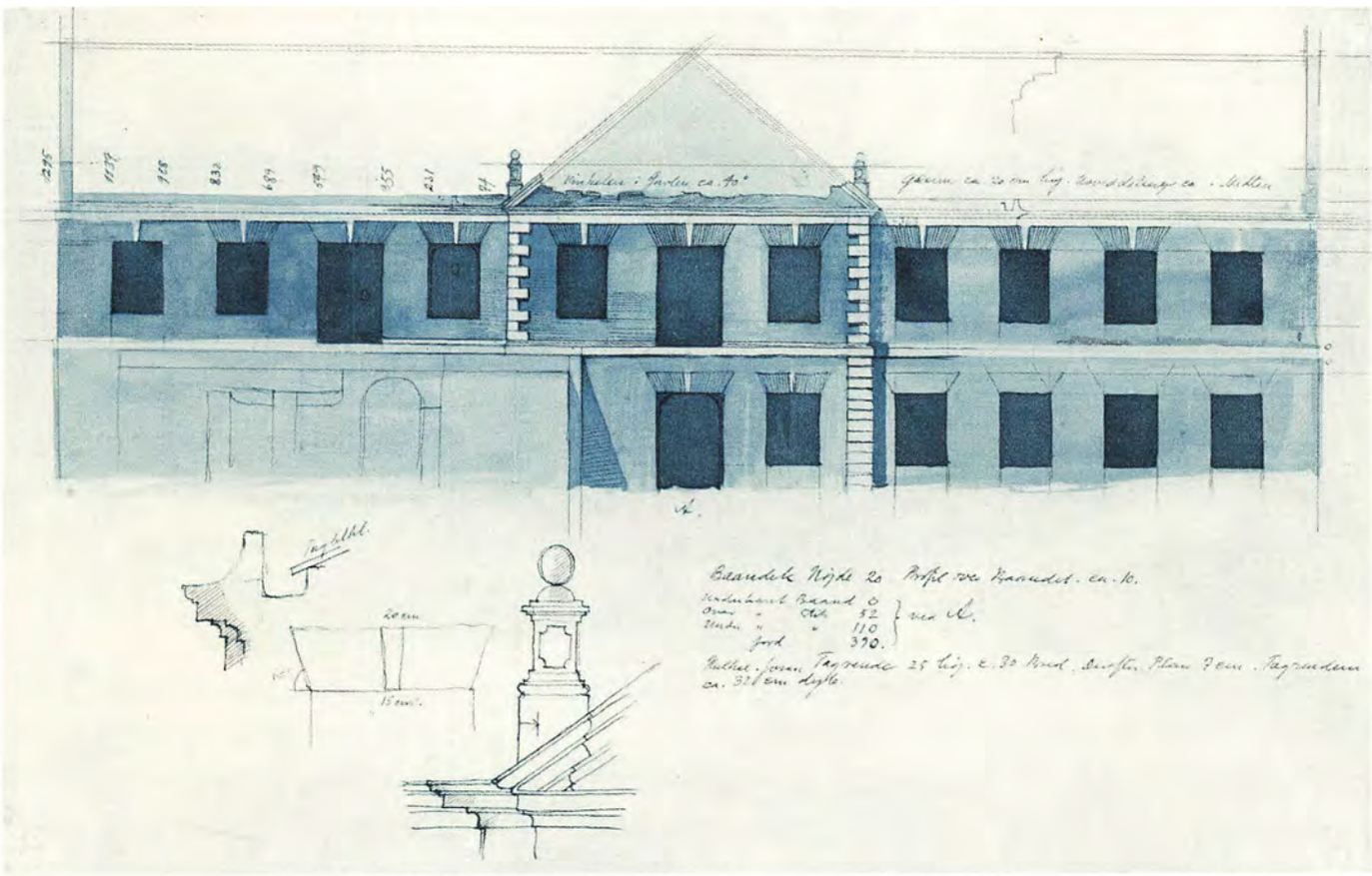

Skitseopmaaling af facaden paa faktoriet paa plantagen „Mount Victory", St. Croix

krigen stod paa, fordi tyskerne let lod sig fornærme. Skulle der handles, burde købesummen være blændende, og i tilgift burde de Forenede Stater anerkende Danmarks autoritet over hele Grønland, ogsaa de ubesatte egne. Egan svarede, at han ingenlunde var kommet for at sjakre; han stod og ventede, at Scavenius ville forlange 50 mill. dollars; „han ved bedre end nogen anden, at vi kommer i krig med Tyskland inden et aar"; St. Thomas var jo det caraibiske havs Gibraltar. Scavenius skubbede derpaa en papirstump over til Egan, hvorpaa der stod 100 mill. kr, modsvarende ca 30 mill. dollars. Egan sagde, at det skræmte ham ikke: „mit fædreland er mere gavmildt end rigt".

Med denne skildring af samtalen giver dog Egans bog udtryk for en erindringsforskydning. I sin officielle indberetning af 18. august om en samtale med Scavenius nævner Egan intet om beløbet, men anfører, at Scavenius blev meget høflig og undlod at samtykke, da Egan erklærede, at amerikanerne nok skulle forstaa at gøre negrene paa øerne tilfredse. Scavenius udtalte ifølge depechen, at Danmark ikke ville tilbyde øerne til de Forenede Stater, men at han nok troede, det ville blive overvejet, hvis Staterne afgav et ordentligt bud.

Allerede før efterretningen om denne samtale havde den amerikanske udenrigsminister Robert Lansing besluttet, at der skulle aabnes forhandlinger med Danmark saa snart som muligt og presses haardt paa. I et memorandum af 11. juli 1915 anførte han købet som et programpunkt med den begrundelse, at Tyskland kunne erobre Danmark og saaledes opnaa ret til øerne; han anførte endvidere som sin opfattelse, at Danmark nok ville sælge øerne for at hindre dem i at blive en trusel mod landets uafhængighed, og at disse synspunkter burde fremsættes over for Danmark. Frygten for tysk indpas i det caraibiske hav spillede paa dette tidspunkt en stor rolle i Amerika og blev næret af visse telegrammer om tyske baser i Meksiko, som amerikanerne fik fingre i. Præsident Wilson var klart engelskvenlig, torpederingen af „Lusitania" var indtruffet faa maaneder forud, og de danske øer kunne jo afgive en fortræffelig ubaadsbase. Just ved denne tid (juli 1915) havde de Forenede Stater fundet det

klogest at blande sig i forholdene i Haiti, fordi der var stor uro i landet, og man frygtede, at tyskerne skulle sætte sig fast der.

Den 28. oktober talte Lansing da med Brun, forklarede ham ganske aabent, at der var fare for, at tyskerne besatte Danmark, og at de dansk-vestindiske øer derefter ville komme i en vanskelig situation. Han tilbød derfor at købe øerne, idet han bemærkede, at danskerne gerne maatte beholde alle kommercielle rettigheder, naar blot amerikanerne kunne opnaa højhedsretten og faa lov at befæste øerne; det gjaldt at sætte de Forenede Stater i forsvarstilstand som følge af krigssituationen og fremtidsudsigterne. Da Brun telegraferede herom til København, svarede Scavenius den 3. november, at afstaaelsen ville føles som et nationalt tab, og for at gennemføre salget maatte dette „fremtræde som en nødvendighed for at undgaa, at de Forenede Stater af militære hensyn egenmægtigt sætter sig i besiddelse af øerne". Brun fik derfor ordre til at undersøge, hvad der ville ske, hvis man ikke ville sælge. „I sidstnævnte tilfælde er det bedst, at Amerika aabent giver besked". Scavenius tilføjede, at han ventede, at man ville byde en betydelig højere sum for øerne end i 1902. I et tillægstelegram fik Brun desuden ordre til at fremføre spørgsmaalet om det ubeboede Grønland „af hensyn til dansk følelse og til eskimoerne".

Brun fremlagde saa hurtigt som muligt disse synspunkter for Lansing. Paa spørgsmaalet om, hvad de Forenede Stater ville gøre, hvis Danmark blev okkuperet af en fjendtlig magt, svarede Lansing, at allerede hvis Danmark blev alvorligt truet, ville de Forenede Stater uden tvivl straks okkupere Dansk Vestindien; man ønskede hverken, at England fik flere besiddelser, eller at Tyskland overhovedet erhvervede besiddelser i Vestindien. Paa spørgsmaalet, hvad Staterne siden ville gøre, hvis faren drev over, eller Danmark genvandt uafhængigheden, svarede han, at amerikanerne uden tvivl igen ville trække sig tilbage fra øerne; det var for at undgaa saadanne vanskelige situationer, han havde foreslaaet at købe øerne. I supplerende telegrammer meddelte Brun, at Lansing ikke havde rejst indvendinger i Grønlandssagen. Ligeledes, at han havde sagt, at amerikanerne ville besætte øerne i tilfælde af, at de kom i krig med en stor europæisk magt, og at der var umiddelbar fare for en saadan. Brun konkluderede: „Der var altsaa ingen bestemt plan om at tage vore øer i besiddelse, men nødvendigheden deraf kunne opstaa". Hvortil Scavenius erklærede i et telegram af 24. november, at naar saaledes Danmark til enhver tid var udsat for at blive inddraget i en international konflikt, ville det ikke kunne modsætte sig at overveje et forslag om køb fra amerikansk side.

Efter at Lansing havde underrettet præsident Wilson om dette gunstige svar, udtrykte præsidenten sin tilfredshed med, at der var blevet talt saa aabent med Brun, og forlangte forhandlingerne fortsat. Lansing indhentede derefter den amerikanske flaades besyv, der udtrykt af admiral Dewey gik ud paa, at der ikke var grund til at erhverve øerne til brug for en militær aktion i det caraibiske hav; Porto Rico med tilstødende øer frembød tilstrækkeligt gode havneforhold, men det ville være højst uheldigt, hvis en fjendtlig flaademagt benyttede sig af havnene ved de danske øer. Dewey mindede endvidere om Monroedoktrinen og erklærede det for højst ønskeligt, at øerne erhvervedes paa saa fredelig vis. Fra civilstyrelsens side blev den merkantile værdi af havnene paa de danske øer kraftigt understreget.

Først efter at alle disse erklæringer var indhentet, kom det til forhandlinger mellem Egan og Scavenius om prisen. Den 24. december 1915 meddelte et telegram til Brun, at Scavenius efter at have raadført sig med finansministeren havde forlangt 100 mill. kr til kurs 375 svarende til henved 30 mill. dollars, men at Egan mente, 20 mill. dollars kunne være nok. Lansing svarede hertil, at mere end 20 mill. kunne man ikke faa kongressen til at bevilge. 3. januar 1916 bemyndigedes Brun da til at gaa ned til 25 mill. dollars, hvis sagen kunne ordnes straks.

Brun forsøgte endnu en gang at opnaa 100 mill. kr; men 19. januar telegraferede han, at Lansing var gaaet ind paa de 25 mill. dollars. Af de amerikanske akter fremgaar det, at han bøjede sig, for at forhand-

Fiskere ved Frederikssted, St.Croix

lingerne ikke skulle blive forhalet. Derefter fik Brun bemyndigelse til at forhandle, og den 14. marts telegraferede den amerikanske regering et traktatudkast til Egan. Det var udarbejdet af assistent hos raadgiveren for statsdepartementet Lester H.Woolsey, der siden blev Lansings partner ved sagførervirksomhed og professor i folkeret. Udkastet var i flere henseender forskelligt fra salgstraktaten af 1902. Staterne skulle overtage alle offentlige ejendomme og rettigheder; men privatejendom og koncessioner til private skulle godtages af den nye regering. Vaaben og militære depoter skulle forblive i dansk eje. Danmark skulle fraskrive sig krav paa kolonialkasserne, og ingen af parterne skulle paatage sig ansvar for St.Croix' kolonialkasses garanti for de 5 % rente i fællessukkerkogeriet. Kolonialkasserne skulle overtage pensioneringen af alle dem, hvis løn de havde udredet. Beboerne af øerne skulle have ret til at optere for Danmark inden eet aar efter ratifikationernes udveksling; borgerrettighederne for de øvrige skulle afgøres af kongressen i Washington. Man bød ikke paa bedre vilkaar, end man havde gjort ved begyndelsen af forhandlingerne aar 1900. Endelig ytrede en artikel villighed til at indrømme Danmark de ønskede rettigheder i Grønland, for saa vidt de ikke stred mod principperne for alle landes ligeret til handel og industri.

Blandt de danske indvendinger mod forslaget var navnlig, at traktaten burde anerkende Danmarks fulde højhedsret over hele Grønland, helst i en særskilt deklaration, og det burde bemærkes, at handel og skibsfart paa Grønland var dansk statsmonopol. Endvidere klagede man over, at udkastet intet lovede om de vestindiske øers indlemmelse i de Forenede Staters toldomraade, i det hele taget intet om deres fremtidige statsretslige stilling. For at hindre tysk misfornøjelse bad man foreløbig den amerikanske regering hemmeligholde forhandlingerne fuldstændigt.

Et dansk modforslag blev derefter udarbejdet og overleveret til Egan med et memorandum den 22. april 1916. Man gentog heri, at hensigten med overdragelsen var, at øernes beboere skulle blive bedre stillet. Man krævede derfor fuld amerikansk statsborgerret og i det mindste betydelige toldbegunstigelser

for dem. Danske statsborgere, der forblev paa øerne, skulle vedblive at nyde alle private rettigheder, kommunale og religiøse friheder, som de havde haft efter hidtil gældende love, og hvis loven blev ændret, maatte de ikke stilles ugunstigere end hidtil. Man berørte ogsaa muligheden af en folkeafstemning paa øerne. Artiklen om Grønland var derimod udeladt, og i stedet overvejede man ordlyden af en deklaration om højhedsretten til Grønland.

Den 9. juni 1916 svarede Lansing herpaa ved fremsendelse af et nyt amerikansk traktatudkast, idet han anførte, at alt ville blive gjort for øerne i handelspolitisk henseende; men han mente ikke, man straks kunne give beboerne fuld borgerret; en saadan ret var end ikke givet til Porto Ricos indvaanere endnu; kongressen i Washington var ikke kommet længere end til at overveje spørgsmaalet. Svaret herpaa blev et nyt dansk modforslag, afgivet til Egan med et memorandum af 28. juni. Man opgav herved tanken om folkeafstemning paa øerne; ligeledes forlod man kravet om, at de af øernes indbyggere, der opgav deres danske statsborgerret, straks skulle opnaa fuld borgerret og toldfrihed i de Forenede Stater; men man ønskede, at beboerne fra begyndelsen blev stillet lige saa godt som befolkningen i andre territorier under Amerikas Forenede Stater.

Efter at Woolsey havde gennemgaaet det danske traktatudkast og afgivet en erklæring den 22. juli, fastholdt Lansing, at man paa Grønland skulle bevare den aabne dørs politik for alle magters handel og industri ligesom i Kina; i det højeste skulle man tillade danskerne at træffe forholdsregler til at kontrollere og beskytte deres politiske og økonomiske interesser, naar blot landet holdtes aabent for andres handel og industri. Hvad angik borgerrettighederne paa de tre vestindiske øer, var Lansing imod, at de danske undersaatter stilledes anderledes end andre fremmede.

Præsident Wilson var imidlertid stemt for, at traktaten blev undertegnet snarest, uden at man forsøgte at begrænse borgerrettighederne. Han ønskede en ende paa forhandlingerne, inden der opstod modstand i kongressen. Endnu den 28. juli søgte Lansing at forsvare sit standpunkt angaaende Grønland

og borgerrettighederne; men Wilson krævede underskrift. Den 1. august fik Scavenius kong Christian X's billigelse af salgstraktaten, og endelig kom det dertil, at Robert Lansing og Constantin Brun den 4. august 1916 paa hotel Biltmore i New York City undertegnede den tredie salgstraktat vedrørende Dansk Vestindiens overdragelse til de Forenede Stater.

Øboernes borgerrettigheder blev herved sikret, og sammen med traktaten afgav Lansing til Brun en deklaration, hvorefter „de Forenede Staters regering ikke ville gøre indvending mod, at den danske regering udstrækker sine politiske og økonomiske interesser til hele Grønland". Der blev intet talt om den aabne dør for andre nationer paa Grønland.

Ligesom i 1902 gik det forholdsvis glat at faa traktaten godkendt i de Forenede Stater. Dog voldte det noget postyr, at „The Washington Post" den 10. august offentliggjorde noget af indholdet, skønt Wilson, da han overgav traktaten til senatet, bad om hemmeligholdelse. Londonbladene havde iøvrigt bragt efterretninger om salget allerede den 22. juli. Da Lansing den 18. august overfor senatets udenrigskomité betegnede købet af øerne som ønskeligt for at hindre komplikationer med udlandet, blev der spurgt, om ikke Monroe-doktrinen var tilstrækkeligt værn herimod; men Lansing skal have bibragt nogle komitémedlemmer det indtryk, at han havde skjulte grunde for sin opfattelse. Allerede den 5. september forelagde komiteens formand, Will. J. Stone, en rapport, der anbefalede ratifikationen af traktaten; næste dag diskuterede senatet sagen, og den 7. september vedtoges ratifikationen med stort flertal. Der var seks gange saa mange stemmer for som imod. Senator Lodge var stadig en af de ivrigste forkæmpere for købet af øerne. Kun over for en enkelt bestemmelse i traktaten tog senatet forbehold. Det hed nemlig i teksten, at de lutherske menigheder uforstyrret skulle bevare brugen af kirker, præstegaarde og de pengemidler, der var henlagt til kirkerne; senatet udtalte i den anledning, at man ikke kunne paatage sig noget ansvar for, hvorledes kirkernes midler blev administreret, men kun beskytte deres ejendomsret i samme maal som andre kirkers ejendomsret.

Den amerikanske offentlighed tog lige saa vel som politikerne godt imod traktaten. Nogle fandt vel prisen høj, „men som forsikringssum mod en uvenlig magts trusel billig nok".

Ganske anderledes stillede det sig i Danmark. Paa forhaand havde den radikale regering haft et svagt haab om, at salget kunne gaa nogenlunde stille af. Da der i januar 1916 var udsigt til forhandlinger, havde Scavenius følt sig for hos formændene for rigsdagens to ting, samt hos H. N. Andersen og Holger Petersen, og faaet det indtryk, at ikke blot de radikale og socialdemokraterne, men ogsaa venstre, ville være for salget, kun de konservative imod. Da han samme dag, traktaten blev underskrevet, i et lukket møde i rigsdagen gav besked om aftalerne og om de farer, der truede øerne og Danmark, syntes det da ogsaa at tegne fredeligt; men det varede ikke længe.

Tværtimod vakte salgstraktaten en storm. Tansill siger, at dens skæbne meget lignede den sande kærligheds. Hvad der straks bidrog til at rejse bølgerne saa højt, var, at baade Egan, Scavenius og Edv. Brandes blev anklaget for usandfærdighed, fordi de paa forskellig maade forud havde nægtet, at der var forhandlinger i gang. Allerede i juli havde nemlig Anders Vigen skrevet i bladet „København" om den forestaaende handel, hvorefter „Nationaltidende" havde spurgt Edv. Brandes, om det var rigtigt; han havde da i overensstemmelse med aftalen med de Forenede Stater om hemmeligholdelse benægtet ligeud. Hele den konservative presse gik bagefter haardt i rette med ham for dette dementi. Forargelsen over dementiet blandede sig med forargelsen over den nationale ydmygelse, og efterhaanden gik ogsaa en del af venstrepressen og nogle af venstrepolitikerne mod salget.

Da traktaten den 10. august kom til første behandling i folketinget, var der stor ophidselse. De konservative og venstre stillede sig paa det standpunkt, at sagen ikke burde afgøres, før der var afholdt valg efter den nye grundlov af 1915, hvis ikrafttræden paa dette punkt var udsat i to aar; men mange mente,

at det hellere burde vente, til krigen var forbi. Lederen af denne opposition, J. C. Christensen, udtalte, at han ikke kunne tro, Danmark var tvunget til at sælge; en saadan tro ville være en fornærmelse mod de Forenede Stater. Edv. Brandes kom i diskussionens hede til at sige, at Staterne havde været beredt paa at udøve et venskabeligt pres, og vakte hermed stort postyr. Scavenius maatte frem med en erklæring om, at Danmark ikke var tvunget til at sælge, men at det ville være en alvorlig sag at udsætte overdragelsen.

En resolution fremsat af J. C. Christensen om sagens udsættelse, til der havde været afholdt valg (for venstre ønskede valg), blev stemt ned med 59 stemmer mod 44. Flertallet foreslog i stedet, at afgørelsen skulle træffes efter en folkeafstemning, idet den nye grundlov aabnede mulighed for referendum i vigtige spørgsmaal. Dette blev vedtaget den 14. august med 62 stemmer mod 44, idet en enkelt konservativ undlod at stemme. Konseilspræsident Zahle erklærede derefter, at hvis landstinget satte sig imod denne ordning, ville den nye grundlov straks blive sat i funktion. I landstinget gik de konservative og venstre imod med undtagelse af den frikonservative grev Mogens Frijs og tre andre, og der var saaledes udsigt til valg. Den 16. august, da afstemningen skulle falde i landstinget, kaldte kongen imidlertid Zahle til sig, fremstillede for ham, hvor betænkeligt det var at holde valg under de bestaaende forhold, og foreslog, at man i stedet skulle søge at forliges ved dannelse af et samlingsministerium, hvori alle partier var repræsenteret. Da konseilspræsidenten kom til landstinget med dette forslag, blev forhandlingerne standset. I flere dage søgte man at finde en løsning, uden at det dog lykkedes. De radikale og socialdemokratiet ville besætte 7 af de 13 ministerposter og krævede enighed om afgørelsens form i det vestindiske spørgsmaal, før det nye ministerium tiltraadte. Venstre og de konservative ville have 3 ministre af hvert parti og en konseilspræsident, der var udpeget af kongen og ikke havde taget fremtrædende del i striden, og de ønskede, at det vestindiske spørgsmaal skulle staa ganske aabent, til udnævnelserne havde fundet sted.

Da man nu ikke kunne enes herom, vedtog landstinget den 25. august den dagsorden, som J. C. Christensen havde fremsat i folketinget, og som dér var blevet nedstemt. Den indre politiske spænding naaede hermed et højdepunkt. Zahle fremsatte nu efter sit løfte forslag om den nye grundlovs ikrafttræden; men da dette var ved at blive vedtaget i folketinget, foreslog de konservative en ny forhandling mellem partiernes repræsentanter. En saadan forhandling kom i stand den 6. september, og her foreslog de konservative, at der dannedes et samlingsministerium og nedsattes en kommission til at afgive betænkning om salget, hvorefter der saa skulle holdes folkeafstemning. Man kunne imidlertid ikke enes om, hvor længe man skulle vente med at holde valg; derfor strandede forhandlingerne for anden gang.

Derpaa forelagde regeringen et forslag for landstinget om kommission og folkeafstemning, og forhandlingerne naaede saa vidt, at forslaget behandledes i et fællesudvalg af begge ting. Nogle udtalelser af indenrigsminister Ove Rode om uneutrale elementer blandt venstre og de konservative fremkaldte ved den tid stor bitterhed hos oppositionen. Da indtraf det, at landstingsmand F. L. Hey efter tilskyndelse af grev Frijs foreslog, at det radikale ministerium skulle optage en repræsentant for hver af de tre andre partier som minister uden portefeuille. Paa dette grundlag lykkedes det den 28. september at komme til et forlig i fællesudvalget. Grundlovens ikrafttræden skulle derefter kunne udsættes yderligere, og der skulle nedsættes en kommission om Vestindien og holdes folkeafstemning. Den 30. september udnævntes derefter Th. Stauning, J. C. Christensen og Chr. Rottbøll til ministre. Sidstnævnte var, skønt konservativ, tilhænger af, at de vestindiske øer blev solgt. Striden blandt de konservative førte til, at det ultranationale blad „Vort Land" blev ekskluderet af partiet, hvorefter dets tilhængere dannede „Det nye Højre".

Den 30. september gennemførtes en lov om nedsættelse af en rigsdagskommission paa 30 medlemmer, 15 valgt af hvert ting, til at undersøge og overveje spørgsmaalet om godkendelse af traktaten med de Forenede Stater. Kommissionens formand blev folketingsmand Niels Neergaard, dens næstformand landstingsmand M. Godskesen og dens sekretær chefen for finansministeriets vestindiske kontor C. Dines Han-

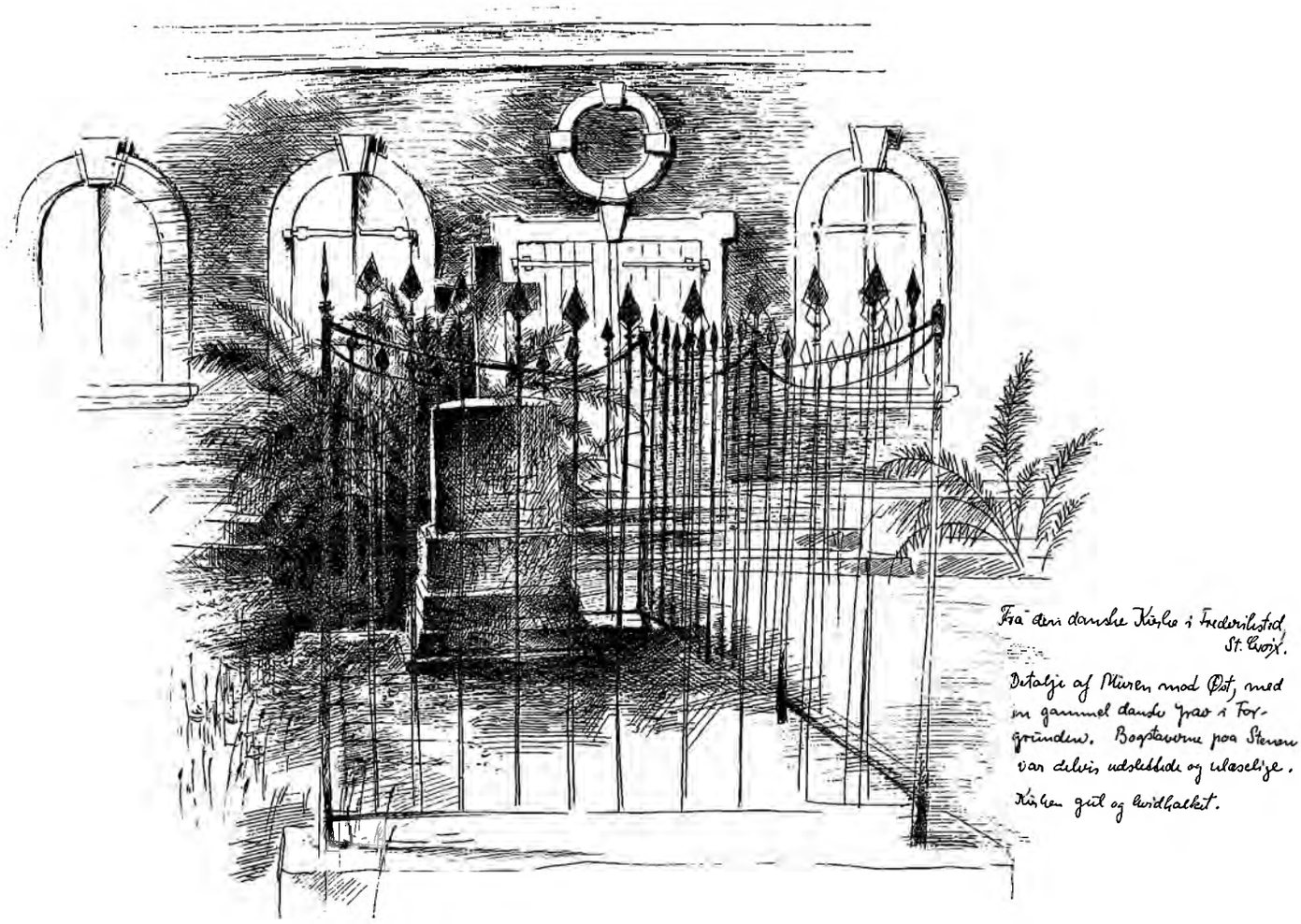

sen. Blandt medlemmerne var i øvrigt fra landstinget Alexander Foss, C. Goos, Oluf Krag, Holger Petersen, Richelieu og Chr. Sonne, fra folketinget Klaus Berntsen, F. J. Borgbjerg, Niels Frederiksen og Hans Nielsen.

Kommissionen foretog indgaaende afhøringer af fremtrædende folk, der havde været paa øerne, og navnlig af guvernør Helweg-Larsen; desuden hentedes nogle kolonialraadsmedlemmer over, og Scavenius og Edv. Brandes blev eksamineret fortroligt angaaende detailler i salgsforhandlingerne. Referatet af afhøringerne er trods alle gentagelser i udsagnene som en spændende roman, i den grad giver de et billede af problemerne ved det danske styre og af brydningerne mellem de interesserede personer. Skønt kommissionen havde hast, naaede den til et virkeligt overblik, før den afgav betænkning. Oprindelig var der kun afsat 6 uger til dens arbejde, men ved lov af 10. november 1916 udsattes fristen et par uger, og først den 25. november forelaa betænkningen. Et flertal paa 22 medlemmer indstillede, at salgstraktaten blev antaget, navnlig fordi den vestindiske befolkning saa kraftigt havde udtalt sig for overdragelsen.

Selv danske plantere havde deltaget i en henvendelse til regeringen om at fremme salget, og ved en af Hamilton Jackson foranstaltet afstemning paa St. Croix havde af 4727 stemmer kun 7 været mod salg; saavel kolonialraadene som de repræsentanter, de havde sendt til København, forlangte enstemmigt salg.

Af de 22 salgstilhængere i kommissionen fandt 11 anledning til at udtale, at den amerikanske henvendelse havde været af en saadan karakter, at ministeriet med rette kunne paastaa, at resultatet nødvendigvis maatte blive salget af øerne. De aktstykker, der beviste dette, kunne imidlertid ikke fremlægges for offentligheden, fordi saavel den danske som siden ogsaa den amerikanske regering ønskede dem hemmeligholdt; man ville ikke officielt indrømme, at det var faren for, at Tyskland skulle faa herredømmet over øerne, der førte til afstaaelsen.

Et konservativt mindretal, bestaaende af Alexander Foss, Arnold Fraenkel, M. Godskesen, C. Goos, Holger Petersen, Richelieu og Schovelin, indstillede, at salgstraktaten blev forkastet, idet de ikke ville

anerkende, at det internationale faremoment afgav tilstrækkelig grund til salg. De mente, at øerne efter Panamakanalens aabning kunne bringes til samme rige udvikling som i gamle dage og blive en værdifuld støtte for dansk skibsfart og handel, og de udtalte, at et salg af øerne ville være tegn paa, at den danske nation „af magelighed og frygt for forbigaaende ulejlighed og udgift" skød opgaven fra sig; et saadant skridt ville ikke alene vidne om alvorlig svaghed i nationen, men ogsaa paa skæbnesvanger maade vise vej til løsrivelse fra det danske rige af andre landsdele, som ved sprog eller race maatte adskille sig fra det egentlige Danmarks befolkning.

Et enkelt konservativt medlem af kommissionen, forpagter Chr. Sonne, var denne gang for salg, dels fordi beboerne paa øerne ønskede det, dels fordi han mente, at et haandfast styresæt ikke lod sig gennemføre paa øerne under den regering, Danmark havde.

Naar kommissionen havde afgivet betænkning, skulle der ifølge en særlig lov af 30. september 1916 afholdes folkeafstemning i Danmark og paa Færøerne – men ikke paa Island og Grønland – for at man kunne se, hvorvidt vælgerbefolkningen virkelig ønskede salget.

Mens den politiske strid stod paa i rigsdagen, og mens kommissionen arbejdede, var det kommet til en voldsom debat i offentligheden med talrige indlæg i dagblade, pjecer og bøger for og imod øsalget. Der var dannet et „Dansk Vestindisk Samfund", blandt hvis ledende medlemmer var pastor H. Lawaetz og provst N. N. Westergaard, og som havde udgivet en række vel illustrerede hæfter om øerne. Da folkeafstemningen nærmede sig, udsendte det flere afstemningsaviser, hvori salget bekæmpedes. Et af samfundets ledende medlemmer, landøkonomen professor K. Kølpin Ravn, offentliggjorde en instruktiv beretning om landbruget paa St. Croix. Sognepræsten i Christianssted P. Helweg-Larsen drøftede den sociale krise paa St. Croix set fra et kirkeligt synspunkt. Orlogskaptajn Godfred Hansen udraabte et „Red Vestindien". „Skulle vi virkelig ikke kunne klare den smule statsopgave?". Et ejendommeligt indlæg var et par breve fra Hamilton Jacksons medhjælper Cornelius Crowe, der ingenlunde var begejstret for et amerikansk herredømme, fordi man i de Forenede Stater behandlede negrene saa daarligt, ja han ville vel foretrække reformer under dansk styre; men naar det nu ikke blev til noget med reformerne . . .

Medens debatten i offentligheden stod paa, knyttede der sig betydelig usikkerhed til forventningerne i forbindelse med folkeafstemningen. Det var første (og hidtil eneste) gang siden gennemførelsen af grundloven af 1915, den danske rigsdag havde paakaldt folkeafstemning i en særlig sag – der ses her bort fra folkeafstemninger om grundloven, som er obligatoriske. Det var ogsaa første gang, kvinder havde stemmeret i et statsanliggende, og man formodede, at mange kvinder ville være imod traktaten.

Som momenter, der uden tvivl bidrog til at forøge salgsvennernes kreds, kan nævnes, at en orkan den 10. oktober 1916 anrettede betydelig skade paa øerne, bragte de fleste skibe i St. Thomas' havn til at strande og væltede kulkranerne paa kajerne; 6 mennesker druknede, og mange flere kom til skade. Ved oprydningen efter katastrofen strejkede arbejderne paa St. Thomas under ledelse af George A. Morehead, og den 13. december maatte man for at faa arbejdet i gang indgaa en overenskomst, hvorved lønnen blev 2 cents pr kurv kul bragt om bord, og arbejdstiden $9^1/_2$ time.

Folkeafstemningen fandt sted den 14. december 1916 og gav som resultat, at 286.694 stemte for, 157.596 mod salget. Kun i Københavns indre by og paa Østerbro, i Gentofte stationsby, i Vejle, Hjørring og Thisted amter samt paa Færøerne var der flertal mod afhændelsen. I det meste af landet var salgstilhængerne i stort flertal. Deltagelsen i afstemningen var en god del ringere end ved rigsdagsvalgene; stemmeprocenten var ikke 40. Kun for en del dækkede nok dette over manglende interesse for øerne; i adskillige tilfælde havde vælgerne ikke været i stand til at komme til en overbevisning og holdt sig derfor tilbage. Endnu efter folkeafstemningen var ministeriet usikkert i sin behandling af sagen; de

Cha-Cha-byen ved Charlotte Amalia, St. Thomas

konservative ville gerne beholde en af øerne, og Scavenius spurgte den amerikanske gesandt i København, om amerikanerne behøvede at have alle tre øer.

Dette fik imidlertid ingen betydning. Da salgstraktaten herefter blev forelagt rigsdagen, blev den i folketinget den 20. december vedtaget med 90 stemmer mod 16, idet 8 venstremænd gik sammen med de konservative imod den; i landstinget blev den dagen efter antaget med 40 stemmer mod 19. For salget stemte 1 konservativ i folketinget, flere i landstinget. Den 22. december 1916 kunne kongen ratificere traktaten, den 16. januar ratificerede præsident Wilson, og ratifikationerne udvekledes i Washington den 17. januar 1917.

Ved budskab af 22. januar underrettede præsident Wilson kongressen om udvekslingen. Endnu manglede fra amerikansk side, at repræsentanternes hus skulle bevilge købesummen; men dette skete ved lov af 3. marts 1917, og dermed var alle formaliteter i orden. Overdragelsen kunne finde sted.

Paa øerne var styrelsen den 3. oktober 1916, da Helweg-Larsen efter at have opnaaet afsked rejste hjem, overladt til „Valkyriens" chef, kommandør Henri Konow, som guvernør ad interim. Kong Christian X udstedte den 9. marts 1917 en proklamation til øernes befolkning; den 17. marts proklamerede Konow overdragelsen paa St. Thomas, den 19. marts paa St. Croix. Fra amerikansk side søgte man at fremskynde overtagelsen af hensyn til den tilstundende krig med Tyskland. Overdragelsessummen blev betalt pr check til den danske gesandt i Washington Constantin Brun den 31. marts 1917.

Selve den højtidelige overlevering foregik samme dag kl 16 paa St. Thomas. To amerikanske krigsskibe, „Hancock" og „Olympia", under kommandør Edwin T. Pollock løb ind i havnen; et amerikansk marinekompagni landsattes og marcherede op lige overfor kasernen, hvor et dansk kompagni stod opstillet. Pollock og Konow undertegnede overdragelsesdokumentet i Christiansfort og gik derefter ned paa fortpladsen. Efter at „Valkyriens" musikkorps havde spillet „Kong Christian", sænkedes Dannebrog, og krigsskibene saluterede. Kompagnierne skiftede plads, og „Stars and Stripes" gik til tops. Et musikkorps

fra „Olympia“ spillede den amerikanske nationalmelodi „Hail Columbia“. Nedhalingen af det danske flag gjorde et overordentlig dybt indtryk paa alle tilstedeværende. Mange græd, og det siges, at en mængde amerikanske turister, der havde indfundet sig med smaa amerikanske flag sammenrullet i lommen, med en enkelt undtagelse lod være at tage dem frem.

Tilsvarende ceremonier fandt samtidig sted paa de to andre øer, og dermed tog Danmark afsked med sin sidste tropiske koloni.

Den 4. april afsejlede „Valkyrien“, mens mange danske stod paa kajen med blottede hoveder og græd. Kort efter rejste gendarmerne; ogsaa en del af embedsmændene vendte tilbage til Danmark. Guvernementssekretær R. Baumann blev efterladt som specialkommissær til at varetage den danske stats interesser paa øerne. I hjemlandet var der allerede faldet ro over det vestindiske spørgsmaal, og den 30. juli 1917 bevilgede rigsdagen de sidste udgifter til afvikling af forholdene paa øerne. I 1919 besøgte landsarkivar Georg Saxild øerne for at hente de danske arkivsager hjem; de findes nu i rigsarkivet i København. Samtidig lod man arkitekt Tyge Hvass rejse ud for at udføre en opmaaling af de smukkeste bygninger fra dansketiden og sørge for, at de danske kirkegaarde paa øerne blev vedligeholdt og værnet. Siden er der nu og da udkommet skildringer af livet i tiden før overdragelsen, skrevet af hjemvendte dansk-vestindiere, ofte fyldt af erindringsoptimisme og vemod ved tanken paa den tabte herlighed, det solrige klima, den overdaadige plantevækst, de rige planterhjem, de stilige officersbesøg og de formuer, som i fortiden blev tjent paa sukker og rom ved negrenes slid. Et eventyr i Danmarks historie var forbi, tropernes eventyr, der blev søgt for vindings eller oplevelses skyld. Mange havde derved høstet selvopgivelse, sygdom eller død; men andre havde faaet i fuldt maal, hvad de søgte, hjembragt klingende mønt og rige minder. Trods modgang og skuffelser hørte de tre smaa øer til de gyldne klenodier i det danske folks skat af erindringer.

UNDER AMERIKANSK STYRE

Amerikanerne kaldte de tre tidligere danske øer for the Virgin Islands, Jomfruøerne. De gav sig straks til at indrette St.Thomas' havn til flaadebasis; den 6. april 1917 blev krigen erklæret mod Tyskland, og det militære hensyn blev herefter indtil videre eneraadende. En viceadmiral, James H.Oliver, blev guvernør. Kul- og oliedepoter groede op, og der blev sørget for vejanlæg. De fornødne foranstaltninger blev truffet, for at marinen kunne faa tilfredsstillende hygiejniske forhold, og byerne fik en ordentlig vandforsyning. De danske læger hjalp til med indretning af hospitaler og sundhedsforhold, og beboerne i Charlotte Amalia tjente godt paa de velbeslaaede marinesoldater og paa rige amerikanere, der kom til øerne som turister eller paa ferieophold. Butikshandelen i Dronningensgade blomstrede op, gadelivet fik ny tiltrækning, og Grand Hotel oplevede store dage.

Bedre vilkaar for erhvervslivet indtraf derimod ikke. Den store handelstrafik trivedes ikke saa godt som ventet, og paa St.Croix gik det helt til agters. Den efterspurgte toldfrihed paa sukkereksporten til de Forenede Stater opnaaede man langtfra, og da Staterne 1919 indførte spiritusforbud, mistede man indtægten af romproduktionen. Det dyrkede areal gik derfor tilbage fra 12.220 acres i 1916 til 9662 acres i 1922 og 9148 acres i 1928. Derefter satte den økonomiske krise ind, og i 1932 naaede man et lavpunkt med 4686 acres i kultur. Dette paavirkede naturligvis høsten, og medens der i gennemsnit 1900–16 var høstet 17,35 mill. lbs. sukker og endnu i et godt aar som 1928 kunne høstes 22,55 mill. lbs., naaede man i 1931 helt ned paa 3,57 mill. lbs. Bomuldsavlen ophørte praktisk talt at have betydning allerede ved overdragelsen, og lige saa beskedent stod det til med andre afgrøder. Endnu i 1937 indtraadte et fald paa ca 20% i sukkerpriserne, og samtidig steg arbejdslønnen stærkt, fordi den blev inddraget under de amerikanske love. Planterne klarede sig derfor daarligt, og amerikansk kapital fandt ikke noget virkefelt paa St.Croix. Af de fra dansketiden stammende sukkerfabrikker maatte baade „Bethlehem" og „La Grange" lukke under den økonomiske krise. Befolkningen kom herved i en saadan nød, at den maatte forsynes med levnedsmidler fra det amerikanske Røde Kors. Mange flere ejendomme end hidtil kom til at ligge øde hen; bygningerne faldt i ruiner, og markerne gik i busk. Den tropiske vegetation slyngede sig ind over murresterne, og et romantisk vildnis bredte sig. Hist og her ragede endnu møllekeglerne fra de gamle muscovadoværker op over plantevæksten.

Bortset fra foranstaltningerne i Charlotte Amalia fik øernes beboere altsaa meget langtfra den fordel af overdragelsen til de Forenede Stater, som de havde drømt om. Havde det været smaat i den sidste danske tid, blev det nu først for alvor galt. Følgen var, at befolkningstallet vedblev at gaa tilbage. Ved en folketælling kort efter overdragelsen, den 1. november 1917, var befolkningstallet gaaet endnu en smule længere ned end ved den sidste danske tælling i 1911. St.Croix havde nu 14.901, St.Thomas 10.191 og St.Jan 959 indbyggere, alle tre øer 26.051 eller ca 1000 mindre end 1911. Tilbagegangen var dels faldet paa Charlotte Amalia, der var gaaet ca 500 ned til 7747 indbyggere, dels paa landdistrikterne paa St. Croix, der ligeledes var gaaet ca 500 ned til 7183. Christianssted og Frederikssted havde nogenlunde holdt stillingen med 4574 og 3144 indbyggere, og kun St. Jan og landdistrikterne paa St. Thomas var gaaet en ubetydelighed frem.

Ved folketællingen i 1930 havde alle tre øer yderligere mistet ca 4000 indbyggere og havde nu kun 22.012 beboere, deraf St.Croix 11.413, St.Thomas 9834 og St.Jan 765. Charlotte Amalia havde nu kun 7036 indbyggere, Christianssted 3767, Frederikssted 2698; men tilbagegangen havde været forholdsvis endnu kraftigere i landdistrikterne paa St.Croix, der nu kun havde 4948 indbyggere. Det kunne næppe være gaaet værre under dansk styre. Den eneste trøst var, at regeringen i Washington rundhaandet dækkede kolonialkassernes aarlige underskud.

Efterhaanden kom det dog til at staa amerikanerne klart, at der maatte reformeres. Den 25.februar 1927 fik alle indfødte beboere paa øerne fuld amerikansk statsborgerret, og den 28.juni 1932 blev statsborgerretten udstrakt til alle, der var født paa øerne og boede i de Forenede Stater. Indtil 1931 stod øerne under marineministeriet, og som guvernør havde man søofficerer, der i reglen blev udskiftet hvert andet aar. Den 30.januar 1931 blev øerne lagt under indenrigsministeriet og fik en civil guvernør, Poul M. Pearson, og en talrig embedsstab. Kolonialraadene var vedblevet at bestaa omtrent som i danske-tiden, men saaledes at de kongevalgte medlemmer var blevet afløst af medlemmer valgt af guvernøren, og sidstnævnte kunne nedlægge veto mod, hvad raadene vedtog. Samtidig med overgangen til civilstyre forsvandt imidlertid den amerikanske flaade fra St.Thomas' havn og dermed en væsentlig indtægtskilde; kun en luftmarinestation blev tilbage, og da præsident Hoover besøgte St.Thomas, kom han til det resultat, at her var Amerikas fattighus. Da Franklin Roosevelt iværksatte sin „New Deal", saa man sig 1934 nødsaget til at bevilge penge til nødhjælpsarbejder; det indtraf just, da den dansk-vestindiske nationalbanks koncession udløb, og amerikansk mønt blev indført. Der blev givet tilskud til sukkeravlen; „Bethlehem" og „La Grange" blev genaabnet, og paa St.Thomas byggedes et stort hotel i forbindelse med Bluebeard's Castle i den hensigt at lokke turister til. Baade paa den ene og den anden maade søgte øernes nye herrer nu at hjælpe befolkningen.

Navnlig undergik styrelsen betydelige ændringer, da der ved lov af 22.juni 1936 blev givet valgret til alle 21-aarige mænd og kvinder, der havde statsborgerret og kunne læse og skrive engelsk. Dette nærmede sig stærkt den almindelige valgret, og den jævne negerbefolkning fik nu for første gang politisk indflydelse – den største begivenhed i deres tilværelse siden slaveriets afskaffelse. Samtidig blev alle raadsmedlemmerne folkevalgte, og det blev ordnet saaledes, at de to kommunalraad paa øerne kunne træde sammen og danne lovgivende forsamling for alle tre øer. De tidligere danske kolonier fik derved en forholdsvis selvstændig stilling inden for den store republik, hvorunder de hørte. Man begyndte nu ogsaa i større udstrækning at give højere embeder paa øerne til negre. Hamilton Jackson træffes som dommer paa St.Croix, og 1946 udnævntes for første gang en neger, W.H.Hastie, til guvernør.

En reform, der i længden maatte antages at faa de videste følger, var, hvad man paa dansk ville kalde udstykningsbevægelsen, the homesteading. Allerede marinestyret havde tumlet med tanken herom; men efter at den amerikanske reformperiode var begyndt, gik man langsomt i gang dermed, og i 1940 var man naaet saa vidt, at der paa St.Croix var 610 landbrugsejendomme, paa St.Thomas 188 og paa St.Jan 30, i alt 828, og denne udvikling fortsatte fremefter. De nye ejendomme var dog gennemgaaende, hvad man paa dansk ville kalde husmandsbrug. De gamle plantageejendomme blev, for saa vidt de ikke endnu dyrkedes med sukkerrør, kun udnyttet ekstensivt som græsmark for kvæg. En del spanske arbejdere, der indvandrede fra den nærmeste af de større øer, Porto Rico, blev tildels anvendt ved denne kvægavl; de var mere arbejdsomme end negrene.

Efterhaanden gik det ogsaa noget bedre for St.Thomas' havn. Af væsentlig betydning blev det her, at det danske vestindiske kompagni vedblev sin virksomhed, trivedes godt og som øernes største arbejdsgiver skaffede brødet til mange. Allerede i slutningen af 1920erne tilførte det havnen en meget betydelig trafik, især med de store Ø.K.-skibe, og mange fartøjer lagde til dets kaj, saaledes 1925: 305, 1929 endog

Denmark Hill i Charlotte Amalia, St. Thomas

547; derefter ramte den økonomiske verdens-krise; men allerede 1935 var man igen oppe paa 516, og det steg kraftigt i aarene indtil anden verdenskrig. Efterhaanden begyndte ogsaa turisttrafikken at spille en virkelig rolle, og mange store turistdampere lagde ind saa længe, at skarer af købedygtige turister kunne styrte sig over butikkerne. Under anden verdenskrig led den civile skibsfart alvorligt afbræk; men til gengæld kom den amerikanske flaade igen og erstattede i nogen grad tabet, og St. Thomas vedblev efter krigen at være flaadestation.

Resultatet af reformvirksomheden i 1930erne blev for første gang i næsten 100 aar en fremgang i befolkningstallet. Ved folketællingen 1940 var det samlede befolkningstal 24.889, idet St. Croix havde 12.902, St. Thomas 11.265, men St. Jan kun 722 indbyggere. De to største øer havde saaledes taget hver sin halvdel af forøgelsen. Paa St. Thomas kom hele forøgelsen paa Charlotte Amalia, der var vokset til 9801 indbyggere. Paa St. Croix faldt over halvdelen paa landdistrikterne; Christianssted var vokset til 4495 indbyggere, Frederikssted gaaet tilbage til 2498 indbyggere. To trediedele af befolkningen boede i byerne; 9% af den var hvide. I 1946 anslog man de tre øers befolkning til henholdsvis 16.200, 13.000 og 800, ialt 30.000 indbyggere. Øerne maa saaledes siges at være godt i gang med at komme sig efter de tilbageslag, som blev foraarsaget ved slaveriets ophævelse, sukkerprisernes fald, ligegyldigheden fra dansk side og det amerikanske marinestyre de første aar efter overdragelsen.

Kulturelt set havde amerikanerne næppe meget at bringe. De tog hurtigt fat paa at bygge nye og finere skoler, og de brugte mange flere penge paa skolevæsenet, men 1940 var der dog 13,4% analfabeter. En amerikansk kommission kom 1925 til det resultat, at negerbefolkningen paa de tidligere danske øer stod betydeligt over negrene paa de andre vestindiske øer, og foreløbig bevaredes det særprægede kulturelle milieu; byerne hægede om den fine gamle arkitektur; de bedrestillede paa St. Croix havde endnu den gamle fornemhed, og for danskere var der stadig landsmænd at træffe rundt om. Det er endog lykkedes at spore svage spirer til en lokal litteratur paa engelsk.

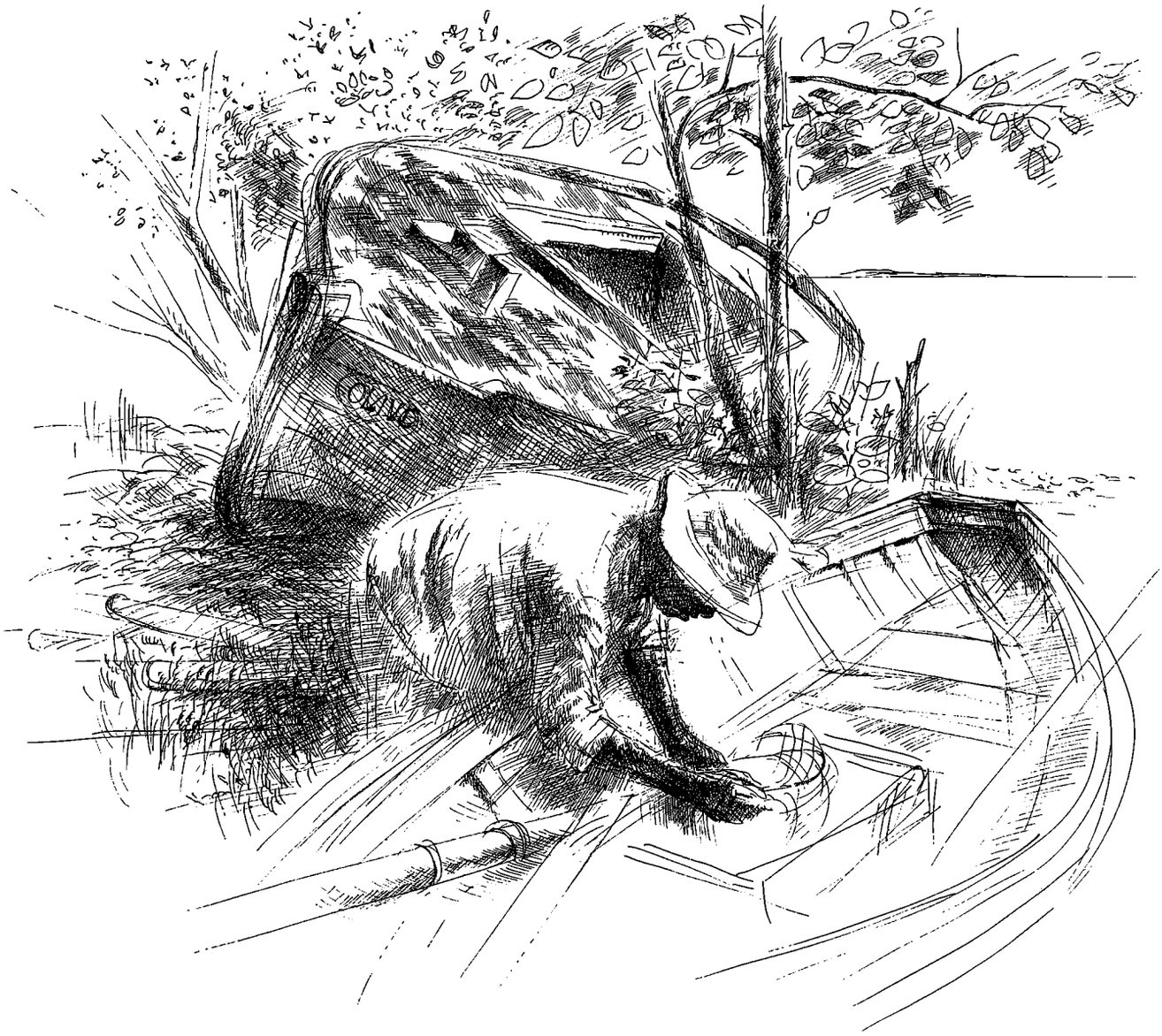

Det er endnu for tidligt at afgøre, om øerne har staaet sig ved at blive overdraget til Amerika. Begyndelsen var ingenlunde god. Tilbagegang og fattigdom vedblev de første 15–20 aar at præge de smaa samfund, og hvorvidt den fremgang, der siden er sket, vil fortsætte eller kun er en følge af højkonjunktur, er endnu skjult for iagttagerens blik. Det er ikke nogen urimelig formodning, at det hidtil kunne være gaaet lige saa godt under dansk styre.

SLUTNING

Den sidste fase af Dansk Vestindiens historie er lidet opmuntrende. Efter at sukkerproduktionen ved hjælp af slavearbejde havde bragt en økonomisk blomstringstid, fulgte en lang periode præget af stilstand eller tilbagegang i erhvervslivet, af nedgang i befolkningstallet, af underskud i de offentlige kasser, af utilstrækkelige reformer og af langt hentrukne salgsforhandlinger.

Hvis man i begyndelsen af det 19. aarhundrede fra et højtliggende punkt paa St. Croix som „Annally" eller „Kingshill" lod blikket glide hen over landet og ud mod de sandbræmmede kyster, saa man et veldyrket land. Plantage grænsede tæt op til plantage. Sukkerrørene stod i tætte rækker, og ved plantagernes hovedbygninger ragede møllerne op. Rundt om bragte slavernes hytter og havelodder afveksling i billedet. Liv og virksomhed var der overalt. Oksekærrerne skumplede hen ad de støvede veje. Plantageejerne færdedes til hest eller i lette vogne. Kun paa ufrugtbare steder eller op ad bjergenes skraaninger henlaa arealer med græsning for kvæget, og skov og krat bredte sig kun paa bjergtoppene og ud mod den østlige ende af øen.

Ved den tid, da øerne blev solgt, havde billedet forandret sig. Mange plantager var helt overladt til kvæget. Adskillige ejendomme, der forhen havde baaret en hæderlig høst, fik lov at springe i busk. De gamle sukkermøller var ikke mere i drift, og mange af dem laa i ruiner; i stedet blev sukkerrørene bearbejdet i moderne fabriksanlæg. Plantageejernes boliger var begyndt at forfalde, og med negrenes hytter var det næppe bedre bevendt end forhen. Kun pletvis sporedes lidt af det røre, som den moderne maskinalder førte med sig.

Især to sider af udviklingen havde været paafaldende, den ene sukkerprisernes fald, den anden øernes affolkning. Sukkerprisernes fald var delvis en følge af konkurrencen fra de større sukkerøer, hvor billig stordrift lettere lod sig anvende end paa de smaa danske øer; men især skyldtes prisfaldet roesukkerets fremgang i Europa. Takket være nedgangen i indtægter kom plantageejerne til at savne kapital til en modernisering af driften, og samtidig formindskedes deres evne til at udrede skatter og afgifter; saavel toldkasserne som kolonialkasserne kom til at lide herved, saa de ikke var i stand til at hjælpe plantageejerne over vanskelighederne. Tværtimod maatte moderlandet træde til for at dække deres underskud.

Den økonomiske tilbagegang blev skæbnesvanger for befolkningsforholdene. Efter negrenes frigørelse formaaede man næppe at yde en højere løn for at holde paa arbejdskraften. Da det store brud med de gamle arbejdsforhold kom efter negeroprøret 1878, opgav mange af negrene kontraktforholdet til plantageejerne og flyttede til byerne. Deres tilværelse her blev paa ingen maade mere betrygget, end den havde været paa plantagerne. En stor del af dem udvandrede derfor til naboøerne eller til de Forenede Stater, formentlig de mest virksomme; den forholdsvis gode undervisning, de havde faaet i de danske skoler, gjorde det lettere for dem at bane sig en vej i det fremmede. De tilbageblevne paa de tre smaa øer viste ikke det initiativ, der kunne skabe en afgørende forbedring i deres økonomiske vilkaar; enkelte klarede sig som smaahandlende; men arbejderbefolkningen vedblev at leve under ringe vilkaar og under utilfredsstillende sundhedsforhold.

Hjemme i Danmark var der ikke megen interesse for øerne, naar de ikke umiddelbart kunne give fortjeneste. I sin tid havde man erhvervet dem, for at de skulle give et materielt udbytte og levere tropi-

ske produkter af den slags, som ikke kunne gro i hjemlandets kølige klima saa langt imod nord. En tid opfyldte de forventningerne. Sukkeret gav underhold til søfolk og til arbejdere paa raffinaderierne, og de vestindiske øer gav en af de guldstrømme, der bar det forfinede København oppe i den florissante handelsperiode. Naar udbyttet nu forsvandt, ville man helst trække sig ud af foretagendet.

Kun inden for snævre kredse viste der sig interesse for at sætte noget ind paa reformer, saaledes at øerne kunne bringes til at følge med tiden og maaske igen blive et godt aktiv. Fra statens side var man villig til at reformere, saa længe det ikke kostede større pengebeløb; men det eneste omraade, hvor den offentlige reformvirksomhed naaede et godt resultat, var skolerne. Næringslivet maatte det private initiativ tage sig af. I sidste omgang var det kun kredsen omkring Østasiatisk Kompagni og H. N. Andersen, der var beredt til at sætte noget større ind. Det lykkedes virkelig ogsaa denne kreds at gøre noget for St. Thomas' havn saavel som at modernisere en del af plantagedriften paa St. Croix.

En hemsko paa alle undsætningsbestræbelser blev salgsplanerne. Gang paa gang overvejede man at skille sig ved øerne, ligesom man skilte sig ved de ostindiske og guineiske besiddelser. I modsætning til, hvad tilfældet var med de ostindiske og afrikanske etablissementer, trak salget imidlertid ud og blev til en overmaade langvarig og smertelig affære, isprængt uværdige transaktioner. Det var fra begyndelsen klart, at den sandsynlige køber var de Forenede Stater. Først med Lincoln og Seward fik unionen imidlertid statsmænd, der havde appetit paa retterne, og først efter det ydmygende nederlag i 1864 bekvemmede den danske regering sig til at forhandle om salg. Da man i første omgang ville sælge to af øerne, lykkedes det ikke regeringen i Washington at opnaa flertal for købet i kongressen. Siden forløb det meste af en menneskealder, før de imperialistiske kræfter igen kom til magten i Staterne med Mc. Kinley og Th. Roosevelt. Deres købelyst blev skærpet ved et rygte, som danskeren Walter Christmas opklækkede om tysk interesse for øerne. Hele spillet forløb dog i denne anden omgang saa usselt, at mange danske følte det nedværdigende, hvilket bidrog til, at landstinget hindrede afstaaelsen. Siden fremkaldte den 1. verdenskrig en situation, hvor der virkelig kunne være tale om, at tyskerne kunne udnytte øerne imod de Forenede Stater. Regeringen i Washington indtog da en holdning over for Danmark, der saa vidt var truende, og tilbød en pengesum, der saa vidt var fristende, at et flertal i Danmark kunne overbevises om det betimelige i at sælge.

Meningerne i Danmark er endnu delte, om man skulle have skilt sig af med øerne. Socialdemokraterne og de radikale billiger i reglen i efterfølgelse af partifællerne i 1916, at man solgte øerne; de konservative regner salget for en fejl, medens venstre staar delt.

Det kan ikke nægtes, at salget indbragte en skøn sum penge, som oven i købet forøgedes ved, at man lod de 25 mill. dollars staa i Amerika et par aar og først trak dem hjem paa et tidspunkt, da valutakursen var særdeles gunstig. Man opnaaede saaledes en ganske anderledes tilfredsstillende godtgørelse, end da man i sin tid solgte Tranquebar, Serampore og de danske rettigheder paa Guldkysten.

Det er en udbredt tro i den danske befolkning, at man tillige undgik betydelige aarlige udgifter ved at sælge. I denne forbindelse maa der erindres om, at det i de sidste 10 aar før salget lykkedes at faa tilvejebragt en saadan ordning, at den danske statskasse kun gav et mindre bidrag til øernes administration, deres gendarmeri og deres lutherske kirke, og dette bidrag blev endda ganske dækket af indtægterne fra et koloniallotteri, dvs væsentlig af lotterispillere i hjemlandet. Der var altsaa ikke mere tale om at dække et stort aarligt underskud, saadan som i aarene før reformerne af 1906. Dette giver dog ingen garanti for, hvordan det var gaaet, hvis øerne var vedblevet at høre under Danmark. Troligt nok ville statskassen have set sig nødsaget til at anvende en del rede penge paa mere gennemgribende reformer. Ligeledes havde det private erhvervsliv i hjemlandet formodentlig maattet binde større kapitaler paa øerne for at faa deres næringsliv til at følge med tiden, og hvem ved, hvorvidt disse kapitaler havde forrentet sig.

Møllekegle paa plantagen „Butler's Bay", St.Croix

De dansk-vestindiske øer var bedre i stand til at yde noget end de tætbefolkede ostindiske enklaver, som i alle henseender havde været saa afhængige af deres omgivelser, at det næppe var umagen værd at bevare dem som danske; men de var ikke vidtstrakte nok til, at en masseproduktion ved stordrift kunne naa de helt glimrende resultater; de kom i denne henseende ikke paa højde med de tidligere guineiske besiddelser, der rummede saa store muligheder. En meget væsentlig fordel havde St.Thomas, St.Croix og St.Jan dog fremfor strækningerne paa Guldkysten: de havde et meget sundere klima. Det offer af menneskeliv, som Dansk Vestindien kostede Danmark, var forholdsvis lille sammenlignet med, hvad de guineiske besiddelser havde krævet. Hvis hygiejnen paa øerne var blevet forbedret, og drikkeriet tøjlet, ville klimaet næppe have frembudt nogen særlig fare for de europæere, der kom til øerne.

For mange danske virkede salget af de vestindiske øer saarende paa den nationale følelse. Salget betød jo opgivelsen af en 250-aarig tradition, og en del af negrene paa de danske øer havde vist et saa udpræget danskvenligt sindelag, at man fandt det urigtigt at skyde dem fra sig. Det blev heroverfor indvendt, at den langt overvejende del af de tre øers befolkning ikke talte dansk og kun havde ringe tilknytning til dansk kultur; overklassen paa øerne var meget engelskpræget, og negrene maatte nationalt snarest regnes sammen med deres racefæller i de Forenede Stater. Det spillede derfor ingen rolle for dansk nationalitet, om øerne tilhørte Danmark eller ej. Som modsætning nævnedes Nordslesvig, der helt igennem var dansk. At øerne til at begynde med ikke fik bedre forhold under de Forenede Stater, end de havde haft under Danmark, vedblev dog at gøre tanken paa afstaaelsen bitter.

Med salget af de tre vestindiske øer tog Danmark afsked med den sidste del af sine koloniale besiddelser i troperne. Menneskealdre igennem havde fregatter og koffardiskibe hentet sukker og rom, ostindiske tøjer, kinesisk te og porcellæn fra fjerne egne til Øresunds kyst; de danske søfolk var kommet hjem med beretninger om solbrunede indere, værdige kinesere eller muskuløse negerslaver, og eventyrets glans havde ligget over deres oplevelser. I løbet af det 19. aarhundrede bortsvandt imidlertid nødvendig-

heden af at opretholde kolonier eller etablissementer paa de fremmede steder for at tage del i den oversøiske skibsfart eller nyde godt af tropernes produktion. Selv om man gav afkald paa den politiske højhedsret, blev det alligevel tilladt at drive søfart og søhandel, og samtidig med at det danske flag sænkedes over de tropiske forter, kunne danske rederier, storkøbmænd og entreprenører i talrige fjerne lande indlede en ekspansion, som kunne tjene til afløsning af de gamle tiders kolonitrafik og give afløb for nordboens udlængsel og virketrang.

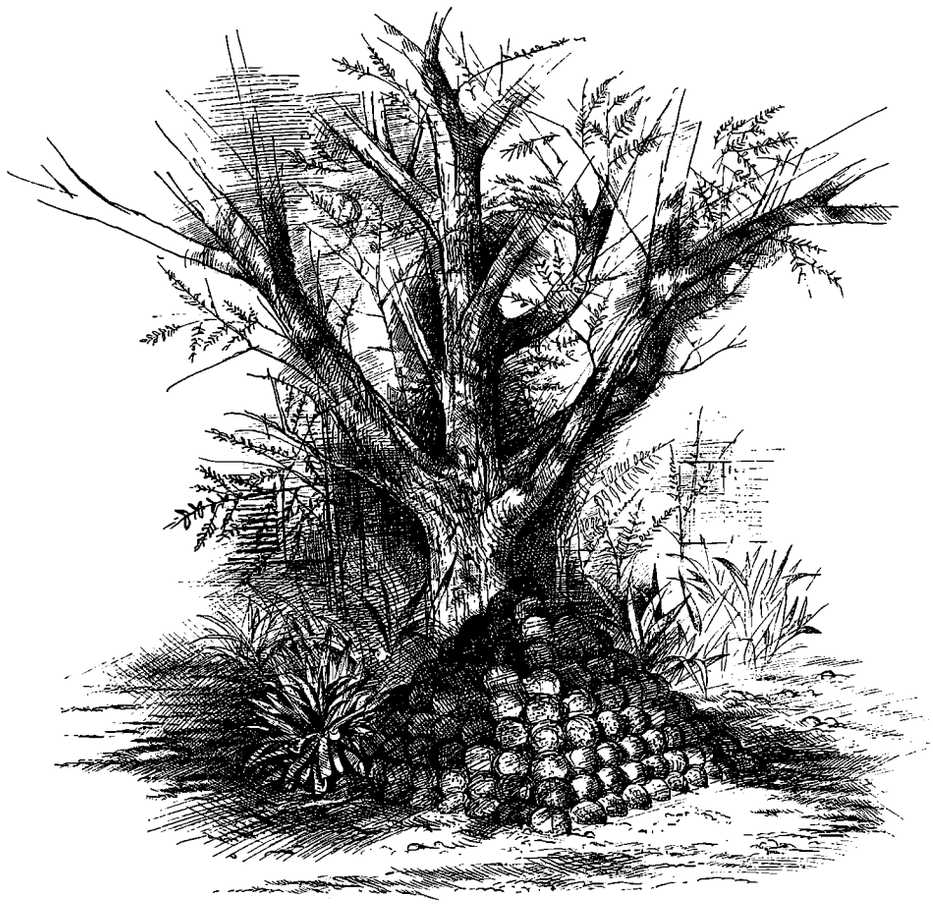

Kanonkugler stablet i Pyramide i den indre Gaard paa Fortet i Vestindiens Hovedstad, St. Croix.

NOTER OG HENVISNINGER

DANSK VESTINDIEN

indtil 1755

KOLONISATION OG KOMPAGNISTYRE

Kilderne til vor viden om de dansk-vestindiske øers historie i perioden indtil 1755 rummes fortrinsvis i Vestindisk-guineisk Kompagnis arkiv (i noterne citeret som V-gK) i Rigsarkivet. Her opbevares participanternes resolutionsprotokoller eller generalforsamlingsprotokoller (som de senere kaldes) med tilhørende akter, direktionens resolutionsprotokoller og dens udgaaende korrespondance, rækkerne af indkomne breve og forskellige serier af regnskabsprotokoller med negotiejournalerne og hovedbøgerne som de fornemste, en omfattende samling af skibsbøger og skibsdokumenter samt kompagniets københavnske rets- og kommissionsdokumenter. Til disse den københavnske afdelings arkivalier slutter sig rækkerne af protokoller, regnskaber og akter, som kompagniet fik sendt hjem fra Vestindien – i reglen i kopi – for at muliggøre kontrollen med de fjerne kolonier: Fra den ældste tid de saakaldte „landets protokoller", hvori optegnedes alle afgørende beslutninger, trufne paa St.Thomas, og fra en senere tid sekreteraadets resolutionsprotokoller samt guvernementets ordre- og plakatbøger. Fremdeles guvernørernes kopibøger og deres journaler eller rapportbøger, der bogfører dagens – fra et guvernementssynspunkt – vigtigste hændelser, talrige forskellige regnskabsbøger, landlisterne med deres værdifulde oplysninger om plantagerne og befolkningsstatistikken (indsamlet til beskatningsformaal), plantageregnskaber, inventarier, rets- og skifteprotokoller o. m. a. Et vigtigt supplement hertil haves i de ved afleveringerne 1898 og 1919 hjemsendte lokalarkiver, som med undtagelse af de i landsarkivet for Sjælland beroende kirkebøger nu ogsaa opbevares i Rigsarkivet.

Betydningsfulde – navnlig til belysning af den ældste udvikling – er desuden de oplysninger, der kan uddrages af Danske Kancellis (DKanc.) registre og tegnelser (med indlæg) samt dets henlagte sager. Fra 1670 førtes i kancelliet en særlig registrant for „vestindiske sager".

Endelig skal af utrykte beretninger her fremhæves kompagniets bogholder P.Mariagers „Historiske efterretning om det vestindisk-guineiske compagnies etablissementer i Vestindien og Guinea, 1753" (ny kgl.saml. fol 426a i Det kgl. Bibliotek) og etatsraad Chr. Martfelts samlinger over de danske vestindiske øer, 6 bind (Vestindisk-guineisk Rente- og Generaltoldkammer i Rigsarkivet).

Inden for den trykte literatur vedrørende Dansk Vestindiens historie i tiden indtil 1755 er der særlig grund til at pege paa dansk-amerikaneren Waldemar Westergaards værk The Danish Westindies under Company Rule (1671–1754), New York 1917, en solidt underbygget fremstilling af koloniernes historie i dette tidsrum. Foruden en fyldig bibliografisk oversigt, hvortil henvises, bringes i bilagsform et nyttigt tabellarisk materiale. Af ældre arbejder skal kun nævnes Reimert Haagensens paa selvoplevelser byggede Beskrivelse over Eylandet St.Croix i America i Vestindien (Kbh. 1758), Georg Hjersing Høsts Efterretninger om Øen Sanct Thomas og dens Gouverneurer, optegnede der paa Landet fra 1769 indtil 1776 (Kbh. 1791) og arkivregistrator Fr.Krarups to fortrinlige levnedsskildringer af guvernørerne Jørgen Iversen (Dyppel) (Pers. Tidsskr. 2. r. VI, s. 23 ff.) og Gabriel Milan (smstds. 3. r. II, s. 102 ff. og III, s. 1 ff.). Om Kay Larsens i 1928 udgivne bog, Dansk Vestindien 1666–1917, er at sige, at den hviler paa en udstrakt, men noget overfladisk benyttelse af arkivstoffet, at den mangler detaillerede kildehenvisninger, og at den i nogen grad skæmmes af unøjagtigheder og fejlslutninger. Paa tysk foreligger der en skildring af øernes jordbunds- og klimaforhold i Rolf Berger: Die Inseln St.Thomas und St.Croix (Hamburg 1934), og endelig har P.P.Sveistrup i Bidrag til de tidligere Dansk-Vestindiske Øers økonomiske Historie med særligt Henblik paa Sukkerproduktion og Sukkerhandel (Kbh. 1942) skildret koloniernes økonomiske udvikling.

DET FØRSTE VESTINDISKE KOMPAGNI ERIK SMITS KOLONISATIONSFORSØG

Side 3–13

Side 3. *Farten gennem Øresund:* oplysningerne her og i det flg. er hentede fra Nina Bang: Tabeller over Skibsfart og Varetransport gennem Øresund 1497–1660 I–II (1906–22) samt fra sundtoldregnskaberne i RA.

Side 3. *Planen om et vestindisk kompagni 1625:* Kancelliets brevbøger 1624–26, s. 313 samt TKIA, A 171 under 1622.

Side 3. *Glückstadts handel paa Vestindien:* TKUA, Latina 1632–51, fol. 409 og 519 f.

Side 3. *Danske i Vestindien* i 1650erne og 60erne: Kield Jensen: Goed-Haffn (Kbh. 1669), s. 209 ff. og W. R. Menkman: De Nederlanders in het Caraibische Zeegebied (1942), s. 81 f. (den danske kaperkaptajn).

Side 4. *Første danske togter til Vestindien og kompagniet af 1653:* DKanc., indl. t. sjæll. reg. 1653, nr. 44, 198, 208; 1655, nr. 95; 1657, nr. 3 og 1662, nr. 73. Norske reg. 22/9 1653, fol. 374 og indl. t. sjæll. teg. 7/1 1656, fol. 467 samt 26/1 s.a., fol. 480.

Side 4. *Oksehoved* (ordet vist af engelsk oprindelse, hogshead, egl. svinehoved) er betegnelsen for et stort fad eller en fustage (især til flydende varer). Vægten af et oksehoved sukker varierer i en

ladning af 169 oksehoveder, hjembragt 1677, fra 304 til 608 pd, mens gennemsnittet var 568 pd.

Side 7. *Erik Smits kolonisationsforsøg:* DKanc., indl. t. sjæll. reg. 1665, nr. 73; Kjeld Jensen: Goed-Haffn, s. 209ff.; Øresunds toldbog 1666 (ført af Wm.Willemsen), fol. 85 og 95 samt PersT. 2. r. VI, s. 25 (Jørgen Iversens besøg hos Fr. III).

Side 9. *Bukkanérerne og krigsbegivenhederne:* C. H. Haring: The Buccaneers in the West Indies in the XVII. Century (1910), specielt s. 66ff. og 127ff.; Calendar of state papers, colonial series, America and West Indies 1661–68, s. LIIff., LXIX og LXXIIf. samt nr. 1042–43, 1088, 1124–26, 1179 og 1204–05.

Side 10. *Kjeld Jensen Slagelse:* foruden det anførte opbyggelsesskrift se indl. t. sjæll. reg. 1665, nr. 73 og Nye Kirkehist. Saml. V, s. 668ff.

Side 13. *Guvernør Huntums chikaner:* V-gK. kpb. 1676–82, s. 216f. Jfr. nedenfor s. 13.

Side 13. *Anders Værns forslag:* DKanc. henlagte sager 1669, aug.

Side 13. *Engelsk besættelse af St. Thomas:* V-gK. dir. prot. 1671–80, s. 32f.

VESTINDIEN FØR DEN DANSKE KOLONISATION

Side 14–22

Side 14. *Den europæiske kolonisation i Vestindien:* skildringen hviler i hovedsagen paa følgende værker: W. Pitman: The Development of the British West Indies 1700–63 (1917); Vincent T. Harlow: A History of Barbados 1625–85 (1926); James A. Williamson: The Carribee Islands under the Proprietary Patents (1926); A. D. Innes: The Maritime and Colonial Expansion of England under the Stuarts (1931) – især kapitlerne om kolonisationen af Virginia – og W. R. Menkman: De Nederlanders in het Caraibische Zeegebied (1942).

Side 18. *Skibsjournaler og instruktioner:* „Havmandens" journal 1674–76 (V-gK. skibsbøger, dok. og rgsk. 1674–77); V-gK. instruksers og kontrakters kpb. 1682–84, s. 123ff. og instr. for skipperen paa „Haabet" 8/11 1689 (instr., ordrer og kontr. 1671–90, 1 pk.).

Side 20. *Arkæologiske undersøgelser:* Theodor de Booy: Archeology of the Virgin Islands (1919); G. Hatts afhandl. med samme titel i Proceedings of the twenty-first international congress of Americanists, first part, held at the Hagues 1924, s. 29ff. samt Jens Yde i Fra Nationalmuseets Arbejdsmark 1947, s. 29ff.

Side 21. *Columbus ved St. Croix:* Bernh. v. Petersen: En hist. Beretning om de dansk-vestindiske Øer (1855), s. 1ff.

VESTINDISK-GUINEISK KOMPAGNIS OPRETTELSE FORBEREDELSERNE TIL KOLONISATIONEN

Side 23–28

Side 23. *Oktroj og reglement 11/3 1671 m.v.:* V-gK. participanternes res.-prot. 1671–90.

Side 23. *Aktietegningen:* V-gK. subskriptionsprot. 1671ff. (RA. udstill. III, nr. 18).

Side 24. *Jørgen Iversen (Dyppel):* Fr. Krarup i PersT. 2. r. VI, s. 23ff.

Side 25. *Jan Basselaers breve:* J. Iversen t. dir. 25/8 1680 (V-gK. br. & dok., indkomne 1680).

Side 26. *„Færøs" fakturabog:* kopi i V-gK. skibsbøger etc. 1671–75.

Side 27. *„Færøs" personel:* beregninger i V-gK. uordnede sager 1670–86 (1 pk.).

Side 27. *Servingkontrakter:* V-gK. dir.-prot. 1671–80, s. 11ff. og instr., ordrer og kontr. 1671–90. – *Servingerne i de engelske kolonier:* Harlow, anf. st. s. 299ff.

Side 28. *Fangerne:* V-gK. kpb. 1671–76, s. 14ff. og 233 samt sjæll. teg. 1671, nr. 626. Om Bremerholm se Fr. Stuckenberg: Fængselsvæsenet i Danmark (1893), s. 20ff.

JØRGEN IVERSEN OG KOLONISATIONEN AF ST. THOMAS

Side 29–44

Side 29. *Kolonisationen af St. Thomas:* hovedkilden er J. Iversens rapporter i V-gK. br. & dok., indkomne 1680–81; uordnede sager 1670–86; skibsbøger etc. 1671–86 samt J. I.s og kompagniets regnskabsprotokoller. Desuden henvises til dir.-prot. 1671–80 og dir.s kpb. 1671–82 (V-gK.s arkiv) samt til den saakaldte „landets protokol" 1672–84 (guvernementsarkivet, RA).

Side 29. *Forholdet ombord paa „Færø":* „landets protokol" 1672–84, fol. 1.

Side 30. *Tabet af menneskeliv:* beregninger i V-gK. uordnede sager 1670–86. Jfr. om aarsagerne komp.s bogholders duplik 8/12 1679 i sagen mod præsten Theod. Christiansen (br. & dok., indk. 1680, aug.).

Side 31. *Dødelighed og ernæring paa St. Thomas:* V-gK. kpb. 1671–76, s. 60ff. og 68.

Side 32. *St. Thomas ved kolonisationens begyndelse:* Waldemar Westergaard: The Danish West Indies under Company Rule (1917), s. 37f. og V-gK. dir.-prot. 1671–80, s. 32ff. De aktuelle oplysninger fra Rolf Berger: Die Inseln St. Thomas und St. Croix (1934), s. 6ff. og P. P. Sveistrup: Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie (1942), s. 1ff.

Side 32. *Anskaffelsen af husdyr, gavevekslingen etc.:* V-gK. vestindisk omkostningsbog 1672–80, fol. 15, 17, 20, 23 m. fl. st.

Side 33. *Wm. Burt og Tortola:* udtog af J. I.s breve 1672–73 i V-gK. kpb. 1676–82, s. 216f.

Side 33. *Planterne og deres plantager:* „landets protokol" 1672–84, fol. 2ff.; Jesper Orrochs beretn. 28/6 1680 og br. fra J. I. 1680–81 (br. & dok., indk. 1680–81) samt overleveringsforretning 12/7–19/9 1680 (V-gK. inventarier 1680–1704).

Side 34. *Carel Baggaert:* nærmere nedenfor s. 49 og 54.

Side 35. *Vareudvekslingen med planterne:* V-gK. kontantbog 1672–80; Rasm. Pedersens skyldbog for det gods, han har solgt for J. I. 1680 o. flg. aar samt cargasonrgsk. for „Fortuna" 1686 (de to sidste i V-gK. uordnede sager 1670–86). Jfr. J. I.s rapporter i br. & dok., indk. 1680–81, og V-gRtk. Martfelts saml. IV, kap. 2.

Side 36. *Kompagniets plantagedrift:* „kompagniets plantages regnskabs bog" 1672–80; negotiejourn. 1671–76, s. 325ff. og „landets protokol" 1672–84, fol. 17ff.

Side 36. *Straffebøder ansat i tobak:* „landets prot." 1672–84, fol. 2ff.

Side 36. *Plakat 22/9 1675:* „landets prot." 1672–84, fol. 15.

Side 37. *Produktionsforholdene 1677–80:* J. I. t. dir. 2/2 og 3/5 1680 (V-gK. br. & dok., indk. 1680).

Side 37. *Træsorter, anvendt i fortets bygninger:* overleveringsforretn. 1680 i V-gK. inventarier 1680–1704.

Side 39. *J. Lorentz t. dir. 28/1 1695:* V-gK. br. & dok. fra V. 1691–99.

Side 39. *Anskaffelsen af slaver:* V-gK. omkostningsbog 1672–80, fol. 95ff. og indberetn. fra J. I. 4/11 1675 (uordnede sager 1670–86). Specielt om Jan Indian se Vestindiske inventarier: 13/5 1691.

Side 39. *Indbyggertallet:* Cal. Col. Am. & W. 1675–76, nr. 1152 og V-gK. bil. t. negotiejourn, 1688 jan., nr. 11.

Side 39. *Forholdet til de fremmede magter:* Westergaard anf. st. s. 41f.; V-gK. dir.-prot. 1671–80, s. 32ff. og kpb. 1671–76, s. 14ff.

Side 40. *Forbindelsen med St. Croix:* korrespondance og rgsk. i V-gK. uordnede sager 1670–86.

Side 41. *Handelen med engelske og hollandske kolonier:* overleveringsforretn. 1680 (V-gK. inventarier 1680–1704); negotiejourn. 1671–76, s. 129, og kpb. 1671–76, s. 18.

Side 42. *Jørgen Iversens forslag om overførsel af negerslaver:* V-gK. uordnede sager 1670–86, 21/11 1674.

Side 42. *Hjemførte returladninger 1673–76:* V-gK. negotiejourn. 1671–76, s. 129, 131, 536f., do. 1677–80, s. 721 og retourbog 1673–77, fol. 25 samt beregn. i uordnede sager 1670–86.

Side 42. *De hjemsendte varer:* V-gK. kpb. 1671-76, s. 57, 60ff., 173ff. og 217ff.

JØRGEN IVERSEN OG KOLONISAMFUNDETS OPBYGNING

Side 45–60

Side 45. *„Ad. Freytags fortificationsbog"*, der nævnes blandt J. I.'s bøger i fortet, er formentlig identisk med Ad. Freitags Architectura militaris nova et aucta oder newe vermehrte Fortification, auf die neuweste Niederländ. Praxin gerichtet (Leyden 1635).

Side 45. *Jørgen Iversens aandelige indstilling:* brev t. dir. 25/1, 20/2 og 4/6 1680 (V-gK. br. & dok., indk. 1680).

Side 46. *Planternes forsamling:* „landets prot." 1672–84.
Side 46. *Den lutherske kirke:* J.I. t. dir. 12/10 1681 (br. & dok., indk. 1681); kpb. fra St.Th. 14/8 1703; skr. fra guv. v. Holten 5/4 1707 (br. & dok. fra V. 1706–10). – *Kontrollen med kirkegangen:* forhørsakt 26/6 1680 (br. & dok., indk. 1680).
Side 48. *Theod. Christiansen:* kommissionsakt i br. & dok., indk. 1680 aug.; københavnske rets- og komm. dok. 1674–87; dir.s kpb. 1671–76, s. 325 ff. og „landets prot." 1672–84, fol. 17 ff.
Side 49. *Carel Baggaert og Baggaertsbjerg:* „landets prot." 1672–84, fol. 9 ff. og J.I. t. dir. 2/2 og 20/2 1680 (br. & dok., indk. sept. 1680).
Side 49. *Smitsbjerg:* M.Mikkelsens indberetn. 1686 (bil. t. V-gK. negotiejourn. 1688 jan., nr. 11) og J.I. t. dir. 10/12 1680 (br. & dok., indk. 1681).
Side 50. *Christiansfort m. tilh. bygninger:* overleveringsforretn. 12/7–19/9 1680 (V-gK. inventarier 1680–1704).
Side 50. *Fransk angreb 1678:* J.I. t. dir. 21/3 og 15/9 1681 (V-gK. br. & dok., indk. maj og aug. 1681) og beregn. nr. 8 i uordnede sager 1670–86.
Side 51. *Negerslavernes behandling:* „landets prot." 1672–84; J.I. t. dir. 15/9 1681 (br. & dok. 1681) og omkostningsbog 1672–80, fol. 23, 66f. og 88 samt PersT. 2. r. VI, s. 31f.
Side 52. *Forholdet til servingerne, fangerne og planterbefolkningen:* „landets prot." 1672–84 og J.I.s breve – specielt 15/9 1681 – i br. & dok. 1680–81.
Side 54. *Beskatningsspørgsmaalet:* V-gK. kpb. 1671–76, s. 177.
Side 54. *Carel Baggaert:* „landets prot." 1672–84, fol. 9, 22 og 31 samt J.I.s br. af 2/2, 20/2 1680 og 12/10 1681 (V-gK. br. & dok. 1680–81).
Side 55. *Pieter Jansen:* J.I.s br. 19/10 1679, 2/2, 16/5, 18/5, 18/6 og 20/6 1680 samt planternes vidnesbyrd 26/6 1680 (br. & dok. 1680).
Side 55. *Iversens sidste aar paa St. Thomas:* især hans br. af 25/1 og 2/2 samt 10/12 (ekstrakt) 1680 (br. & dok. 1680–81).
Side 56. *Iversen og Nic. Esmit:* deres br. i V-gK. br. & dok. 1681.
Side 57. *Iversens regnskabsaflæggelse:* V-gK. participanternes res.-prot. 1671–90.
Side 57. *„Havmandens" rejse 1682–83:* PersT. 2. r. VI, s. 41 ff.; journaludskrift 6/11–18/11 1682 og br. fra Marstrand 3/4 1683 (V-gK. skibsbøger etc. 1680–86) samt Simon Braads journal 5/11 1682–2/4 1683 og forhør o. samme i V-gK. diverse kgl. udfærdigelser, oktrojer etc. 1671–1750.
Side 58. *Jochum Gulliksen:* Krigskanc. kgl. eksped. søetaten vedk. 1682 nr. 81.

KRITISKE AAR – LIVET I KOLONIEN

Side 61–79

Side 61. *Kompagniets økonomiske stilling omkr. 1680:* Westergaard anf. st. s. 45f. og V-gK. participanternes res.-prot. 1671–90.
Side 62. *Nicolaj Esmit:* participanternes res.-prot. 1671–90; instruks 20/9 1679 (V-gK. instr., ordrer og kontr. 1671–90); kpb. 1676–82, s. 201, 209f., 223ff., 246 og 249f.; br. fra Hans Jonsen 4/5 og 15/7 1681, N. Esmit 5/6 1681 (ekstrakt) og J.I. 12/10, 5/11 og 10/12 (ekstrakt) 1681 samt betænkn. af etatsraad H. Meier sept. 1681 (alle i br. & dok. 1681). Endvidere kompagnirettens dom o. N.E. 12/5 1684 (V-gK. uordnede sager 1670–86) og Westergaard s. 46ff.
Side 64. *Første besættelse af St. Jan:* V-gK. kpb. 1676–82, s. 207ff.; omkostningsbog 1672–80, fol. 147 og fortets regnskabsbog 1686 4/3–19/6 (uordnede sager 1670–86). Jfr. nedenfor s. 121.
Side 64. *Englændernes kamp mod bukkanéruvæsenet:* Haring anf. st. s. 232f. og Westergaard s. 47.
Side 66. *Ad. Esmit og hans maskepi med sørøvere:* A.E. t. H.Meier nov. 1681 (V-gK. br. & dok. 1681); Haring anf. st., s. 233ff.; Westergaard, s. 50ff. og Cal. Col. Am. & W. 1681–85, s. XIIIf. og nr. 463, 777, 977, 1003, 1168, 1188, 1190, 1313, 1381, 1405, 1471–72, 1497, 1504, 1526, 1535, 1731 og 1759.
Side 66. *Ad. Esmits udnævnelse til guvernør:* DKanc. v. sager 30/6 1683 nr. 3.
Side 68. *Gabriel Milan:* PersT. 3. r. II, s. 102ff. og III, s. 1ff.; Westergaard, s. 57ff. og H.Terslin: Guvernør over Dansk Vestindien Gabriel Milan og hans Efterkommere i Danmark (1926), s. 9ff.
Side 72. *Ekspeditionen 1688 og brødrene Esmits senere skæbne:* Westergaard, s. 66ff.
Side 73. *Christoffer Heins:* V-gK. br. & dok. 1680 april; kpb. 1682–88, s. 141; Heins' rapporter og br. fra J.Lorentz i br. & dok. fra V. 1683–89.
Side 73. *Forholdene paa St. Thomas i 1686:* V-gK. bil. t. negotiejourn. 1688 jan. nr. 11.
Side 73. *Det sekrete raad:* instr. for Heins 3/7 1686 (V-gK. instr., ordrer og kontr. 1671–90).
Side 73. *Assistent Harboe:* Heins t. viceadmiral Hoppe 1/6 1688 (br. & dok. fra V. 1683–89).
Side 74. *Andr. P. Brock:* Heins' rapporter i V-gK. br. & dok. fra V. 1683–89; københavnske rets- og komm.-dok. 1674–87 samt „landets prot." 1686–87, fol. 24ff. og 1688–89, fol. 11ff. og 24ff.
Side 74. *Livet i kolonien* er skildret paa grundlag af notitser i journal – ikke at forveksle med negotiejournalen – fra St.Th. 1686–87.
Side 76. *Servingerne:* M.Mikkelsens kpb. 1685–86, s. 167 (V-gK. rets- og komm.-dok. 1685–93); negotiejourn. fra St.Th. 1688 13/4 og journaler fra St.Th. 1686–91.
Side 76. *Servingernes kaar paa Barbados:* V.F.Harlow: A History of Barbados, s. 301f.
Side 77. *Uviljen mod at udvandre:* V-gK. kpb. 1676–82, s. 212.
Side 77. *Niels Krog og hans fæller:* V-gK. journ. fra St.Th. 1686–87 og „landets prot." 1686–88, fol. 11ff.
Side 78. *Høstens ødelæggelse o. a. genvordigheder:* rapporter fra Heins 2/9 og 12/12 1688 og fra J.Lorentz 19/12 1689 i br. & dok. fra V. 1683–89.
Side 79. *Spanske overfald paa Crabøen og Anguilla:* Heins t. dir. 2/1 1689 smst.
Side 79. *Befæstningsværkerne paa St. Thomas:* V-gK. kpb. 1688–90, s. 96f. og kpb. fra St.Th. 20/8, 14/10 og 19/12 1689 samt inventarer 1/5 1687 og 13/5 1691 (V-gK. inventarier 1680–1704).
Side 79. *Bosættelsen paa St. Thomas:* journ. fra St.Th. 5/6 1688 og rapporter fra Heins 2/1 og 20/8 1689 (br. & dok. fra V. 1683–89).

BRANDENBURGERNE OG JOHAN LORENTZ

Side 80–93

Side 80. *Mikkel Mikkelsens rapport:* bil. t. V-gK. negotiejourn. 1688 jan., nr. 11.
Side 80. *Vestindiske rariteter:* V-gK. kpb. 1688–90, s. 78ff. og Heins t. dir. 20/8 1689 (br. & dok. fra V. 1683–89).
Side 81. *Handelssituationen:* P.Mariager: En saavidt muligt fuldstændig hist. efterretn. 1753 (ny kgl. saml. 426 fol., KglB.); V-gK. participanternes res.-prot. 24/1 1684 og 23/7 1685; br. & dok. fra V. 1683–89 samt DKanc. indl. t. sjæll. reg. 1687 nr. 94 og v. sager 1671–99, fol. 80.
Side 81. *Brandenburgerne:* L.Laursen: Danm.-Norges Traktater VIII, s. 344ff.; Westergaard, s. 71ff.; V-gK. diverse dok. vedk. Brb. paa St.Th. 1684–1718 samt Heins t. dir. 7/6 1687, 20/8, 2/9 og 12/12 1688 og Ad. Esmit t. dir., indk. 24/5 1688 (br. & dok. fra V. 1683–89). Endv. journ. fra St.Th. 19/7 1688.
Side 83. *Johan Lorentz:* Westergaard, s. 105f.
Side 84. *Beskatningsspørgsmaalet:* V-gK. kpb. fra St.Th. 14/10 og 19/12 1689.
Side 84. *Lorentz og brandenburgerne:* en fyldig fremstilling hos Westergaard, s. 80ff.
Side 85. *Underhandlingerne i København:* Laursen: Danm.-Norges Traktater IX, s. 272ff.
Side 85. *J. Thormøhlen:* Westergaard, s. 95ff.
Side 86. *François de la Vigne:* Westergaard, s. 100ff. og Lorentz t. dir. 6/1, 2/3 og 25/5 1693 (br. & dok. fra V. 1691–99).
Side 86. *Forholdene i kolonien ved Lorentz' tilbagekomst:* guv. t. dir. 17/1 1695, 22/6, 6/9 og 30/11 1696 (br. & dok. fra V. 1691–99).
Side 87. *Brandenburgernes konkurrence:* Lorentz t. dir. 6/9 1696, 24/6 og 10/12 1698 (br. & dok. fra V. 1691–99).
Side 88. *Bartholomæus Sharp:* Westergaard, s. 48f.; John Franklin Jameson: Privateering and Piracy in the Colonial Period (1923), s. 84, note 3. Desuden J.Lorentz t. dir. 24/6 1698 og 19/6 1699 (br. & dok. fra V. 1691–99); kpb. 1698–1702, s. 76; journ. fra St.Th. 11/5, 21/6, 6/7, 30/10 og 12/11 1698 samt landliste fra St.Th. 1697–98.
Side 88. *William Kidd:* Westergaard, s. 113ff.; J.F.Jameson anf. st. s. 234 og Lorentz t. dir. 19/6 1699 (br. & dok. fra V. 1691–99).

Side 89. *Tempest Rogers:* Lorentz t. dir. 10/8 1699 (br. & dok. fra V. 1691–99); journ. fra St.Th. 10/2 1701; kpb. fra St.Th. 15/9 1701 og Cal. Col. Am. & W. 1700, nr. 848.

Side 89. *Klage fra guvernøren paa Nevis:* Cal. Col. Am. & W. 1685–88, nr. 1773.

Side 89. *Danske søpas til brandenburgerne:* V-gK. div. dok. vedk. brb. paa St.Th. 1684–1718.

Side 89. *Codringtons rapport:* Cal. Col. Am. & W. 1696–97, nr. 1347.

Side 90. *Forholdet til brandenburgerne:* V-gK. kpb. 1698–1702, s. 11 og 78f.; br. fra Lorentz 24/4 1702 og Claus Hansen 16/7 1702, 19/7 1703 og 3/4 1706 (br. & dok. fra V. 1700–10) samt inventar 1709 i div. dok. vedk. brb. 1684–1718.

Side 91. *De indbragte slaver:* Westergaard, s. 146ff. og 320f.; V-gK. kpb. 1698–1702, s. 165 og Lorentz t. dir. 20/2 1699, 24/10 1700 og 24/1 1701 (br. & dok. fra V. 1691–99 og kpb. fra St.Th.).

Side 92. *Handelen paa St. Thomas 1697–1702:* V-gK. auktionsregningers kpb. 1673–1705; kpb. 1698–1702; br. & dok. fra V. 1691–99 og kpb. fra St.Th. 1698–1702.

BEFOLKNINGEN PAA ST. THOMAS SAMMENSÆTNING OG LEVEVILKAAR

Side 94–110

Side 94. *De statistiske opgivelser* er hentede fra V-gK. bil. t. negotiejourn. 1688 jan. nr. 11; landlister o. indvaanere paa St.Th. 1688–1712; DKanc. D. 55 (ekstrakt af landliste 1720–21), suppleret med oplysninger fra kompagniets gagebøger og inventarer.

Side 94. *Kreol* (af spansk criollo – avlet) er her brugt i sin almindelige betydning om indfødte vestindiere af europæisk (eller afrikansk, kreolneger) herkomst.

Side 94. *De kulturelle forhold* er belyst ved guv.s rapporter og mere specielt ved skr. fra Rasm. Henningsen 13/8 1703 og Jens Tamdrup 16/7 1722 (br. & dok. fra V. 1691–1724).

Side 95. *Fremmede trosbekendelser paa St. Thomas:* instr. for N. Esmit 20/9 1679 (V-gK. instr., ordrer og kontr. 1671–90); Lorentz' rapport 20/9 1699 (br. & dok. fra V. 1691–99) og Voyage du Père Labat aux Isles de l'Amerique II (1724), s. 286 samt DKanc. indl. t. v. sager 1717 nr. 4.

Side 95. *Den lutherske kirke:* ovenfor s. 56f.; Kirkehist. Saml. 5. r. II, s. 315. Om præsterne J. Hofman og E. Monrath se journ. fra St.Th. 18/10 1686; Hofman t. dir. 8/7 1688 og Lorentz t. dir. 6/9 og 30/11 1696 (br. & dok. fra V. 1683–89 og 1691–99).

Side 96. *Synet paa straffefangerne:* V-gK. div. kgl. udfærdigelser, oktrojer etc. 1671–1750, specielt dir.s skr. 4/6 1701 og 28/11 1747.

Side 98. *I antallet af slaver 1700* er medregnet 267 kompagnislaver fra inventaret for St.Th. 1702.

Side 98. *Tallet paa kompagnislaver* fra inventar for St.Th. 1724.

Side 98. *Fattigforsorgen:* V-gK. kpb. fra St.Th. 14/8 1703.

Side 100. *Spanske overfald 1702:* kpb. fra St.Th. 1/12 og 30/12 1702.

Side 100. *Opsynet med slaverne:* kpb. fra St.Th. 14/8 1703 og v. Holten t. dir. 23/2 1703 (V-gK. br. & dok. fra V. 1700–05). Jfr. Pitman anf. st. s. 50ff.

Side 100. *Charlotte Amalia og Christiansstad:* ekstrakt af skr. fra N. Esmit 5/6 1681 (br. & dok. indk. 1681 aug.); br. fra Heins 12/12 1688 og Lorentz 17/9 1692 (br. & dok. fra V. 1683–89 og 1691–99); kpb. 1688–90, s. 107; landlister 1688, 91 og 97–98 samt Voyage du Père Labat II, s. 285f.

Side 101. *Handelen, især med Nordamerika:* Pitman, s. 189ff.; Menkman, s. 132ff. og Cal. Col. Am. & W. 1701, nr. 798 og 997; 1702, nr. 260; 1703, nr. 1014 og 1072; 1704, nr. 544 og 1706, nr. 560.

Side 102. *Udviklingen efter 1701:* V-gK. landliste 1706 og ordrebog 1702–06 i guv.s arkiv.

Side 102. *Forholdene i de hollandske kolonier:* Menkman, s. 117.

Side 102. *Kompagniets handelspolitik:* V-gK. instruktionsbog 1698–1717, s. 81ff.; kpb. 1698–1702; amerikansk-afrikansk kpb. 1703–17 (specielt s. 251ff.) og br. & dok. fra V. 1700–13.

Side 104. *Sendefærden til København 1706:* Westergaard, s. 185ff. og P. Smith t. dir. 2/4 1706 (br. & dok. fra V. 1706–10).

Side 104. *Peter Smith:* Westergaard, s. 113, 115 og 123 samt br. fra v. Holten 23/2 1703, R. Henningsen 3/4 1706 og Smith selv 9/5 1706 og 5/7 1707 (br. & dok. fra V. 1700–10). Desuden am.-afr. kpb. 1703–17, s. 61 og 96 samt landliste 1697–98.

Side 105. *Slavehandelen:* Westergaard, s. 152 og 321f. samt v. Holten t. dir. 2/11 1708 (br. & dok. fra V. 1706–10).

Side 106. *Den private handel og skibsfart:* oplysningerne er hentet fra toldbogen 1711 (V-gK. told- el. recognitionsbøger fra St.Th. 1708–24) og pasprot. 1710–12 (guv.s arkiv).

Side 107. *Didrik Mogensen:* de i foranstaaende note nævnte kilder samt br. fra R. Henningsen 3/4 1706 og 3/7 1709 og fra Crone 25/10 1713 (br. & dok. fra V. 1706–10 og 1714–17) samt am.-afr. kpb. 1703–17, s. 188ff. og 375ff.

Side 107. *Mikkel Crone:* DKanc. indl. t. v. sager 1714 nr. 6 og 1716 nr. 3–4 og V-gK. kbh.ske rets- og komm. dok. 1714–16 samt br. fra byfoged Torsong 1/9 1713 (br. & dok. fra V. 1714–17).

Side 108. *Deputationen 1715–16:* DKanc. indl. t. v. sager 1716 nr. 4.

Side 109. *Levefoden:* foruden toldbøgerne se „specification" 14/9 1724 i br. & dok. fra V. 1724–27 og Søren Sommers beskrivelse af St.Thomas og St.Croix 29/4 1738 (ny kgl. saml. 764 4° i KglB.).

Side 110. *Gældsstiftelsen:* foruden guv.s rapporter se dir.s skr. t. kongen 21/2 1727 (DKanc. D. 55).

ADMINISTRATIONEN PAA ST. THOMAS 1702–1733

Side 111–120

Side 111. *Guvernørvalget 1702:* Lorentz t. dir. 6/9 1696 (br. & dok. fra V. 1691–99); kpb. fra St.Th. 29/6 og 13/8 1702 samt dir.-prot. 1697–1734, fol. 17ff.

Side 111. *Instruks 5/11 1702:* V-gK. instruktionsbog 1698–1717, s. 81ff.

Side 112. *Byfogden og det ordinære raad:* sekreteprot. for St.Th. 5/2 og 13/2 1705; kpb. fra St.Th. 19/9 1703 og guv.s skr. 3/4 1706 (br. & dok. fra V. 1706–10).

Side 112. *Resultatet af sendelserne 1706 og 1715–16:* Westergaard, s. 187f. og DKanc. indl. t. v. sager 1716, nr. 4.

Side 112. *Guvernørvalget 1706:* skr. fra guv. 3/4, v. Holten 2/4 og R. Henningsen 3/4 1706 (br. & dok. fra V. 1706–10).

Side 113. *Direktionen om v. Holten og raadet:* V-gK. am.-afr. kpb. 1703–17, s. 109ff., 188ff. og 251ff.

Side 114. *Orkanen 1707:* V-gK. journ. fra St.Th. 11/9–13/9 1707 og guv.s skr. 21/3 1708 og 4/7 1709 (br. & dok. fra V. 1706–10).

Side 114. *Holtens død og Didrik Mogensen:* br. fra Holten 16/7 1708, Henningsen 3/7 1709 og D. Mogensen 3/1 1709 og 8/7 1710 (br. & dok. fra V. 1706–13) samt am.-afr. kpb. 1703–17, s. 188ff. og 267f.

Side 114. *Guvernør M. Crone:* ovenfor s. 107 noten og br. fra C. 8/7 1710 samt fra guv. 24/8 1716 (br. & dok. fra V. 1706–10 og 1717–20).

Side 115. *Chr. Søeberg:* br. fra D. Mogensen 24/1 1709 og E. Bredal 6/6 1716 (br. & dok. fra V. 1706–10 og 1717–20) samt fortegnelse o. komp.s debitorer (DKanc. D. 55).

Side 115. *Bredal om administrationen:* Bredal t. dir. 23/7 1731 (br. & dok. fra V. 1732–34).

Side 115. *Lønningsforhold:* V-gK. instruktionsbog 1698–1717, s. 81ff.; skr. fra Bredal 10/12 1716 og guv. 14/7 1724 (br. & dok. fra V. 1717–20 og 1724–27); am.-afr. kpb. 1716–27, s. 20f. og v. gagebøger 1716–17.

Side 117. *Fr. Holmsteds forslag:* V-gK. akter ang. erhvervelsen af St.Croix 1733–36. – *Bredals gæld:* fortegn. 1725 i DKanc. D. 55 og forestilling fra dir. 13/2 1732 (br. & dok. fra V. 1732–34).

Side 117. *O. J. Thambsen og (hans og) Moths forslag om handelen:* Westergaard s. 184; G. Høst: Efterretninger om Øen St.Thomas (1791) s. 71; guv.s skr. 14/7 1724 (br. & dok. fra V. 1721–24) samt V-gK. dok. t. generalfors.- og dir.-prot. 1725–33.

Side 117. *Fr. Moth:* Høst anf. st. s. 81f.; admiralitetets alm. kpb. 27/3 1716; V-gK. europæisk kpb. 11/6 1716; instruktionsprot. 8/6 1719, 18/7 1721 og 30/11 1722; am.-afr. kpb. 21/11 1724, 20/7 og 26/7 1726 og 27/10 1727 samt Moth t. dir. 26/5 og 17/8 1727 (br. & dok. fra V. 1724–27).

Side 118. *Ph. Gardelin:* V-gK. gagereglementer 1711–16; dir.-prot. 1697–1734, fol. 108; br. t. dir. fra Moth 6/7 1725, Gardelin 20/10 1724 og udat. 1725 samt t. Holmsted fra Gardelin 27/7 1725 (br. & dok. fra V. 1724–27). Endv. am.-afr. kpb. 1716–27, s. 552 og 1727–34, fol. 2f.

Side 119. *Produktions- og prisudvikling:* Pitman, s. 132 ff. og Westergaard, s. 226 f.
Side 120. *Misvækst og orkaner:* Guv. t. dir. 9/8 1726 og 8/10 1728 (br. & dok. fra V. 1724–30).
Side 120. *Gældsproblemet:* DKanc. D. 55 og br. fra guv. 9/8 og 20/10 1726, 23/8 1727 og 16/7 1734 (br. & dok. fra V. 1724–34) samt am.-afr. kpb. 16/4 1729 og Westergaard, s. 333.
Side 120. *Suhms og Gardelins ønske om at komme hjem:* guv.s rapp. 11/8 1729 og 23/4 1732 (br. & dok. fra V.).

KOLONISATIONEN AF ST. JAN OG NEGEROPRØRET 1733

Side 121–134

Side 121. *Første besættelse af St. Jan:* ovenfor s. 64; Westergaard, s. 127 ff.; V-gK. bil. t. negotiejourn. 1688 jan. nr. 11 og j. fra St.Th. 19/7 1688.
Side 122. *Kolonisationen af St. Jan og englændernes holdning:* rapporter fra guv. i br. & dok. fra V. 1717–24 og 1727–30; Holmsted t. kongen 18/2 1732 (akter ang. erhverv. af St.Croix 1733–36) og Cal. Col. Am. & W. 1722–23, s. LVIII og nr. 150; 1724–25, nr. 255 og 260.
Side 124. *Plantage- og indbyggertal:* Westergaard, s. 319.
Side 125. *Fortet:* V-gK. inventarier 13/7 1724 og 9/6 1727.
Side 125. *Slaveproblemet paa St. Thomas:* Westergaard, s. 157 ff.
Side 125. *Undvigelser til Porto Rico:* DKanc. indl. t. v. sager 1716, nr. 4.
Side 125. *Foranstaltninger mod maronnegre:* Lorentz t. dir. 22/1 1698 (br. & dok. fra V. 1791–99) og ordre- og plakatbog for St.Th. 11/5 1702 og 20/4 1706.
Side 126. *Strafudøvelsen og erstatning for henrettede negre:* journ. fra St.Th. 15/4 1702 og guv.s rapp. 26/5 1712 og 12/7 1730 (br. & dok. fra V.).
Side 127. *Moths forhold til negrene:* rapport 14/9 1724 (br. & dok. fra V.); Høst, s. 81 f. og Westergaard, s. 164 f.
Side 127. *Utrygheden og guvernementets forholdsregler:* guv. t. dir. 29/7 1732 (br. & dok. fra V.), pl. 15/12 1727, 19/5 og 21/5 1733 (V-gK. kopier af plakater, breve og ordrer, udst. paa St.Th. og St. Jan 1683–1729) samt 5/9 1733 (plakatbog 1733–82 i guv.s arkiv).
Side 128. *Herrnhuterne paa St. Thomas:* C. G. A. Oldendorp: Geschichte der Mission der evang. Brüder auf . . . S.Thomas, S.Croix u. S. Jan. II. (1777), s. 476 ff.
Side 128. *Oprøret paa St. Jan:* Høst, s. 97; Westergaard, s. 166 ff. og br. & dok. fra V. 1732–34 samt Martfelts saml. III (V-gRtk.)
Side 132. *Befolkningstallet* efter Westergaard, s. 319 og landlisterne for St. Jan 1733 og 39.
Side 132. *Gardelins forslag:* V-gK. europæiske dok. 1735–39.

KØBET AF ST. CROIX KOLONISATIONENS GENNEMFØRELSE

Side 135–147

Side 135. *Jordbundsforhold paa St. Croix:* Rolf Berger: Die Inseln St.Thomas u. St.Croix, s. 5 ff. og 73 ff. og P. P. Sveistrup: Bidrag til de tidl. dansk-vestind. Øers økon. Historie, s. 1 ff.
Side 135. *Den engelske beretning c. 1690:* V-gK. am.-afr. kpb. 1727–34, s. 408 ff.
Side 135. *Franskmændene paa St.Croix:* ovenfor s. 40 f. og Westergaard, s. 208.
Side 136. *Englænderne og St.Croix:* Cal. Col. Am. & W. 1717–18, nr. 298; 1728–29, nr. 664 og 821 samt 1730, nr. 58 I, 62 I og 110. Desuden A. Willumsen t. dir. 20/7 1734 (br. & dok. fra V.).
Side 136. *Dansk plan om at købe St.Croix:* Moth t. dir. 6/3 1726 (br. & dok. fra V.) og akter ang. erhverv. af St.Croix 1733–36.
Side 136. *Kompagniets situation:* Westergaard, s. 198; Sveistrup, s. 10 ff. samt V-gK. am.-afr. kpb. 1703–17, s. 169, 171 og 198 og dok. t. dir. og generalforsamlingsprot. 1725–33.
Side 138. *Købet af St. Croix og kompagniets reorganisation:* Westergaard, s. 199 ff.; P. P. Sveistrup og R. Willerslev: Den danske Sukkerhandels og Sukkerproduktions Historie (1945), s. 26 ff. og V-gK. akter ang. erhverv. af St.Croix 1733–36.
Side 138. *Moths besøg paa St.Croix:* Moth t. dir. 17/4 1734 (br. & dok. fra V.) og journalekstrakt o. „Enighedens" rejse 1733–34 (Rtk. v-g. ktr. rapporter & breve ang. de vestind. plantager 1734–40).
Side 141. *De engelske kolonister paa St.Croix:* br. fra Moth 17/7, guv. paa St.Th. 16/7, Horn 22/7 og Willumsen 20/7 1734 (br. & dok. fra V. 1732–34) samt sekreteprot. for St.Th. 26/3 1736.
Side 143. *De danske kolonister:* Holmsteds skr. 28/1 1732 (akter ang. erhverv. af St.Croix 1733–36) og udat. promemorie m. bil. i V-gK. div. kgl. udfærdigelser, oktrojer etc. 1685–1750 samt skibsdok. 1735–38.
Side 144. *Herrnhutermissionen:* Oldendorp II, s. 450 ff. og H. Lawaetz: Brødremenighedens Mission i Dansk-Vestindien 1769–1848 (1902), s. 20 ff. samt Kirkehist. Saml. 4. r. II, s. 65 f.
Side 144. *Meningerne om de danske kolonister:* br. fra guv. paa St.Th. 16/7 1734, 23/7 35 og 14/4 36 og Moth 8/7 35 og 17/8 36 (br. & dok. fra V. 1732–36) samt R. Haagensen: Beskrivelse o. Eylandet St.Croix (1758), s. 18 ff. – Om *de norske husfolk* V-gK. dir.-prot. 1734–40, fol. 172 ff.
Side 145. *Udviklingen paa St.Croix:* Haagensen anf. st., s. 4 ff.
Side 146. *Pieter Heiliger:* Westergaard, s. 226 og 235 f.
Side 146. *Nicholas Tuit,* se beretninger om de danske sukkerejlande 1763 i J. G. Moltkes arkiv C. 5 b (RA.) og DKanc. indl. t. v. sager 1754, nr. 12.
Side 146. *Udstykning og bebyggelse:* Haagensen, s. 23 og Jens Hansen t. dir. 30/8 1751 (br. & dok. fra V. 1751).
Side 146. *Christiansted:* inventar 29/12 1751 (V-gK. vestind. inventarier 1733–51); br. fra guv. paa St.Croix 6/7 1752 og 25/2 53 (br. & dok. fra V.); fakturabog D 27/3 og 26/4 1752; Kirkehist. Saml. 4. r. II, s. 73 og pl. 27/11 1747 (plakatbog 1733–82 i guv.s arkiv).
Side 147. *Frederiksteds grundlæggelse:* am.-afr. kpb. 1746–48, fol. 303 og 307; 1752–54, fol. 67 og 141 samt br. fra guv. paa St.Croix 5/7 og 30/8 1751 og 6/7 1752 (br. & dok. fra V.) og pl. 4/6 1753 (plakatbog 1733–82).

UDVIKLINGEN INDTIL KRONENS OVERTAGELSE AF KOLONIERNE

Side 148–159

Side 148. *„Ordre og anstalt" for St.Croix 16/11 1733:* am.-afr. kpb. 1727–34, fol. 373 ff.
Side 148. *Hollændernes handel:* note fra den nederlandske resident i Kbh. Coymann 12/2 1749 (V-gK. europ. dok. 1747–50).
Side 149. *De privates handel:* bil. t. Kkl. danske j. D., nr. 64.
Side 149. *Borgerraadet paa St. Thomas:* V-gK. am.-afr. kpb. 1727–34, fol. 373 ff.; Moths ordre 8/6 1736 i kpb. af plakater, breve og ordrer udstedt paa St.Th. 1736.
Side 150. *Kompagniets handelspolitik 1746 og reaktionen i kolonierne:* br. fra guv. paa St.Th. 22/2 og 12/12 1746 og 24/1 47 (br. & dok. fra V. 1746–47) samt plakatbog 1733–82 (guv.s arkiv).
Side 150. *De privates optagelse i komp.:* Westergaard, s. 221 f. og bil. t. Kkl. danske j. D, nr. 64.
Side 151. *Monopolpolitikken og koloniernes modstand:* am.-afr. kpb. 1746–48, fol. 94 ff. og 190 f.; Suhm t. dir. 3/2 1749 (br. & dok. fra V. 1749 II) samt Kkl. danske forest. 17/11 1749, nr. 838.
Side 152. *Styrelsen af St.Croix:* am.-afr. kpb. 1727–34, fol. 373 ff. og 1735–36, s. 59 ff.
Side 152. *Moth som guvernør:* am.-afr. kpb. 1736–39, s. 303; Moth t. dir. 28/9 1741, hans udat. forsvarsskrift (1744) og Schweder t. dir. 26/6 1744 og 12/6 1746 (br. & dok. fra V.). Endv. dok. t. dir.- og generalforsamlingsprot. 2/4 1744 samt Kirkehist. Saml. 4. r. II, s. 61 f. og 67 ff.
Side 153. *Borgerraadet paa St.Croix:* Generalguv.s arkiv: plakatbog 1744–91, s. 1.
Side 153. *De statistiske opgivelser* her og i det flg. fra Westergaard, s. 318 ff.; Martfelts saml. III og et bind „Om Westindien" (begge i V-gRtk.).
Side 153. *Forandring i jordbundsforholdene paa St.Thomas:* Berger, s. 17 og 33 f.
Side 155. *Suhms og J. Hansens brevveksling:* V-gK. br. & dok. fra V. 1749 I.
Side 155. *Suhms kritik:* br. t. dir. 3/2 1749 (br. & dok. fra V. 1749 II).

Side 155. *Stemningen paa St.Croix:* guv.s rapport 4/9 1748 (br. & dok. fra V. 1749 I) og Kkl. danske forest. 1749, nr. 838.

Side 156. *Forsvar og soldatermateriel:* Kkl. da. forest. 1749, nr. 838 og J.Hansen t. Suhm 18/10 og 24/10 1748 (br. & dok. fra V. 1749 I).

Side 156. *Peder Clausen og Jens Hansen:* br. fra Clausen 10/2 1751 og guv. paa St.Croix 24/2 1751 og 6/7 1752 (br. & dok. fra V. 1751–52).

Side 157. *Clausen og kolonisterne:* br. fra guv. paa St.Croix 6/7 og Mads Kragh 22/6 1752 (br. & dok. fra V. 1752).

Side 157. *Deputationen 1749:* am.-afr. kpb. 1749–50, fol. 4f. og 99ff. samt Kkl. da. forest. 17/11 1749 nr. 838 m. res. 2/12.

Side 158. *Kompagniets virksomhed efter 1747:* V-gK. københavnske inventarer 1747–48 og generalforsamlingsprot. 24/7 1754.

Side 158. *Borgerraadets petition:* V-gK. dok. vedk. afstaaelsen af de vestind. øer og forterne i Guinea 1753–54.

Side 158. *Kronens overtagelse af kolonierne:* Westergaard, s. 239ff. og V-gK. dok. vedk. afstaaelsen af de vestindiske øer og forterne i Guinea 1753–54, generalforsamlingsprot. 24/7 1754 og Kkl. da. forest. 1754, nr. 1052.

DANSK VESTINDIEN
1755–1848

VESTINDIENS STORHEDSTID

STATENS OVERTAGELSE AF ØERNE DEN FØRSTE GENERALGUVERNØR

Side 163–179

Side 163. *Statsgældens vækst:* f.eks. Falbe-Hansen og Scharling, Danmarks Statistik IV (1880) s. 378 ff. *Bernstorff om købet:* Bernstorffske Papirer II, s. 588.
Side 163. *Salget af raffinaderiet:* V-gRtk, resol. 22/3 1763.
Side 164. *„Kompagniets negre":* Westergaard, s. 231.
Side 164. *Adam Smith om Vestindien:* Wealth of Nations, chap. 7, part II. *Kommercekollegiets indstilling:* Kkl. resol. 4/5 1754.
Side 165. *Vestindisk-guineisk renteskriverkontor:* Rtk. resol. 28/11 1754.
Side 166. *Sekreteraadets brev:* Rtk. v-g renteskriverktr. j. 1755/186.
Side 166. *Administrationsordningen:* Kkl. resol. 26/11 1754. *Indstilling om embedsbesættelser:* smst.
Side 167. *v. Prøck:* Dansk Biografisk Leksikon (Bricka).
Side 167. *v. Prøcks instruks og andre instrukser:* Rtk. instr.-prot. II 22/4 1755.
Side 167. *Ophævelse af amtmandsstillingen:* gagen overføres til generalguvernøren; V-gRtk. resol. 9/4 1764.
Side 170. *Udstationering af en fregat:* Rtk. resol. 26/11 1757. *„Blaahejrens" endeligt:* regeringsraads prot. 18/12 1759, 14/1 1760. *Nedsættelse af søstyrken:* V-gRtk. resol. 13/10 1764. *Søofficeren medlem af sekreteraadet:* do. resol. 19/5 1760, Fr. 27/3 1770.
Side 170. *Inventar over „Christiansværn":* V-g renteskriverktr., j. A. nr. 388, 21/8–6/11 1755. Et tilsvarende inventar for St.Thomas er bortkommet.
Side 170. *Generalguvernøren chef for militæret:* Rtk. instr.prot., generalguvernør v. Prøcks instruks.
Side 170. *Vestindisk-guineisk rentekammers overtagelse af militæret:* V-gRtk. resol. 9/5 1774.
Side 170. *Uniformering:* V-gRtk. resol. 9/5 1774.
Side 170. *Planternes værnepligt:* plakatb. St.Croix, 3/1 1760.
Side 170. *Borgerkaptajnernes instruks:* smst. 20/11 1756, 18/12 1758.
Side 171. *Brev fra v. Prøck til rentekammeret,* V-gRtskrktr., j. A. nr. 283.
Side 172. *Søbøtkers brev:* smst. nr. 388. – Inventar, se note til s. 170.
Side 172. *Regeringsraadets instruks,* se note s. 167.
Side 173. *Jens Kraghs udnævnelse:* V-gRtk. resol. 26/2 og 10/12 1765.
Side 174. *Embedsmænd som plantageejere:* Rtk. resol. 5/12 1765. Efter matriklen 1758 var alene paa St.Croix 16 embedsmænd plantageejere, dvs alle de højere, heriblandt v. Prøck med 2 plantager.
Side 175. *Høst om v. Prøck:* Høst, Efterretninger om øen St.Thomas, etc. (Kbh. 1791) s. 144. *Digtet om v. Prøck:* Caribbean and General Gazette 5/2 1774, Westergaard, s. 344, fodnote.
Side 175. *„Næser" til v. Prøck* er talløse, se saaledes Rtk. resol. 29/8 1757, smst. 12/9 1759 og V-gRtk. resol. 9/12 1760.
Side 176. *v. Prøcks forhold til den fattige student:* Rtk. resol. 9/12 1760. *Plantagesagen:* Rtk. resol. 5/12 1758 og 10/11 1759.
Side 176. *J. N. Holst:* biografi i Topsøe-Jensen og Marquard: Officerer i den dansk-norske Søetat 1660—1814 og den danske Søetat 1814–1932, I-II (Kbh. 1935).
Side 176. *Sammenstød i regeringsraadet:* regraad. prot. 13/6–7/10 1758.
Side 176. *Holsts klager over v. Prøck:* admiralitetet, indk. skr. 19/5 1765.
Side 179. *v. Prøcks tilbagekaldelse og Clausens genudnævnelse:* V-gRtk. resol. 20/5 1766, instruks for Clausen 13/5 1766.
Side 179. *Bernstorfferne og v. Prøck:* stiftamtmandsudnævnelsen paa Island, Bernstorffske Papirer II, nr. 1335, J. H. E. Bernstorff til J. O. Schack-Rathlou 2/11 1768 „P. er blevet stiftamtmand paa Island. Naar han besøger sin nye provins, vil han bittert mindes den, han fordum regerede over". Rygterne om v. Prøcks genudnævnelse, B.P.I. nr. 815, A. P. Bernstorff til J.H.E.B. 30/4 1771. Om anklagen mod v. Prøck, B.P.I. nr. 585, A.P.B. til J.H.E.B. 1/12 1768. *v. Prøcks forsvarsskrift:* „Memoire om de danske amerikanske Kolonier", trykt i Thaarup, Materialier til det danske Monarkis Statistik, bd. I (1794) s. 97–102.

ØERNES ALMINDELIGE FORHOLD 1766–1801

Side 180–194

Side 180. *Clausens virksomhed som kommissær:* V-gRtk. resol. 10/11 1759. *Anslag mod Clausen:* plakatbog St.Croix 11/9 1767.
Side 180. *Roepstorff:* Dansk Biografisk Leksikon. *Klagen over Roepstorff:* V-gRtk. resol. 8/12 1767, 10/11 1770.
Side 181. *Roepstorffs fald:* V-gRtk. resol. 2/4 1773. *Digtet,* se note til side 175.
Side 181. *Oprydningen efter v. Prøck:* f. eks. V-gRtk. resol. 15/12 1766, 17/1 1769, 5/2 1781. *Genoprettelsen af den vestindiske regering:* smst. 20/8 1771, 8/7 1773.
Side 182. *Det kgl. raad paa St. Thomas:* smst. 16/9 1773. *Genoprettelsen af St.Croix's borgerraad:* aabent brev og notits til generalguvern. 8/4 1768, trykt hos Schou.
Side 183. *Kontrovers med borgerraadet:* V-gRtk. resol. 2/2 1778.
Side 183. *Schimmelmann viceguvernør:* smst. 5/2 1781, 30/11 1785.
Side 184. *Walterstorff:* Dansk Biografisk Leksikon. *Walterstorffs afsked:* V-gRtk. resol. 11/5 1796.
Side 185. *Malleville:* smst. 11/5 1796, forhold til brødremenigheden: side 276. *Lindemann:* V-gRtk. resol. 6/5 1795, 3/4 1799. *Affæren Sally:* smst. 19/2 1800.
Side 186. *Paketfart:* smst. 1/12 1761. *Postreglement:* pl. 1/11 1781. *Affæren paa Frederikssteds red* fandt sted den 7/2 1776, V-gRtk. resol. 28/8 1777.
Side 186. *Oxholm:* Dansk Biografisk Leksikon, V-gRtk. resol. 18/4 1781. *Salutering af amerikanske skibe:* smst. 26/2 1783. *Hærordninger:* smst. 22/6 1792, 26/11 1794.
Side 186. *Orkaner:* Royal Danish American Gazette, 9/9 1772, V-gRtk. resol. 24/11 1772, 9/11 1785, 22/2 1786.
Side 186. *Skat:* Oversigt i Mandix: Det danske Kammervæsen (Kbh. 1820) s. 342–345.
Side 188. *Tiendepenge:* fr. 24/8 1716.
Side 188. *Privilegier for vestindianere i Danmark:* V-gRtk. resol. 11/7 1769, Mc.Evoy, 30/12 1776 (se i øvrigt Dansk Biografisk Leksikon), Josva Cantor, 20/11 1780, Jan de Young, 22/1 1781. *Statens indtægter af øerne:* Bergsøe: Den danske Stats Statistik (Kbh. 1844–1853) 4. bd. s. 691, samt en yderst pessimistisk fodnote til side 698f., der betvivler mulighederne af at skaffe et paalideligt materiale for ældre tid. Nathanson: Danmarks National og Statshuusholdning (Kbh. 1836) s. 263.

Side 188. *Oxholms tal:* Oxholm: De danske vestindiske Øers Tilstand i Henseende til Population, Cultur, Finance-Forfatning, etc (Kbh. 1797) s. 38, 49, 64.
Side 189. *Prøcks pengesedler:* plakatbog St.Croix 9/5 1757, 5/9 1757, 12/3 1758 jfr. Wilcke, Kurantmøntfoden 1726–1788 (Kbh. 1927) s. 271–284. *Kgl. kasses pengetrang:* plakatbog St.Croix 17/6 1761. *Schimmelmanns transaktioner,* V-gRtk. resol. 25/4 1763. *Møntvæsen:* Wilcke anf. skr. s. 280.
Side 190. *Fastsættelsen af kursen:* V-gRtk. resol. 20/3 1770.
Side 190. *Probermester:* smst. 29/5 1770.
Side 190. *Mangel paa omsætningsmidler:* smst. 28/9 1785.
Side 190. *Almindelige kreditbeviser:* smst. 16/4 1788, 30/10 1799.
Side 190. *Driftslaan:* smst. 10/3 1793.
Side 190. *Værdi af gæld ved overtagelsen:* RA. Mallingiana, handel, IX, vestind.-guin.
Side 190. *Prøck og gælden:* V-gRtk. resol. 14/12 1756 jfr. 10/11 1759.
Side 190. *Fremgangsmaaden ved gældsstiftelsen og gældens historie:* RA. Den vestindiske laanesag, finanskoll. forest. nr. 98, 11/5 1785.
Side 191. *Den effektive Rente* sættes af Ryberg i hans promemorie (trykt Nathansons Udf. Opl. etc. s. 28–33) af 30/10 1770 til 8½ %.
Side 192. *Planen om et københavnsk laanekontor:* V-gRtk. resol. forest. paa tysk 8/5 1770.
Side 192. *Roepstorffs breve til overskattedirektionen:* oversk.dir., vestind. gæld 1779–1786, 6/3 og 23/4 1773.
Side 193. *Overskattedirektionen til Clausen:* smst. 29/12 1773.
Side 193. *Kommissionen i København:* smst. 29/12 1773.
Side 194. *Ratifikationen:* finanskoll., resol. 24/2 1786.
Side 194. *Gældskommissionens nedsættelse:* smst. resol. 19/7 1786.

HANDELSFORHOLD I STORHEDSTIDEN

Side 197–210

Oplysninger om vestindiske handelsforhold findes overalt i de utrykte kilder, særligt mærkes dog et manuskript i rigsarkivet, „Mallingiana", der indeholder et afsnit med betegnelsen „handel IX, vestind-guin". Her findes en del talmateriale, som bl. a. Willerslev har udnyttet. Ogsaa i den trykte litteratur findes et vidtspredt stof. Opmærksomheden henledes særligt paa Sveistrup: Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie (1942) (cit. Sveistrup), Sveistrup og Willerslev: Den danske Sukkerhandel og Sukkerproduktions Historie (1945); de paagældende afsnit er skrevet af Willerslev (cit. Willerslev), videre Schovelin: Fra den danske Handels Empire I–II (1899/1900) (cit. Schovelin). Fra ældre tid desuden Nathansons skrifter: Udførlige Oplysninger om Handels- og Finansvæsenet, etc (1832) og Danmarks National og Stats Huusholdning etc (1836) samt endelig Edvard Holm: Danmark-Norges Historie.

Side 197. *Vejerboden:* plakatbog St.Croix 17/9 1756. *Pramskipperne:* smst. 19/8 1761, 4/6 1763.
Side 197. *Overfald paa pakhusvagt:* smst. 7/12 1776. *Prøcks forsvarsskrift:* Thaarup: Materialier etc. bd. I, s. 101.
Side 198. *Tabellen:* Willerslev, s. 52, tabel 18.
Side 198. *Mulkter til skippere:* Rtk. v. resol. 18/12 1758. *Clausen og Suhm som kommissarier for illegal handel:* smst. 5/12 1758. *Prøck og den illegale handel,* se saaledes Holsts klage, s. 176 f. *Justitsraad Jens Kraghs deltagelse i illegal handel:* V-gRtk., resol. 10/11 1767.
Side 198. *Generalpardon:* smst. 11/2 1766. *Gælden:* jfr. s. 190–194.
Side 199. *Grosserer societetets klage 1769:* Schovelin I, s. 148 ff. *Citatet af Ryberg:* pro memoria, trykt Nathanson, Udf. Opl. s. 27.
Side 199. *Tabellen:* Willerslev s. 54, tabel 20.
Side 200. *Tabellen:* smst. s. 59, tabel 25. *Daarlige høstaar:* Oxholm, anf. Skr. s. 15 ff.
Side 200. *Københavns sukkerhandel:* Willerslev, s. 106. *Fastsættelsen af sukkertaksten* stammer fra kompagniets tid. *Tabel 5* stammer fra V-gRtk. resol. 23/4 1757, bilag.
Side 200. *Citatet af Haagensen:* Rtk. v. resol. 3/10 1757. *Prøcks forsøg paa at gøre sukkertaksten bindende for gældsforhold mellem plantere og købmænd:* smst.
Side 201. *Tabellen:* Willerslev, s. 57, tabel 23. *Københavns sukkerindustri:* smst. kap. VII og passim.
Side 201. *Tabellen:* smst. Tabellen her er taget fra tabellerne 17, 24, 30, 31 og 42. *Sukkerets betydning for Københavns eksport:* smst. kap. XI.
Side 202. *Romeksport:* Oxholm, anf. skr. s. 39, tabellen.
Side 202. *Dispensation for en irsk skipper:* sekreteraadsprot. St.Croix, 22/4 1756, *for plantagerekvisitter:* smst. 24/4 1756.
Side 203. *Eksportpræmier for provisioner:* forordn. 26/9 1755. *Grosserer societetets klage:* Schovelin I, s. 147. *Privilegium for fabrikken i Ørholm:* pl. 6/12 1758. *Ophævelse af provisionstvang:* fr. 9/4 1764.
Side 204. *Ny provisionstvang:* fr. 5/9 1776. Hvert skib skal medføre for 15 rd. d. c. pr læst. *West om provisioner:* West: Beskrivelse over St.Croix (1793), s. 205–212.
Side 204. *Sveistrups uddrag af Christianssteds toldbøger 1781:* Sveistrup, s. 99.
Side 204. *„Negerklæde":* Industriens Historie i Danmark II, s. 15.
Side 205. *St.Croix's handelsbalance:* Sveistrup s. 95.
Side 205. *Citatet af Høst:* Høst: Efterretninger om St.Thomas (1791) s. 143. *Udvandring:* smst.
Side 206. *Kolonikrigens neutralitetsforhold:* Schovelin I, s. 25 f., jfr. Holm, anf. skr., III, 1. del, kap. 9 og 11.
Side 206. *Fregatterne „Møen" og „Hvide Ørn":* St.Croix plakatb. 15/7 1759 og 4/2 1760. *Den „simulerede" handel:* Schovelin I, s. 26 f.
Side 207. *Grosserer societetets frygt for ny monopolhandel:* Schovelin I, s. 154.
Side 207. *Det kgl. vestindiske Handelsselskab:* Selskabets historie er udførligt fremstillet af Sveistrup i HT., 10. rk., 6. bd., s. 385–427. Den her givne skildring bygger paa Sveistrups fremstilling.
Side 208. *Defensionsskibe:* fr. 18/3 1776.
Side 210. *Tabellen over toldintrader paa St. Thomas:* Nathanson, Nat. og Statshuush. s. 555.
Side 210. *Besejlingstallene 1800–1806:* smst. *Citatet fra Oxholm:* anf. skr. s. 76.

PLANTAGERNE

Side 211–228

De trykte kilder er her Haagensens skrift: Beskrivelse over Eylandet St.Croix, etc. (Kbh. 1758) og Oxholms bøger. Som flere steder nævnt fremkom Oxholms bog 1797 som svar paa en anonym skribents angreb paa statens laanepolitik og planternes økonomiske dispositioner i „Politisk og physisk Magazin", 1797, bd. I. Oxholms forsvar for planterne fremkaldte et anonymt modskrift „Berigtigelser ved Hr. Major Oxholms Skrift, etc." (Kbh. 1797), hvortil Oxholm replicerede med „Urigtighederne i de saakaldte Berigtigelser ved Afhandlingen om de vestindiske Øers Tilstand" (Kbh. 1798); den anonyme forfatters duplik „Atter Berigtigelser" etc. (Kbh. 1798), findes hverken paa det kgl. bibliotek eller universitetsbiblioteket. Det er ikke klart, om den anonyme forfatter er identisk med forfatteren i „Politisk og physisk Magazin". I de seneste aar er disse forhold indgaaende behandlet fra moderne driftsøkonomiske synspunkter af Sveistrup i „Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie" (Kbh. 1942).

Side 211. *Tvungen opdyrkning:* V-gRtk. resol. 19/12 1756.
Side 214. *Haagensen om jordpriser:* anf. skr. s. 5 f og 10 f.
Side 214. *Vurderingerne af „Enfield Green" og „Granard":* Sveistrup, tabel 15.
Side 217. *Haagensens standardbesætning:* Haagensen, s. 34.
Side 218. *Statens slavetaksation:* smst. s. 39.
Side 219. *Plantagejournalen fra „La Grange":* kommissionsforr. over plantagen „La Grande"(!), 1759, vestind. kommissionsforr.
Side 220. *Regeringens maroner:* reg. delib. og sess. prot. 1755, 10/9.
Side 221. *Møllestatistikken:* Sveistrup, s. 37; dog er tallet for vindmøller fra v. Prøcks memoire, Thaarups „Materialier til det danske Monarkis Statistik", bd. I, s. 101 (Kbh. 1794).
Side 222. *Sukkerdyrkning:* Haagensen, kap. IV, Oxholm, s. 41–52.
Side 222. *Otaheiterør:* „Pol og phys. Mag.", bd. I, s. 262.
Side 223. *Regnforhold:* Sveistrup, s. 3–5.
Side 223. *Bomuldsdyrkning:* Haagensen, s. 43–47.
Side 226. *Bomuldsproduktion:* Oxholm, s. 67, Ryberg, Nathanson, „Udførl. Oplysn., etc.", s. 27, Sveistrup, s. 25.

Side 227. *Den hollandske gæld* se s. 190–194.
Side 228. „*Majveksler*": Svejstrup, s. 65. *Tabellen:* jfr. Oxholm, s. 65–72.
Side 228. *Oxholms rentabilitetsberegning:* s. 67, Svejstrup, s. 82–84.

SLAVEKAAR

Side 232–244

Hovedkilderne til dette kapitel er Haagensen, særligt kap. IV og VI, Oldendorp: Geschichte der Mission der evangelischen Brüder auf den caraibischen Inseln S. Thomas, S. Croix und S. Jan, Barby 1777. bd. I, 4. bog, kapitlerne 3–10, videre Wests „Beretning om det danske Eiland St.Croix i Vestindien, fra Juniimaaned 1789 til Juniimaaneds Udgang 1790" i maanedskriftet „Iris", juli 1791 s. 1–83 (West 1), sammes: „Beskrivelse over Ste Croix", 1793 (West II), og I.C. Schmidt „Blandede Anmærkninger, samlede paa og over Ejlandet St. Kroix i Amerika", trykt i „Samleren" 1788, nr. 39, 40, 41, 42 og 43. I øvrigt berøres dette spørgsmaal i saa godt som al vestindisk litteratur og findes belyst overalt i arkivalierne.

Side 232. *Om spekulationen i syge slaver* se negerhandelskommissionens beretning, Minerva 1792, s. 52.
Side 238. *Kommercekollegiets slavereglement:* Kkl. resol. „reglement for slaverne i Vestindien" 3/2 1755.
Side 239. *Søren Bagges bekendtgørelse:* plakatbog for St.Croix.
Side 239. *Kommercekollegiets stilling til religionens udbredelse:* Kkl. resol. 3/2 1755.
Side 240. *v. Prøcks politiforordning:* plakatbog for St.Croix 17/5 1756.
Side 241. *Skærpede bestemmelser for negre i anledning af det truende oprør:* plakatbog for St.Croix 1759 og 1760.
Side 242. *v. Prøcks kartel ratificeret 1767:* Thaarups Materialer s. 101.
Side 244. *Beretningen om oprøret:* MS. „Species facti over den paa Eilandet St.Croix i Aaret 1759 intenderede Negerrebellion, forfattet efter Ordre af Byfoged Engelbrekt Hesselberg". Om Hesselberg se Dansk Biografisk Leksikon.

OPHÆVELSEN AF NEGERHANDELEN

Side 248–261

Hovedfremstillingerne af dette emne er C.C. Alberti: Den danske Slavehandels Historie, Nyt hist. Tidsskr. 3. bd., s. 201–244, der væsentlig bygger paa trykt materiale, nemlig lovgivningen, desuden C.A. Trier: Det dansk-vestindiske Negerhandelsforbud af 1792, HT., 7. rk., V. bd., s. 405–508, bygget paa kommissionens papirer, og Edv. Holms fremstilling i Danmark-Norges Hist. 6. bd., 2. del, kap. 15. Forholdene i England er behandlet i R. Coupland, The British Anti-Slavery Movement (London 1933). Af samtidige fremstillinger skal fremhæves Oxholms bog og den dertil knyttede stridsskriftlitteratur. Spørgsmaalet er desuden berørt i Lawaetz' bøger, missionshistorien og Peter v. Scholten. – De vigtigste dokumenter i sagen findes i 2 pakker i rigsarkivet, V-gRtk. „dok. vedk. komm. for negerhandelens bedre indretning og ophævelse samt efterretn. om negerhandelen i Vestindien" og „1788–1847 negerhandelens afskaffelse betræffende", der er hovedkilden til denne fremstilling. En væsentlig del af kommissionens endelige betænkning er med dens tilladelse offentliggjort af Kirstein i „Minerva" for april 1792, s. 43–86. I det hele taget rummer denne aarg. af tidsskr. en række behandlinger af slavespørgsmaalet i England, saaledes gennem Sneedorffs breve, samt en række mere eller mindre vellykkede digte, der forherliger forordningen. Der er i det følgende ikke henvist til de enkelte akter i kommissionens betænkning.

Side 248. *Haagensens synspunkter,* anf. skr. kap. VI. *Oldendorps synspunkter,* anf. skr. bd. I, IV. bog, afsn. 5.
Side 248. *West:* Dansk Biogr. Leks. berører ikke hans virke i slavesagen. *West om slaveriet:* West II, 3. kap.
Side 250. *Det østersøisk-guineiske kompagni:* Edv. Holm, anf. skr., VI. bd., s. 156f. *Schimmelmanns brev til Charlotte Schubart:* Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, udg. af Louis Bobé, IV, s. 14. (Det vedk. afsnit af brevet er trykt hos Trier). Om en rettelse af teksten, Holm, anf. skr. VI. bd., 2. del, note 2 til kap. 15.
Side 251. *Schimmelmanns orientering om udviklingen i England:* Trier, anf. skr., s. 416. *Brevet til Skeel* (?): Trier, anf. skr. 416ff.
Side 257. *Citatet af Heiberg,* „Fred med Kongerne paa Jorden".
Side 260. *Citatet af Oxholm:* anf. skr. s. 57.
Side 260. *Aborter:* Oxholm, anf. skr. s. 57.
Side 261. *Wests slaveplan:* West II, s. 148–155, og komm. pap.

DAGLIGT LIV

Side 263–278

Kilderne til dette afsnit er meget vidt spredte og er hentet saavel fra dokumenter som fra den trykte litteratur. De vigtigste af denne er „Beretning om det danske Eiland St.Croix i Vestindien, fra Juniimaaned 1789 til Juniimaaneds Udgang 1790" af H.West, trykt i Maanedsskriftet „Iris" juli 1791 (West I) samt samme forfatters værk „Beskrivelse over Ste Croix etc.", 1793 (West II). Desuden for den ældre tids vedkommende Haagensens og Oldendorps bøger.

Side 263. *Folketal,* se tabellen s. 216. *Danske plantere:* 1758 fandtes 9 danske plantere, der ikke samtidigt var embedsmænd. 1803 var det tilsvarende tal 6.
Side 263. *McEvoyerne* var blandt de meget faa ikke-danske vestindere, der med deres kolossale formue drog til Danmark og blev naturaliserede. Se Dansk Biogr. Leks. *Dueller:* hyppigt omtalt i Royal Danish American Gazette og i Claus Langhaar Smidts (utrykte) dagbog (privateje).
Side 264. „*Bestalter generalguwernør*": saaledes betegner gen.guv. sig i indledningen til v. forordn. indtil 1848. *Plantere med rang:* f.eks. V-gRtk., v. resol. 6/5 1766. *Kammerherre;* Nicholas Tuit. *Det høje prisniveau:* saaledes Oldendorp I, 3. bog, 2. afsn.
Side 264. *West om ordet mesterknægt:* West II, s. 32.
Side 265. *Frinegres navneskik:* plakatbog for St.Croix 10/12 1775.
Side 265. *Frinegre:* West I, s. 49ff.
Side 266. *En hollandsk rejsende:* G.B. Bosch: Reizen in Westindie etc. (Utrecht 1829–36). *Kreolsk:* hovedværket er D.C. Hesseling: Het Negerhollands der deense Antillen (Leiden 1905) samt Oldendorps Beskrivelse I, 4. bog, 9. afsn.
Side 266. *Zinzendorffs tale,* A.G. Spangenberg: Leben des Herrns Nicolaus Ludwig Grafen und Herrn von Zinzendorf, 5. del, s. 1175f. Se endvidere bibliografien.
Side 266. *Negrenes breve,* se bibliografien.
Side 266. *Engelsk kontra kreolsk:* Lawaetz, Brødremenighedens Historie i Dansk-Vestindien, disp., 1902 (cit. Brødremenigheden), 5. og 16. kap.
Side 267. *Kreolsk litteratur* se nedenstaaende bibliografi.
Side 270. *Toldforvalter Cretz' andragende:* V-gRtk. v. resol. 29/8 1757.
Side 270. *Skildringen af huse, klædedragt og levemaade:* West I og II.
Side 270. *Stikket af „Briggen Lougens Kamp"* se s. 282.
Side 273. *Brødremenighedens historie:* skildringen er bygget paa Brødremenigheden samt for den ældre tids vedkommende paa Oldendorp.
Side 276. *v. Prøcks stilling til brødremenigheden:* Oldendorp II, s. 807, 881, 947, 964.
Side 276. *Den danske mission:* Brødremenigheden og L. Koch, Dansk Mission i Vestindien, Kirkehist. Saml. V. rk., 3. bd., s. 144–180.
Side 277. *Harboe og herrnhuterne:* ogsaa Brødremenigheden, s. 30–37.
Side 278. *Skolevæsen:* West I, s. 66f.
Side 278. „*Royal Danish American Gazette*": avisen findes paa Ub., men i ret ukomplet stand, saaledes (dog m. huller) 1770–79, 1789–93 og 1802. „Dansk Vestindisk Regierings Avis" 1802–7, „The St.Croix Gazette" 1808–13, „The Royal St.Croix Gazette" 1813–15, „Dansk Vestindisk Regierings Avis" 1815–43, „St.Croix Avis" 1844–1917. Paa St.Thomas udgaves „The Saint Thomas Gazette" 1812–14 og „Sanct Thomæ Tidende" 1816–73. *West om Thibou:* West I, s. 71f.

KRIG OG BESÆTTELSE

Side 281–292

Side 281. *Vestindisk konvojering:* Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797–1807 (Kbh. 1923), s. 118. *„Freya"-affæren,* smst., s. 138 ff.

Side 281. *Det væbnede neutralitetsforbund:* Holm: Danmark-Norges udenrigske Historie under den franske Revolution og Napoleons Krige (Kbh. 1875), 1. del, s. 344 ff. *Den engelske embargo og dens følger:* Linvald, anf. skr., s. 162 f. *Krigsbegivenhederne paa øerne:* indberetning til kongen fra V-gRtk. bygget paa de fra øerne modtagne rapporter, resol. 22/7 1801.

Side 284. *Hvervning til den engelske hær:* referat af brev fra v. Scholten, 3/5 1801, smst., resol. 16/9 1801. *Instruksen til Lindemann:* brev 11/7, refereret til kongen 23/9, smst., resol. Instruksen findes i DfuK., gehejmeregistraturen under 9/1 1801.

Side 285. *Kommissionens udnævnelse:* smst., resol. 2/10 og 21/10 1801. *Walterstorff i London:* smst., resol. 20/1 1802. *Overtagelsen af øerne:* utrykt dagbog af skifteforvalter Claus Langhaar Smidt (privat eje). *Kommissionsbetænkningen:* V-gRtk. resol. 27/10 1802.

Side 286. *Det kgl. raad paa St. Thomas:* smst., resol. 2/5 1804. *Branden i Charlotte Amalia:* pakke i RA. „bygningsvæsen", med ekstrakt af brandforhør.

Side 287. *Skolevæsen:* V-gRtk. resol. 15/5 1799.

Side 287. *Mühlenfels' Brev:* v.j., 1806/813. *Forspillet til 1807:* Linvald, anf. skr. s. 186–224. *Blokaden om efteraaret:* v.j. 1808/53–54.

Side 288. *Kapitulationen:* Smidts dagbog og v.j. 1808/88 og 90. *Den udførligere indberetning:* v.j. 1808/193.

Side 288. *Kapitulationen paa St. Thomas:* v.j. 1808/206.

Side 289. *Hovedkilden til skildringen af forholdet til englænderne* er Smidts dagbog.

Side 290. *Forhandlinger med Ramsay:* v.j. 1815/121 og 138.

Side 291. *Oxholm om overleveringen:* rapport til kongen, V-gRtk. resol. 19/4 1815. *Sukkerpriser:* Willerslev, anf. skr. 62 f. *Tabellen:* Willerslev, anf. skr. tabel 28, s. 63. *Krisen 1799* se ogsaa Marius Vibæk: Den danske Handels Historie (Kbh. 1932–38), s. 279 f.

Side 292. *Sukkerpriser paa Londons marked:* Tooke: History of Prices vol. II (London 1838), s. 414, tabel „Sugar, Muscovados". *Høsten 1812:* Bergsøe, anf. skr. 4, s. 655, note jfr. Mallingiana.

Side 292. *Afbetaling paa gælden:* Svejstrup, anf. skr. s. 64 og 66.

FRA ØERNES GENOVERTAGELSE TIL 1827

Side 294–305

Af de trykte kilder begynder Lawaetz' bog „Peter v. Scholten" (Kbh. 1940), citeret Scholten, at spille en rolle. Videre de to søofficerer Dahlerups og v. Dockums erindringer: H. Birch Dahlerup: Mit Livs Begivenheder, 2. bd., 1815–1848 (Kbh. 1909) og C. v. Dockum: Livserindringer (Kbh. 1893). Generaltoldkammer og kommercekollegiets (1816–1848) vestindiske forestillinger og resolutioner er samlet i særlige bind betegnet „Indiske resolutioner".

Side 294. *Pengeforhold:* J. Wilcke: Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler 1788–1845 (Kbh. 1928), s. 433–453.

Side 294. *Generaltoldkammer og kommercekollegium* forenet 9/2 1816. *Kongens og Møstings stærke indgriben:* jfr. Harald Jørgensens artikel „Kollegiestyre og Ministervælde i Frederik den Sjettes Tid" i „Smaaskrifter tilegnede Professor, Dr. phil. Aage Friis" (Kbh. 1940), s. 221–236. *Guvernøren paa St. Thomas:* ind. resol. 30/6 1822, det kgl. raad ssts. 20/2 1830, fremtidig funktion i generalguv. forfald 11/1 1824.

Side 295. *Absentskatten:* ind. resol. forest. 29/8 1815, betænkn. 22/10 1816, resol. 26/10 og 13/11 1816, fr. 19/2 1817, planternes ansøgninger 16/7 1817, regnskab for første aar 9/12 1818.

Side 296. *Oxholms afsked:* ind. resol. 6/4 1816.

Side 296. *Bentzons udnævnelse,* ind. resol. 6/4 1816. *Hans karrière:* Dansk Biogr. Leks. og Dahlerup, anf. skr. s. 69–79, v. Dockum, anf. skr. s. 57–60. Ill. Dansk Litteraturhistorie, III, s. 6, 25, 120.

Side 296. *Vekselprotesten 1820:* ind. resol. 1/7 1820 og 19/12 1821. *Kommissionens nedsættelse:* smst. 1/7 1820.

Side 297. *Generalkrigskommissionen:* smst. 20/11 1820.

Side 298. *Kommissionsdommen* (heri Stabells klage): DKanc. 3. dep. reg. indl. 1822/nr. 701. Domfældelse for uberettiget næringsbrug efter fr. 22/12 1808 § 2, andet stk.; for aager efter fr. 14/5 1754 jfr. D.L. 5-1-2.

Side 298. *Formildelse af Bentzons dom:* ind. resol. 27/4 1821. *Højesteretsdommen:* HR.domspr. 1825 litra A/nr. 144 24/11, HR.voteringspr. 1825, litra C/nr. 144 23/11 og 24/11. HR. afviste beskyldningen for uberettiget næringsbrug under henvisning til, at fr. 1808 ikke var tinglæst i Vestind. Aagerbeskyldningen afvistes dels reelt, dels underkendte HR. kommissionsdomstolens kompetence til at behandle en civil sag. Domsafsigelsen var enstemmig. *Dahlerups opfattelse af Bentzonsagen:* anf. skr. s. 69–79.

Side 299. *Formildelse af Stabells dom:* ind. resol. 27/4 1821. *Fjendskabet mellem Bentzon og Stabell:* Dahlerup, anf. skr. s. 69 f.

Side 299. *Dahlerup om livet i Vestindien:* anf. skr. s. 33, 46, 47.

Side 301. *Udsendelse af rekrutter:* ind. resol. 7/9 1819. *Major Køppen:* Dahlerup, anf. skr. s. 44. *Prams Breve:* trykt i Nyerups „Magazin for Reiseiagttagelser", 4. bd. (Kbh. 1825), s. 265–339.

Side 303. *Konvojer til Sydamerika:* Dahlerup, anf. skr. s. 100 f. D. var 1826 chef for stationsbriggen.

Side 303. *Retsforfølgning af sørøvere:* foruden fr. 20/4 1815 reskr. 20/4 og 26/4 s. aa.

Side 303. *Affæren „Las damas argentinas":* Scholten, s. 65–68.

Side 305. *C. A. Rothe:* Dansk Biogr. Leksikon, ind. resol. 20/11 1820, 17/2 1822.

Side 305. *Joh. Fr. Bardenfleth:* ind. resol. 24/2 1822 og 1/4 1829, Dansk Biogr. Leks., v. Dockums insinuationer om hans pengeforhold og orkanforordning, anf. skr. s. 60 f. Man skylder dog Bardenfleth at gøre opmærksom paa, at der for disse aar findes et hul i rækken af v. plakatbøger. Paastanden har saaledes ikke kunnet verificeres og maa staa for v. Dockums regning. Sine øvrige orkanbetragtninger har Bardenfleth udviklet i en afhandling „Om Orkaner" (Vidensk. Selsk. mat. og nat. afh. V, 1831). Om gymnastikken i Vestindien ind. resol. 30/6 1823 og 3/3 1830.

GENERALGUVERNØR PETER v. SCHOLTEN OG SLAVEEMANCIPATIONEN 1827–1848

Side 306–331

Hovedkilden til dette kapitel er Lawaetz' bog „Peter v. Scholten", til hvilken der kun er henvist i store træk. Det er interessant at sammenligne Lawaetz' dom over Scholten fra hans ungdomsarbejde, disputatsen om brødremenigheden fra 1902, med hans alderdoms værk. I „Brødremenigheden" er dommen haard og skarp. „Han var i sandhed ingen Malleville, men en mand af uomtvistelig umoralsk vandel, som han ikke gjorde noget forsøg paa at skjule", hedder det saaledes s. 176, hvor han resumerer sin dom. Det tjener Lawaetz til ære, at han har tvivlet paa rigtigheden af sin egen kendelse og indset, at tilfældet Scholten var for kompliceret til at fortjene denne ret kategoriske dom. Han har derefter i sin høje alderdom taget hans sag op igen, og der er sket det ejendommelige, at Scholten har charmeret sin fordums haarde dommer. Thi vel er Lawaetz stadigvæk ingenlunde blind for Scholtens aabenbare brøst, men han prøver retfærdigt at veje dem mod hans gode gerninger med det resultat, at ogsaa hans læser bliver grebet af Scholtens charme, saa at han med Lawaetz fælder en mild dom, maaske endog for mild.

Side 306. *Scholtens karrière og forbindelser ved hoffet:* Scholten, s. 11–19. *Toldforhold paa St. Thomas:* Scholten, særl. s. 110, 114 og indiske forest. og resol. 1822, resol. 11/5.

Side 306. *Personlighed:* skildringen bygger paa Lawaetz.

Side 306. *Forhold til den vestindiske regering:* Scholten s. 39 f., 118 f.

Side 308. *Scholtens position i velmagtsdagene:* foruden Lawaetz ogsaa Dahlerups og v. Dockums anførte skrifter.

Side 309. *Byggerier:* St. Thomas, Scholten s. 26 f.; St. Croix, smst. s. 37–39.

Side 309. *Retssager:* disse sager oprulles meget detailleret og yderst læseværdigt af Lawaetz, anf. skr. s. 63–116.

Side 310. *Den vestindiske landsoverret* bestaaende af en justitiarius og to assessorer havde ved forordning af 25/5 1804 afløst de to oprindelige landsting. Den havde sæde i Christianssted.

Side 310. *Scholtens planer med hensyn til slaverne:* jeg deler ikke Dahlerups, v. Dockums og Lawaetz' opfattelse: at Scholten

fra begyndelsen har stilet mod den gradvise emancipation. Jeg har i hvert fald ikke fundet udtalelserne overbevisende.

Side 311. *Den ældre frinegersag:* ind. resol., reskr. 7/12 1816 (negrenes ankomst til København). Endelig resol.: ind. resol. 25/4 1817 samt pakke i RA., generaltoldkammer og kommercekollegium „akter vedk. slaveemancipationen og den ældre sag om de frikulørte m. m." samt Koll.Tid. 26/4 1834.

Side 312. *Negermilitserne:* Scholten s. 143.

Side 312. *Frinegerordningen:* Scholten s. 144–147. Ind. resol. 10/4 1830. *Frikulørte balgæster hos generalguvernøren:* v. Dockum, anf. skr. s. 64f.

Side 312. *Overpolitimester:* Scholten, s. 148.

Side 313. *Lindemanns sammenstød med planterne i en slavemishandlingssag*, se s. 185. *Døbte slavers ret til at aflægge ed:* reskr. 22/10 1830, jfr. kancskr. 15/12 1832. *Holsteins forslag om frigivelse af slaverne:* Hans Jensen: De danske Stænderforsamlingers Historie, I (Kbh. 1931), s. 461.

Side 313. *Slavekommissionen:* en væsentlig del af slavekommissionens papirer findes i RA. i en pakke betegnet „Generaltoldkammeret, originale forestillinger fra kommissionen angaaende negrenes stilling i Vestindien 1832–1843". *Kommissionen nedsat:* 15/10 1834, komm.pap. *Scholtens emancipationsplan:* smst.

Side 314. *Svarene paa Scholtens spørgsmaal til embedsmænd og plantere* findes i en protokol i komm.pap. bet. „Det nye arresthus vedkommende". Det er saaledes med urette, at Lawaetz, anf. skr. s. 150, dadler Holten (der siger, at embedsmænd og plantere protesterede) for at have faret med løs snak, „da de slet ikke var blevet spurgt". Det var de altsaa og oven i købet officielt.

Side 314. *Forestillingen:* komm.pap. *Resol. og reskript* 22/11 1834. Komm.pap.

Side 314. *Scholtens holdning efter reskriptets udstedelse:* prot. „allerunderd. indberetn. fra generalguvern. Scholten betræffende de ufries stilling etc med særl. hensyn til allerh. reskr. af 22/11 1834" (komm.pap.). *Den manglende offentliggørelse af reskriptet:* jfr. Lawaetz' fremstilling s. 150, der mod sædvane er noget svævende. *Guvernementsplakaterne:* plakatbogen 7/5 og 23/5 1838.

Side 316. *Landskoleordningen:* Brødremenigheden, kap. 16, Scholten s. 152f. *Besøg i Herrnhut:* Brødremenigheden, s. 165.

Side 316. *Indvielsesfesten:* smst. s. 170.

Side 316. *Reskript af 1/5 1840* (om arbejdsforholdene): Scholten, s. 155 f.

Side 317. *Lørdagsfriheden:* Scholten s. 157f.

Side 318. *Kongens brev:* Scholten s. 158.

Side 319. *Diskussionen i stænderne 1842, 1844 og 1846:* Hans Jensen anf. skr. II, s. 142f. og 608–611.

Side 320. *Scholten til Bluhme:* Scholten s. 161ff.

Side 321. *Scholtens bemærkninger til stændernes andragender:* Scholten, s. 163f. *Kongens „yndlingsplan":* Scholten, s. 164f. *Reskript til Scholten om emancipation:* 28/7 1847, Scholten, s. 167.

Side 322. *Begivenhederne 1848:* Scholten, s. 169–173. *Negrenes udeblivelse fra prædiken:* Brødremenigheden, s. 173.

Side 322. *Negeropstanden:* Scholten, s. 174–191.

Side 327. „„*General Buddo*"*s indsats og skæbne*, Fr. v. Scholtens indberetning, trykt Bernhard v. Petersen, En historisk Beretning om de dansk-vestindiske Øer", Kbh. 1835, s. 106–109, se endvidere smst. s. 141f. og Scholten, kap. XVII samt s. 201ff.

Side 328. *Processen mod Scholten:* Scholten, s. 192–216.

Side 331. *Citatet fra Lawaetz:* Scholten, s. 216.

Side 331. „*Fædrelandet*"*s nekrolog:* Scholten, s. 226.

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING 1815–1848

Side 332–350

Hovedkilden til dette kapitel er Bergsøe: Den danske Stats Statistik, 4. bd. (Kbh. 1853) suppleret med utrykte kilder, navnlig kommissionsbetænkninger. Videre er perioden behandlet i Sveistrups ofte anførte skrift. En vigtig kilde, som baade Bergsøe og Sveistrup bygger en del af deres oplysninger paa, er Erichsons statistiske værk, udarbejdet til brug for generalguvernør Peter v. Scholten. Erichson var kgl. bogholder paa St.Croix og havde saaledes det officielle talmateriale til sin raadighed. Haandskriftet findes paa Statistisk departements bibliotek, 1. bd. dog ogsaa i RA. Det omfatter ialt 4 bind. 1: 1816–1828, 2: „Continuation af Statistisk Oversigt pro 1829, 1830, 1831 og 1832", 3: do. continueret til ultimo 1835, 4: en kopi for aarene 1829 og 1830. Sveistrup har saaledes ikke ret i sin udtalelse (anf. skr. s. 66, note), at de tre sidste bind i hovedsagen henviser til det første.

Side 332. *Frihavnsordningerne* se s. 196. *Frigivelse af handel paa St.Thomas:* pl. 17/11 1815, Bergsøe, anf. skr. s. 663. *Toldpraksis paa St.Thomas:* Bergsøe s. 664, ind. resol. 11/5 1822, citatet fra Bergsøe.

Side 332. *Tiden omkring 1820:* Bergsøe s. 665.

Side 333. *Tabellerne:* Bergsøe s. 666. *Dampskibe 1835:* Bergsøe s. 667.

Side 333. *Opgivelse af dansk paketfart:* ind. resol. 29/10 1817. *Royal Mail Steam Packet Co.:* Encyklopædia Britannica, vol. 19, 14. ed., ind. resol. 11/9 1840.

Side 333. *Charlotte Amalia som omstigningsplads:* en udførlig skildring „Royal Mail og St.Thomas" af Jens Vibæk findes i Handels- og Søfartsmuseets Aarsskrift 1949.

Side 334. *Fyr:* ind. resol. 7/6 1843.

Side 334. *Marinejernbanen:* smst. 11/12 1844. *Charlotte Amalias omsætning:* Bergsøe s. 668, en virkelig opgørelse kunde man jo paa grund af toldforholdene ikke komme til. *Kongerigets udførsel:* Bergsøe II, s. 565. *„Entrepôt og transit":* Bergsøe s. 668f.

Side 335. *Porto Rico handelen:* Bergsøe s. 669f.

Side 335. *Vekselomsætningen med Porto Rico:* Bergsøe s. 668, fodnote 2. *Bankforhold:* Wilcke, Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler 1788–1845, s. 446–451. *Kolonialbanken* aabnede 15/5; St.Thomæ Tidende 17/5 1837.

Side 335. *St.Thomæ Banks fallit:* Wilcke, Sølv- og Guldmøntfod 1845–1914, Kbh. 1930, s. 281f.

Side 337. *Striden med Porto Rico og konsulatsforholdene:* ind. resol. 2/5 1840, 9/10 1841 og 13/3 1846 samt plakatbogen 25/10 1841.

Side 337. *Indbyggertallet i Charlotte Amalia:* Bergsøe s. 603.

Side 337. *Byggeskik i Charlotte Amalia:* Ældre Nord. Architektur, VI, Dansk Vestindien af Tyge Hvass (Kbh. 1925), s. 8–11. *Branden 1825:* ind. resol. 22/7 1828 og 30/7 s. aa.

Side 338. *Branden 1832:* smst. 15/3 1832. *Orkanen 1819:* smst. 19/12 1819. *Wachs:* smst. 2/9 1826.

Side 338. *Kommissionen af 1823:* smst. 7/5 og 29/11 1823. *Billes skrift:* oversættelse af Billes „Oplysende Brev til Borgerraadet paa St.Croix" dat. 1/12 1822. komm.pap. (i pk. „ujourn.sager Vestindien vedk. 1771–1859"). *Om Steen Bille:* se Dansk Biografisk Leksikon. Det var ham, der anskaffede „Caledonia". *Betænkning 6/4 1825:* komm.forest. om betænkningen 25/5 1825, forord. s. d. komm.pap. i „ujourn.sager Vestind. vedk. 1771–1859" jfr. ind. resol. 25/3 1825.

Side 340. *Planterdeputationens anmodning:* smst. 12/6 1820 paa forestilling afgivet af et fællesudv. af generaltoldk., finansdep., dir. f. statsg. og DKanc., der i de følgende aar fungerer som krisekommission (jfr. v.j. 1820 nr. 178–179).

Side 340. *Betalingshenstand:* ind. resol. 10/4 1820.

Side 340. *Fortrinsret for fordringer paa plantageprovisioner:* ind. resol. 8/5 1823 (heri kommissionsbet.).

Side 341. *Bureaubeviser:* Erichson, anf. skr.

Side 342. *Sukkerudførselstilladelse til U.S.A.:* ind. resol. 30/5 1823. Tilsvarende ophævedes ved plakat af 8/5 1825 udførselstolden paa de provisioner, der kom fra Danmark (Willerslev, anf. skr. s. 150).

Side 342. *Raasukkerpriser i England:* Willerslev, tabel 62 og 70. *Nedsættelse af transitafgifter:* fr. 13/6 1818, Willerslev, s. 147f. *Eksportpræmier:* smst. s. 152f.

Side 342. *Københavns andel i monarkiets import:* Willerslev s. 151, 152, tabel 65.

Side 343. *Frigivelse af handelen paa St.Croix:* Rubin: Frederik den Sjettes Tid (Kbh. 1895), s. 405–408, jfr. ind. resol. 29/5 1833. Det var Jacob Holm, der henledte gross. soc. kom.s opmærksomhed paa, hvad der var i gære, Schovelin: Fra Kongegunst til Selvstyre (Kbh. 1917), s. 490. *Referat af societetets skrivelse:* Schovelin: s. 492f. og 494–496.

Side 343. *De københavnske handelshuses tilgodehavender afskrives:* Erichson, anf. skr.

Side 344. *Toldremissionerne 1842 og 1844:* Vibæk: Den danske Handels Historie (Kbh. 1932–38), s. 347–350 og Willerslev: Remissionen af 14. April 1842 og 27. Marts 1844, Studie i dansk oversøisk Handel, Nationaløk. Tidsskr., 4. hefte (1945) s. 141–181.

Side 344. *Sukkerproduktionen:* Erichson, anf. skr.

Side 345. *Tilbagegangen i det dyrkede areal:* Sveistrups tabel 22 forekommer ikke videre overbevisende, da man bl.a. ikke ved, hvor mange af agrene i sukkerdyrkning der laa brak, anf. skr. s. 75, jfr. note 2, s. 74; smst. tabel 23, s. 76. *Tilbagegang i sukkerareal:* smst. tabel 9, s. 23.

Side 345. *Tabellen* er udarbejdet paa grundlag af Sveistrup, anf. skr. tabel 17 sammenholdt med „Agricultural Reporter", 1851, smst s. 69.

Side 346. *Den kgl. gæld:* M.L.Nathanson, Danm. Nat. og Statshush., anden udg. (Kbh. 1844), s. 576, afskrivningsbeløbet angives her til 1,1 mill. rbd, men angaar 1835. *Taksationen 1847:* Bergsøe, III. bd., s. 664.

Side 347. *Den enkelte plantnings varighed:* Sveistrup, s. 76, tabel 23. *Udstrækning af høstperiode:* Bergsøe s. 648. *Øksneholdet:* Sveistrup, tabel 11, s. 26. *Den første dampmølle:* Bergsøe s. 654 og fodnote.

Side 347. *Bergsøes tabeller:* anf. skr. s. 600, 603 og 614, note. *Befolkningstæthed:* Sveistrup, anf. skr. tabel 2, s. 14.

Side 348. *Betragtninger om virkningen af slavehandelens ophævelse* s. 259 ff. og 339. *Kønsfordeling:* Bergsøe, anf. skr. s. 600.

Side 348. *Rømninger:* ind. resol. 12/7 1843 og 29/1 1845, pressens behandling af sagen, Scholten s. 156. *Ægteskabsforbindelser:* Bergsøe, s. 601.

Side 349. *Scholtens forslag om slavepriser ved emancipation:* Scholten s. 162.

Side 349. *Amortisationstid for negre:* ind. resol. 8/5 1822.

Side 349. *Bedre negerhuse:* Bergsøe, anf. skr. s. 647.

Side 350. *Absentskatten:* s. 231 ff. *Skatteprocenten 1823:* kommissionens papirer, jfr. note til s. 338.

Side 350. *De kgl. indtægter:* Erichson, Nathanson, anf. skr. s. 844. og Bergsøe, anf. skr. s. 697.

KREOLSK BIBLIOGRAFI

DEN DANSKE GRUPPE

Kreool A,B,Buk, door J.C.Kingo, St.Thomas na Amerika, d. 9 Julii 1770 (Di ka druk na Mester Daniel Thibout na St.Croix), u.St. (Christianssted 1770).

Creool A B Buk voor die Deen Mission na Westindien ka skrief door Erich Røring Wold, Catechet na St.Jans u.st. (København 1770).

Dr Marten Luther sie klein Katechismus ka set ower na die Creol Tael, van J.J. Prætorius, Miss.ord. na St.Thomas en St.Jan in Amerika (København 1770). (Findes ikke paa det KglB. og eksisterer sandsynligvis næppe mere).

Samme, anden udgave (Kopenhagen 1827).

Samme, tredie udgave (Kopenhagen 1834).

De to sidste (og muligvis ogsaa den første) har medindbundet, men med egen paginering:

Evangelis kristelik Leering-Buk tot Gebryk na die Onderwies van die Katechesan sender na die Deen Mission in Amerika, ka skriev van J.J.Prætorius.

Creool Psalm-Buk voor die Deen Mission na Westindien, u. st. (København) 1770.

Creol Psalm-Buk of en Vergaedering van ouwe en nywe Psalmen na Creol-Spraek (Kopenh. 1799).

Samme (1823).

Samme (1827) (J.J.Prætorius).

Grammatica over det Creolske Sprog, som bruges paa de trende Eilande, St.Croix, St.Thomas og St.Jans i Amerika. Sammenskrevet og opsat af en paa St.Thomas Indfød Mand (J.M. Magens). Dedikation til Otto Thott (København 1770).

Fortryk af Matthæus Evangeliums første Ark, u.st. (København u.a.). Med følgende paategning i det kgl. bibl.s eksemplar: „de første ark af det nye testamentes oversættelse i det creolske for de kgl. danske øer i Vestindien; men da den befandtes at være mere hollandsk, blev ej videre deraf trykt".

Fortryk af Matthæus Evangeliums første Ark, u.st. (København) u.a. (1779). Med følgende paategning i det kgl. bibl.s eksemplar: „de første ark af det creolske nye testamente, trykt 1779, hvoraf intet videre udkom, siden oversættelsen var mest hollandsk".

Die Nywe Testament van ons Heer Jesus Christus ka set over in die Creols Tael en ka giev na die Ligt tot Dienst van die Deen Mission in America (Copenhagen 1781, oversat af J.M. Magens).

Samme, Die tweede Edition (Copenhagen 1818, i modsætning til den første udgave findes her kun den kreolske fortale. Udstyrelsen er langt jævnere end ved den pragtfulde førsteudgave).

Brudstykke af en oprørssang findes trykt i J.C. Schmidts artikel i Samleren, 1.aarg., 2.bd., s. 233 (København 1788).

Manuskript:

Vestindisk Glossarium, rigsarkivet, MS. Andre Videnskaber nr. 66, angives af L.Koch som værende forfattet af J.C. Kingo.

Einige Notizen uber die Kreolensprache der Dänish-Westindischen Inseln, von Dr. E. Pontoppidan, Zeitschrift für Ethnologie XIII, 1881, s. 135–138.

DEN TYSKE GRUPPE

Zinzendorffs tale (1739) trykt i „Büdingische Sammlung einiger in die Kirchen-Historie einschlagender sonderlich neuerer Schriften", IV stk. (Leipzig 1741), s. 453–457.

Negrenes brev til Christian VI, sst. s. 483 ff.

Marottas brev til Sofie Magdalene, sst. s. 486 f., brevet er skrevet paa et negersprog og oversat til kreolsk.

De 3 ovenanførte dokumenter, alle fra 1739 og uden tvivl de ældste trykte, er ikke kendt af Hesseling (D.C. Hesseling: Het Negerhollands der deense Antillen. Leiden 1905). De ligger altsaa 25 aar før den første del af den øvrige litteratur og repræsenterer et meget tidligere udviklingstrin.

En (lille) bog med *liturgien og ritualet for daab og nadver samt enkelte salmer* angives af Oldendorp (II, s. 914) at være trykt i 1761. Da han andetsteds, s. 971, omtaler nedennævnte bog som den første kreolske salmebog, og da den intetsteds findes, mener Hesseling, anf. værk s. 43, at det muligvis drejer sig om en erindringsforskydning hos Oldendorp.

Gebeden en Liederen voor die swart Broeder-Gemeenten van St. Thomas (u. st. 1765).

Trosartiklerne findes trykt som sprogprøver hos Oldendorp, I, s. 434–436. (Oldendorps bog er efter hans død udgivet 1777, men formentlig nedskrevet i forbindelse med hans besøg paa øerne 1767–68).

Psalmboek voor die Neger-Gemeenten van St.Thomas, St.Croix en St.Jan (Barby 1774).

Samme, tweede Uitgaf (Barby 1784). Den er „forbedret", dvs der er optaget endnu flere hollandske ord (Hesseling s. 44), men den er ogsaa forøget.

Die Hoofd-Inhoud van die Leering van Jesus Christus voor die Neger-Gemeente van die Broeerkerk (Barby 1785) (trosartiklerne er i samme oversættelse som hos Oldendorp).

Die Nieuwe Testament na Creol Taal (Barby 1802).

A.B.C. Boekje voor die Negerkinders na St.Thomas, St.Croix en St.Jan (Barby 1800).

Manuskript:

Grammatik der Creol-Sprache in West-Indien, anonym, u.a., men formentlig fra begyndelsen af det 19. aarh. (Hesseling s. 45), opbevares i bibl. i Herrnhut, nuværende skæbne ukendt.

DANSK VESTINDIEN
1848–1880

POLITISKE BRYDNINGER OG SOCIAL URO

EFTER FRIGØRELSEN
Side 353–365

Det vigtigste kildemateriale til belysning af udviklingen i Dansk Vestindien 1848–80 findes i finansministeriets vestindiske kontor (RA). Ved siden af de lange rækker forestillings- og resolutionsprotokoller, journaler og kopibøger omfatter arkivet en stor mængde udskilte journalsager, af hvilke de væsentligste er benyttet ved udarbejdelsen af dette og de følgende fem kapitler. „Departementstidende" (DepT) fra de første aar efter emancipationen indeholder ikke blot love og anordninger for de dansk-vestindiske øer, men tillige udførlige meddelelser om forholdene i kolonien, for størstedelen uddrag af guvernørens rapporter til moderlandet. Den politiske og sociale islæt i disse rapporter ophører dog efterhaanden, og tilbage bliver praktisk talt kun oplysninger om embedsudnævnelser, høstudsigter og sundhedstilstande. Øernes aviser, „Sanct Thomæ Tidende" (fra 1873 „St. Thomas Times") og „St. Croix Avis", giver visse bidrag til belysning af forholdene, og det samme gælder en række skrifter, der vil findes omtalt i tekst eller noter. Interessante detailoplysninger giver A. F. Kriegers Dagbøger 1848–80, se 8. bd., 2. del (1943), sagregistret s. 331 f.

Øernes historie i perioden 1848–80 er tidligere skildret i Kay Larsen: Dansk Vestindien 1666–1917 (1928), s. 268–315. Kay Larsen har megen sans for de mere dramatiske begivenheder, mens de spredte oplysninger om økonomiske, sociale og politiske forhold er sparsomme og af noget tilfældig karakter. Værket „De danske Atlanterhavsøer" (1904–1908), afsnit IV, s. 567–864, omhandler Dansk Vestindien, om end fortrinsvis i en senere periode. Ganske kortfattet skildres periodens historie i Sophie Petersens „Danmarks gamle Tropekolonier" (1946). Af udenlandske værker, der behandler de dansk-vestindiske koloniers forhold, kan fremhæves Rolf Berger: Die Inseln St. Thomas und St. Croix (Hamburg, 1934), L. K. Zabriskie: The Virgin Islands of the United States of America (New York og London, 1918) samt specielt vedrørende øsalgsforsøgets historie Charles C. Tansill: The Purchase of the Danish West Indies (Baltimore, 1932).

Side 353. *von Scholtens proklamation* af 3. juli 1848, se H. Lawaetz: Peter von Scholten (1940), s. 184.
Side 354. *Det kgl. aabne brev af 22. sept. 1848:* DepT 1848, s. 837 f.
Side 355. *Planternes adresser til kongen:* DepT 1848, s. 418 f.
Side 356. *Arbejdsregulativerne af 29. juli 1848:* Kay Larsens anf. værk, s. 271. F. E. Elberling: De dansk-vestindiske Øer og deres Bestyrelse (1862), s. 30.
Side 357 ff. *Arbejdsanordningen af 26. januar 1849:* DepT 1849, s. 298 f., 301–07. F. E. Elberling, anf. skrift, s. 26 ff.
Side 359. *Uroen blandt negrene:* DepT 1849, s. 705 f. og 805.
Side 359. *Portugisiske arbejdere i Dansk Vestindien* omtales i guvernør P. Hansens rapporter fra slutningen af 1849, jfr. DepT 1850, s. 17.
Side 360. *Storbesidderne og arbejdsregulativerne:* prokurator N. A. Bahneberg i „Fædrelandet" 1849, nr. 127; artikel sammesteds nr. 149. Elberling, anf. st., s. 31 f.
Side 360. *Rigsdagen om arbejdsforholdene* i Dansk Vestindien. RT 1850, folketinget, sp. 813–24.
Side 361. *The Anti-Slavery Society:* rapporten om tilstandene efter emancipationen her gengivet efter Elberling, anf. st., s. 32 f.
Side 361. *Den engelske præsts udsagn,* se Elberling, s. 34 f.
Side 362 ff. *Erstatningsspørgsmålet:* Diverse vestindiske journalsager; pk. vedrørende kolonialraadets 1. session (1852); RT 1851/52, folketinget, sp. 4159–95; DepT 1852, s. 137 ff. og 279 ff.

EMBEDSSTYRE OG FOLKEREPRÆSENTATION KOLONIALLOVENE AF 1852 OG 1863
Side 366–387

Hovedkilder til dette kapitel er „Departementstidende" og en række udskilte journalsager fra FM. vestind. ktr., navnlig to pakker vedrørende kolonialloven af 26. marts 1852, samt en pk. dokumenter ang. kolonialraadets deling 1862, kolonialloven af 27. novbr. 1863 og senere betænkninger over konstitutionsspørgsmaalet. Kay Larsen omtaler de to koloniallove (Dansk Vestindien, s. 273 ff. og 284), men savner nærmere oplysning om deres tilblivelse og de senere bestræbelser for en forfatningsrevision paa øerne. Af de samtidige skrifter, der tager kolonistyrets problemer op til kritisk overvejelse, maa foruden F. E. Elberlings ovenfor nævnte „De dansk-vestindiske Øer og deres Bestyrelse" nævnes H. L. Arnesen: Aabent Brev til Herr Finantsminister Fenger om de dansk-vestindiske Øers Anliggender (1862), Spectator (Fr. C. Krebs): Vore vestindiske Øer (1862), samt P. Andræ: De dansk-vestindiske Øer, nærmest med Hensyn til deres nuværende politiske og finantsielle Forhold (1875).

Side 366. *Handelsministeriets instrukser* for etatsraad P. Hansen: DepT 1848, s. 841 ff.
Side 366 f. *Guvernørens stilling:* kolonialsekretær F. E. Elberlings anf. skrift, s. 5–15.
Side 367. *Forarbejderne til kolonialloven af 1852* i pk. „Kolonialloven" I–II; Elberling, anf. st., s. 15 ff.
Side 368. *Danmarks og andre staters vestindiske styre,* se i pk. vedrørende kolonialloven navnlig guvernør P. Hansens indberetning af 11. august 1849, C. F. Kuntzens skrivelse af 21. juni s. a. og N. Fugls skr. af 27. september 1851; endvidere det s. 369 omtalte indsamlede materiale.
Side 369. *A. F. Kriegers synspunkter:* RT 1851/52, folketinget, sp. 4512 f. og 4868 ff.; marineminister *van Dockums opfattelse:* bemærkninger 4. maj 1851 til det oprindelige udkast, pk. vedkommende kolonialloven 1852.
Side 370. *Prokurator N. A. Bahnebergs forslag* og guvernørens stilling til dette: DepT 1851, s. 1080 ff.
Side 371 f. *Landstingsudvalgets betænkning ang. kolonialloven:* RT 1851/52, landstinget, sp. 482–503.
Side 372. *Forhandlingerne om kolonialloven:* RT 1851/52, landstinget, sp. 1404–1539, 1738–1944 og 2559–94; folketinget, sp. 4502–13, 4868–75 og 5048.
Side 372 ff. *Kolonialloven af 26. marts 1852* i DepT 1852, s. 350–56.
Side 375. *De offentlige bygninger:* til de anselige dimensioner svarede dog ikke altid nogen praktisk indretning eller den fornødne vedligeholdelse, se nedenfor s. 421.
Side 375 f. *Administrationens forhold* belyses ogsaa gennem forhandlinger i kolonialraadet. Foruden de trykte findes der en del haandskrevne referater i pk. vedrørende kolonialloven af 1863.
Side 378. *Delingen i to kolonialraad:* DepT 1863, s. 894 ff. og diverse papirer i pk. vedr. kolonialloven af 1863.

Side 378. *Borgerraadene*, se udskilte journalsager, pk. „Den vestindiske borgerraadsinstitution".

Side 379f. *Forhandlingerne om kolonialraadets deling*, RT 1862/63, folketinget, sp. 499–515 og 2540–76; rigsraadet, sp. 386–412, 527–43 og 1233f.

Side 380f. *Guvernør Birchs og kolonialraadenes stilling* til den nye koloniallov belyses gennem utrykte referater af møder og komitébetænkninger i pk. vedr. kolonialloven af 1863.

Side 382ff. *Kolonialloven af 27. november 1863:* DepT 1863, s. 805–25, 887–901, 921–32, 985–99.

Side 384. *St.Thomas-adressen* af 11. juli 1870: P. Andræ: De dansk-vestindiske Øer, s. 10ff.

Side 384f. *Udgifter til militæret og embedsvæsenet*, smlgn. nedenfor s. 419ff.

Side 386. *P. Andræ om koloniallovsrevisionen:* hans anf. skrift, s. 23f., jfr. 5f.

Side 386. *Udvalgsbetænkningen* af 24. november 1873 om en „konstitutionslov" for St.Thomas og St. Jan: pk. vedrørende kolonialloven af 1863. *Guvernør Gardes redegørelse* af 28. september 1874, sammesteds.

Side 387. *Ophævelsen af præsidentskabet:* guvernør Gardes forslag af 15. januar 1879 i udskilte journalsager, pk. „Overbestyrelsen for de dansk-vestindiske øer".

ST. THOMAS I DET STORPOLITISKE SPIL

Side 388–400

Øsalgenes historie har ikke fra dansk side været genstand for dybtgaaende undersøgelser. Derimod har amerikaneren Charles Callon Tansill i 1932 udgivet „The Purchase of the Danish West Indies" (citeret Tansill) som et led i studier over de Forenede Staters udenrigspolitik. Undersøgelsen bygger navnlig paa diplomatiske aktstykker fra Washington og København, men Tansill citerer ogsaa trykte kilder, især udenrigspolitiske publikationer, dagblade og tidsskrifter.

De danske kilder til det første salgsforsøgs historie maa navnlig søges i udenrigsministeriets arkiver. Sager vedrørende øsalgene og en række andre forhold er udskilt i 5 pakker, betegnet „De vestindiske øer", hvoraf 1 indeholder aktstykker fra perioden 1865—71 i 6 charteques betegnet „8 M 1. De dansk vestindiske øer. Forhandlinger om salg til USA. Pk. I–VI". Hovedkilden er dog et læg i samme pakke: „Diplomatiske aktstykker, tilstillede folketinget og landstinget, vedkommende afstaaelsen af St.Thomas og St.Jan til de forenede Nordamerikanske Fristater". Det indeholder i afskrift 73 indberetninger, instruktioner m. v., overvejende rapporter fra W. Raasløff og F. Bille; i nogle tilfælde findes de originale aktstykker i de nævnte charteques.

Side 388f. *Rigsdagsdebatten om dansk kolonistyre*, februar 1852: RT 1851/52, folketinget, sp. 4028–67, 4187ff.; professor Wilkens' udtalelser sp. 4036, Orla Lehmanns sp. 4188f. refererer bl. a. Tschernings ikke direkte udtalte opfattelse.

Side 389. *William Henry Seward* (1801–72), se Encyclopedia Britannica, bd. 20, s. 404f.

Side 389. *Nytaarstaflet i Det hvide Hus 1865:* Tansill, s. 8f.; Raasløffs beretning, afskrift nr. 1 i de ovenfor omtalte diplomatiske aktstykker etc.

Side 390. *Den danske regerings stilling til øsalget:* anf. pk. og læg, afskrift nr. 2, 24. februar 1865.

Side 390. *P. Vedels instrukser til Raasløff:* anf. pk. og læg, afskrift nr. 16, 2. december 1865.

Side 391. *Raasløffs samtale med Seward i januar 1866:* anf. st., afskrift nr. 20; jfr. Tansill, s. 20f.

Side 392. *Sewards og de amerikanske eksperters vurdering af øerne:* Tansill, s. 38f.; i udenrigsmin. arkiv, pk. „De vestindiske øer" 1, findes i et særligt læg Sewards brev til Raasløff 17. juli 1866.

Side 392f. *Storpolitiske vanskeligheder* i foraaret 1867: Tansill, s. 48ff.

Side 393. *Det danske krav om folkeafstemning paa øerne:* Tansill, s. 58–75. Jfr. diplomat. aktstykker etc., afskrift nr. 29, UM. forest. af 15. oktober 1867.

Side 394. *Den franske genindløsningsret til St.Croix:* udenrigsmin. arkiv, pk. (charteque) VI i den anførte pakke, „De vestindiske øer" 1, indeholder C. F. Wegeners redegørelse, paabegyndt 14. april 1866, og meddelelser om det franske afkald paa indløsningsretten 4. august 1868, jfr. Tansill, s. 103.

Side 394. *Salgskonventionen af 24. oktober 1867:* anf. læg, diplomatiske aktstykker, nr. 30.

Side 394. *Den kgl. proklamation:* Om stemningen paa øerne i den følgende tid oplyser en række indlæg i „St.Thomæ Tidende" og „St.Croix Avis".

Side 394f. *Seward og salgstraktaten:* Tansill, s. 78f.

Side 395. *Den danske presse om øsalget:* „Fædrelandet" var allerede i august 1867 *for* salg, jfr. Kriegers Dagbøger IV, s. 100f., men „Dagbladet" *imod*; „Berlingske Tidende" indeholdt artikler om Dansk Vestindien 16. november samt 10., 16. og 18. december 1867.

Side 396. *Naturkatastrofen i november 1867*, se nedenfor s. 405f.

Side 396. *Handelsprivilegierne paa St.Thomas:* Tansill, s. 84ff.

Side 397. *Rigsdagen om øsalget:* RT 1867/68, folketingets forhandlinger januar 1868, sp. 1063ff.

Side 398. *Salgsmodstanderne i kongressen:* Tansill, s. 104f., konseilspræsident C. E. Frijs' brev til F. Bille 9. juli 1868, diplomat. aktstykker etc., nr. 38.

Side 398. *Raasløff i Washington:* Tansill, s. 114ff.

Side 399. *Raasløffs erkendelse af nederlaget:* RT 1869/70, folketinget, sp. 5959–64.

Side 399f. *Aarsager til øsalgsfiaskoen:* Tansill, s. 137–153 og 184ff. (Raasløffs redegørelse), smlgn. udenrigsmin. arkiv, „De vestindiske øer" 1, pk. V (dette charteque indeholder breve og bladudklip frem til 1891).

Side 400. *Rygter om nye salgsforsøg:* Tansill, s. 158ff., 167f., 176ff. og 181f.

NATUR OG FOLK ØKONOMISK OG KULTUREL UDVIKLING

Side 401–430

Kildematerialet til dette afsnit er meget omfattende og forskelligartet. Af arkivalierne fra finansministeriets vestindiske kontor er navnlig benyttet et stort antal udskilte journalsager; ogsaa plantage-matrikler fra diverse aar kan anføres. Af trykte kilder maa fremhæves: „De danske Atlanterhavsøer", afsnit IV: Dansk Vestindien (1908), A. F. Bergsøe: Den danske Stats Statistik, 4. bind (1853), s. 557–711, og fra senere perioder befolkningsstatistikken i Statistiske Meddelelser samt afsnit i V. Falbe-Hansen og Scharling: Danmarks Statistik, bd. I, III og IV (1885–91). Endvidere P. P. Sveistrup: Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie (1942); P. P. Sveistrup og Rich. Willerslev: Den danske Sukkerhandels og Sukkerproduktions Historie (1945). Til belysning af finansielle, politiske og kulturelle forhold tjener navnlig P. Andræs tidligere nævnte bog fra 1875 samt af senere publikationer Henrik Cavling: Det danske Vestindien (1894), hvor journalistens iagttagelses- og indfølingsevne dog er mere indlysende end hans erhvervede viden. Præget af embedsmandens erfaringer og indstilling er derimod H. M. W. Fischers „Om dansk Vestindien" (1896).

Side 401ff. *Den rejsendes indtryk af St.Croix:* P. Andræ: De dansk-vestindiske Øer (1875), s. 108ff. og 115ff.; Spectator (Fr. C. Krebs): Vore vestindiske Øer (1862), s. 5f.

Side 403. *David D. Porter om St.Thomas*, citeres her efter „Berlingske Tidende" for 6. januar 1868.

Side 404. *Det ukuelige St.Thomas:* Luther K. Zabriskie: The Virgin Islands, s. 13f.

Side 404f. *Udbedringen af St.Thomas havn:* FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „St.Thomas havn" I.

Side 405f. *Orkaner og jordskælv:* pk. „Orkansager" (FM. vestind. ktr., udskilte journalsager); liste over skibstab i „St.Croix Avis" 8. november 1867; beretninger om jordskælv i „Fædrelandet" 25. januar og 2. februar 1868.

Side 407. *Folketællingerne:* A. F. Bergsøes anf. værk, 4. bind, s. 599–610 (1850); Statist. Meddelelser 1. række, 5. bind, 1. hefte (1855), 2. rk., 4. bd., 4. hft. (1860) og 3. rk., 6. bd., 3. hft. (1860–80).

Side 408f. *Race og nationalitet:* A. F. Bergsøe, anf. st., s. 610f.; pk. vedrørende kolonialloven af 1852.

Side 409f. *Sukkerdyrkning og kvægavl:* Bergsøe, anf. st., s. 624–52 (plantagerne omkring 1850).

Side 410. *Landbrugsarealet paa St.Croix:* plantage-matriklerne fra 1848 og 1878.

Side 410. *Prøvepløjninger* (konkurrencer): DepT 1850, s. 634, 780 og 1270, samt 1852, s. 14 og 195.

Side 411. *Dampmøller*, se Sveistrup: Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie, s. 36f.; H.L.Arnesens anf. skrift, s. 19; diverse oplysninger i plantage-matriklerne.

Side 411f. *Værkerne paa „Work & Rest":* kolonialkontorets udskilte journalsager vedr. „Plantager, bortforpagtede eller under administration af gældslikvidationsfonden".

Side 412f. *Tekniske fremskridt; fællessukkerkogeriet:* Sveistrup, anf. st., s. 36–40; udskilte journalsager, pk. „St.Croix Fællessukkerkogerier".

Side 413. *Sukkerproduktionen og den danske import:* tallene paa grundlag af aarlige meddelelser i „Departementstidende" samt tabeller i Rolf Bergers „Die Inseln St.Thomas und St.Croix" og Sveistrup og Willerslevs ovenfor anf. værk.

Side 413f. *Sukkertolden:* Sveistrup og Willerslev, anf. st., s. 173f.; „Akter benyttede til forarbejder til lov af 4. juli 1863", 1. A og C (meddelt mig af lektor Kjeld Winding).

Side 414. *Kvægplantager:* Sveistrup: Bidrag til de tidligere dansk-vestind. Øers økon. Historie, s. 25f.; St.Croix kolonialraads forhandlinger 1862, s. CLXXV.

Side 414. *Plantagernes værdi og kreditforhold:* Bergsøe, anf. st., s. 636, 3. note; „Berlingske Tidende" 1. februar 1871; Sveistrup: Bidrag etc., s. 70, tabel 19; tidligere anf. pk. vedrørende plantager under statsadministration.

Side 415f. *Handelen paa St.Thomas:* Bergsøe, anf. st., s. 667ff., 679; FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „Den direkte oversøiske handel 1844–54"; P.Andræ, anf. st., s. 85–94; Rolf Berger: Die Inseln etc., s. 51f. og 54.

Side 416f. *Skibsfarten, dampskibslinier:* Rolf Berger, anf. st., s. 45–48 samt bilag (tabeller); P.Andræ: De dansk-vestindiske Øer, s. 96ff. Kolonialkontoret, pk. „Diverse vedrørende dampskibsforbindelser, told o. lign." – Jens Vibæk: Royal Mail og St. Thomas, Handels- og Søfartsmuseets aarbog 1949, s. 81–107.

Side 418. *Under krigssituationer:* Udenrigsmin.arkiv, pk. „De vestindiske øer", 2; FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „Krig og krigsforhold" I–II.

Side 418ff. *De vestindiske kolonialbudgetter*, meddelt i „Departementstidende" indtil 1870, derefter i „Ministerialtidende"; div. udskilte journalsager vedrørende kommunal beskatning, militærudgifter, offentlige bygninger paa St.Thomas, postvæsen, telegraf- og telefonanlæg m. v.

Side 422. *Sundhedsvæsenet*, jfr. ovenfor s. 408: meddelelser i DepT; FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pkr. vedr. sundhedsvæsen, karantæne, læger m. v.; Fischer: Om dansk Vestindien, s. 25 og 27ff.

Side 423ff. *Kirkelige forhold:* H. Lawaetz i „De danske Atlanterhavsøer" IV, s. 739ff.; Bergsøe, anf. værk, 4. bind, s. 706f.; Statist. Meddelelser, 3. rk., 6. bd., 3. hft., s. 189—92; pk. vedrørende kolonialloven af 1863; kirkebøger fra de danske kirker i Frederikssted og Christianssted (LA. for Sjælland etc.).

Side 425ff. *Skolevæsenet:* Bergsøe, anf. st., s. 702–06; „De danske Atlanterhavsøer" IV, s. 744ff.; FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „Skolevæsenet" (skolereformerne, oplysninger om de enkelte skoler). Emnet blev ofte debatteret i kolonialraadene.

Side 428. *Manassa Christian:* brev fra F.Bille til kolonialdirektør M.Levy, dat. 13. december 1871 (?) i uordnet pk. breve fra koloniembedsmænd (FM. vestind. ktr.).

Side 428f. *Kulturlivet* er væsentlig belyst ved træk fra P.Andræs, Henrik Cavlings og F.E.Elberlings bøger samt vestindiske aviser, jfr. ovenfor s. 422f.

LANDARBEJDERFORHOLD

Side 431–450

Hovedkilden er pk. „Arbejderforhold paa de dansk-vestindiske øer" (FM., det vestind. ktr., udskilte journalsager); den indeholder oplysninger indsamlet af de forskellige kommissioner vedrørende arbejdsforhold, navnlig en revision af arbejdsregulativerne. Guvernørernes indberetninger og kolonialraadets forhandlinger belyser ofte landarbejderproblemerne, hvis økonomiske og sociale betydning ogsaa vurderes i flertallet af de tidligere anførte skrifter om Dansk Vestindien.

Side 431. *Landarbejderforhold 1849–50*, jfr. ovenfor s. 353–65: DepT 1849, s. 375, 530, 706, 805, 854 og 937, endvidere 1850, s. 193, 481.

Side 431. *Allowance-systemet:* DepT 1849, s. 301, og 1850, s. 1443ff.

Side 432. *Nedgangen i antallet af landarbejdere:* den ovenfor anførte pk. vedrørende vestindiske arbejderforhold.

Side 432. *Kolonialraadets flertalsindstilling:* Kolonialraadets forhandlinger 1852, afsnit nr. 8, s. 44–54.

Side 433. *Lægetilsyn paa plantagerne*, jfr. nedenfor s. 448; kolonialraadets forhandlinger 1852, nr. 8, s. 59.

Side 433f. *Plantagenegrenes boligforhold, husdyrhold m. v.:* Spectator (Fr.C.Krebs): Vore vestindiske Øer, s. 48f. H.L.Arnesen: Aabent Brev etc., s. 11f.

Side 435. *Negerens naturel:* Spectator, anf. skrift, s. 79. Den i anledning af negeroprøret 1878 nedsatte kommissions betænkning, s. 23f. (FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „Kommission og oprør").

Side 436. *Forholdet mellem plantere og landarbejdere* (de ændrede besiddelsesforholds indvirkning): anf. betænkning i pk. „Kommission og oprør", s. 7ff.

Side 436. *Tyendeloven af 18. august 1853:* DepT 1854, 280ff.

Side 437. *Arbejdskontrakten:* H.L.Arnesens skrivelse af 8. oktober 1856 blandt sager til oplysning om ændringer i arbejdsforholdene 1849–56, pk. „Arbejderforhold paa de dansk-vestindiske Øer".

Side 438. *A.F.Tscherning om plantage-udstykning:* RT 1852, folketinget, sp. 4502f.

Side 438. *Kolonialraadet om daglejere:* Kolonialraadets forhandlinger 1852, nr. 8, s. 49.

Side 438ff. *Porterssystemet:* talrige eksempler i pk. „Arbejderforhold"; redegørelse i den ovennævnte kommissionsberetning, s. 16–20 (pk. „Kommission og oprør").

Side 440ff. *Akkordarbejde* (task-work), se pk. vedrørende arbejderforhold, navnlig de deri omtalte domme.

Side 442ff. *Immigrationen:* pk. „Arbejderforhold" og kolonialraadets forhandlinger 1862.

Side 444ff. *Arbejdskommissionen af 6. oktober 1871:* den udførlige trykte beretning om kommissionens overvejelser og forslag behandler alle landarbejderproblemer af betydning og giver et vigtigt bidrag til forstaaelse af, at forudsætningerne for en negerrejsning var til stede.

Side 449f. *Forhold, der satte ondt blod*, jfr. kommissionen af 28. december 1878, betænkningens s. 10ff. (pk. „Kommission og oprør").

Side 450. *Frygten for negeroprør:* H.L.Arnesen i sit ovenfor anførte skrift, s. 9 og 12f.

OKTOBERNEGRENES OPRØR

Side 451–465

De vigtigste aktstykker til oplysning om begivenhederne paa St.Croix 1.–5. oktober 1878 har man i FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „Kommission og oprør" (der ogsaa indeholder opgørelser over ødelæggelserne) og forhørsprotokollerne sammesteds. Paa grundlag af de talrige foreliggende efterretninger blev der senere givet en fortrolig fremstilling af militærets, politiets og de frivilliges anvendelse til at dæmpe negeroprøret paa St.Croix, dateret 2. november 1883. Denne fremstilling, der fortrinsvis bygger paa meddelelser fra politimester Rübner Petersen, guvernør Garde og de militære ledere, maa dog sammenholdes med oplysninger fra forhørsprotokollerne. Selve oprøret er tidligere skildret af Kay Larsen i „Dansk Vestindien 1866–1917", s. 304–11.

Side 451. *Oprørets udbrud:* Rübner Petersens trykte redegørelse, anf. pk. „Kommission og oprør", og vidneudsagn under forhørene, jfr. nedenfor s. 457f.

Side 454f. *Episoden ved „Morningstar" og retræten fra Kingshill:* den fortrolige fremstilling, s. 46ff., fremhæver savnet af sikre efterretninger som den egentlige aarsag til militærets defensive holdning; jfr. nedenfor s. 462.

Side 456f. *Standrettens domme* findes i en særlig protokol med kortfattede oplysninger om de dødsdømte.

Side 457–462. *Negrenes holdning under oprøret* er skildret paa grundlag af samtlige forhørsprotokoller (med vedlagte løse blade).

Side 462. *Hvide mænds voldshandlinger mod negre*, efter at oprøret var slaaet ned. Om guvernør Gardes ansvar hed det i finansministeriets resolution af 11. februar 1881: „Guvernøren formente vel, at han i den dengang bestaaende belejringstilstand har havt formel hjemmel til at undlade forfølgningen af disse sager; men foruden at denne formening i hvert fald er uden indflydelse paa spørgsmaalet om den rette benyttelse af guvernørens formentlige myndighed under belejringstilstanden, kunne den i hvert fald ikke tjene til undskyldning for, at ministeriet først efter omtrent halvandet aars forløb .... overhovedet fik nogen meddelelse om det passerede ..." Ministeriet maatte lade sagen hvile, da guvernøren, præsidenten, overdommeren og politimestrene paa St.Croix samstemmede i, at en genoptagelse af disse sager let kunne give anledning til nye uroligheder paa øen (skrivelser i denne sag, se FM. vestind. ktr., udskilte journalsager, pk. „Guvernøren").

Side 463. *De dybere liggende aarsager:* skrivelser udvekslet mellem guvernøren og præsidentskabet november 1878–januar 1879 (pk. „Kommission og oprør").

Side 464. *Planternes protest* (henvendelsen til den britiske vicekonsul) spillede en vis rolle under rigsdagsdebatter om emnet, se saaledes RT 1878/79, folketinget, sp. 3484 (Hørup) og 3492f. (C. St. A. Bille).

Side 465. *Rigsdagen og skadeserstatningerne:* RT 1878/79, folketinget, sp. 2277, 3483–3511 og 3594; finansudvalgets betænkning af 24. maj 1879, tillæg B, sp. 956ff.

DANSK VESTINDIEN

1880–1917

REFORMFORSØG OG SALGSFORHANDLINGER

REFORMER EFTER OPRØRET

Side 469–480

Side 469. *Betænkning:* Betænkning afgivet til Finantsministeriet af den i Anledn. af Oprøret paa St.Croix i Okt. 1878 udnævnte Kongelige Commission. Trykt som Manuscript 1879.

Side 470. *Kolonialkassernes underskud:* Rigsdagstidende 1882–83, B 2023–28. Udkast til de aarlige budgetter for saavel St.Croix kommune som for St.Thomas og St.Jan kommune er trykt i henholdsvis St.Croix Avis og St.Thomæ Tidende, og hovedsummerne i budgetterne er anført i den danske lovsamling, hvor ogsaa tillægsbevillinger er optaget.

Side 471. *Høstaar og sukkerhøst:* skildringen heraf bygger paa efterretninger i St.Croix Avis, de fleste aar resumeret i nytaarsartikler i sidste nummer i det gamle aar eller første nummer i det nye aar.

Side 471. *Tyendelov og løsgængerilov:* baade love og anordninger vedr. Dansk Vestindien er optrykt i den danske lovsamling; i de sidste aar før salget af øerne er anordningerne som oftest trykt i lovsamlingens B-bind. De to kolonialraads forhandlinger om anordningerne er trykt paa engelsk henholdsvis i St.Croix Avis og St.Thomæ Tidende; særlige tryk af forhandlingerne indtil 1893 findes (dog med mangler) paa det Kgl. Bibliotek i København.

Side 473. *Ny guvernør:* udnævnelser og afskedigelser af guvernører anføres i Ministerialtidende for Kongeriget Danmark, Afd. B.

Side 473. *Stakemanns fratræden:* St.Croix Avis 28/2 1881.

Side 474. *Elevantal i skolerne:* St.Croix Avis 3/9 1887 og 10/3 1892.

Side 474. *Børnedødeligheden paa St.Croix:* St.Croix Avis 8/3 1884.

Side 476. *Samfundsforholdene:* De danske Atlanterhavsøer 1904–08, 728 ff.

Side 476. *Rutedamper:* St.Croix Avis 30/12 1885.

Side 477. *Behandlingen af sukkeret:* G. A. Hagemann: Medd. om Fællessukkerkogeriet paa St.Croix, Den tekniske Forenings Tidsskrift 1878–79, 139–42; St.Croix Avis 1/1 1887; De danske Atlanterhavsøer, 1904–08, 802 ff.

Side 477. *G. A. Hagemann:* Povl Vinding: G. A. Hagemann, 1942, 286 ff.

Side 478. *Royal Mail:* J. Vibæk i Aarbog for Handels og Søfartsmuseet paa Kronborg 1949, 106.

Side 478. *Valdemar:* Illustreret Tidende 9/11 1879.

Side 478. *Carl:* Haakon VII, utgitt til 75 års dagen 3/8 1947 av den norske regjering, Oslo 1947, 58.

Side 479. *Livet paa øerne:* er tegnet af Lucie Hörlyk, der opholdt sig paa øerne 1893–1903, i fortællingerne „Under Tropesol" 1907, „Fra Generalguvernørens Dage" 1908, „Den gamle Plantage" 1911 og „Sommer" 1912; jfr. L. Koch: Lucie Hörlyk, 1913.

AFFÆREN WALTER CHRISTMAS

Side 481–495

Side 481. *Eggers' pjece:* H.: Danmark og dets vestindiske Besiddelser, 1879; Eggers udgav ogsaa St.Croix Flora i Videnskab. Medd. fra Naturhistorisk Forening 1876 (ogsaa paa engelsk i Washington) og Naturen paa de vestindiske Øer i Tidsskr. f. Naturvidenskab 5. rk. V.

Side 481. *Salgsrygter og salgsforhandlinger:* fremstillingen i dette kapitel bygger hovedsageligt paa Charles Callan Tansill: The Purchase of the Danish West Indies, Baltimore 1932, 176–285 og 397–412. Nogle akter ligger i: De vestindiske Øer 3, RA. – I anledning af forhandlingerne udgav Library of Congress A List of Books (with References to Periodicals) on the Danish West Indies, by A. P. C. Griffin, Washington 1901.

Side 482. *En god orlogshavn:* netop 1891 udkom Charles Edwin Taylor: St.Thomas as a Coaling Station, en kraftig anbefaling af St.Thomas Havn. Taylor havde ogsaa tidligere udgivet The St.Thomas Almanac and Commercial Advertiser, aarlig 1877–82, samt Leaflets from the Danish West Indies: Descriptive of Social Political and Commercial Conditions of these Islands, London 1888. T. var naturlæge og medlem af St.Thomas' kolonialraad.

Side 482. *Carr's og Fosters korrespondance:* Carr's depecher 28/11 og 29/11 1892, 2/1 og 22/2 1893 samt Fosters ordre 20/12 1892 er tr. i Rigsdagstidende 1901–02, B 1957–66 og i Rigsdagskommissionens betænkning 1916, bilag A, 7–11.

Side 483. *Henrik Cavling:* 1894 udgav Cavling „Det danske Vestindien", et optryk af artikler, som han havde hjemsendt til Politiken (overs. til tysk 1902).

Side 483. *Risley's og Olney's korrespondance:* Risleys dep. 14/1 og 18/1 1896 tr. i Rigsdagstid. 1901–02, B 1965–70, og i Rigsdagskommissionens betænkning 1916, 11–13.

Side 483. *Alfred T. Mahans artikel:* Mahan: The Interest of America in Sea Power, London 1898, 260–61 og 295–98.

Side 483. *Niels Grøn:* brev 18/11 1897 til kammerherre [Krag?], maaske fra P. Vedel, U.Min. 8M1; Brun til Vedel 20/12 1897, UMin. 8M2; House Report No. 2749, 57. Cong., 1. Sess.; Mathilde Lütken: Potentia, 1912 (bygger paa Grøns papirer); samme i Jydsk Maanedsskrift 1911, 157–61; Grøn er optaget i Kraks Blaa Bog 1911.

Side 486. *Walter Christmas:* C.s egne indberetninger til udenrigsministeriet 4/5 og 1/10 1900 m. fl. akter, UMin. 8M1; New York Times 1/5 1900; House Report no. 2749, 57. Cong., 1. Sess.; fhv. politimester paa St.Thomas H. M. W. Fischer til Holger Petersen 30/10 1900, De vestindiske Øer 3, RA; Walter Christmas: Krydstogt gennem Livet. Med Skum om Bov, 1923, 79–106, 138–43, 229 (disse erindringer naar ikke frem til 1899).

Side 487. *Hørrings nægtelse:* tr. bl. a. i Rigsdagskommissionens betænkning 1916, bilag A, 33.

Side 488. *C. Fischer-Hansen:* om hans mærkværdige levnedsløb, Berl. Aftenavis 27/5 1950.

Side 488. *Henry White:* Allan Newis: H. W., New York 1930, 204–08.

Side 489. *Hørrings bekræftelse:* tr. bl. a. i Rigsdagskommissionens betænkning 1916, bilag A, 33.

Side 490. *Finansministeriets oplysninger,* 31/3 1899, UMin. 8M1, referat i UMin. 8M2.

Side 491. *Telegram 18. januar:* Tansill 252 angiver, at telegrammet kom fra det danske udenrigsministerium; men ministeriets arkiv indeholder intet om, at det er afsendt derfra; der-

imod nævner Christmas i sin beretning af 1/10 1900, at det var sendt af den danske komités forretningsudvalg.

Side 492. *Gardner's lovforslag,* UMin. 8M2.

Side 493. *Christmas' beretning:* Tansill 261–62 anvender spekulation paa, hvor New York Times fik artiklen fra; bladet meddelte 18/3 1901, at Christmas havde skrevet en beretning, der skulde vise, at Grøn var skyld i den modstand, Christmas havde mødt; i København paastod Christmas, at han intet skriftligt havde efterladt sig i Amerika, og at en del af artiklen i New York Times var opdigtet. I virkeligheden havde han overladt en beretning til et andet blad, som dog ikke selv havde benyttet den. I Danmark indeholdt Politiken 13/5 og 15/5 1900 artikler om Christmas.

Side 493. *Den danske og amerikanske regerings erklæringer:* Bruns note 23/11 1901 og Hay's svar 24/1 1902, UMin. 8M2.

Side 494. *Det amerikanske udvalgs rapport:* House Reports No. 2749, 57. Cong., 1. Sess.; foruden vidneførselen optrykker rapporten Christmas' indberetning til den danske regering 1/10 1900 i eng. oversættelse.

SALGSTRAKTATEN 1902

Side 496–505

Side 496. *Salgstraktaten 1902:* i hovedsagen følger dette kapitel fremstillingen i Ch. C. Tansill: The Purchase of the Danish West Indies, 1932, 286–372 og 412–53. Akter vedr. forhandlingerne ligger i UMin. 8M2, pk. I–III. Enkelte arkivalia i: De vestindiske Øer 3, RA. Trykt er en sammenstilling af traktatudkastene fra febr. 1900, nov. 1900, apr. 1901 og okt. 1901 samt ændringer af nov. 1901 og: Fortroligt, alt i Diplomatiske Aktstykker vedr. Afstaaelsen af de dansk-vestindiske Øer til de amer. Foren. Stater, 1902; jfr. betænkningen 1916, bilag A.

Side 496. *Pjecer:* allerede H. M. W. Fischer: Om dansk Vestindien, 1896, drøftede øernes styrelse; Fischer var efter 36 aars ophold paa øerne blevet afskediget som politimester paa St. Thomas efter et sammenstød med guvernør Hedemann; paa det kgl. Bibl. i Kbh. findes en scrapbog med avisudklip af eller om Fischer. – 1900 udkom bibliotekar F. Børgesen & viceadmiral F. P. Uldall: Vore vestindiske Øer (hist.-topogr. beskr.); redaktør C. Rothe: Lidt om Vestindien; overretsprokurator F. Brun: Muligheder i Dansk Vestindien, aftryk efter avisen Vort Land (disse to skrifter især om det økonomiske); fabrikant H. Krebs: Et Bidrag til det meget, som i den senere Tid er skrevet om de dansk-vestindiske Øer; jfr. ogsaa G. Brandes i Politiken 27/2 1900.

Side 497. *Befolkningens ønsker paa øerne:* i UMin. 8M2 findes trykt: Nemo: Strøbemærkninger foranledigede ved Rygter om Salget af de dansk-vestindiske Øer, St. Thomas Febr. 1900. I øvrigt f. eks. St. Thomæ Tidende 21/3 og 24/3 1900, 31/10 1900; St. Croix Avis 28/12 1901; skr. fra H. Lawaetz til redaktionen af nærværende værk 14/6 1946 og 5/3 1947.

Side 498. *Fællessukkerkogerierne:* da finansministeriet 1902 anlagde sag mod fællessukkerkogeriernes bestyrelse (Nellemann, gross. Chr. Holm og G. A. Hagemann) for at faa tilbagebetalt laanet af 1876, blev bestyrelsen frikendt ved lavere instans, men ved højesteret dømt til at betale 1.414.784 kr. plus 1 mill. kr. i renter. Nellemanns indlæg i sagen i De vestindiske Øer 3, RA; Ugeskr. for Retsv. 1902, 551–54; 1903, 27–28. Som modvægt mod denne dom sanktionerede lov 28/4 1903 opløsningen af akts. St. Croix Fællessukkerkogerier og oprettelsen af et nyt aktieselskab med en aktiekapital paa 3 mill. kr., hvoraf halvdelen faldt paa staten, halvdelen paa de gamle aktionærer, og dermed betragtedes det, som om staten havde faaet sin fordring paa det gamle selskab fyldestgjort, og aktionærerne havde faaet godtgørelse for de 5 % i aarl. rente af kapitalen, som St. Croix kolonialkasse havde sikret dem.

Side 500. *Traktaten 24. januar 1902:* tr. i U. S. Foreign Relations 1917, 514–17; Rigsdagstidende 1901–02, A 4869–80; Tansill 521–26.

Side 501. *Franz v. Jessen:* samme: Mit Livs Egne, Hændelser, Mennesker I, 1943, 401–24.

Side 502. *Dan's pjecer:* De dansk-vestindiske Øer Nr. 1–7, udg. af foreningen „Dan" 1901–02; jfr. De dansk-vestindiske Øer, ikke udg. af foreningen „Dan" [underskrevet journalist Hansen].

Side 502. *Smaaskrifter 1902:* [Ramsing:] Kampen om Vestindien; [samme:] Kan der ved Reformer skabes en bedre Balance paa Dansk Vestindiens Budget? Til Overvejelse i den 11. Time; redaktør Carl Rothe: Lidt om Vestindien (forskellig fra skriftet 1900 med samme titel); [Mélanie Borring:] Bør Vestindien sælges?; ingeniør H. Hammerich: Om salget af de dansk-vestindiske Øer; viceadmiral A. de Richelieu: Dansk-Vestindiens Skæbne og de Danske i Udlandet, tr. som Manuskript; prokurator I. P. Jørgensen: Et Foredrag om de dansk-vestindiske Øer; forretningsfører Chr. Møller Hansen, Holstebro: De dansk-vestindiske Øer; [anonym] Dansk Politik og Dansk Vestindien, ved en Tilskuer.

Side 502. *Erklæring 7. februar 1902:* tr. i Alfred Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark 1848–1936, II, 1938, 151.

Side 502. *Plantageselskabet,* omtales allerede Berl. Tidende 28/11 1900.

Side 502. *Salgstraktaten i rigsdagen 1902:* akter i UMin. 8M2, pk. III; Rigsdagstidende 1901–02, A 4701–02; B 1359–60; Folket. 4616–43, 4680–81; C 563–64; B 1685–1722; Landst. 696, 1144–1231, 1235–37; C 1071–72; Folket. 5328–67; C 1075–76; B 1925–70; Landst. 1273, 1334–64; C 1085–86; Folket. 5512; B 2407–11; Folket. 5787–95; Landst. 1503–31; Deuntzers beretn. 6/3 1902 tr. i betænkningen 1916, bilag A, 34–36.

Side 504. *Traktaten i landstinget oktober 1902:* Rigsdagstidende 1902–03, A 2339–54; Landst. 85–134, 178–79.

DET SIDSTE FORSØG

Side 506–520

Side 506. *Betænkning af 26. august 1903:* Rigsdagstidende 1902–03, Folket. 857; Landst. 205, 222; Betænkning over Forholdene paa de dansk-vestindiske Øer, afgiven af den ved allerhøjeste Resolution af 18/11 1902 anordnede vestindiske Kommission, 1903; Rigsdagskommissionens betænkning 1916, 20–27. – Som et kuriosum kan nævnes, at ogsaa den danske Henry George Forening udsendte et skrift: Vestindiske Reformer, Bidrag til en Løsning af Spørgsmaalet om Styrelsen af de dansk-vestindiske Øer, af Sagfører S. Berthelsen, Høng, 1902.

Side 507. *Plantageselskabet:* Beretninger fra plantageselskabet „Dansk Vestindien", 1903 ff.

Side 509. *„Dansk vestindisk Kompagni":* Atlanten III, 34; H. N. Andersen: Tilbageblik 1914, 67.

Side 512. *St. Thomas' Havn:* H. N. Andersen: Betragtninger i Anledning af Havneprojektet paa St. Thomas, tilstillede det af Rigsdagen nedsatte Udvalg, 20/2 1912; H. N. Andersen: Tilbageblik, 1914, 67–70; H. N. Andersen: Til Formanden for Rigsdagskommissionen ang. de dansk-vestindiske Øer [1916].

Side 513. *Hagemann:* Povl Vinding: G. A. Hagemann, 1942, 289–290.

Side 514. *Toldlov 5. maj 1908:* P. P. Sveistrup: Bidrag til de tidl. dansk-vestindiske Øers økon. Historie, 1942, 107.

Side 514. *Kirkens forhold:* H. Hoffmeyer: Vor Kirke i Vestindien, 1905, 2. omarbejdede udg. 1907; tidsskriftet Den vestindiske Kirkesag, der begyndte at udkomme 1/4 1907 under redaktion af P. Helweg-Larsen, der 1910 blev sognepræst i Christiansted, 1916 provst i Vestindien; tidsskriftet bestod til 1918. Befolkningens fordeling paa trosbekendelser fremgaar af Statist. Medd., 4. rk., 21, hefte 5, 32–33.

Side 516. *Turister:* bøger for turister fremkom allerede med Clare & Charles Edwin Taylor: St. Thomas, St. Croix and St. John, 1902, og Saint Thomas, D. W. I., complied by Ino N. Lightbourn, 1909.

Side 516. *Omsætningen af kul:* De danske Atlanterhavsøer, 748–61.

Side 517. *Skibstrafikken og toldindtægterne:* Rigsdagskommissionens betænkning 1916, bilag B, 331–32.

Side 517. *Hamilton Jackson:* smst. 129–35; hans artikler i West End News 10/11 1914, 8/1, 15/2 og 22/3 1915; om ham smst. 26/4 og 13/11 1915.

Side 518. *„The Herald":* bladet findes i Kbh. Univ.-Bibl. kun for nov.–dec. 1915 samt et prøvenr. 29/10 s. a.; det udkom hverdage og anfører, at det havde 1500 læsere.

Side 519. *Kompromis 26. februar 1916:* West End News 28/2 og 1/3 1916; jfr. smst. 15/2 1916; forhandlerne 28/2 var for „Planters' Union": G. B. Fleming, C. J. G. Sørensen og K. Lachmann, for „Labor Union": R. J. Bough, Ch. C. Reubel og C. R. T. Brow.

Side 520. *De danskes stilling:* G. A. Hagemann: Danmark og dets vestindiske Øer, tr. som Manuskript 1916, drøfter reformplanerne og den sociale misére.

SALGET

Side 521–532

Side 521. *Salget:* i hovedsagen følger dette kapitel fremstillingen i Ch. C. Tansill: The Purchase of the Danish West Indies, 1932, 440–516. Akter i UMin. 8M15, pk. I–II.

Side 521. *M. F. Egan:* hans bog: Ten Years Near the German Frontier, a Retrospect and a Warning, New York 1918; jfr. ogsaa hans: Recollections of a Happy Life, New York 1924, 216ff.

Side 522. *Rygter:* UMin. 8M11.

Side 524. *Robert Lansing:* War Memoirs, London 1935, 20, 310–11; Lansings artikel: Drama of the Virgin Islands Purchase, New York Times Magazine 19/7 1931.

Side 525. *Traktatudkast marts 1916:* dette og en række flg. aktstykker er tr. i Rigsdagskommissionens betænkning 1916, A, 39–63.

Side 526. *Koncessioner:* oversigter over off. ejendomme og koncessioner i UMin. 8M16, fortsat i 8M18.

Side 527. *Traktaten 4. august 1916:* tr. Rigsdagstidende 1915–16, A 4773–92; Rigsdagskommissionens betænkning 1916, 4–12; Luther K. Zabriskie: The Virgin Islands of the United States of America, New York 1918, 256–73; Kay Larsen: Dansk Vestindien 1666–1917, 354–59; Ch. C. Tansills anf. skrift 527–37.

Side 527. *Forhandlingerne i Danmark:* efter P. Munchs skildring i Schultz' Danmarks Historie VI, 1943, 46–52.

Side 527. *Egan og „Nationaltidende":* akter i UMin. 8M20. At man i indflydelsesrige danske kredse vidste besked om salget lang tid forud, fremgaar af et brev af 28/3 1916, optrykt i Poul Vinding: G. A. Hagemann, 1942, 307–08.

Side 528. *Traktatens behandling i rigsdagen:* Rigsdagstidende 1915–16, Folket. 5201; A 4773–92; C 2645–46; Folket. 5206–5428, 5438–74; Landst. 1838, 1841–42, 1846; C 2645–46; B 3105–08; Landst. 1856–1939.

Side 528. *Mogens Frijs og tre andre:* om de svære brydninger i det konservative parti i anl. af salget: A. Bindslev: Konservatismens Historie i Danmark 1848–1936, II, 288ff.

Side 528. *Forslag om den nye grundlovs ikrafttræden:* Rigsdagstidende 1915–16, Folket. 5479; A 4797–98; Folket. 5481–5561; B 3141–42; Folket. 5562–63.

Side 528. *Kommission og folkeafstemning:* Rigsdagstidende 1915–16, Landst. 1941; A 4799–1802; Landst. 1944–51; B 3147–54; Landst. 1962–76; C 2667–68; B 3101–04, Folket. 5586–5608; Landst. 1976–90; C 2669–80; B 3267–70.

Side 529. *Betænkningen 25. november 1916:* Betænkning afgiven af den i Henhold til Lov Nr. 294 af 30/9 1916 nedsatte Rigsdagskommission ang. de Dansk Vestindiske Øer, 1916. Dele af betænkningen forekommer i fortryk og særtryk. Politiken 11/11 1916 giver en oversigt over de vestind. delegeredes anskuelser. Om forhøret over Scavenius: København 20/11 1916.

Side 530. *Pjecer og bøger 1916:* Dansk-vestindisk Samfunds Skrifter I–VIII (hvoraf adskillige særtryk) og billedheftet: Vore vestindiske Øer i Billeder og Tekst; før folkeafstemningen udgav Samfundet som agitationsblade: 1) Nils Trygge: En Nordmands Syn paa Salget af Dansk Vestindien; 2) Udtalelser af Politikere om den vestindiske Sag og 3) Sandheden om Dansk Vestindien. – K. Kølpin Ravn: Om Agerbruget paa St. Croix, Foredrag i Danmarks naturvidenskabelige Samfund 13/12 1915; P. Helweg-Larsen: Den vestindiske Krise og Menigheden i Danmark; Godfred Hansen: Red Vestindien! Et Forslag i den 11. Time; Kirsten Langkilde: Tale holdt i Odd Fellow Palæet 29/11 1916 (tr. paa stort blad); Uffe Chr. Tang: Bør Danmark afhænde sine vestindiske Colonier, Aarhus; Cornelius Crowes Breve (med portræt); det ene af brevene optr. under titlen: Et Nødskrig!; Udtalelser af de vestindiske Kolonialraads Delegerede, udg. af Studenterforeningens Radikale (i avisform); Til Foredrag om de vestindiske Øer, tr. som Manuskript; For eller imod, Udtalelser med Henblik paa det eventuelle salg af de vestindiske Øer, under Redaktion af Johs. Lehmann; Chr. Løfting: Træk af Dansk Vestindiens Saga, Særtr. af Atlanten; C. C. Clausen: Af de Dansk-vestindiske Øers Historie, i „Under Palmer", 5–36.

Side 530. *Overenskomst 13. december 1916:* St. Thomæ Tidende 16/12 1916; forhandlere var ved denne lejlighed fra arbejdsgivernes side H. P. Berg, A. H. Lockhart og Schack-Eyber, fra arbejdernes side Morehead, A. A. Rodwele og I. B. Georges.

Side 530. *Folkeafstemningen:* statistik herover i trykt skr. fra indenrigsministeriet til udenrigsministeriet 18/12 1916 i UMin. 8M15 II.

Side 531. *Salgstraktaten i rigsdagen december 1916:* Rigsdagstidende 1916–17, Folket. 1439; Landst. 340; A. 3889–90; Folket. 1510–56; Landst. 421–65.

Side 531. *Proklamation 9. marts 1917:* Statstidende 27/3 1917; Lovtidende 1917, 445–46.

Side 531. *Overdragelsessummen og overleveringen:* summen UMin. 8M25; overleveringen UMin. 8M24, hvori Konows indberetn. 18/4 1917; Treaty Series No. 629; Luther K. Zabriskie: The Virgin Islands of the United States of America, New York 1918, 294–317.

UNDER AMERIKANSK STYRE

Side 533–536

Side 533. *Danske skildringer siden 1917:* Thora Visby-Petersen: St. Thomas, Tropeminder fra de vestindiske Øer, 1917; Ingeborg Raunkiær: Tropeskildringer fra de vestindiske Øer, ved Udv. for Folkeoplysningens Fremme 1920; Tyge Hvass: Dansk Vestindien (Ældre Nordisk Architektur VI), 1925; Hakon Mielche: Tre smaa Øer, 1939; Sophie Helweg-Larsen: Sollyse Minder fra Tropeøerne, der var danske, 1940; samme: Og saa rejser vi ud i Verden, 1941; Kjeld Helweg-Larsen: Hvor Dannebrog vajede, 1943; V. Bay: Spredte Erindringer fra et 9-aarigt ophold paa de tidligere dansk-vestindiske Øer, Dansk Toldtidende 1945; Olaf Linck: Det tabte Land, 1947. Endvidere det smukke værk: G. A. Hagemann: The Stamps of the Danish West Indies, 1930.

Side 533. *Erhvervslivet paa øerne efter 1917:* H. G. Brock, Philip S. Smith & W. A. Tucker: The Danish West Indies, Their Resources and Commercial Importance (Department of Commerce, General Agents Series No. 129), Washington 1917; General Information Regarding the Virgin Islands of the U. S., Washington 1932 & 1936; Rolf Berger: Die Inseln St. Thomas und St. Croix, eine vergleichende wirtschaftsgeographische Untersuchung auf landschaftlicher Grundlage, Hamburg 1934; P. P. Sveistrup: Bidrag til de tidl. dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie, med særligt Henblik paa Sukkerproduktion og Sukkerhandel, 1942, 108–16 (bygger paa guvernørernes aarsberetninger). Af amerikanske skrifter om øerne er der grund til at henlede opmærksomheden paa: J. W. McGuire: Geographic Dictionary of the Virgin Islands of the U. S. (Department of Commerce, Special Publication No. 103), Washington 1925.

Side 533. *Folketællingen i 1917:* Census of the Virgin Islands of the U. S. 8/11 1917, Washington 1918; tallene fra de senere tællinger er fra Statesman's Yearbook.

Side 534. *Lov af 22. juni 1936:* optr. i Luther Harris Evans: The Virgin Islands from Naval Base to New Deal, Ann Arbor, Michigan 1945, 329–43.

Side 535. *Lokal Litteratur:* J. Antonio Jarvis: The Virgin Islands and Their People, Philadelphia [1944], 2. opl. 1945, 165–76; Jarvis har ogsaa skrevet et par digtsamlinger og Brief History of the Virgin Islands.

TILFØJELSER TIL BIND I

Side 606. *Affæren i Akwapim*, og side 607. *Awuna:* R. Hammer: Kaptajnløjtnant O. C. Hammer 1928, 48–62.

FORTEGNELSE OVER BILLEDSTOF

FORTEGNELSE OVER BILLEDSTOF

HENTET FRA ILLUSTR. VÆRKER OG BILLEDSAMLINGER

Side

Kronborg slot og den af Herluf Trolle i 1562 opførte toldbod. Udsnit af farvelagt stik efter tegning af Hans Knieper ca 1582. G. Braun: Civitates orbis terrarum (Kgl. Bibl.s kortsamling 234, 3) 5

Side af sundtoldregnskabet for 1653 litr. B (Rigsarkivet) ... 6

Bukkanérer paa øen Haïti (Hispaniola). Pierre de Hondt: Histoire générale des voyages bd. XXIII (1777) 8

Kort over øbuen i Vestindien. Udsnit af Henry Popples kort over de britiske besiddelser i Amerika (Kgl. Bibl.s kortsamling, Fr. V's atlas, tome LI, nr. 5) 18

Aktiebrev udstedt 1675 af Vestindisk-guineisk Kompagni (Rigsarkivet. DKanc. Henlagte sager 1675) 25

Servingkontrakt fra 1682 (Rigsarkivets udstilling) 26

Behandlingen af tobak og kassave paa vestindisk plantage. Stik fra R. P. du Tertre: Histoire générale des Antilles, 1667, I, ad s. 419 35

Side af Vestindisk-guineisk Kompagnis plantageregnskab 1672–80, fol. 10 (Rigsarkivet, Vestind.-guin. Komp.) ... 38

Kort over St.Croix fra 1671. R. P. du Tertre, anf. værk, II (foran) 43

Sukkermølle trukket af okser. Stik fra De Rochefort: Histoire naturelle et morale des Iles Antilles (1681) 50

Flyveblad, trykt 1683, med øjenvidneskildring af „Havmandens" rejse og billedreportage (Kgl. Bibl.s billedsamling: Müllers pinakotek, bd. 22, pl. 45) 59

St.Thomas' havn, tegning med beskrivelse udført ca 1687 af englænderen John Jenifer (Fotostat i Rigsarkivets fotografisamling) 65

Skibstyper i Vestindien omkring 1700. Jean B. Labat: Nouveau voyage aux isles de l'Amerique (1742) II, ad s. 304 87

Sukkerværk. Stik fra R. P. du Tertre, anf. st. I, ad s. 122 .. 90

Baron Jens Juel (1631–1700). Stik af G. Valck 1685 efter maleri af B. Vaillant (Kgl. Bibl.s billedsamling) 92

Udsnit af kort over St.Thomas fra omkring 1730 (Rigsarkivets kortsamling) 99

New York, tidligere Nieuw Amsterdam. Kortvignet (Kgl. Bibl.s kortsamling, Fr. V's atlas LI, nr. 32) 106

Indladning af vestindiske varer. Vignet fra kort udarbejdet af Henry Popple (smstds. LI, nr. 6) 109

Kort over øen St.Jan, tegnet af P. L. Oxholm 1780, udgivet 1800 (Kgl. Bibl.s kortsamling) 122

Parti fra St.Jan med udsigt mod St.Thomas. Litografi af F. Melbye (Kgl. Bibl.s billedsamling) 124

Negerslavers afstraffelse i Vestindien. T. Froger: A Relation of a Voyage, London 1698, s. 120 126

Udsigt over herrnhuternes missionsstation „Bethania" paa St.Jan. Stik efter maleri af C. G. A. Oldendorp ca 1768. Oldendorp: Geschichte der Mission ... auf ... S.Thomas, S.Croix u. S.Jan, II (1777) 132

Skitse af St.Croix' havn, ved det senere Christianssted (Rigsarkivets udstilling) 139

Plakat udstedt den 11. januar 1735 (Rigsarkivet, Vestind.-guin. Komp. Trykte oktrojer, konventioner m. m. før ca 1750) 142

Herrnhuternes missionsstation „Friedensthal" paa St.Croix maj 1768. Stik efter maleri af C. G. A. Oldendorp. Oldendorp: Geschichte der Mission, II (1777) 143

„St.Croussis by", det senere Christianssted. Tegning fra 1736 eller 37 (Rigsarkivets udstilling) 145

Side

Landkending fra kysten øst for Christianssted med Shoys plantage (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) .. 150

Landkending fra kysten vest for Christianssted med arrestbygningen i forgrunden og bag den plantagen „Orange Grove" (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 152

Grev Heinrich Carl Schimmelmann. Stik efter miniature af C. Høyer (Kgl. Bibl.s billedsamling) 164

„Tilforladelig kort over eylandet St.Croix udi America" (Kgl. Bibl.s kortsamling) 165

Grev Adam Gotlob Moltke. Stik efter maleri af C. G. Pilo (Kgl. Bibl.s billedsamling) 168

Christiansværn, fortet paa havnepladsen i Christianssted (Rigsarkivets kortsamling 337c, plan IIIc, nr. 8) 171

Christianssted paa St.Croix. Stik efter tegning af overlandmaaler v. Rohr (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) 175

Ulrik Wilhelm Roepstorff (1729–1821) (Frederiksborgmuseet) 182

Heinrich Ludvig Ernst v. Schimmelmann (1743–93). Efter maleri af ukendt kunstner (Frederiksborgmuseet) 184

Ernst Frederik Walterstorff. Kobberstik af Chrétien (Kgl. Bibl.s billedsamling) 184

Protestantkajen opmaalt december 1815 af P. Beck (Rigsarkivets kortsamling 337a II, nr. 24) 205

Vestindisk pakhus paa Søndre Toldbod, bygget af Harsdorff o. 1780, efter maleri i Københavns bymuseum 206

Skibet „St.Croix' Packet". Gouache af C. C. Parnemann 1798 (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) 210

„Grundrisning af Plantage og dens almindelige Inddeeling." Plan fra Oxholms bog om de vestindiske øers tilstand 1797 213

Skematisk fremstilling af sukkerrør, sukkerdyrkningsmetoden, de dertil hørende redskaber samt bomuld. Planche fra Oxholms anførte bog 221

Plan af et sukkerværk. Fra Oxholms anførte bog 223

En vestindisk vindmølle. Fra Oxholms anførte bog 224

Kort over plantagen „Hemmersfryd" paa St.Croix 1779 (Nationalmuseets 2. afdeling) 237

William Wilberforce (1759–1833). R. Coupland: Wilberforce, a narrative (Oxford 1923) 250

Grev Ernst Schimmelmann. Litografi af Kauffmann (Kgl. Bibl.s billedsamling) 254

Havnepladsen i Christianssted, set fra søen. Koloreret tegning af kammerassessor H. G. Beenfeldt (Rigsarkivets udstilling) 261

Titelbladet paa missionæren J. C. Kingos kreolske ab-bog 268

En salme trykt i Kingos ab-bog 269

„Forestilling af værfet paa øen St.Croix i Vestindien". Farvelagt tegning af H. G. Beenfeldt 1815 (Rigsarkivets kortsamling 337a II, nr. 11) 271

Forside af Royal Danish American Gazette den 23. januar 1771 (Universitetsbiblioteket, afd. I) 279

Briggen „Lougen" angribes ved St.Thomas. Stik af løjtnant F. M. Dodt (Handelshøjskolen i København) 282

Plan og facadetegning af Christiansværn (Rigsarkivets kortsamling 337a I, nr. 10) 283

Generalguvernementsbygningen i Christianssted omkring 1800 (smstds. 337c VI, nr. 11) 285

Balthazar Frederik Mühlenfels. Pastel formentlig af Jens Juel (Frederiksborgmuseet) 286

Side

„Havnen og værftet i Christianssted paa St.Croix". Farvelagt litografi (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) 289
Peter Lotharius Oxholm (1753–1827). Fot. efter maleri (Frederiksborgmuseet) ... 290
Kolonialadjudants- og regeringsraadsuniform, approberet 1816 samt overvejermesterens uniform, approberet 1829 (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 295
Løjtnanter af kongens og prinsens liveskadroner paa St.Croix. Uniformer approberet 1829 (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 301
Digteren Christen Henriksen Pram (1756–1821) (Kgl. Bibl.s billedsamling) ... 303
Johan Frederik Bardenfleth (1772–1833). Tegning af J. F. Møller 1831 (Frederiksborgmuseet) ... 304
Peter von Scholten (1784–1854). Maleri af ukendt kunstner, formentlig fra 1840erne (i privateje) ... 307
Carl Wilhelm Jessen (1764–1823). Efter maleri af F. C. Grøger (Frederiksborgmuseet) ... 308
Det senere til guvernørbolig i Charlotte Amalia ombyggede hus. Efter tegning fra 1819 (Rigsarkivets kortsamling 337a I, nr. 30) ... 310
Joackim Melchior Magens (1775–1845). Litografi i Kgl. Bibl.s billedsamling ... 312
„St.Croix' skolebygning", facade og grundplan (Rigsarkivets udstilling) ... 315
Generalguvernør Peter v. Scholten ved sit skrivebord. Tegning, formentlig af Frederik v. Scholten (i privateje) ... 320
Udsigt fra generalguvernør v. Scholtens landsted „Bülowsminde". Frederik v. Scholtens skitsebog II (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 323
Generalguvernør v. Scholtens proklamation 3. juli 1848 (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 326
Christianssted i 1830erne. Litografi 1839 efter tegning af Th. Chr. Sabroe (Kgl. Bibl.s billedsamling) ... 327
Charlotte Amalia paa St.Thomas set fra øst. Stik af J. Holm efter maleri af P. Sevel (Kgl. Bibl.s billedsamling) ... 334
En del af „Royal Mail"s flaade paa Southamptons red i december 1841. (Fra „Royal Mail", a Centenary History of the Royal Mail Line 1839–1939, s. 24) ... 335
Frederikssted set fra nord. Frederik v. Scholtens skitsebog II (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 341
Plantagen „Morning Star" paa St.Croix. Frederik v. Scholtens skitsebog II (smstds.) ... 344
Parti fra St.Jan med plantagen „Caroline" ved Koralbugten. Frederik v. Scholtens skitsebog II (smstds.) ... 355
Plantagen „Mary's Fancy" paa St.Croix. Maleri af Frederik Melbye (smstds.) ... 357
Plantagen „La Grange" ved Vestenden, St.Croix. Frederik v. Scholtens skitsebog II (smstds.) ... 359
Johan Frederik Schlegel. Maleri af E. D. Bærentzen 1847 (Frederiksborgmuseet) ... 368
Vilhelm Ludvig Birch. Posthumt maleri af H. Olrik 1884 (smstds.) ... 375
Janus August Garde. Træsnit i „Søndags-Posten" 1878, nr. 773 ... 385

Side

Waldemar Rudolf Raasløff. Træsnit i „Illustreret Tidende" 1866, nr. 368 ... 390
William H. Seward. Efter Frederic Bancroft: The Life of William H. Seward, vol. II (1900) ... 391
Havneindløbet ved St.Thomas (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 392
Havnen ved St.Thomas efter jordskælvet den 18. november 1867. „Illustreret Tidende" januar 1868, nr. 432 ... 396
Christianssted med havn, fort og kirker. Litografi efter tegning af P. Seidelin (Kgl. Bibl.s billedsamling) ... 402
Landevej paa St.Croix. Efter J. Holm: Korvetten „Heimdal"s Togt til de vestindiske Farvande 1861 & 62 (Kbh. 1863) 403
Havnen ved St.Thomas under orkanen den 29. oktober 1867. „Illustreret Tidende" december 1867, nr. 428 ... 405
Plantagen „Annely" paa Nordsiden, St.Croix. J. Holm: Korvetten „Heimdal"s Togt (Kbh. 1863) ... 413
Udsigt over St.Thomas fra højderne nord for byen o. 1860 (smstds.) ... 417
Den danske skole i Frederikssted. Efter tegning i Rigsarkivet 426
Cruxbay paa St.Jan. Litografi i Kgl. Bibl.s billedsamling 449
Fra oprøret paa St.Croix. „Illustreret Tidende" november 1878, nr. 997 ... 454
Vejen nær plantagen „Anna's Hope". „Illustreret Tidende" oktober 1878, nr. 995 ... 455
En sukkermølle paa plantagen „Castle Coakley". Fra Frederik v. Scholtens skitsebog II (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 459
Vestindiske tropper 1880 (Tøjhusmuseets bibliotek) ... 463
Kystparti i Dansk Vestindien. Efter maleri af Fr. Visby (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 470
Christianssted. Efter maleri af Fr. Visby (smstds.) ... 471
Plantagen „Property" paa St.Croix. Fra Frederik v. Scholtens skitsebog II (smstds.) ... 472
Bambula. Negerbal i juletiden paa St.Thomas. J. Holm: Korvetten „Heimdal"s Togt (Kbh. 1863) ... 475
Fra torvet i Christianssted. „Illustreret Tidende" marts 1876, nr. 860 ... 475
Plantagen „Slob" paa St.Croix. „Illustreret Tidende" aug. 1884, nr. 1301 ... 477
Prins Valdemars ankomst til St.Croix. „Illustreret Tidende" nov. 1879, nr. 1050 ... 479
Korvetten „Dagmar" afrejser fra St.Thomas. „Illustreret Tidende" juni 1880, nr. 1080 ... 480
Parti fra „Niesky" i nærheden af Charlotte Amalia. Maleri af Fr. Visby (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) 482
Coral Bay, St.Jan. „Illustr. Tidende" januar 1875, nr. 801. 484
Bjergparti paa St.Jan (smstds.) ... 485
Gadeliv i Charlotte Amalia. Efter tegning af Th. Kruse 1891 (Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg) ... 489
C. M. T. Cold. Efter maleri af Knud Larsen 1916 ... 510

Kort over øen St.Thomas med specialkort over havnen dér og St.Jans havn ved Coralbay, tegnet 1718, udg. 1719 (Kgl. Bibl.s kortsamling) ... før side 115
P. L. Oxholms kort over øen St.Croix, forfærdiget 1794, udg. 1799 (Rigsarkivets kortsamling 337 IIb) ... før side 213

IB ANDERSENS ILLUSTRATIONER

Side

Lerkrukke fra førcolumbiansk tid. St.Croix 21
Stenøkse, menneskehoved udskaaret af muslingeskal og frøfigur (amulet) af sten. St.Croix 21
Salt River paa nordsiden af St.Croix 41
Forskellige fisk fanget ved Jersey Bay. St.Thomas 47
Klippe ved Botany Bay. St.Thomas 53
Palmebladhus, Water Bay. St.Thomas 63
Blackbeard Castle eller Kiærs taarn, en ombygning af Jørgen Iversens taarn, Skytsborg paa Baggaertsbjerg 67
Jersey Bay. St.Thomas 71
Vestindiske frugter 75
Silkebomuldstræ ved „Donoe". St.Thomas 101
Charlotte Amalia. St.Thomas 103
Leguan (Iguana inguana L.). St.Thomas 113
Udsigt fra St.Thomas mod St.Jan og omliggende øer 129
Ruin af plantagen „Carolina". St.Jan 131
Mount Eagle og Blue Mountain. St.Croix 133
Bambus paa vejen mellem „Jolly Hill" og „Annaly" 141
Ham's Bluff, nordvestlige del af St.Croix 149
Buck Island set fra „Green Kay" (plantagen). St.Croix .. 151
Silkebomuldstræer i Crezuiet. St.Croix 155
Ruiner af plantagen „William". St.Croix 167
Mølleruin paa plantagen „La Reine". St.Croix 177
Indkørsel til plantagen „Bettys Hope". St.Croix 189
Ruin paa plantagen „Green Kay". St.Croix 203
„Hotel 1829" med „Grand Hotel" i forgrunden. St.Thomas 215
Ruin af møllen til plantagen „Bodkin". St.Croix 235
Mølleruin paa plantagen „Strawberry Hill". St.Croix ... 245
Ruin af plantagen „Cane Garden". St.Croix 265
Plantagen „Enfield Green". St.Croix 273
Ruin af plantagen „Butler's Bay". St.Croix 277
Plantagen „Whim". St.Croix 299
Hus paa hovedgaden, øst for „Grand Hotel", Charlotte Amalia. St.Thomas 311
King's Street, Christianssted. St.Croix 317
Fortet i Frederikssted. St.Croix 319
Hus i Frederikssted. St.Croix 325
Ruin af sukkerfabrikken paa plantagen „North Side". St.Croix 329
Phrynus (Piskeskorpion). St.Croix 331
Ruiner af plantagen „Little Princess". St.Croix 339

Side

Mahogany Road, West End. St.Croix 343
Hovedbygningen paa plantagen „Reef Bay", vestsiden og nordsiden. St.Jan ..... før side 347
Maskiner paa plantagen „Whim". St.Croix 349
Hospitalsgade set mod nord, med det engelske konsulat i forgrunden. St.Thomas 363
Heliconius shantonia. St.Thomas 365
„Denmark Hill", tidligere „Cathrineberg", Charlotte Amalia. St.Thomas 371
Ruin af fabrik paa plantagen „Mount Stuart". St.Croix .. 383
Den østlige ende af Kongensgade. St.Thomas 395
Havnepladsen set mod hovedgaden, Christianssted. St.Croix 399
Ruin af sukkermøllen paa plantagen „Nicolas". St.Croix 411
Centerlinien ved plantagen „Golden Grove". St.Croix ... 425
Hus i Frederikssted. St.Croix 429
Negerboliger paa plantagen „William" nord for Frederikssted. St.Croix 433
Ruin af hus paa plantagen „Little Princess" nordvest for Christianssted. St.Croix 435
Ved plantagen „Orange Grove". St. Croix 439
Plantagen „Clifton Hill", Midtlandet. St.Croix 445
Plantagen „Little la Grange" nordøst for Frederikssted. St.Croix 447
Havnen ved Christianssted. Protestant Key 453
Bygninger paa plantagen „William". Vestenden, St.Croix. 457
Ruin paa plantagen „Grove Place". St.Croix 461
Rester af hovedbygning paa plantagen „Butler's Bay". St.Croix 487
Fra plantagen „Spanish Town". St.Croix 493
Hus i Hospital Street, Christianssted. St.Croix 499
Stue paa plantagen „Little la Grange". St.Croix 503
Calabach-træ ved plantagen „Tu-Tu". St.Thomas 507
Nyegade med den hollandsk-reformerte kirke i Charlotte Amalia. St.Thomas 515
Hovedgaden i Charlotte Amalia. St.Thomas 517
Company Street i Christianssted. St.Croix 519
Skitseopmaaling af facaden paa faktoriet paa plantagen „Mount Victory". St.Croix 523
Fiskere ved Frederikssted. St.Croix 525
Cha-Cha-byen ved Charlotte Amalia. St.Thomas 531
Denmark Hill i Charlotte Amalia. St.Thomas 535
Møllekegle paa plantagen „Butler's Bay". St.Croix 539

MADS STAGES ILLUSTRATIONER

Side

St.Thomas set fra sydvest, Cabrita (Savan Island), Saltkey og Westkey 11
Udsigten fra Signalbjerget paa St.Thomas 12
To knive til at hugge sukkerrør med 16
Francis Drakes skib udfor St.Thomas' nordkyst 19
Mandshoved paa randen af stort lerkar; fremstillet af Arawak-indianere i tiden før europæisk kolonisation 28
Vestsiden af Christiansfort. St.Thomas 30
Gedekid. St.Croix 32
Markneger paa St.Thomas 37
Pompelmus Citrus Maxima 49
To gamle skibsankre paa stranden ved Long Bay, St.Thomas 56
Musling (med snyltende koraldyr) og søpindsvin 60
Frederiksfort paa Smitsbjerg, øst for Charlotte Amalia. Taarnet kaldes nu Bluebeard 77
Modelerede haandtagsknopper fra Arawak-keramik 79
Trevesia Micholitzis, frugtbærende træ 83
Stjerneformet agave 84
Agave 85
Dør i sydvestmuren paa Christiansfort. St.Thomas 97
Gammel dansk kanon udenfor administrationsbygningen. St.Thomas 105
Lerkrukke og lerkande fra St.Croix ca 1780 110
Skibe paa stranden ved Charlotte Amalia. St.Thomas ... 116
Arawak-amuletter 119

Side

Lerskaal og lerkande med indridset, geometrisk ornamentik. St.Croix. Arawak 120
Palme (Livistona rotundifolia) 123
Eremitkrebs i sneglehuset af en trompetsnegl. St.Croix .. 134
Slavevogterhus i sukkerrør-markerne nær plantagen „Jerusalem". St.Croix 137
Dansk-vestindisk tolvskilling (af sølv) og toskilling (af kobber) 159
Kanoner paa den lille bastion ved Frederiksberg, øst for byen Charlotte Amalia, St.Thomas 173
Den indre gaard i Frederiksfort, Frederikssted. St.Croix... 178
Vestindisk sølvmønt fra Frederik V's tid (1764) 179
Den højre (sydlige) del af guvernementsbygningens facade mod Kongensgade, de to øverste etager. Christianssted. St.Croix 191
Klokketaarn paa Frederiksfortet i Frederikssted. St.Croix 192
Sølvmønt fra Christian VII's tid 195
Skarpretterøkse fra retterstedet paa Gallow's Bay, Christianssted. St.Croix 199
Fyrfad af jern – benyttet af negre til madlavning 208
Ejendom paa hjørnet af torvet i Charlotte Amalia med brødremenighedens kirke i baggrunden. St.Thomas 226
Halsring til slaver. St.Croix 231
Porten i Kongensgade, Christianssted; mellem t.v. skolen, t.h. præstegaarden. St.Croix 239
Æselkærre med vandtønde 258

Side

Medaille, udsendt i anledning af slavehandelens ophævelse 260
Øseske til punch. St.Croix 262
Malet relief anbragt til venstre og højre for hovedindgangen til gymnasieskolen i St.Thomas 275
Reverser af vestindiske mønter fra 1. halvdel af det 19. aarh. 292
Øen „Protestant Key" ved Christianssted. St.Croix 297
Areometer-flydevægt til at maale rommens styrke. St.Croix 305
Hovedindgangen til gymnasiet i Charlotte Amalia. St.Thomas 330
Porten ind til fortet i Christianssted paa St.Croix 336
Indfødte arbejdere med en kærre til transport af tønder med sukkermelasse. St.Croix 346
Gitterlaage til en af de terrassebeliggende haver i Charlotte Amalia. St.Thomas 361
Hus i Commandérgade, nabohus til „Hotel 1829". St.Thomas 373
„Postkasse" anbragt ved vejkanten af „Center Line". St. Croix 376
Gammelt mahogni-spillebord fra plantagen „Little la Grange" ved Mahogany Road. St.Croix 379
Bogskab af mahogni, fra opholdsstuen paa „La Grange". St.Croix 381
Saakaldt „got", muret grøft eller rende 406
Hjuldampere udfor Water Island ved indsejlingen til Charlotte Amalia. St.Thomas 415
Apoteket i St.Thomas 419

Side

Gammel dansk pumpe. St.Thomas 430
Brønd og vandpumpe fra Christianssted. St.Croix 437
Gammel kran paa kajen ved Frederikssted. St.Croix 441
Gadelygte udfor administrationsbygningen paa St.Thomas, med blade af flamboyanttræet i baggrunden 443
Kaptajn H. R. L. Ostermann (tegning efter fotografi i privateje) 452
Guvernør Christian Arendrup (tegning efter fotografi i privateje) 473
Gadehjørne med de gamle danske gadenavne. St.Thomas 490
Gadelygte udenfor banken i Charlotte Amalia. St.Thomas 491
Indgangsportal paa hovedgaden i Charlotte Amalia, ved siden af den evangelisk-lutherske kirke. St.Thomas 494
To sejlskibe ved kajen i Christianssted. St.Croix 501
Negerhytte oppe i bakkerne paa St.Thomas' vestligste del 509
Baad paa stranden ved Redhook Bay. St.Thomas 513
Udsigten fra „Bodkin Mill". St.Croix 526
Fra den danske kirke i Frederikssted. St.Croix 529
Udsigt fra galleriet paa plantagen „Butler's Bay"s hovedbygning. St.Croix 532

Endvidere findes tegninger af Mads Stage paa følgende sider: 22, 33, 44, 82, 187, 240, 243, 247, 267, 280, 313, 505, 520, 536, 540.

FORTEGNELSE OVER ANVENDTE FORKORTELSER I TEKST OG NOTER I BIND I OG II

anf. st. = anførte sted
AsK. = Asiatisk Kompagni
bil. = bilag
br. = breve
Cal. Col. Am. & W. = Calendar of State Papers, Colonial Series, America and Westindies
ctw. = hundredweight (50,8 kg)
DKanc. = Danske Kancelli
DfuA. = Departementet for udenrigske Anliggender
d. = penny (pence)
dir. = direktion(en)
dok. = dokumenter
fl. = gylden (egl. florin)
FM. = Finansministeriet
forest. = forestilling
fr. = forordning
Fr.nagor = Frederiksnagor
G. (g.) = Guinea, Guineisk (guineisk)
guv. = guvernør, guvernement
HT. = Historisk Tidsskrift
indl. = indlæg
instr. = instruktion
j. = journal
jfr. = jævnfør
KB. = Kancelliets Brevbøger
KD. = Kiøbenhavns Diplomatarium
KglB. = Det Kongelige Bibliotek
Kkl. = Kommercekollegiet
komm. = kommission
korr. = korrespondance(sager)
kpb. = kopibog
ktr. = kontor
LA. = Landsarkivet
Misskoll. = Missionskollegiet
ms. = manuskript
O. (o.) = Ostindisk, Ostindien (ostindisk)
OK. = Ostindisk Kompagni
pap. = papirer
PersT = Personalhistorisk Tidsskrift
pl. = plakat
prot. = protokol
RA. = Rigsarkivet
rbd. = rigsbankdaler
rbsk. = rigsbankskilling
rd. = rigsdaler
reg. = registre (aabne breve)
reskr. = reskript
resol. = resolution
Rtk. = Rentekammer
s. = side
sk. = skilling
sld. = sletdaler
smst. = sammesteds
t. = til
teg. = tegnelser (missiver)
TKIA. = Tyske Kancellis indenrigske Afdeling
TKUA. = Tyske Kancellis udenrigske Afdeling
Tr.bar = Trankebar
UB. = Universitetsbiblioteket
V. (v.) = Vestindien, Vestindisk (vestindisk)
v. c. = vestindisk courant
V-gK. = Vestindisk-guineisk Kompagni
V-gRtk. = Vestindisk-guineisk Rente- og Generaltoldkammer

Hvor intet andet er anført, findes de citerede arkivalier i Rigsarkivet.

PERSON- OG STEDNAVNE

ALFABETISK
PERSON- OG STEDNAVNE-REGISTER

Aalborg 201, 416
Aalholm 522
Aarhus 416
ABBuk 268, 278
„Abolition committee" 249
Abrahamson, John Heiliger 212
„Acra" 252, 253
„Ada" 252, 253
Adams, Henry 399
advocatus regius 169, 172, 239, 244
Afrika 30, 52, 61, 80, 81, 89, 90, 94, 127, 176, 388, 404
„Agnes" (Axelline Salomon) 461
Ahlefeldt-Laurvigen, Will. 522
Aitkin, George 212
Akra 243
Alaska 393, 399, 400
Alberti, P. A. 502
Alexander I 296
Alexander, George 361
Alexandra (dronning) 505
Algreen-Ussing (generalprokurør) 329
„Allandale" 462
Alleghanybjergene 163
Alling (kateket) 268
allowance 431, 440, 446, 450
Als 48
Altona 198, 210, 251, 334, 415
Amazonfloden 15
„America Hill" 507
Amerika (se ogsaa Forenede Stater, de – Nordamerika og U.S.A.) 14, 17, 81, 88, 115, 132, 142, 143, 148, 155, 163, 165, 202, 268, 342, 381, 388, 389, 390, 391, 392, 394, 395, 399, 400, 415, 422, 424, 427, 478, 479, 481, 482, 483, 484, 486, 487, 488, 490, 492, 495, 500, 501, 504, 516, 521, 522, 523, 524, 534, 536, 538
Amerikanische Gesellschaft 509
amerikanske (el. nordam.) borgerkrig, den 227, 389, 414, 418
amerikanske fastland, det 3, 24
amerikanske (el. nordam.) frihedsel. uafhængigheds-) krig, den 101, 181, 184, 186, 193, 199, 201, 207, 215, 249, 250, 332
Amsterdam 68, 104, 114, 117, 118, 136, 137, 191, 227
Andersen, H. N. 498, 502, 508, 509, 512, 521, 522, 527, 538
Andersen, N. 502
Andersen, P. M. S. 428, 473
Andreson (politimester) 323, 324
Andræ, Carl C. G. 401
Andræ, P. 384, 386, 401, 422
Anglikanske kirke (engelsk-episkopale) 423, 424, 514
„Anglo-Mexican Petroleum Products Company" 512
Angola 89
„Anguilla" (plantage) 455, 458
Anguilla (ø) 19, 79, 88
„Anna Dorthea" 290
„Annally" (plantage) 141, 413, 514, 537
„Anna's Hope" (plantage) 455, 513
anordning af 26. januar 1849 (arbejdsforhold) 357, 431 ff.
anordning af 1855 (lægetilsyn) 448
anordning af 6. juni 1862 (immigrationsfond) 442
anordning af 23. august 1864 (arbejdsforhold) 444
anordning af 17. januar 1879 (statslaan til planterne) 465
anordninger af 24. oktober 1879 (tyende- og løsgængeriforhold) 471 ff.
anordning af 7. maj 1884 (skolepligt) 474
Antigua 19, 41, 89, 123, 141, 246, 274, 417, 457
Antiller 14, 15, 19, 20, 21, 22, 304, 417
Antillia 14
Antonio 70
Antwerpen 516
Applebye, Peter 206
aqvambu 129
arawaker 15, 21, 22, 79, 119
arbejderbevægelse 517
Arendrup, Christian 473, 476, 482, 497
Arendrup, J. 464
Arentsen, Hans 41, 42
Armstrong, Wm. 212
Arnesen, H. L. 367, 369, 375, 376, 377, 404, 410, 434, 437, 440, 441, 450
„Arno" 453, 456, 462
Arnold, William 460
Arntzen (ritmester) 282
Aruba 19
Asenius, Erich 253
Asien 14, 15, 388
Astor 296
„Athenæum" 423
Atherton, Gertrude 504
„Atlanten" 508
Atlanterhavet (Atlanten) 14, 60, 417
Atlantis 14
Ayay (el. Ay-Ay) 21, 135
Azorerne 58

Bache, O. F. 428, 474
Baggaert, Carel 34, 35, 36, 49, 54, 55, 57, 65
Baggaertsbjerg 49, 50, 65, 67, 79, 100
Bagge, Søren 239, 244
Baggesen, Jens 301
Bahama 14
Bahneberg, N. A. 360, 370
Bahnson, J. J. 484, 490
Ballahue 80
Ballin, A. 486, 487, 521, 522
bambula 475
Barbados 3, 16, 17, 19, 52, 76, 141, 274, 442, 444, 457, 473
Barbareskstaterne 19, 67
Bardenfleth, C. E. 367
Bardenfleth, Johan Frederik 304, 305, 306
„Barren Spot" 355, 464, 477
Bartram Brothers 477, 508
Basil, Gill 75
Basselaer, Jan 25
„Bassin" 139, 146
Baumann, Reimund 518, 532
„Beaston Hill" (plantage) 455
Beaupré 303, 304
Beck (hollænder) 62
Beck, Jens Michelsen 165, 344
Beck, Niels 253
Beck, P. 205
Becker, F. 417
„Becks Grove" (plantage) 165
Beenfeldt, H. G. 261, 271
„Beenrad" 38, 39
Beestonhill 152, 326
Behagen (borgerraadsmedlem) 282
Belgien 94
van Belle (generaldirektør) 87, 88, 89, 93, 101
van Belle (generaldir.'s broder) 88
„Belvedere" (plantage) 507
Belvedere, se „Rattan & Belvedere"
Benbow 89
Benner, John 212
Benners & Kenny 212
von Bentzon, Adrian Benjamin 282, 285, 288, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 305, 311
Berentsen, Thomas 100, 107
Berg, Christen 465
Berg, H. H. 384, 421
Berg (skibskaptajn) 253
Bergen 26, 27, 29
Bergsøe, A. F. 333, 337, 347, 348, 350, 409, 410, 412, 414
Berlin 85, 486
„Berlingske Tidende" 395, 502
Bermuda 16
Bernstorff, Andreas Peter 179, 281
Bernstorff, Chr. 281
Bernstorff, Johan Hartvig Ernst 163, 206, 208, 281
Berntsen, Arent 41, 42
Berntsen, Klaus 502, 529
„Bethania" (missionsstation, St. Jan) 132
„Bethania" (St.Thomas) 430
Bethanien 274
„Bethlehem" (plantage) 458, 477, 508, 533, 534
„Bettys Hope" (plantage) 189, 443, 458, 460
Beverhoudt 263
van Beverhoudt, Claudi 114
van Beverhoudt, Jannes 130
van Beverhoudt, Lucas 100, 106, 107, 114, 115, 117, 118, 119
van Beverhoudt (enkefrue) 119
Beyr, Jesper 11
Bible Christian 424
Bielke, Henrik 8
Biermann, Hans 58
Bille, C. St. A. 380, 397
Bille, F. E. 386, 398, 427, 428, 444
Bille, Steen 338, 341
Bille, Sten Andersen 69
Birch, Vilhelm Ludvig 367, 374, 375, 377, 380, 381, 384, 385, 386, 414, 421, 427, 430, 439, 440
Bishop, Hans 517, 518
Bismarck 400
Bjerre 502
Bjørn, Andreas 148, 150
„Blaahejren" 170
Blackbeard 50, 67
Blaine, James G. 482
Bloem, Jan 58
le Blond 86
Bluebeard's Castle 77, 534
Blue Montain 133
Bluhme, C. A. 320, 322, 390, 484
„Bodkin" (plantage) 235
Bodkinn Mill 526
Bohn, Niels West 253
du Bois (fransk guvernør paa St.Croix) 33, 40, 42, 43
Du Bois, F. B. 444, 445
Bois, John E. 464
Bokkenejland (Buck Island) 32, 151, 284, 323, 514
Boldt, Rasmus 253
Bolivar 302
„Bolongo" 507
Bonaire 3, 19
Bond, George 67
bondevennerne 380
„Bonne Esperance" 456
ter Borch, Abraham & Zonen 191, 192, 193, 194, 227
Bordeaux 300, 516
Borgbjerg, F. J. 529
borgerraadene 149, 150, 151, 153, 155, 158, 164, 169, 177, 182, 183, 189, 200, 252, 288, 305, 338, 356, 362, 368, 369, 370, 372, 378, 379, 380, 458
Borre, se Fenger & Borre
Boston 106, 398
Botany Bay 53
Bourdeaux, Thomas 107
Bowyer (eng. general) 287
Braad, Simon 57, 58, 60
Bradford, Royal B. 488
Bradshaw, Charles 460
Braem, Gødert 4
Brandenburg 81
brandenburgerne 80–93, 105, 121, 263
brandenburgsk-afrikanske kompagni, det 81
Brandes, Edvard 517, 518, 522, 527, 528, 529
Brandes, Georg 495
Brandt, Chr. 251
Brasilien 17, 94, 339, 395
Braun, G. 5
Bredal, Erik 96, 97, 115, 116, 117, 119, 121, 122, 123, 125, 138
Bredal (frue) f. van Beverhoudt 115
Bremen 322
Bremerholm 28, 77, 88
Bretton, A. P. C. 433
de Bretton, Friederich 288
de Bretton, Uytendahl 263
„Breve fra St.Croix" 222
Bridgetown 457
Brochmand, Jesper 48
Brock, Andreas Petersen 72, 74, 75, 78
Brodersen (sekretær) 172
Brouer, Jan 9, 11
Brown, W. C. 488, 494
Brudersen, Hans 74
Brun, Constantin 483, 492, 496, 500, 522, 524, 525, 527, 531
Bruxelles 503
Bryan, Will. J. 522
brødremenigheden, se herrnhuterne

Brøndsted & Co. 516
Buddo, se „general Buddo"
Buenos Aires 304, 415
Buffert, Francis 458
bukkanérer 8, 9, 64, 83, 88
bureaubeviser 341, 414
Burke, Edmund 249
Burke, William 88, 89
Burlingame 398
Burmeister & Wain 509
Burt, William 33
Burth, John Heiliger 212
busaler 97, 127, 129, 216, 217, 233, 236, 241, 242, 244
„Butler's Bay" (plantage) 134, 277, 456, 487, 539
von Bülow, Bernhard 486, 487, 501, 504
„Bülowsminde" (landsted) 152, 322, 323, 374, 403
bytingsretten 112
Bützou (præst) 172
Bærentzen, E. D. 368
Bødger, Cornelius 129
Børnehuset 57

Cabot & Co. 304
„Cain" (plantage) 284
calabachtræ 507
Calais 58
Cambridge 249
„Camporico" 464
Canada 163, 334, 415
Candler, John 361
„Cane Bay" 507
„Caneel Bay" 129, 508
„Cane Garden" (plantage) 212, 265
caraiber 15, 16, 21, 22
caraibiske hav, det 4, 7, 14, 15, 27, 389, 394, 402, 482, 483, 501, 516, 523, 524
caraibiske øer, de 7, 80
„Carib" 452
Carl (prins, senere Haakon VII) 478, 505
Carlile 67
„Carlton" (plantage) 289, 324, 443, 456, 458, 461, 464
Carolina 106
„Carolina" 131
„Caroline" 355
Carr, Clark, E. 482
Carstens, se Castenschiold
Carstensen, C, 484
Carstensen, Edv. J. A. 394, 397
Carstensen, Johan Lorentz 144
Carstensen, Jørgen 106, 107, 108, 112
Carstensen, William 498
Carter, Mary 460
„Casave Garden" (plantage) 212
Casse (assessor) 329
de Casséres 3
Castenschiold 107, 266
„Castle Coakley" (plantage) 459, 460, 464
„CastleNugent"(plantage)507,508
Castonier (kaptajn) 322, 323, 325
„Cathrineberg" (plantage) 371, 384, 421
Catrina Elisabeth (enke) 76
Cavling, Henrik 483
Centerdistriktet 359, 431, 440
Centerlinien (center line) 323, 325, 341, 376, 422, 425, 452, 453, 454, 455, 456, 462, 463, 478
Centralamerika 416
Chabert 263
Chabert, C. A. 212
Chabert, Charles 212, 282
Chabert, Joseph 282
Cha-Cha-byen 531
Challengerekspeditionen 404
Charlotta 64, 65
„Charlotta Amalia" 42, 44, 61, 72
Charlotte Amalia (dronning) 72, 80, 86
Charlotte Amalia 10, 64, 65, 77, 79, 83, 96, 99, 100, 102, 103, 105, 106, 114, 116, 152, 169, 170, 171, 173, 206, 207, 209, 210, 263, 264, 266, 268, 273, 278, 282, 284, 285, 286, 287, 301, 303, 304, 306, 308, 309, 310, 311, 322, 328, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 361, 371, 382, 384, 385, 401, 404, 405, 406, 407, 415, 425, 427, 478, 480, 482, 489, 494, 508, 510, 515, 517, 531, 533, 534, 535
„Chicago Daily Tribune" 521
Creighton-Webb (oberst) 522
Christensdatter, Margrethe 57
Christensen, Balthazar 397
Christensen, J. C. 522, 528
Christia, John 461
Christian IV 3
Christian V 23, 81, 86, 422
„Christian V" 91, 105
Christian V's Danske Lov 169, 172, 422
Christian VI 138, 140, 141, 266
Christian VII 183, 184, 185, 192, 193, 194, 195, 196, 260, 284
Christian VIII 309, 316, 317, 318, 321, 322
Christian IX 384, 417, 482, 489, 496, 499
Christian X 517, 527, 528, 531
Christiania 140
Christiansborg 158
„Christiansborg" 253
Christian(sen), Engelbrecht 60, 74
Christiansen, Theodor 48
Christiansfort 30, 49, 65, 86, 95, 97, 99, 170, 330, 516, 531
Christianshavn (i Kbh.) 109, 142, 163, 375
Christianshavn (Christianssted) 140
Christianshavn (gl. navn for havnen paa St.Thomas) 31
Christiansstad 100, 102
Christianssted 136, 139, 140, 145, 146, 147, 150, 152, 156, 169, 171, 172, 175, 183, 191, 199, 202, 204, 205, 216, 222, 237, 239, 244, 246, 261, 263, 264, 267, 268, 273, 274, 278, 279, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 297, 298, 300, 309, 317, 320, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 336, 337, 345, 347, 348, 353, 354, 373, 375, 382, 385, 399, 401, 402, 405, 406, 407, 408, 410, 412, 415, 421, 422, 424, 425, 431, 435, 437, 449, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 460, 462, 471, 474, 475, 476, 497, 499, 501, 508, 510, 514, 515, 516, 519, 530, 533, 534, 535
Christiansværn 147, 170, 283
Christiansværnsfort 283, 299
Christmann, Bartholomæus 74, 76
Christmas, John 385, 486
Christmas, Walter 481, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 500, 501, 505, 522, 538
Christmas-Dirckinck-Holmfeld, Walter (Walter Christmas) 486
Claes (bomba) 129
„Clara" 509
„Clara Rothe" 401
Clarkson, Thomas 249
Clausen, J. C. P. 424
Clausen, Peter 147, 156, 157, 167, 172, 174, 175, 179, 180, 181, 183, 185, 190, 193, 198, 227, 248, 264, 265, 276, 277
Cleveland, G. 483
„Clifton Hill" 445
Coackly, Elisabeth 212
Coackly, John 212
„Coakle Bay" 441
Coakley 263
Cochrane (eng. admiral) 287
Codrington 89, 90
Colbert 18
Cold, C. M. T. 510, 511, 512, 513
Colonial Bank 510
Columbia 302, 333
Columbus, Christopher 14, 21
„Compagnie générale transatlantique" 417, 516
„Concordia" (plantage) 212, 344, 452, 453, 464
de Coninck 250
„Constitution Hill" (plantage) 212
Cooke 67
Coral Bay 20, 123, 124, 125, 130, 207, 348, 355, 484, 486
Cornelius (negermissionær) 276
„Cotton Garden" (plantage) 227
„Cotton Grove" (plantage) 227
„Cotton Valley" (plantage) 227
Couder, Gil 337
Coulter, J. 444
Crabøen (el. Crabbeneiland el. Crab Island) 31, 64, 74, 79, 84, 86, 121, 123, 263, 457
Cramer, Michael J. 481
Creol, Christian 219
Cretz (toldforvalter) 178, 270
Crombay 20, 34
Cromwell, Oliver 5, 17, 18
Crone, Mikkel 106, 107, 108, 114, 115, 116, 117
Crowe, Cornelius 518, 530
Crusoe, Robinson 233, 403
Cruzbay 407, 449
Cuba 14, 19, 222, 339, 416, 483, 485
Cudjo 244, 245, 246
Curaçao 16, 19, 34, 41, 44, 62, 73, 87, 89, 90, 93, 104, 106, 114, 156, 417
Cutchin, A. M. 440

„Dagbladet" 397
Dagmar (kejserinde) 496
„Dagmar" 478, 480
Dahlerup, H. B. 298, 299, 300, 301
„Daily Mail" 490
„Daily News" 404
Dalby, Jan 76
Damgaard 504
„Dan" 502
„Danmarks og Norges frugtbare Herlighed" 41
„Dannebrog" 430, 478, 531
„Dannebrog" (dagblad) 502
Danske Asiatiske Kompagni 334
danske folkekirke, den 423, 424, 425, 514
danske kancelli 91, 165, 174, 311, 321, 338
Danske Lov 169, 172, 422
danske mission, den 257, 267, 268, 276, 278, 316
Dansk Kolonial Lotteri 511, 538
„Dansk Vestindien" (plantageselskab) 502, 507
„Dansk Westindisk Compagni" 25
„Dansk vestindisk Kompagni" 509, 521, 534
dansk-vestindiske Nationalbank, den 510, 534
„Dansk Vestindisk Samfund" 530
Danzig 136
David (konge) 45
David, C. N. 319, 364
David, Wm. 245, 246
„De danske Atlanterhavsøer" 508
Defoe, Daniel 249
Delicaet, Jochum 76, 84
Delicaet (jun.) 76
„Den aarvaagne" 282
„Den engelske Taverne" 271
„Den forgyldte Krone" 29
„Den forgyldte Pelikan" 42
„Denmark Hill" 371, 421, 535
„Den røde Hane" 76, 81
„Den vestindiske Sukkerfabrik" 508
„Det Forenede Dampskibs-Selskab" 510, 513
Det hvide Hus 389
„Det kgl. vestindiske handelsselskab" 206, 207, 209
„Det nye Højre" 528
„Det vestindiske Kompagni" 512, 513
„Det vestindiske skole-institut" 278
Deuntzer, J. H. 498, 499, 500, 501, 502, 504
Dewey, G. 491, 524
„Diamond" (plantage) 212, 443, 459, 464, 514
„Diana" 478
Didrichsen (politiadjudant) 324
„Die Kolonial und Handelsgesellschaft St. John" 487, 488, 500, 501
Ditlevsen, O. P. D. 455
Dober, Leonhard 128
van Dockum, C. E. 305, 312, 369, 394
Dodt, F. M. 282
Dominica 19
Donckers, Jan 34
Donoe 101
Don Quijote 458
Doolittle, James R. 393
Dorph, J. R. 219
Dover 58
Drake, Francis 15, 19
Dronningens kvarter 211, 212, 217, 344, 410, 464
Dronning Louises Børnehospital (i Christianssted) 476
„Dronning Louises Forening til Pleje af syge Børn i Dansk Vestindien" 514
Duurloo, Pieter 130, 131
Dybbøl 24
Dyppel 9
„Døppelmands kloster" 45
Døppels plantage 45

„Eagle Oil Company" 512
„East Hill" 514
Eding, Otto 68, 71
„Eendragt" 9, 10, 11
Egan, Maurice Francis 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527
Egebjærggaard 182
Egernsund 334
Eggers, H. F. A. (officer) 453, 454, 456
Eggers, H. F. A. (botaniker) 481
Ehlers, E. L. 506, 507, 514
Einsiedelsborg 182
Elben 3
Elberling, F. E. 356, 366, 367, 378, 379, 420, 429
Elisabeth (dronning) 14
Elliott, G. 444
Elmina 52
„Emaus" (missionsstation, St. Jan) 274
„Endfield Green" (plantage) 214, 273, 414
Engelsmand, Jan 76
England 5, 8, 9, 10, 14, 17, 18, 26, 27, 33, 48, 62, 66, 79, 94, 101, 121, 146, 148, 163, 169, 170, 184, 186, 188, 202, 205, 208, 215, 227, 248, 249, 250, 251, 255, 256, 257, 262, 278, 281, 284, 287, 288, 292, 302, 303, 306, 308, 321, 333, 334, 339, 340, 342, 353, 362, 363, 368, 388, 390, 391, 392, 394, 395, 442, 481, 483, 486, 505, 524
„Enigheden" 166
Erichson C. G. 344, 345, 346, 348, 350
Esmit, Adolph 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 79, 81, 121
Esmit, Charity 66, 69, 81
Esmit, Nicolaj 56, 57, 62, 63, 64, 65, 66, 72, 73, 100, 121
Estrup, J. B. S. 412, 462, 465, 470, 471, 473, 482, 503, 504
etablissementer, de afrikanske 538
etablissementer, de ostindiske 538
Europa 13, 14, 17, 24, 44, 62, 104, 105, 148, 150, 151, 157, 159, 196, 199, 207, 209, 260, 278, 296, 299, 300, 301, 302, 321, 322, 332, 335, 374, 393, 395, 408, 416, 422, 436, 450, 471, 478, 492, 516, 537
Eva 219
evangelisk-lutherske kirke, den 423, 424, 425, 514

Fabritius, Just 148
Fabritius & Wewer 206
Falbe (major) 323, 326
Falconbridge (skibslæge) 251
Falster 10
Fanø 32
Farragut (admiral) 393
Farrelly (planter) 458, 459
fastlandsspærringen 287, 292
februarrevolutionen 322
Feddersen, H. D. F. 362, 367, 369, 372, 379
Felchenhauer (kommandant paa St.Thomas) 176, 177, 178
Fenger & Borre 192
Fenger, C. E. 378, 380
Ferdinand (arveprins) 305
Ferni 70
ferslewske presse, den 502
Filip II 14
finanskollegiet 193, 194, 250, 251
finansministeriet 329, 360, 366, 369, 370, 376, 380, 387, 442, 487, 488, 490, 506, 512, 518
„Fire Sparetimers Frugter" 13, 26, 29, 60
Fischer (politimester) 453
Fischer-Hansen, C. 488, 490, 492, 493, 494
Fish, Hamilton 398, 400
Flagbjerget 65, 173
Flemming, Charles 462
Flensborg 83, 138, 201, 334, 342, 353, 388, 415
Flint, Charles R. 485
Flores 60
folkeafstemningen 14. december 1916 530
Fontaine, G. 462
Forenede Stater, de (se ogsaa Amerika, Nordamerika og U.S.A.) 302, 384, 388, 397, 398, 399, 400, 422, 476, 478, 481, 483, 485, 486, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 504, 505, 509, 510, 520, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 530, 533, 534, 537, 538, 539
Forsberg, A. V. F. 444, 462
Forster, Sam. 212
„Fortuna" 68, 69, 70, 71, 72, 77, 81
Foss, Alexander 529
Foster, John W. 482
Foster, Sam. 212
Fox, Charles 249
Fraenkel, Arnold 529
Franch (frineger) 246
Frankrig 9, 17, 18, 33, 37, 41, 44, 57, 60, 83, 94, 136, 138, 146, 148, 163, 206, 207, 208, 263, 281, 287, 308, 322, 333, 334, 339, 340, 362, 363, 368, 391, 392, 393, 394, 395, 398, 400, 414, 481, 483, 497
franske koloni, den (paa St.Croix) 40
franske revolution, den 249, 256
Frants I 14
„Fredensborg" (plantage) 453, 457, 458
„Fredensborg" (skib) 253
Frederik III, 3, 4, 7, 23, 26
Frederik IV 108, 117, 122
„Frederik IV" 91, 105
Frederik V 146, 150, 157, 158, 163, 167, 174, 176, 177, 178, 179, 197, 202, 205
Frederik VI 271, 291, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 305, 306, 308, 309, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 336, 340
Frederik VII 355, 362
Frederik VIII 511, 521
Frederik (kronprins, senere Fr. VI) 248, 257
Frederik (kronprins, senere Fr. VIII) 489, 496, 504, 505, 521
Frederik, Rebecca 461
Frederiksberg (bastion paa St.Thomas) 173
Frederiksen, Holger 11
Frederiksen, Niels 529
Frederiksfort 77, 79, 99, 178, 192, 452, 453, 462
„Frederikshaab" 477
Frederikshald 201
Frederikshavn 31, 201
Frederikssted 138, 139, 147, 165, 169, 172, 178, 186, 192, 216, 246, 261, 274, 284, 288, 310, 319, 322, 323, 324, 325, 327, 329, 337, 341, 345, 347, 348, 354, 373, 382, 406, 407, 415, 422, 424, 425, 426, 428, 429, 431, 433, 439, 440, 441, 446, 447, 451, 452, 456, 457, 458, 461, 462, 464, 465, 470, 474, 476, 478, 508, 509, 510, 514, 515, 518, 525, 529, 533, 534, 535
Frederik Vilhelm (kurfyrst) 81, 90
French, Bastian 280
„Frenchman's Bay" 507
„Freya" 281
Freytag, Ad. 45
Friderichsen, Fusse 78
Friedensberg (missionsstation, St. Croix) 274
Friedensfeld (missionsstation, St. Croix) 258, 274, 514
Friedensthal (missionsstation, St. Croix) 143, 274, 276, 424
Frigottet 265
von Friis (sekondløjtnant) 283
Frijs, Mogens 484, 528
Frijs-Frijsenborg, C. E. 390, 391, 392, 393, 394, 397, 398
Fristaterne, se Amerika, Forenede Stater, de og U.S.A.
Frøling, Peter 129
Fugl, N. 335, 369
Fugleklippen 270, 282, 306, 308
Fuller (eng. general) 284
„Fusse Friderichsen paa Island" (ɔ: den onde) 78
Fuursmann (advocatus regius) 172
„Fyen" 478
„Fyns Discontokasse" 336
„Fædrelandet" 318, 329, 331, 353, 360, 395
fællessukkerkogeriet 412, 449, 463, 464, 465, 470, 471, 477, 498, 499, 506, 513, 525
„Færø" 24, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 42, 43, 45, 46, 48, 51, 61
Færøerne 508, 530

Gabriel, Johan 129
Galapagosøerne 501
Garde, Janus August 385, 386, 387, 402, 453, 455, 456, 462, 473
Gardelin, Philip 118, 119, 120, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 138, 141, 142, 143, 152, 238
Gardner, John J. 492, 495, 501
geheimekonseillet 137
„Gehr. Guldberg" 253
„Gehr. Stampe" 253
gendarmerikorps 506, 512, 520
„general Buddo" 325, 327, 328, 329
generalkirkeinspektionskollegiet 268
generaltoldkammer- og kommercekollegium 294, 305, 306, 307, 309, 320, 333, 338, 343
Genova 415
Gentofte 299, 530
de Geoffroy 389
Georg III (konge) 262
„Gerechtigkeit" 106
Gianelli, P. 260
Gibraltar 123, 523
Gilligan, Manuel Manasses 91
Gjellerup (premierløjtnant) 283
Gladstone 369
Glückstadt 3
Glückstadt, Emil 512
Glückstadt, I. 498
„Glynn" (plantage) 212, 344, 456
Godskesen, M. 528, 529
„Goed-Haffn" 10
„Golden Grove" 425
„Golden Rock" 454
Gomez, Gabriel 3
„Good Hope" 443, 464
Goos, C 504, 529
Government House (i Christiansted) 317
„Granard" (plantage) 214, 221
„Grand Hotel" 215, 311, 430, 533
„Grange" (plantage) 411
Grant (præsident) 398, 399, 400
Graydon, Thomas 457, 458, 461
„Great Pond" (plantage) 507
„Green Kay" (plantage) 151, 203, 323
„Gregeriet" 404, 416
Gresham, W. Q. 483
„Greve Bernstorff" 252, 253
„Greve Schimmelmann" 252, 253
„Griffen" 62, 63
Griffenfeld 23
Grimsby 516
grosserer-societetet 192, 199, 206, 207, 208, 305, 314, 338, 343
„Grove Place" 461, 462
Grundtvig, N. F. S. 301, 319
Grøger, F. C. 308
Grøn, Niels 483, 484, 485, 487, 488, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 504, 505
Grønland 277, 508, 521, 523, 524, 525, 526, 527, 530
Guadeloupe 16, 19, 322
Guam 500
Guinea 14, 42, 57, 61, 62, 85, 91, 158, 168, 235, 256, 261, 394, 498
Guineabugten 105
Guineakysten 13, 19, 23, 42, 66, 81, 118, 233, 250, 251, 252, 253, 255
guineiske besiddelser, de 539
Guldberg, Ove Høeg 204, 207, 209, 250
Guldkysten 538, 539
Gulliksen, Jochum 58, 60
Guyana 15, 210
Gyldenløve, Ulrik Frederik 23
„Gyldenløve" 91, 92
Gyldensparre 77
Güllich, Jacob Heitman 327, 328
Göteborg 42

Haagen (kammerer) 178
Haagensen, Reimert 146, 147, 200, 214, 217, 218, 221, 222, 226, 227, 232, 233, 234, 236, 241, 242, 248
Haakon VII 478, 505
Hage, Christopher 484
Hage, J. F. 285
Hagemann, G. A. 412, 477, 484, 490, 491, 492, 502, 513
„Hail Columbia" 532
Haïti 8, 9, 14, 19, 68, 73, 88, 135, 302, 322, 524
Hamburg 3, 73, 104, 137, 210, 291, 322, 334, 415, 478, 479, 486, 487, 509, 516, 521, 522
Hamburg-Amerika-Linien 478, 479, 486, 487, 516, 521, 522
„Hamburg-Amerikanische Paketfahrt Gesellschaft" („Hamburg-amerikanische Paketfahrt Actiengesellschaft") 417, 516
Hamilton, William 122, 135, 136
Hamlin, Jean 66, 67, 68
Hammer, Andreas 253
Hammer (politibetjent) 288
Hammerich 502
Hams Bluff 149, 514
„Hancock" 531
Handelsbanken 510
Hansen, C. Dines 529
Hansen, Christen 11
Hansen, Claus 95, 100, 105, 111, 112
Hansen, Folmer 486, 488, 489
Hansen, Godfred 530
Hansen, Gustav 484, 486, 490, 492, 504
Hansen, J. A. 380
Hansen, Jens 146, 147, 155, 156, 157
Hansen, Mads 70
Hansen, Octavius 484
Hansen, Oscar 502
Hansen, Peter 328, 354, 355, 356, 357, 360, 361, 362, 366, 367, 368, 408, 413, 421
Hapag, se „Hamburg-Amerikanische Paketfahrt Gesellschaft"
Harboe (assistent) 73
Harboe, Ludvig 277, 278
Harcourt, G. W. 289
Hardenberg, C. A. 296
„Harmonien" 271
Harrison, Benjamin 482, 483
Harsdorff (arkitekt) 206
Hart (guvernør) 122, 123
Hartman, Isaac 212
Harvard Klubben 493
Hassell Island 30, 404, 516
Hastie, W. H. 534
Hatchett, H. 376, 381
Hattensen, C. A. F. C. 453, 473
Hauser, C. C. 207
Hawaii 500
Havana 391, 422, 483
Hawkins, John 14
„Havmanden" 31, 57, 58, 59, 81
havneraad 512
Hay, John 488, 489, 490, 491, 492, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 504
Hector, Sam 245, 246
Hedemann (general) 329
Hedemann, Carl Emil 497, 509
Heiberg, P. A. 257
Heilbuth, E. A. 310, 318, 364, 377, 439
Heiliger, Pieter 146
Heinrich (etatsraad) 208
Heins, Christoffer 63, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 83, 84, 95, 100, 111
Helgoland 478
heliconius shantonia 365
Helsingør 3, 5, 24, 25, 57, 58, 107, 171, 201, 506
Helweg-Larsen, L. C. 513, 518, 529, 531
Helweg-Larsen, P. 530
„Hemmersfryd" (plantage, se „Judith's Fancy") 237
van (el. von) Hem(m)ert, Joost 149, 206
Hem(m)er(t), J. P. 237
von Hemmert & Sønner 192
Hendrichsen, Jan 39
Henningsen, Rasmus 112, 114, 115
Henrik II 14
Herder 296
„Hermitage" (plantage) 217, 218
Herrnhut 273, 274, 276, 316
herrnhuterne 132, 134, 143, 144, 185, 234, 248, 257, 266, 267, 268, 273, 316, 423, 424, 425, 426, 427, 452, 514
Hesselberg 178
„Hesselberg" 477
Hesselberg, Engelbrekt 244, 245, 246
Hesseling, D. C. 267
Hewitt, John 458
Hey, F. L. 504, 528
Heyliger (frk.) 423
Higgins, Isaac 253
Hiorth, J. 253
Hiort-Lorenzen, F. P. 510, 518
Hispaniola 8, 9, 14, 19, 135
Hjørring 530
Hofman, Jens 95
Holder, William 457, 458
Holland 3, 18, 25, 33, 34, 54, 61, 68, 69, 72, 79, 94, 106, 107, 110, 117, 136, 150, 157, 190, 191, 194, 201, 207, 227, 414
hollandsk-reformerte kirke, den 423, 515
hollandsk-vestindiske kompagni, det 102
Holm, Chr. 464
Holm, H. P. 502

Holm, J. 334
Holm, Jacob & Sønner 509
Holm (skibskaptajn) 253
Holmsted, Frederik 136, 137, 138, 141, 143, 146, 148
Holst, J. N. 176, 177, 178
Holstein (løjtnant) 323, 326
Holstein-Holsteinborg, F. A. 313
Holsten 94
Holt, Rasmus 275
von Holten, Joachim 86, 95, 111, 112, 113, 114
von Holten (enkefrue), f. van Beverhoudt 107
Holten (oberst, kommandant paa St.Thomas) 296
Hondurasbugten 105
Hoover, Herbert 534
Hoppe, Iver 72, 73
Horn, Johan 130, 142
„Hotel 1829" 215
Hotel Biltmore 527
Hotel Raleigh 492
Houses of assemblies 183
Hugues (borger) 185
„Humbug & Retreat" (plantage) 411
„Humberg" (plantage) 212
Huntum 13, 33
husmandsbrug, oprettelse af 514
Hvass, Tyge 532
Hven 298
„Hvide Ørn" 206
Hvidt, V. C. 464
Hvidt, L. N. 314
Hübner, Martin 206
Hüchs (købmand) 335
Hypotek- og vekselbanken 510
Hänschell, C. A. 369
„Høgensborg" (plantage) 271, 322, 347, 456, 458, 459
Høgh, Johan 129
Hørring, H. E. 484, 487, 488, 489, 490, 492, 493, 494, 495, 496, 497
Hørup, Viggo 465, 484
Høst, Georg Hjersing 169, 175
Høst, Jens Kragh 205
Høyer, C. 164

„Illustreret Tidende" 405, 454, 455
immigration 442
immigrationsfondet 442, 513
indbyrdes undervisning, den 305
India Bill 249
Indian, Jan 39, 51
Indien 15, 163, 293
„Indtørret" 38, 39
„Ingolf" 478, 514
Irbayen 107
„Iris" 285
Irland 102
Irminger, C. L. Chr. 322, 323, 324, 325, 328, 329
Iselin & Co. 192, 206
Island 4, 23, 54, 78, 179, 508, 530
Islænder, Søren 77, 78
Italien 83, 422
Iversen, Jørgen 8, 13, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 73, 74, 77, 79, 94, 121, 135

Jackson, David Hamilton 517, 518, 519, 520, 529, 530, 534
Jacob II 17
„jacobinisme" 249
Jacobsen, Simon 53
Jamaica 9, 19, 56, 62, 64, 68, 81, 123, 125, 416, 457, 474
James, Ben 458
James, Felicia 451
James, Henry 458
Jansen, Daniel 129
Jansen, Pieter 55, 56
„Jealousy" 406
Jenifer, John 65
Jensen, Bartholomæus 57
Jensen, Kjeld – se Slagelse, Kjeld Jensen
Jensen, Mads 26
Jensen-Onsted, J. J. 502, 506
Jersey Bay 71
„Jerusalem" 137
„Jerusalem & Fig Tree" (plantage) 212
Jespersen, Fr. 388
Jessen, Carl Wilhelm 282, 306, 308, 310
von Jessen, Franz 501
jesuiter 140, 424
johannesere 189
Johansdatter, Else 76
Johnson, Andrew 390, 397
Johnson (dr.) 249
„Jolly Hill" 141
Jomfruøerne 19, 20, 21, 22, 31, 34, 64, 66, 89, 123, 135, 404, 533
Jomton, James 212
Jones, William 460
Jonsen, Hans 62, 63
„Judith's Fancy" (plantage, tidl. „Hemmersfryd") 212, 237
Juel, Jens (baron, direktør) 23, 24, 25, 43, 91, 92
Juel, Jens (maler) 286
Juel, Niels 23, 92
justitsministeriet 329, 360
Jylland 138
„Jylland" 478
Jürs, H. A. 509
jødefejden 298
Jørgen (prins) 23
Jørgensen, Iver 57, 60
Jørgensen, Jørgen 69

Kalmer, P. E. 403, 407
Kanalen (m. England og Frankrig) 18, 166, 281
kanariske øer, de 14, 16
Kanta (underbomba) 129
Karl II 17, 40, 69
Karl Gustavkrigene 7
Karlsund 60
Kattegat 18
Kauffmann (grafiker) 254
Kenny (dr.) 185
Kerteminde 143
kgl. bibliotek, det 268
kgl. danske Landhusholdningsselskab, det 428
kgl. fødselsstiftelse, den 476
Kidd, William 88, 89
Kielerfreden 289
Kiellerup (advocatus regius) 335
Kina 293, 526
Kingo, J. C. 268, 269, 276, 278
Kingshill 324, 354, 442, 453, 454, 455, 456, 457, 462, 469, 476, 514, 537
Kingston 416
kirkeinspektionskollegiet 269, 277
kirkeministeriet 514
kirkesamfund (statistik) 423, 514
Kirstein, Ernst 251
Kiærs taarn 67
Klehmet, W. L. R. 486
Klein 71
Kloppenburg, Adrian 168, 172
Knak (oberstleutnant) 487
Knieper, Hans 5
Knuth, F. M. 319
koleraepidemierne 374, 408
kolonialbudget 1879–80 420
kolonialloven af 26. marts 1852 372, 374, 380, 424
kolonialloven af 27. november 1863 382, 417, 418, 422, 424, 506, 511
kolonialraadene 365, 369, 370, 372, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 389, 414, 416, 418, 419, 420, 424, 428, 429, 430, 432, 433, 434, 435, 438, 440, 442, 444, 474, 476, 481, 502, 503, 506, 511, 512, 529, 534
kolonikrigen 206
„Kommandantbakken" 421, 430
kommercekollegiet 23, 157, 158, 164, 238, 240, 241, 294
kommissionen for negerhandelens bedre indretning 260, 262
Kompagniets kvarter 214, 410
konfessionsløse offentlige skoler 518
„Kong Christian" 531
kongelige raad, det (paa St.Thomas) 182
Kongens kvarter 410, 464
Konow, Henri 519, 531
Koralbugten, se Coral Bay
Kotzebue 296
Krabbe 502
Krag, Oluf 529
Krag, R. 499, 500
Kragh, Jens 173
Kragh, Mads 157
Krause (stadthauptmand) 282, 285
Krebs, F. C. 434, 436, 437, 450
Krick (sekretær) 115
Krieger, A. F. 369, 372
krigskollegiet 170
Krog, Niels 77, 78
Kronborg 3, 4, 5, 9
„Kronborg" 106
„Kronprinsen" 105
Kruse, Th. 489
Kunzen, C. F. 369, 370
Kurland 7, 73, 84
„Kysten", se Guineakysten
„København" 527
„Københavns Børs" 91, 92
„Københavnsposten" 310
Købmandsskolen 508
Køge 138, 281
Königsberg 136
Køppen (major) 301

laanekommissionen, se vestindiske gældssag, den
Labat (jesuitpater) 100, 101
Labour Union 519
Lachmann, J. 508
Lachmann, Karl 508
Lafleur 75
„La Grande Princesse" (plantage) 140, 147, 163, 183
„La Grange" (plantage) 140, 147, 163, 183, 212, 216, 217, 218, 219, 220, 229, 243, 324, 327, 341, 359, 381, 422, 451, 452, 458, 477, 533, 534
Lamare, Simon 51
Lancashire 437
landkadetakademiet 261
Landmandsbanken 502, 510
Landorph, F. Lassen 508
landskoleordningen af 1839 316, 425
landskoleordningen af 1853 426
Lansing, Robert 523, 524, 525, 526, 527
Laporte 83, 84, 85, 86
„La Princesse" 514
„La Reine" (plantage) 177, 442, 456
Larsen, Christen 75
Larsen, Knud 510
„Las damas argentinas" 304
Lassen, Jens 5, 72
Lassen, Niels 69, 70, 71, 72
Lassen, Vilh. 511, 512
Latour 40, 41, 42
„La Trompeuse" 66, 67
Laurberg, C. F. 178
Lawaetz, H. 234, 267, 273, 274, 276, 303, 306, 310, 311, 318, 331, 497, 530
„La Vallée" 507
de Lavigne, François 86
Lawson (stadthauptmand) 285
Leewardøerne 16, 19, 20, 33, 39, 64, 122, 123, 135, 136
„Le Grand" 139, 140
Le Havre 415, 516
Lehmann, Orla 319, 364, 389
Lennard, Francis 460
Lerche, Jacob 91
Lerche, Peder Pedersen 23, 24, 25
Lesseps, F. 481
Lewis, John 457
Lewis, Richard 459
Levy, Martin 428, 469, 470
Leyland Line 516
Lillienschiold (regeringsraad) 212, 285, 287, 288
„Lime Tree" (I) (plantage) 212
„Lime Tree" (II) (plantage) 212
Limpricht, P. C. 513
Lincoln, Abraham 389, 390, 538
Lindemann, W. H. 182, 185, 282, 284, 285, 313
„Little Bethlehem" (plantage) 443, 458
„Little La Grange" (plantage) 379, 447, 503
„Little Love" (plantage) 458
„Little Princess" (plantage) 339, 435
Livepool 202
Liverpool 304, 334, 406, 415, 516
Livland 43
Locke, John 248
Lodge, Henry Cabot 483, 485, 492, 495, 500, 501, 527
Lolland-Falster 178
London 40, 62, 89, 172, 183, 192, 206, 281, 282, 285, 288, 290, 291, 292, 333, 355, 390, 392, 404, 417, 479, 488, 489, 490, 493, 500, 527
Londonnery 136
Long Bay 55, 173, 512, 516
„Longford" (plantage) 20, 507, 508
Long Point 284
Longueville 130, 131
Lorentz, Johan 39, 70, 72, 73, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 100, 107, 111, 125
Lorentz (frue) tidl. g. Heins 83
„Lougen" 270, 282, 308
Louis Philippe 308, 318
Louisiana 163, 339
„Lower Love" (plantage) 414, 458, 477
„Lowry Hill" 507
Luck, Simon 76
Ludvig XIV 79, 89, 135
Ludvig XV 138
Lund, Niels Tønder 251
Lundbye, E. A. 419
„Lusitania" 523
Luther, Martin 268
lutherske kirke, den 423, 424, 425, 514
Lydersen, P. 320
Lynch, Thomas 62, 64, 65, 68
Lysabild 48

Mack (biskop) 274, 275
Madagascar 88, 89, 176
Maddox, John 130
Madeira 16, 19, 204, 442
Madlena (negerinde) 266
Madrid 15, 40, 337
Magens (dansk familie) 263
Magens, Jacob 98, 107, 108
Magens, Joackim Melchior 268, 269, 309, 310, 312, 317
Magensbay 20
Mahon, Alfred T. 483
majveksler 190
Malaga 415
Malleville, Jean 151, 157
de Malleville, Thomas 182, 185, 276
malteserordenen 135
„Manassa Christian" 428
„Manningsbay" 455
manqueroner 97, 153, 154, 216, 217
Mariager, Peter 142, 165
Marie af Orléans (prinsesse) 498, 502
Marotto 266
Marseille 207
„Marshill" 477
Marstrand 60
Martin, Friederich 144, 316
Martini, E. 487
Martinique 16, 19, 40, 101, 105, 130, 131, 135, 282, 322, 412

Martinus 266
„Mary's Fancy" (plantage) 357
„Massa Peter" (Peter v. Scholten) 308, 311
Matthæus 268
Matzen, Henning 503, 504
Maximilian (kejser) 389
Mayne, William 439
McDougall, Wm. 212
McEvoy 263
McEvoy, Christopher 188
McEvoy, Peter 212
McKinley (præsident) 483, 500, 538
McKinley, Abner 488, 489, 493, 494
McLean (eng. kommandant paa St.Thomas) 288
Meier, Herman 66
Meincke (løjtnant) 324
Meisner (oberst) 487
Meksiko (Mexiko) 14, 389, 394, 523
Melby, F. 124
Melbye, Fr. 357
Melchior, Moses G. 509
Melchior, M. M. 502
Mellemamerika 302, 335, 478, 481
„Mercurius" 337
metodister 423, 424, 514
Metternich 296
van Meyden, Theodor 61
Meyer (Pingel, Meyer & Prætorius) 250
Meyer, Jørgen 69, 70, 71
Michel 245, 246
Middelhavet 281
Miecke (biskop) 258, 275, 276
Mielche, Hakon 401
Mikkelsen, Mikkel 71, 72, 76, 77, 80, 121
Milan, Felix 69, 70
Milan, Gabriel 68, 69, 70, 71, 72, 73, 80, 83, 86, 121, 125
Milan, Juliane Regina, f. von Breitenbach 68, 72, 81
militærgymnastikken 305
Mindanao 521
„Minerva" (tidsskrift) 256
ministeriet for monarkiets fælles indre anliggender 377
missionskollegiet 240, 276
Mogensen (Magens), Didrik 95, 106, 107, 112, 113, 114
Moltke, Adam Gottlob 158, 165, 167, 168, 178, 179, 180
Monberg, N. C. 512
„Mon Bijou" (plantage) 452, 454
„Monongahela" 406
Monrad, D. G. 319
Monrath, Ephraim 95
Monroedoktrinen 302, 389, 400, 483, 500, 524, 527
„Montpellier" (plantage) 212, 344, 454
Montserrat 19, 41, 66, 146
Moore (købmand) 309, 325
Mooy, Daniel 74
Morehead, George A. 530
Morgan, I. Pierpont 485
Morgan, John T. 500
mormoner 424
„Morning Post" 322
„Morning Star" 212, 344, 454' 458
Mosaisk trossamfund 423
Moskitobayen 98
Most, Peder 486
Moth (fortchef, oberstløjtnant) 282
Moth, Frederik, guvernør 117, 118, 124, 127, 130, 131, 136, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 152, 153, 157
Moth, Fr., etatsraad 181
Moth, Mathias 91, 121
Mount Eagle 133
„Mount Pleasant" (plantage) 451, 459, 464
„Mount Stuart" (plantage) 383
„Mount Welcome" (plantage) 428
„Mount Victory" (plantage) 523
Mourier (assessor) 329
Munck (søløjtnant) 282
Mühlenbruch 287
Mühlenfels, Balthazar Frederik 262, 282, 284, 285, 286, 287
„Mühlenfels pynt" 422
Müller, Herman 5
Mynster, J. P. 296
mähriske brødre, de, se herrnhuterne
Møen 135
„Møen" 206
Møller, Poul 301
Møller, S. A. 253
Møsting (finansminister) 294, 298

Nansen, Hans 4
Nansen, Hans (d. Y.) 23, 24, 25, 42
Napoleon I 287
Napoleon III 395
Napoleonskrigene 294, 296, 338, 410
Nathanson 188, 209, 210
Nationalbanken 190, 336, 510
„Nationaltidende" 527
Neergaard, Niels 521, 528
negerhandelskommissionen 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261
negeroprøret 1733 121–134
negeroprøret 1848 322 ff., 450
negeroprøret 1878 387, 429, 449, 451 ff., 469, 481, 537
Nellemann 504
Nemesis 260
Nero 108
Neu-Herrnhut (missionsstation, St. Thomas) 274, 276
neutralitetsforbund, russisk-svensk-dansk væbnet 281
New Church 424
„New Deal" 534
Nevis 9, 19, 20, 41, 69, 89
New Orleans 339, 516
Newton, F. R. 376, 381
Newton, Wm. Sam 212
New York 106, 108, 202, 391, 403, 476, 478, 479, 485, 491, 516, 518, 527
„New York Herald" 395, 403, 494
„New York Times" 491, 492, 493, 500
„New York World" 490
„Nicolas" (plantage) 411
Nielsen, Hans 518, 529
Nielsen, R. 502
Nielsen, Thomas 28
Niesky (missionsstation, St.Thomas) 274, 482
Niew Amsterdam 106
„Ningo" 253
Nissen, Gregers Høg 152
Nordafrika 16
Nordamerika 15, 94, 101, 104, 106, 107, 114, 150, 151, 158, 163, 169, 196, 197, 198, 199, 202, 203, 273, 278, 288, 397, 415, 477
Nordeuropa 209
Nordland 4, 54
Nordlien, F. T. M. M. 506, 509, 511
Nordrusland 4
Nordside, A og B kvarter 410
Nordslesvig 393, 400, 481, 482, 539
Nordstaterne 418
Nordsøen 29, 58
nordtyske forbund, det 322
Norge 13, 43, 58, 85, 94, 104, 138, 197, 201, 478
„North American Review" 399
„North Side" 329
de Nully 263, 280
de Nully, Peter 212, 324
Nunés, George 401
Nyegaard (prokurator) 329
Nyenglandsstaterne 93, 148, 151
Ny Granada 302
Nyholms hovedvagt 178
Nykvarter 98
Nørre-Alslev 10

O'Brien, T. J. 521
van Ockeren (frue) 70
van Ockeren, Anna (frk.) 60
van Ockeren, Simon 36, 70
Odd-Fellow-Ordenen 514
Odense 182, 337, 367
Oehlenschläger 296
Oettingen, Didrik 131
offentlig landsby 514
Ohio 163
Ohsten, C. F. 370
O'Kelbye (planter) 440
oktobernegrenes oprør 451 ff.
Oldendorp, C. G. A. 132, 143, 233, 234, 235, 236, 241, 242, 248, 266, 267, 276
Olius, Christen 115
Oliver, James H. 533
Olney, R. 483, 485
Olrik, H. 375
„Olympia" 531, 532
Oppereylandene 141
„Orange Grove" (plantage) 152, 439, 440
ordenskorps 512
ordinære raad, det 112
Orinoco 14, 15
Orléans, se Marie af O.
Ostende A og B (kvarterer paa St.Croix) 410, 412
Ostermann, H. R. L. 452, 454, 456
Ostindien 3, 19, 165, 168, 339, 340, 366, 395, 442
Ostindisk Kompagni el. ostindiske kompagni, det 3, 43, 136
otaheiterør 222
Ovesen, A. 518
„Oxford" (plantage) 440
Oxholm, Peter Lotharius 122, 165, 186, 188, 200, 202, 210, 212, 213, 214, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 238, 258, 259, 260, 281, 290, 291, 294, 296, 344, 345
Oxholm (guvernør paa St.Thomas) 322, 327, 328
Oxholm (præst) 291

Palmer, Ralph 9, 11
Palos 14
Panamakanalen 481, 482, 483, 501, 503, 512, 515, 516, 522, 530
„Paradise" (plantage) 458
Paraguana 19
Paramaribo 210
Paria 19
Paris 184, 318, 390, 398, 481
Parnemann, C. C. 210
Parris, Joseph 451, 457
Parson, Jasper 212
paterne (jesuiter) 140, 424
Pauli, Holger (Oliger) 26, 81
Peale, Rembrandt 399
Pearson, Poul M. 534
Pedersen, Bastian 68
Pedersen, Jens 78
Pedersen, Peder 4
Peebles, William 460
„Pelikanen" 31
„Perlen" 212, 290
Peru 14
Petersen, Evert 74
Petersen, Holger 502, 507, 508, 512, 527, 529
Petersen (løjtnant) 423
Petersen, Rübner, O.S.K. (politimester) 451, 518
„Peter's Farm" (plantage) 517
„Peter's Rest" 212, 217, 456, 514
„Petrel" (plantage) 402
„Petronella" 507
pfalziske arvefølgekrig, den 135
Philip, Daniel 461
Philippin, J. D. f. Sysaugin 175
Philippinerne 491, 521
Pilo, C. G. 168
Pingel (dansk købmand) 250
Pitt, William 249
„plakatbogen" 270
Planters' Club 273
Planter's Union 519
planterør 222
Plélo (greve, gesandt) 138
Ples(sen) (oberst) 77
von Plessen, Carl Adolph 137, 138, 141, 143, 144, 146, 148, 158
„Plessens" (plantage) 443, 451, 464
Plymouth 58
„Politiken" 483, 484, 495, 502
politi- og kommercekollegiet 108
„Politisk og Physisk Magazin" 222
Pollock, Edwin T. 531
polske tronfølgerstrid, den 130
Pontoppidan (læge) 453
„poor buckra"-klassen 428
Poor Fellow (= William Holder) 457, 458
Pope 249
Popple, Henry 18, 109
Porter, David D. 395, 403
porters-systemet 438 f., 446, 458
Porto Rico 14, 19, 20, 21, 22, 32, 39, 52, 78, 80, 84, 92, 93, 104, 105, 114, 123, 125, 156, 219, 222, 242, 270, 302, 328, 335, 337, 412, 415, 416, 418, 456, 485, 496, 497, 498, 500, 509, 524, 526, 534
Portugal 94, 302
„Potentia" 492
Poulsen, Wilhelm 460
Povlsen, Edvard 115
Pragfreden 393
Pram, Christen Henriksen 299, 301, 302, 303, 305
Precht (købmand) 335
Preussen (Prøjsen) 90, 201, 392, 393, 394
preussiske syvaarskrig, den 163
Prim (general) 328
„Princess" (plantage) 316
„Princessen" (plantage) 212, 219, 230
Prinsens kvarter 214, 410, 464
Privatbanken 416, 485, 510
„Property" 472
„Prosperity" (plantage) 341, 410, 439, 477, 507
Protestantkajen (Protestant Kay) 139, 175, 205, 261, 297, 323, 327, 453
Prætorius, dansk købmand 250
von Prøck, Christian Lebrecht, baron 167, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 189, 190, 196, 197, 198, 200, 220, 227, 238, 240, 241, 242, 245, 271, 276
Pulteney (gesandt) 123
„Punch" (plantage) 452, 461, 477

Quebec Line 516
„Queen Mary" (Mary Thomas) 460
Qvaid 246
Qvako 246
Qwamina 246

Raasløff, Waldemar Rudolf 389, 390, 391, 392, 393, 397, 398, 399, 400, 481
Raben, S. P. 504
Raben-Levetzau, Fr. 521, 522
Ramsay, George William 289, 290, 291
Ramsing, H. U. 502, 504, 508
Randers 201
Rantzow 212
Rasmussen, Jens 95
Rasmussen, L. 502
Rasmussen, P. 502
„Rattan & Belvedere" (plantage) 212
rattunrør 222
Raule, Benjamin 81
Ravn, K. Kølpin 530
Ravn, Niels F. 490, 494, 496
Redhook Bay 513
Reedtz-Thott, Otto 482, 483
regeringsraadet 170, 171, 172, 173, 176, 177, 181, 198

Reiersen 250
religionsfrihed 424
Renger (planter) 280
Renger, Mary 212
rentekammeret 165, 166, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 186
revolutionskrigene 184
Rhode Island 106
Ricardo, økonom 340
de Richelieu, A. 498, 512, 521, 529
„Richmond" (plantage) 514
rigsarkivet 269, 532
Riis, H. 464
Rio de Janeiro 415
„Rio Volta" 253
Risbrich, Didrik Christensen 48
Risley, John E. 483
„River" 456, 459, 464
Robinson 26
Roche, Sarah 272
Rode, Ove 528
Roeback, Julia 462
von Roepstorff, Ulrik Wilhelm 180, 181, 182, 186, 192, 276
Rogers, Henry H. 484, 485, 488, 490, 491, 492, 493, 495
Rogers, Tempest 89
v. Rohr (overlandmaaler) 169, 175
romersk-katolske kirke, den 423, 424, 514, 517
Roosevelt, Franklin 534
Roosevelt, Th. 500, 521, 538
Root, Elihu 500, 521
Rosenstand, Ph. P. 456, 462, 506
Rosenstand-Goiske 261, 285
Rosenørn-Lehn, O. D. 400, 481
Roskilde 201, 313, 319
Rothe, C. 507
Rothe, C. A. 296, 297, 304, 305, 324, 325, 326, 327, 328, 384
de Rothe, Christian 70, 71
Rothe, Louis 384, 421
Rothe, V. 360
Rotschild (købmand) 335
Rottbøll, Chr. 528
Royal Mail, se „The Royal Mail Steam Packet Company"
„Ruby" (plantage) 212, 464
Rusland 281, 287, 392, 393, 487
Russel, John 391
„Rust up Twist" (plantage) 507
Ryberg, Niels 192, 199, 202, 226
Ryberg & Thygesen 206
Røde Kors 533
Rømeling, Hans Henrik 167
Rømeling, Vilhelm 287, 288

Saba 9
Sabroe, Th. Chr. 327
salgstraktaten af 24. oktober 1867 394, 407
Sally (negerinde) 185
Salomon, Axelline („Agnes") 461
Salomon, Fr. 489
Salt (Lake) River 20, 21, 41, 526
Saltøen 11, 74
„Salvator mundi" 118
Sandpoint 116
San Francisco 488
Santa Crux 135
Sarauw, C. F. V. 439, 440, 441, 444, 445, 446, 448, 451, 462
Sax, Gabriel 53
Saxild, Georg 532
Scavenius, Erik 522, 523, 524, 527, 528, 529, 531
Scavenius, Jacob 498, 506, 507
Schimmelmann, C. 314, 341
Schimmelmann, Ernst 183, 193, 194, 209, 213, 248, 250, 251, 252, 254, 255, 260, 261
Schimmelmann, Heinrich Carl 163, 164, 167, 184, 189, 207, 213, 217, 218
von Schimmelmann, Heinrich Ludvig Ernst 182, 183, 184
Schimmelmanns Bugt 406
Schiønnemann 152
Schlegel, Johan Frederik 367, 368, 374, 375, 376, 414, 469, 470
Schlichtkrull (departementschef) 488
Schmiegelow, H. O. 508, 518
von Schoen, Wilh. 501
von Scholten, Casimir 282, 284, 288, 306
von Scholten, Frederik 320, 323, 324, 341, 344, 355, 359, 459, 472
von Scholten, Peter 285, 294, 295, 301, 304, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 337, 341, 343, 348, 353, 354, 356, 360, 366, 367, 368, 370, 379, 384, 403, 421, 425
Schopen, Johan Vilhelm 146, 147, 156, 158, 172, 183, 285
Schovelin, Julius 529
Schrøder (skibskaptajn) 253
Schulin, S. L. 319
Schumacher, J. R. 182
Schumacher, Peder 23
Schweder, Christian 153
Sehested 496, 498, 503
Seidelin, P. 402
„Seilbuer's Magazin" 399
sekrete raad, det el. sekreteraadet 73, 103, 104, 105, 111, 112, 113, 149, 152, 153, 166
sekrete eller særdeles raad, de 166, 167, 168, 169, 173, 174, 175, 176, 181, 182, 189, 200, 202
Seligman, J. V. W. & Co. 488, 489, 492
Serampore 538
servinger 13, 17, 24, 27, 52, 78, 96, 143, 144
Seward, Olive Risley 399
Seward, William H. 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 397, 398, 400, 538
Sevel (etatsraad) 193
Sevel, P. 334
Severin, Ole 115
Seyer, F. J. 219
Shakespeare 272
Sharp, Bartholomæus 88
Sharp, Granville 249
Shoys plantage 150
Sierra Leone kompagni 256
Sieveking (generalkonsul) 314
de Silva, James 457
de Silva, Miss 427
„Sion Farm" (plantage) 212, 455
„Sion Hill" (plantage) 212
Sjælland 138, 277
„Sjælland" 478
Sjællands Odde 306, 308, 310
sjællandske landeværn, det 281
Skagen 290
Skagerak 18
Skeel, Jørgen Erik 251
Skeoch, R. 444
„Skiden Side" 38, 39
Skinner (eng. interimskommandant) 289
Skotland 18, 171
Skytsborg 50, 65, 67, 79, 99
Slagelse, Kjeld Jensen 8, 10, 11, 13, 27, 30, 33, 48
slave-emancipationen 306–331
slavelaanet af 1793 195
slaveloven 318
Slesvig 197, 393, 521
slesvig-holstenske oprør, det 353
Slien 521
„Slob" (plantage) 327, 442, 453, 457, 464, 477
Smidt, Claus Langhaar 289, 290, 291
Smit, Erik Nielsen 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 23, 49
Smith, Adam 164, 248
Smith, James 107
Smith, Peter 100, 101, 102, 104, 105, 107, 112, 113, 114
Smith, V. V. 481
„Smithsfield" 477
Smitsbjerg 10, 49, 64, 76, 77, 96, 99
Sneedorff, Fr. 256
„Social-Demokraten" 502
Soedtmann, Johan Reimert 125, 129
Soedtmann (frue) f. Gardelin 129
Sommer (landsdommer) 172
Sonne, Chr. 504, 529, 530
Sophie Magdalene (dronning) 266
Southampton 333, 334, 335, 401, 416
Spanien 7, 14, 15, 19, 61, 83, 121, 146, 148, 168, 302, 392, 414, 478, 485, 497
„Spanish Town" (plantage) 136, 493
spansk-amerikanske krig, den 485
spanske arvefølgekrig, den 98, 121
spedalskhedshospital 514
Spencer, Joseph 459
spiritualister 424
Sponneck, Wilhelm 329, 360, 364, 367, 368, 369, 371, 372, 377, 388, 413, 414, 483
„Sprat Hall" (plantage) 458, 461
„Springs" (plantage) 507
squatters 470
Stabell, J. C. 290, 296, 297, 298, 299
Stafford 437
Stahlmann (ingeniør) 138, 146
Stakemann, J. A. 385, 386, 421, 443, 463, 473
Standard Oil Company 484, 491
Stapleton, William 33, 39, 40, 64, 65, 66, 67, 68, 69
„Stars and Stripes" 531
Staterne, se Forenede Stater, de, Amerika, Nordamerika og U.S.A.
statsbankerotten 1813 190
statsgældsdirektionen 321, 338
Stauning, Th. 528
stavnsbaand 321, 364
St. Barthélemy (Bartholemew) 9, 400
St. Christopher 3, 8, 9, 13, 16, 19, 20, 24, 26, 29, 31, 41, 42, 45, 68, 89, 123, 130, 141
St. Croix 11, 12, 16, 19, 20, 21, 32, 33, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 50, 51, 57, 78, 96, 110, 117, 123, 125, 130, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 144, 146, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 174, 175, 177, 178, 181, 182, 183, 185, 186, 188, 189, 191, 192, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 220, 221, 222, 226, 227, 228, 229, 233, 235, 237, 239, 243, 244, 245, 251, 252, 253, 254, 255, 258, 259, 260, 262, 263, 264, 265, 266, 268, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 297, 298, 299, 301, 302, 305, 312, 315, 316, 317, 318, 319, 321, 325, 328, 329, 332, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 353, 354, 355, 357, 359, 362, 364, 366, 368, 369, 371, 372, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 393, 394, 397, 398, 399, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 417, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 428, 432, 433, 434, 436, 437, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 447, 449, 450, 451, 453, 454, 456, 457, 465, 469, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 487, 493, 497, 498, 499, 500, 501, 503, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 518, 519, 521, 523, 524, 525, 526, 529, 530, 531, 533, 534, 535, 536, 538, 539
„St. Croix Avis" 384, 397, 403, 405, 422, 481, 497
St. Croix, Coffe 230
„St. Croix Packet" 210
„St. Croussis by" 145
St. (San) Domingo 114, 249, 389, 399, 408, 415, 416
Steenberg, F. L. 405
Steinmann (general) 329
St. Eustatius 9, 16, 19, 20, 29, 32, 41, 52, 62, 69, 73, 79, 83, 93, 94, 102, 103, 145, 146, 157, 304, 442, 457
Stevens (dr.) 289, 298
St. Georges 458
Stibolt, Peter Lorentzen 139
Stillehavet 15, 16, 395
St. Jan 20, 31, 32, 33, 63, 64, 78, 84, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 136, 140, 142, 148, 152, 154, 155, 156, 158, 166, 168, 169, 170, 196, 206, 208, 222, 228, 242, 246, 251, 259, 263, 268, 274, 309, 315, 316, 317, 332, 347, 348, 355, 364, 367, 370, 371, 373, 374, 378, 379, 380, 382, 384, 386, 387, 393, 394, 395, 397, 407, 408, 409, 419, 420, 423, 425, 426, 427, 428, 431, 433, 434, 449, 471, 476, 478, 480, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 499, 500, 507, 511, 512, 513, 514, 515, 521, 522, 533, 534, 535, 539
„St. Jan" 104
„St. John" 454
„St. Johns" 212, 422, 443
St. Kitts 16, 304, 457
„St. Kitts Advertiser" 304
Stone, Will. J. 527
Storbritannien, se England
Stoud, H. J. O. 152, 153
St. Petersborg 393
St. Pieter 84
„Strawberry Hill" (plantage) 212, 245
Struensee, J. Fr. 166, 179, 181, 277
St. Thomas 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 19 20, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 94, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 136, 137, 138, 140, 142, 144, 146, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 158, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 176, 178, 180, 181, 182, 185, 188, 189, 192, 196, 197, 199, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 215, 220, 222, 228, 242, 251, 252, 259, 263, 264, 266, 268, 273, 274, 275, 276, 281, 282, 284, 286, 288, 294, 296, 302, 303, 304, 306, 308, 309, 310, 311, 312, 315, 316, 317, 322, 323, 327, 330, 332, 333, 334, 335, 337, 347, 348, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 369, 371, 373, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 397, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 430, 431, 433, 434, 438, 443, 444, 445, 448, 449, 450, 451, 453, 456, 471, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 483, 486, 487, 490, 494, 500, 501, 502, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 521, 522, 523, 530, 531, 533, 534, 535, 538, 539

„St.Thomas" (galiot) 31
„St.Thomas" (skruekorvet) 478
„St.Thomæ bank" 335, 336
„St.Thomæ Tidende" 384, 385, 422, 481, 497
Suhm, Christian 154, 155, 156, 157, 167, 171, 176, 198, 220
Suhm, Henrik 118, 120, 127, 129, 154
Sukkerplantagen 98
Sumner, Charles 398, 399, 400
Sundet 3, 5, 7
Sundtoldregnskaberne 3, 4, 5, 6
„Sur Øye" 38, 39
swedenborgianere 424
Sveistrup, P. P. 204, 209, 213, 217, 229, 342
Swenson, L. S. 492, 496, 498, 499, 500, 501
Sverige 7, 43, 44, 61, 94, 136, 201, 362, 400
Sydamerika 14, 15, 16, 19, 93, 101, 302, 303, 416, 478
Sydeuropa 16, 415
Sydstaterne 418, 444
søassurancekompagniet (paa St. Thomas) 310
Søbøtker, Johs. (guvernør paa St. Thomas) 285, 316, 323, 347
Søbøtker, Johs. 172, 178, 263
Søeberg, Chr. 114, 115, 117, 119
Sønderjylland 24, 389, 502
Søndre Toldbod 206

Taarnbjerget (ɔ: Smitsbjerg) 99
Taasinge 31
Tainan 20, 22
Talleyrand 296
Tansill, Charles Callan 394, 400, 495, 522, 527
task-work 440 f., 447
Terents, Johan 253
Tesdorpf, Fr. 504
Testmann (prokurator) 278
Thaarup, Thomas 257
Thambsen, Otto Jacob 117, 118
„Thames" 333
The Anti-Slavery Society 361
„The Barbadians" 442
„The floating Dock Co. of St. Thomas" 405, 516
„The Gem of the Carib Sea" 402
„The Herald" 518, 520
the homesteading 534
„The Hope" 212
„The Royal Danish American Gazette" 186, 244, 278, 279
„The Royal Mail Steam Packet Company" 333, 335, 415, 416, 417, 453, 478
„the Spanish Main" 404
„The St.Croix Agricultural Reporter" 410, 414
„The Times" 329, 395, 404
„The two Friends" (plantage) 354
„The Washington Post" 491, 527
The Virgin Islands 533, se ogsaa Jomfruøerne
Thibou, Daniel 268
Thisted 530
Thomas, Clara 460
Thomas, Mary („Queen Mary") 460
Thormøhlen, Jørgen 85, 86, 94
Thornton (bomuldsekspert) 508
Thorvaldsen, Bertel 399
Thygesen, se Ryberg & Thygesen
de Thygeson, Thyge 504
tiendebanken af 1903 194
Tilsitfreden 287
von Tirpitz, A. 486
Titcomb 282
Tobago 9, 19, 84
Torsong, Peder Johansen 115
Tortola 9, 13, 33, 34, 36, 41, 44, 74, 129, 136, 242, 263, 272, 348, 456
Tortuga 56, 62
Tower, Alexander 212
Tower, John 212
Tracy, Benjamin F. 482
Tranquebar 114, 354, 538
Trant, Fr. Carl 251
Treschow, F. 371
Triepeke (oberstleutnant) 487
Trinidad 14, 19, 84, 328, 444, 508
Trolle, Herluf 5
Trotman, Henry 451
Trygborg 50, 51, 64, 99
Tscherning, A. F. 364, 379, 389, 438
tudorstil 493
Tuit (familienavn) 263
Tuit(e), Nicholas 146, 156, 172, 195
Tuite, Robert 212, 282
Turnbull, Mary 212
„Tu-tu" 507
Tvermoes, Carl 469, 470
„Two Brothers" (plantage) 456, 477
„Two Williams" (plantage) 464
tyendeloven af 1853 436
Tyrkiet 77
Tyskland 94, 291, 400, 415, 418, 481, 483, 486, 487, 489, 495, 501, 505, 521, 522, 523, 524, 529, 531, 533

U. A. C. (Unitäts-Ältesten-Conferenz) 273, 274, 275, 276, 316
„Udenbug" 38, 39
udenrigsministeriet 390, 418, 481, 483
Ulfeldt, Leonora Christine 78
Undin (underofficer) 288
uovervindelige armada, den 15
„Upper Love" (plantage) 459, 460, 461, 462
„Uppernavik" 253
Ursin (byfoged) 172
Ursin (frue) 172
Ursula 19
U.S.A. (se ogsaa Amerika, Forenede Stater, de og Nordamerika) 20, 202, 302, 333, 334, 339, 340, 342, 348, 384, 386, 389, 390, 392, 393, 394, 395, 397, 398, 399, 400, 407, 415, 416, 418
Ussing, A. F. C. 428
Utrecht 119

Waage (mesterknægt) 178
Waage, V. R. 454
Wachs (underofficer) 338
Vaillant, B. 92
Vajsenhuset 268
Valck, G. 92
Valdemar (prins) 478, 479, 498
„Valkyrien" 502, 516, 519, 520, 531, 532
Walløe (skibskaptajn) 253
Walterstorff, Ernst Frederik 184, 259, 260, 281, 285, 286, 305
Washington 386, 389, 392, 393, 398, 481, 482, 483, 491, 492, 496, 497, 498, 500, 501, 504, 521, 522, 525, 526, 531, 534, 538
Water Bay 63
Vater, Daniel 424
Water Ejland (Island) 75, 87, 116, 395, 415, 521
„Wealth of Nations" 164
Vedel, P. 390, 483
Wegener, C. F. 394
Vejle 530
Welles, Gideon 393
Wellingtón, hertug af 281
Wendt, Carl 251
Venezuela 16, 302, 322, 415, 416, 417
verdenskrig, den første 516, 517
verdenskrig, den anden 535
Vespucci, Amerigo 14
Vessuup, Willem 127, 130
West (rektor) 204, 229, 234, 236, 246, 248, 261, 264, 265, 266, 270, 271, 272, 278, 282, 287, 299, 301
Vestende kvarter 410
„West End News" 518
Westerbahn, Laurens 84
Westergaard, N. N. 530
Westermann, T. 508
West India & Panama Telegraph Co. Ltd. 476
Vestindiefarer, Erik, se Smit, Erik Nielsen
Vestindien 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 27, 32, 33, 35, 37, 39, 42, 43, 48, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 72, 77, 78, 81, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 115, 117, 123, 126, 127, 128, 136, 138, 144, 148, 150, 158, 163, 169, 174, 176, 179, 180, 184, 185, 186, 188, 194, 195, 197, 207, 209, 222, 227, 233, 234, 238, 241, 247, 256, 257, 258, 259, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 281, 287, 290, 291, 293, 294, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 308, 309, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 329, 333, 334, 335, 336, 340, 342, 361, 363, 364, 366, 368, 369, 374, 375, 382, 384, 388, 389, 395, 401, 404, 405, 415, 416, 420, 423, 427, 428, 445, 469, 470, 473, 478, 482, 483, 484, 486, 487, 494, 496, 498, 501, 502, 506, 507, 508, 510, 511, 513, 514, 515, 516, 520, 524, 527, 528, 537
„Vestindisk glossarium" 269
vestindisk-guineisk renteskriverkontor 165
vestindisk-guineiske rente- samt generaltoldkammer, det 166, 170, 180, 181, 251, 257, 261, 294
Vestindisk-guineisk Kompagni 23, 25, 26, 38, 40, 43, 61, 66, 68, 81, 85, 92, 121, 136, 137, 138, 139, 142, 148, 150, 159, 176, 196, 197, 200, 201, 211
Vestindisk Kompagni (eller vestindiske kompagni, det) af 1653 4, 5, 7
Vestindisk Kompagni af 1778 251, 252
vestindiske *besiddelser*, de 381, 539
vestindiske gældssag, den 190, 194, 195, 258, 289, 290, 292, 297, 298, 338, 340, 341, 342, 346
vestindiske kirkeforhold, de 423 f., 514
vestindiske landsoverret, den 310, 367, 369, 439, 440, 448, 506, 511
vestindiske regering, den 181, 190, 250, 251, 252, 257, 259, 260, 262, 309, 337
vestindiske skoleinstitut, det 287
Westmarker, Niels 253
Wever, J. F. 148
Wewer, se Fabritius & Wewer
Wheeler, Charles 39, 40
„Wheel of Fortune" (plantage) 464, 477
„Whim" (plantage) 299, 349, 453, 464
White, Henry 488, 489, 490, 491, 493, 498, 499, 500, 505
Viborg 320
„Vicegouvernør Berg" 402
Wienerfreden 302
Vigen, Anders 527
„Vigilant" 509
„Viking" 509
Wilberforce, William 249, 250, 256, 262
Wilhelm II 504, 521
Wilkens, J. 388, 389
de Willem, Johan 3
Willerslev, Richard 198, 199, 200, 201, 202, 291, 342
„Williams" 167, 433, 457, 477
Willumsen, Andr. 142
Wilson, Woodrow 523, 524, 526, 527, 531
Winding, H. C. 212
„Windsor" (plantage) 212, 344
Windwardøerne 19, 89
de Wint (familienavn) 263
de Wint, Jan Jansen 107, 108
de Wint, John 212
de Wint, Pieter 151, 157
Virginia 15, 16
Visby, Fr. 419, 470, 471
Visconti 86
With (herredsfoged) 320
Vlissingen 34, 54
Vognmand, Peder 78
Wold, Erich Røring 268
Volkersen, Lucas 70
Vonsild 504
Woolsey, Lester H. 525, 526
„Work & Rest" (plantage) 212, 411, 412, 464, 476
vornedskab 321
„Vort Land" 502, 528
Wulff, J. 412
Værn, Anders 13

Yeaman, George H. 390, 392, 393, 394, 398
Yolli Hill 513

Zabriskie, Luther K. 404
Zahle, C. Th. 528
Zebaothskirken 183
Zinck, Andreas 104
Zinzendorf, Nicolaus Ludwig 144, 266, 273
Zirzow, V. 486, 487
Zygeret, Andreas 40
Zytsema, Anthony 104

„Øerne i vinden" 19
Øresund 539
Øresundstolden 342
Ørholm 203
„Ørnen" 322, 328
Ørsted, Anders Sandøe 311, 313, 318, 338, 340
Østafrika 442
„Østasiatisk Kompagni" 502, 509, 515, 516, 521, 534, 538
Østen 88
Østerbro 530
Østersøen 201, 291
østersøisk-guineiske kompagni, det 250, 251
Østersølandene 199
Østersømarkedet 342
Østrig 389

VORE GAMLE TROPEKOLONIER er trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri. Skriften er Monotype-Baskerville serie 169. Klicheerne er fremstillet i kobber hos Bernhard Middelboes og Illu Grafias reproduktionsanstalter. Papiret er special-kunsttryk fra De forenede Papirfabrikker A/S. Overtræk og forsatspapirer tegnet af Mads Stage og trykt i Carl Allers Etablissement A/S. Bogbinderarbejdet er udført af Bianco Lunos Bogbinderi, F. Müllers Bogbinderi og Petersen & Petersens Bogbinderi. Tilrettelægning og typografi: Viggo Naae